S M A I L Č E K I Ć

G E N O C I D

I

ISTINA O GENOCIDU U BOSNI I HERCEGOVINI

Sarajevo, 2012.

IZDAVAČI:	Univerzitet u Sarajevu & Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava
ZA IZDAVAČE:	Prof. dr. Muharem Avdispahić Prof. dr. Smail Čekić
RECENZENTI:	Prof. dr. Norman Cigar Dr. Rasim Muratović Dr. Fikret Bečirović
LEKTURA:	Sadžida Džuvić
DTP:	Mr. Meldijana Arnaut-Haseljić
DIZAJN KORICA:	Mehmed A. Akšamija
ŠTAMPA:	Amos graf, d.o.o. Sarajevo
TIRAŽ:	1000

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka
Bosne i Hercegovine, Sarajevo
341.485(497.6)"1992/1995"(093.2)
94(497.6)"1992/1995"(093.2)

ČEKIĆ, Smail
Genocid i istina o genocidu u Bosni i Hercegovini / Smail Čekić. - Sarajevo : Univerzitet : Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, 2012. - 800 str. ; 24 cm

Bibliografija: str. 723-740 ; bibliografske i druge bilješke uz tekst.

ISBN 978-9958-740-83-1 (Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava)
ISBN 978-9958-600-43-2 (Univerzitet)

COBISS.BH-ID 20239110

G E N O C I D

I

ISTINA O GENOCIDU U BOSNI I HERCEGOVINI

S A D R Ž A J

Predgovor 13
UVODNE NAPOMENE 17

I. ISTINA O GENOCIDU

GENOCID U SIGURNOJ ZONI UJEDINJENIH NACIJA SREBRENICI, JULA 1995.

1. Podrinje u (veliko)srpskoj ideologiji, politici i praksi 46
2. Srebrenica u opsadi - koncentracioni logor Ujedinjenih nacija .. 60
3. Okupacija sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice 108
4. Napad na sigurnu zonu Ujedinjenih nacija Srebrenicu i (ne) upotreba zračne sile 150
5. Zločini u Potočarima 282
6. Zarobljavanje, zatvaranje i likvidacije 338
7. Prikrivanje zločina genocida 401
8. Prikrivanje dokaza o genocidu 483

II. NEGIRANJE GENOCIDA

"BOSANSKI RAT" DOBRICE ĆOSIĆA - (O)PRAVDANJE AGRESIJE NA REPUBLIKU BOSNU I HERCEGOVINU I GENOCIDA NAD BOŠNJACIMA

1. Uzroci raspada Jugoslavije 504
2. Uzroci "Bosanskog rata" 506
3. O karakteru "Bosanskog rata" 514

4. Ćosićev zločinački odnos prema Bosni 517
5. Ćosićev genocidni odnos prema Bošnjacima 521
6. Srpski ratni ciljevi 524
7. Ćosićevo viđenje zločina 535
8. Kvalifikacija odnosa međunarodne zajednice
prema Saveznoj republici Jugoslaviji i Srbima 558
9. I ostale laži Dobrice Ćosića 563

III. P R I L O Z I

1. **Naredba o genocidu** - Direktiva "*Naredna dejstva Vojske Republike Srpske*" generala Mladića, 19. novembar 1992 - 569
2. **Podrška jedinica Vojske Jugoslavije** - Komanda lake pješadijske brigade Bratunac - Komandi Drinskog korpusa, 24. januar 1993 - 571
3. **Učešće Vojske Jugoslavije u borbenim operacijama u istočnoj Bosni** - Komanda Užičkog korpusa - Operativnoj grupi Drina i Komandi Drinskog korpusa "VRS", 25. januar 1993 - 573
4. "**Razmena podataka**" **između Vojske Jugoslavije i "Vojske Republike Srpske**" - Komanda Drinskog korpusa - Komandi Užičkog korpusa, 26. januar 1993 - 575
5. **Sadejstvo Vojske Jugoslavije i "Vojske Republike Srpske" u agresiji protiv Republike Bosne i Hercegovine -** Komanda Užičkog korpusa - Operativnom centru Generalštaba Vojske Jugoslavije i drugima, 26. januar 1993 - 576
6. **Angažovanje Vojske Jugoslavije u "napadnim operacijama" u istočnoj Bosni i genocidu nad Bošnjacima** - Komanda Užičkog korpusa - Glavnom štabu "Vojske Republike Srpske", 29. januar 1993 - 578

7. **Okupacija Podrinja - "Strateški cilj srpskog naroda u Bosni i Hercegovini"** - Komanda 1. bratunačke lake pješadijske brigade - 3. pješadijskom bataljonu, 4. juli 1994 - 580

8. **Naredba Radovana Karadžića, "*Direktiva za dalja dejstva*", - namjera za zločin genocida nad Bošnjacima**, 8. mart 1995 - 581

9. **Učešće jedinica Ministarstva unutrašnjih poslova Srbije u agresiji na Republiku Bosnu i Hercegovinu** - Specijalna brigada policije MUP-a "Republike Srpske" - MUP-u i drugima, 1. juli 1995 - 583

10. **Naredba za okupaciju Srebrenice i Žepe, sigurnih zona Ujedinjenih nacija, i za zločin genocida nad Bošnjacima** - Komanda Drinskog korpusa, "Zapovest za aktivna borbena dejstva", 2. juli 1995 - 585

11. **Informacija o početku ofanzive na Srebrenicu** - Ministarstvo unutrašnjih poslova "Republike Srpske" - Centru javne bezbjednosti Sarajevo, 6. juli 1995 - 592

12. **Učešće specijalnih jedinica Ministarstva unutrašnjih poslova Srbije u agresiji na Republiku Bosnu i Hercegovinu i genocidu nad Bošnjacima** - Ministarstvo unutrašnjih poslova "Republike Srpske" - Centru javne bezbjednosti Sarajevo, 6. juli 1995 - 593

13. **Saglasnost Radovana Karadžića o nastavku borbenih dejstava "radi zauzimanja Srebrenice"** - Glavni štab "Vojske Republike Srpske" - Predsjedniku "Republike Srpske" i drugima, 9. juli 1995 - 595

14. **Učešće "Združenih snaga" Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srbije, "Republike Srpske" i "Republike srpske krajine" u zauzimanju Srebrenice i genocidu nad Bošnjacima** - Ministarstvo unutrašnjih poslova "Republike Srpske" - Komandantu specijalne brigade policije i drugima, 10. juli 1995 - 597

15. **Zauzimanje Srebrenice od strane srpskih snaga** - Glavni štab "Vojske Republike Srpske" - Predsjedniku "Republike Srpske" i drugima, 11. juli 1995 - 599

16. **Angažovanje srpskih snaga u okupaciji sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice i genocidu nad Bošnjacima** - Glavni štab "Vojske Republike Srpske" - Predsjedniku "Republike Srpske", 12. juli 1995 - 601

17. **Aktivnosti srpskih snaga u zločinu genocida nad Bošnjacima** - Komanda 1. zvorničke pješadijske brigade - Komandi Drinskog korpusa, 12. juli 1995 - 603

18. **Zločin genocida nad Bošnjacima** "**nastavlja se po planu**" **-** Centar javne bezbjednosti Zvornik – MUP-u "Republike Srpske", 12. juli 1995 - 605

19. **Srpske snage** "**vrše čišćenje**" **sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice** - Komanda 1. bratunačke lake pješadijske brigade, 12. juli 1995 - 607

20. **Angažovanje srpskih snaga** ("**svo raspoloživo vojno sposobno ljudstvo**") **u genocidu** - Komanda Drinskog korpusa - svim jedinicama Drinskog korpusa, 13. juli 1995 - 609

21. **Angažovanje srpskih snaga** "**na pretresu terena opštine Srebrenica**" - Glavni štab "Vojske Republike Srpske" - Predsjedniku "Republike Srpske" i drugima, 13. juli 1995 - ... 612

22. **Aktivnosti srpskih snaga na** "**okruženju**" **i** "**slamanju**" **Bošnjaka** - Komanda 1. bratunačke lake pješadijske brigade - Komandi Drinskog korpusa, 13. juli 1995 - 614

23. "**Pretres oslobođenog prostora**" - Komanda Drinskog korpusa - Komandi 1. bratunačke lake pješadijske brigade i drugima, 13. juli 1995 - 616

24. **Dogovor o likvidaciji 8.000 Bošnjaka** - Centar javne bezbjednosti Zvornik - Ministarstvu unutrašnjih poslova Republike Srpske, 13. juli 1995 - 618

25. **Dokazi o genocidu nad Bošnjacima** - Komanda 5. inžinjerijskog bataljona - Komandi Drinskog korpusa, 14. juli 1995 - 620

26. **Srpske snage** "**vrše pretres terena**" - Komanda 1. bratunačke lake pješadijske brigade **-** Komandi Drinskog korpusa, 14. juli 1995 - 623

27. “**Blokiranje muslimanskih snaga**” - Komanda 1. zvorničke pješadijske brigade - Komandi Drinskog korpusa, 14. juli 1995 - 625

28. **Blokirano 5.000 civila** - Ministarstvo unutrašnjih poslova “Republike Srpske” - RDB - Zamjeniku ministra unutrašnjih poslova “Republike Srpske” i drugima, 14. juli 1995 - 627

29. **Pravci izvlačenja Bošnjaka** - Komanda 1. zvorničke pješadijske brigade - Komandi korpusa, 14. juli 1995 - 629

30. **Mobilizacija “svih vojno sposobnih Srba” u zločinu genocida** - Komanda Drinskog korpusa - Odsjeku Ministarstva odbrane opštine Vlasenica i drugima, 15. juli 1995 - 630

31. **Angažovanje srpskih snaga u zločinu genocida** - Centar javne bezbjednosti Zvornik – MUP-u “Republike Srpske” i drugima, 15. juli 1995 - 632

32. **“Pretres terena” i “blokiranje” izvlačenja civila -** Komanda 1. bratunačke lake pješadijske brigade - Komandi Drinskog korpusa, 16. juli 1995 - 634

33. **5.000 civila u blokadi** - Komanda Zvorničke pješadijske brigade - Komandi Drinskog korpusa, 16. juli 1995 - 636

34. **Pojačanje jedinica za “razbijanje i uništenje” Bošnjaka -** Komanda 1. krajiškog korpusa - Komandi 9. operativne grupe, 16. juli 1995 - 638

35. “**Objedinjavanje dejstava na razbijanju muslimanskih snaga**” - Glavni štab Vojske Republike Srpske - Komandi Drinskog korpusa, 17. juli 1995 - 640

36. **Učešće Ministarstva unutrašnjih poslova “Republike Srpske” u “pretresu terena”** - Centar javne bezbjednosti Zvornik – MUP-u “Republike Srpske”, 19. juli 1995 - 642

37. **Srpske snage “uporno progone i uništavaju” civile -** Komanda 1. bratunačke lake pješadijske brigade - Komandi Drinskog korpusa, 19. juli 1995 - 643

38. **Centar javne bezbjednosti Zvornik vrši "pretres terena"** - Ministarstvo unutrašnjih poslova "Republike Srpske", Centar javne bezbjednosti Zvornik, Bilten, 20. juli 1995 - ... 645

39. **Angažovanje jedinica u "Pretresu terena"** - Komanda 1. zvorničke pješadijske brigade - Komandi Drinskog korpusa, 20. juli 1995 - 647

40. **Drinski korpus učestvuje i u "pretresu terena i u uništenju zaostalih grupa", civila** - Komanda 4. drinske lake pješadijske brigade - Komandi 1. i 2. pješadijskog bataljona, 20. juli 1995 - 648

41. **Srpske snage "svakodnevno čiste teren" i vrše zločine nad Bošnjacima** - Komanda 1. Bratunačke lake pješadijske brigade - Komandi Drinskog korpusa, 21. juli 1995 - 650

42. **Likvidacija zarobljenih Bošnjaka** - Komanda 1. zvorničke pješadijske brigade - Komandi Drinskog korpusa, 22. juli 1995 - 651

43. **Učešće Drinskog korpusa i jedinica MUP-a Zvornik u genocidu** - Glavni štab "Vojske Republike Srpske" - Predsjedniku "Republike Srpske" i drugima, 22. juli 1995 - 653

44. **Angažovanje jedinica u zločinu genocida** - Komanda 1. Zvorničke pješadijske brigade - Komandi Drinskog korpusa, 23. juli 1995 - 655

45. **Aktivnosti Zvorničke brigade "na pretresu terena u cilju otkrivanja, blokiranja i uništenja" Bošnjaka** - Komanda Zvorničke pješadijske brigade - Komandi Drinskog korpusa, 25. juli 1995 - 657

46. **Zločini nad Bošnjacima** - Komanda 1. zvorničke pješadijske brigade - Komandi Drinskog korpusa, 26. juli 1995 - 659

47. **Učešće Centra javne bezbjednosti Zvornik u genocidu** - Centar javne bezbjednosti Zvornik - Ministarstvu unutrašnjih poslova "Republike Srpske", 28. juli 1995 - ... 661

48. **Učešće Bratunačke lake pješadijske brigade u zločinu genocida** - Komanda 1. bratunačke lake pješadijske brigade - Komandi Drinskog korpusa, 30. juli 1995 - 663

49. **Jedinice Drinskog korpusa vrše "pretres terena", postavljaju zasjede i blokiraju izvlačenje Bošnjaka** - Glavni štab "Vojske Republike Srpske" - Predsjedniku "Republike Srpske" i drugima, 30. juli 1995 - 664

50. **General Ratko Mladić je od 20. maja 1992. oficir Vojske Jugoslavije, odnosno komandant Glavnog štaba 30. kadrovskog centra Generalštaba Vojske Jugoslavije** - Generalštab "Vojske Republike Srpske", Obavještenje o promjeni položajne grupe, 27. februar 2002 - 665

51. **Predsjednik Savezne republike Jugoslavije vanredno unapređuje Generala Ratka Mladića, komandanta Glavnog štaba 30. kadrovskog centra Generalštaba Vojske Jugoslavije** - Ukaz predsjednika Savezne republike Jugoslavije, 16. juni 1994 - 667

52. **General Radislav Krstić je od 16. juna 1992. oficir Vojske Jugoslavije, koja je izvodila "oružane akcije" i na teritoriji Republike Bosne i Hercegovine** - Zahtjev Radislava Krstića o priznavanju staža u dvostrukom trajanju - Vojnoj pošti 3001 Beograd, 2. februar 1994 - 669

53. **Savezna republika Jugoslavija je finansirala Vojsku Jugoslavije, koja je učestvovala u agresiji na Republiku Bosnu i Hercegovinu i genocidu nad Bošnjacima** - Vojna pošta broj 7111 Han-Pijesak, Rješenja za novčane naknade - Računskom centru MO Beograd, 1. septembar 1994 - 670

54. **Dokazi o genocidu** - Istraživanja Vlade Republike Srpske, Banja Luka, juni 2004 - 672

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA 697

SPISAK SKRAĆENICA 715

I Z V O R I   I   L I T E R A T U R A

IZVORI 723

LITERATURA 731

PERIODIKA 741

R E G I S T R I

A. REGISTAR LIČNIH IMENA 745

B. REGISTAR GEOGRAFSKIH POJMOVA 773

Predgovor

Povodom obilježavanja sedamnaestogodišnjice *Dana sjećanja na žrtve genocida nad Bošnjacima u sigurnoj zoni Ujedinjenih nacija Srebrenici,* *Univerzitet u Sarajevu i Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu objavljuju knjigu prof. dr. Smaila Čekića pod naslovom "****GENOCID I ISTINA O GENOCIDU U BOSNI I HERCEGOVINI****". Profesor Čekić je u našoj naučnoj i široj kulturnoj javnosti, kao i na međunarodnoj naučnoj i političkoj sceni, odavno stekao ugled predanog istraživača i plodnog autora. Svoja javna priznanja i veliki ugled stekao je kao profesor na Fakultetu političkih nauka, kao član značajnih svjetskih udruženja (kao što su Svjetsko društvo viktimologa i Međunarodno udruženje istraživača genocida), a posebno kao osnivač i direktor Instituta za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava. Profesor Čekić je objavio više knjiga i obimnih studija, nekoliko desetina naučnih i stručnih članaka, rukovodio značajnim istraživačkim projektima, učestvovao na brojnim domaćim i međunarodnim kongresima, konferencijama i okruglim stolovima, neumorno nastupajući u javnosti kao istaknuti član akademske zajednice, ali i kao aktivista civilnog društva, posvećen otkrivanju konačne i nesumnjive istine o agresiji na Bosnu i Hercegovinu.*

Pred čitaocem je knjiga u kojoj profesor Čekić nastoji pružiti uvid u istinu o genocidu izvršenom nad Bošnjacima u ratu u Bosni i Hercegovini od 1992. do 1995. godine. Istina o jednome ratu, o stradanju jednog naroda, o genocidu koji se dogodio u Evropi nakon Drugoga svjetskog rata, ta istina mora biti istražena i objavljena kao, kako kaže Čekić: "naučna istina na bazi egzaktnih, validnih, pouzdanih i vjerodostojnih dokaza i bitnih činjenica". Imajući u vidu naročito povlašćen

pristup empirijskom materijalu, koji je profesor Čekić imao kao dugogodišnji rukovodilac Instituta koji se bavi prikupljanjem takvog materijala, ali i kao ekspert angažiran na različitim projektima prikupljanja dokaza i činjenica o genocidu (dovoljno je spomenuti njegovo učešće u Komisiji i Radnoj grupi za istraživanje događaja u i oko Srebrenice između 10. i 19. jula 1995. godine, čije je nalaze svojevremeno verificirala i Vlada Republike Srpske), kao i kompetenciju univerzitetskog profesora koji predaje predmete kao što su Vojna historija, Historija ratova i genocida ili Studije holokausta i genocida, smatramo da bi bilo teško naći pozvanijeg autora za ovu temu. Dakako, pružiti istinu o genocidu ne bi bio izazov da nema onih koji osporavaju tu istinu. Kao i nakon holokausta, tako su se i nakon Srebrenice pojavili negatori genocida. Čak i nakon dvadeset godina od najvećeg zločina u poslijeratnoj Evropi nastavljena je politika i praksa negiranja genocida nad Bošnjacima, o čemu svakodnevno imamo priliku slušati u medijima, naučnoj i široj društvenoj javnosti Republike Srbije i bosanskohercegovačkog entiteta Republike Srpske.

Istina o genocidu nad Bošnjacima mora, dakle, biti naučna ako se treba pokazati kao vjerodostojna i nesumnjiva. Upravo stoga je profesor Čekić u ovoj knjizi pred sebe postavio dvije odvojene, ali komplementarne zadaće. Prvo je trebalo pružiti istinu zasnovanu na činjenicama, pozitivnu, empirijski potkrijepljenu istinu. Čitav prvi dio knjige posvećen je tome da se pruži što jasniji uvid u stvarnost zločina što su se desili u sigurnoj zoni Ujedinjenih nacija u julu 1995. godine. Međutim, to je pretpostavljalo i analizu ideologije i političke prakse koje su naložile zločine koji će zapanjiti čitav svijet. Druga zadaća nije bila ništa manje važna: trebalo je osporiti negiranje genocida koje se također javno predstavlja kao vjerodostojna i nesumnjiva istina o ratu. U drugom poglavlju knjige, naslovljenom ***Negiranje genocida****, profesor Čekić podrobno je analizirao* ***Bosanski rat****, nedavno objavljenu knjigu Dobrice Ćosića, da bi osporio i objelodanio sve falsifikate, laži i obmane kojima se služio taj pisac, te da bi se u potonjem napokon prepoznalo vodećeg ideologa genocida nad Bošnjacima.*

Važno je naglasiti ovu aspiraciju autora Čekića ka obznanjivanju naučne istine. To znači da krucijalnu ulogu u njegovom izlaganju igraju

rezultati empirijskih istraživanja, a da su argumenti koji se iz njih crpe podložni otvorenoj i nepristrasnoj raspravi. U doba kada su oko tumačenja bosanskohercegovačke ratne stvarnosti gotovo posve kanonizirane najmanje tri različite "istine", veoma je važno postaviti posve oštre, a idealno bi bilo strogo naučne kriterije razlikovanja laži od istine. Kao što je to primijetila Hannah Arendt, živimo u doba kada je ono što smo u tradiciji držali za laž nadomješteno ideološkom manipulacijom masama. Postalo je daleko teže razlikovati istinu od laži, jer je upravo politika stekla veliku moć u podrivanju činjeničnih istina. Utoliko je značajnije ovo zalaganje za naučnu istinu autora kojeg u inostranim akademskim krugovima smatraju najuglednijim bosanskim istraživačem genocida.

Naglasimo na kraju i to da je profesor Čekić ovu knjigu pisao sa uvjerenjem da je brisanje iluzija o prošlosti od presudne važnosti za našu budućnost, jer je to nužna pretpostavka međunacionalnog pomirenja, gradnje trajnog mira i obnove suživota u Bosni i Hercegovini.

R E K T O R

Prof. dr. Muharem Avdispahić

U V O D N E   N A P O M E N E

Mnogobrojni relevantni izvori različite provenijencije[1] nesumnjivo potvrđuju dvije početne i osnovne, bitne, fundamentalne postavke i odredbe savremenih događanja i događaja u Republici Bosni i Hercegovini na kraju XX stoljeća:

- prvo, na Republiku Bosnu i Hercegovinu izvršena je **klasična oružana agresija**, odnosno zločin protiv mira i sigurnosti čovječanstva, što je po osnovnom shvatanju i definiciji međunarodni oružani sukob i
- drugo, na okupiranim područjima nezavisne i međunarodno priznate Republike Bosne i Hercegovine, članice Ujedinjenih nacija, kao i u gradovima u opsadi, nad Bošnjacima je izvršen najteži zločin - **zločin genocida**.

Navedene odredbe su postulacioni osnov u navođenju i izučavanju bitnih društvenih, političkih, vojnih, moralnih i vrednosnih **činjenica**:

- srpski fašizam je, za razliku od srpskog antifašizma, ponovo - tokom posljednje decenije XX stoljeća - generirao najteže zločine koji su poznati čovječanstvu;
- srpska nacionalistička elita (politička, intelektualna i crkvena), na temelju velikodržavnog projekta "**svi Srbi u jednoj državi**", devedestih godina XX stoljeća dovela je do unutrašnje krize u Socijalističkoj federativnoj republici Jugoslaviji i razbila zajedničku državu;
- Miloševićevom nacionalističkom politikom i praksom masovnih mitinga i pučističkim metodama smijenjena su u Srbiji, na Kosovu, Vojvodini i Crnoj Gori legalno izabrana rukovodstva i uklonjeni nepoželjni kadrovi;

[1] Naučna i druga saznanja zasnovana su na najrelevantnijim naučno-teorijskim izvorima i bitnim rezultatima empirijskih naučnih istraživanja autora (potpunije i detaljnije o tome vidi: www.institut-genocid.ba), kao i saznanjima - stručnim i naučnim - ICTY-a.

- Republika Srbija, revizijom Ustava iz 1974. i donošenjem Ustava od 28. septembra 1990, ukinula je autonomije Vojvodine i Kosova i praktično izvršila secesiju (od SFRJ) i preuzela funkcije samostalne, suverene i nezavisne države, čime je sama izuzeta iz pravnog sistema SFRJ, što je po zakonima SFRJ predstavljalo najteže krivično djelo;
- u Crnoj Gori formiran je kolaboracionistički režim;
- ubrzan je proces homogenizacije Srba, posebno u Bosni i Hercegovini;
- Slobodan Milošević dobio je masovnu podršku Srpske akademije nauka i umetnosti, Udruženja književnika Srbije, Srpske pravoslavne crkve, Jugoslavenske narodne armije (JNA od devedesetih godina XX stoljeća nije imala ni jugoslavenski ni narodni karakter), političkih i kulturnih institucija i ustanova uz, nažalost, masovnu podršku Srba;
- rukovodstvo JNA prihvatilo je srpsku nacionalističku ideologiju i politiku i postalo instrument srpskog velikodržavnog projekta, čiji je zadatak bio da "**štiti teritorije sa srpskim življem, naoružava ih i obezbijedi granice buduće zamišljene Jugoslavije**";
- agresija na Republiku Bosnu i Hercegovinu i genocid nad Bošnjacima čine suštinu **zajedničkog zločinačkog poduhvata** država Savezne republike Jugoslavije (Srbije i Crne Gore) i Republike Hrvatske, njihovih rukovodstava i brojnih rukovodilaca političkog, vojnog, policijskog i upravnog vrha, te njihovih petokolonaša, kolaboracionista i plaćenika;
- **namjera** (*mens rea*) tog zločinačkog čina, utemeljena na srpskom i hrvatskom velikodržavnom projektu, imala je za cilj zauzimanje i uništenje države Republike Bosne i Hercegovine i "**konačno rješenje**" **muslimanskog pitanja** - istrebljenje Bošnjaka ili njihovo svođenje na beznačajnu etničku skupinu. U funkciju tih zločinačkih aktivnosti poslušno su se, kao neposredni saradnici i izvršioci, stavile paradržavne tvorevine i servilni petokolonaši iz Republike Bosne i Hercegovine ("Hrvatska zajednica Herceg-Bosna"/"Hrvatska republika Herceg-Bosna", "Republika srpska Bosna i

Hercegovina"/"Republika Srpska" i "Autonomna pokrajina zapadna Bosna") i Republike Hrvatske ("Republika srpska krajina"), koje su države agresori (Savezna republika Jugoslavija i Republika Hrvatska), po ugledu na naciste, osmislile, pripremale, organizovale, formirale, rukovodile, naoruža(va)le, obučavale, izdavale (im) naredbe, pri čemu je u suštini riječ o marionetskim režimima tih država, koji su usmjeravani i kontrolisani od tih država i bili zavisni od njih i djelovali u njihovo ime - u svojstvu agenata Savezne republike Jugoslavije i Republike Hrvatske.

Radi ostvarivanja navedenog zločinačkog poduhvata agresori su preduzeli strateškim planovima predviđene aktivnosti i akcije:

- razbijen je ustavni koncept odbrane SFRJ;
- smanjena je i razoružana Teritorijalna odbrana Bosne i Hercegovine i još nekih konstitutivnih elemenata SFRJ;
- JNA je od antifašističke i multietničke "transformisana" u velikosrpsku vojsku;
- obnovljeni su i eskalirali fašistički pokreti - velikosrpski i velikohrvatski pokret;
- utvrđeni su metodi, mehanizmi i postupci planiranja i pripremanja zločina;
- postignut je (marta 1991) načelan dogovor o uništenju države Bosne i Hercegovine između šefova susjednih država (*Pakt Milošević - Tuđman*);
- omeđene su granice "Velike Srbije" i "Velike Hrvatske";
- organizovana je, naoružana, obučena i opremljena peta kolona (velikosrpska i velikohrvatska) susjednih država u Bosni i Hercegovini;
- komandovanje na okupiranim teritorijama objedinjeno je u rukama šefova susjednih država - okupacionih sila;
- zauzete su polazne pozicije za agresiju i druge zločinačke aktivnosti, uključujući i genocid nad Bošnjacima;

- utvrđeni su nosioci i imenovani subjekti određenih konkretnih aktivnosti, identifikovani njihovi ciljevi, metode i sredstva.

Riječ je o zločinima koji su nastali na temeljima fašističke ideologije, dva velikodržavna projekta, dvije genocidne politike, dva zajednička zločinačka poduhvata, dva nacionalistička pokreta, dvije agresivne i genocidne strategije, dvije države, zatim dvije, odnosno tri kolaboracionističke i petokolonaške tvorevine, dvije oružane sile, četiri kolaboracionističke vojne formacije i više drugih oružanih jedinica i grupa, uključujući i strane plaćenike (Ruse, Grke, itd.). Takva fašistička ideologija, politika i praksa osvajačkog i genocidnog karaktera imala je za cilj **formiranje velikosrpske** i **velikohrvatske države** na račun samostalne, suverene i nezavisne, historijski trajne i jasno definisane države Bosne i Hercegovine**. Cilj tih ideologija i politika** je osvajački rat za **teritorije**, za "**životni prostor**", za otimanje tuđe - bosanskohercegovačke zemlje, i genocid nad Bošnjacima, nacionalnom, etničkom i vjerskom grupom kao takvom.

Rezultatima dosadašnjih naučnih istraživanja došlo se do naučnih činjenica, koje potvrđuju **naučnu istinu**, čije su bitne odredbe:

- agresija na Republiku Bosnu i Hercegovinu i genocid nad Bošnjacima su **isplanirani** (intelektualno, ideološki, politički, vojno, ekonomski, medijski, obavještajno, psihološki, itd.), sa jasno postavljenim **ciljem**, **naređeni** sa nadležnih političkih i vojnih mjesta i **izvršeni** planski, sistematski i organizovano. Poznate su **države agresori**, zatim **ideolozi, planeri, naredbodavci, izvršioci i saradnici, te kako su zločini izvršeni i zbog čega su izvršeni**;
- beogradski i zagrebački režimi, na čelu sa Slobodanom Miloševićem i Franjom Tuđmanom, **planirali su, pripremali i organizovali agresiju na Republiku Bosnu i Hercegovinu i genocid nad Bošnjacima, rukovodili i komandovali izvođenjem agresije**; **operativno planirali, pripremali, koordinirali, usmjeravali i preko svojih oficira vodili borbene operacije protiv Bosne i Hercegovine**; **osiguravali živu silu** (**starješinski i vojnički kadar**), **kompletnu logističku podršku (tenkove, transportere, helikoptere, artiljerijsko i pješadijsko naoružanje, radarsko-računarska sredstva, minsko-eksplozivna sredstva, municiju,**

gorivo i mazivo i druge strateške sirovine); **sanitetski materijal**; **zdravstveno osiguranje i svu drugu vojnu opremu**, **zatim plaće** i **penzije, te tako neposredno učestvovali u izvršenju genocida i dugih oblika zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava**. Samo u periodu do 31. decembra 1994. Savezna republika Jugoslavija je za izvođenje agresije osigurala 89,4% pješadijske, 73% artiljerijske i 95,1% protivavionske municije. Navedene podatke je pravovremeno, još u toku sudskog procesa, posjedovao Međunarodni sud pravde, ali ih nažalost, kao i mnoge druge krucijalne dokaze o neposrednom učešću i odgovornosti Savezne republike Jugoslavije u agresiji na Republiku Bosnu i Hercegovinu i genocidu nad Bošnjacima, nije uzeo u obzir;

- oružana agresija, osvajački rat protiv Bosne i Hercegovine, bila je sastavni dio Miloševićeve i Tuđmanove državne politike, u čije je ime najveći dio Bosne i Hercegovine okupiran, a Bošnjaci ubijani, protjerivani i odvođeni u koncentracione logore samo zbog njihove **nacionalne**, **etničke** i **vjerske pripadnosti** i **osvajanja njihovog** *životnog prostora*;
- agresija na Republiku Bosnu i Hercegovinu je, uz **embargo na oružje i humanitarnu politiku** Ujedinjenih nacija, Evrope i tzv. međunarodne zajednice **i međunarodnu strategiju ignorisanja srpskog velikodržavnog fašističkog i genocidnog projekta**, bila sastavni dio Miloševićeve državne politike, u čije je ime najveći dio Bosne i Hercegovine okupiran, a Bošnjaci ubijani, protjerivani i odvođeni u koncentracione logore zbog njihove nacionalne, etničke i vjerske pripadnosti i zauzimanja njihove zemlje, pljačkanja materijalnih dobara i druge pokretne imovine, te otimanja i prisvajanja njihovih kuća i stanova i zatiranja tragova kulturnih i civilizacijskih tekovina;
- operacionalizaciju velikosrpske ideologije, politike i prakse u Republici Bosni i Hercegovini kreirala je, vodila i usmjeravala Srpska demokratska stranka Bosne i Hercegovine, na čelu sa ratnim zločincem Radovanom Karadžićem, koju je, nažalost, prihvatio zaprepašćujuće veliki broj Srba. Još više zastrašuje i činjenica da su mnogi Srbi antifašisti iz Drugog svjetskog rata

svoj radni i životni vijek na kraju XX stoljeća završili kao fašisti. Rukovodstvo Srpske demokratske stranke i srpske paradržavne i kolaboracionističke tvorevine u Bosni i Hercegovini (Srpska republika Bosna i Hercegovina/Republika Srpska) bilo je uključeno u zajednički zločinački poduhvat pod direktnim političkim i operativnim vodstvom Slobodana Miloševića, čiji su cilj i namjera bili da se unište Bošnjaci, nacionalna, etnička i vjerska grupa kao takva;

- kolaboracionisti i petokolonaši (veliko)srpskog agresora (politički, vojni, policijski i upravljačko-izvršni potencijal marionetskog režima Republike Srpske), pod neposrednim rukovodstvom, organizacijom, komandom, učešćem i podrškom države Savezne republike Jugoslavije (Srbije i Crne Gore), koja je okupirala preko 70% teritorije Republike Bosne i Hercegovine, učestvovali su u genocidu, zločinima protiv čovječnosti i ratnim zločinima nad Bošnjacima, kao i u ratnim zločinima nad drugim narodima;
- fašističko i genocidno rukovodstvo paradržavne i kolaboracionističke tvorevine Republike Srpske, na čelu sa Radovanom Karadžićem, Momčilom Krajišnikom, Biljanom Plavšić i drugima, koju je generirao srpski nacizam i na kostima ubijenih Bošnjaka inaugurirao genocidnu tvorevinu nazvanu republikom, imalo je **genocidnu namjeru** i **genocidni plan** o istrebljenju Bošnjaka, po kojem je genocid organizovano, ciljno i sistematski činjen i izvršen;
- za istrebljenje Bošnjaka, međunarodnim humanitarnim pravom zaštićene grupe (nacionalne, etničke i vjerske), postojala je **genocidna zločinačka namjera** i **genocidni plan** (postoje, pored ostalog, naredbe za izvršenje genocida, uključujući i formiranje koncentracionih logora);
- **genocid** nad Bošnjacima izvršen je u ambijentu **agresije** na nezavisnu, međunarodno priznatu državu Bosnu i Hercegovinu, članicu Ujedinjenih nacija i putem troipogodišnje **okupacije** velikog dijela njene državne teritorije. Osuđeni ratni zločinac Biljana Plavšić je na 17. sjednici Skupštine Republike Srpske, održane od 24. do 26. jula 1992, izjavila da je **70% teritorije Bosne i Hercegovine osvojeno.** Radovan Karadžić je na 34. zasjedanju Skupštine Republike Srpske, održane od 27. augusta

do 1. oktobra 1993, izjavio: “**A sačuvali smo 250.000 mjesta životnog prostora gdje su muslimani živjeli**.” Slobodan Milošević je 15. aprila 1994. na sjednici Vrhovnog saveta odbrane Savezne republike Jugoslavije, pored ostalog, izjavio: “ **… naše snage kontrolišu 72% teritorije Bosne i Hercegovine**”;

- genocid nad Bošnjacima je, u skladu sa (veliko)srpskom genocidnom ideologijom, politikom i praksom, a po uzoru na fašizam i nacizam, (iz)vršen u kontinuitetu do kraja 1995, bez obzira na broj likvidiranih, ranjenih, protjeranih, silovanih, itd. Namjera da se Bošnjaci istrijebe postojala je od početka i praktično je provođena u toku cijelog trajanja agresije. Izvršioci genocida, imajući u vidu tolerisanje njihovih akata od strane Ujedinjenih nacija, vodećih država Zapada i tzv. međunarodne zajednice, smatrali su da će *via facti* doći do legalizacije genocida kao političke prakse;
- srbijansko-crnogorski agresor je na okupiranoj teritoriji Republike Bosne i Hercegovine, posebno na području srpskih strateških prioriteta **istočne** i **sjeverne Bosne,** kao i **Bosanske krajine**, izvršio zločin genocida nad Bošnjacima. Najmasovniji pokolji izvršeni su u općinama sa bošnjačkom većinom (stanovništva) u Podrinju, Bosanskoj posavini, dolinama Sane i Une, te na području Sarajeva, posebno u Sarajevu u opsadi, i drugim mjestima u Republici Bosni i Hercegovini;
- velikosrpski agresor i njegovi kolaboracionisti likvidirali su na desetine, stotine i hiljade civila i civilnog stanovništva na području: Trebinja, Bileće, Gacka, Nevesinja, Kalinovika, Foče, Goražda, Čajniča, Rudog, Višegrada, Rogatice, Sokoca, Han-Pijeska, Vlasenice, Bratunca, Srebrenice, Zvornika, Bijeljine, Brčkog, Bosanskog Šamca, Doboja, Bosanskog Broda, Dervente, Teslića, Šipova, Jajca, Čelinca, Maglaja, Zavidovića, Prnjavora, Kotor-Varoši, Skender-Vakufa, Banje Luke, Prijedora, Ključa, Bosanskog Petrovca, Sanskog Mosta, Bosanske Gradiške, Bosanske Dubice, Bosanskog Novog, Bosanske Krupe, Bihaća, Sarajeva (Ilijaš, Vogošća, Hadžići, Ilidža, Trnovo, Centar, Novi Grad, Novo Sarajevo, Stari Grad, Pale, posebno Sarajevo u opsadi) i drugih mjesta, te prisilno protjerali ukupno stanovništvo sa većine tih

prostora i zatrli sve tragove njihovog postojanja. Muškarci i žene su hapšeni, zatočeni, protjerivani, deportovani, izbacivani silom i prijetnjom iz svojih kuća i stanova, odvajani jedni od drugih i odvođeni u logore i druge zatočeničke centre, gdje su mnogi ubijani, teško prebijani, mučeni, premlaćivani i fizički i psihički zlostavljani, a mnoge žene, djevojke i djevojčice su sistematski silovane i/ili podvrgavane drugim oblicima seksualnog zlostavljanja, posebno degradirajućim za žene (upotrebom raznih predmeta). **Masovne grobnice** (jama Bezdana na Hrgaru – Bihać; rudnik Jakarina kosa i Stari Kevljani – Prijedor; jama Hrastova glavica – Sanski Most; Lanište I i Lanište II, Prhovo I i Prhovo II – Ključ; Crni vrh – Zvornik; Debelo brdo, Ogradica i Cerska – Vlasenica; rudnik Miljevina – Foča; jezero Perućac – Višegrad; jama Borisavac – Nevesinje; Borja – Bebe – Teslić; Ševarlije – Doboj; Gorice – Brčko; Veliki vrh – Sokolac; Seljani – Rogatica; Vranješ – Sarajevo; Ahatovići – Sarajevo; Lapsunj – Prozor; Tasovčići – Čapljina; Trzna – Žepče; Suha – Bratunac; Mali harem – Kotor-Varoš; Korićanske stijene – Skender-Vakuf; Carevo polje – Jajce; Ahmići – Vitez; Trafostanica I i II - Modriča; Crkvine – Bosanski Šamac; Balinovac – Mostar; Lažete, Branjevo – Pilica, Čančari, Kozluk, Kamenica – Zvornik; Glogova, Blječeva – Bratunac; Zeleni Jadar, Potočari, Budak, Pusmulići – Srebrenica; Nova Kasaba – Vlasenica – Milići; Bišina – Šekovići; Hemlijaši i Memići – Kalesija; Godinjske Bare – Trnovo i druge) **i koncentracioni logori** (Omarska, Keraterm, Trnopolje, Manjača, Sušica, Kazneno-popravni dom Foča, kasarna Uzamnica – Višegrad, Rasadnik – Rogatica, Batković – Bijeljina, Luka – Brčko, Heliodrom – Mostar, Dretelj i Gabela – Čapljina, Kaonik – Busovača i drugi) krucijalni su pokazatelji agresije i realizacije njene osnovne namjere - biološko i duhovno istrebljenje Bošnjaka, odnosno genocid nad tim narodom (najstariji logoraš - starica Hanka Kustura, u logoru Rasadnik - Rogatica, imala je 101 godinu, a među najmlađim logorašima bilo je i beba rođenih u logorima i drugim mjestima zatočenja);

- skoro sva navedena područja, od Trebinja na jugoistoku, preko Bijeljine na sjeveroistoku, dijela Sarajeva - glavnog grada Repub-

like Bosne i Hercegovine, do Bihaćke krajine na sjeverozapadu, danas čine Republiku Srpsku (entitet u okviru Bosne i Hercegovine), legalizovanu Dejtonskim mirovnim sporazumom, a koja je, kako se vidi iz podataka, nastala na genocidu i drugim zločinima protiv čovječnosti i međunarodnog prava;

- genocid nad Bošnjacima u Republici Bosni i Hercegovini rezultat je kolektivne velikosrpske ideologije, politike i prakse istrebljenja Bošnjaka. Samo u sistematskom i planiranom genocidu nad Bošnjacima Bosne i Hercegovine u i oko sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice, jula 1995. učestvovalo je (po raznim osnovama i na različite načine), prema rezultatima istraživanja Vlade Republike Srpske, preko 25.000 ljudi;

- načini i sredstva ubijanja žrtava mogu se označiti monstruoznim. Žene, muškarci, djeca i starci ubijani su vatrenim oružjem za direktno djelovanje iz svih vrsta pješadijskog oružja, minobacača, modifikovanih aviobombi, itd., zatim noževima, te posebnim spravama napravljenim i priređenim u tu svrhu. Postoje dokazi da su Bošnjake žive spaljivali, ubijali na zvjerski način, uključujući i čitave porodice, te su tako u nekim masovnim grobnicama otkriveni i identifikovani posmrtni ostaci čitavih porodica;

- u "**operaciji ubijanja**", uglavnom za četiri dana, s namjerom i prema tačno utvrđenom obrascu, u i oko sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice jula 1995. likvidirano je **preko 8.000 Bošnjaka Bosne i Hercegovine**, zbog njihove *nacionalne*, *etničke i vjerske grupe kao takve* i što su živjeli i što žive na teritoriji koju srpski agresor, u skladu sa srpskim velikodržavnim projektom, srpskom nacionalističkom ideologijom, politikom i praksom, osvajačkog i genocidnog karaktera, teži osvojiti i pripojiti Srbiji;

- u zauzimanju sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice i izvršenju genocida nad Bošnjacima jula 1995. učestvovale su, pored vojnih i policijskih snaga kolaboracionističke, petokolonaške, fašističke i genocidne tvorevine Republike Srpske, i oružane snage Savezne republike Jugoslavije (Vojska Jugoslavije i specijalne jedinice Ministarstva unutrašnjih poslova Srbije);

- velikosrpski agresor i njegovi kolaboracionisti izvršili su zločin genocida i u Sarajevu i drugim gradovima u opsadi (Goraždu, Maglaju, Tuzli, Bihaću, …): u redovima za vodu i hranu, na tržnicama, u školama, na fakultetima, u bolnicama, tramvajima, autobusima, na ulicama, u stambenim objektima, na poslu, za vrijeme sahrana, itd., gdje je, pored ostalog, vršena koordinirana, dugotrajna, rasprostranjena i sistematska kampanja namjernog granatiranja civilnih područja, objekata i civilnog stanovništva iz artiljerijskog, minobacačkog i pješadijskog oružja. Granatiranjem i snajperskim djelovanjem ubijeno je i ranjeno na hiljade civila oba spola i svih starosnih dobi, uključujući djecu, žene i starija lica. Samo na području Sarajeva u opsadi, u periodu od aprila 1992. do decembra 1995, **ukupan broj ubijenih i umrlih, prema rezultatima istraživanja ICTY-a, iznosi 18.889 lica**.[2] U Tuzli je 25. maja 1995. izvršen masakr nad civilima, gdje je granatiranjem ubijen 71 civil i ranjeno 123 civila;
- srbijansko-crnogorski agresor izvršio je brojne zločine i nad **djecom** kao vitalnom skupinom od koje zavisi budući razvoj populacije. Mnoga djeca ubijena su i ranjena, posebno na području Sarajeva u opsadi. U i oko sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice, jula 1995, ubijeno je oko 800 djece, među kojima nerođena djeca u majčinoj utrobi. Brojne su djevojčice silovane i gledale su kako muče i siluju njihove majke. Naočigled djece zločinci su ubijali, mučili i silovali njihove roditelje, itd. Oduzeli su im dom i djetinjstvo, a mnogima ubili jednog ili oba roditelja;
- agresor je u pojedinim mjestima i područjima prisilno **prevodio muslimane u pravoslavnu vjeru**. O tome postoje svjedočenja

[2] **ICTY**, Demografsko odjeljenje, Tužilaštvo ICTY-a, Predmet Milošević (IT-02-54), E. Tabeau, J. Bijak i N. Lončarić, *Broj žrtava u opsadi Sarajeva od aprila 1992 - decembra 1995, Studija o stopi smrtnosti na osnovu osam velikih izvora podataka*, Hag, 18. august 2003; ICTY, Predmet Galić (IT-98-29), E. Tabeau, M. Zoltkowski i J. Bijak, *Ljudski gubici tokom* '*opsade*' *Sarajeva od 10. septembra 1992. do 10. augusta 1995*, Izvještaj o istraživanju pripremljen za potrebe predmeta STANISLAV GALIĆ (IT-98-29-1), Hag, 10. maj 2002; ICTY, TUŽILAC PROTIV STANISLAVA GALIĆA, PRESUDA I MIŠLJENJE, Hag, 5. decembar 2003.

civila iz Kalimanića, Rogatice, Vlasenice, Bjelimića, Foče, Kozarca, Semberije i drugih mjesta;

- agresor je **sistematski opljačkao, porušio, oštetio, razorio i izbrisao tragove na oko 1.200 objekata islamske arhitekture**, među kojima su brojne džamije, mektebi, tekije, turbeta i druge sakralne građevine, među kojima je i mnogo onih koje imaju neprocjenjivu historijsko-kulturnu, umjetničku i naučnu važnost i koje su nenadomjestive. Istovremeno, srpskocrnogorski fašisti uništili su ili oštetili preko 500 vjerskih objekata katoličke crkve i nekoliko jevrejskih;
- agresor je **sistematski opljačkao, prisvojio, porušio, popalio mnoštvo stambenih i poslovnih objekata**. Procjenjuje se da je uništeno i oštećeno između 60 do 70% ukupnog broja stambenih jedinica u Republici Bosni i Hercegovini. Razoreni su i uništeni mnogi infrastrukturni objekti u oblasti saobraćaja i veza (željeznička i putna infrastruktura, PTT saobraćaj i RTV);
- agresor je **opljačkao, razorio i uništio mnoge industrijske objekte, poljoprivredna dobra, hotele, motele i turističke centre**, te **bezbroj malih zanatskih i trgovačkih radnji u privatnom vlasništvu**. Procjenjuje se da je uništeno i oštećeno između 50 do 60% industrijskih objekata;
- velikosrpski zločinci **uništili su oko 55% zdravstvenih objekata**, čime je iz upotrebe izbačeno na hiljade bolničkih kreveta. Ubijeno je 349 ljekara i drugih zdravstvenih radnika, uglavnom na radnom mjestu (samo na području Sarajeva 47). Uništeno je oko 400 sanitetskih vozila;
- među najtežim rezultatima agresije je i **razaranje i uništenje gotovo svih obrazovnih, naučnih, kulturnih i sportskih objekata**. Dovoljno je u tom pogledu spomenuti činjenicu da je agresor granatirao i zapalio Nacionalnu i univerzitetsku biblioteku u Sarajevu (zbirku periodičnih publikacija sa više od 30.000 naslova iz svih oblasti nauke i ljudskog života uopće. Periodika je imala blizu pola miliona tomova, a u Vijećnici je bilo i oko 850.000 monografskih publikacija). Agresor je potpuno spalio Orijentalni institut, uključujući arhiv i biblioteku, uništio gotovo sve objekte

na kojima su održane XIV Olimpijske igre 1984, te višestoljetno Jevrejsko groblje pretvorio u uporište sa kojeg je danonoćno ubijao civile Sarajeva u opsadi;

- agresor je u gradovima koji su bili pod opsadom, posebno u Sarajevu, **onesposobio ili iz upotrebe isključio brojne vodoopskrbne objekte i uskratio vodu, električnu energiju, gas i telefonske komunikacije**. Na taj način agresor je namjerno podvrgavao civile životnim uslovima koji su trebali dovesti do njihovog potpunog ili djelimičnog fizičkog uništenja;

- srbijansko-crnogorski agresor i njegovi kolaboracionisti **nisu poštovali** međunarodne konvencije koje se odnose na pravila ratovanja, te su protiv civila i civilnog stanovništva koristili metode i sredstva koji su po svim međunarodnopravnim načelima, pravilima i standardima zabranjeni. Tako je protiv civila i civilnog stanovništva, stambenih, privrednih i bolničkih objekata koristio rasprskavajuću i zapaljivu municiju, hemijske otrove, kasetne bombe, snajpere i dr. Iz svih je artiljerijskih oruđa vršio granatiranje po gradovima, naseljima i selima sa pretežno bošnjačkim stanovništvom;

- agresor je **sistematski izgladnjivao civilno stanovništvo, posebno u Sarajevu, zatim onemogućavao njihovo liječenje i epidemiološku zaštitu, te onemogućavao UNHCR-u i drugim međunarodnim i lokalnim humanitarnim organizacijama da isporučuju hranu i lijekove**. Također, u okupiranim mjestima u kojima je ostao manji broj Bošnjaka i Hrvata agresor ih je **otpuštao sa posla, izbacivao iz stanova,** uz prethodno prisilno potpisivanje da se odriču svoje cjelokupne imovine, uskraćivao im socijalnu i medicinsku zaštitu i drugo;

- u agresiji na Republiku Bosnu i Hercegovinu agresor je posebno **koristio opsadni način ratovanja i neselektivno i nesrazmjerno korištenje sile**, što je karakteristično za Sarajevo, Goražde, Žepu, Srebrenicu, Bihać i druga mjesta u opsadi;

- **oružane snage Republike Hrvatske** (Hrvatska vojska i njeni kolaboracionisti i petokolonaši - Hrvatsko vijeće obrane - HVO,

koji su djelovali pod općom kontrolom Republike Hrvatske i za njene interese, kao *de facto* i *de iure* instrument Republike Hrvatske, koja je vršila opću kontrolu nad HVO-om, pri čemu se i zločini HVO-a pripisuju Republici Hrvatskoj) **u dolini Rame i Neretve, te u srednjoj Bosni**, izvršile su brojne zločine nad bošnjačkim civilnim stanovništvom, kao što su: masovni pokolji, uključujući žene i djecu, prisilno protjerivanje i raseljavanje, hapšenja i zatočenja civila u koncentracionim logorima i drugim mjestima zatočenja, silovanja, napadi na gradove, te uništavanje sela, vjerskih i drugih civilnih objekata. To je, u skladu sa Tuđmanovim nacionalističkim programom o formiranju "**zajedničke hrvatske države u njenim etničkim i povijesnim granicama**", dio smišljene i sistematske politike i prakse genocida, koje su Hrvatska vojska i pripadnici HVO-a organizovano činili u navedenim područjima. Takva genocidna politika provođena je u općinama: Stolac, Čapljina, Mostar, Prozor, Gornji Vakuf, Bugojno, Kiseljak, Busovača, Žepče, Vitez, Vareš i drugim mjestima. Najeklatantniji primjeri masovnih zločina su pokolji u **Ahmićima** i **Stupnom Dolu**, gdje su mnogi civili, uključujući žene i djecu, ubijeni i živi spaljeni, a kuće i drugi civilni objekti zapaljivim mecima, granatama i benzinom zapaljeni. Na tom je zauzetom području Republika Hrvatska "**imala ulogu okupacione sile i to zbog opće kontrole koju je imala nad HVO-om, podrške koju mu je pružala i bliskih veza koje je sa njim održavala**". Zbog "**opće kontrole koju je Hrvatska vršila nad HVO-om, imovina bosanskih Muslimana je u trenutku njenog razaranja bila pod kontrolom Hrvatske i nalazila se na okupiranoj teritoriji**";[3]

- **oružane formacije Fikreta Abdića**, koji se stavio u službu agresorâ, izvršile su brojne zločine protiv civilnog stanovništva i ratnih zarobljenika, posebno pripadnika Petog korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine, kao što su: ubistva, ranjavanja, maltretiranja,

[3] **ICTY**, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM, TUŽILAC PROTIV TIHOMIRA BLAŠKIĆA, PRESUDA, 3. mart 2000, paragraf 149.

fizička i psihička zlostavljanja i premlaćivanja, posebno u logorima, zatim silovanja, pljačkanje i uništavanje (neselektivno granatiranje) stambenih i drugih civilnih objekata;

- **i jedan broj Bošnjaka** je u toku odbrane Republike Bosne i Hercegovine od agresije i biološkog istrebljenja izvršio određene ratne zločine nad Srbima (Čelebići, Kazani - Sarajevo, …) i Hrvatima (Uzdol, Grabovica …). Protiv jednog broja takvih pojedinaca su još u toku agresije i genocida preduzete energične mjere krivičnog gonjenja;

- Republika Bosna i Hercegovina, međunarodno priznata država i članica Ujedinjenih nacija, za vrijeme agresije i genocida imala je ogromne ljudske žrtve i materijalna razaranja. Ukupan **broj ubijenih**, **ranjenih**, **prisilno protjeranih** i **drugih oblika zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava** u Republici Bosni i Hercegovini još uvijek nije naučno utvrđen. Prema dosadašnjim rezultatima raznovrsnih istraživanja samo broj ubijenih kreće se u rasponu od 25.000 do 328.000.[4] Istraživači ICTY-a dr. Ewa Tabeau i dr. Jakub Bijak, temeljeći svoje podatke i na rezultatima istraživanja Instituta za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, ocjenjujući ih kao pouzdane i vjerodostojne, a izvore relevantne, procijenili su 2005. godine **broj** "**smrti povezanih sa ratom u Bosni i Hercegovini**" na **102.622 lica**, **od čega 55.261 (54%) civila i 47.360 (46%)** "**vojnih žrtava**", naglašavajući da su ti podaci još uvijek nepotpuni.[5] U njihovu analizu nisu uključeni podaci o svim "**smrtima**

[4] Detaljnije o tome vidi: Smail Čekić, **ISTRAŽIVANJE ŽRTAVA GENOCIDA SA POSEBNIM OSVRTOM NA BOSNU I HERCEGOVINU**: Naučno-teorijska i metodološko-metodska pitanja i problemi, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu i Kult B, Sarajevo, 2007, str. 81-91. Studija je 2009. objavljena i na engleskom jeziku (RESEARCH OF GENOCIDE VICTIMS, WITH A SPECIAL EMPHASIS ON BOSNIA AND HERZEGOVINA: Problems and Issues in Scientific Theory, Methods and Methodology).

[5] Ewa Tabeau - Jakub Bijak, **WAR-RELATED DEATHS IN THE 1992-1995 ARMED CONFLICT IN BOSNIA AND HERZEGOVINA A CRITIQUE OF PREVIOUS ESTIMATES AND RECENT RESULTS**, *Europian Journal of Population*, Springer, 2005, str. 187-215. O kritičkom osvrtu na navedene procjene demografskih

vještaka ICTY-a kao i kvaziistraživača koji se bave manipulativnim istraživanjima, o broju žrtava u Republici Bosni i Hercegovini, a posebno o pitanju statusa žrtava (*CIVIL - BORAC*, a ne *CIVIL - VOJNIK*) vidi: S. Čekić, nav. dj., str. 93-188.

Detaljnije o glavnim izvještajima demografskih vještaka, predstavljenih (od strane Tužilaštva) na suđenjima u ICTY-u od 2000. do 2008, vidi: **RAT U BROJKAMA**: **DEMOGRAFSKI GUBICI NA TERITORIJI JUGOSLAVIJE OD 1991. DO 1999.** (dr. Ewa Tabeau), - u daljem tekstu: ∴ **RAT U BROJKAMA ... -**, Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji, Beograd, 2009.

Demografski vještaci ICTY-a, posebno dr. Tabeau, istraživanja Instituta za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu koristili su u svojim izvještajima za potrebe tri izuzetno značajna procesa pred ICTY-em: protiv visokih oficira Vojske Jugoslavije, Stanislava Galića i Dragomira Miloševića, kao i protiv Slobodana Miloševića. Istraživanja Instituta su u procesu protiv Galića bila ključna za utvrđivanje "ljudskih gubitaka tokom opsade Sarajeva od 10. septembra do 10. augusta 1994". Naime, glavni izvor u Izvještaju demografskih vještaka za utvrđivanje "**ljudskih gubitaka tokom opsade Sarajeva od 10. septembra do 10. augusta 1994**." su rezultati istraživanja prethodno navedenog instituta. Dr. Tabeau i drugi vještaci, kao i Tužilaštvo i Pretresna vijeća ICTY-a, potvrdili su valjanost izvora i rezultate istraživanja Instituta. Iako je vještak (odbrane) dr. Svetlana Radovanović osporavala "**glavne zaključke Izvještaja E. Tabeau**", "**služeći se argumentima koji se u biti svode na krivo tumačenje i iskrivljavanje informacija iz Izvještaju E. Tabeau**" i dovodila "**u pitanje pouzdanost korištenih izvora**", Pretresno vijeće je smatralo "**da drugi dokazi u sudskom spisu, uključujući dokaze koje je predložila odbrana, potvrđuju glavne zaključke Izvještaja E. Tabeau, iz čega se vidi da je veliki broj civila smrtno stradao ili je ranjen u sukobu u Sarajevu**" (**ICTY**, PRETRESNO VIJEĆE, TUŽILAC PROTIV STANISLAVA GALIĆA, PRESUDA I MIŠLJENJE, 5. decembra 2003, paragrafi 580-581 i 797). Također, Smail Čekić je u tom procesu, uz unakrsno ispitivanje, na kome je učestvovao na zahtjev optužbe, dokazao relevantnost tih istraživanja. To isto je potvrđeno i u procesu protiv Slobodana Miloševića, gdje je dr. Tabeau dokazala da istraživanja Instituta predstavljaju pouzdan izvor podataka, a da su rezultati naučnih istraživanja relevantni. Prijatelj ICTY-a, sudija Steven Kay, kao i Milošević, nastojali su da dokažu da istraživanja Instituta nisu objektivna. Na pitanje sudije Kaya i Miloševića koliko je pouzdano istraživanje Instituta, dr. Tabeau je odgovorila da je to istraživanje "**bilo dovoljno pouzdano i ja definitivno mislim da je to relevantan izvor koji se može koristiti za ovu svrhu**" (ICTY, *Transkripti*, 7. oktobar 2003 - Svjedok Ewa Tabeau).

Opširni Izvještaj demografskih vještaka Ewe Tabeau, Marcina Zoltkowskog i Jakuba Bijaka "*Ljudski gubici tokom opsade Sarajeva od 10. septembra 1992. do 10. augusta 1994*", u predmetu Galić, od 10. maja 2002, uglavnom se temelji na istraživanjima Instituta za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu. Podatke o ranjenim osobama za vrijeme opsade u Sarajevu posjeduju samo Institut i bolnice: Koševo, Vojna bolnica i Ratna bolnica na Dobrinji. Navedeni vještaci su, pored ostalog, procijenili da su podaci Instituta o ranjenim civilima mnogo potpuniji od bolničkih podataka (∴ **RAT U BROJKAMA …**, str. 767-768).

povezanih sa ratom u Bosni i Hercegovini", kao ni **smrtni slučajevi** koji su bili rezultat teških životnih uslova.[6] Dr. Ewa Tabeau i Jan Zwierzchowski (demografski vještaci ICTY-a) su februara 2010, na osnovu izvora različite provenijencije, uključujući i rezultate istraživanja Instituta za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, procijenili "**ukupan broj žrtava rata u Bosni i Hercegovini**" - "**minimalan broj smrti povezanih s ratom**" **- na 104.732 lica**: **42.106** (**40,2%**) **civila i 62.626 (59,8%)** "**vojnih žrtava**".[7]

Demografski vještaci ICTY-a dr. Tabeau i Hetland su i na osnovu istraživanja Instituta (pored baze podataka Federacije Bosne i Hercegovine, baze podataka Republike Srpske, spiska nestalih Međunarodnog komiteta crvenog krsta i pogrebnog društva Bakije) ustanovili bazu podataka "**o broju smrtnih slučajeva na nivou BiH (187.260 unesaka,** odnosno **"smrtnih slučajeva, "zapisa o smrti")**" - Isto, str. 688, 701 i 809.

[6] Isto. Kada se govori o rezultatima istraživanja demografskih vještaka ICTY-a, neophodno je iz više razloga, a posebno u vezi sa utvrđivanjem ukupnog broja žrtava genocida drugih oblika zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava u Republici Bosni i Hercegovini na kraju XX stoljeća, obavezno imati u vidu sljedeću činjenicu: njihova statistika je kao i "sve statistike" konzervativna, tj. relativno niska, što je povezano sa prirodom svake presude. Naime, njihovi izvještaji (često) pokazuju **minimalan broj žrtava** (ili "**najmanje**" brojeve), za koje je karakteristično "**što je obuhvat očigledno nepotpun, što znači da su brojevi relativno mali, tj. umanjeni**". Ovu činjenicu demografski vještaci permanentno korektno naglašavaju u svim svojim izvještajima, navodeći da "**pristup minimalnih brojeva uzima u obzir jedino one podatke o smrti/ranjavanju koji se mogu direktno vezati za ratne aktivnosti**", pri čemu su "**indirektni smrtni slučajevi**" (glad, loša higijena, fizički i psihički premor, iscrpljenost, uništena boravišta i drugo) isključeni iz minimalnih brojeva, a što je u suprotnosti sa *Konvencijom o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida*. Stoga oni navode da njihove izvještaje "ne treba uzimati kao krajnji izvor ratne statistike", već oni "**služe u posebne svrhe ICTY predmete**" i treba ih koristiti samo u kontekstu tih predmeta, str. 15, 35, 571-575 i 694-695. Nažalost, mnogi kvaziistraživači, a posebno ideolozi, učesnici i izvršioci genocida, kao i oni koji umanjuju, relativiziraju i negiraju genocid u Bosni i Hercegovini, ove podatke koriste kao potpune, objektivne i konačne. Podatke demografskih vještaka ICTY-a je s navedenim ciljem koristio, primjera radi, Pravni tim Savezne republike Jugoslavije (Srbija i Crna Gora) u procesu *Bosna i Hercegovina protiv SRJ (SCG)* pred Međunarodnim sudom pravde u Hagu (∴ **RAT U BROJKAMA ...**,).

[7] **ICTY**, Ewa Tabeau - Jan Zwierzchowski, **THE 1992-95 WAR IN BOSNIA AND HERZEGOVINA: CENSUS-BASED MULTIPLE SYSTEM ESTIMATION OF CASUALTIES' UNDERCOUNT**, 1 February 2010, http://www.icty.org/x/file/About/OTP/War Demographics/en/bih casualty undercount conf paper 100201. pdf. "**Ukupan broj**" žrtava **Bošnjaka** (po navedenim istraživačima Muslimana) iznosi **68.001**, od

Pored masovnih i pojedinačnih ubistava, izvršeni su i drugi brojni oblici zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, od kojih ovom prilikom navodimo:

- **stotine hiljada ranjenih**, od čega nekoliko desetina hiljada djece;
- **više stotina hiljada zatočenih** u preko 650 koncentracionih logora i drugih mjesta zatočenja;
- **nekoliko hiljada silovanih i seksualno zlostavljanih žena, djece** pa i muškaraca;
- iz svojih domova je, u panici, strahu i haosu, protjerano sa svojih staništa oko **2.200.000 osoba** (1.170.000 su izbjeglice i oko 1.030.000 raseljena lica), što čini više od jedne polovine ukupnog stanovništva Republike Bosne i Hercegovine po Popisu od marta 1991;

čega civila 25.619 (19.715 muškaraca i 5.894 žene) i 42.492 "vojne žrtve" (42.162 muškarca i 330 žena); Srba **22.779**, od čega civila 7.480 (6.299 muškaraca i 1.181 žena) i 15.298 "vojnih žrtava" (15.225 muškaraca i 73 žene); **Hrvata** 8.858, od čega civila 1.675 (1.230 muškaraca i 445 žena) i 7.182 "vojne žrtve" (7.084 muškarca i 98 žena) i **Ostalih** 4.995 (1.935 muškaraca i 453 žene) i 3.058 "vojnih žrtava" (3.014 muškaraca i 546 žena) - Isto.

U periodu od pet godina (od 2005. do 2010), prema navedenim rezultatima istraživanja, povećan je broj "**smrti povezanih s ratom**" za 5.110 lica, pri čemu je smanjen broj civila (za 13.155), a povećan broj "**vojnih žrtava"** (za 15.266). Povećanjem broja "**smrti povezanih s ratom**" za 5.110 lica radikalno je promijenjen status lica u strukturi "**smrti povezanih s ratom**" na štetu civila, a u korist "**vojnih žrtava**". Naime, u pitanju je apsurd - od nemogućeg je napravljeno moguće, što upućuje na tendenciju i pristrasnost s namjerom i određenim ciljem. Očigledno je u pitanju utvrđivanje i konstatovanje karaktera oružanog sukoba i prirode zločina u Republici Bosni i Hercegovini na kraju XX stoljeća.

"**Integrisana BH baza podataka**" ICTY-a od 2010. "**sadrži 181.477 zapisa smrti**" ("**smrtnih slučajeva**"), čime je, u poređenju sa rezultatima iz 2005, broj "**smrtnih slučajeva**" manji za 5.783 (Isto).

Obermeyer, Mürray i Gakidon su 2008, također, dali "**procjenu žrtava rata u BiH**", do koje su došli istraživanjem u kome je primijenjena anketa, kao istraživačka tehnika. Oni su, na osnovu omjera smrtnih slučajeva vezanih za rat i korištenjem procjena Ujedinjenih nacija ukupnih brojeva smrtnih slučajeva do 2002, procijenili da ukupan broj (neposredno uzrokovanih) smrtnih slučajeva "**tokom rata u BiH od 1992. do 1995. iznosi 176.000**" (Ziad Obermeyer - Christopher J. L. Mürray - Emmanuela Gakidon, **FIFTY YEARS OF VIOLENT WAR DEATHS FROM VIETNAM TO BOSNIA: ANALYSIS OF DATA FROM THE WORLD HEALTH SURVEY PROGRAMME**, *British Medical Journel*, www.bmj.com/content/336/7659/1482.pdf%2.Bhtml; E. Tabeau - Jan Zwierzchowski, nav. dj., str. 18-21).

- **1.370.000 lica** je sa teškim psihičkim povredama;
- velikosrpski agresor je u gradovima pod opsadom i sigurnim zonama Ujedinjenih nacija, kao i mnogim naseljima u blizini fronta, **nametnuo takve uslove života koji su imali za cilj potpuno ili djelimično uništenje ciljne grupe**;
- **enormno je porastao** ***mortalitet stanovništva,*** **više hiljada (lica), zbog teških uslova agresije i genocida**;
- **bitno i značajno smanjen je** ***prirodni priraštaj stanovništva,*** **više hiljada (lica), zbog teških uslova agresije i genocida;**
- **nekoliko stotina hiljada prisilno protjeranih lica se još uvijek nije vratilo u zemlju**.

Sistematski obrazac u nasilnom preuzimanju vlasti, počinjeni zločini; razmjere i obrazac napada, njihov intenzitet; veliki broj ubijenih Bošnjaka, protjerivanje, prisilno premještanje, deportacija i okrutno postupanje prema njima u koncentracionim logorima i drugim mjestima zatočenja, te ciljni napadi na osobe ključne za njihov opstanak kao grupe (istaknute intelektualne, političke i duhovne ličnosti, te imućne Bošnjake) nedvosmisleni su dokazi o **namjeri** (*mens rea*) i **izvršenom genocidu** (*actus reus*) **nad Bošnjacima**, nacionalnom, etničkom i vjerskom grupom kao takvom. Nažalost, bosanskohercegovački muslimani su na kraju XX stoljeća djelimično istrijebljeni. U mnogim mjestima, gdje su stoljećima živjeli, danas ih više nema ili su tamo, nažalost, simbolično prisutni, egzistirajući i vegetirajući kao biološka bića, koja ne predstavljaju nikakav ni društveni niti politički faktor te su oni faktički samo statistički broj.

Agresija na Republiku Bosnu i Hercegovinu i genocid nad Bošnjacima i nakon 1995. proizveli su mnogobrojne, složene i dugotrajne posljedice, koje će, nažalost, dugoročno egzistirati, a što će bitno utjecati na politički, društveni, ekonomski, socijalni, kulturni i demografski razvoj Bosne i Hercegovine. Sadržaj, intenzitet i obim navedenih posljedica posebno je vezan i izražen za žrtve genocida.

Eklatantne pojave i manifestovane posljedice agresije i genocida su, pored ostalog, sljedeće:

- genocid nad Bošnjacima se i dalje uporno prikriva, minimizira, relativizira, osporava, poriče i negira, uključujući i presude međunarodnih (ICTY i ICJ) i nacionalnih (Savezna Republika Njemačka i Bosna i Hercegovina) krivičnih sudova, kao i rezultate istraživanja *Komisije za istraživanje događaja u i oko Srebrenice od 10. do 19. jula 1995.* ***Vlade Republike Srpske*** *i Radne grupe za provođenje zaključaka iz konačnog Izvještaja Komisije za istraživanje događaja u i oko Srebrenice od 10. do 19. jula 1995*;
- permanentno i kontinuirano se izjednačavaju žrtve genocida i njihovi izvršioci (zločinci), što je nedopustivo (sve više se govori samo o ratnim zločinima na svim "stranama", čime se genocid i drugi oblici zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava reduciraju samo na ratne zločine, što najblaže rečeno duboko vrijeđa istraživače ovih zločina, a pogotovo žrtve genocida) i na sasvim pogrešan način se unaprijed, bez ikakvog istraživanja, daju kvalifikacije o tako značajnom pitanju, kao što je karakter zločina, a što ne odgovara činjeničnom stanju i u suprotnosti je sa relevantnom dokumentacijom;
- svjedoci smo, nažalost, sve prisutnije pojave manipulisanja žrtvama genocida u Bosni i Hercegovini na kraju XX stoljeća, posebno brojem i statusom žrtava (umjesto *civil* i *borac*, koriste se pojmovi *civil* i *vojnik*), pri čemu se naročito aktivno angažuju kvaziistraživači. Nosioci manipulacija su različiti i raznovrsni, kako pojedinci tako i grupe, razna udruženja, ustanove i drugi čiji su interesi i ciljevi vrlo različiti i teško ih je artikulisati, otkriti, identifikovati, utvrditi i konstatovati na jedinstven način. Mi ih identifikujemo kao nedobronamjerne, tendenciozne i kontraproduktivne sa mogućim i veoma teškim, dugoročno štetnim implikacijama po Bosnu i Hercegovinu kao državu i sve njene građane, bez obzira na nacionalnu, vjersku ili političku pripadnost. Osnov za ovu kvalifikaciju proizlazi iz činjenice da se tzv. istraživanja ne organizuju i ne realizuju na naučnoj osnovi i naučno utvrđenoj proceduri, kojom se propisuje odvijanje procesa, od istraživačke ideje do konstituisanja rezultata naučnog istraživanja i njihove eventualne primjene u naučnoj i društvenoj praksi. Općepoznato je da postoji samo jedna istina, a da je cilj nauke naučna istina do koje se upravo dolazi primjenom naučnih metoda;

- krivično gonjenje i procesuiranje genocida i drugih oblika zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava pred sudovima u Bosni i Hercegovini se, najblaže rečeno, kontinuirano opstruira, pri čemu su na sceni snage koje, umjesto težine zločina, karaktera, statusa i broja žrtava, predmete biraju po nacionalnoj pripadnosti žrtava, radi izjednačavanja i izbalansiranja zločina među trima narodima (Bošnjaci, Srbi i Hrvati) i proglašavanja žrtve genocida zločincem i da, pored ostalog, kroz krivičnu proceduru izmijene karakter oružanog sukoba i prirodu zločina u Bosni i Hercegovini, kako bi međunarodni oružani sukob, odnosno agresiju, preimenovali u građanski rat, a zločin genocida u "etničko čišćenje" i/ili ratni zločin;
- planeri, naredbodavci, učesnici, pomagači, saučesnici i izvršioci genocida su u velikosrpskoj ideologiji, politici i praksi najveći heroji u srpskom narodu (u nauci, kulturi, umjetnosti, obrazovanju), koji i danas nekažnjeno žive i rade, uživajući, nažalost, u rezultatima genocida i ismijavajući žrtve tog zločina;
- srpski narod i njegova politička i naučna elita nisu se distancirali od izvršenog genocida, a kamoli da se žrtvama izvine i (za)traže oprost i pruže ruku pomirenja. Umjesto toga, oni u kontinuitetu negiraju genocid i odgovornost za zločine prebacuju na žrtvu genocida, te izmišljaju i falsifikuju historijske činjenice, kao što je, pored ostalog, i "teza" da su legalni organi vlasti Republike Bosne i Hercegovine protjerali Srbe sa područja Sarajeva, uključujući i "više od 650 univerzitetskih profesora i asistenata";
- entitet Republika Srpska je genocidna tvorevina srpskog fašizma, odnosno države Savezne republike Jugoslavije /Srbije i Crne Gore (Republika Srpska je naslijeđe genocida - ona je nacionalsocijalistička/nacistička genocidna tvorevina), nastala na teškim kršenjima međunarodnog humanitarnog prava, obilježena i natopljena, uglavnom, bošnjačkom krvlju, te omeđena i prekrivena brojnim masovnim grobnicama i koncentracionim logorima, u kojoj legalno djeluju fašističke organizacije. Političko rukovodstvo i druge strukture Republike Srpske, u skladu sa velikosrpskom genocidnom ideologijom, politikom i praksom, falsifikuju historijske činjenice i negiraju genocid nad Bošnjacima, te na sve moguće načine opstruiraju jačanje države Bosne i Hercegovine i konstantno

sprovode politiku secesije, uništavanja i uništenja države Bosne i Hercegovine;

- Dejtonski sporazum je legalizovao srpsku fašističku ideologiju, politiku i praksu, genocidnog karaktera. On je, pored ostalog, promijenio i ime međunarodno priznate države (Republika Bosna i Hercegovina), isključivši iz njenog naziva riječ *Republika*, dodjeljujući ga zločincima kao nagradu za izvršeni genocid. Iz struktura entiteta Republike Srpske nisu odstranjene snage koje su učestvovale u agresiji i genocidu, uključujući i u genocidu nad Bošnjacima u i oko sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice, jula 1995, što potvrđuju rezultati istraživanja Vlade Republike Srpske, kao što je to bio slučaj sa izvršenom denacifikacijom u Njemačkoj nakon Drugog svjetskog rata, pa su one ostale politički aktivne i danas otvoreno uništavaju državu Bosnu i Hercegovinu.

Ovo su samo osnovne činjenice, duboko urezane u svijest svih preživjelih žrtava genocida i drugih oblika zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava i utkane u aktuelnu surovu društvenu stvarnost, na kojoj se po svaku cijenu u raznim oblicima nastoje održati (živim i legalnim) velikodržavni projekti fašističkog i genocidnog karaktera, koji, pored ostalog, impliciraju trajnu nestabilnost u Bosni i Hercegovini, osporavaju političko-pravni i državni kontinuitet, suverenitet i nezavisnost Bosne i Hercegovine, negirajući mogućnost održanja, razvoja i unapređenja kvaliteta zajedničkog života, čime se, pored ostalog, najozbiljnije dovode u pitanje univerzalne ljudske vrijednosti, slobode i prava, civilizacijske i kulturne tekovine.

*

*   *

Pitanje istine osnovno je i krucijalno pitanje nauke i naučnih istraživanja, kojim su se bavili i kojim se bave velikani ljudske misli od najstarijih vremena do danas. Do naučne istine, odnosno do naučno istinitog

saznanja, dolazi se primjenom naučnih metoda, metoda naučnog saznanja i naučnog istraživanja u procesu naučnih istraživanja.

Osnovni predmet ovog naučnog istraživanja je genocid, najsloženija društvena pojava koja je predmet istraživanja mnogobrojnih i raznovrsnih nauka i naučnih disciplina. Najsavremenija naučna disciplina koja se najneposrednije bavi genocidom kao društvenom pojavom je nauka o genocidu.[8]

Genocid kao predmet istraživanja u okviru navedene nauke i drugih nauka i naučnih disciplina vremenski je i prostorno određen, u periodu 1992-1995, na cjelovitom prostoru Bosne i Hercegovine.

Pošto se radi o empirijskoj društvenoj pojavi, za njeno istraživanje sprovedena je procedura konceptualizacije istraživanja i izrada modela tipskog projekta naučnog istraživanja, na osnovu koga je organizovana realizacija naučnog empirijskog istraživanja, koje ima obilježje panel i longitudinalnog istraživanja, po određenim - definisanim područjima - regijama, općinama.[9]

U realizaciji predmetnog istraživanja, koje ima obilježje fundamentalnog i dugoročnog istraživanja, učestvuju brojni istraživački timovi i istraživači, shodno utvrđenim zahtjevima naučne metodologije istraživanja. Pribavljeni podaci podvrgnuti su sređivanju, obradi i analizi, na bazi kojih je izvršeno zaključivanje (provjera i potvrda naučnih hipoteza u projektu istraživanja), u čijoj je osnovi indukcija (stalna tendencija ka potpunoj indukciji) i generalizacija. Rezultati istraživanja publikuju se u formi posebnih studija o rezultatima naučnog istraživanja genocida u određenom vremenu i na određenom prostoru.

---

[8] Smail Čekić, **RELEVANCE OF SCIENTIFIC RESEARCH OF GENOCIDE - CONTRIBUTION TO THE DEVELOPMENT OF SCIENCE OF GENOCIDE**, Monthly - Textbook, University of Hamilton, Hamilton, mart 2011. Rad je objavljen i u *Cultural Mosaic* (Science - Researches Magazine), Articles in Science, br. 55, Hamilton, april 2011. Navedeni rad (**ZNAČAJ NAUČNIH ISTRAŽIVANJA GENOCIDA - DOPRINOS RAZVOJU NAUKE O GENOCIDU** -) objavljen je i na bosanskom jeziku u: *ZNAKOVI VREMENA*, Naučnoistraživački institut "Ibn Sina", Vol. 14, broj 51, Sarajevo, 2011, str. 128-140.

[9] Smail Čekić - Dževad Termiz, **ŽRTVE ZLOČINA U SARAJEVU 1992-1996**: **NAUČNOISTRAŽIVAČKI PROJEKT**, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu i Kult B, Sarajevo, 2007.

U naučnom istraživanju korišteni su empirijski i teorijski (naučni) izvori saznanja, što ukazuje na osnovne vrste izvora podataka, koji su obezbijedili prikupljanje reprezentativnih saznanja o istraživanoj pojavi (predmetu istraživanja). Rezultati naučnog istraživanja zasnovani su i na podacima iz izvora različite provenijencije.

Prema dosadašnjim rezultatima istraživanja utvrđeno je da je i na području u i oko sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice, jula 1995, nad Bošnjacima Bosne i Hercegovine izvršen zločin genocida, što su potvrdili i međunarodni i nacionalni sudovi,[10] ali (što je za nas posebno važno) i rezultati istraživanja Vlade Republike Srpske (*Komisija za istraživanje događaja u i oko Srebrenice od 10. do 11. jula 1995*. i istoimena *Radna grupa*), o čemu se govori u prvom dijelu knjige. Rezultati realizovanih naučnih istraživanja i istraživanja koja su u toku potvrđuju da je zločin genocida nad Bošnjacima u Republici Bosni i Hercegovini na kraju XX stoljeća izvršen u svim okupiranim mjestima i gradovima u opsadi (bez obzira koji je agresor u pitanju).

U ovom naučnom djelu opredijelili smo se da saopćimo naučnu istinu zasnovanu na rezultatima pretežno empirijskog naučnog istraživanja **genocida na dijelu teritorije Republike Bosne i Hercegovine - u i oko sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice, jula 1995**. Izvršeni genocid na tom prostoru nesumnjivo predstavlja najeklatantniji primjer izvršenog genocida u Republici Bosni i Hercegovini, čiji prostor je, za razliku od Prijedora, Sanskog Mosta, Ključa, Nevesinja, Gacka, Foče, Goražda, Čajniča, Višegrada, Rogatice, Vlasenice, Bratunca, Zvornika, Bijeljine, Brčkog i drugih okupiranih mjesta i gradova u opsadi, gdje je, također, izvršen zločin genocida, **imenovan i označen teritorijom Ujedinjenih nacija** (**sigurna zona Ujedinjenih nacija**), što je posebno i dodatno obavezivalo njegovu zaštitu, **odbranu teritorije i zaštitu civila i civilnog stanovništva na toj teritoriji**. Nažalost, i jula 1995. genocid nad Bošnjacima Republike Bosne i Hercegovine (iz)vršen je

[10] Postoji razlika između naučnih i stručnih saznanja do kojih se dolazi naučnim i stručnim istraživanjima. Ovom prilikom nećemo ulaziti u razmatranje ovog pitanja, već ćemo pažnju korisnicima ovog teksta usmjeriti prvenstveno i isključivo na naučna saznanja do kojih se dolazi naučnim istraživanjem u kome se primjenjuju metode naučnog saznanja i naučnog istraživanja, uključujući i metode prikupljanja podataka.

u i oko sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice, odnosno na prostoru 14 (četrnaest) općina istočne Bosne.

Istovremeno sa naučnim istraživanjima odvijaju se brojne političke aktivnosti i akcije, u kojima učestvuju kvaziistraživači, koji se bave kvaziistraživanjima, čiji je osnovni cilj politička manipulacija domaće i međunarodne javnosti usmjerena na falsifikovanje istine o genocidu, odnosno dokazivanje neistine, pri čemu je osnovni i strateški cilj negiranje genocida.[11] Najeklatantniji primjer u tom smislu je djelo autora Dobrice Ćosića pod nazivom "BOSANSKI RAT", koje je izloženo naučnoj kritičkoj analizi i naučnom proučavanju, čiji će rezultati biti saopćeni u drugom dijelu ove knjige.

Genocid i istina o genocidu u Republici Bosni i Hercegovini nad Bošnjacima, nacionalne, etničke i vjerske grupe kao takve, čine osnovu bitnog sadržaja naslova koji glasi "**GENOCID I ISTINA O GENOCIDU U BOSNI I HERCEGOVINI**". Dosadašnji rezultati naučnih istraživanja Instituta za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu i autora potvrđuju da je genocid izvršen u svim okupiranim mjestima i gradovima u opsadi na teritoriji Republike Bosne i Hercegovine u periodu 1992-1995, pri čemu je izvršeni zločin genocida u i oko sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice, jula 1995, odnosno istočne Bosne, tipičan i reprezentativno ilustrativan primjer izvršenog genocida u Republici Bosni i Hercegovini na kraju XX stoljeća. Osnovni cilj autora je da saopći naučnu istinu o genocidu.

U ovom naučnom djelu nismo se bavili definicijama pojmova: *zločin genocida*, *zločini protiv čovječnosti*, *ratni zločini*, *zločini protiv mira* (*agresija*), niti drugim pitanjima međunarodnog krivičnog i međunarodnog humanitarnog prava, kao ni pitanjima historije holokausta i genocida, što je obično u osnovi sadržaja djela udžbeničkog karaktera. Naime, u ovom radu saopćena su naučna saznanja do kojih se došlo pretežno empirijskim istraživanjem genocida u Republici Bosni i Hercegovini, a posebno u i oko sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice, jula 1995, koja imaju bitna svojstva naučnog saznanja i to naučno saznanje

[11] O tezi negiranja genocida kao realiteta društvene prakse vidi: Smail Čekić, **NEGIRANJE GENOCIDA U BOSNI**, *Korak*, br. 23, Sarajevo, 2011, str. 34-40.

je u u osnovi naučne istine o genocidu. Prema tome, u pitanju je, a što se iz sistematizacije strukture sadržaja predmetnog djela može i vidjeti – naučnoistraživačka studija.

U korelaciji sa genocidom i istinom o genocidu u Republici Bosni i Hercegovini je i negiranje genocida, što je, nažalost, svojstveno svim dosadašnjim zločinima genocida, uključujući i holokaust, da se kao pandan pojmu *istine* suprotstavlja pojam *negiranja*, a što je prisutno i kada je riječ o genocidu i istini o genocidu u Republici Bosni i Hercegovini na kraju XX stoljeća. Jedan od tipičnih predstavnika srpske nacionalističke ideologije, politike i prakse je Dobrica Ćosić, koji svojim djelom "BOSANSKI RAT" negira genocid i istinu o genocidu u Republici Bosni i Hercegovini. Stoga je predmetno djelo podvrgnuto analizi i kritičkom proučavanju, kada je riječ o negiranju genocida i istine o genocidu, zbog čega je drugi dio ove naučne studije iskazan pod naslovom "**NEGIRANJE GENOCIDA**", zasnovan na rezultatima naučne obrade genocida i istine o genocidu u Republici Bosni i Hercegovini.

Značajan dio knjige su i **PRILOZI**, autentični dokumenti srpskih snaga (vojnih i policijskih) o planiranju, pripremanju, organizovanju i izvršenju zločina genocida, kao i dio rezultata istraživanja Vlade Republike Srpske - *Komisije za istraživanje događaja u i oko Srebrenice od 10. do 19. jula 1995*.

Zaključna razmatranja predstavljaju sadržajno-logičku sintezu o bitnim segmentima predmeta istraživanja, iskazanom u formi bitnih stavova o predmetu istraživanja do kojih se došlo provjerom hipoteza u projektu naučnog istraživanja.

I. ISTINA O GENOCIDU

GENOCID NAD BOŠNJACIMA BOSNE I HERCEGOVINE U I OKO SIGURNE ZONE UJEDINJENIH NACIJA SREBRENICE, JULA 1995.

Za vrijeme agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu (1991-1995) na okupiranim područjima i gradovima u opsadi izvršeni su, pored zločina protiv mira i sigurnosti čovječanstva, brojni zločini nad civilima i civilnim stanovništvom, te civilnim objektima, kao što su: organizovano ubijanje, ustvari najčešće masovno i pojedinačno masakriranje muškaraca, žena, djece i staraca, uglavnom Bošnjaka; hapšenje, deportovanje i zatočenje u koncentracione logore, zatvore i druga mjesta zatočenja; masakriranje, ubijanje i spaljivanje u koncentracionim logorima i drugim mjestima (posebno u Omarskoj, Keratermu, Trnopolju, Manjači, Kotor-Varoši, Brčkom, Višegradu i Foči); zastrašivanje, premlaćivanje, mučenje, proganjanje i izgladnjivanje civila u logorima i zatvorima, od čega su mnogi Bošnjaci svakodnevno umirali; ubijanje ljekara i medicinskih radnika te vjerskih službenika; sistematsko i masovno silovanje i seksualno zlostavljanje žena (čak i starica), djevojaka, pa i djevojčica u logorima, zatvorima, hotelima, garažama, privatnim kućama i drugim mjestima; tjeranje na prisilan rad, zatim na kopanje rovova na prvoj liniji; uzimanje i ubijanje talaca; nasilno pokrštavanje Bošnjaka; prisilno protjerivanje i raseljavanje Bošnjaka s vjekovnih staništa (stravične razmjere tih zločina svjedoče o pretvaranju okupiranih područja u jednonacionalne, u etnički čiste srpske i/ili hrvatske teritorije); surovo postupanje s ranjenicima, bolesnicima i ratnim zarobljenicima; napadi na zdravstvene ustanove, te povređivanje i ubijanje ranjenika; napadi na humanitarne konvoje, opstruiranje humanitarne pomoći i napadi na osoblje humanitarnih organizacija; neselektivno i nesrazmjerno korištenje sile i opsade; nečovječno postupanje, podrazumijevajući i nanošenje velikih patnji i teških povreda tjelesnog i mentalnog integriteta; bespravno otpuštanje s posla; namjerno razaranje i uništavanje gradova, naselja i sela; stalno granatiranje civila i snajpersko djelovanje po bosanskohercegovačkim gradovima i naseljima u opsadi; prisilno razdvajanje porodica, odnosno muškaraca od žena i djece; korištenje civila kao živog štita; nanošenje teških ozljeda i zlostavljanje civila; namjerno izgladnjivanje, uskraćivanje vode, električne energije, gasa, ogrjeva, tele-

fonskih komunikacija i gradskog saobraćaja; upotreba zabranjenih (po međunarodnim konvencijama) metoda i sredstava ratovanja; pustošenje ljudskih ognjišta neopravdano vojnim potrebama; plansko i selektivno pljačkanje, razaranje i uništavanje stambenih, obrazovnih, naučnih, medicinskih, vjerskih i privrednih objekata; uništavanje i zatiranje kulturno-historijskih i vjerskih spomenika, te kompletne infrastrukture Bosne i Hercegovine (saobraćajnice, PTT instalacije, radio i TV predajnici, električni dalekovodi, vodovodi i rezervoari za vodu, zdravstvene ustanove i dr.), kao i prirodnih resursa (šume, vodotokovi, rudnici i sl.).

O zločinu genocida nad Bošnjacima u Republici Bosni i Hercegovini na kraju XX stoljeća, o tom masakru nad nedužnim, nenaoružanim i nemoćnim žrtvama koje je Zapad prepustio srpskom agresoru i njegovim kolaboracionistima i petokolonašima da ih istrijebe, posebno u dolinama rijeka Drine, Neretve, Sane, Une, Lašve, te Bosanske posavine, a naročito o genocidu u i oko sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice, jula 1995, kao i drugim oblicima zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, pored brojnih relevantnih, dostupnih i pouzdanih dokumenata, podataka, informacija, saznanja, izjava i drugih dokaza, evidentni su i objektivni indikatori - masovna i pojedinačna ubistva i masovne grobnice.

1. **Podrinje u (veliko)srpskoj ideologiji, politici i praksi**

Podrinje u cjelini (Bijeljina, Zvornik, Bratunac, Srebrenica, Vlasenica, Rogatica, Višegrad, Rudo, Goražde, Čajniče i Foča), s apsolutnom većinom bošnjačkog stanovništva,[1] područje je od "**ogromne strateške važnosti**" za velikosrpsku ideologiju, politiku i praksu osvajačkog i genocidnog karaktera.

Jedan od najprioritetnijih "**strateških ciljeva**" teritorijalnog širenja srpskog *životnog prostora* i jedno od najkoncentrisanijih poprišta raznovrsnih zločina, uključujući i genocid, bilo je **Podrinje**. Kao takvo ono

[1] **NACIONALNI SASTAV STANOVNIŠTVA**, Rezultati za Republiku po opštinama i naseljenim mjestima 1991, *Statistički bilten*, br. 234, Državni zavod za statistiku Republike Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 1993.

je aktuelno od početka XIX stoljeća,[2] posebno od tridesetih godina[3] i

---

[2] Bosna je od samog početka (Prve) srbijanske pobune (1804-1813) bila predmet posebnog interesovanja u ratnim planovima srbijanskih pobunjenika. Rukovodstvo pobune je, na čelu s Karađorđem Petrovićem, od 1806. posebnu pažnju pridavalo ofanzivi prema Bosni, sa ciljem da je zauzmu (" …, **dok** … **nevernu i dušmansku Bosnu** … **ne porazimo** …" - Novica B. Rakočević, **RATNI PLANOVI SRBIJE PROTIV TURSKE OD VOŽDA KARAĐORĐA DO KRALJA PETRA**, Štamparija "Davidović" Pavlovića i druga, Beograd, 1933, str. 36).

Pobunjenici su 1807. istakli politički cilj rata: "**oslobođenje i ujedinjenje**" **svih Srba** (Vasa Čubrilović, **PRVI SRPSKI USTANAK**, *Odabrani istorijski radovi*, Narodna knjiga, Beograd, 1983, str. 13), čime su otvoreno iskazane pretenzije prema Bosni. Nakon zauzimanja Beograda (u januaru) i predaje Šapca (u februaru 1807), bez otpora su zauzeli i bosanske nahije Jadar i Rađevinu (Galib Šljivo, **BOSNA I HERCEGOVINA 1788-1812**, Institut za istoriju u Banjaluci, 1992, str. 276; Miroslav Despot, **STRANA SUVREMENA ŠTAMPA O PRVOM SRPSKOM USTANKU**, *Istorijski glasnik*, Beograd, 1954, str. 230; Konstantin N. Nenadović, **ŽIVOT I DELA VELIKOG ĐORĐA PETROVIĆA KARAĐORĐA**, Beč, 1883, str. 247).

U ljeto 1809. došlo je do najozbiljnijeg pokušaja ostvarenja navedenih osvajačkih pretenzija, pri čemu su pobunjenici, pored ostalog, ovladali Višegradom i Srebrenicom, te napravili čvrst mostobran na lijevoj obali Drine (K. N. Nenadović, nav. dj., str. 204-205). Te godine pobunjenici su zauzeli i Novu Varoš, Sjenicu i Novi Pazar, gdje su izvršili masovne pokolje nad muslimanima - Bošnjacima (K. N. Nenadović, nav. dj., str. 204-208; N. B. Rakočević, nav. dj., str. 205-207).

Karađorđe je 1810, u cilju "**da Bosnu osvoji i da u savezu sa Crnogorcima na novo vaskrsne staru Srbsku Državu i narodnost ujedini**" (K. N. Nenadović, nav. dj., str. 247), uspješno vodio ratna dejstva u Podrinju (Isto, str. 244 i 247; G. Šljivo, nav. dj., str. 393). U toku 1811. srbijanski pobunjenici su branili osvojene pozicije na Drini, pri čemu su u septembru i oktobru vođene borbe na desnoj obali Drine (K. N. Nenadović, nav. dj., str. 261).

Svi pokušaji realizacije srpskih osvajačkih planova prema Bosni za vrijeme Prve srbijanske pobune (u Smederevskom sandžaku), osim kratkotrajnih zaposjedanja dijelova bosanske teritorije, nisu imali nikakvih značajnijih uspjeha.

U osnovi ideologije, politike i prakse srbijanskih pobunjenika, od početka XIX stoljeća, hajdučki je element, čiji je sastavni dio istrebljivanje muslimana: masovni i pojedinačni zločini - ubijanja (muslimanskog stanovništva), užasne pljačke i razaranja civilnih (stambenih, obrazovnih, historijskih, vjerskih) i drugih objekata.

Od 1804. u Srbiji se, prema poznatom srpskom historičaru i političaru Stojanu Novakoviću, vrši "**generalno trebljenje Turaka iz naroda**". Pod terminom "Turci" podrazumijevali su se, uglavnom, Bošnjaci-muslimani, tj. autohtono stanovništvo, i drugi građani islamske vjere, za koje je srbijanska propaganda tvrdila da su Turci i da treba da idu u Tursku (Smail Čekić, **HISTORIJA GENOCIDA NAD BOŠNJACIMA**, Muzej genocida, Sarajevo, 1997, str. 14).

U toku pobune (1804-1813) Srbi su ubijali, klali, pljačkali, prisilno prevodili u pravoslavlje i protjerivali Bošnjake i druge muslimane, palili njihove džamije i druge vjerske objekte, te gradove i druga naselja. U obračunu s Bošnjacima, "**oni su divlji, surovi, seku glave, ubijaju tursku nejač. Karađorđev vojvoda Pljakić pali veštice, gotovo kao iskonski mitski čovek. Prota Mateja, poput svojih predaka, smatra da Bogu treba služiti prinoseći mu na dar kao žrtvu, tuđu krv. Ljudi ustaničkog Jakova Nenadovića kolju Ćurčijinog momka nožem, kao žrtveno jagnje. Karađorđev momak Petar Jokić svedoči da su ustanici, slično Indijancima, skidali skalpove sa glava ubijenih neprijatelja**". Srbijanski pobunjenici "ubijaju, kolju, skidaju skalpove, pale turske bogomolje i gradove, stavljaju nejač pod nož" /podvukao S. Č./. Mnoge muslimane u Beogradu i drugim gradovima Srbi "**muškinje nemalo sve isjekoše, počeše bile rasporivati teških žena trbuhe i vaditi djecu, te kad bi vidjeli da je koje dijete muško i njega bi ubili, a od ženskinja šta su radili i kako su sa njima postupali, to mi ne može jezik govoriti niti pero pisati**" (Isto).

Prilikom zauzimanja Sjenice, Novog Pazara i Peštera Karađorđe Petrović je 1809. "**izvršio pokolj sjeničkog stanovništva**" i spalio Novi Pazar (Isto).

Srbijanski pobunjenici su posebnu ostrašćenost i barbarsku surovost ispoljavali prema civilima, muslimanima (Prota Matija Nenadović, **MEMOARI**, Matica Srpska, Srpska književna zadruga, Beograd - Novi Sad, 1969, str. 173 i 166).

Miloš Obrenović je uporno zahtijevao "**da se istrijebe svi muslimani koji žive na području koje se traži da se priključi Srbiji**" - riječ je o šest bosanskih nahija. Na tom su području (tridesetih godina XIX stoljeća) "**učinjena beskrajna nasilja i zločini nad civilima muslimanima, pod parolom 'Za krst časni i slobodu slavnu'**" (Ahmed Aličić, **POKRET ZA AUTONOMIJU BOSNE OD 1831.-1832. GODINE**, Orijentalni institut, Sarajevo, 1996, str. 19, 21-22 i 187).

Politika "trebljenja" Bošnjaka u Srbiji nastavljena je i tokom i poslije druge srbijanske pobune. I nakon stjecanja statusa vazalne autonomne kneževine u okviru Osmanskog carstva (Hatišerifom iz 1830), u Srbiji su izvršeni masovni zločini nad muslimanskim stanovništvom. U periodu 1830-1867, a posebno 1862-1867, u Srbiji su pobijeni i protjerani svi Bošnjaci i drugi muslimani iz Beograda, Užica, Šapca, Smedereva, Kladova, Loznice, Valjeva, Požege, Čačka, Sokola i drugih mjesta, oduzeta im je imovina (milion hektara obradive zemlje, oko 100.000 građevinskih objekata i oko 300.000 grla stoke) i uništeno njihovo cjelokupno kulturno naslijeđe (oko 600 vjerskih objekata). Protjerani Bošnjaci iz Srbije su se, uglavnom, naselili u Bosni, gdje su za njih osmanske vlasti podigle na Savi dva potpuno nova naselja, nazvana po sultan Abdul Azizu, Gornja Azizija (Bosanski Šamac) i Donja Azizija (Orašje) - S. Čekić, nav. dj., str. 14; Safet Bandžović, **ISELJAVANJE BOŠNJAKA U TURSKU**, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2006, str. 12-16.

[3] Miloš Obrenović (srpski knez) imao je teritorijalne aspiracije prema Bosni, tražeći granicu na Drini - "**samo ono 'što je priroda ograničila' tj. rijekom Drinom** …" - "**teritoriju s desne strane Drine i s desne strane Lima**" (A. Aličić, nav. dj., str. 21-22 i 195-200).

međunarodnog priznanja Srbije na Berlinskom kongresu 1878, a zasnivalo se na Garašaninovoj koncepciji u "Načertaniju" (iz 1844) da "**Srbija ne sme ostati mala**" i da se mora "**rasprostraniti**".[4] Jovan Cvijić je bio neza-

---

Mirom u Bukureštu 1812, između Rusije i Osmanskog carstva, sultan se, pored ostalog, obavezao da će ustupiti Srbiji šest bosanskih nahija (općina), za koje su Srbi tvrdili kako su im otete i otcijepljene nakon što su ih oni privremeno osvojili u prvoj srpskoj pobuni 1806 (u Ugovoru nije navedeno koje su to nahije ni na osnovu čega se vraćaju). Iz toga su se izrodili "**nevjerovatni apetiti Srbije**". To pitanje je, nakon završetka rata između Turske i Rusije iz 1827. i po Tursku nepovoljnog mira 1829. u Jedrenu, a na insistiranje Srba, ponovo vrlo ozbiljno postavljeno. Turska je, pod pritiskom Rusije i stalnim insistiranjem Srbije kod Porte da se navedeni ugovor provede, šest bosanskih nahija s desne strane Drine ustupila Srbiji (u suštini te nahije su kupljene, zajedno s nasljednom kneževskom titulom Miloša Obrenovića) - (Isto, str. 183-194).

Formiranje autonomne Srbije na granicama Bosne za Bošnjake je to, pored ostalog, "**značilo stvaranje jednog neposrednog neprijatelja na svojim granicama**". "**S odvajanjem još nekih dijelova Bosne, makar i s desne strane Drine, za Bošnjake je značilo direktan napad na Bosnu i njenu integralnu cjelinu**" (Isto, str. 183-184).

Polazeći od ocjene da je riječ o napadu na teritorije Bosne - na Podrinje s desne strane Drine i Polimlje s desne strane Lima, o općoj opasnosti po Bosnu i muslimane, osnovni cilj Pokreta za autonomiju Bosne 1831-1832. bila je "**odlučnost da se zaštite granice Bosne od rasparčavanja**" (Isto, str. 20 i 184-195). Nažalost, velike sile (Evropa), pod čijom su zaštitom "**muslimani nemilosrdno fizički uništavani**" nisu podržale taj pokret (Isto, str. 21 i 199-200).

I pored značajnih pobjeda nad osmanskom vojskom, bosanski ustanici nisu uspjeli, prije svega, zbog činjenice da nisu dobili nikakvu pomoć od zapadnih zemalja. Njihov pokušaj obnove bosanske države nije podržan zbog osnovnog razloga što su vodeća snaga tog pokreta bili Bošnjaci - islamske vjere (kršćanska Evropa nije podržala Bosanski ustanak - Pokret za autonomiju Bosne, jer nije željela da u Evropi nastane država u kojoj će Bošnjaci muslimani biti faktor). Izostanak te podrške imao je obrnut efekt, jer je podržao teritorijalne, osvajačke aspiracije iz okolnih država prema Bosni, pa su i Srbija i Crna Gora, kao i Austro-Ugarska, nastojale destabilizovati stanje u Bosni, organizujući ustanke i pokrete koji su imali za cilj da omoguće uspostavu srpske, crnogorske ili austrougarske dominacije u Bosni.

[4] Dušan Stranjaković, **KAKO JE NASTALO GARAŠANINOVO NAČERTANIJE**, Spomenik Srpske kraljevske akademije, XCI, Beograd, 1939, str. 76-102.

Vođa (srbijanskih) radikala, Nikola Pašić, Berlinski kongres je doživio kao tragediju, jer stjecanje nezavisnosti nije "**doživljeno kao nešto epohalno**", zbog toga što Pašićeve radikale država Srbija u tim granicama nije zadovoljavala. To je, po njima, bila mala država, "**tek zametak države - oni su pomagali ustanak u Bosni i Hercegovini 1875, računali su, pre svega, na proširenje na Bosnu, smatrali su da su bili prikraćeni**" (Olivera Milosavljević, **ČINJENICE I TUMAČENJA: Dva razgovora sa Latinkom**

dovoljan što je Srbija "**opkoljena zemlja**", a "**Srbi uhapšen narod**",[5] te se stoga zalagao za teritorijalno proširenje Srbije.[6] U vrijeme aneksione krize u Bosni i Hercegovini 1908. Cvijić je formulisao prijedlog o Podrinju. Za saglasnost Srbije da Austro-Ugarska monarhija anektira Bosnu i Hercegovinu Cvijić je predložio da se Srbiji ustupi Podrinje, odnosno koridor duž njene istočne granice dubine oko 50 km, s 12 srezova i površinom preko 10.000 km^2. Zapadnu granicu Podrinja Cvijić približno poistovjećuje s razvođem rijeka Drine i Bosne. Imajući tu činjenicu u vidu, on je insistirao da se to učini "**iz prometnih razloga**". Naime, južni dio "Koridora" duž puta Foča – Trebinje završavao se izlazom na Jadransko more u Sutorini, koja je bila dio Trebinjskog sreza. "Koridorom" bi Srbija dobila mnogo više. Njime bi saveznica, Kraljevina Crna Gora, bila izolovana od Austro-Ugarske carevine, a Novopazarski sandžak izolovan od

---

Perović, Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji, Beograd, 2010, str. 175). "**Socijalisti, radikali, komunci - kako su se tada sve nazivali - odbijali su**", tvrdi dr. Latinka Perović, "**da prihvate Berlinski ugovor, koji je Srbiji doneo nezavisnost i teritorijalno uvećanje**" (Isto).

5 Jovan Cvijić, **ANEKSIJA BOSNE I HERCEGOVINE I SRPSKI PROBLEM**, u: **SRPSKI NAUČNICI O BOSNI I HERCEGOVINI**, Službeni list Savezne Republike Jugoslavije, Beograd, 1995, str. 41-73, posebno str. 45.

6 Olga Popović-Obradović, **POGLED U "ZLATNO DOBA" SRPSKE DEMOKRATIJE**, *Helsinška povelja* - glasilo Helsinškog odbora za ljudska prava Srbiji, br. 79-80, januar-februar 2005, Beograd, str. 10. S tim u vezi, Cvijić je 1907. pisao: "**Srbija zaslužuje veću teritoriju ... Svet treba da zna i da se uveri da Srbija može da operiše s mnogo većom celinom, no što je njena teritorija. Od Srbije mogu da pođu najveće teritorijalne transformacije na Balkanskom Poluostrvu. Ne treba prezati od toga da se taj strah ulije svetu ... mi moramo biti zemlja koja je za rat spremna**" (Isto). Slično je, tvrdi Olga Popović-Obradović, "**rezonovao i Kosta Stojanović, koji je uz to podsećao svet da srpska velikodržavna politika računa sa svojim sunarodnicima van Srbije i upozoravao da će zajedno sa njima Srbija ugroziti sveopšti mir ukoliko Evropa ne bude udovoljila njenim teritorijalnim zahtevima**". S tim u vezi, Stojanović je 1908. upozoravao Evropu: "**Srbija … od Evrope mora tražiti obezbeđenje izlaza na Egejsko i Jadransko more. Uprotivnom, Evropa mora da računa da rat neminovno mora planuti. Kada Srbija, koja sa Srbima van Srbije čini narod od 10 miliona duša**", "**bude povela rat da brani svoju egzistenciju, dovešće u pitanje mir ne samo na Balkanu već i u Evropi …**" (Isto).

Bosne i Hercegovine. Objavljeni traktat Cvijić je još tada završio konstatacijom: “**Srpski se problem mora rešiti silom**.”[7]

Šest godina kasnije, na samom početku Prvog svjetskog rata, to je pokušala uraditi Vojska Kraljevine Srbije. Sredinom septembra 1914. srbijanske i crnogorske trupe (Užička i Sandžačka vojska) pokrenule su ofanzivu u istočnoj Bosni preko Drine.[8] Počinjeni zločini nad Bošnjacima[9] pojačali su otpor branilaca (protivnapad austrougarskih snaga)

---

7 Isto, str. 73. Jovan Cvijić je zastupao tezu o srpskom narodu kao **rasi** i nadmoćnosti **dinaraca**, kao jezgra srpskog naroda. Ukazujući na značaj Bosne i Hercegovine za srpski narod i potrebu njenog sjedinjenja sa Srbijom i Crnom Gorom, on tvrdi da su “**Bosna i Hercegovina oblasti čisto srpske rase**” (Isto). Navedeni stavovi su kasnije uobličeni u koncept homogene “Velike Srbije”.

Zastupajući tezu o superiornosti svega što je srpsko, Jovan Cvijić i srpskom jeziku daje primat, tvrdeći da “**nema narodnog jezika koji je toliko formiran i usavršavan za literaturu i nauku, kao što je srpski jezik ...**” (Isto).

8 Zijad Šehić, **U SMRT ZA CARA I DOMOVINU**! : **BOSANCI I HERCEGOVCI U VOJNOJ ORGANIZACIJI HABSBURŠKE MONARHIJE 1878.-1918,** Sarajevo Publishing, Sarajevo, 2007, str. 89-100. (Crnogorska) Sandžačka vojska je od 11. do 15. septembra 1914. prešla Drinu (nizvodno od Foče i kod Goražda), a (srbijanska) Užička vojska kod Starog Broda, Višegrada i Međeđe i do 17. septembra izbila na liniju Vlasenica - Rogatica - Foča. Dijelovi Sandžačke vojske 17. septembra 1914. ušli su u Rogaticu (Isto, str. 94-96; Slobodan Stambolić - Dimitrije Trifunović, **SVETSKI RAT PRVI,** *Vojna enciklopedija,* knjiga 9, Beograd, 1975, str. 278-280). Sandžačka vojska je preko Jahorine i Romanije nastavila operacije prema Sarajevu, a Užička vojska prema Han-Pijesku. Izviđačke patrole Sandžačke vojske izbile su na liniju Čelopek – Veliki vrh – Mokro, a Drinski odred na Jahorinu i Igrište, te lijevim krilom kod Kalinovika. Dijelovi Sandžačke vojske su prekinuli komunikaciju Sarajevo – Vlasenica, a Užička vojska šumsku prugu Olovo – Han-Pijesak, direktno ugrožavajući Vlasenicu, Olovo i Kladanj. Crnogorske patrole su, istovremeno, dolazile do Kozje ćuprije na ulazu u Sarajevo (Isto).

9 S. Čekić, nav. dj., str. 18-19; S. Bandžović, nav. dj., str. 299-300; Z. Šehić, nav. dj., str. 95-96.

Prilikom prodora na Romaniju, septembra 1914, srbijanska i crnogorska vojska je izvršila brojne zločine nad Bošnjacima. Tako su, primjera radi, “**nakon prodora srpske vojske u višegradski kraj**”, piše dr. Safet Bandžović, “‘**starješine pravoslavnog naroda istog časa, po ugledu na one u Sandžaku, preduzele izvršavati povjerene im zadatke. Svi su se listom priključili sa svojim pučanstvom neprijatelju, vršeći napad i represije nad muslimanskim stanovništvom**’. **Tokom ovih višemjesečnih borbi iz krajeva jugoistočne Bosne u druge dijelove BiH izbjeglo je 37.294 Bošnjaka, uz 7.102 Bošnjaka iz Sandžaka. Razoreno je i spaljeno na hiljade stambenih i gospodarskih objekata, te opljačkana i uništena brojna pokretna imovina**” (S. Bandžović, nav. dj., str. 300).

i ofanziva je 24. oktobra 1914, potiskivanjem Užičke vojske na desnu obalu Drine, i 30. oktobra, povlačenjem Sandžačke vojske, završena krahom i povlačenjem srbijanske i crnogorske vojske, pa je i po završetku rata granica Srbije i Bosne ostala na Drini.[10] Fašistički kolaboracionistički režim generala Milana Nedića, čija je Vlada odobrila i učestvovala u genocidu nad (srpskim) Jevrejima, čime je Srbija (sredinom 1942) bila prva zemlja u kojoj je u Drugom svjetskom ratu riješeno "jevrejsko pitanje",[11]

Prilikom ulaska u Rogaticu, 17. septembra 1914, u poslijepodnevnim satima, Crnogorci su "**pozdravljeni od domaćih pravoslavaca aplauzima, zastavama i cvijećem. Uprava u gradu se nalazila u njihovim rukama. Od muslimanskog stanovništva u gradu je ostala tek trećina, koja se nije blagovremeno povukla, izložena teroru Crnogoraca. U gradu su ubijeni kafedžija i jedan nadničar, dok su muderis Muhamed ef. Skaljić, 8 imama, ugledni građani**: **Bećirbeg Šahinpašić, Uzeiraga Daidžić, Hafiz ef. Muftić, Ibrahim Teskeredžić i drugi, ukupno 70 u srezu, uzeti za taoce. Na ulicama su Muslimani zaustavljani i otimani su im novac i satovi. U gradu su Crnogorci spalili oko 20 kuća sa sporednim zgradama, 20 dućana i džamiju u mahali. Srbijanci i Crnogorci su opljačkali sve što je bilo moguće - namirnice, odjeću, vrijedne stvari i opremu i sve odvukli. Čak su i od domaćeg pravoslavnog stanovništva, pod izgovorom da austrougarski novac više ne vrijedi i stoga mora biti zamijenjen, prikupili novčanice, iznudivši na taj način oko 40.000 kruna. Usljed prodora austrougarskih trupa, 80% pravoslavnog stanovništva se priključilo srbijanskim i crnogorskim snagama koje su se povlačile, velikim dijelom dobrovoljno, dok su jednim dijelom bili prinuđeni**" (Z. Šehić, nav. dj., str. 95).

Prilikom upada u sela Pomol i Štedra (Vlasenički srez) Srbijanci su izmasakrirali više Bošnjaka. "**Srbijanske patrole su opkolile muslimanske kuće, tražeći hranu i stoku, što im je dato bez otpora, a zatim su tražili novac**". U tim selima "**srbijanski vojnici su, također, silovali žene**" (Isto, str. 96).

Za vrijeme napada srbijanske i crnogorske vojske u istočnoj Bosni "**temeljito je opljačkano muslimansko žiteljstvo - zlato, novac, nakit, stoka, vrijedna odjeća i obuća, sve je to opljačkano od Muslimana. Bilo je dosta spaljivanja muslimanskih zgrada, kao i više džamija**" (S. Čekić, nav. dj., str. 18). Tada je u istočnoj Bosni **ubijeno preko 400 Bošnjaka, a na hiljade je prisilno protjerano** (Isto).

[10] Z. Šehić, nav. dj., str. 96; S. Bandžović, nav. dj., str. 300; S. Stambolić - D. Trifunović, nav. dj., str. 280.

[11] U istrebljenju Jevreja učestvovala je kolaboracionistička i kvislinška Srbija, u kojoj je - kod srpskih nacionalista, uključujući i Srpsku pravoslavnu crkvu - antisemitizam historijska činjenica, koju mnogi u Srbiji prešućuju, naturajući lažnu tezu o isključivo prijateljskom odnosu Srba prema Jevrejima u čitavoj historiji Srbije. U Drugom svjetskom ratu Srbija je bila prva *judenfrei* - prva zemlja u Evropi "očišćena" od Jevreja. Još u augustu 1941. jevrejski zatočenici svih logora u Srbiji okupljeni su u novoformiranom

pokušao je granicu Bosne pomjeriti s Drine. Ni počinjeni genocid četničkog pokreta Draže Mihailovića nad Bošnjacima nije uspio promijeniti niti pomjeriti granicu na Drini, uprkos brojnim pokušajima da genocidom promijeni nacionalnu strukturu stanovništva.[12]

---

koncentracionom logoru Staro sajmište u Zemunu - kod Beograda. Do polovine decembra pohapšeni su i u logor odvedeni preostali Jevreji u čitavoj Srbiji. U logoru su tada bile pretežno žene i djeca, a nekoliko stotina preživjelih odraslih muškaraca obavljalo je razne službe u logoru. Uoči Nove 1942. godine, u tom logoru je bilo ukupno 14.000 Jevreja i Roma. Do proljeća 1942. svi su likvidirani. Posljednjih 5.000 ugušeno je u aprilu 1942. gasom u - specijalno radi toga - iz Njemačke dopremljenom vozilu, nazvanom "dušegupka". To je razlog te su se funkcioneri okupacionih vlasti u Srbiji pohvalili da je Srbija prva zemlja očišćena od Jevreja (general Harald Turner se 29. augusta 1942. pohvalio generalu Lőhru, komandantu evropskog jugoistoka, kako je "Srbija, zemlja u kojoj je pitanje Jevreja i pitanje Roma riješeno". Uspjesima srpske Specijalne policije, koja je pomogla "da židovski narod nestane s lica zemlje Srbije", pohvalila se i Uprava grada Beograda u dopisu Gestapou 18. septembra 1943, koga je potpisao Dragi Jovanović: "Uprava grada Beograda sa svim svojim kvartovima i ustanovama, već skoro dve i po godine besprekorno vrši policijsku službu pod okupacijom, i to s velikim elanom i uspehom, kao nijedna druga nacija u gradovima okupirane Evrope") - Philip Cohen, **SRPSKI TAJNI RAT**: **PROPAGANDA I MANIPULACIJA HISTORIJOM**, *Ljiljan*, Sarajevo, 1996, str. 70-71 i 85-105; Bernard Bruneteau, **STOLJEĆE GENOCIDA, NASILJE, MASAKRI I GENOCIDNE METODE OD ARMENIJE DO RUANDE**, Politička kultura, Zagreb, 2005, str. 135; Smail Čekić, **HISTORIJA HOLOKAUSTA**, **TRIBINA UNIVERZITETA U SARAJEVU**, Univerzitet u Sarajevu, Sarajevo, 2012, str. 51-98; Tamara Kaliterna, **KRV I ČAST SRBIJE**, *Helsinška povelja* - glasilo Helsinškog odbora za ljudska prava u Srbiji, br. 127-128, januar-februar 2009, str. 38-39; Louise L. Lambrichs, **VUKOVAR NIKADA NEĆEMO VIDJETI**, Naklada Luka, Zagreb, 2007, str. 147-156 i 389-413.

I u koncentracionom logoru na Banjici (Beograd) stradali su i mnogi Jevreji iz Beograda i drugih mjesta Srbije, kao i u sabirnim (Kragujevcu, Šapcu, Nišu) i radnim (Borski rudnik) logorima (Isto).

[12] Vladimir Dedijer - Antun Miletić, **GENOCID NAD MUSLIMANIMA 1941.-1945**, Zbornik dokumenata i svjedočenja, Svjetlost, Sarajevo, 1990; Šemso Tucaković, **SRPSKI ZLOČINI NAD BOŠNJACIMA - MUSLIMANIMA 1941-1945**, El-Kalem - Oko, Sarajevo, 1995; Smail Čekić, **GENOCID NAD BOŠNJACIMA U DRUGOM SVJETSKOM RATU**, Dokumenti, MAG, Sarajevo, 1996, str. 157-158; Zdravko Dizdar - Mihael Sobolevski, **PREŠUĆIVANI ČETNIČKI ZLOČINI U HRVATSKOJ I BOSNI I HERCEGOVINI 1941.-1945**, Hrvatski institut za povijest : Dom i svijet, Zagreb, 1999; Zdravko Dizdar, **ČETNIČKI ZLOČINI U BOSNI I HERCEGOVINI 1941.-1945,** Hrvatski institut za povijest, Dom i svijet, Zagreb, 2002.

Kontinuitet teritorijalne, hegemonističke, osvajačko-ekspanzionističke i genocidne politike i krvave prakse prema Bosni i Hercegovini i Bošnjacima, nažalost, doživio je kulminaciju na kraju XX stoljeća, kada je Savezna republika Jugoslavija (Srbija i Crna Gora) pokrenula oružanu agresiju, osvajački rat za teritorije, za *životni prostor* (*lebensraum*), za otimanje tuđe zemlje, protiv Republike Bosne i Hercegovine, i za istrebljenje Bošnjaka, nacionalne, etničke i vjerske grupe kao takve.[13]

Oružana agresija protiv Republike Bosne i Hercegovine bitna je komponenta srpskog velikodržavnog nacističkog projekta i genocidnog plana - **ujedinjenje svih srpskih zemalja i srpskog naroda** i značajna odredba Miloševićeve državne politike,[14] čijom je realizacijom najveći dio Republike Bosne i Hercegovine okupiran,[15] a Bošnjaci, u cilju

---

[13] Smail Čekić, **AGRESIJA NA REPUBLIKU BOSNU I HERCEGOVINU - planiranje, priprema, izvođenje**, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2004, knjiga 1, str. 9-751 i knjiga 2, str. 765-931. U ovom radu se ne razmatra velikohrvatska ideologija, politika i praksa prema Bosni i Hercegovini i Bošnjacima. O tome vidi: S. Čekić, nav. dj., knjiga 2, str. 935-1115.

[14] Slobodan Milošević je posebnu pažnju posvećivao Podrinju. Tako je, primjera radi, na sastanku "**sa ljudima iz Koalicije, iz Vladine koalicije, dobar deo razgovora, na iznenađenje mnogih koji su bili prisutni, posvetio vrlo znalačkom izlaganju o Podrinju**". To područje je, po njemu, "**izuzetno važno za Srbe za XXI vek**". On je Podrinje "**video kako centar onoga interesa opštesrpskog**" (Arhiv Instituta za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava u Sarajevu - u daljem tekstu: AIIZ, inv. br. 2-4075).

Milošević je, po kazivanju Radovana Karadžića (i on je sa Miloševićem razgovarao o Podrinju), "**našao neke projekte iz ranijeg perioda nekoliko decenija, koji su govorili o tome da Drina treba da postane fabrika vode i fabrika struje i to fabrika vode za Beograd**". Imajući u vidu (te) projekte osvajačkog karaktera Srbije prema Bosni i Hercegovini, posebno Podrinju, Milošević i njegovi saradnici, uključujući i njegove kolaboracioniste i petokolonaše iz Republike Bosne i Hercegovine, na čelu s Karadžićem, u "**strateškim ciljevima srpskog naroda u Bosni i Hercegovini**" su "**Drinu proglasili kičmom srpskog naroda**", **ne dopuštajući** "**da ona bude granica između Srba i Srba. Beogradska deca, generacije treba da piju vodu sa Drine**" (Isto).

[15] Zločinac Biljana Plavšić je na XVII sjednici "Skupštine srpskog naroda", 24-26. jula 1992, izjavila da je **70% teritorije Bosne i Hercegovine osvojeno**. S tim u vezi, ona je rekla: "**65% srpske teritorije po katastru pripada našem narodu, a 70% je osvojeno, što je samo 5% u korist, u odnosu na prethodnu cifru. Ako pođemo od toga da neprijatelj** /tj. Bošnjaci - prim. S. Č./ **dobije onoliko koliko mu mi poklonimo, ko bi onda imao smjelosti da objasni našim ljudima da napuste ono što već imaju,**

njihovog istrebljenja, masovno (i pojedinačno) ubijani, protjerivani, silovani, ranjavani, odvođeni u koncentracione logore i druga mjesta zatočenja, a njihova imovina, stambeni i drugi objekti pljačkani i uništavani. Njihovi vjerski i kulturni spomenici su uništavani, a vjerski službenici među prvima ubijani.

U skladu sa srpskim velikodržavnim projektom je i plan, utvrđen na sastanku političkog rukovodstva Srbije (aprila ili maja 1991), "**da će na području 50 km zapadno od rijeke Drine sve biti srpsko, čisto srpsko**".[16] "**Eliminisanje Drine kao granice između srpskih država**" je, u skladu s formiranjem "**Velike Srbije**", etnički čiste srpske države, jedan od **strateških ciljeva srpskog naroda**.[17]

što mu predstavlja kompenzaciju za prostor koji mu je razoren, popaljen ili sa koga je otjeran" (**ICTY**, Predmet br. IT-02-54, **TUŽILAC PROTIV SLOBODANA MILOŠEVIĆA**, Skupština Republike Srpske 1992.-1995, Bitni momenti i odlomci, Pripremio dr. Robert J. Donia, Izjava vještaka podnijeta ICTY-u na osnovu Pravila 94 *bis*). Slobodan Milošević je 15. aprila 1994, na sjednici Vrhovnog saveta odbrane Savezne republike Jugoslavije, pored ostalog, izjavio: "**... naše snage kontrolišu 72% teritorije**" **Bosne i Hercegovine** (AIIZ, inv. br. 2-3695, STENOGRAFSKE BELEŠKE sa 20. sednice VRHOVNOG SAVETA ODBRANE, održane 15. aprila 1994, str. 8). Prema navodima generala Zdravka Tolimira, na 53. sjednici "Skupštine Republike Srpske", 28. augusta 1995, velikosrpski agresor i njegovi kolaboracionisti su okupirali "**preko 70% teritorije**" **Republike Bosne i Hercegovine**, na kojoj je 1991. živjelo **preko 65% nesrpskog**, uglavnom, **bošnjačkog stanovništva** - "**preko 65% naših neprijatelja**" (**ICTY**, Predmet br. IT-02-54, **TUŽILAC PROTIV SLOBODANA MILOŠEVIĆA**, Skupština Republike Srpske 1992-1995, Bitni momenti i odlomci, Pripremio dr. Robert J. Donia, Izjava vještaka podnijeta ICTY-a na osnovu Pravila 94 *bis*).

[16] **ICTY**, Izjava Miroslava Deronjića, 19. novembar 2003, paragraf 17; MEĐUNARODNI SUD PRAVDE, **PRESUDA**, SPOR KOJI SE ODNOSI NA PRIMJENU KONVENCIJE O SPREČAVANJU I KAŽNJAVANJU ZLOČINA GENOCIDA - BOSNA I HERCEGOVINA PROTIV SRBIJE I CRNE GORE (u daljem tekstu: Međunarodni sud pravde, **PRESUDA** - BOSNA I HERCEGOVINA ...), Haag, 26. februar 2007, paragraf 279). Taj plan genocidnog karaktera iznio je u proljeće 1991. Mihalj Kertes (republički funkcioner, narodni poslanik u Skupštini Srbije), u razgovoru s Goranom Zekićem i Miroslavom Deronjićem u Beogradu, odakle su bosanski Srbi naoružavani i obučavani, od proljeća 1991, posebno od strane JNA (**ICTY**, Izjava Miroslava Deronjića, 19. novembar 2003, paragrafi 4-36; S. Čekić, nav. dj., knjiga 1, str. 577-658).

[17] **ICTY**, Tužilac protiv Radislava Krstića, PRESUDA (u daljem tekstu: **ICTY**, **Presuda Krstić**), 2. august 2001, paragraf 12; **ICTY**, Izjava Miroslava Deronjića, 19. novembar 2003, paragrafi 65-68; S. Čekić, nav. dj., knjiga 1, str. 567-570. "**Bez područja**

Skupština srpskog naroda u Bosni i Hercegovini je, u skladu s naredbama rukovodstva velikosrpskog pokreta i sporazumom o razgraničenju teritorija između Radovana Karadžića i Mate Bobana (u Gracu, krajem aprila, odnosno 6. maja 1992),[18] 12. maja 1992, na 16. zasjedanju u Banjoj Luci, na prijedlog Radovana Karadžića, a u skladu sa smjernicama političke i intelektualne elite, državnog rukovodstva Savezne republike Jugoslavije (Srbije i Crne Gore), posebno Slobodana Miloševića i Dobrice Ćosića, donijela "**Odluku o strateškim ciljevima srpskog naroda u Bosni i Hercegovini**". Tada je taj kolaboracionistički organ otvoreno objavio velikosrpske planove o zauzimanju Bosne i Hercegovine. Naime, riječ je o šest "**strateških ciljeva**" fašističkog karaktera:

"**1. Državno razgraničenje od druge dvije nacionalne zajednice**.

2. Koridor između Semberije i Krajine.

3. Uspostavljanje koridora u dolini reke Drine, odnosno eliminisanje Drine kao granice između srpskih država.

4. Uspostavljanje granica na rekama Uni i Neretvi.

5. Podela Grada Sarajeva na srpski i muslimanski i uspostavljanje u svakom od delova efektivne državne vlasti.

6. Izlazak Republike Srpske na more."[19]

General Ratko Mladić je bio "**u potpunosti svjestan**" da je riječ o **genocidu**. On je u toku navedene sjednice "**Skupštine srpskog naroda**"

---

srednjeg Podrinja", po ocjeni generala Radovana Radinovića, vojnog vještaka odbrane u procesu protiv generala Krstića u Haagu, "**ne bi bilo Republike Srpske, ne bi bilo teritorijalnog integriteta srpskih etničkih teritorija ...**" (**ICTY**, **Presuda Krstić**, paragraf 12).

18 O tome vidi: S. Čekić, nav. dj., knjiga 1, str. 945-947.

19 *Službeni glasnik Republike Srpske*, Odluka o strateškim ciljevima srpskog naroda u Bosni i Hercegovini, 26. novembar 1993; S. Čekić, nav. dj., knjiga 1, str. 567. Tako su Radovan Karadžić i Momčilo Krajišnik prenijeli i usvojili zadatke koje su dobili od Slobodana Miloševića, da bi izgledalo da ih je donijela "Skupština srpskog naroda". Srpski kolaboracionisti i petekolonaši u Bosni i Hercegovini nisu predstavljali nikakav posebno značajan samostalan politički niti vojni faktor - oni nisu bili nikakav samostalan subjekt, već su izvršavali naređenja rukovodstva velikosrpskog pokreta, posebno Miloševića (Isto).

na sljedeći način prokomentarisao prvi "**strateški cilj**" ("odvajanje srpskog naroda od dvije druge nacionalne zajednice"): "**Ljudi i narodi nisu piljci niti ključevi koje možeš držati u jednom džepu i koje možeš prebacivati ovdje i tamo. To je nešto jednostavno reći, ali teško ostvariti … mi ne možemo čistiti, niti mi možemo sijati kroz sito, tako da samo Srbi ostanu ili da Srbi prođu kroz njega, a ostali da odu ... Ja ne znam kako će gospodin Krajišnik i gospodin Karadžić objasniti ovo svijetu. *Ljudi, to bi bio genocid***."[20]

"**U potpunosti svjestan**" ciljeva takvog zločinačkog plana, general Mladić je zahtijevao da ga treba držati u tajnosti. Stoga je na toj zatvorenoj sjednici "**Skupštine srpskog naroda**" izjavio: "**Nemojmo samo imati na umu šta da radimo, nego da mislimo temeljito o tome, da budemo *oprezni i da znamo kada ćemo šutiti. Ne. Stvar koju mi činimo treba zaštititi kao najdublju tajnu.* Kako će naši predstavnici to predstaviti u medijima za vrijeme političkih razgovora i pregovora, šta će oni govoriti, i oni treba da prezentiraju naše ciljeve na način koji će zvučati apelativno na uši onih koje mi želimo pridobiti za našu stranu, bez štete po naš srpski narod**."[21]

Navedeni "**strateški ciljevi**" su dva dana kasnije (14. maja) razmatrani na sastanku "**sa predstavnicima opština**" u zoni odgovornosti 30. partizanske divizije.[22] Predsjednik Skupštine opštine Mrkonjić-Grad

---

[20] **ICTY**, Predmet br. IT-02-54-T, paragraf 63 i 401-405; S. Čekić, nav. dj., knjiga 1, str. 568.

[21] **ICTY**, Predmet br. IT-02-54-T, paragraf 403; S. Čekić, nav. dj., knjiga 1, str. 568. "**Potpuno svjestan**" ciljeva tog genocidnog plana Mladić je tada rekao: "**Naš je zajednički neprijatelj, neovisno da li se radi o Muslimanskim ili Hrvatskim hordama. To je naš jedinstveni neprijatelj. Šta je važno sada, ili baciti oboje njih napolje, upotrebom političkih i drugih poteza ili organizovati nas i neke od njih otjerati vojnom silom, a mi ćemo biti u stanju rukovati na neki način sa preostalim**" (**ICTY,** Predmet br. IT-02-54-T, paragraf 404; S. Čekić, nav. dj., knjiga 1, str. 568).

[22] AIIZ, inv. br. 2-1044, Komanda 1. partizanske brigade, str. pov. br. I-45/92, 14. maj 1992, SASTANAK sa predstavnicima opština u zoni odgovornosti divizije; S. Čekić, nav. dj., knjiga 1, str. 568-569.

Dnevni red tog sastanka je bio sljedeći:

"**1. Sagledavanje stanja u opštinama na vojno političkom planu**;

2. Funkcionisanje vlasti i odnos do transformacije JNA;

(Milan Malidža) iznio je zaključke sa sastanka održanog 12. maja u Banjoj Luci. S tim u vezi, on je naveo sljedeće:

"**1. Mora biti državno razdvajanje 3 nacionalne zajednice**;

2. Krajina se mora spojiti sa Srbijom desnom obalom Save i to i u pojasu od 25-30 km;

3. stvaranje koridora dolinom rijeke Drine da srpski narod kontroliše i levu i desnu obalu Drine;

4. uspostavljanje granica od rijeke Une do rijeke Neretve;

5. navedeno je da Sarajevo mora biti podijeljeno ili sravnjeno sa zemljom;

6. da se ispita mogućnost izlaza Srpske republike Bosne i Hercegovine na more."[23]

Na kraju sastanka pukovnik Stanislav Galić (komandant 30. partizanske divizije), pored ostalog, predložio je "**da se sprovedu zaključci sa sastanka u Banja Luci, ali da je iste potrebno dostaviti u k-de** /komande - prim. S. Č./ **jedinica i opština**".[24]

---

3. Poruke sa skupa iz Banja Luke od 12. maja 1992. godine o OS Srpske krajine i vojske Srpske Republike BiH;

4. Razmatranje i predlozi dalje saradnje sa jedinicama JNA na planu obezbeđenja teritorije i tretmana boraca (starešina jedinica) na prostoru Srpske Krajine" (Isto).

Navedenom sastanku prisustvovali su: pukovnik Stanislav Galić (komandant 30. partizanske divizije JNA, te kasnije general Vojske Jugoslavije, jedan od komandanata Sarajevsko-romanijskog korpusa "Vojske Republike Srpske", osuđen od ICTY-a na doživotnu kaznu zatvora - **ICTY**, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM, TUŽILAC PROTIV STANISLAVA GALIĆA, **PRESUDA I MIŠLJENJE**, Haag, 5. decembar 2003; ICTY, Predmet br. IT-98-29-A, PRED ŽALBENIM VIJEĆEM, TUŽILAC protiv STANISLAVA GALIĆA, **PRESUDA**, Haag, 30. novembar 2006), pukovnik Branko Basara (komandant 6. partizanske brigade), potpukovnik Stevan Koković (načelnik štaba 30. partizanske divizije), major Boško Lukić (komandant štaba Teritorijalne odbrane Ključ), šest predsjednika "srpskih" opština: Jovo Banjac (Ključ), Radoslav Đukić (Šipovo), Milan Malidža (Mrkonjić-Grad), Dragan Miličić (Jajce), Nikola Zagorac (Donji Vakuf) i Nikola Mišić (Bugojno) te Rajko Kalabić (poslanik u "Srpskoj krajini") - Isto.

[23] S. Čekić, nav. dj., knjiga 1, str. 569.

[24] Isto.

Očigledno da je riječ o "**strateškim ciljevima srpskog naroda u Bosni i Hercegovini** " koje je moguće realizovati samo uz upotrebu sile i (iz)vršenje genocida. Cilj je bio formiranje velikosrpske države, čime je postojala **namjera da se izvrši genocid**. Za praktičnu realizaciju tih genocidnih aktivnosti izvršen je u drugoj polovini 1991. i operativni raspored snaga i sredstava.

Da bi se prikrilo planiranje, pripremanje, organizovanje, učešće i odgovornost (države) Savezne republike Jugoslavije za genocid i druge oblike zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava u Republici Bosni i Hercegovini, najneposrednija realizacija navedenih ciljeva genocidnog karaktera zadata je političkom i vojnom rukovodstvu paradržavne, kolaboracionističke i petokolonaške Srpske republike Bosne i Hercegovine i lično generalu Mladiću, koji su te ciljeve pretvorili u operativne planove "Vojske Srpske republike BiH", odnosno Vojske Jugoslavije. Ti ratni "**strateški ciljevi srpskog naroda**", "**koji su brzo definisani i postavljeni pred Glavni štab armije, komande i jedinice, služili su kao opšta vodilja**", na osnovu koje je vojno rukovodstvo planiralo operacije. Za njihovu realizaciju bile su potrebne **snage**, a "**za formiranje države i armije**" - "**čitav narod i njegova snaga**".[25]

General Ratko Mladić je *Odlukom* od 16. juna 1992. naredio da se istraje na osnovnim **strateškim ratnim interesima srpskog naroda**, od 12. maja. Ti su ciljevi naglašavani i u instrukcijama Glavnog štaba "Vojske Srpske republike BiH", zatim u borbenim izvještajima i instrukcijama korpusa i drugih jedinica, u razgovorima na brojnim sastancima i izvještajima, objašnjavanim oficirima i vojnicima.[26]

U postizanju navedenih "**strateških ciljeva srpskog naroda u Bosni i Hercegovini**", kao i "**povezanosti srpskih teritorija sa majkom**

---

[25] **ICTY**, Predmet br. IT-02-54-T, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM III, **TUŽILAC PROTIV SLOBODANA MILOŠEVIĆA,** *DRUGI PRETPRETRESNI PODNESAK TUŽILAŠTVA (OPTUŽNICE U VEZI SA HRVATSKOM I BOSNOM I HERCEGOVINOM)*, Haag, 31. maj 2002 (u daljem tekstu: MILOŠEVIĆ-2002), paragrafi 63, 401-405 i 425-427; S. Čekić, nav. dj., knjiga 1, str. 570.

[26] **ICTY**, Predmet br. IT-02-54-T, MILOŠEVIĆ-2002, paragraf 64; AIIZ, Komanda 1. vlaseničke lpbr, pov. broj: 05-691/94, 19. decembar 1994 - Komandi Drinskog korpusa; S. Čekić, nav. dj., knjiga 1, str. 570.

Srbijom”,[27] velikosrpski agresor i njegovi kolaboracionisti i petokolonaši u svim okupiranim mjestima i gradovima u opsadi (Republike Bosne i Hercegovine) izvršili su brojne zločine protiv čovječnosti i međunarodnog prava, uključujući i genocid nad Bošnjacima.

Velikosrpski agresor je od aprila 1992. pa do kraja 1995. preduzeo više masovnih i brutalnih ofanziva i na području srednjeg Podrinja. U te ofanzive direktno su bile uključene regularne jedinice srbijansko-crnogorske vojske, a posebno Užički i Novosadski korpus i druge jedinice Jugoslavenske narodne armije /Vojske Jugoslavije, te Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srbije, kao i druge oružane formacije iz Srbije (arkanovci, šešeljevci...), uključujući i srpske kolaboracioniste i petokolonaše iz Bosne i Hercegovine. U tim ofanzivama agresor je zauzeo Podrinje i izvršio genocid i druge oblike zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava nad Bošnjacima. Približno jedna trećina bošnjačkog stanovništva (preko 100.000) održala se u nekoliko enklava (Srebrenica, Žepa, Goražde, te trougao Cerska – Kamenica – Konjević-Polje), koje su 1993. i 1995, za razliku od Goražda, sigurne zone Ujedinjenih nacija, okupirane i u kojima je izvršen genocid.

2. **Srebrenica u opsadi - koncentracioni logor Ujedinjenih nacija**

Jugoslavenska narodna armija, Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srbije i oružane formacije paradržavne tvorevine Srpske republike Bosne i Hercegovine su u proljeće 1992. zauzele najveći dio istočne Bosne (Bijeljinu, Zvornik, Bratunac, Vlasenicu, Srebrenicu, Rogaticu, Rudo, Višegrad, Čajniče i Foču) i izvršile brojne zločine nad Bošnjacima, uključujući i genocid.[28]

---

[27] Isto.

[28] Detaljnije o tome vidi: S. Čekić, nav. dj., knjiga 2, str. 765-934; **ICTY**, Izjava Miroslava Deronjića, 19. novembar 2003, paragrafi 48-100; Velid Šabić, **GENOCID U SREDNJEM PODRINJU 1992.-1995**, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2008, str. 43-60;

Prilikom zauzimanja Srebrenice[29] (18. aprila 1992) i nakon okupacije i uspostavljanja srpske vlasti ubijeni su, zaklani i zapaljeni (u zapaljenim kućama živi izgorjeli) brojni Bošnjaci - civili, uglavnom stariji muškarci i žene (u jednom stanu, primjera radi, ubijena je porodica Sulje Suljića: roditelji - muž i žena - i dva sina), i opljačkane i zapaljene mnoge kuće, kao i drugi civilni objekti (robna kuća, prodavnice i drugi) - sve je opustošeno (opljačkanu bošnjačku imovinu zločinci su odnosili i u Srbiju). Najveći broj stanovnika je uspio izbjeći iz svojih stanova i kuća - povukao se u okolna brda i šume.[30]

U proljeće i ljeto 1992. srpski agresor i njegovi kolaboracionisti i petokolonaši iz Republike Bosne i Hercegovine su u istočnoj Bosni ubili, poklali i spalili na stotine i na hiljade civila (Bošnjaka), prisilno protjerali na desetine hiljada, na hiljade je prošlo užase i stravu koncentracionih logora, silovali su mnoge žene i djevojčice, opljačkali, porušili i uništili brojne civilne objekte, uključujući i objekte Islamske zajednice, itd., itd. Srpska genocidna ideologija, politika i praksa na primjeru istočne Bosne potvrđuje činjenicu da je većina Srba - srpskog stanovništva, po raznim osnovama i na razne načine, bila uključena u srpski genocidni projekt o istrebljenju Bošnjaka. Nažalost, Srbi su masovno podržali, prihvatili i učestvovali u genocidu nad Bošnjacima, pri čemu je postojao konsenzus

---

Edina Bećirević, **NA DRINI GENOCID**, Buybook, Sarajevo, 2009, str. 145-206; Jan Willem Honig - Norbert Both, **SREBRENICA, HRONIKA RATNOG ZLOČINA**, *Ljiljan*, Sarajevo, 1997, str. 96-100.

[29] Srebrenica se nalazi u istočnoj Bosni oko 15 kilometara od granice sa Srbijom u regiji srednjeg Podrinja. Godine 1991. općina Srebrenica je, prema popisu stanovništva, brojala 36.666 stanovnika, od kojih 27.572 Bošnjaka (75,2%), 8.315 Srba (22,7%), 380 Jugoslavena (1%), 361 Ostalih (1%) i 38 Hrvata (0,1%) -(**NACIONALNI SASTAV STANOVNIŠTVA**, Rezultati za Republiku po opštinama i naseljenim mjestima 1991, Statistički bilten, br. 234, Državni zavod za statistiku Republike Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 1993).

[30] ∴ **SAMRTNO SREBRENIČKO LJETO '95**. : **Svjedočanstvo o stradanju Srebrenice i naroda Podrinja** (u daljem tekstu: ∴ **SAMRTNO SREBRENIČKO LJETO '95**), Udruženje građana "Žene Srebrenice" - Tuzla, 1998, str. 10, 57-58, 97, 101-102, 137-138, 145, 179, 205-206, 283 i 317; V. Šabić, nav. dj., str. 43-47; E. Bećirević, nav. dj., str. 212-213. Tada su "**kuće popaljene, radnje opljačkane, a grad je bio pust, bez svojih stanovnika**" (∴ **SAMRTNO SREBRENIČKO LJETO '95**, str. 179).

srpskog naroda za genocid - u genocidu je učestvovala gotovo cjelokupna srpska zajednica (od političke, intelektualne i crkvene elite, do općinskih činovnika i seljaka).[31]

Bošnjaci su 9. maja 1992. uspjeli osloboditi Srebrenicu i okolna područja od okupacije. I pored značajnog teritorijalnog proširenja u istočnoj Bosni, uključujući Cersku i Konjević-Polje (sa oko 900 km^2), enklava je sve vrijeme bila izolovana i stalno napadana iz Savezne republike Jugoslavije (Srbije i Crne Gore) i njenih kolaboracionista i petokolonaša iz Bosne i Hercegovine.[32]

Slobodne teritorije srednjeg Podrinja - općine Srebrenica (Sućeska, Potočari, grad Srebrenica, Osmače i druga mjesta), Vlasenica (Cerska), Bratunac (Konjević-Polje) i Zvornik (Kamenica) - svakodnevno su teškom artiljerijom napadane i izložene granatiranju, pri čemu je od hiljada granata ubijeno na stotine civila, među kojima i žena i djece.[33]

U ljeto 1992. srpske snage, uključujući i Vojsku Jugoslavije, koja je artiljerijskim oruđima svih kalibara granatirala slobodna područja općina Zvornik, Srebrenica i Bratunac, svakodnevno su napadale slobodne teritorije srednjeg Podrinja, s ciljem da u potpunosti ovladaju rijekom Drinom. Ubijali su i palili "**sve ispred sebe, bacali bombe u kuće i pucali** ... **sela su bila uništena do temelja, Žanjevo, Tegare i još sedam - osam**". Ubijeno je, po priznanju Slobodana Mišića iz Vranja, jednog od zločinaca, "**oko četiri do pet hiljada Muslimana. Samo u šumi u selu Tegare**

---

[31] S. Čekić, nav. dj., knjiga 2, str. 765-934; V. Šabić, nav. dj., str. 43-60; E. Bećirević, nav. dj., str. 145-206; ∴ **SAMRTNO SREBRENIČKO LJETO '95**, str. 177. To saznanje potvrđuju dosadašnji rezultati naučnih istraživanja holokausta i genocida da genocid, pored ostalog, podrazumijeva masovnost na strani žrtve i masovnost učešća u izvršenju zločina.

[32] Smail Čekić - Muharem Kreso - Bećir Macić, **GENOCID U SREBRENICI, "SIGURNOJ ZONI" UJEDINJENIH NACIJA, JULA 1995**, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2000, str. 38-39; **ICTY**, **Presuda Krstić**, paragraf 13; **ICTY**, Izjava Miroslava Deronjića, 19. novembar 2003, paragrafi 53-61 i 69-129; **ICTY**, Tužilac protiv Momira Nikolića, PRESUDA O KAZNI, 2. decembar 2003, paragraf 106; **ICTY**, Tužilac protiv Miroslava Deronjića, PRESUDA O KAZNI, 30. mart 2004, paragrafi 44-114; S. Čekić, nav. dj., knjiga 2, str. 765-934; V. Šabić, nav. dj., str. 43-60; ∴ **SAMRTNO SREBRENIČKO LJETO '95**, str. 10.

[33] V. Šabić, nav. dj., str. 54-60; E. Bećirević, nav. dj., str. 214.

ubijeno je više od hiljadu ljudi za tri-četiri sata", pri čemu su zločinci "**rezali i prodavali uši ubijenih Muslimana ...**".[34]

Srebrenica je u proljeće i ljeto 1992. postala stjecište brojnih bošnjačkih prognanika iz susjednih općina: Bratunca, Zvornika, Vlasenice, Rogatice, Han-Pijeska, Višegrada i drugih. Svi su oni pred napadima srpskih snaga bili prisiljeni napustiti svoje domove, bježeći iz svojih spaljenih sela, tražeći spas u srebreničkom kraju. Broj novih stanovnika Srebrenice rastao je iz dana u dan. Tako je, primjera radi, u drugoj polovini maja 1992. u Srebrenici smješteno oko 10.000 protjeranih Bošnjaka. Od maja 1992. najveći broj Bošnjaka u Srebrenici činili su prisilno protjerani civili i civilno stanovništvo (sela i gradova) iz istočne Bosne. Od decembra 1992. do marta 1993. broj stanovnika Srebrenice povećan je s 40.000 na 80.000. U prvoj polovini januara 1995. u Srebrenici, sigurnoj zoni Ujedinjenih nacija, iz susjednih općina bilo je 16.418 stanovnika (8.458 iz Bratunca, 5.770 iz Vlasenice, 1.311 iz Zvornika, 363 iz Han-Pijeska, 280 iz Višegrada, 191 iz Rogatice i 45 iz ostalih općina).[35]

U srednjem Podrinju je u jesen i zimu 1992, pored stalnih napada od strane srpskih snaga, uključujući i svakodnevna granatiranja iz Srbije

---

[34] V. Šabić, nav. dj., str. 60-61; Smail Čekić, **AGRESIJA NA REPUBLIKU BOSNU I HERCEGOVINU I GENOCID NAD BOŠNJACIMA,** *Univerzitetski informativni glasnik*, Specijalno izdanje, br. 5, juli 2011, Univerzitet u Sarajevu, 2011, str. 105-110; AIIZ, Republika Bosna i Hercegovina, Opštinski štab OS Srebrenica, Služba za veze i informisanje, broj: 40-40-I/92, Srebrenica, 7. august 1992, *Informacija o zbivanjima na području opštine Srebrenica*; AIIZ, Republika Bosna i Hercegovina, Opštinski štab OS Srebrenica, broj: 45/92, Srebrenica, 11. august 1992 - RTV Bosne i Hercegovine Sarajevo; AIIZ, Republika Bosna i Hercegovina, Opštinski štab Oružanih snaga opštine Srebrenica, broj: 48-3/92, Srebrenica, 19. august 1992, *Izvještaj*; AIIZ, Republika Bosna i Hercegovina, Ratni štab opštine Srebrenica, broj: Sl/92, Srebrenica, 6. oktobar 1992, *Izvještaj*. Navedeni broj žrtava ne potvrđuju raspoloživi podaci.

Krajem **juna 1992.** Glavni štab "Vojske Republike Srpske" izdao je direktivu "**o širenju koridora između Romanije i Semberije i oslobađanje komunikacija u srednjem toku Drine**" (V. Šabić, nav. dj., str. 65).

[35] AIIZ, Republika Bosna i Hercegovina, Opština Srebrenica, Opštinski štab civilne zaštite, broj: 04-45/05, Srebrenica, 11. januar 1995, PREGLED o broju stanovništva; Isto, inv. br. 2-1635, United Nations Protection Force, HQ Sector North East - Tuzla, G5, Civil Military Operations, 16 July 1995, Srebrenica Displaced Population Situation at Tuzla Air Base; ∴ **SAMRTNO SREBRENIČKO LJETO '95**, str. 11; E. Bećirević, nav. dj., str. 213-214.

i napade iz jakih pješadijskih snaga iz Savezne republike Jugoslavije, "**velika glad vladala u muslimanskim selima**", od čega su mnogi civili umrli. Srbi su gladnim Bošnjacima u potrazi za hranom postavljali zasjede i ubijali ih. Vojska Jugoslavije je otvarala artiljerijsku i tenkovsku vatru po civilima koji su tražili i kupili hranu, kao što je to, primjera radi, na području Fakovića, od čega su mnogi ubijeni i ranjeni.[36]

Srpske snage su oktobra 1992, s ciljem "**da unište neprijatelja u istočnoj Bosni**", u Podrinju pokrenule ofanzivu u toku koje su, ne poštujući rezolucije Ujedinjenih nacija, avijacijom borbeno djelovale na (slobodna) područja općina Srebrenica i Bratunac. Tako je 10. oktobra 1992 (srpski) agresor borbeno djelovao na Konjević-Polje i Cersku (općine Bratunac i Vlasenica), od čega su mnogi civili (Bošnjaci) ubijeni i ranjeni, a materijalna razaranja ogromna. Djelujući artiljerijom i avijacijom, agresor je uništavao i rušio sve pred sobom. Kombinovanim artiljerijsko-pješadijskim napadima, na tromeđi općina Vlasenica, Bratunac i Zvornik, uz dejstvo avijacije, agresor je izvršio brojne zločine protiv čovječnosti i međunarodnog prava.[37]

General Mladić (komandant 30. kadrovskog centra Generalštaba Vojske Jugoslavije i komandant Glavnog štaba "Vojske Republike Srpske"), u skladu sa srpskim velikodržavnim projektom, 19. novembra 1992. izdao je naređenje osvajačkog i genocidnog karaktera, posebno prema Podrinju i Bošnjacima na tom području. *U DIREKTIVI OP. BR. 4* ("NAREDNA DEJSTVA VOJSKE REPUBLIKE SRPSKE"), a polazeći od ocjene "**da nisu u potpunosti razbijene neprijateljske grupacije u**

---

[36] AIIZ, Republika Bosna i Hercegovina, Opštinski štab OS Srebrenica, Služba za veze i informisanje, broj: 40-40-I/92, Srebrenica, 7. august 1992, *Informacija o zbivanjima na području opštine Srebrenica*; Isto, Republika Bosna i Hercegovina, Opštinski štab OS Srebrenica, broj: 45/92, Srebrenica, 11. august 1992 - RTV Bosne i Hercegovine Sarajevo; Isto, Republika Bosna i Hercegovina, Opštinski štab Oružanih snaga opštine Srebrenica, broj: 48-3/92, Srebrenica, 19. august 1992, *Izvještaj*; Isto, Republika Bosna i Hercegovina, Ratni štab opštine Srebrenica, broj: Sl/92, Srebrenica, 6. oktobar 1992, *Izvještaj*; V. Šabić, nav. dj., str. 61-62; E. Bećirević, nav. dj., str. 214. Srpski mediji su "**izvještavali o napadu mudžahedina na srpsku nejač i o tome da su srpske snage pobile veliki broj mudžahedina**" (V. Šabić, nav. dj., str. 62).

[37] AIIZ, Republika Bosna i Hercegovina, Ratni štab opštine Srebrenica, broj: sl/92, Srebrenica, 6. oktobar, 1992, *Izvještaj*; V. Šabić, nav. dj., str. 66.

širem rejonu Goražda, Žepe, Srebrenice i Cerske", Drinskom korpusu je izdao naredbu o izvršenju genocida "**na širem prostoru Podrinja**". Ta naredba glasi: "**NA ŠIREM PROSTORU PODRINJA IZNURAVATI NEPRIJATELJA, NANOSITI MU ŠTO VEĆE GUBITKE I PRISILITI GA DA SA MUSLIMANSKIM STANOVNIŠTVOM NAPUSTI PROSTORE BIRČA, ŽEPE I GORAŽDA**." Pri tome je predviđeno "**PRETHODNO PONUDITI RAZORUŽAVANJE BORBENO SPOSOBNIH I NAORUŽANIH MUŠKARACA, A AKO NE PRISTAJE - UNIŠTITI IH**" /velika slova u originalu - prim. S. Č./.[38]

Pet dana kasnije, 24. novembra 1993, pukovnik Vojske Jugoslavije Milenko Živanović, komandant Drinskog korpusa "Vojske Republike Srpske", na osnovu navedene naredbe (*DIREKTIVA BR. 4*) generala Mladića i "**procjene situacije**", donio je *Odluku za dalja dejstva*, kojom je iskazao otvorene osvajačke (teritorijalne) i genocidne namjere i ciljeve prema istočnoj Bosni i Bošnjacima, nacionalnoj, etničkoj i vjerskoj grupi kao takvoj. Tom odlukom trebalo je, pored ostalog, "**glavnim snagama i sredstvima, uz primjenu aktivnih borbenih dejstava, nanoseći neprijatelju što veće gubitke, iznuravati ga, razbiti ga ili prisiliti na predaju, a muslimansko stanovništvo prisiliti da napusti prostor Cerska, Žepa, Srebrenica i Goražde**".[39]

---

[38] AIIZ, Glavni štab Vojske Republike Srpske, str. pov. br. 02/5-216, 19. novembar 1992 - Na ličnost komandanta (načelnika štaba), *NAREDNA DEJSTVA VOJSKE REPUBLIKE SRPSKE, DIREKTIVA Op. Br. 4*. "**Postavljene ciljeve rata**" trebalo je, po naredbi generala Mladića, str. pov. br. 02/5-210/1, od 7. decembra 1992, ostvariti "**najkasnije do 13. decembra 1992. godine**", kako bi se "**stvorili uslovi državnom rukovodstvu RS da može zvanično objaviti da Republika Srpska jednostrano prekida aktivna borbena dejstva na teritoriji bivše Bosne i Hercegovine**" (AIIZ, Glavni štab Vojske Republike Srpske, str. pov. br. 02/5-210/1, 7. decembar 1992. godine - Na ličnost komandanta, *Izmjene i dopune Direktive Br. 4/str. pov. br. 02/5-210*). S tim u vezi, trebalo je, pored ostalog, "**osloboditi**" **Konjević-Polje, Cersku i Teočak** (Isto).

[39] AIIZ, inv. br. 2-3256, Komanda Drinskog korpusa, str. pov. br. 2-126, 24. novembar 1992 - Komandi Bratunačke lpbr, *Odluka za dalja dejstva*; Merisa Karović-Ešref Aličković-Husejin Omerović, **GENOCID NA PODRUČJU OPŠTINE VLASENICA 1992.-1995**, u: GENOCID U BOSNI I HERCEGOVINI: POSLJEDICE PRESUDE MEĐUNARODNOG SUDA PRAVDE, Zbornik radova Međunarodne naučne konferencije održane 10. i 11. jula 2009. godine u Potočarima (Srebrenica), Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2011, str. 941.

Operaciju je, radi "**ostvarivanja cilja srpskog naroda, a to je ostvarenje i stvaranje srpske države na ovim prostorima**", trebalo "**izvesti u dvije etape u neograničenom vremenu trajanja**":

- "**U prvoj etapi, u trajanju od 20 do 30 dana, razbiti snage neprijatelja ili prisiliti ih na bezuslovnu predaju u rejonima**: **Cerska, Konjević-Polje, Žepa i neposredno blokirati Olovo**", a

- "**U drugoj etapi razbiti snage neprijatelja i osloboditi** /odnosno zauzeti - prim. S. Č./: **Srebrenicu, Goražde, Olovo i Kladanj i otvoriti koridore prema Saveznoj republici Jugoslaviji i istočnoj Hercegovini, kao i očistiti prostor u zoni odgovornosti Korpusa od zaostalih neprijateljskih grupa ...**"[40]

Na području srednjeg Podrinja, posebno Bjelovca i Skelana, u skladu sa navedenim direktivama oficira Vojske Jugoslavije (generala Mladića i pukovnika Živanovića), a "**radi zauzimanja svih teritorija u Podrinju**", locirane su jake srpske snage, među kojima i artiljerijske jedinice velikih kalibara s velikom razornom moći, uključujući i iz Savezne republike Jugoslavije, koje su (krajem 1992) pokrenule veliku ofanzivu prema Srebrenici, u kojoj je sredinom decembra Vojska Jugoslavije, pored ostalih oruđa i oružja, po civilima i civilnim objektima koristila i avijaciju, pri čemu su u Srebrenici, pored ostalog, srušeni brojni civilni objekti (robna kuća, Opština, Sud, zatim Banja Guber i druga naselja, uključujući i sela Pirići i Poloznik.[41]

---

[40] Isto. Bratunačka laka pješadijska brigada je, "**u sadejstvu sa dijelom Birčanske brigade** (**bataljon Milići**)", imala zadatak **da presiječe komunikaciju Srebrenica - Cerska**, a zatim u sadejstvu sa Birčanskom i Zvorničkom brigadom, zauzme Pobuđe, Hrnjice, Konjević-Polje "**i time stvoriti uslove za otvaranje komunikacije Vlasenica - Milići - Drinjača**". S tim u vezi, trebalo je "**što prije konsolidovati bataljon Fakovići, kome dati zadatak da što dublje prodre na područje Srebrenice, koristeći teritoriju srpskih sela i da aktivno djeluje prema Srebrenici**" (Isto).

Birčanska pješadijska brigada je, pored ostalog, dobila zadatak: "**izvršiti potrebna pregrupisavanja snaga u zoni odgovornosti, i u sadejstvu sa Bratunačkom i Zvorničkom brigadom osloboditi rejon Cerske, i istovremeno ojačati odbrambene položaje u rejonima**: **Osmaci - Vis i Kaštijelj i aktivnim dejstvima presjeći komunikaciju**: **Kladanj - Živinice - Tuzla, stvarajući uslove za oslobađanje Kladnja**" (Isto).

[41] AIIZ, br. 2-3195, D-11; Isto, inv. br. 2-3441, Komanda Drinskog korpusa, str. pov. br. 2-122, 22. novembar 1992 - Glavnom štabu Vojske Republike Srpske; AIIZ, inv. br. 2-3442, Komanda Drinskog korpusa, str. pov. br. 2-559, 19. decembar 1992 - GŠ VRS, *Borbeni izvještaj*; V. Šabić, nav. dj., str. 63-64.

Slobodne teritorije srednjeg Podrinja (Srebrenica, Kamenica, Konjević-Polje i Cerska) su (od maja 1992) bile u potpunoj opsadi i fizički odvojene od drugih slobodnih teritorija.[42] Srpske snage su, svakodnevno dejstvujući (teškom artiljerijom, snajperima, kao i avionima) po civilima i civilnom stanovništvu i civilnim objektima, to područje držale u opsadi. Srbi su, u skladu sa svojom genocidnom ideologijom, politikom i praksom, zabranili dopremanje hrane. Civili su umirali od gladi. Izgladnjeli narod Srebrenice je svakodnevno demonstrirao pred zgradom Ratnog predsjedništva, očajnički tražeći hranu.[43]

Izgladnjivanje Bošnjaka u opsadi je bila svakodnevna pojava - kontinuirana politika i praksa srpskog agresora, čiji je krajnji cilj bilo uništenje Bošnjaka.[44] Zbog toga je agresor opstruirao i konvojima UNHCR-a zabranjivao dostavu humanitarne pomoći Bošnjacima Srebrenice i drugim područjima u opsadi.[45] Riječ je, pored ostalih, i o sljedećem aktu (*actus reus*) zločina genocida: "**namjerno naturanje grupi teških životnih**

---

[42] Pukovnik (kasnije general) Milenko Živanović (komandant Drinskog korpusa "Vojske Republike Srpske") je 14. novembra 1992, na svečanosti povodom formiranja Bratunačke brigade "Vojske Republike Srpske" (AIIZ, inv. br. 2-3195, D-11), pored ostalog, ukazao na tu činjenicu: "**Cerski Turci ne mogu sa srebreničkim Turcima da se vide. Kladanjski ne mogu ni sa srebreničkim ni sa cerskim. Žepski u Srebrenicu ne mogu. Ozgo iz Goražda ne mogu u Žepu ...**" (E. Bećirević, nav. dj., str. 223).

Pukovnik Svetozar Andrić (komandant Birčanske brigade "Vojske Republike Srpske") podržao je svoga pretpostavljenog (generala Živanovića) o zauzimanju Srebrenice i, s tim u vezi, otvoreno iznio namjeru o tom genocidnom činu: "**Ostala je Srebrenica, ali mislim, kako reče pukovnik, komandant Drinskog korpusa, uskoro ćemo doći tamo, a jednom prilikom je komandant rekao još možda prije pet mjeseci: 'Doći ćemo, pa kad bi je i zagrnuli'**" (Isto).

Nakon obraćanja svojih starješina srpski vojnici su zapjevali: "**Zaklaćemo, ubićemo, ko sa nama neće. ... Od Topole, od Topole, pa do Ravne gore, sve su straže, sve su straže đenerala Draže ...**" (Isto).

[43] ∴ **ZLOČINI NAD BOŠNJACIMA U SREBRENICI ZA VRIJEME AGRESIJE NA REPUBLIKU BOSNU I HERCEGOVINU 1991.-1995,** Dokumenti i svjedočenja, knjiga 2 (u daljem tekstu: **SREBRENICA 1995**, knjiga 2), Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 1999, str. 16-27; E. Bećirević, nav. dj., str. 215-217 i 219.

[44] AIIZ, Glavni štab Vojske Republike Srpske, str. pov. br. 02/5-216, 19. novembar 1992 - Na ličnost komandanta (načelnika štaba), Naredna dejstva Vojske Republike Srpske, *Direktiva Op. br. 4*; E. Bećirević, nav. dj., str. 215.

[45] E. Bećirević, nav. dj., str. 217.

uvjeta sračunatih na to da dovedu do njenog potpunog ili djelimičnog fizičkog uništenja."[46]

U Srebrenici je u toku zime 1992-1993. bilo veoma teško - vladala je užasna atmosfera. Civili su, uključujući i djecu, danima gladovali.[47] U zločinu (genocida) izgladnjivanja i iznurivanja Bošnjaka učestvovalo je, nažalost, i vojno rukovodstvo Ujedinjenih nacija - lično general Philippe Morillon (komandant Zaštitnih snaga Ujedinjenih nacija u Bosni i Hercegovini - UNPROFOR, od septembra 1992. do jula 1993).[48]

---

[46] UJEDINJENE NACIJE, *KONVENCIJA O SPREČAVANJU I KAŽNJAVANJU ZLOČINA GENOCIDA, OD 9. DECEMBRA 1948. GODINE*, član 2; **INTERNATIONAL CRIMINAL COURT**, *ELEMENTS OF CRIMES*, U.N. Doc. PCNICC/2000/1Add. 2 (2000), član 6; **MEĐUNARODNI KRIVIČNI SUD ZA TEŠKE POVREDE MEĐUNARODNOG HUMANITARNOG PRAVA NA PODRUČJU BIVŠE JUGOSLAVIJE - THE INTERNATIONAL CRIMINAL TRIBUNAL FOR THE FORMER YUGOSLAVIA** (u daljem tekstu: ICTY), *STATUT*, član 4; **RIMSKI** *STATUT* **MEĐUNARODNOG KRIVIČNOG SUDA OD 17. JULA 1998** (službeni prevod - čl. 2. ratifikacije), Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, član 6, Sarajevo, 6. mart 2003, str. 22; Smail Čekić, **ISTRAŽIVANJE ŽRTAVA GENOCIDA, SA POSEBNIM OSVRTOM NA BOSNU I HERCEGOVINU**: **NAUČNO-TEORIJSKA I METODOLOŠKO-METODSKA PITANJA I PROBLEMI**, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu - Kult B, Sarajevo, 2007, str. 21.

[47] E. Bećirević, nav. dj., str. 215-216; ∴ **SAMRTNO SREBRENIČKO LJETO '95**, str. 206. O toj užasnoj atmosferi u Srebrenici 1992-1993. Sabra Koljenović, jedna od žrtava genocida, svjedoči kako je "**bilo zaista strašno. Bojala sam se izaći iz stana. Srebrenica je izgledala nestvarno. Sa svog prozora gledala sam mase ljudi koji su živjeli na ulici, ispod kartonskih kutija, šatora ... Kad bi našli nekog ogrijeva palili su vatru da se ugriju**" (Isto, str. 216).

I Mesud Omerović (sudija iz Srebrenice) je zime 1992-1993. bio "**gladan. Od prijatelja sam dobio jednu kesu oraha. Nije ih bilo puno i odlučio sam da ih jedem polako. Svaki dan kad krenem na posao u džep bi stavio po jedan orah. I onda sam čekao pravi trenutak da ga pojedem. Sjećam se da su jedan dan došle dvije starice, Hrvatice iz Rogatice. I njih su Srbi protjerali. Djelovale su jako izgladnjele. Starice su tako jadno izgledale da sam jednoj od njih dao onaj orah što mi je bio cjelodnevni obrok na poslu**" (Isto, str. 215).

[48] E. Bećirević, nav. dj., str. 218. General Philipe Morillon je 15. novembra 1992. s generalom Mladićem potpisao sporazum o dostavi humanitarne pomoći samo Srbima, područjima pod srpskom kontrolom (Isto). Taj zločin je otkrio José Mario Mendiluce, koji je 17. novembra uputio pismo Radovanu Karadžiću, u kome ga je obavijestio da UNHCR neće slati konvoje u istočnu Bosnu sve dok Srbi ne budu dozvolili dostavu humanitarne pomoći u Srebrenicu i Goražde. Na osnovu tog dokumenta, u kome se (u prilogu) navodi

Izgladnjeli civili su, u potrazi za hranom, "**išli po napuštenim i zapaljenim muslimanskim selima**", gdje su "**brali rese od ljeskovog drveta i sušili ih, a onda pravili od njih hljeb**". Često su jeli **zob**, "**ali ni nje nije bilo dovoljno**". "**Poderane obuće i odjeće, po snijegu na temperaturi od minus petnaest stepeni**" mnogi su morali ići da traže hranu i na udaljenosti od 20, 30 i 50 kilometara od grada i u dubinu teritorije koju je držao srpski agresor, kako bi donijeli nekoliko kilograma kukuruze. U potrazi za hranom nailazili su na srpske zasjede, od čega su mnogi ubijeni i ranjeni. "**Ljudi su ginuli u potrazi za kilogram žita.**"[49]

---

pregled dostavljenih konvoja do 17. novembra u istočnu Bosnu ("**Prvo, UNHCR je isporučio ogromne i u posljednje vrijeme sve veće količine pomoći na lokacije pod srpskom kontrolom**"), dr. Edina Bećirević s pravom zaključuje "**da su trupe UN-a praktično odrađivale dio ratne logistike za srpsku agresiju u istočnoj Bosni**" (Isto, str. 218-219).

49 ∴ **SAMRTNO SREBRENIČKO LJETO '95**, str. 169, 199, 209, 229, 249, 261, 301, 317, 323 i 327. U potrazi za hranom H. I. je, nakon što je Armija Republike Bosne i Hercegovine zauzela Kravicu (7. januar 1993), sa svojom kćerkom, otišla u Kravicu, gdje su našle "**jedan salaš sa žitom. Salaš se nalazio između garaže i kuće, tako da ga niko nije primijetio. Moja kćerka ga je ugledala i zvala mene i još jednu ženu koja je krenula sa nama. Ja sam otvorila salaš i sve tri smo počele kupiti žito. Već smo gotovo bile nakupile po jednu vreću; kad sam iznenada čula nešto na tavanu kuće. Dok sam pogledala prema gore vidjela sam cijev od puške proturenu ispod strehe. Znala sam da se neko nalazi na tavanu. Odmah sam pomislila da je četnik. Kad sam ja vrisnula od straha, moja kćerka se trgnula i sa krova se čuo pucanj. Pobjegla sam iz salaša, ali kad sam primjetila da za mnom ne ide kćerka vratila sam se po nju, ali ona je ležala na zemlji. Lice i grudi su joj bili krvavi. Potrčala sam joj i položila na krilo; bila je još živa, ali to su bili posljednji znaci života. Jedino što mi je uspjela reći: 'Mama čuvaj mi dijete, ona nema više nikoga, budi mu ti i otac i mati.' Bile su to njene posljednje riječi. Oko nas se iskupilo mnogo naroda, a četnik je iskoristio priliku i pobjegao. Ja sam uz pomoć ove žene što je bila sa nama prenijela kćer u Srebrenicu i tu je sahranila**" (Isto, str. 341-342).

Ukazujući na činjenicu da je u Srebrenici "**ubrzo zavladala glad**", te da su se morali "**vraćati u svoja sela i na svoja polja u potrazi za hranom**", S. H. se sjeća 12. februara 1993, kada je "**sa majkom krenula preko planine pokrivene velikim smetovima snijega u potragu za posljednjim ostacima kukuruznih klipova. Prilikom ulaska u selo Kutješi, koje je bilo popaljeno, iznenada je otvorena paljba po nama, promrzlim, nenaoružanim i iscrpljenim civilima. Tada je stradalo mnogo ljudi, neki su ranjeni, a neki su zarobljeni. Među zarobljenima bili su moji rođaci, Samir, Admir, Mirnesa i Fatima, svi stari između 15 i 18 godina. U panici sam pobjegla u obližnji potok, gdje sam prenoćila u snijegu sa još nekoliko osoba. Ujutro, kad su četnici otišli, vratili smo se na mjesto zasjede. Tu sam vidjela desetak zaklanih ljudi, a među njima sam**

prepoznala mog školskog druga Jasmina. Bio je izmasakriran, prerezanog vrata i odsječene desne ruke. Ranjenici su molili za pomoć i mi smo im pokušali pomoći, ali smo opazili da se ponovo približavaju četnici. Bježali smo uz jedno brdo i poslije četiri sata došli do sela kojeg su kontrolisali pripadnici naše armije" (Isto, str. 309-310).

Sjedinjene Američke Države su 28. februara 1993, u saradnji sa UNPROFOR-om i UNHCR-om, započele dostavljanje humanitarne pomoći iz zraka - padobranima (*Operacija Padobran*, mart-juni 1993) civilnom stanovništvu enklava u opsadi u istočnoj Bosni. Tada su "**vojnici 435. zračne jedinice američkog zrakoplovstva poletjeli iz baze Rhein-Main u Njemačkoj i na visini od 3.000 metara iznad Srebrenice i drugih enklava u istočnoj Bosni, iz transportnih aviona C-130 izbacili 700 kg hrane u sanducima i 350 kg u sanducima sa medicinskim zalihama. Operacija bacanja iz zraka je jedna od najvećih i najkompleksnijih u historiji. Sa 2.800 američkih dolara po toni, operacija je koštala tri do četiri puta više nego kopnena pomoć konvojima.**

Iako su zalihe očajnički potrebne, raspodjela životnih namirnica je povećala patnju i smrt. Prvi pokušaji izbacivanja su pali u blizini teritorija pod srpskom kontrolom i Srebreničani koji su hvatali zalihe našli su se pod snajperskom vatrom. Također, izbacivanja su namamila vojnike sa njihovih lokacija, ostavivši prve linije podložnim srpskim napadima. Što je još gore, ogromne palete, iako vezane za padobrane, zgnječile su nekoliko ljudi. Oni očajni su se borili i ubijali jedni druge zbog zaliha. Bez jasnog sistema podjele, skupljanje zaliha je borba jačega" (Sh. Fink, **WAR HOSPITAL: A TRUE STORY OF SURGERY AND SURVIVAL**, Public Affairs, New York, 2003, str. 132).

Paketi sa gotovom hranom i lijekovima bacani su noću na području Cerske, Konjević-Polja, Srebrenice, Žepe i Goražda. Tako su "**spas i nadu u život**" gladnim civilima povratili američki avioni, koji su padobranima iznad Srebrenice bacali pakete sa hranom. Civili su u pravcu zvuka aviona i signalnog osvjetljenja na padobranima, u teškim zimskim uslovima, odlazili u neizvjesnost, tražeći pakete sa hranom, pri čemu su zabilježeni slučajevi kako su neki poginuli od udara u glavu teških paleta sa hranom (Sh. Fink, nav. dj., str. 132; **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 17; ∴ **SAMRTNO SREBRENIČKO LJETO '95**, str. 12, 123 i 218-219 i 317; J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 106). U tim paketima, nažalost, nije bilo brašna, soli, niti medicinskog materijala (**ICTY**, 7D13-0003, Komanda UNPROFOR-a u Sarajevu - Komandi UNPROFOR-a u Kiseljaku, *Izvještaj - posjeta generala Morillona Cerskoj* - 5/6. *mart 1993*, str. 1). Komentarišući tu vrstu američke pomoći A. V. (iz Srebrenice) navodi kako je Zapad bio "**human**" prema Bošnjacima - "**bacali su nam hranu kako bi umirali siti, a ne gladni**" (∴ **SAMRTNO SREBRENIČKO LJETO '95**, str. 302).

Krajem marta 1993. humanitarna pomoć za stanovništvo Goražda, sigurne zone Ujedinjenih nacija, "**bacana je iz aviona. Efekti prikupljanja hrane nisu bili veliki. Bilo je ljudi koji su usred zime plivali preko Drine, da bi došli do lanč paketa bačenog iz NATO-vog aviona. Hrana koja se tako bacala je padala u naseljena mjesta, na kuće, štale i u rijeku Drinu. Tako je srušeno nekoliko kuća i drugih objekata. Bilo je ubijene stoke i povrijeđenih ljudi. Narod je po cijelu noć čekao na padobrane sa paketima hrane. Bilo je dosta noći kada je po 15.000 ljudi po brdima oko Goražda**

Sredinom **decembra 1992.** ofanziva srpskih snaga prema Srebrenici bila je posebno jaka iz pravca Kravice (preko Glogove i Ježestice). Ofanziva je početkom januara 1993. zaustavljena, pri čemu su srpske jedinice u panici i rasulu napuštale položaje.[50]

Nakon što je Armija Republike Bosne i Hercegovine zauzela selo Kravicu, 7. januara 1993, čime "se linija odbrane približila Bratuncu sa istoka, juga i zapada na samo 2-3 km", predsjednik Srpskog kriznog štaba Bratunca (Miroslav Deronjić) radioporukom tražio je pomoć iz Srbije. S tim u vezi, on je posebno ukazao na to da je samo još Bratunac pod srpskom kontrolom i da će, ako ne dobije pomoć iz Srbije, taj grad biti izgubljen. Šest dana kasnije, 13. januara 1993, Srbi su krenuli u napad, kada je jedan korpus Vojske Jugoslavije stigao iz Ljubovije preko Bratunca, drugi iz Bajine Bašte, a treći iz Vlasenice (preko Milića).[51]

Jedinice Vojske Jugoslavije, uključujući Istureno komandno mjesto 1. armije, 2. motorizovanu brigadu i elemente Operativne grupe Drina, kao i 95. zaštitni motorizovani puk (četa Vojne policije), januara 1993. učestvovale su u ofanzivnim dejstvima u istočnoj Bosni, kako bi se, pored ostalog, **održao "koridor Vlasenica – Caparde – Zvornik"**, **razbio "neprijatelj na prostoru Cerske i Konjević-Polja"** i **otklonila "opasnost od zauzimanja teritorije opštine Bratunac"**. U tom cilju je, između ostalog, trebalo "**odvojiti prostor Srebrenice od prostora Cerske,**

---

gledalo u zrak, ali su jutro dočekivali očajni, jer avioni sa hranom nisu dolijetali … Ljudi su međusobno otimali hranu, tako da je svaku noć bilo svađa, tuča pa i ubistava. Početkom maja 1993, u rejonu sela Jabuka, jedan padobran se nije otvorio, pa je paleta sa hranom 'pala na ljude i usmrtila 4 čovjeka …'" (Hamid Bahto, **SA BRANIOCIMA SARAJEVA I GORAŽDA**, Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca, Sarajevo, 2008, str. 170-171).

50 AIIZ, Komanda Drinskog korpusa, str. pov. br. 01/4-13, 7. januar 1993; Isto, Komanda Bratunačke brigade, str. pov. br. 2-1942/8, 7. januar 1993; Komanda lpbr. Bratunac, str. pov. br. 2-1942/10, 9. januar 1993; Isto, Komanda Drinskog korpusa, str. pov. br. 01/4-15, 7. januar 1993; Isto, Komanda Drinskog korpusa, str. pov. br. 01/4-15, 8. januar 1993; Isto, Komanda Drinskog korpusa, str. pov. br. 01/4-14, 7. januar 1993; Isto, inv. br. 2-3491, Glavni štab Vojske Republike Srpske, str. pov. br. 02/2-22, 10. januar 1993, *Izvođenje operacije* "*Pesnica*" - Naređenje; Isto, inv. br. 3195, D-11; V. Šabić, nav. dj., str. 67-68.

51 **ICTY**, Predmet br. IT-02-54-T, MILOŠEVIĆ-2002, paragraf 412.

osloboditi komunikaciju Milići – Konjević-Polje – Zvornik, a zatim postepenim razbijanjem neprijatelja nanijeti mu gubitke i spriječiti spajanje prostora Cerska sa prostorom Tuzle".[52] Stoga je, pored ostalog, bilo nužno "**energičnim i brzim dejstvima razbiti snage neprijatelja na pravcu: rudnik Milići – s. Kasaba – Konjević-Polje – s. Drinjača, čime razdvojiti Muslimane na prostoru Srebrenice od Muslimana na prostoru Cerske. Istovremeno, raspoloživim snagama u širem rejonu Bratunca, održati sadašnje položaje, spriječiti prodor Muslimana u Bratunac i iseljavanje srpskog stanovništva preko r. Drine …**".[53] U *Izvještaju Komande Bratunačke brigade* od 25. januara 1993. navodi se da "**specijalna brigada**, **2. PB** /pješadijski bataljon - prim. S. Č./ **i 95. ZMTP** (**ČVP**) /95. zaštitni motorizovani puk - četa Vojne policije - prim. S. Č./ **dejstvuju na pravcu: Voljavica** – **Zalužje** – **Kunjarac** – **Rudnik Sase. 2. MBR** /motorizovana brigada - prim. S. Č./ **i 1. PB** /pješadijski bataljon **-** prim. S. Č./ **dejstvuje na pravcu Bratunac** – **Potočari**".[54]

Imajući u vidu značaj Podrinja i "**ostvarivanja jednog od osnovnih ciljeva i želje srpskog naroda, a to je stvaranje jedinstvene srpske države i oslobađanje svih srpskih teritorija**", srpski agresor je "**po svaku cenu**" **morao** "**odbraniti Bratunac i osloboditi svu teritoriju u Podrinju**". U realizaciji navedenih ciljeva, pored Vojske Jugoslavije i njenih kolaboracionističkih snaga (Bratunačka brigada "Vojske Republike Srpske" i druge jedinice), u borbenim operacijama učestvovale su i snage jačine jednog bataljona (5. bataljon) 6. lake pješadijske brigade 1. krajiškog korpusa, kao i dijelovi specijalne brigade "Panteri" iz Bijeljine.

---

[52] AIIZ, Komanda lpbr Bratunac, str. pov. br. 2-1942/25, 25. januar 1993 - Glavnom štabu VRS i Komandi Drinskog korpusa; Isto, Komanda lpbr Bratunac, str. pov. br. 172-07/2, 26. januar 1993 - Glavnom štabu VRS i Komandi Drinskog korpusa; **ICTY**, Predmet br. IT-02-54, MILOŠEVIĆ-2002, paragraf 413; AIIZ, inv. br. 2-3195, D-11; Isto, Glavni štab Vojske Republike Srpske, str. pov. broj 02/2-22, 10. januar 1993. godine, *Izvođenje operacije* "*Pesnica*", Naređenje.

[53] AIIZ, Glavni štab Vojske Republike Srpske, str. pov. broj 02/2-22, 10. januar 1993, *Izvođenje operacije* "*Pesnica*", Naređenje.

[54] AIIZ, Komanda Brigade Bratunac, str. pov. br. 2-1942/25, 25. januar 1993 - Glavnom štabu VRS i Komandi Drinskog korpusa; Isto, Komanda lpbr Bratunac, str. pov. br. 251, 25. januar 1993 - Komandi Drinskog korpusa, GŠ VRS.

Prisustvo i učešće sve većeg broja jedinica "Vojske Republike Srpske" i Vojske Jugoslavije, koje su dejstvovale na području Bratunca, na kraju je dovelo do problema u oblasti rukovođenja i komandovanja. U *Vanrednom izvještaju* o stanju, od 26. januara 1993, načelnik Operativno-nastavnih poslova Bratunačke brigade konstatuje: "**S obzirom na broj jedinica VRS i VSRJ** /Vojske Jugoslavije - prim. S. Č./, **molim da se u Bratuncu formira IKM korpusa (Glavnog štaba) koji bi objedinjavao dejstva u dolini Drine (Zvornik, Bratunac i Skelani), jer na ovakav način se ne može više raditi**."[55]

Savezna republika Jugoslavija je i krajem 1992. i početkom 1993, pored "**znanja i resursa koji su bili potrebni**" njenim kolaboracionističkim snagama - "Vojsci Republike Srpske" (ljudstvo i materijalno-tehnička sredstva), protiv Republike Bosne i Hercegovine neposredno angažovala Vojsku Jugoslavije u borbenim operacijama i na području istočne Bosne, odnosno srednjeg Podrinja "**s ciljem obezbjeđenja doline Drine sve do granice sa Srbijom**".[56] Tako su snage Užičkog korpusa Vojske Jugoslavije 25. januara 1993. "**izbile na liniju**: **TG-1** /Taktička grupa - 1 – prim. S. Č./: **s. Radijevići, Straževac (tt. 931)**; **TG-2**: **Gradina (tt. 830), s. Žabokvica**; **TG-3**: **s. Pale, s. Skejići**".[57] Sljedećeg dana

---

[55] AIIZ, Komanda 1. krajiškog korpusa (IKM), str. pov. br. 10-1/93, 3. januar 1993 - Komandi 6. lpbr i Pozadinski organ 1. KK, Naređenje; Isto, Komanda Bratunačke brigade, str. pov. br. 2-1942/26, 26. januar 1993 - Glavnom štabu VRS i Komandi Drinskog korpusa; Isto, inv. br. 2-3195, D-11; **ICTY**, Predmet br. IT-02-54, MILOŠEVIĆ-2002, paragraf 414.

[56] **ICTY**, Predmet br. IT-02-54, MILOŠEVIĆ-2002, paragrafi 408-409.

[57] AIIZ, inv. br. 2-3497, Komanda Užičkog korpusa, str. pov. br. 171-05/1, 25. januar 1993 - Operativnoj grupi Drina (preko OC 1. a /Operativnog centra 1. armije - prim. S. Č./) i Komandi Drinskog korpusa VRS, *Razmena podataka*.

Obavještavajući Operativnu grupu Drina (preko Operativnog centra 1. armije Vojske Jugoslavije) i Komandu Drinskog korpusa "Vojske Republike Srpske" o borbenim operacijama u istočnoj Bosni, načelnik štaba Užičkog korpusa (pukovnik Dušan Lončar), navedene naslove je molio da "**nam u cilju organizacije sadejstva dostavite raspored vaših snaga sa stanjem u 12,00 časova**" (Isto). S tim u vezi, on je predložio "**da razmenu podataka vršimo svakodnevno sa stanjem u 14,00 časova**" (Isto).

Komanda Drinskog korpusa (komandant pukovnik Milenko Živanović) je sljedećeg dana - 26. januara 1993, str. pov. 03/16-8, Komandi Užičkog korpusa, Operativnoj grupi Drina (preko Operativnog centra 1. armije), na njeno traženje dostavila tražene podatke:

komandant Užičkog korpusa (generalmajor Dragoljub Ojdanić) obavijestio je Operativni centar Generalštaba Vojske Jugoslavije, Glavni štab "Vojske Republike Srpske" i Drinski korpus "Vojske Republike Srpske" o "**dostignutim linijama**", mjerama "**u cilju odbrane dostignutih linija**", artiljerijskoj podršci (iz Savezne republike Jugoslavije), dejstvima Užičkog korpusa "**u cilju zauzimanja najpovoljnijih objekata i položaja**" i drugim aktivnostima protiv Republike Bosne i Hercegovine.[58]

"**Razmena podataka**"

Karta 1 : 100.000 (**Zvornik, Valjevo, Višegrad, Užice**)

1. Obavještavamo vas da je linija dodira sa neprijateljem nepromijenjena, sem kod Bratunačke brigade, koja izgleda ovako: **s. Voljevica – Vezovac** (**tt 533**) – **Čauš** (**tt 773**) – **s. Dogazi** – **s. Borići** – **tt 438, i dalje kao i prethodnog dana.**

2. Snage DK su izvodile aktivna dejstva na cijeloj liniji fronta (**po liniji datoj u prethodnom izvještaju**).

3. **Izvršeno osmatranje i izviđanje zemljišta na pravcu presjecanja komunikacije Žepa - Srebrenica**" (AIIZ, Komanda Drinskog korpusa, Strogo pov. 03/16-8, 26. 01. 1993. godine - Komandi Užičkog koprusa, OG "DRINA" (preko OC 1. armije), "HITNO! ODMAH URUČITI!").

[58] AIIZ, inv. br. 2-3498, Komanda Užičkog korpusa, str. pov. br. 172-07/2, 26. januar 1993 - Operativnom centru Generalštaba VJ, Glavnom štabu Vojske Republike Srpske i Komandi Drinskog korpusa. Imajući u vidu značaj navedenog obavještenja generala Ojdanića o utvrđivanju učešća Vojske Jugoslavije u agresiji na Republiku Bosnu i Hercegovinu i genocidu nad Bošnjacima, te odgovornosti Savezne republike Jugoslavije za te zločine, donosimo ga u cijelosti: "**1. Na osnovu naređenja NGŠ VJ** /načelnika Generalštaba/Vojske Jugoslavije - prim. S. Č./, **str. pov. br. 119-1 od 26. 01. 1993. godine, koje je dobila Komanda Užičkog korpusa, potrebno je da, odmah, isplanirate i pripremite**: **potreban broj snaga koje će preuzeti dostignute linije od jedinica UK** /Užičkog korpusa - prim. S. Č./. **O dostignutoj liniji obavijestit ćemo vas naknadno. Cenimo da je uz mere koje ćemo mi preduzeti potrebno obezbediti snage najmanje jednog bataljona sa sredstvima podrške. UK će preduzeti sledeće mere**: **- izvršiti najnužnije utvrđivanje i zaprečavanje objekata, linija i pravaca**; **- isplanirati organizaciju vatrenog sistema i predložiti način grupisanja snaga u cilju odbrane dostignutih linija**; **2. Deo snaga, dosadašnje artiljerijske podrške, i dalje ćemo zadržati na desnoj obali r. Drine, odakle ćemo vršiti podršku vaših snaga po planu i zahtevu, UK će nastaviti dejstvo u cilju zauzimanja najpovoljnijih objekata i položaja. O vremenu preuzimanja dostignutih linija pravovremeno ćemo vas izvestiti, što će biti regulisano posebnim naređenjem; 4. u cilju dalje organizacije sadejstva i koordinacije planskog preuzimanja dostignutih linija, uputite vašeg predstavnika u Komandu UK najkasnije do 24,00 časova 27. 01. 1993. godine; 5. - Plan smene jedinica i organizacija izvlačenja snaga UK biće regulisana posebnim naređenjem**" (Isto).

Tri dana kasnije (29. januara 1993, str. pov. br. 174-2) komandant Užičkog korpusa je obavijestio Glavni štab "Vojske Republike Srpske" i Drinski korpus "**O DALJEM ANGAŽOVANJU UŽIČKOG KORPUSA**" i potvrdio učešće Vojske Jugoslavije u borbenim operacijama protiv Republike Bosne i Hercegovine ("**UK ĆE NASTAVITI NAPADNU OPERACIJU** ..."), kao i (izvršene) masovne zločine "**na savladanom prostoru**".[59] Govoreći o potrebi formiranja ekipa za "**asanaciju bojišta, jer je na savladanom prostoru ostao veliki broj leševa**", general Ojdanić navodi kako je "**u sastav ekipa za sanaciju bojišta**" potrebno uključiti "**novinare i snimatelje u cilju prikupljanja dokaza potrebnih za korišćenje u propagandne svrhe i dokumentovanje zločina nad srpskim narodom**".[60]

Na osnovu navedenog i drugih dokumenata, posebno ovog dokumenta, osnovano i pouzdano se može zaključiti:

- prvo, Savezna republika Jugoslavija je sa svojim oružanim snagama (u ovom slučaju Vojska Jugoslavije) neposredno učestvovala u borbenim operacijama protiv Republike Bosne i Hercegovine;
- drugo, Vojska Jugoslavije je u tim operacijama izvršila zločin genocida nad Bošnjacima;
- treće, monstruoznost ciljeva i razmjera (srpske) propagande, koja je srpske masovne zločine nad civilima i civilnim stanovništvom i civilnim objektima u istočnoj Bosni predstavila kao masovne zločine Muslimana nad Srbima. Očito je riječ o monstruoznom zločinačkom projektu, u kojem je žrtva genocida (Bošnjaci) preko medija u javnosti (domaćoj i međunarodnoj) predstavljena kao izvršilac zločina.

Vojska Jugoslavije (Užički, Valjevski i Novosadski korpus) i njeni kolaboracionisti su krajem januara 1993, pored svakodnevnih napada

---

59 AIIZ, Komanda Užičkog korpusa, str. pov. br. 174-2, 29. januar 1993 - Glavnom štabu Vojske Republike Srpske i Drinskom korpusu, *Obaveštenje o daljem angažovanju Užičkog korpusa*.

60 Isto; M. Karović-E. Aličković-H. Omerović, nav. dj., str. 942.

raznim vrstama naoružanja, "uz pomoć tenkova, transportera i avijacije", protiv civila i civilnih objekata u srednjem Podrinju koristili i bojne otrove.[61]

Savezna republika Jugoslavija je u početku u pogranično mjesto Skelani poslala, kao pojačanje, jedinicu za specijalne operacije Resora državne bezbednosti Republike Srbije i pripadnike drugih oružanih formacija. General Nikola Mandarić (u svojstvu načelnika Štaba 1. armije Vojske Jugoslavije), 26. januara 1993. je izjavio da je, Ukazom predsjednika Savezne republike Jugoslavije i predsjednika Vrhovnog saveta odbrane (Dobrice Ćosića), Vojska Jugoslavije počela raspoređivati svoje snage na desnoj obali Drine kako bi pružila pomoć "Vojsci Republike Srpske", pri čemu je, pored ostalog, napomenuo: "**zasad se pomoć sastoji od izvjesne podrške VRS i sprečavanju diverzantsko-terorističkih grupa da prodru na teritoriju Srbije i Jugoslavije**", te dodao: "... **ako dobijemo naređenje, preći ćemo reku da pomognemo srpskom narodu.**"[62]

Raspoloživa dokumentacija potvrđuje da su takva naređenja i data, jer je Vojska Jugoslavije neposredno angažovana u borbenim operacijama zapadno od Drine, čak prije Mandarićevog priznanja da je bilo "odbrambenih" dejstava. Užički korpus (Vojske Jugoslavije) učestvovao je u zauzimanju Foče i Višegrada, a Novosadski korpus (Vojske Jugoslavije) u borbenim operacijama u sjeveroistočnoj Bosni.[63] *Vrhovni savet* odbrane Savezne republike Jugoslavije, prema izjavi komandanta 1. armije Vojske Jugoslavije (generala Nikole Mandarića), 26. januara 1993. odobrio je upad 1. armije na teritoriju Republike Bosne i Hercegovine.[64]

Početkom 1993. srpske snage: "Vojska Republike Srpske", uz podršku i učešće jedinica Vojske Jugoslavije (oklopno mehanizovani bataljon; bataljon 122 mm; tenkovska i mehanizovana četa; bataljon haubica 122 M-38; bataljon VBR - 128 OGANJ; četa Vojne policije; izviđačka četa; baterija minobacača 120 mm; baterija lakih samohodnih

---

[61] AIIZ, inv. br. 2-3499, Republika Bosna i Hercegovina, Ratno predsjedništvo opštine Srebrenica, br. 181/93, 26. januar 1993 - Vijeću sigurnosti UN-a i drugima; Isto, Republika Bosna i Hercegovina, Ratno predsjedništvo opštine Srebrenica, broj: 185/93, 30. januar 1993 - Vijeću sigurnosti UN-a i drugima.

[62] **ICTY**, Predmet br. IT-02-54, MILOŠEVIĆ-2002, paragraf 409.

[63] Isto, paragraf 410; S. Čekić, nav. dj., knjiga 2, str. 765-934.

[64] **ICTY**, Predmet br. IT-02-54, MILOŠEVIĆ-2002, paragraf 103. Vidi *Politiku*, **Jugoslovenska vojska pomaže VRS,** 26. januar 1993, str. 8; *The Daily Telegraph*, 27. juna 1993, str. 10; S. Čekić, nav. dj., knjiga 2, str. 765-934.

raketnih lansera - 128 mm; inžinjerijska četa, pri čemu je u rejonu Ljubovije smješteno Komandno mjesto Komande brigade iz Valjeva, zatim Komandno mjesto Operativne grupe Drina iz Valjeva i Istureno komandno mjesto 1. armije; 63. padobranska brigada iz Niša, zatim 72. brigada i druge jedinice), Specijalna jedinica za posebne namjene Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srbije (pod komandom Vasilija Mijovića) i "Crvene beretke" (pod komandom Frenkija Simatovića), s municijom i specijalnim oružjem i najsavremenijom opremom, dovezenom iz Srbije,[65] u ofanzivi (januar-mart) zauzele su Kamenicu, Cersku

---

[65] AIIZ, inv. br. 2-3110, Komanda Lpbr /Lake pješadijske brigade/ Bratunac, str. pov. br. 2-1942/24, 24. januar 1993 - GŠ VRS i K-di DK /Glavni štab Vojske Republike Srpske i Komandi Drinskog korpusa - prim. S. Č./, "(na ličnost k-danta ili NŠ)"; Isto, Komanda Drinskog korpusa, str. pov. br. 01/4-49, 24. januar 1993 - Komandi GŠ VRS; Isto, Komanda brigade Bratunac, str. pov. br. 305/93, 14. februar 1993 - Komandi Drinskog korpusa; Isto, Glavni štab Vojske Republike Srpske, str. pov. br. 03/3-39, 13. maj 1993 - Komandi Drinskog korpusa i Komandi 1. lpbr Bratunac; Isto, Komanda 1. lpbr Bratunac, str. pov. br. 01-885-537/93, 10. juni 1993 - Glavnom štabu VRS i Komandi Drinskog korpusa, *Problemi koji opterećuju dnevno rukovođenje i komandovanje*; Isto, Specijalna jedinica za posebne namjene MUP-a Srbije, broj: 125-2/93, 18. juni 1993, *SPISAK vojnika, pripadnika Jedinice za posebne namene u Bratuncu*; Isto, Komanda Br. lpbr, pov. br. 01-1079-1/93, 4. septembar 1993 - SO Bratunac, *Djelovanje jedinice za specijalnu namjenu*; Isto, Komanda Drinskog korpusa, pov. br. 01/5-629, 27. novembar 1993 - Skupštini opštine Bratunac, *Stav o postojanju i statusu raznoraznih naoružanih sastava na području opštine Bratunac*; Isto, Komanda Drinskog korpusa /IKM/, strogo pov. br. 1/45-3, 20. mart 1993 - Komandi TG Višegrad, *Izveštaj*; Isto, inv. br. 2-3497, Komanda UK/Užičkog korpusa - prim. S. Č./, str. pov. br. 171-05/1, 25. januar 1993. godine - OG/Operativnoj grupi - prim. S. Č./Drina i Komandi Drinskog korpusa VRS, *Razmena podataka;* Isto, inv. br. 2-3498, Komanda Užičkog korpusa, str. pov. br. 172-07/2, 26. januar 1993 - Glavnom štabu Vojske Republike Srpske, Komandi Drinskog korpusa i OC GŠ VJ/Operativnom centru Generalštaba Vojske Jugoslavije - prim. S. Č./; AIIZ, inv. br. 2-3473, Komanda Zvorničkog lpbr/lake pješadijske brigade - prim. S. Č./, str. pov. br. 01-67, 14, mart 1993, *Borbeno naređenje br. 15*; **ICTY**, Izjava Miroslava Deronjića, 19. novembar 2003, paragrafi 131-159; **ICTY**, Predmet br. IT-02-54, MILOŠEVIĆ-2002, paragrafi 411-412; **ICTY**, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM, **TUŽILAC PROTIV SLOBODANA MILOŠEVIĆA**, *ODLUKA PO PRIJEDLOGU ZA DONOŠENJE OSLOBAĐAJUĆE PRESUDE*, 16. JUNI 2004, paragraf 263; ∴ **MILOŠEVIĆU DOKAZAN GENOCID U BOSNI**: **MEĐUPRESUDA HAŠKOG TRIBUNALA OD 16. JUNA 2004**, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2007, str. 152-153; V. Šabić, nav. dj., str. 72; Azra Smajović, **NEMA AKTUELNIJEG PROBLEMA OD GENOCIDA U BOSNI I HERCEGOVINI – DRAMATIČNE POUKE SREBRENICE - , SREBRENICA 1995**, knjiga 1, str. 212-213.

i Konjević-Polje, smanjile veličinu slobodne teritorije sa 900 na oko 150 km^2 i izvršile genocid i druge oblike zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava nad Bošnjacima - civilima. Bošnjaci s obližnjih područja slili su se u grad Srebrenicu i njegovu bližu okolinu, čime je broj stanovnika porastao na 50.000 do 60.000 ljudi, od čega je polovina bila u gradu,[66] a

---

[66] **SREBRENICA 1995**, knjiga 1, str. 18-19; S. Čekić - M. Kreso - B. Macić, **GENOCID U SREBRENICI, "SIGURNOJ ZONI" UJEDINJENIH NACIJA, JULA 1995**, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2000, str. 39; ∴ **SAMRTNO SREBRENIČKO LJETO '95**, str. 12, 221-222 i 312-315; V. Šabić, nav. dj., str. 68-86; E. Bećirević, nav. dj., str. 219. Nakon zauzimanja Cerske i Konjević-Polja "**primijećena je masovna pljačka svega onoga što je zatečeno na osvojenoj teritoriji. Odvodi se stoka, nose se televizori, video rekorderi, kasetofoni, odvoze se razna motorna vozila, ukratko rečeno odnosi se sve od igle do traktora, pošto na tom području nema lokomotiva** ... **i obijanje stanova, preprodaju, šverc i pronevjere**" (V. Šabić, nav. dj., str. 72-73).

José Mariá Mendiluce (koordinator za humanitarnu pomoć u bivšoj Jugoslaviji Ujedinjenih nacija za izbjeglice - Visoki komesarijat Ujedinjenih nacija za izbjeglice, UNHCR) marta 1993. uspio je konvojima UNHCR-a iz Srebrenice da **evakuiše oko 1.500** prisilno protjeranih - "**izbjeglih ranjenih žena i djece … Bilo je užasno**: **prognanici viču, pozdravljaju, plaču, pružaju mi ruke kad prolazim pokraj kamiona. Ima mrtvih, zgaženih.** '**Bilo je nemoguće održati red**.' **Kada su roditelji bacali svoju djecu na kamione da bi ih spasili, dok su oni ostajali pod mecima i granatama u Srebrenici.**

'**Mladić nije prestajao ni kad smo evakuisali ranjene žene i djecu**.' **Četiri ili pet kamiona su izbušeni mecima. Nismo znali da li se to dogodilo prije, u toku, ili nakon operacije** '**utovara**'" (José Mariá Mendiluce, **NAORUŽANA LJUBAV**, Međunarodni centar za mir, Sarajevo, 1996, str. 193).

Mendiluce je bio "**bijesan sa ovim tovarom ljudskih bića, svedenih na žalostan fizički izgled od višemjesečne gladi i sasvim uništenih ranama od metaka i gelera. I zato što su napustili svoje muževe, svoju djecu, što su se odvojili od dijela svojih u bezumlju bijega. Nisu ni bili predviđeni.** '**Bilo je nemoguće održati red**.' **A Mladić je pucao i pucao, da bi prouzrokovao paniku i haos**" (Isto, str. 194).

Mendiluce je i u svojstvu neposrednog svjedoka genocida nad civilima - Bošnjacima, očajno pokušavajući da spasi nevine i nemoćne žrtve u situaciji kada na licu mjesta nije bio u stanju da zaustavi zločince niti na Zapadu dobije podršku "neutralnih" političara da zaustave genocid, "**proveo nekoliko mjeseci ne znajući kako da umakne kontradikciji da moraš spasiti živote, a da ne možeš zaustaviti ubice. Mjesecima vičući da neko treba da zaustavi genocid i iskorištavan da bi spasio obraz političarima koji su nastavljali da budu neutralni i govorili o pregovorima**". On je želio da ode, "**do Londona sa tim konvojem. Istovariti ga na Trafalgar Squareu i vikati svima da su banda ubica zbog pasivnosti pred Mladićevim programom istrebljenja u Bosni. Ali nisam mogao. I ja sam plakao, i ne znam ko je kome ponudio rame**" (Isto, str. 194-195).

gustina naseljenosti civilnog stanovništva u enklavi postala neizdržljivim teretom po lokalnu infrastrukturu. U tome je posebno značajnu ulogu imao i (francuski) general Philippe Morillon (komandant UNPROFOR-a),

---

Mendiluce se "**osjećao kao otirač loše savjesti zapadnjačkih vođa, Vijeća sigurnosti, svih licemjerstva i propusta**", za koje je "**vjerovao da nikada neće dozvoliti da se dogode, znajući šta se dešavalo**". I on je "**znao šta su oni znali. Govorili smo im o tome svaki dan. Na službeni način. Sa *'Strictly Confidential'*, da to svi pročitaju i sa najširom službenom distribucijom, tajnom, filtriranom, putem radija, kablovskom mrežom, faksom, poštom, diplomskim kanalima** ... ***electronic mail-om***.

I izgleda da nije služio ničemu". Zbog toga je on, "**siguran da će se sjutradan pokajati**", **odlučio da podnese ostavku** (Isto, str. 196).

"**Ali sljedećeg dana**" on nije "**promijenio mišljenje**", nego se "**počeo osjećati slobodnijim, željan da na sav glas**" **ispriča ono što je do tada prikriveno pripovijedao**. Iznoseći tu svoju želju, Mendiluce potvrđuje postojanje genocidnog plana, na jednoj, i politiku "**neutralnosti i šutnje**", na drugoj strani ("**Da budem iskren, više od onoga što sam mogao, a da ne ugrozim živote mojih kolega, kada sam optuživao sve koji su nas koristili kao posilne za svoj plan genocida i one koji su ih pratili uporno propovijedajući neutralnost i šutnju**") - (Isto, str. 196).

Početkom marta 1993. enklava **Srebrenica**, zajedno s okolnim selima, imala je oko 60.000 stanovnika, od kojih je oko pola živjelo u samom gradu. Srpske snage nisu dopuštale dotok humanitarne pomoći (**SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 23).

Prisilno protjerana lica stizala su u tri navrata, koji su se podudarili s napadima srpskih snaga: iz Vlasenice, Kamenice, Cerske, Konjević-Polja, Osmača, Zelenog Jadra, te drugih sela jugoistočno od Srebrenice. Pretpostavlja se da je samo iz područja Cerske u Srebrenicu stiglo između 25.000 i 30.000 ljudi. Većina protjeranih bile su žene, djeca i stariji ljudi (**SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 24).

Dr. Simon Mardel (predstavnik WHO-a - Svjetske zdravstvene organizacije) izvijestio je u martu 1993. da je svakoga dana od gladi umiralo 20-30 ljudi (u taj broj nisu uračunate žrtve ubijene granatiranjem). On je, također, izjavio "**da su uvjeti 'neopisivo zapanjujući'. Desetine hiljada ljudi preživljavalo je hraneći se pupoljcima drveća i pogača napravljenih od šišarika kukuruza, smjese koja je bolna za probavu**". Dr. Mardel je "**upoznao jednu protjeranu porodicu koja nije jela ništa četiri dana**: '**Bili su letargični i slabi. Ovi ljudi preživljavali su proseći hranu od komšija ili uzimajući hranu sa napuštenih srpskih imanja. Neki su u tim pokušajima ubijeni. Drugi, koji su imali rođake u Žepi, hodali bi dva dana do Žepe, da prose za svoje porodice. Na ovakve pohode do okolnih sela i srpskih posjeda mogli su krenuti samo oni članovi porodice koji su u najboljoj formi** ...'" (Isto).

Ljudi su "**po cijelu noć čekali na hranu iz aviona na temperaturi ispod nule. Bili su toliko očajni, da su obračuni vatrenim i hladnim oružjem postali uobičajena stvar**" (Isto).

U Srebrenici je svakodnevno u prosjeku umiralo 5 ljudi od infekcija, a u bolnicu je "**primano i do 30 ranjenika. Bez opće anestezije ili antibiotika, amputacije udova vršene su britvama i pilama**" (Isto).

koji je krajem prve sedmice marta 1993, došavši u Konjević-Polje, Cersku i Kamenicu (5. i 6. marta), usmjerio civilno stanovništvo da ide prema Srebrenici. Gubitkom 90% sela izgubljena je svaka mogućnost prehrane, a grad Srebrenica je morao primiti na desetine hiljada novih prisilno protjeranih lica. I kako je enklava bila kružnog oblika, radijus joj je bio jedva 6,7 km, a Crni Guber, Srebrenica, Potočari, pa i novoizgrađeno Švedsko naselje, našli su se na udaru pješadijske vatre. Napuštanjem 90% sela izgubljena je svaka mogućnost prehrane, a grad Srebrenica je morao primiti na desetine hiljada novih stanovnika.[67]

General Philippe Morillon je 6. marta 1993 (između 8 i 10 sati) na čelu svojih trupa i sa predstavnicima UNHCR-a, WHO i MKCK, te sa svitom novinara, umarširao u Cersku, koja je od maja 1992. bila u potpunoj opsadi, a koju su početkom marta 1993. srpske snage zauzele i izvršile genocid nad Bošnjacima,[68] i na licu mjesta se uvjerio u zločin

---

[67] **ICTY**, **Presuda Krstić**, paragraf 14; Izvještaj o Srebrenici generalnog sekretara Ujedinjenih nacija Kofija Annana, od 15. novembra 1999, S. Čekić - M. Kreso - B. Macić, nav. dj., str. 38-41, 313 i 429-430; **ICTY**, 7D13-0001-0007, Komanda UNPROFOR-a u Sarajevu, 070320A, mart 1993 - BH Komandi Kiseljak, PREDMET: *Izvještaj - posjeta generala Morillona Cerskoj - 5/6. mart 1993*; M. Karović-E. Aličković-H. Omerović, nav. dj., str. 942; ∴ **SAMRTNO SREBRENIČKO LJETO '95**, str. 12, 221-222 i 312-315.

U toj ofanzivi Žepa je potpuno odvojena od Srebrenice (Žepa je od septembra 1992. bila djelimično povezana sa Srebrenicom i obrnuto), čime je postala izolovana enklava sama za sebe, odvojena **uskim koridorom** pod srpskom kontrolom, do jula 1995, kada su je Srbi zauzeli nakon Srebrenice (S. Čekić - M. Kreso - B. Macić, nav. dj., str. 39).

[68] **ICTY**, 7D13-0003-0007, Komanda UNPROFOR-a u Sarajevu, 070320A, mart 1993 - Komandi u Kiseljaku, PREDMET: *Izvještaj - posjeta generala Morillona Cerskoj - 5/6. mart 1993*; M. Karović-E. Aličković-H. Omerović, nav. dj., str. 942; Erich Rathfelder - Carl Bethke, **BOSNA U FOKUSU**: **DRUGI POLITIČKI IZAZOV CHRISTIAN SCHWARZ - SCHILLINGA**, Kult B, Sarajevo, 2011, str. 176; **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 17; AIIZ, Komanda Drinskog korpusa, str. pov. br. 01/5-231, 9. mart 1993 - Glavnom Štabu Vojske RS, *Redovni borbeni izvještaj*; Isto, Komanda Brigade Bratunac, str. pov. br. 305/93, 14. februar 1993 - Komandi Drinskog korpusa.

Stanje na području Cerske u opsadi je bilo očajno. O tome, pored ostalog, značajne podatke pruža specijalni izvjestilac Komisije (Ujedinjenih nacija) za ljudska prava, Tadeusz Mazowiecki:

"10. Izvještaj o životu u Cerskoj enklavi u toku ovih nekoliko mjeseci govori kako su stanovnici sela pokušavali da rade na poljima tokom noći da bi izbjegli granatiranje i snajpere. Na taj način je opskrba hranom postala jedan od najvećih problema u

Cerskoj prije njenog pada, a mnogi izvještaji govore da su djeca umirala od gladi. Kažu da su ljudi jeli stočnu hranu, lišće i koru drveća. Granatiranje je bilo bez prestanka, pa su ljudi tražili skloništa od zime u uglovima porušenih kuća ili podrumima i pretrpanim prostorima. Neki su žitelji živjeli u šumama tokom ljeta, a zimi bi se vraćali u svoje domove, samo na sat ili dva, kada bi zima noću postajala nepodnošljiva. U svim enklavama bio je veliki broj starijih osoba koje su pobjegle pred etničkim čišćenjem njihovog zavičaja.

11. Izvještaji dalje navode da je bilo mnogo ranjenika. Medicinski uslovi su bili vrlo loši, sa malo ili nikako anestetika. Amputacije su obavljene bez anestezije. Zavoji, i kada bi ih bilo, korišteni su više puta bez upotrebe deterdženata ili sredstava za dezinfekciju. Zbog nedostatka ljekarskog zbrinjavanja, ljudi su umirali od najjednostavnijih povreda, dok je veliki dio populacije napadnut kožnim bolestima, vašima, stomačnim bolestima i hepatitisom.

12. Jedan svjedok tvrdi da je u Cerskoj, kada je granatirana negdje početkom februara /1993.-prim. S. Č./, **bilo u Osnovnoj školi u Cerskoj tri stotine raseljenih lica iz Vlasenice. Odmah je ubijeno oko deset njih, a pedeset ranjeno. Oni koji su pokušavali da dotrče do obližnjeg skloništa ponovo su, prema navodima, granatirani. Bolničar je, prema istim navodima, u Cerskoj morao koristiti ručnu pilu za amputacije uništenih ruku ili nogu kod ranjenika. Ničega nije bilo za čišćenje rana osim rakije, pelena i čaršafa. Nije poznato koliko je ranjenih preživjelo**" (UJEDINJENE NACIJE, Vijeće za ekonomska i socijalna pitanja, Komisija za ljudska prava, STANJE LJUDSKIH PRAVA NA TERITORIJI BIVŠE JUGOSLAVIJE, E/CN.4/1994/3, 5. maj 1993, **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 17-18).

"**Bombardovanje i granatiranje Cerske vršeno je**", tvrdi A. H. iz Cerske, "**gotovo svakodnevno, a mi smo bili u blokadi**: **bez hrane, odjeće i sredstava za odbranu. Ipak, odolijevali smo do zime 1993. godine, kada su četnici pokrenuli najveću ofanzivu na Cersku. Po snijegu visokom i do 70 cm narod se počeo povlačiti prema Konjević-Polju, noseći zavežljaje najnužnijih stvari. Iza nas je ostala Cerska sva u dimu od paljevine i rušenja koja su vršili četnici.**

Na Lukama u Gornjoj Cerskoj od iznemoglosti i velikog straha, sedamdesetogodišnja starica Mejra Velić nije mogla dalje nastaviti put. Dvadesetak četnika se prikradalo iz kuća Mumina i Mustafe Baltića. Poslije kraćeg vremena zarobili su Mejru, kratko je ispitivali i onda je zaklali. Poslije tog zlodjela počeli su vrištati i urlati iz sve snage. Taj prizor sam gledao sa udaljenosti nekih 150 metara. Bio je 4. mart 1993. godine.

Četnici koji su napadali na Cersku bili su dobro naoružani i obučeni u uniforme bivše JNA. Nastavili su ubijanjem nedužnog naroda. Melća Velić, tridesetdvogodišnja majka troje djece, bježala je kroz potok iz sela Muškići. U naručju je nosila petogodišnjeg sina. Četnici su je primijetili i otvorili vatru iz pušaka. Od te vatre bio je pogođen u ruku Suad Muškić, koji je imao svega 14 dana. Njegova sestra Aiša vodila je dvoje Melćine djece. Melću su metci pogodili i, ona je pala u snijeg, držeći u rukama dijete. Četnici su još uvijek pucali prema mjestu gdje je ona pala. Dijete je ležalo u snijegu i plakalo. Mevludin Velić, bio je svjedok ubistva svoje snahe i

genocida. Umjesto da zaustavi osvajačke napade srpskih snaga i zaštiti civile i civilno stanovništvo Kamenice, Cerske i Konjević-Polja, te osudi genocid, za čije zaustavljanje nije preduzeo nikakve mjere, on je usmjerio kretanje civilnog stanovništva u pravcu Srebrenice - u koncentracioni logor za Bošnjake. Morillon je tada (u Cerskoj) izjavio: "**Ja poznajem zadah izgorenog ljudskog mesa. Bio sam vojnik u Alžiru. Ovdje niko nije ubijen**."[69] Time je komandant UNPROFOR-a, u skladu sa svojim

---

nalazio se u blizini mjesta gdje je ona pogođena smrtonosnim metkom. Potrčao je prema svom petogodišnjem bratiću praćen kišom metaka. Ja sam sa ostalim koji su bili naoružani, otvorio vatru na četnike. Mevludin je uspio uzeti dijete iz ruku mrtve snahe i izvući se iz potoka. Melća nije ni sahranjena na dostojanstven način. Ostala je u snijegu, a mi smo morali krenuti dalje.

Borbe za Cersku su trajale još nekoliko dana, a četnici su granatirali kolone civila koje su se povlačile ka slobodnim teritorijama. Tijela izmasakriranih ljudi i žena ostajala su za nama" (.·. **SAMRTNO SREBRENIČKO LJETO '95**, str. 221-222).

Srpske snage su na području Cerske likvidirale mnoge civile, uključujući djecu, žene i starce, i izvršile druge brojne zločine protiv čovječnosti i međunarodnog prava. S. V. iz Cerske, jedna od žrtava genocida, lično je gledao, ali nije "**mogao vjerovati svojim očima kako su utjerali u podrum škole petoro-šestoro starijih i iznemoglih osoba. Na prozoru se pojavio dim, a onda su nastali užasni krici i plač. To je trajalo oko 40 minuta.**

Glavna cesta je bila pod četničkom kontrolom, tako da sam ja sa pet momaka zagazio u rijeku na minus 17 stepeni. Stigli smo do Konjević-Polja, koje je još uvijek bilo slobodno. Tu smo se osušili i oporavili. Prenoćili smo i ujutro, mislim da je bio 11. mart, krećem prema Srebrenici. U selu Hrnčići vidio sam užasan prizor. Pored puta su ležali ubijeni - čovjek i konj. Prilazi im pas vučjak i dere gornji dio odjeće od čovjeka. Zatim je odgrizao nos čovjeku i počeo mu jesti grkljan i prsa. Kada nas je ugledao, vučjak je legao na zemlju" (Isto, str. 314).

69 **ICTY**, 7D13-0003-0007, Komanda UNPROFOR-a u Sarajevu, 070320A, mart 1993 – BH Komandi Kiseljak, PREDMET: *Izvještaj - posjeta generala Morillona Cerskoj - 5/6. mart 1993*; E. Rathfelder - C. Bethke, nav. dj., str. 176; J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 107; A. Smajović, nav. dj., str. 213. General Morillon je 5. marta bio i u Konjević-Polju, zbog čega je agresor toga dana obustavio borbena djelovanja, ali ih je odmah sjutradan - po odlasku Morillona - pojačao i u Konjević-Polju granatirao masu od oko 2.000 civila, koji su se okupili oko vozila UNPROFOR-a, pri čemu je ubijeno "**najmanje 150 žena i djece**" ("**… Nekoliko djece ostalo je bez glava**"), ranjeni brojni civili ("**Nema tačnog broja ranjenih koji su izgubili ruke ili noge**") i uništeno jedno UNPROFOR-ovo vozilo (oklopna kola koja su došla radi evakuacije ranjenih). **Agresor je tjerao "kao pse stanovnike** /Konjević-Polja - prim. S. Č./ **pred užasnutim očima plavih šljemova koji su bili prisutni …**" (**SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 13-22;

iskustvom iz Alžira, pored ostalog, negirao genocid nad civilima Bošnjacima, što je, blago rečeno, užasno.

U *Izvještaju - posjeti generala Morillona Cerskoj - 5/6. marta 1993.* Komande UNPROFOR-a u Sarajevu, od marta 1993, dostavljenom Komandi UNPROFOR-a u Kiseljaku, u vezi sa situacijom u Cerskoj, svjesno i namjerno se umanjuje masovnost i obim zločina,[70] a što potvrđuju

---

S. Čekić - M. Kreso - B. Macić, nav. dj., str. 429-430; J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 109;∴ **SAMRTNO SREBRENIČKO LJETO '95**, str. 41 i 127). Time se prognoza novinara Novice, u telefonskom razgovoru sa neidentifikovanim sagovornikom, da će "**Polje biti krvavo**", obistinila (S. Čekić - M. Kreso - B. Macić, nav. dj., str. 429-430).

Iz razgovora novinara Novice sa sagovornikom očigledno je da je on (sagovornik) bio u toku šta se sprema preostalom stanovništvu u Konjević-Polju, što se vidi i iz fragmenata razgovora vođenog vjerovatno sutradan između dvojice komandanata, od kojih bi jedan mogao biti general Mladić: "**Reci mi, kakav ti je opšti utisak, onako - jel' ustaša sve više ili manje**? **- Ovi su izgleda fanatici, ali nema ih više. - Je li ih ostalo koliko na bojnom polju**? **- Jeste. - Koliko**? **- Ma jebi ga. - Velike su brojke jel'de? Samo udri burazeru. Pritisni Turke da ih nema**" (AIIZ, inv. br. 4-245, str. 84).

Taj razgovor je i jedan od pokazatelja stalnog kontakta komandanta UNPROFOR-a s agresorom. Iz fragmenata razgovora uhvaćenog istog dana očigledno je da je general Morillon i po dolasku u Srebrenicu održavao takve kontakte: "… **- Slabo Vas čujem, gdje je pukovnik**? **- Na terenu. - Na terenu, onda ništa. - A šta da mu kažem, ko ga je trebao**? **- Došao je Morion u Srebrenicu i pita za njega. Jel' jasno**? **- Jasno**" (AIIZ, inv. br. 4-245, str. 86).

Morillon je branioce Republike Bosne i Hercegovine (po njemu - muslimane) nazivao **zadrtim islamistima**, "**koji odbijaju da se predaju**", ističući da im je "**još samo preostalo, ako ne žele žrtvovati svoj narod, da se predaju što je moguće prije**" (J. M. Mendiluce, nav. dj., str. 165-166).

[70] **ICTY**, 7D13-0003-0007, Komanda UNPROFOR-a u Sarajevu, 070-320A, mart 1993 - Komandi UNPROFOR-a u Kiseljaku, PREDMET: *Izvještaj - posjeta generala Morillona Cerskoj - 5/6. mart 1993.* S tim u vezi, navodi se sljedeće: "**11. Izuzevši nekoliko srpskih vojnika Cerska je napuštena. Srbi nisu očekivali generala MORILLONA i prvi prosti seljani na koje su naišli su rekli da se za selo vodila teška bitka ali da su našli prazno selo kada su ušli. Kada je došao lokalni srpski komandant on je izjavio da je ustvari našao nekoliko ranjenih vojnika i trudnicu koja je evakuisana u Vlasenicu. Detalji se proslijeđuju ICRC-u**.

12. Selo je izgledalo kao da se za njega vodila teška bitka, ali nije bilo ni približno oštećeno kao neki dijelovi BH, posebno oko Sarajeva. Neke kuće nisu bile oštećene /nečitljivo/ njihove prozore. Ispostavilo se da je više kuća bilo spaljeno nego što je bilo oštećeno od granatiranja. Posjećeno je nekoliko neoštećenih i djelimično oštećenih kuća …" (Isto, paragrafi 11-12).

raspoloživi relevantni izvori, i s tim u vezi, navodi kako "**nije bilo indikacija niti znakova bilo kakvih masakara**" niti bilo kakvog "**nagovještaja smrada velikog broja mrtvih ili spaljenog ljudskog mesa**". Te ocjene zasnovane su, kako u tom izvještaju stoji, na srpskim (vojnim) izvorima - na "**ponašanju srpskog komandanta i njegovih ljudi**", koje "**nije dalo razloga za sumnju**".[71] Zaista užasno.

Morillon je informisao Nasera Orića,[72] srpskog pukovnika Andrića (u Zvorniku), Komandu 2. korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine u Tuzli i prof. dr. Ejupa Ganića u Sarajevu "**o svojim otkrićima**". S tim u vezi, on je "**izjavio da nije vidio nikakve indikacije masakra, jedino žestokih borbi i da glasine o katastrofama očito nisu ničim potkrijepljene**".[73]

Očigledna je Morillonova pristrasnost: **on negira genocid** i **s namjerom**, u skladu sa tezom o "zaraćenim stranama", izjavljuje da je jedino vidio indikacije o "**žestokim borbama**". Ta ocjena, zasnovana na srpskim izvorima, također se navodi i u paragrafu 12 navedenog izvještaja i istovremeno se minimiziraju razmjere zločina: "**Selo** /Cerska - prim. S. Č./ **je izgledalo kao da se za njega vodila teška bitka, ali nije bilo ni približno oštećeno kao neki dijelovi BiH, posebno oko Sarajeva. Neke kuće nisu bile oštećene** /nečitko/ **njihove prozore. Ispostavilo se da je više kuća bilo spaljeno, nego što ih je bilo oštećeno od granatiranja**."[74]

Podatak o spaljenim kućama, pored ostalog, potvrđuje činjenicu da je na području Cerske izvršen **masakr nad civilima**, odnosno **zločin genocida**, **i postojanje "smrada velikog broja mrtvih ili spaljenog ljudskog mesa**"[75], čime je Morillonovo negiranje genocida dovedeno u pitanje.

---

71 Isto, paragrafi 11-12. U paragrafu 18 navedenog izvještaja ponovo se negira genocid u Cerskoj: "**Nije viđeno ništa što bi potvrdilo glasine o masakru u Cerskoj**" (Isto, paragraf 18).

72 Isto, paragraf 12. Major Tucker (vojni pomoćnik u Komandi UNPROFOR-a u Sarajevu i autor navedenog izvještaja) navodi da Naser Orić "**vjeruje da su Srbi spalili puno ljudi** /tj. Bošnjaka - prim. S. Č./ **u njihovim kućama**" (Isto).

73 Isto, paragraf 19.

74 Isto, paragrafi 12 i 19.

75 Isto.

Morillon je, štiteći srpske zločince i koristeći njihove propagandne i falsifikovane izvore saznanja, s namjerom i otvoreno lagao. Oficiri Armije Republike Bosne i Hercegovine ("**pukovnik /ADI/ i njegovo osoblje**") "**bili su naročito ogorčeni i razočarani i insistirali su da je situacija u stvari mnogo gora nego što je general Morillon predstavio. Ponovili su svoju tvrdnju o masakru, da su ljudi bili spaljivani u svojim kućama i da je specijalna jedinica srpske vojske** /nečitko/ **došla prije generala Morillona da pokupi sve leševe i da ih sakrije**".[76] Time je Morillon, negirajući genocid nad Bošnjacima u Cerskoj, počinio genocid, jer je negiranje genocida jedna od faza (zadnja) zločina genocida i što je taj *zločin nad zločinima* (genocid) svjesno nastojao prikriti, a što je u skladu sa srpskom ideologijom, politikom i praksom, koju je on uporno podržavao.

General Morillon je 11. marta (u 21 sat) posjetio Srebrenicu i uvjerio se u užasne uslove opsade (bez tekuće vode, struje, hrane, lijekova, smještaja i drugih životnih potreba, koje su uskraćivale velikosrpske snage), "**gdje se, kao pacovi u klopci, nalazilo oko 60.000 izbjeglica**".[77] Odmah po dolasku, on je održao sastanak s predstavnicima civilne i vojne vlasti Općine. S tim u vezi, postignut je sljedeći dogovor: - "1) Da UNPROFOR postavi posmatrače u Srebrenici koji će kontrolisati prekid vatre; - 2) Da se osigura trajno primirje; - 3) Da se otvore kopneni koridori za dostavu humanitarne pomoći za Srebrenicu; - 4) da se postave mirovne snage UN na prostoru Srebrenice."[78]

---

76 Isto, paragraf 19.

77 **ICTY**, IZJAVA SVJEDOKA, Diego Enrique Arria, Haag, 2003, paragraf 187; **ICTY**, **Presuda Krstić**, paragraf 15; *Oslobođenje* - Bosanskohercegovački nezavisni dnevnik, Sarajevo, 12. mart, str. 8; J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 109-110; Mient Jan Faber, **SREBRENICA**: **GENOCID KOJI NIJE BIO SPRIJEČEN,** Međucrkveno mirovno vijeće (IKV), 2002, Den Haag, 2002, str. 112; Laura Silber – Allan Litl, **SMRT JUGOSLAVIJE**, Otokar Keršovani, Opatija, str. 264; A. Smajović, nav. dj., str. 213. "**U gluho doba noći Morillonova skupina**", pišu Silber i Litl, "**uvukla se u Srebrenicu. Zatekla je stotine ljudi koji su živjeli na ulici, a stizale su još desetine. Bilo je hladno, u gradu je ponestalo ogrjeva. Ljudi su palili plastične boce, kako bi se malo ogrijali i smrad od njih lebdio je u hladnom noćnom zraku**" (L. Silber-A. Litl, nav.dj., str. 264).

78 *Oslobođenje*, 12. mart 1993, str. 8. Dok su vođeni pregovori, brojni prisilno protjerani Bošnjaci iz Cerske i Konjević-Polja (pri)stizali su u Srebrenicu (Isto).

General Morillon se 12. marta 1993. javio iz Srebrenice posredstvom radioamatera i obavijestio javnost o dramatičnoj situaciji u Srebrenici, gdje je, pored ostalog, vidio preživjele polumrtve ljude i pozvao pripadnike UNPROFOR-a da se s konvojima UNHCR-a probiju "**do ugroženih područja Bosne i Hercegovine**".[79] On je na zgradu Pošte, gdje je uspostavio svoj štab, postavio plavu zastavu Ujedinjenih nacija i, obraćajući se gladnom i prestravljenom narodu, izjavio: "**Vi ste sada pod zaštitom snaga Ujedinjenih nacija. ... Ja vas nikada neću napustiti**."[80] Nažalost, njegova izjava da su stanovnici Srebrenice pod zaštitom Ujedinjenih nacija i da ih neće napustiti bila je deklarativnog karaktera, što je kasnije potvrđeno - riječ je o velikoj obmani i ništa više od toga.

General Philippe Morillon je u Potočarima (Srebrenici) 15. marta 1993 (u 15 i 20 sati) u razgovoru sa oficirima Vojske Jugoslavije (Savezne republike Jugoslavije), odnosno njihovim kolaboracionistima i petokolonašima iz "Vojske Republike Srpske" (general Milovanović i pukovnik Tolimir), pored ostalog, podržao srpske osvajačke i genocidne aktivnosti. S tim u vezi, on je tada izjavio: "**Znam da hoćete da očistite ovo tero-**

---

[79] *Oslobođenje,* 13. mart 1993, str. 1 i 17. mart 1993, str. 1. General Morillon je tada izjavio: "**Govorim iz Srebrenice. Kao što sam se bojao, naišao sam na vrlo dramatičnu situaciju koja se još više pogoršava nadiranjem srpske vojske. Srebrenica je u ovom trenutku mjesto na koje smo usmjerili sve naše snage. Kao prvo, zahtijevam da konvoji krenu za mnom. Oni moraju dobiti odobrenje da prođu i da mi se pridruže u Srebrenici. Osim problema sa dozvolama, prolazak konvojima je otežan zbog snijega i planinskim putevima. Tek kad sam vidio da se radi o izuzetno velikom broju izbjeglica i da se grad bombarduje, uvidio sam da se radi o istinskom zločinu.**

Dakle, odlučio sam da jedna grupa posmatrača UN ostane u Srebrenici neprekidno dok se sukobi ne smire. Tražili smo prestanak svih dejstava u roku od 48 sati. Mislim da je potrebno otvoriti zračni koridor za humanitarnu pomoć, jer ona za sada stiže samo padobranima, a to nije dovoljno. Takođe, smatram da bi u toku sljedećih nekoliko dana trebalo otvoriti koridor koji bi omogućio slijetanje helikoptera UN u Srebrenicu. I kada se dobiju sva potrebna odobrenja, hitno bi trebalo početi evakuaciju ranjenika" (*Oslobođenje*, 13. mart 1993, str. 1).

[80] J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 111; S. Čekić - M. Kreso - B. Macić, nav. dj., str. 40; *Oslobođenje*, 14. mart 1993, str. 1 i 15. mart 1993, str. 1; M. J. Faber, nav. dj., str. 112; ∴ **SAMRTNO SREBRENIČKO LJETO '95**, str. 12; L. Silber-A. Litl, nav. dj., str. 264-265.

rističko gnijezdo /tj. civilno stanovništvo - prim. S. Č./. **Ja ću to uraditi za vas, lišiću vas gubitaka**."[81]

Sredinom marta 1993. situacija u Srebrenici je bila užasna. Hiljade ljudi je ulazilo u grad iz okolnih područja, koje su srpske snage sistematski napadale i zauzimale. Ljudi su "**usljed vojne akcije, umirali od gladi i zbog nemogućnosti liječenja, i to od 30 do 40 ljudi na dan**". "**Oko 1.500 izbjeglica živi na ulicama oko zgrade PTT-a. Bilo je mnogo ranjenih koji su ležali na ponjavama …**"[82] Na navedenu užasnu situaciju u Srebrenici ukazala je Sadako Ogata, visoki komesar UNHCR-a, u

---

[81] **ICTY**, IT-03-68-T, TUŽILAC PROTIV NASERA ORIĆA, Transkript sa suđenja od 5. decembra 2005, Otvorena sjednica, Svjedok: Diego Arria, str. 16/21; Rafaëlle Maison, **COUPABLE DE RESISTANCE? NASER ORIC, DÉFENSEUR DE SREBRENICA, DEVANT LA JUSTICE INTERNATIONALE**, Armand Colin, Paris, 2010, str. 133. Sličnog je karaktera i, najblaže rečeno skandalozna, izjava potpukovnika američke vojske Rexa Dudleya, koji je, u procesu ICTY-a, u toku unakrsnog ispitivanja, na pitanje strategije branilaca Srebrenice izjavio: "**Ne bih želio uvrijediti ljude iz Srebrenice, ali sam shvatio da mnogi ljudi tamo nisu bili sposobniji od njihovih životinja**" (R. Maison, nav. dj., str. 143). S tim u vezi, Rafaëlle Maison konstatuje: "**Trebalo se zaista osjetiti superiornim da bi se u pogledu njihove inteligencije sudilo braniocima Srebrenice koji su bili osuđeni na gubitak, i to među stanovništvom koje je bilo na samrti. Ovakvu formulaciju je teško zaboraviti. Ona je, također, uznemirujuća, jer govoriti o životinjskom ponašanju drugoga u vrijeme rata, znači otvoriti vrata njegovom pogubljenju**" (Isto).

Morillon je sredinom 1993. napustio Republiku Bosne i Hercegovinu i time prekršio svoje obećanje da će "spasiti" Srebrenicu (Carol Hodge, **VELIKA BRITANIJA I BALKAN**, Detecta, Zagreb, 2007, str. 178).

[82] **ICTY**, IZJAVA SVJEDOKA, Diego Enrique Arria, Haag, 2003, paragraf 138; ∴ **SAMRTNO SREBRENIČKO LJETO '95**, str. 120, 257, 301, 309 i 317; J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 114. Grad je "**postajao tijesan za hiljade ljudi. Izbjeglice su dane provodile pod vedrim nebom, na ulici, u haustorima**", a "**granate su svakodnevno odnosile nove živote**". Civili i civilno stanovništvo "**živjeli su bez vode, struje, a zalihe hrane su postajale sve manje**". Zaista je "**život u Srebrenici bio težak, glad i neimaština su harali**". Od "**zaraznih bolesti, koje haraju, umirale su starije osobe i djeca**" (∴ **SAMRTNO SREBRENIČKO LJETO '95**, str. 199, 301 i 317).

Novinar *Reuter*a je (marta 1993) u Srebrenici "**vidio leševe ljudi poput onih u Somaliji, koji su očito umrli od gladi**" (**ICTY**, 7D13-0003-0007, Komanda UNPROFOR-a u Sarajevu, 070320A, mart 1993 - Komandi UNPROFOR-a u Kiseljaku, PREDMET: *Izvještaj - posjeta generala Morillona Cerskoj - 5/6. mart 1993*, paragraf 15).

svom pismu generalnom sekretaru Ujedinjenih nacija, 18. marta 1993, u kome je "**predvidjela tragediju i masakr koji su se kasnije dogodili u Srebrenici**" i **ukazala** "**da se u srebreničkoj enklavi odigrava masovna humanitarna tragedija**".[83] Iscrpno opisujući "**tačnu i strašnu situaciju u Srebrenici**", Ogata je od generalnog sekretara tražila da njen izvještaj hitno iznese pred Vijeće sigurnosti Ujedinjenih nacija. Međutim, njen izvještaj "**nije stigao do Ujedinjenih nacija**". Ghali o tome nije obavijestio Vijeće sigurnosti.[84]

Boutros Ghali je, umjesto da upotrijebi moralnu i političku snagu svog položaja, ostao nijem - "**zatajio je čitavu sadržinu dramatičnog zahtjeva gospođe Ogate**". Razlozi za to bili su pregovori pod rukovodstvom Davida Owena i Cyrusa Vancea. Oni i Slobodan Milošević predložili su teritorijalnu podjelu Republike Bosne i Hercegovine, suverene i nezavisne države, članice Ujedinjenih nacija. **Predaja Srebrenice Srbima bila je od strateške važnosti, kako za Srbe tako i za pregovarače UN-a, jer je "morala da bude na teritoriji pod kontrolom Srba da bi mirovni 'sporazum' bio moguć … Postala bi dio Velike Srbije**".[85]

Uz podršku Vojske Jugoslavije (oružanom silom - Užički korpus i druge jedinice, zatim artiljerijsko-tenkovskom vatrom s područja Tare i Bajine Bašte, te avionima) i Ministarstva unutrašnjih poslova Savezne republike Jugoslavije, Specijalne jedinice za posebne namjene Ministarstva unutrašnjih poslova Srbije, "Crvenih beretki" (Ministarstva unutrašnjih poslova Srbije) i drugih jedinica, "Vojska Republike Srpske" je sredinom marta 1993. napadala Srebrenicu i njenu okolinu. Selo Osmače je ponovo bombardovano iz aviona. Protjerane Bošnjake su granatirali dok su sa

---

83 **ICTY**, IZJAVA SVJEDOKA, Diego Enrique Arria, Haag, 2003, paragrafi 134 i 143. U Srebrenici (u prvoj polovini marta 1993) nije bilo hrane i ljudi su krali i prosili jedan od drugog. "**Od zapaljenja pluća i neuhranjenosti svakodnevno je umiralo dvadeset do trideset osoba, a bilo je 100-200 veoma ozbiljnih bolesnika, kao i oko 300 manje ozbiljno obolelih, no koje je valjalo evakuisati. Broj stanovnika je daleko premašio kapacitet gradskog vodovoda, koji je radio samo na mahove, a i kapacitet kanalizacije. Bilo je šezdesetak slučajeva tuberkoloze**" (David Owen, **BALKANSKA ODISEJA**, Radio B92, Beograd, 1996, str. 157).

84 Isto, paragrafi 132-158.

85 Isto.

zavežljajem u rukama napuštali svoja ognjišta. Srpska vojska je, po ocjeni Larrya Hollingwortha (predstavnik UNHCR-a), "**gonila nevine žene i djecu od sela do sela, sve dok na kraju nisu satjerani u ćošak, u Srebrenicu, mjesto iz kojeg se ne može pobjeći, i gdje im je bilo suđeno da budu prevoženi kao stoka ili zaklani kao janjad**".[86]

I 17. marta 1993. agresorska ofanziva na Srebrenicu je nastavljena. S položaja iz Srbije agresor je dejstvovao po dubini slobodne teritorije Bosne i Hercegovine, pri čemu je, pored ostalog, uz jaku vatru gađao liniju odbrane na području Osata i Kragljivode. Područje Pirića i Poznanovića agresor je gađao iz tenkova, kao i Potočare, iz bestrzajnih topova i minobacača. Poslijepodne agresorski avioni su borbeno djelovali po širem području Srebrenice.[87]

Dva dana kasnije (19. marta 1993) agresor je iz Srbije (s platoa Hidrocentrale "Bajina Bašta" i Mitrovca) višecijevnim bacačima raketa, tenkovima i haubicama nastavio sa žestokim granatiranjem "**slobodne teritorije i linija branilaca Srebrenice**", od čega je ubijeno 8, a teže i lakše ranjeno 18 civila, od kojih desetero djece. Na tom području istovremeno su i jedinice Vojske Jugoslavije, u sadejstvu sa specijalnim snagama Ministarstva unutrašnjih poslova Savezne republike Jugoslavije i specijalnim snagama Ministarstva unutrašnjih poslova Srbije, te sa (svojim) kolaboracionističkim snagama paradržavne tvorevine Republike Srpske, izvodile svakodnevne napade. Avijacija iz Savezne republike

---

[86] **ICTY**, Predmet br. IT-02-54, MILOŠEVIĆ - 2002, paragraf 415; AIIZ, Komanda Drinskog korpusa, str. pov. br. 01/5-231, 9. mart 1993 - Glavnom štabu Vojske RS, *Redovni borbeni izvještaj*; Isto, Komanda Brigade Bratunac, str. pov. br. 305/93, 14. februar 1993 - Komandi Drinskog korpusa; *Oslobođenje*, 14. mart 1993, str. 1; J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 114.

Avioni Savezne republike Jugoslavije su i sredinom marta 1993. borbeno dejstvovali na Srebrenicu i granatirali je sa teritorije Savezne republike Jugoslavije, posebno iznad sela Gladovići i Osatica (kod Srebrenice) - *Oslobođenje*, 18. mart 1993, str. 1.

U prvoj polovini marta 1993. "**iz sastava jedinice Ministarstva unutrašnjih poslova Savezne Republike Jugoslavije poginula su dva borca u zoni odgovornosti Sanitetskog bataljona Skelani**" (AIIZ, Komanda Drinskog korpusa, str. pov. br. 01/5-231, 9. mart 1993 - Glavnom štabu Vojske RS, *Redovni borbeni izvještaj*).

[87] *Oslobođenje*, 18. mart 1993, str. 1.

Jugoslavije je koristila i bojne otrove.[88] Djelujući višecijevnim bacačem raketa po Srebrenici 20. marta 1993, s brda Njemić iz Savezne republike Jugoslavije, razornim projektilima je ubijeno 8, a ranjeno 22 civila.[89]

"**Srpski napad na srebreničku enklavu**" se, prema UNPROFOR-ovom *Izvještaju o situaciji*, od 20. marta 1993, "**nastavlja nesmanjenom žestinom (...). Tokom ovog napada, oni (VRS) su dobili veliku podršku preko granice, iz Srbije. Srbi iz Srbije su vojsci bosanskih Srba pružili podršku artiljerijskom vatrom, bombardovanjem iz vazduha i slanjem konvoja za popunu zaliha municije, kao i time što su bosanskim Srbima dozvolili da organizuju napade sa istoka i juga enklave, iz Srbije.**"[90]

Vojska Jugoslavije je, u cilju "**izvođenja borbenih dejstava**" protiv Republike Bosne i Hercegovine, rukovodila i koordinirala svim aktivnostima na tom planu, pri čemu je "Vojska Republike Srpske" bila sastavni dio Vojske Jugoslavije, jer je njeno formiranje pod tim nazivom samo pravna fikcija,[91] koja je imala za cilj da prikrije planiranje, pripremanje,

---

[88] AIIZ, Republika Bosna i Hercegovina, Štab OS - Srebrenica, Informativna služba, broj: 248/93, Srebrenica, 19. mart 1993 - Glavnom štabu OS RBiH. Dva agresorska aviona su 20. marta 1993. "**istresali bojne otrove po Osmačama i okolnim selima, uz neprestano granatiranje iz Srbije tokom cijelog dana**" (AIIZ, Republika Bosna i Hercegovina, Štab OS - Srebrenica, Informativna služba, broj: 249/93, Srebrenica, 20. mart 1993 - Glavnom štabu OS RBiH).

[89] AIIZ, Republika Bosna i Hercegovina, Štab OS - Srebrenica, Informativna služba, broj: 249/93, Srebrenica, 20. mart 1993 - Glavnom štabu OS RBiH.

[90] **ICTY**, Predmet br. IT-02-54, MILOŠEVIĆ - 2002, paragraf 415; ∴ **SAMRTNO SREBRENIČKO LJETO '95**, str. 177; E. Bećirević, nav. dj., str. 214 i 219-220.

[91] Vojska Jugoslavije je kontrolisala "Vojsku Republike Srpske" i imala je kontrolu nad političkim i vojnim (ratnim) ciljevima, kao i nad vojnim operacijama "Vojske Republike Srpske", čime je Savezna republika Jugoslavija imala efektivnu kontrolu nad "Vojskom Republike Srpske". Vojska Jugoslavije i "Vojska Republike Srpske" **nisu bile dvije odvojene vojske, već jedna jedinstvena vojska države Savezne republike Jugoslavije**, a "Vojska Republike Srpske" i Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srpske su djelovali kao *de facto* organi države Savezne republike Jugoslavije (**ICTY**, Predmet br. IT-94-1-A, PRED ŽALBENIM VIJEĆEM, TUŽILAC PROTIV DUŠKA TADIĆA, **PRESUDA**, 15. juli 1999, paragrafi 150-151 i 167).

"**Stvaranje VRS**", po ocjeni sudije Gabrielle Kirk McDonald, "**bilo je pravna fikcija. Jedine promjene do kojih je došlo nakon *Rezolucije 752* (1992) Vijeća sigurnosti od**

organizovanje i učešće Savezne republike Jugoslavije u agresiji na Republiku Bosnu i Hercegovinu i genocidu nad Bošnjacima, te drugim oblicima zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, što potvrđuju raspoloživa dokumenta. Ovom prilikom ukazujemo samo na dva dokumenta koja to dobro ilustruju. General Ojdanić (komandant Operativne grupe Romanija) 20. marta 1993. lično komandantima taktičkih grupa 1, 2 i 4 (TG-1, TG-2 i TG-4) dostavio je obavještenje, str. pov. br. 34-1, s oznakom "URUČITI ODMAH", da će se "**po naređenju GŠVJ** /Generalštaba Vojske Jugoslavije - prim. S. Č./ **dana 21. 03. 1993. godine održati sastanak sa komandantima TG na isto mesto (GŠ VJ) sa jednim časom pre od početka prošlog sastanka**". Na sastanak je trebalo "**obavezno doći u civilnom odijelu**".[92]

O održavanju navedenog sastanka u Generalštabu Vojske Jugoslavije obaviješteni su i komandanti Istočnobosanskog i Drinskog korpusa "Vojske Republike Srpske". Naime, Glavni štab "Vojske Republike Srpske" je dan ranije (19. marta 1993) komandama Istočnobosanskog i Drinskog korpusa "Vojske Republike Srpske", u vezi s "**izvođenjem borbenih dejstava korpusa u narednom periodu**", pored ostalog, naredio "**da komandanti Istočnobosanskog i Drinskog korpusa budu**

---

15. maja 1992. bile su premještanje trupa, osnivanje Glavnog štaba VRS, promjena imena vojne organizacije i pojedinačnih jedinica, i promjena vojnih oznaka. Ostalo je isto oružje, ista oprema, isti oficiri, isti komandanti, uglavnom iste trupe, isti logistički centri, isti snabdjevači, ista infrastruktura, isti izvor plata, isti ciljevi i zadatak, ista taktika i iste operacije. A što je osobito važno, namjera je ostala ista [...] **VRS je očito nastavio djelovati kao integralan i značajan dio srpskog ratnog poduhvata**. [...] **Glavni štab VRS, čiji su svi članovi bili generali u JNA, a mnoge je Generalštab JNA imenovao na njihove položaje, održavao je direktnu komunikaciju sa Generalštabom VJ putem komunikacijske veze iz Beograda**. [...] **Sem toga, VRS su nastavili snabdijevati isti snabdjevači iz Savezne Republike Jugoslavije (Srbija i Crna Gora) koji su snabdijevali i JNA, iako su trebovanja nakon 19. maja 1992. išla preko načelnika štaba VRS koji ih je poslijeđivao za Beograd** (Isto, paragraf 151, nap. 180; **ICTY**, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM, TUŽILAC PROTIV DUŠKA TADIĆA, IZDVOJENO I RAZLIČITO MIŠLJENJE SUDIJE Gabrielle Kirk McDonald, paragrafi 7-8).

92 AIIZ, OG Romanija, str. pov. br. 34-1, 20. mart 1993 - Lično k-dantima TG-1, TG-2 i TG-4.

u 'prolaznoj sobi' Generalštaba Vojske Jugoslavije, dana 21. 03. 1993. godine u 11,00 časova".[93]

Srpske snage (Vojska Jugoslavije i "Vojska Republike Srpske") su i krajem marta i u prvoj polovini aprila 1993, kao i kasnije, nastavile s napadima i napredovanjem prema Srebrenici, vršeći brojne zločine nad civilima i civilnim stanovništvom. Tako je, primjera radi, prilikom granatiranja samog grada Srebrenice 12. aprila, na školskom (betonskom) igralištu (ispred Srednjoškolskog centra) ubijeno preko 70 i ranjeno preko 100 civila.[94] I

---

[93] AIIZ, Glavni štab Vojske Republike Srpske, str. pov. br. 02/2-254, 19. mart 1993 - Komandi Istočnobosanskog i Drinskog korpusa" (na ličnost komandanta korpusa)". Na osnovu ovog dokumenta generalmajor Manojlo Milovanović (zamjenik komandanta Glavnog štaba "Vojske Republike Srpske") pružio je odgovor na pitanje vremena održavanja navedenog sastanka, o kome general Ojdanić, navodeći mjesto i datum održavanja, ne precizira tačno vrijeme održavanja, već, umjesto toga, vjerovatno s razlogom, opisno navodi širu formulaciju vremenske odrednice ("**sa jednim časom pre od početka prošlog sastanka**"), svjestan činjenice da je pozvanim na sastanak dobro poznato (njegovo) vrijeme održavanja, jer je riječ o kontinuiranoj praksi.

[94] *Oslobođenje*, 14. april 1993, str. 3; **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 25; N. Mašić, **ISTINA O BRATUNCU: AGRESIJA, GENOCID, OSLOBODILAČKA BORBA 1992.-1995**, Općina Bratunac sa privremenim sjedištem u Tuzli, Tuzla, 1996, str. 131, 162, 177, 180, 194, 196, 201, 203 i 222; V. Šabić, nav. dj., str. 73-74; ∴ **SAMRTNO SREBRENIČKO LJETO '95**, str. 150-151, 225-226 i 236; Sh. Fink, nav. dj., str. 168-169; Izjava dr. Ilijaza Pilava data autoru, 13. novembar 2012. "**Slike unakaženih i raskomadanih ljudskih tijela prevazišle su najužasnije prizore. Samo jedan od njih govori dovoljno: mrtva majka sa svoja dva mrtva djeteta, jedno bez glave, drugom prepolovljeno tijelo, a pored njih gomile unakaženih tijela**" (*Oslobođenje*, 14. april 1993, str. 3).

Dvanaesti april 1993. bio je "**lijep i sunčan, neuobičajeno miran dan**". Sa "**četničkih položaja na Zalazju ispaljeno je nekoliko granata. Dvije su pale na sportske terene gdje su se mladi zabavljali**" (∴ **SAMRTNO SREBRENIČKO LJETO '95**, str. 150-151 i 225-226).

"**Kratko vrijeme od pada prvih granata UN-ov transporter je odjurio prema gradu. Ulicom gore-dolje, juri kombi u kojem je prije rata vožen hljeb, a u ratu ga vozio Ramo zvani Hljebara. Prevozi nastradale**" (Isto, str. 225).

Bez obzira na granate koje su još padale H. F. (iz Srebrenice) stajala je "**ispred svoje kuće. Sporednim putem iz pravca škole trči, preplašen i izbezumljen narod. Pitam**: - **gdje su pale granate**? **Odgovaraju**: **- na školsko igralište, ima mnogo mrtvih i ranjenih**!?

Nailaze dvojica mladića. U građevinskim kolicima voze trećeg, kojem su ruke krvave do lakata, a lice mu se ne vidi od razmazane krvi i samo viče 'Vratite mi moje oči, vratite mi moje oči!'" (Isto).

Vidjevši taj prizor H. F. je odlučila da ide na igralište "**da vidim šta se desilo. Išla sam sporednim putem, ulicom ispred kuća na Vašerištu (gdje je i moja kuća). Dođem do igrališta. Živih ljudi je bilo veoma malo, više je mrtvih, dok su ranjeni već odveženi u bolnicu.**

Po čitavom malom igralištu razbacana beživotna tijela. Ondje glava, ondje ruka, noga, trup. Na tribini sjede mrtvi ljudi. Jedni bez glave, drugi bez pola glave, ruku, nogu. Idem u krug. Prolazim između kuće Save Jeremića i igrališta gdje je najviše mrtvih. Izlazim na glavnu cestu. Na cesti dječija nožica (odgovara djetetu od 4-5 god.) i samo kostur od kičme. Na trotoaru uz samu ogradu ležalo je pokriveno mrtvo dijete. Granate počeše ponovo padati. Razbježa se i ono malo naroda što se tu našlo. Kad su pred veče utihnule granate, prolaznike, koji su dolazili iz pravca škole pitam: - '**Da li su pokupljeni svi mrtvi?' Odgovor je bio**: '**pokupljeni su**'" (Isto, str. 225-226).

Sljedećeg dana, oko 10 sati, H. F. je prošla "**kraj igrališta i mjesta gdje se prethodnog dana dogodio zločin nad nedužnim civilima. Mrtvi su odveženi. Psi su napali na ostatke tijela koji nisu pokupljeni iz straha od ponovnog granatiranja. Mrežasta ograda oko igrališta bila je izlijepljena komadima mozga i sitnim komadićima tijela. Pokupili smo ih u polivinil kese i zatvorili u školsku garažu da ih u toku noći ne nađu psi. Sutradan su nam se iz Civilne zaštite pridružila još tri čovjeka da s nama idu na groblje da iskopaju mezar. Sa onom trojicom ljudi iz škole i nekoliko žena, dobro konzervirane ostatke smo zakopali, obilježili mjesto i zamolili sve učesnike ove ceremonije na groblju da svi dobro zapamtimo gdje smo zakopali ostatke**" (Isto, str. 226).

Kada je počelo granatiranje Srebrenice, A. B. (iz Potočara), jedan od svjedoka genocida u Srebrenici, nalazio se "**kod Stanice milicije u Srebrenici. To je nekih 250 metara od mjesta masakra. Sklonio sam se u podrum jedne kuće i kada je granatiranje prestalo. Krenuo sam prema kući. Čuo sam vrisak i plač**" (Isto, str. 150).

Prilazeći igrališu A. B. je **slutio** "**šta se desilo. Prizor je bio užasan. Raskomadana tijela su bila razbacana na sve strane. Došla su dvoja kola, sanitet i kamion za prevoz hljeba kojeg je vozio Ramo zvani 'Hljebara'. Ubacivali smo teške ranjenike u vozila. Jednoj osobi smo vraćali crijeva u stomak i onda ubacili u kola i odvezli u bolnicu. Raskomadana tijela ubijenih sakupljali su njihovi najbliži na igralištu.**

Bolnica je bila puna ranjenika. Mnogi su ležali na hodnicima. Amputacije su vršene ručnom pilom bez anestezije" (Isto).

Nakon jednog od masakara tokom granatiranja Srebrenice 1993, "**u kojem je srpska vojska otvorila vatru na grupu bošnjačkih civila što su čekali da ih Ujedinjene nacije evakuiraju, jedan zvaničnik UNHCR-a ispričao je o jednoj djevojčici kojoj je pola lica bilo razneseno. Rekao je kako je djevojčica tako strašno patila da nije mogao učiniti ništa drugo do moliti se da ona što prije umre, što se i desilo**" (M. A. Sells, nav. dj., str. 183-184).

Priču o djevojčici iz Srebrenice ispričao je Larry Hollingworth, humanitarni radnik Ujedinjenih nacija (UNHCR-a). S tim u vezi, Michael Sells se poziva na: John Burns, *New York Times*, 20. mart 1993 (Isto, str. 276).

prilikom granatiranja Srebrenice, 13. aprila, "**bilo je ubijenih i ranjenih**".[95]

Dana 13. aprila 1993. srpski komandanti su obavijestili predstavnike UNHCR-a da će "**napasti i ući u Srebrenicu u roku od dva dana ukoliko se grad ne preda, a njegova bošnjačka populacija ne evakuira**".[96]

Louis Gentile, jedini funkcioner UNHCR-a koji je 12. aprila 1993. bio u gradu Srebrenici, teleksom je toga dana o navedenom zločinu genocida "**javio svom beogradskom uredu: 'Dvanaest leševa pokupljeno je u školskom dvorištu. Dijelovi tijela i ljudskog mesa visili su po ogradi škole. Tlo je bilo doslovno natopljeno krvlju. Jednom djetetu od svojih šest godina otkinuta je glava. Vidio sam dvoja volovska kola puna tijela. Nisam se radovao snu noću od straha da ću opet vidjeti te slike. Nikada neću moći opisati sav taj užas**'" (L. Silber-A. Litl, nav. dj., str. 267).

95 ∴ **SAMRTNO SREBRENIČKO LJETO '95**, str. 151; N. Mašić, nav. dj., str. 131 i 220. Toga dana je, pored ostalih, Zulfa Begović (majka A. Begovića) "**pošla u podrum donijeti drva. Kada se vraćala iz podruma, ispred kuće je pala granata. Pogođena je u ruku i glavu gelerima granate.**

Ruka joj je bila gotovo odsječena. Samo je visila da ne otpadne. U glavu je pogođena gelerom sitnim kao zrno pšenice, ali je on bio smrtonosan. Sa rane na glavi procurila je krv. Majka je još bila živa kad je ušla u kuću i uspjela reći:

'Odbiše mi ruku.' Onda se srušila na pod.

Brat je odmah uzeo građevinska kolica i povezao je prema bolnici udaljenoj oko jedan kilometer. Bila je živa sve do bolnice, ali se nije javljala. Kada je doktor pogledao, nije nam ništa govorio. Znali smo da je podlegla. Teško mi je bilo, ali nekako sam se držao. Mlađi brat je plakao.

Pred veče je opet počelo granatiranje. Majku smo trebali odvesti u Potočare na porodično groblje, ali teško je bilo nekoga naći za taj put. Niko se nije usuđivao da izađe iz skloništa. Zbog nedostatka goriva auta se nisu koristila. Na Potočarima sam našao komšiju S. Š. koji je imao konja i zaprežna kola. Otišli smo do bolnice. Četnici su granatirali put Srebrenica - Potočari, jer su znali da se narod noćom kreće tim putem. Iz bolnice smo iznijeli preminulu majku i odvezli je u Potočare. Sahranili smo je sutradan oko 10 sati. U vrijeme sahrane četnici su iz PAM-a pucali na nas. Ljudi su bili uplašeni i sve smo završili na brzinu" (Isto).

96 S. Čekić - M. Kreso - B. Macić, nav. dj., str. 49; **ICTY**, **Presuda Krstić**, paragraf 17. Iz Srebrenice je za Tuzlu, zajedno s ranjenicima i bolesnicima, od 19. marta do kraja aprila 1993, pod pokroviteljstvom UNHCR-a, evakuisano između 8.000-9.000 Bošnjaka. Vlada Republike Bosne i Hercegovine je bila protiv toga, jer je smatrala "**da se time doprinosi 'etničkom čišćenju' teritorije**". Predsjednik Alija Izetbegović je, nekoliko godina nakon potpisivanja Dejtonskog sporazuma, izjavio da je "**politika njegove Vlade da ograniči evakuacije iz Srebreničke enklave bila pogrešna**" (S. Čekić - M. Kreso - B. Macić, nav. dj., str. 40-41 i 313; **ICTY**, **Presuda Krstić**, paragraf 16; J. W.

Honig - N. Both, nav. dj., str. 115-119; ∴ **SAMRTNO SREBRENIČKO LJETO '95**, str. 41-42; H. Nuhanović, nav. dj., str. 93).

Prvi konvoj UNHCR-a ušao je u Srebrenicu 19. marta 1993, a sljedećeg dana vratio se u Tuzlu sa preko 600 civila. Drugi konvoj stigao je u Srebrenicu 28. marta. Šest ljudi je umrlo dok se oko 1.600 borilo da se ukrca na kamione prilikom povratka u Tuzlu 29. marta, a još sedmero je umrlo u prepunim vozilima na putu za Tuzlu. Slične scene masovne panike i smrti dogodile su se nakon dolaska trećeg konvoja u Srebrenicu 31. marta. Oko 3.000 žena i djece, kao i starijih muškaraca, evakuirano je na 14 kamiona, pri čemu je šestero umrlo zbog prenatrpanosti ili izlaganja vremenskim prilikama. Osmog aprila evakuirano je oko 2.100 ljudi, a 13. (aprila) još 800 (S. Čekić - M. Kreso - B. Macić, nav. dj., str. 40-41; J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 115-119).

"**Na hiljade ljudi okruživalo je kamione**" UNHCR-a, pokušavajući da se ukrcaju i izvuku iz koncentracionog logora, zvanog Srebrenica, pri čemu su mnogi doživjeli najteže tragedije i neizbrisive traume. I. P. iz Cerske, majka dvoje djece, uspjela je u martu 1993. da se ukrca u jedan od kamiona. Na prvoj (srpskoj) barikadi vidjela je "**12 četnika koji su počeli vikati na nas, psovati nam muslimansku majku i prijetiti nam da će nas naći u Tuzli. Na kamionu nisam nikoga poznavala, jer bile su tu, uglavnom, žene iz sela Osmače. Kamion je povremeno kočio i trzao, pa su žene padale jedne preko drugih. Starijeg sina sam u toj gužvi izgubila. Pao je pod noge ženama, ali uspjela sam ga izvući. Međutim, tada sam izgubila manjeg sina. Nisam imala nikog da mi pomogne da ga spasim iz te gužve. To se dešavalo u okolini Bratunca. Šestogodišnji sin mi se ugušio dok sam ga izvlačila ispod nogu. Na rukama mi je umro ispuštajući zadnji dah. Poslije toga ja više nisam ništa znala za sebe. Hladili su me vodom.**

U Bratuncu su žene Srpkinje izašle na put pred kamione. Neke su imale noževe u rukama i vikale su na nas da će nam poklati djecu. Kad smo prošle kroz Bratunac iz drugog kamiona je uspjela preći moja snaha i uzeti sa sobom starijeg mi sina.

U Zvorniku je toga dana bila pijaca i tu su nam prijetili da će nas pobacati u Drinu. Dvanaest četnika se popelo na kamion i tražili pare i zlato od žena. Ja sam još uvijek moje mrtvo dijete držala u rukama. Na kamionu se ugušila dvadesetogodišnja trudnica sa Osmača, jedna starija žena i sedmogodišnja kćerka Senaida Šiljkovića. Ukupno je četvoro ugušeno na kamionu gdje sam ja bila.

Nismo imali ni hrane ni vode na tom putu. Do prelaska na slobodnu teritoriju su nas još nekoliko puta zaustavljali i vrijeđali ..." (∴ **SAMRTNO SREBRENIČKO LJETO '95**, str. 41-42).

Z. V. (1968) iz Sasa (općina Srebrenica), majka troje djece, "**četvrtog dana poslije porođaja**" **krenula je "prema konvojima ali nisam uspjela izaći iz zgrade. Pala sam od iscrpljenosti i gladi.**

30. marta uveče sa dvoje djece i trinaestodnevnom bebom ponovo krećem prema kamionima UNHCR-a parkiranim pred Osnovnom školom u Srebrenici. Nekoliko hiljada žena i djece skupilo se oko kamiona čekajući na prevoz. Moj muž je uspio da me popne na kamion. Smjestila sam se na lijevu stranu, uz samu stranicu stojeći na jednoj nozi. U rukama sam držala svoju bebu, a dvoje starije djece muž je uspio popeti na drugi kamion.

Vijeće sigurnosti Ujedinjenih nacija je 16. aprila 1993, pozivajući se na Poglavlje VII *Povelje Ujedinjenih nacija*, donijelo *Rezoluciju 819* (1993) kojom je Srebrenicu i njenu okolinu proglasilo sigurnom zonom Ujedinjenih nacija. Tim dokumentom je proglašeno da "**sve strane i ostali postupaju prema Srebrenici i njenoj okolini kao prema sigurnoj zoni, koja mora biti pošteđena svakog oružanog napada ili bilo kojeg neprijateljskog čina**".[97] Obaveza da Srebrenica, sigurna zona Ujedinjenih

---

Ujutro 31. marta oko devet sati kamioni su krenuli. Narod je vrištao, plakao, a poslije svakog kočenja ja sam imala osjećaj da se cijeli kamion naslonio na mene. Došli smo na prvu barikadu kod Žutog mosta u ulazu u Bratunac. Nekoliko četnika je vikalo na nas, a dvojica su se popela na kamion i počeli tražiti muškarce starije od petnaest godina.

Drugi su dobacivali da sve muškarce više od jednog metra treba skinuti sa kamiona. Dvojici dječaka između 14 i 15 godina su naredili da siđu sa kamiona. Jedan četnik prišao je djevojčici i rekao joj da siđe. Ona se uhvatila za žene i nije htjela napustiti grupu. Onda je izvadio nož i zaprijetio da će joj isjeći šarene dimije i da će je pronaći i u Tuzli. Napokon četnici su sišli i mi smo krenuli dalje. Dva dječaka su ostala sa četnicima. Neko je rekao da su dječaci bili iz Višegrada.

Istog dana kamenovali su nas u Bratuncu i Drinjači, a u Zvorniku su prosipali toplu vodu po nama. Stigli smo u Osmake, gdje su nas ponovo zaustavili. Ja sam počela gubiti svijest, jer je putovanje trajalo dvadeset sati. Četnici su pretresli kamione, a kroz narod je prošla vijest da odvode djevojke. Vozači kamiona su govorili da će iz Tuzle poslati kamione kako bi se smanjila gužva. Prišao mi je jedan četnik i upitao me šta držim u ćebetu. Rekla sam dijete, a on je pitao da li je muško. Gurnuo je puškom dijete zamotano u ćebe kad sam mu rekla da nije muško.

Sišla sam sa kamiona i krenula prema obližnoj kući. Čula sam žensku vrisku i vratila sam se nazad. Prije nego su došli kamioni našla sam svoje dvoje djece" (Isto, str. 311-312).

Evakuaciju Bošnjaka iz enklave su "**podržavali bosanski Srbi koji su bili voljni dopustiti UNHCR-u da šalje prazne kamione u Srebrenicu u cilju evakuacije, ali nisu bili spremni da dopuste prolazak humanitarne pomoći u Enklavu**". Specijalni izaslanik UNHCR-a je podržavao evakuaciju "**kao mjeru posljednjeg pribježišta da bi se spasili životi**" (Isto).

97 ∴ **REZOLUCIJE VIJEĆA SIGURNOSTI UN O BOSNI I HERCEGOVINI** - u daljem tekstu: **REZOLUCIJE UN-a,** Press centar ARBiH, Sarajevo, 1995, str. 62-64; S. Čekić - M. Kreso - B. Macić, nav. dj., str. 43-72 i 297-313; **Presuda Krstić**, paragraf 18. Dugo razmatrana neophodnost da se u Bosni i Hercegovini obrazuju "sigurne zone" (Safe Areas), "**pošteđene svakog oružanog napada ili bilo kojeg neprijateljskog čina**", ostvarena je tek *Rezolucijom 819* (1993) Vijeća sigurnosti Ujedinjenih nacija, od 16. aprila 1993, usvojenom povodom prve "srebreničke krize". Presudan momenat bio je u tome što

nacija, kao i ostale sigurne zone Ujedinjenih nacija u Republici Bosni i Hercegovini,[98] "**mora biti pošteđena svakog oružanog napada ili bilo kojeg neprijateljskog čina**", potvrđena je i *Rezolucijom 824* (1993), od 6. maja 1993, i *Rezolucijom 836* (1993), od 4. juna 1993,[99] čime su Ujedinjene nacije same na sebe, navedenim rezolucijama, preuzele tu obavezu.

Rezolucija 819 (1993) donesena je u panici 16. aprila 1993, nakon što je Međunarodni sud pravde (8. aprila 1993) uveo prvu privremenu

---

je Međunarodni sud pravde u Haagu upravo radi toga samo osam dana ranije **jednoglasno naznačio privremenu mjeru da Vlada Savezne republike Jugoslavije odmah**, pozivajući se na Konvenciju o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida, od 9. decembra 1948, **preduzme sve mjere u cilju sprečavanja zločina genocida**. *Rezolucijom* je istovremeno postavljen zahtjev **da se odmah obustave oružani napadi na Srebrenicu i trenutno povlačenje iz područja oko Srebrenice**, te osuđeno "**etničko čišćenje**" i naloženo hitno povećanje prisustva UNPROFOR-a u Srebrenici i okolini (S. Čekić - M. Kreso - B. Macić, nav. dj., str. 43-72, 297-313 i 431-436; ∴ **REZOLUCIJE UN-a**, str. 62-64.

Vijeće sigurnosti je zatražilo "**neometanu dostavu humanitarne pomoći svim dijelovima Republike Bosne i Hercegovine, posebno civilnom stanovništvu Srebrenice i njene okoline**" i podsjetilo "**da svako ometanje isporuke humanitarne pomoći predstavlja teško kršenje međunarodnog humanitarnog prava**" (∴ **REZOLUCIJE UN-a**, str. 64).

98 Vijeće sigurnosti Ujedinjenih nacija *Rezolucijom 824* (1993), 6. maja 1993, **proglasilo je "glavni grad Republike Bosne i Hercegovine i druga slična ugrožena područja, posebno gradovi Tuzla, Žepa, Goražde, Bihać, kao i Srebrenica, i njihove okoline", sigurnim zonama "od svih uključenih strana i moraju biti pošteđene oružanih napada ili bilo kojeg neprijateljskog čina**" (∴ **REZOLUCIJE UN-a**, str. 72-74). Nažalost, "**u slučaju Srebrenice, britanski diplomati su**", po ocjeni Michaela A. Sellsa, "**razvodnili rezolucije o sigurnim zonama. Zatim su Yasushi Akashi i drugi zvaničnici Ujedinjenih nacija odbili da upotrijebe sva neophodna sredstva kako bi konvoji stigli do te enklave, pretvorivši je tako u boravište gladi i bijede**" (M. A. Sells, nav. dj., str. 269).

Sigurne zone Ujedinjenih nacija, posebno Srebrenica i Žepa, "**pretvorene su**", s pravom tvrdi Michael A. Sells, "**u boravišta bijede**", odnosno **koncentracione logore Ujedinjenih nacija** (Michael A. Sells, **IZNEVJERENI MOST**: **RELIGIJA I GENOCID U BOSNI**, "Sedam", Sarajevo, 2002, str. 104, 242 i 269).

Civili i civilno stanovništvo u sigurnim zonama Ujedinjenih nacija, kojima (civilima i civilnom stanovništvu) je bilo zabranjeno adekvatno naoružanje da bi se borili i koji su održavani "**u životu zahvaljujući humanitarcima Ujedinjenih nacija**", bili su prepušteni "**srpskoj vojsci za masovne likvidacije**" (M. A. Sells, nav. dj., str. 171-172).

99 ∴ **REZOLUCIJE UN-a**, str. 72-74 i 76-80.

mjeru da Vlada Savezne republike Jugoslavije "**odmah preduzme sve mjere u cilju sprečavanja zločina genocida**" i kad je enklava Srebrenica dovedena u agoniju, identičnu s onom iz jula 1995, ozvaničenu i dramatičnom posjetom regionu Philippea Morillona, komandanta UNPROFOR-a za Bosnu i Hercegovinu.[100]

---

[100] ∴ **REZOLUCIJE UN-a**, str. 62-64; **ICTY**, IZJAVA SVJEDOKA, Diego Enrique Arria, Haag, 2003, paragrafi 176-183; Francis Anthony Boyle, **BOSANSKI NAROD OPTUŽUJE ZA GENOCID**: **POSTUPAK PRED MEĐUNARODNIM SUDOM PRAVDE U PREDMETU BOSNA I HERCEGOVINA PROTIV SRBIJE RADI SPRJEČAVANJA I KAŽNJAVANJA ZLOČINA GENOCIDA**, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2000, str. 245-276.

Vitalij Čurkin i Reginald Bartholomew (ruski i američki predstavnici za bivšu Jugoslaviju) 16. aprila 1993. bili su u Beogradu, "**pokušavajući ubijediti Miloševića i Karadžića da narede zaustavljanje ofanzive**" na Srebrenicu. I jedan i drugi vješto su negirali namjeru da zauzmu Srebrenicu. Nakon telefonskog razgovora sa Davidom Owenom, u kome je izrazio "zabrinutost" da bi zauzimanje Srebrenice "**bilo praćeno 'kupanjem u krvi**'", Milošević je pozvao UNPROFOR, generala Lars-Erica Wahlgrena i "**tražio od njega 'da rasporedi vojne posmatračke timove u i oko Srebrenice' što je moguće prije. Milošević je rekao Wahlgrenu da se Karadžić složio s tim. Iako je još uvijek bilo nejasno da li se Mladić slaže, Wahlgren je naredio Kanadskoj četi u Tuzli da se pripremi za odlazak u Srebrenicu sljedećeg jutra**" (J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 120-121).

General Mladić se, pišu Honig i Both, "**nije složio. Dok je Milošević bio zaposlen oko konstruiranja svog vlastitog alibija, Mladićeve snage** /tj. Vojska Jugoslavije i njeni kolaboracionisti i petokolonaši iz Republike Bosne i Hercegovine - prim. S. Č./ **probile su se kroz muslimanske linije istočno od Srebrenice i napredovale su na dva kilometra od grada. Sa najviših vrhova Pribićevca i Banje 'Crni Guber' Srbi su imali jasan pogled na centar grada i pripremali su se da uđu u njega. Na sjeveroistoku probili su kod Zalazja, dok su na jugu potisnuli Muslimane iz Zelenog Jadra. U Srebrenici su ljudi čuli pucnjavu kako se približava sve više i osjećali su da njihove šanse za preživljavanje iz minuta u minut nestaju**. Očevidac koji je živio u istočnom dijelu Srebrenice daje sljedeći izvještaj: '*Naša kuća bila je locirana u istočnom dijelu grada na putu prema Skelanima. Sjedili smo u podrumu, a granate su eksplodirale svakih pet sekundi. Više nisam mogao mirno sjedeti i tek tako čekati tamo, pa sam otišao gore da vidim šta se dešava. Izašao sam na balkon, ali je istog trenutka mitraljeski rafal pogodio zid pored mene. Vratio sam se nazad u podrum. Mogli smo čuti pucnjavu kako se približava i mislili smo da ćemo biti pobijeni. Onda sam odjednom čuo ispaljenje granate - drugačiji zvuk. Ili su Srbi ušli ili smo to bili mi! Popeo sam se opet gore i pogledao kroz prozor. Vidio sam više od stotinu ljudi koji su trčali uzbrdo prema Srbima i čuo sam povik*: '*Naser, Naser*!' *Kasnije sam čuo da su tog dana Naser Orić i dvije grupe od 150 ljudi potisnuli Srbe 500 metara. Također sam razgovarao sa artiljercem koji je ispalio granate. On mi je*

Rezolucijom je postavljen zahtjev “**da se odmah prekinu svi oružani napadi … na Srebrenicu i trenutno povlačenje iz područja oko Srebrenice**”, čime je, pored ostalog, ponovno potvrđen suverenitet, teritorijalna cjelovitost i politička nezavisnost Bosne i Hercegovine, te ni u kom slučaju nije traženo nikakvo povlačenje Armije Republike Bosne i Hercegovine, a kamoli razoružanje.[101]

Generalni sekretar Ujedinjenih nacija, Boutros Ghali, poslije usvajanja *Rezolucije 819* (1993) predstavniku UNPROFOR-a, (švedskom) generalu Lars - Ericu Wahlgrenu, poslao je *Direktivu* u kojoj ga je obavijestio da, po njegovom mišljenju, Rezolucija “**ne podrazumijeva obavezu vojnog angažovanja UNPROFOR-a u zaštiti sigurne zone**”. Ta direktiva je bila u suprotnosti sa *Rezolucijom 819*, u kojoj ni na jednom mjestu nema ni spomena o tome da ona “**ne podrazumijeva obavezu vojnog angažovanja UNPROFOR-a u zaštiti sigurne zone**”. Međutim, s tom direktivom nisu bile upoznate sve članice Vijeća sigurnosti. To je od Rezolucije o sigurnoj zoni načinilo najobičniju farsu, koja ne bi bila izvedena bez podrške stalnih članica Vijeća sigurnosti i lično generalnog sekretara. Uloga UNPROFOR-a protumačena je i usmjerena na pružanje humanitarne pomoći i to uz pristanak izvršilaca agresije, genocida i drugih oblika zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava. Stoga je *Rezolucija 819* (1993) Vijeća sigurnosti, kao i brojne druge, bila potpuna prevara od prvog dana,[102] što je, pored ostalog, srpskom agresoru i

---

rekao da su čuvali 50 granata za kritični momenat. To artiljerijsko oružje bilo je locirano na brdu odmah izvan grada. Kad je vidio da su Srbi zauzeli naše linije na Zalazju, ispalio je dvadeset granata i Srbi su se povukli. Dok je trajala borba, mi smo slušali radio. Dva sata nakon što je Naser potisnuo Srbe nazad, objavljeno je da je Srebrenica proglašena zaštićnom zonom. Svi smo poskakali i grlili se međusobno plačući i smijajući se u isto vrijeme. Bili smo spašeni.’

Izvještaj radija bio je tačan. Negdje pred ponoć, po njujorškom vremenu, Vijeće sigurnosti je usvojilo *Rezoluciju 819*, u kojoj su ‘**Srebrenica i njena okolina**’ **proglašeni sigurnom zonom**” (Isto, str. 121).

101 ∴ **REZOLUCIJE UN**-a, str. 62-64; **ICTY**, IZJAVA SVJEDOKA, Diego Enrique Arria, Haag 2003, paragrafi 156-159, 228-239, 486 i dr.

102 Isto. U suštini je riječ o deklarativnom izrazu i pristupu, koji su u suprotnosti sa *Poveljom Ujedinjenih nacija* (San Francisco, 1945), te korpusom najznačajnijih dokumenata iz međunarodnog, a naročito humanitarnog prava, u pogledu očuvanja međunarodnog mira i sigurnosti, što je praćeno potpunim nedostatkom političke volje, na međunarodnom nivou, da se rezolucije Ujedinjenih nacija implementiraju.

njegovim kolaboracionistima i petokolonašima olakšalo izvršenje genocida nad Bošnjacima, koji su "**imali tu nesreću da žive u susjedstvu uže Srbije**".[103]

Rezolucija 819 (1993) Vijeća sigurnosti nije proglasila Srebrenicu, sigurnu zonu Ujedinjenih nacija, **demilitarizovanom zonom** (demilitarized zones) u smislu *ženevskih konvencija. Rezolucija 836* (1993), od 4. juna 1993, čak je izričito **izuzela** jedinice Vlade Republike Bosne i Hercegovine od povlačenja iz sigurnih zona Ujedinjenih nacija.[104] Pored toga, Vijeće sigurnosti Ujedinjenih nacija, proširujući mandat UNPROFOR-a, utvrdilo je tom rezolucijom obavezu UNPROFOR-a, po kojoj (UNPROFOR) u sigurnim zonama Ujedinjenih nacija u **Republici Bosni i Hercegovini mora, pored ostalog,** "**otkloniti napade na sigurna područja**" i, "**djelujući u samoodbrani**", **preduzeti** "**sve neophodne mjere**", uključujući i "**upotrebu sile kao odgovor na bombardovanja sigurnih zona od bilo koje od strana ili na oružane upade u njih ili u slučaju svake namjerne opstrukcije u i oko tih područja slobode kretanja UNPROFOR-a ili zaštićenih humanitarnih konvoja**".[105] Time je UNPROFOR, pored odvraćanja (otklanjanja) od napada "**u i oko sigurnih zona u Republici Bosni i Hercegovini**", imao mandat da, u cilju zaštite sigurnih zona Ujedinjenih nacija ("**kao odgovor na bombardovanja sigurnih zona ...**"), koristi i zračnu silu, što je izričito navedeno u paragrafu 10 navedene rezolucije, a što je, "**samostalno ili kroz regionalne organizacije ili sporazume**", obavezivalo države članice Ujedinjenih nacija.[106]

---

[103] Isto.

[104] ∴ **REZOLUCIJE UN-a**, str. 76-80. Time je Vijeće sigurnosti Ujedinjenih nacija jedinicama Armije Republike Bosne i Hercegovine dozvolilo da ostanu u sigurnim zonama Ujedinjenih nacija (J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 25-26).

[105] ∴ **REZOLUCIJE UN-a,** str. 76-80; J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 25-26 i 138.

[106] J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 26 i 138. *Rezolucija 836* (1993) je, po ocjeni J. W. Honiga i N. Botha, "**inherentno kontradiktorna i otvorena za razne interpretacije**". S tim u vezi, oni tvrde kako se, "**prilikom prvog čitanja**" paragrafa 5, "**čini da bi trupe koje su raspoređene unutar sigurnih zona mogle upotrijebiti silu kao odgovor na srpske napade. Međutim, na insistiranje Britanaca, Francuza i Španaca, u tekst je ubačena kvalifikacija 'djelujući u samoodbrani**'".Te riječi su, po Honigu i Bothu,

Pa ipak, general Wahlgren, suprotno *Rezoluciji 819* Vijeća sigurnosti Ujedinjenih nacija, proglasio je potpunu demilitarizaciju grada Srebrenice (a ne sigurne zone Ujedinjenih nacija) i prisilio generala Sefera Halilovića da 18. aprila 1993. s Ratkom Mladićem potpiše *Sporazum o demilitarizaciji Srebrenice*, odnosno sporazum o kapitulaciji. Taj sporazum je zahtijevao razoružavanje Bošnjaka.[107]

"**kombinovane sa činjenicom da je glavni zadatak UNPROFOR-a bio ograničen na 'odvraćanje' umjesto na 'odbranu', osigurale su da nije bilo nikakve obaveze da trupe UN-a koje su uključene u implementaciju politike zaštićene zone da upotrijebe silu protiv Srba ukoliko i dok UNPROFOR sam ne bude pod direktnom opasnošću**" (J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 138-139). S tim u vezi, oni se pozivaju na ocjenu Shashija Tharoora (pomoćnika generalnog podsekretara za mirovne operacije i šefa tima za bivšu Jugoslaviju), koji je "**komentirao suhoparno rezolucije o zaštićenim zonama u članku koji je kasnije napisao**: '**Rezolucije Savjeta sigurnosti o zaštićenim zonama tražile su od strana da ih tretiraju kao 'zaštićene', nametale su obaveze njihovim stanovnicima i braniocima, rasporedile su trupe Ujedinjenih nacija u njima, ali su očekivale da njihovo puko prisustvo 'odvrati napade' brižljivo izbjegavajući da se od mirovnih snaga traži da 'brane' ili 'štite' te zone, ali ovlašćujući ih da pozovu zračne napade 'u samoodbrani' - remek-djelo diplomatskog uobličavanja, što je u mnogome bilo neprimjetljivo kao operativna direktiva**'" (Isto, str. 139).

Honig i Both, kao i Shashi Tharoor, govoreći o mandatu UNPROFOR-a, po našoj ocjeni nisu u pravu. Naime, imajući u vidu paragraf 9 *Rezolucije 836* (1993), u kome se, iako se, istina, konstatuje "**… djelujući u samoodbrani**", (u nastavku) navodi i "**upotreba sile**" i, s tim u vezi, jasno naglašava "**kao odgovor na bombardovanje sigurnih područja**", tj. upotreba sile, uključujući i "**upotrebu zračnih snaga**" (paragraf 10), kao odgovor na bombardovanje sigurnih zona, a ne upotreba sile kao odgovor na bombardovanje UNPROFOR-a, očigledno je da navedeni autori reduciraju mandat UNPROFOR-a i na taj način pravdaju pogrešnu politiku i praksu Ujedinjenih nacija i međunarodne zajednice prema agresiji na Republiku Bosnu i Hercegovinu i genocidu nad Bošnjacima.

107 *AGREEMENT FOR THE DEMILITARIZATION OF SREBRENICA*, S. Čekić - M. Kreso - B. Macić, nav. dj., str. 51-53, 309-310 i 431-436; **ICTY**, IZJAVA SVJEDOKA, Diego Enrique Arria, Haag, 2003, paragrafi 240-250 i 328; **ICTY**, **Presuda Krstić**, paragrafi 19-20; J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 128; H. Nuhanović, nav. dj., str. 99-100.

Iako *Rezolucija 819* (1993) Vijeća sigurnosti Ujedinjenih nacija to nije tražila, UNPROFOR je proglasio potpunu demilitarizaciju grada i generala Sefera Halilovića prisilio da već sutradan zaključi i 18. aprila 1993, s Ratkom Mladićem, potpiše *Sporazum o demilitarizaciji Srebrenice*. Sadržaj Sporazuma je očigledna opstrukcija *Rezolucije* Vijeća sigurnosti i za tako kardinalno odstupanje krivicu očigledno snosi UNPROFOR - generali Lars-Eric Wahlgren i Philipe Morillon (S. Čekić - M. Kreso - B. Macić, nav. dj., str. 51-54 i 309-313).

Šest sati nakon usvajanja *Rezolucije 819* (1993) Vijeća sigurnosti Ujedinjenih nacija, generali Lars-Eric Wahlgren i Philippe Morillon (UNPROFOR) 17. aprila 1993, na Sarajevskom aerodromu, dogovorili su sastanak sa generalima Seferom Halilovićem i Ratkom Mladićem. General Mladić je stigao sa zakašnjenjem od pola sata "**na bučan način. Njegova vojska bila je na ivici okončanja osvajanja enklave. On je vjerovao da je došao da bi prihvatio predaju grada ...**". General Halilović je, "**naprotiv, ostao miran i nije odgovarao na Mladićeve provokacije**". On je "**čvrsto odbio da pristane na predaju enklave Srbima ...**" (J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 128).

General Mladić je **tražio** "**da se njemu preda oružje, da mu se predaju Srebrenica i Žepa, a zauzvrat je nudio obećanje da će biti milostiv**" (Sefer Halilović, **LUKAVA STRATEGIJA**, Matica, Sarajevo, 1998, str. 123). General Sefer Halilović je "**sa indignacijom odbijao sve Mladićeve zahtjeve i predlagao prekid vatre. Morion je tražio da se oružje preda UNPROFOR-u, a da se Žepa i Srebrenica demilitariziraju**" (Isto).

Nakon četrnaest sati pregovora, u 02.00 sata 18. aprila 1993, postignut je *Sporazum o demilitarizaciji Srebrenice* (J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 128). S tim u vezi, general Halilović tvrdi da je riječ o ugovoru "**o prekidu vatre i demilitarizaciji gradskog jezgra Srebrenice i Žepe**" (S. Halilović, nav. dj., str. 124). To potvrđuje i general Wahlgren. Tri dana kasnije, 21. aprila u Zagrebu, general Wahlgren je objavio da je demilitarizacija završena: "**Iz izvještaja koje sam primio od svojih oficira u Srebrenici mogu potvrditi da je danas od podne grad** /Srebrenica - prim. S. Č./ **demilitarizovan**" (J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 129).

Sporazum o demilitarizaciji Srebrenice od 18. aprila 1993. sastoji se od 11 tačaka i regulisao je "**potpuni prekid vatre**" od 4 sata i 59 minuta 18. aprila 1993. i "**zamrzavanje svih borbenih aktivnosti na dostignutim linijama konfrontacije**", što je suprotno usvojenoj *Rezoluciji 819* (1993) Vijeća sigurnosti Ujedinjenih nacija, koja je predviđala "**trenutno povlačenje (paravojnih jedinica bosanskih Srba) iz područja oko Srebrenice**"; raspoređivanje čete UNPROFOR-a do 11 sati istoga dana; zračni koridor i evakuaciju ranjenih i bolesnih; postupak sa minskim poljima; slobodu kretanja UNHCR-a i ICRC-a; dostavu humanitarne pomoći, razmjenu zarobljenika i tijela poginulih i sl. Međutim, suprotno *Rezoluciji*, na koju se i ne poziva, *Sporazum* je, tačkama 4. i 5. utvrdio i "**demilitarizaciju Srebrenice u roku od 72 sata nakon dolaska jedinice UNPROFOR-a**". "**Svo oružje, municija, mine, eksploziv i borbene zalihe/osim medicinskih, u Srebrenici biće predato UNPROFOR-u pod nadzorom tri oficira sa svake strane i sa kontrolom koju će vršiti UNPROFOR**". Sporazum je predvidio demilitarizaciju isključivo grada Srebrenice, u kome "**kada se proces demilitarizacije završi neće ostati ni jedna naoružana osoba ili jedinica osim UNPROFOR-a**" (S. Čekić - M. Kreso - B. Macić, nav. dj., str. 310).

Sporazum se ne poziva se na *Rezoluciju 819* (1993) Vijeća sigurnosti, niti na *Ženevske konvencije* od 12. decembra 1949. i ni po formi ni po sadržini nije sa njima saglasan (Isto, nav. dj., str. 432, nap. 10).

Tri sedmice kasnije, 8 maja 1993, na Sarajevskom aerodromu, između načelnika Štaba Vrhovne komande Armije Republike Bosne i Hercegovine, generala Sefera Halilovića, i agresorskog generala Ratka Mladića, uz prisustvo komandanta UNPROFOR-a, generala

U Srebrenicu su 18. aprila 1993. ušli prvi pripadnici UNPROFOR-a - oko 170 vojnika, uglavnom iz kanadskog kontingenta (zaposjeli su prostor fabrike *Vezionica* u Srebrenici, koju su kasnije uredili kao svoju bazu, gdje se nalazila i komanda). Jedinica je raspolagala s tridesetak borbenih oklopnih transportera, a jedan broj s raketnim lanserima.[108]

Philippea Morillona, potpisan je *Sporazum o demilitarizaciji Srebrenice i Žepe*. *Sporazum* je sačinjen i potpisan na engleskom jeziku (AGREEMENT ON THE DEMILITARIZATION OF SREBRENICA AND ŽEPA CONCLUDED BETWEEN LT GEN RATKO MLADIC ANDA GEN SEFER HALILOVIC ON 8 MAY 1993 IN THE PRESENCE OF LT GEN PHILIPPE MORILLON). Na prvoj strani dokumenta (u gornjem desnom uglu) jedan od oficira UN-a svojeručno je napisao: "**This most important document on Srebrenica**". Dokument je objavljen u: **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 49-58).

Sporazumom su potvrđene *Rezolucija 824* (1993) Vijeća sigurnosti, *Ženevske konvencije* od 12. augusta 1949. i *Protokol I* Ženevskih konvencija od 12. augusta 1949, kao i demilitarizacija grada Srebrenice. Tim dokumentom su demilitarizovana "**područja Srebrenice i Žepe. Demilitarizovana područja će uključivati područje unutar sadašnjih linija konflikata. Tačne granice obilježiće komandant UNPROFOR-a na terenu nakon konsultacija**" (**SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 58; S. Čekić - M. Kreso - B. Macić, nav. dj., str. 54; J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 131).

Sporazum od 8. maja, koga je ispregovarao UNPROFOR na terenu (u Sarajevu) u suprotnosti je sa *Rezolucijom 824* (1993), od 6. maja. Imajući to u vidu, Sekretarijat UN-a je "**objasnio UNPROFOR-u da je Vijeće sigurnosti u *Rezoluciji 824* (1993) stavilo veliki naglasak na povlačenje bosanskih Srba sa područja sa kojih postoji prijetnja 'sigurnim zonama'**". Stoga je Sekretarijat "**vjerovao da je od suštinske važnosti da UNPROFOR ponovi svoju odlučnost na osiguranju provođenja onih dijelova *Sporazuma* koji se odnose na srpsko povlačenje iz okoline sigurnih zona. Sekretarijat je dodao da bi podrazumijevani redoslijed radnji iz *Sporazuma* - prvo razoružanje Vladinih snaga, iza čega slijedi povlačenje Srba - bio neprihvatljiv za Vijeće sigurnosti**" (S. Čekić - M. Kreso - B. Macić, nav. dj., str. 56).

[108] AIIZ, inv. br. 2-3195, D-11; **ICTY**, Predmet br. IT-02-60-T, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM I, TUŽILAC protiv VIDOJA BLAGOJEVIĆA I DRAGANA JOKIĆA, **PRESUDA**, Haag, 17. januar 2005, paragraf 102; S. Čekić - M. Kreso - B. Macić, nav. dj., str. 52; M. J. Faber, nav. dj., str. 23 i 112; Hasan Nuhanović, **POD ZASTAVOM UN-a (međunarodna zajednica i zločin u Srebrenici)**, Bošnjačka zajednica kulture "Preporod", Sarajevo, 2005, str. 45, 72 i 87.

Prva jedinica UNPROFOR-a (kanadski kontingent sa - u prvih 10 mjeseci - 150 pripadnika) ušla je u Srebrenicu, sigurnu zonu Ujedinjenih nacija, 18. aprila 1993. Tada je, u skladu sa *Rezolucijom 819* (1993) Vijeća sigurnosti Ujedinjenih nacija i *Sporazuma o demilitarizaciji Srebrenice*, pripadnicima odbrane izdata naredba o obustavljanju i zabrani svih vojnih aktivnosti i poštivanju *Sporazuma*, čime su oni potpuno obustavili sve vojne aktivnosti. Civili i civilno stanovništvo su računali i očekivali da će Srebrenica,

Sedam dana kasnije (25. aprila 1993) Misija Vijeća sigurnosti Ujedinjenih nacija, na čelu sa ambasadorom Diegom Enriqueom Arriom, uspjela je posjetiti Srebrenicu, s ciljem da sagleda situaciju na terenu i upozna Vijeće sigurnosti, o čemu je sačinila *Izvještaj*, u kome je, pored ostalog, pružila očigledne dokaze o genocidu nad Bošnjacima. Srebrenica je tada "**otvoreni zatvor u kojem su srpske snage planirale 'usporeni genocid'**", ona je "**jednaka otvorenom zatvoru u kojem ljudi šetaju okolo, ali ih kontrolišu i terorišu sve prisutniji srpski tenkovi i drugo teško naoružanje u njegovoj neposrednoj okolini ... Civili koji nisu mogli da se brane bili su okruženi teškim naoružanjem i nije bilo doktora, vode, gasa i struje. Živjeli su na ulicama, jer su njihovi domovi bombardovani. Sa veoma ograničenim pristupom hrani i lijekovima i bez efikasne zaštite međunarodne zajednice ...**".[109]

"**Onemogućavanje ljekarske pomoći**" je, po ocjeni Misije Ujedinjenih nacija, **genocid. "Takvo djelovanje zajedno sa presijecanjem dovoda vode, gasa i struje, aktiviralo je proces usporenog genocida.**" "**Masakrirani ostaci petnaestero djece nastradale od srpske mino-**

sigurna zona Ujedinjenih nacija, biti zaštićena, da će raspoređene trupe UNPROFOR-a, uz podršku NATO-a, biti garant sigurnosti, te da će UNHCR redovno dostavljati humanitarnu pomoć. Stoga su se civili i pripadnici odbrane "**okrenuli** '**mirnodopskom**' **životu**", vjerujući "**da je spašeno dalje patnje, …**" (H. Nuhanović, nav. dj., str. 72, 87-88 i 102).

Materijalno-tehnička sredstva branilaca Srebrenice su, u skladu sa *Sporazumom*, predata UNPROFOR-u ili oduzeta od strane UNPROFOR-a. Sredstva su smještena na centralno mjesto koje je UNPROFOR nazvao *Weapon Collection Point*. Jedno vrijeme ta sredstva su bila smještena u neposrednoj blizini fudbalskog igrališta, ograđena bodljikavom žicom i čuvana od UNPROFOR-a, a kasnije je predato oružje i oruđe premješteno unutar baze Holandskog bataljona u fabrici *Vezionica* (Isto, str. 73).

UNPROFOR nije prisilio srpskog agresora da ispoštuje svoj dio potpisanog ugovora. On nije povukao teško naoružanje od granice sigurne zone UN-a na rastojanje van dometa (na rastojanje od 15 do 20 km), niti je ispoštovao ijednu stavku potpisanog ugovora, već je činio upravo suprotno (Isto, str. 88 i 102-103).

Srpski agresor je oko Srebrenice, sigurne zone Ujedinjenih nacija, imao apsolutnu kontrolu i UNPROFOR-u je bio zabranjen bilo kakav izlazak (iz)van te sigurne zone, osim u posebnim slučajevima, za što je bila potrebna posebna dozvola sa Pala, pri čemu je procedura pribavljanja takve dozvole trajala danima, a ponekad i sedmicama (Isto, str. 102-103).

[109] **ICTY**, IZJAVA SVJEDOKA, Diego Enrique Arria, paragrafi 344-370.

bacačke vatre za vrijeme igre u školskom dvorištu, još uvijek su bili tamo” dok je Misija obilazila to mjesto.[110]

Srbi su, tvrdi Misija Vijeća sigurnosti UN-a, “**držali koncentracioni logor pod kontrolom UNPROFOR-a, dok se oni ponašaju kao čuvari tog otvorenog zatvora**”.[111]

Srebrenica je krajem aprila 1993. bila prenatrpana prisilno protjeranim Bošnjacima iz drugih sela, žrtvama srpskog genocida. “**Ljudi žive u ruševinama bombardovanog grada razorenih kuća. Ljudi kuhaju na ulici**.”[112] U Srebrenici je “**nasumična destrukcija, terorizirani ljudi, žene i djeca koji žive u neljudskim uslovima**”.[113] Očito je riječ o **koncentracionom logoru**, **koncentracionom logoru Ujedinjenih nacija**, u kome je genocid vršen u kontinuitetu, pred očima cjelokupne međunarodne zajednice, odnosno, kako to tvrdi Michael A. Sells, “**pred širom otvorenim očima cijelog svijeta**”.[114]

Srebrenica je, po ocjeni Pierra Salignona, direktora *Médecins Sans Frontières*, “**progresivno postala jedan geto ... Ljudi su se našli taocima, u jednom getu. Nisam doživio Drugi svjetski rat, ali kada sam prvi put ušao u Srebrenicu ponovo sam vidio slike Varšavskog geta (...) Vidio sam jednu situaciju u kojoj su ljudi zatvoreni u ogradi i imao sam utisak da su van nje bile srpske milicije koje su se ponašale boemski i uživale i čuvari bosanskog stanovništva koji su bili ‘plavi šljemovi’**”.[115]

---

110 Isto, paragraf 346. Vjerovatno je riječ o srpskom masakru nad civilima od 12. aprila 1993.

111 Isto, paragraf 344. Nakon što je proglašena sigurnom zonom Ujedinjenih nacija, Srebrenica je i po ocjeni A. V. (1969), jedne od svjedoka i žrtava genocida u Srebrenici i Podrinju, “**postala pravi logor, jer niti smo mogli izaći, niti ko mogao ući u grad. Konvoji sa hranom i lijekovima bi stizali u Srebrenicu samo kada bi ih Srbi propustili u Bratuncu, uzimajući za sebe sve što je vrijedno**” (∴ **SAMRTNO SREBRENIČKO LJETO ‘95**, str. 302).

112 Isto.

113 Isto, paragraf 325; ∴ **SAMRTNO SREBRENIČKO LJETO ‘95**, str. 287.

114 M. A. Sells, nav. dj., str. 44.

115 **EVENEMENTS DE SREBRENICA (1995)**, 11. decembar 2001, RAPPORT D’ INFORMATION de MM. René André et François Lamy, n^0 3413, Déposé le 22. novembre 2001, En application de l’ article 145 du règlement, *Documents d’ Information*

Agresorske snage su od potpisivanja *Sporazuma o demilitarizaciji Srebrenice* svakodnevno u kontinuitetu kršile taj sporazum, dejstvujući po gradu i njegovoj okolini (po civilima i civilnim objektima) pješadijskim oružjem, PAT-ovima, PAM-ovima i minobacačkim granatama, od čega su brojni civili ubijeni i ranjeni i srušeni i uništeni mnogi civilni objekti.[116] U tim zločinima su, pored ostalih jedinica, učestvovale i Specijalna

---

de l' Assemblée Nationale (D.I.A.N. n^0 62/2001) – u daljem tekstu: **EVENEMENTS DE SREBRENICA (1995) ...** - Paris, 2001; http://www.assemblee-nationale.fr/11/rap-info/ i 3413-01.asp.

[116] V. Šabić, nav. dj., str. 81; H. Nuhanović, nav. dj., str. 81. Tako je, primjera radi, prvog mjeseca demilitarizacije agresor ispoljio sljedeća dejstva iz naoružanja:

"**- 10. 05.1993. snajperista ranjava jedno lice u gradu**;

- 11. 05. snajperista ranjava jednog pripadnika UNPROFOR-a u području Zelenog Jadra;

- 12. 05. snajperista u gradu ranjava petogodišnju djevojčicu;

- 14. 05. povrijeđeno je jedno lice od dejstava PAM-a u ulici Crni Guber;

- 16. 05. snajperista ranjava jedno lice u centru grada;

- 19. 05. automatskim oružjem u Dugom polju ranjeno je jedno lice na njivi;

- 23. 05. u selu Sućeskoj od gelera MB granata ranjena su dva lica;

- 27. 05. PAM-om je pogođeno jedno lice u centru grada Ul. Crni Guber, a pješadijskim oružjem ubijena tri lica u selu Sućeskoj;

- 29. 05. snajperista ubio 20-godišnjaka u centru grada;

- 02. 06. od MB granate jedno lice je ranjeno na prostoru Starog Grada;

- 07. 06. od MB granata ranjena tri lica u selu Pusmulićima. Istog dana jedna grupa četnika iz pravca Bratunca ulazi u demilitariziranu zonu rejon sela Đogazi otvara vatru iz pješadijskog naoružanja po ljudima koji su bili na njivama. Ranjena je jedna djevojčica. Ovakvih upada četničkih grupa bilo je i na drugim mjestima više puta;

- 08. 06. od haubičkih granata u selu Kutlićima, neposredno pored Srebrenice, ubijena je jedna petogodišnja djevojčica, a dvije teže ranjene;

- 09. 06. MB granatama povrijeđena su tri lica u selu Ljeskovik" (AIIZ, inv. br. 2-3445, Ratno predsjedništvo opštine Srebrenica, broj: 323/93, 10. 06. 1993; AIIZ, inv. br. 2-3454, Ratno predsjedništvo opštine Srebrenica, Informativna služba, broj: 322/93, 09. 06. 1993; V. Šabić, nav. dj., str. 81-82).

Osmog juna 1993. ubijena je (haubičkim granatama) petogodišnja djevojčica Jasminka Mujić, koja je u januaru sa roditeljima protjerana iz Cerske (Isto).

jedinica za posebne namjene Ministarstva unutrašnjih poslova Srbije, kao i "Crvene beretke" (MUP-a Srbije).[117]

Stanje u Srebrenici je iz dana u dan drastično pogoršavano, čime je stanovništvo ponovo gladovalo.[118] UNHCR je veoma rijetko i u malim količinama dovozio hranu (glavni logistički centar UNHCR-a bio je u Beogradu, a kontrolu prolaza i davanja odobrenja za kretanje vršila je "Vojska Republike Srpske"). Dopremanje hrane zavisilo je od dobre volje "Vojske Republike Srpske", koja je sve činila da se izgladnjivanje stanovništva provodi što je moguće duže.[119]

Tokom 1994. srpske snage su kontinuirano provocirale i dejstvovale iz pješadijskog naoružanja i minobacača, upadale u Srebrenicu, sigurnu zonu Ujedinjenih nacija, hapsile, odvodile i ubijale Bošnjake. U februaru 1994, u toku smjene između Kanadskog bataljona UNPROFOR-a i Holandskog bataljona (Holbata 1), srpske snage su iz zasjede pobile više desetina civila, među kojima je bilo žena i djece, koji su se u potrazi za hranom (brašnom i drugim namirnicama) vraćali iz Žepe prema Srebrenici.[120] Na području Srebrenice do 20. septembra 1994. "**spaljeno je**

---

[117] AIIZ, Glavni štab Vojske Republike Srpske, str. pov. br. 03/3-39, 13. maj 1993 - Komandi Drinskog korpusa i Komandi 1. lpbr Bratunac; Isto, Komanda 1. lpbr. Bratunac, str. pov. br. 01-885-537/93, 10. juni 1993 - Glavnom štabu RS i Komandi Drinskog korpusa, *Problemi koji opterećuju dnevno rukovođenje i komandovanje*; Isto, Specijalna jedinica za posebne namjene MUP-a Srbije, broj: 125-2/93, 18. juni 1993 - *Spisak vojnika, pripadnika Jedinice za posebne namjene u Bratuncu*; Isto, Komanda Br. lpbr, pov. br. 01-1079-1/93, 4. septembra 1993 - SO Bratunac, *Djelovanje jedinice za specijalnu namjenu*; Isto, Komanda Drinskog korpusa, pov. br. 01/5-629, 27. novembar 1993 - Skupštini opštine Bratunac, *Stav o postojanju i statusu naoružanih sastava na području opštine Bratunac*.

[118] V. Šabić, nav. dj., str. 83.

[119] Isto, str. 83-85; M. A. Sells, nav. dj., str. 44; H. Nuhanović, nav. dj., str. 381-382 i 408-411. U Srebrenici, sigurnoj zoni Ujedinjenih nacija, Bošnjaci su, izričito tvrdi Michael A. Sells, "**živjeli u gladi i strahu, dok je srpska vojska sprečavala većinu UN konvoja da uđu u opkoljenu enklavu, a vojni zapovjednici UNPROFOR-a odbijali da iskoriste ovlaštenja i upotrijebe 'nužna sredstva' kako bi razbili blokadu**" (M. A. Sells, nav. dj., str. 44).

[120] **REPORT based on the DEBRIEFING ON SREBRENICA**, Rapporteur: O. van der Wind, brigadni general (u daljem tekstu: **REPORT ON SREBRENICA ...**), Assen, 4. oktobar 1995, paragraf 2.38; H. Nuhanović, nav. dj., str. 78. Tako su srpske snage

81 selo, porušeno i spaljeno 27 džamija i drugih vjerskih objekata, raseljeno oko 22.000 ljudi, ubijeno i nestalo preko 3.000 ljudi, ranjeno 1.820 ljudi, djece bez jednog ili oba roditelja je 912……”.[121]

3. **Okupacija Srebrenice, sigurne zone Ujedinjenih nacija**

I pored toga što je Srebrenica proglašena *sigurnom zonom Ujedinjenih nacija* (*UN safe area*), sve vrijeme do zauzimanja tog kraja u julu 1995, protiv tamošnjeg, potpuno izolovanog bošnjačkog stanovništva, vođeni su specijalni oblici rata i genocidnog uništenja, kao što su: uskraćivanje vode, struje, ometanje i zabrana doturanja humanitarne pomoći, lijekova, energenata i svega onoga što je, u biološko-egzistencijalnom smislu, neophodno za preživljavanje. Takva situacija je, po *Konvenciji o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida*, jedan od akata genocida (“**namjerno nametanje grupi teških životnih uvjeta sračunatih na to da dovedu do njenog potpunog ili djelimičnog fizičkog uništenja**”). Velikosrpski agresor je Bošnjacima u kontinuitetu “**zagorčavao život**” i stalno brutalno kršio status sigurne zone Ujedinjenih nacija, ispaljujući granate na Srebrenicu, pri čemu su mnogi civili ubijeni i ranjeni.[122]

“**na samom početku raspoređivanja Holbata 1**” “**iskoristile situaciju da poubijaju ljude koji su komunicirali između dvije enklave**” (H. Nuhanović, nav. dj., str. 80). To je, po ocjeni Hasana Nuhanovića, “**morao biti jedan od alarmantnih znakova na koji su UNPROFOR i druge međunarodne organizacije morale blagovremeno reagovati**” (Isto). Međutim, umjesto toga, nije bilo nikakve reakcije.

121 V. Šabić, nav. dj., str. 83-85.

122 S. Čekić - M. Kreso - B. Macić, nav. dj., str. 123-125; **ICTY**, IZJAVA SVJEDOKA, Diego Enrique Arria, Haag, 2003, paragrafi 74, 344-346, 357, 360, 370 i 448; **ICTY**, **Presuda Krstić**, paragraf 25; V. Šabić, nav. dj., str. 81-83.

O stanju u Srebrenici, tom koncentracionom logoru, potresno svjedočenje pruža José María Mendiluce: “**Ima nekoliko sedmica kako su Srbi**”, aprila 1993. piše J. M. Mendiluce, “**predvođeni generalom Mladićem, pokrenuli divljačku ofanzivu na srebreničku Enklavu. Na hiljadu osoba bježalo je iz svojih sela i domaćinstava, progonjene topničkom paljbom i mecima. Malo po malo sužavao se obruč oko grada. Srebrenica,**

Srebrenica je bila "**daleko od toga da postane 'sigurna zona**'", kako je to Vijeće sigurnosti zahtijevalo. Ona je bila "**otvoreni zatvor u kome su srpske snage planirale 'poligon smrti**'", odnosno koncentracioni logor Ujedinjenih nacija. Grad je bio pretrpan izbjeglicama iz drugih sela, "**žrtvama mrske srpske politike 'etničkog čišćenja**". Ljudi su živjeli u ruševinama granatiranog grada i razorenih kuća. **Ljudi su preživljavali i kuhali na ulici**, a "**Srbi zapravo vode koncentracioni logor pod kontrolom UNPROPFOR-a, dok se oni ponašaju kao čuvari tog otvorenog zatvora**". U tom otvorenom zatvoru "**ljudi šetaju okolo, ali ih kontrolišu i terorišu sve prisutniji srpski tenkovi i drugo teško naoružanje u njegovoj neposrednoj okolini**". Srebrenica, kao i ostale sigurne zone Ujedinjenih nacija bili su "**etnički rezervati pod okriljem Ujedinjenih nacija**".[123]

---

grad od nekih šest hiljada stanovnika prije rata /grad Srebrenica je, po popisu stanovništva od 31. marta 1991, brojao 5.746 stanovnika: 3.673 Muslimana, 1.632 Srbina, 34 Hrvata, 328 Jugoslavena i 79 ostalih - prim. S. Č./, **bila je opkoljena već godinu i po dana. Ova srpska ofanziva povećala je broj njenih stanovnika za više od deset hiljada izbjeglica. Predvodnica srpskih snaga imala ih je već na nišanu. I pucali su. Sa temperaturama ispod nule, bez kaputa i hrane, gomilale su se po ulicama, pod bombama, hiljade i hiljade žena i djece. I nastavili su da pristižu. Ranjenici su se brojali na hiljade. Mrtvi na stotine. Nije bilo ni vode za piće i očekivali smo humanitarnu katastrofu**" (J. M. Mendiluce, nav. dj., str. 191).

Srebrenica je tada, po ocjeni neposrednog svjedoka te "grčke tragedije" - J. Maria Mendilucea, bila "**logor za istrebljenje. Tako je i bilo. Zato što su zlokobni pregovori o primjeni koncepta sigurne zone uključivali i razoružavanje ono malo branitelja Enklave, dok su Srbi ostali naoružani. Prije je to bio čin predaje Ujedinjenim nacijama. 'Neutralnost' obavezuje. I tako se Srebrenica pretvorila u jedan bijedni koncentracioni logor pod upravom UN, do dana kada su je oni koji su sklopili ugovor odlučili izbrisati sa karte. To su i učinili, u saradnji sa administracijom ... u ljeto 1995.** " (Isto, str. 194).

Mendiluce je, navodi Diego Enrique Arria (ambasador Ujedinjenih nacija), "**opisao grad kao 'loš izbjeglički kamp**'. **Prevladavali su nehumani uslovi sa mogućim katastrofalnim posljedicama**" (**ICTY**, IZJAVA SVJEDOKA, Diego Enrique Arria, 11. i 14. april 2003. i 22-25. septembar 2003, paragraf 67;∴ **GENOCID U KONTINUITETU**: Svjedočenje ambasadora Arrie, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2011, str. 67).

[123] AIIZ, Komanda 1. bratunačke lpbr, str. pov. br. 04-1738-1/94, 4. juli 1994 -3. PB i drugim jedinicama, *Informacija za pripadnike brigade*; **ICTY**, IZJAVA SVJEDOKA, Diego Enrique Arria, Haag, 2003, paragrafi 344-346, 357, 360, 370, 419, 422,

Zauzimanje Srebrenice, sigurne zone Ujedinjenih nacija, i posebno "**protjerivanje Muslimana**" s tog područja, bio je strateški cilj velikosrpskog agresora i njegovih petokolonaša i kolaboracionista. U skladu s tim i naređenjem generala Mladića od 19. novembra 1992, te osvajačkim dejstvima Vojske Jugoslavije i snaga paradržavne tvorevine Republike Srpske, komandant Bratunačke brigade potpukovnik Slavko Ognjenović 4. jula 1994. svim pripadnicima te jedinice izdao je *Informaciju za pripadnike brigade*, u kojoj je, između ostalog, polazeći od ocjene kako su **Srbi u Podrinju dobili rat** ("**U Podrinju smo rat dobili**"), "**ali muslimane nismo dotukli**", naglasio da to "**moramo uraditi u narednom periodu**". S tim u vezi, on je ukazao na neophodnost realizacije jednog od "**strateških ciljeva srpskog naroda u Bosni i Hercegovini**": "**moramo ostvariti konačni cilj - da Podrinje bude u cijelosti srpsko. Enklave: Srebrenica, Žepa i Goražde moraju biti vojnički poražene**." U realizaciji tog genocidnog projekta, potpukovnik Ognjenović ukazao je i na ulogu i značaj "Vojske Republike Srpske": "**Vojsku RS moramo neprekidno opremati, obučavati, disciplinovati i pripremati za vršenje tog odlučujućeg zadatka - protjerivanje Muslimana iz enklave Srebrenica. Oko enklave Srebrenica nema povlačenja, već se mora ići naprijed. Neprijatelju treba zagorčavati život i činiti nemogućim opstanak u enklavi, da bi što prije organizovano, masovno napustio enklavu, shvatajući da mu u njoj nema opstanka**."[124]

---

432 i 448. "**Komunikacija sa svijetom van Enklave odvijala se preko radioamatera i poruka Crvenog križa, koje su putovale i po nekoliko mjeseci, a neke nisu nikada došle do cilja. Zbog nedostatka struje stanovnici su živjeli u mraku, a za osvjetljenje su mogli jedino koristiti natopljene krpe, trafo ili jestivim uljem do kojih se također teško dolazilo. Nedostatak obuće i odjeće bio je konstantan. I one male količine odjeće i obuće koje su stizale u enklavu bile su veoma nekvalitetne i neprilagođene prostoru gdje padaju kiše i snjegovi, tako da su se veoma brzo raspadale**" (V. Šabić, nav. dj., str. 86).

[124] AIIZ, Komanda 1. bratunačke lpbr, str. pov. br. 04-1738-1/94, 4. juli 1994 - Jedinici 3. PB, *Informacija za pripadnike* brigade; **ICTY**, Predmet br. IT-02-60-PT, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM I, TUŽILAC protiv VIDOJA BLAGOJEVIĆA, DRAGANA OBRENOVIĆA, DRAGANA JOKIĆA i MOMIRA NIKOLIĆA, *IZMIJENJENA SPOJENA OPTUŽNICA*, Haag, 27. maj 2002, paragraf 22; Međunarodni sud pravde, **PRESUDA -** BOSNA I HERCEGOVINA …, paragraf 279.

Očigledno je pukovnik Ognjenović izdiktirao naredbu za izvršenje genocida nad Bošnjacima, na osnovu koje se pouzdano može utvrditi **subjektivni** (ili mentalni) - *mens rea* - element zločina genocida.

Početkom 1995. političko i vojno rukovodstvo "Republike Srpske" donijelo je odluku da izvrši pritisak na sigurne zone Ujedinjenih nacija u istočnoj Bosni, uključujući i Srebrenicu, kako bi ih učinilo "**neodrživim**", čime bi bio ostvaren "**konačni cilj - da Podrinje bude u cijelosti srpsko**". U tom je cilju bilo **ograničavanje količine goriva i namirnica** potrebnih za snabdijevanje lokalnog stanovništva i snaga Ujedinjenih nacija u sigurnim zonama, uključujući i ograničavanje kretanja snaga Ujedinjenih nacija u istočnoj Bosni, posebno konvoja za opskrbljavanje sigurnih zona Ujedinjenih nacija Srebrenice, Žepe i Goražda,[125] i **smanjivanje veličine sigurnih zona**.[126]

Rukovodstvo "Republike Srpske" je, u skladu s navedenom odlukom, otpočelo s aktivnostima na njenoj realizaciji, a posebno na smanjivanju teritorije navedenih sigurnih zona Ujedinjenih nacija. Prve aktivnosti preduzete su na prijemu organizovanom povodom proslave pravoslavne Nove godine u Bratuncu 14. januara 1995. Na tom sastanku, pored ostalih,

---

[125] AIIZ, Komanda 1. bratunačke lpbr, str. pov. br. 04-1738-1/94, 4. juli 1994 - Jedinici 3. PB, *Informacija za pripadnike brigade*; **ICTY**, Richard J. Butler, **ISKAZ O VOJNIM DOGAĐAJIMA U SREBRENICI** (revizija), **OPERACIJA "KRIVAJA 95"**, paragrafi 4 i 1.34; **ICTY**, Tužilac protiv Momira Nikolića, PRESUDA O KAZNI, 2. decembar 2003, paragraf 106; **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 260; IZVJEŠTAJ O SREBRENICI, IZVJEŠTAJ GENERALNOG SEKRETARA PREMA *Rezoluciji* GENERALNE SKUPŠTINE 53/35 (1998), 15. novembar (u daljem tekstu: **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...),** objavljen u: S. Čekić-M. Kreso-B. Macić, **GENOCID U SREBRENICI, "SIGURNOJ ZONI" UJEDINJENIH NACIJA, JULA 1995**, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2000, str. 15-274, paragraf 235; *Médecins Sans Frontières*, **1995: SREBRENICA, L' ABANDON**, http://www.msf.fr/histoire-sommaire/1995-Srebrenica-abandon; Ograničavanje goriva, municije i namirnica snagama Ujedinjenih nacija ozbiljno su narušile njihovu sposobnost da uspješno nadgledaju odvijanje procesa aktivnosti u sigurnoj zoni Ujedinjenih nacija (R. Butler, nav. dj., paragraf 1.34).

[126] Isto. Pogoršanje **humanitarne** situacije u Srebrenici, sigurnoj zoni Ujedinjenih nacija, bilo je najizraženije u proljeće 1995, kada je u toku nekoliko mjeseci u Srebrenicu stiglo samo nekoliko konvoja hrane (S. Čekić - M. Kreso - B. Macić, nav. dj., str. 131; *Médecins Sans Frontières*, **1995: SREBRENICA, L' ABANDON**, http://www.msf.fr/histoire-sommaire/1995-Srebrenica-abandon; H. Nuhanović, nav. dj., str. 80).

prisustvovali su vojni posmatrači Ujedinjenih nacija iz Srebrenice, novi komandant Holandskog bataljona Ujedinjenih nacija potpukovnik Karremans i komandant Drinskog korpusa generalmajor Milenko Živanović. Tom je prilikom general Živanović vojnim posmatračima Ujedinjenih nacija ponudio mogućnost da, u saradnji s njegovim saradnicima, "definišu" granicu sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice. S tim u vezi, on je pripisao sebi u zaslugu to što je UNPROFOR-u predata teritorija na području "Jadra" (Zeleni Jadar).[127]

U januaru 1995, prilikom primopredaje dužnosti između snaga Ujedinjenih nacija (Holandskog bataljona 2 i Holandskog bataljona 3), srpske snage sa zapadnog dijela upale su u sigurnu zonu i zauzele kotu Bandijera,[128] najvažniji objekat (s vojno-taktičkog stanovišta) na sjevero-

---

[127] Isto, paragraf 1.36. General Živanović je, prema holandskom oficiru za vezu, koji je bio prisutan na tom sastanku, tada konstatovao da će "**u slučaju izbijanja neprijateljstava oko enklave, ovo biti jedan od prvih** (**srpskih ciljeva**)" - Isto.

[128] **REPORT ON SREBRENICA ...**, paragraf 2.40; S. Čekić - M. Kreso - B. Macić, nav. dj., str. 106, 123 i 127-128; M. J. Faber, nav. dj., str. 41 i 112; H. Nuhanović, nav. dj., str. 81. Kota Bandijer se nalazila unutar sigurne zone ispred Posmatračke tačke B u rastojanju od 500 do 1.000 metara, koja (Posmatračka tačka B) je ranije bila potpuno napuštena - nisu je zaposjedale snage UNPROFOR-a (Isto).

Holandski bataljon (Dutchbat) bio je razmješten u Srebrenici, sigurnoj zoni UN-a. Januara 1995. brojao je oko 600 ljudi. Od februara i u proljeće srpski agresor nije dozvoljavao povratak holandskim vojnicima koji su otišli na dopust, što je rezultiralo da je njihov broj pao za najmanje 150 ljudi, i ograničavao je u Srebrenici i drugim sigurnim zonama UN-a kretanje međunarodnim konvojima za dostavljanje pomoći i snabdijevanje (**REPORT ON SREBRENICA ...**, paragraf 2.52; S. Čekić - M. Kreso - B. Macić, nav. dj., str. 127; Međunarodni sud pravde, **PRESUDA** - BOSNA I HERCEGOVINA ..., paragraf 282; H. Nuhanović, nav. dj., str. 160).

Treći holandski bataljon sastojao se od Komande bataljona, dvije pješadijske čete (B i C čete), Izviđačkog voda (sa komandosima), dva voda za obezbjeđenje, voda inžinjerije, odjeljenje iz komande za uklanjanje eksplozivnih sredstava i dva tima za markiranje ciljeva (vazduhoplovni oficiri za navođenje aviona na ciljeve na zemlji - Forward Air Controller - FAC). Oko 300 pripadnika činila je pješadija, a ostali dio je služio u svojstvu razne podrške (S. Čekić - M. Kreso - B. Macić, nav. dj., str 127).

Sjedište Komande bataljona bilo je u Potočarima, naselju smještenom 6 kilometara sjeverno od Srebrenice, a manje od 2 kilometra južno od "Morillon linije" (granica sigurne zone uspostavljena pregovorima u aprilu - maju 1993). Četa C bila je smještena pri Komandi bataljona u Potočarima i održavala je pet osmatračnica: "Novembar", "Papa", "Kvibek", "Romio" i "Alfa" (November, Papa, Quebec, Romeo i Alpha) u sjevernom dijelu sigurne zone Ujedinjenih nacija. Četa B bila je smještena u gradu Srebrenici i držala je tri

zapadnom području Srebrenice, sigurne zone Ujedinjenih nacija. Time je civilno stanovništvo Sućeske bilo prestrašeno.[129] Zauzimanjem kote Bandijera, agresor je kompletnu jedinicu s oklopnim sredstvima i artiljerijom rasporedio na položaj s kojeg je cijelo područje Sućeske bilo ugroženo. Organi vlasti i civilno stanovništvo Sućeske tražili su od Holandskog bataljona da odmah reagira i prisili srpske snage da se povuku s te kote. Međutim, UNPROFOR nije preduzimao nikakve aktivnosti.[130]

---

osmatračnice: "Čarli", "Eho" i "Fokstrot" (Charlie, Echo, Foxtrot) u južnom dijelu sigurne zone Ujedinjenih nacija. Osmatračnice su predstavljale tačke za osmatranje upada u sigurnu zonu Ujedinjenih nacija i iz nje na liniji razgraničenja približno dugoj 50 kilometara. Potpuno prikrivanje linije razgraničenja sigurne zone nije bilo moguće, djelimično zbog nedostatka ljudstva. Na nekoliko mjesta postojali su značajni neosmatrani prostori, posebno duž zapadne granice (Isto).

Na svakoj osmatračnici nalazilo se oko 7 vojnika, uglavnom opremljenih sa transporterom na kome se nalazio teški mitraljez kalibra 12,7 mm. Pored toga, za osmatračnice je bilo tipično da imaju jedan tronožni lanser raketa sa optičkim vođenjem (Ground Tripod Launcher-TOW), postavljen na vrhu osmatračnice, nekoliko lakih raketnih lansera AT-4, zajedno sa ličnim naoružanjem i automatskim oružjem koje je svaki vojnik nosio. Osmatračnice su bile obojene u bijelo i nosile su jasno istaknute zastave Ujedinjenih nacija. Osmatrači su bili non-stop prisutni, a osmatračnice su služile kao tačke odakle su izvođene redovne patrole (Isto, str. 127-128; **REPORT ON SREBRENICA ...**, paragraf 2.53; H. Nuhanović, nav. dj., str. 79-80).

Srpski agresor od početka 1995, pored zabrane ulaska ili odlaska pripadnika Holandskog bataljona u i iz sigurne zone Ujedinjenih nacija, nije dozvoljavao da konvoji za snabdijevanje Holandskog bataljona uđu u sigurnu zonu Ujedinjenih nacija. Posljedni konvoj je došao 28. februara 1995. Od tada Holandski bataljon nije dobio ni gorivo, ni municiju, ni rezervne dijelove i tehničku opremu, ništa osim malog konvoja sa hranom krajem maja 1995. Od tada nikakva svježa hrana, mliječni proizvodi, tjestenina ili meso nisu uneseni u Srebrenicu, sigurnu zonu Ujedinjenih nacija. Holandski bataljon je bio prisiljen da pozajmljuje gorivo od UNHCR-a, a patroliranje vozilima zamijenio je patroliranjem pješke. Lokalne vlasti Srebrenice, sigurne zone Ujedinjenih nacija, na zahtjev Holandskog bataljona, a uz saglasnost UNHCR-a, "pozajmile" su mu oko 50.000 litara goriva (**REPORT ON SREBRENICA ...**, paragrafi 2.42, 2.51 i 2.52; S. Čekić - M. Kreso - B. Macić, nav. dj., str. 131; M. Kreso, nav. dj., str. 134; H. Nuhanović nav. dj., str. 137).

[129] H. Nuhanović, nav. dj., str. 81. Srpske snage su područje Sućeske do dolaska UNPROFOR-a (18. aprila 1993) svakodnevno granatirale, pri čemu se "**broj eksplozija kretao i do nekoliko stotina, pa ponekad i do nekoliko hiljada u toku jednog dana**" (Isto, str. 81-82). Od tada su vršena povremena granatiranja i napadi, čime se "**život, onoliko koliko je bilo moguće u ratnim uslovima, normalizirao**" (Isto, str. 82).

[130] Isto, str. 82.

U februaru 1995. situacija u Srebrenici je, uprkos sporazumu o (četveromjesečnoj) obustavi vatre i neprijateljstava (od 23. i 31. decembra 1994),[131] počela da se "**rapidno pogoršava**", pri čemu su stizali i drugi "**zloslutni znaci od strane Vojske Republike Srpske**".[132] Od sredine februara 1995. srpske snage su nastavile "**sa stezanjem obruča oko sigurne zone, progresivno smanjujući već ograničeni protok humanitarne pomoći u Enklavu i sputavala sadržaje logističke podrške Holandskom bataljonu**".[133]

Početkom marta 1995 (4. i 5. marta) na Jahorini (u blizini Pala), u skladu sa srpskom nacionalističkom ideologijom, politikom i praksom osvajačkog i genocidnog karaktera, te "**strateškim ciljevima srpskog naroda u Bosni i Hercegovini**", održan je sastanak (najvišeg) političkog i vojnog rukovodstva Savezne republike Jugoslavije i njihovih kolaboracionista i petokolonaša - "Republike Srpske". Nakon temeljite i "opširne rasprave i konzumiranja obilnih količina alkohola", a polazeći od činjenica da 1. maja ističe sporazum o prekidu vatre i neprijateljstava, koji je, uz posredovanje Jimmyja Cartera (bivši predsjednik Sjedinjenih Američkih Država) i Yasushija Akashija, 1. januara 1995. stupio na snagu, te da "Bosanci i Hrvati sporazum vide kao korisnu pauzu da se pripreme za sljedeću rundu borbi", donesena je odluka o nastavku ofanzivnih borbenih dejstava. S tim u vezi, posebna pažnja posvećena je **ofanzivnim**

---

131 S. Čekić - M. Kreso - B. Macić, nav. dj., str. 105-108.

132 **ICTY, Presuda Krstić**, paragrafi 26-27. Već siromašni izvori opskrbe za civilno stanovništvo još više su se smanjivali, "**pa su čak i rezerve snaga UN-a u hrani, lijekovima, gorivu i municiji postale opasno male. Na kraju su mirovne snage imale tako malo goriva da su bile prisiljene Enklavom patrolirati pješice. Vojnicima Dutchbata, koji su radi dopusta napustili to područje, nije bilo dopušteno da se vrate i njihov broj je sa 600 spao na 400 ljudi**" (**Presuda Krstić**, paragraf 26).

133 **SREBRENICA 1995**, knjiga 3, str. 130; **ICTY**, IZJAVA SVJEDOKA: Rupert Smith, br. 00848873, paragrafi 26 i 31-32, 14. august 1996. U Srebrenici je početkom marta 1995, po ocjeni generala Ruperta Smitha, "**vladala opšta atmosfera depresije u Enklavi, grad je bio pretrpan izbjeglicama, nije bilo struje ni komunalija u Enklavi i većina stabala na uzvisinama bila je posječena za ogrjev**" (**ICTY**, IZJAVA SVJEDOKA: Rupert Smith, br. 00848875, paragraf 31, 14. august 1996).

dejstvima u Podrinju - "dokrajčivanje istočnobosanskih enklava, a posebno Srebrenice".[134]

General Mladić je 7. marta 1995, u razgovoru s komandantom UNPROFOR-a generalom Rupertom Smithom, "**pokazao da je nezadovoljan režimom sigurnih zona i da će možda preduzeti vojne akcije na istočne enklave**",[135] čime je najavio osvajačku ofanzivu i zločin genocida.

Predsjednik "Republike Srpske", Radovan Karadžić, 8. marta 1995. "**vrlo hitno**" izdao je *DIREKTIVU ZA DALJA DEJSTVA OP. BR. 7* /velika slova u originalu - prim. S. Č./ "Vojsci Republike Srpske" u vezi s njenom dugoročnom strategijom prema Srebrenici i Žepi, sigurnim zonama Ujedinjenih nacija, a u cilju "**definitivnog oslobađanja Podrinja**", odnosno zauzimanja Podrinja, po kojoj je, između ostalog, trebalo "**svakodnevnim planskim i osmišljenim borbenim aktivnostima stvoriti uslove totalne nesigurnosti, nepodnošljivosti i besperspektivnosti daljeg opstanka i života mještana u Srebrenici i Žepi**". Tom naredbom je, pored ostalog, osmišljena i još jednom potvrđena *konkretna, specifična namjera* (*dolus specialis*) za istrebljenje Bošnjaka, odnosno - posebna namjera za zločin genocida. U toj strategiji konkretno se navodi da "Vojska Republike Srpske" treba "**što pre izvršiti potpuno fizičko odvajanje Srebrenice od Žepe, čime će sprečiti i pojedinačno komuniciranje između ovih enklava**". U slučaju "**odlaska snaga UNPROFOR-a iz Žepe**

---

[134] J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 165-166; **ICTY**, IZJAVA SVJEDOKA: Rupert Smith, br. 00848874, paragraf 28, 14. august 1996. Taj sastanak spominje i general Rupert Smith, komandant UNPROFOR-a. S tim u vezi, on navodi da je general Mladić "**učestvovao na veoma važnom sastanku 4. i 5. marta, na kojem su, između ostalih, učestvovali Karadžić, Krajišnik i Koljević. Kada sam ja stigao** /tj. general Smith, na Jahorinu-Pale, 5. marta 1995. – prim. S. Č./, **primijećeno je nekoliko automobila marke 'Mercedes' sa beogradskom registracijom, uključujući i jedan u kojem je bio funkcioner koji je identifikovan kao gospodin Budimir Košutić. Na Jahorini je, također, bila i visoka delegacija ruskog parlamenta**" (**ICTY**, IZJAVA SVJEDOKA: Rupert Smith, br. 00848874, paragraf 28, 14. august 1996).

[135] **ICTY**, IZJAVA SVJEDOKA: Rupert Smith, br. 00848875, paragrafi 32-35; **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI** ..., paragraf 180. General Smith je upozorio Mladića "**da ne napada enklave, ističući da će takva akcija skoro sigurno dovesti do međunarodne vojne intervencije protiv Srba**". Međutim, "**general Mladić to nije uvažio**" (**IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 180).

i Srebrenice", Komanda Drinskog korpusa "**će isplanirati operaciju pod nazivom 'Jadar', sa zadatkom razbijanja i uništenja muslimanskih snaga u ovim enklavama i definitivnog oslobađanja Podrinja**".[136]

U cilju obezbjeđenja borbenih dejstava, posebna je pažnja usmjerena na "**moralno-psihološko obezbeđenje**", pri čemu je sastavni dio tog zločinačkog plana bila i blokada konvoja pomoći. U vezi s tim, Radovan Karadžić je naredio "**preko nadležnih državnih i vojnih organa, zaduženih za rad sa UNHCR-om i humanitarnim organizacijama, planskim i nenametljivim retroaktivnim odobravanjem zahteva, smanjiti i ograničiti logističku podršku snaga UNPROFOR-a u enklavama i dotur materijalnih sredstava muslimanskom življu, i učiniti ih ovisnim od naše dobre volje, a istovremeno izbeći osudu međunarodne zajednice i svetskog javnog mnenja**".[137]

---

[136] AIIZ, Vrhovna komanda OS Republike Srpske, Dt. br. 2/2-11, ("**NARODNA ODBRANA**", "**DRŽAVNA TAJNA**", "**VRLO HITNO**"), 8. marta 1995 - Komandama korpusa, Vazduhoplovstvu i protivvazdušnoj odbrani i Centru vojnih škola VRS, *DIREKTIVA ZA DALJA DEJSTVA OP. BR.* 7; R. Butler, nav. dj., paragraf 1.37; **ICTY**, **Presuda Krstić**, paragraf 28. General Rupert Smith je prvi dio *Direktive* o "**planskim i osmišljenim borbenim aktivnostima** …" protumačio tako da su u njoj data uputstva da se "**ljudima u tim enklavama ne da disati, da se izlože pritisku, kako u fizičkom smislu, tako i u smislu načina života, egzistiranja**" (**ICTY**, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM, **TUŽILAC PROTIV SLOBODANA MILOŠEVIĆA**, *ODLUKA PO PRIJEDLOGU ZA DONOŠENJE OSLOBAĐAJUĆE PRESUDE*, 16. JUNI 2004, paragraf 204). Drugi dio *Direktive* ("**U slučaju odlaska snaga UNPROFOR-a** …") general Smith je protumačio da će Srebrenica i Žepa "**biti 'izbrisane' ako se UN povuče**" (Isto). Ujedinjene nacije se nisu povukle, već je, nažalost, u njihovom prisustvu i uz njihovu raznovrsnu pomoć izvršen zločin genocida nad Bošnjacima.

Navedenom direktivom predviđeno je , "**do polovine marta 1995. godine, u dogovoru sa Komandom HK** /Hercegovačkog korpusa - prim. S. Č./ **i SRK** /Sarajevsko-romanijskog korpusa - prim. S. Č./**, isplanirati operaciju 'Zvijezda - 95', sa zadatkom oslobađanja** /odnosno zauzimanja - prim. S. Č./ **srpskih prostora u enklavi Goražde i svođenje enklave na veličinu zaštićene zone od 3 km od centra grada, kao i definitivnog vojničkog poraza muslimanskih OS i otklanjanja bilo kakve mogućnosti za spajanje sa snagama na Igmanu i Bjelašnici**" (AIIZ, Vrhovna komanda OS Republike Srpske, Dr. br. 2/2-11, "**NARODNA ODBRANA**", "**DRŽAVNA TAJNA**", "**VRLO HITNO**", 8. mart 1995 - Komandama korpusa, Vazduhoplovstvu i protivvazdušnoj odbrani i Centru vojnih škola VRS, *DIREKTIVA ZA DALJA DEJSTVA OP. BR. 7).*

[137] AIIZ, Vrhovna komanda OS Republike Srpske, Dt. br. 2/2-11, 8. marta 1995 - Komandi 1. i 2. KK i drugima.

Radovan Karadžić je 4. augusta 1995. na srpskoj televiziji (*SRNA*) javno priznao da je odobrio genocid u Srebenici: "**Mi smo željeli i stvorili smo od Mladića legendu, jer mi znamo da naš narod želi legende, međutim propustili smo da malo iznesemo i uspjehe pojedinih komandanata korpusa. Recimo sada Krstić, koji je preda mnom isplanirao i ja sam mu odobrio taj zadatak za Srebrenicu, koji je izvrsno uradio. Naravno, pomaže Glavni štab i Mladić, svi drugi, ali treba znati da je taj Krstić veliki vojskovođa**."[138] To priznanje Karadžić je ponovio i na sjednici paradržavne Skupštine Republike Srpske, 15. i 16. februara 1995, pri čemu je posebno naglasio da se ne kaje za to: "**Ja sam kao vrhovni komandant stao iza plana za Žepu i Srebrenicu, za Srebrenicu uglavnom. Žepa se podrazumijevala. Gospodo, mi bismo izgubili rat da postoji Žepa sa 90.000 naoružanih Muslimana, izgubili bismo rat. Lično sam nadgledao plan bez znanja GŠ (Glavnog štaba) ne ni krijući, nego slučajno nailazeći na generala Krstića i savjetovao mu da pravo ide u grad i da proglasi pad Srebrenice, a poslije ćemo se juriti sa Turcima po šumama. Odobrio sam i bliži zadatak i radikalni zadatak i ne kajem se za to**."[139]

---

[138] ∴ **ZLOČINI NAD BOŠNJACIMA U SREBRENICI ZA VRIJEME AGRESIJE NA REPUBLIKU BOSNU I HERCEGOVINU 1991.-1995,** Zbornik radova sa međunarodnog naučnog skupa, održanog u Sarajevu, 12. jula 1997, knjiga 1 (u daljem tekstu: **SREBRENICA 1995**, knjiga 1), Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 1998, str. 431.

Radovan Karadžić je u martu 1995, prema *Drugoj izmijenjenoj optužnici* ICTY-a (protiv Radovana Karadžića), od 18. februara 2009, i *Trećoj izmijenjenoj optužnici*, od 19. oktobra 2009, "**u dogovoru s drugima proveo u djelo i/ili koristio druge da provedu u djelo plan zauzimanja srebreničke enklave i prisilnog premještanja i/ili deportacije stanovnika, bosanskih Muslimana, iz Srebrenice** …" (∴ **OPTUŽNICE PROTIV RADOVANA KARADŽIĆA I RATKA MLADIĆA**, priredili Sabina Subašić-Galijatović i Enis Omerović - u daljem tekstu: ∴ **OPTUŽNICE** …, - Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2010, str. 267).

[139] E. Bećirević, nav. dj., str. 122. Nažalost, "**niko od prisutnih**" "**poslanika**" - ni Milorad Dodik, piše dr. Edina Bećirević, "**nije pokazao neslaganje niti reagirao na ove Karadžićeve riječi, iz čega se može zaključiti da su članovi tzv. Skupštine bosanskih Srba odobravali genocidni plan i genocidnu ideju**" (Isto).

Zanimljivo je ukazati na činjenicu da je na toj sjednici "Skupštine Republike Srpske", na kojoj je kao i uvijek, dominirala "**ratna i genocidna retorika**", Milorad

Glavni štab "Vojske Republike Srpske" je 31. marta 1995, u skladu s Karadžićevom direktivom od 8. marta, izdao *DIREKTIVU ZA DALJA DEJSTVA OP. BR. 7/1*, koju je potpisao general Ratko Mladić, " **... izvođenjem planiranih borbi, bojeva i operacija ... i aktivnim b/d** /borbenim dejstvima - prim. S. Č./ **prema ... i oko enklava Srebrenica, Žepa, Goražde i bihaćki džep**",[140] radi realizacije "Direktive br. 7".

Krajem marta i početkom aprila 1995. srpske snage su intenzivirale artiljerijske napade na područje Sućeske, djelujući haubicama i tenkovima, čime se nekoliko sela i zaselaka našlo na direktnom udaru tenkovske vatre. Zbog toga je u maju 1995. nekoliko zaselaka potpuno iseljeno - stanovništvo je napustilo svoje kuće i preselilo se u "bezbjednije" područje Sućeske. Kuće su potpuno uništene.[141] Iako je riječ o otvorenom napadu na sigurnu zonu Ujedinjenih nacija, UNPROFOR nije reagovao.[142]

Dodik, učestvujući u raspravi, pokazao nezadovoljstvo što Srbi nisu uspjeli da zauzmu Bihać (krajem 1994), čime, po njemu, njihova - srpska - "naša kataklizma", "**počinje sa Bihaćem**" i što su pristali na mirovni proces i "**prekid vatre**", konstatacijom da je to "**katastrofa za RS**". Navodeći kako je "**najveća greška rata Srebrenica i Žepa i neko za to treba da snosi odgovornost … Ko je odgovoran za to**?", Dodik otkriva dogovor između srpskog agresora i tzv. međunarodne zajednice o zauzimanju sigurnih zona Ujedinjenih nacija i genocidu nad Bošnjacima: "**Mi smo legalizovali pred MZ da se mogu uzeti zaštićene zone, a onda smo nakon pet dana galamili kako se ne može na zaštićenu zonu Republiku Srpsku Krajinu udariti. Izgubili smo poziciju koju smo branili**" (Isto, str. 121-122).

Na osnovu navedene Dodikove izjave, dr. E. Bećirević s pravom zaključuje kako "**on nije zabrinut zbog genocida koji je počinjen nad Bošnjacima, već zbog toga što je time oslabljena pregovaračka pozicija Srba. Dodikova retorika, također je genocidna, jer pokazuje razočaranost što srpska vojska nije osvojila Bihać. Naime, važno je napomenuti da se sjednica održava u oktobru 1995. kada je opštepoznato kakve je posljedice imalo osvajanje bosanskohercegovačkih gradova od srpske vojske. Još je značajnije to što je Milorad Dodik ovu izjavu izrekao na sjednici na kojoj je Karadžić praktično objavio da je odobrio genocid u Srebrenici** …" (Isto, str. 122).

140 AIIZ, Glavni štab Vojske Republike Srpske, DT br. 02/2-15, 31. mart 1995 - Komandi: 1. KK i drugima; **ICTY**, **Presuda Krstić**, paragraf 29.

141 **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 261; H. Nuhanović, nav. dj., str. 84.

142 H. Nuhanović, nav. dj., str. 85. Napadi na Sućesku su, piše Hasan Nuhanović, "**bili više nego dovoljan razlog da UNPROFOR angažira zračne snage i eliminira barem one položaje VRS-a, tj. oruđa sa kojih je otvarana vatra**" (Isto).

Od kraja marta 1995. Glavni štab "Vojske Republike Srpske", Ministarstvo odbrane, Ministarstvo unutrašnjih poslova i Drinski korpus izdavali su, po naredbi Radovana Karadžića, naređenja za izvršenje mobilizacije "**cjelokupnih ljudskih i materijalnih potencijala Republike Srpske**".[143] Aktivnosti na mobilizaciji vojnih obveznika, stoke i materijalno-tehničkih sredstava pojačane su u junu,[144] posebno od druge polovine te početkom jula 1995. Karadžić je 16. juna 1995. izdao naredbu (pov. br. 01-1118/95) o uvođenju posebnih - najviših mjera "**borbene gotovosti za oružane snage, sve državne organe i organizacije, sva preduzeća i ustanove i cjelokupno stanovništvo**".[145] Glavni štab "Vojske Republike Srpske" obezbijedio je, preko komandi i jedinica, te Ministarstva odbrane i njegovih sekretarijata i odsjeka, organizovan prijem mobilizacije vojnih obveznika, prihvat i uvođenje u jedinice, o čemu postoje brojna dokumenta, posebno za period od kraja juna i početka jula 1995.

U proljeće 1995. su, uporedo s vojnim, vršene i druge pripreme za vojnu operaciju protiv Srebrenice, sigurne zone Ujedinjenih nacija. O tome je, primjera radi, Radovan Karadžić upoznao najuže i povjerljive saradnike, koji su na općinskom i regionalnom nivou, preko civilnih struktura vlasti, preduzeli niz aktivnosti.[146]

"**Raspad istočnih enklava**", odnosno zauzimanje sigurnih zona Ujedinjenih nacija u istočnoj Bosni, Srebrenice, Žepe i Goražda, je, na-

---

143 AIIZ, Komanda Drinskog korpusa, str. pov. br. 04/111-2, 27. mart 1995 - Komandi 1. zpbr i drugima.

144 AIIZ, Republika Srpska, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Kabinet ministra, broj: K/p-267/95, 7. juni 1995 - RJB - rukovodiocu i drugima.

145 AIIZ, Republika Srpska, Predsedniku Republike Srpske Sarajevo, pov. broj: 01-1118/95, 16. juni 1995 - Vladi Republike Srpske i drugima.

146 **ICTY**, Izjava Miroslava Deronjića, 19. novembar 2003, paragrafi 163-165. Radovan Karadžić je u maju 1995, prilikom jednog sastanka u Zvorniku, rekao Miroslavu Deronjiću: "**Miroslave, u Srebrenici će se uskoro odvijati neka vojna operacija. Ne mogu ti iznositi nikakve detalje, i molim te, nemoj o ovome nikome ništa da govoriš, ali preduzmi korake kad se vratiš, odnosno one radnje za koje misliš da su potrebne u Bratuncu"** (Isto). Deronjić je shvatio poruku Radovana Karadžića i "**narednih dana u Bratuncu, u junu, na jedan diskretan način**" "**obavio niz nekih priprema koliko su mogućnosti opštine dozvoljavale**" (Isto).

žalost, "**dogovoren 23. maja 1995. između Roberta Frasurea**/odnosno Sjedinjenih Američkih Država – prim. S. Č./, **koji je bio Holbrookeova desna ruka, i Miloševića, koji će, zadovoljan što će Republika Srpska uskoro biti 'očišćena' od svojih enklava, pristati da potpišu mirovni sporazum**".[147]

Taj "**dogovoreni**" zločin između Sjedinjenih Američkih Država i Slobodana Miloševića javno je - na sarajevskoj televiziji *Hayat* 19. novembra 2005. potvrdio (lično) Richard Holbrooke: "**Što se tiče Srebrenice, nije se smjelo dopustiti da se ova velika tragedija dogodi, ali, ona se dogodila. Reći ću vam - imao sam inicijalne instrukcije (dobio sam instrukcije) da žrtvujem Srebrenicu, Goražde i Žepu i osjetio sam da je to pogrešno. Radujem se danu kada će Srebrenica biti u potpunosti u rukama izvornih stanovnika, Muslimana ...**"[148]

---

[147] Sylvie Matton, **LE PROCÈS TANT ATTENDU DE MLADIC ET DE L' OCCIDENT COMPLICE** *Rue 89*, Paris, 27. maj 2011, http://www.rue89.com/2011/05/27/le-proces-tant-attendu-de-ratko-mladic-et-de-loccident-complice-206221.

[148] TV *Hayat*, 19. novembar 2005. Ova izjava može se pogledati na: **www.youtube**, pod naslovom: "*Richard Holbrooke admits Srebrenica genocide responsibility*".

Sredinom 1995. velike zapadne demokratije, tvrdi Florence Hartmann, "**žrtvovale su stanovništvo Srebrenice i Žepe**", kao što su to učinile sa stotinama hiljada civila prije toga, "**na oltar mirovnog plana koji zapadnjački oportunizam nije znao drugačije nametnuti**", "**prepustivši ga svjesno njihovim krvnicima i lišivši zatim preživjele njihove zemlje i suđenja koja bi ih mogla izvući iz agonije i povratilo im dostojanstvo**". To je u novembru 2005, prilikom desetogodišnjice Dejtonskog sporazuma, potvrdio lično Richard Holbrooke: "**Moje su glavne upute bile da žrtvujem Srebrenicu, Žepu i Goražde i ja sam mislio da je to greška**" (F. Hartmann, **MIR I KAZNA**, Buybook, Sarajevo, 2007, str. 156-157 i 159).

Navodeći kako je "**godinu dana poslije**" R. Holbrooke povukao svoje riječi, Florence Hartmann piše: "**ali činjenice ostaju: Srebrenica i mala susjedna enklava Žepa, također, nastanjena bosanskim izbjeglicama** /i ne samo prisilno protjeranim iz okupiranih gradova već i domicilnim stanovništvom - prim. S. Č./ **iz prvih valova etničkog čišćenja** /odnosno genocida - prim. S. Č./, **pale su** /tj. zauzete su - prim. S. Č./ **u ruke generala Mladića u julu 1995. i date Srbima na mirovnim pregovorima u novembru 1995, kada je stvarnost zločina bila već dokazana i potanko prikazana, zahvaljujući prvim istragama ICTY-a, u sasvim novoj optužnici protiv Radovana Karadžića i Ratka Mladića od 14. novembra 1995.**" (F. Hartmann, nav. dj., str. 157; **SREBRENICA 1995**, knjiga 1, str. 436-470; ∴ **OPTUŽNICE ...**, str. 41-45).

Velike sile su, uključujući i Francusku, koja je, po ocjeni, Florence Hartmann, "**glasom svoga predsjednika pozivala na djelovanje da bi se spriječili pokolji, na kraju je**

Kada ga Sylvie Matton kontaktirala e-mailom oktobra 2006. i pitala "**da li je to žrtvovanje podrazumijevalo samo teritorije ili narod**", Holbrooke je odgovorio: "**Oboje**"[149] **- teritorije i narod**, odnosno osva-

---

pristala na nedjelovanje i, radi mira, prihvatila posljedice /odnosno rezultate - prim. S. Č./ **genocida u Srebrenici**", nažalost, "**dopustile da im se nametnu uslovi mira i omogućile onima koji su izrazili svoje genocidne namjere da ih ostvare i da tako dovrše provođenje svoga plana**". One su u Dejtonu nagradile "**one koji su nekoliko sedmica prije sustavno deportirali i ubijali muslimansko stanovništvo te enklave** /sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenicu - prim. S. Č./, **dodijelivši im polja smrti, a zatim im omogućili da ih nasele po svojoj volji, kako bi zauvijek izmijenili etničku strukturu. Od tada oni nisu prestali umanjivati genocid, odbijajući suditi glavnim okrivljenicima i pokušavajući spriječiti ICTY da ukaže na direktnu Miloševićevu odgovornost, te ne preduzimajući nikakvu učinkovitu mjeru da osigura povratak izbjeglih. Dvanaest godina poslije tih događaja, manje od hiljadu njih uspjelo se ponovo vratiti u Srebrenicu**" (F. Hartmann, nav. dj., str. 157).

149 S. Matton, nav. dj., http://www.rue89.com/2011/05/27/le-proces-tant-attendu-de-ratko-mladic-et-de-loccident-complice-206221.

U vrijeme dok su srpski agresor i njegovi kolaboracionisti i petokolonaši napadali sigurnu zonu Ujedinjenih nacija Srebrenicu, jula 1995, Richard Holbrooke tvrdi da je satima "**neuspješno pokušavao iznaći način da se zaustavi tragedija u Srebrenici i Žepi**". Njegovu preporuku - "**da se upotrijebi zračna sila protiv bosanskih Srba u drugim dijelovima zemlje - odbacile su zapadnoevropske nacije, čije su trupe bile na kocki, ali i Pentagon**". Trinaestoga jula, "**kada su Srbi počeli sa sistematskim ubijanjem Muslimana na Fudbalskom igralištu** /u Bratuncu - prim. S. Č./, **Chirac je pozvao predsjednika Clintona. Rekao je da se nešto mora učiniti i predložio da američki helikopteri prevezu u Srebrenicu francuske trupe da pomognu gradu. O ovom prijedlogu se već razmatralo putem zvaničnih francuskih kanala, ali je naišao na žestoko protivljenje, ne samo Britanaca i Pentagona, nego i same Chirakove vlade. Nije bilo šanse da bude prihvaćen**" (Richard Holbrooke, **ZAVRŠITI RAT**, Šahinpašić, Sarajevo, 1998, str. 74).

"**U međunarodnom sistemu**", piše Holbrooke, "**nije više bilo energije. Gdjegod bi se čovjek okrenuo, suočio bi se sa osjećajem smetenosti pred brutalnošću bosanskih Srba. Prva linija otpora za svaku akciju bila je holandska vlada koja je odbila dopustiti zračne udare sve dok su svi njeni vojnici u Bosni. Kroz svaki raspoloživi kanal, u Londonu, Parizu i štabu NATO-a, tražili smo neki odgovor. Bilo je beskorisno. Čitavu sedmicu pozivao sam našeg ambasadora u Holandiji Terrya Dornbusha, upućujući ga da pritisne Holanđane da dopuste zračne udare, ali uzalud. Drugi Evropljani dostigli su svoj limit; kako su i njihovi vojnici bili u opasnosti, nisu pristajali ni na kakvu akciju koja bi ugrozila Holanđane. Srbi su ovo znali i mnoštvo holandskih vojnika držali su zarobljene u prostorima UN, u obližnjem selu Potočari, dok ne završe svoj prljavi posao u Srebrenici. Prema Međunarodnom komitetu crvenog krsta,**

janje *životnog prostora* (*lebensrauma*) i istrebljenje Bošnjaka, nacionalne, etničke i vjerske grupe kao takve.

Sylvie Matton ističe i tvrdi da joj je Carl Bildt "**potvrdio da je Republika Srpska pregovarana** /tj. dogovorena – prim. S. Č./ **u Beogradu u maju 1995**", na osnovu čega je zaključila da je riječ o **žrtvovanju Srebrenice** ("**..., neosporno to nije išlo bez žrtvovanja Srebrenice**").[150]

I prof. dr. Francis Boyle potvrđuje da je Holbrooke, odnosno Sjedinjene Američke Države, "**žrtvovao Srebrenicu i Žepu**", sigurne zone Ujedinjenih nacija, "**kako bi Srbija graničila sa RS na cijelom tom potezu**" (na Drini).[151]

Komandant UNPF-a (Mirovnih snaga Ujedinjenih nacija u bivšoj Jugoslaviji), general Bernard Janvier, polazeći od "**principijelne averzije protiv upotrebe zračnih udara protiv Srba**" i ocjene kako je "**primarni zadatak UNPROFOR-a samoodbrana**", a "**odbrana civilnog stanovništva sekundarna**", 24. maja 1995. u Vijeću sigurnosti iznio je mišljenje da se Ujedinjene nacije povuku iz (svojih) "**istočnih sigurnih zona (Srebrenica, Žepa, Goražde)**" i, s tim u vezi, predložio, "**uprkos svečanim rezolucijama Ujedinjenih nacija**", predaju Srebrenice, sigurne zone Ujedinjenih nacija, s obrazloženjem "**da i njenoj nedovoljno naoružanoj posadi prijeti opasnost da postanu taoci**", čime je (prvi) najavio zločin genocida, a što je "**poslužilo kao zeleno svjetlo srpskim vojnim komandantima**.[152] Sljedećeg dana Holandski bataljon obavi-

---

u Srebrenici između 12. i 16. jula 1995. smrt je odnijela 7.079 bosanskih Muslimana. Većina žrtava bile su nenaoružane i većina je nastradala u zasjedama ili masovnim egzekucijama. Po intenzitetu, ništa u ratu nije se moglo mjeriti ili će se ikad mjeriti sa Srebrenicom. Ime će postati dio jezika užasa modernog rata, zajedno sa Lidicima, Oradourom, Babi Yarom i Katinskom šumom" (Isto).

150 Sylvie Matton, **LE PROCÈS TANT ATTENDU DE MLADIC ET DE L' OCCIDENT COMPLICE** *Rue 89*, Paris, 27. maj 2011, http://www.rue89.com/2011/05/27/le-proces-tant-attendu-de-ratko-mladic-et-de-loccident-complice-206221.

151 Francis Boyle, *Evropa i Clinton su u Daytonu svjesno napravili Bosnu i Hercegovinu iz dva dijela, da bi se oko 2010. mogla raspasti na dvije države*, www. depo.ba/front/francis-boyle, str. 8, 18. februar 2012.

152 Muharem Kreso, **BONSKI KONGRES ZA DOKUMENTACIJU GENOCIDA U BOSNI I HERCEGOVINI O JULSKOJ TRAGEDIJI SREBRENICE**, u:

jestio je pretpostavljene da “**nema goriva i municije**”, te da “**ne može izvršiti zadatak niti se suprotstaviti srpskom napadu**”.[153]

Nakon što je NATO izvršio udare na srpska skladišta municije u blizini Pala 25. maja 1995, srpske snage su izvršile artiljerijske napade na više gradova u Republici Bosni i Hercegovini, uključujući i Tuzlu, sigurnu zonu Ujedinjenih nacija, gdje je ubijen 71 civil, od čega 20-ero djece, među kojima i jedno dijete od 2 godine, i ranjeno 123 civila, te sigurnu zonu Goražde, uključujući i posmatračke tačke UNPROFOR-a, zatim sigurnu zonu Ujedinjenih nacija Sarajevo, kao i artiljerijski napad na sigurnu zonu Ujedinjenih nacija Srebrenicu (u poslijepodnevnim satima).[154] To je, pored ostalog, bio otvoreni napad i na civile i civilno stanovništvo Srebrenice i “**otvorena i drska provokacija protiv snaga UNPROFOR-a**”. Međutim, izostala je bilo kakva reakcija UNPROFOR-a.[155]

SREBRENICA 1995, knjiga 1, str. 135; **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 187; J. M. Faber, nav. dj., str. 63-64 i 113; M. A. Sells, nav. dj., str. 44-45. Tada je general Janvier iznio četiri opcije: “**- nastaviti sa postojećim kursom; - potpuno povlačenje; - odlučujući nastup, što povlači pregrupisavanje i povlačenje iz (istočnih) sigurnih zona i – reduciranje misije Ujedinjenih nacija, ograničavanje na pružanje humanitarne pomoći u Federaciji**” (M. J. Faber, nav. dj., str. 63-64).

[153] M. Kreso, nav. dj., str. 135. Komandant Holandskog bataljona (potpukovnik Karremans) je 25. maja, “**u jednom vrlo dugačkom izvještaju**”, informisao “**sve nadređene i odgovorne**” **da više nije u stanju da provodi svoj zadatak i izvršava naređenja. Bio je to kraj njegove misije. Nakon toga,** tvrdi Karremans, “**počeli smo da se snalazimo, da improvizujemo. Na taj način održali smo se do 6. jula u okviru svoje misije**” (∴ **OPTUŽNICE** …, str. 73).

[154] **REPORT ON SREBRENICA ...**, paragraf 2.45; S. Čekić - M. Kreso - B. Macić, nav. dj., str. 110-111; M. J. Faber, nav. dj., str. 16 i 64; R. Holbrooke, nav. dj., str. 67-68; H. Nuhanović, nav. dj., str. 113-114. Sljedećeg dana (26. maja) NATO je, nakon što je Yasushi Akashi “**ovlastio drugu rundu zračnih udara**”, napao (više) skladišta municije u blizini Pala. “**U tom trenutku Srbi uzimaju nekoliko stotina pripadnika Ujedinjenih nacija kao taoce - uglavnom vojne posmatrače i vojno osoblje UNPROFOR-a stacionirano na punktovima za prikupljanje teškog naoružanja oko Sarajeva. Do poslijepodneva 26. maja preko 400 ljudi, personala Ujedinjenih nacija postali su taoci ili su bili na lokacijama na teritoriji koju su držali Srbi iz kojih se nisu mogli kretati, a pristup je bio zabranjen** …” (**REPORT ON SREBRENICA ...**, paragraf 2.45; S. Čekić - M. Kreso - B. Macić, nav. dj., str. 111-115; M. J. Faber, nav. dj., str. 42 i 64; ∴ **OPTUŽNICE** …, str. 33-37, 67, 144-145, 261-262, 280-281, 319-320, 338-339, 377-378 i 397-398).

[155] H. Nuhanović, nav. dj., str. 114-115.

Nakon što je izvršilo političke i vojne pripreme, rukovodstvo "Republike Srpske" je 31. maja 1995. pokrenulo početna vojna dejstva protiv Srebrenice, sigurne zone Ujedinjenih nacija. Drinski korpus je, radi zauzimanja Zelenog Jadra, ključnog raskršća na jugu enklave, od strateškog značaja za buduće osvajačke operacije "Vojske Republike Srpske", pokrenuo Operaciju "Jadar '95". Sljedećeg dana srpske jedinice su ušle u sigurnu zonu Ujedinjenih nacija i iz zasjede pobile nekoliko civila. U toj su operaciji jedinice "Vojske Republike Srpske" natjerale vojnike Holandskog bataljona da napuste osmatračnicu "Echo", južno od Srebrenice, što je dovelo do zauzimanja Zelenog Jadra.[156]

Srpske snage su 1. juna 1995. ušle u Srebrenicu, sigurnu zonu Ujedinjenih nacija, i iz zasjede pobile nekoliko civila.[157] Sljedećeg dana, u rano jutro 2. juna 1995, "**u vrijeme kada je kriza s taocima** (**Hostage crisis**) **bila u punom jeku**", srpske snage su napale i zauzele osmatračku tačku UNPROFOR-a "E" u Zelenom Jadru, gdje su opljačkale opremu, oružje, municiju i namirnice, čime je najozbiljnije ugrožena sigurnost 3.500 civila koji su životarili u tom naselju, po kome je "**PAM VRS povremeno djelovao, otvarajući vatru**".[158]

---

156 AIIZ, inv. br. 4-241, Armija Republike Bosne i Hercegovine, Komanda 2. korpusa, Komanda 28. d. KoV, str. pov. br. 01-24/95, Tuzla, 24. juli 1995 – Komandi 2. korpusa, Tuzla; S. Čekić - M. Kreso - B. Macić, nav. dj., str. 123-125; R. Butler, nav. dj., paragraf 1.38; M. J. Faber, nav. dj., str. 42. Do 5. juna 1995. ostvareni su početni ciljevi Operacije "Jadar '95", nakon čega je Drinski korpus prekinuo ofanzivna dejstva uz komunikaciju Zeleni Jadar. Holandski bataljon je na brzinu uspostavio dvije nove osmatračnice ("Sierra" i "Uniform"), kako bi "nadgledao" južni prilaz "sigurnoj zoni" (Isto).

157 S. Čekić - M. Kreso - B. Macić, nav. dj., str. 124; M. J. Faber, nav. dj., str 29-30. Početkom juna 1995, nakon što je srpski agresor ušao u sigurnu zonu Ujedinjenih nacija na području Jadra, zauzeo osmatračnicu E i ubio nekoliko civila, komandant Stanice policije u Srebrenici, Hakija Meholjić, od čete B Holandskog bataljona (stacionirane u gradu Srebrenici) tražio je povrat oružja (namijenjenog policijskoj stanici). Karremans mu je 6. juna odgovorio "**da će to izazvati eskalaciju trenutne situacije i da će 28. divizija dobiti nazad oružje tek kada Enklava bude pod teškom vatrom**" (M. J. Faber, nav. dj., str. 30).

158 **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 261; H. Nuhanović, nav. dj., str. 21 i 115-124; M. J. Faber, nav. dj., str. 29-30 i 43. Taj napad je, prema Evropskoj misiji za kontrolu (od 6. juna 1995), bio "**prvi u sklopu široke srpske ofanzive protiv muslimanskih enklava, koje će, kada jednom budu osvojene, konstituisati sredstva za potkusuravanje za druge teritorije između bosanskih Srba i Vlade** /Republike Bosne i Hercegovine u Sarajevu - prim. S. Č./ **u Sarajevu** (**EVENEMENTS DE SREBRENICA (1995) …**, (http://www.asamblee-nationale.fr.11/rap-info/i3413-01asp).

U vrijeme kada je srpski agresor kao taoce držao veliki broj vojnika Ujedinjenih nacija, 4. juna 1995, general Janvier, u hotelu *Vidikovac* u Zvorniku, na sastanku s Ratkom Mladićem, predložio je sramni **tajni dogovor**: **za oslobađanje talaca Ujedinjenih nacija ponudio je definitivnu obustavu zračnih udara po agresorskim trupama** (“**NATO neće ponovo koristiti zračnu silu protiv Srba**”), čime je sigurne zone Ujedinjenih nacija u Republici Bosni i Hercegovini prepustio “**na milost i nemilost dželatima**”.[159] Taj dogovor je verifikovan sedam dana kasnije

---

Nakon što su agresorske snage zauzele osmatračku tačku UNPROFOR-a “E”, 2. juna 1995, potpukovnik Karremans je, na sastanku sa Ramizom Bećirovićem, načelnikom Štaba i vršiocem dužnosti komandanta 28. divizije Armije Republike Bosne i Hercegovine, izjavio: “**Ja imam dovoljno municije na svakom osmatračkom mjestu za borbu od 72 sata. Vaši ljudi treba da budu iza mojih osmatračkih mjesta, ali ne smiju biti primijećeni od Srba. Ukoliko moji momci ostanu bez municije ili ukoliko budu primorani da napuste osmatračko mjesto, vaši momci treba da uskoče i preuzmu osmatračko mjesto prije nego to učine Srbi. Od sada pa nadalje, vaši ljudi ne treba da kriju oružje od mojih vojnika, ali moraju biti oprezni da ih ne vide Srbi, jer u protivnom Srbi će shvatiti da mi to odobravamo**” (H. Nuhanović, nav. dj., str. 21). Nažalost, Karremans se nije držao tog dogovora, niti ga je (kasnije) spominjao.

[159] M. Kreso, nav. dj., str. 136-137; Bianca Jagger, **OPTUŽUJEM - IZDAJA SREBRENICE,** u: **SREBRENICA 1995**, knjiga 1, str. 82-83; R. Holbrooke, nav. dj., str. 68-69; **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragrafi 195-196; Françoise Bouchet – Saulnier – Fabien Dubuet, **TÉMOIGNAGE JUDICIAIRE OU HUMANITAIRE? HISTORIQUE DES INTERACTIONS ENTRE MSF ET LES PROCÉDURES D’ENQUÊTES ET DE POURSUITES JUDICIAIRES**, CRASH/ Fondation - *Médecins Sans Frontières*, 2007, str. 18; M. J. Faber, nav. dj., str. 66; *Sense Tribunal* (http://www.sense-agency.com/tribunal_(mksj), 7. decembar 2001; Institute for War&Peace reporting (IWPR), http://iwpr.net/sr/report-news/srebrenica. S tim u vezi, jedan od Janvierovih ađutanata je rekao: “**Mi smo bili molitelji. Janvier je predložio sastanak. Janvier je predložio dogovor**” (B. Jagger, nav. dj., str. 83).

U tom sporazumu se, tvrde Bianca Jagger i Mient Jan Faber, navodi:

“**1. Vojska Republike Srpske više neće upotrebljavati silu ili ugrožavati živote i sigurnost pripadnika UNPROFOR-a.**

2. UNPROFOR se obavezuje da više neće upotrebljavati silu što dovodi do zračnih udara protiv ciljeva i teritorije Republike Srpske.

3. Potpisivanje ovog sporazuma dovešće odmah do oslobađanja svih zatvorenika”, odnosno talaca Ujedinjenih nacija (B. Jagger, nav. dj., str. 83; M. J. Faber, nav. dj., str. 66).

Janvierov dogovor s Mladićem izazvao je bijes njegovog neposrednog potčinjenog (britanskog) generala **Ruperta Smitha** (komandanta UNPROFOR-a u Bosni i Hercegovini). Na sastanku u Splitu, pod predsjedavanjem Yasushija Akashija (specijalnog predstavnika generalnog sekretara Ujedinjenih nacija) 9. juna održan je sastanak, na kome

javnom izjavom Yasushija Akashija (Janvierovog civilnog šefa i specijalnog predstavnika generalnog sekretara Ujedinjenih nacija Boutrosa Ghalija), da će se "**Ujedinjene nacije striktno pridržavati principa očuvanja mira i da nemaju namjeru za zračne udare**".[160] Tako je u zamjenu za puštanje talaca Janvier obećao da više neće biti zračnih udara.[161] Nakon toga, taoci su oslobođeni do 18. juna i Mladić je bio sigu-

---

je, u vezi sa raspravom o ulozi UNPROFOR-a, trebalo riješiti nesuglasice između dvojice generala (Isto; **EVENEMENTS DE SREBRENICA (1995) ...**, http://www.assemblee-nationale.fr/11rap-info/i3413-01.asp. O tome vidi str. 188-190 ove knjige).

[160] M. Kreso, nav. dj., str. 136-137; B. Jagger, nav. dj., str. 82-83; **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragrafi 196-199; R. Holbrooke, nav. dj., str. 69.

[161] M. Kreso, nav. dj., str. 136-137; B. Jagger, nav. dj., str. 82-83; M. J. Faber, nav. dj., str. 66; *Sense Tribunal* (http://www.sense-agency.com/tribunal_(mksj), 7. decembar 2001. Postojale su mnoge glasine da je sporazum između Janviera i Mladića zaključen. O tome su se, tvrde istraživači NIOD-a, odmah nakon sastanka u Zvorniku, u Sarajevu i Zagrebu "**čule svakakve glasine**" (∴ **SREBRENICA**: **RECONSTRUCTION, BACKGROUND, CONSEQUENCES AND ANALYSES OF THE FALL OF** '**SAFE**' **AREA**, Nederlands Instituut voor Oorlogs – documentative/NETHERLANDS INSTITUTE FOR DOCUMENTATION (u daljem tekstu: **NIOD**), Den Haague, 2002, Chapter 3, str. 149). *Médecins Sans Frontières* smatraju da je juna 1995, u kontaktima generala Janviera sa Mladićem, "**sklopljen pisani ili verbalni sporazum**: **Srbi neće pripadnike UNPROFOR-a uzeti kao taoce, sve dok avijacija NATO-a ne bombarduje njihove položaje**" (Institute for War & Peace reporting - IWPR, http:///iwpr.net/sr/report-news/Srebrenica). Međutim, Akashi je, tvrde istraživači NIOD-a, "**nastojao da umanji glasine**, **proslijedivši *Memorandum*, u kome je fanatično naglašavao da apsolutno nije bilo dogovora, ali su se glasine nastavile širiti**" (**NIOD**, Chapter 3, str. 149).

General Bernard Janvier je negirao postojanje sporazuma sa Mladićem. Tako je on 15. juna 1995 ("**11 dana nakon obavljenog susreta**"), "**kao odgovor na upit Sekretarijata**" Ujedinjenih nacija, obavijestio (u pisanoj formi) Ujedinjene nacije "**da je odbio potpisati sporazum**" (**IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …**, paragraf 198). To isto je učinio i u januaru 2001, pred *Misijom* francuskog parlamenta, kada je izjavio da "**nije imao ovlaštenja da odluči o Mladićevom prijedlogu o oslobađanju osoblja UN-a u zamjenu za odustajanje od zračnih snaga i da to, stoga, nije mogao razmatrati kao ozbiljan predmet pregovora**" (**NIOD**, Chapter 3, str. 150). To je Janvier, po njegovoj izjavi, "**otvoreno rekao Mladiću i da o tome dalje nisu raspravljali**" (Isto).

Većina članova *Misije* je ocijenila da general Janvier nije "**trgovao taocima i zračnim udarima**". Međutim, dva člana Misije, Marie-Hélèn Aubert i Pierre Brana, tvrde "**da nijedan element ne omogućava da se isključi hipoteza da je bio zaključen sporazum između generala Janviera i Mladića o odsustvu zračnih udara, prilikom njihovog sastanka u Zvorniku 4. juna 1995**". S tim u vezi, Aubert i Brana su izjavili da ne mogu "**dijeliti uvjerenje koje su iznijeli izvjestioci i koje je podržano od većine**

ran da ni na napad na Srebrenicu neće biti odgovoreno zračnim udarima.[162]

Navedenim tajnim dogovorom između Ujedinjenih nacija i Vojske Jugoslavije, odnosno komandanta UNPF-a (francuskog generala Bernarda Janviera) i komandanta Glavnog štaba 30. kadrovskog centra General-štaba Vojske Jugoslavije i Glavnog štaba "Vojske Republike Srpske" (generala Ratka Mladića), kada su Ujedinjene nacije kapitulirale pred Srbima, Srebrenica i ostale sigurne zone Ujedinjenih nacija prepuštene su "**na milost i nemilost dželatima**". Sklapajući "**izdajnički dogovor sa Mladićem, general Janvier, koji je predstavljao Ujedinjene nacije, već je gurnuo Srebrenicu pod nož**".[163]

Pogoršana od početka godine, sredinom 1995. humanitarna situacija u Srebrenici, sigurnoj zoni Ujedinjenih nacija, postala je, kao što je i bilo predviđeno Karadžićevom direktivom od 8. marta 1995, katastrofalna. **Civili su umirali od gladi.**[164] Civilno stanovništvo i civilni objekti su, u skladu sa *Direktivom* Radovana Karadžića, od 8. marta 1995, granatirani i gađani iz snajpera, sa ciljem da se, pored ostalog, "**stvore nepodnošljivi životni uslovi za stanovnike enklave i da se njeno stanovništvo ukloni**",[165] odnosno istrijebi.

Vodeće velike sile, uključujući i sve članice Evropske unije, raspolagale su sa podacima o napadu na sigurnu zonu Ujedinjenih nacija, Srebrenicu jula 1995, i, s tim u vezi, planiranom genocidu nad Bošnjacima. Međutim, nisu ništa preduzele da to spriječe – ništa nije učinjeno da se odbrani teritorija Ujedinjenih nacija, niti spriječi genocid, niti je razmatran

Misije da general Janvier nije udovoljio zahtjevima generala Mladića: oslobađanje francuskih talaca zatočenih od strane Srba kao ustupak za odsustvo zračnih udara" (**EVENEMENTS DE SREBRENICA (1995) ...**; Pierre Brana, **RETOUR SUR LA MISSION D' INFORMATION PARLAMENTAIRE FRANÇAISE SUR LES ÉVÉNEMENT DE SREBRENICA (2001)**, *Cultures&Conflits,* 65, Paris, 2007, str. 51-62).

162 M. Kreso, nav. dj., str. 136-137; **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 195; B. Jagger, nav. dj., str. 83.

163 B. Jagger, nav. dj., str. 82-84; S. Čekić - M. Kreso - B. Macić, nav. dj., str. 112-115; M. J. Faber, nav. dj., str. 66.

164 **ICTY**, **Presuda Krstić**, paragraf 28, napomena 50; S. Čekić - M. Kreso - B. Macić, nav. dj., str. 130; **OPTUŽNICE** …, str. 271.

165 ∴ **OPTUŽNICE** …, str. 271.

bilo kakav plan odbrane sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice. *Médecins Sans Frontières*, u tekstu objavljenom u *La Croixu*, najodlučnije negirajući tvrdnje o tome kako nije bilo nikakvih znakova po kojima su Srbi planirali zauzimanje Srebrenice, sigurne zone Ujedinjenih nacija, niti se naslućivao pokolj, odnosno genocid, tvrde kako su 17. juna 1995. francuske i američke obavještajne službe uhvatile i snimile razgovor između načelnika Generalštaba Vojske Jugoslavije (generala Perišića) i komandanta Glavnog štaba 30. kadrovskog centra Generalštaba Vojske Jugoslavije (generala Mladića), na osnovu koga se može zaključiti da su generali Vojske Jugoslavije Perišić i Mladić planirali zauzimanje sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice.[166] S tim u vezi, indikativan je, prije

[166] **EVENEMENTS DE SREBRENICA (1995) ...**, http://www.assemblee-nationale.fr/11rap-info/i3413-01.asp.; *Sense Tribunal*, 14. juni 2001, http://www.sense-agency.com/tribunal_(mksj); C. Hodge, nav. dj., str. 250. Istražujući pitanje "**šta se stvarno dogodilo u Srebrenici**?", poznati novinar Andreas Zumach krajem septembra 1995. dobio je uvid u "**materijal prisluškivanja Američke obavještajne agencije (CIA) i Američke odbrambene obavještajne agencije (DIA). Najkasnije od 17. juna** (**to su najraniji protokoli u koje sam imao uvid**) **- znači, tri sedmice prije početka napada na Srebrenicu - CIA i DIA prisluškivale su cjelodnevne razgovore između bosansko-srpskog generala Ratka Mladića i komandanta Vojske Srbije** /odnosno Vojske Jugoslavije - prim. S. Č./, **Momčila Perišića, najvišeg vojnog oficira predsjednika Slobodana Miloševića. Prilikom tih razgovora detaljno je planiran i pripremljen napad na Srebrenicu. Tačno mjesto polaska i jačina tenkova se, također, mogla saznati, kao i granična mjesta preko kojih su trebale pomoćne jedinice srbijanske vojske da pređu u istočnu Bosnu. Njihov cilj - osvajanje grada i progon njegovog muslimanskog stanovništva - je, također, više puta spomenut. Naredbodavac u telefonskim razgovorima bio je Perišić, a izvršilac Mladić**" (Andreas Zumach, **WAS GESCHAH WIRKLICH IN SREBRENICA**?, www.netzwerkrecherche.de/downloand/leidenschaft_recherche2aufl.pdf (S.215ff).

Kasnije "**istrage pokazale su**", tvrdi Zumach, "**da su, kako prije i za vrijeme agresije, tako i u danima poslije zauzimanja Srebrenice, bespilotni američki avioni letjeli preko tog područja i snimali. Iz, prema mom mišljenju pouzdanih izvora, čuo sam da postoje snimci napada srpskih trupa na Srebrenicu, kao i transporta kasnije masakriranih muslimanskih ljudi u kamionima. Nisam potpuno siguran u to, jer te slike ni do danas nisam vidio svojim očima**" (Isto).

Svoja istraživanja Andreas Zumach objavio je 16. oktobra u berlinskoj dnevnoj štampi *Tageszeitung* i drugim novinama - "**u vezi sa mišljenjem da su SAD prešutjele saznanja njihove dvije tajne službe, ne samo UN trupama** (**UNPROFOR**), **koje su bile stacionirane u Bosni i odgovorne za zaštitu Srebrenice, nego i njihovih saveznika NATO-a. Ovo mišljenje je kasnije korigovano u razgovoru sa generalom njemačke**

početka srpskog napada na Srebrenicu, sigurnu zonu Ujedinjenih nacija Srebrenicu, i iznenadni odlazak na odmor nekoliko visokih oficira Ujedinjenih nacija, uključujući i generala Ruperta Smitha (komandanta UNPROFOR-a), kao i pola Akashijeva osoblja iz Zagreba, dok je Akashi otputovao u Dubrovnik.[167]

Zauzimanje Srebrenice i Žepe, sigurnih zona Ujedinjenih nacija, po ocjeni Julijana Harstona (direktora Političkog odjela pri UN-u u Zagrebu), koji je, u odsutnosti (Akashija) iz Zagreba trebao zamjenjivati Akashija, **olakšalo je podjelu Bosne i Hercegovine**.[168]

---

vojske koji je duže vrijeme djelovao na međunarodnom nivou. Prema podacima generala, saradnja između američkih tajnih službi i njemačke obavještajne službe za vanjsku politiku (Bundesnachrichtendienst - BND) bila je dobra i Nijemci su najkasnije od septembra 1994. dobijali 90% svih izviđačkih podataka koje su imale Sjedinjene Američke Države. Tajne službe Amerike i Velike Britanije usko su sarađivale sve do septembra 1994. Zatim je Vlada u Londonu javno optužila CIA-u da je u Bosni stala na stranu većinske muslimanske vlade Alije Izetbegovića. Washington je nakon toga drastično umanjio odnose sa Londonom. Prema podacima njemačkog vojnog generala, BND-u je zbog bliske saradnje sa austrijskom vanjskom obavještajnom službom, takoreći podružnica BND-a, nisu nužno bila potrebna saznanja CIA-e i DIA-e, barem što se tiče prisluškivanja telefonskih razgovora. Austrijska vanjska obavještajna služba je na Alpama na granici sa Slovenijom instalirala najmodernije uređaje za prisluškivanje sa kojima je mogla prisluškivati cijeli balkanski region. Saznanja BND-a, CIA-e i DIA-e su redovito procijenjivana u centru prisluškivanja u blizini Augsburga, objasnio je vojni general.

Provjera kod BND-a i drugih izvora potvrdila je većinu generalovih informacija. Osim toga, dobio sam informaciju da je i francuska vojna informativna služba bila obaviještena o pripremama napada na Srebrenicu i da te informacije nisu službeno bile dalje proslijeđene na glavno sjedište UNPROFOR-a u Zagrebu, već samo tadašnjem glavnom komandantu UNPROFOR-a za cijelu bivšu Jugoslaviju, generalu Bernardu Janvieru. Daljne istrage su pokazale da se Janvier već na sjednici Vijeća sigurnosti UN-a, 24. juna 1995, zalagao za to da se od Srebrenice i od ostalih pet sigurnih zona UN-a treba odustati" (Isto).

167 Isto, str. 251. U "**dokumentima francuske istrage o padu te enklave, u brojnim je intervjuima nenazočnost generala Smitha tijekom cijele Srebreničke krize ostala zabilježena kao zabrinjavajući znak. General Hervé Gobilliard, koji je imenovan za Smithova privremenog zamjenika, izvjestio je istražitelje kako nekoliko dana nije uopće znao da je Smith odsutan, te kako je s prilikama u Srebrenici bio upoznat samo tri dana prije pada te enklave. Činjenica da je general Smith odbio da ga intevjuira u sklopu francuske istrage o padu Srebrenice samo je povećala špekulacije**" (Isto).

168 Isto.

U toku maja i juna 1995. srpske snage su demonstrirale silu, "**neprestano vršili psihološki pritisak na stanovništvo i borački sastav, zaustavljanjem konvoja humanitarne pomoći i propagandom preko sredstava javnog informisanja**", te pojačavale svoje linije i razmještale nove jedinice oko Srebrenice, sigurne zone Ujedinjenih nacija.[169] Tako je u toku noći 22. i 24. juna 1995. "Vojska Republike Srpske" izvršila otvoreni napad (kroz napušteni tunel rudnika olova i cinka) na gradsko jezgro Srebrenice. Vatra po gradu otvarana je sa oko 150 metara od kampa Holandskog bataljona u fabrici *Vezionica*. UNPROFOR nije ništa preduzeo protiv napadača, a komandant Karremans je izjavio da on "**nije ubijeđen da je Srebrenicu napala VRS**".[170]

Krajem juna i početkom jula 1995. najugroženije područje sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice bilo je oko sela Ljubisavići i Pusmulići, te izbjegličko naselje Slapovići - Švedski kamp (samo u Švedskom kampu se nalazilo oko 700 porodica - oko 3.000-3.500 ljudi).[171]

U drugoj polovini i krajem juna 1995. u Bratuncu "**se u vojsci počinju događati nešto življe aktivnosti**". Dana 30. juna 1995. u zoni odgovornosti Bratunačke brigade boravila je odabrana grupa štapskih oficira iz Komande Drinskog korpusa, na čelu s načelnikom štaba, gene-

---

[169] AIIZ, inv. br. 4-247, Armija Republike BiH, Komanda 2. korpusa, Komanda 28. d. KoV, str. pov. br. 01-24/95, Tuzla, 24. juli 1995 – Komandi 2. korpusa Tuzla; S. Čekić - M. Kreso - B. Macić, nav. dj., str. 131-132; H. Nuhanović, nav. dj., str. 127.

[170] M. J. Faber, nav. dj., str. 30-31 i 114; H. Nuhanović, nav. dj., str. 142. Hasan Nuhanović piše da je navedeni napad izvršen u toku noći 20. juna 1995.

[171] AIIZ, inv. br. 4-247, Armija Republike BiH, Komanda 2. korpusa, Komanda 28. d. KoV, str. pov. br. 01-24/95, Tuzla, 24. juli 1995 – Komandi 2. korpusa Tuzla; H. Nuhanović, nav. dj., str. 150. Agresor je krajem juna 1995. izvršio "**jak artiljerijsko-pješadijski napad na južne linije odbrane, koji je trajao 48 sati neprekidno, i branioci su uspjeli, iako u taktički nepovoljnim položajima, odbraniti južne linije odbrane. Nakon nekoliko dana četnici ponovo pregrupišu snage u rejonu Zelenog Jadra i jakom artiljerijskom vatrom tuku linije odbrane u rejonu Ljubisavići svim raspoloživim artiljerijskim sredstvima. Ovaj napad je trajao 72 sata, da bi se četnici poslije toga odlučili na tenkovsko-pješadijski napad sa pravca Bukova Glava-Kožlje i Zeleni Jadar-Ljubisavići i u popodnevnim satima uspjeli slomiti otpor branioca, direktnim pogotkom razoriti osmatračnicu UN u rejonu Biljeg i ovladati linijom odbrane na južnom dijelu slobodne teritorije**" (AIIZ, inv. br. 4-247, Armija Republike BiH, Komanda 2. korpusa, Komanda 28. d. KoV, str. pov. br. 01-24/95, Tuzla, 24. juli 1995 – Komandi 2. korpusa Tuzla).

ralom Radislavom Krstićem, koja je učestvovala u vojnom dijelu planiranja napada na Srebrenicu, sigurnu zonu Ujedinjenih nacija.[172]

Manje vojne operacije Drinskog korpusa u maju i junu 1995. pripremile su teren za veliku vojnu Operaciju šifrovanim nazivom "*Krivaja 95*".[173]

Juna mjeseca 1995. general Ratko Mladić, komandant 30. kadrovskog centra Generalštaba Vojske Jugoslavije i komandant Glavnog štaba "Vojske Republike Srpske", često je boravio u Beogradu, gdje su, pored ostalog, na sastancima u Generalštabu Vojske Jugoslavije i lično sa njegovim pretpostavljenim - načelnikom Generalštaba Vojske Jugoslavije generalom Momčilom Perišićem - vođene rasprave i o zauzimanju sigurnih zona Ujedinjenih nacija u istočnoj Bosni i, s tim u vezi, pripreme za njihovo zauzimanje.

Istovremeno su general Perišić i drugi najviši generali Vojske Jugoslavije nekoliko puta boravili u okupiranim mjestima Bosne i Hercegovine.[174]

Oficiri Vojske Jugoslavije, uključujući generala Mladića, rukovodili su i komandovali operacijom planiranja, organizovanja, zauzimanja i okupacije sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice. Odlukom o napadu, zauzimanju i okupaciji navedene sigurne zone Ujedinjenih nacija koordinirali su general Perišić i Slobodan Milošević, čiji je oficir bio general Mladić - general Vojske Jugoslavije.[175]

---

[172] **ICTY**, Izjava Miroslava Deronjića, 19. novembar 2003, paragraf 166; **SREBRENICA 1995**, knjiga 1, str. 431; R. Butler, nav. dj., paragraf 30.

[173] R. Butler, nav. dj., paragrafi 4 i 1.34; **ICTY**, TUŽILAC protiv MOMIRA NIKOLIĆA, PRESUDA O KAZNI, 2. decembar 2003, paragraf 106.

[174] **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 261. Taj podatak *Human Rights Watcha* (*Human Rights Watch*, **CEMICAL WAREFARE IN BOSNIA**, *The Strange Experiences of the Srebrenica Survivors*, tom 10, br. 9, novembar 1998) zasnovan je na saznanjima i informacijama oficira obavještajne službe NATO-a, koji je radio sa generalom Rupertom Smithom, komandantom UNPROFOR-a u Bosni i Hercegovini (januar-decembar 1995), koje je citirao Roy Gutman u: **UN'S DEADLY DEAL**, *Newsday*, 29. maj 1996 (**SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 261).

[175] **NIOD**, *SREBRENICA: a 'safe' area, Part III – The fall of Srebrenica,* str. 462. Prema rezultatima istraživanja NIOD-a, **Beograd je "bio svjestan namjeravanog napada na Srebrenicu"** (Isto).

Nekoliko mjeseci nakon zauzimanja sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice, vojna obavještajna služba Kraljevine Holandije je iz povjerljivih razgovora zaključila da je odluka o napadu bila u rukama generala Perišića, načelnika Generalštaba Vojske Jugoslavije, i Slobodana Miloševića, predsjednika Republike Srbije.[176]

Operacije srpskog agresora u i oko sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice, jula 1995, bile su i po ocjeni "**još jedne zapadne obavještajne službe**" "**koordinirane sa Beogradom**". Ta "**služba je smatrala da je postojala ne samo vojna nego i politička koordinacija**". "**Politička koordinacija**" se "**uklapala u ideju, 'čišćenja mape' u vezi sa mirovnim planovima na kojima je zaustavljen napredak pregovaračkog procesa**".[177] Očigledno je, u skladu sa srpskim velikodržavnim projektom osvajačkog i genocidnog karaktera i mirovnim planovima tzv. međunarodne zajednice o legalizaciji agresije i genocida, riječ o žrtvovanju sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice.

Početkom jula 1995. Komanda Drinskog korpusa je preduzela najneposrednije pripreme za vojnu operaciju protiv sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice, kojima je u formalnom – normativno-pravnom smislu prikrila stratešku ulogu Vojske Jugoslavije u tom zločinu, odnosno države Savezne republike Jugoslavije, kao što je to činila u svim dotadašnjim operacijama protiv Republike Bosne i Hercegovine. General Živanović, komandant Drinskog korpusa, 2. jula 1995. potpisao je, "**na osnovu Direktive Op. br. 7 i 7/1 GŠ VRS**", dva naređenja : "**pripremno naređenje Op. br. 1**" (za predstojeća dejstva prema enklavama) i drugo -

---

Jean-Bernard Mérimée (ambasador Republike Francuske u Vijeću sigurnosti Ujedinjenih nacija 1991-1995, a kasnije poslanik Evropskog parlamenta) je 14. juna 2001, pred Misijom francuskog parlamenta, izjavio da je NATO 17. juna znao da "**general Perišić iz Beograda koordinira pripreme za napad na srebreničku enklavu**" (*Sense Tribunal*, 14. juni 2001, http://www.sense-agency.com/tribunal_(mksj).

Poslanik u Evropskom parlamentu Olivier Dupuis tvrdi da je prema više izvora, uključujući obavještajne službe Francuske i Njemačke, ali i američku CIA-u, NATO već 17. juna 1995. znao da "**general Perišić iz Beograda koordinira pripreme za napad na srebreničku enklavu**". Dokaze o tome, po Olivieru, raspolagale su članice Evropske unije (Isto).

[176] Isto.

[177] Isto.

"**ZAPOVEST za aktivna b/d /borbena dejstva/ OP. br. 1**". Prvo naređenje je imalo za cilj da pripremi jedinice za borbena dejstva, pri čemu je posebno naređeno odbrambenim jedinicama da pošalju pojačanja u određeni rejon borbenih dejstava. U drugom je naređenju general Živanović iznio plan napada na Srebrenicu, sigurnu zonu Ujedinjenih nacija, utvrdio cilj dejstava ("**iznenadnim napadom potpuno razdvojiti i suziti enklave Srebrenica i Žepa, popraviti taktički položaj snaga u dubini zone i stvoriti uslove za eliminisanje enklava**"), borbeni raspored, gotovost ("04,00 časova 06. 07. 1995. godine"), zadatke jedinica ("**za razdvajanje i sužavanje enklava**"), istureno komandno mjesto ("u rejonu Pribićevac"), vatrenu podršku, protivoklopnu borbu, protivvazdušnu odbranu, protivdesantnu borbu, obezbjeđenje borbenih dejstava (obavještajno, bezbjednost, maskiranje, borbeno osiguranje, inžinjerijsko obezbjeđenje i moralno-psihološku pripremu ljudstva za izvršenje zadatka), pozadinsko obezbjeđenje, te komandovanje i vezu. Operacija je nazvana "*Krivaja 95*".[178]

Krajnji cilj *Operacije* "*Krivaja 95*" bio je da se **zauzme sigurna zona Ujedinjenih nacija Srebrenica i eliminiše** "**zajednica bosanskih Muslimana koji su živjeli na tom području**". Riječ je o jedinstvenoj operaciji koja je "**izvršena s namjerom da se uništi stanovništvo bosanskih Muslimana Srebrenice**", odnosno sigurne zone Ujedinjenih nacija, što potvrđuju brojni akti genocida koje su izvršile srpske snage, a koji (*actus reus*) su predstavljali "**dio jednog jedinstvenog plana da se izvrši genocid nad bosanskim Muslimanima u Srebrenici, što se vidi i u dokumentu** '*Operacija Krivaja 95*'".[179]

Jedinice u zoni odgovornosti Drinskog korpusa su se 4. i 5. jula 1995. nalazile "**u naređenom stepenu borbene gotovosti ...**", vršeći, pored ostalog, "**pregrupisavanje snaga u cilju potpunog zatvaranja**

[178] AIIZ, Komanda Drinskog korpusa, strogo pov. br. 01/04-156-1, 2. juli 1995 - Komandi 1. zpbr i drugima; Isto, Komanda Drinskog korpusa, strogo pov. br. 04/156-2, 2. juli 1995 - Komandi 1. zpbr i drugima, ZAPOVEST ZA AKTIVNA b/d Op. br. 1; R. Butler, nav. dj., paragrafi 3.1-3.5; **Presuda Krstić**, paragraf 30.

[179] **ICTY**, Predmet br. MT-02-60-T, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM, TUŽILAC protiv VIDOJA BLAGOJEVIĆA I DRAGANA JOKIĆA, PRESUDA, Haag, 17. januar 2005, paragrafi 674-677; Međunarodni sud pravde, **PRESUDA** - BOSNA I HERCEGOVINA …, paragraf 294.

enklave Srebrenica”, pri čemu su izvršile pripreme i “**grupisanje snaga za aktivna borbena dejstva**”. General Živanović je 5. jula izdao **Naređenje za protivvazdušnu odbranu**, koje je, s obzirom na to da se očekivala intervencija NATO-a, predstavljalo značajan dio plana borbenih dejstava Operacije “*Krivaja 95*”.[180]

Ofanziva Oružanih snaga “Republike Srpske” (jedinice vojske i policije), uz sadejstvo jedinica iz Savezne republike Jugoslavije, te dobrovoljaca iz Rusije i Grčke, na Srebrenicu, sigurnu zonu Ujedinjenih nacija, započela je 6. jula 1995. Šest raketa, ispaljenih iz višecijevnih bacača raketa, pogodilo je Srebrenicu.[181] “**Borbe su vođene na nekoliko tačaka**

---

180 AIIZ, Glavni štab Vojske Republike Srpske, str. pov. br. 03/3-185, 4. juli 1995 - Predsjedniku Republike Srpske, komandama korpusa i drugima; Isto, Glavni Štab Vojske Republike Srpske, str. pov. br. 03/3-186, 5. juli 1995 - Predsjedniku Republike Srpske, komandama korpusa i drugima; R. Butler, nav. dj., paragraf 3.8.

181 AIIZ, Glavni štab Vojske Republike Srpske, str. pov. br. 03/3-187, 6. juli 1995 - Predsjedniku Republike Srpske, komandama korpusa i drugima; Isto, Komanda 1. zvorničke pbr /pješadijske brigade/, str. pov. br. 06/209, 6. juli 1995 - Komandi Drinskog korpusa, Redovni borbeni izvještaj; Isto, Armija Republike Bosne i Hercegovine, str. pov. br. 03/0607, KONJUH, 6. juli 1995, IZVJEŠTAJ; Isto, Republika Srpska, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Štab policijskih snaga - Pale, broj: 56/95, 6. juli 1995 - CJB Sarajevo, Štab policijskih snaga Vogošća; Isto, Armija Republike Bosne i Hercegovine, str. pov. br. 03/0607, KONJUH, 6. juli 1995, IZVJEŠTAJ; Isto, Republika Srpska, Ministarstvo unutrašnjih poslova, IZVJEŠTAJ o radu za 1995. godinu, Bijeljina, januara 1996, str. 3; Isto, MUP Republike Srpske, RDB - Sarajevo, broj: 05-1958/95, 10. juli 1995 - Zamjeniku ministra unutrašnjih poslova Republike Srpske i drugima; Isto, Republika Srpska, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Centar javne bezbjednosti, Zvornik, broj: 191/95, 10. juli 1995, BILTEN Dnevnih događaja Centra javne bezbjednosti Zvornik za dan 9/10. juli 1995; Isto, Republika Srpska, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Kabinet ministra, broj: 64/95, 10. juli 1995 - Komandantu Specijalne brigade policije i drugima; Isto, Komanda Drinskog korpusa, strogo pov. br. 04/156-2, 2. juli 1995 - Komandi 1. pbr i drugima, ZAPOVEST ZA AKTIVNA B/D Op. br. 1; Isto, Armija Republike Bosne i Hercegovine, Komanda 2. korpusa, Odjeljenje bezbjednosti, broj: SP. 06-01-160/95-17, Tuzla, 5. septembar 1995 - Generalštabu Armije Republike Bosne i Hercegovine, Uprava službe vojne bezbjednosti Sarajevo, Izjava Š. C.; Isto, Armija Republike Bosne i Hercegovine, Komanda 28. divizije, str. pov. br. 13-05, 6. jula 1995 - Komandi 2. korpusa Tuzla; Isto, Armija Republike Bosne i Hercegovine, Komanda 2. korpusa, RRPSt “OKRESANICA”, str. pov. br. 06/7795, 7. juli 1995 - Obavještajnom organu 2. korpusa, Dnevni izvještaj RI; R. Butler, nav. dj., paragraf 3.10; **ICTY**, **Presuda Krstić**, paragraf 31; Vlada Republike Srpske, **KOMISIJA ZA ISTRAŽIVANJE DOGAĐAJA U I OKO SREBRENICE OD 10. DO 19. JULA 1995**, *Događaji u i oko Srebrenice od 10. do 19. jula 1995* (u daljem tekstu: **KOMISIJA**

na periferiji Enklave, a granate su padale na užim lokacijama unutar Enklave.” Agresor je direktno gađao i holandske osmatračnice, s ciljem da s tih punktova otjera vojnike UNPROFOR-a, što je bilo u skladu s dijelom srpske taktike (“**a da pri tome ne puca direktno na holandske vojnike**”). Prilikom udara agresorskih granata u blizini puta između Potočara i Srebrenice “**jedan civil je ubijen, a drugi teško ranjen**”. Nekoliko granata ispaljeno je i u blizini kolektivnog smještaja za izbjeglice (jugoistočno od enklave).[182]

Snage “Vojske Republike Srpske” za izvođenje aktivnih borbenih dejstava na frontu oko Srebrenice, sigurne zone Ujedinjenih nacija, napredovale su “**po planu**”.[183] Više holandskih osmatračkih punktova u južnom dijelu sigurne zone Ujedinjenih nacija 9. jula zauzeli su Srbi. Neki holandski vojnici su se povukli u sigurnu zonu Ujedinjenih nacija nakon

---

Vlade Republike Srpske), Banja Luka, 30. juni 2004, str. 7; **SREBRENICA 1995**, knjiga 1, str. 436-437; **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 239; ∴ **OPTUŽNICE** …, str. 42; J. W Honig - N. Both, nav. dj., str. 27; M. J. Faber, nav. dj., str. 32-33; H. Nuhanović, nav. dj., str. 153-154; Š. Hodžić, **OTPEČAĆENI KOVERAT**, DES, Sarajevo, 2000, str. 250.

[182] **REPORT ON SREBRENICA ...**, paragraf 3.2; S. Čekić - M. Kreso - B. Macić, nav. dj., str. 135-147; R. Butler, nav. dj., paragraf 3.10; **SREBRENICA 1995**, knjiga 1, str. 437-437; J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 27; M. J. Faber, nav. dj., str. 32; H. Nuhanović, nav. dj., str. 154-155; ∴ **OPTUŽNICE** …, str. 42.

[183] AIIZ, Glavni štab Vojske Republike Srpske, str. pov. br. 03/3-187, 6. juli 1995 - Predsjedniku Republike Srpske, komandama korpusa i drugima; Isto, Glavni štab Vojske Republike Srpske, str. pov. br. 03/3-188, 7. juli 1995 - Predsjedniku Republike Srpske, komandama korpusa i drugima; Isto, Glavni štab Vojske Republike Srpske, tr. pov. br. 03/3-189, 8. juli 1995 - Predsjedniku Republike Srpske, komandama korpusa i drugima; Isto, Glavni štab Vojske Republike Srpske, str. pov. br. 03/3-190, 9. juli 1995 - Predsjedniku Republike Srpske, komandama korpusa i drugima; Isto, MUP Republike Srpske, RDB - Sarajevo, broj: 05-1958/95, 10. juli 1995 - Zamjeniku ministra unutrašnjih poslova Republike Srpske i drugima; Isto, Armija Republike Bosne i Hercegovine, str. pov. br. 03/0607, KONJUH, 6. juli 1995, IZVJEŠTAJ; Isto, Armija Republike Bosne i Hercegovine, str. pov. br. 04/0907, KONJUH, 9. juli 1995. IZVJEŠTAJ; Isto, Armija Republike Bosne i Hercegovine, str. pov. br. 10/9795, 9. juli 1995, Obavještajnom organu 2. korpusa, Dnevni izvještaj RI; Isto, Armija Republike Bosne i Hercegovine, Komanda 2. korpusa, str. pov. br. 129795, 9. juli 1995 - Obavještajnom organu 2. korpusa, Dnevni izvještaj RI; Isto, Armija Republike Bosne i Hercegovine, Komanda 2. korpusa, RRPst “OKRESANICA”, str. pov. br. 13/9795, 9. juli 1995 - Obavještajnom organu 2. korpusa, Dnevni izvještaj RI.

što su njihovi položaji napadnuti, posade drugih osmatračnica predale su se Srbima bez otpora, a odbrambene snage Armije Republike Bosne i Hercegovine, usljed teške vatre, potisnute su natrag prema gradu. Oko 4.000 Bošnjaka, koji su živjeli u obližnjem Švedskom izbjegličkom naselju, pobjeglo je na sjever - u grad Srebrenicu. Srpske snage su "**čistile**" kuće u južnom dijelu sigurne zone Ujedinjenih nacija. UNPROFOR nije uzvraćao vatru na agresorske snage, niti je pokazivao bilo kakve "**znake za preduzimanje mjera da zaustavi agresora u njihovom pohodu na zaštićenu zonu i civilno stanovništvo**", niti je upotrijebljena zračna sila.[184]

General Ratko Mladić se od 9. jula 1995, u jeku *Operacije* "*Krivaja* 95", u svojstvu komandanta 30. kadrovskog centra Generalštaba Vojske Jugoslavije i komandanta Glavnog štaba "Vojske Republike Srpske", nalazio na Pribićevcu, Isturenom komandnom mjestu Drinskog korpusa (nešto više od 1 km vazdušne linije od centra Srebrenice), odakle je lično rukovodio aktivnostima napada na Srebrenicu.[185]

Do večeri 9. jula "Vojska Republike Srpske" prodrla je četiri kilometra u dubinu sigurne zone Ujedinjenih nacija, zaustavivši se samo

---

[184] S. Čekić - M. Kreso - B. Macić, nav. dj., str. 135-151 i 325-329; R. Butler, nav. dj., paragraf 3.10; **ICTY**, **Presuda Krstić**, paragraf 31-32; **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 244; J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 29-35; M. J. Faber, nav. dj., str. 17, 32-35 i 44; H. Nuhanović, nav. dj., str. 194-196; Š. Hodžić, nav. dj., str. 257-258. Osmatračnice Holandskog bataljona u južnom dijelu sigurne zone Ujedinjenih nacija, bez otpora, 9. jula zauzele su srpske snage. "**Vojnici Dutcbat-a predaju se bez otpora Srbima, dozvoljavaju da ih razoružaju i odvode u Bratunac da bi tamo bili 'oteti'. Jedan po jedan, predaju se 55 vojnika Dutchbat-a i bivaju ponovo 'zarobljeni'. Ne žale se na tretman**" (M. J. Faber, nav. dj., str. 17 i 34-35; J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 34).

Holandski bataljon je sa oklopnim transporterima (9. i 10. jula) onemogućio djelovanje jedinog artiljerijskog oruđa - topa (brdskog), koga su branioci postavili na putu od Zelenog Jadra prema Srebrenici i time, pored ostalog, oduzeo pravo pripadnicima odbrane da to oruđe upotrijebe za odbranu (J. M. Faber, nav. dj., str. 35; H. Nuhanović, nav. dj., str. 191-194).

[185] **ICTY, Presuda Krstić**, paragraf 268. U toku napada na sigurnu zonu Ujedinjenih nacija Srebrenicu ("**u toku bitke za Srebrenicu**)", general Mladić je, prema istraživanjima Roya Gutmana, "**većinu vremena provodio u centru** /na Isturenom komandnom mjestu - prim. S. Č./ **Vojske Jugoslavije na Tari, na drugoj strani Drine u Srbiji**" (**SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 261. Vidi: R. Gutman, **UN'S DEADLY DEAL**, *Newsday*, 29. maj 1996).

kilometar od grada Srebrenice. O uspješnom izvođenju borbenih dejstava oko Srebrenice i ostvarenju rezultata, koji jedinice Drinskog korpusa "**dovode u poziciju da mogu zauzeti i sačuvati** (?) **Srebrenicu**", upoznat je predsjednik "Republike Srpske" Radovan Karadžić. On je tog dana bio "**zadovoljan rezultatima b/d oko Srebrenice**" i "**saglasan je da se nastave dejstva radi zauzimanja Srebrenice**", nakon čega je Glavni štab "Vojske Republike Srpske" 9. jula (kasno tog dana) izdao novo naređenje kojim je Drinskom korpusu "**dao zeleno svjetlo da zauzme grad Srebrenicu**".[186]

Radovan Karadžić je 9. jula (u ranim večernjim satima), nakon što je završio razgovor o "**dešavanjima**" u Srebrenici s Momčilom Krajišnikom i Jovicom Stanišićem (načelnik Službe državne bezbednosti MUP-a Srbije), obznanio velikosrpske genocidne namjere o istrebljenju Bošnjaka. U razgovoru s Miroslavom Deronjićem i na njegovo pitanje: "**Šta vi, Miroslave, mislite uraditi sa tim stanovništvom dole**?", tj. u Srebrenici, sigurnoj zoni Ujedinjenih nacija, Karadžić je, pošto je Deronjić odgovorio kako **ni u snu** ne može pretpostaviti "**razvoj događaja prilikom ulaska u Srebrenicu**", izdao naredbu o izvršenju genocida: "**Miroslave, to sve treba pobiti ... Sve što stignete**."[187]

U toku napada na Srebrenicu, sigurnu zonu Ujedinjenih nacija, srpske snage su **namjerno granatirale kuće, škole, bolnicu i druge civilne objekte**. "**Kada bi bili na dohvat okolnih sela, srpske snage su otvarale vatru i uništavale preostale kuće koje su ostale, ne ostavlja-**

---

[186] AIIZ, Glavni štab Vojske Republike Srpske, str. pov. br. 12/46-501/95, 9. jula 1995 - Predsjedniku Republike Srpske, IKM Drinskog korpusa i Komandi Drinskog korpusa; Isto, MUP Republike Srpske RDB - Sarajevo, broj: 05-1958/95, 10. juli 1995 - Zamjeniku ministra unutrašnjih poslova Republike Srpske i drugima; Isto, Republika Srpska, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Centar javne bezbjednosti Zvornik, broj: 191/95, 10. juli 1995, BILTEN dnevnih događaja Centra javne bezbjednosti Zvornik za dan 9/10. juli 1995; S. Čekić - M. Kreso - B. Macić, nav. dj., str. 145-151; R. Butler, nav. dj., paragraf 3.13; **ICTY**, **Presuda Krstić**, paragraf 33; **ICTY**, Izjava Miroslava Deronjića, 19. novembar 2003, paragraf 184; **KOMISIJA** Vlade Republike Srpske, str. 7; J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 34-35; M. J. Faber, nav. dj., str. 34-35 i 44; H. Nuhanović, nav. dj., str. 203.

[187] **ICTY**, Izjava Miroslava Deronjića, 19. novembar 2003, paragrafi 112-181.

jući tako ništa stanovništvu za povratak."[188] Gradsko područje je cijelog dana (9. jula) intenzivno granatirano i u bolnicu su dovezene desetine ubijenih i ranjenih civila.[189]

Ujutro 10. jula situacija u samoj Srebrenici je bila napeta. Srpske snage za aktivna borbena dejstva, "**posebno oko Srebrenice**", izvršavale su "**borbene zadatke po planu**",[190] pri čemu su, pored ostalog, granatirale Srebrenicu, gdje je centar bio "**pun naroda**", zatim bazu Ujedinjenih nacija u sjevernom dijelu grada koja je bila puna izbjeglica, gdje je

---

[188] AIIZ, inv. br. 2-1635, United Nations Protection Force, HQ Sector North East - Tuzla, G5, Civil Military Operations, 16 July 1995, Srebrenica Displaced Population Situation at Tuzla Air Base; H. Nuhanović, nav. dj., str. 196.

"**Okupacija Enklave**" je, po **REPORT ON SREBRENICA ...**, "**bila praćena granatiranjem artiljerijom, minobacačima, tenkovima i upotrebom ručnog oružja od strane BSA. Tokom ovih granatiranja nisu pogađane samo jedinice BiH, nego i kuće, grupe izbjeglica i određen broj osmatračkih tačaka Holandskog sastava. Za vrijeme napada na Enklavu, kuće starosjedilaca su namjerno gađane. Prebivališta, na primjer u Srebrenici, Potočarima, Budaku, Bojni, Bučju i Đogazima su, prema tome, gađani**" (**REPORT ON SREBRENICA ...**, paragraf 4.5).

Devetog jula 1995. branioci su, za razliku od Holandskog bataljona koji "**nije učinio ništa da se suprotstavi**" srpskim snagama, "**vodili žestoke borbe u južnom dijelu enklave, a pogotovo na putnoj komunikaciji prema gradu oko sela Bibići**". I pored ogromne nadmoći srpskih snaga, branioci su na tom položaju zaustavili napredovanje srpske pješadije i tenkova prema gradu. Srpske snage su zaustavljene na oko kilometer od grada (H. Nuhanović, nav. dj., str. 197 i 201-203).

[189] H. Nuhanović, nav. dj., str. 203.

[190] AIIZ, Glavni štab Vojske Republike Srpske, str. pov. br. 03/3-191, 10. juli 1995 - Predsjedniku Republike Srpske, komandama korpusa i drugima; Isto, Glavni štab Vojske Republike Srpske, str. pov. br. 03/3-192, 11. juli 1995 - Predsjedniku Republike Srpske, komandama korpusa i drugima; Isto, MUP Republike Srpske, RDB, Sarajevo, broj: 05-1988/95, 12. juli 1995 - Zamjeniku ministra unutrašnjih poslova i drugima; Isto, Armija Republike Bosne i Hercegovine, Komanda 2. korpusa, str. pov. br. 02/8-01-1209, Tuzla, 10. juli 1995 - Komandi 28. divizije; S. Čekić - M. Kreso - B. Macić, nav. dj., str. 151-160; **ICTY, Presuda Krstić**, paragraf 34 i str. XXI.

U rano jutro 10. jula branioci su izveli uspješan kontranapad na dostignute položaje srpskih snaga - na svim pravcima, pri čemu je težište kontranapada bilo na pravcima Srebrenica – Kožlje i Viogor – Pusmulići – Zeleni Jadar – srpski agresor je bio prisiljen da se povuče na polazne položaje u Ljubisavićima (J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 212-225; M. J. Faber, nav. dj., str. 17; Š. Hodžić, nav. dj., str. 258-261).

ranjeno nekoliko ljudi, kao i bolnicu, gdje se sklonilo 2.000 civila, pri čemu je ubijeno više ljudi. U bolnicu su "**sa svih strana pristizali ranjenici. Većina je bila bez ruku i nogu. Mjesta nije bilo u sobama, pa su ranjeni ležali po hodnicima. Vidjela sam ženu bez obje ruke, čovjeka razvaljenog stomaka. Dvoje ljudi je umrlo. Sve je bilo kao u filmu strave i užasa**". Stanovnici su preplavili ulice grada, bježeći prema UNPROFOR-u. Holandski bataljon slao je hitne zahtjeve, tražeći hitnu zračnu podršku NATO-a. I pored stalnog pogoršanja situacije u sigurnoj zoni Ujedinjenih nacija, general Janvier ni 10. jula nije odobrio upotrebu bliske zračne podrške. Komandant Holandskog bataljona je u noći 10/11. jula 1995, na sastanku u Srebrenici, bošnjačko političko i vojno rukovodstvo obavijestio kako je srpskom agresoru dat ultimatum da se povuče izvan sigurne zone Ujedinjenih nacija, te da se o ultimatumu mora izjasniti do 06.00 sati 11. jula. U slučaju da agresor ne prihvati ultimatum, uslijedili bi zračni udari masovnog karaktera po agresorskim ciljevima, "**a prostor od južnih prilaza gradu do Zelenog Jadra proglašen je 'zonom smrti' u kojoj će biti gađano sve što se kreće**". Sugerisao je Bošnjacima da "**civilno stanovništvo bude što dalje od linije sukoba**" (od "**trenutne linije fronta i zauzeti skloništa u svojim kućama**"), a snagama odbrane je "preporučio" da napuste svoje položaje. Nakon toga, Komanda snaga odbrane Srebrenice donijela je odluku da obustavi planirani protivnapad u ranim jutarnjim satima, što je bilo tragično za odbranu sigurne zone Ujedinjenih nacija. Velikosrpske snage su to iskoristile i nastavile napredovanje prema gradu.[191]

---

[191] AIIZ, MUP Republike Srpske, RDB - Sarajevo, broj 05-1958/95, 10. juli 1995 - Zamjeniku ministra unutrašnjih poslova Republike Srpske i drugima; Isto, MUP Republike Srpske RDB - Sarajevo, broj: 55-1988/95, 12. juli 1995 - Zamjeniku ministra unutrašnjih poslova Republike Srpske i drugima; Isto, Armija RBiH, RI, frekvencija 785.000 MHz, kanal 5 i kanal 3, vrijeme 11.20 – 12.00 sati, od 10. jula 1995; Isto, Armija RBiH, RI, frekvencija 785.000 MHz, kanal 9, vrijeme 12.50 sati, učesnici: major Simić - Zlatar - y (Slaviša zebo), od 10. jula 1995; Isto, Armija Republike Bosne i Hercegovine, Komanda 2. korpusa, str. pov. br. 02/8-01-1211, Tuzla, 10. juli 1995 - Komandi 28. divizije; Isto, inv. br. 2-1631, United Nations Protection Force, BiH - Sector North East - Tuzla, Civil Affairs, July 15, 1995 - UNPROFOR HQ Sarajevo; Isto, inv. br. 2-1636, Dutchbat Srebrenica, Nr: TK 95114, 12 July 1995 - Force commander Lgen Janvier Zagreb, Meetings with Gen Mladić on 11 and 12 July 1995; Isto, inv. br. 2-1640, Izjava potpukovnika Davida Tetteha; Isto, inv. br. 2-1641, Izjava majora Josepha Kingoria; Isto, inv. br. 2-1642, Izjava De Haan; Isto, inv. br. 2-1527, United Nations, Lientenant General Bernard Janvier, Force

Civilno stanovništvo sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice se, "**uspaničeno i potpuno dezorjentisano**", od poslijepodneva 10. jula, počelo okupljati "**ispred zgrade PTT-a, tj. gradske bolnice, i fabrike 'Vezionica'** (**komanda čete Bravo**). **Do 24.00 sata broj ljudi koji se sakupio na ovom dijelu ceste, u dužini od oko 200 metara, bio je između 10.000 i 15.000**". Ta "**masa ljudi je cijelu noć provela na ulici ispred zgrade PTT-a**".[192]

Commander UN Peace Forces, Zagreb, 11 July 1995 - Generalu Mladiću; Isto, inv. br. 2-1532, UN/NATO Close Air Support to Dutch Battalion at Potocari, 11 July 1995, Cronology of events; Isto, inv. br. 2-1533, Akashi, UNPF - HQ, Zagreb, Z-1136, 11 July 1995 - Annan, UNations, New York, Situation in Srebrenica; Isto, inv. br. 4-247; Isto, Izjava Vejiza Šabića; ∴ **SAMRTNO SREBRENIČKO LJETO '95**, str. 121, 157 i 320; S. Čekić - M. Kreso - B. Macić, nav. dj., str. 160-169 i 335-350; R. Butler, nav. dj., paragrafi 3.17-3.18; **ICTY**, **Presuda Krstić**, paragrafi 34 i 123; **KOMISIJA** Vlade Republike Srpske, str. 7; J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 38-46; M. J. Faber, nav. dj., str. 36-38 i 45-47; *Médecins Sans Frontières*, **1995: SREBRENICA**, **L' ABANDON**, http://www.msf.fr/histoire-sommaire/1995-Srebrenica-abandon; H. Nuhanović, nav. dj., str. 205-222 i 234-244; Š. Hodžić, nav. dj., str. 262-263.

U ponedjeljak, 10. jula 1995, izvršen je, po kazivanju S. V. (iz Luke, Srebrenica), jednog od svjedoka i žrtava zločina genocida, "**silovit napad iz svih oruđa i oružja na Srebrenicu. Toga dana sam bio u kući porodice Mehmedović. Sjedili smo u kući kada je sa 32 granate iz VBR-a** (**višecjevnog bacača raketa**) **iz pravca Bratunca zasuta Srebrenica. Jedna granata je direktno pogodila u kuću. Ranila je majku i sestru moje djevojke i mene. Svi smo bili teško ranjeni. Zahvaljujući Rami 'Hljebari' prebačeni smo do bolnice. Nisam vjerovao da ću preživjeti. Sa još mnogo ranjenika tu noć sam proveo u bolnici**" (∴ **SAMRTNO SREBRENIČKO LJETO '95**, str. 157).

U noći 10. i 11. jula branioci Srebrenice, sigurne zone Ujedinjenih nacija, "**prave povratni korak i nalaze se Srbima iza leđa**". Međutim, nisu dobili dozvolu da napadnu. Ramiz Bećirović "**dobio je obećanje Holandskog bataljona da će 11. jula, ujutro, od strane NATO-a biti pružena masovna zračna podrška. Nakon što se to nije desilo**", Bećirević je shvatio "**da od Holandskog bataljona i NATO-a ne treba očekivati nikakvu pomoć. Od tog momenta povezanost je izgubljena, neki od muškaraca ostaju još neko vrijeme oko Srebrenice, ostatak se povlači u okolna sela. Više hiljada muškaraca skupljaju se 10. i 11. jula u dva sela nedaleko od grada. Kasno uveče 11. jula pada odluka o pokušaju prebacivanja do Tuzle, jedina šansa da se spase životi muškaraca i momaka, ukoliko za to nije već kasno**" (M. J. Faber, nav. dj., str. 17-18).

[192] H. Nuhanović, nav. dj., str. 236. "**Na taj način je**", piše Hasan Nuhanović, "**cijeli južni i centralni dio grada bio potpuno napušten sa izuzetkom nekih pojedinaca koji su odlučili ostati u tim dijelovima grada, vjerujući da će na taj način spriječiti pljačku svoje imovine od drugih stanovnika enklave. Dakle, centralni i južni dio grada, oko 2/3 grada, bio je potpuno pust.**

Artiljerija "Vojske Republike Srpske" je i 11. jula intenzivno granatirala gradsku zonu Srebrenice. Granate su padale i u blizini holandskog kampa u Srebrenici ("**zemlja se tresla od detonacija**"), gdje je (u i oko kampa) okupljeno 4.000 do 5.000 očajnih civila. "**Nastao je haos**." Mnogo civila (žena i djece) je ranjeno. Jednoj ženi (oko 40 godina) geler je otkinuo pola glave, a dvanaestogodišnjem dječaku "**su polomljene obje ruke**". Avioni NATO-a 11. jula 1995. pokušali su bombardovati artiljerijske položaje "Vojske Republike Srpske" iznad Srebrenice (napali su dva srpska tenka). Zračna podrška NATO-a obustavljena je nakon što je "Vojska Republike Srpske" zaprijetila da će "ubiti" holandske vojnike koji su se nalazili u "zarobljeništvu" "Vojske Republike Srpske" i da će granatirati bazu Ujedinjenih nacija u Potočarima, kao i okolna područja na koja je pobjeglo 20.000-30.000 civila.[193]

Dio grada u kome je stanovništvo još bilo u svojim kućama bio je dio sjeverno od autobuske stanice: **Baratovo, Kazani, Solоćuša, Vidikovac**" (Isto).

Interesantno je, navodi Hasan Nuhanović, kako se "**niti UNPROFOR niti vlasti enklave nisu obratili stanovništvu sa namjerom da se objasni kakav ishod situacije se očekuje u narednim satima**" (Isto).

193 AIIZ, MUP Republike Srpske, RDB - Sarajevo, broj 05-1958/95, 10. juli 1995 - Zamjeniku ministra unutrašnjih poslova Republike Srpske i drugima; Isto, MUP Republike Srpske RDB - Sarajevo, broj: 55-1988/95, 12. juli 1995 - Zamjeniku ministra unutrašnjih poslova Republike Srpske i drugima; Isto, Armija RBiH, RI, frekvencija 785.000 MHz, kanal 5 i kanal 3, vrijeme 11.20 – 12.00 sati, od 10. jula 1995; Isto, Armija RBiH, RI, frekvencija 785.000 MHz, kanal 9, vrijeme 12.50 sati, učesnici: major Simić - Zlatar - y (Slaviša zebo), od 10. jula 1995; Isto, Armija Republike Bosne i Hercegovine, Komanda 2. korpusa, str. pov. br. 02/8-01-1211, Tuzla, 10. juli 1995 - Komandi 28. divizije; Isto, inv. br. 2-1631, United Nations Protection Forces, BiH - Sector North East - Tuzla, Civil Affairs, July 15, 1995, - UNPROFOR HQ Sarajevo; Isto, inv. br. 2-1636, Dutchbat Srebrenica, Nr: TK 95114, 12 July 1995 - Force commander Lgen Janvier Zagreb, Meetings with Gen Mladić on 11 and 12 July 1995; Isto, inv. br. 2-1640, Izjava potpukovnika Davida Tetteha; Isto, inv. br. 2-1641, Izjava majora Josepha Kingoria; Isto, inv. br. 2-1642, Izjava De Haan; Isto, inv. br. 2-1527, United Nations, Lientenant General Bernard Janvier, Force Commander UN Peace Forces, Zagreb, 11 July 1995 - Generalu Mladiću; Isto, inv. br. 2-1532, UN/NATO Close Air Support to Dutch Battalion at Potocari, 11 July 1995, Cronology of events; Isto, inv. br. 2-1533, Akashi, UNPF - HQ, Zagreb, Z-1136, 11 July 1995 - Annan, UNations, New York, Situation in Srebrenica; Isto, inv. br. 4-247; Isto, Izjava Vejiza Šabića; S. Čekić - M. Kreso - B. Macić, nav. dj., str. 160-169 i 335-350; R. Butler, nav. dj., paragrafi 3.17-3.18; **ICTY**, **Presuda Krstić**, paragrafi 34 i 123; **REPORT ON SREBRENICA ...**, paragrafi 3.4, 3.48 i 5.1 i Dodatak 5, *Location: Srebrenica*

"Vojska Republike Srpske" je 11. jula 1995. zauzela Srebrenicu, sigurnu zonu Ujedinjenih nacija. Oko 14.00 sati brojni civili su provalili u kamp holandske čete "Bravo" i počeli se penjati na kamione i druga vozila UNPROFOR-a. Tada su srpske snage ispalile dvije minobacačke granate, koje su eksplodirale u neposrednoj blizini holandskog kampa, od čega je više civila ubijeno i ranjeno. U 14.07 sati postavljena je srpska zastava iznad pekare u južnom dijelu grada. Oko 14.30 sati civili i civilno stanovništvo su, uključujući i one koji su našli utočište u bazi čete B, u strahu i panici krenuli prema Potočarima. Među pripadnicima Holandskog bataljona je "**nastala panika i oni su počeli da se povlače prema Potočarima. Cijelim putem do Potočara četnici su granatirali masu, tako da je puno naroda ranjeno i ubijeno**". "**Čitavim putem bile su razbacane deke, vreće, torbe i druge stvari**." Vojnik Jord Honig vidio je "**jednu staricu kako puže na rukama i koljenima krvareći. Djeca su**

---

compound on 11-13 July 1995; **KOMISIJA** Vlade Republike Srpske, str. 7; ∴ **SAMRTNO SREBRENIČKO LJETO '95**, str. 21, 31, 61, 66, 110, 123, 141-142, 184, 222 i 229; **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 108-109; W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 47-52; M. J. Faber, nav. dj., str. 36-38, 45-47 i 115; B. Jagger, nav. dj., str. 86; H. Nuhanović, nav. dj., str. 270-304; Š. Hodžić, nav. dj., str. 267-268.

"**U toku napada bosanskih Srba na područje sigurne zone UN-a, kuće, škole, bolnice i drugi čisto civilni objekti namjerno su gađani. Kad bi bili na dohvat okolnih sela, srpske snage su otvarale vatru i uništavale preostale kuće koje su ostale ne ostavljajući tako ništa stanovništvu za povratak** …" (AIIZ, inv. br. 2-1635, AIIZ, inv. br. 2-1635, United Nations Protection Force, HQ Sector North East - Tuzla, G5, Civil Military Operations, 16 July 1995, Srebrenica Displaced Population Situation at Tuzla Air Base).

"**Kada je jedna srpska minobacačka granata pala blizu ulaza**" u kamp Holandskog bataljona - to je, po vojniku Jordu Honigu, **bio najstrašniji trenutak**: "**Mjesto je bilo prepuno civila koji su u panici pobjegli do našeg UN-a položaja. Jedno vozilo UN-a slučajno bez posade - potpuno je uništeno. Ne znam koliko je bilo mrtvih. To je bio užasan prizor. Većina nas nikad nije vidjela tako nešto. Dok smo kao ludi pokušavali ranjene dovući na sigurno, očekivali smo slijedeći minobacački napad. Kao vojnik to znate**: **prva granata je samo radi nišanjenja, zatim dolaze direktni pogoci**" (J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 48-49).

Jedanaestog jula 1995. u Srebrenici su, i prema kazivanju F. S. (iz Hrnčića, općina Bratunac), majke troje djece, te svjedoka i žrtve genocida, "**na sve strane padale granate. Kod baze UN-a pala je granata. Žene i djeca su bili ranjeni. Vriska i plač se čula na sve strane. Torbe sa krvavim brašnom i hljebom bile su razbacane po putu. Krvi svuda oko nas. Ranjenim ženama niko nije htio pomoći. Vojnici UN-a su se smijali našoj muci …**" (∴ **SAMRTNO SREBRENIČKO LJETO '95**, str. 21).

gubila roditelje. Svuda je bilo prtljage, odbačene da bi se brže bježalo. Bilo je ljudi koji su sjedili pored puta, iscrpljeni ...". Do tada je više zahtjeva za zračnu podršku odbijeno na raznim nivoima u sistemu komandovanja Ujedinjenih nacija. General Bernard Janvier se, uprkos formalnom insistiranju da se prestane s gađanjem civilnog stanovništva i kršenjem sigurne zone Ujedinjenih nacija, "**poštujući akcije**" koje je general Mladić preduzimao "**u području Srebrenice**", brinuo za komoditet 30 "zarobljenih" holandskih vojnika. Holandski bataljon "**nije ispalio ni jedan jedini hitac u pravcu nadolazećih srpskih snaga**". U 16.20 sati "**grad Srebrenicu su već preplavili Srbi**". Oko 16.30 sati hiljade izbjeglica je bježalo prema Potočarima. Kasno poslijepodne generali Ratko Mladić, Milenko Živanović, Radislav Krstić i drugi oficiri Vojske Jugoslavije/ "Vojske Republike Srpske" "trijumfalno" su prošetali praznim ulicama Srebrenice, a veliki broj (na hiljade) izbjeglica se kretao prema Potočarima, očajnički tražeći zaštitu kod Holandskog bataljona. Na trgu u Srebrenici general Ratko Mladić je, pored ostalog, izjavio: "**Evo nas 11. jula 1995. godine u srpskoj Srebrenici. Uoči još jednog praznika srpskog poklanjamo srpskom narodu ovaj grad. Napokon je došao trenutak da se poslije bune protiv dahija Turcima osvetimo na ovom prostoru**." Karadžić je lično ("**radi marketinga**", "**treba mu to radi nekih stvari**") naredio da se u Srebrenici, pored srpske, postavi i grčka zastava, čiji su pripadnici (tj. Grci), pored ostalih, učestvovali u napadu i zauzimanju Srebrenice.[194]

---

[194] AIIZ, Glavni štab Vojske Republike Srpske, str. pov. br. 03/3-192, 11. juli 1995 - Predsjedniku Republike Srpske, komandama korpusa i drugima; Isto, Komanda 1. zvorničke pbr, str. pov. br. 06/214, 11. juli 1995 - Komandi Drinskog korpusa, Redovni borbeni izvještaj; Isto, Dnevnik ..., 11. juli 1995; Isto, Komanda 1. br. lpbr, str. pov. br. 03/253-102, 11. juli 1995 - Komandi Drinskog korpusa, Redovni borbeni izvještaj; Isto, MUP Republike Srpske, RDB - Sarajevo, broj: 05-1989/95, 12. juli 1995 - Zamjeniku ministra unutrašnjih poslova Republike Srpske i drugima; Isto, Republika Srpska, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Centar javne bezbjednosti, Zvornik, broj: 193/95, 12. juli 1995, BILTEN dnevnih događaja Centra javne bezbjednosti Zvornik za dan 11/12. juli 1995; Isto, inv. br. 2-1533, Akashi, UNPF - HQ, Zagreb, Z-1136, 11 July 1995 - Annan, UNATIONS, New York; Isto, inv. br. 2-1528, Akashi, UNPF - HQ, Zagreb, Z-1138, 11 July 1995 - Annan, UNATIONS, New York, Situation in Srebrenica; Isto, Armija Republike Bosne i Hercegovine, VJ 5022/5, str. pov. br. 05/1107, str. pov. br. 03/1107, str. pov. br. 07/1107, str. pov. br. 04/1107, KONJUH, 11. juli 1995, IZVJEŠTAJ; Isto, Armija Republike Bosne i Hercegovine, Komanda 2. korpusa, RRPSt "OKRESANICA", str. pov. br. 09/11795, str. pov. br. 10/11795, str. pov. br. 02/11795, str. pov. br. 17/11795, str. pov. br.

04/11795, str. pov. br. 11/11795, str. pov. br. 13/11795, 11. juli 1995 - Obavještajnom organu 2. korpusa, Dnevni izvještaj RI; R. Butler, nav. dj., paragrafi 3.19-3.20; **SREBRENICA 1995**, knjiga 1, str. 341-362 i 425; **ICTY, Presuda Krstić**, paragraf 36; **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 304; **REPORT ON SREBRENICA ...**, paragrafi 3.4, 3.48, 4.18 i 5.1 i Dodatak 5, *Location: Srebrenica compound on 11-13 July 1995*; **KOMISIJA** Vlade Republike Srpske, str. 7; ∴ **SAMRTNO SREBRENIČKO LJETO '95**, str. 21, 31, 61, 66, 122, 141-142, 184, 222 i 232; J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 51-52; *Médecins Sans Frontières*, **1995: SREBRENICA, L' ABANDON**, http://www.msf.fr/histoire-sommaire/1995-Srebrenica-abandon; H. Nuhanović, nav. dj., str. 223 i 247-304; Š. Hodžić, nav. dj., str. 267-268.

General Milan Gvero je u razgovoru s Radovanom Karadžićem 11. jula 1995. zauzimanje Srebrenice prokomentarisao na sljedeći način: "**Predsedniče, srpsko srebro, srpska crkva, srpska zastava**" (AIIZ, Armija Republike Bosne i Hercegovine, Komanda 2. korpusa, RRPSt "OKRESNICA", str. pov. br. 10/11795, 11. juli 1995 - Obavještajnom organu 2. korpusa, Dnevni izvještaj RI).

Srpske snage su 11. jula 1995. zauzele između 10% i 20% teritorije sigurne zone Ujedinjenih nacija, što znači da najmanje 80% teritorije sigurne zone tada nije zauzeto. Ukazujući s pravom na tu činjenicu, Hasan Nuhanović postavlja sljedeće pitanje: "**Zašto UNPROFOR, uz pomoć NATO avijacije, nije spriječio da snage VRS-a zauzmu ovih 80%? Dakle, nakon zauzimanja grada Srebrenice, i oko 10%-20% teritorije, bilo je više nego očigledno da je namjera snaga VRS-a da se zauzme cijela enklava. Ali, unutar preostalih 80% teritorije nalazilo se više većih naselja koja su još bila netaknuta. Naprimjer, cijelo područje Sućeske, cijelo područje Potočara**.

Ovo je pitanje na koje trebaju odgovoriti Janvier i Akashi, kao i oni koji su im bili podređeni.

Dakle, zašto je UNPROFOR (UN) odustao od toga da se zaštiti ovih 80% teritorije enklave nakon pada samog grada i južnog dijela enklave? Operacija zaštite preostalog slobodnog dijela enklave, a uz pomoć NATO-vih zračnih snaga i drugih snaga koje su bile na raspolaganju, mogla je biti nastavljena 11. i 12. jula, jer su snage VRS-a počele 'čistiti' teren i pomjerati se ka preostalih 80% teritorije tek u narednim danima" (H. Nuhanović, nav. dj., str. 308).

Srebrenica je, po ocjeni Mienta Jana Fabera, **svjesno predata** ("**poklonjena**") **Srbima** (M. J. Faber, nav. dj., str. 56). To potvrđuju i *Médecins Sans Frontières*, organizacija čija su 22 člana jula 1995. ubijena na genocidnoj osnovi (**RAPPORT DE MÉDECINS SANS FRONTIÈRES**, str. 1-20), kao i Michael A. Sells, koji tvrdi da je Holandski bataljon "**predao grad srpskoj vojsci**" (M. A. Sells, nav. dj., str. 242).

Hirurg I. P. (31 godina) tvrdi da su vojnici Ujedinjenih nacija izdali Srebrenicu i **predali grad srpskim snagama**. S tim u vezi, on navodi: "**Možda nije bilo dogovora između UN-a i Srba, ali posljednjeg dana djelovali su zajedno**" (**RAPPORT DE MÉDECINS SANS FRONTIÈRES**, str. 14).

Holandski vojnici su se, tvrdi Michael A. Sells, "**povukli sa svojim oklopnim vozilima, pogazivši i usmrtivši više očajnih civila stanovnika Srebrenice, koji su pokušali pobjeći od smrti. Kada su se vratili u Holandiju, odlikovani su za hrabrost**" (M. A. Sells, nav. dj., str. 269).

Srpske snage su "**čistile**" grad Srebrenicu, likvidiravši nekoliko civila i "**odvozeći stoku, vozila, kućanske aparate i druge vrijednosti**".[195] Karadžić je imenovao civilnog povjerenika za Srebrenicu i "**prve srpske porodice su počele da se useljavaju u grad …**".[196] Time su izvršene pretpostavke za "**Operaciju ubijanja**",[197] odnosno realizaciju namjere

---

[195] AIIZ, inv. br. 2-1633, Akashi, UNPF-HQ Zagreb, Number: Z-1169, 14 July 1995 - Annan, UNATIONS, New York, Situation in Tuzla and Srebrenica; Isto, inv. br. 2-1531, The Republic of Srpska, Civillian Affairs Committee for Srebrenica, Nr. 07-27/95, July 17 1995, DECLARATION; **ICTY**, Predmet br. IT-02-60-PT, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice Momira Nikolića, 6. maj 2003, str. 16357; AIIZ, Republika Srpska, Obavještajno-bezbjednosna služba, Banja Luka, broj: 10-01-155/04, 13. maj 2004 - Komisiji za istraživanje događaja u i oko Srebrenice od 10. do 19 jula 1995, *Raspoloživa saznanja vezana za događaje u Srebrenici jula 1995. godine*; **REPORT ON SREBRENICA ...**, Dodatak 5; **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 139-145; AIIZ, Ministry of Defence, Number: D101/95/15092, 3 August 1995 – The Speaker of the Lower House of Parliament, The Speaker of the Upper House of Parliament, *Fall of Srebrenica/Dutch contribution to UNPROFOR*, str. 2. Tada je, prema pomoćniku komandanta 1. milićke lake pješadijske brigade, **došlo** "**do masovne pljačke napuštene muslimanske imovine, kako od strane boraca, tako i od strane civilnog stanovništva … Najveći dio ratnog plijena, umjesto da se kanališe u skladišta vojne ekonomije i drugim za to namjenskim određenim skladištima otišao je u privatne ruke**" (AIIZ, Komanda 1. milićke lpbr, Odjeljenje za moral, vjeru i pp., str. pov. I/05-1152-1, 31. august 1995, *Referisanje pomoćnika komandanta o stanju i aktuelnim problemima održavanja i izgradnje borbenog morala i stanju na teritoriji z/o*).

U toku i nakon zauzimanja Srebrenice, sigurne zone Ujedinjenih nacija, jula 1995, "**dešavao se**", po **REPORT ON SREBRENICA ...**, "**vandalizam i pljačka u većem obimu. Mnoge kuće su spaljene od bosanskih Srba ... Kada su lokalni stanovnici napustili Enklavu, pljačkanje je postalo očigledno. Civili bosanski Srbi stigli su u Enklavu iz pravca Bratunca sa praznim vozilima, kamionima i prikolicama i nešto kasnije napustili Enklavu, krećući se u pravcu Bratunca sa predmetima pokućstva, stokom i opremom sa osmatračkih tačaka**" (**REPORT ON SREBRENICA ...**, paragraf 4.17).

[196] AIIZ, inv. br. 2-1633, Akashi, UNPF-HQ Zagreb, Number: Z-1169, 14 July 1995 - Annan, UNATIONS, New York, Situation in Tuzla and Srebrenica; Isto, inv. br. 2-1531, The Republic of Srpska, Civillian Affairs Committee for Srebrenica, Nr. 07-27/95, July 17 1995, *DECLARATION*; **ICTY**, Predmet br. IT-02-60-PT, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice Momira Nikolića, 6. maj 2003, str. 16357; **SREBRENICA 1995**, knjiga 1, str. 378-380; **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 381.

[197] **ICTY**, Predmet br. IT-02-60-PT, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice Momira Nikolića, 6. maj 2003, str. 16362.

zločinačkog poduhvata da se s tog prostora prisilno premjeste žene, djeca i starci u cjelini, a muškarci i dječaci zarobe, zatvore i likvidiraju.

Drinski korpus je i 12. jula **angažovao jedinice na izvršenju zadataka "*Krivaja 95*", planski izvršavajući sve borbene zadatke**. U toku dana **zauzele su naselje Potočari i dalje su napredovale, u cilju zauzimanja "svih mesta u enklavi Srebrenica"**.[198] Šest dana kasnije, u vrijeme kada je u Srebrenici boravila delegacija s vladikom zvorničko-tuzlanskim (Vasilijem Kačavendom), minirane su dvije džamije.[199]

---

[198] AIIZ, Glavni štab Vojske Republike Srpske, str. pov. br. 03/3-193, 12. juli 1995 - Predsjedniku Republike Srpske i drugima.

I po izjavi generala Krstića, načelnika Štaba, datoj 12. jula u Potočarima, Drinski korpus je tu operaciju izvodio "**veoma uspješno ...**" (**ICTY**, R. Butler, nav. dj., paragraf 5.10).

[199] AIIZ, SJB Srebrenica, Depeša broj: 294/95, 18. juli 1995 - Načelniku CJB Zvornik. U Srebrenici je srušeno i uništeno pet džamija (Bijela, Čaršijska i Petrička džamija, na Vidikovcu i u Crvenoj Rijeci), te oštećena katolička kapela, a djelimično i pravoslavna crkva. Pored toga, u svim mjestima koje je okupirao srpski agresor smišljeno i s namjerom uništene su sve džamije i drugi objekti Islamske zajednice ∴ **SAMRTNO SREBRENIČKO LJETO '95**, str. 15. Detaljnije o tome vidi: **A REPORT ON THE DEVASTATION OF CULTURAL, HISTORICAL AND NATURAL HERITAGE OF THE REPUBLIC /FEDERATION OF BOSNIA AND HERZEGOVINA (FROM APRIL 5, 1992 UNTIL SEPTEMBER 5, 1995**), Zavod za zaštitu kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Republike Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 1995, str. 78; M. Omerdić, **PRILOZI IZUČAVANJU GENOCIDA NAD BOŠNJACIMA (1992-1995**), Rijaset Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 1999, str. 133-134).

Međunarodni sud pravde u Predmetu *Bosna i Hercegovina protiv Srbije i Crne Gore* potvrdio je zaključak ICTY-a u Predmetu *Krstić* da "**tamo gdje je na djelu (gdje postoji) fizičko ili biološko uništavanje često su prisutni istovremeni napadi na kulturna i vjerska dobra, kao i na simbole ciljane grupe, napadi koji se legitimno mogu smatrati dokazom o namjeri da se grupa fizički uništi**" (**ICTY**, **Presuda Krstić**, paragraf 580; Međunarodni sud pravde, **PRESUDA –** BOSNA I HERCEGOVINA ..., paragraf 344). Međutim, citirajući ovaj zaključak ICTY-a, Međunarodni sud pravde je svjesno, namjerno i tendenciozno izostavio sljedeću rečenicu: "**U ovom predmetu, Pretresno vijeće će stoga kao dokaz namjere uništenja grupe uzeti u obzir smišljeno razaranje džamija i domova koje pripadaju pripadnicima grupe**" (**ICTY**, **Presuda Krstić**, paragrafi 580-595), odnosno Bošnjacima. Očigledne relevantne dokaze (ICTY-a) o *namjeri* (*mens rea*) uništavanja Bošnjaka, kao grupe (**napadi na historijska, kulturna i vjerska dobra**, "**kao i na simbole ciljane grupe**", "**smišljeno razaranje džamija i domova**") Međunarodni sud pravde je, u istrajno upornom nastojanju da ne donese pravednu presudu, odbio (Smail Čekić, **PRAKSA MEĐUNARODNOG SUDA PRAVDE**

O srpskom zauzimanju sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice, jula 1995, i genocidu nad Bošnjacima Richard Holbrooke piše: "**Šestog jula 1995, Mladićeve snage počele su sa granatiranjem Srebrenice, navodno u znak odmazde za upade snaga bosanskih Muslimana, baziranih u enklavi, na srpsku teritoriju. Tri dana kasnije, Srbi su kao taoce uzeli trideset holandskih mirovnjaka. Desetog jula** /nije 10, već 11. jula - prim. S. Č./, **zauzeli su grad, a i preostali holandski vojnici, njih oko 370, postali su taoci. Sljedećeg dana Mladić je ušao u Srebrenicu i najavio da 'ovaj grad daje na dar srpskom narodu'. Dodao je**: **'Napokon, posle bune dahija, došlo je vreme da se osvetimo Turcima u ovom regionu' - aluzija na srpsku pobunu protiv Turaka koja je 1804. bila brutalno ugušena. Mladićevo poistovjećivanje današnjih bosanskih Muslimana sa Turcima od prije 191 godinu otkrivalo je njegov opasno iskrivljen um.**

Tokom sljedeće sedmice, desilo se najveće masovno ubistvo u Evropi nakon Drugog svjetskog rata, dok spoljni svijet nije činio ništa da zaustavi tragediju. Mladićeve snage poubijale su hiljade Muslimana, najviše u hladnokrvnim egzekucijama nakon predaje grada. Precizni detalji o onom što se desilo u to vrijeme nisu bili poznati, ali nije bilo sporno da se nešto istinski strašno dešava. Sasvim slučajno, imao sam jedan dodatni izvor izvan zvaničnih izvještavanja koji je potvrdio naše najgore sumnje o Srebrenici. Moj mlađi sin Anthony, kome je tada bilo dvadeset pet godina, pojavio se u Tuzli da pomogne State Departmentu u intervjuisanju izbjeglica. Radio je u izbjegličkom kampu u Tajlandu kada ga je predsjednik Refugees Internationala Lionel Rosenblatt zamolio da odjuri u Bosnu i pomogne u nevolji. Anthony i Lionel stigli su u centralnu Bosnu krajem jula, upravo kada su prvi preživjeli očajnici iz Srebrenice i Žepe stigli u sigurnost aerodroma izvan Tuzle. Uskoro su im se priključili pomoćnik državnog

---

– PRAVNA ILI POLITIČKA? – PREDMET : *BOSNA I HERCEGOVINA PROTIV SRBIJE I CRNE GORE* – u: GENOCID U BOSNI I HERCEGOVINI – POSLJEDICE PRESUDE MEĐUNARODNOG SUDA PRAVDE - , Zbornik radova Međunarodne naučne konferencije, održane 10. i 11. jula 2009. godine u Potočarima (Srebrenica), Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2011, str. 71).

sekretara za humanitarna pitanja John Shattuck i pomoćnik državnog sekretara za izbjeglice Phyllis Oakley.

Uz pomoć Anthonya, Shattuck i Oakleyeva intervjuisali su potresene preživjele ljude iz Srebrenice - i čuli priče koje će užasnuti svijet: kako su Srbi, po naređenju generala Mladića, okupili sve Muslimane u gradu i nagurali u autobuse; kako većinu muškaraca više nikada nisu vidjeli; kako su ljudi bili zgurani na fudbalsko igralište i poubijani u velikom broju; kako još ima hiljade muškaraca koji se pokušavaju kroz šume probiti prema Tuzli. Zatim su se Shattuck i Oakleyeva vratili u Washington da pritisnu vladu na veću akciju. Anthony je ostao u Tuzli, redovno me izvještavajući o živim pričama neprekidne drame. Nekoliko puta, na svoj karakteristično otvoren i nagao način, Anthony je vikao preko telefona da Washington mora nešto učiniti, da ja trebam ‘maknuti guzicu’. U stvari, satima sam neuspješno pokušavao iznaći način da se zaustavi tragedija u Srebrenici i Žepi. Moju preporuku - da se upotrijebi zračna sila protiv bosanskih Srba u drugim dijelovima zemlje - odbacile su zapadnoevropske nacije čije su trupe bile na kocki u Bosni, ali i Pentagon. Trinaestog jula, istog dana kada su Srbi počeli sa sistematskim ubijanjem Muslimana na fudbalskom igralištu, Chirac je pozvao predsjednika Clintona. Rekao je da se nešto mora učiniti i predložio da američki helikopteri prevezu u Srebrenicu francuske trupe da pomognu gradu. O ovom prijedlogu se već razmatralo putem zvaničnih francuskih kanala, ali je naišao na žestoko protivljenje ne samo Britanaca i Pentagona, nego i same Chiracove vlade. Nije bilo šanse da bude prihvaćen.

U međunarodnom sistemu nije bilo više energije. Gdje god bi se čovjek okrenuo, suočio bi se sa osjećajem smetenosti pred brutalnošću bosanskih Srba. Prva linija otpora za svaku akciju bila je holandska vlada koja je odbila dopustiti zračne udare sve dok su svi njeni vojnici u Bosni. Kroz svaki raspoloživi kanal, u Londonu, Parizu ili štabu NATO-a, tražili smo neki odgovor. Bilo je beskorisno. Čitavu sedmicu pozivao sam našeg ambasadora u Holandiji Terrya Dornbusha, upućujući ga da pritisne Holanđane da dopuste zračne udare, ali uzalud. Drugi Evropljani dostigli su svoj limit; kako su i njihovi vojnici bili u opasnosti, nisu pristajali ni na kakvu akciju koja bi ugrozila

Holanđane. Srbi su sve ovo znali i mnoštvo holandskih vojnika držali su zarobljene u prostorima Ujedinjenih nacija, u obližnjem selu Potočari, dok ne završe svoj prljavi posao u Srebrenici. Prema Međunarodnom komitetu crvenog krsta, u Srebrenici između 12. i 16. jula 1995. smrt je odnijela 7.079 bosanskih Muslimana. Većina žrtava bile su nenaoružane i većina je nastradala u zasjedama ili masovnim egzekucijama. Po intenzitetu, ništa u ratu nije se moglo mjeriti ili će se ikad mjeriti sa Srebrenicom. Ime će postati dio jezika užasa modernog rata, zajedno sa Lidicama, Oradourom, Babi Yarom i Katinskom šumom" (R. Holbrooke, nav. dj., str. 73-74).

Holbrooke govori, pored ostalog, o "**najvećem masovnom ubistvu u Evropi nakon Drugog svjetskog rata**", gdje je "**hiljade Muslimana**" ubijeno, "zaboravljajući" da je "**hiljade Muslimana**" ubijeno i ubijano od proljeća 1992, zatim o njegovom neuspješnom pokušaju "**da se zaustavi tragedija u Srebrenici i Žepi**" **i preporuci** "**da se upotrijebi zračna sila protiv bosanskih Srba u drugim dijelovima zemlje**", što su "**odbacile zapadnoevropske nacije**", te bezuspješnim nastojanjima predsjednika Chiraca da sa predsjednikom Clintonom "nešto" učini, predlažući "**da američki helikopteri u Srebrenicu prevezu francuske trupe da pomognu**", što je naišlo na "**žestoko**" protivljenje Britanaca, Pentagona i Vlade Francuske ("**nije bilo šanse da bude prihvaćen**").

Začuđuje Holbrookeova konstatacija da tada u "**međunarodnom sistemu nije bilo više energije**", jer je, pored ostalog, postojao osjećaj "**smetenosti pred brutalnošću bosanskih Srba**". Neshvatljivo je da političar takvog iskustva, kao što je Holbrooke, i ambasador najmoćnije svjetske sile, kao što su Sjedinjene Američke Države, pokazuje takvu "nemoć" i istovremeno "naivnost", posebno kada je u pitanju "**osjećaj smetenosti pred brutalnošću bosanskih Srba**". I Holbrooke svu odgovornost za neuspjeh politike Ujedinjenih nacija i zapadnoevropskih nacija prema sigurnim zonama Ujedinjenih nacija u Republici Bosni i Hercegovini, posebno prema (sigurnoj zoni Ujedinjenih nacija) Srebrenici, prebacuje na Vladu Holandije, koja je, po njemu, "**odbila dopustiti zračne udare**". Ni Komanda NATO-a, ni drugi Evropljani, tvrdi Holbrooke, nisu odgovorili na njegove pozive i intervencije **-** "**sve je**", navodi on, "**bilo beskorisno**".

Holbrookeovo ukupno ponašanje potvrđuje poznato saznanje po kojem je on dobio instrukcije da žrtvuje Srebrenicu, što je u praksi, nažalost, potvrđeno. Njegova simulacija "dobrih" namjera i demonstriranje pokušaja, preporuka i aktivnosti da spriječi genocid (po njemu – "**da se zaustavi tragedija u Srebrenici i Žepi**") su, nažalost, samo i isključivo deklarativnog karaktera, što je i on sam lično potvrdio.

4. Napad na sigurnu zonu Ujedinjenih nacija Srebrenicu i (ne)upotreba zračne sile*

Međunarodna zajednica, prije svega Ujedinjene nacije, od devedesetih godina XX stoljeća, posebno od 1992, bile su prisutne u Republici Bosni i Hercegovini. Mnoge zemlje angažovale su svoje trupe, "plave šljemove", pod zastavom Ujedinjenih nacija. Francuska, Engleska i Holandija imale su najbrojnije kontingente. Oni su služili u sastavu UNPROFOR-a (*United Nations Protection Force - Zaštitne snage Ujedinjenih nacija*), koji je bio pod komandom UNPF-a (*United Nations Peace Force - Mirovne snage Ujedinjenih nacija*), "**i koji je u Hrvatskoj i Makedoniji imao bitne zadatke**". Sa NATO-om su "**postignuti dogovori oko bitnih vojnih pitanja, a naročito što se tiče zračnih udara**".[200]

Vijeće sigurnosti Ujedinjenih nacija je 31. marta 1995. odlučilo da reorganizira UNPROFOR, zamjenjujući ga sa tri odvojene, ali međusobno povezane misije u Republici Hrvatskoj, Republici Bosni i Hercegovini i Republici Makedoniji. Tri operacije bile su pod komandom i kontrolom specijalnog predstavnika generalnog sekretara Ujedinjenih nacija Yasushija Akashija. Pod njegovom nadležnošću, komandant UNPF-a, sa sjedištem

---

* Osnova za elaboraciju problema **Napad na Srebrenicu, sigurnu zonu Ujedinjenih nacija i (ne)upotreba zračne sile**, te **Prikrivanje zločina genocida**, istraživanja su prof. dr. Smaila Čekića, mr. Muharema Krese i dr. Bećira Macića, objavljena u knjizi: **GENOCOD U SREBRENICI**, "**SIGURNOJ ZONI**" **UJEDINJENIH NACIJA, JULA 1995**, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2000, str. 325-384.

200 M. J. Faber, nav. dj., str. 12.

u Zagrebu, imao je potpunu komandu vojnim dijelovima tri operacije, od kojih je svaka imala svog komandanta. Operacija u Republici Bosni i Hercegovini, sa sjedištem u Sarajevu, zadržala je svoj naziv UNPROFOR, čiji je komandant svoje izvještaje podnosio neposredno komandantu UNPF-a u Zagrebu.[201]

Zračna sila bila je najznačajnije sredstvo za odbranu sigurnih zona Ujedinjenih nacija u Republici Bosni i Hercegovini, što se odnosilo i na Srebrenicu. I u ljeto 1995. upotreba zračne sile bila je jedino odgovarajuće i efektivno sredstvo da se zaštiti sigurna zona Ujedinjenih nacija Srebrenica. Međutim, u aparatu Ujedinjenih nacija i uopće takozvanoj međunarodnoj zajednici nije bilo političke volje da se upotrijebi sila, posebno zračne snage NATO-a, za zaustavljanje agresije na Bosnu i Hercegovinu i sprečavanje genocida i drugih oblika zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava. Nedostatak političke volje naročito je došao do izražaja i u agresorskom napadu i okupaciji Srebrenice i zločinu genocida nad Bošnjacima Bosne i Hercegovine u i oko Srebrenice, sigurne zone Ujedinjenih nacija, jula 1995.

U prvoj polovini 1995, od januara do jula, u političkim i vojnim krugovima (u svijetu) "**vladao je pesimizam**". Mnogi su, "**bez obzira na ishod borbi**", bili uvjereni "**da će UN operacija u Bosni doživjeti fijasko**". NATO je "**pripremao sveobuhvatni plan evakuacije kompletnog UN-a iz Bosne i Hercegovine i sa Balkana**". Sigurne zone Ujedinjenih nacija u istočnoj Bosni (Srebrenica, Žepa i Goražde) "**smatrane su neuspjehom, doprema hrane nije mogla biti garantovana, borbe su nastavljene, a rizik za UN osoblje na licu mjesta postojao je prevelik**". Sjedinjene Američke Države zagovarale su ukidanje embarga na naoružanje "**da bi se bosanska (i hrvatska) vojska mogla bolje opremiti**" i "**bila za zračni rat protiv bosanskih Srba**". Engleski i francuski komandanti UNPROFOR-a (generali Rupert Smith i njegov zamjenik Hervé Gobilliard)

---

201 IZVJEŠTAJ O SREBRENICI, IZVJEŠTAJ GENERALNOG SEKRETARA PREMA *REZOLUCIJI* GENERALNE SKUPŠTINE 53/35 (1998), 15. novembar 1999 (u daljem tekstu: **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**), objavljen u: S. Čekić - M. Kreso - B. Macić. nav. dj., str. 13-274, paragraf 182; Boutros-Boutros Ghali, **UNVANQUISHED A U. S. - U. N. SAGA**, I. B. Tauris & Co Ltd, New York, 1999, str. 217; S. Čekić - M. Kreso - B. Macić, nav. dj., str. 321.

"**pojačavali su svoje trupe na terenu**" i "**bili su siti opstrukcija i ometanja od strane lokalnih komandanata**". U suštini, "**frustracija je bila opšte prisutna, a jednoglasna politika nije postojala**".[202]

Početkom aprila 1995. situacija u Sarajevu i u najvećem dijelu Republike Bosne i Hercegovine sve više se pogoršavala. Srpski agresor je posebno ograničavao pristup UNPROFOR-u i međunarodnim humanitarnim organizacijama sigurnim zonama Ujedinjenih nacija u istočnoj Bosni (Srebrenici, Žepi i Goraždu). Akashi je tokom aprila pokušavao ispregovarati produženje prekida vatre i sporazuma o obustavi neprijateljstava, zaključenih 23. i 31. decembra 1994, a koje je vodio Jimmy Carter, po nalogu administracije predsjednika Clintona, po kojima "**70 procenata zemlje koju su držali** /okupirali - prim. S. Č./ **Srbi ostaje u njihovim rukama i Karadžićeva 'Republika Srpska' dobija novi legitimitet**". Komandant UNPROFOR-a general Rupert Smith predložio je snabdijevanje sigurnih zona Ujedinjenih nacija helikopterima, uz korištenje zračnih udara NATO-a, u slučaju ako bi agresor pokušao presresti helikoptere. Njegov nadređeni u Zagrebu, komandant UNPF-a na ratištu general Bernard Janvier, procijenio je "**da postoji znatna vjerovatnoća da će Srbi zaista pucati na helikoptere**", te je zbog toga "**zatražio mišljenje država članica, od čijih bi se vojnika i zračnih efektiva tražilo da izvode operacije**". Međutim, te države nisu dale povoljan odgovor.[203]

Komandant UNPROFOR-a je, nakon što je srpski agresor 7. maja 1995. u Sarajevu, granatom na Butmiru - na ulazu u tunel D-B, ubio 9 i ranio 11 civila, te tokom noći 7. i 8. maja nastavio sa granatiranjem Sarajeva, zatražio zračne udare po srpskim položajima oko Sarajeva. Thorvald Stoltenberg (specijalni predstavnik generalnog sekretara Ghalija - kopredsjedavajući Glavnog odbora Međunarodne konferencije o bivšoj Jugoslaviji, ICFY) i general Bernard Janvier, glavnokomandujući snaga Ujedinjenih nacija (UNPF-a), protivili su se zračnim udarima (*air strikes*). Boutros Ghali je, u svojstvu generalnog sekretara Ujedinjenih nacija, odbio zračne udare. On je smatrao "**da bi trebalo prihvatiti savjet**" generala

---

202 M. J. Faber, nav. dj., str. 12.

203 **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragrafi 175-184; B. B. Ghali, nav. dj., str. 217 i 232; S. Čekić - M. Kreso - B. Macić, nav. dj., str. 321.

Janviera i Stoltenberga, tim prije, jer se bojao "**da će zračni udari biti popraćeni odmazdom Srba, vjerovatno uzimanjem osoblja UN-a kao talaca**". U slučaju ako bi komandanti Ujedinjenih nacija na terenu tražili zračnu podršku, on je, ipak, bio spreman da ih podrži. Međutim, general Janvier i Akashi odbili su zahtjev,[204] čime je "**Srbima samo**

---

[204] AIIZ, inv. br. 7-1266, Bosna i Hercegovina, Federacija Bosne i Hercegovine, Kanton Sarajevo, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Sarajevo, 19-33/97, *Pregled većih događaja - masakra izvršenih na području grada Sarajeva od pripadnika tzv. Vojske Republike Srpske u periodu 1992.-1995. godine*; **ICTY**, IZJAVA SVJEDOKA: Rupert Smith, br. 00848879, paragraf 54, 14. august 1995; **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …**, paragraf 185; B. B. Ghali, nav. dj., str. 233; S. Čekić - M. Kreso - B. Macić, nav. dj., str. 322; M. J. Faber, nav. dj., str. 63; David Owen, **BALKANSKA ODISEJA**, Radio B92, Beograd, 1996, str. 354. Zahtjev je, po Faberu, odbijen zbog situacije u zapadnoj Slavoniji (M. J. Faber, nav. dj., str. 63).

Boutros Ghali tvrdi da je generala Janviera i Stoltenberga u njihovom protivljenju zračnim udarima (air strikes) podržavao general Rupert Smith. Međutim, to nije tačno, što, pored ostalog, uključujući i istraživanja Ujedinjenih nacija (**IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …**, paragraf 186), potvrđuje i sam Ghali u svojoj knjizi (B. B. Ghali, nav. dj., str. 233-234).

I pregovarač Evropske unije David Owen je bio protiv upotrebe zračnih udara protiv srpskog agresora. S tim u vezi, on piše kako je "**bosanski zahtev za vazdušnim udarima 8. maja prosleđen višim instancama kroz lanac komande UN i, pošto se bez sumnje radilo o tako teškom izboru, stigao je do Butrosa Galija u Moskvi. Pošto je pažljivo konsultovao Stoltenberga, Gali je rekao 'ne', jer ono što je traženo ne bi bila bliska vazdušna podrška već širi vazdušni napadi. U potpunosti sam se slagao sa njegovom odlukom. Kao što se moglo i predvideti, SAD su protestovale zbog odluke ali, sudbonosno po kasniji razvoj i možda zato što je general Rupert Smit za ovu priliku tražio političko ovlašćenje, Daglas Herd se nije složio, te je Butrosu Galiju napisao pismo u kome osporava njegovu odluku. Francuzi nisu imali primedbe na Butrosovu odluku, ali kada je u petak 12. maja u Parizu primio Herdovo pismo, Butros je o njemu razgovarao sa Alenom Žipeom i Torvaldom Stoltenbergom. Očigledno je bio vrlo uzrujan, jer je jedna stvar kada se generalni sekretar UN suprotstavi SAD, ali, suprotstavljati se gledištu SAD i Britanije ubuduće bilo bi vrlo teško. Savet bezbednosti je realno uporište moći svakog generalnog sekretara. Generalni sekretar se može odvojiti od težišta stavova stalnih članova Saveta s vremena na vreme, ali autoritet generalnog sekretara nestaje ako se među njima stvori stalni jaz. Butros Gali je sada odlučio da se uhvati u koštac sa osnovnom kontradikcijom, u kojoj UNPROFOR pokušava da bude nepristrasan dok Savet bezbednosti napušta nepristrasnost**" (D. Owen, nav. dj., str. 355).

Podržavajući **u potpunosti** odluku Boutrosa Ghalija, a ne slažući se sa Daglasom Herdom, koji je osporavao Ghalijevu odluku, David Owen je, "**veoma zabrinut**", 13. maja 1995. napisao pismo Herdu i "**odmah mu ga poslao faksom da zna šta ja** /tj. Owen -

dat dodatni motiv da i dalje nekažnjeno ubijaju civilno stanovništvo u sigurnim zonama".[205]

General Smith je 9. maja **imao "privatni sastanak**" sa Karadžićem, na kome je vođen razgovor o najnovijem napadu srpskih snaga na Sarajevo i sankcijama "**koje su bosanski Srbi uveli protiv kontingenata UN-a u istočnim enklavama**", odnosno sigurnim zonama Ujedinjenih nacija u Srebrenici, Žepi i Goraždu. Smith je Karadžiću objasnio da je "**kao odgovor na granatiranje civilnog stanovništva u Sarajevu**" preporučio

---

prim. S. Č./ **o svemu mislim pre nego se sastane sa Žipeom. Rekao sam da vazdušni udari, za razliku od bliske vazdušne podrške, znače eskalaciju rata, gdje će UNPROFOR morati ili da se bori ili da se povuče. Moja osnovna poruka bila je da najnovije razlike u mišljenju u vezi sa vazdušnim napadima znače da se Akaši i verovatno Butros Gali neće suprotstaviti ako dobije još jedan zahtev od generala Smita. Rekao sam, takođe, da se nadam da će se on i Žipe složiti da nikako ne treba tražiti udare šire od bliske vazdušne podrške sve dok Savet bezbednosti ne dobije bar šansu da napravi racionalan izbor i razmotri posledice u vidu opasnosti po živote trupa UNPROFOR-a i velike izvesnosti da će Srbi uzeti nemali broj talaca UN u veoma ponižavajućim okolnostima**" (Isto).

Owena, nažalost, uopće nisu "brinuli" civili ni civilno stanovništvo nad kojima je, naočigled političkog i vojnog rukovodstva i vojnika Ujedinjenih nacija, kao i Evropske unije i čitavog svijeta, (iz)vršen genocid. Takav njegov stav je, pored ostalog, bio u skladu i sa njegovim ocjenama o građanskom ratu i zaraćenim stranama u Republici Bosni i Hercegovini, što je, između ostalog, išlo naruku srpskom agresoru i negiranju genocida.

205 AIIZ, Ujedinjene nacije, Vijeće sigurnosti, 12. maj 1995, Generalna skupština, Četrdeset deveto zasjedanje, Tačka dnevnog reda br. 39, *STANJE U BOSNI I HERCEGOVINI*, Pismo otpravniku poslova *ad interim* Stalne misije Bosne i Hercegovine pri Ujedinjenim nacijama upućeno generalnom sekretaru 12. maja 1995.

Zločine nad civilima i civilnim stanovništvom u sigurnoj zoni Ujedinjenih nacija Sarajevu spominje i David Owen. S tim u vezi, on navodi kako je Haris Silajdžić (premijer Vlade Republike Bosne i Hercegovine) "**u predvečerje 7. maja sazvao sve ambasadore u Sarajevu na sastanak pred TV kamerama, kako bi skrenuo pažnju na ponovno granatiranje Butmira, odakle su posljednji izvještaji govorili o devet mrtvih** /odnosno ubijenih - prim. S. Č./ **i preko četrdeset povređenih. To nije bio izolovan incident, tvrdio je on, već namerna teroristička akcija, koja pokazuje da se genocid u Bosni nastavlja. Kamere su se povukle i ambasadorima je rečeno da je pasivni stav Saveta bezbednosti UN i UNPROFOR-a ohrabrio Srbe da ponovo počnu da koriste teško naoružanje i ubijaju i ranjavaju civile. U poslednjih osam meseci 1994, u Sarajevu je poginulo** /treba: ubijeno - prim. S. Č./ **240 civila. U aprilu 1995. godine, ubijeno ih je 26. Prvog maja stradalo je 14 civila ...**" (D. Owen, nav. dj., str. 354).

zračne napade NATO-a. S tim u vezi, Karadžić je rekao "**da će UN, ako NATO bude korišten protiv VBS-a, postati neprijatelj i meta**".[206]

Madeleine Albright, američka ambasadorica pri Ujedinjenim nacijama, oštro je kritikovala UNPF što je odbio zahtjev za zračnu podršku. To je motivisalo Boutrosa Ghalija (generalnog sekretara Ujedinjenih nacija) "**da pozove svoje 'ključne igrače' na Balkanu**" (Akashi, Janvier i Smith) na sastanak u Pariz, 12. maja 1995, radi "**bolje sinhronizacije njihovih aktivnosti**". Cilj tog sastanka bio je da se "**raspravi budući mandat UNPROFOR-a**" - "**opcije Ujedinjenih nacija u Bosni**". Tim prije, jer su o tome postojale različite procjene između generala Smitha (komandanta UNPROFOR-a), koji je "**zagovarao snažniji odgovor na srpsko kršenje režima sigurnih zona**", na jednoj, i Akashija (specijalnog predstavnika generalnog sekretara Ujedinjenih nacija u bivšoj Jugoslaviji) i generala Janviera (komandanta UNPF-a) "**- obojica su zagovarala oprezniji pristup**", na drugoj strani. Tu "**zabrinjavajuću stvar**" Ghali je izložio na vanrednom sastanku i rekao "**da bi svoje odluke o upotrebi sile uvijek zasnivao na odlukama rukovodstva Ujedinjenih nacija u (bivšoj) Jugoslaviji**", pri čemu je od njih očekivao "**čvrst, jedinstven stav**". Ghali se složio sa svojim saradnicima da je "**suludo nastaviti misiju, koja se, uglavnom, sastoji od 'bombardovanja i hranjenja' i da je vrijeme da se od Vijeća sigurnosti UN-a traži promjena mandata**". Akashi je naglasio da bi "**troškovi robusnijeg korištenja sile bili visoki**" i, umjesto toga, predložio "**drastično smanjenje veličine i mandata UNPROFOR-a**". General Janvier je "**izrazio zabrinutost da bi UNPROFOR mogao u svakom trenutku biti uvučen u 'vojnu avanturu koja eskalira - avijacija NATO pakta bi mogla uzvratiti na vatru na neki radar ili se pozvati na zračni udar u nekoj sigurnoj zoni'**", što bi "**dovelo do uzimanja talaca i izvjesnih gubitaka**", te je "**rekao da bi bilo 'pogrešno' uvesti zračnu podršku Misiji u ovakvim uslovima**".

---

[206] **ICTY**, IZJAVA SVJEDOKA: Rupert Smith, br. 00848879, paragraf 55, 14. august 1996. Kada je general Smith "**pokrenuo pitanje restrikcija u odnosu na UNPROFOR na Aerodromu** /Sarajevski aerodrom - prim. S. Č./ **i snabdijevanje UN-a u istočnim enklavama**", Karadžić je "**potvrdio da bosanski Srbi moraju nametnuti svoja vlastita 'rješenja' (sankcije) protiv UN-a**" (Isto).

General Smith je, uz saglasnost ostalih, naglasio "**da su mogućnosti djelovanja UN-a postale vrlo ograničene**" te je sugerisao alternative.[207]

Generali Janvier i Smith bili su uvjereni da će borbe eskalirati i da će osoblje Ujedinjenih nacija postati taocima.[208] Stoga nisu vidjeli budućnost snaga Ujedinjenih nacija pod tim uslovima. Zbog toga su Janvier i Smith smatrali da je novi mandat Ujedinjenih nacija mogao "**da izabere nastavak rata ili da ponovo rasporedi snage UN-a u sigurnim zonama. Takav potez bi otklonio najveću prepreku korištenju NATO snaga**: **mogućnost da osoblje UN-a postane taocima bosanskih Srba u znak odmazde za zračne udare**".[209]

---

[207] **ICTY**, IZJAVA SVJEDOKA: Rupert Smith, br. 00848879, paragraf 57, 14. august 1996; **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …**, paragraf 186; B. B. Ghali, nav. dj., str. 233; M. J. Faber, nav. dj., str. 63. Zanimljivo je da general Rupert Smith, u svojoj izjavi pred ICTY-em, 14. augusta 1996, navodi da je on, zajedno sa generalom Janvierom i Akashijem, 20. maja 1995. prisustvovao sastanku, sa generalnim sekretarom Ujedinjenih nacija, u Parizu, gdje je "**svrha sastanka bila da se raspravi budući mandat UNPROFOR-a i predstojeći izvještaj generalnog sekretara** (**ICTY**, IZJAVA SVJEDOKA: Rupert Smith, br. 00848892, paragrafi 1-123, 14. august 1996). Moguće da je u pitanju tehnički propust ili je riječ o nekom drugom sastanku političkog i vojnog rukovodstva Ujedinjenih nacija u Parizu. U tom slučaju ostaje otvoreno pitanje zašto general Smith ne govori o sastanku u Parizu, održanom 12. maja.

Sastanku u Parizu (u salonu na prvom spratu *Hôtela Crillon*), po Ghaliju, prisustvovao je i Thorvald Stoltenberg. Dok je vođena rasprava o opcijama Ujedinjenih nacija u Republici Bosni i Hercegovini, pristiglo je pismo britanskog ministra vanjskih poslova, Douglasa Hurda, koji je prigovorio Ghaliju na njegovoj odluci da prihvati preporuku generala Janviera, umjesto generala Smitha. U međuvremenu je Ujedinjenim nacijama dostavljen račun za korištenje salona, zbog čega je Ghali izgubio živce "**tokom tog sitnog poniženja**" i prijetio je da se više nikada neće vratiti u *Hôtel Crillon*. Nakon što je otkazana naplata, sastanak je nastavljen (B. B. Ghali, nav. dj., str. 233).

General Smith je u proljeće 1995. aktivno učestvovao na brojnim sastancima u raspravi o budućem mandatu i obimu snaga UNPROFOR-a. Tako je, zajedno sa generalom Janvierom i Akashijem, prisustvovao sastanku sa generalnim sekretarom Ghalijem u Parizu 12. maja 1995, te sastanku načelnika za odbranu koji je održan u Holandiji (**ICTY**, R001-1406-R001-1409, Komanda UNPROFOR-a, *Sastanak general-potpukovnika Smitha sa Karadžićem 21. maja 1995. godine*).

[208] B. B. Ghali, nav. dj., str. 233. S tim u vezi, Ghali tvrdi kako su u suštini oni (osoblje Ujedinjenih nacija) "**već bili taoci zarobljeni i praktički bespomoćni unutar** '**sigurnih zona**'" (Isto).

[209] Isto.

Ghali je “**snažno podržavao** (favorizovao) **UN-ovu operaciju povlačenja i smanjivanja**” iz Republike Bosne i Hercegovine. Zbog toga je zamolio generale Janviera i Smitha da tu opciju predlože NATO-u i, s tim u vezi, dođu u New York kako bi je prezentirali Vijeću sigurnosti Ujedinjenih nacija.[210]

Ghali je 16. maja 1995, imajući u vidu da je toga dana srpski agresor upotrijebio tenkove u zoni isključenja - **“oko Sarajeva i uz cestu prema Palama koju su kontrolisali Srbi, došlo do teških borbi sa kontinuiranim korištenjem teškog naoružanju**”, pri čemu su “**civilne i vojne žrtve u porastu**” - u Vijeću sigurnosti Ujedinjenih nacija izjavio “**da trenutni mandat snaga UN-a, sa svojom složenošću i kontradikcijama, nije ni poželjan niti održiv i vodiće do daljnje frustracije snaga i zemalja koje doprinose trupama, kontinuiranom razočarenju strana i povećanoj opasnosti po sigurnost osoblja UN-a na terenu**”.[211] Sedam

---

[210] Isto. U Parizu je, tvrdi Mient Jan Faber, donesena odluka da general Janvier i potpukovnik James Baxter (vojni pomoćnik generala Smitha) u Vijeću sigurnosti UN-a iznesu nove prijedloge alternativnih rješenja u vezi sa upotrebom/neupotrebom zračne sile (M. J. Faber, nav. dj., str. 63; **ICTY**, IZJAVA SVJEDOKA: Rupert Smith, br. 00848868, paragraf 4, 14. august 1996).

[211] B. B. Ghali, nav. dj., str. 233-234; **ICTY**, IZJAVA SVJEDOKA: Rupert Smith, br. 00848879, paragraf 56, 14. august 1996. Francuski pripadnici UNPROFOR-a su se 16. i 17. maja 1995, kada su srpske snage upotrijebile tenkove u zoni isključenja (u Sarajevu), “**našli u unakrsnoj vatri**”. General Smith u to vrijeme nije bio u Sarajevu - prisustvovao je sastanku osoblja šefova sigurnosti (CHODS) u Holandiji. Njegov zamjenik, general Gobilliard, u saradnji sa koordinatorom za civilna pitanja Ujedinjenih nacija, Deyanom Mihovim, “**uspio je da privremeno stabilizuje i ublaži situaciju**” (Isto).

Generalni sekretar Ujedinjenih nacija je, 16. maja 1995, navodi David Owen, “**izvijestio Savet bezbednosti da se UN suočava sa sve težom situacijom, rekavši da je do tog dana 162 pripadnika UNPROFOR-a poginulo i 1.420 ranjeno, i da po njegovom mišljenju postoje četiri opcije**: **status quo**; **energičniji pristup**; **povlačenje UNPROFOR-a**; **ili ponovno raspoređivanje i smanjenje broja trupa UNPROFOR-a. U praksi, ponovno raspoređivanje je bila šifra za izlazak iz Žepe, Srebrenice i verovatno, Goražda. SAD su odmah reagovale, rekavši da su protiv ponovnog raspoređivanja, što bi značilo napuštanje istočnih enklava** /sigurnih zona Ujedinjenih nacija - prim. S. Č./, **i da žele da se umesto toga upotrebi vazdušna sila NATO-a. Generalni sekretar je ukazao da takvo stanovište ne deli nijedan njegov savetnik, ni civilni ni vojni**” (D. Owen, nav. dj., str. 356). U suštini, Ghali je bio protiv upotrebe zračne sile NATO-a protiv srpskog agresora.

dana kasnije (22. maja) Ghali je, "**u svom žutom notesu sažeo situaciju za sebe**: '**Ni general Janvier, ni general Smith ne vjeruju da će zračni udari** (*air strikes*) **djelovati na individualnoj ili selektivnoj osnovi - samo će kontinuirani zračni udari** (*air strikes*) **imati utjecaj, a i oni će rezultirati mnogim žrtvama ukoliko UNPROFOR ostane raspoređen kao do sada**.'" Stoga je njegov zaključak bio "**razmjestiti i reducirati broj trupa UN-a**".[212]

O "**budućem mandatu UNPROFOR-a**", a posebno o prisustvu Ujedinjenih nacija u sigurnim zonama Ujedinjenih nacija u istočnoj Bosni, kao i "**procesu stabilizacije nakon najnovijih neprijateljstava u Sarajevu**", general Rupert Smith razgovarao je 21. maja 1995. sa Radovanom Karadžićem, na tajnom sastanku, održanom "**u jednom hotelu u blizini Pala**". Karadžić je potvrdio "**da su bosanski Srbi praktično povukli saglasnost za operacije UN-a i izjavio da on ne vjeruje u nepristrasnost, efikasnost i kredibilitet UN-a**". Na pitanje da li "**bosanski Srbi žele da UN ostane u Bosni**", Karadžić je, pored nekoliko nebuloza, "**objasnio**" "**da povlačenje UN-a nije neophodno**" i "**izrazio uvjerenje da UN treba da ostane u Bosni da sprovede budući politički sporazum**".[213]

Sigurne zone Ujedinjenih nacija u istočnoj Bosni su, po Karadžiću, "**tempirana bomba, koja samo što nije eksplodirala**". Polazeći od toga, on je tvrdio "**da UN treba da ode odatle, ali UNHCR je bezbjedan da ostane**" i rekao "**da je prisustvo UNPROFOR-a dobrodošlo 'samo ako se enklave demilitarizuju i postanu sigurne zone za civilno stanovništvo'**".[214]

---

[212] Isto, str. 234.

[213] **ICTY**, R001-1406-R001-1409, Komanda UNPROFOR-a, *Sastanak general-potpukovnika Smitha sa Karadžićem, 21. maja 1995. godine*; **ICTY**, IZJAVA SVJEDOKA: Rupert Smith, br. 00848880, paragraf 58, 14. august 1996. "**Glavne teme razgovora**" na tom sastanku bile su: **budući mandat UNPROFOR-a, enklave u istočnoj Bosni, Sarajevo, pitanje priznavanja** (**Republike Bosne i Hercegovine od strane Miloševića**), **mirovni proces Kontakt grupe, komunalna pitanja u Sarajevu** i **sastanak između generala Mladića i generala Smitha** (Isto).

[214] **ICTY**, R001-1406-R001-1409, Komanda UNPROFOR-a, *Sastanak general-potpukovnika Smitha sa Karadžićem, 21. maja 1995. godine*.

Rukovodstvo paradržavne tvorevine Republika Srpska nije bilo spremno za povlačenje Ujedinjenih nacija. UNPROFOR je za njih i dalje predstavljao kanal putem kojeg su oni vršili pritisak na međunarodnu zajednicu. S druge strane, oni bi "**željeli da im se UN skloni s puta u enklavama u istočnoj Bosni**".[215] Karadžić se "**nije obavezivao u vezi sa stabilizacionim paketom za Sarajevo, ali je spomenuo da je pod pritiskom tvrde linije da isključi komunalije u Sarajevu kao odgovor na sankcije**".[216]

General Janvier je 24. maja u Vijeću sigurnosti Ujedinjenih nacija, pozivajući se na raspravu sa sastanka u Parizu, u vezi sa pitanjem (budućeg) mandata UNPROFOR-a, iznio dva konkretna prijedloga, čiji je cilj, po njemu, bio "**smanjenje izlaganja UNPROFOR-a uzimanju talaca**":

- prvi, **da se UNPROFOR povuče iz sigurnih zona Ujedinjenih nacija**: **Srebrenice, Žepe i Goražda**, a da tamo ostanu samo vojni posmatrači Ujedinjenih nacija (UNMO);
- drugi, da se punktovi za prikupljanje teškog naoružanja (*Weapons collection point* - *WCP*) povuku u zonu potpunog isključenja (Exclusion zone) oko Sarajeva, "**jer je njihovo nadgledanje bilo i teško i od sumnjive koristi, pošto je ostavljalo vojnike UNPROFOR-a izloženim i ugroženim izvan zone potpunog isključenja na teritoriji pod kontrolom Vojske bosanskih Srba**".[217]

---

[215] Isto.

[216] **ICTY**, IZJAVA SVJEDOKA: Rupert Smith, br. 00848880, paragraf 58, 14. august 1996.

[217] **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …**, paragraf 187; B. B. Ghali, nav. dj., str. 234; M. J. Faber, nav. dj., str. 63-64 i 113. Mient Jan Faber tvrdi da je general Janvier prezentirao četiri opcije, u kojima se, po njemu, mogu prepoznati ideje generala Smitha. To su: "**nastaviti sa postojećim kursom**; **potpuno povlačenje**; **odlučniji nastup, što povlači pregrupisavanje i povlačenje iz (istočnih) zaštićenih zona i reduciranje UN-misije, kao na primjer ograničavanje na pružanje humanitarne pomoći u Federaciji**" Bosne i Hercegovine (M. J. Faber, nav. dj., str. 64-65 i 113).

Odlučniji nastup je, piše Jan Faber, značio "**strateško bombardovanje** (***air strikes***)**. Uslov za to je da se svi bataljoni UNPROFOR-a povuku iz (istočnih) enklava, samo određeni UNMO mogu ostati**" (Isto).

Neke od zemalja članica Vijeća sigurnosti, među kojima Sjedinjene Američke Države i Holandija, oštro su se usprotivile navedenom prijedlogu, izražavajući "**svoju jaku zabrinutost da Komanda UNPF-a, izgleda, u principu prikazuje svoju nesklonost za upotrebu zračne sile protiv Srba, osim u samoodbrani**". Povlačenje UNPROFOR-a iz sigurnih zona, po njima, izložilo bi ih "**samo većoj opasnosti**".[218]

Madeleine Albright je Janvierovu prezentaciju ljutito nazvala "**apsolutno i potpuno pogrešnom**" i, s tim u vezi, naglasila "**da je Janvier pokušavao da 'odbaci sigurne zone' i najavila da Sjedinjene Države neće prihvatiti prijedlog povlačenja osoblja UN-a, kako bi bili manje podložni napadima**".[219]

Janvierov pokušaj da još jednom objasni da je zračna podrška, zbog geografskih, taktičkih, tehničkih i operativnih razloga, skoro neupotrebljiva, ostavio je slab utisak.[220] Međutim, on je i dalje zastupao stav da je "**primarni zadatak UNPROFOR-a samoodbrana, a zaštita civilnog stanovništva je sekundarna**".[221]

Srpski agresor je i u drugoj polovini maja 1995. kontinuirano granatirao civile i civilno stanovništvo te civilne objekte u Sarajevu u opsadi. "**Borbe su se ponovo rasplamsale na području Sarajeva**."[222]

---

218 **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 187; M. J. Faber, nav. dj., str. 64; B. B. Ghali, nav. dj., str. 234. "**Jedan broj zemalja članica Vijeća sigurnosti, među kojima SAD i Holandija**", okrivile su, piše Mient Jan Faber, generala Janviera "**da on ima principijelnu averziju protiv upotrebe zračnih udara protiv Srba**" (M. J. Faber, nav. dj., str. 64).

219 B. B. Ghali, nav. dj., str. 234. Bio je to, po Boutrosu Ghaliju, "**bizarni paradoks. Sjedinjene Države su se izjasnile za zračne udare, ali su, protiveći se UN-ovoj preraspodjeli, zračne udare NATO-a učinile nemogućim, jer ukoliko UN ne može povući svoje osoblje, te trupe UN-a će ostati izložene riziku uzimanja talaca. Sjedinjene Države su željele nastaviti sa svojim retoričkim pozivima na zračne udare, ali su odbile preduzeti korake potrebne za njihovo provođenje**" (Isto).

220 M. J. Faber, nav. dj., str. 64.

221 Isto.

222 **ICTY**, IZJAVA SVJEDOKA: Rupert Smith, br. 00848880, paragraf 60-61; **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 188.

Upotreba zračnih snaga NATO-a na skladišta municije u okolini Pala (u gudurama Jahorine) 25. maja 1995, radi ponovnog uspostavljanja zone isključenja (uklanjanja) teškog naoružanja oko Sarajeva - u radijusu od 20 km od centra grada (kao odgovor na akcije srpske vojske),[223] "**nije postigla puno pozitivnog, nego upravo negativan efekat**". Srpski agresor je odgovorio (u odmazdi) granatiranjem (svih) sigurnih zona Ujedinjenih nacija u Republici Bosni i Hercegovini, kao i civilnih ciljeva i u drugim dijelovima Republike, i (time) izvršio zločin genocida nad civilima i civilnim stanovništvom. Zbog toga je NATO 26. maja ponovo bombardovao Pale, a "**Srbi su odgovorili tako što su uzeli nekih četiri stotine pripadnika UNPROFOR-a kao taoce i koristili ih kao žive štitove**". Time operacija zračnih udara nije uspjela - "**zračni udari nisu natjerali Srbe da sarađuju**: **teško naoružanje nije predato na punktove UN-a**".[224]

---

[223] **ICTY**, IZJAVA SVJEDOKA: Rupert Smith, br. 00848880, paragrafi 61-67; **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …**, paragraf 188-189; **REPORT ON SREBRENICA …**, paragraf 2.45; R. Holbrooke, nav. dj., str. 67-68; D. Owen, nav. dj., str. 356; B. B. Ghali, nav. dj., str. 234-235. Srpske snage su 22. maja 1995. započele izvlačiti artiljerijska oruđa (teško naoružanje) sa punktova (Ujedinjenih nacija) za prikupljanje naoružanja (UN weapons collection point) u blizini Sarajeva. Ubrzo su i ostali srpski tenkovi i laseri raketa premješteni na vatrene položaje, nakon čega je agresor započeo sa granatiranjem grada - pucao je i iz oružja koje je još bilo unutar skladištnog prostora Ujedinjenih nacija, sa ciljem da ponize međunarodne snage. Akashi je 24. maja ukazao "**na ozbiljnost situacije**", a general Smith izdao ultimatum da se ponovo uspostavi zona isključenja - ukloni teško naoružanje iz zone isključenja ili da ga smjeste u punkt za prikupljanje teškog naoružanja - u protivnom bit će izloženi zračnom napadu. Pošto su srpske snage "**propustile to učiniti**", Boutros Ghali je dao instrukcije za zračne udare - on je donio odluku za zračne udare. Prvi zračni udar izveden je 25. maja 1995, u 16.20 sati. U 16.30 sati oficir za vezu NATO-a obavijestio je Akashija "**da je 6 aviona NATO-a napalo dva ukopana skladišta sa municijom u blizini Pala**" (Isto).

[224] **ICTY**, IZJAVA SVJEDOKA: Rupert Smith, br. 00848880, paragraf 61; **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …**, paragraf 188-190; B. B. Ghali, nav. dj., str. 234-235; R. Holbrooke, nav. dj., str. 67-68; D. Owen, nav. dj., str. 356; M. J. Faber, nav. dj., str. 63. Akashi je ujutro 26. maja 1995, "**nakon konsultacija sa vojnim i civilnim**" rukovodstvom Ujedinjenih nacija, odobrio "**dodatne zračne udare protiv bosanskih Srba**", "**kao direktan rezultat neuspjeha bosanskih Srba da vrate četiri naoružanja koja su uzeli sa mjesta prikupljanja naoružanja i njihovog kontinuiranog napada vatrenim oružjem u i oko Sarajeva, kršeći /Sporazum o teškom naoružanju iz 1994/ i predmetne rezolucije Vijeća sigurnosti**". Tako je u 10.30 sati pokrenut drugi napad (B. B. Ghali, nav. dj., str. 235).

Ghalijeva odluka o zračnim udarima, u čemu, kako on tvrdi, nije imao izbora ("**Nisam imao izbora**"), "**dovela je do uzimanja 'plavih šljemova' kao talaca**". Govoreći o tome, Ghali piše kako je "**jako dobro**" znao "**da će se to desiti**", naglašavajući da su to znali i članovi Vijeća sigurnosti Ujedinjenih nacija (Isto, str. 235).

Boutros Ghali je, "**na mjesečnom ručku petkom sa Vijećem sigurnosti**", 26. maja **otvoreno**, kako on kaže, "**izazivao**", rekavši: "**Nažalost, bio sam u pravu sa svojim prognozama**". S tim u vezi, on je nastavio: "**Sada imamo tri neizbježna presedana. Svaki novi zračni udar donosi novi val uzimanja talaca i oduzima nam mjesec dana u pregovorima sa Srbima da oslobode osoblje UN-a**" (B. B. Ghali, nav. dj., str. 235).

Sljedećeg jutra, 27. maja 1995, u prostorijama Vijeća sigurnosti, Ghali je "**rekao**: '**Tražim vaš savjet. Hoćemo li imati treće zračne udare ili ne**?' **Svi ambasadori su rekli da je odluka na meni, osim Albrightove, koja je šutjela. 'Kao i uvijek', rekao sam, 'ja ću na kraju donijeti odluku i preuzeti odgovornost. Ali ja samo tražim vaš savjet. Prije ste mi stalno davali savjete.' Niko u Vijeću sigurnosti nije htio da mi dâ ikakav savjet ili smjernice. To je bio jedinstven trenutak. Članovi Vijeća sigurnosti koji su uživali u upravljanju UN-ovom operacijom do najsitnijih detalja, nudeći beskrajne savjete u svakoj etapi, odjednom nisu imali savjet koji bi mi ponudili**" (Isto, str. 235-236).

Zračni udari, po Ghaliju, "**nisu imali trajni utjecaj na situaciju. I Ujedinjene nacije su ostavljene sa zadatkom da pokušaju izvesti oslobađanje 'plavih šljemova', talaca. Bio sam šokiran ovim kolektivnim zanemarivanjem odgovornosti. Članovi** /Vijeća sigurnosti - prim. S. Č./ **su barem mogli predložiti da konsultuju svoje vlade, ali niko nije pokazao ni najmanji napor da bude konstruktivan i koristan u ovom momentu krize za Ujedinjene nacije. Odsustvo vodstva SAD-a je bilo strašno. Clintonova administracija, komentirao je *New York Times*, se ponašala kao šaljivac za Noć vještica koji pozvoni na vrata i pobjegne. Uživali su praveći buku i bili su oduševljeni sa vlastitom retorikom, ali kada bi došlo do preuzimanja odgovornosti njih nije bilo nigdje**" (Isto, str. 236).

"**NATO je**", piše Holbrooke, 25. maja 1995, **"bombardovao položaje bosanskih Srba u znak odmazde za sve bezočnije srpsko granatiranje Sarajeva i drugih 'sigurnih zona UN', koje su bile sve drugo osim sigurne. Zračni udari bili su nešto snažniji od prethodnih 'bockanja', ali ni po kakvim standardima ni ozbiljni ni podržani. U odgovor, Srbi su dramatično podigli uloge: uhvatili su više od 350 mirovnjaka UN i, nazivajući ih 'ljudskim štitovima' pred daljim napadima, lisicima ih vezali za stabla i telefonske stubove. Svjetska štampa pozvana je da snimi te ljude, kako bijedno stoje pod vrelim suncem. Slike francuskih vojnika kako mašu sa bijelim zastavama za predaju objavljene su širom svijeta, na užas novog predsjednika Jacquesa Chiraca**.

Televizijske slike bile su jezive. Izgledalo je nepojmljivo da takvi grmalji mogu na koljena baciti najveće sile na svijetu" (R. Holbrooke, nav. dj., str. 67-68).

Dok su se Richard Holbrooke i Kate Marton, američka književnica i novinarka, 27. maja 1995. u Budimpešti pripremali za svadbu - u vrtu rezidencije američkog ambasadora Donalda Blinkena, Holbrooke je bio u "**stalnom kontaktu sa Washingtonom. Sastanak na visokom nivou u Bijeloj kući bio je predviđen za rano poslijepodne 27. maja**; **shvatio sam, lecnuvši se, da će se održati tačno u isto vrijeme kada i naše vjenčanje.**

Ujedinjene nacije, nažalost, ni na izvršeni genocid nad civilima, uključujući i djecu, u Tuzli, (vlastitoj) sigurnoj zoni (sigurnoj zoni Ujedinjenih nacija), 25. maja 1995, gdje je ubijen 71 civil i ranjeno 123 civila, nisu reagovale.

Sekretarijat Ujedinjenih nacija je, "**dok je vijest o uzimanju talaca stigla u New York**" i obišla cijeli svijet, koji je bio šokiran ponižavanjem Ujedinjenih nacija, preporučio Akashiju "**da ne preduzima daljnje akcije zračnim udarima, po ultimatumu komandanta UNPROFOR-a** /tj. generala Ruperta Smitha - prim. S. Č./**, izuzev ako se prosudi da se desilo veće kršenje u zonama isključenja, čime se ne ostavlja nikakav drugi izbor**".[225]

Rano ujutro 27. maja 1995. srpske snage, preobučene u ukradene francuske uniforme i opremu, zauzele su francuski položaj - kontrolnu tačku UNPROFOR-a, strateški most Vrbanja u Sarajevu, te ubili dva, ranili dva i zarobili jedanaest francuskih mirovnjaka. Francuske snage

---

Nekoliko sati prije ceremonije još jednom sam telefonirao iz Budimpešte u Washington i preko operativnog centra povezao se sa Madeleine Albright, Johnom Kornblumom i Tomom Donilonom, Christopherovim šefom kabineta, koji su se pripremali za sastanak u Bijeloj kući. Savjetovati Evropljane, čije je osoblje bilo ugroženo, bilo je teško za Sjedinjene Države koje nisu imale trupe na terenu. Zemlje sa mirovnim snagama u ugroženim zonama, uključujući Britance, Francuze i Holanđane, strepile su da bi svaka odmazda nad bosanskim Srbima mogla rezultirati ubistvima talaca i drugih pripadnika mirovnih snaga, i nastojale su pregovarati o njihovom oslobađanju, što je bio pristup koji će, kako sam se plašio, oslabiti UN a ojačati Srbe. Uvjeravao sam da NATO treba zaprijetiti novim zračnim napadima ako taoci ne budu oslobođeni. Razgovor sa kolegama završio sam s molbom da se moji stavovi predoče na sastanku. 'Preporučujem', rekao sam, 'da Srbima damo četrdeset osam sati da oslobode neozlijeđene sve taoce i kažemo im da ćemo bombardovati Pale ako to ne učine. I onda to učiniti, ako bude potrebno. Priznajem da će se Evropljani ovome usprotiviti, jer se plaše represalija, ali ni jedan vojnik UN nije bio ubijen i Srbima se ne može dopustiti da dalje prkose cijeloj svjetskoj zajednici. Ubijeđen sam da će popustiti ako je prijetnja uvjerljiva.' Šutnja s druge strane linije govorila je da su moje kolege u Washingtonu mislili da sam izgubio pamet, jer se vjenčanje trebalo obaviti za koji minut. 'Ozbiljan sam', rekao sam, 'ali sada se moram oženiti'" (R. Holbrooke, nav. dj., str. 68).

[225] **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …**, paragraf 191.

UNPROFOR-a su izvele kontranapad, ponovo zauzele Vrbanja most i ubile četiri, a zarobile šest srpskih vojnika.[226]

Srpski agresor je 28. maja napao i sigurnu zonu Ujedinjenih nacija Goražde. Britanski bataljon UNPROFOR-a (nekoliko stotina lahko naoružanih Britanaca) oružanim putem je branio sigurnu zonu Ujedinjenih nacija, za koju su bili zaduženi.[227]

---

[226] **ICTY**, IZJAVA SVJEDOKA: Rupert Smith, br. 00848881, paragrafi 68-69, 14. august 1996; **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …**, paragraf 192; M. J. Faber, nav. dj., str. 113. S tim u vezi, Mient Jan Faber navodi da je general Gobilliard (zamjenik generala Smitha i komandant Sektora UNPROFOR-a za Sarajevo), podržan od strane predsjednika Republike Francuske Chiraca, "**dao naredbu svojim trupama da most** /Vrbanja most - prim. S. Č./ **ponovo vrate u svoj posjed, odnosno osvoje. Nakon dosta poginulih i ranjenih na obje strane, Vrbanja most je ponovo u francuskim UN rukama**" (M. J. Faber, nav. dj., str. 113).

Time su Francuzi pokazali da mogu i da su spremni i u stanju da uđu u oružanu borbu sa srpskim agresorom (Isto, str. 16 i 103).

General Smith je 28. maja "**imao prilično oštar telefonski razgovor sa Mladićem**". Smith je inicirao taj poziv "**da bi smirio situaciju**". Pozvao je Mladića "**da obuzda svoje ljude i adekvatno postupa sa onim vojnicima UN-a koji su bili zarobljeni**". Smith ga je podsjetio "**da su i upotreba zatočenika kao živih zidova i nošenje uniforme druge vojske protivni Protokolima Ženevske konvencije** /riječ je o *Dodatnom protokolu I* i *Dodatnom protokolu II* uz *Ženevske konvencije* od 12. augusta 1949 - prim. S. Č./ **i da su to djela ravna terorizmu, te protestovao protiv obnovljenog granatiranja sigurnih zona Tuzla i Sarajevo**". Mladić je "**sa svoje strane nastavio u stilu**" da je general Smith "**odgovoran za napade, međutim, on je rekao da se prema svim zatvorenicima pravilno i humano postupa i da su samo nekoliko njih na ključnim tačkama koje bi NATO mogao napasti. On je, također, izrazio želju da se ublaži situacija, ali me je kritikovao za dosluh sa bosanskim rukovodstvom u izvođenju napada na most Vrbanja. Zahtijevao je trenutnu obustavu svih letova NATO-a i borbenih letova i bezuslovno oslobađanje zarobljenih Srba do 18.00 sati te večeri**" (**ICTY**, IZJAVA SVJEDOKA: Rupert Smith, br. 00848880-00848882, paragraf 69, 14. august 1996).

[227] M. J. Faber, nav. dj., str. 16, 103 i 113. "**Nakon dva sata odbrane po brdskim obroncima i više od 1.600 ispaljenih patrona po srpskim trupama od strane malog (200-400 vojnika) lako naoružanog Britanskog bataljona**", Britanski bataljon, navodi Mient Jan Faber, "**predaje sva osmatračka mjesta izvan grada i povlači se u centar. Lokalna muslimanska vojska preuzima odbranu na sebe. Goražde ne biva osvojeno od strane Srba**" (M. J. Faber, nav. dj., str. 113).

Polazeći od ocjene da je, "**s obzirom na prijetnju zatočenim pripadnicima Ujedinjenih nacija i odlučnost bosanskih Srba**",[228] "**od izuzetne važnosti ne komplikovati dalje sigurnosni položaj UNPROFOR-a**", o čemu je obavijestio Komandu UNPF-a, Akashi je dao instrukciju komandantu UNPROFOR-a, po kojoj je "**izvršenje mandata od sekundarne važnosti u odnosu na sigurnost pripadnika Ujedinjenih nacija**".[229] U skladu sa tom instrukcijom, general Janvier, koji se - u vrijeme krize sa taocima - kada je na Slobodana Miloševića i njegove kolaboracioniste u Republici Bosni i Hercegovini vršen unutrašnji i međunarodni pritisak,[230] "**bavio generalom Mladićem**", pošto je general

---

[228] **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragrafi 192-193; **ICTY**, IZJAVA SVJEDOKA: Rupert Smith, br. 00848880-00848882, paragrafi 63-73, 14. august 1996. General Smith je 26. maja primio dvije poruke od Mladića preko njegovog oficira za vezu u Sarajevu, pukovnika Indjića. Tekst tih poruka "**bio je**:

'**Pripadnici UNPROFOR-a su stavljeni na one objekte koji se smatraju metama. Oni su vezani za te objekte, a video kamere su ispred njih. Oni će ostati vezani sve dok postoji opasnost da će biti izvršeni napadi na bilo koji cilj u Republici Srpskoj. Ako dođe do napada na bilo koji drugi cilj, ovi pripadnici UN-a će biti ubijeni i to će biti prikazano na televiziji**'" (**ICTY**, IZJAVA SVJEDOKA: Rupert Smith, br. 00848881, paragraf 64, 14. august 1996).

Dvadeset minuta kasnije Smith je primio "**sljedeću poruku, ponovo od Indjića**:

'**U slučaju novog napada odgovorićemo akcijom zvanom HRIPE 1 (i kada se prevede to znači grubo kao smrtni hropac)**'" (Isto).

[229] **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 193. General Smith je to uputstvo prenio "**na potčinjene, naredivši im da istovremeno konsoliduju položaj UNPROFOR-a na odbranjive lokacije i da napuste ugrožene položaje na teritoriji bosanskih Srba tamo gdje im se ne može pružiti podrška**" (Isto).

[230] O mogućnostima da srpski agresor u Republici Bosni i Hercegovini, zbog konfuzije u stavovima organa Ujedinjenih nacija i različitih interesa velikih sila, kidnapuje i kao taoce koristi pripadnike UNPROFOR-a i druge službenike Ujedinjenih nacija, najviši funkcioneri aparata Ujedinjenih nacija i Evropske unije javno su naširoko diskutovali, zapravo još od 1992. Agresor se, međutim, dugo nije odlučivao na takav rizik, ali su te diskusije prenesene u medije postale predmet općih nagađanja. Sa protokom vremena i kad je međunarodna zajednica bila spremna i na upotrebu zračnih udara umnožili su se savjeti da se iskoristi paničan strah od toga u nekim zemljama, da se taoci uzmu i iskoriste kao živi štit, od zračnih udara. Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu je 2000. objavio nekoliko takvih "savjeta". Svi su iz maja 1995, uglavnom su telefonski i iz Sjedinjenih Američkih Država, Rusije i Kanade.

Smith odbio da s njim pregovara "**dok ne oslobode taoce**" Ujedinjenih nacija, 29. maja 1995. donio je direktivu, koja se posebno odnosila na Sarajevo, kojom je, pored ostalog, utvrđeno da je "**sprovođenje mandata**

Sagovornici kabineta (Momčila) Krajišnika su dijelom identifikovani kao: Momčilo Divković, Petar Makara, Todor Dutina i dr. (S. Čekić - M. Kreso - B. Macić, nav. dj., str. 437-458).

Međunarodna javnost zgranuta je uzimanjem talaca Ujedinjenih nacija (na Palama i drugim mjestima). Neki Srbi u inostranstvu, prije svega u Americi, kontaktirali su rukovodstvo paradržavne tvorevine Republike Srpske na Palama, savjetujući im, između ostalog, da nikako ne puštaju taoce. Todor Dutina je u razgovoru sa Palama saznao da, prilikom bombardovanja agresora, nije bilo ljudskih žrtava. NATO je po njemu "**gori od Turaka**", odnosno Bošnjaka, a Englezi su "**ološ engleski**", itd. (Isto).

Na osnovu tih razgovora vidi se da su vodeći zapadni državnici (Bill Clinton, John Major, Helmut Kohl) razgovarali sa Radovanom Karadžićem, moleći ga da pusti taoce Ujedinjenih nacija. Predsjednik Clinton mu je obećao da "**neće više biti bombardovanja**" **ako Srbi puste taoce**. Interesantno je analizirati ocjene Dutine i Krajišnika o Kozirjevu, te njihovu nadu u predsjednika Borisa Jeljcina i dr. (Isto).

I predsjednik Republike Francuske (Jacques Chirac) je (krajem maja 1995) od Miloševića "**tražio da se riješi pitanje oslobađanja talaca**" (**NIOD**, Chapter 3, str. 137). S tim u vezi, Milošević je **izjavio** "**da ga je predsjednik Chirac uvjerio da neće doći do zračnih udara bez njegove saglasnosti, samo je apelovao da se ta situacija sa taocima riješi**" (Isto). Predsjednik Chirac je, prema pisanju francuskog dnevnog lista *Liberation*, zasnovanom na tajnom dokumentu Ujedinjenih nacija *Discussions with President Milosevic*, čiji je autor Yasushi Akashi (od 17. juna 1995), "**obećao Miloševiću da će zračno bombardovanje biti zaustavljeno u zamjenu za oslobađanje talaca UN-a u Bosni**" (*Liberation*, Paris, 22. decembar 2000; Manfred Gerstenfeld, **LE GENOCIDE DE SREBRENICA**: **POURQUOI LA HOLLANDE A FAILLI A SA MISSION**, *Controverses*, broj 6, Paris, novembar 2007, str. 124, http://www.controverses.fr/pdf/n6/gerstenfeld6.pdf).

Akashi je "**potvrdio da je postignut međunarodni konsenzus da neće doći do zračnih udara sve dok se ne riješi kriza talaca**". Govoreći o tome, istraživači NIOD-a tvrde kako je "**bliska zračna podrška** (*Close air support*) **ostala kao mogućnost**" (**NIOD**, Chapter 3, str. 137). Ukazujući na razliku *između zračnih udara i bliske zračne podrške*, istraživači NIOD-a navode kako "**nisu postojala nikakva ograničenja za blisku zračnu podršku**" (Isto, str. 151).

Istraživači NIOD-a su u trećem poglavlju (*NO AIR ACTIONS ON RELEASE OF THE HOSTAGES: A DEAL BETWEEN JANVIER AND MLADIC*?), razmatrajući pitanje "*Deal or no deal*" između generala Janviera i Mladića, zaključili da "**ne postoje nikakvi dokazi o dogovoru između generalâ Janviera i Mladića o odustajanju od zračnih udara** (***air strikes***) **u zamjenu za puštanje talaca**" (**NIOD**, Chapter 3, str. 131-151).

Ukazujući na činjenicu da je predsjednik Chirac od Miloševića "**tražio da se riješi pitanje oslobađanja talaca**", istraživači NIOD-a tvrde da "**nisu data nikakva obećanja,**

(**ubuduće**) **podređeno sigurnosti osoblja Ujedinjenih nacija**".[231] Tako su Ujedinjene nacije odlučile da je (od tada) zaštita vlastitog osoblja njihov (prvi) prioritet.

Navedenu direktivu generala Janviera u praksi je sproveo general Smith. S tim u vezi, on je 29. maja 1995. izdao **direktivu**, koju je istoga dana dostavio (svojim) komandantima.[232] On je, u skladu sa direktivom generala Janviera, u (svom) *Uputstvu o djelovanju po zračnim udarima* (*2/95*) dao mogućnost povlačenja UNPROFOR-a, ukoliko su osmatračke tačke ugrožene i ukoliko im prijeti životna opasnost. Upotreba zračne podrške, kako **bliske zračne podrške** (*Close Air Support* - CAS) tako i **zračnih udara** (*Air Strikes*), po tom uputstvu "**ubuduće će se tretirati kao zadnja opcija prema kojoj će se ophoditi sa krajnjom suzdržanošću**".[233] Time je u suštini zračna podrška neutralizovana.[234]

---

a nema nikakvih dokaza da je postignut 'džentlmenski sporazum' između Janviera i Mladića" (Isto, str. 137).

Ujedinjene nacije su, prema istraživačima NIOD-a, "**odlučno negirale da je puštanje talaca uslovljeno**". S tim u vezi, oni ukazuju na mogućnost postojanja "**prešutnog dogovora**" ("**A 'menal deal'**?") i, pored ostalog, navode kako je potrebno vidjeti izjavu Slobodana Miloševića o kontaktima sa francuskim predsjednikom Chiracom (str. 137). S tim u vezi, oni tvrde kako "**nije vjerovatno da je Chirac Miloševiću dao znak da više nikada neće biti bilo kakvih zračnih udara**". Navodeći kako je "**dolazak novog francuskog predsjednika rezultirao većom odlučnošću ...**", te da je "**Chirac zauzeo mnogo jači stav nego njegov prethodnik Mitterand**", istraživači NIOD-a dovode u pitanje i postojanje "**prešutnog dogovora**", tvrdeći da je "**malo vjerovatan**" (Isto, str. 150).

[231] **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 193; **ICTY**, IZJAVA SVJEDOKA: Rupert Smith, br. 00848882, paragraf 70, 14. august 1996; M. J. Faber, nav. dj., str. 16, 63 i 113. Da bi se spriječilo uzimanje talaca, odlučeno je "**da se izolirane postaje UN-a** (**OP, WCP**) /osmatračke tačke i punktovi za prikupljanje naoružanja - prim. S. Č./**, koje su u blizini ili koje su okružene srpskim oblastima, a čije se održavanje ne može garantovati, mogu biti napušteni po naređenju nadređenih (struktura). Izvršenje mandata** (**ubuduće**) **podređeno je sigurnosti osoblja. Životi se više ne smiju riskirati zbog odbrane postaja, što zbog njihove bezbjednosti, toliko zbog rizika zarobljavanja osoblja**" (M. J. Faber, nav. dj., str. 64 i 113).

[232] Isto; **REPORT ON SREBRENICA ...**, paragraf 2.45.

[233] **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 193; **REPORT ON SREBRENICA ...**, paragraf 2.45; M. J. Faber, nav. dj., str. 64-65 i 113.

[234] M. J. Faber, nav. dj., str. 113.

Navedeno uputstvo general Janvier (komandant UNPF-a) 2. juna 1995. potvrdio je u pismu generalu Smithu, u kome je naglasio "**da bi korištenje sile trebalo biti izbjegnuto**".[235]

"**Dok se kriza talaca razotkrivala**", generalni sekretar Ujedinjenih nacija Boutros Ghali 30. maja 1995. podnio je *Izvještaj* Vijeću sigurnosti u kome je tretirao "**široke teme**": "**mandat, stavove strana i sigurnost i bezbjednost UNPROFOR-a**", pri čemu je posebnu pažnju usmjerio na pitanje "**o razlozima što Ujedinjene nacije ne koriste silu u Bosni i Hercegovini**". Ghali se (us)protivio upotrebi sile, osim u samoodbrani, zbog tri razloga: **praktičnih problema**, **restrikcije mandata** i **principa.**[236]

Pozivajući se na praktične probleme (UNPROFOR-ove) upotrebe sile, Ghali je otvorio, prije svega, teorijsku raspravu o mandatu UNPROFOR-a (**održavati mir** ili **naturati mir**), pri čemu se zalagao za održavanje mira, a protiv upotrebe sile, izuzev u samoodbrani.[237] Kada je UNPROFOR upotrijebio silu koja nije bila u cilju samoodbrane (25. i 26. maja 1995), tada je, po njemu, "**srpska strana brzo shvatila da ima sposobnost da od UNPROFOR-a naplati neprihvatljivo visoku cijenu**", "**posebno uzimanjem talaca**".[238]

---

235 **REPORT ON SREBRENICA ...**, paragraf 2.45.

236 **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 201; B. B. Ghali, nav. dj., str. 236; **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 222-223.

237 **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 202. S tim u vezi, Ghali je iznio sljedeće: "**Ne može se izbjeći pitanje da li UNPROFOR treba da održava mir ili natura mir ... Ništa nije opasnije za operaciju održavanja mira nego tražiti od njega da koristi silu kada mu njegov postojeći sastav, naoružanje, logistička podrška i raspored oduzimaju sposobnost da to učini. Logika održavanja mira proistječe iz političkih i vojnih postavki koji su sasvim drugačiji od prisile; a dinamika ovog drugog je nekompatibilnost sa političkim procesom kojeg održavanje mira nastoji olakšati. Brisanje razlike između ovo dvoje može umanjiti valjanost mirovne operacije i dovesti u opasnost njegov personal ... na održavanju mira i upotrebu sile (osim u samoodbrani) treba gledati kao alternativne tehnike, a ne kao na dvije susjedne tačke u kontinuitetu koji dozvoljava olak prelaz iz jedne u drugu**" (Isto).

238 Isto, paragraf 203. Ghali je smatrao "**da su epizode u kojima je UNPROFOR koristio zračnu silu 'demonstrirale opasan prelaz linije od održavanja mira do prisilnog provođenja mira, a da snage nisu prvo bile opremljene ljudstvom, naoružanjem, logistikom i obavještajnom sposobnošću, te komandom i kontrolnim rasporedom koji bi dao potreban kredibilitet njegovoj prijetnji upotrebe sile, time što bi pokazao da ima mogućnosti da odlučno odgovori na svaku akciju talaca**'" (Isto).

Ghali je, "**polazeći od praktičnih, pa do pravnih razloga neupotrebe sile**", iznio **svoja** (lična) tumačenja *Rezolucije 836* (1993), od 4. juna 1993, kojom je Vijeće sigurnosti proširilo mandat UNPROFOR-a, sa ciljem da, pored ostalog, "**otkloni napade na sigurne zone**" **Ujedinjenih nacija**. Ghali je dao svoje tumačenje paragrafa 9, koji, po njemu, "**definiše parametre upotrebe sile 'u samoodbrani', a mandat koji je dodijeljen UNPROFOR-u ne uključuje nikakvu odredbu za provođenje prisile**".[239]

Takvo stanovište nije tačno - u suprotnosti je upravo sa paragrafom 9, kao i paragrafom 10, koga proizvoljno, po vlastitom nahođenju "tumači" Ghali, što je nedopustivo.[240]

Ghalijevo proizvoljno tumačenje paragrafa 9 *Rezolucije 836* (1993) razlikuje se, također, i od ranijih uputstava koje je Sekretarijat Ujedinjenih nacija davao UNPROFOR-u "**da se zračna sila može koristiti u samoodbrani, a također, i kao odgovor na granatiranje sigurnih zona, oružane upade u sigurne zone i neutralisanje pokušaja opstruiranja slobode kretanja trupa i humanitarnih konvoja**".[241]

---

[239] Isto, paragraf 204.

[240] Paragrafom 9 *Rezolucije 836* (1993) Vijeće sigurnosti Ujedinjenih nacija ovlastilo je UNPROFOR da, prilikom izvođenja mandata, može upotrijebiti silu "**kao odgovor na bombardovanja sigurnih područja**" (Vijeće sigurnosti "**ovlašćuje UNPROFOR, dodatno mandatu definiranom rezolucijama *770* (1992) i *776* (1992), da pri izvođenju mandata definiranog paragrafom 5 gore** /*Rezolucije 836* - prim. S. Č./, **djelujući u samoodbrani, preduzme neophodne mjere, uključujući upotrebu sile kao odgovor na bombardovanja sigurnih područja od bilo koje od strana ili na oružane upade u njih ili u slučaju svake namjerne opstrukcije u i okolo tih područja slobode kretanja UNPROFOR-a ili zaštićenih humanitarnih konvoja**" - **REZOLUCIJE UN-a**, str. 76-79). S tim u vezi, Vijeće sigurnosti je odlučilo "**da, ne suprotstavljajući se paragrafu 1 *Rezolucije 816* (1993), države članice, djelujući samostalno ili kroz regionalne organizacije ili sporazume, mogu preduzeti po ovlašćenju Vijeća sigurnosti i podložno bliskoj saradnji sa generalnim sekretarom i UNPROFOR-om, sve neophodne mjere, kroz upotrebu zračnih snaga, u i oko sigurnih područja u Republici Bosni i Hercegovini, radi podrške UNPROFOR-u u izvođenju njegovog mandata postavljenog u paragrafima 5 i 9 gore**" (Isto, str. 79).

[241] **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 204. Navodeći navedeno uputstvo Sekretarijata Ujedinjenih nacija, u **IZVJEŠTAJU O SREBRENICI ...** se navodi da to "**šire tumačenje Vijeće sigurnosti nije izričito odobrilo**" (Isto). To apsolutno nije tačno, jer se to izričito navodi u paragrafu 9 *Rezolucije 836* (1993).

Nakon što je iznio "**svoje argumente protiv upotrebe sile**", Ghali je "**na kraju dao izjavu o principu**", koji se, po njemu, "**odnosi na 'tri međusobno povezana cilja, koji predstavljaju samu suštinu Ujedinjenih nacija**: **pitanje mira, zaštite ljudskog života i odbacivanje kulture smrti**'". Navedene ciljeve je, po Ghaliju, bilo moguće postići jedino putem upotrebe "**nevojnih metoda**", za šta je "**potrebno vrijeme**".[242]

Navedeni ciljevi su zaista humani, kulturni i civilizacijski najvišeg stepena dometa. Međutim, začuđuje Ghalijevo mišljenje da je navedene ciljeve moguće postići "**nevojnim metodama**". Fizičko, biološko i duhovno istrebljivanje naroda (po Ghaliju "**kultura smrti**") nije moguće spriječiti "**nevojnim metodama**".

Opisujući "**razvoj dramatične situacije u kojoj se našao UNPROFOR**" i na osnovu vlastitog "iskustva", Ghali je Vijeću sigurnosti izložio "**četiri opcije koje bi vodile naprijed**" - za buduće operacije Ujedinjenih nacija:

- prvo (Opcija A), **povlačenje UNPROFOR-a - "povući UNPROFOR, ostavljajući najviše jednu malu političku misiju, ako to bude želja strana**";[243]
- drugo (Opcija B), **nastaviti sa postojećim odlukama - "zadržati UNPROFOR-ove postojeće zadatke i metode koje koristi za njihovo provođenje**";[244]
- treće (Opcija C), **promijeniti postojeći mandat da bi se omogućila upotreba sile za ostvarivanje ciljeva (peace enforcement**);

---

242 Isto, paragraf 205.

243 Isto, paragraf 206; M. J. Faber, nav. dj., str. 65; B. B. Ghali, nav. dj., str. 236. S tim u vezi, Ghali je izjavio da ne može "**zagovarati napuštanje ljudi u Bosni i priznati neuspjeh u pomaganju Ujedinjenih nacija u razrješenju rata etničkim čišćenjem**" (B. B. Ghali, nav. dj., str. 236). Ghali, nažalost, ne govori o zločinu genocida - on taj pojam uopće ne koristi. Umjesto toga, on govori o "**etničkom čišćenju**", "**hororu**" (u Srebrenici), "**ratu**", "**zaraćenim stranama**", itd.

244 Isto. Ta opcija, po Ghaliju, je "**održavanje *statusa quo***". Iznoseći tu opciju, on tvrdi da ni to **nije mogao zagovarati, "jer je bilo nemoguće**" (B. B. Ghali, nav. dj., str. 236).

- “**izmijeniti postojeći mandat da bi se UNPROFOR-u dopustila veća upotreba sile**”;[245]
- četvrto (Opcija D), **revizija mandata u cilju upotrebe klasičnih i ostvarljivih mirovnih zadataka (peace keeping) - “revidirati mandat tako da bi uključio samo one zadatke koji se od operacije održavanja mira mogu razumno očekivati da ih obavi u okolnostima koje vladaju u Bosni i Hercegovini**”.[246]

Ghali je “**jasno stavio do znanja da se suprotstavlja opcijama A, B i C, dajući umjesto njih prednost aranžmanu pod kojim bi UNPROFOR napustio ‘svaku stvarnu ili podrazumijevanu obavezu da upotrijebi silu radi odvraćanja napada’ protiv sigurnih zona i prema kojem bi sila, uključujući zračne snage, bila korištena jedino u samoodbrani**”.[247] Tako je Ghali izabrao četvrtu opciju (opciju D), po kojoj je isključio od strane Vijeća sigurnosti UN-a utvrđeni mandat i zadatak Ujedinjenih nacija - da spriječe napade na sigurne zone Ujedinjenih nacija u Republici Bosni i Hercegovini (da “**preduzmu neophodne mjere, uključujući upotrebu sile kao odgovor na bombardovanje sigurnih područja ...**”, čime je isključio i upotrebu sile. Zračnu podršku je, po njemu, bilo moguće koristiti samo i jedino u samoodbrani, odnosno u slučaju napada na UNPROFOR. To je značilo da su *zračni udari* (*air strikes*) isključeni, a *bliska zračna podrška* (*close air support*) bila je

---

245 Isto. Treća opcija je bila, piše Ghali, “**promijeniti mandat da bi snage mogle započeti vojnu akciju**”. To bi, po njemu, zahtijevalo “**da se snage UN-a zamijene sa višenacionalnim snagama pod komandom glavne države ili država koje doprinose**” sa svojim nacionalnim trupama tim multinacionalnim snagama. To bi, tvrdi Ghali, bilo “**na tragu operacije *Desert Storm* protiv Iraka**” (Isto).

246 Isto. Navedena opcija bila je “**svesti mandat Ujedinjenih nacija samo na posredovanje i humanitarne funkcije**”, pri čemu bi “**obim snaga bio smanjen**” (Isto).

247 **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 207; M. J. Faber, nav. dj., str. 65. “**Ono što je bilo najbitnije**” u Ghalijevom “**izvještaju je ‘mogućnost koja nedostaje**’, **a to je zadržati UN snage kakve jesu, pružajući veće vatrene mogućnosti, kako bi priskočili ‘u zaštitu’. Sjedinjene Države i NATO su raspravljali o ovoj mogućnosti koja nedostaje, kao da se zračni napadi i uzimanje talaca od prije nekoliko dana nisu ni desili**”. Zbog toga je Ghali kako tvrdi, **izostavio tu “mogućnost, jer se činilo da obećava samo pogoršanje postojeće situacije, naslućujući snažnije mjere protiv bosanskih Srba i veće odmazde ...**” (B. B. Ghali, nav. dj., str. 237).

moguća samo pod najrigoroznijim uslovima. Napadi na sigurnu zonu Ujedinjenih nacija - Srebrenicu, jula 1995, pokazali su i potvrdili da ni bliska zračna podrška nije korištena, čak ni u samoodbrani.[248]

Boutros Ghali je, ipak, "**priznao da su sigurne zone često prekršene, ali je zagovarao da je 'jedini efikasan način da se sigurne zone, kao i ostala područja Bosne i Hercegovine istinski učine sigurnim, do donošenja sveobuhvatnog političkog rješenja putem pregovora, da se definiše režim prihvatljiv za obje strane ...**". Time je on, namjerno i svjesno, štitio interese i ratne ciljeve srpskih zločinaca i na taj način pružio i pružao podršku srpskoj ideologiji, politici i praksi genocidnog karaktera, te žrtvu genocida i izvršioce genocida tretirao na isti način. Pored toga, Ghali je "**ponovio svoje viđenje, u potpunosti izloženo u izvještaju prije šest mjeseci, da sve sigurne zone treba demilitarizirati**".[249] To stanovište zastupalo je političko i vojno rukovodstvo paradržavne tvorevine Republike Srpske i lično Radovan Karadžić, što potvrđuje i general Rupert Smith, komandant UNPROFOR-a.[250]

Ghali, nažalost, nije pokazao niti se "**pozvao na zabrinutost koju su mnogi izražavali**", uključujući Visoki komesarijat Ujedinjenih nacija

---

248 M. J. Faber, nav. dj., str. 65. Sekretarijat Ujedinjenih nacija je, navodi se u **IZVJEŠTAJU O SREBRENICI ...**, "**uvjerio samoga sebe i to na samome početku da šira upotreba sile međunarodne zajednice nije u okviru našeg mandata i da je nepoželjna. Izvještaj Generalnog sekretara Vijeću sigurnosti govori protiv 'kulture smrti', zalažući se za to da se mir može postići samo nevojnim metodama. A kada je, juna 1995, međunarodna zajednica snabdjela UNPROFOR dobro naoružanim *Snagama za brzu reakciju*, zalagali smo se protiv njihovog šireg korištenja u cilju primjene mandata. Kada je UNPROFOR konačno preduzeo odlučne akcije u augustu i septembru 1995, to je potpomoglo da se rat privede kraju**" (**IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 497).

249 **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 208. Boutros Ghali je, "zaboravljajući" srpske ratne ciljeve genocidnog karaktera ("**strateške ciljeve srpskog naroda u Bosni i Hercegovini**"), često naglašavao potrebu za demilitarizacijom sigurnih zona Ujedinjenih nacija u Republici Bosni i Hercegovini i uspostavljanje stanja koje bi bilo u skladu sa *Ženevskim konvencijama* (1949) i *Dodatnim protokolima* (1977) - **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 225-226).

250 **ICTY**, IZJAVA SVJEDOKA: Rupert Smith, br. 00848880, paragraf 58, 14. august 1996; AIIZ, Komanda UNPROFOR-a, *Sastanak general-pukovnika Smitha sa Karadžićem, 21. maja 1995. godine.*

za izbjeglice i komandanta UNPROFOR-a u Bosni i Hercegovini generala Ruperta Smitha, "**da istočne enklave neće biti sigurne od srpskih napada ni pod kakvim uslovima, jer je okupacija ovih teritorija u centru ratnih ciljeva Srba**".[251] Ni to njega nije zanimalo, a kamoli brinulo - Ghalija (i ne samo njega) nisu interesovale sigurne zone Ujedinjenih nacija u Republici Bosni i Hercegovini, niti civili i civilno stanovništvo u tim sigurnim zonama Ujedinjenih nacija, jer je riječ o teritoriji Ujedinjenih nacija, bolje rečeno koncentracionim logorima Ujedinjenih nacija u kojima su ubijani, ranjavani, sakaćeni i istrebljivani civili i civilno stanovništvo - muslimani, poznati pod imenom Bošnjaci, po *Konvenciji o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida*, pripadnici nacionalne, etničke i vjerske grupe, kao takve. Zbog toga se generalni sekretar Ujedinjenih nacija Boutros Boutros Ghali tako ponašao. I ne samo on, nažalost, i mnogi drugi, od njegovih Akashija i Janviera, pa do Bildta, te do vojnika Holandskog bataljona, koji su izražavali "**prezir prema Bošnjacima**" u sigurnoj zoni Ujedinjenih nacija Srebrenici, tom svojevrsnom koncentracionom logoru, zbog toga, što su, po njima, **smrdili**.[252]

Vijeće sigurnosti je ponovo ("**još jedanput**") bilo "**podijeljeno po pitanju kako reagovati na procjenu generalnog sekretara o nedostacima politike sigurnih zona i o predloženim modifikacijama te politike**". Zbog toga Vijeće sigurnosti Ujedinjenih nacija, kao "**rezultat toga**", "**uopće nije reagovalo**"[253] na navedene prijedloge generalnog sekretara Ghalija. Umjesto toga, Vijeće sigurnosti je 9. juna 1995, nakon što je razmotrilo izvještaj generalnog sekretara od 30. maja, donijelo *Rezoluciju 998* (1995), u kojoj, podsjećajući "**na svoje ranije relevantne rezolucije**", kao i do tada, pored ostalog, bez ikakvog ozbiljnijeg pristupa u sagledavanju događaja u Republici Bosni i Hercegovini - u potpunosti gubeći iz vida činjenicu da se protiv Republike Bosne i Hercegovine vodi osvajački rat (agresija) i (vrši) genocid nad Bošnjacima - govori o "**zaraćenim stranama**", izjednačavajući žrtve genocida i izvršioce

[251] **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 208.

[252] M. A. Sells, nav. dj., str. 241-242.

[253] Isto, paragraf 209.

genocida, i poziva ih "**da se bez daljeg odgađanja dogovore o prestanku ratnih dejstava i potpunom prekidu neprijateljstava u Republici Bosni i Hercegovini**", te zahtijeva "**da strane u potpunosti poštuju status sigurnih zona i osiguraju UNPROFOR-u neometan pristup u sigurne zone i da naročito prestanu sa napadima na sigurne zone, kao i da se uzdržavaju preduzimanja svih vojnih napada iz njih**".[254] U *Rezoluciji* su ugrađeni Ghalijevi i Karadžićevi stavovi (mišljenja) o demilitarizaciji sigurnih zona Ujedinjenih nacija u Republici Bosni i Hercegovini.[255]

Sigurne zone Ujedinjenih nacija u Republici Bosni i Hercegovini nisu bile sigurne, niti su bile "**sigurne luke u smislu međunarodnog humanitarnog prava, niti sigurne zone u bilo kakvom vojnom smislu**". Zbog toga je nekoliko predstavnika Vijeća sigurnosti, kao i Sekretarijat Ujedinjenih nacija, **na vrijeme, uočilo taj problem**, "**upozoravajući da će bez odlučnih vojnih prijetnji, politika sigurne zone ozbiljno štetiti ugledu Vijeća, te, zaista i cijelim Ujedinjenim nacijama**".[256]

I prije otpočinjanja srpskog napada na sigurnu zonu Ujedinjenih nacija - Srebrenicu, Sekretarijatu Ujedinjenih nacija, kao i zemljama članicama, "**bilo je jasno da sigurne zone nisu istinski 'sigurne**'", jer "**nije bilo političke volje da se upotrijebi odlučna zračna sila protiv srpskih napada na sigurne zone, kao ni mogućnosti da ih se porazi na terenu**".[257]

---

254 ∴ **REZOLUCIJE UN-a**, str. 126-127. Zaista je, najblaže rečeno, neodgovorno zahtijevati od "strane" koja se zove žrtva genocida da prestane "**sa napadima na sigurne zone**" (Isto).

255 Isto. S tim u vezi, Vijeće sigurnosti je "ohrabrilo" generalnog sekretara "**da dalje intenzivira napore usmjerene ka postizanju sporazuma sa stranama o modalitetima ovakve demilitarizacije**" (Isto).

256 **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 499.

257 Isto, paragraf 494. Sigurne zone Ujedinjenih nacija u Republici Bosni i Hercegovini, posebno sigurna zona Sarajevo, "**najvećim dijelom su drastično prenatrpane sa nestašicom osnovnih prehrambenih artikala i medicinskih sredstava i podvrgnuta granatiranju i vojnim napadima bez izuzetaka**". Sigurne zone su, uglavnom, "**postale 'sigurne' samo na papiru**" (**SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 223). One su "**predstavljale cilj napada različitog intenziteta, koji je neizbježno stvarao patnje među civilnim stanovništvom. Konvoji humanitarne pomoći su blokirani ...**" (Isto, str. 227).

Generalni sekretar Ujedinjenih nacija, Boutros Ghali, uporno je tolerisao nesprovođenje zadatka, uloge i mandata UNPROFOR-a u Republici Bosni i Hercegovini - **da (za)štiti sigurne zone (teritoriju Ujedinjenih nacija) i civile i civilno stanovništvo sigurnih zona od oružanih napada i drugih neprijateljskih djelovanja**.[258] On je svojim izvještajima, posebno od 9. maja i 1. decembra 1994, te 30. maja 1995,[259] pokušavao da taj zadatak razvodni i raspravu o konceptu i politici sigurnih zona Ujedinjenih nacija u Republici Bosni i Hercegovini, koje su, po njemu, "**izmislile zapadne sile i nesvrstane pristalice bosanskih muslimana, koncept koji je imao namjeru da zadržava Srbe od napada na izolirane muslimanske zajednice (i garnizone) u gradovima okruženim Srbima**",[260] vrati na početak, kako bi onemogućio primjenu i kopnene i zračne sile prema onima koji su ugrožavali civile i civilno stanovništvo tih sigurnih zona. Njegovi prijedlozi pravdani su preuveličavanjem problema oko primjene zračne sile da se to ugrožavanje zaustavi (manji kopneni kontingenti od traženih, povećan broj instaliranih srpskih lansirnih rampi za protivzračne projektile, strah od uzimanja personala Ujedinjenih nacija za taoce, neprecizno definisanje i ucrtanost granica sigurnih zona i slično). Svi prijedlozi svodili su se na to da se smanji upotreba sile, naročito

---

Iako su sigurne zone Ujedinjenih nacija u Republici Bosni i Hercegovini, po ocjeni Tadeusza Mazowieckog, "**pružile barem djelimičnu zaštitu brojnim lokalnim stanovnicima i raseljenim licima**", ipak je "**nedostatak odlučnosti međunarodne zajednice i produžavanje rata, dovelo do kolapsa tog pojma**". Zauzimanje Srebrenice i Žepe "**donio je**", zaključuje Mazowiecki, "**tragediju, gubitak ljudskih života i teška kršenja ljudskih prava stanovnicima tih područja. Istovremeno, ono je ozbiljno podrilo kredibilitet Vijeća sigurnosti, generalnog sekretara i cijelog sistema Ujedinjenih nacija**" (Isto, str. 228).

258 ∴ **REZOLUCIJE UN-a**, str. 62-64, 72-74 i 76-80.

259 **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragrafi 146-152, 164-174 i 201-209; **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 219-223.

260 S. Čekić - M. Kreso - B. Macić, nav. dj., str. 316-317; B. B. Ghali, nav. dj., str. 238-239. U Ujedinjenim nacijama, tvrdi Mient Jan Faber, "**nije postojala jasna politika prema sigurnim zonama**" **Ujedinjenih nacija** u Republici Bosni i Hercegovini. "**Sloboda odlučivanja nacionalnih trupa**", koje su djelovale u sigurnim zonama, "**bila je velika, što je ponekad bilo i zloupotrebljavano za krijumčarenje**", kao, naprimjer, od strane jedinica iz Ukrajine (M. J. Faber, nav. dj., str. 103).

da se onemogući jedino efikasna zračna sila protiv onih koji ugrožavaju sigurne zone Ujedinjenih nacija u Republici Bosni i Hercegovini.[261]

---

[261] Isto. Ghali je, u cilju da izbjegne bilo kakvu odgovornost Ujedinjenih nacija i svoju ličnu i za genocid u sigurnim zonama Ujedinjenih nacija u Republici Bosni i Hercegovini, po vlastitom priznanju, uz "**punu podršku**" svojih kolega "**iz politike i vojske**", **uporno ponavljao** "**da koncept 'sigurnih zona' mora biti bolje definiran, posebno granice** '**sigurnih zona**', te da **li mogu biti legitimno korištene od strane snaga Bosanske vlade kao baze sa koje će pokrenuti vlastitu operaciju prema srpskoj vojsci**". On je, tvrdi Ghali, "**insistirao da se omogući više sredstava za obavljanje zadataka UNPROFOR-a**". Uporno je Vijeću sigurnosti "**ponavljao da snage UN-a u 'sigurnim' zonama gube ono malo operativne sposobnosti koje imaju zbog toga što Srbi sistematski opstruiraju njihove zalihe hrane, municije i ostalih potrepština**". Snage Ujedinjenih nacija u sigurnim zonama Ujedinjenih nacija u Republici Bosni i Hercegovini su, po Ghaliju, bile "**u službi održavanja mira i nisu imale ni autoritet ni sredstva za borbu sa zaraćenim stranama**". Polazeći od tih pogrešnih ocjena, koje su u suprotnosti sa rezolucijama Vijeća sigurnosti Ujedinjenih nacija, a posebno od njegove omiljene teze o "**zaraćenim stranama**", Ghali svu odgovornost za genocid, a posebno u Srebrenici, sigurnoj zoni Ujedinjenih nacija, prebacuje na Vijeće sigurnosti. S tim u vezi, on tvrdi: "**da je Vijeće sigurnosti reagovalo na moje preporuke po ovim** /navedenim - prim. S. Č./ **tačkama, međunarodna zajednica bi imala više prilika za sprečavanje zvjerstava u Srebrenici**" (B. B. Ghali, nav. dj., str. 239).

Međunarodna zajednica u cjelini, po Ujedinjenim nacijama, "**mora prihvatiti svoj dio odgovornosti za to što je dozvolila ovako tragičan razvoj događaja time što je neprestano odbijala da koristi silu u ranim fazama rata. Vijeće sigurnosti, Kontakt-grupa i ostale Vlade snose svoj dio odgovornosti zbog odugovlačenja sa upotrebom sile, kao i Sekretarijat Ujedinjenih nacija i Misija na terenu. No, jasno je da najveću odgovornost snose idejni tvorci i izvršitelji genocida u Bosni …**" (**IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …**, paragraf 501).

Ukazujući na navedenu odgovornost spomenutih subjekata, a govoreći o "**poukama za budućnost**", Ujedinjene nacije su ocijenile da je "**suštinska pouka Srebrenice da se na namjeran i sistematizovan pokušaj da se terorizira, progna ili pobije cijeli jedan narod, mora odgovoriti odlučno, svim potrebnim sredstvima, uz političku volju da se ta politika provede do samog kraja. Na Balkanu, u ovoj deceniji, ovu pouku moramo dobro utuviti u glavu ne jednom već dvaput. U oba slučaja, i u Bosni i na Kosovu, međunarodna zajednica je pokušala postići rješenje putem pregovora sa beskrupuloznim i ubilačkim režimom. U oba slučaja je bilo potrebno koristiti prisilu da bi se zaustavilo planirano i sistematsko ubijanje i progon civila**" (Isto, paragraf 502).

Konstatujući kako je "**iskustvo Ujedinjenih nacija u Bosni bilo jedno od najtežih i najbolnijih u našoj historiji**", Ujedinjene nacije su "**sa dubokim žaljenjem i pokajanjem**" **preispitale** "**vlastita djelovanja i odluke dok je napad na Srebrenicu trajao. Greškama, pogrešnim prosuđivanjem i nesposobnošću da se prizna veličina zla kojim smo se suočavali, propustili smo da učinimo naš dio da bi se pomoglo ljudima Srebre-**

Kao rezultat takve politike generalnog sekretara, stvorene konfuzije oko mandata UNPROFOR-a, te nesaglasnosti u Vijeću sigurnosti (koje je bilo "**krajnje nespremno da ovlasti prisilu da bi odvratilo napade od njih**" i koje se "**suzdržalo da ovlasti dodatne trupe koje je generalni sekretar smatrao potrebnim da bi se osigurala puna implementacija mandata UNPROFOR-a**"), kao i odsustva političke volje njegovih pojedinih članova, aparat Ujedinjenih nacija na terenu sve više se ponašao po kriteriju komoditeta i izbjegavanju vlastitog rizika. Po imenovanju Yasushija Akashija za specijalnog predstavnika generalnog sekretara Ghalija (u januaru 1994) ponašanje se izrodilo u "**vlastiti kurs**",[262] koji se ogledao u "**provođenju politike relativno pasivne prisile, najnižeg zajedničkog nazivnika**" stavova članova Vijeća sigurnosti. Ta "**relativno pasivna prisila**" na terenu sve više se ispoljavala kao apsolutna pasivnost i te Akashijeve riječi su samo prikrivanje vlastite opstrukcije sprovođenja i tako minimalno shvaćenog zadatka.[263]

Komandant UNPROFOR-a odmah se usprotivio sprovođenju politike sigurnih zona bez pristanka "zaraćenih strana". Naime, UNPROFOR je, saznavši za *Rezoluciju 819*, "**izrazio zabrinutost Sekretarijata da se takav režim ne može provesti bez pristanka obje strane**", što je, "**s**

---

nice od srpske kampanje masovnih ubistava. Niko više nego mi ne žali propuštene prilike za postizanje mira i pravde. Niko više nego mi ne oplakuje propust međunarodne zajednice da poduzme odlučne korake da bi se zaustavile patnje i okončao rat koji je donio toliko žrtava. Srebrenica je iskristalisala jednu istinu koju su Ujedinjene nacije prekasno razumjele, a i veliki dio svijeta: da je Bosna bila koliko moralni ideal za koji se treba boriti, toliko i vojni sukob. Tragedija Srebrenice će kao duh zauvijek proganjati našu historiju" (Isto, paragraf 503).

262 S. Čekić - M. Kreso - B. Macić, nav. dj., str. 317; **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …**, paragraf 44; **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 227-228. Nakon imenovanja za specijalnog predstavnika generalnog sekretara Ujedinjenih nacija, Akashi je napisao sljedeće:

"**Odsustvom konsenzusa u Vijeću** /sigurnosti Ujedinjenih nacija - prim. S. Č./, **nedostatkom strategije i opterećen nejasnim mandatom UNPROFOR je bio prisiljen planirati vlastiti kurs. Postojala je samo ograničena podrška za provođenje prisilom od strane UNPROFOR-a 'robusnije' politike. Na taj način UNPROFOR je odabrao provođenje politike relativno pasivne prisile, najnižeg zajedničkog nazivnika o kojem su se svi članovi Vijeća manje ili više slagali**" (**IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …**, paragraf 44).

263 S. Čekić - M. Kreso - B. Macić, nav. dj., str. 317.

obzirom na srpsku dominaciju, sigurno zahtijevalo da snage bosanske Vlade polože oružje".[264] Bilo je i odricanja poslušnosti na terenu angažovanih snaga. Misija Vijeća sigurnosti po dolasku u Srebrenicu (25. aprila 1993) sama je ustanovila takvo stanje. Umjesto da agresor postupi po *Rezoluciji 819*, 18. aprila je, po diktatu UNPROFOR-a, sačinjen Sporazum koji je predvidio razoružanje Bošnjaka. Misija je ustanovila da je situacija bila zaista vanredna ("**Srebrenica je postala vanredna situacija**") "**i UNPROFOR je morao djelovati**". Shvatila je da se moralo urgentno djelovati i da se konačno moralo pribjeći uvođenju sigurne zone. "**Alternativa je mogla predstavljati masakr 25.000 ljudi**." Misija je osudila agresora zbog **genocida, iako ga je okarakterisala** "**usporenim**" ("**usporeni**", "**tihi**" **genocid**), ali i ustanovila da autoritet Vijeća sigurnosti "**za Srbe u tom području ne znači ništa**".[265]

UNPROFOR je namjerno pogrešno obavještavao Ujedinjene nacije da su snage Armije Republike Bosne i Hercegovine, odnosno "**snage bosanske Vlade**", koristile sigurne zone Ujedinjenih nacija za vojne ciljeve.[266] Odbrambene akcije 5. korpusa za biološkim opstankom Bošnjaka UNPROFOR je izjednačavao sa osvajačkim velikosrpskim ratnim ciljevima.[267] Preko žrtve agresije i genocida prelamale su se i sve druge kontroverze među velikim silama i grupacijama.[268]

---

264 Isto; **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …**, paragraf 55.

265 S. Čekić - M. Kreso - B. Macić, nav. dj., str. 317-318; **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …**, paragraf 63; **ICTY**, IZJAVA SVJEDOKA: Diego Enrique Arria, paragrafi 344-348, 11. i 14. april 2003. i 22, 23, 24. i 25. septembar 2003, objavljeno u: GENOCID U KONTINUITETU: SVJEDOČENJA AMBASADORA ARRIAE, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2011, str. 66-68.

266 S. Čekić - M. Kreso - B. Macić, nav. dj., str. 318. Istina, takve tvrdnje Izvještaj generalnog sekretara Ujedinjenih nacija (**IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …**) nije prihvatio. On, primjera radi, tvrdi da "**većina ofanzivnih aktivnosti koje su preduzele Vladine snage iz Bihaćkog džepa, nisu pokrenute iz unutrašnjosti sigurne zone kako je to naveo UNPROFOR**" (**IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …**, paragraf 169; S. Čekić - M. Kreso - B. Macić, nav. dj., str. 318.

267 S. Čekić - M. Kreso - B. Macić, nav. dj., str. 318. Te akcije 5. korpusa doprinijele su, po UNPROFOR-u, "**da snage bosanskih Srba napadnu grad Bihać**" (**IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 169).

268 S. Čekić - M. Kreso - B. Macić, nav. dj., str. 318.

UNPROFOR i Ujedinjene nacije su do te mjere iskomplikovali proceduru podnošenja zahtjeva i odlučivanje o zračnim napadima, tako da ih je od bilo koga u sistemu komandovanja bilo lahko osujetiti. Od tri moguće opcije (- samoodbrana UNPROFOR-a; - granatiranje - oružani upadi u sigurne zone; osiguranje slobode kretanja humanitarnih konvoja i snaga UNPROFOR-a) gotovo dvije godine nije bilo ništa. Pod tim uslovima - uz izbjegavanje očigledno direktnih napada na UNPROFOR - agresor je mogao raditi šta hoće. Gotovo dvije godine neprekidno je granatirao i vršio oružane upade u sigurne zone i onemogućavao kretanje humanitarnih konvoja, pa i jedinica UNPROFOR-a. Čak je, i pored zabrane letenja (**no-fly zone**), vršio i aviobombardovanja.[269]

---

[269] Isto, str. 319-320. I pored nastavljenog granatiranja sigurnih zona i oružanih upada u njih, te sprečavanja kretanja i humanitarnih konvoja i jedinica UNPROFOR-a, prošlo je ravno sedam mjeseci da mehanizam Ujedinjenih nacija zatraži prvu zračnu podršku od NATO-a. Iako je zračna podrška tražena u samoodbrani UNPROFOR-a (12. marta 1994. kod Bihaća), zahtjev nije uspio da savlada sve stepenice odobravanja (Isto, str. 320).

Nešto ozbiljnije bilo je kada je srpski agresor 31. marta 1994. pokrenuo ofanzivu na Goražde - UNPROFOR se "**suprotstavljao upotrebi sile**". Gotovo čitav april je protekao u moljakanju napadača da prestane. Yasushi Akashi je između ostalih mjera predložio Srbima "**nezavisnost ili ukidanje sankcija**", a general Michael Rose (komandant UNPROFOR-a) optuživao Armiju Republike Bosne i Hercegovine "**da se povukla kako bi uvukla Ujedinjene nacije i NATO u rat ...**". Avioni su upotrijebljeni samo dva puta. Navodno je uništeno jedno komandno mjesto i tri-četiri oklopna vozila. Tek 24. aprila u Goražde su ušle trupe Ujedinjenih nacija, pri čemu su Armiji Republike Bosne i Hercegovine stavljena prvi put veća ograničenja i znatan dio oslobođene teritorije prepušten je agresoru (**IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragrafi 131-143; S. Čekić - M. Kreso - B. Macić, nav. dj., str. 320).

Poslije pobjede 5. korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine nad kolaboracionistima i snagama paradržavne tvorevine Autonomne pokrajine zapadne Bosne Fikreta Abdića, njegove snage su se povukle u UNPA zonu u Hrvatskoj. Korpus je iskoristio tu priliku za širu konsolidaciju snaga. Do upada u Bihać, sigurnu zonu Ujedinjenih nacija, došlo je 23. novembra 1994. u okviru udružene ofanzive, u kojoj su, pored dijelova dva srpska krajiška korpusa i "autonomaša", učestvovale i nerazoružane kopnene i zračne snage iz UNPA zona Hrvatske, i pored upozorenja Ujedinjenih nacija da će upad u sigurnu zonu rezultirati upotrebom zračne sile. Zbog konfuzije stvorene oko mandata, straha od srpske protivzračne odbrane i nespremnosti komandanata UNPROFOR-a, zračni udari su se sveli na oštećenje poletne piste srpskog aerodroma u Udbini. Generalni sekretar je svojim izvještajem od 1. decembra 1994. ponovo pokrenuo ispitivanje koncepta sigurnih

U narednim danima ("**u toku ovog neizvjesnog perioda**", krajem maja i početkom juna 1995), kada su, pored ostalog, obavljeni brojni razgovori između vojnog i političkog rukovodstva paradržavne i kolaboracionističke tvorevine Republike Srpske sa komandantom UNPROFOR-a, te uspostavljene komunikacije u pisanoj formi sa generalnim sekretarom Ujedinjenih nacija, u vezi sa mandatom UNPROFOR-a i upotrebi/neupotrebi zračne sile,[270] general Janvier "**ponovio je komandantu UNPROFOR-a da je puštanje talaca UNPROFOR-a i općenito sigurnost svih snaga UNPROFOR-a njegov najvažniji prioritet**". S tim u vezi, general Janvier je, "**imajući u vidu da će Ujedinjene nacije uskoro pregovarati ili učestvovati u pregovorima o oslobađanju talaca**", naglasio "**da UNPROFOR mora definitivno izbjegavati svaku akciju koja bi izrodila u konfrontaciju, dalju eskalaciju tenzija ili moguću upotrebu zračne sile**".[271]

Komandant Holandskog bataljona potpukovnik Karremans je 3. juna 1995, kada je srpski agresor napao (minobacačima, te pješadijskim

---

zona Ujedinjenih nacija, čime je ilustrovana i politika beskrajnog popuštanja agresoru (**IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …**, paragraf 157-163; S. Čekić - M. Kreso - B. Macić, nav. dj., str. 320-321).

Primjena koncepta sigurnih zona Ujedinjenih nacija nije bila bolja ni u slučaju stalnog granatiranja i snajperisanja civila i civilnog stanovništva (ubijanja, ranjavanja, sakaćenja i terorisanja) i civilnih objekata u Sarajevu u opsadi - sigurnoj zoni Ujedinjenih nacija. Zahtjev komandanta UNPROFOR-a za zračne udare od 8. maja 1994. odbio je lično specijalni predstavnik generalnog sekretara Ujedinjenih nacija Yasushi Akashi (S. Čekić - M. Kreso - B. Macić. nav. dj., str. 321).

270 **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …**, paragraf 194. General Mladić je insistirao "**da se UNPROFOR treba vratiti na 'principe Ujedinjenih nacija o stvaranju mira'. Spremnost komandanta UNPROFOR-a da pozove zračne snage NATO-a opisao je kao 'ludu i nerazumnu'. Karadžić je pisao generalnom sekretaru zahtijevajući da 'Ujedinjene nacije i NATO zemlje pruže garancije da upotreba sile više neće biti opcija'**" (Isto). S tim u vezi, u **IZVJEŠTAJU O SREBRENICI …** se navodi da "**nikakve takve garancije nisu date Karadžiću**" (Isto). Nažalost, zauzimanje sigurne zone Ujedinjenih nacija (Srebrenice) i genocid nad Bošnjacima govore suprotno.

271 Isto. S tim u vezi, u **IZVJEŠTAJU O SREBRENICI …** se navodi kako je "**njegov cilj** /generala Janviera - prim. S. Č./ **bio održavanje političke slobode da bi manevrirao, dopustivši tako političkom rukovodstvu da preduzme pregovore koji će voditi do oslobađanja talaca i potpisivanja širih sporazuma**" (Isto). O civilima i civilnom stanovništvu, njihovoj zaštiti i sprečavanju genocida, nažalost, ni spomena.

i protivtenkovskim oružjem) i zauzeo osmatračnicu Ujedinjenih nacija (Holandskog bataljona) E (OP-Echo) u dolini rijeke Jadar i brda oko nje - vojnici Holandskog bataljona su u panici pobjegli i nisu pružali nikakav otpor, čime je srpska vojska ušla u sigurnu zonu Ujedinjenih nacija i iz zasjede pobila nekoliko civila - tražio (radi odbrane) zračnu podršku, ali bez uspjeha - u višim vojnim krugovima zahtjev nije naišao na podršku.[272]

Dva dana kasnije (5. juna) Karremans je Kriznom centru kopnenih trupa u kasarni Princeze Julijane u Hagu uputio pismo upozorenja, u kome je posebno naglasio da, ukoliko u kratkom roku ne dođe do nekih promjena, moglo bi "**doći do katastrofe. Bataljon više nije u mogućnosti da bilo šta uradi. Stanovništvo je beznadežno i potpuno zavisno od Bataljona. Ukoliko Srbi ne odustanu od svog nauma, zauzimanja južnog dijela Enklave**", Karremans je predvidio "**veliki talas izbjeglica. 'Doći će do protjerivanja izbjeglica ka sjeveru, a moguće i do ubistava**'". I pored toga, Karremans je smatrao da je zračna podrška NATO-a "**nepotrebna i opasna, jer su Srbi zaprijetili da će u tom slučaju Srebrenicu gađati na isti način kao i Tuzlu, gdje je krajem maja ubijeno preko 70 mladih ljudi, među kojima je bilo čak i djece**".[273]

Trećeg juna 1995. najavljeno je formiranje novih snaga - *Snage za brzu reakciju* (*Rapid Reaction Force* - *RRF*),[274] koje je komandant

---

272 M. J. Faber, nav. dj., str. 29-30; **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 223.

273 M. J. Faber, nav. dj., str. 43. Karremans je mjesec dana prije srpskog napada na Srebrenicu, sigurnu zonu Ujedinjenih nacija, "**u svom pismu ukratko skicirao sve probleme i dileme Holandskog bataljona**: **Bosanska vojska je nepredvidiva, osmatračka mjesta nebranjena, zračna podrška malo vjerovatna i opasna, a Srbi diktiraju pravila igre**" (Isto).

O ozbiljnosti situacije u sigurnoj zoni Ujedinjenih nacija Karremans je 8. juna 1995. obavijestio svoje nadređene u Tuzli i Sarajevu (Isto).

274 **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragrafi 213-219; S. Čekić - M. Kreso - B. Macić, nav. dj., str. 322; M. J. Faber, nav. dj., str. 66-67; R. Holbrooke, nav. dj., str. 10 i 69. Ideju o *Snagama za brzu reakciju* lansirao je, piše Mient Jan Faber, predsjednik Republike Francuske Jaques Chirac, odmah nakon što je srpski agresor krajem maja 1995. zarobio brojne pripadnike Ujedinjenih nacija. Te snage su trebale "**da štite put preko Igmana prema Sarajevu i da sprovode konvoje hrane prema enklavama**" (M. J. Faber, nav. dj., str. 67, nap. 339).

Predsjednik Jacques Chirac i premijer John Major zalagali su se za formiranje *Snaga za brzu reakciju*, koje bi odgovarale na napade na mirovne snage Ujedinjenih nacija, a predsjednik Bill Clinton je obećao "**vojnu podršku njima i ostalim snagama UN-a pri dolasku i odlasku iz Bosne u slučaju da redovne mirovne snage moraju biti povučene**". U "**slučaju da snage ne budu od koristi i trupe UN-a budu morale biti povučene iz Bosne**", "**neizbježno**" je, po Clintonu, "**ukidanje embarga na uvoz oružja**" (Bill Clinton, **MOJ ŽIVOT**, Naklada Ljevak, Zagreb, 2004, str. 626).

Snage za brzu reakciju je (u ljeto 1995) uspostavio francuski predsjednik Jacques Chirac, "**kako bi**", tvrdi Holbrooke, "**Srbima pokazao da Francuska želi agresivniju politiku**" (R. Holbrooke, nav. dj., str. 10 i 69; C. Hodge, nav. dj., str. 239-240). On je, po Richardu Holbrookeu, za razliku od "**njegovog mnogo starijeg prethodnika**" Francoisa Mitteranda, koji je "**pokazao prosrpske osjećaje mnogih Francuza, prožetih u historiji srpskog otpora protiv Njemačke u dva svjetska rata**", "**bio drukčiji i po stilu i po suštini; osjećao je da je situacija u Bosni dospjela do mrtve tačke i da zapadne sile moraju ili pojačati svoje snage i kazniti bosanske Srbe ili se povući**" (R. Holbrooke, nav. dj., str. 69).

"**Uoči krize talaca, svjesni potreba za većom zaštitom svojih vojnika na terenu, vlade Francuske i Ujedinjenog Kraljevstva najavile su**", po **IZVJEŠTAJU O SREBRENICI …**, "**namjeru da daju doprinos u međunarodnim 'Rezervama na ratištu' ili '*Snagama za brzu reakciju*' da bi se UNPROFOR osposobio za snažniju akciju. Osjećaj da je potrebna opcija (jačih) snaga na terenu, pojačan je 2. juna kada je američki avion F-16, na rutinskoj patroli u zračnom prostoru Bosne i Hercegovine, oboren srpskim protuzračnim projektilom. Evropski i NATO-ovi ministri odbrane sastali su se 3. juna u Parizu, radi razgovora o sastavu, raspoređivanju i mandatu takvih snaga. Dogovoreno je da će nove snage činiti dvije teško naoružane brigade, uglavnom iz Francuske i Velike Britanije, ali će, također, uključivati znatne dijelove iz Holandije**" (**IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …**, paragraf 213; R. Holbrooke, nav. dj., str. 69; D. Owen, nav. dj., str. 359).

Generalni sekretar Ujedinjenih nacija je, potiskujući **brige** u vezi sa pitanjem "**da li je koncept**", odnosno mandat UNPROFOR-a, "**bio u skladu sa nepristrasnom mirovnom i humanitarnom ulogom koju UNPROFOR treba da igra**", preporučio "**da Vijeće sigurnosti odobri britanski, francuski i holandski prijedlog *Snaga za brzu reakciju*** (*Rapid Reaction Force* - *RRF*) **da pomognu zaštititi osoblje UN-a**" (B. B. Ghali, nav. dj., str. 237). To je Boutros Ghali uradio, kako on tvrdi, iz razloga što je "**osjetio da se neumoljivo krećemo od održavanja ka provedbi mira**". "**Dodatna vatrena moć bi**", po njemu, "**pomogla da se spase životi UN-a ako se borbe pogoršaju**" (Isto). Vijeće sigurnosti je, *Rezolucijom 998* (1995), od 9. juna 1995, pozdravilo pismo generalnog sekretara "**o pojačanju UNPROFOR-a i uspostavljanju *Snaga za brzo reagovanje*, koje će omogućiti UNPROFOR-u vršenje svoje misije**" (∴ **REZOLUCIJE UN-a**, str. 127). Sedam dana kasnije (16. juna) Vijeće sigurnosti je "**odobrilo prijedlog i ovlastilo dodatnih 12.500 teško naoružanih trupa UNPROFOR-u, ali je u preambuli *Rezolucije* navelo da UNPROFOR zadržava djelimično mirovno djelovanje**". Ukazujući na to, Ghali je **mislio** "**da bi Alisa u zemlji čuda uživala u *Rezoluciji***" (B. B. Ghali, nav. dj., str. 237).

UNPROFOR-a (general Smith), za razliku od komandanta UNPF-a (generala Janviera), Akashija i Sekretarijata Ujedinjenih nacija,[275] namjeravao koristiti za pružanje pomoći u cilju primjene mandata UNPROFOR-a.[276]

O *Snagama za brzu reakciju* bilo je, po generalu Rupertu Smithu, govora i prilikom razgovora između generala Janviera i generala Mladića, juna 1995. S tim u vezi, general Smith navodi: "**Drugo pitanje je bila odluka koju su donijeli Britanci i Francuzi da ojačaju svoje jedinice UNPROFOR-a i da obezbjede veći stepen zaštite stvaranjem *Snaga za brzu reakciju* pod komandom UN-a**" (**ICTY**, IZJAVA SVJEDOKA: Rupert Smith, br. 00848882, paragraf 70, 14. august 1996).

Snage za brzu reakciju su, po ocjeni Davida Owena, tzv. Snage za brzu reakciju, jer one "**nikada nisu bile oblikovane na takav način da bi bile u stanju da spasu Srebrenicu i Žepu ako bi bosanski Srbi odlučili da zauzmu te enklave, što su komandanti UN odavno predvideli da će se desiti**" (D. Owen, nav. dj., str. 361).

275 **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …**, paragraf 214. Prisustvujući sastanku u Parizu 3. juna 1995, predstavnik Ujedinjenih nacija, kopredsjedavajući Međunarodne konferencije za bivšu Jugoslaviju (Thorvald Stoltenberg) i komandant UNPF-a (general Janvier) "**insistirali su da nove snage trebaju djelovati prema pravilima učestvovanja u održavanju mira. Izražena je zabrinutost za mogućnost da bi se UNPROFOR pojačan novim snagama mogao 'usisati u rat' ili možda kliznuti u prisilno provođenje mira. Komandant Mirovnih snaga je naglasio da čak i uz nove snage, od UNPROFOR-a ne treba očekivati otvaranje i osiguravanje koridora za sigurne zone. U tom dopisu sjedištu Ujedinjenih nacija, SRSG** /Akashi - prim. S. Č./ **je, također, bio skeptičan prema novim snagama. Naveo je da, dok bi '*Snage za brzu reakciju*' znatno pojačale sposobnost UNPROFOR-a da reaguje na lokalne incidente, one ne bi promijenile ukupni odnos snaga na terenu. Vojne prisile, tvrdio je on, kao i mandat i pravila o angažmanu, tražili bi od UNPROFOR-a da se i dalje oslanja na pregovore kao početni i primarni odgovor prema incidentima na terenu. On je rekao da bi nove snage trebale posebno izbjegavati poduzimanje aktivnosti kojima se strane iz političkih razloga suprotstavljaju. Posebno je bio zabrinut da bi se *Snage za brzu reakciju* koristile, u odsustvu osnovnog davanja pristanka, za održavanje puteva otvorenim za Sarajevo i druge enklave, garantovanje sigurnosti Sarajevskog aerodroma, dovoženja pomoći na velike udaljenosti pod prisilom ili prisiljavanja strana da se pridržavaju sporazuma o zonama isključenja ili drugih sporazuma. Sekretarijat je dijelio zabrinutost SRSG-a i njegovo gledište u pogledu korištenja *Snaga za brzo reagovanje***" (Isto).

276 Isto, paragraf 215. Komandant UNPROFOR-a (general Smith) "**gledao je stvari drugačije, iznoseći argumente da nove snage treba koristiti za pružanje pomoći u provođenju mandata UNPROFOR-a. U odsustvu spremnosti njegovih pretpostavljenih da se snage upotrijebe za borbu i direktno provođenje mandata, on je rekao da bi više volio da ih uopće nema. U isto vrijeme tražio je izbjegavanje budućeg srpskog uzimanja talaca, uklanjajući što je više moguće trupe UNPROFOR-a sa teritorije koju su Srbi držali**" (Isto).

Međutim, njegovi pretpostavljeni, uključujući i generalnog sekretara Ghalija, te Sekretarijat Ujedinjenih nacija, odbili su da se *Snage za brzu reakciju* "**upotrijebe za borbu i direktno provođenje mandata**" UNPROFOR-a.[277]

Između 2. i 18. juna srpski agresor je, pod vrlo nejasnim okolnostima i vjerovatnim obećanjem da će biti obustavljeni zračni udari, oslobodio taoce Ujedinjenih nacija u nekoliko grupa. I pored "**javne retorike koja je dolazila od Srba, nastavljeno je sa oslobađanjem talaca, možda zbog intervencije predsjednika Miloševića kod koga je intervenisalo nekoliko međunarodnih aktera**", uključujući kopredsjedavajućeg Međunarodne konferencije za bivšu Jugoslaviju Thorvalda Stoltenberga. Dok je oslobađanje bilo u toku i neposredno poslije toga, održano je nekoliko sastanaka, uglavnom, između najviših oficira Ujedinjenih nacija (generala Janviera) i generala Mladića. Prvi je održan u Zvorniku 4. juna, zatim 6, 17. i 29. juna.[278]

Komandant UNPF-a (general Janvier) je, uz znanje, saglasnost i dogovor sa Ghalijem i Akashijem, 4. juna 1995. u Zvorniku sa Mladićem (generalom Vojske Jugoslavije) potpisao **tajni sporazum**, po kome će taoci biti pušteni, a zauzvrat NATO neće ponovo koristiti zračnu silu protiv Srba. Predsjednik Sjedinjenih Američkih Država Bill Clinton obećao je (maja 1995) Radovanu Karadžiću "**da neće više biti bombardovanja**" **ako Srbi puste taoce**. Predsjednik Republike Francuske Jacques Chirac je uvjerio predsjednika Ruske Federacije Borisa Nikolajeviča Jeljcina "**da je završena upotreba zračnih udara u Bosni i Hercegovini**".[279]

---

277 Isto, paragrafi 216-219 i 497.

278 **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragrafi 195, 197 i 200; **ICTY**, IZJAVA SVJEDOKA: Rupert Smith, br. 00848882, paragraf 70, 14. august 1996; B. B. Ghali, nav. dj., str. 237. U **IZVJEŠTAJU O SREBRENICI ...** pogrešno se navodi da je sastanak od 4. juna održan u Malom Zvorniku u Srbiji.

279 **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 196; B. Jagger, nav. dj., str. 82-83; M. J. Faber, nav. dj., str. 66; R. Holbrooke, nav. dj., str. 68-69; S. Čekić - M. Kreso - B. Macić, nav. dj., str. 452-455. O tom tajnom dogovoru vidi str. 125-126 ove knjige.

General Janvier se u junu 1995. tri puta (4, 17. i 29. juna) sastao sa generalom Mladićem. "**Glavni cilj sastanaka je**", po **IZVJEŠTAJU O SREBRENICI ...**, "**bio održavanje kanala komunikacija sa VBS, jer je komandant UNPROFOR-a u Bosni**

i Hercegovini /general Rupert Smith - prim. S. Č./**zaoštrio odnos s Mladićem, ne želeći da učestvuje ili da bude viđen u poslovima sa onima koji su odgovorni za uzimanje vojnika pod njegovom komandom kao talaca**" (Isto, paragraf 197).

Akashi se, kako to stoji u **IZVJEŠTAJU O SREBRENICI …**, "**slagao sa ovakvim pristupom i znao je svaki put kada bi komandant Mirovnih snaga išao na sastanak sa generalom Mladićem. Istraživanje koje je provedeno u toku pripreme ovog izvještaja** /tj. **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …** - prim. S. Č./ **nije dalo nikakve činjenice koje bi nagovijestile da je komandant Mirovnih snaga stupio u sporazum sa generalom Mladićem o oslobađanju talaca ili prekidu upotrebe zračnih snaga protiv Srba**" (**IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …**, paragraf 197).

General Mladić i general Janvier su, po **IZVJEŠTAJU O SREBRENICI …**, "**razgovarali o oslobađanju talaca na svom prvom sastanku u Malom Zvorniku** (**4. juna 1995**)**, ali očito da je ovaj prvi pokrenuo tu temu. General Mladić je pripremio sporazum da ga potpiše komandant Mirovnih snaga u kojem je navedena veza između oslobađanja talaca i prestanka korištenja zračnih udara protiv Srba. Komandant Mirovnih snaga je pismeno obavijestio sjedište Ujedinjenih nacija 11 dana nakon obavljenog susreta, kao odgovor na upit Sekretarijata** /Ujedinjenih nacija - prim. S. Č./, **da je odbio potpisati sporazum, već je umjesto toga rekao generalu Mladiću da je ponašanje Srba** (**uzimanje talaca**) **neprihvatljivo. Zahtijevao je da se oni odmah oslobode**" (Isto, paragraf 198).

Cilj tih sastanaka sa generalom Mladićem, po mišljenju komandanta Janviera, bio je "**postizanje sporazuma o 4 glavne tačke. Prvo, smatrao je da je od suštinske važnosti da Srbi dozvole dostavljanje humanitarne pomoći u sigurne zone. Drugo, želio je da general Mladić otvori Sarajevski aerodrom. Treće, želio je da osigura pristanak generala Mladića za drumsko snabdijevanje UNPROFOR-ovih vojnika u enklavama. Četvrto, rekao je Mladiću da VBS mora prestati sa napadima na civilne ciljeve u sigurnim zonama**" (Isto, paragraf 199). Zanimljivo je i indikativno da general Janvier, govoreći o ciljevima sastanaka sa Mladićem, ne spominje ni njegov zahtjev o puštanju talaca Ujedinjenih nacija (Isto, paragraf 199).

Richard Holbrooke tvrdi da je "**bilo pouzdanih iako uzgrednih dokaza o tajnim dogovorima između UN i bosanskih Srba**". "**Oslobađanje talaca**" je, po njemu, "**dolazilo u fazama nakon tajnog sastanka 4. juna u Zvorniku, između vrhovnog zapovjednika UN, francuskog generala Bernarda Janviera i zapovjednika bosanskih Srba generala Ratka Mladića. Nije bilo jasno kakva su uvjeravanja, ako ih je bilo, Srbi dobili od zapovjednika Ujedinjenih nacija, ali se brzo proširila sumnja da su se Srbi i lokalni zapovjednici UN dogovorili da nikad više ne upotrijebe zračne snage NATO-a u Bosni. Dok su Milošević i paljanski Srbi javno govorili da su dobili takva uvjeravanja, francuski i UN zvaničnici su to poricali. Do ovog dana, Washington nikad nije bio siguran o čemu su se uistinu dogovorili, ali kada su taoci oslobođeni, dramatično je povećan intenzitet vojnih borbi bosanskih Srba, bez novih zračnih udara UN ili NATO-a** (R. Holbrooke, nav. dj., str. 68-69).

Yasushi Akashi, "**koji je prvobitno odobrio zračne udare, rekao je**", navodi Richard Holbrooke, "**svom osoblju da su majski događaji 'konačno pokazali' njihovu 'neefi-**

Pitanje **zračnih udara** bilo je predmet rasprave i na sastanku između Akashija i Miloševića 17. juna 1995. u Beogradu, o čemu je (*Discussions with President Milosevic*) Akashi dva dana kasnije obavijestio Ujedinjene nacije (Annana i Gharekhana u New Yorku) i Međunarodnu konferenciju za bivšu Jugoslaviju (Stoltenberga u Ženevi). S tim u vezi, Akashi navodi kako je "**Milošević izjavio da je informisan od strane Chiraca o saglasnosti predsjednika Clintona da zračni udari neće biti lansirani bez saglasnosti Chiraca**".[280] Očigledno je da su se vodeći svjetski državnici,

---

kasnost'". To je, tvrdi Holbrooke, "**bilo nepriznavanje britanskog zapovjednika u Sarajevu, generala Ruperta Smita, koji se trudio da unese tvrđu politiku. Generalni sekretar UN Boutros Boutros-Ghali uskratio je generalu Smithu ovlaštenje da zatraži zračne udare NATO-a i rekao da će lično, u New Yorku, donositi sve buduće odluke na individualnoj bazi, na taj način dalje smanjujući šanse za nove zračne udare**" (R. Holbrooke, nav. dj., str. 69).

Istraživanja Ujedinjenih nacija u vezi sa pitanjem sporazuma između generala Janviera i generala Mladića, po kome general Janvier nije potpisao sporazum o tome da zračni udari protiv Srba više neće biti korišteni, ne odgovaraju činjeničnom stanju. U suštini se i na osnovu tih istraživanja, posebno saznanja da su navedeni sastanci održani, razgovori vođeni, zatim predmet i sadržaj saznanja sa tih razgovora i dogovora, itd., može utvrditi da je takav sporazum dogovoren (potpisan). Sve detalje o tome znali su Ghali i Akashi, s kojima je general Janvier bio u stalnom kontaktu i od njih je dobijao upute i saglasnost. To, pored ostalog, potvrđuju predsjednici Jeljcin i Chirac (**IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 196), puštanje talaca Ujedinjenih nacija, prosrpsko raspoloženje generala Janviera, razgovori i dogovori u Splitu između Akashija, Janviera i Smitha, podržavanje političkih pregovora od strane generala Janviera (svakako po instrukcijama civilnog rukovodstva Ujedinjenih nacija, Ghalija i njegovog specijalnog predstavnika Akashija), prijetnje generala Janviera UNHCR-u o načinu raspodjele humanitarne pomoći, itd. (Isto, paragrafi 197-198, 200, 216 i 219; M. J. Faber, nav. dj., str. 64 i 66-68). Postojanje navedenog sporazuma potvrđuju i događaji u vezi sa napadom i zauzimanjem sigurne zone Ujedinjenih nacija (Srebrenice) i genocidom nad Bošnjacima. Očigledan je pokušaj Ujedinjenih nacija da po svaku cijenu prikriju činjenice i izbjegnu odgovornost za zločin genocida.

280 M. Gerstenfeld, nav. dj., str. 123. Slobodan Milošević je tada, po Akashiju, "**dodao da je Chirac, također, izjavio da ne misli da će *Snage za brzu reakciju* biti kada upotrijebljene, ali da njihovo uspostavljanje može pomoći da se pregovori okrenu u dobrom pravcu**". I pored tih uvjeravanja, Milošević je, navodi Akashi, "**izrazio bojazan, naročito da *Snage za brzu reakciju* ne budu eksploatisane od strane bosanske Vlade** /Vlade Republike Bosne i Hercegovine - prim. S. Č./ **da bi provocirali međunarodnu intervenciju …**" (Isto).

Navedeni tajni dokument Ujedinjenih nacija objavila je francuska humanitarna organizacija *Médecins Sans Frontières* (Isto, str. 124; *Liberation*, Paris, 22. decembar 2000).

među kojima predsjednici dviju, odnosno triju, najvećih sila, dogovorili da zračni udari neće biti korišteni protiv srpskog agresora, što, pored ostalog, otklanja bilo kakvu sumnju u postojanje tajnog dogovora u vezi s tim između generala Janviera i Mladića.

Srpsko puštanje talaca Ujedinjenih nacija (UNPROFOR-a) podstaklo je glasine da je generalni sekretar Ujedinjenih nacija, Boutros Ghali, "**napravio dogovor sa teroristima**", u cilju oslobađanja "plavih šljemova". Međutim, to je Ghali negirao, kao i Akashi i general Janvier.[281]

Izražavajući sumnju u postojanje sporazuma o obustavi zračnih udara, generalni sekretar NATO-a Claes 21. juna pisao je generalnom sekretaru Ujedinjenih nacija, "**ističući da javnost nagađa da oslobođenje talaca nije bilo bezuslovno i da je možda popraćeno obavezama ili uvjerenjima koja se odnose na dalju upotrebu zračnih snaga NATO-a**". Stoga je Claes tražio objašnjenje po tom pitanju. Ghali se konsultovao sa Akashijem koji je odgovorio da ni on, kao ni komandant UNPF-a, nisu dali takva uvjeravanja.[282]

Boutros Ghali je 23. juna 1995. uvjeravao NATO da ni on, niti njegov specijalni predstavnik (Akashi), ni komandant UNPF-a (general Janvier) "**nisu dali nikakve garancije (jamstva) bosanskim Srbima da se korištenje zračne sile (air power) više ne razmatra**". Tada je Ghali NATO-u potvrdio da je "**ovlastio Akashija za zahtjeve o korištenju zračne sile u cilju zaštite osoblja UN-a**" i rekao da se, "**zbog toga što je neosporno da će korištenje zračnih udara u druge svrhe za sobom povući uzimanje talaca**", "**suzdržavao od bilo kakve odluke UN-a koja bi odobrila takvu akciju**".[283]

---

281 B. B. Ghali, nav. dj., str. 237; **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 196.

282 **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 196.

283 B. B. Ghali, nav. dj., str. 237. Ghali tvrdi kako je novom generalnom sekretaru NATO-a, Willyju Claesu, napisao: "**Budite uvjereni da neću oklijevati odobriti zračne udare ako smatram da su opravdani ozbiljnim prijestupima i da će unaprijediti ciljeve Vijeća sigurnosti**" (B. B. Ghali, nav. dj., str. 237). Nažalost, to Ghalijevo "**uvjeravanje**" je bilo samo deklarativnog karaktera.

Pored ostalih manipulacija, u 1995. godini sve više se manipulisalo i sa prijetnjama srpskog agresora i strahom pripadnika aparata Ujedinjenih nacija da će biti uzeti kao taoci.

Pitanje o ulozi UNPROFOR-a u Republici Bosni i Hercegovini[284] bilo je predmet rasprave na sastanku u Splitu 9. juna 1995, koga je zakazao Akashi, jer su razlike između komandanta UNPF-a (generala Janviera) i komandanta UNPROFOR-a (generala Smitha) "**sve više izlazile navidjelo**". Smith se zalagao za odlučnije i agresivnije djelovanje UNPROFOR-a, uz korištenje i zračnih napada, jer "**Srbi neće odstupiti od svojih planova**". On je smatrao da Ujedinjene nacije treba da primijene silu. I pored toga što su u *Direktivi* UNPROFOR-a, br. 2/95, od 29. maja 1995, jasno izraženi prioriteti ("**Izvršenje mandata je sekundarno u odnosu na sigurnost osoblja UN-a**" **i da se sila može koristiti kao** "**posljednje sredstvo**"), general Smith je zastupao stav: "**ako upotrijebimo silu, biće (Srbi) kooperativniji**."[285]

[284] U praksi je dovelo do pojave mnogih kontroverzi i zamagljivanja mandata Ujedinjenih nacija, što je opet pojedincima u birokratizovanom aparatu Ujedinjenih nacija omogućilo svakakvu opstrukciju u njegovom sprovođenju. Ta činjenica je suštinski produžila agoniju žrtve agresije i genocida. Uzaludno potrošene dvije godine na primjenu politike sigurnih zona Ujedinjenih nacija zapravo i ne nude više od kontroverzi o svrsi i mogućnosti te primjene, naročito u iznalaženju modusa za njenu neprimjenu i opstrukciju u aparatu Ujedinjenih nacija. Šest sigurnih zona Ujedinjenih nacija u Republici Bosni i Hercegovini održalo se zahvaljujući uspostavljanju izvjesne ravnoteže i činjenici da, osim Srebrenice, nisu bile demilitarizovane, ali još više zbog straha agresora od primjene zračnih udara NATO-a (S. Čekić - M. Kreso - B. Macić, nav. dj., str. 316).

Sigurne zone Ujedinjenih nacija nisu bile pošteđene ni atriljerijske ni pješadijske vatre, pa ni oružanih napada i upada, čak ni bombardovanja iz zraka. Takvo odstupanje od mandata i suštine zadatka postavljenog brojnim rezolucijama Vijeća sigurnosti i takva bolećivost prema agresoru potpuno je neobjašnjiva (Isto).

To što se i dalje pozivao na *Poglavlje VII Povelje Ujedinjenih nacija*, te suverenitet, integritet, teritorijalnu cjelovitost i političku nezavisnost Republike Bosne i Hercegovine, aparatu Ujedinjenih nacija nije smetalo da vrši opstrukciju svake od tih atribucija svoje članice (Isto).

Osnovna kontroverza sastojala se u raskoraku između rezolucijama proklamovanih stavova, osuda, zahtjeva, odluka, preporuka i poziva i nespremnosti vlastitog aparata (Ujedinjenih nacija) da proklamovano sprovede u praksi (Isto).

[285] M. J. Faber, nav. dj., str. 66-67; **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …**, paragraf 216; B. Jagger, nav. dj., str. 83-84; M. Kreso, nav. dj., str. 132; J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 28-29; **EVENEMENTS DE SREBRENICA (1995) …**, http://www.assemblee-nationale.fr/11/rap-info/i3413-01.asp.

Janvier se nije složio s njim, te je, u skladu sa tajnim dogovorom sa Mladićem, izričito insistirao "**da nikada nećemo upotrijebiti silu da nametnemo volju Srbima**". Naglašavajući da je misija UNPROFOR-a u očuvanju mira i "**da se (to) ne smije izgubiti iz vida i da je tu prvenstveno iz razloga da bi se stvorili uslovi za plodne pregovore**", general Janvier je ukazao na ograničenosti UN-a: "**Mi više nismo u stanju da koristimo zračnu snagu, jednostavno iz razloga što su na zemlji naši vojnici**" i naglasio: "**Svidjelo se to nama ili ne, Srbi kontrolišu situaciju**." Polazeći od takve (pro)cjene, on je naveo "**da treba izbjegavati konfrontaciju sa Srbima, kako bi mogao otpočeti politički proces**" i izjavio da "**UNPROFOR mora uraditi sve da bi oslobodio taoce i potaknuo pregovore**".[286]

U nastojanju "**da obuzda Smithovo vojno mišljenje**", Akashi je upozorio "**na kršenje 'Mogadischove linije**'" ("*Uputstvo na dramatično odvijanje međunarodne akcije u Somaliji, 1992*").[287]

Sigurne zone Ujedinjenih nacija su, ocijenjeno je na sastanku, predstavljale problem, posebno po ocjeni generala Janviera. Njegova strategija bila je da Ujedinjene nacije, umjesto da "**prkose Srbima**", treba da im udovoljavaju time što će sigurne zone prepustiti "**na milost i nemilost dželatima**". "**Ono što će biti najprihvatljivije za Srbe**", rekao je otvoreno, "**jeste da se enklave napuste. To je najrealniji pristup i s vojne tačke gledišta ima smisla, ali za međunarodnu zajednicu to je nemoguće prihvatiti**." S tim u vezi, on je tvrdio da "**sve dok enklave postoje, UNPROFOR će biti neutralizovan**". Akashi je naglasio "**da se operacija UN-a nalazi u jednoj prelaznoj fazi, ali se i dalje zalaže da se i u budućnosti radi samo o očuvanju mira**".[288]

---

[286] Isto. General Janvier, prosrpski orijentisan i u svojstvu zastupnika interesa srpskog agresora, bio je mišljenja "**da Srbi izgleda ne žele isprovocirati krizu**", te je, u skladu sa takvim svojim raspoloženjem i tajnim dogovorom sa Mladićem, "**umjesto konfrontacije tražio da izmijene ponašanje, kako bi bili prihvatljiviji sagovornici**". S tim u vezi, on je rekao "**da Srbi traže dvije stvari, međunarodno priznanje i omekšavanje blokade na Drini**" (**IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …**, paragraf 216).

[287] Isto.

[288] Isto; **EVENEMENTS DE SREBRENICA (1995) …**, http://www.assemblee-nationale.fr/11/rap-info/i3413-01.asp.

Na sastanku je vođena rasprava i o *Snagama za brzu reakciju*. General Janvier je naveo "**da bi one mogle pomoći UNPROFOR-u u samoodbrani, ali da ne mogu otvarati koridore za Srebrenicu, Goražde ili čak Sarajevo**". Akashi se složio s tom procjenom i naglasio da *Snage za brzu reakciju* "**treba koristiti u skladu sa principima za održavanje mira, koristeći silu samo u samoodbrani**".[289]

General Smith je dokazivao "**da će *Snage za brzu reakciju* biti jedino upotrijebljene za otvaranje koridora do bošnjačkih enklava, uključujući, ne samo Sarajevo već, također, i Srebrenicu, Žepu i Goražde**".[290] General Janvier je "**insistirao da Ujedinjene nacije ne mogu nametati rješenja, kao što je koridor, i da to UNPROFOR ne može postići samo kroz pregovore**". Na to je general Smith odgovorio "**da ne vidi nikakve izglede da će se strane složiti s takvim putevima i da bi bilo gubljenje vremena čak i pokušati pregovarati o takvoj nagodbi**", te naglasio "**da će UNPROFOR morati biti spreman za borbu, inače će uvijek 'povijati rep pred Srbima**'". General Janvier se u principu složio s tim, "**ali je vjerovao da UNPROFOR nema sredstava za tako nešto**".[291]

Iako su 18. juna 1995. zadnji taoci oslobođeni, Janvier i Akashi nisu zauzeli bilo kakav čvršći stav prema srpskom agresoru. Nastavljeni su razgovori o upotrebi *Snaga za brzu reakciju*. Sekretarijat Ujedinjenih nacija informisao je (12. juna) predstavnike zemalja koje su dale doprinos u trupama da je komandant UNPF-a "**vrlo svjestan linije koja razdvaja održavanje i nametanje mira i da nema namjera preći preko nje**". To stanovište zastupao je i Akashi, koji je 19. juna pisao Karadžiću i prenio

[289] **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 216. Akashi se "**suprotstavio nazivu '*Snage za brzu reakciju*', koji je, po njegovom mišljenju, isuviše konfrontirajući, dajući prednost nazivu '*Rezerve na ratištu*'. Sekretarijat** /Ujedinjenih nacija - prim. S. Č./ **se nije složio sa prijedlogom da se naziv izmijeni, ali je dijelio zabrinutost SRSG-a** /Akashija - prim. S. Č./ **da ne treba da se koriste kao ofanzivno oružje**" (Isto).

[290] Isto. S tim u vezi, komandant UNPROFOR-a je "**ponovio da bi on, ako nema političke podrške za upotrebu Snaga za brzo reagovanje za otvaranje takvih koridora, radije da ih uopće nema**" (Isto).

[291] Isto, paragraf 217.

mu zajedničko gledište komandanta UNPF-a, Sekretarijata Ujedinjenih nacija i njegovo lično (tj. Akashijevo) da će *Snage za brzu reakciju* "**djelovati prema postojećim pravilima angažovanja Ujedinjenih nacija za održavanje mira i neće ni na koji način mijenjati suštinsku prirodu misije UNPROFOR-a**". Navodeći kako će "**rezerve pojačati sigurnost UNPROFOR-a**", Akashi je, da bi udovoljio Karadžiću i raspoložio ga, ukazao na (dvije) "**strane**" u Republici Bosni i Hercegovini, naglašavajući da će "**razumijevanje i saradnja među samim stranama biti najbolji garant nastavku efikasnosti snaga UN kao nepristrasne sile**".[292]

General Janvier je 27. juna, u vezi sa sigurnim zonama Ujedinjenih nacija u istočnoj Bosni (Srebrenica, Žepa i Goražde), izjavio da "**pored UNPROFOR-ovih poteškoća i čak frustrirajuće situacije i, međutim, 'teške' situacije kakva je mogla biti, upotreba sile je bila dozvoljena samo u cilju samoodbrane**".[293] Polazeći od toga, on je, jezikom političara, a u skladu sa politikom mirovnog procesa tzv. međunarodne zajednice, te dogovora i sporazuma sa Mladićem, smatrao kako je "**podupiranje mirovne misije najbolji način za dobivanje potrebnog vremena za proces mirovnih pregovora**".[294]

Istoga dana general Janvier ponovo je napisao pismo generalu Smithu, "**dragom Smithu**", u kome ga informiše kako očekuje da će se "**ubrzo ponovo sastati sa Mladićem**".[295] U međuvremenu, na kraju juna 1995, a sedmicu dana prije početka agresorske ofanzive na Srebrenicu, sigurnu zonu Ujedinjenih nacija, Janvier "povjerava" Smithu, što je veoma indikativno, "**da će i pored toga što je čitava kriza sa taocima**

---

292 **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …**, paragraf 219; M. J. Faber, nav. dj., str. 68. Stalni predstavnik Sjedinjenih Američkih Država je zbog navedenog pisma dao izjavu, kojom je izrazio protest, navodeći da su "**metodi, vrijeme i suština**" tog pisma neumjesni (**IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …**, paragraf 219).

Mient Jan Faber piše da je Akashi 23. juna pisao Karadžiću da Snage za brzo reagovanje "**nisu tu da bi se nasiljem probile kroz srpske linije, na što je,** prema *CNN-u*, **general Smith bio iznerviran**" (M. J. Faber, nav. dj., str. 68).

293 **REPORT ON SREBRENICA …**, paragraf 2.50.

294 Isto.

295 M. J. Faber, nav. dj., str. 68. General Janvier se 29. juna sastao sa generalom Mladićem (**IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …**, paragraf 200).

završena, *Naredba* od 29. maja ostati na snazi i da RRF ne smiju postati instrument za nametanje mira". Na kraju je Janvier naveo kako "**on predano proučava nove opcije što se tiče prisustva UN u istočnim enklavama**",[296] odnosno sigurnim zonama Ujedinjenih nacija u istočnoj Bosni. O kakvim je opcijama riječ govori srpska osvajačka ofanziva na sigurne zone Ujedinjenih nacija u istočnoj Bosni i zločin genocida nad Bošnjacima Republike Bosne i Hercegovine, jula 1995, kada, u skladu sa navedenom direktivom vojnog i političkog rukovodstva Ujedinjenih nacija i njihovih dogovora, razgovora i sporazuma sa generalom Mladićem, zračna sila nije korištena.

Šestog jula 1995, kada je srpski agresor pokrenuo ofanzivu na Srebrenicu, sigurnu zonu Ujedinjenih nacija, Sekretarijat Ujedinjenih nacija se ponovo sastao sa zemljama koje su dale trupe i ponovio da *Snage za brzu reakciju* neće biti korištene "**za prisilno provođenje mira**". S tim u vezi, naglasio je da će *Snage* biti korištene "**za pružanje pomoći UNPROFOR-u u vršenju njegovom mirovnog mandata**" i da "**neće imati nikakvu funkciju izvan ove uloge**".[297] To je bio još jedan, veoma bitan, dodatni podsticaj za srpskog agresora da neometano nastavi sa realizacijom svojih ratnih ciljeva genocidnog karaktera.

Nastavljajući "**sa stezanjem obruča oko sigurne zone, progresivno smanjujući već ograničeni protok humanitarne pomoći u Enklavu**" i

---

[296] Isto.

[297] **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …**, paragraf 220. Istoga dana kada je srpski agresor pokrenuo osvajačku ofanzivu, genocidnog karaktera, na sigurnu zonu Ujedinjenih nacija Srebrenicu, 6. jula 1995, komandant UNPF-a general Janvier bio je u Parizu, gdje su ga primile visoke vojne i državne ličnosti. Toga dana se, po Jean-Claude Malletu, funkcioneru u Ministarstvu odbrane Francuske, "**najviše govorilo o francusko-britanskim *Snagama za brze reakcije*, koje su se upravo tih dana raspoređivale u Bosni, i o otvaranju prilaza Sarajevu. Ni jedne jedine riječi nije bilo o srpskoj ofanzivi u Srebrenici**" (*Sense Tribunal*, 5. april 2001, http://www.sense-agency.com/tribunal_(mksj)).

Dva dana kasnije, odnosno 8. jula 1995, general Janvier je, prema Alainu Juppeu, premijeru Republike Francuske, ponovo bio u Parizu na konsultacijama. Međutim, nije poznato s kim je sve razgovarao. Premijer Juppe navodi da je tada general Janvier s njim razgovarao o problemima opsade Sarajeva. "**Srebrenicu nismo ni spomenuli**", tvrdi Juppe, "**a ona je pala tri dana kasnije**" (Institute for War & Peace reporting, http://iwr.net/sr/report-news).

sputavajući "**sadržaje logističke podrške Holandskom bataljonu**",[298] agresor je u ranim jutarnjim satima 6. jula 1995. otpočeo napad na Srebrenicu. "**Borbe su vođene na nekoliko tačaka na periferiji Enklave, a granate su padale na raznim lokacijama unutar Enklave**." Šest raketa, ispaljenih iz VBR-a, sjeverno od sigurne zone Ujedinjenih nacija, pogodilo je Srebrenicu. Bošnjaci su tražili od UNPROFOR-a da im "**vrati oružje, koje su predali kao dio** *Sporazuma o demilitarizaciji* **od 1993**". Međutim, taj zahtjev je odbijen, s obrazloženjem kako je "**UNPROFOR odgovoran za odbranu Enklave, a ne oni**".[299] Agresor je direktno gađao

---

[298] **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …**, paragraf 233.

[299] **REPORT ON SREBRENICA …**, paragraf 3.2 i 3.9; **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragrafi 239-240; **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 149; J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 33. Major Ramiz Bećirović, načelnik Štaba i vršilac dužnosti komandanta 28. divizije Armije RBiH u Srebrenici, 6. jula 1995, u 06.40 sati, poslao je vanredni izvještaj Komandi Drugog korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine, u kome se, između ostalog, navodi:

"**Jutros u 4.30 otpočeo je jak artiljerijski napad na linije odbrane u rejonu Javor, Zeleni Jadar, Jasenovac, Kostur i na zonu 281. brigade. Na linije odbrane ispaljeno je do sada oko 500 različitih projektila, a više desetina je palo na sam grad. Agresor je noćas granatirao i sjedište UN. Artiljerijski napad i dalje traje**" (Šefko Hodžić, **OTPEČAĆENI KOVERAT**, Des, Sarajevo, 2000, str. 250).

Major Ramiz Bećirović 6. jula 1995. zatražio je od Holandskog bataljona zračnu pomoć i povrat oružja, koje su 1993. predali u skladu sa *Sporazumom o demilitarizaciji*. Taj zahtjev je odbijen, s obrazloženjem da je "**UNPROFOR odgovoran za odbranu Enklave**, ..." (**IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 240).

Yasushi Akashi je, prema *Izvještaju o Srebrenici*, 6. jula 1995. obavijestio Sekretarijat Ujedinjenih nacija o događajima u sigurnoj zoni Ujedinjenih nacija i, s tim u vezi, pored ostalog, naveo da je "**bošnjački komandant u Srebrenici pozvao UNPROFOR da vrati oružje koje je držao po osnovi Sporazuma o demilitarizaciji**" (**IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …,** paragraf 246; H. Nuhanović, nav. dj., str. 164-165). Akashi je "**dodao da 'ovo pitanje možda treba riješiti u bliskoj budućnosti s obzirom na nemogućnost UNPROFOR-a da brani sigurnu zonu. Srebrenička ofanziva, sa direktnim gađanjem položaja UNPROFOR-a, također, je pokrenula pitanje korisnosti održavanja trupa u situaciji u kojoj ne mogu braniti ni sebe, bar do raspoređivanja *Snaga za brzu reakciju***'" (Isto).

Honig i Both potvrđuju činjenicu da je Ramiz Bećirović 6. jula od potpukovnika Karremansa tražio povrat naoružanja, "**ali je u tom trenutku Karremans odbio, jer Srbi nisu prešli liniju dodira sa sigurnom zonom**" (J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 33).

Hasan Nuhanović tvrdi da Ramiz Bećirović "**nijednog momenta nije tražio da se predato oružje vrati**" (H. Nuhanović, nav. dj., str. 165). S tim u vezi, on navodi razloge zbog kojih Bećirović nije tražio povrat naoružanja. Naime, Bećirović se, piše Nuhanović, "**plašio da bi posezanje za oružjem i oruđem, koje su branioci bili predali UNPROFOR-u kao dio dogovora o demilitarizaciji, od UNPROFOR-a, kao i zapadnih medija čiji su izvještači svoje izvore imali u redovima UNPROFOR-a na gotovo svim nivoima, bilo interpretirano na sljedeći način**:

- od tog momenta demilitarizirana zona bi, bez obzira na jako loše stanje naoružanja i zanemariv broj oružja i oruđa u odnosu na količinu naoružanja koja je bila potrebna da bi se uspostavila adekvatna odbrana, izgubila svoj status;

- gubljenje statusa demilitarizirane zone bilo bi interpretirano kao prestanak obaveze UNPROFOR-a (**UN-a, NATO-a**) **da se enklava tretira kao** "**zaštićena zona**" **(što bi bilo apsolutno pogrešno jer su se u ostalim zaštićenim zonama UN-a - Sarajevu, Tuzli, Bihaću, Goraždu, nalazili cijeli korpusi ARBiH**);

- od tog momenta UNPROFOR (i zapadni mediji) bi na bošnjačko stanovništvo u enklavi gledali kao na oružanu formaciju;

- situacija koja se odvijala na terenu bi se vidjela kao sukob dviju naoružanih, štaviše, ravnopravnih strana – VRS-a i ARBiH;

- i, najvažnije od svega, šanse da Komanda UNPROFOR-a odobri zračne udare na VRS-a bi, u tom slučaju, bile minimizirane" (Isto).

Hasan Nuhanović piše kako je Komanda Holandskog bataljona insistirala da Ramiz Bećirović preuzme predato naoružanje ("**Dakle, UNPROFOR je insistirao na tome**"). Međutim, taj podatak Ujedinjene nacije ne spominju ni na jednom mjestu. "**Iz načina na koji su predstavnici Holbata 3 ovo tražili od Ramiza**" **moglo** se, po ocjeni Hasana Nuhanovića, "**zaključiti da je to zato što bi se u tom slučaju Holbat 3 pokušao distancirati od obaveze da je odbrana Enklave isključivo u nadležnosti UNPROFOR-a**". To je, tvrdi Nuhanović, "**bio scenarij koji je Komanda Holbata 3 priželjkivala**" (Isto, str. 166). Govoreći o tome, Nuhanović se pita "**zašto je onda Akashi ovakvu informaciju, dakle informaciju da su Bošnjaci u Srebrenici tražili da im se vrati predato naoružanje, poslao Sekretarijata UN-a** (**u New York**), **ako je bilo poznato da Ramiz ni u jednom momentu nije uputio ovaj zahtjev**" (Isto, str.166).

Na sastanku u zgradi PTT-a, "**nešto prije podne, 08. jula**", tri oficira za vezu Holandskog bataljona tražili su, piše Hasan Nuhanović, od Ramiza Bećirovića da preuzme (predato) naoružanje. Međutim, Bećirović je to odbio (Isto, str. 171-173 i 191).

Nuhanovićevu ocjenu o tome da Bećirović "**nijednog momenta nije tražio da se predato oružje vrati**" prihvatio je i Mient Jan Faber, kome je Nuhanović izvor (M. J. Faber, nav. dj., str. 33 i 35). Honig i Both, također, tvrde, ne navodeći izvor, da je Karremans 8. jula ponudio Bećiroviću povrat oružja, za što Bećirović, po njima, "**nije pokazao nikakav interes za povrat dva tenka i raznovrsnog pješadijskog oružja ... Stoga je rekao Karremansu**: '**Ne želimo uzeto oružje. Zašto ne tražite zračne udare**?'" (J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 33).

i holandske osmatračnice ("**U 13.20 sati jedna srpska tenkovska granata pogodila je toranj osmatračnice 'Fokstrot', izazivajući znatnu štetu**"). Prilikom udara agresorskih granata u blizini puta između Potočara i Srebrenice "**jedan civil je ubijen, a drugi teško ranjen**". Agresor je nekoliko granata ispalio i u blizini kolektivnog smještaja za izbjeglice.[300]

Komandant Holandskog bataljona potpukovnik Karremans je, "**kako su se događaji razvijali**", telefonom obavijestio Komandu Sektora (UNPROFOR-a) sjeveroistok u Tuzli i Komandu UNPROFOR-a za

---

U **REPORT ON SREBRENICA…** (Ministarstva odbrane Holandije, odnosno generala Van den Windena, od 4. oktobra 1995) pitanje naoružanja - njegovog preuzimanja/povrata ili nepovrata, spominje se dva puta. U paragrafu 3.9 navodi se da je "**tog jutra** /tj. 6. jula - prim. S. Č./ **Holandski bataljon informisao BiH**/Armiju Republike Bosne i Hercegovine, odnosno 28. diviziju - prim. S. Č./ **da, ako BSA**/bosanska srpska armija, odnosno "Vojska Republike Srpske" - prim. S. Č./ **pređe granicu Enklave, oružje iz WCP u Srebrenici bilo bi oslobođeno. Kasnije, kada se ova situacija dogodila BiH nije koristila tu mogućnost**" (**REPORT ON SREBRENICA …**, paragraf 3.9). U paragrafu 3.51 piše kako 28. divizija Armije Republike Bosne i Hercegovine do **16.00 sati 11. jula** "**nije uzela oružje iz WCP**" (Isto, paragraf 3.51).

Potpukovnik Karremans tvrdi da je on **osam puta odbio vratiti oružje** 28. diviziji Armije Republike Bosne i Hercegovine (M. J. Faber, nav. dj., str. 48).

Ramiz Bećirović tvrdi da je "**materijalna sredstva, municija i pješadijsko naoružanje, koje se nalazilo u krugu UNPROFOR-a u Srebrenici iznijeto i podijeljeno jedinicama, dok su artiljerijska oruđa i tenkovi ostali neoštećeni**" (AIIZ, inv. br. 4-247, Armija Republike BiH, Komanda 2. korpusa, Komanda 28. d. KoV, str. pov. br. 01-24/95, Tuzla, 24. juli 1995 - Komandi 2. korpusa Tuzla). Međutim, to je u potpunoj suprotnosti sa tvrdnjama Karremansa i drugih oficira Ujedinjenih nacija, kao i sa istraživanjima Ministarstva odbrane Holandije te izjavama Hasana Nuhanovića. Ramiz Bećirović u izvještaju Komandi 2. korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine, od 24. jula 1995, ne navodi ko je ta materijalno-tehnička sredstva, municiju i naoružanje preuzeo, niti način, okolnosti i vrijeme preuzimanja, zatim stanje preuzetog i njegovu upotrebu, odnosno svrhu, s obzirom na stanje u kojima se ono nalazilo. U vezi sa navedenim događajem svi izvori i saznanja iz istih nedvosmisleno potvrđuju da materijalno-tehnička sredstva, municija, te "**artiljerijska oruđa i tenkovi**", nisu preuzeti, a i da jesu - ista su bila potpuno nefunkcionalna i ne bi mogla ispuniti svoju svrhu, zbog toga što je žestoka agresorska ofanziva već bila u toku i što Ujedinjene nacije nisu ispunile svoje obaveze i dužnosti u zaštiti teritorije Ujedinjenih nacija (sigurne zone Ujedinjenih nacija, Srebrenice) i civila i civilnog stanovništva na toj teritoriji.

300 Isto, paragrafi 241-242; J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 27; Š. Hodžić, nav. dj., str. 250.

Bosnu i Hercegovinu u Sarajevu. Komanda UNPROFOR-a u Sarajevu obavijestila je Komandu UNPF-a u Zagrebu da je, pored ostalog, "**bilo, sporadičnog granatiranja i pucnjave u jugoistočnom dijelu Enklave**".[301] Ta informacija nije odgovarala činjeničnom stanju, jer su srpske snage tenkovskim projektilom neposredno gađale i posmatračke tačke Holandskog bataljona, koji nije upotrijebio raketne lansere ni za vlastitu odbranu. Zanimljivo je da UNPROFOR, ne samo što nije upotrijebio silu da zaštiti civile i sigurnu zonu Ujedinjenih nacija već to nije učinio ni za zaštitu svojih snaga. Umjesto da, u skladu sa svojim mandatom, upotrijebi silu (oružjem na terenu ili upotrebom zračnih snaga ili kombinacijom ta dva elementa), UNPROFOR to nije učinio. Tim prije, jer su (bili) zadovoljeni svi kriteriji za upotrebu *bliske zračne podrške* (*close air support*).[302]

Komandant Holandskog bataljona potpukovnik Thom Karremans je 6. jula 1995, "**negdje između 13.00 i 14.00 sati, kao odgovor na direktan napad na osmatračnicu 'Fokstrot'**", odnosno "**kao odgovor na artiljerijske napade od strane VBS u zapadnom dijelu Enklave i posebno OP-F-a**" /osmatračnicu Fokstrot - prim. S. Č./, od svog pretpostavljenog, vršioca dužnosti komandanta UNPROFOR-a za Sektor sjeveroistok u Tuzli, holandskog pukovnika Charlesa Brantza, **usmeno**

---

301 **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …**, paragraf 242; **REPORT ON SREBRENICA …**, paragrafi 3.10-3.11; Imajući u vidu činjenicu da je broj eksplozija u južnom dijelu sigurne zone Ujedinjenih nacija "**bilo više stotina, pa čak i do jedne hiljade**", Hasan Nuhanović s pravom postavlja pitanje na osnovu čega je Komanda UNPROFOR-a u Sarajevu obavijestila Komandu UNPF-a u Zagrebu da je 6. jula "**došlo do sporadične vatre iz artiljerijskog i pješadijskog naoružanja**". Stoga je on, također, postavio i sljedeća dva pitanja: "**Po kakvim kriterijima se ovakav intenzitet granatiranja smatra 'sporadičnom artiljerijskom vatrom' i na osnovu čega je Komanda u Sarajevu donijela takav zaključak**?" S tim u vezi, Nuhanović podsjeća na činjenicu da je toga dana ("**u 13.20 sati**") "**srpska tenkovska granata pogodila toranj osmatračnice 'Fokstrot'…**", a posada osmatračnice nije gađala srpski tenk, iako je posjedovala efektno protivoklopno oruđe tipa TOW (raketni lanser). Govoreći o tome, Nuhanović opravdano sumnja da li je navedeni toranj zaista pogođen ili je **"ovo način na koji je Holandsko Ministarstvo odbrane u svom izvještaju 'objasnilo' zašto posada tačke 'F' nije raketnim lanserom TOW gađala srpski tenk, koji je očigledno, dejstvovao u vidokrugu-dometu ovog oruđa**?!" (H. Nuhanović, nav. dj., str. 158).

302 H. Nuhanović, nav. dj., str. 158-159.

zatražio blisku zračnu podršku (CAS).[303] Komanda Sektora (UNPRO-

---

[303] **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …**, paragraf 243; **REPORT ON SREBRENICA …**,; M. J. Faber, nav. dj., str. 32-33 i 75; H. Nuhanović, nav. dj., str. 156 - 157. Upotreba zračne sile u Bosni i Hercegovini (operacija *Blue Sward - Plavi mač*: šifra za zračne napade) zasnivala se na tzv. principu dvojnog ključa. Naime, upotreba je bila moguća samo ukoliko Ujedinjene nacije i NATO daju svoj pristanak. Ovlaštenje za donošenje takve odluke u okviru Ujedinjenih nacija dato je Akashiju, specijalnom predstavniku generalnog sekretara za bivšu Jugoslaviju (Boutros Ghali je krajem juna 1995. "**ovlastio Akashija za zahtjeve o korištenju zračne sile u cilju zaštite osoblja UN-a**". To je Ghali 23. juna potvrdio NATO-u, kao i 26. jula - u svom saopćenju), a u organizaciji NATO-a admiralu Leightonu Smithu, komandantu snaga NATO-a za južnu Evropu, pri čemu su Ujedinjene nacije imale pravo ulaganja veta na akcije NATO-a (**REPORT ON SREBRENICA …**, paragraf 2.25; M. J. Faber, nav. dj., str. 45; B. B. Ghali, nav. dj., str. 237 i 240-241).

Odobrenje za upotrebu zračne sile obuhvatalo je dug lanac komandovanja, prije svega, vojnih komandanata Ujedinjenih nacija u Republici Bosni i Hercegovini (UNPROFOR) i Zagrebu (Zaštitne snage UN-a u bivšoj Jugoslaviji - UNPF), specijalnog predstavnika generalnog sekretara UN-a (Yasushija Akashija) i, konačno, NATO-a, koji je davao avione. Komandni lanac sačinjavali su oficiri iz mnogih zemalja, od kojih su neki zastupali gledišta svojih vlada.

Dobijanje odobrenja za zračnu podršku bio je komplikovan i dugotrajan proces. Holandski bataljon je, u skladu sa *Uputstvom* UNPROFOR-a, OPO 14/94, najprije morao uputiti zahtjev UNPROFOR-u - Sektoru sjeveroistok u Tuzli, koji ga je, nakon procjene i odobrenja, prosljeđivao sljedećoj instanci - Komandi UNPROFOR-a za Bosnu i Hercegovinu u Sarajevu (u vrijeme agresorskog napada na Srebrenicu holandski pukovnik Brantz bio je vršilac dužnosti komandanta UNPROFOR-a za Sektor sjeveroistok u Tuzli, jer norveški general Haukland "**nije bio prisutan na svojoj poziciji u Tuzli tokom drame u Srebrenici**" - bio je na odmoru. On je imao razumijevanja za položaj Holandskog bataljona u sigurnoj zoni Ujedinjenih nacija, Srebrenica, te je zahtjeve prosljeđivao sljedećoj instanci što je brže mogao). U UNPROFOR-u je zahtjev razmotren i trebalo je da ga odobri komandant UNPROFOR-a za Bosnu i Hercegovinu, britanski general Rupert Smith (januar-decembar 1995). On je tokom agresorskog napada na Srebrenicu bio odsutan (1. jula je otišao na odmor - na ostrvo Korčula, a vratio se nakon zauzimanja Srebrenice - u ranu večer 12. jula 1995) - "**kada je 6. jula počeo napad na enklavu Srebrenicu, on nije ni pomislio da se javi na svoje radno mjesto**" (M. J. Faber, nav. dj., str. 68; H. Nuhanović, nav. dj., str 467). Njegov zamjenik bio je francuski general Hervé Gobilliard (komandant Sektora UNPROFOR-a u Sarajevu - on je u odsustvu generala Smitha bio vrhovni komandant UNPROFOR-a, a tek 4. ili 5. jula je primijetio da je Smith na odmoru), a načelnik Komande holandski general Ceesu Nicolai. Ukoliko bi ovi dali odobrenje, trebalo ga je proslijediti dalje - najvišoj komandi Zaštitnih snaga UN-a u bivšoj Jugoslaviji (UNPF-u) u Zagrebu. Taj zahtjev bi onda francuski general Bernard Janvier (komandant UNPF-a, mart 1995 - januar 1996) razmotrio sa svojim saradnicima, te ga, poslije odobrenja, dostavio Yasushiju Akashiju, specijalnom predstavniku generalnog sekretara UN-a. Ukoliko bi

on dao svoje odobrenje, onda bi ono bilo vraćeno UNPF-u, nakon čega ga je trebalo dostaviti NATO-u, koji je, također, morao dati odobrenje, nakon čega bi izvršio zračnu operaciju (J. W. Honig - N. Both, nav. dj., Sarajevo, 1997, str. 43-44 i 174; M. J. Faber, nav. dj., str. 68; **REPORT ON SREBRENICA …**, paragraf 2.26; **ICTY**, IZJAVA SVJEDOKA: Rupert Smith, br. 0848882, paragrafi 75 i 77, 14. august 1996).

U slučaju pružanja zračne podrške avioni koji su se nalazili iznad spornog područja stupali bi u kontakt sa Holandskim bataljonom, poslije čega bi izvršili napad, ali samo pod uslovima da su vremenske prilike i situacija na zemlji dozvoljavale tu akciju.

Navedena procedura za odobrenje zračnog napada pojednostavljena je nakon zauzimanja Srebrenice, na Londonskoj konferenciji (J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 43-44 i 174; M. J. Faber, nav. dj., str. 68; **REPORT ON SREBRENICA ...**, paragraf 2.26). Naime na Londonskoj konferenciji 21. jula 1995, gdje su se ministri vanjskih poslova i ministri odbrane zemalja NATO-a sastali, Sjedinjene Američke Države su, pored ostalog, preduzele sve da se postigne sporazum o zračnim udarima i ukidanju "**dvostrukog ključa**". Tada je postignuta (prešutna) saglasnost o oduzimanju prava veta na zračne udare (odnosno iz procesa donošenja odluke o zračnim udarima), civilnim funkcionerima Ujedinjenih nacija - generalnom sekretaru Ghaliju i njegovom specijalnom civilnom predstavniku Akashiju, koji su "**do tada mlako i mlitavo odgovarali na srpske provokacije**"**-** do tada su Ujedinjene nacije imale pravo ulaganja veta na akcije NATO-a. Tada je Boutros Ghali, "**da bi pojednostavio donošenje odluke**" o zračnim napadima NATO-a, odlučio "**prenijeti dio ovlaštenja duplog ključa na komandanta UN-a na terenu, koji će se zatim složiti sa komandantom snaga NATO-a za južnu Evropu, admiralom Leightonom Smithom iz Sjedinjenih Država**" (Derek Chollet, **TAJNA POVIJEST DAYTONA**: **Američka diplomacija i mirovni proces u Bosni i Hercegovini 1995**, Golden marketing - Tehnička knjiga, Zagreb, 2007, str. 54-61; R. Holbrooke, nav. dj., str. 75; C. Hodge, nav. dj., str. 168; Bill Clinton, **MOJ ŽIVOT**, Naklada Ljevak, Zagreb, 2004, str. 635; B. B. Ghali, nav. dj., str. 240-242). Od tada je odluku o zračnim udarima, u ime Ujedinjenih nacija, donosio general Janvier (glavnokomandujući mirovnih snaga Ujedinjenih nacija u bivšoj Jugoslaviji, a u ime NATO-a admiral Smith (B. B. Ghali, nav. dj., str. 241-242). Međutim, i pored toga, rasprava o zračnim udarima još uvijek nije zaključena, jer general Janvier ni u prvoj polovini augusta 1995. nije želio "**pružiti svoju saglasnost**" NATO-vom prijedlogu "**za obavljanje preventivnih udara protiv srpskih postrojenja protivzračne odbrane**" (Isto).

Poslije povratka u New York sa Londonske konferencije, 23. jula 1995, britanski, francuski i američki ambasadori su došli u rezidenciju Sutton Place da od Boutrosa Ghalija zatraže da delegira svoja "**ovlaštenja duplog ključa**". S tim u vezi, Ghali navodi kako je **odlučio** da to uradi, pri čemu je insistirao "**na pismu od NATO-a, u kojem je potvrđeno načelo NATO-vog duplog ključa**". S tim u vezi, on je od NATO-a zahtijevao pismo, u kojem će biti potvrđeno da generalni sekretar i dalje ima ta ovlaštenja, nakon čega će zvanično biti spreman da ih (ovlaštenja) delegira komandantu NATO snaga. Tim postupkom on je bio u stanju da povrati delegirana ovlaštenja kada god bi smatrao da je to neophodno (B. B. Ghali, nav. dj., str. 240).

FOR-a) za sjeveroistok **odobrila** je taj zahtjev i usmeno ga proslijedila Komandi UNPROFOR-a u Sarajevu, sljedećem nivou u sistemu komandovanja. Komandant UNPROFOR-a general Rupert Smith bio je odsutan (na godišnjem odmoru), a mijenjao ga je njegov zamjenik i načelnik Sektora Sarajevo francuski general Hervé Gobilliard.[304]

NATO je 25. jula Ghaliju dostavio traženo pismo, u kome je generalni sekretar Claes zatražio da podrži (Ghali) **dogovore**, "**koji će odluke o zračnim udarima učiniti da budu stvar** '**zajedničke procjene NATO-vih i UN-ovih komandanata na terenu**'". Govoreći o tome, Ghali piše da je "**najveći pritisak da se održi sudjelovanje UN-a u donošenju odluka o zračnim napadima došao od Britanije i Francuske**" (Isto, str. 240-241; **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …**, paragraf 413).

Boutros Ghali je 26. jula izdao saopćenje, kojim je dao svoju punu podršku odluci NATO-a, koju je tražio od sekretar Claesa. S tim u vezi, Ghali je izjavio da pristaje "**da će** '**napad bosanskih Srba na Goražde naići na čvrst i odlučan odgovor, uključujući i zračne udare**'**. Da bi olakšao, objavio sam odluku da generalu Janvieru, glavnokomandujućem mirovnih snaga UN-a u bivšoj Jugoslaviji, delegiram ovlaštenja u vezi sa zračnim udarima** '**po hitnom postupku**'" (B. B. Ghali, nav. dj., str. 241). Tako je ovlaštenja za traženje bliske zračne podrške, koje je ranije delegirao Akashiju, Ghali (sada) delegirao generalu Janvieru. Stoga je Ghali instruirao Janviera i Kofija Annana (zamjenika generalnog sekretra) da odu u Brisel i razrade operativne načine za sprovođenje te odluke. To je rezultiralo tajnim UN-NATO memorandumom o razumijevanju o tome "**kako reagovati na sljedeći srpski napad na bilo koju preostalu** '**sigurnu zonu**' **- Goražde, Sarajevo, Bihać ili Tuzlu -** '**pravovremenim i učinkovitim korištenjem zračne sile**'". I pored toga, kao i suprotno od protokola, na konferenciji za novinare 27. jula predsjednik Clinton je "**svalio krivicu za bosansku situaciju na UN-ov propust za korištenje snaga**". Akashi je, nakon toga, "**napravio listu za reportere pod nazivom** '**Odobrenje SRSG (Specijalnog predstavnika generalnog sekretara) za korištenje zračnih snaga**'", čime je pokazao "**da je odobrio jedanaest zračnih operacija od kada je postavljen na zadatke u Bosni, odobravajući skoro svaki zahtjev komandanta na terenu**" (Isto). Nažalost, navedena Akashijeva lista ne odgovara činjeničnom stanju.

U vezi sa zahtjevom za odobrenje zračnih napada potrebno je ukazati i na činjenicu da je u redoslijedu poteza postojao i tzv. prvi krug, po kome su utvrđeni događaji koji iziskuju zahtjev za zračnu podršku i predloženi cilj, odnosno ciljevi. Kad je riječ o događajima, tačno je preciziran i tip napada ("**upad u zaštićenu zonu" i "prijetnja osoblju UN-a**"), a "**svaki cilj koji napada osoblje UN u blizini Srebrenice**" utvrđen je kao određeni cilj koji zahtijeva zračnu podršku, što znači da je napad na trupe UN-a bio uslov za blisku zračnu podršku. Nažalost, napadi na civile nisu bili događaji koji iziskuju zahtjev za zračnu podršku (Isto. Vidi i: **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 84-86).

[304] **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 243; **REPORT ON SREBRENICA …**, paragraf 3.11; M. J. Faber, nav. dj., str. 75. Komanda 2. korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine 6. jula 1995. uputila je Komandi Sektora (UNPROFOR-a) za sjevero-

Najveći dio kontakata između Komande UNPROFOR-a za Bosnu i Hercegovinu i Holandskog bataljona "**u toku ove krize**" vodio je načelnik Komande UNPROFOR-a, holandski general Ceesu Nicolai. On je **odbio** zahtjev za neposrednu zračnu podršku, jer "**nije vjerovao da su zadovoljeni kriteriji komandanta UNPF-a o upotrebi zračne sile, koji su, po njegovom mišljenju bili vrlo restriktivni (koristiti ih samo kao 'posljednje pribježište')**". Njegovi pretpostavljeni u Zagrebu (načelnik za kopnene operacije pukovnik Harm de Jonge i načelnik štaba UNPF-a general Ton van Kolsteren), obojica, također, iz Holandije, složili su se sa tom procjenom u toj fazi napada.[305]

---

istok "**zahtjev za intervenciju snaga UN u enklavi Srebrenica**", u kome je traženo da se **hitno** "**preduzmu mjere kako bi se spriječilo dejstvo agresora na enklavu Srebrenica i zaštitilo goloruko stanovništvo i teritorija ...**" (Š. Hodžić, nav. dj., str. 250-251).

[305] **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 243; J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 28; M. J. Faber, nav. dj., str. 75 i 114; H. Nuhanović, nav. dj., str. 158-159. General Nicolai je, tvrdi Mient J. Faber, odbio Karremansov zahtjev, "**jer su u Pravilniku o zračnim napadima generala Janviera, od 29. 05. 1995. CAS** (*air strikes*) **postali** *last resort*-**sredstva (krajnja sredstva), a Holanđani se ne nalaze u** *last resort*-**situaciji (bezizlaznoj situaciji). Holandski bataljon još uvijek može napustiti OP-F** /osmatračnicu Fokstrot - prim. S. Č./. *Air presence* (**nadletanje aviona bez borbenog djelovanja) biva, također, odbijeno, jer bez namjere da uistinu dođe do napada, avioni ne predstavljaju nikakvu pretnju**" (M. J. Faber, nav. dj., str. 75).

Ukazujući na činjenicu da su zadovoljeni svi kriteriji za upotrebu "bliske zračne podrške", Hasan Nuhanović opravdano postavlja pitanje: "**Na osnovu čega je, onda, general Nikolai 06. jula zaključio da nisu zadovoljeni kriteriji za upotrebu zračnih snaga, tj. da nema potrebe da se upotrijebi 'posljednje resor**'?" (H. Nuhanović, nav. dj., str. 159).

Holandski general Cessu Nicolai je bila osoba koja, po ocjeni Mienta Jana Fabera, "**u Sarajevu stvarno drži konce u rukama u toku drame u Srebrenici**", koji je "**redovno u vezi sa Srebrenicom (Karremans), Tuzlom (Brantz), Zagrebom (gen. Kolsteren) i kriznim štabom holandskih trupa u kasarni Princeza Julijana u Den Haagu. Nicolai očigledno poštuje formalne procedure pri donošenju odluka (Janvier-Ashton u Zagrebu, Smith-Gobilliard u Sarajevu) i stalna koordinacija, a time i donošenje odluka što se tiče postupanja snaga UN-a na raznim nivoima, biva u većoj mjeri pod kontrolom holandske mreže, koja se proteže od Srebrenice (Karremans) prema Haagu, sa bitnim sjedištem u Sarajevu (Nicolai). U jednoj multinacionalnoj UN-operaciji to nije iznimka, jer se svaka zemlja članica bavi zadatkom za koji je direktno odgovorna. Niko ni ne biva iznenađen zbog toga što se Holanđani osjećaju najodgovornijim za ono što se dešava u Srebrenici. Ostali (Janvier, Smith, Gobilliard) se zbog toga i ne miješaju previše u posao Holanđana. Holanđani određuju kurs, a ostali se priključuju njihovoj inicijativi gdje i ako budu pozvani**" (M. J. Faber, nav. dj., str. 69).

Prema tome, 6. jula **nije bilo neposredne zračne podrške niti je UNPROFOR uzvratio vatru na agresorske snage**.[306] Zahtjev je naišao na malodušnost i odbojnost, uz obrazloženje kako nisu "**zadovoljeni kriteriji komandanta UNPF-a o upotrebi zračne sile**".[307] Inače, zahtjev za blisku zračnu podršku nije zatražen radi zaštite sigurne zone Ujedinjenih nacija niti civila, već "**kao odgovor na direktan napad na osmatračnicu 'Fokstrot'**".[308]

Navedeni razlog odbijanja zahtjeva za zračnu podršku ne prihvataju Honig i Both - oni iznose druge razloge, koja istraživanja Ujedinjenih nacija (*Izvještaj o Srebrenici*) ne spominju. S tim u vezi, oni pišu: "**Zabrinut za sigurnost svojih južnih osmatračnica, Karremans je telefonirao holandskom brigadnom generalu Ceesu Nicolaiju da razmotre moguću zračnu podršku njegovoj ugroženoj osmatračnici. Kao načelnik štaba u Komandi UNPROFOR-a u Sarajevu, Nicolai je vodio svakodnevne operacije u Bosni. Nicolai je rekao da UNPROFOR oklijeva. Rekao je Karremansu da se Carl Bildt, pregovarač Evropske unije, nalazi u tom trenutku u Beogradu i razgovara o mogućem priznanju Bosne i Hercegovine od strane srbijanskog predsjednika Slobodana Miloševića, što bi, ako bi uspjelo, predstavljalo veliki diplomatski korak naprijed. UNPROFOR nije želio vojni incident koji bi ugrozio ove delikatne pregovore. Uz to, UNPROFOR je podsjetio Karremansa da bi upotreba zrakoplovstva mogla lahko dovesti do eskalacije. Nešto više od mjesec dana ranije, dva zračna napada na skladišta municije blizu Pala, prijestolnice bosanskih Srba, dovela su do uzimanja nekih 375 pripadnika UN-a za taoce širom Bosne. UNPROFOR nije želio riskirati ponavljanje ovog događaja samo zato što se nekoliko osmatračnica našlo pod vatrom. Štaviše,** ***Direktiva*** **UNPROFOR-a br 2/95 od 29. maja te godine još je bila na snazi. U njoj se ukazivalo da je 'realizacija mandata sekundarna u odnosu na sigurnost osoblja UN-a' i da se sila može koristiti samo kao 'posljednje sredstvo'**" (J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 28-29).

306 **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 244.

307 Isto, paragraf 243. Komandant UNPF-a general Bernard Janvier je 6. jula bio u Parizu, a sljedećeg dana u Zagrebu - u svom glavnom štabu (UNPF-u). Narednog dana (8. jula) on je, na uporno insistiranje Boutrosa Ghalija i Yasushija Akashija, otišao u Ženevu. Devetog jula se "**vraća u Zagreb i tek onda shvaća koliko je situacija u Srebrenici ozbiljna**" (M. J. Faber, nav. dj., str. 69).

308 Isto; **REPORT ON SREBRENICA …**, paragraf 3.11. Komandant Holandskog bataljona je, po **REPORT ON SREBRENICA …**, "**prodiskutovao mogućnosti upotrebe zračne sile za osmatračku tačku F/***Fokstrot* - prim. S. Č./ **sa UNPROFOR-om. Objašnjeno mu je da su pregovori, predvođeni od pregovarača EU, gospodina Bildta, i računajući uputstva vezana za ograničenu upotrebu sile, on ne bi trebao računati na zračnu podršku u ovom slučaju**" (**REPORT ON SREBRENICA …**, paragraf 3.11).

Šestog jula 1995. informacija o napadu srpskog agresora na sigurnu zonu Ujedinjenih nacija "**još nije stigla u**" Ujedinjene nacije. O tome "**nije bilo spomena, bilo od Sekretarijata** /Ujedinjenih nacija - prim. S. Č./ **ili predstavnika zemalja davalaca trupa**".[309]

Srpske snage su 7. jula (prije 12 sati) ponovo otvorile žestoku artiljerijsku vatru na južni dio sigurne zone Ujedinjenih nacija. Artiljerijska vatra je, za razliku od 6. jula, bila intenzivnija i po gradu Srebrenici i okolnim naseljima. Granatiranje je trajalo cijeli dan, od čega je ubijeno 4, a ranjeno 17 civila. Agresorske pješadijske jedinice više puta izvršile su žestoke napade na položaje branilaca.[310]

Krajem narednog dana (7. jula) komandant Holandskog bataljona prenio je Sektoru sjeveroistok u Tuzli svoju **procjenu situacije** na terenu

---

309 **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …**, paragraf 245.

310 **REPORT ON SREBRENICA …**, paragraf 3.12; M. J. Faber, nav. dj., str. 33 i 87; J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 29; H. Nuhanović, nav. dj., str. 163. U *Izvještaju o Srebrenici* generalnog sekretara Ujedinjenih nacija navodi se kako je, zbog "**loših vremenskih uslova**", "**skoro cijelog dana 7. jula situacija na terenu u Srebrenici bila relativno mirna**" (**IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 248), što nije tačno, te da je tek "**oko 18 sati VBS ispalila 16 artiljerijskih granata na naseljeni centar Srebrenice, u blizini baze četa B**", od čega je ubijeno 4, a ranjeno 17 civila. S tim u vezi, navodi se da su srpske snage ispalile 287 artiljerijskih projektila, a branioci (Armije Republike Bosne i Hercegovine) 21 granatu (Isto, paragraf 248; H. Nuhanović, nav. dj., str. 163 - 164).

U **REPORT ON SREBRENICA …**, se, također, navode "**loši vremenski uslovi**"; da je "**i u noći 6. (četvrtak) na 7. (petak) juli izgledalo relativno mirno, što je bio rezultat loših vremenskih uslova**", te da su se "**u petak 07. jula aktivnosti ograničavale na izmjenu vatre između BH i BSA. Tog jutra čula se pucnjava u Enklavi i eksplozija 27 granata. Krajem poslijepodneva, iza 18.00 sati, šesnaest artiljerijskih granata je palo na gradsku zonu Srebrenice**, **u neposrednoj blizini čete B. U noći s petka na subotu, tj. 7. na 8. juli, čulo se 275 artiljerijskih i minobacačkih ispaljenja**" (**REPORT ON SREBRENICA …**, paragraf 3.12).

Podatak o broju ispaljenih srpskih artiljerijskih projektila, tvrdi Hasan Nuhanović, nije tačan - srpske snage su ispalile mnogo više artiljerijskih projektila. Ne postoje dokazi da je Armija Republike Bosne i Hercegovine ispalila 21 granatu na srpske snage, jer branioci nisu raspolagali tolikim brojem granata. Riječ je o nastojanju UNPROFOR-a da događaje u sigurnoj zoni Ujedinjenih nacija predstavi kao oružani sukob između dvije ravnopravne "jednako agresivne vojske" (H. Nuhanović, nav. dj., str. 164).

u Srebrenici, "**traženi 'pomoć svim sredstvima: kopnenu i zračnu**'".[311] Međutim, "**čini se da ni tekst ni sumarni pregled nisu preneseni vođstvu UNPF-a**" u Zagrebu.[312]

---

[311] **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 249; M. J. Faber, nav. dj., str. 33, 75 i 87; H. Nuhanović, nav. dj., str. 168-169. Komandant Karremans je smatrao "**da je Drinski korpus dobio naređenje da izvrši pojačanje svojih položaja oko Enklave, čiji je mogući cilj bio dovesti do smanjenja trupa UN-a u Srebrenici. Nadalje, njegova procjena je bila da je Drinski korpus tražio povećanje svoje mogućnosti ili da 'eliminiše' ili 'neutralizira' bošnjačke snage u Enklavi. Dodao je da VBS neće moći 'osvojiti' Enklavu tako brzo zbog ograničenog ljudstva, ali dugoročnije će zaista moći 'neutralizirati' ARBiH. Sumirao je da je u toku proših dana VBS započela granatiranje urbanih područja i otvoreno i namjerno napala UNPROFOR i položaje ARBiH. Također, ponovio je svoju zabrinutost u vezi nedostatka snadbijevanja Enklave i za Holandski bataljon i za stanovništvo. Pretpostavljao je da će VBS sada odbiti planiranu zamjenu holandskih vojnika u Enklavi, te zaključio 'apelom u ime stanovnika Enklave Srebrenica', tražeći 'pomoć svim sredstvima**: **kopnenu i zračnu**'" (**IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 249; H. Nuhanović, nav. dj., str. 168-169).

Na osnovu navedene Karremansove procjene Hasan Nuhanović je zaključio "**da je on 7. jula promijenio mišljenje i da više nije mislio da su namjere VRS-a da se okupira samo južni dio enklave, već da se eliminiraju ili neutralizuju snage Armije Republike Bosne i Hercegovine u enklavi**". S tim u vezi, Nuhanović je postavio dva pitanja: "**kako je moguće uništiti ili neutralizirati snage u enklavi, a da se ne zauzme enklava**?" i "**šta je Karremans time mislio reći**?" (H. Nuhanović, nav. dj., str. 168). Te Karremansove dileme, tvrdi Nuhanović, "**ne bi bile toliko važne da nisu utjecale na komande koje je on davao svojim vojnicima i - razmišljanje u krugovima više komande UNPROFOR-a o tome da li ili ne upotrijebiti zračne snage**" (Isto, str. 168-169).

[312] Isto. Iako se u Izvještaju navodi da navedena Karremansova procjena, "**izgleda**" nije stigla do Komande UNPF-a u Zagrebu, ona je, po ocjeni Hasana Nuhanovića "**sudeći po smislu ovog paragrafa**", "**došla do Komande UNPROFOR-a u Sarajevu, koja je, po lancu komandovanja, igrala značajnu ulogu u procesu donošenja odluka o upotrebi zračnih snaga**". Ukazujući na tu činjenicu, Nuhanović tvrdi: "**ako je ova Karremansova procjena ozbiljno razmotrena u Komandi UNPROFOR-a u Sarajevu, a druge zvanične procjene sa terena nije bilo (sa izuzetkom izvještaja koje su slali tim britanskog SAS-a i UNMO-a), ona je, zasigurno, imala nepovoljan efekt, jer se mogla shvatiti na sljedeći način**:

a) Da VRS ima namjeru djelovati samo protiv Armije Bosne i Hercegovine a ne protiv ostatka populacije, pa zbog toga ne treba biti bojazni da bi moglo doći do stradanja 'civilnog stanovništva'.

b) Da zbog toga nije potrebno angažirati zračne snage, jer 'civilno stanovništvo nije ugroženo'.

Ponovni zahtjev potpukovnika Karremansa za neposrednu zračnu podršku nije prenesen komandantu UNPF-a. Vjerovatno ga je general Nicolai ponovo omalovažio ("**čini se da ni tekst ni sumarni pregled nisu preneseni rukovodstvu UNPF-a**"),[313] kao što je to učinio i narednih dana.

Međunarodna zajednica, kroz aktivnosti Carla Bildta, započela je napore u pravcu ponovnog otpočinjanja političkog (mirovnog) procesa. Podršku za svoje akcije Bildt je tada (7. jula) tražio u drugoj državi - agresoru (Saveznoj republici Jugoslaviji) i njenom predsjedniku Slobodanu Miloševiću. Međutim, na tom sastanku u Beogradu Bildt se "**nije posebno osvrnuo na Srebrenicu, jer u to vrijeme nije znao o ozbiljnosti onoga što se dogodilo**".[314] Takva argumentacija je, najblaže rečeno, netačna.

---

c) Da, ako bi zaista došlo do eliminacija Armije Bosne i Hercegovine, to 'ne bi ni bilo tako loše' jer se na Armiju Bosne i Hercegovine, čak i u tom trenutku kada je bilo očigledno da je to jedina snaga koja stoji između VRS-a i civilne populacije, gledalo kao destabilizirajući faktor.

Da se na Armiju Bosne i Hercegovine u enklavi gleda kao na destabilizirajući faktor, najbolje potvrđuje činjenica da je UNPROFOR cijele dvije godine razoružavao Armiju Bosne i Hercegovine.

Tačkama a, b i c najbolje bi se moglo opisati šta je, zapravo, Karemans imao u glavi kada je pravio procjenu situacije 7. jula" (H. Nuhanović, nav. dj., str. 169).

[313] **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 249; M. J. Faber, nav. dj., str. 75 i 87. Taj Karremansov zahtjev je, tvrdi Mient Jan Faber, odbijen od strane Komande UNPROFOR-a u Sarajevu, "**sa obrazloženjem da se ne otežava tok pregovora EU posrednika Bildta**" (M. J. Faber, nav. dj., str. 87).

[314] **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 247; H. Nuhanović, nav. dj., str. 166-169. Ni Ujedinjene nacije, na osnovu obavještenja svojih zemalja članica, navodno "**nisu unaprijed znale za srpsku ofanzivu**" (**IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 486; S. Čekić - M. Kreso - B. Macić, nav. dj., str. 397). S tim u vezi, generalni sekretar Annan ukazuje i na "**glavna operativna ograničenja**" pod kojima su Ujedinjene nacije djelovale u svim svojim misijama, kao što su, pored ostalog, "**odsustvo obavještajnih službi, povećano oklijevanje zemalja članica da otvoreno prenesu osjetljive** /povjerljive - prim. S. Č./ **informacije cijeloj organizaciji te, po njihovom mišljenju 'ranjivost, nesigurnost' Ujedinjenih nacija**" (Isto).

Ukazujući na činjenicu da "**ne postoji način**" da utvrdi "**da li su zemlje članice imale neke povjerljive podatke**", generalni sekretar Annan tvrdi da "**u svakom slučaju one zemlje članice koje su bile u poziciji da ih prikupe nisu ništa prenijele Ujedinjenim nacijama**" (**IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 486). Zaista začuđuje tvrdnja generalnog sekretara Annana da Ujedinjene nacije "**nisu unaprijed znale za srpsku ofanzivu**". Neozbiljno je i neodgovorno da generalni sekretar na takav način opravdava obavezu i dužnost članica Ujedinjenih nacija o obavještavanju najviših organa Ujedinjenih nacija.

Prije svega, Bildt je, s obzirom na svoju funkciju, znao i morao znati šta se tada događalo u Bosni i Hercegovini, a naročito u Srebrenici, sigurnoj zoni Ujedinjenih nacija. Očigledno je da Carl Bildt na sastanku u Beogradu sa Miloševićem i Mladićem uopće nije spomenuo napad na sigurnu zonu Ujedinjenih nacija, što, pored ostalog, znači da nije ni tražio prekid napada na Srebrenicu[315] - teritoriju Ujedinjenih nacija.

Napad na Srebrenicu nastavljen je i 8. jula. U napadu na južni dio sigurne zone Ujedinjenih nacija kombinovana su dejstva artiljerije, tenkova i pješadije. Holandski bataljon nije preduzeo nikakve mjere - nije ispalio nijedan metak prema srpskom agresoru, pri čemu je, u skladu sa *Direktivom* UNPROFOR-a od 29. maja 1995, vodio računa o ličnoj sigurnosti - to mu je, po tom dokumentu, bio osnovni prioritet, a što je bilo u suprotnosti sa rezolucijama Ujedinjenih nacija, jer su "**Ujedinjene nacije imale mandat 'da odvrate' napade na Srebrenicu i pet drugih 'sigurnih zona' u Bosni i Hercegovini**", a "**UNPROFOR bio odgovoran za odbranu**" **Srebrenice i drugih sigurnih zona Ujedinjenih nacija u Republici Bosni i Hercegovini.**[316] U toku ranog popodneva komandant Holandskog bataljona razgovarao je sa načelnikom štaba UNPROFOR-a u Sarajevu, ponovo tražio blisku zračnu podršku, kao odgovor na napad na osmatračnicu "Fokstrot". General Nicolai ponovo je odbio taj zahtjev i, "**umjesto toga, bio za opciju povlačenja personala sa osmatračkog mjesta**". I njegovi neposredno pretpostavljeni u Komandi UNPF-a u Zagrebu složili su se sa tom odlukom. Iako je "**prekoračena 'Morillonova linija' sigurne zone**", procjene u Sarajevu i Zagrebu bile su da agresor nije imao "**namjeru da pregazi cijelu Enklavu, već samo da zauzme kontrolu na strateškom terenu u južnom dijelu Enklave**".[317] Zaista neshvatljivo.

---

315 H. Nuhanović, nav. dj., str. 167-168.

316 **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 3 i 240. Nažalost, "**uprkos tom mandatu, unutar i oko tih sigurnih zona** /pet sigurnih zona Ujedinjenih nacija u Republici Bosni i Hercegovini: Srebrenica, Žepa, Goražde, Sarajevo, Tuzla i Bihać - prim. S. Č./ **ubijeno je do 20.000 ljudi, uglavnom iz zajednice bosanskih Muslimana ...**" (Isto, paragraf 3).

317 **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 252; **REPORT ON SREBRENICA …**, paragrafi 3.13-3.33; J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 29-30; M. J. Faber,

Na taj način zahtjev za neposrednu zračnu podršku ponovo je - po treći put odbijen, zbog postupaka generala Nicolaija, koji je tu akciju omalovažio, uz obrazloženje kako agresor nije imao "**namjeru da pregazi cijelu Enklavu ...**".[318]

---

nav. dj., str. 72 i 75; B. B. Ghali, nav. dj., str. 238; H. Nuhanović, nav. dj., str. 170-181. Boutros Ghali piše kako "**nije bilo jasno da li Srbi namjeravaju da zauzmu Srebrenicu**", jer "**nijedna 'sigurna zona' nije bila osvojena ili okupirana. Da li su Srbi postali tako odvažni da riskiraju**?" (B. B. Ghali, nav. dj., str. 238).

Srbi su 8. jula poslijepodne direktno (tenkom) gađali osmatračko mjesto F (Fokstrot), u kome su bili holandski vojnici, pri čemu nije bilo gubitaka (**SREBRENICA 1995**, knjiga 1, str. 342).

General Mustafa Hajrulahović je 8. jula 1995 - u 18.30 sati, u telefonskom razgovoru sa generalom Nicolaijem, na pitanje "**da li je Holandski bataljon zatražio zračnu podršku**", dobio pozitivan odgovor - to je Nicolai potvrdio i rekao "**da su vremenske nepogodnosti spriječile zračnu akciju, tako da je u stvari bilo riječi samo o zračnoj prisutnosti iznad Enklave**". Međutim, to nije potvrdio komandant Karremans, jer 8. jula on "**nije primijetio NATO avione u zraku iznad Srebrenice**" (M. J. Faber, nav. dj., str. 72). General Nicolai je u 19.45 sati pokušavao "**da stupi u kontakt sa svojim srpskim kolegama. Pošto nikoga ne može dobiti, on ostavlja poruku u kojoj on podsjeća na razgovor koji je obavio tog popodneva sa Tolimirom, Mladićevom desnom rukom, o srpskom napadu na OP-F. Tolimir mu je obećao da neće biti novih napada na UN-pozicije, dok su tokom tih razgovora okružena još dva Ops** /osmatračka mjesta - prim. S. Č./. '**Protestujem svom žestinom i zahtijevam da se srpske trupe smjesta povuku.**' **Devetoga jula Nicolai uspijeva nekoliko puta stupiti u kontakt sa generalom Tolimirom. U razgovoru od 12.30 sati on izražava svoje poštovanje za način na koji je srpska vojska (VBS) prihvatila holandske vojnike kada su napuštali OP i krenuli bezbjednim putem prema Bratuncu. Nicolai traži da se vojnici još danas vrate u holandsku bazu u Potočarima. Tolimir iskazuje saučešće zbog smrti vojnika Van Renssena i zajednički se dogovaraju o prolazu kroz srpsku teritoriju, kuda bi se tijelo vojnika moglo sprovesti na putu za Holandiju**" (Isto, str. 73).

318 **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 252; M. J. Faber, nav. dj., str. 75. "**Na kraju dana se**", tvrdi Faber, "**na svim nivoima UN-a još uvijek misli da VBS ne želi zauzeti čitavu Enklavu**" (M. J. Faber, nav. dj., str. 75). Sličnog karaktera je, nažalost, i hipotetički stav Međunarodnog suda pravde u Predmetu *BOSNA I HERCEGOVINA PROTIV SRBIJE I CRNE GORE* (PRESUDA, 26. februar 2007). Naime, razmatrajući "**Strateške ciljeve srpskog naroda**", od 12. maja 1992, za koje je Ratko Mladić rekao da imaju genocidni karakter, Sud nije prihvatio činjenicu da se na osnovu njih može utvrditi postojanje specifične namjere. Navedeni "strateški" ciljevi iz 1992, po ocjeni Suda, "**ne uključuju uništavanje stanovništva bosanskih muslimana**". S tim u vezi, Sud drsko zastupa tvrdnju kako se argumentacija Bosne i Hercegovine "**ne slaže sa činjenicom da osnovni motiv najvećeg dijela rukovodstva bosanskih Srba - stvaranje veće srpske**

Začuđujuća je ocjena najviših oficira Ujedinjenih nacija o tome kako "**Vojska bosanskih Srba nije imala namjeru da pregazi cijelu Enklavu, već samo da zauzme kontrolu na strateškom terenu u južnom dijelu Enklave**".[319] U prvom slučaju Bildt navodno nije znao o ozbilj-

---

države, ako je potrebno i ratnim osvajanjem - nije nužno podrazumijevao uništavanje bosanskih muslimana i drugih zajednica, već samo njihovo protjerivanje". Navedeni hipotetički stav Međunarodnog suda pravde je sraman i u osnovi ignorira činjenice i dosadašnje rezultate (istraživanja) svih autora koji se bave istraživanjem holokausta, genocida i drugih oblika zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, koji su saglasni da sistematsko **prisilno protjerivanje civila** sa njihovih ognjišta (kao i nasilno razdvajanje porodica, masovne deportacije u nepoznata odredišta i drugi oblici zločina) čini sastavni dio svakog (procesa) genocida. Još je sramnija ocjena tog suda o tome da su se "**ciljevi iz 1992, posebno prvi cilj, mogli postići raseljavanjem stanovništva i zauzimanjem teritorije**". Za Međunarodni sud pravde je od značaja činjenica da "**strateške ciljeve**" ICTY **nije okarakterizirao kao genocidne**. "**Strateški ciljevi srpskog naroda**" iz 1992, prema mišljenju Suda, "**ne omogućuju da se utvrdi postojanje specifične namjere**" (Smail Čekić, **PRAKSA MEĐUNARODNOG SUDA PRAVDE - PRAVNA ILI POLITIČKA**? - *PREDMET*: *BOSNA I HERCEGOVINA PROTIV SRBIJE I CRNE GORE* -, GENOCID U BOSNI I HERCEGOVINI: POSLJEDICE PRESUDE MEĐUNARODNOG SUDA PRAVDE, Zbornik radova Međunarodne naučne konferencije, održan 10. i 11. jula 2009. godine u Potočarima (Srebrenica), Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2011, str. 74-75).

319 Isto; F. Bouchet - Saulnier - F. Dubuet, **TÉMOIGNAGE JUDICIAIRE OU HUMANITAIRE? HISTORIQUE DES INTERACTIONS ENTRE MSF ET LES PROCÉDURES D'ENQUÊTES ET DE POURSUITES JUDICIAIRES**, CRASH/ Fondation - *Médecins Sans Frontières*, april 2007, http://www. msfcrach.org/publications/ 2009/05/11/59, str. 18; **EVENEMENTS DE SREBRENICA …**, http://www.assemblee-nationale.fr/11/rap-info/i3413-01.asp; **REPORT ON SREBRENICA …**, paragrafi 3.2 i 3.13. Holandski bataljon je, prema **REPORT ON SREBRENICA …**, smatrao "**da su snage BSA zainteresovane samo za južni dio Enklave**" i da "**zbog nedostatka pješadijskih snaga, snage BSA nisu izgledale da su u stanju zauzeti svu Enklavu u kratkom vremenskom periodu**" (**REPORT ON SREBRENICA …**, paragraf 3.2).

"**Aktivnosti snaga BSA 6. i 7. jula**" su i po izjavi komandanta Karremansa ocijenjene "**kao pokušaj da se isprovocira reagovanje i zastraše snage BiH i Holandski bataljon. Zauzimanje osmatračkih tački i/ili dijelova Enklave nisu bila očekivana**" (Isto, paragraf 3.13) S tim u vezi, Karremans je smatrao da srpske snage, "**zbog nedostatka pješadije**", "**ne bi bile u stanju da osiguraju** /kontrolišu - prim. S. Č./ **Enklavu u kratkom vremenskom periodu**" (Isto). Do tog istog zaključka došli su najviši vojni rukovodioci Ujedinjenih nacija (UNPROFOR i UNPF) - Isto.

I general Rupert Smith, komandant UNPROFOR-a, odmarajući se na Jadranskom moru, daleko od svoje komande i Srebrenice, sigurne zone Ujedinjenih nacija, izjavljujući

nosti dešavanja u Srebrenici, a u drugom vojno rukovodstvo Ujedinjenih nacija dobro je znalo i “namjere” agresora. Takve i slične ocjene ne zasnivaju se na činjeničnom stanju, već na ocjenama koje u datom trenutku odgovaraju Ujedinjenim nacijama, a posebno srpskom agresoru. To je omogućilo agresoru da nastavi sa osvajačkim ciljevima, uključujući i zauzimanje Srebrenice, sigurne zone Ujedinjenih nacija, jer nije bilo efikasne akcije Ujedinjenih nacija, iako su (Ujedinjene nacije) imale mandat “**da odvrate napade**“ na Srebrenicu i druge sigurne zone Ujedinjenih nacija u Republici Bosni i Hercegovini, te da je “**UNPROFOR odgovoran za odbranu Enklave**”[320] - Srebrenice, sigurne zone (teritorije) Ujedinjenih nacija. Agresorske snage su “**ispravno ocijenile da se protiv njih neće koristiti zračni udari u cilju njihovog zaustavljanja**”.[321] Holandski bataljon je (ponovo) odbio zahtjev Armije Republike Bosne i Hercegovine za povrat naoružanja.[322]

Narednog dana, 9. jula, iako su srpske snage nastavile s napadom na južni dio sigurne zone Ujedinjenih nacija, pri čemu su pregazile švedski izbjeglički kamp, a oko 3.500 civila bježalo prema gradu Srebrenici, granatiranje samog grada i okolnih naselja je intenzivirano od čega su ubijeni mnogi civili. Pripadnici odbrane vodili su žestoke borbe u južnom dijelu sigurne zone Ujedinjenih nacija, a posebno na putnoj komunikaciji

---

da je “**napad na Srebrenicu počeo 6. jula**”, bez ikakva osnova i razloga, tvrdi da je napad na Srebrenicu “**smatran lokalnom stvari i kaznom koje su Bosanci izvodili iz Enklave**” (**ICTY**, IZJAVA SVJEDOKA: Rupert Smith, br. 00848882, paragraf 76, 14. august 1996).

Navodeći kako je napad intenziviran 8, 9. i 10. jula, pri čemu je “**urbano područje grada pogođeno artiljerijskom vatrom 8. jula, a VBS zauzela osmatračka mjesta UN-a**, **koristeći tenkove**”, i da su “**vojnici UN-a odvedeni sa dva osmatračka mjesta u Bratuncu, sjeverno od Enklave**”, general Smith je ponovo iznio ocjenu da se “**u toj fazi vjerovalo da je cilj VBS samo da ograniči veličinu Enklave**” (Isto, paragraf 76).

320 **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …**, paragrafi 3 i 240.

321 Isto, paragraf 468.

322 **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 149. Osmog jula, “**prema Sektoru sjeveroistok** /UNPROFOR-a - prim. S. Č./ **BiH je tražila da se njeno oružje, koje je pod kontrolom UN-a** (**prema Sporazumu iz aprila** /1993. -prim. S. Č./ **oslobodi. Zahtjev je odbijen, a nije obnovljen**” (Isto).

prema gradu oko sela Bibići.[323] Akashi i Janvier nisu odobrili zahtjev za blisku zračnu podršku kada su se za to stekli svi uslovi, što se može pratiti počev od sastanka u Ženevi.

Koliko Ujedinjene nacije nisu pridavale značaj "događanjima" u Srebrenici pokazuje i tok sastanka generalnog sekretara Ujedinjenih nacija u Ženevi 8. jula 1995. sa visokim komesarom za izbjeglice, specijalnim predstavnikom za bivšu Jugoslaviju, komandantom Snaga UNPF-a i komandantom UNPROFOR-a, njegovim specijalnim političkim savjetnikom i generalnim podsekretarom za mirovne operacije i politička pitanja. Tada se "**ni u jednom trenutku u toku sastanka nije razgovaralo o tekućem napadu VBS** /Vojske bosanskih Srba - prim. S. Č./ **na Srebrenicu, niti su izvedene bilo kakve procjene da VBS planira da pregazi Enklave**".[324] Razlog tome, kako se navodi u *Izvještaju o Srebrenici*, jeste to da "**nijedan od viših vođa UNPROFOR-a koji su se okupili u Ženevi 8. jula još uvijek nije bio obaviješten o ozbiljnosti događaja u Srebrenici**".[325] U to je zaista teško povjerovati.[326]

Viši oficiri UNPF-a i UNPROFOR-a, koji su se 8. jula sa generalnim sekretarom Ghalijem okupili u Ženevi, "**još uvijek**" navodno **nisu bili obaviješteni "o ozbiljnosti događaja u Srebrenici"**. "**O težini situacije koja se pogoršavala**" najprije su saznali od Komande UNPF-a, 9. jula

---

[323] **REPORT ON SREBRENICA ...**, paragraf 3.25; H. Nuhanović, nav. dj., str. 196-197.

[324] **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragrafi 259-260.

[325] Isto, paragraf 262.

[326] Na sastanku u Ženevi razmatrano je pitanje "**o situaciji na terenu i budućim izgledima**", odnosno "**sastavljanje strateške 'inventure' za generalnog sekretara ...**". Komandant UNPF-a je, između ostalog, procijenio "**da Srbi 'drže sve karte' i da se raspoređivanje UN-a u enklave pretvara u uzimanju 900 mogućih 'talaca'**". On je, pri tome, ukazao i na značaj mirovnih aktivnosti Carla Bildta. Visoki komesar za izbjeglice je podnijela izvještaj o veoma sumornoj slici humanitarne situacije, naglašavajući "**potrebu za većim učešćem pripadnika UNPROFOR-a u pružanju humanitarne pomoći**" (**IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 261).

Imajući u vidu pogoršavanje "**sigurnosne situacije**" u Bosni i Hercegovini, kako je to istakla Sadako Ogata, začuđuje zaključak koji je na tom sastanku usvojen: "**ako ne bude proboja na mirovnom frontu u neposrednoj budućnosti, UN bi morao razmatrati povlačenje iz Bosne**" (Isto).

telefonom u 08.40 sati (procjenu im je dostavio organ za informacije). Po prijemu tog izvještaja, Akashi (specijalni predstavnik generalnog sekretara Ujedinjenih nacija) svoje je ovlaštenje za upotrebu bliske zračne podrške prenio na generala Janviera, "**koji je odmah krenuo za Zagreb**". I Akashi "**se, također, toga dana, vratio u Zagreb, gdje ga je zamjenik komandanta UNPF-a izvijestio da se situacija stabilizirala. Jedan pomoćnik mu je, također, potvrdio da nikakav zahtjev za blisku zračnu podršku do tada nije stigao u Zagreb, što je tehnički bilo tačno, pošto su zahtjevi koji su do tada postavljeni poslati u Sarajevo**".[327]

Međutim, i kada je visoko vojno rukovodstvo Ujedinjenih nacija obaviješteno o "**ozbiljnosti događaja u Srebrenici**", nije preduzelo odlučne akcije, nego je nudilo različita "objašnjenja" o namjeri i ciljevima srpskih oružanih akcija u sigurnoj zoni Ujedinjenih nacija. Njihovu pasivnost i "tumačenja" događaja u Srebrenici demantovali su srpski civilni i vojni zvaničnici iz područja Srebrenice, navodeći, u toku razgovora sa zvaničnicima Ujedinjenih nacija, "**da su odlučili krenuti cijelim putem do Srebrenice kada su procijenili da UNPROFOR nije voljan ili ne može da ih zaustavi**".[328]

Tokom večeri i u noći 8. jula agresor je intenzivirao granatiranje grada i mnogi civili iz selâ južnog dijela sigurne zone Ujedinjenih nacija stigli su u Srebrenicu. Ujutru 9. jula pješadija srpskog agresora, uz podršku tenkova, napredovala je "**prema brdima odmah na jugu od Srebrenice. Opkoljena su četiri osmatračka mjesta UN-a i zarobljen je oklopni transporter Holandskog bataljona. ARBiH pružala je otpor pješadijskim oružjem i minobacačkom vatrom, ali su ih, prema izvještajima, lako nadjačali**". Do 9. jula srpske snage su zarobile i opkolile više pripadnika Holandskog bataljona i nekoliko oklopnih vozila.[329]

---

327 **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 262; P. Brana, nav. dj., str. 52-56. General Nicolai je, po ocjeni Pierra Brane, člana Misije francuskog parlamenta o "**događajima u Srebrenici 1995**.", odbijao zahtjeve za zračnu podršku, koji prije 9. jula nikada nisu stigli u Zagreb - u Komandu UNP-a (P. Brana, nav. dj., str. 52-56).

328 **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …**, paragraf 264.

329 **ICTY**, IZJAVA SVJEDOKA: Rupert Smith, br. 00848883, paragraf 76, 14. august 1996.

Komandant Holandskog bataljona je 9. jula ponovo "**odbio da vrati oružje ARBiH kada je zatraženo**", što potvrđuje i general Nicolai.[330] Navodeći tu činjenicu, *Izvještaj o Srebrenici* nije ocijenio Karremansovu odluku da se odbije vratiti oružje onima koji su jedini branili sigurnu zonu Ujedinjenih nacija - žrtvama agresije i genocida. Zašto? To je trebalo učiniti. Tim prije, jer vojnici Holandskog bataljona, po ocjeni vojnih posmatrača u Sektoru sjeveroistok, "**nisu bili sposobni da kontroliraju situaciju i spriječe napredovanje u Enklavu**". "**Time su civilno stanovništvo, ARBiH i Holandski bataljon prepušteni na milost VBS**."[331]

Osmatračke tačke Holandskog bataljona "**jedna za drugom**" padale su "**u ruke Srba**". Vojnici Holandskog bataljona predavali su se bez otpora srpskom agresoru, dozvoljavajući im "**da ih razoružaju i odvode u Bratunac da bi tamo bili 'oteti**'".[332] Srpski agresor je duboko ušao u

---

330 **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 263; M. J. Faber, nav. dj., str. 73. U Izvještaju vojnih posmatrača Ujedinjenih nacija (UNMO) za Sektor sjeveroistok, od 9. jula (poslijepodne), u kome se navodi da je agresor direktno gađao holandske osmatračnice i personal, da je komandant Holandskog bataljona odbio da vrati oružje Armiji Republike Bosne i Hercegovine kada je zatraženo, itd., nerealno su iznesena objašnjenja o ciljevima agresorskog napada na Srebrenicu (Isto, paragraf 263). Među njima se ne navodi jedini realni cilj, a to je - zauzimanje sigurne zone Ujedinjenih nacija i izvršenje genocida, što je, nažalost, i učinjeno.

General Nicolai, u razgovoru sa generalom Tolimirom, 9. jula 1995 - u 17.50 sati, pored ostalog, navodi da je "**Holandski bataljon spriječio muslimanske trupe da uzmu teško naoružanje iz skladišta oružja**" (M. J. Faber, nav. dj., str. 73).

Mient Jan Faber tvrdi kako 9. jula 1995. komandant Karremans "**nudi Bećiroviću još jedanput pohranjeno oružje nazad, ali ovaj ponovo odbija**". S tim u vezi, on navodi kako "**Bećirović sumnja da Dutchbat odbranu enklave želi prepustiti Muslimanima u ruke, Holandski bataljon predati VBS-u i povratak oružja iskoristiti kao alibi da ne bi morao tražiti zračne napade**" (M. J. Faber, nav. dj., str. 35).

331 **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 263.

332 **REPORT ON SREBRENICA ...**, paragrafi 3.24-3.28; **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 149-150; J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 34; M. J. Faber, nav. dj., str. 35 i 75. General Nicolai je, u telefonskom razgovoru, 9. jula - u 12.30 sati, generalu Tolimiru "**izrazio zahvalnost zbog toga što je VBS sarađivala kada su vojnici UNPROFOR-a napuštali osmatračnice, kako bi krenuli bezbjednim putem za Bratunac ...**" (**ICTY**, br. 00907534, Komanda UNPROFOR-a za Bosnu i Hercegovinu, načelnik Komande, 9. juli 1995, *Telefonski razgovor general Nicolai - general Tolimir*).

sigurnu zonu Ujedinjenih nacija i na kraju dana “**nalazio se na jednom kilometru udaljenosti od Srebrenice**”.[333]

Holandski bataljon je 9. jula blokirao jedino artiljerijsko oruđe (top) koje je posjedovala odbrana sigurne zone Ujedinjenih nacija. Naime, 9. jula srpski tenkovi stigli su na asfaltni put Zeleni Jadar – Srebrenica, a branioci su se pripremali da na njih otvore vatru. Međutim, dva oklopna transportera Holandskog bataljona iznenada su se pojavila i parkirala tačno ispred topa kod sela Bajramovići, ne dozvoljavajući posadi da otvori vatru na srpske snage koje su se približavale gradu Srebrenici. Time je Holandski bataljon, pored ostalog, pripadnicima odbrane Srebrenice, sigurne zone Ujedinjenih nacija, oduzeo pravo da se top upotrijebi za odbranu.[334] O tom zločinu Holandskog bataljona prema braniocima sigurne zone Ujedinjenih nacija uopće se ne govori u *Izvještaju o Srebrenici* generalnog sekretara Kofija Annana, niti u *Izvještaju* Ministarstva odbrane Holandije.[335]

Komandant UNPF-a, koji je tokom cijelog dana (9. jula) bio obaviješten o događajima u Srebrenici, dao je uputstva UNPROFOR-u da prikupi informacije za blisku zračnu podršku, ukoliko ona bude potrebna.[336]

Komandant UNPF-a je 9. jula razgovarao sa Jasushijem Akashijem u Zagrebu, u 18.00 sati. Tom su prilikom, “**na osnovu savjeta njihovog vojnog osoblja**”, odlučili da, umjesto zračnih udara, Holandski bataljon blokira agresorski prilaz Srebrenici sa juga, “**da uspostavi blokirajuće pozicije prema južnom dijelu grada**” Srebrenice i da će, “**ukoliko srpske snage napadnu ove blokirajuće pozicije, NATO obezbijediti zračnu podršku**”. “**Komandant UNPF-a je očekivao da će uzvratiti vatru na Srbe ako budu napadnuti i da će se, također, zatražiti bliska zračna podrška u slučaju takvog napada**.” S tim u vezi, vršilac dužnosti komandanta UNPROFOR-a u Sarajevu general Gobilliard, u 19.15 sati, **potpisao je i “proslijedio je pisani zahtjev komandantu Snaga** /UNPF-u

---

333 Isto.

334 H. Nuhanović, nav. dj., str. 21 i 191-194; M. J. Faber, nav. dj., str. 35.

335 H. Nuhanović, nav. dj., str. 192.

336 **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …**, paragraf 270; M. J. Faber, nav. dj., str. 75.

- prim. S. Č./ **za blisku zračnu podršku sa informacijama o odnosnim ciljevima**". Taj zahtjev je, prema *Izvještaju o Srebrenici,* "**do tada bio jedini koji je primljen u Zagrebu i ostao je kao zahtjev na čekanju u cijelom periodu srpskog napada na Srebrenicu**".[337]

Govoreći o tome kako je general Gobilliard 9. jula komandantu UNPF-a u Zagrebu proslijedio pisani zahtjev za blisku zračnu podršku, sa ciljevima, *Izvještaj o Srebrenici* ništa ne precizira o kojim se ciljevima radi i ko ih je dostavio Sarajevu. U vezi s tim, potrebno je naglasiti da je Komanda Holandskog bataljona 9. jula 1995, kada je agresor nastavio sa napadom na sigurnu zonu Ujedinjenih nacija,[338] dostavila Sektoru (UNPROFOR-a) sjeveroistok (u Tuzli) i Komandi UNPROFOR-a za Bosnu i Hercegovinu (u Sarajevu) lokacije (spisak ciljeva) agresorske artiljerije i minobacača,[339] na osnovu čega je trebalo odobriti zračne udare.

---

[337] **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 273; **REPORT ON SREBRENICA ...**, paragraf 3.29; M. J. Faber, nav. dj., str. 35, 73, 75 i 114-115. Poslijepodne 9. jula Holandski bataljon je, navodi se **u REPORT ON SREBRENICA ...**, "**podnio listu ciljeva za zračnu podršku, koja je sadržavala 15 ciljeva**: **tenkovi BSA, artiljerija i minobacači. Ova lista je predata zračnim snagama NATO-a u Italiji putem kanala UN-a. Plan za zračnu podršku 10. jula bio je baziran na pružanju zračne podrške s početkom od 06.00 sati**" (**REPORT ON SREBRENICA ...**, paragraf 3.29).

[338] Srpske snage su 9. i 10. jula 1995. namjerno izvodile napade protiv položaja Ujedinjenih nacija, što je dovelo do napuštanja osmatračkih mjesta. Tako je agresor zauzeo sedam osmatračkih mjesta UN-a; mnoge bošnjačke izbjeglice povlačile su se na sjever iz kamp naselja - tzv. Švedskog projekta, smještenog u dolini Jadra (Slapovići); zaselak Pusmulići, 3 km južno od Srebrenice, bio je u plamenu; agresor se sve više približavao, prema gradu Srebrenici - do kraja dana stigao je na 1 km od grada (**SREBRENICA 1995**, knjiga 1, str. 342; **REPORT ON SREBRENICA ...**, paragraf 3.28; M. J. Faber, nav. dj., str. 34-35 i 75).

[339] **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 74-75. **Lokacije artiljerije i minobacača "Vojske bosanskih Srba"** objavljene su u knjizi: **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 75. Iako nisu u potpunosti dešifrovali lokacije artiljerijskog oruđa i tenkovskih položaja, označenih kao ciljevi avijacije NATO-a, priređivači navedene knjige (prof. dr. Smail Čekić, prof. dr. Jusuf Žiga, mr. Muharem Kreso i dr. Bećir Macić) uglavnom, utvrdili su o kojim oruđima je riječ.

Na lokacijama 1, 4 i 9 nalazio se tenk Paton M-48, a na lokaciji 12 tri takva tenka i jedan minobacač; na lokacijama 2, 10, 11 i 15 nalazila su se oruđa neutvrđenog tipa i to: artiljerijsko oruđe (lokacija 2), minobacači (lokacija 10 i 11) i tenk (lokacija 15).

Zahtjev za blisku zračnu podršku, koji je u pisanoj formi uputio general Gobilliard, sa lokacijama agresorske artiljerije i minobacača, **nisu odobrili Akashi i Janvier.** Umjesto toga oni su donijeli odluku da "**zahtijevaju obustavu srpske ofanzive na Srebrenicu, da se VBS povuče na granice Enklave, te da VBS odmah oslobodi sve holandsko osoblje i njihovu opremu**".[340]

Navedenu odluku generali Janvier (komandant UNPF-a) i Nicolai (načelnik štaba UNPROFOR-a) telefonom su prenijeli generalu Zdravku Tolimiru.[341] Neposredno poslije toga, Tolimiru je faksom dostavljena i pisana verzija upozorenja, u kojoj se, pored ostalog, navodi da je Holandskom bataljonu naređeno "**da uspostavi odbrambeni položaj na južnom dijelu Grada**" i da su Akashi i general Janvier "**odlučili da, ako ove položaje odbrane napadnu snage VBS, primijeniće se zračna podrška NATO pakta**".[342] S obzirom na to da je agresor kasnije zaobišao

---

Na lokaciji 3 nalazio se dvocijevni protivavionski top kalibra 23 mm, na lokaciji 5 tri haubice D 20; na lokaciji 6 samohodno oruđe M-36 90 mm; na lokaciji 7 artiljerijsko samohodno oruđe M-18 76 mm; na lokaciji 8 mali lanserni raketni protivoklopni sistem M-63; na lokaciji 13 dva raketna sistema tipa "Strela"; dok se na lokaciji 14 nalazio tenk 125 mm M-84, sa pasivnim sistemom optičkog osmatranja satelita (**SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 75).

340 **REPORT ON SREBRENICA …**, paragraf 3.29; **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 273.

341 Isto, paragraf 274.

342 **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …**, paragraf 275; **REPORT ON SREBRENICA …**, paragrafi 3.2, 3.3 i 3.29; M. J. Faber, nav. dj., str. 35 i 75. "**U razgovoru sa Tolimirom načelnik Štaba UNPROFOR-a dodao je da će uskoro prenijeti isto upozorenje u pisanom obliku. Tolimir je potvrdio da razumije poruku, ali je, ipak, odbio da prizna da su Srbi napali, bilo UNPROFOR, bilo Enklavu. Tvrdio je da srpske snage nisu uradile ništa osim što su zauzele dio na jugu Enklave, odakle su Bošnjaci navodno napadali, pokušavajući uspostaviti vezu sa Žepom. On je insistirao da je ARBiH prekršila Sporazum o demilitarizaciji. Načelnik štaba UNPROFOR-a je naveo da je VBS jedina strana koja koristi teško naoružanje i da je zaista direktno napala 'sigurnu zonu' i pripadnike Ujedinjenih nacija i zaprijetila civilnom stanovništvu Srebrenice. Zaključio je razgovor zahtjevom da ako se Srbi ne povuku na bivšu liniju fronta u roku od 2 sata, UNPROFOR će biti prisiljen da odgovori svim raspoloživim sredstvima.**

blokirajuće pozicije - položaje (odbrane) "**blokade UNPROFOR-a na putu u Srebrenicu**", što je, po *Izvještaju o Srebrenici*, "**moguće da je poruka ostavljala Srbe sa dojmom da će se zračna sila koristiti samo radi zaštite UNPROFOR- a, a da oni mogu napasti Bošnjake nekažnjeno**".[343]

Iako su osvajački napadi očigledno ukazivali da će agresor zauzeti Srebrenicu, sigurnu zonu Ujedinjenih nacija, komandant Holandskog

---

275. Uskoro poslije toga pisana verzija upozorenja je faksirana Tolimiru. U njoj se akcije VBS opisuju kao napad na 'sigurnu zonu' i sumira obim napada u nekim detaljima. On zaključuje da se 'Holandskom bataljonu naredilo da uspostavi odbranbeni položaj na južnom dijelu grada. SRSG /Akashi - prim. S. Č./ **i komandant UNPF-a su odlučili da, ako ove položaje odbrane napadnu snage VBS, primjeniće se zračna podrška NATO-pakta'" (IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...,** paragraf 274-275).

[343] Isto. "**U ranu večer** /9. jula - prim. S. Č./ **general Kolsteren stupa u kontakt sa Nicolaijem da ga obavijesti da Janvier ima primjedbu na uvođenje zračnog napada, prije nego se koristi oružje na nižem nivou eskalacije od strane Holandskog bataljona. Između Zagreba i Sarajeva se žestoko vrše konsultacije da bi se ovaj problem riješio. Pukovnik De Jonge (Zagreb) dolazi na ideju blokirajuće pozicije i razgovora o tome sa generalom Nicolaijem, prije nego to stavi na papir. Janvier se s tim složio i Holandski bataljon, uvečer 9. jula, preko Gobilliarda dobija zadatak da južno od Srebrenice zauzme blokirajuće pozicije. Ako budu napadnuti, oni moraju uzvratiti, nakon čega bi se ispunili uslovi za zračnim napadima (CAS). General Nicolai te večeri upozorava Glavni štab VBS da smjesta povuče trupe iz Enklave**" (M. J. Faber, nav. dj., str. 75-76).

General Nicolai je, tvrdi J. Faber, "**naširoko i nadugačko**" objašnjavao "**pred francuskom istražnom komisijom zašto i čemu služe** *blocking position*. '**Želim naglasiti da ovaj zadatak zauzimanja** *blocking position* **na brzinu, nepripremljeno, ne ukopano, bez postavljanja prepreka, sa u bijelo ofarbanim vozilima, nema za cilj aktivno branjenje svojih položaja. Ovo ima za cilj kreiranje situacije u kojoj je UNPROFOR direktno napadnut, tako da se radi o činu samoodbrane i time zadovoljavanje esencijalnog uslova za upotrebu zračnih udara.'**

Svi su izgledi da se shvatanje o prirodi i funkciji jedne *blocking position* **kod holandskih oficira u Zagrebu (general Kolsteren i pukovnik De Jonge) i Sarajevu (general Nicolai) toliko razlikuju od shvatanja francuskih generala Janviera (Zagreb) i Gobilliarda (Sarajevo). Devetog jula navečer Janvier i Gobilliard su se, također, dogovorili o razlozima i posljedicama jedne** *blocking position* **prije nego što izdaju zadatak. Za francuske oficire bio je to zadatak za borbu, dok to za holandske izričito nije bio slučaj.**

Da je zbog toga komandant Holandskog bataljona Karremans bio veoma zbunjen, nije bilo čudo. Očajan, on odlučuje da zadatak shvati kao nalog da se vojno brani" (M. J. Faber, nav. dj., str. 76).

bataljona je toga dana (9. jula), "**dok su se pripremali aranžmani za neposrednu zračnu podršku**", bio protiv neposredne zračne podrške čim je promijenio svoju raniju procjenu.

Komandant UNPF-a je 9. jula razgovarao o "**detaljima onoga što je preneseno njegovom kolegi u NATO paktu**". **Dogovoreno je "da će avioni NATO pakta biti na raspolaganju u 06.00 sati sljedećeg jutra** /tj. 10. jula - prim. S. Č./ **da bi odgovorili na zahtjev za blisku zračnu podršku ukoliko ga prime. U međuvremenu, dok su se pripremali aranžmani za blisku zračnu podršku, komandant Holandskog bataljona u Srebrenici, koji je ranije bio za njenu primjenu, promijenio je svoju procjenu s obzirom na veličinu napredovanja VBS. On je izvijestio da** '**upotreba bliske zračne podrške, po mom mišljenju, na svaki mogući način još nije uputna**'. **Vjerovao je da će VBS odgovoriti baražnom vatrom sa sjevera koja se neće moći zaustaviti, izuzev ako svi sistemi oružja ne budu istovremeno eliminirani, što je nevjerovatno. U pogledu namjera VBS-a, ostao je nesiguran da li Srbi namjeravaju pregaziti cijelu Enklavu ili jednostavno osigurati njen južni dio, što su skoro završili. Komandant Holandskog bataljona je od tada navodio da je i on izražavao jake rezerve o odluci uspostavljanja blokirajućih položaja, što, po njegovom mišljenju, ne bi moglo zaustaviti združene srpske napade**".[344]

Komandanti Ujedinjenih nacija na terenu, i pored očiglednosti, ocijenili su da su dotadašnji agresorski napadi samo akti "**provokacije**" i "**zastrašivanja**", odnosno da je riječ o **ograničenom napadu**, a ne općoj agresorskoj ofanzivi, radi zauzimanja cijele sigurne zone Ujedinjenih nacija. Takvo shvatanje imao je i potpukovnik Karremans, koji, između ostalog, "**nije mogao**" procijeniti srpske namjere, odnosno srpske ratne ciljeve osvajačkog i genocidnog karaktera.[345] Teško je povjerovati u

---

[344] **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …**, paragraf 276; **REPORT ON SREBRENICA …**, paragraf 3.29; J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 34-35.

[345] Ujedinjene nacije, po **IZVJEŠTAJU O SREBRENICI ...**, nisu u potpunosti shvatile srpske ratne ciljeve, što je nevjerovatno, jer su (oni) bili očigledni i usmjereni na realizaciju srpskog velikodržavnog projekta "**svi Srbi u jednoj državi**", osvajačkog i genocidnog karaktera.

toliku nesposobnost oficira Ujedinjenih nacija za procjenu situacije. Vjerovatno je riječ o procjeni kakvu je upravo agresor želio.

Dok se u sistemu rukovođenja i komandovanja Ujedinjenih nacija sve, osim komunikacije sa vojnim i civilnim agresorskim rukovodstvom,[346] odvijalo sporo i traljavo, bitno promijenjena situacija na terenu "uplašila" je potpukovnika Karremansa, pa je zbog toga ili po nečijem naređenju promijenio dotadašnji stav i bio protiv zračne podrške.

Komandant Karremans je smatrao da bliska zračna podrška "**još nije uputna**", **jer će** "**isprovocirati VBS**". Naime, tada su kod Holandskog bataljona i viših komandi u Sarajevu i Zagrebu, te kod holandskog ministra odbrane Jorisa Voorhoevea bile prisutne "procjene" o **og-**

"**Nepotpunim shvatanjem opsega srpskih ratnih ciljeva može se**", tvrdi generalni sekretar Ujedinjenih nacija Kofi Annan, "**djelomično objasniti zašto Sekretarijat** /Ujedinjenih nacija - prim. S. Č./ **i Misija očuvanja mira** /UNPF, UNPROFOR - prim. S. Č./ **nisu reagovali brže i odlučnije kada su Srbi počeli napadati Srebrenicu. U stvari, umjesto da pokušamo pokrenuti međunarodnu zajednicu da potpomogne odbranu Enklave, mi smo više davali Vijeću sigurnosti utisak da je situacija pod kontrolom i mnogi od nas su u to istinski vjerovali. Dan prije pada Srebrenice slali smo izvještaje da Srbi ne napadaju, mada jesu napadali. Obavještavali smo da Bošnjaci pucaju na UNPROFOR i blokiraju ga, a radili su to Srbi. Propustili smo da pošaljemo hitan zahtjev za upotrebu zračnih udara. U izvjesnim prilikama, kada su do Vijeća stizale nepotpune i netačne informacije, to se moglo pripisati problemima izvještavanja sa terena. Međutim, u drugim prilikama, izvještaji su odražavali opštu sklonost da se prikaže da su strane jednako odgovorne za učinjene prekršaje ...** (**IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …**, paragraf 496).

Ukazujući na činjenicu da "**ključno pitanje - politički, strateški i moralno - koje se krilo iza bezbjednosti 'sigurnih zona' imalo je suštinsku prirodu 'etničkog čišćenja'**", odnosno genocida, "**Srbi su**", po **IZVJEŠTAJU O SREBRENICI …**, "**kao dio svojih širih ambicija ka 'Velikoj Srbiji', otpočeli okupaciju teritorija enklava, želeći te teritorije samo za sebe. Civilno stanovništvo ovih enklava nije bilo slučajna žrtva napadača; njihova smrt ili odstranjivanje je bio suštinski razlog napada na njih. Taktika vršenja brutalnog terora, većinom putem masovnih ubistava, silovanja i iživljavanja nad stanovništvom, u cilju njihovog protjerivanja se u najvećoj mogućoj mjeri koristila u Bosni i Hercegovini, gdje je nazvana sada sramnim eufemizmom 'etničko čišćenje'. Tako je civilno stanovništvo bosanskih Muslimana postalo glavna žrtva brutalno agresivnih vojnih i paravojnih srpskih operacija koje su imale za cilj da očiste od stanovnika željene teritorije tako da bi se mogle naseliti Srbima**" (Isto, paragraf 495).

[346] Vidi: **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 77-79; 80-83; 93-102 i dr., te **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragrafi 266, 270, 274-275 i dr.

raničenom napadu srpskog agresora, koje su bile pogrešne (ili bolje rečeno - namjerno pogrešne). Slično mišljenje imao je i general Janvier, smatrajući kako bi zračna podrška dovela do eskalacije od strane Srba,[347] ne želeći da vidi da je ta eskalacija u punom toku.

Indicije o opstrukciji mandata i obećanja da neće biti primjene zračne sile potvrđuju i neposredni razgovori najviših oficira Ujedinjenih nacija sa srpskim generalima. Ti razgovori ukazuju i na međusobni stepen povjerenja i porijeklo kardinalno pogrešnih procjena komandi Ujedinjenih nacija. Naime, u toku jakog agresorskog napada na Srebrenicu, sigurnu zonu Ujedinjenih nacija, 9. jula 1995. na frekvenciji 836.000 MHZ, CH. 13, u 12.40 sati registrovano je više razgovora između holandskog generala Nikolaia i oficira agresorske vojske, među njima i generala Tolimira, zamjenika generala Mladića. Na osnovu tih razgovora može se utvrditi da je briga o sigurnosti snaga UN-a bila jedino pitanje.[348]

Jedan razgovor je registrovan 9. jula 1995. u 18.25 sati, na frekvenciji 836.000 MHZ, CH 13, između generala Ujedinjenih nacija Nikolaia (njegovog prevodioca Svetlane) i agresorskog oficira Tolimira. Nicolai je tražio generala Mladića, na što mu je telefonista odgovorio da je on na "terenu", pa mu je spojio Tolimira. On je, između ostalog, uvjeravao da "**nema nikakvih opasnosti za snage UNPROFOR-a**".[349]

General Zdravko Tolimir i u telefonskim razgovorima 9. jula 1995. u 19.15 i 19.45 uporno "uverava" generala Nikolaia kako u Srebrenici

---

347 **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 74-75; J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 34-35. U Hagu, ministar odbrane Voorhoeve, je, pišu Honig i Both, "**također, bio vrlo zabrinut. On je rekao američkom ambasadoru Terryju Dornbushu da je, iako nije siguran da će Srbi pregaziti enklavu, 'vrlo pesimističan' i opisao je situaciju kao 'beznadežnu'. Holanđani su bili 'brojno nadmašeni' i 'okruženi' grad je bio 'nebranjiv'. Nepotvrđeni dokazi ukazuju da je rekao da se 'plaši zračnih udara', jer bi oni mogli dovesti do većih civilnih žrtava. Dokazi, također, ukazuju da se istoga dana, zahtjevu Sjedinjenih Država za zračnim udarima u sjedištu NATO-a u Bruxellesu holandski ambasador u NATO-u suprotstavio kao 'opasnim' i 'kontraproduktivnim**'" (J.W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 35).

Ministra Voorhoevea, nažalost, nisu brinule niti zanimale civilne žrtve, što su posebno pokazali događaji od 12. i 13. jula 1995.

348 **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 77-79.

349 Isto, str. 77.

"**nema nikakvih posebnih problema sa predstavnicima UN-a, da su veoma korektni odnosi i da nema problema ni sa stanovništvom Srebrenice**". General Nikolai je tvrdio da nisu tačne agresorske "informacije" o situaciji u Srebrenici.[350]

General Janvier je, na savjet holandskog pukovnika Harma de Jonga, štabnog oficira odgovornog za operacije, odlučio da Holandski bataljon treba da se odupre. Naime, on je, s tim u vezi, oko 22.00 sata Bataljonu uputio sljedeću naredbu: "**Morate zauzeti blokirajuće položaje, uz upotrebu svih raspoloživih sredstava, da bi se spriječilo dalje nadiranje i napredovanje jedinica VBS u pravcu Srebrenice. Svaku moguću mjeru treba preduzeti da se ojačaju ovi položaji, uključujući i mjere koje se odnose na oružje**."[351]

General Janvier i Akashi su, da bi podržali blokirajuće položaje, agresoru uputili ultimatum, zahtijevajući da obustavi napade i povuče se na granicu sigurne zone, zatim da pusti "zarobljene" holandske vojnike i vrati njihovu opremu,[352] pri čemu je "**naznačeno da, u slučaju napada na blokirajuće položaje, Bataljon može računati na CAS**/blisku zračnu podršku - prim. S. Č./ **počevši od 10. jula**".[353] S tim u vezi, a "**u cilju sprovođenja ovog zadatka**", major Rob Franken, zamjenik komandanta

---

[350] Isto, str. 80-83.

[351] **REPORT ON SREBRENICA ...**, paragrafi 3.2 i 3.29-3.30; J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 35-36; **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 80. To je, pišu Honig i Both, "**značilo da Holanđani moraju izvesti neke od svojih bijelo obojenih YPR-a na položaje oko Srebrenice koji su bili jasno vidljivi Srbima u napredovanju. Namjera ove akcije bila je da prenese poruku**: '**dovde i ne dalje.**' **Ako Srbi budu uporni, Holanđani će otvoriti vatru**" (J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 36).

Kada je naredba "**faksom stigla četi 'Bravo' u Srebrenici, narednik Arthur Batalona, koji je radio u operativnoj sobi, kasnije se prisjeća**: '**Svi su se užasno uplašili. U takvoj jednoj operaciji možete lahko poginuti. Koliko sam ja znao, nas nisu u Srebrenicu poslali da branimo Enklavu, već više kao neke ojačane promatrače**'" (Isto).

[352] **REPORT ON SREBRENICA ...**, paragrafi 3.2 i 3.29-3.30; J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 37.

[353] **REPORT ON SREBRENICA ...**, paragraf 3.29. Stoga je, "**zbog ovog razloga, bilo određeno da bi vozila Holandskog bataljona trebala biti prepoznatljiva iz zraka, tako što bi bila označena sa narandžastim i identifikacionim panelima namijenjenim za ovu svrhu**" (Isto, paragraf 3.30).

Holandskog bataljona, "**izdao je pisana naređenja četi B**", odnosno četi B Holandskog bataljona, "**da zauzme pozicije na jugu grada** /Srebrenice - prim. S. Č./, **ujutro u ponedjeljak 10. jula, u cilju zaštite od napredovanja BSA prema gradu, koristeći sva raspoloživa sredstva**".[354]

[354] Isto, paragraf 3.31. Taj zadatak je, prema **REPORT ON SREBRENICA ...**, "**naznačen kao 'zeleni' zadatak. 'Zeleni' vojni zadaci podrazumijevaju značenje ulaženja u borbu sa BSA ako je to neophodno. Za implementaciju ovog zadatka, četi B je data komanda nad bataljonskim rezervama od četiri borbena vozila. Pozicije bi trebale biti zauzete do ponedeljka ujutro u 05.00 sati i označene u skladu prema dogovoru sa zračnom podrškom. Bataljon je postavio zamjenika komandira čete B na komandnu poziciju**" (Isto, paragraf 3.31).

Holandskom bataljonu je, navodi se u **REPORT ON SREBRENICA ...**, "**u noći 9. na 10. juli**" "**naređeno da zauzme blokirajuće pozicije na jugu Srebrenice, u svrhu sprječavanja daljeg proboja i napredovanja jedinica bosanskih Srba, prema Srebrenici. Formulacija je pokazivala da oni namjeravaju zaustaviti BSA na jugu Srebrenice. Ako protivnik koji djeluje kombinovano sa tenkovima i pješadijom, treba biti zaustavljen, zajednička odbrana treba biti sastavljena od kombinovane pješadije** (**osigurana rovovima, pokrivenim i kamufliranim pozicijama, sa lakim i teškim automatskim oružjem i odgovarajućim protivtenkovskim oružjem**), **vatrenom podrškom** (**kao što je artiljerija, minobacači i zračna podrška**) **i zaprekama** (**mine, bodljikava žica, itd.**). **Ako jedan od ovih elemenata nedostaje, odbrana je osuđena da propadne. Dana 10. jula pozicije za blokiranje su bile samo jedan od elemenata potrebnih za odbranu, odnosno pješadija sa lakim ili teškim automatskim oružjem. Protivtenkovsko oružje je bilo nepouzdano, nije bilo artiljerijskih kapaciteta, samo jedan minobacač manjeg kalibra je bio na raspolaganju i nije bilo mina ni bodljikave žice uopšte; ovdje nije računato vrijeme, koje je potrebno da se pripreme takve pozicije. Vozila su bila bijela i u potpunosti pred snagama BSA, koji su zauzeli pozicije na okolnim brdima. Prisutnost Holandskog bataljona na jugu Srebrenice je dobio karakter simbolične zapreke puta, prije nego li karakter odbrane sa namjerom da se zaustavi BSA**" (**REPORT ON SREBRENICA ...**, paragraf 3.31).

Komandir "**čete B je napokon obezbijedio šest borbenih vozila sa 50 teških automata i prosječno oko 50 ljudi sa pozicije za blokiranje. Dva 'Dragon' srednjeg dometa protivtenkovsko oružje i 'AT4' zračnog dometa protivtenkovsko oružje, su bili na raspolaganju, kao dodatno oružje. Minobacač 81 mm je bio na raspolaganju u sastavu. Komandantov plan je bio da se zauzmu pozicije B1, B2, B3 i B4. B1 i B2 su trebala biti zauzeta sa po dva borbena vozila, a druge pozicije sa po jednim borbenim vozilom. Osoblje isturene zračne kontrole bi bilo prisutno na B1 i posmatračkoj tački H u svrhu navođenja zračne podrške. On je odlučio da direktno gađanje nije dozvoljeno u početku, nego rađe gađanje preko ili ispred ciljeva u svrhu prevencije istovremene eskalacije sukoba. Bilo kako bilo, u slučaju direktnog napada na vozila i osoblje, direktna uzvratna vatra bi bila korištena odmah nakon toga. Naređenje je dato u 03.30 sati**" (Isto).

Polazeći od ocjene da nisu tačne agresorske "informacije" o situaciji u Srebrenici, te da se "procjena" o ograničenom srpskom napadu na sigurnu zonu Ujedinjenih nacija krajem večeri 9. jula pokazala potpuno pogrešnom, general Nicolai je istoga dana oko ponoći ponovo razgovarao sa Tolimirom. Naime, on je u 22.30 sati prenio **ultimatum** srpskom agresoru u telefonskom pozivu iz Sarajeva i zahtijevao da obustave svoj napad i povuku se na granicu sigurne zone Ujedinjenih nacija. Tolimir nije dopustio generalu Nicolaiju ni da završi, već je odgovorio: "**O čemu vi govorite**? **Nema Srba u Enklavi. Generale, ne treba slepo da verujete muslimanskoj propagandi**."[355]

Agresor je, također, obaviješten i o tome da su holandske trupe zauzele blokirajuće položaje južno od Srebrenice i da će, ako ih napadnu srpske snage, "**biti upotrijebljena bliska zračna podrška snaga NATO-a**".[356]

Iako je "**četa B**" imala protivtenkovsko oružje na raspolaganju, ono, po **REPORT ON SREBRENICA ...**, "**nije korišteno, uslijed kombinacije slijedećih faktora**:

- usmjerena vatra je bila dozvoljena, sa pozicija za blokiranje, ako snage BSA, također, usmjere vatru na ove pozicije. Međutim, BSA to nije uradila;

- nije bilo sigurnosti među starješinama seniorskog ranga vezano za pouzdanost protivtenkovskih sistema. Zbog blokade BSA, koja je trajala mjesecima, količine rezervnih dijelova koje su nabavljene su bile nedovoljne, a i rančevi za halat su bili nekompletni. Ovo je značilo da instalacije za vatreno dejstvo nisu mogle biti testirane, bacajući sumnju na upotrebljivost sistema. Projektili se nisu mogli servisirati zbog nastale štete od vlage;

- nišanski domet AT-4 protivtenkovskog projektila je previše kratak, zbog čega i nije bio korišten" (Isto).

Radiovezom, "**grupe već prisutne na B1 i B4, kao i posmatračka tačka H, dobili su naređenje da zaustave BSA upotrebom vatre, ako pokuša da prodre naprijed prema Srebrenici. Pozicije B1, N3 i B4 su zaista okupirane u 05.00 sati. Ruta prema B2 se pokazala neprohodnom, te je donesena odluka da se zauzme druga pozicija B1A. Na polovini rute borbena vozila su došla pod tenkovsku vatru sa veće udaljenosti iza nišanskog dometa AT4. Kada se vozilo okretalo zbog tenkovke vatre, sletjelo je sa puta i nije moglo biti spašeno. Posada se priključila B4, B2 je nadalje ostala bez ljudi**" (Isto, paragraf 3.33).

[355] **REPORT ON SREBRENICA ...**, paragrafi 3.2 i 3.29-3.30; J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 37; **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 80-83.

[356] **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 275; J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 37.

Bojeći se "eskalacije sukoba" Akashi i Janvier su obavijestili agresora da će zračni napadi imati samo oblik bliske zračne podrške, tj. da će biti napadnute samo one srpske snage koje budu uočene pri otvaranju vatre **na holandske položaje**.[357]

U međuvremenu, agresor je zauzimao jednu po jednu osmatračnicu, što je omogućilo njegovo napredovanje prema centru Srebrenice. Najzad je predstavnicima međunarodne zajednice pošlo za rukom da utvrde "**da Bošnjaci nisu otvarali vatru na oklopni transporter UNPROFOR-a, već su to činili Srbi**".[358]

I pored stalnog "pogoršanja" situacije u sigurnoj zoni Ujedinjenih nacija, pri čemu je, pored ostalog, grad (Srebrenica) izložen granatiranju, ni 10. jula general Janvier nije odobrio upotrebu bliske zračne podrške.

U rano jutro 10. jula Holandski bataljon je, u skladu sa naređenjem od 9. jula, započeo sa uspostavljanjem *blokirajućih pozicija*, kako bi zaustavio dalji prodor srpskih trupa, odnosno blokirao prilaze gradu Srebrenici. "**Srpski topovi su ponovo otvorili vatru po Srebrenici. Broj granata koje su padale na grad se, izgleda, povećavao**" - "**više artiljerijskih i minobacačkih projektila je palo oko Srebrenice**." Jedan srpski tenk otvorio je vatru na oklopni transporter UNPROFOR-a, za što su optuženi Bošnjaci i hitno obaviješteno Vijeće sigurnosti, a general Janvier i Akashi su se složili "**sa negativnom ocjenom bošnjačkog ponašanja**". Na zamjenika komandira holandske čete B direktno je pucao srpski tenk (sa sjeverozapada). Zbog toga je ("**zbog napada u okolini blokirajućih pozicija**") tog jutra nekoliko puta Karremans slao zahtjeve za zračnom podrškom. Međutim, zahtjevi nisu odobreni - nije došlo do zračne podrške, koja je obećana prethodne večeri. Naime, zahtjevi nisu stizali u Sarajevo (Komandu UNPROFOR-a), jer je u Tuzli (Sektor sjeveroistok UNPROFOR-a), gdje je zahtjev prvo morao biti

---

[357] **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 80-83; J.W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 37.

[358] **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 280; **REPORT ON SREBRENICA …**, paragrafi 3.26-3.28.

razmotren, pukovnik Brantz tražio novu listu ciljeva, pošto je “**situacija na zemlji znatno promijenjena**”.[359]

Holandski bataljon je, prema nekim izvorima na koje se poziva *Izvještaj o Srebrenici,* 10. jula u 13.00 sati (“**ili negdje ranije tog jutra**”) *zatražio blisku zračnu podršku*, “**jer je upozorenje dato Srbima prekršeno**”. Međutim, taj zahtjev, “**ako je i dat, nije odobren**”. S tim u vezi, u *Izvještaju o Srebrenici* navodi se kako “**nije moguće utvrditi na kojem nivou je zahtjev odbačen, ako i jeste, jer nema pisanog traga o tome, a nekoliko ključnih pripadnika na svakom od viših nivoa komande se ne sjeća da su tada primili bilo kakav zahtjev**”.[360]

Istovremeno, unutar Ujedinjenih nacija nastavljeno je i dalje skrivanje i netačno davanje informacija o napredovanju srpskog agresora prema Srebrenici, granatiranju grada, navodnom pucanju Bošnjaka na oklopni transporter UNPROFOR-a, zahtjevima za neposrednu zračnu podršku, itd.[361]

Dopunjeni izvještaj Yasushija Akashija Vijeću sigurnosti *o Situaciji u Srebrenici*, od 10. jula, koji je, “**poslat nekoliko sati ranije**”, stigao u sjedište Ujedinjenih nacija u New York, “**očito u vrijeme kada su pred-**

---

359 **REPORT ON SREBRENICA …**, paragrafi 3.3 i 3.34; **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragrafi 277-280; **ICTY**, IZJAVA SVJEDOKA: Rupert Smith, br. 00848883, paragraf 77, 14. augusta 1996; M. J. Faber, nav. dj., str. 35 i 76; J.W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 38-40. Honig i Both tvrde da je Holandski bataljon do 09.00 sati (10. jula) zatražio zračnu podršku, “**ali im je rečeno da prvo obnove svoju listu ciljeva, jer je najnovija lista bila nekih dvadeset sati stara**” (J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 39).

360 **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …**, paragraf 280.

361 Isto, paragraf 280-281. Podnoseći kratak izvještaj Vijeću sigurnosti 10. jula 1995, predstavnik generalnog sekretara je prenio informaciju “**koja je ispala značajno netačna**”. Naime, on je obavijestio da je “**napredovanje Srba prema gradu zaustavljeno**”, da je agresor prestao granatirati Srebrenicu, da su Bošnjaci pucali na oklopni transporter UNPROFOR-a, o čemu je, “**na osnovu netačnih informacija sa terena**”, izvijestio Akashi (Isto, paragraf 282). Međutim, sve su te informacije bile netačne (Isto, paragraf 280).

Netačna informacija po kojoj su Bošnjaci “**otvarali vatru na oklopni transporter UNPROFOR-a**” (Isto) odmah je dostavljena Vijeću sigurnosti (Isto, paragraf 278). Nakon što je u Srebrenici utvrđeno da to nisu učinili Bošnjaci već Srbi, nije poznato (na osnovu *Izvještaja o Srebrenici*) da li je o tome odmah obaviješteno Vijeće sigurnosti.

stavnici generalnog sekretara ukratko informisali Vijeće sigurnosti o najnovijim događajima", pokazuje "**da su Srbi nastavili sa granatiranjem grada u 7.40 sati**" i da su vojni posmatrači Ujedinjenih nacija zabilježili više od 100 eksplozija; artiljerijske granate su u 11.00 sati padale u blizini bolnice, potresajući njene zidove, te se "**na osnovu pogrešne procjene sa ratišta**" "**greškom izvještava**" "**da je ARBiH, a ne VBS pucala na blokirajuće pozicije**".[362]

U "**kratkom izvještaju Vijeća sigurnosti**" predstavnika generalnog sekretara iznesene su "**značajno netačne**" informacije (napredovanje agresora prema gradu Srebrenici je zaustavljeno, agresor je prestao sa granatiranjem grada, Bošnjaci su pucali na oklopni transporter UNPROFOR-a, što je i Akashi, "**na osnovu netačnih informacija sa terena, izvijestio**". Na pitanje o hronologiji zahtjeva za blisku zračnu podršku on "**nije dao jasan odgovor**". On "**nije izvijestio da je bilo niz zahtjeva od Holandskog bataljona za neposrednom zračnom podrškom između 6. i 7. jula i da su u Sarajevu odbijeni. Čini se da ni njemu, ni bilo kome u Sekretarijatu** /Ujedinjenih nacija - prim. S. Č./ **nisu bili poznati ovi zahtjevi. Također, nije spomenuo formalni zahtjev za zračnom podrškom upućen Komandi UNPF-a u Zagrebu dan ranije, iako je kopija zahtjeva prenesena u sjedište Ujedinjenih nacija u New Yorku**".[363]

Potpukovnik Karremans ni 10. jula nije vratio oružje Armiji Republike Bosne i Hercegovine, iako mu je tada (tek "**u predvečerje 10. jula**") "**bilo jasno da snage BSA namjeravaju osvojiti cijelu Enklavu**". Tako je u dopunjenom izvještaju Yasushija Akashija Ujedinjenim nacijama, od 10. jula, potvrđeno "**da UNPROFOR još uvijek nije vratio ARBiH oružje iz punkta**".[364]

Civili i civilno stanovništvo se poslijepodne (10. jula) u panici, strahu i potpunoj dezorijentaciji počelo okupljati ispred zgrade PTT-a (gradske bolnice) i fabrike *Vezionica*. Do ponoći se na tom dijelu Srebrenice okupilo između 10.000 i 15.000 ljudi. Ta masa ljudi je cijelu noć

[362] Isto, paragraf 281.

[363] Isto, paragraf 282.

[364] Isto, paragraf 281; **REPORT ON SREBRENICA …**, paragraf 3.43.

provela na ulici ispred zgrade PTT-a, gdje se nalazila komanda odbrane Srebrenice, sigurne zone Ujedinjenih nacija.[365]

Srpski agresor je "**tokom cijelog dana**" nastavio sa granatiranjem grada Srebrenice. Između Armije Republike Bosne i Hercegovine i srpskog agresora vođeno je nekoliko borbi "**na raznim lokacijama u blizini blokirajućih punktova prilazu gradu**". Oko 2.000 civila počelo se okupljati oko bolnice, nadajući se "**da bi ih njen 'specijalni status' mogao zaštititi od srpske vatre**". Otprilike do 13.00 sati je, po UNHCR-u, granatiranjem ubijeno 6, a ranjeno 23 civila.[366]

Između 11.00 i 18.00 sati srpski agresor nije direktno pucao na blokirajuće pozicije UNPROFOR-a.[367] Međutim, oko 18.00 sati srpska pješadija se pojavila "**na uzvisini koja je nadgledala grad s juga**". Oko 18.30 sati agresor je započeo sa napredovanjem. Civili su "**počeli paničiti i krenuli su bježati ka sjeveru**". Tada su Holandskom bataljonu (komandir čete naredio je položaju "Bravo" 1 da otvori vatru) izdata naređenja da se, radi upozorenja, "**puca iznad glava srpskih vojnika**", na šta

---

[365] H. Nuhanović, nav. dj., str. 234-236; **REPORT ON SREBRENICA …**, paragrafi 3.34-3.35.

[366] **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 283; **REPORT ON SREBRENICA …**, paragrafi 3.34-3.35.

[367] Isto. "**Borbe oko grada**" su, pišu Honig i Both, postepeno "**zamrle i zračna podrška više nije izgledala urgentna. Avioni NATO-a koji su bili u pripravnosti u zraku vratili su se u bazu u Italiji u 14:00, jer se vrijeme pogoršalo. Američki izvori tvrde da je ministar obrane Voorhoeve rekao Amerikancima u Haagu da vjeruje da se situacija 'stabilizira' i da će on biti za zračne napade samo ako Srbi nastave svoj napad. On se protivio 'odmazdi radi odmazde'**.

Najžešće borbe tog jutra bile su koncentrirane manje od dva kilometra južno od Srebrenice, u rejonu Pusmulića. Srbi su konsolidirali svoju kontrolu nad jugoistočnim uglom Enklave u pripremi za napad na Srebrenicu. Oni su pažljivo izbjegli blokirajuće položaje i time i opasnost od zračnih napada" (J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 39).

S obzirom na to da srpski agresor nije pucao na blokirajuće položaje ("**blokirajuće pozicije nisu napadnute**"), to je, po **REPORT ON SREBRENICA …**, bio razlog što Ujedinjene nacije nisu koristile zračnu podršku, jer je to bilo u skladu sa tekstom UNPROFOR-ovog ultimatuma: "**… ako blokirajuće pozicije budu napadnute od VBS, bliska zračna podrška NATO-a biće upotrijebljena**" (**REPORT ON SREBRENICA …**, paragrafi 3.2, 3.3, 3.29-3.30 i 3.36).

"Srbi nisu uzvratili vatru". "Minobacač kalibra 81 mm ispaljivao je samo svijetleće bombe. Izloženi holandski mirovnjaci bili su užasnuti. Među muslimanskim civilima izbio je haos. Stotine su jurnule prema holandskom kampu. Strahom zahvaćena masa probila je kapiju, mahnito tražeći utočište i zaštitu kod holandskih vojnika."[368]

U vrijeme dok je agresor sve više napredovao, pri čemu su srpske snage poslijepodne i u toku noći snajperskom vatrom i iz drugih vrsta pješadijskog naoružanja djelovale po gradu,[369] između 18.30 i 19.00 sati, komandant Holandskog bataljona, u trenutku jakog agresorskog napada te činjenice da su srpske snage "**jasno ignorisale ultimatum**", "**pozvao je Komandu UNPROFOR-a za Sektor sjeveroistok u Tuzli**" i zatražio zračnu podršku **("ponovo zahtijevajući blisku zračnu podršku")**, predloživši da se uništi oko 40 ciljeva (prije svega agresorske snage južno od blokirajućih pozicija, te artiljerijski položaji sjeverno od Srebrenice i na visoravni jugoistočno od Srebrenice). Taj zahtjev je u Tuzli i Sarajevu "**odobren i proslijeđen Komandi UNPF-a u Zagrebu**".[370]

UNPROFOR je "**nastavio s vatrom upozorenja prema Srbima i usmjeravanjem mitraljeske vatre iznad njihovih glava u trajanju od skoro jedan sat, sve do 19.35 sati, dok se vojnici VBS nisu povukli iza sedla brežuljka u jugozapadnom pravcu. U tom trenutku komandir čete B naredio je premještanje punktova za blokadu prilaza na lokacije još bliže gradu, bojeći se da bi Srbi mogli pokušati da ih bočno zaobiđu tokom mraka**".[371]

---

[368] **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 284; **REPORT ON SREBRENICA ...**, paragrafi 3.3 i 3.37-3.38; J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 39. Tek u "**predvečerje 10. jula**", "**poslije nastavka ofanzive BSA**", Karremansu je "**bilo jasno da BSA namjerava osvojiti cijelu Enklavu**" (**REPORT ON SREBRENICA ...**, paragraf 3.43).

[369] Isto; **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 150.

[370] **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 284; **SREBRENICA** 1995, knjiga 2, str. 90; **REPORT ON SREBRENICA ...**, paragraf 3.39; M. J. Faber, nav. dj., str. 35 i 76; J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 41. Honig i Both tvrde da je taj zahtjev uputio Rob Franken, zamjenik komandanta Holandskog bataljona, jer se Karremans navodno razbolio (J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 41).

[371] **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 284; M. J. Faber, nav. dj., str. 35 i 76.

Načelnik operacija u Komandi UNPF-a u Zagrebu je, "**negdje oko 19.00 sati**", rekao generalu Janvieru, komandantu UNPF-a, "**da su avioni za blisku zračnu podršku u stanju pripravnosti i mogli bi biti spremni na poziv za sat vremena**". On je, pored toga, "**dodao da su avioni osposobljeni za noćne letove, iako ova sposobnost neće biti potrebna do poslije 20.30 sati po lokalnom vremenu**".[372]

U 19.10 sati Akashi, koji je u to vrijeme bio u Dubrovniku i neprestano bio u kontaktu sa Komandom UNPF-a, "**pokušao je stupiti u kontakt sa predsjednikom Miloševićem, ali bez uspjeha**".[373] Deset minuta kasnije (u 19.29 sati) general Nicolai tražio je kontakt sa Glavnim štabom "Vojske Republike Srpske". Međutim, to mu nije uspjelo, jer "**10. jula u 19.20 sati nema nijednog oficira koji je ovlašten da prihvati poziv**", odnosno general Mladić, slično Miloševiću, nije želio da razgovara sa generalom Nicolaijem. S tim u vezi, interesantno je saznanje da je Nicolai obavijestio telefonistu - zamislite telefonistu - "**da je zatražio zračnu podršku zbog srpskog napada na Srebrenicu**".[374] U 19.45 sati načelnik Komande UNPF-a, general Ton Kolsteren, "**ukazao je uredu SRSG** /tj. Akashiju - prim. S. Č./ **da su Srbi pokrenuli pješadijski napad u kojem, po procjeni, učestvuje približno 150 vojnika i da su Holanđani sa blokirajućih pozicija ispalili hice upozorenja na Srbe**".[375]

Upotreba zračne sile sabotirana je i na sastanku Kriznog štaba UNPF-a u Zagrebu. General Janvier je "**zakazao sastanak Tima za**

---

[372] **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 285. U 19.30 sati "**primljena je poruka da je još jedan položaj UNPROFOR-a u Srebrenici pod napadom, posmatračnica 'Lima'**" (Isto).

[373] Isto, paragraf 286.

[374] M. J. Faber, nav. dj., str. 73. Telefonista je odgovorio generalu Nicolaiju "**da će general Mladić u 21.00 sat biti u mogućnosti da razgovara sa Nicolaijem. Nicolai obećava da će nazvati kasnije, ako to za vas nije kasno**" (Isto).

Saznanje da je general Nicolai zatražio zračnu podršku, kao i lice kome je obavještenje dostavljeno, te način dostavljanja (telefonom) je smiješno, jadno i bijedno da ne može biti gore.

[375] **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 286.

krizne situacije za 19.55 sati.[376] **Na sastanku je zahtijevao da piloti NATO-a budu u kabinama, s obzirom da su Srbi jasno prekršili ranije upozorenje. Također je primjetno da mete za gađanje ne postoje, čemu se suprotstavio jedan od članova njegovog osoblja, tvrdeći da su identifikovana dva tenka i artiljerija i da su oficiri za navođenje aviona za ciljeve na zemlji na mjestu. U isto vrijeme je načelnik Komande UNPF-a navodno dodao da je Holandska vlada prebacila težište na izbjegavanje žrtava među svojim vojnicima i da nekoliko posmatračnica još funkcionira**".[377]

Zatim je general Janvier "**zatražio od načelnika Komande** /general Kolsteren - prim. S. Č./ **da stupi u kontakt sa holandskim Ministarstvom odbrane, da bi se odredilo koju vrstu odgovora podržava holandska vlada**" - "**kako holandska vlada gleda na zračnu podršku**". Američki oficir za vezu sa NATO-om napustio je sastanak, kako bi, pošto je Janvier naredio da avioni NATO-a budu u pripravnosti sa Koordinacionim centrom NATO-a za zračne operacije u Vićenci, saznao kada će avioni NATO-a biti spremni za napad. Holandska vlada je, prema *Izvještaju o Srebrenici*, bila za odluku "**za koju komandant bude vjerovao da je odgovarajuća, čak iako bi ona dovela do odmazde protiv holandskih mirovanjaka koji su uzeti kao taoci …**".[378]

---

[376] Isto; J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 42. Navedenom sastanku prisustvovali su glavni savjetnici generala Janviera: njegova dva francuska vojna pomoćnika, holandski načelnik štaba - general Ton Kolsteren, holandski pukovnik Harm de Jonge i štabni oficiri za obavještajni rad, zračne operacije i vezu sa NATO-om, kao i Akashijev pomoćnik (John Almstrom). Među ovim oficirima postignut je opći konsenzus da se odobri zračna podrška, na što je posebno insistirao Harm de Jonge. Međutim, Janvier je "oklijevao". De Jonge je "**rekao Janvieru**: '**Jučer ste Mladića odlučno upozorili i on Vam prkosi. Moramo izvršiti zračnu podršku**'" (J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 42-43).

Britanski oficir za zračne operacije ukazao je, tvrde Honig i Both, "**na rizik za zarobljene holandske vojnike ukoliko dođe do zračnih napada, ali se složio da 'moramo djelovati'. Čak i Almstrom je izrazio podršku**: '**Ako su snage pod vatrom, nemamo izbora. Akashi će se vratiti u 11.30 sati, ali za operaciju 'Blue Sword'** ('**Plavi mač**') **ne moramo ga čekati**'" (Isto, str. 43) (J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 42-43; **SREBRENICA 1995,** knjiga 2, str. 90).

[377] **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …**, paragraf 286.

[378] Isto, paragraf 287; J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 43.

Oko 21.05 sati Janvier je stupio u vezu sa Akashijem, te odmah poslije toga nazvao generala Mladića i razgovarao s njim ili s njegovim zamjenikom, generalom Tolimirom. Holandski general Ton Kolsteren u 21.10 sati javio je da se ministar Vorhoeve ne protivi zračnoj podršci. Do tada su avioni NATO-a bili u zraku na Jadranu i mogli su pogoditi svoje ciljeve u roku od pola sata nakon naredbe o napadu. Ali, general Janvier je i dalje "oklijevao". Sa prvim mrakom agresorski napad na Srebrenicu je prestao, usljed čega su Ujedinjene nacije odustale od akcije, "smatrajući" da bliska zračna podrška više nije potrebna.[379]

General Janvier je u 21.15 sati razgovarao sa generalom Tolimirom, rekavši mu da Ujedinjene nacije "**neće napustiti Enklavu i zatražio da VBS zaustavi svoj napad**".[380] Pet minuta kasnije (u 21.20 sati) Komanda UNPROFOR-a u Sarajevu obavijestila je "**da su Srbi zaobišli holandske blokade i da sada Holanđani i Bošnjaci koordiniraju zajedničku odbranu**".[381] To, međutim, nije bilo tačno.

General Janvier je ponovo u 21.20 sati pozvao Mladića **da mu se izvini i "kaže da je situacija nemoguća i da će učiniti sve što može da izbjegne upotrebu sile, ali da postoje granice ...**".[382]

General Janvier je u 21.35 sati osoblju svoje komande podnio kratak izvještaj "**o razgovoru sa Mladićevim uredom**". U to vrijeme u Zagrebu su primljeni izvještaji "**da je borba** /odnosno srpski napad - prim S. Č./ **u Srebrenici zaustavljena**". Komandant "**mirovnih snaga je zaključio da se UNPF suočava sa tri scenarija**:

1. **ništa ne činiti**, u tom slučaju Srbi bi ili zaustavili svoje napredovanje ili potpuno zaobišli položaje blokade;

2. **odmah pozvati blisku zračnu podršku**, ali s obzirom da je bio mrak i situacija konfuzna, ovo bi moglo biti rizično;

---

379 J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 43-44; **SREBRENICA 1995,** knjiga 2, str. 90; **REPORT ON SREBRENICA …**, paragraf 3.39.

380 **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 289.

381 Isto.

382 Isto.

3. **čekati upotrebu bliske zračne podrške do jutra**, da bi se izbjegao rizik pucanja na svoje jedinice i da se razjasne ciljevi”.[383]

Jedan oficir je zatim prenio poruku “**koju je upravo primio od komandanta Holandskog bataljona u Srebrenici**”, koji nije smatrao “**da bi neposredna zračna podrška u tom trenutku bila korisna, ali je izrazio želju da bude spremna do 06.00 sljedećeg jutra. NATO-ov oficir za vezu je odgovorio da piloti NATO-a mogu biti u stanju pripravnosti odmah, ali da ne bi mogli ostati u zraku cijelu noć**”.[384]

Komandant UNPF-a je, suočavajući se “**sa tri scenarija**”, “**sumirao svoj položaj, navodeći da te noći nije koristio neposrednu zračnu podršku zbog mraka i što bi bilo bolje da holandska pješadija na terenu zaustavi srpsku pješadiju ...**”.[385]

---

383 Isto, paragraf 290.

384 Isto.

385 Isto, paragraf 291. Karremans je 10. jula, prema rezultatima istraživanja Ujedinjenih nacija, bio za to da se bliska zračna podrška odgodi do 06.00 sati 11. jula (“**Komandant Holandskog bataljona nije smatrao da bi bliska zračna podrška u tom trenutku bila korisna, ali bi volio da bude spremna do 06.00 sati sljedećeg jutra**“ - **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …**, paragrafi 276 i 291). Međutim, u **REPORT ON SREBRENICA …** to ne piše, već se navodi da Karremans “**još uvijek nije smatrao da bi zračna podrška u formi CAS bila izvodljiva**” (**REPORT ON SREBRENICA …**, paragraf 3.24), pri čemu je očigledna kontradiktornost u raspoloživim izvorima, na koju ukazuje Hasan Nuhanović (H. Nuhanović, nav. dj., str. 257-258).

Zaista je zanimljivo utvrditi zašto je Karremans odjednom promijenio svoj stav i tražio odgodu bliske zračne podrške - do 06.00 ujutro 11. jula, kako se to navodi u *Izvještaju o Srebrenici*. Ta Karremansova ocjena dobro je došla generalu Janvieru, koji je sve vrijeme “oklijevao”, za razliku od svojih saradnika koji su tražili da se djeluje odmah, bez daljeg čekanja te uprkos podacima sa terena. Tako su, nakon 21.30 sati Karremans i Janvier bili istog mišljenja da se sa odlukom o bliskoj zračnoj podršci čeka do jutra (H. Nuhanović, nav. dj., str. 258-262). Govoreći o tome, Hasan Nuhanović je izveo nekoliko zaključaka: “**- Karemans je, između ostalog, odgovoran i kriv, jer je prije ponoći 10. jula Komandi UNPROFOR-a (UNPF-a) poslao dezinformacije o tome da su, takozvane blokirajuće pozicije Holbata 3 sposobne izdržati do jutra, a pri čemu nije imao direktan vizuelan kontakt ni sa blokirajućim pozicijama ni sa položajima snaga VRS-a, jer se nalazio 6 km udaljen od blokirajućih pozicija, a oko 8 km od snaga VRS-a. Ove dezinformacije je poslao, jer se bojao da bi upotrebom ‘bliske zračne podrške’ situacija eskalirala i dovela do neželjenih posljedica po njegove vojnike i njega lično. Pri tome je dao jedan, ali pogrešan argument, opisujući situaciju u**

General Janvier je, u skladu sa svojom politikom "oklijevanja", odnosno neodobravanja zračne podrške, i svojim nerazumljivim "scenarijima", a posebno neuvjerljivim razlozima zbog kojih nije koristio blisku zračnu podršku ("**zbog mraka i što bi bilo bolje da holandska pješadija na terenu zaustavi srpsku pješadiju**"), oko 22.00 sata donio dvosmislenu, nejasnu, nedorečenu i neodređenu, hipotetički formulisanu odluku da "**sjutra ujutro u šest sati NATO mora biti spreman. Ako bude potrebno, odobriću zračnu podršku, ali ne ako prijetnja bude dolazila samo od pješadije**".[386] Sama činjenica o korištenju kondicionala u toj njegovoj odluci ukazuje na njegove prave namjere - odluku za zračnu podršku on nije ni namjeravao donijeti. S obzirom na to da su

---

Srebrenici kao relativno stabilnu, uz tvrdnju da su snage VRS-a stale sa napadom, iako je znao da ne može biti siguran da je taj zastoj znak da je ofanziva na grad potpuno prestala; jer je VRS svakog prethodnog dana zastajala sa padom mraka, a nastavljala sa napadom sa dnevnom svjetlošću.

Također je kriv i odgovoran, jer je u svojoj poruci od 09. jula izrazio protivljenje upotrebi 'bliske zračne podrške', a da nije dovoljno jasno izrazio svoj zahtjev da se 'bliska zračna podrška' zamijeni 'masovnim zračnim udarima', već je blagim izražavanjem samo sugerirao da 'bi se to trebalo učiniti ako se želi zaustaviti napad VRS-a'. Čineći to, na ovaj način on je svojoj višoj komandi ostavio otvorenu mogućnost da se njegova sugestija potpuno ignorira.

Također je odgovoran i kriv, jer o tome nije informirao vlasti enklave Srebrenica, što je bio obavezan učiniti, već je, umjesto toga, ovim vlastima prenio nepotpune i netačne informacije, čime ih je obmanuo, a što je dovelo do neželjenih posljedica - katastrofe.

- Janvier je, između ostalog, odgovoran i kriv, jer je potpuno ignorirao poruku komandanta Holbata 3, potpukovnika Karemansa, od 09. jula, u kojoj Karremans sugerira da se jedino upotrebom 'masovnih zračnih udara' može postići željeni efekt, a da se to ne može postići upotrebom 'bliske zračne podrške'. Kako je bilo zaključeno i u izvještaju potpukovnika Karemansa o situaciji, Janvier je morao znati da će situacija u tom smislu biti ista, ili čak gora, i narednog dana 10. i 11. jula i nakon 06.00 sati, te da će jedini način da se uspješno upotrijebe zračne snage biti u formi 'masovnih zračnih udara'.

Unatoč tome, on je Karremansa ostavio u zabludi i nastavio je, sa svojim saradnicima, govoriti samo o terminu 'bliske zračne podrške'.

Da stvar bude gora, Janvier u 06.00 sati 11. jula nije odobrio čak ni blisku zračnu podršku" (Isto, str. 260-261).

[386] J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 44; **REPORT ON SREBRENICA...**, paragraf 3.39.

avioni NATO-a bili spremni za blisku zračnu podršku trupama Ujedinjenih nacija, odnosno Holandskom bataljonu - avioni su bili na višem stepenu borbene gotovosti ili su kružili iznad Jadranskog mora, čekajući na zahtjev, nepotrebno je i neozbiljno Janvierovo naglašavanje da "**sjutra ujutro u šest sati NATO mora biti spreman …**".

U 22.30 sati, u trećem razgovoru sa Gobilliardom, general Janvier je potvrdio da će avioni u 06.00 sati biti iznad Jadranskog mora.[387]

Akashijev delegat u Beogradu telefonirao je u 22.45 sati njegovom uredu u Zagrebu "**da bi kazao da se sastao sa predsjednikom Miloševićem, koji je odgovorio da se od njega ne očekuje previše, jer bosanski Srbi 'njega ne slušaju**'".[388] I ovo je, nažalost, primjer pogrešne i lažne politike Ujedinjenih nacija i Zapada prema Miloševiću, njihovom glavnom saradniku i sagovorniku.

General Janvier je u 23.00 sata "**obavio razgovor sa generalom Tolimirom, koji mu je rekao da su ofanzivne akcije zaustavljene**", te, nakon toga, "**tražio da se zakaže sastanak Tima za 06.00 sati sljedećeg jutra**".[389] Poslije toga, on je poslao izvještaj Ujedinjenim nacijama u New Yorku, "**sa dopunom situacije od 23.00 sata 10. jula**",[390] u kome je, između ostalog, "**objasnio zašto se te večeri odlučio protiv upotrebe bliske zračne podrške**" i, s tim u vezi, "**dodao da bi avioni NATO-a, počevši od 06.00 sati idućeg dana, bili u zraku spremni da sprovedu misiju bliske zračne podrške ubrzo nakon poziva, i protiv pješadije ako bude potrebno, ukoliko se pozovu da to učine**".[391]

General Janvier je i tokom 10. jula, kao i kasnije, bio u stalnom kontaktu sa generalima Vojske Jugoslavije (i "Vojske Republike Srpske")

---

387 M. J. Faber, nav. dj., str. 77. To je ujedno bio i odgovor Karremansu na njegovo pitanje, od 21.30 sati, da li će avioni sljedećeg jutra (11. jula, u 06.00 sati) biti iznad Srebrenice (Isto, str. 76-77).

388 **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …**, paragraf 291.

389 Isto, paragraf 292.

390 Isto, paragraf 293.

391 Isto, paragraf 294.

Mladićem i Tolimirom. U razgovoru sa Mladićem (u 21.20 sati) Janvier ga je uvjeravao "**da će učiniti sve što može da izbjegne upotrebu sile ...**".[392]

To je uvjeravanje general Janvier, zaista, i održao, jer je te večeri odbio upotrebu neposredne zračne podrške, s obrazloženjem da će avioni NATO-a biti spremni sljedećeg dana "**da sprovedu misiju bliske zračne podrške ... ako bude potrebno, ukoliko se pozovu da to učine**".[393]

Srpski agresor je, u nastojanju da po svaku cijenu i na razne načine izbjegne zračne udare i time neometano zauzme sigurnu zonu Ujedinjenih nacija, pokušavao "**nametnuti pritisak na štetu Holandskog bataljona, putem raznih ultimatuma**". S tim u vezi, on je oko 21.00 sat, preko radija "**u vozilu posredstvom jednog od komandira grupe koji je zadržan od strane BSA** /odnosno dobrovoljno prešao, kao i mnogi drugi, na srpsku stranu - prim. S. Č./ **u Bratuncu**" poslao sljedeću poruku: "**Od 06.00 sati sljedećeg dana Holandskom bataljonu se daje 48 sati da napusti Enklavu, zajedno sa lokalnim stanovništvom. Snage BSA garantuju da oni neće biti povrijeđeni za vrijeme njihovog povlačenja**."[394]

---

392 Isto, paragraf 289.

393 Isto, paragraf 294. U dnevnicima Petog taktičkog štaba savezničkih snaga u Vićenzi, kao i glavne Komande NATO-a (AFSOUTH) u Napulju "**nisu spomenute zračne aktivnosti NATO-a za jutro 11. jula**", niti su "**postojale indicije o bilo kakvim pripremama za zračne udare ili blisku zračnu podršku koju je očajnički očekivao Holandski bataljon**". Pored toga, "**do 04.30 sati nije bilo nikakve komunikacije među štabovima, iako su avioni stavljeni na 60-minutnu pripravnost u 21.15 sati 10. jula. Jedini pokazatelj toga je bila činjenica da je isturenim zračnim kontrolorima (Forward Air Controllers) u enklavi naređeno da kontaktiraju Centar za koordinaciju zračnih operacija u Sarajevu u 05.00 sati**" (**NIOD**, Chapter 3, str. 380).

U *Report on Peace Operations*, Ministarstva odbrane Kraljevine Holandije, od 10. jula 1995, je "**pisalo da je bliska zračna podrška već zatražena za 06.00 sati 11. jula**". S tim u vezi, istraživači NIOD-a navode da je "**odobrenje zavisilo od ishoda predloženih razgovora između Janviera i Mladića**" i da je general Nicolai "**namjeravao, ne samo da fokusira blisku zračnu podršku na tenkovske nego i artiljerijske položaje oko Srebrenice**". Međutim, u navedenom izvještaju se "**ne navodi izvor te informacije. Međutim, ipak, se spominju konsultacije između Gobilliarda i Janviera, kao i činjenica da je Janvier izjavio da neće oklijevati da 'dâ direktnu dozvolu' za blisku zračnu podršku ukoliko VRS nastavi sa napredovanjem**" (Isto, str. 379-380).

394 **REPORT ON SREBRENICA ...**, paragraf 3.40; **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 294.

Oko ponoći (24.00 sata, 10. jula 1995) zamjenik komandanta Holandskog bataljona, major Franken, na navedeni ultimatum srpskog agresora je odgovorio: "**BSA mora se povući počevši od 06.00 sati - neizvršenje će rezultirati zračnim udarima**" ("**…. in result in large scale air strikes**").[395]

Vojno i političko rukovodstvo Srebrenice je **u noći 10. jula** (**u 23.00 sata**) u zgradi PTT-a održalo sastanak, na kome je, u izuzetno složenim i teškim uslovima, vođena rasprava o planiranim aktivnostima u odbrani sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice. S tim u vezi, razmatrana je mogućnost preduzimanja kontranapada protiv srpskih snaga,[396] jer bi, "**u slučaju uspješne kontraofanzive, UNPROFOR nešto učinio**".[397]

Za vrijeme tog sastanka, a nakon što je donesena odluka o kontranapadu, iznenada je i neočekivano, "**ubrzo nakon ponoći**", major Pieter Boering (oficir Holandskog bataljona) "**ušao na sastanak 'kao da je znao za sastanak i odluke koje su donesene'. Boering je najavio zračne udare NATO-a, stavio mapu na sto, pokazao na ciljeve i tražio od bosanskih Muslimana da se drže podalje od tih prostora zbog opasnosti - nazvao je to 'zona smrti'. Vrijeme zračnih udara je bilo 'ili prije zore ili u zoru'. Boering je, također, naveo da je izdat ultimatum koji zahtijeva povlačenje VRS-a**", pri čemu "**nije bilo spomena o ARBiH i Općini o tome šta će se desiti nakon zračnih udara**".[398]

U Srebrenici su se, u ponoć sa 10. na 11. juli, komandiri četa Holandskog bataljona "**sreli sa Karremansom da ažuriraju plan aktivnosti**

---

395 **REPORT ON SREBRENICA …**, paragraf 3.40.

396 **NIOD**, Chapter 3, str. 380.

397 Isto, str. 380-381. Armija Republike Bosne i Hercegovine je, prema istraživačima NIOD-a, "**bila puno jača u noći, jer je djelovala na poznatom terenu bez mina i sumnjali su da su njihovi protivnici na teritoriji predloženoj za napad većinom plaćenici. Meholjić, koji je u školi učio ruski, čuo ih je kako govore na liniji fronta**" (Isto, str. 381).

398 Isto, str. 381. Navedena izjava i postupak majora Boeringa su, prema dr. Ilijazu Pilavu, koji je, također, prisustvovao tom sastanku i mislio da je odluka o kontranapadu donesena, imali za posljedicu "**da niko nije pravio dalje pripreme za kontraofanzivu predloženu ka Zelenom Jadru**" (Isto).

za naredni dan". Tom prilikom Karremans je **izjavio "da je UN postavio ultimatum o povlačenju VRS do 06.00 sati po lokalnom vremenu. Ako VRS to ne učini, rezultirat će jakim zračnim udarima. Zračni udari bi bili sa ciljem napadanja i uništavanja nekoliko meta oko enklave istovremeno**".[399]

Karremans je bio pod utiskom da će svi srpski artiljerijski položaji biti uništeni, te je, također, "**objavio skori dolazak četrdeset aviona NATO-a**".[400] Međutim, major Franken je **negirao da je o tome bio upoznat - "takva najava**", po njemu, "**nikada nije došla do njega**".[401] Očigledno je Karremans bezočno lagao, što, pored ostalog, potvrđuje i major Franken.

Komandant Holandskog bataljona je u noći 10/11. jula, neposredno nakon drugog sastanka sa generalom Mladićem u Bratuncu, na sastanku u Srebrenici (u zgradi PTT-a, bez prethodne najave, u trenutku kada su branioci vodili žučnu raspravu o aktivnostima za odbranu Srebrenice - o kontranapadu) obavijestio bošnjačko političko i vojno rukovodstvo da je agresor ponudio "**ultimatum za 'predaju', što je UNPROFOR kategorički odbio**", i "**da će, počevši od 06.00 sati 11. jula (tj. 5-6 sati kasnije), NATO provesti masovne zračne udare protiv položaja VBS oko Enklave, ukoliko se oni ne povuku iza prvobitnih granica sigurne**

---

399 **NIOD**, Chapter 3, str. 380. Karremansova izjava je, tvrde istraživači NIOD-a, "**stavila i njegovu jedinicu i ARBiH u nepovoljan položaj**" (Isto).

Komandiri četa, navode istraživači NIOD-a, "**nisu dovodili u pitanje Karremansovu izjavu**. **Međutim, jedan je, gledajući unazad, mislio da je ultimatum čudan u smislu korištenja riječi 'počnite povlačenje'. Uostalom, da su se tenkovi VRS okrenuli za sto metara, oni bi ispunili ultimatum. Karremans je naredio komandirima četa da još jednom pogledaju ciljeve i da ih ponovo pošalju.**

Na osnovu podataka koje je poslao Karremans, komandiri četa dali su uputstva svojim jedinicama. Sveukupna atmosfera među jedinicama bila je da će ubrzo svjedočiti stvaranju historije. Konačno će nešto biti urađeno, a bosanski Srbi kažnjeni" (Isto).

400 Isto. On je, navode istraživači NIOD-a, "**očito bio obaviješten od svoje više komande, Sektora Sjeveroistok u Tuzli. Prema tom izvoru izvjestan broj letjelica bi učestvovao u napadu na položaje VRS na Pribićevcu**" (Isto).

401 Isto.

zone ...”, te je sugerisao da Bošnjaci trebaju biti što dalje od “**trenutne linije fronta i zauzeti skloništa u svojim kućama**”, jer će “**sve što se kreće biti uništeno**”.[402] Neposredno poslije toga, a nakon što je “**usli-**

---

[402] **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 295; **REPORT ON SREBRENICA ...**, paragraf 3.41; M. J. Faber, nav. dj., str. 36; J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 45-46; H. Nuhanović, nav. dj., str. 238-247. Hasan Nuhanović je, u svojstvu prevodioca, prisustovao tom sastanku i pružio vjerodostojnu rekonstrukciju tog događaja, održanog u dramatičnom trenutku za sigurnu zonu Ujedinjenih nacija Srebrenicu i njeno stanovništvo. Potpukovnik Karremans je tada izjavio sljedeće: “**Imam i dobre i loše vijesti. Bila su dva ultimatuma. Jedan su uputili Srbi stanovništvu enklave Srebrenice i prema njemu Srbi garantiraju bezbjednost svima koji dođu na Žuti most i predaju oružje. Nakon toga svako bi bio slobodan da ide tamo gdje želi. Dalje, prema ovom ultimatumu, svi predstavnici međunarodne zajednice moraju izaći iz enklave preko Žutog mosta.**

Srbi su rekli da se ovaj ultimatum mora ispuniti u roku od 24 sata.

Osim ovog ultimatuma, UNPROFOR je, također, dao ultimatum Srbima prije sat vremena. General Nikolai je telefonom razgovarao sa generalom Tolimirom koji je na Palama. General Nikolai je prenio generalu Tolimiru ultimatum prema kojem se Srbi do 06.00 sati ujutro moraju povući na pozicije, koje su držali do 06. jula i moraju dozvoliti da se UNPROFOR vrati na svoje posmatračke tačke. Ako se ne povuku do 06.00 ujutro, uslijediće zračni udari.

Od svoje više komande sam upravo, telefonom, dobio informaciju da će, ako Srbi ne ispoštuju ultimatum, od 40 do 70 borbenih aviona napasti i sravniti sa zemljjom sve što se nalazi između grada i početnih položaja VRS-a u Zelenom Jadru (Karremans je, govoreći, na mapi pokazao taj dio teritorije). Sve što se bude kretalo na dvije ili četiri noge, na dva ili četiri točka u ovom reonu će biti zbrisano sa lica zemlje“ (H. Nuhanović, nav. dj., str. 241-242).

Nakon što je “**na mapi pokazao neke od ciljeva koji bi trebalo biti meta zračnih udara**”, Karremans je rekao**:** “**U 06.00 ujutro će lično komandant UNPROFOR-a, general Rupert Smith, sletjeti helikopterom u južni dio enklave (pokazavši rukom zonu između grada i Zelenog Jadra), i izvršiće inspekciju’**” (H. Nuhanović, nav. dj., str. 242).

Imajući u vidu činjenicu da se general Smith još uvijek nalazio na odmoru, te da se, “**zbog težine situacije**”, u komandu UNPROFOR-a vratio “**rano uveče 12. jula**” (**ICTY**, IZJAVA SVJEDOKA: Rupert Smith, broj 00848883, paragraf 77, 14. august 1996), očigledno je Karremans otvoreno lagao, bio svjestan svojih laži o tome da će “**u 06.00 ujutro lično komandant UNPROFOR-a, general Rupert Smith, sletjeti helikopterom u južni dio**” sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice, znajući da to nije tačno. Riječ je o čovjeku bez minimuma moralnih kvaliteta, koji do vrhunca demonstrira licemjerstvo, pri čemu je u potpunosti degradirao dostojanstvo, ponos i čast oficira Ujedinjenih nacija i Kraljevine Holandije, čime je zaslužio najveću i najtežu osudu.

jedio niz pitanja u vezi sa detaljima zračnih udara i o vjerovatnoći da

---

Istraživači NIOD-a su u trećem poglavlju (Chapter 3), pored ostalog, razmatrali pitanje sastanka između Karremansa i političkog i vojnog rukovodstva Srebrenice u noći 10/11. jula ("*The Night of 10 to 11 July*: *Last Meeting between Karremans and the Opstina*"). S tim u vezi, oni tvrde da je **te noći, nakon** "**posjete**" **majora Boeringa,** Karremans "**posjetio zgradu PTT-a zbog sastanka koji je održan kratko nakon ponoći**". O tome kako je "**sastanak dogovoren**" "**postoje različita mišljenja**". **Jedno je "da je ratni predsjednik Općine, Osman Suljić, zatražio od Boeringa na ranijem sastanku da pita Karremansa da lično prisustvuje sastanku u zgradi PTT-a. Drugo mišljenje je bilo da je Karremans zatražio sastanak sa Ramizom Bećirovićem u zgradi PTT-a oko ponoći da bi objasnio 'ultimatum' postavljen VRS i iminentnu NATO podršku. U svakom slučaju, sastanak sa Karremansom je održan i na njemu su prisustvovali svi članovi ratnog Predsjedništva potpuno obučeni u vojne odore. Karremans nikako nije sjeo tokom ovog sastanka, a i ostali su stajali. Karremans se činio opuštenijim nego inače, te je izjavio da je dobio informaciju od svojih nadređenih o napadu na pozicije VRS. Major ARBiH Nedžad Bektić je primijetio Karremansov optimistični pogled i 'ciničan smijeh'. Karremans je tražio od Ramiza Bećirovića da povuče svoje trupe iz dometa bombardovanja. Karremans je pokazao na mapu i insistirao da stanovništvo mora biti evakuirano prije početka bombardovanja. Avioni će gađati svaku pokretnu metu. Pokazujući u smjeru Zelenog Jadra, Karremans je rekao**: '**Sutra će sve biti razneseno. Niko u toj zoni neće preživjeti**.' **Bećirović je upitao šta stanovništvo treba da radi tokom zračnog udara i savjetovao da se svi trebaju držati što dalje od linija borbe i potražiti zaklon u lokalnim kućama. Karremans je, također, izjavio da je bosanskim Srbima postavljen ultimatum; što nije bilo novo prisutnima, jer je Izetbegović u Sarajevu već razgovarao sa Opštinom sat ranije …**" (**NIOD**, Chapter 3, str. 381).

Veoma je zanimljivo ukazati na činjenicu da o navedenom, nenajavljenom i iznenadnom, Karremansovom susretu sa organima vlasti Republike Bosne i Hercegovine u Srebrenici **REPORT ON SREBRENICA …**, navodi samo jednu jedinu rečenicu, što je samo po sebi veoma indikativno, a koja glasi: "**Oko ponoći komandant Bataljona se sreće sa lokalnim zvaničnicima, gdje ih je informisao da je on ubijeđen da će NATO lansirati zračne udare na položaje BSA ujutro 11. jula**" (**REPORT ON SREBRENICA …**, paragraf 3.41).

Očigledna je namjera da se navedeni Karremansov "poduhvat" samo konstatuje, pri čemu se, osim datuma (11. juli), ne navodi vrijeme (sat) početka (očekivanih) zračnih udara NATO-a – nikako se ne navodi "**06.00 sati**". Umjesto toga, **REPORT ON SREBRENICA …** navodi određene činjenice koje nikako ne stoje ("**Armija BiH je naznačila da bi pozicije bile zauzete na bokovima pozicije čete B. Te noći primijećena su vatrena dejstva u prekidima, kako puščana vatra, tako i artiljerijska i vatra iz minobacača. Ogromne grupe izbjeglica, od kojih su neke bile naoružane, su se, također, kretale u pravcu sjevera. Grupa od oko 300 pripadnika BiH** /Armije Republike Bosne i Hercegovine - prim. S. Č./ **je nestala u noći, krećući se u pravcu zapada**") - Isto.

se oni uopće dogode” i “**prisutni izrazili svoje nepovjerenje i ogorčenje prema UNPROFOR-u**” u toku noći, “**kolona ljudi, mnogi od njih naoružani borci**”, napustili su Srebrenicu.[403]

---

403 **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI** ..., paragraf 296; H. Nuhanović, nav. dj., str. 243. Ramiz Bećirović je, prema istraživačima NIOD-a, “**vjerovao Karremansu kada je ovaj najavio predstojeću blisku zračnu podršku. To je nagovijestilo kraj odbrambenih operacija od strane ARBiH. Bećirović je pitao šta će Holandski bataljon učiniti kada se VRS povuče. Karremans je, prema Bećiroviću, odgovorio da bi Holandski bataljon ponovo zauzeo svoje ranije pozicije**” (**NIOD**, Chapter 3, str. 381).

Međutim, “**gradonačelnik Srebrenice, Fahrudin Salihović, imao je malo vjere u predložene zračne udare. Karremans je, ipak ubijedio ratnog predsjednika Osmana Suljića. On je tvrdio da je Karremans otvoreno pitao**: ‘**Da ste na mom mjestu da li biste vjerovali da je zračna podrška blizu?**’ **Karremans je odgovorio potvrdno. Suljić je kasnije**”, tvrde istraživači NIOD-a, “**to navodio kao momenat kada ga je Karremans izdao. Zapravo, 11. jula je predložio da se Karremans uhapsi zbog izdaje. Mislio je da će takvo djelovanje ubrzati pomoć UN-a. Prije toga, Suljić je tvrdio da se dobro razumije s Karremansom. Prema Suljiću, Karremans je učinio sve u njegovoj moći da spasi vojnike i sam je bio veoma uplašen. Tvrdio je da su bosanski Muslimani planirali kontraofanzivu, i činjenica da će mnogi umrijeti nije bila bitna, jer će svakako biti ubijeni u nekom momentu, rekao je Suljić kasnije**.

Oficir ARBiH Nedžad Bektić potvrdio je objavu prisutnima na sastanku. Činilo se da je sve pod kontrolom. VRS je dat ultimatum i oni su se trebali povući. Nacrtane su linije na mapi koje su označile ‘zonu smrti’. ARBiH je sastavila plan ‘sve ili ništa’ napada sa leđa VRS svim mogućim sredstvima, krećući se preko Pusmulića prema Zelenom Jadru. U tom pogledu prisutni na sastanku nisu imali drugog izbora nego da vjeruju Karremansu.

Načelnik policije Hakija Meholjić rekao je da je Karremans obaviješten o predloženom kontranapadu tokom sastanka. Meholjić je vidio kontranapad kao posljednju priliku da se zadrži kontrola nad Srebrenicom. Vjerovao je da će neuspjeh UN-a da razvije zračne udare rezultirati katastrofom, i da će onda biti prekasno da se enklava spasi. Karremans je izjavio da vođe za sebe trebaju odlučiti da li će napraviti kontraofanzivu ili ne; ali da će njihove jedinice biti pometene pred zračnim udarima. Zbog toga im je tražio da otkažu plan. Meholjić je rekao da je pitao Karremansa šta bi se desilo ukoliko se zračni udari ne uspiju ostvariti, jer će Srebrenica zasigurno biti izgubljena. Karremans je odgovorio da je ‘naš zadatak da čekamo’. Meholjić je želio da nastavi sa planiranom kontraofanzivom, jer nije vjerovao da će ‘zona smrti’ biti napadnuta u 06.00, kako je tvrdio Karremans. Prema njemu, nije bilo razlike da li će njegovi ljudi poginuti od zračnih udara ili od strane VRS. Komandanti brigada ARBiH, Ibro Dudić i Zulfo Tursunović, podržali su Meholjićevu ideju ostvarivanja planiranog napada, ali su im se protivili Ramiz Bećirović i ostali komandanti brigada. Članovi Općine su, također, podržavali Karremansov stav.

Komandant Karremans je te noći ("**u noći 10/11. jula**"), prema podacima Komande 28. divizije Armije Republike Bosne i Hercegovine, obavijestio predstavnike Komande te jedinice i organe civilne vlasti kako

---

Diskusija je kulminirala odlukom da se napad ne izvrši. Prema Bećiroviću tu odluku su donijeli tek nakon odlaska Karremansa. Bećirović je potom uputio ARBiH da se povuče dva kilometra na sigurnu udaljenost od linija VRS.

Karremans je kasnije opisao sastanak kao najdepresivniji na kome je ikada prisustvovao. Diskusije su bile bolne, svi su bili iscrpljeni, tenzije opipljive. Pokušao je da ubijedi prisutne da će UNPROFOR ispuniti svoja obećanja njemu. Karremans se time pozivao na razgovor koji je vodio sa Komandom Bosne i Hercegovine u kojem se reklo da će 'od 06.00 sati svi poznati ciljevi, sve što se kreće ili puca, biti eliminisano' - implicirajući zračne udare. Prema njemu, zona južno od Srebrenice je bila ciljna zona, zbog čega je apelovao na ARBiH da se povuku prema južnim rubovima grada. U svojoj knjizi /SREBRENICA - prim. S. Č./ **Karremans nije spomenuo planove ARBiH za kontraofanzivu**" (Isto, str. 382).

Karremans je, "**inače, uvijek na razgovore s nama slao izaslanika, a sada je došao lično da nam saopšti tu vijest', sjeća se Ramiz Bećirović. 'Karremans nam je objasnio da su Srbi dužni da se o ultimatumu izjasne najkasnije sutra do šest ujutro. A ako do tog vremena ne reaguju na ultimatum, uslijediće avio-udari od kojih će 'gorjeti zemlja'. Dakle, u svakom slučaju biće sutra udari iz vazduha ako se Srbi ne povuku iz zaštićene zone. S obzirom na to da smo imali loše iskustvo sa UNPROFOR-om, tražio sam od njega garancije za to što nam govori. On je rekao da su vlade 'svih zemalja' postigle dogovor o sutrašnjim avio-udarima**".

"Karremans je, prema Bećirovićovom sjećanju, tražio da se zbog avio-udara 'izvrši odvajanje snaga', odnosno da se naši borci, koji se nalaze na linijama blizu srpskih položaja, povuku na određenu udaljenost kako se ne bi našli u zoni koja će biti bombardovana, odnosno koja će 'gorjeti'.

'Karremans nas je ubijedio i ja sam mu povjerovao da će sigurno sutra uslijediti udar NATO-a', kaže Bećirović. 'Nakon odlaska Karremansa, u zgradi Pošte smo mi, iz političkog i vojnog rukovodstva, donijeli odluku da odustanemo od sutrašnjeg kontranapada'" (Š. Hodžić, nav. dj., str. 262-263).

Nakon što je Karremans otišao, vojno rukovodstvo 28. divizije je bilo podijeljeno. S tim u vezi, Mient J. Faber piše: "**Bećirović se slaže da se vjeruje Dutchbat-u, što znači da se ne poduzimaju akcije, ali Meholjić više ne vjeruje. Većina se slaže sa Bećirovićem, dok Meholjić odlučuje, po svojoj volji, da se sa grupom muškaraca privuče iza leđa BSA** /"Vojska Republike Srpske" - prim. S. Č./. **Grupa se sastoji od nekoliko policijskih jedinica i dvije čete, otprilike osam stotina ljudi. Osman Suljić je jedan od njih i on je poslan u rano jutro, 11. jula, u Srebrenicu da traži dozvolu za napad od Bećirovića, ali Bećirović to odbija. On želi sačekati do 06.00 sati na zračne napade. Zračni napadi nisu počeli i muslimanske jedinice besciljno lutaju po enklavi. Ponegdje se i vode borbe, ali raspad 28. divizije je definitivan**" (M. J. Faber, nav. dj., str. 36).

je “**Komanda UN-a**” agresoru dala ultimatum da se povuče izvan sigurne zone Ujedinjenih nacija na prethodne pozicije, te da se o ultimatumu mora izjasniti do 06.00 sati 11. jula. U slučaju da agresor ne prihvati ultimatum uslijedili bi “**žestoki zračni udari masovnog karaktera po agresorskim ciljevima u sigurnoj zoni, a prostor od južnih prilaza gradu do Zelenog Jadra proglašen je ‘zonom smrti’ u kojoj će biti gađano sve što se kreće**”. Nakon obećanih zračnih udara, koje je potpukovnik Karremans objelodanio u ime UNPROFOR-a i/ili NATO-a – po Hasanu Nuhanoviću/ od “**više komande** -, za šta je imao “**čvrste garancije**”, uvjeravajući prisutne da mu moraju vjerovati (“**morate mi vjerovati**”) i savjetujući “**lokalnu odbranu da se primiri i sve prepusti UNPROFOR-u i NATO-u**”, tražeći od 28. divizije Armije Republike Bosne i Hercegovine “**da ostane mirna i sačeka masovne zračne udare, koji se trebaju desiti u 06.00, naredno jutro**”, Komanda divizije je, očekujući zračne udare, donijela odluku “**da obustavi planirana ofanzivna dejstva u ranim jutarnjim satima**” kako bi sačuvala vlastite snage od udara NATO avijacije.[404]

---

[404] AIIZ, inv. br. 4-247, Armija Republike BiH, Komanda 2. korpusa, Komanda 28. d. KoV/28. divizija kopnene vojske - prim. S. Č./, str. pov. br. 01-24/95, Tuzla, 24. juli 1995 - Komandi 2. korpusa, Tuzla; M. J. Faber, nav. dj., str. 36 i 115; Š. Hodžić, nav. dj., str. 262-263.

Nakon što je Karremans iznio “**dobre vijesti**” “**u sali je nastao tajac, da bi nakon toga među prisutnim predstavnicima vlasti enklave nastalo komešanje. Komandanti su gledali jedni u druge, ne znajući šta da kažu niti kako da reagiraju. Atmosfera u sobi je bila naelektrizirana i napeta, ali se u isto vrijeme osjećalo i ushićenje. Na licima predstavnika vlasti enklave moglo se vidjeti da im je, iznenada, ono što im je Karremans upravo saopćio ponovo ulilo optimizam i vjeru da situacija i nije tako crna kako je izgledala prije samo nekoliko minuta.**

Nekima se oteo i osmjeh, iako su ga pokušali sakriti od drugih. Odavao se utisak da je većina njih pomislila: To je to, konačno. Ipak, bilo je i onih na čijim se licima nije mogla primijetiti nikakva promjena raspoloženja, kao što je Hakija Meholjić, Fahrudin Salihović i Ramiz Bećirović.

Hakija i Fahrudin su, nakon zastoja u razgovoru, počeli postavljati pitanja, gledajući u Karremansa. I Ramiz je postavio nekoliko pitanja.

Na pitanje šta će se dogoditi ako četnici ne odgovore na ultimatum, tj. ako do 06.00 sati ujutro ne obavijeste UNPROFOR da li će se ili neće povući (znajući iz iskustva da je ovo bila taktika VRS-a u razvlačenju i dobijanju na vremenu), Karremans je odgovorio: ‘**Bit će bombardirani i u tom slučaju odmah nakon isteka rok.**’

U jutarnjim satima 11. jula Holandski bataljon je obavijestio 28. diviziju Armije Republike Bosne i Hercegovine da se agresor nije izjasnio o ultimatumu i da su "**na teren upućena dva britanska oficira, kao i ekipe snaga UN-a u Srebrenici, čiji je zadatak bio navođenje aviona**

Na pitanje kako se stanovništvo treba ponašati u toku udara; da li treba biti u skloništima, Karremans je odgovorio 'da neće biti opasnosti ni po koga ko se bude nalazio van zone koju je označio'" (H. Nuhanović, nav. dj., str. 242-243).

Nakon što je **"uslijedio niz pitanja u vezi sa detaljima zračnih udara i o vjerovatnoći da se oni uopće dogode. Prisutni su izrazili svoje nepovjerenje i ogorčenje prema UNPROFOR-u, a u tome je posebno skeptičan bio Fahrudin Salihović koji je rekao: 'Ja mislim da od svega toga neće biti ništa. Ja vama više ne vjerujem.'**

I drugi su izrazili svoje nepovjerenje, ali su i dalje nastavili da međusobno diskutuju o toj mogućnosti. Onda je Ramiz Bećirović zatražio od Karremansa da ovaj pojasni način djelovanja aviona.

Karremans je odgovorio: 'Ja nisam neki ekspert, ali se ovdje radi o velikom broju aviona koji su vrlo precizni tako da će sve što bude živo i što se kreće u ovoj zoni biti uništeno.'

Onda je, ponovio, na mapi pokazao zonu između grada i Zelenog Jadra i rekao: 'Sutra će u 06.00 časova ovo biti zona smrti za svakoga ko se bude u njoj nalazio.'

Osman Suljić je tada upitao: 'Možete li nam vi kao čovjek, garantirati da će se ovo zaista dogoditi. Pitam vas kao čovjeka, a ne kao komandanta?'

Karremans je odgovorio: 'Ja nisam vidovit da mogu čitati budućnost', i završio je rečenicom: 'Do not shoot a piano player.' Ja sam ovo, ni sam ne znajući šta je Karremans time mislio reći, preveo kao: 'Ne pucajte na pijanistu, ne pucajte na onoga ko donosi dobre vijesti.'

Nakon toga, među predstavnicima vlasti enklave nastavljena je međusobna i glasna diskusija, ali Karremans je naglo ustao sa stolice i rekao 'kako više nema šta reći i da odlazi'" (Isto, str. 243; M. J. Faber, nav. dj., str. 36).

U periodu od 6. do 11. jula 1995, kao i ranije, Komanda 28. divizije Armije Republike Bosne i Hercegovine i civilni organi vlasti "**održavali su redovne kontakte sa Komandom UN Srebrenica i od iste zahtijevali da preduzme odgovarajuće mjere na zaštiti zaštićene zone, koje joj stoje na raspolaganju u skladu sa rezolucijama Savjeta bezbjednosti. Slični zahtjevi i apel upućivani su u Komandu 2. korpusa, GŠ** /Generalštab Armije Republike Bosne i Hercegovine - prim. S. Č./ **i najvišim državnim organima. Predstavnici UN-a su od nas zahtijevali da ne preduzimamo borbena dejstva ofanzivnog karaktera, ističući da će se na političkom nivou stanje stabilizovati**" (AIIZ, inv. br. 4-247, Armija Republike BiH, Komanda 2. korpusa, Komanda 28. d. KoV, Str. pov. br. 01-24/95, Tuzla, 24. juli 1995 - Komandi 2. korpusa, Tuzla). Nažalost, Ujedinjene nacije su žrtvovale svoju (vlastitu) teritoriju (sigurnu zonu Ujedinjenih nacija) i civile i civilno stanovništvo - Ujedinjene nacije nisu branile svoju sigurnu zonu, niti su spriječile zločin genocida.

NATO-a i pokazivanje ciljeva". U prijepodnevnim satima agresor je preduzeo napad na južne dijelove Srebrenice i otpočeo sa jakim artiljerijskim udarima po samom gradu i snagama UNPROFOR-a koje su bile na terenu. Međutim, i pored toga, tada nije došlo do zračnih udara po agresorskim ciljevima. U 12.00 sati agresor je slomio otpor branilaca na južnim prilazima gradu i počeo pješadijskim snagama ulaziti u južno predgrađe. "**Pod stalnim dejstvom artiljerijske i pješadijske vatre agresora snage UN-a su se neprestano povlačile duboko u sigurnu zonu i obavještavale narod da se kreće prema njihovom centralnom kampu u Potočarima**."[405]

---

405 AIIZ, inv. br. 4-247, Armija Republike BiH, Komanda 2. korpusa, Komanda 28. d. KoV, str. pov. br. 01-24/95, Tuzla, 24. juli 1995 - Komandi 2. korpusa, Tuzla. Ujutro 11. jula ("**šest sati je prošlo**") agresor se nije izjasnio o ultimatumu. "**Od tada su Srebreničani satima gledali u nebo, čekajući zvuke aviona.**" I "**bosanski ratnici sa svojih položaja s čežnjom su osmatrali nebo. Pratili su šta se događa i na neprijateljskim linijama. I one su mirovale. Očito, i srpske snage su tog jutra gledale u nebo. Ali, avioni se nisu pojavljivali**" (Š. Hodžić, nav. dj., str. 264). Tog jutra, prema majoru Ramizu Bećiroviću, "**mirovali smo i mi i četnici**" (Isto).

Holandski bataljon je majora Ramiza Bećirovića, 11. jula 1995, u izuzetno teškim, složenim i dramatičnim trenucima za odbranu Srebrenice i zaštitu civila i civilnog stanovništva, **dva sata** (od 13.00 do 15.00 sati) **držao u zatočeništvu**, ne dozvoljavajući mu da napusti njihovu komandu. Naime, oko 13.00 sati majora Bećirovića je tražio dr. Ilijaz Pilav "**da zajedno odu u Komandu Holandskog bataljona i ponovo ih zamole da prime ranjenike. Jer, dr. Pilav ih je već molio, a oni odbili da ih prime.**

Kada je Bećirović kao prvi čovjek odbrane Srebrenice, otišao sa dr. Ilijazom Pilavom u zgradu UNPROFOR-a, u Pošti je ostalo Ratno predsjedništvo, Komanda 28. divizije, centar veze … U Komandi Holandskog bataljona Bećirovića su zadržali do tri popodne, jer su Srbi žestoko granatirali grad. Na određen način bio je zatočenik Holandskog bataljona, jer mu, kaže, nisu dozvolili da napusti njihovu komandu. 'Stekao sam dojam da bi potegli i oružje na mene da sam po svaku cijenu krenuo vani', dodao je on.

Bećirović je, ipak, napustio zgradu između 15 i 15.30 sati. Na nebu su se pojavila dva aviona NATO-a i bombardovali ono mjesto gdje su se ujutro u osam nalazili srpski tenkovi. Ali tih tenkova više nije bilo tu. Oni su već stigli do periferije grada.

'Kad sam ušao u zgradu Pošte, nikog nije bilo', sjeća se Bećirović. 'Nije bilo ni centra veze. Izađem vani i kod benzinske pumpe vidim našeg vozača Ramu Hljebaru, koji se iznenadi kad me ugleda. Kaže mi: 'Otkud ti ovdje? Pa četnici su u centru grada!' I nas dvojica napustimo grad i uputimo se prema Bukoviku kuda se već kretala kolona izbjeglica, uglavnom boraca.' Bećirović kaže da on ne zna ko je donio odluku, i da li je, da se napušta grad. Uglavnom, i vojska i civili oko jedan popodne masovno su napuštali Srebrenicu" (Š. Hodžić, nav. dj., str. 267-268).

Uvjeravanje potpukovnika Karremansa o NATO-vim masovnim zračnim udarima protiv agresora *Izvještaj o Srebrenici* ne komentariše. S tim u vezi, postavlja se više pitanja na koja treba dati odgovor, a prije svega, da li je to bila Karremansova prevara ili su možda i njega prevarili, a moguće je da mu je neko naredio da prevari Bošnjake. Nejasno je na osnovu čega je on zasnivao svoje uvjeravanje o upotrebi NATO-vih masovnih zračnih udara protiv agresora. Također, nije shvatljivo kako su Bošnjaci povjerovali u to. Zašto su se tako olahko povukli sa linije fronta? Odgovore na navedena i slična pitanja *Izvještaj o Srebrenici* nije ni pokušao utvrditi.

Očigledno je da komandant Karremans nije ozbiljno računao sa NATO-vim masovnim zračnim udarima protiv agresora. To potvrđuju rezultati istraživanja Ujedinjenih nacija, kao i događaji koji su uslijedili 5-6 sati kasnije (agresor se nije izjasnio o "ultimatumu" i nastavio je sa napadom). Karremans je, najvjerovatnije, u dogovoru sa Mladićem prevario Bošnjake. Naime, činjenica je da je Mladić računao na gubitke u vlastitim redovima. Tim prije, jer je 28. divizija sa organima civilne vlasti 10. jula u ranim jutarnjim satima izvršila protivnapad na pravcima Srebrenica – Kožlje i Viogor – Pusmulići – Zeleni Jadar. Tom su prilikom agresorske snage odbačene na liniju u rejonu Ljubisavića. I pored toga što je agresor u poslijepodnevnim napadima postigao određeni uspjeh (**ovladao je** "**dubinom zaštićene zone u rejonu Kožlje – Pusmulići**" i **otpočeo sa napadom** "**sa pravca Podravanje prema naselju Slapovići i selu Kutuzeru**"), Komanda 28. divizije je u večernjim satima izvršila pregrupisavanje vlastitih snaga, "**sa ciljem izvršenja protivnapada koji će otpočeti 11. jula u ranim jutarnjim satima**".[406] Međutim, prije

Očigledno je i navedeni postupak Komande Holandskog bataljona potvrdio njene namjere i ciljeve, koje su prije toga javno i otvoreno demonstrirali komandant Karremans i major Boering.

406 Isto. U tom periodu ("**čitav ovaj period**") "**organi civilne vlasti i MUP-a bili su uključeni u pružanje otpora agresoru i dali svoj doprinos u skladu sa vlastitim materijalnim mogućnostima. Od predstavnika MUP-a formirana je borbena jedinica koja je čitav ovaj period bila uključena u izvođenje odbrambenih i ofanzivnih borbenih dejstava na južnom dijelu ratišta. Zbog nastale haotične situacije u samom**

toga se pojavio Karremans, koga je Mladić uputio ili ga zloupotrijebio (ili je to bio njihov zajednički plan) da obmani i prevari Bošnjake. On je neposredno nakon drugog sastanka sa Mladićem u Bratuncu stigao u Srebrenicu i uvjeravao bošnjačko civilno i vojno rukovodstvo o aktiviranju NATO-vih **masovnih zračnih udara**, čime je odvratio Bošnjake od planiranih odbrambenih akcija. Na takav zaključak upućuje i činjenica da poslije toga Karremans više nije viđen u Potočarima, jer se navodno razbolio.

---

gradu 10/11. juli 1995. godine Komanda divizije /28. divizije - prim. S. Č./ **i organi civilnih vlasti pokušali su stanje staviti pod kontrolu i vraćati stanovništvo u ugrožene dijelove grada, ali im to nije polazilo za rukom ...**" (Isto).

Potpukovnik Karremans je, tvrdi Hasan Nuhanović, lagao kada je, na sastanku u ponoć, 10/11. jula 1995, rekao "**populacija ne mora činiti ništa u slučaju zračnih udara, da može biti pasivna**", što je, po njemu, značilo da će avioni NATO-a "**odraditi sav posao**" (H. Nuhanović, nav. dj., str. 281).

U takvoj situaciji "**i one grupe pripadnika odbrane koje su se još nalazile na položajima na ulazu u grad bile su pasivne, očekujući da se zračni udari dogode svakog trenutka**" (Isto). Zbog toga "**nije vođena bitka za odsudnu odbranu grada … Naši su nekoliko sati pružali lakši otpor četnicima kod Kutlića rijeke. Ali nije to bio neki organizovani otpor. Više je to bio otpor boraca koji su se u povlačenju tu zatekli izvlačeći porodice. U gradu organizovanih borbi nije bilo**" (Š. Hodžić, nav. dj., str. 267).

U **IZVJEŠTAJU O SREBRENICI ...** i **REPORT ON SREBRENICA ...** iznosi se tvrdnja, na koju je s pravom i s argumentima ukazao Hasan Nuhanović, da branioci sigurne zone Ujedinjenih nacija nisu pružili otpor 11. jula i da su čak, u toku noći napustili grad, što nije tačno, pri čemu se zaboravlja da su branioci "**imali nemoguć zadatak u uslovima koji su nastali nakon lažnog obećanja o zračnim udarima**" (Isto, str. 282).

Ujedinjene nacije (UNPROFOR - Holandski bataljon), umjesto da, u skladu sa utvrđenim mandatom, po kome je "**UNPROFOR odgovoran za odbranu Enklave ...**", teritorije Ujedinjenih nacija, i civila i civilnog stanovništva na toj teritoriji, umjesto da pomognu snagama odbrane, Holandski bataljon je na direktan i drzak način to otežavao. Tako je "**jedna grupa branilaca postavljala minobacač u blizini benzinske pumpe sa namjerom da gađa snage VRS-a, čija je prethodnica u tom trenutku već bila u južnom dijelu grada u blizini pekare. Upravo u tom trenutku naišao je transporter Holbata 3 i skrenuo je pravo na ovu grupu, očigledno, sa namjerom da branioce onemogući u njihovoj namjeri. Iako je moglo doći do konflikta između ove grupe i posade holandskog transportera, grupa se, ipak, razišla a Holanđani su uništili minobacač**" (Isto, str. 283).

I narednog dana, 11. jula, nastavljena je "konfuzija" oko zahtjeva za blisku zračnu podršku, pri čemu je ultimatum srpskim snagama još bio na snazi ("**ujutro u utorak 11. jula**"), a i naređenja da se zaštiti grad Srebrenica bila su važeća.[407]

Oko 04.00 sata 11. jula "**obavljen je razgovor između Holandskog bataljona i Sektora sjeveroistok, u kojem je rečeno da je markirano 40 ciljeva i da će avioni biti iznad svojih meta u 06.50 sati. Zbog toga su pripadnici Holandskog bataljona oko 07.00 sati bili u skloništima, očekujući da se pokrenu zračni udari** /air strikes, zračni napadi, udari - prim. S. Č./, **umjesto bliske zračne podrške**".[408]

Holandski bataljon je, na osnovu zahtjeva za zračnu podršku od 10. jula (u 19.00 sati) i razgovora između Bataljona i Sektora (UN-PROFOR-a) sjeveroistok u Tuzli, 11. jula u rano jutro očekivao "**zračne udare**". Međutim, pošto "**se udari nisu materijalizirali, zamjenik komandanta Bataljona** /major Robert Franken - prim. S. Č./ **je, čini se, telefonom razgovarao sa načelnikom operacija u Sektoru sjeveroistok. Načelnik operacija je, kako se izvještava, odgovorio da ne postoji nikakva evidencija da su bilo kakvi zračni udari traženi, i da, također, nije bilo nikakvih zahtjeva za blisku zračnu podršku**".[409]

Dok je Holandski bataljon "**na terenu čekao nalete zračnih udara, više komande su čekale da budu obaviještene da su Srbi nastavili napad i da je potrebna bliska zračna podrška**".[410]

I pored "uvjerljivog" Karremansovog obećanja, zračni udari nisu izvršeni u 06.00 sati. Dok su mnogi ljudi gledali u pravcu neba, očekujući

---

407 **REPORT ON SREBRENICA ...**, paragraf 3.45. Tog jutra Holandski bataljon se "**ponovo oslanjao na široku zračnu podršku**" (Isto).

408 **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 297; **REPORT ON SREBRENICA ...**, paragraf 3.45; J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 45; M. J. Faber, nav. dj., str. 77.

409 **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 297; H. Nuhanović, nav. dj., str. 266-267. Ovo ne potvrđuje **REPORT ON SREBRENICA ...**, u kome se, s tim u vezi, navodi da je "**oko 05.00 sati uspostavljen kontakt telefonom sa Sektorom sjeveroistok, u kome je prodiskutovan zračni udar (Air Strike) nakon 07.00 sati, a također i lista ciljeva, koji su već bili podešeni**" (**REPORT ON SREBRENICA ...**, paragraf 3.45).

410 **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 297.

avione NATO-a, Karremans je ujutro 11. jula 1995. ponovo šokirao rukovodstvo 28. divizije Armije Republike Bosne i Hercegovine. Naime, on je između 07.00 i 07.30 sati, preko Tima za vezu, rukovodstvu 28. divizije poslao poruku "**da Holbat 3 neće pozvati zračne udare dok ne vidimo barem jednog srpskog vojnika u gradu**".[411]

---

[411] H. Nuhanović, nav. dj., str. 275-276; Š. Hodžić, nav. dj., str. 267. U sastavu Tima za vezu bili su: major Boering, kapetan Wiliam i glavni narednik Rave. Oni su iz baze u Potočarima došli do baze čete Bravo, gdje su (u *Vezionici*) preuzeli Hasana Nuhanovića i otišli u zgradu PTT-a. Tu su zatekli Ramiza Bećirovića i Fahrudina Salihovića sa dva-tri saradnika. Major Boering je "**odmah prešao na stvar. On je sve vrijeme u toku sastanka jedini govorio. Druga dvojica, Rave i Wiliam, nisu rekli ni riječ.**

Prije nego je Boering počeo govoriti, Ramiz i Fahrudin, ovaj drugi mnogo glasnije, sarkastičnim tonom i kiselim osmjehom na licu rekli su: '**Šta je, majore Boering**? **Gdje su avioni**? **Ja sam znao**', **Fahrudin je nastavio,** '**da od toga neće biti ništa. Nisam ni mislio da ćete održati obećanje i da će se zračni udari dogoditi.**'

Boering, koji je skoro uvijek govorio sa tonom cinizma i sarkazma u svojim kontaktima sa lokalnim vlastima, sada je bio smrtno ozbiljan i govorio je ujednačenim tonom, pazeći na svaku riječ.

Rekao je sljedeće: '**Dolazim sa porukom od komandanta Karemansa. Karemans je poručio da Holbat 3 neće pozvati zračne udare dok ne vidimo barem jednog srpskog vojnika u gradu.**'

Ova izjava je bila tako smiješna i strašna u isto vrijeme da su se lica Fahrudina i Ramiza zaledila. Boering je, shvatajući ozbiljnost situacije i riječi koje je upravo izgovorio, a odavao se utisak da se ni njemu lično nije sviđalo ono što je izgovorio, preduhitrio Fahrudina i Ramiza, očekujući od njih burnu reakciju, i ponovio je još najmanje dva puta tu istu izjavu.

Zatim je dodao: '**Znam kako vam zvuči ono što sam rekao, ali ja sam ovdje samo onaj koji prenosi poruku. Ovo nisu moje riječi i ja sam od Karemansa dobio naređenje da vam prenesem ovu poruku.**'

Fahrudin i Ramiz su nakon toga pitali Boeringa da pojasni o čemu on to govori.

Ramiz je, sileći se da govori normalnim tonom, rekao: '**Srbi su već u gradu, zar vam to nije jasno. Oni se već nalaze kod pekare i polako se pomjeraju ka unutrašnjosti grada.**'

Fahrudin je, zatim, burno reagirao, govoreći: '**Majore Boering, je l' ja sad trebam otići da uhvatim jednog četnika i da vam ga dovedem ovdje da biste vi pozvali avione.**'

Boering je odgovorio: '**Prema izvještajima naših izviđača, Srbi još nisu ušli u grad.**'

Zatim je opet ponovio onu istu poruku od Karemansa od riječi do riječi.

Nevjerovatno, ali nažalost, istinito. "Očekujući" djelovanje NATO avijacije od 06.00 sati, i u vrijeme kada su srpske snage već bile u gradu Srebrenici, Karremans je odjednom i iznenada saopćio da neće pozvati zračne udare. S tim u vezi, postavlja se više pitanja, kao što su, pored ostalog, sljedeća: zašto je Karremans poslao navedenu poruku, da li je to njegova instrukcija ili njegovih pretpostavljenih, ili možda srpskog agresora, itd.? Možda se Karremans oslanjao na podatke pripadnika Holandskog bataljona (tzv. blokirajuće pozicije), koji su se tada nalazili na području između Autobuske stanice i Policijske stanice, koji (sa položaja gdje su se nalazili) nisu mogli vidjeti šta se dešavalo na južnoj strani grada u rejonu pekare i ulice Petriča, gdje su tog jutra bile koncentrisane srpske snage.[412]

U 07.55 sati vojni posmatrači Ujedinjenih nacija (UNMO) iz Srebrenice javili su "**da je situacija u Enklavi bila 'neobično, ali jezivo,**

Nakon toga Fahrudin je ponovo burno reagirao, govoreći: '**Srbi su u gradu, a to što ih vaši izviđači nisu vidjeli ne znači da oni nisu u gradu. Pa zar mislite da će vam oni mahati iza kuća - evo me tu sam. Pa oni se krijući prebacuju sa jednog mjesta na drugo.**'

... Bilo je očito da se Boeringu nije svidjela situacija u kojoj je on prenio Karemansovu poruku koja očigledno ni njemu samom nije imala nikakvog smisla. Pojavljivanje džipa pripadnika SAS-a u tom trenutku je Boeringu poslužilo da diskusiju koja se bila počela usijavati skrene na drugu stranu.

Nakon što je to rekao Boering je ustao i krenuo prema vratima. Za njim su pošli i kapetan Wiliam i glavni narednik Rave (**zajedno sa mnom**) /tj. Hasanom Nuhanovićem - prim. S. Č./.

Ramiz i Fahrudin, izgledalo je, nisu smatrali za potrebnim da kažu bilo šta.

Sve je bilo jasno. Od pompeznog obećanja koje je Karemans dao u ponoć, a kojemu su i ova trojica oficira za vezu bili svjedoci, sada je ostala samo nevjerovatno smiješna poruka koja je, u datom trenutku i okolnostima, značila samo jedno - da se UNPROFOR, Holbat 3, Karremans, prave slijepi i gluhi" (H. Nuhanović, nav. dj., str. 276-277).

412 Isto, str. 278-279. Veoma je indikativno što se (navedeni) zadnji sastanak između Holandskog bataljona UNPROFOR-a i predstavnika vlasti sigurne zone Ujedinjenih nacija ne spominje ni u Izvještaju Ujedinjenih nacija (**IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**), niti Izvještaju Ministarstva odbrane Holandije (**REPORT ON SREBRENICA ...**,) niti kojem drugom kako to tvrdi Hasan Nuhanović, "**u bilo kojem drugom do sada objavljenom**" (Isto, str. 278).

tiha i mirna’”, i “**izvijestili da su sigurni u svojim skloništima dok očekuju da se ‘u sljedećih četvrt sata’ provedu zračni udari NATO-a širih razmjera**”.[413]

Očigledna je “**konfuzija**” i/ili “**zabuna**” u vezi sa “**zračnim udarima**” između Holandskog bataljona, na jednoj, i viših komandi, na drugoj strani. Holandski bataljon je čekao (masovne) zračne udare, kao i vojni posmatrači Ujedinjenih nacija (UNMO), a viša komanda informaciju o tome da su srpske snage nastavile s napadom da bi (u tom slučaju) odobrili blisku zračnu podršku.[414]

Zaista je “**nejasno zašto su pripadnici UNPROFOR-a u Srebrenici očekivali automatsko angažovanje zračnih udara. Izgleda da su uputstva o ovom predmetu prenesena telefonom, o čemu ne postoji nikakav zvanični, pisani dokument. Dok su neki od pripadnika bilježili redoslijed događaja u svojim ličnim dnevnicima, javlja se nepodudarnost u tim pregledima. Zvanični pisani dokumenti koji zaista postoje između UNPF-a u Zagrebu i štaba Ujedinjenih nacija u New Yorku, ukazuju da je UNPF očekivao da će NATO avioni biti na raspolaganju za** *blisku zračnu podršku /Close Air Support* - prim. S. Č./ **u slučaju potrebe. Čini se da je i Komanda UNPROFOR-a u Sarajevu imala isto takvo shvatanje, što nagovještava mogućnost da poruka negdje između Sarajeva, Tuzle i Srebrenice ili nije prenesena valjano putem telefona od strane Sarajeva ili je pogrešno shvaćena na prijemnom dijelu Sektora sjeveroistok i Holandskog bataljona u Srebrenici**”.[415]

Holandski bataljon je, kako se vidi, očekivao “**automatsko angažovanje zračnih udara**”, za što su uputstva prenesena telefonom, a o čemu, po *Izvještaju o Srebrenici*, “**ne postoji nikakav zvanični pisani dokument**”. I pored toga (nepostojanje “**zvaničnog pisanog dokumenta**”), UNPF (u Zagrebu) i UNPROFOR (u Sarajevu) očekivali su “**da će NATO avioni**”, “**u slučaju potrebe**”, “**biti na raspolaganju za** *blisku zračnu podršku*”. Na osnovu toga se može zaključiti da je, ipak, postojao zahtjev - “**zvanični pisani dokument**” za angažovanje zračnih udara, jer su UNPF

---

413 **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …**, paragraf 297.

414 H. Nuhanović, nav. dj., str. 266-267.

415 **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …**, paragraf 298.

(u Zagrebu) i UNPROFOR (u Sarajevu) očekivali "**blisku zračnu podršku**". Međutim, navodno je, po *Izvještaju o Srebrenici*, došlo do zabune na relaciji Sarajevo – Tuzla – Srebrenica (Potočari) i obrnuto, dok je u UNPF-u, od koga je isključivo zavisilo da li će zračne snage NATO-a biti upotrijebljene ili ne, situacija navodno bila jasna, jer je **UNPF očekivao da će avioni NATO-a, u slučaju potrebe, biti na raspolaganju za blisku zračnu podršku**.

Holandski bataljon je, "**izgleda, proslijedio zahtjev za *blisku zračnu podršku* u 07.45 sati, kada su saznali da neće biti zračnih udara. Jedan stariji oficir u Sektoru sjeveroistok sjeća se iz ličnog dnevnika da je telefonom razgovarao sa Holandskim bataljonom u 08.39 sati da potvrdi da je zahtjev primljen u Sarajevu. Pripadnici UNPROFOR-a u Sarajevu, intervjuirani u vezi sa ovim izvještajem, ne sjećaju se da su primili zahtjev u to vrijeme. Holandski bataljon je zatim proslijedio ono što se čini drugi zahtjev tog jutra (Izvještaj za štampu Sektora sjeveroistok kasno tog dana navodi da su bila dva zahtjeva za *blisku zračnu podršku* ujutro 11. jula). Pregledi koji se suprotstavljaju ukazuju da se odlaganje od približno 30 minuta u slanju ovog zahtjeva Sarajevu moglo desiti ili zbog toga što je službenik osoblja u Sektoru sjeveroistok smatrao da je zahtjev nepotpun, popunjen na pogrešnom formularu ili su telefaks linije između Srebrenice i Tuzle bile u kvaru. Zahtjev je konačno stigao u Sarajevo u 10.00 sati. Izgleda da je onda Komanda UNPROFOR-a za Bosnu i Hercegovinu zatražila da lista ciljeva bude dopunjena i da se u njoj uključe ciljevi na sjeveru Enklave. Informacije su obezbijeđene i oko otprilike 10.45 sati Komanda UNPROFOR-a za BiH je potvrdila Sektoru sjeveroistok da je primila potpune informacije i da ih je proslijedila Komandi UNPF-a u Zagrebu**".[416]

---

[416] Isto, paragraf 299; **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 150; H. Nuhanović, nav. dj., str. 268. U **REPORT ON SREBRENICA ...**, se, pored ostalog, navodi da je "**oko 08.00 sati, kada se magla razišla i istureni zračni kontrolori obnovili njihove pozicije, Bataljon ponovo još jednom zahtijevao zračnu podršku**". Međutim, "**UNPROFOR nije ispunio ovaj zahtjev. Dok je Holandski bataljon pretpostavljao da će dobiti sveobuhvatnu zračnu podršku, UNPROFOR je razmišljao u smislu bliske zračne podrške za ciljeve samoodbrane, za koju bi pozicije UN-a morale biti u neposrednoj opasnosti, što tog jutra još uvijek nije bio slučaj**" (**REPORT ON SREBRENICA ...**, paragraf 3.45).

Holandski bataljon je ujutro 11. jula dva puta (za)tražio **blisku zračnu podršku**, čime je, nakon (navodne) zabune, konfuzije i/ili opstrukcije, zahtjev "**konačno stigao u Sarajevo u 10.00 sati**". Poslije dobijanja dopunjene liste ciljeva, Komanda UNPROFOR-a je oko 10.45 sati potvrdila "**da je primila potpune informacije**" i proslijedila zahtjev Komandi UNPF-a u Zagreb. Tako je, nakon tri puna sata ("**…, između 07.00 i 10.00 sati**"), zbog proceduralnih razloga, izgubljeno dragocjeno vrijeme i otklonjena navodna konfuzija ("**konfuzija oko zračne podrške koja je trebala biti obezbijeđena, te način na koji je tražena …**") u komunikaciji oko zračnih udara. "**Bez obzira na to, iako Srbi nisu povukli svoje snage do 10.00 sati, oni, također, nisu, ipak, ni nastavili napade na grad niti na blokirajuće položaje. U to vrijeme načelnik Komande UNPROFOR-a je očito razgovarao sa predstavnicima NATO-pakta, koji su, prema izvještajima, ukazali da će se avioni, koji su na zahtjev UNPF-a već u zraku od 06.00 sati, uskoro morati vratiti u Italiju radi goriva. Načelnik Komande UNPROFOR-a se složio s tim, jer srpski napad nije nastavljen. Istovremeno, on je zatražio da se avioni vrate što je prije moguće. Očito da mu je rečeno da će avioni biti na raspolaganju da odgovore na zahtjev za *blisku zračnu podršku* otprilike oko 14.00 sati**".[417]

Tendenciozna je i netačna tvrdnja o tome kako "**Srbi**", **iako** "**nisu povukli svoje snage do 10.00 sati**" "**nisu nastavili napade na grad niti na blokirajuće položaje**", koja se navodi u *Izvještaju o Srebrenici*.[418]

Očigledno je UNPROFOR-ovo stanovište o zračnoj podršci samo svojim snagama - "**za ciljeve samoodbrane ...**". O odbrani sigurne zone Ujedinjenih nacija, a posebno o zaštiti civila i civilnog stanovništva od genocida UNPROFOR, odnosno Ujedinjene nacije, nisu ni razmišljale, bolje rečeno to ih uopće nije zanimalo.

[417] **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …**, paragraf 300; **REPORT ON SREBRENICA ...**, paragraf 3.47; J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 47; H. Nuhanović, nav. dj., str. 268-269.

[418] **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …**, paragraf 300; H. Nuhanović, nav. dj., str. 279. "**Činjenica je da tog jutra, prije 10.00 sati**", piše Hasan Nuhanović, "**grad nije granatiran, ali je, također, činjenica da Srbi nisu prestali sa napadom.**

Stanje toga jutra se moglo definirati na sljedeći način:

1. srpski vojnici se nisu povukli, što je bilo indikativno;

2. viđeni su kako se, iz pravca predgrađa, kreću prema unutrašnjosti grada;

“**Nešto prije 10.00 sati, SRSG** /Yasushi Akashi - prim S. Č./ **je obavijestio svoje osoblje da je razgovarao sa generalnim sekretarom** /Ujedinjenih nacija Ghalijem - prim. S. Č./. **On je dodao da je odbio ponudu generalnog sekretara da se na njega prenese ovlaštenje za poziv na zračne udare. Otprilike jedan sat nakon toga Komanda UNPF-a u Zagrebu je primila zahtjev od komandanta UNPROFOR-a za *blisku zračnu podršku* Holandskom bataljonu u Srebrenici**.”[419]

Oko 11.00 sati agresor je nastavio sa napadom, “**direktnom vatrom na položaje Holandskog bataljona ...**”.[420] Naime, poslije 11.00 sati agresor je nastavio sa napadom na Srebrenicu, napredujući veoma brzo. Situacija se brzo pogoršavala. Granate su padale i u blizini Holandskog kampa u Srebrenici. Oko 4.000 - 5.000 civila se okupilo u i oko kampa.

---

3. vidjela su se i čula vozila VRS-a u neposrednoj blizini grada;

4. vođena je sporadična razmjena vatre između nekih pripadnika odbrane i snaga VRS-a u ulici Petriča i Učina bašča u dijelu oko pekare;

5. prethodne noći toga jutra je primijećeno da pješadija VRS-a utvrđuje dostignute položaje u neposrednoj blizini gradske pekare.

Neprijateljske snage koje se kreću, pužući ili prebacujući se od zaklona do zaklona, ili šunjajući se, prema položajima druge strane vrše čin napada, iako pri tome ne otvaraju vatru.

To je čista logika i općeprihvaćeno shvatanje. Dakle, napad nije bio stao i informacije u Izvještaju UN-a su netačne, jer napad ne podrazumijeva samo otvaranje vatre iz teškog naoružanja” (Isto, str. 279-280).

[419] **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …**, paragraf 301. Ukazujući na činjenice da je “**oko 10.00 sati Holandski bataljon zahtijevao zračnu podršku na tenkove BSA na jugu Srebrenice**” i da su “**očekivali da ciljevi budu napadnuti odmah**”, **REPORT ON SREBRENICA ...** navodi da Akashi “**još uvijek nije dao dozvolu, te nije ni bilo zračnih udara**” (air strike) - **REPORT ON SREBRENICA ...**, paragraf 3.47.

Začuđujuća je izjava Yasushija Akashija o tome “**da je odbio ponudu generalnog sekretara da se na njega prenesu ovlaštenja za poziv na zračne udare**”. Tim prije, jer je on 11. jula u 12.17 sati, na savjet generala Janviera (u 12.00 sati), odobrio zahtjev za blisku zračnu podršku (**IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …**, paragraf 302). Boutros Ghali je 23. juna 1995. potvrdio NATO-u da je “**ovlastio Akashija za zahtjeve o korištenju zračne sile u cilju zaštite osoblja UN-a**” (B. B. Ghali, nav. dj., str. 237).

[420] Isto, paragraf 302; **REPORT ON SREBRENICA …**, paragraf 3.47; **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 150; J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 47; Š. Hodžić, nav. dj., str. 266.

Jedna granata eksplodirala je blizu ulaza u kamp, gdje je bilo mnogo ubijenih i ranjenih.[421]

Francuski general Bernard Janvier uputio je 11. jula (na dokumentu nije naznačeno vrijeme pisanja i njegova otprema) pismo generalu Mladiću. Uprkos formalnom insistiranju da se prestane sa gađanjem civilnog stanovništva i kršenjem sigurne zone Ujedinjenih nacija, general Janvier se, "**poštujući akcije**" generala Mladića na području Srebrenice, brine za komoditet 30 "zarobljenih" holandskih vojnika.[422]

Ipak, nakon brojnih peripetija i komplikacija, 11. jula je odobrena *bliska zračna podrška*. General Janvier (oko 12.00 sati) potpisao je *RELEASE AUTHORITY FOR AIR REQUEST* (*Zahtjev za davanje odobrenja za zračne napade*) - **Preporuku (RECOMMEND) "DA UJEDINJENE NACIJE DAJU ODOBRENJE ZA AKCIJU PLAVI MAČ ZA NAPADE NA SVE SNAGE KOJE NAPADAJU BLOKIRAJUĆE POLOŽAJE UNPROFOR-A JUŽNO OD SREBRENICE I NA TEŠKA ORUĐA ZA KOJA SE UTVRDI DA GRANATIRAJU POLOŽAJE UJEDINJENIH NACIJA U GRADU SREBRENICI**".[423]

---

[421] J.W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 43-51; **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 90 i 150; Š. Hodžić, nav. dj., str 266. Snajperi sa Bojene su dejstvovali i onemogućavali svako kretanje prema pješadiji agresora - **avijacija** "**nije još djelovala**". Tada "**u Petriči, Crvenoj Rijeci i Starom Gradu više nije bilo civilnog stanovništva**" (Š. Hodžić, nav. dj., str. 266).

[422] Dokument je objavljen u: **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 87-89.

[423] **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 90-91; J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 77; M. J. Faber, nav. dj., str. 49; **REPORT ON SREBRENICA ...**, paragraf 3.47. Navodeći kako "**dokument koji daje dozvolu za blisku zračnu podršku nije potpisan do 12.30 sati**", u **REPORT ON SREBRENICA ...** se navodi: "**Oko 11.00 sati ponovo se razvila borba. Pozicija pripadnika isturene zračne kontrole u blizini pozicija BiH, gdje se dešavala borba, bila je pogođena tenkom T-55. Onda je postalo jasno da nije bilo efekta na BSA od postavljenog ultimatuma. Zamjenik komandanta bataljona izdao je dozvolu komandiru sastava da otvori vatru kada on to vidi da je podesno. Oko 11.30 sati granate su ponovo eksplodirale u blizini čete B. Također oko ovog vremena, prvi vojnici BSA su primijećeni na prevoju brda zapadno od grada. Sada su sa B3 vatrena dejstva mogla biti osmatrana u brdima prema istočnom dijelu grada. Oko 12.00 sati B1 je u nekoliko navrata došao pod direktnu vatru od tenkova. Kada je B1 promijenio svoju poziciju, tenkovska granata je eksplodirala na oko 5 m udaljenosti od vozila. Vojnik Holandskog bataljona je za posljedicu bio**

S tim u vezi, on je, po *Izvještaju o Srebrenici*, u 12.00 sati savjetovao Akashiju "**da odobri zahtjev za blisku zračnu podršku protiv svih snaga koje napadaju blokirajuće položaje ili granatiraju teškim naoružanjem ostale položaje Ujedinjenih nacija u gradu Srebrenici**".[424] Akashi je u 12.17 sati odobrio taj zahtjev, "**pružajući dodatno ovlaštenje za blisku zračnu podršku protiv snaga koje napadaju osmatračke tačke Ujedinjenih nacija duž granica Enklave**"**.** S tim u vezi, *Izvještaj o Srebrenici* naglašava kako je **"vrijedno napomenuti da se radi o istom formularu koji je dostavljen Zagrebu 9. jula, koga su komandant mirovnih snaga** /Janvier - prim S. Č./ **i SRSG** /Akashi - prim. S. Č./ **potpisali 11. jula. Prema njihovom mišljenju, to je bio zahtjev na čekanju, prema kojem bi se reagiralo po prijemu dodatnih informacija o ciljevima i obavještenja, prenesenog usmeno u slučaju potrebe, da Srbi nisu uzeli u obzir upozorenje od 9. jula. Prema tome, konfuzija između Srebrenice i Tuzle zbog formulara ujutro 11. jula, izgleda, prema mišljenju Zagreba, bila je irelevantna u odluci da se odobri *bliska zračna podrška***".[425]

Vojno i civilno rukovodstvo Ujedinjenih nacija u bivšoj Jugoslaviji je, u cilju sigurnosti trupa Ujedinjenih nacija, odobrilo zahtjev za blisku zračnu podršku Holandskom bataljonu u Potočarima: "**protiv snaga koje napadaju blokirajuće položaje ili granatiraju teškim oružjem ostale položaje Ujedinjenih nacija u gradu Srebrenici**" (Janvier) ili "**protiv**

lakše ranjen fragmentima u ruku i vrat. Vojnici BiH van grada počeli su napuštati svoje pozicije. Komandir čete B onda odlučuje da napusti B3 i B4 i da sa vozilima produži prema pozicijama u blizini pijačnog skvera na ivici grada" (**REPORT ON SREBRENICA ...**, paragraf 3.47).

424 **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 302. To odobrenje objavljeno je u: **SREBRENICA 1995,** knjiga 2, str. 90-91. Boutros Ghali navodi da je Akashi 11. jula u 12.25 sati **od generala Janviera primio zahtjev za blisku zračnu podršku Holandskom bataljonu**" (B. B. Ghali, nav. dj., str. 238).

425 **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 302; B. B. Ghali, nav. dj., str. 238; H. Nuhanović, nav. dj., str. 273. Akashi je 11. jula, u objašnjenju Kofiju Annanu na osnovu njegove odluke da će, ukoliko bude potrebno, pružiti zračnu podršku, naglasio striktna ograničenja upotrebe tog sredstva. Naime, zračna podrška "**će biti pružena samo ukoliko UNPROFOR bude napadnut**" (M. J. Faber, nav. dj., str. 45).

snaga koje napadaju osmatračka mjesta Ujedinjenih nacija na periferiji Enklave" (Akashi). Zanimljivo je naglasiti da zahtjev za blisku zračnu podršku nije odobren radi zaštite civila i civilnog stanovništva niti (radi zaštite) sigurne zone Ujedinjenih nacija, već samo i jedino za zaštitu mirovnih snaga Ujedinjenih nacija.

Agresor je nastavio sa granatiranjem. "**Nadiruće srpske snage su sada ulazile u grad, nailazeći na mali ili nikakav otpor, bilo od UNPROFOR-a ili od ARBiH ..., u 14.07 sati postavljena je srpska zastava iznad pekare u južnom dijelu grada. Stanovnici grada Srebrenice, uključujući i one koji su našli utočište u bazi čete B, krenuli su otprilike oko 14.30 sati u bijeg prema Potočarima u pravcu zapada. Srebrenica je pala. Do tog trenutka, najmanje tri (ali moguće je čak i pet) zahtjeva za zračnu podršku Holandskog bataljona odbijeno je na raznim nivoima u sistemu komandovanja UN-a. Holandski bataljon nije ispalio nijedan jedini metak na srpske snage u napadu.**"[426]

Oko 14.30 sati ("**tek u tom momentu**") "**18 aviona NATO-a bilo je na putu za Srebrenicu. Šest njih je bilo određeno da napadnu ciljeve, dok su preostali imali, uglavnom, zadatak da neutrališu neprijateljske sisteme protivavionske odbrane (Enemy air defense systems - SEAD), ukoliko to bude potrebno. Otprilike u 14.40 sati dva aviona NATO-a ispustila su ukupno dvije bombe na ono što se mislilo da su srpska vozila koja napreduju prema gradu sa juga. U to vrijeme nije bilo jasno kakva je šteta pričinjena, ako je štete i bilo. Avioni NATO-a su, također, nadlijetali južne, odnosno sjeverozapadne dijelove Enklave, ali nisu mogli locirati mete**".[427]

Na osnovu *Izvještaja o Srebrenici* u vezi sa zauzimanjem Srebrenice i početkom akcija zračnih snaga NATO-a očigledno je, pored ostalog,

---

[426] **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 304; **REPORT ON SREBRENICA ...**, paragraf 3.48; H. Nuhanović, str. 285.

[427] **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 305; **REPORT ON SREBRENICA ...**, paragraf 3.49; H. Nuhanović, nav. dj., str. 285; **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 93-101; J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 49-50; M. J. Faber, nav. dj., str. 77. O toj akciji vidi i Izvještaj Akashija, upućen K. Annanu 11. jula u 20.08, koji je objavljen u: **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 107-109.

sljedeće: **Srebrenica je zauzeta** u 14.07 sati, a avioni NATO-a su se pojavili **33 minute kasnije** - u 14.40 sati, **nakon što su srpske snage postavile zastavu** “**iznad pekare u južnom dijelu grada**”; Holandski bataljon bio je potpuno pasivan - “**nije ispalio nijedan jedini metak direktno na snage VRS u napadu**”; avioni NATO-a nisu mogli locirati ciljeve u južnom i sjeverozapadnom dijelu; bačene su samo dvije bombe; “**na putu za Srebrenicu**” krenulo je 18 aviona (6 da bombarduju ciljeve, a 12 da onemoguće protivzračne sisteme srpskih snaga), itd.[428]

Poražavajuće je saznanje da su se snage NATO-a pojavile iznad Srebrenice nakon što su je srpske snage već zauzele. Kako se to moglo desiti? Ko je za to odgovoran? Da li Ujedinjene nacije ili neko drugi? Raspoloživi izvori ne pružaju odgovor na ova, slična i druga pitanja.

U *Izvještaju o Srebrenici* ne govori se šire o hronologiji UN/NATO događaja u vezi sa ***bliskom zračnom podrškom*** Holandskom bataljonu u Potočarima. Dokument koji govori o tome (*CHRONOLOGY OF EVENTS*) objavljen je u posebnom izdanju Instituta za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu - **SREBRENICA 1995,** knjiga 2, str. 93-101. Naime, riječ je o sastanku Kriznog tima za akciju *PLAVI MAČ* (**MEETING OF** ***BLUE SWORD*** **CRISIS ACTION TEAM**) koji je 11. jula 1995. održan u Zagrebu (u Komandi UNPF-a, zajednički operativni centar - Konferencijska dvorana za operacije). Na osnovu *Zapisnika* sa tog sastanka (“**UN/NATO, BLISKA ZRAČNA PODRŠKA HOLANDSKOM BATALJONU U POTOČARIMA, 11. JULI 1995. - UN/NATO CLOSE-AIR SUPPORT TO DUTCH BATTALION AT POTOCARI 11 JULY 1995**”), kojim je predsjedavao Akashi, a kome su prisustvovali: general Janvier (komandant), general Barry Ashton (njegov zamjenik) i general Kolsteren (načelnik štaba Komande), zatim zrakoplovni komodor Rudd (oficir za vezu sa NATO-om) i pukovnici Harm de Jonge i François Dureau, može se

---

[428] **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …**, paragrafi 304 i 305; H. Nuhanović, nav. dj., str. 285-286; D. Owen, nav. dj., str. str. 361. “**Holandski i američki avioni F-16**” su, po Davidu Owenu, “**izveli dva uspešna vazdušna napada na srpske tenkove**” (D. Owen, nav. dj., str. 361). Takvu akciju NATO aviona kvalifikovati uspješnom je, zaista, krajnje neozbiljno.

rekonstruisati hronologija događaja u vezi sa ovom "bliskom zračnom podrškom".[429]

U **12.10 sati** počeo je "**napad NATO-vih zrakoplova pod komandom zračnih snaga Jug**". U 13.10 sati **G-2 je obezbijedio** "**Izvještaj o situaciji - Holandski bataljon je napala Vojska bosanskih Srba; NATO zračne snage u letu i formiraju formaciju za napad na ruti ka području Srebrenice**".[430]

U **13.45 sati** NATO je "**otkrio prisustvo protivzračnog sistema VBS u blizini Srebrenice (Excomm nije specifirao tip)**". Dvije minute kasnije (**13.47 sati**) Akashi je "**obavijestio o ranijem telefonskom razgovoru sa predsjednikom Miloševićem**", pri čemu je "**opisao Miloševiću razliku između bliske podrške iz zraka i uključenja zrakoplovstva u bitku (zračnih napada); Milošević odgovara da za Mladića to neće biti od neke razlike i da snage UN-a u području Srebrenice rizikuju da budu meta Vojske bosanskih Srba**".[431]

U **13.50 sati** "**oficir za vezu NATO-a izvještava o mogućnosti da je protivzračni sistem odbrane SA-6 aktiviran u blizini Srebrenice**". Pet minuta kasnije (**13.55 sati**) "**admiral Smith zahtijeva od Janviera pristanak da tuče SA-6; Janvier se slaže i pruža Izvještaj zasnovan na samoodbrani UN-a i NATO snaga**".[432]

U **13.58 sati** "**dvije taktičke grupe zračne kontrole zapadno od Srebrenice izvještavaju da ih Vojska bosanskih Srba granatira; jedan ranjen, jedan još u funkciji**". Četiri minute kasnije (**u 14.02 sata**) "**oficir za vezu NATO-a izvještava da je avion nad metom za 1 sat**".

---

[429] **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 93-101. O "**hronologiji događaja**" u vezi sa "**UN/NATO bliskom zračnom podrškom Holandskom bataljonu u Potočarima, 11. jula 1995**", vidi: H. Nuhanović, nav. dj., str. 309-312.

[430] **SREBRENICA 1995**, knjiga 1, str. 344-345 i 350; **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 93-94 i 99.

[431] **SREBRENICA 1995**, knjiga 1, str. 345 i 350; **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 94 i 99; B. Jagger, nav. dj., str. 84.

[432] **SREBRENICA 1995**, knjiga 1, str. 346 i 350; **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 95 i 99.

Minutu nakon toga (**14.03 sati**) "**oficir za vezu NATO-a izvještava da Elint otkriva moguće aktiviranje radara Marconi Vojske bosanskih Srba**". Četiri minute kasnije (**14.07 sati**) "**CNN** (**Brent Sadler**) **izvještava da je Vojska bosanskih Srba napala i opkolila položaje Holandskog bataljona i da počinje sa napadom na grad Srebrenicu**".[433]

U **14.14 sati** "**prvi paket udara NATO zrakoplova spreman za napad**" i "**prvi NATO zračni udar predat organima zračne kontrole u Srebrenici za vođenje prema ciljevima**".[434]

Šest minuta kasnije (**u 14.20 sati**) "**EF-111 razdvojeni i iznad EF/A-18**". Sedam minuta zatim (**14.27 sati**) "**informacija oficira za vezu NATO-a koju je dobio od general pukovnika Mike Ryana, USA zračne snage** (**komanda za Jug**) **od Cyclopsa navodi da će paket udara koji se sastoji od slijedećih elemenata stići iznad mete za 10 minuta**:

4 F-16 – Holandija

4 F/A-18 – Španija

2 A-10 – USA

2 EA-6B – USA".[435]

U **14.35 sati** "**aktivirani protuzračni radari VBS**". Pet minuta kasnije (**14.40 sati**) "**NATO avion** (**holandski F-16 koristi bojeve glave MK-82**) **počinje napade protiv 2 vojna vozila VBS** (**moguće da je to jedan tenk i transporter**), **koji napadaju i suprotstavljaju se položajima Holandskog bataljona; preliminarne procjene bombardovanja nejasne, ali je vjerovatno promašen tenk VBS, a moguće pogođen transporter**".[436]

---

433 Isto.

434 Isto.

435 **SREBRENICA 1995**, knjiga 1, str. 347 i 351; **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 96 i 100-106.

436 Isto; **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 150.

U **14.50 sati** general Janvier "**naređuje Holandskom bataljonu da napusti posmatračka mjesta i da se povuče u Potočare bez Armije Bosne i Hercegovine**". Tri minute kasnije (**14.53 sati**) "**oficir za vezu NATO-a traži dalje procjene bombardovanja**".[437]

U **15.02 sati** "**Milošević zove Akashija telefonom**; **Akashi kaže Miloševiću da zračne snage NATO-a obezbjeđuju bezbjednost i sigurnost trupa UNPROFOR-a u području Srebrenice. Akashi opisuje Miloševiću da je NATO CAS misija u Srebrenici zbog napada VBS na holandske osmatračke položaje u blizini Srebrenice**. **Akashi dalje objašnjava da je Holandski bataljon 'pritisnut' od strane VBS i prenosi Miloševiću tri upozorenja koje su komandanti UNPROFOR-a slali generalu VBS Tolimiru u nedjelju 10. jula**; **Akashi kaže da ako snage VBS zaustave svoje napade i ako se VBS povuče iz sigurne zone, neće više biti potrebe za udare iz zraka**; **Akashi se poziva na** *Rezoluciju* Vijeća sigurnosti br. *998* **i traženu demilitarizaciju sigurnih zona, kao i na najnoviji Izvještaj generalnog sekretara**;[438] **Akashi potvrđuje Miloševiću da su snage Bosne i Hercegovine ubile holandskog vojnika prošle nedjelje**; **Akashi kaže da je UNPROFOR pokušavao nazvati Mladića, ali se on ne može dobiti**; **Akashi kaže da se nada da ova najnovija akcija neće ugroziti 'nesiguran' mirovni proces i kaže da se mora naći novi način da se ponovo uspostavi mirovni proces**".[439]

---

437 **SREBRENICA 1995**, knjiga 1, str. 347 i 351; **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 96 i 101.

438 **SREBRENICA 1995**, knjiga 1, str. 348 i 351-352; **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 96-97 i 100-106; B. Jagger, nav. dj., str. 86. Akashi se poziva na *Rezoluciju 998* (1995) Vijeća sigurnosti Ujedinjenih nacija, od 9. juna 1995, u kojoj Vijeće sigurnosti, u skladu sa svojom u kontinuitetu deklarativnom i propalom praksom, posebno pogrešnim, namjerno i ciljano pogrešnim ocjenama o "zaraćenim stranama", pored ostalog, **zahtijeva "da strane u potpunosti poštuju status sigurnih zona i osiguraju UNPPROFOR-u neometan pristup u sigurne zone i da naročito prestanu sa napadima na sigurne zone, kao i da se uzdržavaju preduzimanja svih vojnih napada iz njih**", te "**podstiče inicijativu za demilitarizaciju sigurnih zona i ohrabruje generalnog sekretara da dalje intenzivira napore usmjerene ka postizanju sporazuma sa stranama o modalitetima ovakve demilitarizacije**" (∴ **REZOLUCIJE UN-a …**, str. 126-127).

439 Isto. U navedenom dokumentu se, u vezi sa razgovorima između Miloševića i Akashija, uopće ne govori o tome šta je Milošević rekao Akashiju. Očigledna je činjenica da se Akashi ponašao kao Miloševićev potčinjeni službenik, kome je Akashi, nalazeći

Nakon petominutnog razgovora, u **15.07 sati** "**kraj telefonskog razgovora; Akashi izvještava da je Milošević rekao da je akcija VBS-a odgovor na terorizam Bosne i Hercegovine i ubistvo snaga VBS iz zasjede i napade koji su bili u toku prošle nedjelje, pri čemu je ubijeno više od 150 vojnika VBS-a**".[440]

U **15.19 sati** "**drugi napad zrakoplova NATO-a predat je zračnoj kontroli za napad protiv snaga VBS-a**". Četiri minute kasnije (u **15.23 sati**) "**CNN (Charles Mann) izvještava da NATO napadâ snage VBS-a u blizini Srebrenice**". U **15.30 sati** "**drugi nalet NATO zračni napad - španski F/A-18 (primio) upute za napad na snage VBS**". Dvije minute kasnije (**u 15.32 sati**) "**Akashi nazvao ured da bi telefonski komunicirao sa admiralom Smithom**".[441]

U **15.40 sati** "**Krizni štab odlaže akciju Plavi mač**". Dvadeset minuta kasnije (**u 16.00 sati**) "**NATO zračne snage prekidaju akciju na mete VBS-a i vraćaju se u bazu**".[442]

Na osnovu "**Hronologije događaja**" navedenog sastanka u Zagrebu od posebnog je značaja, pored ostalog, komunikacija između Akashija i Miloševića, te Akashija i admirala Smitha.

---

se u podređenom položaju, podnosio izvještaj o tekućim događajima. O tom razgovoru sa Miloševićem Akashi lakonski govori u svom izvještaju o *Situaciji u Srebrenici,* od 11. jula 1995, koga je u 16.42 sati dostavio Kofiju Annanu i Gharekhanu (Ujedinjenim nacijama u New Yorku), te Stoltenbergu (Međunarodnoj konferenciji za bivšu Jugoslaviju u Ženevi). S tim u vezi, Akashi piše, a što je navedeno i u **Izvještaju o Srebrenici** (Ujedinjenih nacija): "**Predsjednik Milošević kontaktirao je SRSG ponovo oko 15.00 sati i upoznat je sa situacijom. U to vrijeme Milošević je izjavio da su holandski vojnici na područjima koje drže Srbi zadržali svoje oružje i opremu i da su slobodni da se kreću okolo**" (**SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 102-106; **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …**, paragraf 307). Iako je navedena Miloševićeva izjava bila lažna, što potvrđuju i istraživanja Ujedinjenih nacija (**IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …**, paragraf 307), za Akashija to nije bilo bitno.

440 Isto. Nije tačna informacija da je ubijeno "**više od 150 vojnika VBS**" - tu informaciju Milošević je izmislio.

441 **SREBRENICA 1995**, knjiga 1, str. 349 i 352; **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 98 i 101.

442 Isto.

Akashi, specijalni predstavnik generalnog sekretara UN-a, i Milošević bili su u stalnom telefonskom kontaktu. Akashi objašnjava Miloševiću razliku između bliske zračne podrške i zračnih napada, iznosi razloge misije NATO-a u Srebrenici i ukazuje na ciljeve zračnih snaga NATO-a. Izvještavajući ga o razlozima misije NATO-a u Srebrenici (zbog "**napada VBS-a na holandske osmatračke položaje u blizini Srebrenice**"), Akashi izražava nadu da ta akcija NATO-a neće ugroziti "**nesiguran**" mirovni proces. Ukazujući na ciljeve zračnih snaga NATO-a (**sigurnost trupa UN-a na području Srebrenice**), Akashi ne spominje civilno stanovništvo u Srebrenici, niti izražava bilo kakvu zabrinutost za njihovu sudbinu.[443]

Nakon razgovora sa Miloševićem i kada je "**drugi paket zračnih udara**" NATO-a bio spreman za napad protiv agresora, Akashi je (u 15.32) razgovarao sa admiralom Leightonom Smithom, iz Komande NATO-a u Napulju. Osam minuta kasnije (u 15.40) Krizni tim je iznenada odložio akciju Plavi mač, a dvadeset minuta poslije toga (u 16.00), u vrijeme kada je agresor uništavao Srebrenicu, NATO snage su prekinule akciju "**na mete VBS-a i vraćaju se u bazu**".[444]

Odmah nakon "**prvog angažmana NATO-ve bliske zračne podrške, VBS je radiom poslao poruku Holandskom bataljonu. Zaprijetili su da će granatirati grad i bazu u kojoj su se počele okupljati hiljade stanovnika, i da će pobiti holandske vojnike koje drže kao taoce** /nije riječ o taocima - prim. S. Č./, **ako NATO nastavi sa upotrebom zračne sile. SRSG** /Akashi - prim. S. Č./ **se sjeća da je primio telefonski poziv u to vrijeme od holandskog Ministarstva odbrane, kojim je traženo da se prekine bliska zračna podrška, jer su srpski vojnici na terenu isuviše blizu holandskih vojnika i njihova sigurnost bi se dovela u opasnost. SRSG je smatrao da nema drugog izbora već da udovolji ovom zahtjevu. U skladu s tim, prenesena je poruka NATO-paktu i**

---

443 **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 93-101.

444 **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 305; **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 93-101. O toj akciji vidi i Izvještaj Akashija, upućen Kofiju Annanu i drugima 11. jula u 20.08, koji je objavljen u: **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 107-109.

njihova akcija je zaustavljena. Ministar je uputio sličan poziv istovremeno generalnom podsekretaru za mirovne operacije u New Yorku i njegovom vojnom savjetniku (holandskom generalmajoru), što je sadržano u demaršima stalnog predstavnika Holandije".[445]

---

[445] **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 306; **REPORT ON SREBRENICA ...**, paragraf 3.50, 4.10 i 5.11; Detaljnije o tome vidi: **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 102-106; J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 50-51; M. J. Faber, nav. dj., str. 91. Na dan zauzimanja Srebrenice, 11. jula 1995, u Strasbourgu je održa(va)n francusko-njemački samit. Tada je Hans van Mierlo, minister vanjskih poslova Kraljevine Holandije, po kazivanju Jeana - Claude Malleta, visokog funkcionera u Ministarstvu odbrane Republike Francuske, dva puta telefonirao, zahtijevajući "**da se izbjegne intervencija iz zraka, kako ne bi bila ugrožena bezbjednost Holandskog bataljona UNPROFOR-a na licu mjesta**" (*Sense tribunal*, 5. april 2001, http://www.sense-agency.com/tribunal_(mksj); Institute for War & Peace reporting, 6. februar 2001, http://iwpr.net/sr/report-news/Srebrenica).

Alain Juppe (francuski premijer u vrijeme genocida u i oko sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice) je u svojoj izjavi pred *Misijom* francuskog parlamenta, 24. januara 2001, krivicu što je izostalo bombardovanje srpskih snaga, pokušao da prebaci na Kraljevinu Holandiju, jer se "**suprotstavila spašavanju enklave**". On je tvrdio da su dva aviona F-16, 11. jula 1995, na srpske položaje izbacila četiri bombe, ali je zahtjev Holandije bio da se prestane sa bombardovanjem, jer je time ugrožena bezbjednost njenih vojnika - Holandskog bataljona (Institute for War & Peace reporting, 6. februar 2001, http://iwpr.net/sr/report-news/Srebrenica; M. Gernstenfeld, nav dj., str. 123).

Istoga dana demantovao ga je ministar Mierlo, prebacujući odgovornost i krivicu na generala Janviera. "**Nije istina da smo odbili pomoć**", rekao je on. "**Naprotiv, nismo prestajali da tražimo intervencije avijacije, ali je general Janvier odbio da nam je pruži iz razloga koji ni do danas nisu rasvijetljeni**" (Isto; *Sense tribunal*, 5. april 2001, http://www.sense-agency.com/tribunal_(mksj)).

Mierlo tvrdi da je, kada je najzad došlo do intervencije, već bilo kasno. "**Mladić je zaprijetio da će u slučaju novog bombardovanja otvoriti artiljerijsku vatru na holandsku bazu. U tom trenutku u bazi je bilo nekoliko hiljada bošnjačkih izbjeglica i stotinjak 'plavih šljemova'. Završilo bi se to krvlju do koljena. Tek tada smo tražili obustavu bombardovanja**" (Institute for War & Peace reporting, 6. februar 2001, http://iwpr.net/sr/report-news/Srebrenica).

Médecins Sans Frontières vjeruju da je general Janvier bio "uzdržan" uz znanje samog francuskog predsjednika Chiraca. Međutim, to je 30. januara 2001. pred *Misijom* demantovao bivši diplomatski savjetnik predsjednika Chiraca, a kasnije ambasador Republike Francuske pri Ujedinjenim nacijama, Jean-David Levitte. "**Predsjednik Chirac se ni u jednom trenutku nije suprotstavljao bombardovanju koje bi spriječilo napad srpskih snaga na Srebrenicu**", naglasio je Levitte i dodao: "**Tim podmetanjem želi se samo prljati njegova čast.**"

Na "prijetnju" generala Mladića da će "pobiti" "zarobljene" holandske vojnike (55), koje je srpski agresor "**tretirao dobro**", i nasumično granatirati civile i Holandski bataljon, "**ako dođe do daljih zračnih udara**", najviše civilno i vojno rukovodstvo Ujedinjenih nacija (Akashi i Janvier), na zahtjev holandskog ministra odbrane Jorisa Voorhoevea, u 16 sati **obustavili su blisku zračnu podršku nad Srebrenicom**, pošto su "**komandanti lokalnih Srba zaprijetili da će ubiti holandski personal i granatirati više sela u džepu ako dođe do daljih zračnih udara**".[446] Admiral Smith se, piše Akashi, "**složio sa našim zahtjevom koji je predložio ministar odbrane Holandije SRSG-u** /tj. Akashiju - prim. S. Č./ **da se suspenduje zračno prisustvo i misije zračne podrške nad Srebrenicom**".[447] Tako je zračna akcija u suštini - praktično prekinuta

---

Jean - David Levitte je podsjetio da je na dan "pada" Srebrenice u ruke srpskih snaga, Chirac boravio na njemačko-francuskom samitu u Strasbourgu. "**Jaques Chirac je eksplodirao od bijesa kad je čuo da Srebrenica pada**", pričao je Levitte. "**Osamnaest aviona NATO saveza je moglo intervenisati 11. jula 1995. godine. Šest je dobilo naređenje da to i učine. Dva aviona su izbacila bombe u 14.40 toga dana. Međutim, bosanski Srbi su tada preko radija zaprijetili da će bombardovati Srebrenicu i pobiti zarobljene holandske vojnike. Holandske vlasti digle su uzbunu i na sve strane u više navrata zahtijevale su obustavu intervencije NATO-a**", obrazložio je Levitte (Isto).

Svjedočenje ambasadora Levittea je, prema Institute for War & Peace reporting, razbuktalo "**polemiku na relaciji Holandija - Francuska ko je više odgovoran za srebreničku tragediju**: **vojnici holandskog kontingenta UNPROFOR-a ili francuski generali od kojih je jedan tog trenutka bio komandant međunarodnih snaga**" (Isto).

Ukazujući na odgovornost "**za srebreničku tragediju**" i, s tim u vezi, "**ko je više odgovoran**" - Holandski bataljon ili francuski generali, posebno Bernard Janvier, Institute for War & Peace reporting je s pravom postavio dva pitanja:

- prvo, "**da li su moguću intervenciju NATO avijacije spriječili Pariz i druge zapadne prijestolnice, kako bi se otarasili u tom trenutku posljednje muslimanske enklave u istočnoj Bosni**?" i

- drugo, "**da li je baš tada omogućena podjela Bosne na dva entiteta, koja je faktički realizovana za manje od pola godine poslije srebreničke drame**?" (Isto).

Odgovor na navedena (i slična) pitanja je, nažalost, potvrdan, jer su događaji nakon zauzimanja sigurne zone Ujedinjenih nacija, posebno zločin genocida nad Bošnjacima, to potvrdili.

446 **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 102-106; M. J. Faber, nav. dj., str. 77 i 91; B. B. Ghali, nav. dj., str. 238; H. Nuhanović, nav. dj., str. 308.

447 **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 102-106; M. J. Faber, nav. dj., str. 77 i 91. Vlada Kraljevine Holandije je, po ocjeni Holbrookea, "**odbila dopustiti zračne udare**

nakon što je Akashi razgovarao sa admiralom Smithom, za što snose odgovornost: ministar Voorhoev, a time i čitava Vlada Holandije, zatim admiral Smith (NATO), Akashi (Ujedinjene nacije), Janvier (UNPF) i drugi visoki oficiri UNPROFOR-a i UNPF-a, dajući svoju prešutnu saglasnost Janvieru i Akashiju, za razliku od jednog manjeg broja pojedinaca koji su bili protiv takvih odluka i postupaka svojih pretpostavljenih.[448]

"**Zračno prisustvo i misija zračne podrške nad Srebrenicom**", po ocjeni ministra Vorhoevea, admirala Smitha i Akashija ("**naše je mišljenje**"), "**ugrozilo bi civilno stanovništvo i naše osoblje koje je sada** /tj. u 16.42 sata - prim. S. Č./ **pomiješano sa srpskim snagama**", piše Akashi u svom izvještaju o *Situaciji u Srebrenici*, petnaest minuta nakon što je srpski agresor zauzeo Srebrenicu (16.42 sati),[449] zbog čega je obustavljena bliska zračna podrška. To nije tačno, bolje rečeno - u pitanju je ordinarna laž, jer se tada (11. jula, u 16.42 sati) srpske snage (još uvijek) nisu približile masi civila, niti su bile pomiješane sa njima. Akashijeva "briga" za civilno stanovništvo je najobičnija farsa. Djelovanje aviona NATO-a ne bi ugrozilo civile i civilno stanovništvo, niti pripadnike Holandskog bataljona. Time je Akashi, bez ikakvog morala i odgovornosti za sudbinu civilnog stanovništva, nastojao prikriti prave razloge odlaganja i prekidanja **akcije** Plavi mač. Na taj način Ujedinjene nacije su na hiljade civila ostavile bez odbrane i zaštite - u ruke srpskih zločinaca. Tada je to rukovodstvo interesovalo samo pitanje sigurnosti holandskih vojnika. Nezaštićeni civili ih, nažalost, uopće nisu zanimali. To potvrđuje Akashi u navedenom izvještaju, u kome, pored deklarativne ocjene da "**sada prikupljamo detaljne informacije o situaciji na terenu da bi odredili**

..." (R. Holbrooke, nav. dj., str. 73-74). General Janvier i Vlada Kraljevine Holandije su, po ocjeni Davida Owena, "**bili zabrinuti zbog bezbednosti holandskih talaca**", te su "**otkazali dalje vazdušne napade**" (D. Owen, nav. dj., str. 361).

448 H. Nuhanović, nav. dj., str. 287.

449 **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 102-106. Sličnog je karaktera i ocjena Ministarstva odbrane Kraljevine Holandije, po kome bi "**intenzivno granatiranje**" "**prouzrokovalo mnogo žrtava među izbjeglicama, koje su u većem obimu bile nezaštićene i na otvorenom**" (**REPORT ON SREBRENICA ...**, paragraf 5.11). Zbog toga je, po Ministarstvu odbrane, UNPROFOR "**odlučio da ne preduzima bilo koju vrstu novih CAS misija**" (Isto).

potrebe civilnog stanovništva", ukazuje na njihovu glavnu preokupaciju - razmatranje "**pitanja vezanih za sigurnost i moguću evakuaciju Holandskog bataljona**", o čemu je tada (tj. neposredno prije i u vrijeme zauzimanja Srebrenice) i u takvoj situaciji, tvrdi Akashi, vođena rasprava ("**kako je razmotreno**") "**sa ministrom odbrane Holandije**".[450] Očigledno je da Akashi i drugi funkcioneri Ujedinjenih nacija, zatim Holandije, Francuske, Velike Britanije i Sjedinjenih Američkih Država uopće ne govore o sudbini civila i civilnog stanovništva, niti spominju pitanje njihove sigurnosti i/ili evakuacije, za razliku sigurnosti i evakuacije Holandskog bataljona.[451] Umjesto da preduzmu mjere da spriječe genocid

---

[450] Isto. S tim u vezi, Akashi piše: "**Ministar Holandije je informisao da su mu predočene tri opcije od strane njegovog štaba**:

- povlačenje koje bi izveo UNPROFOR sa RRF-om;

- povlačenje koje bi proveo NATO i

- povlačenje koje bi se provelo *ad hoc* koalicijom sa kojom su se složile Francuska, Ujedinjeno Kraljevstvo i USA.

Preliminarna procjena komandanta snaga /generala Janviera - prim. S. Č./ **je da se svako povlačenje Holandskog bataljona mora izvesti kroz pregovore pošto su njegovi pripadnici u nekim područjima već pomiješani sa srpskim snagama, njihove zalihe su ograničene, a područje Srebrenice je van direktnog operativnog domašaja Ujedinjenih nacija ili drugih vojnih snaga**" (**SREBRENICA 1995**, knjiga 1, str. 353 -357; **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 102-106). Zbog toga je general Gobilliard "**dobio instrukcije da odmah uspostavi lokalni prekid vatre svih strana**". S tim u vezi, general Gobilliard je tada (11. jula, u 16.42 sati) pokušavao da kontaktira generala Tolimira. Govoreći o tome, Akashi navodi da je "**UNPROFOR-ov zamjenik koordinatora za civilne poslove, također, stigao u Ured UNHCR-a na Palama, gdje će ostati kao oficir za vezu sa vlastima paljanskih Srba**" (Isto).

[451] Vlada Holandije je 11. jula (prije zauzimanja Srebrenice) "**zbog straha da će se Holandski bataljon naći između dvije vatre, između Srba i Muslimana**", u Zagreb poslala dva visoka generala (Van Bremena i Van Bala), kako bi "**sa vođstvom UN-a razgovarali o evakuaciji Holandskog bataljona**". Ministar Voorhoeve je bio "**mišljenja da Holandski bataljon što prije mora napustiti Srebrenicu**", ali ga kasnije general Nicolai uvjerio da je "**evakuacija jedino moguća, zajedno sa izbjeglicama**". Tada je "**siguran povratak Holandskog bataljona**" bio "**prioritet broj jedan**", što je ministar Voorhoeve toga dana više puta ponavljao pred holandskim medijima (M. J. Faber, nav. dj., str. 91 i 115). Civili i civilno stanovništvo uopće nisu interesovali Vladu Holandije, niti ministra Voorhoevea. Istrebljenje jednog evropskog naroda, nacionalne, etničke i vjerske grupe kao takve, nije interesovalo Holandiju (i ne samo Holandiju). Obaveza da zaštiti civilno stanovništvo i spriječi genocid nije bila, u ovom slučaju, nikakav prioritet Holandije.

nad civilima, Akashi se "brine" o potrebama civilnog stanovništva. Ta "briga" je samo deklarativnog karaktera, jer u nastavku svog izvještaja Akashi ukazuje na prioritet njegovog/njihovog djelovanja - "**sigurnost i moguća evakuacija Holandskog bataljona**".[452] U situaciji kada je pitanje trenutka kada će srpske snage ponovo izvršiti genocid nad civilima, Akashi govori o instrukcijama koje su (već) dostavljene visokim oficirima UNPROFOR-a o hitnom uspostavljanju "**lokalnog prekida vatre svih strana**", pri čemu se čvrsto držao teze o "**zaraćenim stranama**".[453] Zaista sramno.

Holandski pukovnik Harm de Jonge, štapski oficir u Komandi UNPF-a u Zagrebu, tvrdi kako je prijetnja generala Mladića da će, ako se nastave udari iz zraka, granatirati put između Srebrenice i Potočara, bila razlog zašto je ministar odbrane Holandije Joris Voorhoeve dao nalog da se zaustave dalji napadi iz zraka, jer "**nije želio da na sebe preuzme navodno odgovornost za krvoproliće na putu između Srebrenice i Potočara**", gdje je bilo "**3 do 4 hiljade staraca, starica i djece koji su bježali na sjever**".[454] Tu tvrdnju ne potvrđuje *Izvještaj o Srebrenici* niti drugi (objavljeni) dokumenti Ujedinjenih nacija,[455] kao ni generalni

---

Holandski bataljon i lično komandant Karremans nije bio spreman da na srpske napade na blokirajuće pozicije odgovori vojnim sredstvima. U tome je glavnu ulogu imalo političko rukovodstvo Holandije, koje je "**instruiralo Holandski bataljon da borba ne spada u mandat bataljona**" (Isto, str. 106).

Holandski bataljon se, za razliku od Britanskog bataljona, "**koji se u Goraždu borio protiv Srba, krajem maja i početkom juna 1995.**" držao vlastite "**interpretacije mandata i totalno izbjegavao upotrijebiti silu**" (Isto, str. 74, 78 i 106).

452 **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 102-106.

453 Isto.

454 Harm de Jonge, **KAKO JE PALA SREBRENICA**, u: **GENOCID U BOSNI I HERCEGOVINI 1991.-1995**, Zbornik radova sa Međunarodnog skupa kongresa za dokumentaciju genocida u Bosni i Hercegovini 1991-1995, održanog u Bonu od 31. augusta do 4. septembra 1995, Sarajevo, 1997, str. 330-346.

455 **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 306; **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 102-106. U paragrafu 306 *Izvještaja o Srebrenici* govori se suprotno: "**Odmah nakon ovog prvog angažmana NATO-ve bliske zračne podrške, VBS je radiom poslala poruku Holandskom bataljonu. Zaprijetili su da će granatirati grad i bazu u kojoj su se počele okupljati hiljade stanovnika, i da će pobiti holandske vojnike koje**

sekretar Ujedinjenih nacija Boutros Ghali.[456]

Jan Willem Honig i Norbert Both pišu kako su Srbi uputili ultimatum: ukoliko zračni napadi ne prestanu, oni će odmah pobiti "zarobljene" holandske vojnike - 55 (koji su dobrovoljno 8. i 9. jula prešli na srpsku stranu) i nasumično granatirati civilno stanovništvo i Holandski bataljon. Taj ultimatum telefonom je osmatračnici "Papa" prenio iz Bratunca jedan od "zarobljenih" komandira osmatračnice. Za tu poruku je kasnije čuo pukovnik Brantz u Tuzli i telefonom je proslijedio u Sarajevo i Hag. Tada je, zaobilazeći redovne kanale Ujedinjenih nacija i NATO-a, ministar Voorhoeve direktno nazvao Centar za koordinaciju zračnih operacija u Vićenci i tri puta rekao: "**Prekinite, prekinite, prekinite**!"[457] Time su,

---

drže kao taoce, ako NATO nastavi sa upotrebom zračne sile. SRSG /Akashi - prim. S. Č./ **se sjeća da je primio telefonski poziv u to vrijeme od holandskog Ministarstva odbrane, kojom se traži da se prekine bliska zračna podrška, jer su srpski vojnici na terenu isuviše blizu holandskih vojnika i njihova sigurnost bi se dovela u opasnost. SRSG je smatrao da nema drugog izbora već da udovolji ovom zahtjevu. U skladu s tim, prenesena je poruka NATO-paktu i njihova akcija je zaustavljena. Ministar je uputio sličan poziv istovremeno generalnom podsekretaru za mirovne operacije u Njujorku i njegovom vojnom savjetniku (holandskom general-majoru), što je sadržano u demaršima stalnog predstavnika Holandije**" (**IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 306; H. Nuhanović, nav. dj., str. 286-287).

456 B. B. Ghali, nav. dj., str. 238. Kada je Joris Voorhoeve, ministar odbrane Holandije "**čuo da je zračna operacija u toku, odmah je**", tvrdi Boutros Ghali, "**telefonirao da kaže da su holandske trupe toliko blizu srpskoj artiljeriji da zračni napadi dovode njihove živote u opasnost. Voorhoeve je zahtijevao od Akashija da povuče blisku zračnu podršku, što on nije imao drugog izbora**" (Isto).

457 J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 51-52; **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 102; **REPORT ON SREBRENICA ...**, paragrafi 3.4 i 3.50; B. Jagger, nav. dj., str. 89; M. J. Faber, nav. dj., str. 82, 92 i 116. U "**Den Haagu je**", piše Mient J. Faber, "**nastala opšta panika kada je Mladić, koji je osvojio Enklavu i konstatovao kako se UN ponašao veoma neodlučno sa pružanjem vazdušne podrške, a o mogućnosti vazdušnih napada da i ne govorimo, utjerujući strah u kosti holandskih vojnika, poslao očajničku poruku Karremansa da će vojnici koji se nalaze u Potočarima biti poubijani, ako se dese napadi iz vazduha. Kada su Voorhoeve i premijer Kok čuli očajničke poruke, prvi je zgrabio telefon da pozove Akashija da bi tražio obustavu daljne vazdušne podrške. U kontekstu brzog zauzimanja Enklave i prijašnjih iskustava sa Srbima u Bosni i Hercegovini, bila je za očekivati manje panična reakcija. Za reputaciju Holandije** (**Voorhoevea i Koka**)**, u međuvremenu donesena odluka**

UNPROFOR-a da prekine sa pružanjem vazdušne podrške, bila je prava sreća. Sve u svemu, iz Den Haaga nije poduzeta nikakva bitna akcija, niti u političkom niti u vojnom smislu, da se zaštićena zona Srebrenica odbrani i održi" (M. J. Faber, nav. dj., str 92).

Zračne akcije NATO-a obustavljene su po zahtjevu Vlade Holandije, odnosno ministra odbrane - Jorisa Voorhoevea. To je 19. jula 1995, prilikom posjete glavnoj bazi NATO-a u Briselu, (ponovo) potvrdio Akashi (M. J. Faber, nav. dj., str. 82 i 116). U toj posjeti je bio i general Janvier, gdje su, po ocjeni Fabera, vođeni razgovori "**o odgovornosti glede odluke o Srebrenici**", pri čemu su naglasili (Akashi i Janvier) "**da je značenje zračnih napada opalo zbog rizika mogućeg zarobljavanja**" (Isto, str. 116) - vjerovatno, po njima, ("**zbog rizika mogućeg zarobljavanja**"), pripadnika mirovnih snaga Ujedinjenih nacija. Nažalost, činjenica o izvršenom genocidu nad Bošnjacima u sigurnoj zoni Ujedinjenih nacija ni tada za Akashija i Janviera nije ništa značila. Oni su namjerno izbjegli da pruže odgovor na pitanje zašto je i zbog čega opao "**značaj zračnih napada**". Međutim, vjerovatno su svjesni vlastitih opstrukcija i odgovornosti u sprovođenju mandata UNPROFOR-a.

Srpske snage su, po **REPORT ON SREBRENICA ...**, zahtijevale "**od UNPROFOR-a da zaustavi zračne udare odmah ili će pripadnici Holandskog bataljona, zadržani od strane BSA, biti ubijeni, te bi Bataljon i izbjeglice došle pod tešku vatru. Zastrašivanje BSA, također, dolazi putem telefona sa posmatračke tačke P iz jednog vozila komandira u Bratuncu. Vojnici Holandskog bataljona zadržani u Bratuncu informisani su o prijetnji po njihove živote putem prevodioca. UNPROFOR je odlučio da obustavi blisku zračnu podršku**" (**REPORT ON SREBRENICA ...**, paragraf 3.50).

Govoreći o **zračnoj podršci** (*AIR SUPPORT*) Ministarstvo odbrane Holandije nastoji da po svaku cijenu izbjegne bilo kakvu odgovornost Holandskog bataljona, a time i Vlade Holandije. S tim u vezi, Ministarstvo ukazuje na sljedeće činjenice: Holandski bataljon je dobio uvjeravanja od UNPROFOR-a da će dobiti zračnu podršku u cilju implementacije blokirajućih položaja na jugu (grada) Srebrenice, jer je (Holandskom bataljonu) bilo jasno da blokirajući položaji mogu biti uspješni samo ako bude angažovana zračna sila; odbrana sigurne zone Ujedinjenih nacija (Srebrenice) sa ograničenim brojem trupa zavisila je od zračne podrške; Holandski bataljon je bio "**čvrsto uvjeren**" samo u zračnu podršku većeg angažovanja (Air Strike); UNPROFOR i UNPF su radili "**na principu normalnih vremenskih procedura UN-a**", po kome je angažovanje dozvoljeno "**samo ako je 100% sigurno da su položaji UN-a pod direktnom vatrom, te da lokacija neprijateljske vatre može biti određena**", a "**u slučaju dinamičkog napada**" te "**procedure nisu efikasne**", pri čemu je, pored ostalog, "**precizno utvrđivanje cilja problem**" (**REPORT ON SREBRENICA ...**, paragraf 3.50).

"**Komanda i ostalo osoblje Holandskog bataljona**" su, po ocjeni Ministarstva odbrane Holandije, "**ubijeđeni da pad Enklave može biti pripisan upečatljivom nedostatku podrške iz zraka; ograničeni bliski zračni udari nisu započeli sve dok bitka ustvari nije bila završena**". Polazeći od te ocjene, po kojoj je isključena bilo kakva odgovornost Holandskog bataljona za njegovo djelovanje, odnosno nedjelovanje na kopnu (zemlji), Ministarstvo odbrane kategorički tvrdi da zračne snage NATO-a "**ne mogu biti okrivljene za nedostatak zračne podrške. Oni su bili spriječeni odlukama**

na zahtjev Vlade Holandije i lično ministra Voorhoeva, odjednom obustavljeni takozvani zračni napadi.

Nakon što su NATO bombe "**promašile svoje ciljeve**" u Srebrenici (pogođena su samo 2 srpska tenka) i poslije granatiranja Srebrenice i Potočara, te zauzimanja grada ("**u 16.20 sati grad Srebrenicu su već preplavili Srbi**"), kada se četa B Holandskog bataljona povukla u Potočare, agresor je granatirao kolonu civila koja je napuštala Srebrenicu i bježala ka Potočarima, tražeći spas. Žene, djeca i, uglavnom, stariji ljudi krenuli su u pravcu glavne baze Ujedinjenih nacija u Potočarima (holandski kamp).[458]

UN-a, koje određuju kako i kada zračna podrška može biti obezbijeđena (**zračni udari i bliska zračna podrška - Air Strikes or CAS**)" - **REPORT ON SREBRENICA ...**, paragraf 3.50.

Navedene ocjene Ministarstva odbrane, prije svega, političkog karaktera, ne potvrđuju raspoloživa dokumenta Ujedinjenih nacija, posebno rezultati istraživanja Ujedinjenih nacija o Srebrenici (**IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**).

Analizirajući navedene ocjene Ministarstva odbrane Holandije, kao i ocjenu o "**zaraćenim stranama**", koja je u kontinuitetu prisutna u njihovom izvještaju, moguće je izvesti više zaključaka, kao što su:

- prvo, otvorena drskost i odsustvo bilo kakvog obrazloženja, kao i odbacivanje bilo kakve odgovornosti Holandskog bataljona u vezi sa zauzimanjem Srebrenice, sigurne zone Ujedinjenih nacija, i genocidom nad Bošnjacima;

- drugo, neprimjereno i neodgovorno ponašanje ministra odbrane Vlade Holandije Voorhoevea, koji svu odgovornost za neupotrebu zračnih snaga u zaštiti civilnog stanovništva sigurne zone Ujedinjenih nacija pripisuje Ujedinjenim nacijama, čime amnestira bilo kakvu vrstu odgovornosti Holandije i Holandskog bataljona i Voorhoevea, o kojoj očigledno govore dokumenta Ujedinjenih nacija;

- treće, apsolutno isključivanje odgovornosti NATO-a za pružanje /nepružanje zračne podrške.

458 **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 107-111. Nakon što se "**malo nakon 14.00 sati**" "**na nebu začuo zvuk aviona, snage VRS-a (pješadija VRS-a uz pratnju nekoliko tenkova i oklopnih samohotki) kretale su se niz cestu na brdu Bojna. Jedan od aviona je pikirao iznad brda, nakon čega se čula eksplozija, ali daleko u dubini teritorije, a iza leđa snaga VRS-a koje su se u tom trenutku nalazile na brdu Bojna**" (H. Nuhanović, nav. dj., str. 284).

Nakon toga se začula još jedna eksplozija i Hakija Meholjić, Hamdija Fejzić, kao i veća grupa pripadnika odbrane, koja se poslije ponoći (10/11. juli) uputila ka Bajramovićima sa određenim planom o kontranapadu, vidjeli su "**sljedeću scenu**:

U vrijeme i neposredno nakon zauzimanja Srebrenice, sigurne zone Ujedinjenih nacija, između generala Ujedinjenih nacija Nicolaija i Gobilliarda, na jednoj, i generala Vojske Jugoslavije (i "Vojske Republike

---

Na asfaltnom putu su se kretale snage VRS-a, pješadija i oklopna vozila. Čula se druga eksplozija desetak metara ispod ovoga puta, tj. ispod formacije snaga VRS-a, vidio se oblak dima koji se digao kao posljedica eksplozije (impact). Međutim, pripadnici VRS-a nisu potražili zaklon, nisu prestali da se kreću putem i nije se moglo vidjeti da su uopće bili potreseni eksplozijom. Umjesto toga, vojnici VRS-a su uzvikivali ratne pokliče i pucali su u zrak kao da slave - u pobjedničkom maniru.

Ova, druga, eksplozija je ujedno bila i posljednja bomba kojom su avioni NATO-a 'gađali' snage VRS-a.

Prema izjavi Hakije Meholjića i Hamdije Fejzića, pripadnicima grupe je u tom trenutku 'postalo jasno da je Srebrenica izdata' (citiram njihove riječi), 'da je konačno pala i da se više ne može spasiti'.

Nakon toga, dio grupe se uputio ka predjelu Sućeske koja je još bila pod kontrolom snaga odbrane enklave (a bit će još najmanje 24 sata)" - Isto.

NATO je, prema ocjeni Ramiza Bećirovića, načelnika Štaba i vršioca dužnosti komandanta 28. divizije Armije Republike Bosne i Hercegovine, izveo "**simulirani vazdušni napad na srpske pozicije, dimnim aviobombama, od kojih nijedna nije pala blizu agresorskog položaja, što je unijelo dodatnu dozu panike i straha, te nepovjerenja stanovništva u međunarodnu zajednicu i UNPROFOR**". Zbog te činjenice, tvrdi Bećirović, "**ukupna situacija se dodatno iskomplikovala, zbog čega nije bilo ni teoretskih mogućnosti uspostavljanja bilo kakve kontrole nad naredbom i većim dijelom pripadnika oružanih snaga**" (AIIZ, inv. br. 4-247, Armija Republike BiH, Komanda 2. korpusa, Komanda 28. d. KoV, str. pov. br. 01-24/95, Tuzla, 24. juli 1995 - Komandi 2. korpusa Tuzla).

REPORT ON SREBRENICA ..., govoreći o događajima u Srebrenici oko 16.00 sati 11. jula 1995, s namjerom i ciljno, preuveličava ulogu Holandskog bataljona u vezi sa podrškom civilima i civilnom stanovništvu na putu od grada Srebrenice do Potočara. Tako je, po **REPORT ON SREBRENICA ...**, četa B (Holandskog bataljona) **pokušala** "**da prati izbjeglice** /odnosno civile i civilno stanovništvo - prim. S. Č./ **što je moguće bolje. Oko 16.00 sati stanovništvo i vojnici BiH** /28. divizije Armije Republike Bosne i Hercegovine - prim. S. Č./ **napustili su grad. Pod pritiskom BSA, komandir čete B je odlučio da napusti blokirajuće položaje i da se skoncentriše na praćenje i zaštitu izbjeglica. Borbena vozila su formirala zaklon iza izbjeglica na putu prema Potočarima**" (**REPORT ON SREBRENICA ...**, paragraf 3.51).

Jedan holandski vojnik, "**neposredno prije nego što je Holandski bataljon predao grad srpskoj vojsci, izrazio je prezir prema Bošnjacima, jer 'smrde'. Očito mu nije palo na pamet da ljudi što žive u uslovima koncentracionog logora nisu u stanju normalno održavati higijenu, a to je i bio dio smišljene politike**" (M. A. Sells, nav. dj., str. 241-242).

Srpske”) Gvere, na drugoj strani, vođeni su telefonski razgovori, u kojima se govori o zračnoj podršci i, s tim u vezi, iznose činjenice koje nikako ne stoje i, pored ostalog, pokazuju (razgovori) najblaže rečeno - neozbiljnost generala Ujedinjenih nacija.

General Nicolai je u 16.15 sati telefonom razgovarao sa generalom Gverom, prebacujući mu “**da su njegove trupe napale položaje UNPROFOR-a i da još napadaju i da je komandant Holandskog bataljona bio prisiljen zatražiti blisku zračnu podršku (Close air support). Ne zračne udare (air strikes), nego podršku**”, te da je “**on naravno spreman zaustaviti zračnu podršku čim VBS prestane sa napadom pozicija UNPROFOR-a**”. General Gvero je negirao “**da je srpska vojska izvršila napad na UNPROFOR i tvrdi da je to uradila bosanska vojska. Ako zračni napadi istog momenta ne prestanu, on drži generala Nicolaija odgovornim za sudbinu svojih trupa i stanovništva Srebrenice**”.[459]

Dva sata kasnije, u 18.10 sati, general Gobilliard je stupio u kontakt sa generalom Gverom. “**Gobilliard ukazuje Gveri da je on zatražio zračnu podršku čim su njegovi vojnici u Srebrenici bili napadnuti. UNPROFOR će ostati u enklavi da zaštiti izbjeglice i da će uslijediti, ukoliko bude potrebno, ponovni udari iz zraka. Gobilliard podvlači da UNPROFOR nema mandat da sam napada, nego da se zaštiti od napada. I to je bio današnji scenario. Prva reakcija Gvere je da je sada jasno da je Gobilliard taj koji je naredio zračne akcije i da on to ponovo može uraditi. Srpski general tvrdi da VBS nikada nije napao UNPROFOR i da UNPROFOR nikada nije smatran stranom u sukobu. VBS se bori samo protiv naoružanih muslimana terorista, koji su po dogovoru trebali biti razoružani od strane UNPROFOR-a. Gvero traži od generala Gobilliarda da ubuduće donosi razumne odluke koje nisu zasnovane na predrasudama prema jednoj od strana**.”[460]

---

459 M. J. Faber, nav. dj., str. 73-74; **ICTY**, br. 00907532, Komanda UNPROFOR-a za Bosnu i Hercegovinu, Sarajevo, 11. juli 1995, *Telefonski razgovor General Nicolai - general Gvero, 11. jula 1995, 16.15 sati*.

460 M. J. Faber, nav. dj., str. 74.

Akashi je 11. jula, nakon što je postigao dogovor sa političkim i vojnim savjetnicima UNPF-a, Ujedinjenim nacijama u New Yorku poslao telegram, u kome je iznio (svoje) prijedloge u vezi sa "**situacijom sa izbjeglicama u Srebrenici**". On je predložio **postizavanje dogovora "sa snagama BSA, kako bi oni dozvolili kompletnom stanovništvu enklave, uključujući sve muškarce, da krenu prema Tuzli**". U tom cilju, UNPROFOR bi, uz podršku UNHCR-a, "**pokušao da se dogovori sa snagama BSA, da bi svi konvoji prema Tuzli trebali biti u pratnji UN-a**". Ukoliko "**snage BSA**" to onemoguće, "**trebalo bi pokušati da se ostane sa izbjeglicama do vremena njihovog odlaska**".[461]

Zastrašujuće je saznanje da je prva Akashijeva mjera, nakon zauzimanja Srebrenice, imala za cilj **prisilno premještanje "kompletnog stanovništva" sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice**. Time je on, u skladu sa srpskim ratnim ciljevima ("**strateškim ciljevima srpskog naroda u Bosni i Hercegovini**") i postignutim (tajnim) dogovorima sa srpskim agresorom, neposredno učestvovao u osmišljavanju tog zločina i u potpunosti podržavao osvajačke i genocidne radnje srpskog agresora, čime je, pored ostalog, potvrdio saznanja o **žrtvovanju** sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice. U realizaciji tog zločinačkog projekta Akashi je iskazao izuzetnu "humanost", predlažući angažovanje UNHCR-a i UNPROFOR-a.

Akashi je bio "**veoma ubijeđen da bi snage BSA, bez sumnje, pokušale da odvoje radno sposobne muškarce od drugih**". Međutim, umjesto da, u skladu sa svojim dubokim uvjerenjem, predloži preduzimanje svih potrebnih mjera da se, u ovom slučaju, onemogući "**odvajanje vojno**

---

461 **REPORT ON SREBRENICA ...**, paragraf 5.14. Ne raspolažemo sa navedenim dokumentom, te nam, pored ostalog, nije poznato ni vrijeme njegovog dostavljanja. Akashi u svom izvještaju *Situation in Srebrenica*, od 11. jula 1995, koga je Ujedinjenim nacijama i Međunarodnoj konferenciji za bivšu Jugoslaviju dostavio u 16.42 sati, navodi da je istoga dana, a prije 16.42 sati, dostavio svoj izvještaj br. X-1130 o "**situaciji u Srebrenici**" (**SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 102-106). Moguće da je riječ o njegovom izvještaju, u kome je predložio prisilno premještanje "**kompletnog stanovništva**" sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice, čije je vrijeme dostavljanja prije 16.42 sati, odnosno prije zauzimanja Srebrenice, što ponovo potvrđuje (brojne) dogovore, u ovom slučaju, Ujedinjenih nacija sa srpskim zločincima.

sposobnih muškaraca" od žena i djece, on, bez imalo stida, tvrdi kako UNPROFOR ne bi bio u stanju da to spriječi ("**… da bi UNPROFOR bio u stanju da učini veoma malo da ovo spriječi**").[462]

General Mladić je na prvom i drugom sastanku sa Karremansom, 11. jula 1995, u 20.00 i 23.00 sata, "**zahtijevao da ne smije više biti zračnih udara ili CAS**" /bliske zračne podrške - prim. S. Č./**. Ako se zračni udari ili CAS ponove ili nastave, baza u Potočarima sa Holandskim bataljonom i oko 2.500 izbjeglica u njemu i sa oko 15.000 izbjeglica u njegovoj neposrednoj blizini biće granatirani**".[463]

U izvještaju o *Situaciji u Srebrenici*, upućenom Kofiju Annanu, 11. jula 1995, u 20.08 sati Akashi ponovo iznosi činjenice koje ne potvrđuju drugi dokumenti UN-a, uključujući i njegove podatke. Naime, on je obavijestio Ujedinjene nacije da je drugi napad NATO-a prekinut "**zbog loše vidljivosti koju je izazvao dim, što je onemogućilo pilotima da uoče mete**", zatim kako je na prve borbene avione (F-16), sa nepreciznom municijom, ispaljena jedna raketa, te da je oko 16.00 sati iniciran i "**treći**

---

462 Isto.

463 **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 115-121; **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …**, paragraf 320; M. J. Faber, nav. dj., str. 107; H. Nuhanović, nav. dj., str. 331. General Mladić je, po Karremansu, navodno "**naglasio na krajnje prijeteći način da će upotrijebiti sva svoja raspoloživa sredstva da uništi privremeni kamp**" (**SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 115-121), odnosno bazu Ujedinjenih nacija u Potočarima. Imajući u vidu brojne kontakte i komunikaciju, dogovore i razgovore između najvišeg političkog i vojnog rukovodstva Ujedinjenih nacija i političkog i vojnog rukovodstva srpskog agresora i, s tim u vezi, dobre odnose između Mladića i Karremansa, očigledno je da se nije radilo ni o kakvoj stvarnoj prijetnji Ujedinjenim nacijama u Potočarima.

Pitanje korištenja zračnih udara bilo je predmet razgovora između generala Gvere i generala Nicolaija 12. jula 1995. Tada je u telefonskom razgovoru (u 14.45 sati) general Gvero, pored ostalog, "**izrazio nadu da će general Nicolai učestvovati u ukidanju nerazumne odluke od juče** /tj. 11. jula - prim. S. Č./ **o korištenju vazdušnih udara**". Tu odluku general Gvero je "**smatrao katastrofalnom**" i "**predložio da se sve naredne odluke donose u dogovoru između Komande Holandskog bataljona u Srebrenici i generala Mladića**" (**ICTY**, br. 00907528, Komanda UNPROFOR-a za BiH, načelnik Komande, Sarajevo, 12, juli, *Telefonski razgovor general Nicolai - general Gvero, 12. juli 1995, 14.45 sati*).

zračni napad".[464] O tome se uopće ne govori u *Zapisniku* sa sastanka Kriznog tima za akciju Plavi mač.[465] U tom izvještaju Akashi ne spominje ni razgovor sa Miloševićem, a situaciju u Potočarima, u vezi sa hiljadama nemoćnih civila i civilnog stanovništva, Akashi je prikazao kao humanitarni problem i krizu humanitarnog karaktera,[466] s kojom se Holandski bataljon "hrabro" nosio i djelovao s "poštovanjem", bez ikakve "brige" za civile i civilno stanovništvo, a da ne govorimo o "brizi" ili "strahu" od izvršenja genocida.

---

464 **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 107-111. Takvu laž Akashi je iznio i u svom izvještaju o *Situaciji u Srebrenici*, od 11. jula, u 16.42 sati. S tim u vezi, on navodi da su avioni NATO-a u 14.40 sati napali "**dva srpska tenka koji su prijetili holandskim blokirajućim položajima južno od Srebrenice**", pri čemu, kako on tvrdi, "**nije jasno da li su bombe pogodile cilj**", te da je "**drugi nalet** /aviona NATO-a – prim. S. Č./ **otkazan zbog slabe vidljivosti iznad ciljeva**" (**SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 102-106; H. Nuhanović, nav. dj., str. 288-293).

Jedanaestog jula vidljivost u Srebrenici bila je izvanredna, jer na nebu nije bilo nijednog oblaka. To potvrđuju i istraživanja Ujedinjenih nacija, po kojima su avioni prekinuli akciju zbog toga što je ministar odbrane Holandije, Joris Voorhoeve, nazvao telefonom Akashija i (za)tražio obustavu djelovanja. Očigledno je Akashi, obavještavajući Ujedinjene nacije i Evropsku uniju o *Situaciji u Srebrenici*, prikrio prave razloge obustave djelovanja aviona NATO-a i time slao lažne informacije, čime je počinio zločin. Tu laž potvrđuje i sam Akashi u navedenom izvještaju, u kojem je iznio tvrdnju da je zračna podrška NATO-a obustavljena zbog toga što se admiral Smith složio "**sa našim zahtjevima koje je predložio ministar odbrane Holandije**" (**SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 102-106; H. Nuhanović, nav. dj., str. 288-293).

"**Glavni kamp u Potočarima**" nije bio "**izložen artiljerijskoj vatri**", jer nijedan projektil nije pao na kamp Ujedinjenih nacija (Holandski bataljon) ni prije 11. jula, niti 11. jula, niti kasnije, kako to tvrdi Akashi. Akashi je situaciju u bazi Ujedinjenih nacija u Potočarima prikazao veoma dramatično po snage UNPROFOR-a, odnosno po njihovu sigurnost, sa ciljem da se Holandski bataljon evakuira što prije (Isto).

465 Isto, str. 93-101 i str. 381-383.

466 Isto, str. 107-111; B. Jagger, nav. dj., str. 86. S tim u vezi, Akashi piše: "**Prvi izvještaji iz Potočara su ukazivali da tamo ima dovoljno hrane i vode za samo 24 sata. Međutim, vojni posmatrači** /Ujedinjenih nacija, UNMO - prim. S. Č./ **su izvijestili u 17.11 sati da Holandski bataljon pokušava da popravi situaciju. Njihovi vojnici su otvorili svoje sljedovanje i pokušavali su napraviti od toga supu. Na taj način Holanđani se nadaju da će hrana trajati za sljedećih 48 sati. Nakon toga, neće više biti hrane ni za osoblje UNPROFOR-a ni za raseljene**" (**SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 107-111).

Komanda UNPROFOR-a za Bosnu i Hercegovinu u Sarajevu, odnosno vršilac dužnosti komandanta francuski general Hervé Gobilliard, na zahtjev komandanta UNPF-a (generala Janviera), dostavio je 11. jula 1995, u 18.27 sati, nakon "**nove situacije**" - tj. zauzimanja Srebrenice od srpskog agresora, Komandi Holandskog bataljona *Naređenje za odbranu Holandskog bataljona i zaštitu izbjeglica i civila u Srebrenici*.[467] Prioritet aktivnosti Holandskog bataljona je, po Gobilliardu, bio započinjanje **pregovora "na lokalnom nivou sa snagama Vojske bosanskih Srba o prekidu vatre**". Naime, general Gobilliard je, navodi Akashi u svom izvještaju od 11. jula 1995 (16.42 sati), "**dobio instrukcije da odmah uspostavi lokalni prekid vatre svih strana**". S tim u vezi, on je tada pokušavao "**da kontaktira generala Tolimira**".[468]

General Gobilliard je, u vezi sa odbranom Holandskog bataljona, holandskih snaga i opreme od srpskog napada naredio upotrebu svih raspoloživih sredstava, što je, po njemu, podrazumijevalo i "**upotrebu bliske zračne podrške ako je potrebno**". Međutim, očigledno je da za "zaštitu" civila francuski general nije predložio preduzimanje svih raspoloživih sredstava, uključujući blisku zračnu podršku, već je samo sugerisao preduzimanje "**svih razumnih mjera da se zaštite izbjeglice i civili**

---

[467] Dokument je objavljen u: **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 112-113; **REPORT ON SREBRENICA ...**, paragraf 3.53 i 5.12; **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …**, paragraf 312; J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 58; M. J. Faber, nav. dj., str. 115; B. Jagger, nav. dj., str. 87; H. Nuhanović, nav. dj., str. 317-319. Karremans je navedeno naređenje primio preko Komande Sektora sjeveroistok (UNPROFOR-a) u Tuzli, koje je najprije pročitao Karremansov neposredni pretpostavljeni holandski pukovnik Charles Brantz. On je na marginama dokumenta dva puta napisao riječ "**nemoguće**" (J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 58). Ukazujući na tu činjenicu, Bianca Jagger navodi kako su "**Srbi insistirali na užasnom razdvajanju tih ljudi po polovima pred očima komandanta i vojnika Holandskog bataljona - Žene, djeca i poneka starija osoba upućene su preko linije fronta u minska polja prema teritoriji pod kontrolom Vlade** /Republike Bosne i Hercegovine - prim. S. Č./. **Njihovi muškarci više nikada nisu viđeni …**" (B. Jagger, nav. dj., str. 87).

[468] **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 104; **REPORT ON SREBRENICA ...**, paragraf 3.53, 5.12 i 5.14; **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …**, paragraf 312.

o kojima se vi brinete". Međutim, potpukovnik Karremans, nažalost, nije preduzeo nikakve mjere da zaštiti civile i civilno stanovništvo.[469]

Nakon takvog ponašanja Ujedinjenih nacija, agresor je zauzeo sigurnu zonu Ujedinjenih nacija Srebrenicu, pri čemu je komandant Holandskog bataljona u svom izvještaju (*Sastanak sa generalom Mladićem od 11. i 12. jula 1995. godine*) od 12. jula 1995, koji je napisao poslije sastanaka sa generalom Mladićem (11. i 12. jula 1995) i dostavio ga komandantima UNPF-a u Zagrebu, UNPROFOR-a u Sarajevu i Sektora sjeveroistok u Tuzli, zatim Ministarstvu odbrane Holandije i C-KL Kriznom štabu u Hagu), svjestan činjenice da je "**odgovoran za ove ljude**" (civile i civilno stanovništvo i Holandski bataljon), između ostalog, izjavio: "**Ja nisam u stanju da odbranim ove ljude**; **da odbranim vlastiti bataljon** ..."[470] Time je potpukovnik Karremans pokazao najveći

---

[469] Isto; J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 58. Umjesto da zaštiti civile i civilno stanovništvo Karremans, tvrdi Hasan Nuhanović, "**to nije učinio, već je situaciju ostavio onakvom kakva je i bila do naređenja. Nema pismenog traga u kojem bi se moglo pročitati da je Holbat do poslijepodne obavijestio višu komandu o činjenici da se nije svim izbjeglicama dozvolio ulaz u bazu. Holbat je na ovaj način višu komandu UNPROFOR-a držao u lažnom uvjerenju da se dogodilo upravo suprotno, tj. da su sve izbjeglice puštene da uđu u bazu.**

Dakle, Holbat je direktno odgovoran za prikrivanje informacija koje su trebale biti poslate prema komandi UNPROFOR-a i za nedozvoljavanje izbjeglicama da uđu u bazu" (H. Nuhanović, nav. dj., str. 318-319).

[470] **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 116-118; **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 315; J. W. Jonig - N. Both, nav. dj., str. 58. Potpukovnik Karremans je procijenio da je *Naređenje za odbranu Holandskog bataljona i zaštitu izbjeglica i civila u Srebrenici*, odnosno Potočarima, "**neizvodljivo. Bilo koji oblik oružanog otpora vodio bi prema vatrenim dejstvima od BSA i prema tome bilo bi mnogo žrtava među izbjeglicama**" (**REPORT ON SREBRENICA ...**, paragrafi 3.4 i 3.53). Holandski bataljon i "**više od 15.000 ljudi na jednom kvadratnom kilometru**" nalazili su se, po Karremansu, "**u krajnje ranjivom položaju**: **oni su u položaju čučeće patke, nisu u stanju uopšte da brane ove ljude. U visini i iznad kampa**" general Mladić je, da bi zaplašio Holandski bataljon, "**rasporedio dva topa, dva tenka, tri MLRS** /višecijevni lansirni raketni sistem - prim. S. Č./ **i jedan protivavionski top, držeći ih na direktnom nišanu**" (**SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 115-121; **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …**, paragraf 315).

Zaista je sramna i krajnje nemoralna navedena ocjena komandanta Karremansa, posebno njegov "strah" o "**mnogim žrtvama među izbjeglicama**", **odnosno civilima**. Tu i takvu ocjenu potpukovnika Karremansa podržao je Sektor (UNPROFOR-a) sjeveroistok u Tuzli (Dubravama) i dostavio je UNPROFOR-u (Isto).

kukavičluk i osramotio "plave šljemove" Ujedinjenih nacija i čast oficira holandske vojske, te iznevjerio *Povelju Ujedinjenih nacija* i ispljuvao *Konvenciju o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida* (1948), *Ženevske konvencije* (1949) i *Dodatne protokole* (1997). Takvo ponašanje potpukovnika Karremansa rezultat je (vjerovatno) dogovora, razgovora i intenzivnih kontakata između političkog i vojnog rukovodstva Ujedinjenih nacija i srpskog agresora i/ili vodećih država Zapada o žrtvovanju sigurnih zona Ujedinjenih nacija u istočnoj Bosni, posebno Srebrenice.

Holandski bataljon je bio neposredno "**suočen sa strahom Muslimana od pokolja**". Holandski oficiri su "**imali predosjećaj da će se desiti užasne stvari**". I Vlada Kraljevine Holandije je, poslije zauzimanja Srebrenice, bila svjesna svoje odgovornosti u vezi sa obavezom, prema međunarodnom pravu, zaštite civila i civilnog stanovništva. Zbog toga je, 11. jula, nekoliko sati nakon zauzimanja Srebrenice, sigurne zone Ujedinjenih nacija, Vlada Holandije jednoglasno izjavljivala da je "**povezanost sudbine prijeko nužna**" - "**muslimanski muškarci i mladići ne smiju biti odvojeni od Holandskog bataljona. Samo ih još prisutnost Holandskog bataljona može spasiti**".[471] Te iste noći Mladić je Karre-

---

Lažna je i nemoralna, također, izjava komandanta Karremansa o tome da on, pored odbrane civila i civilnog stanovništva, **nije u stanju da brani vlastiti bataljon**. S tim u vezi, postavlja se, pored ostalih, sljedeće pitanje: od koga je potpukovnik Karremans trebalo da brani Holandski bataljon i ko je prijetio tom bataljonu? Da li je Holandskom bataljonu prijetio srpski agresor i/ili žrtva agresije i genocida? Odgovor je vrlo jednostavan: niko - Holandskom bataljonu niko nije prijetio - čak ni srpski agresor. Navodna prijetnja srpskog agresora, koja je vješto poslužila kao izgovor za "obustavu" bliske zračne podrške 11. jula 1995, više nije bila aktuelna. Tim prije, jer na (trećem) sastanku sa Mladićem u Bratuncu, 12. jula 1995, u 10.00 sati, gdje je, po generalu Nicolaiju "**atmosfera bila dobra**", nije bilo "**apsolutno nikakvog govora o bilo kakvoj prijetnji upućenoj prema**" bazi Ujedinjenih nacija u Potočarima, odnosno Holandskom bataljonu (M. J. Faber, nav. dj., str. 55).

[471] M. J. Faber, nav. dj., str. 20, 103, 107. i 115. Kompletna Vlada Holandije je 11. jula 1995, piše Mient Jan Faber, sjedila "**na Kriznom sastanku** /treba: na sastanku u Kriznom štabu - prim. S. Č./ **u Den Haagu, u Ministarstvu odbrane. Zbog straha da će svi muslimanski muškarci i dječaci biti ubijeni, biva odlučeno da se radi po principu povezanosti sudbina između Holandskog bataljona i izbjeglica. Holandski bataljon i Muslimani će skupa morati napustiti enklavu, kako bi se spriječio masakr nad muškim dijelom stanovništva**" (Isto, str. 115).

mansu (na prvom sastanku u Bratuncu) dao do znanja da on očekuje da će Ujedinjene nacije izvršiti "evakuaciju" civila i civilnog stanovništva, pri čemu je pitao Karremansa da li je general Nicolai u stanju da obezbijedi autobuse.[472] Umjesto da alarmira i mobilizira kompletan aparat Ujedinjenih nacija i međunarodnu javnost, kako bi se, pošto nažalost, nije ništa učinjeno na zaštiti sigurne zone Ujedinjenih nacija, obezbijedili autobusi - Ujedinjene nacije, kao ni Vlada Kraljevine Holandije, koja je deklarativno izražavala brigu za "**muslimanske muškarce i dječake**" (njene instrukcije, "**koje su tokom kritičnih dana slane u Bosnu i Hercegovinu, nisu bile povezane sa sudbinom muslimanskih muškaraca i dječaka**"), nisu čak ni reagovale na prijedlog generala Mladića da se pobrinu (Ujedinjene nacije) za autobuse, potrebne za prisilno premještanje civila i civilnog stanovništva.[473] S tim u vezi, Karremans na drugom sastanku s Mladićem iste noći (23.00 sata) nije imao šta da kaže. Karremans je, nakon prvog sastanka sa Mladićem, telefonom dugo i opširno razgovarao sa generalom Nicolaijem, koji je obavijestio UNPF (u Zagrebu) o tome da Mladić "**nema sredstava za transport**". General Nicolai je te noći Karremansu naredio "**da operaciju evakuacije uzme u svoje ruke**" ("**da se on mora pobrinuti za evakuaciju**").[474] Međutim, Karremans ni tada ništa nije preduzeo.

Ujedinjene nacije i holandska Vlada složili su se da Holandski bataljon treba da "**nadzire evakuaciju izbjeglica**", o čemu je Karremans bio obaviješten prije trećeg sastanka sa Mladićem (12. jula u 10.00 sati). Ta odluka je, bez obzira na to koliko potrebna, išla Mladiću naruku i time što mu je omogućila, da bez ikakvog osporavanja, diktira vlastite uvjete prisilnog premještanja civila i civilnog stanovništva.[475]

---

[472] Isto. Govoreći o tome, Mient Jan Faber, navodi kako se tada "**ukazao mogući scenarij za spašavanje, koji nije iskorišten**" (Isto, str. 107).

[473] Isto. Komandant Karremans, navodi Mient Jan Faber, "**piše u svom izvještaju, od 29. 08. 1995, o izvršavanju zadataka Holandskog bataljona, za ministra Voorhoevea, da on sve do deportacije izbjeglica (13. 07. 1995), isključujući ranjene, nije dobio nikakve instrukcije kako da postupa, iako je on to u nekoliko navrata tražio**" (Isto, str. 103, napomena 569).

[474] Isto, str. 107-108 i 115.

[475] J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 59.

Nesib Mandžić i Ibro Nuhanović, “predstavnici” civila i civilnog stanovništva, protestirali su protiv odvajanja muškaraca od žena i djece. Karremans je podržao njihov prigovor i rekao Mladiću da “**ako treba da bude evakuacije …, moj bataljon treba da osigura pratnju**” te je predložio da smjesti po jednog holandskog vojnika u svako vozilo.[476]

Za vrijeme trećeg sastanka, u srijedu ujutro (u 10.00 sati) 12. jula 1995. postalo je jasno da Mladić djeluje potpuno prema unaprijed planiranom scenariju.[477] Izvještavajući Voorhoevea nakon sastanka, Karremans ga je upoznao sa Mladićevom namjerom o odvajanju muškaraca od žena i djece, što je evidentno predstavljalo ozbiljnu opasnost, posebno za muškarce. Voorhoeve je neposredno naredio Karremansu da “**ni na koji način ne pomaže etničko čišćenje i odvajanje muškaraca i žena**”, te, prilično dvosmisleno, dodao da Karremans “**treba da se pobrine da se prisilna evakuacija obavi na što je moguće humaniji način**”.[478] Time je Mladiću i njegovim zločincima data otvorena saglasnost u ostvarivanju kontinuiteta realizacije srpskog velikodržavnog projekta, osvajačkog i genocidnog karaktera. Očigledno su i na ovom konkretnom primjeru potvrđeni svi dotadašnji razgovori, sastanci i dogovori između političkog i vojnog rukovodstva Ujedinjenih nacija i vodećih država na Zapadu, uključujući i Holandiju, na jednoj, i srpskog agresora, na drugoj strani.

Ministar Voorhoeve je 12. i 13. jula (dva puta) razgovarao s generalom Nicolaijem i pukovnikom De Ruiterom “**da bi dao instrukcije Holandskom bataljonu da ne pruža podršku podjeljivanju izbjeglica u**

---

476 Isto. Komandant Holandskog bataljona je, po **REPORT ON SREBRENICA …**, “**protestovao i insistirao da pratnju**” za “evakuaciju” civila i civilnog stanovništva “**obavi Holandski bataljon**”. Karremans je, također, “**prigovorio**” na Mladićev uslov o odvajanju “**vojno sposobnih ljudi**” od žena i djece, “**ali to je bilo bez uspjeha**” (Isto).

477 Isto, str. 60.

478 Isto; M. J. Faber, nav. dj., str. 80. General Nicolai je ujutru 12. jula, piše Mient Jan Faber, od ministra Holandije dobio telefonski poziv, u kome je zatraženo “**da obrate ekstra pažnju na muslimanske muškarce, zbog straha za njihove živote**”. Međutim, s tim u vezi, ništa nije urađeno (M. J. Faber, nav. dj., str. 80).

pet grupa sa ciljem evakuacije, kako je general Mladić to naredio".[479] U nastojanju da izbjegne "**svaki nepotrebni rizik**" za i po Holandski bataljon, Voorhoeve "**nije ni na bilo koji način želio aktivno interesovanje holandskih vojnika sa ciljem da pomognu muškarcima i dječacima**". Aktivnost Holandskog bataljona je, po njemu, trebala biti svedena "**na pružanje pomoći i posmatranje**", odnosno "**funkciju očiju i ušiju**".[480]

Vlada Kraljevine Holandije imala je samo jedan jedini cilj - izvući Holandski bataljon iz Potočara. To je bilo najbitnije, sve ostalo, uključujući i "**sudbinu muslimanskih muškaraca i dječaka**", bilo je podređeno tome.[481] U realizaciji tog cilja, Vlada Kraljevine Holandije je 11. jula,

---

[479] M. J. Faber, nav. dj., str. 103-104. S tim u vezi, Faber piše da je "**sugestija za ovu podjelu je Karremansova ideja**". General Nicolai tvrdi "**da on ništa ne zna o instrukcijama iz Den Haaga da se ne pruži saradnja pri odvajanju muškaraca od žena**" (Isto, str. 104, napomena 570).

Mladić je na trećem sastanku u Bratuncu, 12. jula (u 10.00 sati), postavio uslove za "evakuaciju", odnosno prisilno premještanje civila i civilnog stanovništva:

"a) **Evakuacija prema Kladnju počinje u 13.00 sati pod pratnjom BSA**";

" b) **bile bi formirane grupe**: **ranjeni, bolesni i stari, žene i djeca i drugi. Vojno sposobni ljudi bi bili odvojeni zbog mogućeg učešća u vršenju ratnih zločina**";

"c) **gorivo treba biti obezbijeđeno za prevoz izbjeglica**" (**REPORT ON SREBRENICA …**, paragraf 3.67; B. Jagger, nav. dj., str. 88).

[480] M. J. Faber, nav. dj., str. 104.

[481] Isto. S tim u vezi, Mient Jan Faber piše: "**Slika koja se sama ukazuje nakon istraživanja arhiva pokazuje da je holandska vojska, od Potočara do Den Haaga, u principu, imala samo jedan cilj: kako izvući holandske vojnike iz ovog pakla, a da im ne 'zafali' ni dlaka sa glave? Izgleda da je sve ostalo moralo biti podređeno tome, pa tako i muslimanski muškarci i mladići. Jesu li zato pisani 'ružičasti raporti' o deportaciji i ispitivanju? Raporti koji su na svom putu, od Bosne i Hercegovine preko kasarne Princeza Juliana do Kriznog štaba, postajali sve pozitivniji. Naspram okrutne stvarnosti u Enklavi, stvarana je 'lijepa slika', 'iskrivljeni svijet' koji je šokirajući za svakog Muslimana koji je preživio ovu tragediju. Stvarnost se mogla čitati na licima izbjeglica, o čemu svjedoče mnogi vojnici Holandskog bataljona. Stvarnost koju je mogao vidjeti svako. Očigledno je da su holandski oficiri bili mišljenja da bi 'čarobnjaštvo' najviše doprinijelo ličnim ciljevima, povratku Holandskog bataljona. Nažalost, izgleda da je i ministar Voorhoeve bio uvučen u sve ovo. Ni on sam se nije mogao ili nije htio, oduprijeti pritisku da je povratak Holanđana najbitniji. Sve, pa i sudbina muslimanskih muškaraca i mladića, bilo je podređeno tome**" (Isto).

prije zauzimanja Srebrenice, u Zagreb poslala dva visoko pozicionirana generala da sa Ujedinjenim nacijama (UNPF-om, Akashijem i generalom Janvierom) razgovaraju o **evakuaciji Holandskog bataljona**.[482] To potvrđuje i Akashi u svom izvještaju (*Situation on Srebrenica*), od 11. jula 1995, u 16.42 sati, u kome, pored ostalog, navodi da UNPF, odnosno "**mi**", po njemu, "**ispitujemo pitanja vezana za sigurnost i moguću evakuaciju Holandskog bataljona, kako je razmotreno sa ministrom odbrane Holandije**".[483]

Ministri Van Mierlo i Voorhoeve upozorili su "**da će muslimanski muškarci i dječaci biti ubijeni, ako padnu u ruke Mladiću**". Nakon toga, premijer Kok "**je rekao da je potrebno povezati sudbinu holandskih vojnika i Muslimana**".[484] U skladu sa tim, kao i sa činjenicom da je Holandija odgovorna "**za situaciju izbjeglica i holandskih vojnika**", Vlada Holandije je trebala dostaviti instrukcije Holandskom

---

482 M. J. Faber, nav. dj., str. 115.

483 **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 102-106. S tim u vezi, Akashi navodi kako je ministar odbrane Holandije "**informisao da su mu predočene tri opcije od strane njegove Komande**:

"**- povlačenje koje bi izveo UNPROFOR sa RRF-om**;

- povlačenje koje bi proveo NATO i

- povlačenje koje bi se provelo ad hoc koalicijom sa kojom su se složile Francuska, Ujedinjeno Kraljevstvo i USA.

Preliminarna procjena komandanta snaga je da se svako povlačenje Holandskog bataljona mora izvesti kroz pregovore pošto su njegovi pripadnici u nekim područjima već pomiješani sa srpskim snagama, njihove zalihe su ograničene, a područje Srebrenice je van direktnog operativnog domašaja Ujedinjenih nacija ili drugih vojnih snaga. General Gobiljar je prema tome dobio instrukcije da uspostavi odmah lokalni prekid vatre svih strana. On pokušava sada da kontaktira generala Tolimira. UNPROFOR-ov zamjenik koordinatora za civilne poslove je, također, stigao u ured UNHCR-a na Palama, gdje će ostati kao oficir za vezu sa vlastima paljanskih Srba" (**SREBRENICA 1995**, knjiga 1, str. 353-357; **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 104).

484 Isto. Ministar Van Mierlo (12/13. jula), tvrdi Mient Jan Faber, informisao je Ujedinjene nacije i NATO o stavu Holandije u vezi sa sudbinom "**muslimanskih muškaraca i dječaka**": "**Holandski bataljon se neće povući iz Potočara dok ne bude više jasnoće o sudbini muslimanskih muškaraca i dječaka**" (M. J. Faber, nav. dj., str. 115). Nažalost, riječ je o lažnom uvjeravanju, što su događaji to i potvrdili.

bataljonu da treba spriječiti “**da muslimanski muškarci padnu u ruke Srbima**”. Nažalost, Holandija je “**svojevoljno i potpuno svjesno ostavila najranjiviju grupu, muškarce i dječake, na milost i nemilost njihove sudbine**”.[485] U telefonskom razgovoru sa Karremansom, rano ujutro 12. jula, ministar Voorhoeve nije ni spomenuo “**povezanost sudbina**”. On, nažalost, nije ni pitao Karremansa šta namjerava uraditi sa muškarcima i dječacima.[486]

Voorhoeve je “**povezanost sudbina**” razumijevao i shvatao kao potrebu za pružanje određenog oblika pomoći, ograničavajući ulogu Holandskog bataljona na pružanje **humanitarne pomoći** civilima i civilnom stanovništvu prilikom njihove “deportacije”.[487] Holandski bataljon, po (dobijenim) instrukcijama, nije trebao pomagati zločin prisilnog razdvajanja muškaraca od žena i djece, ali, ukoliko do njega dođe, on to “**razdvajanje, također, ne treba sprečavati**”.[488] Takav zadatak se može shvatiti kao zadatak Holandskom bataljonu da ne sprečava (pomaže) zločin prisilnog odvajanja muškaraca od žena i djece, ali ukoliko do njega dođe, trebalo ga je na svoj način i svojim učešćem “humanizirati”, pri čemu je trebalo voditi računa o ličnoj sigurnosti, ne izlažući se bilo kakvom riziku.

Stav o “**povezanosti sudbina Holanđana i izbjeglica**” premijer Vlade Holandije i ministri Voorhoeve i Van Mierlo iskazali su “**na totalno drugačiji način**, **što je dovelo do pogrešne politike**”, pri čemu je, pored

---

[485] Isto.

[486] Isto. Ministar Voorhoeve, “**također, nije ostvario kontakt sa UNPROFOR-ovim oficirima iz drugih zemalja na licu mjesta. On čak nije ni znao da je francuski general Gobillard, a ne general Nicolai, zamjenik glavnog komandanta UNPROFOR-a, Smitha. Također, nije bio upoznat sa činjenicom da se general Smith, 12. jula vratio u Sarajevo**” (M. J. Faber, nav. dj., str. 104).

[487] Isto.

[488] Isto. Rezultat takvih instrukcija je, po Mient Jan Faberu, “**teško mogao imati za posljedicu šta drugo nego, indirektno, potpomaganje na razdvajanje. To je najbolje pokazala deportacija izbjeglica iz same baze. U međuvremenu je i sam Voorhoeve, koji je bio pogrešno informisan, saopštio Vladi optimističke vijesti o evakuaciji i ispitivanju muškaraca i mladića**” (Isto).

ostalog, dominirao njihov izbor u korist Holandskog bataljona, a protiv "**muslimanskih muškaraca i mladića**",[489] odnosno dječaka.

Nakon zauzimanja i okupacije Srebrenice, sigurne zone Ujedinjenih nacija, agresor je, prkoseći Ujedinjenim nacijama i međunarodnoj zajednici, osvojio još jednu sigurnu zonu UN-a – Žepu, te intenzivirao napade i na ostale sigurne zone Ujedinjenih nacija, Goražde, Bihać i Sarajevo, sa još jednim stravičnim masakrom na tržnici Markale u Sarajevu, 28. augusta 1995.

5. **Zločini u Potočarima**

Neposredno uoči i nakon zauzimanja Srebrenice, sigurne zone Ujedinjenih nacija, te nakon što su Ujedinjene nacije, Holandski bataljon, holandska Vlada, NATO i cjelokupna međunarodna zajednica predali sigurnu zonu Ujedinjenih nacija srpskom agresoru, civili i civilno stanovništvo (na hiljade Bošnjaka) u panici i općem haosu bježali su prema Potočarima, 6 kilometara od grada Srebrenice, tražeći (očekivanu) zaštitu i spas u bazi Ujedinjenih nacija (od Holandskog bataljona UNPROFOR-a),

---

[489] Isto. Govoreći o toj pogrešnoj politici Vlade Holandije, Mient Jan Faber tvrdi: "**Gledajući politiku ministra Voorhoevea, može se reći da on uopšte nije htio direktno povezati sudbine Holanđana i Muslimana. On je stimulirao Holandski bataljon da se ograniči na, čisto 'humanitarnu' ulogu u deportaciji i da izbjegne svaki rizik. Na drugoj strani, ministar Van Mierlo je pokušavao da direktno poveže sudbine muškaraca i mladića i holandskih vojnika. Ali on nije informisao Voorhoevea, a kamoli da ga je pokušao uvjeriti u neophodnost povezanosti sudbina. Premijer Kok je, kako izgleda (gledajući nazad u prošlost), interpretirao povezanost sudbina tako da su i Holanđani i Muslimani nakon zauzimanja enklava bili prepušteni na milost i nemilost Mladića. Premijer je mišljenja da u toj situaciji više nije postojala potreba za reakcijom holandskih UN jedinica. Da je Mladić totalno drugačije gledao na muslimanske muškarce nego na holandske vojnike očigledno nije imalo uticaja na stav premijera Koka. Ni on također, nije vršio pritisak da se sudbine muslimanskih muškaraca i mladića direktno povežu sa Holanđanima. Posljedica ovoga je da je, u praksi, Holandija napravikla eksplicitan izbor u korist holandskih vojnika, čime je u datim okolnostima, implicitno napravila izbor protiv muslimanskih muškaraca i mladića. Za sve ovo Holandija još nije odgovarala, a naročito ne prema preživjelima iz Srebrenice**" (Isto, str. 105).

pri čemu je jedan broj (na putu od Srebrenice do Potočara) doživio najteže posljedice, uključujući i smrt. Do večeri 11. jula 1995. u Potočarima se u i oko baze Ujedinjenih nacija, po obližnjim fabrikama i skladištima (*Feros*, *11. mart*, *Fabrika za pocinčavanje*, *Fabrika akumulatora*, autobaza i radionica prevoznog i transportnog preduzeća *Srebrenica-ekspres*, stanica *Elektrodistribucije*, te drugi manji pogoni i skladišta), poljima (na otvorenom zraku) i kućama, okupilo između 20.000 i 25.000 prisilno protjeranih civila, uglavnom žena, djece, staraca i vojno nesposobnih muškaraca.[490]

---

[490] AIIZ, inv. br. 2-1636, Dutchbat Srebrenica, Nr : TK 95114, 12 July 1995 - Force commander Lgen Janvier Zagreb, Meetings with Gen Mladić on 11 and 12 July 1995; AIIZ, inv. br. 2-1635, United Nations Protection Force, HQ Sector North East - Tuzla, G5 Civil Military Operations, 16 July 1995, Srebrenica Displaced Population Situation at Tuzla Air Base; **ICTY**, **Presuda Krstić**, paragraf 37; **ICTY**, Predmet br. IT-02-60-PT, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice Momira Nikolića, 6. maj 2003; **ICTY**, Tužilac protiv Momira Nikolića, PRESUDA O KAZNI, 2. decembar 2003, paragraf 108; **ICTY**, Izjava Miroslava Deronjića, 19. novembar 2003, paragraf 187; **KOMISIJA** Vlade Republike Srpske, str. 8; J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 53; M. J. Faber, nav. dj., str. 47-48 i 115; H. Nuhanović, nav. dj., str. 305-306 i 315-316; **SREBRENICA 1995**, knjiga 1, str. 297-299 i 436-437; **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 205-206 (IZVJEŠTAJ Tadeusza Mazowieckog o *STANJU LJUDSKIH PRAVA NA TERITORIJI BIVŠE JUGOSLAVIJE*, 28. august 1995); **REPORT ONA SREBRENICA …**, paragrafi 3.65 - 3.66 i 5.7 - 5.9 i Dodatak 5, *Location: Srebrenica compound on 11-13 July 1995, Location: Roud from Srebrenica to Potocari 11 July 1995*; *Location Roud from Srebrenica to Potocari on 11 July 1995. and near bus station in Potocari (date unknown)*; **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …**, paragraf 308; **OPTUŽNICE …**, str. 42; ∴ **SAMRTNO SREBRENIČKO LJETO '95**, str. 15 i 168; M. A. Sells, nav. dj., str. 241-242.

"**Kolona ljudi se**", tvrdi Hasan Nuhanović, "**rastegla u dužini od svih 6 km, tako da su hiljade ljudi još uvijek tek napuštali grad, kada su prve izbjeglice stigle do kampa u Potočarima.**

Zajedno sa kolonom izbjeglica koji su se kretali pješke, noseći sa sobom lični prtljag, kretala su se i vozila holandske čete Bravo. Holandski kamioni bili su pretrpani izbjeglicama. Neki su sjedili i na krovovima kamiona, a neki su visili sa strane pridržavajući se za ivice kamiona. Kada su prve izbjeglice, oni koji su bili na kamionima, stigli do kapije holandske baze, holandski vojnici su otvorili glavnu kapiju, puštajući da na taj način izbjeglice budu uvezene u bazu. Odmah im je rečeno da idu u dio bivše fabrike akumulatora koji je bio pokriven i imao je zidove. To je, zapravo, bila jedna velika fabrička hala koju je Holbat koristio kao parking za svoja vozila. Pored te hale nalazilo se još nekoliko velikih prostorija, čija veličina je bila približno ista kao i veličina te hale" (H. Nuhanović, nav. dj., str. 305).

"**Masa izbjeglica**" i dalje je pristizala u Potočare, "**uglavnom iz pravca grada. ... U toku noći**" 11. jula 1995. "**dolazi velika grupa izbjeglica, većinom žena i djece, iz predjela Sućeske**" (Isto, str. 312 i 338; AIIZ, inv. br. 4-247, Armija Republike BiH,

Komanda 2. korpusa, Komanda 28. d. KoV, str. pov. br. 01-24/95, Tuzla, 24. juli 1995 - Komandi 2. korpusa Tuzla).

Tačan broj civila u bazi Ujedinjenih nacija i oko nje - Potočarima između 11. i 12. jula 1995. teško je utvrditi. Tu večer, prema procjenama Holandskog bataljona, u bazi i oko nje bilo je 17.500 izbjeglica (oko 2.500 unutar i oko 15.000 izvan baze), a prema vojnim posmatračima Ujedinjenih nacija između 30.000 i 35.000 civila (R. Butler, nav. dj., paragraf 3.22). U i oko baze Holandskog bataljona u Potočarima 12. jula se, prema slobodnim procjenama predstavnika humanitarnih organizacija iz Srebrenice, nalazilo oko 30.000 ljudi. Naime, predstavnici međunarodnih humanitarnih organizacija iz Srebrenice uputili su 12. jula 1995. svojim centralama izvještaj u kome navode da je u jutarnjim satima tog dana humanitarna situacija bila "**gora nego ikada do sada**". Stanovništvu je nedostajala hrana, lijekovi i odjeća. Po njihovim procjenama u i oko baze Holandskog bataljona nalazilo se oko 30.000 ljudi, te da se grupa od oko 8.000 ljudi pokušavala probiti iz Gornjih Potočara do baze UNPROFOR-a. Pri tome je izričito navedeno da se među okupljenim stanovništvom ne nalazi nijedan naoružani pripadnik Armije Republike Bosne i Hercegovine (AIIZ, MUP Republike Srpske, RDB - Sarajevo, broj: 05-1996/95, 12. juli 1995 - Zamjeniku ministra unutrašnjih poslova i drugima; **KOMISIJA** Vlade Republike Srpske, str. 8).

Pripadnici Holandskog bataljona UNPROFOR-a su, tvrdi Hasan Nuhanović, svjedok i žrtva genocida u Srebrenici i Potočarima (lokalni uposlenik Ujedinjenih nacija na poslovima prevođenja u Holandskom bataljonu), u toku prvih nekoliko sati (11. jula) dozvolili da 5.000-6.000 civila uđe u bazu UNPROFOR-a, a zatim su "**postavili kordon od 30-tak vojnika i blokirali/zabranili dalji ulazak u bazu. Od tog momenta ulazak u bazu više nije bio dozvoljen nikome (sa izuzetkom jednog manjeg broja majki sa bebama) kroz rupu u ogradi. Također, na glavnom asfaltnom putu Holanđani su postavili svoj punkt i izbjeglicama blokirali ulaz u bazu i sa te strane (kroz glavnu kapiju). Na ovaj način oko 20.000 ljudi, žena, djece, muškaraca (među kojima se nalazilo preko 1.500 muškaraca i dječaka) su ostali izvan baze**" (H. Nuhanović, nav. dj., str. 305-306, 315-316, 339, 347 i II-IV).

Holandski bataljon nije dozvolio civilima i civilnom stanovništvu (oko 20.000 prisilno protjeranih) ulazak u bazu Ujedinjenih nacija u Potočarima, "**uz izgovor da u bazi nema mjesta, tj. uz izgovor da je grupa od oko 5.000-6.000 izbjeglica, koja je ušla u bazu, već zauzela sav slobodan prostor**". Međutim, "**grupa od 5.000-6.000 zauzela je samo jedan dio pokrivenog prostora fabrike, te da je, unutar baze Holbat-a bilo dovoljno mjesta, za još hiljade i hiljade izbjeglica**" (H. Nuhanović, nav. dj., str. VIII). To se, tvrdi Hasan Nuhanović, "**jasno vidi iz proporcija zgrade. Također se vidi da je, osim pokrivenih prostorija /zgrada/, u bazi bilo dovoljno mjesta za svih 25.000 izbjeglica koje su došle u Potočare. Unatoč tome, Holanđani su oko 20.000 izbjeglica prisilili da ostanu izvan baze i na ovaj način ove žene, djeca, a posebno muškarci i dječaci, bili su direktno izloženi maltretiranju, ubijanju od strane vojske i policije, tzv. Republike Srpske**" (Isto). Jedan od izgovora koje je Holandski bataljon koristio da bi civilima zabranio ulazak u bazu "**je bio i to da pripadnici Holbat-a, u tom slučaju, ne bi imali mjesta za spavanje**" (Isto, str. X). Međutim, taj izgovor nije imao nikakve veze sa stvarnošću.

Nekoliko hiljada civila (između 5.000 i 6.000) nahrupilo je u bazu Ujedinjenih nacija kroz ulaz (otvor) koji im je otvoren (pripadnici Holandskog bataljona otvorili su taj ulaz, uz objašnjenje "**da su spremni primiti svakoga ko želi ući u bazu**") presijecanjem ograde (10. jula oko 20 sati-noć prije zauzimanja grada Srebrenice), tražeći sklonište u skladištima, dok su ostali zadržani oko baze (van baze) - u i oko fabrika i u poljima, jer im Holandski bataljon nije dozvolio da uđu u bazu. Među ženama i djecom bilo je 1.000-2.000 muškaraca. Niko od njih nije imao oružje.[491]

---

491 **ICTY**, **Presuda Krstić**, paragraf 37; **ICTY**, Predmet br. IT-02-60-PT, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice Momira Nikolića, 6. maj 2003; **ICTY**, Tužilac protiv Momira Nikolića, PRESUDA O KAZNI, 2. decembar 2003, paragraf 106; **KOMISIJA** Vlade Republike Srpske, str. 8; M. J. Faber, nav. dj., str. 47-48 i 107; H. Nuhanović, nav. dj., str. 305-340, 363 i II.

Komandant Holandskog bataljona (potpukovnik Karremans) procijenio je da je glavna kapija baze Ujedinjenih nacija u Potočarima "**bila ranjiva na srpsku stvar, te je radi toga naredio da se prosiječe otvor u ogradi na drugoj strani Baze. Otprilike između 4.000 i 5.000 izbjeglica ušlo je u Bazu kroz ovaj otvor do rane večeri**" (**IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …** paragraf 309).

Nakon što je 11. jula 1995, poslijepodne, nekoliko hiljada civila ušlo u bazu Ujedinjenih nacija, kapetan Wiliam je prevodiocima, Hasanu Nuhanoviću i Emiru Suljagiću, "**naredio da se obrate masi izbjeglica i da im saopće da u bazu ne može ući više niko osim još jednog broja žena sa bebama**", pri čemu "**za to nije dao nikakvo objašnjenje**" (H. Nuhanović, nav. dj., str. 313).

"**Kada su prevodioci ovo saopćili, masa se uskomešala i mnogi su počeli vikati, a jedan broj je počeo plakati i jaukati**.

Ljudi su bili užasnuti nakon ovog saopćenja i u masi je zavladala panika. U jednom trenutku je izgledalo da masa, ipak, kreće naprijed bez obzira na Wiliamovo saopćenje. Wiliam je zatim naredio prevodiocima da masi saopći - da se svi raziđu i da zaklon potraže u obližnjim zgradama, pokazujući rukom ka tim zgradama.

Masa je i dalje bila uskomešana. Neke žene sa bebama su se pojavile iz mase i prolazile su ka bazi. Došlo je do toga da su se muškarci morali odvojiti od svojih žena i djece. To se dešavalo na licu mjesta. Mnogi su plakali i pozdravljali se kao da se više nikada neće vidjeti. Zapravo, kasnije ćemo vidjeti da će tako i biti.

Sve to vrijeme masa se komešala i pojedinci su pokušavali proći zajedno sa ženama koje su nosile bebe. U jednom trenutku kapetan Wiliam je naredio da holandski vojnici formiraju 'živi zid'. Nakon ovog naređenja 15-20 vojnika Holbata su se uhvatili za ruke i na taj način su blokirali prolaz. U masi se i dalje čuo plač i ljudi su molili na glas vičući: '**Pa zar nas ostavljate ovdje da nas pobiju četnici**?'

Jedan broj muškaraca, i mlađih i starijih, pokušao je trčeći obići oko živog zida nakon čega je grupa od nekoliko holandskih vojnika ove ljude 'ganjala' po livadi i vraćala ih u pravcu mase. Nekoliko puta oni koji su bili naprijed su krenuli prema živom zidu, ali su se Holanđani uporno držali za ruke i nikoga nisu pustili da prođe. Ova situacija je trajala oko sat vremena tokom kojeg je kapetan Wiliam sve vrijeme vikao i rukama pokazivao masi ka obližnjim zgradama, tj. fabrikama koje su se nalazile van baze Holbata.

Kapetan Wiliam je sve vrijeme sa nekim razgovarao preko ručnog radiouređaja.

U jednom momentu čulo se nekoliko detonacija. Ovoga puta granate, vjerovatno minobacačke, pale su u neposrednoj blizini mase. Odjeknule su snažne detonacije. Ljudi u masi su instinktivno reagirali i potražili su zaklon. Mnogi su legli na zemlju. Ono što je bilo vrlo čudno jeste da nijedan holandski vojnik nije reagirao na detonacije, za razliku od onoga kako su svi pripadnici Holbata reagirali na detonacije u toku napada. Ni kapetan Wiliam, a niti jedan holandski vojnik, nisu se pomjerili sa mjesta dok su ljudi oko njih legli na zemlju. Kapetan Wiliam je, dok su se čule detonacije, u ruci držao radio i sa nekim razgovarao. Izgledalo je kao da su Holanđani bili 100% sigurni da ni jedna granata neće pasti tamo gdje se oni nalaze.

Ono što kapetanu Wiliamu nije pošlo za rukom da ubijedi masu ljudi da se udalji u pravcu obližnjih fabrika, učinile su ove eksplozije. Ljudi su se razbježali na sve strane i potražili su zaklon upravo u onim zgradama gdje im je kapetan Wiliam prije toga govorio da idu.

Tada je već počeo padati mrak. Dakle, moglo je biti oko 20.00 sati. Nakon što se masa razišla i nakon što je još jedan manji broj žena sa bebama ušao u bazu, nekoliko holandskih vojnika je došlo iz unutrašnjosti baze sa mašinom za zavarivanje.

Oni su, uz pomoć ove mašine, zavarili rupu u ogradi.

Nakon toga u bazu nije ušao više niko.

Treba naglasiti da je više stotina žena sa malom djecom i bebama ostalo van baze" (Isto, str. 313-315).

Ministarstvo odbrane Holandije, u pokušaju da pruži odgovor zbog čega Holandski bataljon nije dozvolio civilima da uđu u bazu Ujedinjenih nacija i zašto je zatvorio otvor u ogradi, zastupa tezu da je rupa u u ogradi zatvorena "**kada je baza postala prenatrpana**" (**REPORT ON SREBRENICA …**, paragraf 3.65; H. Nuhanović, str. 323). To isto tvrde i Jan Willem Honig i Norbert Both, navodeći "**kada je ocijenjeno da je tvornička dvorana u kojoj su izbjeglice bile smještene puna, ograda je ponovo podignuta**" (J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 53). Tu tezu je u potpunosti razgolitio Hasan Nuhanović, svjedok i žrtva genocida, dokazujući da je riječ o notornoj laži (H. Nuhanović, nav. dj., str. 323-324), koja ima za cilj da falsifikuje činjenice, obmane domaću i međunarodnu javnost i izbjegne odgovornost Holandskog bataljona za zločin genocida.

Holandski bataljon je, prema istraživanjima Ujedinjenih nacija, "**blokirao ulaz u Bazu novim izbjeglicama**", ("**bilo ih je između 15.000 i 20.000, također su se sastojale od žena, djece i starijih osoba**"), koje su se "**borile da u nju uđu**", jer je **procijenio** "**da nema ni namirnice niti potreban prostor da smjesti još izbjeglica**" (**IZVJEŠTAJ O**

Holandski bataljon je 11. jula u večernjim satima na glavnom asfaltnom putu uspostavio dva punkta, čime je "**svjesno odvojio dvije grupe izbjeglica jednu od druge tako da ljudi koji su ušli u bazu više iz nje nisu mogli izaći, a ljudi koji su ostali van baze više u bazu nisu mogli ući**".[492]

Uslovi u Potočarima bili su užasni. Nije bilo vode, hrane, ni lijekova, niti sanitarnih čvorova, a julske vrućine bile su nesnosne. Situacija je bila haotična. Gladni, žedni, iscrpljeni i povrijeđeni ljudi bili su tijesno zbijeni, uspaničeni i prestravljeni. Dok su civili očekivali spas i zaštitu, snajperisti su ih gađali i palili kuće, što je još više povećavalo strah i paniku kod ljudi, koji su bili užasnuti.[493]

SREBRENICI …, paragraf 309). Nažalost, navedena procjena nema nikakve veze sa stvarnošću - ona je pogrešna ili bolje rečeno - namjerno pogrešna. Kao rezultat takve procjene između 15.000 i 20.000 civila i civilnog stanovništva (žene, djeca i starija lica) ostali su izvan baze Ujedinjenih nacija, "**u njenoj neposrednoj blizini, cijelu noć**" (Isto).

Tačan broj muškaraca u Potočarima teško je utvrditi. U samoj bazi UN-a, gdje su "**velikom većinom bili okupljeni žene, djeca, starci i invalidi**", prema ICTY-u, nalazilo se "**najmanje 300 muškaraca, dok ih je u masi izvan baze bilo između 600 i 900**" (**ICTY**, **Presuda Krstić**, paragraf 37). Međutim, prema izvještaju majora Nikolića, dostavljenom uvečer 11. jula Komandi Bratunačke brigade i oficirima za obavještajne poslove i bezbjednost Drinskog korpusa, među ženama i djecom se nalazilo "**i 1.000-2.000 vojno sposobnih muškaraca**" (**ICTY**, Predmet br. IT-02-60-PT, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice Momira Nikolića, 6. maj 2003).

492 H. Nuhanović, nav. dj., str. VI. Na taj način su, piše Hasan Nuhanović, "**Holanđani stvorili tampon zonu ili zonu razdvajanja, između dvije grupe izbjeglica u Potočarima. Mnoge porodice su na ovaj način razdvojene već od strane UNPROFOR-a, tj. Holbata. Na ovaj način oni muškarci i dječaci koji su ušli u bazu, a koji su se u toku noći 11./12. jula još uvijek mogli domoći šume, tj. pobjeći iz Potočara prije dolaska srpske vojske, to nisu mogli učiniti, jer im Holanđani nisu dozvolili da izađu, ne samo iz baze, već ni iz velike hale sa izbjeglicama. Holanđani su rupu u ogradi zavarili naveče 11. jula (lično sam bio tu kada su tri holandska vojnika donijeli aparat za zavarivanje i zavarili rupu**") - (Isto).

Holandski bataljon (od večeri/noći 11. jula 1995) nikome više nije dozvolio da uđe niti izađe iz baze Ujedinjenih nacija (H. Nuhanović, nav. dj., str. 316 i 323). "**Ni trojici muškaraca koji su, bježeći od smrti, u noći između 16. i 17. jula, zakucali na kapiju**" baze Ujedinjenih nacija, Holandski bataljon nije dozvolio da uđu u bazu (M. J. Faber, nav. dj., str. 58).

493 AIIZ, inv. br. 2-1635, United Nations Protection Force, HQ Sector North East-Tuzla, G5, Civil Military Operations, 16 July 1995, Srebrenica Displaced Population

U bazi Ujedinjenih nacija u Potočarima, civili su, po kazivanju N. O. - M. (glavne sestre na Hirurškom odjelu u Srebrenici), "**tretirani kao**

Situation at Tuzla Air Base; **ICTY**, Tužilac protiv Momira Nikolića, PRESUDA O KAZNI, 2. decembar 2003, paragraf 106; **SREBRENICA 1995**, knjiga 1, str. 438; **ICTY**, **Presuda Krstić**, paragrafi 38-39; **REPORT ON SREBRENICA ...**, paragraf 3.66 i 5.9; **KOMISIJA** Vlade Republike Srpske, str. 8; Međunarodni sud pravde, **PRESUDA** - BOSNA I HERCEGOVINA ..., paragraf 284.

Da bi preplašili stanovništvo, "Srbi su opkolili 30.000 ljudi koji su pobjegli iz drugih dijelova Enklave u blizini privremenog logora Holandskog bataljona ove nedelje sa jasno vidljivim sistemima oružja, kao što su četiri protuavionska topa, minobacači, tenkovi i pješadija. Srbi su ponavljali demonstraciju sile pucanjem u blizini potpuno izloženog civilnog stanovništva, ispaljujući granate i pucajući iz teških mitraljeza, kako bi u potpunosti terorizirali već ranjivo stanovništvo u potpunom pokorenju …" (AIIZ, inv. br. 2-1635, UNPROFOR, HQ Sector North East - Tuzla G5 Civil Military Operations, 16 July 1995, Srebrenica Displaced Population Situation of Tuzla Air Base).

O "uslovima" u Potočarima medicinska sestra R. T. navodi: "**Mnogi ljudi otišli su u Potočare, većinom žene i djeca i stariji ljudi, ranjeni ljudi i nekoliko muškaraca. Vojnici UN-a rekli su da će nas zaštititi. Ali kada sam stigla u Potočare bila sam 'parkirana' u fabrici. Bilo je prljavo, bez prozora i skoro nije bilo ničega za jelo. Ništa za moju bebu. Ljudi su se mogli čuti kako vani vrište sa svih strana. Srbi su mi rekli mnoge ružne stvari kao i drugim ljudima. Vojnicima UN-a nije dozvoljeno da nam daju hranu ili vodu. Bili su poput talaca u svom kampu**" (**RAPPORT DE MÉDECINS SANS FRONTIÈRES**, str. 8).

U *Fabrici akumulatora* "**uslovi su bili užasni, voda do koljena, ranjenici su ječali od bolova, a niko im nije prilazio**" (∴ **SAMRTNO SREBRENIČKO LJETO '95**, str. 122). "**Beton u fabrici je bio mokar**" (Isto, str. 202). Civili su "**bili u hali bez prozora i vrata na betonu u vodi**" - "**ležali su po hodnicima punih blata**" (Isto, str. 158 i 182).

"Uslove" u Potočarima oficir Holandskog bataljona Van Duijn opisao je na sljedeći način: "**Bili su u stanju panike, bili su uplašeni i gurali su se prema vojnicima, mojim vojnicima, vojnicima UN-a koji su ih pokušavali smiriti. Ljudi koji bi pali, bili su pregaženi. Situacija je bila haotična**" (**ICTY**, **Presuda Krstić**, paragraf 38).

Ćamila Omanović smjestila se u blizini fabrike cinka u Potočarima, gdje je **pronašla "kao zaklon jedan kontejner koji su koristili … u toj fabrici, tako da smo to upotrijebili, prekrili smo ga i to nam je bio krevet. Beba je bila u kolicima i ostavili smo naše stvari u kolicima ili smo ih jednostavno spustili na tlo. … Dok smo tamo sjedili, svako toliko bi zapucalo iz snajpera i cijela bi se ta svjetina na to pomakla na jednu ili drugu stranu, vrišteći. Iznad nas se nalazilo selo Pećišta, gdje su Srbi otvarali vatru na kuće. Zvuk te granate, i ponovo bismo se sklanjali na jednu ili drugu stranu uz krikove straha, i tako smo proveli noć. …Ljudi su svi bili uplašeni, svi su bili gladni, ljudi su bili van sebe od straha. Nisu znali šta će da se desi, tako da su ti ljudi bili užasnuti**" (Isto, paragraf 39).

životinje, dva dana u fabrici bez vode, ležeći na zemlji".[494] Vojnici Ujedinjenih nacija u Potočarima, tvrdi ona, "**bili su loši. Tretirali su ljude poput životinja. Tražili smo vode, ali nam nisu dali ništa. Nisu spasili muško stanovništvo. Moj suprug ih je tražio da ga zaštite, ali oni nisu učinili ništa. Mislim da je bilo saradnje između UN-a i četnika. Vojnici Ujedinjenih nacija su im dali svoje uniforme i niko nije mogao znati ko je bio ko**".[495]

Civili su, po svjedočenju N. H. (medicinske sestre), "**ostali sjedeći na zemlji u prljavoj fabrici, bez hrane i dovoljno vode. Svi su vrištali kada su četnici došli u kamp. Vidjela sam mnogo ljudi koji su pokušavali sami sebe da ubiju. Bili su toliko očajni zbog padanja u ruke četnicima ...**".[496]

U Potočarima je vladao "**apsolutni haos**. **Žene su hodale uokolo plačući, tražeći svoju djecu, porodicu ili prijatelje. Djeca su dozivala majke ... Žene, muškarci i djeca s ranama od vatrenog oružja i drugim ... tražili su doktora ... Ljudi su padali u nesvijest. Kod nekoliko trudnih žena spontano su počeli trudovi zbog napetosti ...**".[497]

Za civile nije bilo nikakvih sanitarnih objekata i bili su prisiljeni da obavljaju fiziološke radnje na licu mjesta. Zbog visokih ljetnih temperatura (oko 35^{0}C) "**smrad znoja i izmeta brzo je postao nepodnošljiv**".[498]

Iako je 11. jula 1995. u 18.27 sati od Komande UNPROFOR-a dobio *Naređenje za odbranu Holandskog bataljona i zaštitu izbjeglica u Srebrenici*, odnosno Potočarima,[499] Holandski bataljon nije preduzeo nikakve

---

[494] **MÉDECINS SANS FRONTIÈRES, EYE - WITNESS ACCOUNTS OF THE EVACUATION FROM SREBRENICA AND THE FATE OF MISSING COLLEAGUES, RAPPORT DE MÉDECINS SANS FRONTIÈRES** (u daljem tekstu: **RAPPORT DE MÉDECINS SANS FRONTIÈRES**), februar 1996, str. 9.

[495] Isto, str. 10.

[496] Isto, str. 6.

[497] J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 53.

[498] Isto, str. 54; **REPORT ON SREBRENICA ...**, paragraf 5.9.

[499] **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 112-113; J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 58; H. Nuhanović, nav. dj., str. 317-319.

“**razumne mjere**” **da zaštiti civile.** Ni prilikom razgovora sa Mladićem u Bratuncu, 11. jula (u 20.00 i 23.00 sati) i 12. jula 1995 (u 10.00 sati), Karremans nije ni pokušao (za)tražiti zaštitu civila i civilnog stanovništva.[500] Iako se pravdao da nije u stanju odbraniti civile ni Holandski

[500] **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 116-121; **REPORT ON SREBRENICA ...**, paragraf 3.67; H. Nuhanović, nav. dj., str. 331-332. Nakon zauzimanja Srebrenice od strane agresora, i lično generala Mladića, Krstića i drugih oficira Vojske Jugoslavije, 11. jula 1995, potpukovnik Thom Karremans je, u skladu sa naredbom Komande UNPROFOR-a u Sarajevu da **počne** “**sa lokalnim pregovorima sa snagama VBS, radi hitnog prekida vatre**”, u dva navrata istoga dana (u 20.00 i 23.00 sata) bio na sastanku sa generalom Mladićem (na prvom sastanku bio sa dvojicom oficira za vezu, a na drugom je bio i Nesib Mandžić, nezvanični predstavnik civila Bošnjaka. Sastanci su održani u Bratuncu - hotel *Fontana*) - **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 115-121; **ICTY**, **Presuda Krstić**, paragrafi 126-134; **ICTY**, Predmet IT-02-60-PT, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice Momira Nikolića, 6. maj 2003, str. 16362; **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …**, paragrafi 313-315; H. Nuhanović, nav. dj., str. 326-328 i 331-336; J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 56-60; M. J. Faber, nav. dj., str. 48-50.

Dolazeći u hotel *Fontana*, Karremans i njegova pratnja “**vidjeli su scenu kako jedan srpski vojnik kolje svinju. Mladić je, navodno, rekao oficirima ‘da će on tako postupati sa ljudima kao što su oni koje štite holandske mirovne trupe**’” (J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 56). Tu scenu spominje i Michael Sells: “**Mladić je dao da se pred očima holandskog komandanta zakolje jedna svinja kao primjer onog što se dešava s njegovim ‘neprijateljima’, dok je pripremao hiljade stanovnika Srebrenice da ih odvedu na pokolj**” (M. A. Sells, nav. dj., str. 269).

Za vrijeme tog sastanka Karremans i njegovi oficiri “**snimljeni su kako, navodno, piju u čast Mladićeve pobjede. Iako je Karremans kasnije objašnjavao da je držao u ruci samo čašu vode, efekt ovih snimaka bio je da se UN i Holandska vojska prikažu kako daju legitimitet etničkom čišćenju** /odnosno genocidu - prim. S. Č./. **Ovi snimci postali su simbol poniženja UN-a u Srebrenici**” (J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 57). Michael Sells tvrdi da su “**holandski oficiri nazdravili generalu Mladiću**” (M. A. Sells, nav. dj., str. 269).

Na prvom sastanku general Mladić zaprijetio je “**da ne smije više biti nikakvih zračnih udara ili bliske zračne podrške (CAS)**”, jer će u protivnom granatirati Holandski bataljon i civilno stanovništvo, čiji je broj, po Karremansu, iznosio 17.500 (oko 2.500 civila u bazi Ujedinjenih nacija i 15.000 u njegovoj neposrednoj blizini), a po Mladiću 25.000 (na području Potočara) - **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 117; **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …**, paragrafi 314 i 320.

Na drugom sastanku general Mladić obećao je Karremansu prekid vatre do 10 sati 12. jula. Od Mandžića je zahtijevao da pripadnici Armije Republike Bosne i Hercegovine “**moraju predati svoje oružje**”, obećavajući slobodno povlačenje, te da na sljedeći sastanak, koga je general Mladić zakazao za 10 sati 12. jula, moraju doći predstavnici civilnih i vojnih vlasti Srebrenice.

bataljon,[501] on, nažalost, nije želio, niti je pokušao to učiniti.

U ranu zoru ("**u 3,00 časova**") 12. jula 1995. "**u Komandi Bratunačke brigade održan je sastanak s generalima Mladićem i Krstićem, na kome su podijeljeni zadaci**". Vojna operacija "*KRIVAJA 1995*" nastavljena je "**po planu i Turci** /odnosno Bošnjaci – prim. S. Č./ **bježe prema Sućeskoj, dok se civilno stanovništvo okupilo u Potočarima (oko 15.000)**".[502] **Združene snage policije**[503] "**napreduju prema Poto-**

Obavještavajući o navedenim događajima generala Janviera i druge, potpukovnik Karremans u svom izvještaju od 12. jula, koji je napisao poslije dva sastanka sa generalom Mladićem, između ostalog, navodi kako nije u stanju da odbrani civile niti svoj bataljon. Naglašavajući kako se situacija sve više pogoršava, on konstatira da se "**moraju preduzeti dodatne mjere i za izbjeglice i za vojnike**". Po njemu je postojao samo jedan izlaz: "**pregovori danas, na najvišem nivou**: **generalni sekretar UN-a, najviše nacionalne vlasti i bosanskih Srba i bosanske Vlade**" (Dokument je objavljen u: **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 115-121). O tome vidi: **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …**, paragrafi 312-315 i 320.

Potpukovnik Karremans se i 12. jula (u 10.00 sati) u hotelu *Fontana* u Bratuncu po treći put sastao sa generalom Mladićem, kao i drugim predstavnicima vojske i policije kolaboracionista i petokolonaša Savezne republike Jugoslavije, te "predstavnicima" civila i civilnog stanovništva iz Potočara (baze Ujedinjenih nacija). Na tom sastanku sa Mladićem bio je i general Radislav Krstić. Tada je Mladić, između ostalog, izjavio "**da će nadgledati 'evakuaciju' izbjeglica iz Potočara i da želi vidjeti sve muškarce bosanskih muslimana, starosne dobi između 16 i 60 godina, radi provjeravanja prisustva mogućih ratnih zločinaca**" (J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 60-61; **ICTY**, Predmet broj: IT-98-33; TUŽILAC PROTIV RADISLAVA KRSTIĆA, OPTUŽNICA, 30. oktobar 1998, **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 547-565; AIIZ, CJB Zvornik, broj: 277/95, 12. juli 1995 – MUP-u Republike Srpske i drugima; **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …**, paragraf 320.

501 **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 112-114; H. Nuhanović, nav. dj., str. 332-334 i 344-345.

502 AIIZ, CJB Zvornik, broj: 277/95, 12. juli 1995 - MUP Republike Srpske i drugima.

503 Isto. U sastav te samostalne jedinice, koja je formirana 10. jula 1995, *Naređenjem* br. 64/95, komandanta Štaba policijskih snaga Pale, Tomislava Kovača, ulazili su: 2. specijalni odred policije iz Šekovića, 1. četa posebne jedinice policije (PJP) Centra javne bezbjednosti Zvornik, mješovita četa združenih snaga MUP-a "Republike srpske krajine", Republike Srbije i "Republike Srpske" i četa iz kampa Centra za obuku na Jahorini. Za komandanta jedinice određen je Ljubomir Borovčanin, zamjenik komandanta Specijalne brigade policije (AIIZ, Republika Srpska, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Kabinet ministra, broj: 64/95, 10. juli 1995 - Komandantu Specijalne brigade policije i drugima).

čarima u cilju zarobljavanja UNPROFOR-a i okruženja cijelog civilnog stanovništva, te čišćenju terena od neprijateljskih grupa".[504]

Ujutro (između 8 i 9 sati) 12. jula u Potočare su ušle specijalne jedinice Ministarstva unutrašnjih poslova "Republike Srpske" (Četa specijalne policije za antiteroristička dejstva sa Jahorine, Prva četa posebne jedinice policije Centra javne bezbjednosti Zvornik, dijelovi Drugog specijalnog odreda iz Šekovića i jedinica s psima iz Sarajeva), dijelovi Bratunačke brigade i jedinice vojne policije Bratunačke brigade "Vojske Republike Srpske". Te jedinice najprije su došle do tzv. blokirajućih pozicija Holandskog bataljona - na cesti u centru Potočara. Nešto kasnije dijelovi tih jedinica ušli su direktno u zonu gdje su se nalazili civili (ranija industrijska zona - prostor fabrika) i pomiješali se s njima, radi "**održavanja reda**", pronalaženja i odvajanja "**vojno sposobnih**" muškaraca, u skladu s usmenom naredbom generala Ratka Mladića sa sastanaka u hotelu "Fontana" u Bratuncu 11. i 12. jula, kada je, uz ostalo, "dogovorena" i "**evakuacija civilnog stanovništva**", odnosno prisilno premještanje civila i civilnog stanovništva iz Potočara na teritoriju pod kontrolom Armije Republike Bosne i Hercegovine u pravcu Tuzle, uz prethodno odvajanje "**vojno sposobnih**" muškaraca.[505]

---

[504] AIIZ, CJB Zvornik, broj: 277/95, 12. juli 1995 - MUP Republike Srpske i drugima.

[505] **SREBRENICA 1995,** knjiga 1, str. 378-380; **KOMISIJA** Vlade Republike Srpske, str. 9; J. M. Faber, nav. dj., str. 48; J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 60; H. Nuhanović, nav. dj., str. 329 i 341-342. Srpske snage su 12. jula ušle u Potočare glavnim asfaltnim putem iz pravca Srebrenice (sa južne strane) i iz Bratunca (sa sjevera), a pješadija i sa brda Čauš (s istoka). Te snage su ušle u dio Potočara (izvan baze Ujedinjenih nacija) gdje se nalazilo oko 20.000 civila, među kojima i mnoge žene sa bebama i malom djecom, te se pomiješale s narodom (H. Nuhanović, nav. dj., str. 315 i XVI).

U jutarnjim satima 12. jula 1995. srpske snage su, prema **IZVJEŠTAJU O SREBRENICI ...**, ispalile "**artiljerijske i minobacačke granate na područje osmatračnice 'Papa', locirane na putu od Potočara do Bratunca na sjeveru Enklave. U 08:00 sati, VBS je telefonom obavijestila posadu osmatračnice 'Papa' da njihovi tenkovi i artiljerija napreduju i da će pucati na posadu ako se pokušaju oduprijeti. U 09:30 VBS je ušla u Osmatračnicu i razoružala posadu, ali im je dozvolila da se vrate u Potočare. Otprilike sat kasnije, tenkovi i osoblje VBS nastavilo je niz put u pravcu Potočara**" (**IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 31.9).

Srpski vojnici su, prema vojnim posmatračima Ujedinjenih nacija, "**ušli u Potočare i zauzeli položaje opkolivši bazu Holandskog bataljona**", te "**opkolivši fabriku izvan Baze, gdje se ranije okupilo hiljade izbjeglica ...**" (Isto, paragraf 322).

Odvajanje je unijelo dodatni strah, neizvjesnost i uznemirenost. Zapravo, dovelo je do traumatskog stanja zbog prisustva navedenih jedinica, njihovih radnji i ponašanja, kao i zbog prisustva jakih srpskih snaga oko baze Ujedinjenih nacija (Holandskog bataljona).[506]

Tokom prijepodneva 12. jula 1995. situacija u Potočarima je stalno pogoršavana, a patnje civila povećavane. Tada se, u pratnji visokih oficira Glavnog štaba "Vojske Republike Srpske", "**veće svite novinara**" i televizijskih kamera koje su snimale scene kako srpski agresor "**dijeli hljeb i vodu izbjeglicama, a djeci baca bombone**", pojavio general Ratko Mladić, lažno uvjeravajući okupljeni narod (podjelom slatkiša djeci)

Na vijest da se na kapiji nalaze srpski vojnici i da hoće da uđu u bazu Ujedinjenih nacija pripadnici Holandskog bataljona su se uspaničili. "**U tom trenutku neki od Holanđana su počeli plakati. Neki su iz džepova i torbi izvadili fotografske kamere i počeli ih kriti u rupe u zidu i podu. To su činili, jer su znali da su snage VRS-a strogo zabranjivale da pripadnici UNPROFOR-a unose kamere u enklavu, ali su ih ovi, ipak, krijući, sve vrijeme uspijevali unijeti. Tri pripadnika SAS-a su se nalazila u uglu prostorije i također su izgledali vrlo zabrinuti.**

... Onda je neko od prisutnih paničnim glasom povikao: '**Srbi ulaze u bazu**!'

Na vratima bunkera su se nalazila dva vojnika Holbata naoružani puškama. Oni su izvirivali napolje da bi vidjeli šta se događa. ...

Nedugo nakon toga sa kapije, od straže, stigla je informacija da je major Franken na kapiji i da pregovara sa srpskim vojnicima, te da oni žele da uđu u bazu, kako bi provjerili da li se u bazi nalaze naoružani pripadnici A BiH. Zatim je stigla vijest da se pet srpskih vojnika kreće unutar baze, zajedno sa majorom Frankenom, u pravcu zgrade u kojoj je bio bunker.

Dvojica stražara koji su stajali na vratima bunkera su zatim one u bunkeru izvještavali o onome što je slijedilo. Naime, tih pet srpskih vojnika ušli su u zgradu i otišli u pravcu hale u kojoj se nalazilo oko 5.000 izbjeglica. Također, u dva hodnika pored te hale nalazilo se stotinjak ranjenika na nosilima i na improviziranim krevetima. Sa njima je bilo medicinsko osoblje iz Srebreničke bolnice i jedan broj medicinskog osoblja Holbata.

Srpski vojnici su došli do hale i tada su nastali plač i kuknjava među izbjeglicama, koji su pokušali da se sabiju u suprotan ugao hale, bježeći od srpskih vojnika.

Srpski vojnici nisu se zadržali duže od nekoliko minuta, a zatim su, zajedno sa majorom Frankenom, napustili bazu" (H. Nuhanović, nav. dj., str. 342-343; **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 532; J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 60-61).

[506] Isto.

da im se neće ništa desiti, obećavajući da će civili biti prevezeni tamo gdje žele.[507]

---

[507] **ICTY**, **Presuda Krstić**, paragraf 40; **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 322; ∴ **SAMRTNO SREBRENIČKO LJETO '95**, str. 22, 72, 185 i druge; J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 61; **OPTUŽNICE ...**, str. 43; Nuhanović, nav. dj., str. 353. Tada je Mladić prestrašenim, uspaničenim, izbezumljenim i nemoćnim civilima i civilnom stanovništvu rekao: "**Ne bojte se. Samo polako, polako. Neka žene i djeca idu prvi. Doći će mnogo autobusa. Prebacićemo vas u Kladanj. Odatle ćete preći na teritoriju pod kontrolom Alijinih snaga. Samo bez panike. Neka pođu žene i djeca. Pazite da se ne izgubi nijedno dijete, ne bojte se. Niko vas neće povrijediti**" (**IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 322).

Nakon što je u neposrednom kontaktu sa prestrašenom masom civila ispred baze Ujedinjenih nacija provjerio (potvrdio) identitet Nesiba Mandžića i Ibre Nuhanovića, general Mladić je, u ponovnom obraćanju (civilima), dao lažnu nadu "**da se nikome neće ništa loše dogoditi i da će svi biti prevezeni na 'muslimansku' teritoriju sljedećim redosljedom**: **prvo žene i djeca i ranjenici, pa tek onda, u zadnjoj grupi, muškarci**" (H. Nuhanović, nav. dj., str. 353. Mladićev lažni osjećaj nade, po Honigu i Bothu, glasio je: "**Svi koji žele ići biće prevezeni, veliki i mali, mlađi i stari. Ne bojte se, samo polako. Neka žene i djeca idu prvi. Trideset autobusa će doći i odvesti vas prema Kladnju. Niko vas neće povrijediti**" – J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 61). "**Svima koji su to mogli čuti, moralo je**", piše Hasan Nuhanović, "**zvučati alarmantno**" (H. Nuhanović, nav. dj., str. 354).

Tada se Ibro Nuhanović "**pokušao obratiti Mladiću, ali ga je jedan od njegovih tjelohranitelja udario i oborio na zemlju.**

To se dogodilo u prisustvu oficira i vojnika Holbata 3" (H. Nuhanović, nav. dj., str. 353-354).

Nakon toga, pripadnici Holandskog bataljona su Nesiba Mandžića i Ibru Nuhanovića "**odveli nazad u bazu**".

Po povratku u bazu njih dvojica su bili još zabrinutiji za sudbinu muškaraca i dječaka, a pogotovo kada su od Mladića čuli da će 'vojno sposobni muškarci' biti zadnji u deportaciji" (Isto, str. 354).

Navedeni zločin prema Ibri Nuhanoviću potvrđuje i Mient Jan Faber: "**Nekoliko sati kasnije** /12. jula 1995. prim. S. Č./ **u Potočarima se pojavljuje Mladić i traži da razgovara sa Ibrom Nuhanovićem i Nesibom Mandžićem. U pratnji komandira straže Rave napuštaju bazu i nadaju se da će tu priliku moći iskoristiti za registrovanje Muslimana van baze. Na putu prema Mladiću jedan srpski vojnik oslovljava Nuhanovića**: **'Jesi li ti Turčin?' Bez čekanja na odgovor, udario je Nuhanovića po glavi, od čega je Nuhanović pao na zemlju.**

Premda je obojicu upoznao nekoliko sati ranije u Bratuncu, Mladić pita masu izbjeglica da li poznaju tu dvojicu ljudi. Vjerovatno zato što je htio znati da li su bili vojni komandanti. Kad je čuo da nijedan od njih nije bio pripadnik muslimanske vojske i kada se Nuhanović sam pokušao obratiti Mladiću, ovaj ga je pljunuo u lice" (M. J. Faber, nav. dj., str. 52).

Srpske vojne i policijske snage su, uključujući i jedinice iz Srbije i "Republike srpske krajine", u Potočarima 12. i 13. jula izvršile brojne zločine nad civilima. Kako je prolazio 12. juli 1995, teški fizički uslovi postali su još gori zbog aktivne kampanje terora, prijetnji, vrijeđanja, zastrašivanja, zlostavljanja, pljačkanja, teških premlaćivanja, silovanja, spaljivanja obližnjih kuća, ubistava, klanja i drugih zločina koji su povećavali strah i paniku među stanovništvom.[508]

---

[508] **ICTY**, **Presuda Krstić**, paragrafi 41 i 150-155; AIIZ, Republika Srpska, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Kabinet ministra, broj: 64/95, 10. juli 1995 - Komandantu specijalne brigade policije i drugima; Isto, CJB Zvornik, broj: 277/95, 12. juli 1995 - MUP-u Republike Srpske i drugima; **ICTY**, Predmet br. IT-02-60-PT, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice Momira Nikolića, 6. maj 2003; **ICTY**, Tužilac protiv Momira Nikolića, PRESUDA O KAZNI, 2. decembar 2003, paragraf 177; **ICTY**, Izjava Miroslava Deronjića, 19. novembar 2003, paragraf 227; **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 381-388, 408-409, 411-412, 519-526 i 532-537; **OPTUŽNICE ...**, str. 268; **REPORT ON SREBRENICA …**, Dodatak 5, *Location: Potocari compound on or around 13 July 1995*; H. Nuhanović, nav. dj., str. 223.

"**Spustila se noć** /12. juli 1995. - prim. S. Č./. **Naoružani četnici počinju izdvajati grupu po grupu mlađih žena, odvodeći ih na silovanje, a grupe muškaraca na strijeljanje i klanje. U toku noći, 12./13. jula 1995, čuli su se vrisci silovanih žena i djevojaka, plač djece, a po obližnjim njivama i kukuruzištu krkljanje preklanih Muslimana**" (**SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 532-533).

Navečer, 12. jula 1995, oko 22.00 sata, R. B. (iz Bratunca), jedna od (preživjelih) žrtava genocida u Potočarima, svjedok klanja muškaraca i dječaka i silovanja žena i djevojaka, sjedila je "**pored moje četiri curice, koje su bile pospale. U halu su ušla trojica meni poznatih komšija i to**: **M. Ž., Lj. J., i V. J., svi iz Hranče. Naredili su mi da ustanem. Ustala sam. Oni su me izveli pred halu. Pred halom je bilo još oko petnaestak četnika, od kojih sam prepoznala**: **M. T. iz Repovca. Odveli su me u jednu kuću u Potočarima, gdje sam vidjela svojim očima kako ubijaju muslimane. U toj kući sam vidjela ogroman broj poubijanih ljudi. Zatim su me odveli do slijedeće kuće, gdje sam vidjela još stravičniji prizor, kako nabijenog na ražanj peku jednog čovjeka. Jedan od četnika me upitao**: **'Možeš li poznati ko je na ražnju.' Odgovorila sam da ne znam, jer se čovjek nije mogao identifikovati, zbog toga što je bio skoro pečen.**

Poslije toga su me odveli do jednog parkiranog autobusa. Jovanović Ljubo, moj bivši komšija iz Hranča, mi je rekao: **'Hajde da pročistimo pištolje.' Bacio me preko sjedišta, a potom su kao zvjeri navalili na mene. Otimala sam se, plakala i molila za milost, ali bezuspješno.**

Od četnika, koji su učestvovali u mom silovanju, pored Lj. J., koji me je bacio preko sjedišta, su: **M. T., iz Repovca, M. Ž., iz Hranče, V. J., iz Hranče. Ostale sam poznavala po facama, ali im se ne sjećam imena.**

Dvanaestog jula srpski vojnici i policajci umiješali su se u masu. Jedni su psovali Bošnjake i govorili im da odu, da će biti poklani, da je to srpska zemlja, a drugi su vršili razne oblike zločina, uključujući i **ubistva**. Na raznim mjestima ispred i oko baze Ujedinjenih nacija u Potočarima po kratkom postupku ubijeni su i, uglavnom, zaklani mnogi muškarci, djeca i žene, pa čak i nerođene bebe u majčinoj utrobi. Tijela onih koji su na taj način ubijeni i zaklani ostavljena su po poljima i u

---

Silovali su me. Pala sam u nesvjest i više se ničega ne sjećam. Osvjestila sam se tek ujutro u fabričkoj hali oko 9 sati. Kada sam se malo pribrala i došla sebi pitala sam ostale žene odakle ja ovdje. One su mi rekle da su me, između 3-4 sata ujutro, u fabričku halu unijeli vojnici UNPROFOR-a, a to je već ujutro, 13. juli 1995.

Taj dan evakuacija /odnosno prisilno premještanje civila - prim. S. Č./ **je i dalje nastavljena, a u zraku se osjećao nedostatak kiseonika i užasan zadah od krvi i leševa poubijanih civila.**

Oko podne, ponovo sam se sa djecom pokušala ukrcati za evakuaciju, ali me je ponovo onaj isti M. T. vratio sa djecom u halu, ne dajući da se ukrcam, govoreći: 'Ti nećeš nikada vidjeti vašu slobodnu teritoriju'. Tada mi je moja devetogodišnja kćerka Merima rekla: **'Mama, vidiš da hoće da nas pobiju.' Sa djecom sam ponovo sjela na travu, kao i prethodnog dana.**

Muškarce su i dalje odvajali na lijevu stranu, u pravcu Bratunca, a žene sa djecom za evakuaciju u autobuse i kamione.

Vratila sam se sa djecom ponovo u salu. Moja kćerka Merima mi je rekla i zamolila da ih sve četiri podavim, a da ih ne ostavljam žive četnicima. U fabričku halu ulazi pomenuti M. T. iz Repovca. Kada me je ponovo vidio, rekao mi je: **'Je… ti majku i djecu, pa zar si preživjela, prvo što ću uraditi, poklaću ti djecu, a onda i tebe.' Na prijetnju ovog krvoloka, Merima mu je odgovorila**: **'Ubili ste mi oca, ubijte i mene.' Mirko je tada izašao.**

Oko 16 sati u hali se pojavljuje Ratko Mladić i naređuje četnicima da popišu sve koji se nalaze u hali.

Ponovo se spuštala noć, ali i ovoga puta su odvodili žene na silovanje, a muškarce na strijeljanje i klanje. Samo, ovaj put manje, jer nas je manje i bilo" (**SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 534-535).

Snage "Vojske Republike Srpske" i Ministarstva unutrašnjih poslova "Republike Srpske" su 12. jula 1995. u Potočarima zastrašivale i zlostavljale civilno stanovništvo "**da bi ljude natjerale da se ukrcaju u autobuse i kamione za Kladanj**", te fizički napadale mnoge Bošnjake, muškarce i žene, koji su se okupili oko baze Ujedinjenih nacija (**ICTY**, Predmet br. IT-02-60-PT, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice Momira Nikolića, 6. maj 2003).

zgradama u neposrednoj blizini Baze.[509] Tako je iza zgrade *Transporta*

---

[509] **ICTY**, **Presuda Krstić**, paragraf 42; **ICTY**, Predmet br. IT-02-60-PT, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice Momira Nikolića, 6. maj 2003; **ICTY**, Tužilac protiv Momira Nikolića, PRESUDA O KAZNI, 2. decembar 2003, paragraf 109; **REPORT ON SREBRENICA ...**, paragrafi 4.21-4.22 i Dodatak 5, *Location: Potocari compound on or around 13 July 1995*; **SREBRENICA 1995**, knjiga 1, str. 297-303 i 438-439; **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …**, paragrafi 354 i 356; **ICTY**, Predmet br. IT-02-60-PT, TUŽILAC protiv Vidoja Blagojevića, Dragana Obrenovića, Dragana Jokića i Momira Nikolića, paragraf 43; H. Nuhanović, nav. dj., str. 350-351, 363, 369-372 i 388-390.

"**Prvu noć smo**", kazuje Z. M. (iz Ljeskovika, općina Srebrenica), "**prenoćili iznad 'Fabrike akomulatora', u strahu šta će se desiti. Četnici su upali među narod …**

Okolo se čulo pucnjava i granatiranje. Izvodili su muškarce i tukli ih.

Drugog dana boravka u Potočarima, u srijedu ujutro oko 10 sati, krenula sam po vodu. Djecu sam ostavila kod majke. Pošla sam do jedne dvospratne kuće sa potkrovljem ispred koje je bila njiva sa kukuruzom. Morala sam proći kroz njivu da bih došla do pumpe sa vodom. U žitu sam vidjela stravičan prizor.

S obje strane puta kroz žito, bili su leševi. Svi su bili zaklani i krvavi, da ne možeš poznati nikoga. Najmanje stotinjak mrtvih. Trupovi su bili bez glave. Sve je bilo izmješano i na kamari. Pored odraslih muškaraca bilo je i zaklane djece, nešto starije od deset godina. Kad sam se vratila nazad, bojeći se za svog sedmogodišnjeg sina, stavila sam mu mahramu na glavu kako se ne bi poznalo da je muško.

Četnici su vikali:

- Koljite sve samo ako je muško, odsjecite glave do ramena! Isto je govorio i Ratko Mladić. To sam lično čula u momentu kad smo se penjali na kamione.

U kući, pored njive sa kukuruzom, bilo je takođe dosta zaklanih, jer su to pričale žene koje su ulazile u kuću. Po povratku sa vode, zaustavio me jedan četnik i pitao, gdje sam bila? Odgovorila sam i on me nije zadržavao.

Nešto kasnije, otišla sam sa snahinim ocem da donesem jorgan ili deku za djecu iz obližnje kuće. U jednoj sobi te kuće vidjela sam četvero ubijenih metkom. Tri žene i jedan muškarac" (∴ **SAMRTNO SREBRENIČKO LJETO '95**, str. 83-84).

Srpske snage, navodi N. R. (iz Voljavice, općina Bratunac), 12. jula 1995. u Potočarima "**počele su odvajati naše muškarce, a zatim, patili, maltretirali i ubijali pred našim očima. Muškarci su strahovito vrištali i plakali da nisi mogao slušati. Sutradan sam sa prijom pošla na vodu. Iznad fabrike 'Cinkara'. Nadaleko od šume kod jedne od tri kuće trospratnice stoje dvije klade zatesane odozgo kao noževi, a oko klada sve ljudska tijela i krv. Ušli smo u kuću, nasule vodu, ali nismo znale šta se tu zbilo. Nedaleko odatle ima jedna livada u kojoj su ležali zaklani ljudi. U nekim nema glava nikako, odvojene od trupa. Jedni leže skupljeni, a drugi pruženi. Pored poljane ima duboko korito (kanal) koji je bio pun naših ljudi. Sve jedan preko drugog. Zaklani su iza vrata. Pred onom kućom trospratnicom ima usirene krvi, krvavih muških kaiševa i konopaca kojima su ih vezali i patili**" (Isto, str. 29).

u kasnim jutarnjim satima 12. jula 1995. godine 20 do 30 tijela bilo nagomilano, uz neki stroj nalik na traktor. Oko 12.00 sati jedan vojnik je

---

N. R. se "**drugi dan u Potočarima razboljela od te silne strahote koju sam vidjela i doživjela. Pa zar mogu tako nešto uraditi? Kakvu dušu imaju? Ruke su im krvave do lakata, a Mladić viče**: **- Neće vam niko ništa**?!

Četnici su hodali između nas i svašta nam prijetili i psovali. Neke naše žene i djevojke su odveli iz Potočara u Srebrenicu, lažući im da trebaju musti krave…" (Isto, str. 30).

U Potočarima, tvrdi Đ. O. (iz Srebrenice), "**noćom su se čuli jauci žena kojima su odvodili maloljetnu djecu. Kada bi pred zoru od umora narod zaspao, četnici, presvučeni u uniforme UN-a, bi ulazili među nas i otimali muškarce i djecu. Tada nastaje haos. Žene vrisnu, a masa naroda nagonski skače na noge i počne bježati i trčati bez cilja. Gazili bi preko onih koji su ležali, preko djece koja su spavala. Trčali bi 100 do 200 metara, ali izlaza nema, jer su četnici bili svuda oko nas. Onda bi se narod vraćao na svoja mjesta do novog talasa vrištanja i bježanja. Prošle su tri noći pune straha i ludila ...**" (Isto, str. 232).

"**Četnici su**", po kazivanju M. M. (iz Voljavice, Srebrenica), "**u uniformama UN-a hodali kroz narod tražeći muškarce. Svi smo skakali na noge od straha. Te noći sam sjedio petnestak metara udaljen od ceste i pušio kada su prema Bratuncu počeli prolaziti kamioni. Pet puta u toku noći prolazio je crveni kamion marke 'Mercedes' sa žutom ceradom, a za njega je bio prikačen kamion FAP-18 na kojem su bili natrpani leševi ubijenih …**" (Isto, str. 75).

H. H. (iz Bratunca), svjedok genocida u Potočarima, pruža potresno svjedočenje: "**... Noćom su izvodili muškarce i oni se nisu više vraćali. Nisam mogla spavati niti jednu noć. Ujutro oko tri sata jedan čovjek se objesio. Bila je to užasna scena. Naroda je uhvatila panika. Jedna je žena počela vrištati i pokušala se zaklati nožem. Tada je nastupila panika da se nije znalo šta da se radi.**

Kada je svanulo, rekla sam prijateljici da idem donijeti vode. Izašla sam na vrata na koja su predhodne noći izvodili muškarce. Prošla sam iza jednog kamiona i vidjela 5-6 zaklanih ljudi bez glave. Okrenula sam se i iza kamiona i vidjela četiri četnika kako sjede i piju. Pored njih su naišle dvije žene, jedna je bila trudna. Jedan od četnika je ljutito upitao odakle su došle, a one su samo pokazivale na flašu sa vodom. Zatim je drugi ustao, uhvatio za kosu trudnicu i nožem joj rasporio stomak iz kojeg je izvadio dvije bebe. Čula sam da je uspjela reći: **- 'Majko, spasi me.' Više nije ni progovorila**" (Isto, str. 124).

Kapetan Momir Nikolić je znao za navedene i druge oblike zločina, uključujući i zlostavljanje i fizičke napade, kao i odvođenje muškaraca "**na mjesta na osami oko Potočara**", gdje su mnogi ubijeni. O tome je 12. jula (između 18.00 i 21.00 sat) podnio i usmeni izvještaj svome komandantu, pukovniku Vidoju Blagojeviću. Tom je prilikom govorio "**i o operaciji transporta žena i djece u Kladanj i izdvajanja, pritvaranja i ubijanja vojno sposobnih muslimanskih muškaraca u Potočarima**". S tim u vezi,

nožem ubio dijete usred gomile civila. Između Fabrike cinka i "Alijine kuće" ubijeno je po prijekom postupku, odrubljivanjem glava, 80-100 muškaraca i zatim su njihova tijela odvezena kamionom. U šumi pored baze Ujedinjenih nacija, s Budačke strane glavnog puta, ubijeno je 9 muškaraca.[510] Ispred jedne kuće je, između ostalog, na ražnju ispečen jedan čovjek.[511]

U Potočarima su 12. jula 1995. mnogi civili odvojeni i zatim okrutno zaklani hladnim oružjem. Srpske snage su iz gomile civila nasumice

---

on tvrdi kako mu je bilo jasno da je pukovnik Blagojević "**u potpunosti upoznat s operacijom transporta i ubijanja**", i da od njega očekuje da nastavi "**vršiti dužnosti vezane za te operacije**", koje je započeo tog jutra. Tom su prilikom bili sami u kancelariji, a u operativnoj sali Nikolić je razgovarao i s drugim oficirima iz Štaba Bratunačke brigade, kao što su, bili, naprimjer, Trišić, Mičić i Pajić. Neslužbeno su razgovarali o tim zločinima, "**o izdvajanjima i evakuaciji**", ali ne i o **operaciji ubijanja**, pri čemu "**oni nisu izrazili nikakvu zabrinutost**" (**ICTY**, Predmet br. IT-02-60-PT, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice Momira Nikolića, 6. maj 2003).

510 **ICTY**, **Presuda Krstić**, paragraf 43; **ICTY**, Predmet br. IT-02-57-I, TUŽILAC PROTIV VUJADINA POPOVIĆA, **OPTUŽNICA**, 26. mart 2002, paragraf 32.1; **ICTY**, Izjava Miroslava Deronjića, 19. novembar 2003, paragraf 22.7; **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 381-388, 408-409, 411-412, 519-526 i 532-537; **REPORT ON SREBRENICA ...**, paragrafi 4.21-4.22 i Dodatak 5, *Location: Potocari compound on or around 13 July 1995*; J. W. Honig -N. Both, nav. dj., str. 64.

Medicinska sestra R. H. bila je "**jako uplašena u fabrici, plakala sam cijelo vrijeme. Plašila sam se da ostanem sa ranjenima. Nisam mogla vidjeti ništa vani, ali sam čula mnogo vriske. Potom je žena ušla u fabriku u šoku, potpuno očajna, vrišteći kako Srbi ubijaju ljude, kako siluju žene, … kako neke žene same sa djecom bile su toliko uplašene da su se same ubijale. Nisam mogla vjerovati, jer nisam vidjela to, ali sam se bojala da ne poludim kao žena. Četiri Srbina su ušla u fabriku, a ja sam počela plakati. Srbin mi je prišao i pitao me zašto sam plakala, uvjeravajući me da će sve biti u redu. Kada je počela evakuacija ranjenih odbila sam da idem sa njima, jer sam prepoznala bivšeg komšiju četnika. Umjesto toga otišla sam sa ženama i djecom, držeći bebu. Promijenila sam frizuru i odjeću kako bi bila sigurna da me ne prepoznaju, ušla sam u autobus sa civilima. Muškarci su probali učiniti isto, ali su bili uhapšeni. U Kravici je autobus zaustavljen. Čula sam mnoge pucnje u šumi. Mislila sam da je to kraj puta, pa sam uzela skalpel u ruku. Međutim, ništa se nije dogodilo. Vidjela sam autobuse koji su prolazili sa muškarcima, civilima i vojnicima, mnogi od njih su izgledali iscrpljeno i uplašeno**" (**RAPPORT DE MÉDECINS SANS FRONTIÈRES**, str. 10).

511 **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 534.

izdvajale ljude i u grupama od deset odvodile ih iza fabrike *11. mart*, gdje su ih masakrirale i klale. Jednom kamionu trebalo je oko pet tura da pokupi tijela žrtava likvidiranih na taj način i na tom mjestu.[512]

---

[512] **OPTUŽNICE ...**, str. 44 i 72; **REPORT ON SREBRENICA …**, Dodatak 5, *Location: Potocari compound on or around 13 July 1995*; Srbi su se, prema izjavi holandskog narednika Johana Bosa, "**hvalisali time da su ubijali ljude i silovali žene. Bili su ponosni na to što su radili. Nisam imao osjećaj da su to radili iz gnjeva ili osvete, već više iz zabave. Izgledali su zadovoljni sobom na profesionalan, smiren način. Vjerovao sam u ono što su govorili, jer su izgledali i ponašali se kao da su više nego kadri da rade ono što su tvrdili da rade. Svaki je imao njemačkog ovčara, pištolj, lisice i užasni nož s oštricom dugom dvadesetak centimetara**" (J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 62).

Poslijepodne, 12. jula 1995, Srbi su iz mase civila neprestano izvodili muškarce, jednog po jednog, i po grupama. "**Dok su izvodili ljude**" žene su "**kradom gledale kuda ih vode. Tada smo zapazile da ih vode prema magacinu Elektrodistribucije. Jedne su vodili prema potoku Rabin, druge prema kućama Mehmedović Alije, koje su bile nedaleko od ograde Baze, zatim prema kućama Husejnović Ibre, Mulalić Mehana, Husejnović Huseina, odakle se više ni jedan nije vraćao. Svi smo pitali zašto su odvedeni i zašto i dalje izvode. Uveče sam čula da jedna žena priča da su njene dvije djevojčice išle do pomenutih kuća, gdje su ljudi odvođeni, u namjeri da sa bunara donesu vode i još se nisu vratile. Odvodeći tako ljude, među njima su odveli i Aliju Pilića iz Krivače, čija je žena, Fikra, bila neposredno do nas. Kada se Alija nije vraćao, Fikra se uputila prema kućama, gdje su ga četnici odveli, namjeravajući da ga tamo sama potraži. Otuda se vrišteći vratila, rekavši da je svoga muža, Aliju, zatekla zaklana među kućama, a pored njega je masa pobijena i poklana naroda. Na sve strane su kuće i stepeništa zakrvavljena, kao da se u klaonicu ušlo. Saznavši to, narod je tek tada stvorio paniku i metež, znajući šta nas čeka. Dosta naroda je tražilo kakav štrik da se objesi, ne želeći doživjeti sudbinu, kao ljudi poklani pored kuća. U krug su počeli ulaziti četnici, u grupama po pet do šest i narodu prijetiti da ne smije galamiti, inače će nas poklati. Nastao je tajac. Noć se postepeno spuštala.**

Ujutro, kad se počelo razviđavati, ustala sam i počela hodati između usnulog naroda, tražeći svoje poznanike. Pronašla sam svog zeta, sestrina čovjeka A. H. i povela ga do mene i svoje sestre. Isto jutro sam vidjela obješenog čovjeka u blizini ograde kruga, Smajlović Hamdiju sina Demira. Čula sam da narod komentariše da se sam objesio, ne mogavši dočekati jutro. Tada sam čula da su se objesila još dvojica ljudi, dva rođena brata Rasim i Kasim Hasanović. To jutro su ušla četiri četnika među nas i pitali da li ima ko sa Osmača. Odnekle se javi jedna žena sa dvoje djece. Jedno je imalo oko četrnaest godina, a drugo je nosila u naručju. Prišao joj je jedan četnik i uhvativši za ruku dijete, koje je pored nje stajalo, odveo ga prema kućama. Žena je od jada i muke vrištala, kuneći četnika što joj odvede dijete. Oko podne je isti četnik, sa svojom pratnjom, ponovo ušao među narod, i kada je prolazio pored žene sa Osmača, ona mu je plačljivim glasom povikala, gdje su joj dijete odveli i što ga ne

Okrutni masakri civilnog stanovništva “**izazvali su takav strah i paniku kod preostalih Muslimana da su neki od njih izvršili samoubistvo. Svjedoci govore o brojnim stravičnim scenama, između ostalih, o ubistvu nekoliko male djece, hladnim oružjem, i to pred očima njihovih majki**”.[513]

---

vrate. Od bijesa četnik je isukao nož i u njenom naručju zaklao dijete, koje je ona držala, psujući joj majku. Posle ovog čina, žena se izgubila i pala u nesvijest, a četnik je svima povikao: ‘Ovo vam je što ste pobili ljude u zasjedi po Osmačama, drvosječe u Podravanju, stoku što ste poklali; naselje Višnjicu što ste popalili; vojsku kod Han Pijeska što ste pobili; to da niste uradili, mi vas sada ne bi dirali” (**SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 408-409).

U blizini jedne zgrade (u Potočarima) nalazio se kukuruz – tu je jedna žena vidjela “**bezbroj odrubljenih glava. Četnici su je natjerali da uđe u objekat i tu naspe vode. U tom objektu je, po njenoj pretpostavci, klaona. Tu je vidjela četnike dugih brada, u crnim uniformama …**” (Isto, str. 411).

513 Isto, str. 72. “**Oko deset sati navečer** /12. jula - prim. S. Č./ **počela je vriska i plač, jer su četnici počeli klati i ubijati djecu i muškarce. Mi smo svojom galamom pokušale ometati četnike da ne vrše zločine koje su naumili**” (∴ **SAMRTNO SREBRENIČKO LJETO ‘95**, str. 31).

Sljedećeg dana ujutro H. B. (iz Srebrenice, majka četvero djece) vidjela je “**stravičan prizor. Žena je držala u naručju dijete koje nije imalo više od šest mjeseci. Gladno dijete je plakalo, a mati mu je govorila**:

- Alija, nemoj plakati! Kad je jedan četnik čuo kako se dijete zove, istrgao joj je dijete iz naručja i zaklao ga nožem. Rekao je samo, sada više nije gladno i neće plakati.

Narod je osjećao da su Potočari postali klaonica za bošnjački narod iz Srebrenice. I ja sam tako mislila. Te moje slutnje su se već sutradan obistinile. Odmah iza žice gdje smo prenoćili bilo je sedam zaklanih ljudi, a među njima i Salko iz Gladovića. U potrazi za vodom stigla sam do obližnje kuće i ponovo vidjela stravičan prizor. Unutrašnjost kuće je bila sva u krvi. Trinaest tijela je ležalo nepomično na podu. Svi su bili zaklani iza vrata. Među ubijenim vidjela sam i dvije mlade djevojke. Niko od izvedenih iz grupe prethodne noći nije se vratio. Sve su ih poklali” (Isto, str. 31-32).

“**Jedna žena je**”, navodi A. S. (iz Zalužja, Bratunac), “**sjedila pored puta ispred žičane ograde fabrike gdje smo bili smješteni** (u Potočarima - prim. S.Č./ **i držala je dijete na krilu. Ljuljuškala je dijete koje nije imalo ni godinu dana. Nije još ni progovorilo. Dijete je plakalo.**

Prišao je jedan četnik i pitao je, zašto dijete plače? Rekla je da je gladno.

- Daj ga ovamo da ga mi nahranimo, zapovijedio je smijući se. Žena je samo nijemo pogledala u njega.

Lijevom je rukom pomakao ćebe s glave djeteta, a desnom je isukao veliki nož i presjekao djetetu vrat. Žena je vrisnula oblivena krvlju. Zgrozila sam se od užasa. Gledam tog koljača koji se opet obratio jadnoj ženi:

Kako je prolazio dan, ionako teški uslovi postali su još teži. Teror je povećan u toku noći. Krici, zapomaganje, jauci, plotuni i drugi zastrašujući zvuci čuli su se tokom cijele noći i niko nije mogao spavati. Vojnici su izvlačili i odvodili ljude iz gomile. Te su noći, pored ostalih, odveli trojicu braće i zaklali ih, od kojih je jedan bio tek dijete, dok su ostali bili adolescenti.[514]

U Potočarima su srpski vojnici vršili i zločine silovanja. Žene su vrištale, posebno one koje su odvodili. Nekoliko je ljudi bilo toliko izbezumljeno od straha da su počinili samoubistvo vješanjem. Tokom noći i

---

- Vidiš kako ga mi možemo ušutkati da ne plače! Vidiš kako sam ga ja nahranio, pa sad ne plače! Cinički se nasmijao i počeo se udaljavati. Žena je gotovo skamenjena, čvrsto privila dijete uz sebe, puštajući poneki bolni krik" (Isto, str. 27-28).

"**Negdje oko 11 sati četnici su**", tvrdi K. H. (iz Srebrenice), "**počeli šetati između nas ... Odjednom vrisak i krikovi ljudi. Trgla sam se. Oko mene je nastala vriska. Pokušavala sam smiriti neke žene, misleći da su ti krikovi s kasete.**

Malo se stišalo, a onda se čulo pomaganje jedne žene:

- 'Ljudi, UNPROFOR-ci nam kolju djecu. Eno zaklaše moje dijete'!

Mislila sam da je žena dobila nervni slom. Ali, nažalost, stvarno su joj zaklali trinaestogodišnjeg sina, samo ne UNPROFOR-ci, nego četnici u UN uniformama. To smo ujutro i saznali. Jauci i vrisak su se više puta ponavljali tokom noći. Četnici su odvodili djevojke, mlađe žene i dječake. Prenosili smo šapatom, od uha do uha, jedni drugima šta se zbiva" (Isto, str. 141-142).

Ujutro, 13. jula F. S. (iz Hrnčića, Bratunac) je pošla "**po vodu. Između izgorjelih kamiona i autobusa vidjela sam ubijenog čovjeka. Ruke su mu vezane žicom. Bio je sav isječen nožem preko stomaka, kao kad iskrižaš lubenicu. Iznad kuće sa pumpom, zajedno sa komšinicom Zilhom, vidjela sam šestoricu ubijenih ljudi okrenutih nizbrdo.**

... Kad sam se vraćala vidim svoje dijete, stoji iza ograde, a neka se djeca popela na ogradu i drvo. Četnik im govori:

'**Silazite odozgo**! **- i drži nešto sjajno u ruci, kao žica. Nije to bio nož. Djeca su poskakala sa ograde, a prvo dijete koje je skočilo, četnik je onom žicom dohvatio u skoku i glavu mu odrubio. Skočio je i drugi dječkić i njemu isto odsječe glavu koja se odvoji od trupa. Odsječe im glave, a djeca nisu imala više od dvanaest godina**" (Isto, str. 22).

514 **ICTY**, **Presuda Krstić**, paragraf 44; **KOMISIJA** Vlade Republike Srpske, str. 1; **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 381-388, 408-409, 411-412, 519-526 i 532-537; **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …**, paragrafi 354 i 357; H. Nuhanović, nav. dj., str. 380.

rano idućeg jutra "**masom su se proširile priče o silovanjima i ubistvima, pa je logor zahvaćao sve veći strah**".[515]

---

[515] **ICTY**, **Presuda Krstić**, paragrafi 45-46; **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 215-216, 532-537 i dr.; **KOMISIJA** Vlade Republike Srpske, str. 9-10. U noći 12. jula 1995. "**bolničar Dutchbata je naletio na dvojicu srpskih vojnika koji su silovali jednu mladu ženu**: **Vidjeli smo dvojicu srpskih vojnika, od kojih je jedan čuvao stražu, a drugi je, skinutih pantalona, ležao na jednoj djevojci. Vidjeli smo da djevojka leži na tlu, na nekoj vrsti dušeka. Na dušeku je bilo krvi, čak je i ona bila pokrivena krvlju. Na nogama je imala modrice. I po nogama joj je tekla krv. Bila je u potpunom šoku. Bila je potpuno izbezumljena**" (**ICTY**, **Presuda Krstić**, paragraf 45).

"**U Potočarima smo**", izjavljuje A. S. (iz Zvornika), "**bili u jednoj fabrici. Tu smo bili dva dana. Drugi dan oko tri sata došla su dvojica četnika i odveli mog djeda i još trojicu muškaraca. Dvojica su bili stari negdje oko 70 godina, a onaj treći čovjek je imao oko 40 godina. Moj djed je tad imao oko 72 godine. Kada su došli da ih vode, rekli su im da će ih samo nešto ispitati i odmah vratiti. Međutim, nikad ih nisu vratili. I danas ništa ne znam za djeda. Ja sam govorila nani da bi trebali ići prema autobusima, a ona cijelo vrijeme govori, sačekaćemo još malo, možda će ga vratiti. Ja sam taj dan predveče izašla napolje da donesem vode. Vodu smo sipali kod jedne kuće blizu fabrike. Na vodi je bila još jedna žena. Odjednom sam čula vrisak iza kuće. Jedna trudnica je nosila litar vode koji je tu nasula i krenula prema fabrici. Napastovala su je trojica četnika. Jedan četnik koji je imao oko 30 godina pitao ju je čije to dijete nosi i gdje mu je otac. Ona se otimala, ali nije mogla ništa protiv njih trojice. Jedan je četnik udario puškom u stomak i ona je pala. Onaj drugi je izvadio nož iza pojasa i rasjekao ženu preko stomaka. Izvukao je bebu, a žena je već umrla. Nožem koji je držao u ruci osjekao je i bebi glavu i rekao**: '**Jedan Alinovac manje.**'

To je bio strašan prizor. Prije sam to mogla vidjeti samo na filmovima, a sad sam to vidjela i uživo. Jadna žena je ležala nepomično, a pored nje tijelo od njene bebe. Glavu od bebe je bacio iza ograde. Sav taj prizor se odigrao u nekoliko minuta. Ja sam zajedno sa onom ženom odjurila u fabriku. Kad smo rekli šta se desilo u fabrici je nastala opšta panika. Tu u istoj fabrici je bila svekrva od one žene što su je četnici ubili kao i starije dijete. U fabrici je zavladao pravi haos" (.∴ **SAMRTNO SREBRENIČKO LJETO '95**, str. 339-340).

F. O. (iz Cerske) je "**prvi dan u Potočarima doživjela sam poniženje od četničkih vojnika. Prilikom odlaska u jednu kuću da donesem ćebe, četnici su me uhvatili. Jedan mi je stavio pušku pod vrat da s njim uđem u kuću. Tražio je od mene novac, kad sam rekla da nemam novca, počeo me je pretresati. Novac nije našao nego mi je zapovjedio da skinem obuću, da bi me zatim dograbio za prsa i bacio na stepenice. Rekao mi je na kraju da o ovome što se desilo ne smijem nikome pričati, jer će me naći među narodom i zaklati …**

Vidjela sam Zuhdiju Turnadžića kako bježi preko livade, a četnici pucaju za njim i viču: Stoj! Onda su mu dvojica prišla i naredila da digne ruke u vis. Odveli su ga u kukuruz, a kad su se vratili, vidjela sam kako jedan četnik briše nož o listove kukuruza.

Raspoloživi podaci potvrđuju da je agresor i u toku noći 12. jula izvršio brojne zločine u Potočarima. Naime, čim se spustila noć "**naoružani četnici počinju izdvajati grupu po grupu mlađih žena, odvodeći ih na silovanje, a grupe muškaraca na strijeljanje i klanje**". U toku cijele noći, 12. i 13. jula 1995, čuli su se, prema kazivanjima preživjelih, "**vrisci silovanih žena i djevojaka, plač djece, a po obližnjim njivama i kukuruzištima krkljanje preklanih muslimana**".[516]

Civili su primijetili da su počeli "nestajati" ljudi u Potočarima. Nura Delić je "**jednog medicinara upitala što se ljudi plačući vraćaju sa mjesta gdje su u nekoj bašči sipali vodu**". Zatim je otišla iza fabrike, u bašči, gdje je bila voda, i vidjela "**masu ljudi, masu ubijenih. Glave su odsječene, pa su tamo na strani. To je bila gomila, bašča puna ljudi**".[517]

Narednog dana, izjutra 13. jula 1995, neki civili, koji su tražili vodu, naišli su na gomile tijela kod obližnjeg potoka, gdje se nalazila ogromna masa zaklanih ljudi (po nekim svjedocima - preko 300), među kojima je

---

U Potočarima sam vidjela još jednu užasnu scenu. Na kraju jedne livade leže poklani ljudi i žena, pored njih četnik u bijelom mantilu kolje kravu. Prišla mi je još jedna žena i onda se četnik okrenuo prema nama, opsovao nam Boga i rekao:

- Šta gledate? Isto je ova krava pustila krv, kao i ovi što leže. Vidjela sam dosta starijih iz Cerske koje su četnici odvojili u Potočarima: **Hamida, Šabana, Begu Ibrahimovića i Rahmana Baltića**" (Isto, str. 43-44).

"**Poslije pada Srebrenice zajedno sa ostalim narodom**" krenula je i S. H. (iz Zvornika) "**prema bazi UN u Potočarima. U jednoj porušenoj fabrici dočekali smo četnike. Pojavio se i Ratko Mladić, koji je govorio da nam se neće ništa desiti. Međutim, četnici su počeli izvoditi naše muškarce, a jedna grupa četnika je izvela 12 djevojaka, starosne dobi od 16 do 20 godina. Stavili su ih na kamion i odvezli prema Bratuncu dana 12. jula 1995. godine. Poslije toga, nikad više nisam vidjela te djevojke.**

Sutradan sam krenula da naspem vode i u jednom potoku sam vidjela dvojicu zaklanih ljudi, a malo dalje od tog mjesta vidjela sam objšenog čovjeka …" (Isto, str. 267-268).

516 **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 532-533; **REPORT ON SREBRENICA …**, Dodatak 5, *Location: Potocari compound on or around 13 July 1995*; *Location: Factory in Potocari on 13 July 1995*; *Location: Small stream near Potocari compound on 13 July 1995.*

517 Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Dokumentarni video film "**POKOLJ U SREBRENICI JULA 1995**"; **SREBRENICA 1995**, knjiga 1, str. 426; **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 532-537.

bilo i žena i djece ("**bili su s odsječenim glavama i nisu imali uopšte glava na svojim vratovima**").[518]

U Potočarima je 12. i 13. jula 1995. najdramatičnije bilo **sistematsko odvajanje** i **razdvajanje muškaraca i dječaka od žena i djece**, odnosno od njihovih porodica. Naime, od jutra 12. jula velikosrpske snage (pripadnici "Vojske Republike Srpske" i Ministarstva unutrašnjih poslova "Republike Srpske"), u prisustvu i po naređenju Ratka Mladića i uz učešće policajaca s psima, te uz podršku, saradnju i direktno učešće Holandskog bataljona, odabirale su i odvajale muškarce i djecu od ostalih civila i odvodile, pritvarale i držale ih na zasebnim mjestima u i oko Potočara. Pri tome su, na jednoj strani, žene i djeca plakali i vrištali, posebno djeca koja su gledala kako im odvode očeve, a na drugoj se čuli jauci, urlanje, zapomaganje, pucnji. To je trajalo cijelu noć 12. jula 1995. Izdvojene su odvodili na jednu lokaciju ispred Fabrike cinka i zatim ih istu večer kamionima odvozili na druga mjesta zatvaranja. Kada su izbjeglice počeli ukrcavati u autobuse, srpski vojnici i policajci sistematski su izdvajali muškarce koji su se u gužvi pokušavali ukrcati, oduzimajući im ličnu imovinu (lične dokumente i dragocjenosti). Te su ljude odvodili i u zgradu poznatu kao "Bijela kuća" (u neposrednoj blizini baze Ujedinjenih nacija), gdje su ih (srpski) vojnici i policajci sa psima prisiljavali da na velikoj hrpi ispred zgrade prije ulaska ostave svoje stvari, uključujući novac i lične karte, koje su oduzimane i kasnije spaljene. Svi izdvojeni muškarci držani su u krajnje nepovoljnim i užasnim uslovima, pri čemu su neki zlostavljani i ubijani. Među njima je bilo i dosta dječaka. Odvajanje je nastavljeno i za vrijeme ukrcavanja u vozila i u toku prisilnog premještanja.[519]

---

518 **ICTY**, **Presuda Krstić**, paragraf 47; AIIZ, Armija Republike Bosne i Hercegovine, Komanda 2. korpusa, Odjeljenje bezbjednosti, broj: SP. 06-101-160/95-13, Tuzla, 3. septembar 1995 - Generalštabu Armije Republike Bosne i Hercegovine, Uprava službe vojne bezbjednosti Sarajevo, Izjava E. M; **SREBRENICA 1995**, knjiga 1, str. 426; **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 408-409 i 411; **ICTY**, Predmet br. IT-02-57-I, Tužilac protiv Vujadina Popovića, 26. mart 2002; ∴ **SAMRTNO SREBRENIČKO LJETO '95**, str. 22, 27-28, 31-32, 83-84, 124, 267-268 i 339-340; **REPORT ON SREBRENICA …**, Dodatak 5, *Location: Small stream near Potocari compound on 13 July 1995.*

519 **ICTY**, **Presuda Krstić**, paragrafi 53-56, 157-158 i 160; AIIZ, Republika Srpska, Obavještajno-bezbjedonosna služba, Banja Luka, broj: 10-01-155/04, 13. maj 2004 - Komisiji za istraživanje događaja u i oko Srebrenice od 10. do 19. jula 1995; **ICTY**,

Tužilac protiv Momira Nikolića, PRESUDA O KAZNI, 2. decembar 2003, paragrafi 109 i 177; **ICTY**, Izjava Miroslava Deronjića, 19. novembar 2003, paragrafi 198 i 213; **KOMISIJA** Vlade Republike Srpske, str. 11; Međunarodni sud pravde, **PRESUDA** - BOSNA I HERCEGOVINA ..., paragraf 288; **RAPPORT DE MÉDECINS SANS FRONTIÈRES**, str. 8-9; AIIZ, **Republika Srpska, Obavještajno-bezbjednosna služba Banja Luka**, broj: 10-01-155/04, **Službena tajna, Strogo povjerljivo**, 13. maj 2004 **- Komisiji za istraživanje događaja u i oko Srebrenice od 10.-19. jula 1995., predsjedniku Komisije, lično**, *Raspoloživa saznanja vezano za događaje u Srebrenici jula 1995. godine*; **REPORT ON SREBRENICA ...**, paragraf 5.21 i Dodatak 5, *Location: Potocari compound on or around 13 July 1995; Location: Factory in Potocari on 13 July 1995, Location: Small stream near Potocari compound on 13 July 1995*; M. J. Faber, nav. dj., str. 50-51 i 56-58; **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 206-208, 381-388, 408-409, 411-412, 519-523 i 537; J. W. Honig-N. Both, nav. dj., str. 62-66; M. J. Faber, nav. dj., str. 20, 56 i 107; **OPTUŽNICE ...**, str. 74; **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …**, paragrafi 342, 354 i 357; H. Nuhanović, nav. dj., str. 349-350, 372-389, 405, 417 i 420. Brojni civili muškog spola koji su odvojeni i odvedeni na klanje bili su mlađi od 16 i stariji od 65 godina (H. Nuhanović, nav. dj., str. 418).

Holandski vojnici su asistirali u prisilnom premještanju civila i civilnog stanovništva. Poručnik Van Duijn i (jedan) njegov kolega je, "**zajedno sa srpskim, nazovi kapetanom**", sastavljao "**zajedno grupu od 60 do 70 muškaraca tako da napune autobuse. Za ovo je upotrijebljena (plastična) traka. Ja sam mislio da ono što se događalo nije bilo u redu. Fotografirao sam situaciju, ne što sam mislio da ono što se događalo nije u redu, već zato što sam htio da ono što se tu događalo i pod kojim okolnostima bude zabilježeno. Onda sam otišao do poručnika Van Duijna i jasno sam mu stavio do znanja da on ne bi trebao biti tako kooperativan sa Srbima, a pogotovu zbog toga što sam mogao vidjeti da su sa strane ceste Srbi sjedili, držeći puške ispred sebe, i da smo mi, moguće je, imali ulogu koju ja lično nisam mogao podržati.**

Huys: '**Srbi su bili pasivni**?'

Rutten: '**Da, bilo bi ispravno to tako nazvati.**'

Huys: '**Šta ste Vi tačno rekli poručniku Van Duijnu**?'

Rutten: '**Rekao sam**: '**Zašto sarađujete u ovome. Pustite ih da to sami rade.**'

Huys: '**Koliko je žestoka bila rasprava**?'

Rutten: '**Da, vrlo žestoka**'.

Huys: '**Da li je riječ 'kolaboracija' upotrijebljena**?'

Rutten: '**Da, to sam mu spomenuo.**'

Huys: '**Da li su vaše kolege reagirale na svađu između Vas i poručnika Van Duijna**?'

Rutten: 'Pukovnik-medicinar Kremer je pokušao da smanji tenzije, pokušao je da me odvede ustranu da bi spriječio eskalaciju. Ja sam razgovarao sa njim. On je, također, rekao: 'Da, šta drugo možemo uraditi osim onog što radimo sada ovdje?' Ja sam mu jasno stavio do znanja da ja još smatram da je to kooperacija. To je ono što sam ja mislio i to još mislim'" (H. Nuhanović, nav. dj., str. 373-374).

Pripadnici Holandskog bataljona neposredno su učestvovali u odvajanju muškaraca i dječaka od žena i djece, te njihovom ukrcavanju u autobuse rezervisane samo za muškarce, "**dok su srpski vojnici samo posmatrali**", radeći "**posao umjesto Srba**", o čemu, pored ostalog, svjedoči i poručnik Ron Rutten (H. Nuhanović, nav. dj., str. 373-375 i 377). S tim u vezi, Hasan Nuhanović tvrdi "**da postoje dokazi da je Holbat 3 direktan učesnik (ne samo saučesnik) u odvajanju muškaraca i dječaka od žena i djece**". Ukazujući na taj zločin, Nuhanović navodi da je "**bilo pojedinaca među pripadnicima Holbata 3 koji su se protivili ovakvom ponašanju svojih kolega, kao na primjer, poručnik Rutten, ali je opći utisak koji su očevici imali o ponašanju pripadnika Holbata 3 prilikom odvajanja muškaraca i dječaka od žena i djece to da su većina Holanđana bili potpuno ravnodušni prilikom odvajanja, da su na jedan ili drugi način sarađivali sa snagama VRS-a, te da su se neki čak i smijali kao što, na primjer, tvrdi Sabaheta Fejzić, u svojoj izjavi. Sabaheta se u Potočarima, u zoni ispred baze, našla sa svojim 16-godišnjim sinom, kojeg su Srbi silom odvojili od nje. Dok se to dešavalo, jedan od pripadnika Holbata 3 je prstom pokazivao na njenog sina, iz samo njemu poznatih razloga, i smijao se**" (Isto, str. 375).

Ocjena Hasana Nuhanovića zasnovana na izjavi poručnika Van Duijna, o tome "**da su holandski vojnici direktno učestvovali u odvajanju muškaraca od žena i djece i njihovom ukrcavanju u posebne autobuse rezervisane samo za muškarce**" je u suprotnosti sa istraživanjima Ministarstva odbrane Holandije, u kojima se, pored ostalog, u paragrafu 3.71 navodi: "... '*ljudski kordon pripadnika Holandskog bataljona pojačan je tog jutra* /13. jula - prim. S. Č./ *sa dva dodatna borbena vozila, koja su korištena da se usmjeri rijeka izbjeglica i da se izbjegne da ljudi budu pregaženi u gužvi*" (H. Nuhanović, nav. dj., str. 374).

Nažalost, "**u svim dosadašnjim izvještajima i zvaničnim saopćenjima holandskih vlasti, kao i u Izvještaju UN-a, tvrdi se da su pripadnici Holbata 3 imali samo ulogu onoga ko je regulirao kretanje mase izbjeglica ka autobusima sa ciljem da se postigne kakav-takav red pri ukrcavanju autobusa**" **REPORT ON SREBRENICA ...**, paragraf 3.71), pri čemu se "**nijednom ne spominje da su pripadnici Holbata, zapravo, odvajali muškarce od žena i djece uz tvrdnju da su to činili isključivo pripadnici snaga VRS-a**" (H. Nuhanović, nav. dj., str. 374-375).

Odvajanje i pritvaranje muškaraca u Potočarima, kao i prisilno premještanje žena i djece za Kladanj, koordinirao je, u sadejstvu s brojnim vojnim i policijskim jedinicama i njihovim komandantima, kapetan Momir Nikolić. On je rukovodio "**radom jedinica prisutnih u Potočarima**" (**ICTY**, Predmet br. IT-02-60-PT, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice Momira Nikolića, 6. maj 2003; **ICTY**, Izjava Miroslava Deronjića, 19. novembar 2003, paragraf 198; H. Nuhanović, nav. dj., str. 419).

Jedna od žrtava zločina genocida "**sjeća se kako je posljednji put vidjela svog sina dok je njena porodica pokušavala ući u autobuse**: '.. **Iz lijeve kolone iskočio je jedan vojnik i obratio se mom djetetu. Rekao nam je da se sklonimo udesno, a mom sinu je kazao**: '**Mladiću, ti ćeš na lijevu stranu.**' ... **Zgrabila sam ga za ruku** ... **I onda sam ih molila, preklinjala sam ih. Zašto ga odvodite**? **Rođen je 1981. godine. No, on je ponovio naređenje. A ja sam ga tako čvrsto držala, no, on ga je zgrabio.** ... **I uhvatio**

"**Holandski vojnici i mala grupa promatrača UN-a bili su uznemireni zbog onog što se događalo**" u "Bijeloj kući". Zoran Petrović je jednog od vojnih posmatrača Ujedinjenih nacija (UNMO), kenijskog majora Josepha Kingorija, neposrednog svjedoka zločina u Potočarima, uključujući i zločine u "Bijeloj kući", snimio kako govori: "**Mislim na pretrpanost tog mjesta. Tamo gdje su svi muškarci odvedeni je pretrpano. Oni sjede jedni na drugima - to nije dobro.**"[520]

Srbi su dozvolili dvojici holandskih vojnika da uđu u "Bijelu kuću", gdje su tajno fotografisali muškarce koji su bili u "**smrtnom strahu**". I general Mladić je, prema izjavi Hurema Suljića (invalida), 12. jula, poslijepodne, ušao u "Bijelu kuću", "**došao do vrata gdje smo sjedili unutra i rekao**: '**Zdravo komšije**!' **Neki su mu uzvratili pozdrav.**" Zatim je nastavio: "'**Poznajete li me**?', **pitao je. Neki su rekli da, neki su šutjeli. Predstavio se kao Ratko Mladić.** '**Ako me prije niste poznavali, sada imate priliku da me vidite', rekao je.** '**Vidite li sada šta vam je uradila vaša Vlada**? **Napustila vas je. Nije vas zaštitila, čak ni NATO vas ne može zaštititi. Sve je to uzalud, jer se mi ne bojimo nikoga. Mislili ste da Srebrenica nikad neće pasti', rekao je, 'ali mi ćemo zauzeti Srebrenicu kad god hoćemo.**'"[521]

Poručnik Koster je (poslijepodne istoga dana) obaviješten da je 9 civila ubijeno. Pošto holandski vojnici nisu imali jasnu predstavu "**o**

---

je mog sina za ruku i odvukao ga na lijevu stranu. A on se okrenuo i rekao mi: '**Mama, možeš li mi ponijeti ovu torbu? Možeš li je, molim te čuvati**? ... **To je posljednji put da sam mu čula glas**'" (**ICTY, Presuda Krstić**, paragraf 55).

Hrpe ličnih stvari, uključujući i lične karte, oduzete muškarcima, spaljene su, čime priča o navodnoj provjeri zbog traženja "ratnih zločinaca" nije imala nikakva osnova (**ICTY**, **Presuda Krstić**, paragraf 160; **SREBRENICA 1995**, knjiga 1, str. 438-439; **ICTY**, Predmet br. IT-02-60-PT, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice Momira Nikolića, 6. maj 2003; **ICTY**, Izjava Miroslava Deronjića, od 19. novembra 2003, paragraf 198; H. Nuhanović, nav. dj., str. 419; **REPORT ON SREBRENICA ...**, paragraf 4.21).

520 J. W. Honig - N. Both, str. 65; **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …**, paragraf 357.

521 M. J. Faber, nav. dj., str. 65-66; **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …**, paragraf 357. Dva vojnika Holandskog bataljona se, po **IZVJEŠTAJU O SREBRENICI …**, "**prisjećaju da su 13. jula posjetili 'Bijelu kuću' u Potočarima da bi donijeli vodu ljudima koje je BSA tamo zatočila**". Zatočenici su "**bili očigledno krajnje prestrašeni**" (**IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …**, paragraf 357).

tome gdje bi tijela mogla biti, Koster je odlučio da s njima ode na to mjesto. Kasnije je iznio jeziv opis onog što su našli: '**Ležali su na zemlji skoro u redu. U civilnoj odjeći, ležali su na stomacima i sa ulaznom ranom od metka u sredini leđa. Više ličnih dokumenata ležalo je blizu tijela i mi smo odlučili da ih ponesemo sa sobom.**'"[522]

Bolničar Richard van Duuren je 13. jula 1995. sa grupom Holanđana otišao u Srebrenicu, gdje je "**blizu male rondele** '**u Srebrenici**'" **vidio** "**tri tijela**. **Jedno je ležalo vrlo daleko, drugo je bilo odmah do rondele, a treće sam vidio sasvim izbliza. Ovo tijelo je već pocrnjelo** (**bilo je preko 40°C**) **i pored usta mu se nalazila velika lokva krvi. Bilo je jasno da je čovjek likvidiran, jer je još sjedio na koljenima, mada je pao na stranu. Pucano mu je ili u potiljak ili u usta**".[523]

Oko baze Ujedinjenih nacija civili su "**užasnuto gledali kako srpski vojnici ulaze u fabričke hale i izvode muškarce i mlade dječake, tvrdeći da traže ratne zločince**".[524] "**Četnici su**", prema izjavi (jedne) majke, koja se sa svojim sinom sklonila u jednu od fabrika, "**ušli u zgradu u maskirnim policijskim uniformama s kokardama na kapama i počeli**

---

522 **REPORT ON SREBRENICA ...**, paragraf 4.22; J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 66. Srbi su, tvrde Honig i Both, "**naravno pokušali da prikriju svoja kršenja ljudskih prava od Holanđana, i u tome su, uglavnom, bili uspješni. Ipak, Koster je sada imao nepobitan dokaz da Srbi vrše smaknuća po kratkom postupku. Zatražio je od jednog vojnika da napravi snimke kao dokaz**" (J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 66).

"**Jedan Holanđanin zaista je**", pišu Honig i Both, "**i vidio ubistvo jednog Muslimana. Oko 16:00 13. jula kaplar Paul Groenewegen vidio je kako grupa od četiri Srbina izvlači jednog muškarca iz mase izbjeglica i prisiljava ga da hoda do ugla jedne kuće. Čovjeku je naređeno da stane licem prema zidu i ubijen je metkom iz AK-47 u potiljak. U svom svjedočenju pred Tribunalom u Haagu, Groenewegen se sjećao da je svakog sata čuo nekih dvadeset do četrdeset pojedinačnih pucnjeva tokom cijelog dana. Za BBC-jevu Panoramu izjavio je da smatra da je to značilo da su se likvidacije odvijale sistematski. Groenewegenov iskaz ponovila je Christina Schmitz, njemačka medicinska sestra koja je radila za MSE** / Médecins Sans Frontières - prim. S. Č./. **Ona je izvijestila da je čula redovne pucnje iz pištolja iza kuće gdje su muškarci bili zatvoreni**" (Isto, str. 67).

523 Isto, str. 66-67. Holanđani su se "**provezli i dalje i** '**na posljetku našli**' **pet do šest starijih ljudi, koje smo stavili u kamion i vratili s nama u Potočare**" (Isto).

524 J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 64.

odvoditi mladiće iz zgrade, odveli su oko trideset mladića, ne znamo kuda, ali ih više nikad nismo vidjeli ... Nismo se usuđivali previše gledati da ne bismo privukli pažnju na sebe. Krila sam svog sina. Te noći dok smo bili u zgradi, čuli smo vrištanje izvana, užasno vrištanje svuda uokolo, i žene su sve plakale za svojim sinovima. Moj sin i ja proveli smo tu noć zajedno užasnuti. Rekao je da ne treba da čekamo još jedan dan da odemo - da treba da odemo sutra."[525]

"**Do noći** /12. jula 1995. - prim. S. Č. /, **ljudi koji nisu još bili prevezeni postali su histerični i uplašeni. Počeli smo slušati da se priča o leševima pronađenim u okolini ... Do četvrtka** /13. jula - prim. S. Č./ **ujutro, žene su kukale i plakale, jer su četnici, iz jednog ili drugog razloga, odveli mnoge njihove muževe i/ili sinove, ali ih nisu vratili.**"[526]

Način odvajanja bio je traumatičan za bošnjačke porodice, jer su se one s teškim bolom i tugom rastavljale od svojih najmilijih, a posebno majke, supruge i sestre, koje nisu mogle ni pretpostaviti da im je to zadnji susret sa svojom djecom, mužem i/ili bratom.[527]

Pripadnici "Vojske Republike Srpske" zaustavljali su autobuse na putu za Kladanj, tražeći muškarce, nakon čega su ih izdvajali iz vozila. U blizini Tišće izdvajani su muškarci, uključujući i jedan broj žena, te zlostavljani i prisiljavani da pješice pređu do obližnje škole, gdje su ih vrijeđali i napadali. Jedne su zatvarali u vojni zatvor (ranije koncentracioni

---

525 Isto.

526 Isto.

527 **ICTY**, **Presuda Krstić**, paragrafi 55 i 90-94; **ICTY**, Predmet br. IT-02-60-PT, Izjava o činjenicama i prihvatanju krivice Momira Nikolića, 6. maj 2003. Tako su, primjera radi, "**na ulazu u autobus stajali četnici skupa sa UNPROFORCIMA koji su odvajali muškarce iz grupa … Odvojili su i jednog čovjeka kojem ne znam imena, a koji je držao malo dijete u naručju. Četnici su mu rekli da ostavi dijete, a da on izađe u stranu. On je jedva dijete odvojio od sebe, jer je dijete jako plakalo i nije se htjelo odvojiti od oca. Dijete je bilo staro između 3-4 godine. On je ubacio dijete u autobus. Narod je prihvatio dijete, a njega su izdvojili u stranu, skupa sa drugim muškarcima**" (AIIZ, Armija Republike Bosne i Hercegovine, Komanda 2. korpusa, Odjeljenje bezbjednosti, broj: SP. 06-101-160/95-5, Tuzla, 29. augusta 1995 - Generalštabu Armije Republike Bosne i Hercegovine, Uprava službe vojne bezbjednosti Sarajevo, Izjava S. M.).

logor) Sušica. Jedan broj muškaraca i mladića ukrcali su na kamion, odvezli ih na jedan pusti pašnjak i po kratkom postupku likvidirali.[528]

Srpske snage su (12. i 13. jula 1995) u Potočarima - u i iza "Bijele kuće", zatim iza zgrade *Transporta*, u blizini potoka i na drugim mjestima ubijale zarobljene muškarce i djecu, koje su prethodno odvojili od porodica te zatočili u tim objektima.[529] Najveći broj odvojenih Bošnjaka u

---

528 **ICTY**, **Presuda Krstić**, paragrafi 50, 56-57 i 216-219; **ICTY**, Predmet br. IT–02-60-PT, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice Momira Nikolića, 6. maj 2003; **ICTY**, Predmet br. IT-98-33-I, Tužilac protiv Vinka Pandurevića, 7. maj 2004; Isto, Predmet br. IT-02-57-I, Tužilac protiv Vujadina Popovića, 26. mart 2002; **ICTY**, Izjava Miroslava Deronjića, 19. novembar 2003, paragraf 213; AIIZ, Republika Srpska, Obavještajno-bezbjedonosna služba Banja Luka, broj: 10-01-155/04, 13. maj 2004 - Komisiji za istraživanje događaja u i oko Srebrenice od 10. do 19. jula 1995; M. J. Faber, nav. dj., str. 51.

529 R. Butler, nav. dj., paragrafi 5.24-5.26; **ICTY**, **Presuda Krstić**, paragrafi 58-59, 66, 93, 157 i 159-161; AIIZ, Republika Srpska, Obavještajno-bezbjedonosna služba Banja Luka, broj: 10-01-155/04, 13. maj 2004 - Komisiji za istraživanje događaja u i oko Srebrenice od 10. do 19. jula 1995; **OPTUŽNICE ...**, str. 72; ∴ **SAMRTNO SREBRENIČKO LJETO ...**, str. 25-26, 59-62, 71-72, 94, 170, 265, 303 i 326; **REPORT ON SREBRENICA ...**, Dodatak 5, *Location: Potocari compound on or around 13 July 1995, Location: Factory in Potocari on 13 July 1995*; *Location: Small stream near Potocari compound on 13 July 1995*; H. Nuhanović, nav. dj., str. 370, 372 i 378. U to su se uvjerili i pripadnici Holandskog bataljona Ujedinjenih nacija, o čemu su obavijestili pukovnika Jozefa Kingorija, vojnog posmatrača UN-a za područje Srebrenice. On je lično čuo pucnje i pokušao ispitati šta se događa, ali su ga u tome spriječili pripadnici "Vojske Republike Srpske", o čemu su, pored njega, u Haškom tribunalu svjedočili pripadnici tih snaga (Isto).

Holandski poručnik Ron Rutten, zajedno sa jednim majorom, 13. jula 1995, uspio je ući u "Bijelu kuću", gdje su Bošnjaci odvođeni na "saslušanje". "**Strah od smrti vidio se**", tvrdi poručnik Rutten, **u očima tih ljudi**. "**Na stepenicama visi jedan čovjek, obješen za ruke, sa stopalima samo par santimetara iznad zemlje. Pred komisijom Van Kemenade Rutten je kasnije ispričao kako je strah od smrti bio prisutan svuda, sve je mirisalo na smrt. Nešto dalje Rutten nailazi na leševe 9 Muslimana**" "**izmasakriranih muškaraca**" … (M. J. Faber, nav. dj., str. 51-52).

Vojnik Groenwegen je "**svojim očima gledao**" kako su 13. jula 1995. "**Muslimani iz mase odvođeni i ubijani**". Tog dana je, po njemu, "**20-40 muškaraca zadesila ta sudbina**" (M. J. Faber, nav. dj., str. 55, napomena 274). O tim zločinima Groenwegen je 4. juna 1996. svjedočio pred ICTY-em. Na pitanje sudije da li je Holandski bataljon "**ispitao te događaje**", on je odgovorio "**da su oni pretpostavljali šta se događa, ali nisu ništa poduzimali**" (Isto).

Potočarima (**preko 1.000**), počevši od poslijepodneva 12. i tokom cijelog 13. jula 1995, ukrcavan je u zasebna vozila i iz Potočara odvezen na druga **mjesta zatočenja** u Bratuncu (u policiji, Vojnom zatvoru, zatvoru kod Komande Bratunačke brigade i drugim mjestima), gdje su dovođeni i zarobljenici sa različitih lokacija, a odatle odvođeni na mjesta likvidacija. Iza njih je ostala velika gomila ličnih stvari i dokumenata koji su spaljeni kasno uvečer 13. jula 1995, čime su priče o provjeri i traženju "ratnih zločinaca" bile bez ikakva smisla.[530]

"Vojska Republike Srpske" je u toku 12. i 13. jula 1995. organizovano i planski vršila **prisilno premještanje** žena, djece i staraca iz Potočara prema Kladnju. Oko podne 12. jula 1995, prema utvrđenom planu, brojni autobusi i kamioni, uključujući i vozila iz Srbije, počeli su stizati u Potočare, kako bi prisilno premjestili žene, djecu i starce.[531]

---

[530] Isto; **ICTY**, Izjava Miroslava Deronjića, 19. novembar 2003, paragrafi 198 i 213; **KOMISIJA** Vlade Republike Srpske, str. 11-12; **OPTUŽNICE ...**, str. 43 i 268.

[531] AIIZ, Generalštab Vojske Republike Srpske, str. pov. br. 03/3-193, 12. juli 1995 - Predsjedniku Republike Srpske, komandama korpusa i drugima; Isto, Glavni štab Vojske Republike Srpske, str. pov. br. 03/3-194, 13. juli 1995 - Predsjedniku Republike Srpske, komandama korpusa i drugima; Isto, Komanda 1. zvorničke pbr, str. pov. br. 06/215, 12. juli 1995 – Komandi Drinskog korpusa, *Redovni borbeni izvještaj*; Isto, Komanda 1. brlpbr, str. pov. br. 03-253-102, 12. juli 1995 ("PETROVDAN 1995") - Komandi Drinskog korpusa, *Redovni borbeni izvještaj*. U toj deportaciji žena, djece i staraca učestvovao je Drinski korpus; R. Butler, nav. dj., paragrafi 5.2-5.14; **SREBRENICA 1995**, knjiga 1, str. 298; **ICTY**, **Presuda Krstić**, paragrafi 48, 129-131, 135-136 i 140-141 i str. XXII; **ICTY**, Izjava Miroslava Deronjića, 19. novembar 2003, paragraf 196; **ICTY**, Tužilac protiv Vidoja Blagojevića, Dragana Obrenovića, Dragana Jokića i Momira Nikolića, paragraf 41; **REPORT ON SREBRENICA ...**, paragrafi 3.69 i 5.20; **KOMISIJA** Vlade Republike Srpske, str. 10; M. J. Faber, nav. dj., str. 115; H. Nuhanović, nav. dj., str. 326-328, 347-348, 354, 362-364, 387-401, 403-408 i 411-420.

Operaciju prisilnog premještanja civila iz Potočara srpski agresor je dobro planirao i izveo sistematski, pri čemu je, pored logistike - dovoljni transportni kapaciteti i ljudstvo (vojne, policijske, radne i druge), posebnu pažnju usmjerio na brzinu njene realizacije, jer su "**Srbi znali da je ključ uspješne deportacije brzina**", kako bi, pored ostalog, onemogućili "**bilo kakvu efikasnu reakciju UN-a**" (J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 55). Tim prije, jer je, kako to s pravom tvrde Honig i Both, "**sve u svemu, u i oko enklave Srebrenice, nekoliko hiljada srpskih trupa bilo potrebno za čišćenje enklave, deportaciju žena i djece i hapšenje, zatvaranje, ispitivanje i likvidaciju muškaraca**" (Isto). Također je trebalo umanjiti "**otpor Holanđana i samih izbjeglica. Da bi ih prisilili na poslušnost, Srbi su upotrijebili kombinaciju prijetnji i uvjeravanja. Holanđane su**

zastrašivali simboličnom agresivnošću, ali su im istovremeno rekli da im se neće nauditi ako budu sarađivali. Muslimane su ispočetka ohrabrili raspodjelom malo hrane i vode i obećanjima da će uskoro moći otići, ukoliko predaju oružje i dozvole da budu ispitani radi pronalaženja ratnih zločinaca, ali su i oni bili izloženi izljevima nasumičnog nasilja. Zastrašene i zbunjene, obje grupe, u velikoj mjeri, išle su naruku Srbima" (Isto, str. 56).

Na sastanku u Bratuncu 11. jula 1995 (te noći je dva puta održan sastanak između Mladića i Karremansa) Mladić je, pored ostalog, Karremansu predložio da UNPROFOR obezbijedi vozila za prisilno premještanje civila iz Potočara (H. Nuhanović, nav. dj., str. 326-327; M. J. Faber, nav. dj., str. 107-108 i 115). Međutim, Karremans i UNPROFOR nisu obezbijedili autobuse i kamione. Holandski bataljon i pored "poziva" Ujedinjenih nacija da sam pokuša organizovati "evakuaciju" civila, to nije učinio. Time su, prema *Izvještaju* nevladine organizacije Međucrkveni mirovni savjet (IKV), autora Mienta Jana Fabera, Karremans, UNPROFOR i Vlada Holandije "**počinili kardinalnu grešku, jer nisu obezbijedili UNPROFOR-ove autobuse i kamione**" (J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 48-49; M. J. Faber, nav. dj., str. 20, 59 i 107-108; H. Nuhanović, nav. dj., str. 327).

Karremans je, istina, obavijestio Komandu UNPROFOR-a u Sarajevu (generala Nicolaija) da Mladić traži da UNPROFOR izvrši "evakuaciju" civila iz Potočara sa svojim vozilima. Međutim, s tim u vezi, UNPROFOR nije ništa učinio (H. Nuhanović, nav. dj., str. 327-328). Srpske snage su počele prisilno premještanje svojim vozilima, što je, pored ostalog, "**značilo da će muškarci biti u smrtnoj opasnosti ako Mladić bude kontrolisao način transporta i ako se transport ne bude sproveo vozilima UNPROFOR-a i drugih međunarodnih organizacija kako je delagacija zahtijevala od Frankena**" (Isto, str. 347).

"Delegacija" Bošnjaka, odnosno "predstavnici" civila iz Potočara (Nesib Mandžić i Ibro Nuhanović), tražila je od Frankena da se prisilno premještanje civila obustavi do daljnjega, dok se ne organizuje bezbjedan prijevoz. Međutim, Holandski bataljon je htio da prisilno premještanje počne što prije, "**da teče bez smetnji**", "**bez prekida**" i da se što prije završi. Naime, u suštini je riječ o namjeri Holandskog bataljona da se "**što prije otarasi**" **civila** (žena i djece), tog teškog terata, koga su nosili na vratu i bili u obavezi da ga spase i sačuvaju, kako bi (za)počeo sa aktivnostima evakuacije, odnosno napuštanja Potočara. Zbog toga je major Franken odmah ("**bez ikakvog razmišljanja ili otezanja**") prihvatio Mladićev plan "**za hitnu deportaciju i prema njemu se i rukovodio i u skladu sa njim se i ponašao u naredna dva dana, 12. i 13. jula**", pri čemu je, pored ostalog, "**svjesno žrtvovao muškarce i dječake**" (J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 64; H. Nuhanović, nav. dj., str. 348 i 377). Time nisu prihvaćeni zahtjevi Nesiba Mandžića i Ibre Nuhanovića: "deportacija" muškaraca zajedno sa ženama i djecom; pripadnici Holandskog bataljona treba da prate "deportaciju" i "deportaciju" sprovesti vozilima međunarodnih organizacija (H. Nuhanović, nav. dj., str. 354). Ni "**vozači ni vozila UN-PROFOR-a ili UNHCR-a**", po Akashiju, nisu "**ni u jednom momentu**" "**korišteni za prevoz civila**" (**SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 131; H. Nuhanović, nav. dj., str. 396-398). To je Akashi smatrao pozitivnim, na što je bio ponosan, a što je, nažalost, šokantno. Tim prije, jer su "predstavnici" civila i civilnog stanovništva u Potočarima

Žene, djeca i starci su "**na silu utrpani pod nišanom**", u atmosferi terora i straha, u srpske autobuse i kamione i prevoženi na slobodne (dijelove) teritorije Republike Bosne i Hercegovine u blizini Kladnja. Kada je 12. jula 1995, po direktivi i u prisustvu generala Mladića, u Potočare stigla prva grupa autobusa, civili su nagrnuli da se u njih ukrcaju. Srpski vojnici su udarali i vrijeđali civile dok su ih ukrcavali u autobuse i

---

(Mandžić i Nuhanović) tražili od Komande Holandskog bataljona da UNPROFOR i druge međunarodne organizacije upute svoja raspoloživa vozila, kako bi civile i civilno stanovništvo bezbjedno prevezle (H. Nuhanović, nav. dj., str. 397-399).

Ministarstvo odbrane Holandije potvrđuje angažovanje Holandskog bataljona u prisilnom premještanju civila i civilnog stanovništva iz Potočara, pri čemu je očigledna namjera da se ta aktivnost minimizira i prikaže kao primjer uspješne saradnje i dobro obavljenog posla. S tim u vezi, u **REPORT ON SREBRENICA ...** , pored ostalog, navodi se: "**U cilju obezbjeđenja uspjeha u vezi transporta**/prisilnog premještanja civila - prim. S. Č./, **komandant je odlučio da sarađuje u evakuaciji. Kada su stigli prvi autobusi, oni su bili preplavljeni ogromnim brojem izbjeglica, koje su željele da se ukrcaju što je moguće prije. Holandski bataljon je onda formirao kolonu starijih prema autobusima**" (**REPORT ON SREBRENICA ...**, paragraf 3.69). U tom cilju je 13. jula, kada je prisilno premještanje civila nastavljeno, '"**ljudski štit**' **od pripadnika Holandskog bataljona je pojačan tog jutra sa dva borbena vozila, koja su korištena da se usmjeri rijeka izbjeglica, te da se izbjegne da ljudi budu pregaženi u gužvi**" (Isto, paragrafi 3.71 i 5.22). Zaista, "**dobro**" obavljen "**humani posao**", za šta bi Holandski bataljon trebalo nagraditi - "sačuvali" su živote mnogih civila, za šta zaslužuju "velika priznanja".

Rano ujutro 12. jula 1995. general Živanović je potpisao naređenje upućeno svim podređenim jedinicama Drinskog korpusa, da "**se svi autobusi i mini-busovi koji pripadaju VRS-u obezbijede za korišćenje Drinskom korpusu**", te da ta vozila moraju biti na Fudbalskom igralištu u Bratuncu do 16.30 sati i slijediti instrukcije o mjestima za raspodjelu goriva. U tom se naređenju navodi da je Komanda Drinskog korpusa poslala zahtjev Ministarstvu odbrane "Republike Srpske" a kojom traži mobilizaciju privatnih autobusa. Istog jutra Ministarstvo odbrane "Republike Srpske" poslalo je tri naredbe svojim lokalnim sekretarijatima, tražeći od njih da obezbijede autobuse i pošalju ih u Bratunac.

Bratunačka brigada je 12. i 13. jula 1995. nadgledala raspodjelu goriva za autobuse i kamione (R. Butler, nav. dj., paragraf 5.8; **ICTY**, **Presuda Krstić**, paragrafi 137-138).

Za prisilno premještanje civila i civilnog stanovništva iz Potočara korištena su i vozila iz Srbije (Ljubovija) - **ICTY**, Izjava Miroslava Deronjića, 19. novembar 2003, paragraf 196.

Prisilno premještanje žena i djece za Kladanj koordinirao je major Momir Nikolić, načelnik za obavještajne poslove i bezbjednost Bratunačke brigade (**ICTY**, Predmet br. IT-02-60-PT, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice Momira Nikolića, 6. maj 2003).

odvajali muškarce i dječake od njihovih porodica - žena i djece ("**to odabiranje i odvajanje Muslimana - muškaraca odvijalo se u prisustvu i po naređenju Ratka Mladića**").[532] U prvim konvojima koji su krenuli iz Potočara jednom broju muškaraca i dječaka iz propagandnih razloga (za Holandski bataljon i srpske televizijske kamere) dozvoljeno je da se ukrcaju u autobuse, ali su ih kasnije izdvojili na kontrolnim punktovima.[533] Međutim, nakon toga, srpske snage nijednom muškarcu

---

[532] AIIZ, Akashi, UNPF - HQ, Zagreb, Number: Z-1154, 13. juli 1995 - Annan, UNATIONS, New York, Situation in Srebrenica; AIIZ, inv. br. 2-1635, United Nations Protection Force, HQ Sector North East-Tuzla, G5 Civil Military Operations, 16 July 1995, Srebrenica Displaced Population Situation at Tuzla Air Base; **ICTY**, **Presuda Krstić**, paragrafi 48 i 129-131; **ICTY**, Predmet broj: IT-98-18-I, TUŽILAC PROTIV RADOVANA KARADŽIĆA I RATKA MLADIĆA, **OPTUŽNICA**, 14. novembar 1995; **SREBRENICA 1995**, knjiga 1, str. 436-439; J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 62; **OPTUŽNICE ...**, str. 43, 74 i 268.

Tokom prisilnog premještanja žena, djece i staraca, 12. i 13. jula, general Ratko Mladić i drugi oficiri iz Glavnog štaba "Vojske Republike Srpske" bili su prisutni u bazi u Potočarima ili u njenoj blizini (komandant korpusa general Živanović, pomoćnik komandanta za bezbjednost pukovnik Popović, pomoćnik komandanta za pozadinu pukovnik Lazar Aćamović; načelnik obavještajne službe pukovnik Kosorić, major Momir Nikolić, pomoćnik komandanta Bratunačke brigade za obavještajne poslove i bezbjednost, i drugi). Oni su bili uključeni u organizaciju, nadgledanje i prisilno odvoženje civila, žena, djece i staraca iz Potočara, kako bi "**to područje očistili od bosanskih Muslimana**" (**ICTY**, **Presuda Krstić**, paragrafi 143-155 i 159).

Preživjeli tog "**teškog iskušenja etničkog čišćenja** /odnosno genocida - prim. S. Č./ **bilo da su to stare žene, majke sa dojenčadi ili djeca - govore o tome da su ih udarali pesnicom, nogom ili tukli dok su ukrcavani u autobuse koje su vozili Srbi. Nije im data ni hrana ni voda u toku puta dugog 70 km koji vodi kroz grube planinske terene istočne Bosne. Bilo je očigledno da oni nisu imali drugog izbora do da se ukrcaju u autobuse. Kao rezultat stalnog odbijanja Srba da dozvole prolaz konvojima humanitarne pomoći stanovništvo Srebrenice je neuhranjeno već mjesecima ...**" (AIIZ, inv. br. 2-1635, United Nations Protection Force, HQ Sector North East-Tuzla, G5 Civil Military Operations, 16 July 1995, Srebrenica Displaced Population Situation at Tuzla Air Base).

[533] **ICTY**, Predmet br. IT-02-60-PT, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice Momira Nikolića, 6. maj 2003; **KOMISIJA** Vlade Republike Srpske, str. 11; J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 54-55; H. Nuhanović, nav. dj., str. 362. Tako su, pored ostalog, "**dva kamiona sa po četrdeset do pedeset zarobljenih muškaraca viđena**", po kazivanju vojnika Holandskog bataljona, "**kako se kreću u pravcu Bratunca. Uskoro nakon što su ovi kamioni zaobišli okuku na 'Žutom mostu', začulo se više plotuna, u kojima je ispaljeno oko stotinu hitaca**" (J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 54-55).

niti dječaku više nisu dozvolile da se ukrcaju na autobuse - oni su na licu mjesta odvajani od žena i djece. Neke su odvodili u kuće pored puta, gdje su ih (kasnije) ubili, a jedan broj je neposredno ubijen na licu mjesta.[534]

Ukrcavanje u autobuse izvršeno je u prisustvu i pod kontrolom pripadnika specijalnih jedinica policije i "Vojske Republike Srpske" i uz pomoć pripadnika Holandskog bataljona.[535]

Autobusi su bili pretrpani i bilo je neizdrživo vruće. Usput su u Bratuncu, Kravici, Konjević-Polju, Kasabi, Milićima i Vlasenici (od srpskih žena, djece i staraca) kamenovani, izrugivani i psovani ("**..., psujući nam muslimansku majku**"), "**pokazujući im srpski pozdrav sa tri prsta**", a "**drugi su na autobuse u prolazu bacali kamenje**".[536]

---

534 **OPTUŽNICE ...**, str. 268; H. Nuhanović, nav. dj., str. 362.

535 **KOMISIJA** Vlade Republike Srpske, str. 10. Prisilno premještanje civila i civilnog stanovništva (iz Potočara prema Kladnju) u početku su pratile snage Ujedinjenih nacija - po dva holandska džipa tipa mercedes, sa po jednim holandskim oficirom i vozačem. Međutim, ubrzo su "**Srbi počeli konfiskovati vozila. Na kraju nijedan od holandskih džipova nije se vratio u Potočare. Za jedno poslijepodne oduzeto ih je četrnaest. Vojnike iz pratnje Srbi su držali na niz punktova duž rute 'radi njihove sigurnosti'. Srbi nisu željeli da Holanđani budu svjedoci onog što se dešavalo na putu između Kladnja i Bratunca**" (J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 62-63).

536 **ICTY**, **Presuda Krstić**, paragrafi 49 i 216-219; **KOMISIJA** Vlade Republike Srpske, str. 10; **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 208-209 i 527-528; ∴ **SAMRTNO SREBRENIČKO LJETO '95**, str. 30, 86, 164, 170, 185, 216, 268 i 310; H. Nuhanović, nav. dj., str. 362.

U blizini Veterinarske stanice u Bratuncu "**pred autobus su izašle žene srpkinje, hoće da nas linčuju, ali vozač nije zaustavio autobus**. **Iza Veterinarske stanice na lijevoj strani bio je parking prevoznog preduzeća 'Vihor' iz Bratunca"**. **Tu** je M. M. (iz Voljavice, općina Bratunac) "**vidio sedam ljudi na ražnju. Ispod njih je bio posut žar, a oni su bili u kratkim pantalonama. Vezani su za ražnjeve. Oni što su ih okretali gledali su u nas dok smo prolazili. Udaljenost izmedju njih i autobusa bilo je svega par metara. Ljudi na ražnju su bili živi, ali vezani i nisu se pomjerali** ..." (∴ **SAMRTNO SREBRENIČKO LJETO '95**, str. 76).

U Kravici je, sjeća se Đ. O. (iz Srebrenice), "**počelo padati kamenje po nama. Izvirila sam i vidjela kako je narod duž ulice kojom smo prolazili bacao kamenje na nas. Jedan kamen me pogodio u glavu, tako da sam pala preko žene koja je sjedila do mene.**

Brat je uzeo malo ćebe i raširio ga da zaštiti bebu od kamenja. Kamenje je udaralo u moja leđa i glavu, ali bol nisam osjećala. Samo sam željela zaštititi brata i svoju bebu" (Isto, str. 233).

Na putu do Tišće srpske snage su zaustavljale autobuse, tražeći novac i zlato, pri čemu su izbacivali fizički razvijenije dječake, psovali civile i "**prijetili da će pobiti sve muškarce**".[537]

Na putu (od Potočara) do Tišće prisilno premješteni civili vidjeli su na hiljade zarobljenih civila i mnoge leševe pored puta.[538]

---

537 ∴ **SAMRTNO SREBRENIČKO LJETO '95**, str. 23, 31-32, 124-125, 170 i 202.

"**Iza Kravice, četnici su**", po kazivanju H. H. (iz Bratunca), "**ušli u autobus, ispitivali su za neke ljude iz Potočara, tražili zlato, novac i dokumenta. Ko je imao, davao je. Dva četnika su zatim uveli jednu djevojku, koju nisam poznavala. Bila je sva mokra i iscrpljena. Pala je na pod autobusa. Kada je autobus krenuo, prišla sam joj i ponudila da sjedne. Ona je plakala i rekla**:

- 'Ubijte me! Silovana sam!' I ja sam plakala od žalosti za tom djevojkom. Prišla je neka njena poznanica i ona se, do kraja puta, brinula o njoj" (Isto, str. 124-125).

538 Isto, str. 23, 27-28, 30-32, 59-60, 143, 168, 170 i 202. "**Na ulazu u Bratunac, odmah iza Žutog mosta**", F. S. (iz Hrnčića, Bratunac) **vidjela** je "**dva kamiona sa prikolicama pune leševa ...**" (Isto, str. 23).

U Kravici kod Zadružnog doma, A. A. (iz Srebrenice) vidio je "**desetak četnika kako zoljama i mitraljezima pucaju po zgradi u kojoj su najvjerovatnije bili naši zarobljenici. U Sandićima je u naš autobus ušao jedan četnik i tražio pare i zlato. Pokazivao je rukama napolje prema našim zarobljenicima, ranjenicima i mrtvima koji su ležali po zemlji pored ceste. Među mrtvima sam primijetio jednog zaklanog čovjeka naslonjenog na ruksak. Zarobljenika je bilo oko 600. Među ženama je nastao plač i vriska jer su prepoznale svoje ljude, sinove, braću ... Ja sam prepoznao neke Srebreničane Ismeta i Ramu Kabilovića, Ejuba Begića, Fadila Smajlovića, Šemsu Ćatića, Ramu molera iz Patriče, što je radio s Nazifom i još neke koje sam poznavao iz viđenja**" (Isto, str. 147 i 219).

U Kravici je K. H. (iz Srebrenice) vidjela "**kolone zarobljenika s obje strane puta**" (Isto, str. 143). F. S. (iz Hrnčića, Bratunac) je u Kajićima kod Kravice vidjela "**četveropetero djece sa ruksacima na leđima koji su bili izbačeni iz autobusa i mučki ubijeni. Dok smo stajali u Kravici u autobus su utrčali dječak i djevojčica, crveni u licu od šamaranja. Sve su se prsti na obrazima poznavali**" (Isto, str. 23).

"**Na putu prema Konjević-Polju"** M. M. (iz Valjavice, Bratunac) **vidio je** "**grupu od oko 40 zarobljenih naših ljudi. Među njima sam prepoznao Eneza Omerovića iz Voljavice Bekriju i Zaima iz Sikirića, Kirama Jagonjca koji je radio u rudniku Sase. Oni su gledali kako su četnici jednog momka svezali za panj i pucaju oko njega. Na desnoj strani bilo je stotinjak zaklanih muškaraca u šarenim odijelima. Preko ceste su bili tragovi krvi**" (Isto, str. 77).

U Konjević-Polju, pored Taranove kafane, bilo je, prema kazivanju Z. B. (iz Cerske, Vlasenica), "**dosta zarobljenih i svezanih ljudi. Poznala sam komšiju Avdu Osmanovića iz Cerske. Dalje, na Kaldrmici na mostu bila su trojica četnika i 5 do 6 naših zarobljenih muškaraca. Na Lješinoj sam vidjela oko hiljadu četnika, a naši su**

Nakon dolaska u Tišću i Luku, civili su bili prisiljeni da prema Kladnju nastave pješice, nekoliko kilometara kroz "ničiju zemlju" između srpskih i bošnjačkih linija.[539]

---

bili ispod puta. Tu sam poznala Ismeta Turnadžića. Nedaleko od Nove Kasabe morali smo preći u druge autobuse, jer su u naše autobuse smješteni zarobljeni muškarci i vozili ih u nepoznatom pravcu. 400 do 500 naših zarobljenika je sjedilo pored asfalta, a na igralištu je bilo oko 1000 zarobljenih …" (Isto, str. 86).

S. A. (iz Voljavice, Bratunac) je "**u okolini Kravice i Konjević-Polja**" vidjela "**leševe pored asfalta**" (Isto, str. 202).

"**Negdje oko Konjević-Polja, na livadi s desne strane, zarobljenici su**", po kazivanju K. H. (iz Srebrenice), "**klečali na koljenima sa rukama iza vrata. Nisam smjela ni zagledati puno iz straha da ne bi vidjela sina ili brata Mustafu s kojima se nisam ni vidjela na rastanku. Potajno sam se nadala da će možda muškarce iz Potočara evakuisati na kraju**" (Isto, str. 143).

N. R. (iz Voljavice, Bratunac) je u Konjević-Polju vidjela "**dosta naših zarobljenika. Na njima samo bijele majice, a ruke na potiljku. Ne znam broja koliko je ljudi bilo. Bilo je i pobijenih pored puta**" (Isto, str. 30).

Na putu do Tišće A. M. (iz Poznanovića, Srebrenica) vidjela je "**stotine naših zarobljenika. Strahovala sam da neću među njima prepoznati svoje sinove. Ti su me prizori potresli da sam sva drhtala. Pogotovo kada sam na igralištu u Novoj Kasabi vidjela masu naroda. Kćerka me morala hladiti kako se ne bi onesvijestila**" (Isto, str. 168).

U Kravici i Novoj Kasabi E. O. (iz Srebrenice) vidjela je "**puno zarobljenika pored ceste. Ruke su držali iznad glave. Neki su bili goli, a neki samo u majcama. U Novoj Kasabi zaustavljeni su autobusi i bilo nam je rečeno da izađemo i zovemo naše ljude da izađu iz okolnih šuma**" (Isto, str. 59-60).

Oko Nove Kasabe bilo je, po ocjeni F. S., "**najmanje 500 naših ljudi postrojeno u koloni sa rukama iza vrata. Vidjela sam Ramiza iz Kamenice, ranjenog u glavu i dok je gledao u mene, onesvijestio se. Kod kafane 'Đugum' bilo je oko 150 muškaraca, skinutih do pojasa, a oko njih je bilo mnoštvo četnika**" (Isto, str. 23).

"**U blizini Nove Kasabe autobusi su**", izjavljuje H. B. (iz Ljeskovika, Srebrenica), "**zaustavljeni. Četnici su protivavionskim topom (pragom) tukli po rejonu Pobuđe, gdje su u šumama bili naši ljudi. Pored asfalta bilo je ubijenih. U neposrednoj blizini, rovokopač je zagrtao masovnu grobnicu sa leševima naših pobijenih muškaraca. Obarala sam pogled od tih užasnih prizora i srećom u nesreći stigla do slobodne teritorije**" (Isto, str. 31-32).

A. S. (Iz Zalužja, Bratunac) je 12. jula ukrcana "**u autobus iz kojeg sam povremeno podizala glavu gledajući kuda idemo. Pored puta, meni nepoznatom mjestu, vidjela sam trojicu zaklanih. Rojevi muha su napadali na leševe ...**" (Isto, str. 27-28).

[539] **ICTY**, **Presuda Krstić**, paragrafi 49 i 216-219; **KOMISIJA** Vlade Republike Srpske, str. 10; **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 208-209 i 527-528; ∴ **SAMRTNO SREBRENIČKO LJETO '95**, str. 30, 86, 164, 170, 185, 216, 268 i 310; H. Nuhanović, nav. dj., str. 362.

"Vojska Republike Srpske" je i u Tišći odabirala i izdvajala "**nešto preostalih**" muškaraca i dječaka, te neke od žena, "**dok su ostatak grupe premjestili na teritoriju bosanskih Muslimana. Tokom cijelog dana 13. jula 1995, vojnici VRS-a su izdvojene muškarce i žene, bosanske Muslimane, tjerali pješice do obližnje škole** /u Lukama - prim. S. Č./, **gdje su ih vrijeđali i napadali. Uvečer 13. jula 1995. ili približno u to vrijeme i tokom dana 14. jula 1995, vojnici VRS-a i/ili MUP-a su 25 muškaraca bosanskih Muslimana iz škole ukrcali u kamion, odvezli ih na jedan obližnji pašnjak na osami i po prijekom ih postupku pogubili automatskim oružjem**".[540]

Pripadnici "Vojske Republike Srpske", predvođeni Milenkom Kamlenovićem (oficir bezbjednosti Vlaseničke brigade) i Radetom Galićem (komandir Interventne jedinice Vlaseničke brigade), u selu Luke uspostavili su kontrolni punkt na kome su vršili "**kontrolu bošnjačkih civila**", pri čemu su izvršeni brojni oblici zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, uključujući i ubistva. Tada je, pored ostalih, ubijena i Nasiha Nuhanović (majka Hasana Nuhanovića).[541]

Većina deportovanih civila u Tišću je stigla "**bukvalno sa košuljom na sebi. Mnogi nisu imali cipela. Majke sa dojenčadima nisu imale nikakav drugi način da nose svoju djecu osim u rukama, pa tako i nisu mogle ponijeti ništa drugo. Stare žene, mala djeca i žene, koji su u stanju da nose jedva deku ili na brzinu svezan zavežljaj dok su se kretali uskim putem ka Turalićima, koji je omeđen rijekom na sjeveru i planinama na jugu, stigli su u prijemni centar koji su uspostavili dijelovi Pakistanskog bataljona 2 u stanju iscrpljenosti i kolapsa**" (AIIZ, inv. br. 2-1635, United Nations Protection Force, HQ Sector North East - Tuzla, G5 Civil Military Operations, 16 July 1995, Srebrenica Displaced Population Situation at Tuzla Air Base).

540 **ICTY**, **Presuda Krstić**, paragrafi 216-219; **ICTY**, Predmet broj IT-02-57-I, TUŽILAC PROTIV VUJADINA POPOVIĆA, **OPTUŽNICA**, 26. mart 2002, paragraf 32.2; **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 327; ∴ **SAMRTNO SREBRENIČKO LJETO '95**, str. 59-60; **OPTUŽNICE ...**, str. 298; **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 527-528. Taj zločin potvrđuje i M. J. (iz sela Trubara, Srebrenica), majka šestero djece, koja je, kao i na hiljade drugih nemoćnih civila, deportovana do Tišće. "**Po dolasku u Tišću krenuli smo pješice prema Kladnju. Prišla sam jednoj kući da natočim vode i tu sam vidjela dvadesetak zaklanih ljudi, bez glava. Iz kuće su izašla dva četnika i zgrabila me za ruku. Tražili su od mene marke i zlato. Odgovorila sam da nemam, a oni su mi opsovali tursku majku i otjerali me**" (∴ **SAMRTNO SREBRENIČKO LJETO '95**, str. 326).

541 AIIZ, REPUBLIKA SRPSKA, Obavještajno-bezbjednosna služba Banja Luka, Broj: 10-01-155/04, 13. maj 2004 - Komisiji za istraživanje događaja u i oko Srebrenice

Vojnici Holandskog bataljona pokušali su pratiti autobuse iz Potočara, u kojima su se nalazili civili. Nakon što su ispratili prvi konvoj civila, 12. jula 1995, srpski vojnici su ih fizički spriječili da nastave s pratnjom i oduzeli su im vozila uz prijetnju oružjem. I u nastavku prisilnog premještanja, na različitim mjestima vršeno je razdvajanje muškaraca.[542]

I jedan broj ranjenika, zajedno sa medicinskim osobljem iz Srebrenice, te *Médecins Sans Frontières*, iz baze Ujedinjenih nacija ukrcan je 12. jula u kamione i oko 18.00 sati krenuo iz Potočara. Konvoj je ubrzo zaustavljen na Žutom mostu, gdje su ranjenici, u prisustvu pripadnika Holandskog bataljona, maltretirani, prebijani i ubijani. Jedna grupa ranjenika stigla je do sela Luke, gdje su Srbi ponovo odvojili nekoliko njih i ubili na licu mjesta. Jedan broj medicinskih sestara, koje su se nalazile sa konvojem ranjenika, silovan je u toku noći 12. i 13. jula.[543]

---

od 10. do 19. jula 1995, *Raspoloživa saznanja vezana za događaje u Srebrenici jula 1995. godine*; **ICTY**, **Presuda Krstić**, paragrafi 216-219; **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 527-528; ∴ **SAMRTNO SREBRENIČKO LJETO '95**, str. 87, 164 i 214.

[542] **ICTY**, **Presuda Krstić**, paragrafi 50 i 56; **ICTY**, Izjava Miroslava Deronjića, 19. novembar 2003, paragraf 213; **RAPPORT DE MÉDECINS SANS FRONTIÈRES**, str. 6-8; **REPORT ON SREBRENICA ...**, paragrafi 3.70 i 5.23-5.25. Na početku su vozila Holandskog bataljona pratila konvoje (za deportaciju civila). Međutim to je "**Vojska Republike Srpske uskoro zaustavila i ubrzo nakon toga ukrala 16-18 džipova Holandskog bataljona, kao i oko 100 komada malokalibarskog oružja, tako da je dalja pratnja bila nemoguća**" (Međunarodni sud pravde, **PRESUDA -** BOSNA I HERCEGOVINA ..., paragraf 288).

[543] **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 527-528; **REPORT ON SREBRENICA ...**, paragrafi 3.72, 4.27 i 5.28, te Dodatak 3; **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …**, paragraf 341; ∴ **SAMRTNO SREBRENIČKO LJETO '95**, str. 159-160, 166, 243-244 i 250-251; H. Nuhanović, nav. dj., str. 364.

U konvoju koji je 12. jula oko 18 sati krenuo iz Potočara, sa 54 ranjenika i 10 lokalnih službenika *Médecins Sans Frontières*, i oko ponoći, uz pratnju pripadnika Holandskog bataljona, "**stigao do mjesta iskrcavanja na ruti** (*et route*) **Kladanj**", agresor je, po podacima Holandskog bataljona, izvukao 20 ranjenika sa vozila i prisilio ih da nastave ići pješice ili puzanjem prema Kladnju (6-7 km). Tom je prilikom agresor zadržao najmanje 2-3 službenice *Médecins Sans Frontières*, o čijoj sudbini Holandski bataljon nije ništa znao. Ostalih 34 ranjenika, koji nisu mogli ni puzati, agresor je odveo u Bratunac, pri čemu je jedan ranjenik umro (**IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …**, paragraf 341; **REPORT ON SREBRENICA …**, Dodatak 3).

Sljedećeg dana, 13. jula, Srbi su 18 ranjenika odveli do rijeke Drinjače da ih pobiju. Jedan vojnik je tražio da ih on pokolje sam. Međutim, ubrzo je uslijedilo naređenje "**da**

Nesib Mandžić i Ibro Nuhanović su 12. jula 1995. kod majora Frankena u više navrata protestirali "**protiv načina na koji je počela deportacija i objasnili da su posebno zabrinuti za muškarce koji su se nalazili izvan i unutar baze**", zahtijevajući da obustavi prisilno premještanje civila. Međutim, Franken se "**ponašao krajnje arogantno u razgovoru s njima dvojicom**", pri čemu ih je stalno ignorisao. Na pitanje: "**Šta ćete uraditi sa muškarcima koji su u bazi kada se završi deportacija onih koji su van baze**?", Franken je odgovorio: "**Napravite spisak sa imenima svih muškaraca u dobi od 16 do 65 godina koji se nalaze unutar baze.**"[544]

S obzirom na to da se "**radilo o diskriminaciji nenaoružanih civila muškog spola**", Mandžić i Nuhanović su se pobunili protiv Frankenovog prijedloga, zahtijevajući od njega da zaštiti ljude, pri čemu je "**jedini**

---

se vozimo nazad gdje su nas potrpali u jedan autobus i povezli nazad ka Bratuncu" ("**to je bilo 13. jula 1995. u 14,00 sati**") - **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 527-528.

Kada su stigli u Miliće, "**vozač je otišao na piće, a ostavio je autobus otvoren. U autobus su počeli ulaziti vojska, civili, žene i djeca, gdje su nas tukli i provocirali. Žena srednjih godina, visoka, sa dugim licem, donijela je drveni štap, debljine 5 cm i dužine oko 1 m. Počela nas je tući po glavi i po ranama, kuda smo bili izranjavani, sve dok taj štap nije izlomila**" (Isto, str. 528).

Nakon što su stigli u Bratunac (Dom zdravlja), ranjenici su "**maltretirani i čak tučeni, a medicinski tretman je bio nikakav**". Ležali su na pločicama, bez lijekova (Isto, str. 529; ∴ **SAMRTNO SREBRENIČKO LJETO '95**, str. 159-160, 166, 243-244 i 250-251).

544 J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 64; **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragrafi 325 i 348; **REPORT ON SREBRENICA ...**, paragrafi 3.71 i 5.16; **SREBRENICA 1995**, knjiga 1, str. 298-299; H. Nuhanović, nav. dj., str. 351 i 376. Taj Frankenov prijedlog je, nažalost, bio u skladu sa Mladićevom "**instrukcijom**" da se "**provjere**" svi muškarci od 16 do 65 godina starosti (H. Nuhanović, nav. dj., str. 376). Franken je, tvrdi Hasan Nuhanović, u ispunjavanju Mladićevih zahtjeva "**bio vrlo ažuran i precizan, moglo bi se reći vojnički precizan, jer je učinio sve što su Srbi od njega tražili**" (Isto, str. 376-377).

Govoreći o nastanku "**liste od 239 imena**", Ministarstvo odbrane Holandije navodi dva različita podatka. Tako se u paragrafu 3.71 navodi kako je 13. jula "**na inicijativu zamjenika komandanta Bataljona, sastavljena lista vojno sposobnih ljudi**" (**REPORT ON SREBRENICA …**, paragraf 3.71). U paragrafu 5.16 tvrdi se da su 13. jula "predstavnici" civila i civilnog stanovništva, "**na zahtjev Komande bataljona, sačinili listu od 239 'vojno sposobnih muškaraca', a koji su bili prisutni u sjedištu** /u bazi Ujedinjenih nacija u Potočarima - prim. S. Č./ **…**" (Isto, paragraf 5.16).

način da se to uradi bio da im dozvoli da ostanu u bazi" Ujedinjenih nacija. Na to je Franken, da bi smirio Mandžića i Nuhanovića, rekao kako će "**taj spisak biti u svrhu njihove zaštite**" i "**objasnio da će svi čija imena budu na spisku biti na taj način zaštićeni, jer će, navodno, svi znati da su ti ljudi bili u bazi pod zaštitom UNPROFOR-a**".[545]

Mandžić i Nuhanović su pokušali "**da imena onih muškaraca i dječaka koji su se nalazili van baze, također, stave na spisak, iako to Franken od njih nije tražio**". Franken je, nažalost, "**imao namjeru da i one koji su bili unutar baze istjera van baze**". On se "**oglušio na svaku**" Mandžićevu i Nuhanovićevu molbu "**da to ne čini**".[546]

---

545 H. Nuhanović, nav. dj., str. 351. Mandžić i (Ibro) Nuhanović "**nisu imali izbora, jer je to bila jedina stvar koju je Franken nudio, iako nije bilo jasno kako on taj spisak misli upotrijebiti da zaštiti muškarce i dječake**" (Isto, str. 352).

Ukazujući na činjenicu da Holandski bataljon "**nakon pada enklave više ne funkcioniše kao vojna jedinica koja je zadužena za zaštitu civilnog stanovništva u enklavi**", iako on to, nažalost, nikada nije ni bio, Honig i Both navode kako je preduzet, "**samo jedan mizeran pokušaj (spisak 239 imena) da se stanovništvu pruži kakva-takva zaštita**" (M. J. Faber, nav. dj., str. 59).

Izrada "**liste od 239 imena**" imala je, po Ministarstvu odbrane Holandije, "**namjeru da se kasnije uvjeri šta se desilo sa ovim ljudima**", te da, s tim u vezi, "**postojanje ove liste može dati, na neki način, ljudima sa liste određen vid zaštite**". Namjera je bila da se lista "**preda Međunarodnom komitetu crvenog krsta. Komanda bataljona se nadala da bi Međunarodni komitet crvenog krsta onda bio u stanju da nadgleda ove ljude, te ako bi to bilo moguće, da im pruži neku zaštitu. Najmanje 60 ljudi je odbilo da bude registrovano**" (**REPORT ON SREBRENICA …**, paragrafi 5.16 i 6.25).

546 Isto. Nesib Mandžić i Ibro Nuhanović su, "**zbog toga što je bilo jasno da je okolica baze, gdje se nalazila masa izbjeglica, bila pod srpskom kontrolom i zbog toga što Franken, očigledno, nije namjeravao učiniti ništa da bi zaštitio muškarce i dječake koji su bili van baze, kao i zbog toga što Franken nije pokazivao volju čak niti da zaštiti one koji su se nalazili unutar baze**", pokušavali nagovoriti Frankena "**da onima koji su bili unutar baze dozvoli da tu i ostanu**" (Isto, str. 152).

Ministarstvo odbrane Holandije tvrdi da je "**učinjen sličan pokušaj da se sačini lista izbjeglica koji se nalaze van sjedišta**", odnosno baze Ujedinjenih nacija u Potočarima, te da je "**to propalo, pošto su i predstavnici izbjeglica i prevodioci bili verbalno zaplašeni**" (**REPORT ON SREBRENICA ...**, paragraf 5.16). To ne odgovara istini.

Govoreći o "**listi od 239 imena**", Ministarstvo odbrane Holandije nastojalo je pružiti odgovor i na pitanje "**načina na koji je lista poslana**" (od strane Holandskog bataljona) Sektoru sjeveroistok (UNPROFOR-a) u Tuzli, zatim UNPF-u u Zagrebu te Hagu. S tim u vezi ("**u vezi načina na koji je lista poslana**"), navodi se kako "**postoji određeni**

U narednih nekoliko sati ("**u toku naredna dva sata**"), 12. jula 1995, napravljen je "spisak" muškaraca i dječaka unutar baze Ujedinjenih nacija i predat majoru Frankenu. Na spisku koji je Franken potpisao bilo je samo 239 imena. Međutim, unutar baze Ujedinjenih nacija bilo je više od 239 muškaraca i dječaka u starosnoj dobi između 16 i 65 godina.[547]

---

broj izjava" "**koje nisu u potpunoj saglasnosti jedna sa drugom**". Tako je "**u jednoj izjavi naznačeno da je lista bila poslata faxom, stranicu po stranicu, od strane komunikacionog centra RNLA-a**/Royal Netherlands Army Crisis Staff, Krizni štab kraljevske holandske armije – prim. S. Č./ **kriznog osoblja (Comcen Utrechtl). Data je usmena potvrda da je poruka uredno primljena. Prema drugoj izjavi lista je faxirana upravi Centra za kriznu odbranu i kriznom osoblju RNLA-a. Ovdje je, također, izjavljeno da je prijem ovog faxa potvrđen usmeno. Treća izjava naznačuje da je lista morala biti faksirana putem zaštićenog faxa prema kriznom osoblju RNLA-a i Sektoru sjeveroistok u Tuzli. Lista nije stigla u Haag, zbog toga što operater nije bio u stanju da primi poruku. Telefonski poziv je učinjen iz Tuzle kojim se potvrđuje da je lista stigla. Također je ustanovljeno da je pripadnik Komande bataljona dostavio listu u sobu posmatračkih tačaka UN-a u Zagrebu. Dana 23. jula, za vrijeme operativnog ispitivanja Holandskog bataljona koje se provodilo u to vrijeme, holandski oficir, radeći u Komandi mirovnih snaga u Zagrebu, pronašao je listu od 239 imena među raznim dokumentima koji su bili u rukopisu. On je obezbijedio kopije ovih listi liderima Zračne mobilne brigade, civilnim poslovima UN-a, i Komisiji za ljudska prava UN-a. Poslije toga lista je poslata faxom, 29. augusta, te 5. septembra kriznom osoblju RNLA-a i Centru za rukovođenje krizne odbrane nakon toga. Original je priložen u administraciju Komande Mirovnih snaga UN-a u Zagrebu**" (**REPORT ON SREBRENICA …**, paragraf 6.25).

Nakon što je Holandski bataljon stigao u Zagreb (22. jula) Hasan Nuhanović je odmah otišao u sjedište UNHCR-a i MKCK i raspitivao se o spisku civila iz baze Ujedinjenih nacija (spisak 239). Na njegovo zaprepašćenje dobio je odgovor da oni o tome nemaju pojma. Zbog toga je u naredna dva mjeseca pokrenuo "**potragu za tim spiskom**". Tek krajem septembra 1995. Human Rights Watch je došao do te liste (**SREBRENICA 1995**, knjiga 1, str. 301-302; H. Nuhanović, nav. dj., str. 480-490).

[547] Isto, str. 353, 356 i 407. Spisak je objavljen u: **SREBRENICA 1995**, knjiga 1, str. 298-299 i 363-374; S. Čekić - M. Kreso - B. Macić, nav. dj., str. 186. Franken je tvrdio da je taj spisak "**htio da bi zaštitio te ljude**". Govoreći o tome, Hasan Nuhanović ukazuje i na mogućnost "**da je Franken ovu listu htio, jer je namjeravao 'skratiti postupak provjere muškaraca', pa je Srbima htio dati gotovu listu sa imenima svih muškaraca ove dobi koji su se nalazili unutar baze - jer je mislio da će na taj način smanjiti pritisak Srba na bazu (iako vidljivog pritiska nije niti bilo) time što će im dati imena muškaraca u bazi, tako da Srbi sa provjerom mogu početi odmah i prije nego muškarci izađu iz baze**" (H. Nuhanović, nav. dj., str. 376); J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 67.

U toku dana (12. jula) na teritoriju pod kontrolom Armije Bosne i Hercegovine prisilno je premješteno oko 15.000 civila. Prisilno premještanje civila (ispred baze Ujedinjenih nacija) obustavljeno je u toku noći.[548]

Prisilno premještanje civila i civilnog stanovništva iz Potočara nastavljeno je rano ujutro 13. jula 1995. Srbi su (ponovo) nastavili sa odvajanjem muškaraca i dječaka od žena i djece, odvodeći muškarce i dječake, uglavnom u Bratunac. Do podne su prisilno premješteni civili koji su se nalazili ispred i oko baze Ujedinjenih nacija. Oko podne iz pravca Bratunca stigla je kolona vojnih kamiona sivomaslinaste boje.[549] "**Oni su se kretali relativno brzo, da bi naglo stali tako da su bili poredani na cesti ispred baze, na istom mjestu gdje su se, nešto prije toga, nalazili autobusi.**

Zadnja vrata svih kamiona istovremeno su se otvorila i iz njih su počeli iskakati vojnici u parovima. Gotovo svaki par vojnika je imao psa - njemačkog ovčara.

Vojnici su bili propisno obučeni u SMB uniforme, za razliku od onih vojnika Armije BS koji su se u Potočarima pojavili 12. jula, i veliki broj njih je na glavama imao šljemove.

Major Franken je 13. jula 1995. Mandžiću i Nuhanoviću rekao "**da je on spisak već pokazao Srbima i da im je rekao da je on taj spisak poslao u svijet 'u Haag i Ženevu', a njima dvojici je rekao 'da je jednu kopiju stavio u gaće', što god da je time mislio**" (J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 67; H. Nuhanović, nav. dj., str. 346, 356, 376, 408 i 421-422).

548 AIIZ, CJB /Centar javne bezbjednosti/ Zvornik, broj: 283/95, 13. juli 1995 - MUP-u Republike Srpske i drugima; J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 63; H. Nuhanović, nav. dj., str. 377. Nesib Mandžić i Ibro Nuhanović, na posredovanje Hasana Nuhanovića, 12. jula 1995. oko 20 sati, ponovo su kontaktirali majora Frankena, koji im je saopćio da je u toku 12. jula "evakuirano" oko 15.000 civila i da je ispred baze Ujedinjenih nacija ostalo još oko 5.000. Tom je prilikom, Franken, također, rekao da će deportacija preostalih civila izvan baze Ujedinjenih nacija biti nastavljena ujutro, te "**da će onda doći na red oni koji su se nalazili unutar baze**" (H. Nuhanović, nav. dj., str. 377-378).

549 AIIZ, CJB Zvornik, broj: 283/95, 13. juli 1995 - MUP Republike Srpske i drugima; **REPORT ON SREBRENICA ...**, paragrafi 3.71 i 5.22; J. W. Honig, nav. dj., str. 67; **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 346; H. Nuhanović, nav. dj., str. 386-387 i 400. Uplašeni civili su "**očajnički željeli da odu iz fabričkih hala ..., žene su ponovo morale gledati kako njihove muževe, braću, sinove i unuke odvode ...**" (J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 65).

Vojnici su se, nakon toga, zajedno sa psima, poredali u formaciju zauzimajući borbeni raspored u 'vrsti' i krenuli su, kroz kukuruzno polje, ka kućama, na brdu u selo Budak nasuprot baze Holbata. Izgledalo je kao da 'čiste teren'.

Uskoro nakon toga", oko "**12.00 sati, grupa od nekoliko pripadnika Holbata 3 je ušla u hangar, u kojem se nalazilo nekoliko hiljada izbjeglica, i saopćila im, preko prevodioca**" (od Hasana Nuhanovića je zatraženo da prevede "**ono što su govorili**", a što je on i učinio), "**sljedeće**: '**Evakuacija izbjeglica van baze je završena. Sada je red na vas. Počnite izlaziti iz baze u grupama po pet**'".[550]

Nakon toga, oficiri i vojnici Holandskog bataljona počeli su istjerivati civile iz baze Ujedinjenih nacija u Potočarima. S obzirom na to da su se civili nalazili "**unutar najveće zgrade u bazi, bivša Fabrika akumulatora, vojnici Holbata su od vrata ove zgrade do glavne kapije zategli dvije crveno-bijele plastične trake. Rastojanje od vrata zgrade do kapije baze je 100-150 metara**".[551]

Pošto su se civili nalazili "**unutar jedne velike prostorije u toj zgradi (bilo je više prostorija), procedura istjerivanja je bila sljedeća**:

" **- Na izlazu te prostorije nalazili su se vojnici Holbata 3, njih 4-5, koji su bili naoružani puškama, bili su obučeni u kompletne uniforme i na glavama su nosili šljemove, i oni su svakog pojedinca, bez obzira na spol i životnu dob, upozoravali da se svi 'oštri predmeti koji bi mogli biti upotrijebljeni kao oružje' moraju predati tu na tom mjestu.**"[552]

Pored holandskih vojnika "**nalazile su se dvije-tri plastične kese crne boje i oni su izbjeglicama pokazivali da te predmete bace u te kese. Neki od izbjeglica su odmah nakon 'upozorenja' ispraznili svoje džepove i u kese ubacivali razne predmete dok su holandski vojnici neke od izbjeglica pretresali rukama i pomoću gestikulacija su tim ljudima govorili da isprazne džepove. Ženama su zavirivali u tašne i od njih tražili da pokažu šta imaju unutra**".[553]

---

[550] H. Nuhanović, nav. dj., str. 387-388 i 407; J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 68.

[551] H. Nuhanović, nav. dj., str. 411-412.

[552] Isto, str. 412. Tu naredbu Hasan Nuhanović nije preveo, ali je čuo kada je to učinio jedan od njegovih kolega, s tim što se ne može sjetiti o kome je riječ (Isto).

[553] Isto.

Na taj način, "**vojnici Holbata 3 su od izbjeglica oduzimali predmete, kao što su olovke, džepni nožići, komadi žice, grickalice.**

- Nakon te, nazovimo je, kontrolne tačke, izbjeglice su morale proći kroz jednu fabričku halu u obliku hodnika u dužini 50-60 metara.

- Nakon prolaska kroz drugu halu izbjeglice su morale doći do izlaza iz zgrade (koja se nalazila u centru baze Holbata).

Kod vrata se nalazilo nekoliko naoružanih vojnika Holbata koji su onda te ljude upućivali ka traci. Na tom mjestu izbjeglice su morale ući u stazu koju su sačinjavale dvije plastične trake. Razmak između traka je bio oko 1 m.

- Poslije ulaska između dvije trake, izbjeglice su se dalje morale kretati tom stazom. Nekoliko naoružanih vojnika Holbata se nalazilo u blizini trake sa obje strane i oni izbjeglicama nisu dozvoljavali izaći sa ove staze. Na ovaj način sve izbjeglice su se kretale tom stazom kroz bazu Holbata u dužini oko 150 m, a da im nije bilo dozvoljeno ići u bilo kojem drugom pravcu osim ka glavnoj kapiji, tj. ka izlazu iz baze.

- Neposredno ispred kapije, na rastojanju od oko 5 metara, čekali su srpski vojnici. Pored njih su stajali holandski vojnici, ali oni nisu bili naoružani, nisu nosili šljemove niti kompletne uniforme.

Na ovaj način muškarci i dječaci su, onog momenta kada su kročili nogom van baze bili odvajani na jednu stranu, dok su žene i mala djeca odgurani na drugu stranu".[554]

---

[554] Isto, str. 412-413. Zoran Petrović (srpski kamerman iz Beograda) na licu mjesta snimao je "**razdvajanje muškaraca i žena, dok su srpski vojnici vikali**: *'U red! Iza njega! Ne, ne! Vi nalijevo, u kolonu jedan po jedan!'*

Hurem Suljić, pedesetpetogodišnji stolar sa sasušenom nogom, vjerovao je da će mu Srbi dopustiti da ode zajedno sa svojom porodicom. Ali kada su došli do autobusa, on je odvojen od žene, kćeri, snahe i sedmogodišnje unuke, kako je rekao novinarima BBC-jeve emisije Panorama: *'Kad sam stigao tamo, neko me je zgrabio za rame i rekao: 'Ti, stari, idi tamo na kraj puta. Ti ne možeš ići sada.' Ja sam rekao: 'Ne mogu se odvojiti od svoje familije. Kako ću ih ikad više naći?' On je rekao: 'Ne odgovaraj. Idi nalijevo.'*"

Evidentno Srbi nisu hvatali samo sposobne muškarce u dobi za vojnu službu. Suljić je odveden u bijelu kuću i tamo zatvoren sa drugim muslimanskim muškarcima. *'Tako sam otišao nalijevo ... tamo je stajala grupa ljudi, i kada se grupa povećavala, svima su nam rekli da odemo u kuću nekih deset do petnaest metara od puta. Rekli su nam da odemo u kuću i sjednemo'*" (J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 65).

Nakon što je Holandski bataljon počeo istjerivati civile i civilno stanovništvo iz baze Ujedinjenih nacija (oko 12 sati 13. jula 1995),[555] Nesib Mandžić i Ibro Nuhanović su pokušavali razgovarati sa majorom Frankenom. Međutim, on ih je i i dalje ignorisao. Nešto kasnije major Franken je, uz pomoć Hasana Nuhanovića, pristao na razgovor. Mandžić i Ibro Nuhanović su "**Frankenu ponovo rekli da će muškarci i dječaci biti u smrtnoj opasnosti čim izađu na kapiju baze**". Nažalost, Franken je "**istjerivanje izbjeglica u toku razgovora opisao kao pozitivan razvoj događaja**". On je, "**dok je o tome govorio**", navodi Hasan Nuhanović, "**upotrebljavao takve riječi i imao takav izraz na licu kojima je govorio i nametao utisak da je ono što se upravo događa sa izbjeglicama unutar baze najbolje i jedino rješenje**".[556]

---

555 H. Nuhanović, nav. dj., str. 411-413; **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …**, paragraf 348. Oko 17.00 sati 13. jula 1995, navodi medicinska sestra R. T., : "**morali smo da idemo na kapiju. Muškarci su odvajani od svojih porodica, a grupa od trideset četnika odvodili su ih kamionima i autobusima. Čak je i dvanaestogodišnji dječak odvojen od svoje majke. Mi smo odvedeni kamionima u Tišću. Na putu blizu Kravice bili smo zaustavljeni. Srbi su pucali po šumi svugdje oko nas, pucajući na civile koji su pokušali da pobjegnu. Pet autobusa je prošlo u to vrijeme, a ljudi su počeli da vrište i plaču zbog toga što su prepoznali neke od svojih ljudi koji su pokušali da pobjegnu kroz šumu. Potom je konvoj nastavio prema Tišći**" (**RAPPORT DE MÉDECINS SANS FRONTIÈRES**, str. 8)

556 Isto, str. 407-408. Holandski bataljon je, zahvaljujući majoru Frankenu, "**stao na stranu bosanskih Srba**". Iznoseći tu ocjenu, M. Faber navodi: "**U različitim prilikama major Fanken izjavljuje da je stajao pred principijelnim izborom: morao je izabrati, ili žene i djecu, ili muškarce i dječake. Izabrao je prvu grupu. Bio je to izbor koji je Franken napravio već na početku, 11. jula, kada se rijeka izbjeglica pojavila na kapiji. Srpske trupe nisu tada bile u blizini baze. Birajući žene i djecu, a ne (i) muškarce, Franken je samo promijenio suštinu problema i time je Holandski bataljon nesvjesno stao na stranu bosanskih Srba. Na kraju, nijedna grupa nije bila zaštićena. Pojavljujući se kao svjedok u procesu protiv Krstića Franken je izjavio da je svoj izbor predočio i ocu Hasana Nuhanovića, koji je po njemu pokazao razumijevanje za to. Unazad gledano, Franken smatra da bi izbor (i) za muškarce značio da je Holandski bataljon morao zaustaviti ili čak spriječiti evakuaciju** /odnosno deportaciju - prim. S. Č./ **i primiti sve Muslimane u relativnu sigurnost baze. To bi moglo dovesti do toga da jedan broj žena i djece koji su već bili u lošem stanju zbog nedostatka vode, hrane, lijekova, higijenskih uslova i svega ostalog, vjerovatno ne bi preživio, ne računajući na kontra mjere koje su Srbi mogli preduzeti. Franken je dao prednost ženama i djeci, u skladu s kulturom u kojoj je odrastao**.

Nakon što su prisilno premjestili sve civile i civilno stanovništvo koji su se nalazili ispred baze Ujedinjenih nacija, oficiri Holandskog bataljona naredili su civilima koji su se nalazili unutar baze da je napuste - oni su, uz upotrebu (pri)sile, praktično natjerali, istjerali i izbacili civile iz baze Ujedinjenih nacija - predali ih srpskim zločincima, znajući da će biti ubijeni.[557] Tada je Holandski bataljon srpskom agresoru predao

---

Unazad gledano, moramo konstatovati da su svi muškarci koji su računali na zaštitu Holandskog bataljona u Potočarima pobijeni. Od 10.000-15.000 Muslimana koji su se pokušali probiti kroz srpske linije do Tuzle, samo je 4.000-5.000 stiglo na odredište, dok je otprilike 60% pobijeno (iako se veliki broj vodi kao nestao). Šansa za preživljavanje bila je znači u drugom slučaju veća. Nedvojbeno, izborom za žene i djecu spašeni su životi. Ali taj izbor je, također, bio dodatni motiv da se muškarci i dječaci zanemare, i da se sarađuje - u svakom slučaju ne protivi - sa Srbima koji su evakuaciju izvodili, ne ostavljajući mogućnost Holandskom bataljonu da utiče ili kontroliše istu. Drugim riječima, Holandski bataljon nije, niti u slučaju žena i djece, niti muškaraca, pružio neku značajnu zaštitu. Osim toga, mnogi pripadnici Holandskog bataljona su predosjećali da će se sa drugom grupom loše završiti" (M. J. Faber, nav. dj., str. 57).

[557] AIIZ, inv. br. 2-1642, Izjava majora De Haana; Isto, inv. br. 2-1640, Izjava potpukovnika Davida Tetteha; Isto, inv. br. 2-1641, Izjava majora Josepha Kingoria **SREBRENICA 1995**, knjiga 1, str. 363-374; **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 348; M. J. Faber, nav. dj., str. 107; B. Jagger, nav. dj., str. 88; H. Nuhanović, nav. dj., str. 343, 356, 363-364, 387-401, 403-408, 411-420 i 459.

Civili unutar baze Ujedinjenih nacija morali su, po naređenju Holandskog bataljona, da napuste bazu. Na kapiji su ih čekali Srbi, gdje su odvajali muškarce i dječake od žena i djece. "**Pripreme su izvršene od strane Holandskog bataljona**". Tako su za kratko vrijeme uz upotrebu sile, civili izbačeni iz baze Ujedinjenih nacija (M. J. Faber, nav. dj., str. 99 i 107).

Holandski bataljon je i civilima koji su se nalazili unutar baze Ujedinjenih nacija "**saopćio da će i oni morati napustiti bazu, govoreći im**: '**Bit ćete evakuisani kada na vas dođe red**', **iako je bilo savršeno jasno i Holbatu 3 i svima koji su se nalazili u Potočarima da muškarci i dječaci neće biti evakuisani, već da će biti odvedeni na neko drugo mjesto ili će njihovi životi biti pod velikim znakom pitanja**" (H. Nuhanović, nav. dj., str. 363).

Ukazujući na navedeni zločin Holandskog bataljona, Hasan Nuhanović s pravom tvrdi "**da su se oficiri iz Komande Holbata 3 pretvarali da ne znaju šta se dešava, da misle da evakuacija - deportacija teče bez većih problema i to je bilo upravo ono što su pripadnici Holbata 3 govorili izbjeglicama i tako su se ponašali, a od izbjeglica su tražili da se i one ponašaju u skladu s tim - u skladu sa tvrdnjom**: '**Sve je po planu** (**čijem planu**?), **evakuacija teče, vi ćete biti evakuirani kada na vas dođe red**'" (Isto).

i 239 muškaraca i dječaka za koje je imao njihov identitet (spisak s potpisom majora Roba Frankena, zamjenika komandanta Holandskog bataljona), među kojima je bilo i ranjenika (iza njihovog imena stajalo je slovo R).[558]

Trinaestog jula 1995 (oko 20.00 sati) iz baze Ujedinjenih nacija u Potočarima započeto je, sa 5 kamiona, 1 autom i ambulantnim kolima, prisilno premještanje **ranjenih** (oko 80). Oko ponoći konvoj je stigao u Tišću **"i svi su morali izaći van kamiona dok su im Srbi prijetili i vrijeđali ih, pucajući nekim pacijentima u noge ..."**.[559]

Holandski bataljon **muškarcima i dječacima nije dozvolio da uđu u bazu** Ujedinjenih nacija, a jednom broju kojem je to uspjelo - izbacili su ih. "**Svi su znali**", tvrdi Mient Jan Faber, da je to "**grupa koja je najrizičnija, grupa koja je trebala dobiti što je moguće bolju zaštitu. Baza je za njih bila jedina preostala zaštićena zona i kao takva trebala je biti upotrijebljena. Major Franken je imao drugi stav: kao prvo, žene i djeca, time svjesno odbijajući pristup muškarcima i mladićima. Vođstvo Holandskog bataljona nije vidjelo ili nije htjelo da vidi da je Bataljon morao i mogao pružiti zaštitu muškarcima i mladićima, iako je bilo svjesno, i svojim se očima mogla vidjeti teška situacija u kojoj se nalazila ova grupa. Čak su i izbjeglice koje su bile unutar baze, među kojima stotine muškaraca, bez oklijevanja bile izbačene iz baze kada je na njih došao red da budu odvučene. Muškarci su, na kapiji, skoro pa rutinskim postupcima, bilo odvajani od žena. Iako je Vlada u Den Haag-u bila potpuno svjesna rizika po muškarce i mladiće, nije napravljena nikakva intervencija**" (M. J. Faber, nav. dj., str. 107).

558 **SREBRENICA 1995**, knjiga 1, str. 363-374; M. J. Faber, nav. dj., str. 54; S. Čekić - M. Kreso - B. Macić, nav. dj., str. 186; H. Nuhanović, nav. dj., str. 356, 364, 376 i 401-408. Holandski bataljon je 13. jula 1995. s kapije baze Ujedinjenih nacija u Potočarima otjerao i Bekira Hodžića, uposlenika Ujedinjenih nacija. I on je ubijen (H. Nuhanović, nav. dj., str. 136 i 343). Pripadnici Holandskog bataljona su, prema izjavama Ruttena i Kostera (pripadnicima tog bataljona), "**u određenim momentima 'radili posao pripadnika VRS-a**'" (H. Nuhanović, nav. dj., str. 355).

559 **RAPPORT DE MÉDECINS SANS FRONTIÈRES**, str. 4 i 6; **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 210; AIIZ, Ministry of Defence, Number: D101/95/15092, 3 August 1995 - The Speaker of the Lower House of Parliament, The Speaker of the Upper House of Parliament, *Fall of Srebrenica/Dutch contribution to UNPROFOR*, str. 2; J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 63. Tadeusz Mazowiecki (specijalni izvjestilac **Komisije za ljudska prava Ujedinjenih nacija**) u *Izvještaju* o pitanju **kršenja ljudskih prava i osnovnih sloboda u svijetu** i, s tim u vezi, o **Stanju ljudskih prava na teritoriji bivše Jugoslavije**, od 22. augusta 1995, navodi da "**u srijedu 13. jula oko 65 ranjenih lica odvedeno iz Potočara, jednim konvojem, koji se sastojao od 7 kamiona, u čijoj je pratnji bilo medicinsko osoblje i UNPROFOR**" (**SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 210).

U Tišći "**svi su morali stati u liniju okruženi Srbima sa puškama. Dugo vremena su ispitivani o porijeklu i o tome šta znaju o Armiji BiH, itd., a sve njihove vrijednosti** (**zlato, novac, papiri i prtljag**) **su im uzete**". Na tom su mjestu neke žene silovane, među kojima i devetnaestogodišnja djevojka (službenica Médecins Sans Frontières) - nju su silovala tri Srbina.[560]

U Tišći su 14. jula "**Srbi razdvajali ranjene i medicinsko osoblje u dvije grupe**: **žene i ljude sa starim ranama** (**uglavnom amputirani**) **na jednu stranu, a na drugu stranu tek ranjeni …**". Prva grupa, "**sastavljena od medicinskih sestara i starijim ranjenim ljudima, poslana je u Kladanj**". Kamioni s nekoliko ranjenih ljudi koji nisu mogli hodati i medicinskih sestara vraćeni su nazad na "Žuti most", blizu Potočara, "**gdje su ostali neko vrijeme, a zatim su poslani u Bratunac**".[561]

Srbi su u Tišći, po kazivanju medicinske sestre D. M., "**zaustavili konvoj. Čula sam mnogo vriske, ali nisam mogla vidjeti ništa. Potom je Srbin ušao u naš kamion svjetlucajući svjetlom po našim očima. Vidio je jednu mladu ženu koja se tek porodila i rekao joj da izađe. Prestrašivao ju je i vrijeđao, a potom je počeo da vrijeđa ranjene ljude. Našem kamionu je bilo dozvoljeno da prođe i vratili smo se na 'Žuti most' u Potočarima. Stajali smo tu kratko, a potom smo vraćeni u Bratunac. Srbi su odvojili ranjene ljude od drugih i mi smo poslani nazad u Potočare odakle smo se pridružili konvoju za Kladanj.**

Bili smo zaustavljeni na putu za Kladanj i vidjela sam kolonu zatvorenika koja je dolazila iz šume. Bilo je i vojnika i civila negdje oko hiljadu ljudi pratili su ih četnici i išli su u pravcu Kravice. U Konjević Polju ponovo smo zaustavljeni, vidjela sam četiri autobusa koji su prolazili iz Nove Kasabe prema Kravici. Bili su puni zatvorenika. Konačno konvoj je stao u Tišći, a Srbi su nam rekli da nastavimo hodati prema Kladnju. Vidjela sam svog kolegu, Abdulkadira /Velića

---

560 **RAPPORT DE MÉDECINS SANS FRONTIÈRES**, str. 5-7; **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 210; J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 63.

561 **RAPPORT MÉDECINS SANS FRONTIÈRES**, str. 5-8; **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 210.

- prim. S. Č./, **stajao je pored nekih povrijeđenih ljudi okružen četnicima. To je bilo posljednji put da sam ga vidjela ili čula za njega**".[562]

Potpuno prisilno premještanje civila i civilnog stanovništva iz baze Ujedinjenih nacija u Potočarima završeno je uvečer 13. jula 1995. oko 20.00 sati - tada su posljednji civili protjerani iz Potočara, sa izuzetkom manje grupe ranjenih.[563]

U međuvremenu je, po naređenju majora Frankena, sačinjen spisak svih onih kojima je dozvoljeno da ostanu u bazi Ujedinjenih nacija.[564]

---

562 **RAPPORT MÉDECINS SANS FRONTIÈRES**, str. 7.

563 **ICTY**, **Presuda Krstić**, paragraf 51; AIIZ, IKM DK Bratunac, str. pov. br. 08-4, 13. juli 1995 - Glavnom štabu VRS i drugima; **ICTY**, Izjava Miroslava Deronjića, 19. novembar 2003, paragraf 203; Isto, MUP RS - RDB, broj: OT-2018/95, 13. juli 1995 - Zamjeniku ministra unutrašnjih poslova i drugima; **REPORT ON SREBRENICA ...**, paragrafi 3.71 i 5.16; **KOMISIJA** Vlade Republike Srpske, str. 11; J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 68. Tako je, prema Ujedinjenim nacijama (Komandi Sektora sjeveroistok, UNPROFOR-a, Tuzla, *Srebrenica Displaced Population Situation at Tuzla Air Base*, od 16. jula 1995), "**bosanskim Srbima trebalo 72 sata da upadnu, pohapse, istjeraju ili možda i ubiju** (**i bukvalno, i kroz uskraćivanje vode, medicinskog tretmana ili izlaganjem na temperaturi od 30-40 stepeni**) **kompletno bosansko stanovništvo Srebrenice. Sa izuzetkom Holandskog bataljona, prema tome, zaštićena zona Srebrenica prestala je da postoji kroz namjerno i plansko izvršenje operacije 'etničkog čišćenja', koje su UNPROFOR i zajednica naroda posmatrali sa malo ili nikakvim odgovorom protiv režima bosanskih Srba**" (**SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 159-170).

564 H. Nuhanović, nav. dj., str. 413. Hasan Nuhanović je na taj spisak pokušao uključiti ime svoga brata Muhameda, ali ne i svojih roditelja (Nasihe i Ibre). Iako mu je Andre de Haan obećao da će i njegov brat biti na tom spisku, nažalost, po naređenju majora Frankena, Muhamedovo ime nije ukucano na konačni spisak. Na spisku je, pored ostalih, bilo ime Hasana Nuhanovića (Isto).

Među onima kojima je dozvoljeno da ostanu u bazi Ujedinjenih nacija, nalazili su se, zahvaljujući intervenciji Christine Schmidt (medicinska sestra iz Njemačke i koordinator *Médecins Sans Frontières*), članovi porodica lokalnog osoblja (tj. Bošnjaci) *Médecins Sans Frontières* (Isto, str. 415). Nažalost, porodici Hasana Nuhanovića (majci Nasihi, ocu Ibri i bratu Muhamedu) nije dozvoljeno da ostanu u bazi. Oni su, po naređenju oficira Holandskog bataljona, morali napustiti bazu Ujedinjenih nacija. To su, pored ostalih, potvrdili vojni posmatrači Ujedinjenih nacija: potpukovnik David Tetteh i majori Joseph Kingori i De Haan, koji su potpisali izjavu da su oficiri Holandskog bataljona "**naredili da napuste privremeni kamp zajedno sa izbjeglicama uvečer 13. jula 1995**." (**HUMAN RIGHTS WATCH**, oktobar 1995, broj 13, str. 56; **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 122-127; M. J. Faber, nav. dj., str. 58).

Nakon što su svi civili i civilno stanovništvo prisilno premješteni iz Potočara, pripadnici Holandskog bataljona vidjeli su, "**rano ujutro ili 18. jula**", "**traktor sa dvije prikolice kako dolazi iz pravca Srebrenice**". Na "**prikolicama je ležalo pretpostavlja se 100 tijela**".[565]

Međunarodni komitet crvenog krsta 17. jula **evakuisao je "87 ranjenih** i **povrijeđenih muslimanskih civila**, **koji su bili smješteni u bazi Holandskog bataljona UN-a kod Srebrenice i dijelom u bratunačkom Domu zdravlja**". Vojno-bezbjednosni organi "Republike Srpske" su "**iz grupacije ranjenih i povrijeđenih**" izdvojili **23** "**vojno sposobna**" ranjenika, nakon čega su tretirani kao "**ratni zarobljenici**", "**a protiv jednog od njih je u toku pokretanje krivične prijave zbog počinjenja ratnih zločina**".[566]

Ukazujući na taj zločin, Faber tvrdi kako je "**teško reći**" **da je Holandski bataljon to učinio "pod pritiskom, jer Srbi nisu uopšte ulazili" u bazu, kako bi izvodili civile. "To su prepustili Holandskom bataljonu, a oni su stajali na kapiji", čekajući da deportuju žene i djecu, a muškarce pobiju** (M. J. Faber, nav. dj., str. 58).

565 **REPORT ON SREBRENICA ...**, paragraf 4.24.

566 AIIZ, Komanda 1. bratunačke brigade, str. pov. br. 03-253-106/2, 17. juli 1995 - Komandi Drinskog korpusa; Isto, CJB Zvornik, Odjeljenje policije, Depeša broj: 12-6/08-522/95, 17. juli 1995 - SJB Bratunac; Isto, MUP SR Bijeljina, broj: rjb - od 154/95, 17. juli 1995 - Kabinetu ministra za informacije i drugima; Isto, Republika Srpska, Ministarstvo unutrašnjih poslova, SP za kontrolu prelaska državne granice, Bratunac, Depeša broj: 01/2-4.3-52/95, 17. juli 1995 - Ministru unutrašnjih poslova i drugima; Isto, CJB Zvornik, Depeša broj: 12-6/08-527/95, 18. juli 1995 - MUP RS Bijeljina i drugima; **ICTY**, Izjava Miroslava Deronjića, 19. novembar 2003, paragraf 219; AIIZ, Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srpske - RDB Sarajevo, Br. 05-2085/95, 18. juli 1995 - Zamjeniku ministra unutrašnjih poslova Republike Srpske i drugima; Isto, Komanda 1. brlpbr, str. pov. br. 03-253-1, 17. juli 1995 - Komandi Drinskog korpusa; Isto, Komanda 1. brlpbr, str. pov. br. 03-253-106/2, 17. juli 1995 - Komandi Drinskog korpusa; **KOMISIJA** Vlade Republike Srpske, str. 12; **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 140, 148 i 210; **REPORT ON SREBRENICA ...**, Dodatak 3; **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …**, paragraf 384; M. J. Faber, nav. dj., str. 54-55; ∴ **SAMRTNO SREBRENIČKO LJETO '95**, str. 321. "**Preuzeti Muslimani su evakuisani preko Banj Brda na Majevici za Tuzlu**" (AIIZ, Ministarstvo unutrašnjih poslova RS, broj: 05-2085/95, 18. juli 1995 – Zamjeniku ministra unutrašnjih poslova RS i drugima). U **REPORT ON SREBRENICA ...** navodi se da je riječ o 59 povrijeđenih (**REPORT ON SREBRENICA ...**, paragrafi 5.32 - 5.34 i 3.81).

Konvoj ranjenih se, po **REPORT ON SREBRENICA …**, "**sastojao od 59 ljudi (uključujući 5 nepovrijeđenih starijih ljudi). Zbog toga što Međunarodni crveni krst nije imao dovoljne kapacitete, sedam ranjenih koji su bili određeni od snaga**

Po završetku prisilnog premještanja civilnog stanovništva iz Srebrenice, odnosno Potočara, agresor je prisilio Nesiba Mandžića, jednog od

---

BSA kao ratni zarobljenici transportovani su u Bratunac, koristeći transportna sredstva holandskog bataljona. Doktor holandskog bataljona je, nakon odlaska Međunarodnog crvenog krsta, izjavio da je 17 ranjenih ostalo iza njih, od kojih je, navodno, 10 transportovano u Zvornik od strane BSA i od kojih je 7 'izgubljeno'" (**REPORT ON SREBRENICA**, Dodatak 3).

"**U noći između 17. i 18. jula**" 1995. 22 ranjenika su, prema kazivanju S. V. (iz Luke, Srebrenica), jednog od ranjenika, odvedena (na šleperu) u logor Batković - stigli su "**pred hangare ograđene žicom koje su čuvali naoružani vojnici. Ubacili su nas u jedan hangar krov od salonita, bez vrata i prozora. Podovi su bili goli. Tu je noću bila velika hladnoća, a danju nas je pržilo sunce. Zatekli smo i stare logoraše. Bilo je ljudi za koje smo mislili da su odavno mrtvi. Nekoliko dana su nas držali bez hrane i lijekova. Kao teški ranjenik sa dubokim ranama i opekotinama preživljavao sam najteže trenutke, na granici života i smrti. Rane su mi se bile ucrvale. Od bolova mi je drhtalo cijelo tijelo. U pola noći četnici su znali ući u hangar i pitati**:

- Ko je Sadik Velić? **Odgovorio sam - Ja**! **Tada bi prestali svi bolovi od straha. Imao sam osjećaj da onako ranjen mogu trčati.**

Hajrudin Alić, jedan od ranjenika je umro, kao i jedan mladić koji je bio uhvaćen u šumi. Nakon tih nekoliko teških dana došli su predstavnici MKCK-a i registrovali nas kao ratne zarobljenike. Ostavili su nam nekih tableta protiv bolova. Četnici su nam davali samo tablete za spavanje, ali poslije smrti dvojice ljudi počeli su nas voziti u bijeljinsku bolnicu na previjanje udaljenu 16 kilometara. Mene je previjala medicinska sestra i psovala mi balijsku majku. Pincetu je zabadala tako duboko i grubo u ranu da mi je srce pucalo od bolova. I još me pita ima li rana na drugim mjestima? **Nisam smio progovoriti. Tako su prolazili i ostali ranjenici. Poslije dva previjanja sedmično i muke koje smo imali, nismo više htjeli ići na previjanje.**

Oko 160 ljudi je dovedeno u logor u vrijeme mog boravka. Bili su to naši muškarci koji su išli preko šume. Proveo sam u logoru tri i po mjeseca. Razmijenjen sam u Šatorovićima" (∴ **SAMRTNO SREBRENIČKO LJETO '95**, str. 159 -160 i 250-251).

H. S. (iz Poznanovića, općina Srebrenica), jedan od ranjenika, tvrdi da su 22 ranjenika (oko 19. jula) odvedena u koncentracioni logor Batković (kod Bijeljine), gdje su maltretirani i nije im bio dozvoljen ljekarski pregled, "**pa su se rane ucrvale**" (u logoru je, po njemu, umro ranjenik Hajrudin Alić, iz Brezovice, općina Srebrenica) - **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 529-530.

Jedna grupa ranjenika, poslije izvođenja na Vojni sud u Bijeljini, razmijenjena je 19. septembra 1995. Drugi ranjenici su izdvojeni i sa još 45 logoraša odvedeni u logor Kotorsko (na putu od Bijeljine do Kotorskog logoraše su neprestano tukli puškama, rukama i nogama). U Kotorskom su ih stalno, danju i noću, tukli, udarali palicama, nogama, rukama, drvenim štapovima, crijevom od vode i dr. Po nekoliko dana su držani po samicama, izranjavani, bez hrane i vode (Isto, str. 530-531).

učesnika sastanaka u Bratuncu, od 11 (u 23.00 sata) i 12. jula (u 10.00 sati) 1995, da 17. jula u Potočarima potpiše *DEKLARACIJU predstavnika civilnih vlasti enklave Srebrenica o realizaciji sporazuma o evakuaciji civilnog stanovništva enklave* o "**korektnoj**" realizaciji "Sporazuma" o "**evakuaciji**" civilnog stanovništva **sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice**. Zamjenik komandanta Holandskog bataljona (major Franken) se, imajući u vidu činjenicu da je *Deklaracija* "**donesena pod pritiskom bosanskih Srba**" i "**da ne predstavlja tačnu i cjelovitu sliku evakuiranja**", odnosno prisilnog premještanja, pri potpisivanju tog dokumenta ogradio, napominjući da se to odnosi samo "**na konvoje koje su pratile snage Ujedinjenih nacija**", što je on svojeručno dopisao u *Deklaraciji*.[567] Tim dokumentom srpski agresor i njegovi kolaboracionisti

---

[567] AIIZ, inv. br. 2-1531, Civillian Affairs Committee for Srebrenica, N. 07-27/95, Juli 17 1995, DECLARATION; **SREBRENICA 1995**, knjiga 1, str. 378-380; **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 174-179; **REPORT ON SREBRENICA ...**, paragrafi 3.80, 5.17 i 6.24; **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …**, paragraf 384; J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 71; M. J. Faber, nav. dj., str. 56; H. Nuhanović, nav. dj., str. 460-463. Taj dokument je sačuvan, sa potpisima, u dvojezičnoj verziji: na engleskom i bosanskom jeziku i objavljen u: **SREBRENICA 1995**, knjiga 1, str. 378-380 i **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 174-179. *Deklaracija* je potpisana u Potočarima, u sali za konferencije Holandskog bataljona.

Nesib Mandžić je, nakon tog sastanka, rekao Hasanu Nuhanoviću da je morao potpisati "**neki dokument, jer su Srbi rekli da će mu u suprotnom odrubiti glavu**". To su mu, piše Hasan Nuhanović, "**rekli u prisustvu majora Frankena i drugih pripadnika Holbata u Sali za sastanke**/u bazi Ujedinjenih nacija u Potočarima – prim. S. Č./ **dok je sastanak još trajao ...**" (H. Nuhanović, nav. dj., str. 461).

Četiri dana nakon prisilnog protjerivanja civila i civilnog stanovništva iz Potočara, 17. jula 1995, "**u još jednom primjeru želje Srba da steknu legitimitet pred licem javnosti, Miroslav Deronjić, novi srpski 'komesar za civilne poslove u Srebrenici', posjetio je**", pišu Honig i Both, "**holandski kamp u Potočarima s dokumentom u kome se tvrdilo da je evakuacija provedena korektno. Deronjić je tražio da ga potpišu major Franken i Nesib Mandžić**. **Mandžić je kasnije komentirao**: '**Kad smo g. Franken i ja pročitali dokument, pogledali smo se šutke. Bez riječi smo se složili da dokument ne odgovara istini.**'

Ali Bosanac i Holanđanin nisu imali izbora. Mandžić ga je potpisao. Franken, također, dodajući rukom opasku da je operacija provedena korektno 'ukoliko se odnosi na konvoje koje su pratile snage UN-a'" (J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 71).

O razlozima za potpisivanje navedenog dokumenta u **REPORT ON SREBRENICA ...** u dva različita paragrafa navode se različiti razlozi. Tako se u paragrafu 3.80 navodi: "**Glavni razlog za potpisivanje ovog dokumenta je odgovornost za izbavljanje ovih**

su “**imali za cilj propagandu**”, pri čemu je evidentan (njihov) “**transparentan pokušaj da se u retrospektivi opravda protjerivanje stanovništva**” sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice[568] i nastojanje da se oslobode od odgovornosti za izvršeni genocid, potpuno svjesni vlastite odgovornosti za izvršene zločine protiv čovječnosti i međunarodnog prava.

“Vojska Republike Srpske” je “**sprovela plan da iz Enklave odveze sve žene, djecu i starce bosanskih Muslimana**”.[569] Na Aerodrom Du-

---

povrijeđenih, izbjeglica i lokalnog zaposlenog osoblja na sigurno van područja, za što je bila bitna saradnja sa snagama BSA.” Nažalost, tada u Potočarima više nije bilo “izbjeglica”, odnosno civila niti civilnog stanovništva. U paragrafu 6.24 navodi se, pored ostalog: “**Dvije stvari su rukovodile potpisivanju ovog dokumenta i sačinjavanje ovog dodatka u rukopisu**: **- a) ne ‘izazivati snage BSA na pogrešan način’, zbog toga što povratak Holandskog bataljona i drugih ljudi preostalih u Potočarima, još uvijek treba da bude pregovaran ...**” (**REPORT ON SREBRENICA ...**, paragrafi 3.80 i 6.24). Očigledno je riječ o povlačenju Holandskog bataljona.

568 AIIZ, Ministry of Defence, Number: D101/95/15092, 3 August 1995 - The Speaker of the Lower House of Parliament, The Speaker of the Upper House of Parliament, *Fall of Srebrenica/Dutch contribution to UNPROFOR*, str. 5.

569 AIIZ, inv. br. 2-1635, United Nations Protection Force, HQ Sector North East - Tuzla, G5 Civil Military Operations, 16 July 1995, Srebrenica Displaced Population Situation at Tuzla Air Base; **ICTY**, **Presuda Krstić**, paragraf 52.

Prisilno premještanje autobusima “**nejakog stanovništva iz Srebrenice preko teritorije koju drže Srbi bilo je sistematsko, brutalno i bez dogovora. To nije bio spontan poduhvat koji su preduzele Pale, već je on prije bio prethodno planiran i efikasno izvršen kad se uzme u obzir obezbjeđenje autobusa, ruta, ljudstva koje ga je izvršavalo, i preciznog rasporeda koji je trebalo slijediti pri transferu stanovništva. Još jedan neprimjećen, ali kritični aspekt ovog protjerivanja je taj da je stalno odbijanje vlasti bosanskih Srba u toku protekla 4 mjeseca da dozvole redovnu dostavu osnovnih prehrambenih proizvoda, goriva i druge humanitarne pomoći u konvojima UNHCR-a i Holandskog bataljona bio namjerna politika držanja stanovništva u slabom fizičkom i mentalnom stanju, čime bi ih učinili još slabijim i manje spremnim na odbranu pri bilo kakvom napadu na Enklavu. Nije jedino civilno stanovništvo bilo žrtva ove politike. Gotovo tri mjeseca, osoblju Holandskog bataljona, koje iznosi gotovo jednu četvrtinu snaga UNPROFOR-a u Enklavi, nije dozvoljeno da uđe u sigurnu zonu. Pošto je odbijanje za posljednji odlazak konvoja Holandskog bataljona razvlačeno, a konvoju je dozvoljeno da izađe ali ne i da se vrati u aprilu, čini se da je planiranje za smanjenjem broja ili destrukcijom prisustva UNPROFOR-a imalo svoje oblike još od tog vremena**” (AIIZ, inv. br. 2-1635, UNPROFOR, HQ Sector North East - Tuzla, G5 Civil Military Operations, 16 July 1995, Srebrenica Displaced Population Situation at Tuzla Air Base).

brave stiglo je preko 22.000 lica, dok je više hiljada smješteno na druga mjesta i kod rodbine i prijatelja.[570]

Očigledno je postojanje plana da se "**sve muslimanske žene i djeca**" **prisilno premjeste** iz Potočara i "**da se pogube muškarci**".[571] Uvečer 11. jula i sljedećeg jutra, general Mladić je, u hotelu *Fontana* u Bratuncu, organizovao tri sastanka s UNPROFOR-om i "predstavnicima" Bošnjaka, radi realizacije tog plana, odnosno "**o sudbinama srebreničkih Muslimana**".[572] Pred početak same akcije Momir Nikolić je priznao da je o tome bio obaviješten (ujutro 12. jula) i "**da će vojnosposobni muškarci … biti izdvojeni, privremeno pritvoreni u Bratuncu i ubrzo nakon toga pobijeni**".[573]

"**Fizičko stanje raseljenih civila koji su preživjeli nasilno protjerivanje bilo je veoma loše. Većina ih je stigla bukvalno sa košuljom ili haljinom na sebi. Mnogi nisu imali cipela. Majke sa dojenčadima nisu imale nikakav drugi način da nose svoju djecu osim u rukama, pa tako i nisu mogle ponijeti ništa drugo. Stare žene, mala djeca i žene koji su u stanju da nose jedva deku ili na brzinu svezan zavežljaj dok su kretali uskim putem ka Turalićima koji je omeđen rijekom na sjeveru i planinama na jugu stigli su u prijemni centar koga su uspostavili dijelovi Pakistanskog bataljona 2 u stanju iscrpljenosti i kolapsa**" (Isto).

570 AIIZ, MUP RS-a - RDB Sarajevo, broj: 05-2018/95, 13. juli 1995 - Zamjeniku ministra unutrašnjih poslova RS i drugima; AIIZ, inv. br. 2-1635; AIIZ, Akashi, UNPF - HQ, Zagreb, Number: Z-1154, 13 Yuli 1995 - Annan, UNATIONS, New York, Situation in Srebrenica; **KOMISIJA** Vlade Republike Srpske, str. 11.

571 **ICTY**, **Presuda Krstić**, paragrafi 85-87; J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 54. Honig i Both tvrde da je "**bilo planirno da svi muškarci budu likvidirani**" (J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 54).

572 Isto, paragrafi 126, 128-129 i 131; AIIZ, inv. br. 2-1636, Dutchbat Srebrenica, 12. July 1995 - Force commander Lgen Janvier Zagreb i drugima, Meetings with Gen Mladić on 11 and 12 July 1995; AIIZ, inv. br. 2-1632, Akashi, UNPF - HQ, Zagreb, 13 July 1995, Number Z-1154 - Annan, UNATIONS, New York i drugima; **ICTY**, Izjava Miroslava Deronjića, 19. novembar 2003, paragrafi 191-196; **ICTY**, Predmet br. IT-02-60-PT, Tužilac protiv Vidoja Blagojevića, Dragana Obrenovića, Dragana Jokića i Momira Nikolića, paragraf 39; **ICTY**, Tužilac protiv Momira Nikolića, PRESUDA O KAZNI, 2. decembar 2003, paragraf 177; H. Nuhanović, nav. dj., str. 344-345; **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 115-121; J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 56-60; M. J. Faber, nav. dj., str. 48-50; H. Nuhanović, nav. dj., str. 323-332.

573 **ICTY**, Predmet br. IT-02-60-PT, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice Momira Nikolića, 6. maj 2003.

General Mladić je prenio “**jasnu poruku**” “**da izbjeglice bosanski Muslimani mogu preživjeti samo ako napuste Srebrenicu**”.[574] On je, također, izjavio da će se “**morati izdvojiti i provjeriti svi muškarci u dobi između 16 i 70 godina, kako bi se pronašli eventualni ‘ratni zločinci**’”.[575]

Ratko Mladić je “predstavnike” Bošnjaka jasno stavio pred alternativu “**da li bosanski Muslimani žele da opstanu, ostanu ili nestanu**”.[576] Pretresno vijeće u Presudi Krstiću je, u vezi s tim, konstatovalo da autobusima iz Potočara odvezeni stanovnici Srebrenice, sigurne zone Ujedinjenih nacija, “**nisu slobodno izabrali da napuste područje bivše enklave**”. General Mladić je, u skladu sa srpskim velikodržavnim projektom o istrebljenju Bošnjaka, deportovao “**sve ko hoće i ko neće**”, čime je nastavio s genocidnim radnjama, započetim u proljeće 1992. u dolini rijeke Drine, uključujući Bijeljinu, Zvornik, Bratunac, Vlasenicu, Višegrad, Rogaticu, Žepu i Srebrenicu, zatim Goražde, Foču i druga mjesta, u cilju da se i to područje “**očisti od Muslimana**”.[577]

Komanda Drinskog korpusa je, u skladu s planom “**da će vojno sposobni muškarci koji se nalaze u masi muslimanskih civila biti izdvojeni, privremeno pritvoreni u Bratuncu i ubrzo nakon toga pobijeni**”, ujutro 12. jula razmatrala pitanje lokacija pogodnih za pritvor “**muslimanskih muškaraca prije pogubljenja**”. Pri tome je Momir Nikolić bio zadužen da koordinira i organizuje operaciju razdvajanja muškaraca u Potočarima, njihovo privremeno zatvaranje u Bratuncu i likvidaciju. S tim u vezi, on je predložio nekoliko konkretnih lokacija za zatvaranje i pogubljenje: staru osnovnu školu, školu “Vuk Karadžić”,

---

574 **ICTY**, **Presuda Krstić**, paragraf 133.

575 Isto, paragraf 134; H. Nuhanović, nav. dj., str. 345-346. “**Priča o listi sa imenima ratnih zločinaca bila je**”, po ocjeni Hasana Nuhanovića, “**samo pokriće za plan da se Mladić i njegove snage dokopaju što više odraslih muškaraca i dječaka**.” S tim u vezi, on s pravom tvrdi da je “**iz iskustva još od 1992. bilo je jasno da se muškarci i dječaci, a pogotovo nakon Mladićeve priče o listi ratnih zločinaca, nalaze u smrtnoj opasnosti**” (H. Nuhanović, nav. dj., str. 345 i 390), što je nažalost, potvrdila politika i praksa genocida nad Bošnjacima Bosne i Hercegovine i u toku jula 1995.

576 **ICTY**, **Presuda Krstić**, paragrafi 130-131; R. Butler, nav. dj., paragraf 4.15.

577 AIIZ, CSB - SDB Tuzla, 12. juli 1995, broj: 570, Razgovor između generala Mladića i NN osobe; **ICTY**, **Presuda Krstić**, paragrafi 147 i 149; **ICTY**, Izjava Miroslava Deronjića, 19. novembar 2003, paragraf 227.

uključujući njenu fiskulturnu salu, staru zgradu Srednjoškolskog centra "Đuro Pucar Stari" i hangar (udaljen 50 m od te zgrade). Pri tome su visoki oficiri Drinskog korpusa razgovarali i o mjestima pogubljenja privremeno pritvorenih muškaraca u Bratuncu, kao što su dvije lokacije van grada (državno preduzeće "Ciglane" i rudnik "Sase" u Sasama).[578]

6. **Zarobljavanje, zatvaranje i likvidacije**

Jedan broj stanovnika Srebrenice, sigurne zone Ujedinjenih nacija (između 10.000 i 15.000), bježeći iz enklave, nakon zauzimanja Srebrenice,[579] okupio se uvečer 11. jula 1995. u Šušnjarima, tražeći spas prema slobodnoj teritoriji. Oko jedne trećine muškaraca bili su pripadnici 28. divizije, od kojih većina **nije bila naoružana**. Ostali su bili **civili**, među kojima žene i djeca. Krenuli su u zbjeg, u velikoj koloni kroz šumu u pravcu Tuzle.[580]

[578] **ICTY**, Predmet br. IT-02-60-PT, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice Momira Nikolića, od 6. maja 2003; **ICTY**, Tužilac protiv Momira Nikolića, PRESUDA O KAZNI, 2. decembar 2003, paragrafi 33, 116, 117, 120, 123 i 177.

[579] Jedanaestog jula 1995 (po Honigu i Bothu 12. jula - vjerovatno je u pitanju tehnički propust), pišu Honig i Both, "**posljednji muslimanski branitelji Srebrenice povukli su se u brda zapadno i sjeverozapadno od grada. Nisu uspjeli navesti UN da interveniraju na njihovoj strani, i bitka je očito bila izgubljena. Sa brda gledali su kako Srbi ulaze u grad. Sekretar za obranu Srebreničke enklave Suljo Hasanović napustio je grad malo iza 14:00, zajedno sa drugim članovima Presjedništva. S brda oko zaseoka Kutlići, oni su promatrali zračni napad NATO-a na srpske tenkove u blizini radio predajnika**: '*To su izvela dva aviona. Bacili su nekoliko bombi na srpske snage. Ali to nisu bile prave bombe; to su bile vježbovne bombe... Naišla su još dva aviona. To je sva pomoć koju smo dobili. Tada smo shvatili da nas je međunarodna zajednica prodala*'" (J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 73).

[580] **ICTY**, **Presuda Krstić**, paragrafi 60-61; **ICTY**, Predmet br. IT-02-60-PT, Tužilac protiv Vidoja Blagojevića, Dragana Obrenovića, Dragana Jokića i Momira Nikolića, paragraf 38; **ICTY**, Predmet br. IT-02-60-PT, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice Momira Nikolića, 6. maj 2003; **RAPPORT DE MÉDECINS SANS FRONTIÈRES**, str. 13; J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 75; **KOMISIJA** Vlade Republike Srpske, str. 13; **OPTUŽNICE ...**, str. 68; AIIZ, inv. br. 4-247, Armija Republike BiH, Komanda 2. korpusa, Komanda 28. d. KoV, str. pov. br. 01-24/95, Tuzla, 24. juli 1995- Komandi 2. korpusa Tuzla; **REPORT ON SREBRENICA ...**, paragraf 5.36; **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragrafi 310 i 316.

Čelo kolone činili su, uglavnom, pripadnici 28. divizije, nakon kojih su se kretali civili pomiješani sa vojno sposobnim muškarcima, uključujući žene, djecu i starce. Na začelju kolone nalazio se Samostalni bataljon divizije.[581]

Tražeći spas prema slobodnoj teritoriji, Bošnjaci su se, "**bez obzira na put koji su izabrali**", "**morali suočiti sa istom sudbinom: deportacijama, strijeljanjima po kratkom postupku ili masovnim pogubljenjima, mučenjima, silovanjima i raznim oblicima ponižavanja - scenama iz pakla koje se mogu svrstati, kako je to primijetio sudija Fuad Riad prilikom pregleda Optužnice** /riječ je o *Odluci* Sudskog vijeća *o potvrdi Optužnice* protiv Radovana Karadžića i Ratka Mladića, od 16. novembra 1995 - prim. S. Č./ '**među najcrnje stranice historije čovječanstva**'" (**OPTUŽNICE ...**, str. 68-69).

I "**većina medicinskog osoblja, uglavnom muškarci, izabrali su put kroz šumu i planine. Napustili su Srebrenicu 11. jula između jutra i večeri. Bilo je oko 15.000 ljudi (medicinsko osoblje, civili i dio bosanske vojske) koji su izabrali ovaj način da pobjegnu. Mnogi od njih držali su se za ruke i formirali su dugi lanac kako je samo nekoliko ljudi znalo put pješke kroz šumu da bi stigli do slobodne teritorije. Veliki broj je ubijen, ranjen ili uhapšen tokom puta. Uslovi su bili veoma loši, a i konvoj nije bio dobro organizovan. Medicinsko osoblje je nosilo sa sobom većinu medicinske opreme, a nije bilo dovoljno hrane i vode tako da su ljudi ubrzo bili izgladnjeli. Na kraju su ostali bez medicinske opreme i nisu bili više u mogućnosti da liječe ranjene. Tokomputa bili su okruženi Srbima, koji su pucali i granatirali cijelo vrijeme. Konvoj je konstantno nailazio na zasjede i mnogi ljudi su nestali, ranjeni ili ubijeni. Oko 5.000 ljudi na kraju je sigurno stiglo do Tuzle**" (**RAPPORT DE MÉDICINS SANS FRONTIÈRES**, str. 13).

Medicinska sestra A. A. (24 godina) je vidjela "**mnoge strašne stvari. Ljudi su očekivali zaštitu od UN-a, vidjela sam vojnike Ujedinjenih nacija koji zabranjuju pristup svom kampu, ženama i djeci. Imala sam osjećaj da im je drago oko pada Srebrenice, prilika za njih da idu kući. Oni nisu čak ni jednom ponudili pomoć, a nisu ni odgovarali na naše zahtjeve za pomoć. Kada su ljudi počeli da bježe iz grada vidjela sam transportno auto Ujedinjenih nacija u Kazani ulici, 500 metara od bolnice. Vojnici Ujedinjenih nacija zajedno su se smijali i znala sam da neće zaštititi ljude, pa sam tako odlučila da pobjegnem kroz šumu. Konvoj nije uopšte bio planiran. Mi smo se sami organizovali u šumi. Bilo je mnogo zasjeda, pucanja, i granatiranja sa mnogo ranjenih i ubijenih, najviše oko prostora Kamenice (blizu Kravice). Srbi su pucali: 'Ako sada dođete, nećemo ubiti vaše žene i djecu u Potočarima'. Bili smo prinuđeni da ostanemo tu do mraka, potom smo prešli rijeku Jadar, gdje je mnogo ljudi umrlo (od iscrpljenosti ili od rana). Stigli smo do planina, gdje smo stali da sačekamo nestale ljude. Neki Srbi obukli su civilna odjela kako bi ljudi pomislili da su civili i ubijedili ih da idu sa njima u Konjević-Polje. Nismo imali hrane, jedino so i vodu. Bilo je sve gore i gore za nas: bez hrane, iscrpljenost, halucinacije, samoubistva. ...**" (**RAPPORT DE MÉDECINS SANS FRONTIÈRES**, str. 16).

[581] **ICTY**, **Presuda Krstić**, paragrafi 60-61; **KOMISIJA** Vlade Republike Srpske, str. 13; H. Nuhanović, nav. dj., str. 325 i 365.

Prognanici s područja Kamenice, Cerske i Konjević-Polja su se, po dolasku u Šušnjare, počeli okupljati u grupe. Među njima je bilo i oko 200 naoružanih pripadnika 28. divizije Armije Republike Bosne i Hercegovine, koji su bili spremni da krenu na čelu kolone pravcem Konjević-Polje – Cerska – Kamenica – Baljkovica. Ostali su prihvatili da krenu za njima.[582]

Čelo kolone je **12. jula 1995.** u 00.30 sati krenulo iz Šušnjara preko Jaglića i Buljima ka Kameničkom brdu. Ono je u 07.30 uspjelo nesmetano stići do Kameničkog brda, jer su na čelu kolone bili, uglavnom, mještani koji su dobro poznavali put. U toku noći je zbog slabe vidljivosti, straha od mina i panike među prognanicima došlo do prekida kolone i kretanje je zaustavljeno. Prognanici su noć proveli po šumama. Prekinuta kolona je ponovo nastavila kretanje tek nakon svitanja (oko 5 sati). Kolona ljudi bila je duga oko 5 km. Išli su jedan po jedan markiranom stazom, obilježenom papirima i pobodenim granama koje su postavili prognanici koji su tuda prvi prošli. Put je usporavao i dio prognanika koji su sa sobom poveli natovarene konje s hranom, te krave i ovce.[583]

---

582 AIIZ, Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srpske, RDB, Sarajevo, broj: 05-1996/95, 12. juli 1995 - Zamjeniku ministra unutrašnjih poslova Republike Srpske, Rukovodiocu RJB Bijeljina, Načelniku Centra DB Bijeljina; Isto, Izjava Vejiza Šabića; Isto, Izjava Džemaila Bećirovića.

583 AIIZ, Armija RBiH, VJ 5022/5, str. pov. br. 07/1307, 13. juli 1995. IZVJEŠTAJ; Isto, Armija RBiH, Komanda 2. korpusa, RRPSt "OKRESANICA", str. pov. br. 05/12795, 12. juli 1995 - Obavještajnom organu 2. Korpusa - Dnevni izvještaj RI; Isto, Glavni štab Vojske Republike Srpske, str. pov. br. 03/3-193, 12. juli 1995 - Predsedniku Republike Srpske, komandama korpusa i drugima; Isto, Izjava Vejiza Šabića; Isto, Izjava Džemaila Bećirovića; **ICTY**, Predmet br. IT-02-60-PT, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice Momira Nikolića, 6. maj 2003; **KOMISIJA** Vlade Republike Srpske, str. 13.

"**Na samom početku**", srpski agresor je **pustio kolonu**, koja se, "**kao duga zmija**" "**protezala kilometrima kroz brda**", odnosno "**ljude da prolaze bez previše incidenata, znajući da bi goniti i hvatati ljude na gusto pošumljenom, brdovitom terenu bilo teško. Ali, jednom će Muslimani morati da prijeđu ili put Bratunac - Konjevići, sjeverno od enklave, ili put Konjevići - Milići, zapadno. A tamo su Srbi čekali. Podržani oklopnim vozilima i protuavionskim mitraljezima, vojnici su bili raspoređeni duž puta u razmacima od deset do dvadeset metara. Sve što su Srbi morali uraditi bilo je da se strpe i čekaju da se Muslimani pojave. Tokom ranih sati jutra, srpski vojnici sjeverno od zaseoka Kamenica uočili su približavanje velikog broja ljudi. Da ih istjeraju, artiljerija, minobacači i protuavionski topovi otvorili su vatru na šume duž puteva**" (J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 75).

Velikosrpske snage su 12. jula nastavile s **vojnom operacijom "po planu"**.[584] Vojska i MUP "Republike Srpske" su iz raznih pravaca granatirali kolonu. Artiljerija je od samog polaska kolone dejstvovala sa lokaliteta Rogač (iznad Milića) oruđima i borbenim sistemima velikih kalibara (VBR, tenk, haubica). Ta dejstva ostvarena su po širem području Konjević-Polja i Srebrenice,[585] od kojih u toku noći nije bilo žrtava, izuzev unošenja dodatnog straha među prognanicima. Na taj način praktično je usmjeravan pravac kretanja kolone. U 10.00 sati, nakon što je zbjeg upao u zasjedu, otpočelo je dejstvo minobacača s objekata iznad Šiljkovića i Ježeštice. Od granatiranja je na prostor u lokaliteta **Hajdučko groblje**, u podnožju Bokčin potoka, bilo više ranjenih i mrtvih. Samo na jednoj njivi ubijeno je oko 100 ljudi. Istovremeno su snage Vojske i MUP-a "Republike Srpske" dejstvovale i iz pravca Kravice, s puta Konjević-Polje – Bratunac. Ujedno je uočeno kretanje tenkova, a u mjestima Sandići i Kajići bila su locirana protivavionska oruđa "PRAGE".[586]

---

584 AIIZ, CJB Zvornik, Broj: 277/95, 12. juli 1995. MUP-u Republike Srpske i drugima; R. Butler, nav. dj., paragraf 4.10. Toga je dana u 08.00 sati u Komandi Bratunačke brigade održan sastanak sa generalima Mladićem i Krstićem, zatim načelnikom Centra javne bezbjednosti Zvornik Dragomirom Vasićem i drugima, "**na kome su podijeljeni zadaci svim učesnicima**". O tome je načelnik Vasić toga dana upoznao MUP Republike Srpske, Štab policijskih snaga u Bijeljini i druge, navodeći, pored ostalog, da se "**vojna operacija nastavlja po planu i Turci bježe prema Sućeskoj, dok se civilno stanovništvo okupilo u Potočarima** (**oko 15.000**)", da je obezbijeđeno **100 šlepera** za deportaciju civila iz Potočara, te da "**združene snage policije napreduju prema Potočarima u cilju zarobljavanja UNPROFOR-a i okruženja cijelog civilnog stanovništva, te čišćenja terena od neprijateljskih grupa**" (Isto).

General Krstić je 12. jula 1995, u svojstvu načelnika štaba Drinskog korpusa izjavio sljedeće: "**Drinski korpus izvodi ovu operaciju veoma uspešno. Mi nismo stali s operacijom. Idemo do kraja da oslobodimo teritoriju opštine Srebrenica. Civilnom stanovništvu garantujemo sigurnost. Biće bezbedno prevezeno tamo gde oni to žele**" (R. Butler, nav. dj., paragraf 5.10).

585 AIIZ, Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srpske - RDB - Sarajevo, broj: 05-1998/95, 12. juli 1995 - Zamjeniku ministra unutrašnjih poslova Republike Srpske i drugima; Isto, Komanda 1. brlpbr, str. pov. br. 03-253-102, Dan Petrovdan 1995 - Komandi Drinskog korpusa - Redovni borbeni izvještaj.

586 AIIZ, Komanda 1. zvorničke pbr, str. pov. br.: 06/215, 12. juli 1995 - Komandi Drinskog korpusa, Redovni borbeni izvještaj; Isto, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Kabinet ministra, broj: k/p-1-415/95, 13. juli 1995 - CJB Zvornik - načelniku.

Glavnina kolone je u 18.00 sati nastavila kretanje, pri čemu je prva grupa oko 19.00 sati prešla saobraćajnicu Konjević-Polje – Nova Kasaba.[587]

Snage Vojske i MUP-a “Republike Srpske” su u popodnevnim satima (oko 19.00 sati) locirale lokaciju izbjeglih na **Kameničkom brdu** (selo Pobuđe). Iz Sandića s asfaltnog puta dejstvovano je iz topova po civilima na Kameničkom brdu, koji su čekali noć, kako bi pod okriljem noći pokušali preći preko Jadra ka Cerskoj i dalje u planinu Udrč prema Tuzli. Dejstvovanje protivavionskih topova i protivavionskih mitraljeza unijelo je opći haos među civilima u zbjegu.[588] Na Kameničkom brdu se odvijala prava drama. Ubijenih i ranjenih je bilo na sve strane. Ljude je obuzela panika i strah, zbog čega su bježali na različite strane. Od tog trenutka ljudi su pojedinačno odlučivali kuda će ko krenuti, s tim što je većina ostala uz glavninu kolone.[589]

---

[587] AIIZ, Izjava Vejiza Šabića; Isto, Izjava Džemaila Bećirovića; **KOMISIJA** Vlade Republike Srpske, str. 13.

[588] AIIZ, Izjava Vejiza Šabića.

[589] AIIZ, Izjava Džemaila Bećirovića; Isto, Izjava Vejiza Šabića; **ICTY**, Predmet br. IT-02-60-PT, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice Momira Nikolića, 6. maj 2003; **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …**, paragrafi 344 i 347. Nakon “**desetkilometarskog marša prema Kamenici, Muslimani su oklijevali kada su shvatili da Srbi patroliraju putem ispred njih. Nisu znali šta dalje da rade. Jedan od izbjeglica prisjeća se mučnog prizora**: ‘*Ostali smo tamo ostali dio dana i noći. Napokon smo shvatili da moramo krenuti, ovamo ili onamo, inače ćemo sigurno izginuti. I Srbi su to znali, pa su samo čekali. Sve su nas satjerali u jedan mali prostor blizu Kamenice. Nakon što smo prešli oko 500 metara, Srbi su počeli da pucaju odasvud. Sjećam se da je u jednom trenutku jedno drvo palo i ubilo više od dvadeset ljudi*’ ” (J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 75-76).

Mnogi Bošnjaci su “**ranjeni ili ubijeni na putu do brda Kamenice. Ramiz Mašić, koji je ranije toga dana bezbjedno stigao u ovo područje, ali se povratio sa tridesetak drugih ljudi, kako bi izvukli ranjene, izvještava ‘da je to bio užasan prizor. Tijela mrtvih bila su svuda unaokolo’. Izgleda da je većina žrtava ubijena ili udarom koji nastaje usljed eksplozije granata ili gelerima. Prema drugom svjedoku, Senadu Grabovici**: ‘**Većina je ubijena od granatiranja. Ljudima su nedostajale ruke ili noge**’” (**SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 281).

Mnogi Bošnjaci su, prema kazivanju M. M. (iz Srebrenice), ubijeni u Kamenici, gdje su bili “**opkoljeni u zasjedi. Sa svih strana na nas je otvorena paljba. Bila je noć, a jauci koje sam čuo, ostali su duboko urezani u mome sjećanju. Kada je svanulo, oko mene je bio haos. Na stotine mrtvih i bespomoćnih tijela je ležalo na travi i po**

Kolona izbjeglih, predvođena općinskim rukovodstvom s ranjenicima u prednjem dijelu, oko 20 sati krenula je i spuštala se s Kameničkog brda ka Krajinovičkom potoku. Nakon što je preko tog potoka prešlo samo nekoliko desetina ljudi, pojavili su se oficiri i vojnici "Vojske Republike Srpske" i pripadnici MUP-a. Oni su se kretali kolskim putem iz pravca Kravice, kamionima i oklopnim transporterima, među kojima je bilo i vozila bijele boje s oznakama UNPROFOR-a, pozivajući preko razglasa

---

šumi. Sa nekoliko preživjelih drugova obilazio sam leševe, prevrtao ih i zagledao. Nedaleko od makadamskog puta ugledao sam dva leša, prišao sam i pogledao ih. Doživio sam veliki šok kada sam ugledao mog brata A. M. koji je nepomično ležao u krvi. Zaplakao sam i poljubio mrtvog brata. I danas mi je često ta slika pred očima" (∴ **SAMRTNO SREBRENIČKO LJETO '95**, str. 288).

U Kamenici je, po svjedočenju K. S. (iz Tegara, Bratunac), "**bila prva zasjeda i gdje je najviše ljudi ubijeno**". Nekoliko mjeseci nakon tog zločina, grupa Bošnjaka, u pokušaju da se izvuče na slobodnu teritoriju, vratila se prema Kamenici. "**Na tom mjestu istruhla tijela su bila razbacana ne sve strane. Nismo imali hrane, tako da smo od tih mrtvih kupili ostatke soli i šećera. Ne možeš hodati, a da ne gaziš po tim tijelima. Jednom iz naše grupe palo je na um da izbrojimo leševe. Razišli smo se na strane, ali nismo smjeli daleko hodati. Tada smo izbrojali oko 500 leševa. Nailazili smo i na odijela bez tijela, na dokumente, sve je razbacano. Odatle smo riješili da se vratimo prema Srebrenici. Sela oko Srebrenice su još uvijek gorjela. Vidjeli su se četnici kako pljačkaju po kućama. Obilazili smo taj teren, sakrivajući se od patrola**" (Isto, str. 45-46).

"**U blizini sela Kamenice**", navodi DŽ. H. (iz Rovaša, Vlasenica), "**poslije kraćeg odmora uslijedio je četnički napad na kolonu. Padala je noć kada je nastao opšti haos. Gledao sam kako ranjenici dižu ruke i traže pomoć, ali se malo kome moglo pomoći. U opštem haosu ja sam se razdvojio od svoje rodbine …**

Vidio sam dosta ubijenih ljudi po potocima. Nekima su bile odsječene glave, a drugim izvađena utroba" (Isto, str. 305).

S. O. (iz Voljavice, Bratunac) je **najteže** "**bilo u blizini sela Kamenica, gdje je izvršen veliki masakr. Tu je ostala hiljada ljudi, ubijenih u zasjedi i mnogo ranjenih**" (Isto, str. 296).

"**Na uzvišenju Kameničkog brda čula se**", tvrdi A. H. (iz Srebrenice), "**buka**. **Među prisilno protjerane ušla je grupa četnika u bijelim majcama i crnim kožnim jaknama. Bacali su među nas otrove. Poslije našeg polaska otrovi su počeli djelovati, a uslijedila je opet paljba po nama. Pucnjava je trajala oko 2 sata. Kad sam se podigao iz svog skloništa vidio sam da je poljana prepuna mrtvih. Nekoliko ljudi je prevrtalo leševe, tražeći svoje bližnje. Bila je mjesečina, tako da se sve jasno moglo vidjeti. Iz šume su na poljanu ušli četnici i počeli ubijati ranjene. Puzeći preko mrtvih tijela krenuo sam dalje**" (196).

Bošnjake da se predaju. Uz gromoglasan odjek nastupila je paljba po zbjegu, pri čemu je, uglavnom, dejstvovano iz puškomitraljeza M-84, "PRAGE" i protivavionskih mitraljeza s rasprskavajućom municijom. Nastupio je neviđeni haos u redovima izbjeglih. Tada je ubijeno oko 100 ljudi. Poslije 21.00 sat Vojska i MUP "Republike Srpske" nisu mogli vidjeti gdje će precizno dejstvovati po zbjegu, usljed čega su se pješadijske snage s oklopnim vozilima povukle na putnu komunikaciju Kravica – Konjević-Polje, s tim što su samo povremeno artiljerijskim oruđima dejstvovale po širem prostoru Pobuđa. Prognanici su cijelu noć **12. na 13. juli 1995.** lutali područjem Pobuđa, pokušavajući preći cestu.[590]

---

[590] AIIZ, Izjava Nijaza Mašića; **KOMISIJA** Vlade Republike Srpske, str. 13-14; **REPORT ON SREBRENICA ...**, paragrafi 4.11-4.12 i 5.25; **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …**, paragraf 343; H. Nuhanović, nav. dj., str. 365-366. Na putnoj komunikaciji Bratunac – Konjević-Polje – Nova Kasaba 12. jula bila su prisutna i vozila UNPROFOR-a i vojnici sa plavim šljemovima Ujedinjenih nacija. Srbi su putem megafona pozivali Bošnjake na predaju, tvrdeći da je "**UNPROFOR tu i da im se garantuje bezbjednost**". Na taj način, vjerujući da je riječ o snagama Ujedinjenih nacija (UNPROFOR-u), predalo se na stotine i hiljade Bošnjaka, nakon čega su svi likvidirani (H. Nuhanović, nav. dj., str. 365-365).

Pripadnici Vojne policije Bratunačke brigade su koristili oteti Holandski transporter i na cesti Bratunac – Konjević-Polje megafonom pozivali muškarce da se predaju. Vozilom UN-a upravljao je Mirko Janković (komandir voda Vojne policije iz Bratunca). Na transporteru je sjedio Mile Petrović (pripadnik Vojne policije) i megafonom pozivao Bošnjake na predaju, nakon čega su se mnogi predali, vjerujući u zaštitu UN-a. Petrović je 13. jula u Konjević-Polju, gdje se nalazilo na stotine zarobljenika, pobio 6 Bošnjaka. S tim u vezi, on je majoru Momiru Nikoliću rekao: "**Šefe, upravo sam osvetio brata ...**" (**ICTY**, Predmet br. IT-02-60-PT, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice Momira Nikolića, 6. maj 2003.).

Vojnici Holandskog bataljona, koji su bili u pratnji autobusa sa ženama i djecom, na području Konjević-Polja vidjeli su osam Srba obučenih u uniforme UNPROFOR-a i pored njih dva oklopna transportera Ujedinjenih nacija (Isto, str. 366). Govoreći o tome, Hasan Nuhanović s pravom postavlja pitanje o odgovornosti i krivici Holandskog bataljona i, s tim u vezi, na osnovu podataka, izvodi zaključak kako je "**moguće govoriti o odgovornosti, pa i o krivici Holbata 3, jer je Holbat 3 na ovaj način indirektno odgovoran za 'namamljivanje' ljudi iz kolone na predaju, jer su Srbi njihovu opremu, pa čak i njihove vojnike, koristili u tu svrhu**" (Isto, str. 367). Holandske snage su, tvrdi Nuhanović, "**bile pristrasne, jer su svoje oružje i opremu dali samo snagama VRS-a**". Holandski bataljon je, povlačeći se iz Potočara 21. jula 1995, "**iza sebe ostavio nekoliko desetaka oklopnih transportera. Ove transportere je 'preuzela' Vojska bosanskih Srba**". Dva trasportera Holandskog bataljona 1999. prepoznata su na Kosovu (u toku operacije NATO-a) - Isto.

Prvi dio kolone je, nakon što je u 22,30 sati krenuo iz sela Burnice prema putnoj komunikaciji Konjević-Polje – Nova Kasaba, uspio preći put i rijeku Jadar te zatim ušao na područje Cerske.[591]

Snage Vojske i MUP-a "Republike Srpske" su u poslijepodnevnim i ranim večernjim satima na području **Ravnog Buljima** zarobile veći broj ljudi sa začelja kolone. Vojska i policija "Republike Srpske" su koristile razne načine (postavljanje zasjeda, pozivanje ljudi iz šume na predaju, itd.), uključujući i opremu Ujedinjenih nacija i Crvenog krsta, kako bi uhvatili u zamku i obmanuli učesnike kolone, uz obećanje da će im štititi živote, zatim da će biti prebačeni u Tuzlu i da im garantuju bezbjednost,

---

Raspoloživi podaci potvrđuju kako su, "**mjestimično, ljude iz šume mamili su srpski vojnici prerušeni kao plave kacige UN-a. Oprema, uniforme i vozila UN-a koji su ukradeni od holandskih i drugih vojnika UN-a upotrijebljena je za ovu svrhu. U jednom incidentu, dvojica holandskih mirovnjaka, koje su izveli iz jednog konvoja, odvedeni su do mjesta u blizini Konjevića, gdje su naišli na dva konfiscirana YPR-a i nekih osam srpskih vojnika u uniformama UN-a. Naređeno im je da sjede u jednom YPR-u, dato im je oružje i rečeno da, 'radi vlastite sigurnosti', pucaju ako vide bosanske vojnike. Ništa se nije desilo, i nešto kasnije dozvoljeno im je da se vrate u Potočare. I srpski video snimci potvrđuju da su Srbi nosili opremu i uniforme UN-a. Koliko je Muslimana nasjelo ovom triku, nemoguće je saznati, ali, s obzirom na njihov očaj, ova brojka mogla bi biti znatna**" (J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 78).

591 AIIZ; Izjava Vejiza Šabića; Izjava Džemaila Bećirovića. "**U nemogućnosti da bježe na sjever**", **Bošnjaci su "potjerani na zapad duž puta Bratunac - Konjevići, prema Novoj Kasabi. Do tada je kolona izgubila svaku koheziju**: '*Srpski tenkovi bili su postavljeni cijelom dužinom puta od Kravice do Konjević-Polja do raskrsnice u Konjević-Polju. Moj brat i ja vidjeli smo ljude kako padaju. Mrtvi i ranjeni bili su svuda. Ali smo samo trčali, ne znajući kuda idemo. Jedna granata je pala blizu mene, i bio sam užasno uplašen. Tada smo se brat i ja razdvojili. Od tada ga nisam vidio*'.

Srbi na putu pozivali su ljude da odustanu i da se predaju - što je bio zahtjev kome su se očajni ljudi sve teže odupirali. Većina njih bila je u pokretu jedan ili više dana prije napuštanja enklave. Većina nije dugo pojela pravi obrok, a mali broj imao je vremena da se adekvatno pripremi za put i ponese dovoljno, ako išta, hrane. Umorni, uplašeni i bez odbrane, ljudi su počeli izlaziti iz šume. Jedan preživjeli rekao je predstavnicima organizacije '**Human Rights Watch**': '*Vidio sam, negdje 200 metara od sebe, oko 100 ljudi koji su vikali: 'Ne pucajte! Predajemo se,' i predavali se četnicima koji su ih skupljali u grupe i odvodili*'.

Drugi je posvjedočio: '*Četnici su počeli granatirati šume minobacačima i pozivati nas da iziđemo i predamo se. Govorili su nam da će poslati starije njihovim porodicama a mlade zadržati za razmjene*'" (J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 76).

te da su UNPROFOR i Crveni krst zaduženi za njihovo prebacivanje za Tuzlu. **Broj zarobljenih je 12. jula iznosio oko 1.000 osoba**. Prilikom zarobljavanja Vojska i policija "Republike Srpske" su od zarobljenih oduzimali ličnu imovinu, a jedan broj su likvidirali na licu mjesta.[592]

Sve jedinice Drinskog korpusa 12. jula nalazile su se "**u najvećem stepenu b/g**" /borbene gotovosti - prim. S. Č./ i preduzimale "**sve mjere u cilju sprečavanja iznenađenja, angažovanja jedinica na izvršenju zadatka '*KRIVAJA-95*'**", planski izvršavajući "**sve borbene zadatke**". U toku dana zauzele su Potočare i "**dalje napreduju u cilju oslobađanja** /odnosno zauzimanja i okupacije - prim. S. Č./ **svih mesta u enklavi Srebrenica**". Na **procijenjenim pravcima** jedinice Vojske i Ministarstva unutrašnjih poslova "Republike Srpske" **organizovale su zasjedna dejstva u cilju uništenja Bošnjaka koji se nisu predali i koji pokušavaju da se izvuku "sa ženama i djecom prema Ravnom Buljimu i Konjević-Polju**", gdje su naišli "**na minsko polje**".[593]

---

592 **ICTY**, **Presuda Krstić**, paragraf 63; **KOMISIJA** Vlade Republike Srpske, str. 14; **OPTUŽNICE ...**, str. 44.Pripadnici Vojske i MUP-a "Republike Srpske" su, počev od 12. jula 1995, pa nadalje, tokom cijelog perioda organizovali pogubljenja, oduzimali i uništavali ličnu imovinu i predmete u vlasništvu zarobljenih Bošnjaka, uključujući njihove lične dokumente i dragocjenosti. Oduzimanje i uništavanje lične imovine i predmeta vršeno je u Potočarima, zatim na mjestima zarobljavanja na cesti Bratunac - Milići i mjestima pogubljenja (**ICTY**, Tužilac protiv Momira Nikolića, PRESUDA O KAZNI, 2. decembar 2003, paragraf 39; **ICTY**, Predmet br. IT-02-60-PT, Tužilac protiv Vidoja Blagojevića, Dragana Obrenovića, Dragana Jokića i Momira Nikolića, paragraf 42; **ICTY**, Predmet br. IT-02-60-PT, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice Momira Nikolića, 6. maj 2003).

Hiljade Bošnjaka "zarobljeno je ili se predalo vojnim snagama bosanskih Srba pod komandom i kontrolom RATKA MLADIĆA i RADOVANA KARADŽIĆA. Mnogi Muslimani koji su se predali učinili su to, jer im je bila zajamčena bezbjednost ukoliko se predaju. U mnogim slučajevima Muslimanima su uvjeravanja o bezbjednosti davala vojna lica bosanskih Srba koja su bila zajedno sa drugim vojnicima bosanskim Srbima, koji su na sebi imali ukradene uniforme UN, kao i zarobljeni Muslimani kojima je bilo naređeno da ostale Muslimane dozovu iz šume" (**OPTUŽNICE ...**, str. 44).

Srpske snage su "**po kratkom su postupku pogubila mnoge zarobljene bosanske Muslimane, kao i one koji su im se predali, na mjestima na kojima su se predali, odnosno gdje su zarobljeni, kao i na drugim mjestima ubrzo nakon predaje odnosno zarobljavanja**" (Isto, str. 45).

593 AIIZ, Glavni štab Vojske Republike Srpske, str. pov. br. 03/3-193, 12. juli 1995 - Predsedniku Republike Srpske, komandama korpusa i drugima.

Na blokiranju, zarobljavanju i likvidaciji prognanika iz Srebrenice "Republika Srpska" je angažovala ogromne vojne i policijske snage,

---

"**Kombinacija straha, iscrpljenosti i nestašice hrane izazivala je veliku dezorijentiranost i zbunjenost, i izgledalo je da su neki od ljudi privremeno poludjeli. Drugi nisu vidjeli izlaza i ubijali su se. Među preplašenim Muslimanima širile su se fantastične glasine. Organizacija 'Human Rights Watch' skupila je brojna svjedočanstva od ljudi koji su tvrdili da su se srpski vojnici u civilnoj odjeći infiltrirali u grupa, tvrdeći da znaju put u sigurnost. Oni koji bi, navodno, nasjeli na ovaj trik, više nikada nisu viđeni. Dugo, navodno, srpsko nedjelo bilo je da nesretnim ljudima ubrizgaju halucinatorne droge. Svjedok 'I. N.' tvrdio je**: '*Kako je noć pala, vidjeli smo grupe ljudi koje su se pridružile našoj koloni. Vidio sam nepoznata lica; jedan od njih je počeo vikati*:

'*Požurite s ranjenim*! *Požurite s ranjenim*!' *Iznenada smo shvatili da su ti nepoznati ljudi četnici koji su se uvukli u našu kolonu. Bilo ih je mnogo, oko 300. Oni su nam naredili da ostavimo povrijeđene i ranjene pored puta, dok su im njihovi ljudi počeli davati injekcije i tjerati ih da gutaju nekakve tablete. Kasnije, ljudi koji su bili na kraju kolone pričali su da je izgledalo da povrijeđeni i ranjeni umiru kao rezultat tih droga*'.

Takve priče primjeri su stepena straha i iscrpljenosti koje su ljudi doživjeli i paranoje koje je ovo izazvalo. U nekim slučajevima ljudi su ubijali druge, koje nisu poznavali, i u koje su sumnjali da su prerušeni Srbi" (J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 76-77).

Govoreći o navedenim pojavama (četničkoj infiltraciji među Bošnjacima, injekcijama, tabletama i slično), Honing i Both tvrde kako "**nije vjerovao da su se Srbi stvarno infiltrirali u grupe Muslimana. Pilule, injekcije ili, kako neki svjedoci tvrde, čak i upotreba gasa, bili su neefikasna sredstva za ubijanje. Time bi se Srbi također izložili nepotrebnom riziku. Kako bi njihovi vlastiti ljudi prepoznali masakrirane Srbe? Ko bi se dobrovoljno javio da povede neoprezne Muslimane u zasjedu**? **Zašto davati ljudima inekcije ili tablete kad ih je bilo mnogo lakše čekati na putu**?" (Isto, str. 77). Začuđujuće je kako Honig i Both dovode u pitanje saznanja koja se temelje na izjavama preživjelih žrtava genocida. Tim prije, jer takav kritični odnos nije u toj mjeri izražen prema drugim događajima (??). Tu pojavu, pored ostalog, potvrđuje i dr. Ilijas Pilav:

"*Glas iz megafona odjekivao je među brdima. Četnici su nas pozivali da se predamo. Govorili su da je i nemoguće pobjeći. Ali nismo reagovali i čekali smo noć. Čekanje nam je do krajnosti opteretilo živce. Neki u grupi su počeli halucinirati. Strah. Stres. Takvi su bili opasni po svoje drugove*: *vikali su i vrištali i mogli su odati naš položaj četnicima. Neki od naoružanih ljudi bi se sasvim uspaničili i počeli nasumično pucati. Oni su ubili nekoliko vlastitih ljudi. Morali smo ih silom savladati*".

Nekoliko dana kasnije, sam Pilav počeo je halucinirati, dok su prolazili kroz minsko polje: *"Sjećam se da sam hodao, tj. osjećao sam da moje tijelo hoda, ali samo malim dijelom svijesti. Dok sam trčao kroz minsko polje i bio nejasno toga svjestan, ustao sam spavao i sanjao lude, užasne snove. U jednom trenutku čuo sam vlastiti glas:* '*Dosta, kad jednom skupim nešto para, kupit ću auto i više nikad neću hodati, ni pedlja*'. '*Čudni zvuk mog glasa me je probudio*' " (Isto, str. 77-78).

uključujući i specijalne jedinice policije, pri čemu je, pored ostalog, korišteno i teško naoružanje.[594] Tako je na području sela Brežanci – Bokčin potok u 15.55 sati bio blokiran veći broj prognanih.[595]

Razbijene grupe iz kolone su **13. jula 1995.** u 01.00 sat nastavile kretanje prema putnoj komunikaciji Konjević-Polje – Nova Kasaba i uspjele preći put pred samo svitanje. Prelaz preko navedene komunikacije vatrom su sprečavale velikosrpske snage.[596] Posljednje veće grupe prešle su asfaltni put u Svililama oko 6 sati, nakon čega je dalji prelazak ceste bio nemoguć, jer je "Vojska Republike Srpske" na tom mjestu postavila jake snage.[597]

---

594 AIIZ, Armija RBiH, VJ 5022/5, str. pov. br. 07/1307, KONJUH, 13. juli 1995, IZVJEŠTAJ; Isto, Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srpske - RDB - Sarajevo, br. 05-2000/95, 13. juli 1995 - Zamjeniku ministra unutrašnjih poslova Republike Srpske i drugima. Isto, Armija RBiH, Komanda 2. korpusa, RRPSt "OKRESANICA", str. pov. br. 16/12795, 12. juli 1995 - Obavještajnom organu 2. korpusa, Dnevni izvještaj RI.

595 AIIZ, Komanda 1. bratunačke brigade, Obavještajni organ, str. pov. br. 19/39, 12. juli 1995 - Komandi Drinskog korpusa, Obavještajni izvještaj; **ICTY**, Predmet br. IT-02-60-PT, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice Momira Nikolića, 6. maj 2003; **KOMISIJA** Vlade Republike Srpske, str. 14.

596 AIIZ, Centar javne bezbjednosti Zvornik, br. 282/95, 13. juli 1995 - Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srpske, Kabinet ministra Pale; Isto, Komanda 1. bratunačke brigade, str. pov. br. 03-253-103, 13. juli 1995 - Komandi Drinskog korpusa; Isto, Republika Srpska, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Centar javne bezbjednosti Zvornik, br. 194/95, od 13. jula 1995; Isto, Komanda Drinskog korpusa, str. pov. br. 03/156-11, 13. juli 1995 - Komandama svih potčinjenih jedinica Drinskog korpusa i IKM-1 Drinskog korpusa; Isto, Komanda Drinskog korpusa, str. pov. br. 01/4-157-5, 13. juli 1995 - Komandi Brlbr i drugima; Armija RBiH, RI, frekvencija 785.000, kanal 05, vrijeme: 06.55; J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 83.

U Konjević-Polju su bile prisutne i jedinice iz Beograda, kojima je komandovao izvjesni Paljanski, a koje su, pored ostalih, učestvovale u zatvaranju puta (AIIZ, Armija RBiH, RI, frekvencija 740.000, kanal 02, vrijeme: 14.45).

597 AIIZ, Centar javne bezbjednosti Zvornik, br. 283/95, 13. juli 1995. Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srpske, Kabinet ministra Pale; AIIZ, Izjava Vejiza Šabića; Isto, Glavni štab Vojske Republike Srpske, str. pov. br. 03/3-194, 13. juli 1995 - Predsedniku Republike Srpske, komandama korpusa i drugima; Isto, Armija RBiH, RI, frekvencija 836.000, kanal 4, vrijeme: 10.30, Razgovor između izvjesnog Rodoljuba i izvjesnog Budimira; Isto, Armija RBiH, RI, frekvencija 254.300, pravac J, vrijeme: 07.04. Učesnici X-Y (general).

U jutarnjim satima, 13. jula, na širem području Pobuđa (**u šumi oko Konjević-Polja**), između putne komunikacije **Bratunac – Konjević-Polje – Nova Kasaba**, blokirano je oko **8.000 ljudi**.[598] U toku dana jedinice vojske i policije "Republike Srpske" "**uspješno su se suprotstavile neprijatelju**" - "**uhapšeno je i ubijeno oko 1.000 do 1.500 neprijateljskih civila i vojnika**".[599]

Sve jedinice Drinskog korpusa su, u cilju "**sprečavanja prolazaka muslimanskih grupa ka Tuzli i Kladnju**", a u skladu s naređenjem ("VRLO HITNO)" komandanta Drinskog korpusa, generala Živanovića, str. pov. br. 03/156-11, od 13. jula 1995, bile su "**u punoj b/g**" (**borbenoj gotovosti**) i angažovale "**svo raspoloživo vojno sposobno ljudstvo u otkrivanju, blokiranju, razoružavanju i zarobljavanju uočenih musli-**

---

598 AIIZ, Centar javne bezbjednosti Zvornik, br. 283/95, 13. juli 1995 - Ministarstvu unutrašnjih poslova Republike Srpske, Kabinet ministra Pale i drugima; Isto, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Kabinet ministra, br. k/p-1-415/95, 13. juli 1995 - Načelniku Centra javne bezbjednosti Zvornik i drugima; Isto, Glavni štab Vojske Republike Srpske, str. pov. br. 03/3-194, 13. juli 1995 - Predsjedniku Republike Srpske, komandama korpusa i drugima; **KOMISIJA** Vlade Republike Srpske, str. 14. Obavještavajući Ministarstvo unutrašnjih poslova "Republike Srpske", Kabinet ministra Pale, Resor javne bezbjednosti i Štab policijskih snaga u Bijeljini o tome kako su 12. jula "**na sastanku s generalom Mladićem obavešteni da VRS nastavlja operacije prema Žepi, a sav posao prepušta MUP-u**", načelnik Centra javne bezbjednosti Zvornik, Dragomir Vasić, pored ostalih, navodi sljedeći zadatak: "**Likvidacija oko 8.000 muslimanskih vojnika** /odnosno civila prim. S. Č./ **koje smo blokirali u šumi oko Konjević-Polja. Borbe se vode. Taj posao odrađuju samo jedinice MUP-a**" (AIIZ, CJB, Zvornik, broj: 283/95, 13. juli 1995 – Ministarstvu unutrašnjih poslova Republike Srpske i drugima).

599 AIIZ, CJB Zvornik, broj: 283/95, 13. juli 1995 - Ministarstvu unutrašnjih poslova Republike Srpske i drugima; Isto, Komanda 5. inžinjerijskog bataljona, str. pov. br. 38-56 ("VOJNA TAJNA", "STROGO POVERLJIVO"), 14. juli 1995 – Komandi Drinskog korpusa, *Redovni borbeni izvještaj*. Dostavljajući ("KURIROM") *Redovni borbeni izvještaj* Komandi Drinskog korpusa, 14. jula 1995, major Mile Simanić, zamjenik komandanta 5. inžinjerijskog bataljona, tražio je dodjelu 50 litara nafte za "**izvršenje radova za rad utovarivača koji će biti angažovan na zakopavanju ubijenih neprijateljskih vojnika**", odnosno civila (AIIZ, Komanda 5. inžinjerijskog puka, str. pov. br. 38-56, 14. juli 1995 - Komandi Drinskog korpusa, *Redovni borbeni izvještaj*).

Na osnovu *Redovnog borbenog izvještaja* Komande 5. inžinjerijskog bataljona, od 14. jula 1995, dostavljenog Komandi Drinskog korpusa, vidljivo je da je navedenom zahtjevu udovoljeno - 5. inžinjerijskom bataljonu dodijeljeno je "**50 litara nafte za navedeni zadatak**" - zakopavanje ubijenih Bošnjaka (Isto).

manskih grupa, kao i njihovom sprečavanju prolaska na muslimansku teritoriju". Duž cijele putne komunikacije: Zvornik – Crni Vrh – Šekovići – Vlasenica organizovana su zasjedna dejstva svih 24 sata.[600] Istovremeno su jedinice od 13. jula vršile i **pretres terena.**[601]

Najveće grupe muškaraca i dječaka (iz zbjega) zarobile su jedinice "Vojske Republike Srpske" i MUP-a "Republike Srpske" (uključujući i, pored drugih, Specijalnu brigadu Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srpske, pod komandom Ljubomira Borovčanina) 13. jula na cesti Bratunac – Konjević-Polje – Milići, pri čemu su ih Vojska i MUP "Re-

---

[600] AIIZ, Komanda Drinskog korpusa, str. pov. br. 03-156-11, 13. juli 1995 - Komandama : svih potčinjenih jedinica DK i IKM-1 DK /na znanje/. General Živanović je naredio da "**zarobljene i razoružane muslimane**", smjeste "**u za to pogodne prostorije, koje se mogu obezbediti sa manjim snagama i odmah izveštavati predpostavljenu komandu**" (Isto).

Od jutra 12. jula 1995. "**vojnici bosanskih Srba raspoređeni duž ceste Bratunac - Nova Kasaba, uz pomoć oklopnih transportera, borbenih vozila, protivzračnih topova i artiljerije, postavili brojne zasjede koloni Muslimana koji su se kroz šumu pokušavali probiti do Tuzle. Uhvaćeni iz zasjede iza linija bosanskih Srba, i uzdajući se u garancije bezbjednosti koje su im Srbi davali u slučaju predaje, jedan broj onih koji su bježali se predao, te je potom zarobljen. I u jednom i u drugom slučaju, hiljade Muslimana je pogubljeno po kratkom postupku na mjestima gdje su se predali ili gdje su zarobljeni, kao i na nekim drugim mjestima. Brojni svjedoci su opisali kako su se vojnici bosanskih Srba infiltrirali u kolonu i ljudima davali lažne upute za orijentaciju, pokušavajući ih tako namamiti u zasjedu ili ih uputiti na cestu Bratunac - Nova Kasaba, gdje ih je čekala vojska.**

Barbarstvo metoda pogubljenja i sakaćenja koje su provodile trupe bosanskih Srba je bilo takvo da je muslimanske iz bjeglice zahvatio talas kolektivne panike, te je jedan broj ljudi počinio samoubistvo. Od korištenih sredstava, oni koji su preživjeli masakre posebno ističu 'dum - dum' metke i hladno oružje. Istražitelj Jean - Rene Ruez je opisao užas ovih scena na raspravi. Neki od preživjelih su, između ostalog, ispričali kako je jedan čovjek bio prisiljen da pojede džigericu svog unuka kojeg je jedan srpski vojnik pred njim zaklao, i kako je jedna žena nemoćna prisustvovala umorstvu svog novorođenčeta udarcima bajoneta" (**OPTUŽNICE...**, str. 69-70).

[601] AIIZ, Komanda Drinskog korpusa, str. pov. br. 01/4-157-5, Komandi : 1. Brlpbr, 1. Mlpbr, Sb "Skelani"; Isto, Komanda 1. Bratunačke lpbr, str. pov. br. 03-253-103, 13. juli 1995 - Komandi Drinskog korpusa, *Borbeni izvještaj*; Isto, Glavni štab Vojske Republike Srpske, str. pov. br. 03/3-194, 13. juli 1995 - Predsjedniku Republike Srpske, komandama korpusa i drugima.

Ljudstvo koje je učestvovalo u pretresu terena nosilo je "**sa sobom na desnom ramenu belu traku, kao znak raspoznavanja**" (Isto).

publike Srpske" megafonima pozivali na predaju, uz obećanje da će postupiti s njima u skladu sa *ženevskim konvencijama*. U toku dana je samo do 17,30 sati **zarobljeno najmanje 6.000 muškaraca**, koji su raspoređeni na nekoliko lokacija.[602] Najveći broj zarobljenih odvođen je na

[602] AIIZ, Glavni štab Vojske Republike Srpske, str. pov. br. 03/3-194, 13. juli 1995 - Predsjedniku Republike Srpske i drugima; AIIZ, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Kabinet ministra, broj: k/p-1-415/95, 13. juli 1995 - CJB Zvornik - načelniku; AIIZ, Armija RBiH, RI, frekvencija 785.000, kanal 11, vrijeme: 17.30; Isto, Armija RBiH, RI, frekvencija 785.000, kanal 5, vrijeme: 9.22, Učesnici: pukovnik Pantić-X; **ICTY**, **Presuda Krstić**, paragrafi 64, 83, 171-178 i 295; **ICTY**, Predmet br. IT-02-60-PT, Tužilac protiv Vidoja Blagojevića, Dragana Obrenovića, Dragana Jokića i Momira Nikolića, paragrafi 30 i 44; **ICTY**, Predmet br. IT-02-60-PT, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice Momira Nikolića, 6. maj 2003; **ICTY**, Tužilac protiv Momira Nikolića, PRESUDA O KAZNI, 2. decembar 2003, paragraf 34; **ICTY**, Tužilac protiv Dragana Obrenovića, PRESUDA O KAZNI, 10. decembar 2003, paragraf 72 **KOMISIJA** Vlade Republike Srpske, str. 15; AIIZ, Republika Srpska, Obavještajno-bezbjednosna služba, Banja Luka, Broj: 10-01-155/04, 13. maj 2004 - Komisiji za istraživanje događaja u i oko Srebrenice od 10. do 19. jula 2004, *Raspoloživa saznanja vezana za događaje u Srebrenici jula 1995. godine*.

I jedna četa MUP-a s Jahorine kojom je komandovao Duško Jević je 13. jula 1995, pored ostalih policijskih jedinica (u zločinu genocida u i oko Srebrenice, sigurne zone Ujedinjenih nacija, a posebno u "pretresu terena", učestvovale su i dvije čete Ministarstva unutrašnjih poslova "Republike Srpske" s Jahorine - specijalna policija), učestvovala u zarobljavanju Bošnjaka na komunikaciji Bratunac – Konjević-Polje. U Sandićima su bile snage MUP-a sa teškim naoružanjem (**ICTY**, Predmet br. IT-02-60-PT, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice Momira Nikolića, 6. maj 2003; Vlada Republike Srpske, Radna grupa za sprovođenje zaključaka iz konačnog Izvještaja Komisije za istraživanje događaja u i oko Srebrenice od 10. do 19. jula 1995. godine, *DOPUNA IZVJEŠTAJA OD 30. MARTA*, Banja Luka, 30. septembar 2005, str. 10).

O masovnom zarobljavanju Bošnjaka 13. jula 1995 svjedoče i preživjeli, među kojima i jedan dječak, koji je u julu 1995, napunio 17 godina: "**Dana 13. jula 1995. čule su se objave preko megafona da će sa njima, ako se predaju bosanskim Srbima, postupati u skladu sa Ženevskim konvencijama. Ljudi su odlučili da se snagama bosanskih Srba predaju na dijelu ceste Bratunac – Konjević-Polje, kod Sandića. U jednom trenutku, kasno popodne 13. jula 1995, muškarci, kojih je tada bilo oko dvije hiljade, okupljeni su na jednoj poljani i rečeno im je da će biti odvezeni u hangare u Bratuncu, gdje će provesti noć, da bi narednog dana bili razmijenjeni. Nisu dobili ni hranu, ni vodu, a tokom večeri stigli su veliki kamioni, u koje je trebalo da se zatočenici ukrcaju. Po procjeni svjedoka O, u svakom kamionu je bilo oko 100 do 200 ljudi. Kamioni su bili pretrpani, unutra je bilo zagušljivo i vruće, a svi su bili veoma žedni. Kasnije te večeri, kamioni su stigli u Bratunac, a ljudi su bili primorani da noć provedu u natrpanim kamionima**" (**ICTY**, Tužilac protiv Dragana Obrenovića, PRESUDA O KAZNI, paragraf 72).

sabirna mjesta u **Novoj Kasabi**, gdje je (na fudbalskom igralištu) zatočeno između 1.500-3.000 ljudi, i u **Sandićima** na jednoj poljani, gdje je bilo zarobljeno između 1.000 i 4.000 ljudi.[603] Kontrolišući operaciju zarobljavanja i dajući podršku svojim podređenim da istraju na tom zadatku,

---

[603] **ICTY**, **Presuda Krstić**, paragrafi 171-178; **ICTY**, Tužilac protiv Dragana Obrenovića, PRESUDA O KAZNI, 10. decembar 2003, paragraf 72; **ICTY**, Izjava Miroslava Deronjića, 19. novembar 2003, paragraf 212; **ICTY**, Predmet br. IT-02-60-PT, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice Momira Nikolića, 6. maj 2003; AIIZ, Republika Srpska, Obavještajno-bezbjednosna služba, Banja Luka, Broj: 10-01-155/04, 13. maj 2004 - Komisiji za istraživanje događaja u i oko Srebrenice od 10. do 19. jula 2004, *Raspoloživa saznanja vezana za događaje u Srebrenici jula 1995. godine*; **KOMISIJA** Vlade Republike Srpske, str. 15; ∴ **SAMRTNO SREBRENIČKO LJETO '95**, str. 49-50, 129, 147 i 185; **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 398; **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …**, paragraf 347; J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 84-85. Kolone zarobljenika su 13. jula sprovodili na razne lokacije, "**gdje ih je čekala smrt**" (**ICTY**, Tužilac protiv Momira Nikolića, PRESUDA O KAZNI, 2. decembar 2003, paragraf 178).

"**Na krivini, prije igrališta u Novoj Kasabi bilo je**", po kazivanju M. M. (iz Voljavice, Bratunac), "**mrtvih na sve strane. Na asfaltu su ležali ubijeni, a autobusi su prelazili preko njih. Pored puta u bijelim majcama, sa rukama iznad glave sjedili su mladići od nekih 16-20 godina. Gledali su u autobuse koji prolaze. Na braniku pored putajedna djevojka i dva mladića bili su svezani i isječeni po tijelu i još uvijek živi.**

Pored igrališta u Novoj Kasabi bila su parkirana dva kamiona - šlepera u koje su se penjali zarobljeni muškarci. Igralište je bilo prepuno ljudi. ..." (∴ **SAMRTNO SREBRENIČKO LJETO '95**, str. 78).

U **Novoj Kasabi** na Fudbalskom igralištu je bilo zarobljeno preko 1.000 ljudi, gdje je došla ekipa policije da izvrši selekciju. U ekipi su se nalazili Rade (misli se na Radomira Bjelanovića, zvanog Rade iz Milića) i izvjesni Zoran, zvani Zoka. Oni su izdvojili određeni broj ljudi, uz obećanje da će ih vratiti. Međutim, niko od razdvojenih, kao i onih što su ostali na igralištu nije stigao do Tuzle (AIIZ, Armija RBiH, RI, frekvencija 254.300, vrijeme: 14.00, Učesnici: X-394, Y).

Američki (špijunski) avioni M-2 snimili su oko 600 zarobljenih Bošnjaka na fudbalskom stadionu u Novoj Kasabi. "**Kada su se avioni vratili nekoliko dana kasnije, fudbalski teren bio je prazan, ali su uočili da je obližnje polje promijenilo izgled**: **na njemu su se vidjeli znaci svježeg kopanja, a stručnjaci su identificirali ono što su smatrali za tri masovne grobnice. Tragovi teških vozila vodili su s puta u polje** (**Kada su slike otkrivene u augustu 1995., novinar David Rohde lista** *Christian Science Monitor* **izbjegao je srpskim patrolama da obiđe ovo polje. Izvijestio je da je našao tragove nedavnog kopanja i, na jednom mjestu, 'nešto što je izgledalo kao istruhla ljudska noga koja je izvirivala iz svježe prevrnute zemlje**'. **U blizini masovnih grobnica pronašao je lične i druge dokumente, u kojima se spominjala Srebrenica i druga obližnja mjesta, kao i muslimanske tespihe i prazne kutije municije**).

general Ratko Mladić je obmanuo zarobljenike u oba mjesta, lažno ih uvjeravajući da im se ništa neće dogoditi, nego da će ih razmijeniti kao ratne zarobljenike te da su njihove porodice već prebačene u Tuzlu.[604]

U četvrtak 13. jula, neke holandske vojnike Srbi su prisilili da provedu noć u Novoj Kasabi 'radi njihove vlastite sigurnosti'. Između 02:30 i 03:30 čuli su ponovljenu paljbu iz pješadijskog oružja sjeverno od grada, gdje se nalaze fudbalsko igralište i masovne grobnice. Slijedećeg dana, dva holandska vojnika vidjela su 500 do 700 tijela duž puta.

U petak i subotu, Srbi su marljivo čistili put, od Milića sve do Bratunca, od svih zaostalih dokaza. Holandski vojnici vidjeli su da se mnoga tijela uklanjaju najrazličitijim kombijima, traktorima s prikolicom i vozilima s utovarivačima. Lične stvari Muslimana, koje su bile razbacane po putu, prikupljane su i spaljivane. Jedan izvještaj komisije UN-a opisuje iskustvo jednog holandskog vojnika koji je bio zarobljen u ranim fazama srpskog napada na Srebrenicu: '*U subotu 15. jula, kada je premješten iz Simića u Bratunac, prošao je pored fudbalskog igrališta blizu Nove Kasabe. Na jednom dijelu igrališta vidio je red cipela i ruksaka nekih stotinu ljudi. Malo kasnije vidio je traktor s prikolicom na kome su bili leševi. Nekih 500 metara dalje vidio je još jedan red cipela i opreme koji su pripadali grupi od nekih dvadeset do četrdeset ljudi. Ovdje je vidio kamion koji je prevozio tijela u viljušci bagera. I naposlijetku, vidio je jedno tijelo na okuci puta*'" (J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 84-85).

Oficiri "Vojske Republike Srpske" Krsmanović i Višković su u svom razgovoru potvrdili da se u **Sandićima** u jednom trenutku nalazilo 700 zarobljenih ljudi, pa je Krsmanović tražio da se na tom mjestu zaustave autobusi, "**da ukrcaju deset komada i da ih dovezu ovde kod mene**", tj. kod njega (AIIZ, Armija RBiH, 13. juli 1995, RI, frekvencija 785.000, kanal 05, vrijeme: 21.00, Učesnici: Krsmanović - Višković).

604 Isto; **ICTY**, Predmet br. IT-02-60-PT, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice Momira Nikolića, 6. maj 2003; **ICTY**, **Presuda Krstić**, paragraf 171; **OPTUŽNICE ...**, str. 46 i 75; (∴ **SAMRTNO SREBRENIČKO LJETO '95**, str. 49-50.

Cestom Bratunac – Konjević-Polje 13. jula 1995. je prošao general Mladić. Zaustavio se u Konjević-Polju, izašao iz vozila, gdje mu je raportirao major Momir Nikolić, pogledao je naokolo i vidio zarobljenike. "**Neki od zarobljenika su ga pitali šta će biti s njima, na šta je on odgovorio da će ih sve odvesti odatle, da ne brinu**" (**ICTY**, Predmet br. IT-02-60-PT, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice Momira Nikolića, 6. maj 2003).

Obraćajući se, 13. jula 1995, "**masi zatvorenika prije nego što će biti prebačeni u Novu Kasabu**", general Mladić "**lično je učestvovao u izdvajanju grupe od tridesetak muškaraca**" (**OPTUŽNICE ...**, str. 75).

Civili (žene i djeca) koji su se nalazili u konvojima prisilnog premještanja za Kladanj na putnoj komunikaciji Bratunac – Milići "**vidjeli su velike grupe zarobljenih muslimanskih muškaraca, kao i stotine mrtvih tijela. Uočeno je kao Srbi prisiljavaju neke od zarobljenika da pozdravljaju srpskin pozdravom sa tri prsta. Drugi su držali ruke uvis, ili iza glave. Ajkuna Alić pričala je jednom novinaru** *The Timesa* **šta se desilo**

Sve zarobljene su prisilili da predaju vrijedne predmete i ostave sve što su imali sa sobom. Većinu muškaraca u Novoj Kasabi su ukrcali u autobuse i kamione i odvezli na mjesta privremenog zatvaranja u Bratuncu i njegovoj okolini, kao i muškarce izdvojene u Potočarima. Jedan broj zarobljenih u Sandićima ukrcali su u autobuse i kamione i odveli u Bratunac i neka druga mjesta u blizini, a neke pješice odveli u skladište u Kravici.[605]

Jedan broj zarobljenih kod Nove Kasabe i Konjević-Polja je ujutro 13. jula 1995. ubijen na obali rijeke **Jadar**.[606] U blizini mosta na Kaldr-

---

kad je njen autobus zaustavljen blizu Kravice: '*Vidite li svoju vojsku*?' - *pitao je jedan srpski vojnik. U travi su klečali mnogi koje sam poznavala. Držali su ruke iza vrata. Vidjela sam među njima jednog od svojih sinova. Ali nisam mu ništa mogla reći. Ne znam da li je on vidio mene*'.

Petrovićevi snimci prikazuju zarobljavanje nekih ljudi. Jednog od njih tim BBC-jeve *Panorame* identifikovao je kao Ramu Mustafića. Petrović je razgovarao s njim. U odgovoru na pitanje koje se nije čulo, Mustafić je odgovorio:

'*Ovdje smo proveli dva dana i dvije noći*'.

'*Gdje su vam puške*?'

'*Ja nisam nosio pušku. Ja sam civil*' '*Bojiš li se*?'

'*Kako da se ne bojim*?'" (J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 78-79).

Srpski vojnik "stoji na putu okružen šumovitim brdima i viče: '**Hajde, ljudi. Izlazite**'! **Kamera se okreće ulijevo. Siluete kolone ljudi, koji hodaju grebenom, pojavljuju se u kadru. 'Vidite! Tamo ih je mnogo', govori prvi vojnik Zoranu Petroviću, kamermanu iz Beograda.**

'*Oko petnaest ih se probilo*'. '*Koliko ih je izašlo dosad*?'

'*Sigurno nigdje tri do četiri hiljade*'.

'*I svi su se predali vama ovdje*?'

'*Da*'.

Jedna od sljedećih scena prikazuje grupu ljudi šćućurenih zajedno u kolektivnom užasu. To je kratka posljednja slika nekih od tisuća muslimanskih muškaraca iz Srebrenice koje su Srbi zarobili i koji više nikad neće biti viđeni živi" (Isto, str. 73).

605 **ICTY**, **Presuda Krstić**, paragrafi 171-178; **ICTY**; Predmet br: IT-02-60-PT, Tužilac protiv Vidoja Blagojevića, Dragana Obrenovića, Dragana Jokića i Momira Nikolića, paragraf 44; **OPTUŽNICE ...**, str. 75; ∴ **SAMRTNO SREBRENIČKO LJETO '95**, str. 49-50.

606 **ICTY**, **Presuda Krstić**, paragraf 196; **ICTY**, Tužilac protiv Vidoja Blagojevića, Dragana Obrenovića, Dragana Jokića i Momira Nikolića, paragraf 46; **ICTY**, Predmet

mici (između Kasabe i Konjević-Polja) ubijeni su mnogi zarobljeni Bošnjaci: "**tri autobusa i kamiona bili su puni zarobljenika, koji su se predali - svi su strijeljani pucanjem iz PAM-a**." Kod plave zgrade na Kaldrmici ubijeno je preko 100 ljudi. Kod škole u Burnicama je, također, "**dosta ljudi zarobljeno**".[607]

Trinaestog jula u ranim poslijepodnevnim satima (oko 16.00) vojnici i/ili policija "Republike Srpske" su s tri autobusa dovezli grupu zarobljenih Bošnjaka i strijeljali u **Cerskoj**. Najmanje je strijeljano 149 lica, starosne dobi od 14 do 50 godina, od čega je 147 nosilo civilnu odjeću. Većem broju žrtava ruke su bile vezane iza leđa ligaturama napravljenim od žice.[608]

---

br. IT-02-57-I, Tužilac protiv Vujadina Popovića, OPTUŽNICA, 26. mart 2002, paragraf 32.2; **KOMISIJA** Vlade Republike Srpske, str. 15; **OPTUŽNICE ...**, str. 298; J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 83.

"**Dana 13. jula 1995. oko 11:00 sati, malo odjeljenje vojnika, u čijem se sastavu nalazio najmanje jedan policajac iz bratunačke policije** (**MUP Bratunac**), **radeći sa pojedincima i jedinicama VRS-a i/ili MUP-a, zarobilo je približno 16 muškaraca bosanskih Muslimana iz kolone muškaraca u povlačenju iz srebreničke enklave, iz Konjević-Polja ih prevezlo na jedno mjesto na osami na obali Jadra i 15 njih po prijekom postupku pogubilo. Jedan od njih je bio ranjen i uspio je da pobjegne**" (**ICTY**, Tužilac protiv Vujadina Popovića, OPTUŽNICA, 26. mart 2002, paragraf 32.2).

Nekoliko zarobljenika je 13. jula 1995. ubijeno na rijeci Jadar ("**iza jedne žute zgrade**" - sada je na tom mjestu benzinska pumpa) - **ICTY**, Predmet br. IT-02-60-PT, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice Momira Nikolića, 6. maj 2003.

607 ∴ **SAMRTNO SREBRENIČKO LJETO '95**, str. 39.

608 **ICTY**, **Presuda Krstić**, paragrafi 201-204; **ICTY**, Predmet br. IT-02-60-PT, Tužilac protiv Vidoja Blagojevića, Dragana Obrenovića, Dragana Jokića i Momira Nikolića, paragraf 46; **ICTY**, Predmet br. IT-02-57-I, Tužilac protiv Vujadina Popovića, 26. mart 2002, paragraf 32.2; **KOMISIJA** Vlade Republike Srpske, str. 15; **OPTUŽNICE ...**, str. 71 i 298; **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 369.

Vojnici "Vojske Republike Srpske" i/ili MUP-a su 13. jula 1995, u ranim poslijepodnevnim satima, prevezli oko 150 muškaraca na jedno mjesto uz neasfaltirani put u dolini Cerske (oko 3 km od Konjević-Polja), po prijekom ih postupku likvidirali i pomoću teške mehanizacije zatrpali zemljom (Isto).

Poslijepodne 13. jula 1995, "**iz pravca Konjević-Polja prošla su**", navodi H. P. (iz Cerske), "**tri autobusa puna naših ljudi i skrenuli su prema Cerskoj. U pratnji autobusa bio je transporter, a kasnije je otišao i rovokopač. Znali smo da će ih četnici sve pobiti. Ubrzo su se čuli rafali iz pušaka, a zatim iz protivavionskog oružja (PAM).**

Nekoliko desetina zarobljenih na putnoj komunikaciji Kravica – Milići (Konjević-Polje, Pervani, Lolići, Sandići …) ubijeno je na licu mjesta.[609]

Jedan broj zarobljenih u Konjević-Polju, uključujući i dječake, odveden je na Jahorinu i Trnovo, gdje su ih kasnije likvidirali pripadnici Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srbije (*Škorpioni*, *Škorpija*).[610]

Paljba je trajala oko pola sata. Prazni autobusi su se vratili nazad" (∴ **SAMRTNO SREBRENIČKO LJETO '95**, str. 115-116).

U Cerskoj su i krajem jula srpske snage ubijale gladne i iscrpljene Bošnjake. O tim zločinima R. H. (iz Rovaša, Vlasenice) izjavljuje: "**Hodali smo dvanaest dana po Pobuđu bez hrane. Devetog dana četnici su uhvatili oko 150 ljudi kod škole u Burnicama. Među njima su bili Muradif i Mensur. Ostali smo samo brat i ja. Dugo smo izviđali prelaz na asfaltnom putu tako da smo vidjeli kako četnici kopaju jamu u kojoj su kasnije rovokopačem dovozili tijela ubijenih. Jamu su na kraju zagrnuli zemljom.**

U Cersku smo pošli 23. jula 1995. godine. Tu smo proveli 61 dan. U toku našeg boravka četnici su vršili pretrese terena u kojim su dosta ljudi ubili i zarobili. U prvom pretresu uhvatili su Mensura Nukića. Bježeći prema Drinjači nestali su Husejn iz Raševa, Hazim Jahić, Suljo Žigić i njegov sin" (Isto, str. 308).

Jedan od preživjelih žrtava zločina genocida u dolini Cerske se "**kasnije prisjeća da je, kada je tamo stigao, shvatio da gazi po krvi, te da su ostali koji su nakon sedmicu dana prolazili kroz dolinu Cerske osjetili zadah leševa**" (**IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …**, paragraf 369).

609 **ICTY**, Predmet br. IT-02-60-PT, str. 16358; AIIZ, Armija RBiH, RI, frekvencija 785.000, kanal 05, vrijeme: 13.55, učesnici: pukovnik Milanović - PALMA (dežurni); **KOMISIJA** Vlade Republike Srpske, str. 15; **OPTUŽNICE ...**, str. 298.

Na putu Konjević-Polje – Bratunac bilo je mnogo zarobljenika, koje su u stroju vodili u oba pravca. Na više mjesta uz cestu blizu Pervana, Lolića, Sandića i drugih ležali su leševi (**ICTY**, Predmet br. IT-02-60-PT, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice Momira Nikolića, 6. maj 2003; **ICTY**, Tužilac protiv Momira Nikolića, PRESUDA O KAZNI, 2. decembar 2003, paragrafi 34 i 178; **OPTUŽNICE ...**, str. 298).

General Mladić je bio prisutan i u Sandićima, "**gdje se umirujućim riječima obratio velikoj masi zarobljenih. Nakon njegovog odlaska, uslijedile su masovne egzekucije**" (**OPTUŽNICA ...**, str. 75).

610 AIIZ, - video snimak. U agresiji na Republiku Bosnu i Hercegovinu i genocidu nad Bošnjacima su krajem juna i tokom jula 1995, pored ostalih učestvovale i specijalne jedinice MUP-a Republike Srbije ("Škorpije", "Plavi" i "Kajman") i "Republike srpska krajina" (AIIZ, inv. br. 2-2126, MUP RS, Specijalna brigada policije, IKM - Trnovo, Depeša br.: 113/93, 30. juni 1995 - Štabu policije Pale i drugima; Isto, inv. br. 2-2723, MUP, Specijalna brigada, IKM Trnovo, broj : 118/95, 1. juli 1995 - MUP-u i drugima; Isto, inv. br. 2-1653, Republika Srpska, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Štab policijskih

Mnogi civili ubijeni su po kratkom postupku odmah nakon predaje i zarobljavanja.[611]

---

snaga - Pale, Broj: 56/95, 6. juli 1995 - CJB Sarajevo i drugima; Vlada Republike Srpske, Radna grupa za sprovođenje zaključaka iz konačnog Izvještaja Komisije za istraživanje događaja u i oko Srebrenice od 10. do 19. jula 1995. godine, *DOPUNA IZVJEŠTAJA OD 30. MARTA 2005*, Banja Luka, 30. septembra 2005, str. 9-11; Smail Čekić, **PRAKSA MEĐUNARODNOG SUDA PRAVDE - PRAVNA ILI POLITIČKA**? - *PREDMET: BOSNA I HERCEGOVINA PROTIV SRBIJE I CRNE GORE* -, u: **GENOCID U BOSNI I HERCEGOVINI - POSLJEDICE PRESUDE MEĐUNARODNOG SUDA PRAVDE**, Zbornik radova Međunarodne naučne konferencije, održane 10. i 11. jula 2009. godine u Potočarima (Srebrenica), Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2011, str. 87-88.

611 J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 79. “**Oni koji su preživjeli prvu rundu nasumičnog ubijanja odvedeni su na sabirne punktove i mjesta za ispitivanje**” (Isto). Tako je “**u grupi Rame Mustafića bio i šesnaestogodišnji Enver Hrgić, koji je kasnije uspio pobjeći**. **Njega su intervjuirali za BBC-jevu** *Panoramu*, **a da nije vidio srpski snimak na kome se i sam nalazio**: ‘*Malo dalje, bio je čovjek s kamerom. Mislim da je bio iz CNN-a. Naišao je četnik, udario ga i rekao*: ‘*Šta on radi ovdje*? *Gubi se odavde..* ‘*Tako smo izišli i predali se.*’

PANORAMA: ‘*Da li vam je čovjek s kamerom išta rekao*?’

Nije rekao ništa, ali je okrenuo kameru ka meni. A onda su ga otjerali ... Pretražili su me, tražili su novac, ali ja ga nisam imao. Zatim me je jedan udario kundakom i rekao: ‘*Idi odavde, idi na onu livadu.* ‘*Dok smo išli, naišli smo na tu kuću. Izišla je žena u maskirnoj uniformi. Imala je pištolj. Jedan mladić među nama nosio je maskirnu košulju. Rekla je*: ‘*Odakle ti to, Turčine*?’ *i onda mu je rekla da uđe u kuću. Zaista ne znam šta se dalje desilo. A onda smo stigli na livadu i tamo sjeli. Nastavili su maltretirati ljude, tražiti od njih novac. Tukli su ljude. Udarali su ih kundacima po glavi. Nisam to više mogao gledati*’.

Enveru je jedan srpski vojnik naredio da donese vode ljudima, pošto je dan bio vreo, a većina je molila da nešto popije.

‘*Nastavio sam ići po vodu i morao sam slušati njihova naređenja. Uradio sam sve što bi mi rekli ... Jedan od njih je rekao*:

‘*Dajmo im vode prije nego što ih pobijemo ...*’

PANORAMA: ‘Gdje su odvedeni ljudi koji su sjedili na livadi?’ *Odvođeni su u tu kuću jedan po jedan ... Birali su ljude koje će odvesti ukuću, nisudiraliranjenike. Vodili su neke i govorili, ne brinite, doći će red i na vas. Ne treba da se bojite. Idete samo na ispitivanje*’ *ali niko nije ponovo izlazio*’.

PANORAMA: ‘*Da li ste čuli ikakvu buku iz kuće, ikakve zvuke glasova, pucnjavu ili išta drugo?*’

‘Mogao sam čuti udarce, ništa drugo ... Bilo je neke potmule tutnjave. Nisam čuo vrištanje. Zvučalo je kao da se u nešto udara’.

Kasno poslijepodne 13. jula 1995. između 1.000 i 1.500 zarobljenih u Sandićima odvedeno je u **Kravicu** i natjerano da uđu u skladište Osnovne organizacije kooperanata "Kravica" (zemljoradnička zadruga), gdje je izvršen veliki masakr. Oko 18 sati svi su likvidirani (zoljama, ručnim bacačima, ručnim bombama i puščanim mecima).[612]

PANORAMA: '*U kakvom su stanju bili ljudi koji su čekali na livadi, i sjedili*?'

'*Bili su iscrpljeni. Nisu imali hrane. Bili su blijedi i prestrašeni. Znali su šta ih čeka - i ja sam znao. Znali su da će biti ubijeni. Molili su se da budu brzo ubijeni. Čuo sam ljude kako šapuću da se nadaju da će biti ubijeni bez mučenja*'" (Isto, str. 79-80).

612 **ICTY**, **Presuda Krstić**, paragrafi 205-207; **ICTY**, Predmet br. IT-02-60-PT, Tužilac protiv Vidoja Blagojevića, Dragana Obrenovića, Dragana Jokića i Momira Nikolića, paragraf 46.4; **ICTY**, Predmet br. IT-02-57-I, Tužilac protiv Vujadina Popovića, 26. mart 2002, paragraf 32.4; **ICTY**, Izjava Miroslava Deronjića, 19. novembar 2003, paragrafi 202 i 212; **ICTY**, Predmet br. IT-02-60-PT, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice Momira Nikolića, 6. maj 2003; **KOMISIJA** Vlade Republike Srpske, str. 15; AIIZ, Republika Srpska, Obavještajno-bezbjednosna služba, Banja Luka, Broj: 10-01-155/04, 13. maj 2004 - Komisiji za istraživanje događaja u i oko Srebrenice od 10. do 19. jula 2004, *Raspoloživa saznanja vezana za događaje u Srebrenici jula 1995. godine*; **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …**, paragraf 347; **OPTUŽNICE ...**, str. 70 i 298; **RAPPORT DE MÉDECINS SANS FRONTIÈRES**, str. 14 i 17; H. Nuhanović, nav. dj., str. 365.

Pripadnici Vojske i/ili policije "Republike Srpske" su 13. jula u ranim večernjim satima po prijekom postupku likvidirali (iz svih vrsta oružja) preko 1.000 muškaraca zatočenih na velikom skladištu u Kravici. Tijela žrtava su, uz upotrebu teške mehanizacije, utovarena u kamion i prebačena u dvije velike masovne grobnice u obližnjim selima Glogova i Ravnice. U toj operaciji uklanjanja i pokopavanja tijela učestvovali su vojnici iz Zvorničke brigade, pod komandom majora Dragana Jokića, načelnika inžinjerije te brigade (Isto).

Jedna od preživjelih žrtava genocida u skladištu poljoprivredne zadruge u Kravici navodi kako je "**odjednom u skladištu nastala velika pucnjava, a mi nismo znali odakle dolazi. Bilo je pušaka, ručnih bombi, mitraljiranja, bilo je - u skladištu se tako zamračilo da ništa nismo mogli da vidimo. Ljudi su počeli jaukati, vikati, zapomagati. Onda bi nastalo zatišje, pa bi odjednom sve počelo iznova. I tako su oni nastavili pucati sve dok nije pala noć**" (**ICTY**, **Presuda Krsić**, paragraf 205).

Druga preživjela žrtva nije mogla naći prave riječi kojima bi opisala zločin genocida u Kravici: "**Teško mi je da to opišem. Ni u jednom filmu strave i užasa koji sam ikad gledao nisam vido ništa slično. To je bilo gore od svakog filma**" (**ICTY**, **Presuda Krstić**, paragraf 205).

Stražari raspoređeni oko zgrade (skladište) ubijali su zatvorenike koji su pokušavali pobjeći kroz prozor. Skladište je bilo puno leševa. Jedan od svjedoka se prisjeća: "**Niste mogli da stanete na beton, a da ne nagazite na leš. Cijeli betonski pod je bio pokriven mrtvim tijelima**" (Isto, paragraf 206).

“Vojska Republike Srpske” je oko 16 sati na planini Udrč tačno locirala okupljenu masu, gdje se nalazilo oko **5.000 ljudi**, po kojima je otvarala artiljerijsku vatru. U neposrednoj blizini okupljene mase pala je granata koja je pustila dim, nakon čega su se među ljudima pojavile halucinacije. Prema izjavama preživjelih granate su sigurno bile punjene bojnim otrovima. Psihofizičke tegobe, strah i panika bili su prvi simptomi koji su ubrzo nakon pada granata nastupili. Kolona je nastavila kretanje prema selu Kamenica i dalje prema Tuzli.[613]

O “**stravi i užasu**” u skladištu u Kravici jedan od svjedoka navodi: “**Pod nisam mogao ni da dotaknem, betonski pod skladišta ... nakon pucnjave, osjetio sam neku čudnu vrućinu, toplinu, koja je zapravo dolazila od krvi koja je pokrivala betonski pod, i gazio sam po mrtvacima koji su na njemu ležali. Ali, bilo je i nekih koji su bili živi, koji su bili samo ranjeni, i kad bih nagazio na nekog živog, čuo bih kako jaukne, zastenje, jer sam se nastojao kretati što sam brže mogao. Osjetio sam da su ljudi sasvim rastrgani, osjećao sam kosti ljudi koji su bili pogođeni tim rafalima ili granatama, mogao sam da osjetim kako im se drobe rebra. Onda bih se opet pridigao i nastavio ...**” (Isto, paragraf 206).

O pokolju u Kravici svjedok Hakija Huseinović, preživjela žrtva tog genocida, navodi: “**Kad se smračilo, pucnjava je prestala. Bilo je mnogo vrištanja i vikanja, ljudi u skladištu su tražili pomoć. Mnogi su bili ranjeni. Kad sam legao, desna strana tijela mi se namočila krvlju. Nisam to više mogao podnositi, pa sam ustao iz krvi i podvukao pod sebe jedno mrtvo tijelo i legao na njega. Kad je počelo svitati, moj komšija Zulfo Halilović je ustao da mokri i pije vode. Povukao sam ga za kaput i rekao mu**: ‘**Lezi dalje**’, **a on je rekao**: ‘**Ne mogu više izdržati**.’ **Mitraljeski rafal ga je presjekao i pao je. Pokrio sam se s dva mrtva tijela i ostao pod njima dvadeset četiri sata. Tokom dana čuo sam da neko zove**: ‘**Salko, Salko**.’ **Ponovio je to oko dvadeset puta. Onda je neko rekao**: **Jebem ti tursku majku. Još si živ**’. **Čuo se pucanj iz puške. Taj glas se više nije čuo. Nakon toga, pojavili su se kamion i bager. Počeli su rušiti zid skladišta prema putu, a zatim su počeli tovariti. Tovarili su do noći. Bager je prišao veoma blizu. Pomislio sam**: ‘**To mi je kraj. Sav taj strah je bio uzalud**’, **ali morate se nadati dok ste živi. A onda sam čuo nekog kako kaže**: ‘**Parkiraj bager, operi asfalt i pokrij leševe sijenom. Dosta je za danas**’” (J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 80-81).

613 AIIZ, Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srpske, Kabinet ministra, br. K/P-416/95, 13. juli 1995 - Načelniku Centra javne bezbjednosti Zvornik; Isto, Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srpske, br. 05-2004/95, 13. juli 1995 - Zamjeniku ministra unutrašnjih poslova Republike Srpske; Isto, Armija RBiH, RI, frekvencija 785.000, kanal 03, vrijeme: 09.11, Učesnici: X - Y (general); Isto, Izjava Vejiza Šabića; Isto, Izjava Džemaila Bećirovića; **KOMISIJA** Vlade Republike Srpske, str. 15; H. Nuhanović, nav. dj., str. 365; **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …**, paragraf 317.

Srpski agresor i njegovi kolaboracionisti i petokolonaši (iz Bosne i Hercegovine) su na teritoriji Republike Bosne i Hercegovine, uključujući i na području u i oko Srebre-

nice, sigurne zone UN-a, jula 1995, u genocidu nad Bošnjacima Bosne i Hercegovine, upotrebljavali i koristili hemijsko oružje. Tim problemom se bavila i poznata međunarodna organizacija za istraživanje kršenja ljudskih prava, *Human Rights Watch*. Rezultate istraživanja, koje su vodili poznati eksperti iz oblasti toksikologije i drugih naučnih disciplina, zasnovani na razgovorima sa 35 preživjelih žrtava genocida, kao i osobljem Ujedinjenih nacija i drugih međunarodnih zvaničnika u bivšoj Jugoslaviji, *Human Rights Watch* elaborirao je u izvještaju pod naslovom "**CHEMICAL WARFARE IN BOSNIA**? **The Strange Experiences of the Srebrenica Survivors**", novembra 1998. Izvještaj je 1999. objavio Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu u: **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 250-351.

U navedenom izvještaju iznose se značajne činjenice o hronologiji zauzimanja Srebrenice, sigurne zone Ujedinjenih nacija, istrazi i metodologiji prikupljanja svjedočenja o upotrebi hemijskog oružja u i oko Srebrenice, sigurne zone Ujedinjenih nacija, jula 1995, zatim međunarodnim normama o zabrani korištenja tog oružja za onesposobljavanje u arsenalu Savezne republike Jugoslavije, posebno doktrini upotrebe, te spašavanju civila, agresorskom granatiranju, dugom putu do slobodne teritorije, "neobičnom dimu", "čudnom" ponašanju ljudi, mišljenju ljekara o "neobičnoj pojavi", alternativnim objašnjenjima halucinacija i dr. (Isto).

Od posebnog su značaja kazivanja preživjelih, uključujući i ljekare. Naime, u iskazima trideset i pet ispitanika formirana su konzistentna svjedočenja o napadima na civile sa neobičnim granatama, koje su, umjesto šrapnela, rasprskavale obojeni dim, koji se širio, što je izazivalo halucinacije i ponašanje na iracionalan način. Te navode potvrdili su i ljekari, koji su preživjeli genocid. Po njima, ljudi su imali halucinacije, vikali su i bili agresivni, i to vrlo jako, nisu mogli prepoznati ni teren kojim su se kretali niti ljude, uključujući i svoje najbliže, sa kojima su se kretali (Isto).

Human Rights Watch je procijenio kako se na osnovu 35 svjedočenja (koja ne odbacuje) ne može izvesti konačan zaključak o upotrebi hemijskog oružja u i oko Srebrenice, sigurne zone Ujedinjenih nacija, jula 1995, Human Rights Watch nije pronašao materijalne dokaze o upotrebi hemijskog oružja, smatrajući da, pored brojnih svjedočenja preživjelih žrtava genocida, nedostaju čvrsti dokazi, kao što su, naprimjer, hemijski tragovi na odjeći žrtava. Ipak, tim istraživanjem pitanje utvrđivanja upotrebe hemijskog oružja u genocidu u i oko Srebrenice, sigurne zone Ujedinjenih nacija, jula 1995. je otvoreno. Otuda i preporuke međunarodnoj zajednici, Vladi Savezne republike Jugoslavije (Srbija i Crna Gora), Vladi Bosne i Hercegovine i Vladi Sjedinjenih Američkih Država da nastave sa istraživanjima. Naročito je upečatljiva preporuka Vladi Sjedinjenih Američkih Država da objavi sve informacije koje ima o razvoju, proizvodnji, skladištenju i korištenju hemijskog oružja u bivšoj Jugoslaviji, posebno rezultate istrage, koja je, prema zvaničnicima Sjedinjenih Američkih Država, sprovedena povodom izjava o korištenju hemijskog oružja u genocidu u i oko Srebrenice, sigurne zone Ujedinjenih nacija, jula 1995, a čiji rezultati istraživanja nisu objavljeni.

Human Rights Watch tvrdi kako je međunarodna zajednica pokazala nezainteresovanost kada je u pitanju njena odgovornost da ispita ozbiljnost navoda o mogućoj upotrebi hemijskog oružja u i oko Srebrenice, sigurne zone Ujedinjenih nacija, jula 1995. S tim u

U Glodima je kolona ("**velika kolona Turaka**") zaustavljena, jer je "Vojska Republike Srpske" u rejonu Velja Glava postavila zasjedu, vjerovatno očekujući da će kolona ići preko Caparda ka Tuzli, tj. najkraćim putem.[614]

---

vezi, Human Rights Watch, između ostalog, naglašava i činjenicu da ICTY tom pitanju nije pridavao značaj, zbog čega nije izvršio nikakva istraživanja.

U prilogu svog izvještaja Human Rights Watcha objavljena su i dva značajna dodatka: karakteristike relevantnih hemijskih sredstava za ratovanje, za koje je poznato da izazivaju halucinacije, a zabranjena su po Konvenciji o hemijskim oružjima, koja je stupila na snagu u aprilu 1997, i upitnik za intervju, u kome je razrađena procedura intervjua za istraživanje incidenata u hemijskom ratovanju.

Srpski agresor je, u cilju istrjebljenja Bošnjaka u i oko Srebrenice, sigurne zone Ujedinjenih nacija, jula 1995, prema rezultatima istraživanja ekspertnog tima, sastavljenog od oficira 28. divizije Armije Republike Bosne i Hercegovine i pripadnika IFOR-a (iz sastava Armije Sjedinjenih Američkih Država), koristio i bojne otrove, tipa halucinogena - psihohemijski bojni otrovi (Vidi: Alija Ramljak - Dževad Mahmutović, **UPOTREBA BOJNIH OTROVA U SREBRENIČKOM "HOLOKAUSTU"**, u: **SREBRENICA 1995**, knjiga 1, str. 156-163). To potvrđuju i brojna kazivanja neposrednih svjedoka zločina genocida (Vidi: Svjedočenja br. 19, 20, 27, 28, 33, 42 i 50, objavljena u: **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 423-441, 471-475, 487-489, 509-510 i 538-541; ∴ **SAMRTNO SREBRENIČKO LJETO '95**, str. 172, 200, 262 i 335).

Rezultati istraživanja Instituta za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu pokazuju da je agresor od početka napada na Srebrenicu, sigurnu zonu UN-a, jula 1995, i tokom izvršenja genocida upotrebljavao više vrsta bojnih otrova iz raznih sredstava. Posebno je karakteristična upotreba bojnih otrova po nezaštićenim civilima i civilnom stanovništvu koje se kretalo (u koloni) iz Srebrenice i skupljalo na malim prostorima u raznim rejonima. U takvoj situaciji agresor je po nezaštićenom narodu (uključujući i djecu) iz artiljerije, minobacača i drugih sredstava, osim nadražljivaca, masovno upotrebljavao i psihohemijske bojne otrove. Pored toga, agresor je na pravcu kretanja kolone stanovništva vršio i kontaminaciju vode za piće, potoka, bunara, kao i rijeke Drinjače (**SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 471-473, 500, 532 i 538, te: Mujo Alić, **UPOTREBA BOJNIH OTROVA U IZVRŠENJU GENOCIDA U SREBRENICI, SIGURNOJ ZONI UJEDINJENIH NACIJA, JULA 1995**, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2008).

Nakon upotrebe bojnih otrova veliki broj civila predao se agresoru, poslije čega su likvidirani. Civilno stanovništvo koje je preživjelo genocid onesposobljeno je za normalan život i rad, sa brojnim zdravstvenim posljedicama, kao što su: isprekidan san, nervoza, smetenost, halucinacije i druge psihičke smetnje (Isto).

614 AIIZ, Komanda 1. zvorničke brigade, str. pov. br. 06-216 - Komandi Drinskog korpusa; Isto, Armija RBiH, RI, frekvencija 785.000, kanal 03, vrijeme: 20.35, Učesnici: major Obrenović (O) i NN generala (G); **KOMISIJA** Vlade Republike Srpske, str. 15.

Kolona je cijelu noć 13. na 14. juli 1995. obilazila Velju Glavu i prikupljala se u zaseoku Jošanica Gaj.[615]

“Vojska Republike Srpske”, je postavljajući zasjede na području Braćana i Podravanja, napadala i dio ljudstva iz presječene kolone u Pobuđu, koji je pokušao naći spas u Žepi.[616]

U **Bratuncu** je 13. jula u poslijepodnevnim satima bilo zatvoreno oko 2.000 Bošnjaka. S tim u vezi, Radovan Karadžić je tog dana preko posrednika u vezi od Miroslava Deronjića (iz Bratunca) tražio da mu kaže **koliko hiljada ima zarobljenih**. Deronjić je odgovorio da trenutno ima 2.000 i da će u toku noći biti još zarobljenih. Tokom noći u Bratunac je dovezeno još nekoliko hiljada Bošnjaka, zarobljenih na području Konjević-Polja i Nove Kasabe, čiji je broj narednih dana i noći povećavan. Tom je prilikom Deronjić dobio naređenje od Karadžića “**da sva roba** /tj. zarobljeni Bošnjaci - prim. S. Č./ **mora biti smještena u magacine prije 12 sati sutra**”.[617]

Vojska i MUP “Republike Srpske” te druge oružane jedinice, uključujući i iz Srbije i “Republike srpska krajina”, u periodu od oko 22.00 sata 12. do približno 15. jula, a posebno 13. jula, prema dobro osmišljenom i razrađenom planu o izdvajanju, privremenom zarobljavanju (u Bratuncu) i organizovanoj i sistematskoj likvidaciju zarobljenih,[618] na više različitih

---

Major Obrenović je primio zadatak od jednog generala da kolonu koja je krenula od škole u Glodima mora zaustaviti i da ne smije ništa proći (AIIZ, Armija RBiH, RI, frekvencija 785.000, kanal 03, vrijeme: 20.35, Učesnici: Obrenović (O) i NN general (G).

615 AIIZ, Izjava Vejiza Šabića; Isto, Izjava Džemaila Bećirovića.

616 AIIZ, Komande 1. bratunačke LPBR, str. pov. br. 03-253-103, 13. juli 1995 - Komandi Drinskog korpusa; Isto, Komanda 1. brlpbr, str. pov. br. 03-253-103/1, 13. juli 1995 - Komandi Drinskog korpusa; Isto, Armija RBiH, RI, frekvencija 785.000, kanal 05, vrijeme: 06.55, učesnici: p. puk. Jovičić (ZLATAR) - Vičić; **KOMISIJA** Vlade Republike Srpske, str. 15.

617 AIIZ, Armija RBiH, RI, frekvencija 785.000, kanal 05, vrijeme: 20.10, učesnici: BADEM - Deronjić - X (posrednik Karadžića) - (posrednik i Karadžić sjede u istoj prostoriji - komentar operatera); **ICTY**, Izjava Miroslava Deronjića, 19. novembar 2003, paragraf 205; ∴ **SAMRTNO SREBRENIČKO LJETO ‘95**, str. 49.

618 **ICTY**, Tužilac protiv Momira Nikolića, PRESUDA O KAZNI, 2. decembar 2003, paragraf 33; J. W. Honig – N. Both, nav. dj., str. 82 i 86.

lokacija u Bratuncu po kratkom postupku likvidirali su mnoge zarobljenike, koji su, na **hiljadama**, privremeno zatočeni na više različitih lokacija u Bratuncu i njegovoj okolini. U Bratunac su, prema naređenju vojnog rukovodstva "Republike Srpske", dovoženi zarobljenici sa svih područja, uključujući i Miliće. Taj grad je 13. jula bio prepun zarobljenika koje su dovodili s ceste Bratunac – Milići. U Bratunac je s putne komunikacije Bratunac – Konjević-Polje – Milići pristizalo mnogo autobusa i kamiona s velikim brojem zarobljenih Bošnjaka. Zarobljenici su odvođeni na stadion, u škole (stara osnovna škola, zatim škola "Vuk Karadžić", uključujući njenu fiskulturnu salu, i stara zgrada Srednjoškolskog centra "Đuro Pucar Stari"), Vojni zatvor, policiju, hangar, garaže i druge objekte, zatim su držani u vozilima (autobusi i kamioni) parkiranim u centru grada i uz cestu,[619] za koje su svi znali, posebno građani Bratunca. Zarobljenici

---

[619] **ICTY**, Predmet br. IT-02-60-PT, Tužilac protiv Vidoja Blagojevića, Dragana Obrenovića, Dragana Jokića i Momira Nikolića, paragraf 45; **ICTY**, Predmet br. IT-02-60-PT, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice Momira Nikolića, 6. maj 2003; **ICTY**, Tužilac protiv Momira Nikolića, PRESUDA O KAZNI, 2, decembar 2003, paragrafi 32-33; **ICTY**, Predmet br. IT-02-57-I, Tužilac protiv Vujadina Popovića, 26. mart 2002, paragraf 31; **ICTY**, Tužilac protiv Dragana Obrenovića, PRESUDA O KAZNI, paragraf 69; **ICTY**, Predmet br. IT-98-33-I, Tužilac protiv Vinka Pandurevića, paragraf 24.3; **ICTY**, Izjava Miroslava Deronjića, 19. novembar 2003, paragrafi 198, 204-205, 211 i 213-214; AIIZ, Republika Srpska, Obavještajno-bezbjednosna služba, Banja Luka, Broj: 10-01-155/04, 13. maj 2004 - Komisiji za istraživanje događaja u i oko Srebrenice od 10. do 19. jula 2004, *Raspoloživa saznanja vezana za događaje u Srebrenici jula 1995. godine*; **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …**, paragrafi 340 i 351; ∴ **SAMRTNO SREBRENIČKO LJETO '95**, str. 49.

U Bratuncu je i po izjavi Miroslava Deronjića bilo nekoliko hiljada zarobljenih (Isto). Holandski vojnici "**koji su držani kao taoci u Bratuncu izvijestili su da su vidjeli veći broj autobusa punih zarobljenih muškaraca. Većina muškaraca sjedila je s glavom među nogama, a kad bi digli glavu u njihovom izrazu vidio se strah. Holandski taoci izvijestili su i da su čuli učestale puščane pucnje, posebno iz pravca fudbalskog igrališta**" (J. W. Honig – N. Both, nav. dj., str. 62).

U periodu od oko 22.00 časa 12. jula, pa do 13. jula 1995, preko 50 muškaraca je odvedeno iz hangara, iza Osnovne škole "Vuk Karadžić" u Bratuncu, i likvidirano po prijekom postupku; 13. jula oko 21,30 sati 2 muškarca su skinuta sa kamiona u Bratuncu, odvedena u obližnju garažu i po prijekom postupku likvidirana; uveče 13. jula u hangaru kod škole "Vuk Karadžić" je ubijeno oko 80-100 zarobljenika (njihova tijela su bačena na padinu jednog brda i zatrpana zemljom); uveče 13. jula jedan retardirani muškarac je izveden iz autobusa parkiranog ispred Osnovne škole "Vuk Karadžić" u Bratuncu i likvidiran po prijekom postupku; 13. jula u školi "Vuk Karadžić" jednog Bošnjaka su

u Bratuncu su teško zlostavljani i premlaćivani, pri čemu su se čuli jauci muškaraca koji su izvođeni napolje i likvidirani. Nisu dobijali gotovo nikakvu ni hranu niti vodu.[620]

---

tukli puškom u predjelu glave, zatim ga odveli i po prijekom postupku likvidirali; uveče 13. jula 4 mladića su odvedena iz Osnovne škole "Vuk Karadžić" i po prijekom postupku likvidirana; tokom 13. jula likvidirani su, po prijekom postupku, i mnogi drugi zatočeni Bošnjaci u Osnovnoj školi "Vuk Karadžić"; u periodu od 13. jula uveče, pa do jutra 15. jula 1995, muškarce su u kontinuitetu odvodili iz Osnovne škole "Vuk Karadžić" i po prijekom postupku likvidirali (Isto).

Jedan broj likvidiranih zarobljenika u Bratuncu je ukopan i zatrpan u masovnoj grobnici u Glogovi, a drugi u Halilovićima (**ICTY**, Izjava Miroslava Deronjića, 19. novembar 2003, paragrafi 228 i 230).

[620] **ICTY**, Tužilac protiv Dragana Obrenovića, PRESUDA O KAZNI, paragrafi 69 i 72; **ICTY**, Tužilac protiv Momira Nikolića, PRESUDA O KAZNI, 2. decembar 2003, paragrafi 31 i 109; **ICTY**, Izjava Miroslava Deronjića, 19. novembar 2003, paragrafi 212-214; **ICTY**, Predmet br. IT-02-60-PT, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice Momira Nikolića, 6. maj 2003; **ICTY**, Predmet br. IT-02-60-PT, Tužilac protiv Vidoja Blagojevića, Dragana Obrenovića, Dragana Jokića i Momira Nikolića, paragraf 44; **ICTY**, Tužilac protiv Vujadina Popovića, OPTUŽNICA, 26. mart 2002, paragraf 31; H. Nuhanović, nav. dj., str. 384-385, 399-400 i 410-411;∴ **SAMRTNO SREBRENIČKO LJETO '95**, str. 49.

Ubijanje zarobljenih Bošnjaka "**odvijalo se u periodu od 12. jula do približno 15. jula 1995. na više različitih lokacija u Bratuncu, konkretno**:

a) Dana 12. jula, počev od oko 22:00 sata nadalje i 13. jula, više od 50 muškaraca bosanskih Muslimana izvedeno je iz hangara iza Osnovne škole 'Vuk Karadžić' u Bratuncu i pogubljeno po prijekom postupku.

b) Dana 13. jula oko 21:30 sati, dva muškarca bosanska Muslimana izvedena su iz kamiona u gradu Bratuncu, odvedena u obližnju garažu i po prijekom postupku pogubljena.

c) Dana 13. jula uveče, jedan mentalno retardirani bosanski Musliman izveden je iz autobusa parkiranog pred Osnovnom školom 'Vuk Karadžić' u Bratuncu i pogubljen po prijekom postupku.

d) Tokom dana 13. jula, jednog bosanskog Muslimana su tukli puškom u predjelu glave kod škole 'Vuk Karadžić' i nakon toga ga odveli i po prijekom postupku pogubili. Tokom dana 13. jula po prijekom postupku su pogubljeni i mnogi drugi muškarci bosanski Muslimani zatočeni kod Osnovne škole 'Vuk Karadžić'.

e) Uveče 13. jula, četiri mladića bosanska Muslimana odvedena su sa lokacije škole 'Vuk Karadžić' i po prijekom postupku pogubljena.

f) U periodu od 13. jula uveče do jutra 15. jula, muškarce bosanske Muslimane su učestalo i dosljedno odvodili sa lokacije Osnovne škole 'Vuk Karadžić' i po

Mnogi zarobljenici su likvidirani u Bratuncu u Osnovnoj školi "Vuk Karadžić", kao i na drugim mjestima na putu Kravica – Milići, uključujući i Konjević-Polje, gdje su vršena zarobljavanja i likvidacije. General Ratko Mladić je 13. jula u Bratuncu "**obišao zatvorenike koji su bili smješteni u hangaru**" i, prilikom obraćanja, pružio im lažnu nadu da će biti razmijenjeni. U Bratunac je 13. jula s grupom oficira stigao pukovnik Ljubomir Beara (načelnik za bezbjednost Glavnog štaba "Vojske Republike Srpske"), s naredbom da **ubiju zarobljenike** (s **naređenjem - "naredba od vrha da ubijem zarobljenike**").[621]

Pukovnik Beara je nastojao da zarobljenike likvidiraju u Bratuncu. Međutim, pozivajući se na instrukcije koje je dobio od Radovana Karadžića "**oko toga šta raditi" sa zarobljenicima** i "**da se ništa ne smije uraditi u Bratuncu, nego da se zatvorenici odvedu prema Bijeljini, prema Batkoviću**",[622] Miroslav Deronjić nije dozvolio da se "**ubistva izvršavaju u Bratuncu" i njegovoj okolini**, te je upoznao Bearu s instruk-

---

prijekom postupku pogubljivali" (**ICTY**, Predmet broj: IT-02-57-I. TUŽILAC PROTIV VUJADINA POPOVIĆA, OPTUŽNICA, paragraf 31).

Zarobljenici u Potočarima, te u i oko Bratunca, nisu dobili gotovo nikakvu hranu, niti medicinsku pomoć. Dobili su "**tek toliko vode da ostanu živi do momenta kada će ih odvesti u Zvornik**", na mjesta likvidacija (**ICTY**, Predmet br. IT-02-60-PT, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice Momira Nikolića, 6. maj 2003.).

621 **ICTY**, Izjava Miroslava Deronjića, 19. novembar 2003, paragrafi 200, 206-209 i 211; AIIZ, Republika Srpska, Obavještajno-bezbjednosna služba, Banja Luka, Broj: 10-01-155/04, 13. maj 2004 - Komisiji za istraživanje događaja u i oko Srebrenice od 10. do 19. jula 2004, *Raspoloživa saznanja vezana za događaje u Srebrenici jula 1995. godine*; **OPTUŽNICE ...**, str. 75 i 301. Tačno vrijeme dolaska pukovnika Beare u Bratunac nije moguće pouzdano utvrditi. Miroslav Deronjić navodi da je Beara stigao u Bratunac kasno u noći 13. jula (**ICTY**, Izjava Miroslave Deronjića, 19. novembar 2003) Međutim, prema izjavi majora Momira Nikolića vidi se da je Beara u Bratunac stigao ranije, jer tvrdi da mu je (tj. Beara) 13. jula u 20.30 sati naredio da otputuje u Zvorničku brigadu i obavijesti o planiranoj operaciji likvidacije zarobljenika u zoni odgovornosti te brigade (**ICTY**, Predmet br. IT-02-60-PT, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice Momira Nikolića, 6. maj 2003; **ICTY**, Tužilac protiv Momira Nikolića, PRESUDA O KAZNI, 2. decembar 2003, paragraf 35).

622 **ICTY**, Izjava Miroslava Deronjića, 19. novembar 2003, paragrafi 209-211. Radovan Karadžić je 13. jula, u razgovoru sa Miroslavom Deronjićem, ukazao i na instrukcije "**oko toga šta raditi sa zarobljenicima**", navodeći da "... **roba** /tj. zarobljeni Bošnjaci - prim. S. Č./ **mora biti do zore u magacinu, ne tu, već dole negde**" (Isto).

cijama Radovana Karadžića da se “**zarobljenici odvedu niz Drinu u Zvornik ili negdje drugo**” (nije ga bilo “**briga gdje**”). I pored toga, Deronjić se, prema njegovoj izjavi, datoj ICTY-u u Hagu 19. novembra 2003, ujutro 14. jula sukobio s Bearom, koji je pokušavao naći “pogodno” mjesto za likvidaciju zarobljenika na području Bratunca (kao što je bila bratunačka Ciglana), nakon čega je Beara, ipak, odustao. Deronjić je shvatio da je “**slučaj završen i da će svi ti zarobljenici biti odvezeni u pravcu Zvornika**”.[623]

Pukovnik Beara je 13. jula u Bratuncu dao uputstva “**da će svi zarobljenici biti prebačeni u Zvornik, gdje će biti pritvoreni i pobijeni**”. S tim u vezi, on je toga dana (oko 20.30) Momiru Nikoliću naredio da otputuje u Zvorničku brigadu, informiše Dragu Nikolića (oficira za bezbjednost te brigade) da u Bratuncu drže **hiljade zarobljenika**, da će ih te večeri odvesti u Zvornik, pritvoriti ih na području Zvornika i likvidirati. Momir Nikolić je oko 23.00 sata našao Dragu Nikolića i prenio Bearino naređenje **da na području između Zvornika i Bijeljine u roku od pet dana** “**mora nestati**” **6.900 Bošnjaka i da te ljude prevoze u razna sela i ubijaju**. Prije ponoći nekoliko autobusa sa zarobljenicima je već bilo na putu za Zvornik.[624]

Veliki broj zarobljenika u gradu Bratuncu je predstavljao ozbiljan problem za političku i vojnu vlast “Republike Srpske”. To je, pored ostalog, “**stvaralo jednu vrlo nestabilnu situaciju u gradu, u Bratuncu**”. Da bi to riješili, u prostorijama Srpske demokratske stranke u Bratuncu održan je kasno te večeri 13. jula do 00.30 sati 14. jula sastanak, na kome su prisustvovali: pukovnik Beara, Miroslav Deronjić, Dragomir Vasić (načelnik Centra javne bezbjednosti Zvornik) i Momir Nikolić. Na tom sastanku otvoreno je vođen razgovor o **operaciji ubijanja**, te logistici, transportu i bezbjednosnoj podršci.[625]

---

623 Isto; **ICTY**, Predmet br. IT-02-60-PT, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice Momira Nikolića, 6. maj 2003.

624 **ICTY**, Predmet br. IT-02-60-PT, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice Momira Nikolića, 6. maj 2003; **ICTY**, TUŽILAC PROTIV MOMIRA NIKOLIĆA, **PRESUDA O KAZNI**, 2. decembar 2003, paragraf 35; **ICTY**, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM, **TUŽILAC PROTIV SLOBODANA MILOŠEVIĆA,** *ODLUKA PO PRIJEDLOGU ZA DONOŠENJE OSLOBAĐAJUĆE PRESUDE*, 16. juni 2004, paragraf 213).

625 Isto.

“Vojska Republike Srpske” je **14. jula 1995.** postavila zasjedu na objektu Velja Glava i razbila kolonu. Nakon toga, kolona se vratila i krenula prema Mlađevcu. Čelo kolone se zaustavilo u Jošanica Gaju i čekalo da se kolona prikupi, gdje je ostala do 16 sati. “Vojska Republike Srpske” je na području sela Marčići – Snagovo postavila veoma jaku zasjedu, kombinovanu s tenkovima i transporterima, koju su podržavale specijalne snage Ministarstva unutrašnjih poslova i druge jedinice Drinskog korpusa, s namjerom da uništi sve protjerane Bošnjake koji su se kretali prema Tuzli. U 16.00 sati kolona (oko 5.000 ljudi) nastavila je dalje kretanje prema Tuzli. Na kolonu je otvorena artiljerijska vatra (PAM i PAT) s objekta Velja Glava, te s Kula Grada iznad Zvornika (PRAGA i PAT) i iz PRAGA i protivavionskih mitraljeza i topova postavljenih u zasjedi u pravcu kretanja kolone.[626]

Čelo kolone se 14. jula 1995. (u 17.15 sati) sukobilo s jedinicama Ministarstva unutrašnjih poslova “Republike Srpske” u selu Marčići na pravcu kretanja kolone. Tada je prvi put došlo do direktnog sukoba između čela kolone i zasjede koju je postavilo Ministarstvo unutrašnjih poslova “Republike Srpske”, čije su jedinice, posebno Centar javne bezbjednosti Zvornik, zajedno s Vojskom, bile raspoređene na cijelom prostoru od Srebrenice do Tuzle. Na obje strane bilo je žrtava.[627]

Kolona je bila primorana da svojim tijelima i uz nešto naoružanja, s kojim je raspolagala (uglavnom lovačko i poneka automatska puška), krene prema tenkovima i tako otvori prolaz Liplje – Marčići, gdje je poginulo oko dvadeset ljudi (deset nenaoružanih i oko deset naoružanih). U tom sukobu je zarobljen pripadnik MUP-a “Republike Srpske”, kapetan Zoran Janković (iz Modriče), koji je posredstvom motorole uspostavio vezu s majorom Draganom Obrenovićem (“Gavro”) iz Zvorničke brigade,

---

626 AIIZ, Komanda 1. zvorničke pbr; str. pov. br. 06-216, 14. juli 1995 - Komandi Drinskog korpusa; Armija RBiH, RI, frekvencija 872.000, kanal 09, vrijeme: 09.05, Učesnici: dežurni - general Živanović; **KOMISIJA** Vlade Republike Srpske, str. 15-16.

627 AIIZ, Republika Srpska, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Centar javne bezbjednosti Zvornik, Br. 196/95, 15. juli 1995, BILTEN Dnevnih događaja Centra javne bezbjednosti Zvornik za dan 14/15. juli 1995; **KOMISIJA** Vlade Republike Srpske, str. 15-16.

nakon čega je prestalo djelovanje artiljerije s Kula Grada, što je ljudstvo iz kolone iskoristilo za nastavak puta.[628]

Nakon borbi između kolone i zasjede na području sela Marčići, kolona je dalje nastavila kretanje prema Baljkovici. Borbi više nije bilo do linija na Baljkovici.[629]

"Vojska Republike Srpske" je prvi put od zauzimanja Srebrenice posumnjala da bi možda mogao biti napadnut i Zvornik i pokušala je usmjeriti kolonu suprotno od tog grada, što je učesnicima zbjega dobro došlo, tako da su nastavili kretanje prema Križevačkim njivama. Kolona je izgubila u borbi oko 20 ljudi, a nekoliko stotina je u panici ostalo izvan čela kolone i nakon borbi se nije priključivalo daljoj maršruti. Oni su kasnije, nakon "**pretresa terena**", zarobljeni.[630]

---

628 AIIZ, Republika Srpska, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Centar javne bezbjednosti Zvornik, Br. 196/95, 15. juli 1995, BILTEN Dnevnih događaja Centra javne bezbjednosti Zvornik za dan 14/15. juli 1995; Isto, Komanda 1. zvorničke pb, str. pov. br. 06-246/95, 14. juli 1995 - Komandi Drinskog korpusa, *Vanredni izvještaj*; Isto, Armija RBiH, RI, frekvencija 784.700, kanal 3, vrijeme: 08.18, Učesnici: DEŽURNI ZLATARA - CENTRALA; Isto, Armija RBiH, RI, frekvencija 784.500, kanal 3, vrijeme: 08.28, Učesnici: (JOCIĆ ?) - X - Y - PERO; Isto, Izjava Veiza Šabića; Isto, Izjava Džemaila Bećirovića; **KOMISIJA** Vlade Republike Srpske, str. 16; J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 83-84.

629 AIIZ, Komanda 1. zvorničke brigade, Obaveštajni organ, str. pov. br. 17/104, 15. juli 1995 - Komandi Drinskog korpusa, Obavještajni izvještaj; Isto, Centar javne bezbjednosti Zvornik, Br. 01-16-205/95 od 15. jula 1995 - Ministarstvu unutrašnjih poslova Republike Srpske, Kabinet ministra Pale i drugima, Stanje u zoni Centra.

630 AIIZ, Komanda 1. zvorničke pbr, str. pov. br. 06-246/95, 14. juli 1995 - Komandi Drinskog korpusa; Isto, Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srpske, RDB - Sarajevo, br. 05-2034/95, 14. juli 1995 - Zamjeniku ministra unutrašnjih poslova Republike Srpske i drugima; **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …**, paragraf 386; J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 83-84.

Kada su Bošnjaci "**bili blizu Križevačkih njiva opet su**", po kazivanju A. H. (iz Zvornika), "**granatirani**. **Narod je i tu masovno ginuo. Vidio sam čovjeka vrišti, traži nekog, ostao je bez pola ruke i na kraju je umro. Kad su prestali granatirati jedno dva metra od mene dijete je plakalo. Imalo je 4 do 5 godina. Zvalo je majku i oca. Svi smo pokušali tražiti majku i oca od djeteta među ranjenim i mrtvim. Hodali smo preko leševa, prevrtali ih i najzad smo naišli na roditelje od malog. Bili su oboje mrtvi. Djete je skočilo i počelo ih grliti i vikat da ustanu, ne znajući da su mrtvi. Mi smo dijete ponijeli sa nama. Krenuli smo u Križevačke njive. Kad smo došli više nismo čuli nikakvu pucnjavu. Imali smo više ranjenika. Krenuli smo dalje prema**

U toku noći **14. na 15. juli 1995.** kolona se s preko 4.000 ljudi kretala prema putnoj komunikaciji Zvornik – Tuzla. Nakon napravljenog prolaza u rejonu sela Marčići, čelu kolone su počeli pristizati i oni koji su se uspjeli probiti iz okruženja na prostoru Konjević-Polja i Nove Kasabe.[631]

"Vojska Republike Srpske", a posebno 1. milićka i 1. bratunačka brigada te Samostalni bataljon Skelani, 14. jula vršila je "**pretres terena**" i zarobljavala veći broj Bošnjaka.[632] U selu Liješanj je, pored drugih mjesta, zarobljeno 6-7 Bošnjaka.[633] Presječeni dio kolone na području

---

Tuzli. Stigli smo u mjesto Baljkovica. Nakon dva kilometra naišli smo na jedno mjesto, gdje smo osjećali da je bilo vruće, tu je prije nas bio masakr. Mnogo ljudi, djece, maloljetnika, staraca zaklanih. Vidjeli smo mnogo ljudi izmasakriranih, bez ušiju, nosa i drugih dijelova tijela. Na drveću su ispisana srpska imena, bili su to većinom nadimci. Nož je bio zaboden i dva uha su bila zabodena na nožu. Znali smo da su to uši od ovih ljudi koji su izmasakrirani. Nastavili smo put dalje, bilo je hrane na putu razbacane. Uzimali smo tu hranu, ali nismo smjeli zastajati da se odmaramo.

Dijete koje sam nosio na nekim mjestima sam mu morao zatvarati oči i stavljati glavu pod jaknu da ne vidi one strašne prizore. Dijete je plakalo i dalje govorilo gdje mu je majka, što majka nije sa nama krenula, zašto majka spava. Svakakvih jezivih riječi je dijete izgovorilo, da te samo hvata jeza od njih. Potom smo čuli da treba da stignemo u Nezuk. Ja nisam znao za to mjesto i raspitivao sam se pod čijom je kontrolom Nezuk, na što su mi odgovorili da je to naša slobodna teritorija. Kad smo došli, narod Nezuka nas je lijepo primio. Dijete sam predao u Crveni krst; tu su primili i ranjenike, a mještani su nas nahranili i odjenuli. Davali su nam sve što su imali. Odatle su organizovali prevoz do Ciljuga u Živinicama" (∴ **SAMRTNO SREBRENIČKO LJETO '95**, str. 338).

631 AIIZ, Komanda 1. Zvorničke pb, str. pov. br. 06-246/95, 14. juli 1995 - Komandi Drinskog korpusa, Vanredni izvještaj; Isto, AIIZ, Armija RBiH, RI, frekvencija 255.850, azimut 135, vrijeme: 10.00, Učesnici : Pandurević - 1 ? (Mladić) - Jokić - Mijatović; Isto, Komanda 1. Zvorničke pbr., str. pov. br. 06-246/95, 14. juli 1995 - Komandi Drinskog korpusa; Isto, Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srpske, RDB - Sarajevo, Broj : 05-2034/95, 14. juli 1995 - Zamjeniku ministra unutrašnjih poslova Republike Srpske i drugima; Isto, Armija RBiH, VJ 5022/5, str. pov. br. 03/1407, KONJUH, 14. juli 1995, IZVJEŠTAJ; **KOMISIJA** Vlade Republike Srpske, str. 16.

632 AIIZ, Glavni štab Vojske Republike Srpske, str. pov. br. 03/3-195, 14. juli 1995 - Predsedniku Republike Srpske, komandama korpusa i drugima.

633 AIIZ, Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srpske - RDB - Sarajevo, broj 05–2037/95, 14. juli 1995 - Zamjeniku ministra unutrašnjih poslova Republike Srpske; Isto, Armija RBiH, Komanda 2. korpusa, RRPSt, "OKRESANICA", str. pov. br. 13/14795, 14. juli 1995 - Obavještajnom organu 2. korpusa, Dnevni izvještaj RI.

Pobuđa, Konjević-Polja, Cerske, Kamenice, Džafinog kamena, Snagova, Marčića i Han-Pogleda (prevoj između Vlasenice i Han-Pijeska) bio je cijelo vrijeme meta progona, hapšenja i likvidacije od strane pripadnika Vojske i policije "Republike Srpske".[634]

Duž čitavog puta od Kravice do Konjević-Polja i Milića, gdje je bilo puno policijskih punktova, zarobljeni su brojni Bošnjaci. Manje i veće grupe zarobljenih nalazile su se pod policijskom stražom.[635]

U kasnim večernjim satima 13. jula 1995. otpočelo je, prema instrukcijama Radovana Karadžića i **naređenju generala Mladića da se zarobljenici odvedu u Zvornik i strijeljaju**, odvođenje zarobljenih Bošnjaka s različitih lokacija bratunačke opštine na područje opštine Zvornik, gdje su na više lokacija ponovo zatvoreni. U te svrhe su korišteni sljedeći objekti: osnovne škole u Petkovcima, Orahovcu i Roćeviću, prostorije poljoprivrednog dobra Branjevo, Dom kulture u Pilici i dr.[636] Te večeri i tokom noći 13. i 14. jula 1995. iz Bratunca i okoline prevezeno

---

[634] AIIZ, Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srpske - RDB - Sarajevo, broj 2038/95, 14. juli 1995 - Zamjeniku ministra unutrašnjih poslova Republike Srpske; Isto, Republika Srpska, Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srpske, Centar javne bezbjednosti Zvornik, broj 195/96, 14. juli 1995, BILTEN Dnevnih događaja Centra javne bezbjednosti Zvornik za dan 13/14. juli 1995 - Načelniku štaba, Pretres terena, NAREĐENJE; Isto, Komanda 1. bratunačke lpbr, str. pov. br. 453-2, 14. juli 1995; Isto, Komanda 1. bratunačke lpbr, str. pov. br. 03-253-104, 14. juli 1995 - Komandi Drinskog korpusa, Redovni borbeni izvještaj; Isto, Glavni štab Vojske Republike Srpske, str. pov. br. 03/3-195, 14. juli 1995 - Predsjedniku Republike, komandama korpusa i drugima; Isto, Armija RBiH, RI, frekvencija 254.300, vrijeme: 07.04, Učesnici:X - Y (general); Isto, Armija RBiH, RI, frekvencija 785.000, kanal 03, vrijeme: 07.24; Isto, Armija RBiH, RI, frekvencija 785.000, kanal 03, vrijeme: 07.45, Učesnici: X - Obrenović; **KOMISIJA** Vlade Republike Srpske, str. 16.

[635] **ICTY**, Izjava Miroslava Deronjića, 19. novembar 2003, paragraf 212.

[636] **ICTY**, Izjava Miroslava Deronjića, 19. novembar 2003, paragraf 212; AIIZ, Republika Srpska, Obavještajno-bezbjednosna služba, Banja Luka, Broj: 10-01-155/04, 13. maj 2004 - Komisiji za istraživanje događaja u i oko Srebrenice od 10. do 19. jula 2004, *Raspoloživa saznanja vezana za događaje u Srebrenici jula 1995. godine*; **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …**, paragraf 361. Navedene aktivnosti, po ocjeni Obavještajno-bezbjednosne službe Republike Srpske, "**izvedene su po naređenju puk. Beare, a u istim su učestvovali i pripadnici Zvorničke brigade VRS, kojim je rukovodio načelnik OB pomenute brigade, Drago Nikolić, i oficir istog organa kap. Milorad Trbić**" (Isto).

je (sa oko 30 autobusa i kamiona "Vojske Republike Srpske" i pojedinih preduzeća) oko 2.000-2.500 muškaraca, izdvojenih u Potočarima i zarobljenih iz zbjega u pokušaju bjekstva iz srebreničke enklave, u salu **osnovne škole u Grbavcima** (**kod Orahovca**) i u drugim školama, gdje je jedan broj strijeljan iza škole na poljani, a drugi je prebačen na drugu lokaciju i pogubljen. U ranim poslijepodnevnim satima 14. jula 1995. pripadnici "Vojske Republike Srpske" su muškarcima iz škole u Grbavcima, kojih je, po nekim procjenama, bilo oko 1.000, s povezom preko očiju ili ruku zavezanih na leđima, ukrcali u kamione i odveli na jedno obližnje polje (stratište) kod Orahovca, naredili im da siđu s kamiona i po prijekom ih postupku likvidirali automatskim oružjem. Svima su prethodno povezali oči. Egzekucije je lično nadgledao general Ratko Mladić. Za likvidacije su korištene dvije livade. Tijela žrtava su odmah (14. i 15. jula) zatrpana u masovne grobnice na mjestu pogubljenja.[637]

---

[637] **ICTY**, **Presuda Krstić**, paragrafi 220-225; **ICTY**, Predmet br. IT–02–60–PT, Izjava o činjenicama kako ih je naveo Dragan Obrenović, str. 16653-16656; **ICTY**, Predmet br. IT-02-60-PT, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice Momira Nikolića, 6. maj 2003; **ICTY**, Predmet br. IT-02-60-PT, Tužilac protiv Vidoja Blagojevića, Dragana Obrenovića, Dragana Jokića i Momira Nikolića, paragraf 46.6; **ICTY**, Predmet br. IT-02-57-I, Tužilac protiv Vujadina Popovića, 26. mart 2002, paragraf 32.6; **ICTY**, Predmet br. IT-98-33-I, Tužilac protiv Vinka Pandurevića, paragraf 24.5; **ICTY**, Izjava Miroslava Deronjića, 19. novembar 2003, paragraf 209; **KOMISIJA** Vlade Republike Srpske, str. 16; **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …**, paragrafi 361 i 366; **OPTUŽNICE ...**, str. 70-71, 75 i 299; ∴ **SAMRTNO SREBRENIČKO LJETO '95**, str. 49-52.

U toku noći između 13. i 14. jula, "**prilikom evakuacije zatvorenika u pravcu škole u Grbavcima, general Mladić je viđen kako daje upustva svojim vojnicima**" (**OPTUŽNICE ...**, str. 75). On je 14. jula "**bio prisutan u školi u Grbavcima, gdje se još jednom obratio zatvorenicima. Nakon njegovog odlaska odmah je uslijedio transfer zatvorenika prema mjestu pogubljenja. Na tom ga je mjestu opazio kasnije, predveče, svjedok A, jedan od onih koji je preživio masovna pogubljenja**" (Isto).

O zločinu genocida nad Bošnjacima u Grbavcima značajne podatke prikupili su Honig i Both. S tim u vezi, oni pišu sljedeće: "'**Četnici su nas izvodili iz kamiona jednog po jednog**; **morali smo da držimo ruke iza glave i vičemo,** '*Živjela Srbija*! *Srebrenica jc srpska*!'

Muškarci su odvedeni u velike učionice. Drugi su nagurani u jednu sportsku dvoranu. Tokom dana i večeri, pojedinci i manje grupe odvođeni su na ispitivanje, premlaćivanje i pojedinačne likvidacije.

Muškarcima je naređeno da se svuku do pasa i skinu cipele. U učionici, kad je pao mrak, prisjeća se isti preživjeli: '*Bilo nam je naređeno da istrčimo u hodnik. Trčali*

smo bosi na podu prelivenom krvlju. Vidio sam oko dvadeset leševa blizu ulaznih vrata. Tukli su nas dok smo se penjali u kamione s rukama vezanim iza leđa. Ušao sam u kamion koji je bio samo napola pun. Četnici su vikali da bi natovarili više još više ljudi na kamion, sve dok nije bio pretrpan, a onda su zatvorili zadnji dio. Naredili su svima da sjednu, ali nismo mogli, jer su ljudi, ruku vezanih na leđima, bili toliko nagurani. Četnici su počeli da pucaju na ljude da nas natjeraju da sjednemo'.

Teror je održavan na konstantnom nivou.Cilj - naštoje ukazivalo prisilno trčanje, premlaćivanje i vika - bio je da se proces likvidacije učini nezadrživim i brzim. Niko, pa ni dželati, nije imao priliku da dovede u pitanje taj proces. Svijest veličine konačnog užasa koji je očekivao muslimanske muškarce bila je tako otupljena. Sedamnaesto-godišnji Nedžad Avdić opisao je svoj dolazak na mjesto planiranog smaknuća: '*Kada je kamion stao, odmah smo začuli viku izvana ... Četnici su nam rekli da iziđemo, po peterica. Bio sam u sredini grupe, a muškarci naprijed nisu željeli da iziđu. Bili su prestrašeni i počeli su se gurati unazad. Ali nismo imali izbora, i kad je došao moj red da iziđem sa još pet drugih, svugdje sam vidio mrtva tijela. Jedan četnik je rekno*: '*Dođite, balije, nađite si malo mjesta*'. *Stalismo ispred četnika okrenuti leđima. Naredili su nam da legnemo, i kad sam se bacio na zemlju, začuo sam pucnje. Pogođen sam u desnu ruku, a tri metka prošla su mi kroz desnu stranu tijela. Ne sjećam se da li sam na zemlju pao onesviješćen. Ali sjećam se da sam bio uplašen, misleći da ću uskoro biti mrtav ili da će me pogoditi još neki metak. Mislio sam da će uskoro sve biti gotovo. Dok sam ležao tamo, čuo sam druge kako vrište i ječe ...*

Prilikom jednog od slijedećih smaknuća osjetio sam oštar bol u nozi ... Čovjek do mene je ječao, i jedan četnik je naredio drugima da provjere koja tijela su još topla. '*Zatjeraj metak u svaku glavu, čak i ako su hladni.*' *Drugi četnik je odvratio.* '*Jebi im majku. Svi su mrtvi*!'

Samo jedan četnik prišao je gomili i pucao u čovjeka do mene, a ja sam osjetio kako me kamenčići udaraju u gornji dio desne ruke. Nastavio je sa svojim poslom dok nije završio. Kasnije sam čuo kako kamion odlazi. Nisam znao šta da radim. Prvo sam mislio da treba da ih pozovem da me ubiju i dokrajče, ali sam odlučio da prvo pogledam okolo. Vidio smn nekog ko se micao na desetak metara od mene i upitao, '*Prijatelju, jesi li živ*?'*Avdić i njegov novopronađeni drug uspjeli su da pobjegnu sa polja smrti. Nakon više dana probili su se do bosanske teritorije. Na jednoj drugoj lokaciji za smaknuća, Mevludin Orić i Hurem Suljić također su preživjeli i pobjegli. Njima se tri dana kasnije priključio još jedan čovjek, Smail Hodžić, koji je, izgleda, bio posljednji od pet preživjelih iz masakra...*'" (J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 86-88).

S. H. (iz Cerske), jedan od preživjelih žrtava genocida u Grbavcima, iznosi stravično kazivanje: "**Strpali su nas u sportsku salu. Bila je duga 60, a široka 40 metara. Najmanje dvije i po hiljada ljudi bilo je u sali. Na mjestu gdje sam stajao ljudi su morali prolaziti pored mene kako bi izašli. Prepoznao sam Adema i njegovog sina Abida iz Hakašala, Bajru Fehratovića, Mehmedaliju Velića, Salku Hrnjića**" (∴ **SAMRTNO SREBRENIČKO LJETO '95**, str. 49-50).

U toj sali S. H. vidio je "**i oca onog momka što se ubio u šumi. Pitao me**: - '**jesil mi vidio sina**'? **Nisam imao snage da mu kažem šta se zbilo. On se predao u Potočarima i kaže da su ih tamo tukli.**

Najveći broj ("**velika većina**") zarobljenika iz Bratunca prevezen je u Zvornik ujutro 14. jula 1995. u koloni autobusa i kamiona, koja je bila duža od 1,5 km, s Mirkom Jankovićem (komandir voda Vojne policije iz Bratunca) u ukradenom holandskom transporteru na čelu. Toga dana mnogo zarobljenika je pritvoreno u školama i fiskulturnim salama na području Zvornika.[638]

Po tri reda su izlazila da piju vodu. Na silu su nam sipali vodu u usta. Dvojica te drže, a jedan sipa. Kad je piješ, ništa se ne osvježiš, a mi smo bili tako žedni! Poslije, kada su nas potrpali u kamione počeli smo kihati i kašljati. Jedva gledaš na oči. To je bila sigurno neka droga. Oko devet sati, u petak naveće poveli su i mene u jednoj grupi na strijeljanje. Okrenuo sam se i pogledao iza sebe, sala je bila prepolovljena. Vezali su nam oči i strpali su nas na kamion. Išli smo makadamskim putem, a iza nas auto. Svukao sam malo povez sa očiju i vidio u autu Ratka Mladića u pratnji dvojice četnika. Vidjeli su da ih gledam i zapucali su u vazduh. Mislio sam da je došao kraj života.

Kad smo došli na mjesto strjeljanja, skočio sam sa kamiona i svukao povez sa očiju. Vidim livada je puna strijeljanih ljudi. Dovedoše i nas do tih mrtvih. U dva reda smo bili poredani i okrenuti leđima od četnika. S lijeve strane je stajao bager žute boje. Ja sam stao do onih strijeljanih. Uhvatio sam se rukom za hamajliju i prije nego što su zapucali, pao sam među mrtve. Oko mene vika i galama na sve strane. Čujem komande: **- Pali, pa opet - pali!Mlađi su dozivali roditelje, stariji su dozivali djecu. Pomoći nije bilo**.

Ležao sam nepomično između leševa, kad čujem četnici pitaju: **- Imali ko ranjen, da ga vozimo u bolnicu**? **Kako bi se ko javio oni bi prilazili i dokrajčili ga. Ja sam šutio. Onaj što je pao preko menebio je još živ. Prišli su i dokrajčili ga. Trzao se i zbacio mi cipelu s noge. Prestali su pucati. Čujem kako se smiju i pričaju. Došao je ponovo kamion, a onda se upalio bager i počeo zgrtati i drobiti mrtve. Došao je gotovo do mene i mislim sad će me zdrobiti. Bolje bi bilo da su me metkom ubili. Najednom, bager stade i iz njega izađe visok, krupan čovjek i zapali cigaru. Ja sve vidim, jer obasjava svjetlo od reflektora. Okrenu se i ode prema grupi četnika koji su strijeljali novu grupu. Pomislim, sad je pravi čas. Skinuo sam jednog sa sebe i našao cipelu, te počnem puzati prema šumi, sve preko mrtvih. Dopužem tako do žičane ograde, ali što je najgore, ne mogu, prestati kihati i kašljati od vode što sam pio u sali.**

U šumi me primjeti patrol četnika, ali sam se ipak nekako uspio sakriti. Lutao sam kroz šumu sve do pruge Zvornik - Tuzla. Opet su me primjetili i pucali za mnom.

Sreo sam sutradan Hurema Suljića iz Sućeske i on je pobjegao sa strijeljnja. Kasnije su nam se pridružili Rifet Hajdarević i Mevludin Orić. Jedanesti dan od pada Srebrenice uspjeli smo preći na slobodnu teritoriju u selu Nezuk. Prešli smo nas trojica, Hurem, Mevludin i ja. Rifeta smo izgubili u blizini linije" (Isto, str. 50-52).

[638] **ICTY**, Predmet br. IT-02-60-PT, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice Momira Nikolića, 6. maj 2003.

Pripadnici Vojske i/ili MUP-a "Republike Srpske" su 14. jula (poslijepodne) između 1.500-2.000 zarobljenika s mjesta zatočenja u Bratuncu i okolini prevezli u **Petkovce** i zatočili u sali **osnovne škole**, gdje su ih udarali, tukli, zlostavljali i pucali u njih iz automatskog oružja. Zarobljenicima su žicom vezali ruke na leđima, natjerali ih da izuju cipele, te ih u ranim jutarnjim satima 15. jula kamionima prevozili do jednog mjesta ispod **brane kod Petkovaca**, gdje je već bilo puno ubijenih koji su ležali licem prema zemlji, ruku vezanih na leđima. Okupili su ih ispod brane i po prijekom postupku likvidirali automatskim oružjem u grupi 5-10 ljudi (dva zarobljenika su preživjela strijeljanja). Ujutro 15. jula 1995. pripadnici "Vojske Republike Srpske" pomoću rovokopača i druge teške mehanizacije pokopavali su žrtve dok su likvidacije i dalje vršene.[639]

---

[639] **ICTY**, **Presuda Krstić**, paragrafi 226-232; **ICTY**, Predmet br. IT-02-60-T, Izjava o činjenicama kako ih je naveo Dragan Obrenović, str. 16652; **ICTY**, Predmet br. IT-02-60-PT, Tužilac protiv Vidoja Blagojevića, Dragana Obrenovića, Dragana Jokića i Momira Nikolića, paragraf 46.7; **ICTY**, Predmet br. IT-02-57-I, Tužilac protiv Vujadina Popovića, 26. mart 2002, paragrafi 32.7-32.8; **ICTY**, Predmet br. IT-98-33-I, Tužilac protiv Vinka Pandurevića, paragraf 24.6; **ICTY**, Tužilac protiv Dragana Obrenovića, PRESUDA O KAZNI, 10. decembar 2003, paragraf 73; **KOMISIJA** Vlade Republike Srpske, str. 16-17; **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …**, paragraf 367; **OPTUŽNICE ...**, str. 70-71 i 299.

Poslijepodne 14. jula 1995. **muškarce i dječake su**, prema kazivanjima svjedokâ, "**iskrcali iz kamiona i zatvorili u školu u Petkovcima. Dok su bili zatvoreni u učionici, došli su vojnici i zatražili da izađu muslimani sa određenih područja. Kada su ih izveli, svjedok je čuo udarce i jauke i više ih nije vidio. Kad je pao mrak, grupe muškaraca izvođene su pred školu poslije čega bi odejknula rafalna paljba. Svjedoka B-1401 i druge zatočenike iz škole u Petkovcima ukrcali su silom u kamion i odveli ih nedaleko od brane kod Petkovaca. Odlazeći iz škole u Petkovcima, svjedok je vidio gomilu tijelaljudi koje su prije toga ubili ispred škole. Kada se kamion zaustavio, zatvorenici su začuli pucnje. Zatvorenike su prozivali radi strijeljanja u grupicama od po pet. Kada su svjedoka i druge iz njegove grupe prisilili da izađu iz kamiona, rečeno im je 'da nađu mjesto sebi'. Sa desne strane kamiona svjedok je vidio leševe koji su ležali u više redova. Muškarcima je rečeno da legnu, a onda su otvorili vatru. Svjedok je potom čuo kako iz kamiona izvode i ubijaju i druge grupe muškaraca. Kada su prestali pucati, vojnici su pregledali tijela kako bi se uvjerili da su svi mrtvi; ponovo su pucali na svakog koga bi našli živog. Kad je kamion otišao, svjedok je podigao glavu i vidio mnogo leševa, ali nije bio siguran koliko**" (ICTY, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM, **TUŽILAC PROTIV SLOBODANA MILOŠEVIĆA,** *ODLUKA PO PRIJEDLOGU ZA DONOŠENJE OSLOBAĐAJUĆE PRESUDE*, 16. juni 2004, paragraf 211).

U Beogradu je 15. jula 1995, u vrijeme dok su velikosrpski agresor i njegovi kolaboracionisti izvodili operaciju likvidacije zarobljenika, kod Slobodana Miloševića održan **tajni sastanak**, na kome su prisustvovali: Carl Bildt (mirovni predstavnik Evropske unije), Torvald Stoltenberg (predstavnik UN-a na Međunarodnoj konferenciji), Yasushi Akashi (specijalni predstavnik generalnog sekretara UN-a) i Rupert Smith (komandant snaga UN-a u Bosni i Hercegovini). Na sastanku je, na zahtjev Bildta, bio i general Mladić, koji je rukovodio i komandovao zauzimanjem Srebrenice i genocidom nad Bošnjacima.[640] Nažalost, nijednog od prisutnih nisu interesovali zarobljeni Bošnjaci.

Vojska i/ili MUP "Republike Srpske" su 14. jula 1995. oko 1.200 zarobljenika iz Bratunca autobusima prevezli u **Pilicu** (**u salu osnovne škole**), gdje su ih, bez hrane i vode, od čega je više muškaraca umrlo od vrućine i dehidracije u fiskulturnoj sali škole, držali dvije noći.[641]

Nakon što je uspjela proći kroz Marčiće, kolona je u toku noći **14. na 15. juli 1995.** nastavila dalje prema Crnom vrhu i prešla put Zvornik – Tuzla.[642]

Kolona, u kojoj se nalazilo tridesetak ranjenika koji su nošeni na improvizovanim nosilima, u ranim jutarnjim satima 15. jula 1995 (između 4 i 5 sati) nesmetano je prešla asfaltni put na području Crnog vrha i uputila se ka lokalitetu Križevačke njive, gdje je izvršeno njeno prikupljanje. Tada je na čelu kolone bilo oko 100 boraca naoružanih lahkim pješa-

---

U **Petkovcima** su likvidaciju vršili pripadnici "Vojske Republike Srpske" iz sastava 10. diverzantskog odreda iz Vlasenice. Kamioni 6. bataljona Zvorničke brigade korišteni su za transport leševa iz škole u Petkovcima do **Brane**, gdje su ukopani u masovnoj grobnici (**ICTY**, Predmet br. IT-02-60-PT, Izjava o činjenicama kako ih je naveo Dragan Obrenović).

[640] **SREBRENICA 1995**, knjiga 1, str. 375-377; **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, 171-173; **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …**, paragraf 375. U pogledu "**veoma osjetljive prirode prisustva Mladića na sastanku dogovoreno je od strane svih učesnika da ove činjenice neće biti uopšte pominjane u javnosti**" (Isto).

[641] **ICTY**, **Presuda Krstić**, paragraf 233; **ICTY**, Predmet br. IT-02-60-T, Izjava o činjenicama kako ih je naveo Dragan Obrenović, str. 16653; **KOMISIJA** Vlade Republike Srpske, str. 17.

[642] AIIZ, Izjava Nijaza Mašića; Isto, Izjava Vejiza Šabića; Isto, Izjava Džemaila Bećirovića.

dijskim naoružanjem. Veći dio ljudstva u koloni bio je na rubu fizičke izdržljivosti. Prognanici u koloni bili su premoreni od dužeg nespavanja, iscrpljeni glađu, preplašeni od onog što su vidjeli, a primjetno je bilo djelovanje haluciniranja i iscrpljenosti,[643] zbog toga što su srpske snage na ljude koji su bježali iz Srebrenice koristili i hemijska sredstva (minobacačkim projektilima 82 mm i 120 mm, uz upotrebu sredstava za zagađivanje pitke vode) za psihohemijsko onesposobljavanje.[644]

Na desetine ljudi u koloni djelovala su hemijska sredstva, jer su osjetili uznemirenost, ošamućenost ili vrtoglavicu, zatim povraćanje, nejasan ili besmislen razgovor, haluciniranje, skidanje odjeće, mrmljanje, čupanje kose, ukočenost, komu i dr.[645]

Kolona je u jutarnjim satima 15. jula prešla komunikaciju Zvornik – Capardi i do tada nije imala borbeni dodir s prednjim linijama "Vojske Republike Srpske". Drugi dio kolone u to vrijeme bio je još ispod Udrča i kretao se prema Kamenici i dalje prema Tuzli.[646]

U poslijepodnevnim satima (oko 15.00) kolonu, koja je u tom trenutku imala preko 4.000 ljudi, jaka kiša s ledom (grad) natjerala je na brže pomjeranje ka slobodnoj teritoriji.[647]

Jedinice Drinskog korpusa, posebno 1. bratunačka i 1. milićka brigada, te Samostalni bataljon Skelani, besprijekorno su izvršavale postavljene zadatke na zarobljavanju i likvidaciji prognanih Bošnjaka. Za "**čišćenje**" i "**pretres terena**" od 15. jula 1995. posebno je bio zadužen komandant Bratunačke brigade Vidoje Blagojević. Pod njegovom

---

643 Isto.

644 AIIZ, Izjava Nijaza Mašića; Isto, Izjava Vejiza Šabića; Isto, Izjava Džemaila Bećirovića; **KOMISIJA** Vlade Republike Srpske, str. 17.

645 AIIZ, Izjava Nijaza Mašića; Isto, Izjava Vejiza Šabića; Isto, Izjava Džemaila Bećirovića.

646 AIIZ, Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srpske, Sarajevo, br. 05-2046/95, 15. juli 1995 - Zamjeniku ministra unutrašnjih poslova Republike Srpske; Isto, CJB Zvornik, broj: 01-16-02/1-205/95, 15. juli 1995 - Ministarstvu unutrašnjih poslova Republike Srpske i drugima; **KOMISIJA** Vlade Republike Srpske, str. 17.

647 AIIZ, Izjava Nijaza Mašića; Isto, Izjava Vejiza Šabića; Isto, Izjava Džemaila Bećirovića.

komandom stavljene su sve jedinice koje su bile zadužene za "**čišćenje**" **terena**.[648] Te jedinice su u narednim danima vršile "**pretres terena**" i progonile Bošnjake, posebno one koji su, nakon zasjede od 12. jula 1995. u Pobuđu, bili prisiljeni da se vrate.[649] Jedan broj se iz sigurne zone Ujedinjenih nacija kretao prema Kravici i Konjević-Polju, radi prebacivanja u rejon planine Udrč, a zatim prema Tuzli i Živinicama. U toku 15. jula više takvih grupa se predalo pripadnicima "Vojske Republike Srpske".[650]

Prva Zvornička pješadijska brigada je "**sa pridodatim ojačanjima**" vršila pripreme za blokiranje i okruženje "**neprijateljskih vojnika**" koji su se kretali od sela Planinci ka Križevićima. Također su i 1. milićka i Samostalni pješadijski bataljon Skelani dijelom snaga vršili "**pretres terena radi otkrivanja zaostalih neprijateljskih grupa**".[651]

Snage "Vojske Republike Srpske" su, radi sprečavanja prolaska grupa protjeranih iz Srebrenice, blokirale šire područje Crnog vrha i Planinaca, te djelimično prostor Kamenice i Glođanskog brda. Na području Pandurice, Planinaca, Crnog vrha, Kamenice i Glođanskog brda krilo se oko 3.000 ljudi.[652]

---

[648] **ICTY**, **Presuda Krstić**, paragraf 192; AIIZ, Pukovnik Milovanović Ignjat, str. pov. br. 03-253-103-3, 15. juli, *Angažovanje snaga na pretresu terena*, Predlog; Isto, Komanda 1. brlpbr, str. pov. br. 03-253-106, 16. juli 1995 - Komandi Drinskog korpusa i IKM Drinskog korpusa, *Redovni borbeni izvještaj*.

[649] AIIZ, Pukovnik Milanović Ignjat, Bratunac, str. pov. br. 03-253-103-3,15. juli 1995 - Komandi Drinskog korpusa i drugima - Angažovanje snaga na pretresu terena, Predlog; Isto, Centar javne bezbjednosti Zvornik, br. 01-16...205/95, 15. juli 1995 - Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srpske, Kabinet ministra Pale i drugima - Stanje u zoni Centra; Isto, Glavni Štab Vojske Republike Srpske, str. pov. br. 03/3-196, 15. juli 1995 - Predsjedniku Republike Srpske, komandama korpusa i drugima, *Stanje na ratištu*; Isto, Komanda 1. brlpbr, str. pov. br. 03-253-106, 16. juli 1995 - Komandi Drinskog korpusa i IKM Drinskog korpusa, *Redovni borbeni izvještaj*.

[650] AIIZ, Glavni štab Vojske Republike Srpske, str. pov. br. 03/3-196, 15. juli 1995 - Predsjedniku Republike Srpske, komandama korpusa i drugima, Stanje na ratištu; **KOMISIJA** Vlade Republike Srpske, str. 17.

[651] Isto.

[652] AIIZ, Komanda 1. zvorničke brigade, str. pov. br. 06/217-1, 15. juli 1995 - Komandi Drinskog korpusa, Vanredni borbeni izvještaj; **KOMISIJA** Vlade Republike Srpske, str. 17.

U zoni odgovornosti 1. zvorničke brigade 14. i 15. jula 1995. vođena je, prema **planu** "**da se pobiju zarobljenici**", **operacija ubijanja zarobljenika**. Pri tome je bilo "**ogromnih problema sa ukopavanjem strijeljanih** i **sa čuvanjem zatvorenika koje tek treba strijeljati**". Dragan Obrenović, koji je znao da se vodi **operacija ubijanja**, Ljubomir Beara, Vujadin Popović i Drago Nikolić odvodili su ljude "**gdje oni hoće**". Pri tome nisu zapisivali ništa što se odnosilo na aktivnosti "**oko operacije ubijanja**", dajući smjernice da se o tome ne smije izvještavati putem radioveze, niti da se, u vezi sa tim, išta smije snimati ili napisati.[653]

Komandant Zvorničke brigade obavijestio je Komandu Drinskog korpusa da mu "**dodatno opterećenje**" **predstavlja** "**veliki broj zarobljenika razmeštenih po školama u zoni brigade, kao i obaveze obezbeđenja i asanacije terena**", jer su mu sve snage bile angažovane i nije imao rezervi.[654]

U razgovoru s generalom Radivojem Miletićem iz Glavnog štaba "Vojske Republike Srpske" Obrenović je predložio da se kolona propusti. Međutim, general Miletić to nije odobrio i **naredio** je da se upotrijebi **sva raspoloživa vojna tehnika** da kolonu zaustavi i uništi,[655] čime se usaglasio i savjetnik ministra unutrašnjih poslova (ime nepoznato), tražeći da svim raspoloživim snagama, uključujući i **avijaciju**, **pobiju sve ljude u koloni**.[656]

---

653 **ICTY**, Predmet br. IT–02-60-T, Izjava o činjenicama kako ih je naveo Dragan Obrenović, str. 16654-16655; **KOMISIJA** Vlade Republike Srpske, str. 18; **ICTY**, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM **TUŽILAC PROTIV SLOBODANA MILOŠEVIĆA,** *ODLUKA PO PRIJEDLOGU ZA DONOŠENJE OSLOBAĐAJUĆE PRESUDE*, 16. juni 2004, paragraf 213.

654 AIIZ, Komanda 1. zvorničke pbr, str. pov. br. 06/217-1, 15. juli 1995 - Komandi Drinskog korpusa, Vanredni borbeni izvještaj; **KOMISIJA** Vlade Republike Srpske, str. 18.

655 **ICTY**, Predmet br. IT-02-60-T, Izjava o činjenicama kako ih je naveo Dragan Obrenović, str. 16655; **KOMISIJA** Vlade Republike Srpske, str. 18.

656 **ICTY**, Predmet br. IT-02-60-T, Izjava o činjenicama kako ih je naveo Dragan Obrenović, str. 16654; **KOMISIJA** Vlade Republike Srpske, str. 18. U razgovoru između pukovnika Vasića, načelnika Centra javne bezbjednosti Zvornik, i savjetnika ministra unutrašnjih poslova Republike Srpske (ime nepoznato), u vezi sa pitanjem rješavanja kolone, pri čemu je Vasić tražio odobrenje da propusti kolonu, rečeno mu je da nađe vojsku i pozove avijaciju i pobije sve ljude u koloni (Isto).

I veliki broj zatočenih Bošnjaka u Bratuncu je predstavljao "**opasnu situaciju**". Pukovnik Dragomir Vasić (načelnik Centra javne bezbjednosti Zvornik) upoznao je Obrenovića sa stanjem u Bratuncu u vezi s velikim brojem zarobljenih Bošnjaka i ukazao na činjenicu da je time stvorena opasna situacija. Tim prije, jer zbog nedovoljnog prostora neke grupe zarobljenika "**nisu mogli smjestiti preko noći i da su noć proveli u autobusima**", pri čemu su se uznemirili i počeli da ljuljaju autobuse.[657]

Prilikom prelaska linija na putu Konjević-Polje 15. jula 1995. zarobljen je veliki broj Bošnjaka.[658] Toga dana Sekretarijat Ministarstva odbrane Zvornik, u cilju **pretresa i uništenja kolone**, a na osnovu zahtjeva Komande Drinskog korpusa, str. pov. br. 05/1-241, od 15. jula 1995. "**i ukazane potrebe**", izdao je naređenje za mobilizaciju svih vojno sposobnih vojnih obveznika s teritorije općina Vlasenica, Milići, Skelani, Bratunac, Šekovići.[659]

Sve jedinice "Vojske Republike Srpske" su, u cilju uništenja "**neprijateljskih grupa**", bile uključene u operaciju "**pretresa terena**" u širem rejonu Srebrenice.[660] Pored vojske, i policijske snage "Republike Srpske" su bile aktivno uključene u hapšenje i privođenje izbjeglih.[661]

---

657 **ICTY**, Predmet br. IT-02-60-T, Izjava o činjenicama kako ih je naveo Dragan Obrenović, str. 16654; **KOMISIJA** Vlade Republike Srpske, str. 18.

658 AIIZ, Komanda 1. zvorničke brigade, str. pov. br. 06/217-1, 15. juli 1995 - Komandi Drinskog korpusa, Vanredni borbeni izvještaj; **KOMISIJA** Vlade Republike Srpske, str. 18.

659 AIIZ, Komanda Drinskog korpusa, str. pov. br. 05/1-242, 15. juli 1995 - Odseku MO opštine Vlasenica, Mobilizacija v/o, Zahtev; **KOMISIJA** Vlade Republike Srpske, str. 18.

660 AIIZ, Dnevnik …, 15. juli 1995; Isto, Pukovnik Milanović Ignjat, Bratunac, str. pov. 03-253-103-3 - Komandi Drinskog korpusa i drugima, Angažovanje snaga na pretresu terena, Predlog.

661 AIIZ, Centar javne bezbjednosti Zvornik, br. 01-16…205/95, 15. juli 1995 - Ministarstvu unutrašnjih poslova Republike Srpske, Kabinet ministra Pale; Isto, Republika Srpska, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Centar javne bezbjednosti Zvornik, Br. 196/95, 15. juli 1995, BILTEN Dnevnih događaja Centra javne bezbjednosti Zvornik na dan 14/15. juli 1995.

Kolona je u toku noći 15. na 16. juli 1995. bezbjedno prošla dio puta Križevačke njive – Baljkovica, gdje se sakrila u jednom potoku, čekajući ishod borbi na Baljkovici, koje su u to vrijeme vodile snage 2. korpusa iz Tuzle i jedna grupa naoružanih boraca koji su se kretali na čelu kolone.[662]

Jedinice iz sastava Zvorničke brigade, osim što su u rejonu Baljkovice na borbenim linijama izvršile pojačanja u ljudstvu i naoružanju, organizovale su i zasjede na više mjesta.[663]

U rejonu Marčići – Crni vrh oružane snage "Republike Srpske" angažovale su 500 vojnika i policajaca kako bi zaustavili prekinuti dio kolone (oko 2.500 ljudi), koji se iz pravca Glodi kretao prema Marčićima.[664]

I jedinice Bratunačke brigade su 15. jula 1995, po naređenju Komande Drinskog korpusa, str. pov. br. 01/4-157-5, od 13. jula 1995, vršile "**pretres terena**", pri čemu je dio snaga upućen u rejon Zvorničke brigade.[665] Toga dana, oko 11.00 sati, pukovnik Ljubomir Beara upoznao je generala Krstića "**da ima još 3.500 'paketa'**" /tj. zarobljenih Bošnjaka - prim. S. Č./, koje je morao razdijeliti, za što, kako navodi, nije imao rješenja.[666]

Dvadeset minuta kasnije "**paket**" (tj. zarobljenici) iz Bratunca stigao je na odredište.[667]

---

662 AIIZ, Komanda 1. zvorničke pbr, str. pov. br. 06/217-1, 15. juli 1995 - Komandi Drinskog korpusa, Vanredni borbeni izvještaj; Isto, Izjava Vejiza Šabića; Isto, Izjava Džemaila Bećirovića; **KOMISIJA** Vlade Republike Srpske, str. 19.

663 AIIZ, Armija RBiH, RI, Azimut 135, frekvencija 255.859 MHZ, vrijeme: 10.00 h, 15. juli 1995, Učesnici: Pandurević - 1? - Jokić - Mijatović; **KOMISIJA** Vlade Republike Srpske, str. 19.

664 AIIZ, Centar javne bezbjednosti Zvornik, Br. 01-16...205/95, 15. juli 1995 - Ministarstvu unutrašnjih poslova Republike Srpske, Kabinet ministra Pale; **KOMISIJA** Vlade Republike Srpske, str. 19.

665 AIIZ, Komanda 1. bratunačke lpbr, str. pov. br. 03-253-105, 15. juli 1995 - Komandi Drinskog korpusa, Redovni borbeni izvještaj; **KOMISIJA** Vlade Republike Srpske, str. 19.

666 AIIZ, Armija RBiH, RI, str. 200, Učesnici: pukovnik Ljubo Beara - general Krstić; **KOMISIJA** Vlade Republike Srpske, str. 19.

667 AIIZ, Armija RBiH, RI, str. 210. Vrijeme: 11.23 h, kanal 3.

Za prevoz velikog broja zarobljenih Bošnjaka komandant Drinskog korpusa, general Krstić, dobio je jedan broj autobusa i iz Ilijaša.[668]

Dragan Obrenović je u razgovoru s Ljubomirom Borovčaninom i Milošem Stuparom saznao o pogubljenim Bošnjacima na mnogim mjestima, a posebno u Kravici. On je bio siguran da su svi prisutni znali za **plan egzekucije prognanika iz Srebrenice**. U tom vremenu u Zvornik su stigli i vojnici iz Bratunca, koji su kasnije učestvovali u egzekucijama.[669]

Obrenović je upoznao komandanta Zvorničke brigade Vinka Pandurevića o **operaciji ubijanja**, u kojoj su učestvovali Beara i Popović. Pandurević je bio nezadovoljan zašto se cijela kolona ne zaustavi i uništi.[670]

Snage 2. korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine iz Tuzle su u jutarnjim satima (oko 08.00) **16. jula 1995.** izvele napad, probile linije "Vojske Republike Srpske" i spojile se s čelom kolone na širem području Baljkovice, gdje su vođene žestoke borbe. "Vojska Republike Srpske" uporno je pokušavala zatvoriti koridor, kako bi što manji broj izbjeglih prošao prema Tuzli.[671] Nakon toga su preko sredstava veze uslijedili pregovori koje su obavili Šemsudin Muminović (major 2. korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine) i pukovnik Vinko Pandurević (komandant Zvorničke brigade).[672]

---

668 AIIZ, Armija RBiH, RI, str. 211, frekvencija 784.700, kanal 3, vrijeme: 11.19 h, Učesnici: TRIŠIĆ (X) - KRLE (K) - BOGIĆEVIĆ (B) - i još jedna osoba.

669 **ICTY**, Predmet br. IT–02-60-T, Izjava o činjenicama kako ih je naveo Dragan Obrenović, str. 16654; **KOMISIJA** Vlade Republike Srpske, str. 20.

670 **ICTY**, Predmet br. IT–02-60-T, Izjava o činjenicama kako ih je naveo Dragan Obrenović, str. 16653; **KOMISIJA** Vlade Republike Srpske, str. 20.

671 AIIZ, Komanda Zvorničke pbr, str. pov. br. 06-218, 16. juli 1995 - Komandi Drinskog korpusa, *Vanredni borbeni izvještaj*; Isto, Glavni Štab Vojske Republike Srpske, str. pov. br. 03/3-197, 16. juli 1995 - Predsjedniku Republike Srpske, komandama korpusa i drugima, Stanje na ratištu; Isto, Komanda Zvorničke pbr, str. pov. br. 06-218, 16. juli 1995; Isto, Armija RBiH, RI: frekvencija 740.000/2 K, vrijeme: 22.41, 16. juli 1995, Učesnici: samo se čuje jedan; **KOMISIJA** Vlade Republike Srpske, str. 20.

672 AIIZ, Komanda Zvorničke pbr, str. pov. br. 06-218, 16. juli 1995 - Komandi Drinskog korpusa, Vanredni borbeni izvještaj; Isto, Republika Srpska, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Centar javne bezbjednosti Zvornik, br. 196/95, 17. juli 1995, BILTEN Dnevnih događaja Centra javne bezbjednosti Zvornik za dan 16/17. juli 1995; Isto, Armija RBiH, RI, Frekvencija: 740.000/2 k, vrijeme: 22.41; Isto, Armija RBiH, Frekvencija:

Oko **5.000 civila** bilo je u koridoru, od kojih je oko 3.500 uspjelo preći na slobodnu teritoriju.[673] Dogovoreni koridor (prolaz) na području Baljkovice bio je otvoren samo u trajanju od tri sata (od 14.00 do 17.00) i potpuno je istoga dana (između 17.00 i 18.00 sati) zatvoren.[674]

Nakon zatvaranja koridora oko 1.500 ljudi ostalo je u okruženju, čiji je broj iz sata u sat povećavan novopristiglim prognanicima, dostižući broj od oko 3.000. Većinu tih ljudi pripadnici oružanih snaga "Vojske Republike Srpske" su, prilikom "**pretresa terena**", zarobili i nakon toga likvidirali, što je, pored ostalog, bilo u skladu s *Operacijom* "*Krivaja 95*", koja, po ocjeni komandanta Zvorničke brigade, pukovnika Vinka Pandurevića, koju je 16. jula iznio u svom *Vanrednom borbenom izvještaju*, "**nije završena sve dok se iza linije fronta nalazi i jedan neprijateljski vojnik ili civil**".[675] Oko 1.000 Bošnjaka je narednih dana i mjeseci uspjelo stići do Tuzle.[676]

253.400, vrijeme: 19.41, Učesnici: x-y ("x" - modulacija glasa podsjeća na učesnike kao M. Malić, kapetan Zučić i sl.); **KOMISIJA** Vlade Republike Srpske, str. 20.

673 AIIZ, Izjava Vejiza Šabića; Isto, Komanda Zvorničke pbr, str. pov. br. 06-218, 16. juli 1995 - Komandi Drinskog korpusa, *Redovni borbeni izvještaj*.

Toga dana je, po procjeni Komande Zvorničke brigade, prošlo **oko 5.000 ljudi** (**boraca i civila, među kojima je bilo i žena i djece**) - AIIZ, Komanda 1. zvorničke brigade, str. pov. br. 06-218, 16. jula 1995 - Komandi Drinskog korpusa, *Vanredni borbeni izvještaj*. Prema Glavnom Štabu "Vojske Republike Srpske" od 16. jula 1995. kroz koridor je prošlo "**oko 7.000, uglavnom, nenaoružanih civila** (**žene, dece, muškaraca**)" - AIIZ, Glavni Štab Vojske Republike Srpske, str. pov. br. 03/3-197, 16. juli 1995 - Predsjedniku Republike Srpske, komandama korpusa i drugima, *Stanje na ratištu*.

674 **ICTY**, Predmet br: IT-02-60-T, Izjava o činjenicama kako ih je naveo Dragan Obrenović, str. 16652; **KOMISIJA** Vlade Republike Srpske, str. 20.

675 AIIZ, Komanda Zvorničke pbr /pješadijske brigade/, str. pov. br. 06-218, 16. juli 1995 - Komandi Drinskog korpusa, *Vanredni borbeni izvještaj*.

Navedenu genocidnu politiku i praksu krajnjeg cilja *Operacije* "*Krivaja 95*" potvrđuje, pored ostalog, i presretnuti (telefonski) razgovor od 17. jula 1995, u 06.15 sati, u kome su učestvovali visoki oficiri Vojske Jugoslavije: general Krstić (komandant Drinskog korpusa "Vojske Republike Srpske", pukovnik Vinko Pandurević (komandant Zvorničke brigade) i kapetan Milorad Trbić (referent u organu za bezbjednost i obavještajne poslove Zvorničke brigade). Naime, u toku razgovora, pored ostalog, na Krstićevo pitanje: "**Jeste li pobili Turke gore**?", Trbić je odgovorio "**Uglavnom jesmo**" (Sud Bosne i Hercegovine, Predmet br. : X-KR-07/386, PREDMET TUŽILAŠTVA BOSNE I HERCEGOVINE protiv MILORADA TRBIĆA, **PRESUDA**, 16. oktobar 2010, paragraf 673).

676 AIIZ, Izjava Nijaza Mašića.

Šesnaestog jula 1995. na **Vojnoj ekonomiji Branjevo** je, prema utvrđenom obrascu, ubijeno oko 1.200 zarobljenih Bošnjaka, koji su 14. jula 1995. odvezeni u Pilicu, nakon čega su ih prozvali da izađu iz škole, ukrcali u autobuse ruku vezanih na leđima i odvezli na Vojnu ekonomiju Branjevo, gdje su ih postrojavali u grupama od deset i strijeljali. Poslije toga rovokopač je pokupio leševe.[677]

Istoga dana (oko 15 sati) izvršena je još jedna egzekucija zarobljenih. Tada su pripadnici Bratunačke brigade, zajedno sa drugim pripadnicima Vojske i MUP-a "Republike Srpske", u zgradi **Doma kulture u Pilici** po

---

[677] **ICTY**, **Presuda Krstić**, paragrafi 233-243; **KOMISIJA** Vlade Republike Srpske, str. 20; **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …**, paragrafi 362-363; J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 88-89. Likvidaciju zarobljenih na **Vojnoj ekonomiji Branjevo** izvršili su pripadnici "Vojske Republike Srpske" iz sastava bijeljinskog voda 10. diverzantskog odreda, zajedno sa odabranim vojnicima iz Bratunca - Bratunačke pješadijske brigade (**ICTY**, Predmet br. IT-02-60-T, Izjava o činjenicama kako ih je naveo Dragan Obrenović).

U zločinu genocida na **farmi Branjevo** učestvovao je, pored ostalih, i Dražen Erdemović, pripadnik 10. diverzantskog odreda Glavnog štaba "Vojske Republike Srpske". S tim u vezi, on je, nakon što se dobrovoljno predao ICTY-u, predočio (1996) detaljno svjedočenje o ubistvima u kojima je lično učestvovao: "**… Dalje se prisjeća kako su na farmu počeli pristizati autobusi sa Bošnjacima, jedan po jedan, i kako je jedan od komandanata tada naredio njemu i njegovoj jedinici da 'pogubi te ljude, da ih strijelja'. Zapamtio je da je ukupno stiglo između 15 i 20 autobusa, dovozeći muškarce od 17 do 70 godina starosti. Muškarci iz prvog autobusa su imali povez preko očiju i vezane ruke. Ostali nisu imali povezane oči, niti vezane ruke.**

363. Dok su autobusi pristizali, Erdemovićevoj jedinici se pridružila još jedna grupa vojnika iz Bratunačke brigade. Ovi vojnici su počeli tući civile motikama. 'Tjerali su ih da kleknu i da se mole na muslimanski način pognute glave', nastavio je Erdemović. Zaključio je da su time nastojali poniziti ove ljude prije nego ih pogube. Erdemović je naglasio da se pokušao izvući iz predstojećih ubistava, navodeći: 'Naprosto mi je bilo žao tih ljudi. Nisam imao nikakvog razloga da pucam na njih. Nisu mi učinili ništa nažao.' No, napomenuo je da je unatoč tome morao ubijati, jer je prijetila mogućnost da i sam bude pogubljen ako odbije da izvrši naređenje, da je čak i vozačima autobusa bilo naređeno da ubiju barem po jednu osobu 'da ne bi mogli svjedočiti'. Erdemović vjeruje da su pripadnici 10. diverzantskog voda zajedno sa vojnicima iz, - pretpostavljao je - Bratunačke brigade, toga dana postrojili između 1.000 i 1.200 muškaraca na farmi kraj Pilice i sistematski ih poubijali, u čemu je i sam učestvovao. Kada su ga upitali koliko ljudi je lično ubio, odgovorio je: 'Radije ne bih da znam koliko sam ih ubio.' Međutim, tom ubijanju nije bilo kraja" (**IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …**, paragrafi 362-363).

prijekom postupku automatskim oružjem likvidirali oko 500 Bošnjaka.[678] Sljedećeg dana pripadnici Zvorničke brigade pokupili su leševe žrtava, prevezli ih na Vojnu ekonomiju Branjevo i pokopali u masovnu grobnicu.[679]

Također, oko 16. jula 1995. "Vojska Republike Srpske" je likvidirala više stotina zarobljenih (oko 500) na osami u blizini **Kozluka** i pokopala ih u obližnju masovnu grobnicu.[680]

---

678 **ICTY**, **Presuda Krstić**, paragrafi 244-248; **ICTY**, Predmet br. IT-02-57-I, Tužilac protiv Vujadina Popovića, 26. mart 2002; **ICTY**, Predmet br. IT-98-33-I, Tužilac protiv Vinka Pandurevića, Izmijenjena i dopunjena optužnica; **ICTY**, Predmet br. IT-02-60-PT, Tužilac protiv Vidoja Blagojevića, Dragana Obrenovića, Dragana Jokića i Momira Nikolića; **KOMISIJA** Vlade Republike Srpske, str. 20; **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …**, paragrafi 364-365.

Dražen Erdemović se "**sjeća da je nakon pogubljenja na farmi Branjevo, jedan od komandanata rekao da se u Domu kulture Pilica nalazi zatočena još jedna grupa od 500 Bošnjaka. Ovaj se put Erdemović uspio izvući od ubijanja do koga je, čini se, došlo paljbom iz lahkog ručnog oružja i ubacivanjem granata u prostoriju.**

365. Erdemović je pred ICTY-em izjavio: '**Želio sam svjedočiti da olakšam savjest i zato što se sve to dogodilo, a ja to nisam želio. Jednostavno su me natjerali, bio sam prisiljen i mogao sam birati između vlastitog života i života ovih ljudi**: **pa čak i da sam izabrao da pogube mene, to nimalo ne bi uticalo na sudbinu ovih ljudi. O njihovoj sudbini je odlučio neko na mnogo višem položaju od mene. Kao što sam već napomenuo, to prevazilazi moje shvatanje, mislim, to mi je potpuno uništilo život i zato sam svjedočio.**' **Vrijedno je imati na umu da je Erdemović, bosanski Hrvat, jedini izvršilac pogubljenja od 14. do 17. jula koji se sam predao. ICTY je rekonstruisao tok zločina izvršenog u tom periodu pomoću nalaza forenzičara upotrebljenih da se potkrijepe svjedočenja šačice ljudi koji su preživjeli masovna pogubljenja**" (**IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …**, paragrafi 364-365).

679 **ICTY**, Predmet br. IT-02-60-PT, Tužilac protiv Vidoja Blagojevića, Dragana Obrenovića, Dragana Jokića i Momira Nikolića, paragraf 46.11; **ICTY**, Predmet br. IT-02-57-I, Tužilac protiv Vujadina Popovića, 26. mart 2002, paragraf 32.11; **KOMISIJA** Vlade Republike Srpske, str. 20.

680 **ICTY**, **Presuda Krstić**, paragrafi 249-253; **ICTY**, Predmet br. IT-02-60-PT, Tužilac protiv Vidoja Blagojevića, Dragana Obrenovića, Dragana Jokića i Momira Nikolića, paragraf 46.12; **ICTY**, Predmet br. IT-02-57-I, Tužilac protiv Vujadina Popovića, 26. mart 2002, paragraf 32.1; **KOMISIJA** Vlade Republike Srpske, str. 20; **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …**, paragraf 368.

Drinski korpus je 16. jula 1995, u cilju uništenja Bošnjaka u koloni, koja se kretala iz Srebrenice, dobio pomoć i od jedinica iz 1. krajiškog korpusa "Vojske Republike Srpske".[681]

Ministarstvo unutrašnjih poslova "Republike Srpske" je 16. jula 1995, ojačanim patrolama obezbjeđivalo komunikaciju Drinjača – Milići, kako bi onemogućio izvlačenje izbjeglih prema Udrču.[682]

Na području Pobuđa 16. jula 1995. bilo je oko 2.000 izbjeglih koji su se krili po šumama. Od tog broja blokiranih ljudi rijetko se ko uspio izvući do Tuzle.[683]

Na cijelom prostoru od Srebrenice do Baljkovice na svakom mjestu su ležali ubijeni Bošnjaci koje su vojnici "Vojske Republike Srpske" likvidirali nakon njihove predaje.[684]

"Vojska Republike Srpske" je vršila "**trijažu**" (šifra za likvidacije) zarobljenih, što su organizovali pukovnici Beara i Cerović.[685] Masovno pogubljene zarobljene civile pripadnici "Vojske Republike Srpske" su odmah na licu mjesta zatrpavali.[686]

Razbijene grupe civila koje nisu uspjele preći cestu u Konjević-Polju vratile su se na područje Srebrenice i pokušale preći u Žepu.

---

681 AIIZ, Komanda 1. krajiškog korpusa, str. pov. br. 264-I/95,16. juli 1995 - Komandi 9. OG na znanje i 16. kmtbr na izvršenje, Upućivanje jedinice jačine pč iz 16. kmtbr za ispomoć 1. lpbr.

682 AIIZ, Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srpske, RDB - Sarajevo, broj: 05-2064/95, 16. juli 1995 - Zamjeniku ministra unutrašnjih poslova Republike Srpske i Ministarstvu unutrašnjih poslova Republike Srpske RJB - rukovodiocu.

683 AIIZ, Komanda 1. brlpbr, str. pov. br 03-253-106, 16. juli 1995 - Komandi Drinskog korpusa, Redovni borbeni izvještaj; Isto, Armija RBiH, RI: frekvencija 740.000/2 K. vrijeme: 13.00, 16. juli 1995. Učesnici: samo jedan se čuje; **KOMISIJA** Vlade Republike Srpske, str. 21.

684 **ICTY**, Predmet br. IT–02-60-T, Izjava o činjenicama kako ih je naveo Dragan Obrenović, str. 16652.

685 AIIZ, Armija RBiH, RI, frekvencija 784.650 MHz, kanal 3, vrijeme: 11.11, 16. juli 1995, Učesnici: puk. Ljubo Beara - Cerović - X.

686 AIIZ, Armija RBiH, RI, frekvencija 836.000 MHz, kanal 04, vrijeme: 08.30, 16. juli 1995, Učesnici: NN-muška osoba i izvjesni Grujo.

General Mladić je, u cilju njihovog uništenja, komandantu Milićke brigade (Milomiru Nastiću) izdao naredbu da "**ne smije ništa proći**".[687]

Sredinom jula 1995. srpske snage su na lokalitetu Bišina, udaljenom 12 km od Šekovića, likvidirale preko 60 Bošnjaka. Na užem lokalitetu pod nazivom Krajevi, u dubini šume, ubijeno je 39 Bošnjaka (35 muškaraca i 4 djece - svi su identifikovani).[688] U neposrednoj blizini navedenog lokaliteta - u pećini (prirodnoj jami) ubijeno je preko 20 Bošnjaka (prilikom ekshumacije pronađena su 34 skeleta, slučaja - do 31. decembra 2009. nije identifikovana nijedna ekshumirana osoba).[689]

Brojne jedinice Vojske i MUP-a "Republike Srpske" su tokom jula i augusta 1995, kao i kasnije, vršile "**pretrese terena i zasednim dejstvima**" sprečavale "**prolaz muslimana iz bivše enklave Srebrenica prema Tuzli i Kladnju**", pri čemu su mnogi Bošnjaci zarobljeni i na licu mjesta sistematski likvidirani.

Srpske snage su i **17. jula 1995.** nastavile s akcijom zarobljavanja Bošnjaka. Vršeći "**pretres terena**", "Vojska Republike Srpske" je toga

---

[687] AIIZ, Armija RBiH, RI, frekvencija 784.650 MHz, kanal 9, vrijeme: 15.22, 16. juli 1995, učesnici: Nastić - 01 (X) vjerovatno Mladić.

[688] Smail Čekić – Meldijana Arnaut-Haseljić – Bećir Macić, **MASOVNE GROBNICE U BOSNI I HERCEGOVINI - SIGURNA ZONA UJEDINJENIH NACIJA SREBRENICA**, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2010, str. 594-598; **ICTY**, Predmet IT-09-92-PT, TUŽILAC PROTIV RATKA MLADIĆA, ČETVRTA IZMIJENJENA OPTUŽNICA, 16. decembar 2011, str. 41. Žrtve otkrivene u masovnoj primarnoj grobnici Bišina - imale su poveze na rukama žicom, a neke i na očima. Sve žrtve su ekshumirane i identifikovane (S. Čekić – M. Arnaut-Haseljić – B. Macić, nav. dj., str. 594-597).

[689] S. Čekić – M. Arnaut-Haseljić – B. Macić, nav. dj., str. 598. Murat Hurtić (istraživač i dobar poznavalac masovnih grobnica žrtava genocida, posebno na području istočne Bosne), na osnovu kazivanja više svjedoka, rekonstruisao je način ubistva žrtava genocida u spomenutoj pećini: " **… Tu ima jedna prirodna rupa, veličine dva kvadrata. Oni su tu njih dovodili i bacali ih žive u tu provaliju. Ko se opirao, ubili su ga na licu mjesta i gurnuli dolje**", pri čemu je "**nekoliko ljudi prilikom pada u jamu preživjelo**", te su "**potom tražili od zlikovaca da ih puste napolje. Međutim, oni su njima bacali bombe, mine, granate i pucali po njima. Potom, uzeli su baterijsku lampu, spuštali je i posmatrali ih odozgo. I jednog po jednog ubijali. Jedan od njih je uspio da pobjegne u jednu špilju, tu smo ga našli i tu je izdahnuo**" (http://forum.dnevniavaz.ba/showthread.php?522-quot-11juli-quot/page9).

dana zarobila više civila, među kojima je bilo i četvero maloljetne djece (od osam do četrnaest godina), koji su zatvoreni u vojnički pritvor u Bratuncu.[690]

Vršeći "**pretres terena**" i postavljajući zasjede po unutrašnjosti, gdje su se krile manje grupe Bošnjaka (od desetak, dvadeset ili pojedinačno), snage "Republike Srpske" su 17. jula likvidirale 11 lica.[691]

"Vojska Republike Srpske" je, u cilju da pobije što veći broj Bošnjaka, 17. jula 1995. pored ostalog, artiljerijom intenzivno tukla po koloni.[692]

Glavni štab "Vojske Republike Srpske" je, u cilju objedinjavanja snaga Vojske i MUP-a "Republike Srpske" ("**objedinjavanje dejstava na razbijanju muslimanskih snaga**") u "**planiranju i koordinaciji borbenih aktivnosti u blokiranju, razbijanju i uništenju zaostalih muslimanskih snaga u širem rejonu Kamenice i Cerske, … Udrča**", 17. jula 1995. u Komandu Zvorničke brigade "**vrlo hitno**" iz Glavnog štaba uputio trojicu visokih starješina za ispomoć. Od 17. jula snage Bratunačke i Milićke brigade, zatim 67. puka veze i bataljona Vojne policije 65. zaštitnog motorizovanog puka, kao i snage MUP-a, angažovane su na **operaciji pretresa terena** u širem rejonu Bratunca, Milića, Drinjače, a u zoni Bratunac – Drinjača – Milići – selo Bešići na **otkrivanju i uništenju "zaostalih muslimanskih grupa**".[693]

---

690 **ICTY**, Predmet br. IT–02-60-T, Izjava o činjenicama kako ih je naveo Dragan Obrenović, str. 16652; Isto, Republika Srpska, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Centar javne bezbjednosti Zvornik, br. 198/95, 17. juli 1995, BILTEN Dnevnih događaja Centra javne bezbjednosti Zvornik za dan 16/17. juli 1995; Isto, Dnevni izvještaj, 17. juli 1995; Isto, Komanda 1. bratunačke brlpbr, pov. br. 03-253-106/1, 17. juli 1995 - Komandi Drinskog korpusa; Isto, Glavni Štab Vojske Republike Srpske, str. pov. br. 03/3-198, 17. juli 1995 - Predsjedniku Republike Srpske, komandama korpusa i drugima, Stanje na ratištu; **KOMISIJA** Vlade Republike Srpske, str. 21.

691 AIIZ, Armija RBiH, RI, frekvencija: 84.700 MHz, kanal 3, vrijeme: 06.25, Učesnici: X - Obrenović.

692 AIIZ, Armija RBiH, RI, frekvencija 740.000, vrijeme: 09.50, Učesnici: X - drugi se ne čuje.

693 AIIZ, Glavni štab Vojske Republike Srpske, str. pov. br. 03/4-1670, 17. juli 1995 - Komandi Drinskog korpusa, *Objedinjavanje dejstava na razbijanju muslimanskih snaga*.

Jedinice 1. bratunačke lake pješadijske brigade (3. i 4. pješadijski bataljon) i mobilisano ljudstvo iz radne obaveze, te policijske snage, **18. jula 1995.** vršile su "**pretres terena**" na području Pobuđa, Glogove, Hrnčića, Konjević-Polja, te s obje strane komunikacije Milići – Drinjača.[694] Malobrojne grupe su se pokušavale izvući iz rejona Pobuđa i Konjević-Polja u pravcu Cerske i Kušlata prema Tuzli.[695]

Komandant Zvorničke brigade (Vinko Pandurević) izdao je 18. jula naredbu da se svi zarobljeni (koji se pronađu) u njegovoj zoni odgovornosti odmah likvidiraju. S tim u vezi, on je zabranio da se zarobljenici privode, već da se odmah na licu mjesta ubijaju. Tako su, u skladu s tom naredbom, svi oni koji su prilikom "**pretresa terena**" pronađeni ubijani na licu mjesta sve do 21. jula 1995, kada je Pandurević promijenio navedenu naredbu.[696]

Cijelog dana 18. jula 1995. "Vojska Republike Srpske" je radila na pronalaženju, hapšenju i likvidaciji Bošnjaka. U ranim jutarnjim satima

---

Ekipu Glavnog štaba "Vojske Republike Srpske" sačinjavali su sljedeći pukovnici: Neđo Trkulja, Milovan Stanković i Bogdan Sladojević. Za komandovanje "**svim navedenim snagama u izvršenju napred navedenog zadatka**", general Mladić je odredio potpukovnika Dragomira Keserovića, referenta za Vojnu policiju iz Uprave bezbjednosti Glavnog štaba "Vojske Republike Srpske" (Isto).

Rok za izvršenje zadatka bio je "**do 20,00 časova 19. 07. 1995. godine**". Rukovođenje borbenim dejstvima vršeno je s Komandnog mjesta bataljona Vojne policije 65. zaštitnog motorizovanog puka.

Uporedo s "**pretresom terena**", naređena je i asanacija terena, za što su komandanti brigada angažovanih na pretresu terena bili u obavezi da preko nadležnih općinskih organa obezbijede ljudstvo iz civilne zaštite (Isto).

694 AIIZ, Komanda 1. bratunačke lpbr, str. pov. 03/253-107, 18. juli 1995 - Komandi Drinskog korpusa, Redovni borbeni izvještaj; Isto, Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srpske - RDB Sarajevo, br. 05-2097, 18. juli 1995 - Zamjeniku ministra unutrašnjih poslova Republike Srpske i drugima; **KOMISIJA** Vlade Republike Srpske, str. 21.

695 AIIZ, Komanda 1. bratunačke lpbr, str. pov. 03/253-107, 18. juli 1995 - Komandi Drinskog korpusa, Redovni borbeni izvještaj; **KOMISIJA** Vlade Republike Srpske, str. 21.

696 **ICTY**, Predmet br. IT-02-60-T, Izjava o činjenicama kako ih je naveo Dragan Obrenović, str. 16651; **KOMISIJA** Vlade Republike Srpske, str. 21.

jedna grupa od 200 lica predala se na prostoru između Nove Kasabe i Konjević-Polja.[697]

Tada se na širem području Pobuđa krilo oko 500 ljudi koji su se pokušavali izvući prema Žepi, zatim Srbiji ili preko Udrča za Tuzlu.[698]

Jedinice 1. zvorničke brigade organizovale su **blokadu i uništenje** "**zaostalih muslimanskih snaga**", kao i "**pretres terena, sa pridodatim jedinicama na pravcu Baljkovica – Četino brdo – Crni vrh – Perunika – Lisina**". Pri tome su "**pretres terena**" na području Kamenice vršile jedinice Ministarstva unutrašnjih poslova.[699]

I na području Kamenice krila se jedna grupa Bošnjaka, koja je zarobljena 18. jula 1995, među kojima su bila i dva civila stara oko 80 i 81 godinu.[700]

"Vojska Republike Srpske" je i 18. jula upotrebljavala nedozvoljena borbena sredstva (hemijska borbena sredstva - granate za minobacače kalibra MB 82 mm).[701]

---

697 AIIZ, Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srpske - RDB Sarajevo, br. 05-2085/95, 18. juli 1995 - Zamjeniku ministra unutrašnjih poslova Republike Srpske i drugima; **KOMISIJA** Vlade Republike Srpske, str. 21.

698 AIIZ, Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srpske - RDB Sarajevo, br. 05-2097/9, 18. juli 1995 - Zamjeniku ministra unutrašnjih poslova Republike Srpske i drugima; **KOMISIJA** Vlade Republike Srpske, str. 21.

699 AIIZ, Komanda 1. zvorničke brigade, str. pov. br. 06-223, 18. juli 1995 - Komandi Drinskog korpusa, Redovni borbeni izvještaj; Isto, Armija RBiH, RI, frekvencija 836.000, kanal 4, vrijeme: 08.50; Isto, Armija RBiH, RI, kanal 4, vrijeme: 13.10, Učesnici: izvjesni Mlađo i osoba X u razgovoru s Budimirom; **KOMISIJA** Vlade Republike Srpske, str. 21.

700 AIIZ, Komanda 1. zvorničke brigade, Obavještajni organ, str. pov. br. 17/104, 18. juli 1995 - Komandi Drinskog korpusa, Obavještajni izvještaj; Isto, Armija RBiH, RI, 18. juli 1995, str. 298; Isto, Komanda 1. zvorničke brigade, Obavještajni organ, str. pov. br. 17/104, 18. juli 1995 - Komandi Drinskog korpusa, Obavještajni izvještaj (rukopis); Isto, Armija RBiH, RI, kanal 17, vrijeme: 09.05, 18. juli 1995, str. 284; Isto, Armija RBiH, RI, frekvencije: 784.650 i 817.125, kanali: 3 i 4, vrijeme: 14.32, Učesnici: Janković - pukovnik Đurđić, 18. juli 1995.

701 AIIZ, Armija RBiH, RI, frekvencija 784.700 MHz, kanal 6, vrijeme: 20.57, Učesnici: X-Y (preko Zlatara).

Na području Planinci – Baljkovica "Vojska Republike Srpske" je 18. jula 1995. u jutarnjim satima likvidirala 20 Bošnjaka. Na lokacijama Crni vrh – Potočani – Planinci – Baljkovica u okruženju je bilo oko 150 lica.[702]

U Srebrenici su 18. jula 1995. zarobljena dva Bošnjaka starije dobi.[703]

U toku dana **19. jula 1995.** Vojska i Ministarstvo unutrašnjih poslova "Republike Srpske" nastavili su s **pretresom i blokadom terena, radi blokiranja i uništenja "zaostalih muslimanskih grupa"**. Na području zone odgovornosti Zvorničke brigade prilikom "**pretresa terena**" likvidirano je 13 i uhapšena 2 Bošnjaka.[704]

Sve raspoložive snage Ministarstva unutrašnjih poslova "Republike Srpske" koje su se nalazile u zoni Centra javne bezbjednosti Zvornik izvršile su "**pretres terena**" na području Kamenice, Jošanice, Liplja, Džafina kamena i Crnog vrha do Snagova. Tom prilikom ubijeno je 8 Bošnjaka. Tada se na području ispod stare ceste kod Snagova krilo još oko 200 Bošnjaka. Tog jutra se oko 50 lica pokušalo probiti na Panduricu, s ciljem da prođu do slobodne teritorije. U toku dana 1. četa Posebnih jedinica policije Centra javne bezbjednosti Zvornik vratila se s terena "**oko likvidacije preostalih snaga neprijatelja**", koje su se nalazile u većim grupama na području Crnog vrha, Parloga i Baljkovice.[705]

---

702 AIIZ, Armija RBiH, RI, str. 317; **KOMISIJA** Vlade Republike Srpske, str. 21.

703 AIIZ, Armija RBiH, RI, frekvencija 723.000, kanal 21, vrijeme: 18.55, Učesnici: X - Lazo.

704 AIIZ, Komanda 1. zvorničke pbr, str. pov. br. 06-224, 19. juli 1995 - Komandi Drinskog korpusa, Redovni borbeni izvještaj; **KOMISIJA** Vlade Republike Srpske, str. 22. Manje, zaostale grupe civila koje su pokušavale pobjeći iz Srebrenice, sigurne zone Ujedinjenih nacija, ubijene su na licu mjesta nakon što su zarobljene od strane srpskih snaga. Svjedok R zarobljen je 19. jula 1995. zajedno s grupom od oko 11 civila. Grupa je likvidirana na lokaciji poznatoj pod nazivom Nezuk, unutar zone odgovornosti Zvorničke brigade - spasio se samo svjedok R (**ICTY**, **Presuda Krstić**, paragraf 254).

705 AIIZ, Centar javne bezbjednosti Zvornik, br. 12-6/08-534/95, 19. juli 1995 - Ministarstvu unutrašnjih poslova Republike Srpske, Kabinet ministra i drugima; Isto, Republika Srpska, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Centar javne bezbjednosti Zvornik, br. 200/95, 19. juli 1995, BILTEN Dnevnih događaja Centra javne bezbjednosti Zvornik

Bratunačka brigada vršila je "**pretres terena**" na području Gornjih Potočara, Blječeve, Čizmića, Lehovića, Bacute i putne komunikacije Glogova – Konjević-Polje.[706]

Zvornička brigada i jedinice Ministarstva unutrašnjih poslova "Republike Srpske" su cijeli dan **20. jula 1995.** vršile "**pretres terena**" i "**uništenje zaostalih grupa**" na području Cerske, Kamenice, Pobuđa, Pandurice, Hajvaza, Caparda, Baljkovice, Potočana i Orahovca, "**gdje su angažovani svi sposobni borci**" Drinskog korpusa. Glavni borbeni zadatak tih jedinica je i dalje bio likvidacija preživjelih iz Srebrenice.[707]

U "**pretresu terena i razbijanju neprijateljskih grupa koje su ostale ili još pristižu iz pravca Srebrenice**" i dalje su angažovane brojne jedinice Vojske i policije "Republike Srpske", uključujući, pored ostalih, i četu iz 16. krajiške motorizovane brigade 1. krajiškog korpusa.[708]

Jedinice Drinskog korpusa su **21. jula 1995.** dijelom snaga vršile "**pretrese terena i zasednim dejstvima**" sprečavale "**prolaz muslimana iz bivše enklave Srebrenica prema Tuzli i Kladnju**".[709]

---

za dan 18/19. juli 1995; Isto, Republika Srpska, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Centar javne bezbjednosti Zvornik, br. 201/95, 20. juli 1995, BILTEN Dnevnih događaja Centra javne bezbjednosti Zvornik za dan 19/20. juli 1995; **KOMISIJA** Vlade Republike Srpske, str. 22.

706 AIIZ, Komanda 1. bratunačke brlpbr, str. pov. br. 03-253/108, 19. juli 1995 - Komandi Drinskog korpusa, Redovni borbeni izvještaj; **KOMISIJA** Vlade Republike Srpske, str. 22.

707 AIIZ, Komanda 1. zvorničke pbr, str. pov. br. 08-226, 20. juli 1995 - Komandi Drinskog korpusa, Redovni borbeni izvještaj; Isto, Komanda 4. drinske lpbr, br. 538/01-62, 20. juli 1995 - Komandi 1 i 2 pb, Dalje izvršavanje zadataka u zoni brigade; Isto, Republika Srpska, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Centar javne bezbjednosti, Zvornik, br. 201/95, 20. juli 1995, BILTEN Dnevnih događaja Centra javne bezbjednosti Zvornik za dan 19/20. juli 1995; Isto, Komanda 1. zvorničke pbr, str. pov. br. 06-225, 20. juli 1995 - Komandi 4. drlpbr.

708 AIIZ, Komanda 1. zvorničke pbr, br. 08-227, 21. juli 1995 - Komandi Drinskog korpusa, Redovni borbeni izvještaj.

709 AIIZ, Generalštab Vojske Republike Srpske, str. pov. br. 03/3-202, 21. juli 1995 - Predsjedniku Republike Srpske, komandama korpusa i drugima, Stanje na ratištu; Isto, Komanda 1. zvorničke pbr, str. pov. br. 08-227, 21. juli 1995 - Komandi Drinskog korpusa, Redovni borbeni izvještaj; Isto, Dnevni izvještaj, 21. juli 1995; Isto, Komanda 1. brlpbr, str. pov. br. 03-253-110, 21. juli 1995 - Komandi Drinskog korpusa, Redovni borbeni izvještaj.

Prva zvornička brigada je **22. jula 1995.** organizovala "**pretres terena**" s 3. pješadijskom četom od komunikacija Crni vrh – Orahovac ka Snagovu i Kamenici. U toku noći jedinice 4. pješadijske brigade su uočile "**neprijateljsku grupu**" koja je pokušala proći "**kroz liniju odbrane**" u Gavrićima, gdje su ubijena dva lica. U ranim jutarnjim satima jedinice 7. pješadijske brigade likvidirale su više Bošnjaka koji su se pokušavali izvući.[710]

Istoga dana su dvije čete iz sastava 1. zvorničke pješadijske brigade, u sadejstvu s četom Ministarstva unutrašnjih poslova, izvršile "**pretres terena**" na pravcu Planinci – Perunika – selo Brezik – selo Mehmedići s linije razvoja Crni vrh – Planinci – Gušteri i jedinicom iz sastava Taktičke grupe Osmaci: 1. bataljon pješadijske brigade na pravcu selo Caparde – Kosovaca – Jeremići, sa linije razvoja Donje Caparde – Crni vrh. Tom je prilikom na pravcu Planinci – Petrunka – Brezik likvidirano 10 i zarobljeno 23 Bošnjaka. Jedinice iz Taktičke grupe Osmaci na svom pravcu su zarobile 17 Bošnjaka. Jedan broj razbijenih grupa vratio se na područje Udrča jer se nisu uspjeli izvući.[711]

Jedinice 1. bratunačke lake pješadijske brigade, 1. milićke lake pjašadijske brigade, 1. zvorničke brigade i druge dijelom snaga su vršile "**pretres terena i čišćenje istog od zaostalih neprijateljskih grupa i pojedinaca**". Prva zvornička pješadijska brigada je i **23. jula 1995.** vršila **pretres terena** na području Pandurica – Mihajlovići – Tisova Kosa i Četino brdo. U zoni odgovornosti te brigade zarobljeno je 20, a u zoni Bratunačke brigade 2 lica.[712]

---

710 AIIZ, Komanda 1. zvorničke pbr, br. 08-228, 22. juli 1995 - Komandi Drinskog korpusa, Redovni borbeni izvještaj.

711 AIIZ, Komanda 1. zvorničke pbr, br. 06-229, 22. juli 1995 - Komandi Drinskog korpusa, Vanredni borbeni izvještaj; Isto, Glavni Štab Vojske Republike Srpske, str. pov. br. 03/3-203, 22. juli 1995 - Predsjedniku Republike Srpske, komandama korpusa i drugima; Isto, Komanda 1. zvorničke pbr, str. pov. br. 08-229, 22. juli 1995 - Komandi Drinskog korpusa, Vanredni borbeni izvještaj.

712 AIIZ, Komanda 1. zvorničke pbr, br. 06-230/1, 23. juli 1995 - Komandi Drinskog korpusa, Redovni borbeni izvještaj; Glavni Štab Vojske Republike Srpske, str. pov. br. 03/3-204, 23. juli 1995 - Predsjedniku Republike Srpske, komandama korpusa i drugima.

Jedan broj ranjenika iz Srebrenice koji je liječen u Zvorniku je, po naređenju generala Mladića, likvidiran **23. jula 1995**. od strane Vojne policije, kojom je rukovodio pukovnik Vujadin Popović.[713]

"Vojska Republike Srpske" je, vršeći "**pretres terena**", i **24. jula 1995.** zarobila jedan broj Bošnjaka.[714]

U periodu od **25. do 30. jula 1995.** oružane snage "Republike Srpske" su vršile "**pretres terena**", blokade i zasjede, "**u cilju otkrivanja, blokiranja i uništenja razbijenih snaga neprijatelja**". Na području Kozjaka **26. jula 1995.** zarobljena su 34 Bošnjaka - odvedeni su u logor Batković. Na području Memića **27. jula 1995.** likvidirano je 5 lica.[715]

---

[713] **ICTY**, Predmet br. IT-02-60-T, Izjava o činjenicama kako ih je naveo Dragan Obrenović, str. 1665 i 1650.

Pukovnik Pandurević je nakon 20. jula naredio Draganu Obrenoviću da obiđe stacionar u "Standardu" u Zvorniku i zarobljenike koji su tamo liječeni. Prilikom te posjete Obrenović je rekao medicinskim radnicima da će zarobljenici, nakon oporavka, biti prebačeni u Bijeljinu. Pandurević je insistirao da zarobljenici moraju biti odvedeni odatle (Isto).

Mladić je izdao naredbu da se ti pacijenti moraju likvidirati. Poslije 23. jula vojni policajci su odvezli zarobljene ranjenike i pobili ih vatrenim oružjem (Isto).

[714] AIIZ, Komanda 1. zvorničke pbr, br. 06-231, 24. juli 1995 - Komandi Drinskog korpusa, Redovni borbeni izvještaj; Isto, Glavni Štab Vojske Republike Srpske, str. pov. br. 03/3-205, 24. juli 1995 - Predsjedniku Republike Srpske, komandama korpusa i drugima; Isto, Dnevni izvještaj, 23/24. juli 1995.

[715] AIIZ, Komanda Zvorničke pbr, br. 06-232, 25. juli 1995 - Komandi Drinskog korpusa, Redovni borbeni izvještaj; Isto, Komanda 1. zvorničke brigade, br. 06-233, 26. juli 1995 - Komandi Drinskog korpusa, Redovni borbeni izvještaj; Isto, Glavni Štab Vojske Republike Srpske, str. pov. br. 03/3-206, 25. juli 1995 - Predsjedniku Republike Srpske, komandama korpusa i drugima; Isto, Komanda 1. zvorničke brigade, br. 06-234, 27. juli 1995 - Komandi Drinskog korpusa, Redovni borbeni izvještaj; Isto, Glavni Štab Vojske Republike Srpske, str. pov. br. 03/3-208, 27. juli 1995 - Predsjedniku Republike Srpske, komandama korpusa i drugima; Isto, Komanda 1. zvorničke brigade, br. 06-235, 28. juli 1995 - Komandi Drinskog korpusa, Redovni borbeni izvještaj; Isto, Centar javne bezbjednosti Zvornik, br. 01-16-02/1-232/95, 28. juli 1995 - Ministarstvu unutrašnjih poslova Republike Srpske, Kabinet ministra i drugima. Jedan broj zarobljenih Bošnjaka srpske snage su odvele u koncentracioni logor Batković, gdje su bili zatočeni mjesecima (∴ **SAMRTNO SREBRENIČKO LJETO '95**, str. 79-81, 121-122, 175 i 262).

U logoru Batković bio je, po kazivanju A. V. (iz Srebrenice), "**pravi haos. Zajedno sa ranjenicima iz Srebrenice bilo nas je oko 230 u logoru. Hrane nije bilo dovoljno,**

Centar javne bezbjednosti Zvornik angažovao je cjelokupno ljudstvo na pretresima i zasjedama, te "**svakodnevnom pronalasku muslimanskih grupa na vrlo širokom prostoru, po selima, i u samom Zvorniku, te u Srbiji - u Malom Zvorniku** (**preplivali Drinu**) ...".[716]

Zvornička brigada je **29. jula 1995.** angažovala dvije čete s oko 200 ljudi u organizaciji **pretresa i zasjede** na području Glođanskog brda.[717]

U Žepu je do 17. jula "**stigao 201 vojnik**" ("**jako su iscrpljeni, ima ih dosta lakše ranjenih**"), a do 28. jula još 500 Bošnjaka.[718] Jedan broj

---

a spavali smo na drvenim paletama umotanim u jedno ćebe. U logoru me nisu tukli vjerovatno zato što sam bio maloljetan. Razmijenjen sam sa ranjenicima i drugim maloljetnicima 29. septembra 1995. godine" (∴ **SAMRTNO SREBRENIČKO LJETO '95**, str. 300).

Srbi su jednu grupu Bošnjaka, nakon zarobljavanja, odveli u logor Batković, gdje su, tvrdi R. S., "**zatekli još oko 230 logoraša. Među njima je bilo oko 180 ljudi uhvaćenih poslije pada Srebrenice. U logoru smo bili smješteni u halama nekadašnje poljoprivredne farme. Trpili smo glad i hladnoću.**

Najteže mi je bilo ići na rad, posebno u sječu drva na Majevicu. Želja za životom je ipak nadvladala sve psihičke i fizičke napore, tako da sam izdržao pet mjeseci u logoru. Razmijenjen sam 25. decembra 1995. godine u Priboju" (Isto, str. 281).

U logoru u Batkoviću bio je zatočen i Š. J. (iz Podžeplja, Han-Pijesak) koji je, nakon 13 dana lutanja po šumi i pokušaja spašavanja, zajedno sa još 8 Bošnjaka, zarobljen i odveden u logor, o čemu pored ostalog navodi:

"**Očekivali smo maltretiranje i batine, ali se smrti nismo bojali. Poslije provedena 24 sata u Karakaju, odvode nas u logor Batković kod Bijeljine. Tu sam zatekao dosta ranjenih i izmorenih drugova iz Srebrenice. Slika tog prizora i danas je pred mojim očima. Tužna i gladna lica i beznadežni pogledi. Logoraši koji spavaju na betonu, pokriveni jednim smrdljivim ćebetom. Sve to na pragu XXI vijeka, u srcu Evrope koja je ostala slijepa i gluha na patnje Bošnjaka.**

Svakodnevni rad do iznemoglosti dovodio me je do ludila, ali volja za životom bila je jača od svega. Najmanje 150 dana sam proveo po Majevici u sječi drva. Ništa me nije slomilo i iscrpilo. Razmijenjen sam 24. decembra 1995. godine" (Isto, str. 333).

716 AIIZ, Centar javne bezbjednosti Zvornik, br. 01-16-02/1-232/95, 28. juli 1995 - Ministarstvu unutrašnjih poslova Republike Srpske, Kabinet ministra i drugima.

717 AIIZ, Komanda 1. zvorničke brigade, br. 06-237, 29. juli 1995 - Komandi Drinskog korpusa, Redovni borbeni izvještaj.

718 **KOMISIJA** Vlade Republike Srpske, str. 23.

je, nakon srpske okupacije Žepe, sigurne zone Ujedinjenih nacija, zarobljen i odveden u Srbiju - u logore Šljivovica i Mitrovo Polje, gdje su preživjeli stravu i užas.[719]

---

719 ∴ **SAMRTNO SREBRENIČKO LJETO '95**, str. 178 i 237-239. "**Kada smo stigli u logor Šljivovica u Srbiji**", navodi M. S. (iz Srebrenice), "**bili smo izloženi najtežem maltretiranju, zlostavljanju i tuči. Neke su tada odveli u drugi logor Mitrovo Polje u opštini Brus. Spavali smo na golom betonu bez prostirke. Hrana je bila loša, a obroci oskudni, tako da smo padali u nesvijest od gladi i iscrpljenosti. Logorske vlasti su nam govorile da nam ne mogu dati više hrane, jer su pod sankcijama. Mada su MKCK i UNHCR dovlačili hranu za nas, ona je tokom noći odvožena iz logora. U grašku obarenom na samoj vodi kojeg smo redovno dobijali, bilo je dosta crva. Obroke smo dobijali jedanput na dan. Na kupanju su nam puštali studenu vodu i prije nego što bi saprali sapunicu, voda je zatvorena. Gotovo smo svi imali uši i buhe. Najteže od svega je bilo kada su nas tjerali na seksualne radnje. To smo morali činiti pod prijetnjom batina, a čuvari i stražari bi to gledali i smijali se. Također, morali smo se tući međusobno, ako bi to odbili, dobijali bi batine od čuvara.**

Pored toga morali smo pjevati srpske pjesme, uzvikivati parole, 'Živio Slobodan Milošević!', psovati Aliju Izetbegovića, zavijati i lajati kao životinje i slične stvari. U logoru mi je ozlijeđena kičma od silnog zlostavljanja, tako da danas imam status logorskog invalida. Nisu svi Srbi prema nama loše postupali. Neki su izbjegavali da nas maltretiraju i zlostavljaju, zato su ih smjenjivali ili su morali plaćati novčane kazne za odbijanje poslušnosti komandantu logora.

Razmijenjen sam 10. aprila 1996. godine sa većim brojem logoraša. To je bilo moje ponovno rođenje"(∴ **SAMRTNO SREBRENIČKO LJETO '95**, str. 178).

O zločinima u logoru Šljivovica, potresno i užasavajuće kazivanje pruža S. A. (iz Srebrenice): "**Poslije pada Srebrenice krenuo sam preko šume na put užasa i smrti. Nisam se uspio probiti preko Konjević-Polja, pa sam nastavio lutanje šumom do 21. jula. Sa grupom ljudi krenuo sam prema Žepi. Do 30. jula učestvovao sam u odbrani Žepe, a poslije njene okupacije, odlučio sam krenuti preko Drine u Srbiju. Vojska Jugoslavije me zarobila 1. avgusta na karauli Jagoštica. Do predveče su nas sakupljali i onda je počelo ispitivanje i maltretiranje. Sve su nas pretresli na grub način i oduzeli su od nas sve što smo imali. Čak i kaiševe iz pantalona i šnjire iz cipela. Morali smo pisati izjave.**

U večernjim satima dovezeni su kamioni i mi smo potrpani kao stoka na njih. Cerada je zašnjirana tako da na kamionu nije bilo zraka.

Mnogi su padali u nesvijest. Na kamionu je bilo 220 ljudi. Nismo znali gdje nas voze. Prilikom izlaska iz kamiona morali smo proći između policajaca koji su nas odmah počeli tući nogama, palicama, toljagama i sl. Bili smo u Srbiji u napuštenim barakama beogradske firme 'Planum'.

Nalazio sam se u sali nekadašnje menze sa još 97 ljudi. Prvih petnaest dana smo ležali na golom betonu, a kasnije smo dobili po jedno ćebe. Svakog dana smo pojedinačno odvođeni kod inspektora na ispitivanje i pisanje izjava. Tamo su mnogi mučeni i tjerani da pišu ono što nisu učinili. Oko baraka je bilo dosta policije. Najteže nam je bilo noćom kada bi izvodili ljude i mučili ih. Tukli su nas svim sredstvima koje bi imali pri ruci, toljagama, letvama, palicama, kablovima od struje i sl. Najčešće su na mučenje izvodili one koje su u vrijeme rata bili u Srebrenici. Jedno mučenje ću pamtiti do kraja života.

Jedan policajac me izveo na ćošak barake gdje su čekala još trojica. Sa te strane bio je ulaz u menzu sa izlivena tri stepenika. Rekli su mi da tu sjednem i onda su mi počeli postavljati pitanja. Odgovarao sam. Zatim su me počeli tući nogama po bubrezima, stomaku, leđima, glavi. Obore me na zemlju i počnu me dalje šutati, dok nisam ostao bez vazduha. Jedan policajac je sa strane to vidio i oni su prestali. Opet su me vratili na stepenik. Počeli su mi postavljati nova pitanja. Bez obzira šta bih odgovorio, oni su me psovali, govorili mi da lažem i udarali me u gornje dijelove tijela. Opet sam pao. Pošto su me podigli, odlučio sam da više ništa ne govorim. Jedan od njih je repetirao pušku i naslonio mi cijev na sljepočnicu. Tražio je od mene da priznam kako sam i koliko poklao Srba. U tom momentu sam rekao:

'Ubijte me, ali me nemojte više mučiti.'

'Nećemo te ubiti oružjem, već na drugi način', rekao je jedan od njih i ponovo su me, sva četvorica, počela udarati nogama. Kada su vidjeli da se više ne mogu pomjerati, uzeli su gumeno crijevo i počeli me njime udarati preko leđa. Nakon ovoga su mi rekli da mogu ići unutra. Otpuzao sam u baraku. Tri dana poslije toga nisam mogao normalno disati. Pored ovog mučenja još sam nebrojano puta dobivao batine.

Mjesec dana sam proveo u Sali menze. Prvih petnaest dana su nas mučili glađu. Dobijali smo četvrtinu hljeba i četvrtinu ribe na dan. Kada smo počeli padati u nesvijest od gladi povećali su nam obroke, ali su oni još uvijek bili nedovoljni. Osamnaestog dana našeg boravka u logoru došao je MK CK i registrovao nas, ali se nije promijenio odnos prema nama. I dalje su nastavljena maltretiranja i ispitivanja. Sve do februara 1996. godine kupali smo se napolju hladnom vodom na snijegu, mrazu, zimi. Bilo je trenutaka kada su nas noćom izvodili napolje i tjerali nas da stavljamo glavu pod slavinu sa hladnom vodom. Inspektor je imao običaj da nas tuče pendrekom po bosim stopalima, a zatim smo morali držati noge u hladnoj vodi.

Prvih mjeseci su nam nudili da uzmemo srpska imena i mi smo se morali predstavljati kao Srbi. Da bih otišao u WC-e morao sam dići tri prsta i reći srpsko ime koje su mi nadjenuli, a onda bih dobio par udaraca pri dolasku do WC-a. Pred vratima bi stajao policajac, kojem se moraš obratiti na isti način da bi ušao u WC. To je trajalo prva dva mjeseca. Poslije tog najtežeg perioda nisu nas više tukli, ali su nas psihički uništavali.

U logoru Šljivovica kod Užica proveo sam osam mjeseci i 10 dana. Razmijenjen sam 10. aprila 1996. godine" (Isto, str. 237-239).

Krajem jula (ili početkom augusta) 1995. na području Trnova (Sarajevo, Godinjske Bare) ubijeno je 6 civila, od čega dvoje djece (svi su identifikovani).[720]

"**Razbijene muslimanske grupe**" i **30. jula 1995.** pokušavale su se izvući ka Tuzli i Saveznoj republici Jugoslaviji. Jedinice Bratunačke brigade, kao i druge iz zone odgovornosti Drinskog korpusa, uništavale su "**neprijateljske grupe pri pretresu terena**".[721]

U selu Sućeska 10. augusta ubijeno je 8 Bošnjaka. Deset dana kasnije u selu Pale, u blizini Potočara, ubijeno je oko 30 civila (svi ubijeni su izmasakrirani). Krajem augusta u okolini Spasinog Dola blizu Žepe, u zasjedi, ubijeno je 6 Bošnjaka.[722]

Manje grupe Bošnjaka su danima i mjesecima, gladne, žedne, umorne i iscrpljene, lutale po šumama, pokušavajući da se probiju do slobodne teritorije, pri čemu je najveći broj ubijen.[723] Jedna grupa (7 Bošnjaka) je 5. maja 1996, u pokušaju dolaska na slobodnu teritoriju, zarobljena kod Zvornika. Naime, grupa se predala IFOR-u i IPTF-u, koji su je, umjesto da je zaštite i pruže pomoć, predali srpskoj policiji. Grupa je odvedena u zatvor u Bijeljini, gdje je protiv njih vođen montirani sudski proces.[724]

Jedan broj Bošnjaka je, tražeći spas, uspio preći u Saveznu Republiku Srbiju (Ljubovija i Bajina Bašta), gdje ih je policija Republike Srbije

---

720 S. Čekić – M. Arnaut-Haseljić – B. Macić, nav. dj., str. 638-639; **ICTY**, Predmet br. IT-09-92-PT, TUŽILAC PROTIV RATKA MLADIĆA, ČETVRTA IZMIJENJENA OPTUŽNICA, 16. decembar 2011, str. 41.

721 AIIZ, Glavni Štab Vojske Republike Srpske, str. pov. br. 03/3-211, 30. juli 1995 - Predsjedniku Republike Srpske, komandama korpusa i drugima, Stanje na ratištu; Isto, Komanda 1. bratunačke lpbr, str. pov. br. 03-253-120, 30. juli 1995 - Komandi Drinskog korpusa, Redovni borbeni izvještaj.

722 ∴ **SAMRTNO SREBRENIČKO LJETO '95**, str. 33-35. Velid Delić i Dževad Tepić ubijeni su u blizini vodenice, na koju su Srbi ispalili zolju, a kasnije otvorili rafalnu paljbu iz automatskog oružja (Isto).

723 ∴ **SAMRTNO SREBRENIČKO LJETO '95**, str. 79-81, 129-130 i 261-262; AIIZ, Izjava Nijaza Mašića.

724 ∴ **SAMRTNO SREBRENIČKO LJETO '95**, str. 129-131.

pohapsila i (najveći broj) vratila u "Republiku Srpsku". Neki od njih su likvidirani, a drugi odvedeni u koncentracioni logor Batković, gdje su kasnije razmijenjeni.[725]

O zločinu genocida nad Bošnjacima Bosne i Hercegovine u i oko sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice, odnosno srednjeg Podrinja, jula 1995, potresno kazivanje pružio je (sedamnaestogodišnji) dječak, preživjela žrtva genocida, svjedok Tužilaštva ICTY-a u predmetu protiv *Radislava Krstića*. Naime, on se, nakon zauzimanja Srebrenice, sigurne zone Ujedinjenih nacija, jula 1995, "**predao bosanskim Srbima koji su nosili maskirne uniforme**". "**Bilo mu je naređeno da sa sebe skine odjeću koja je zaudarala po osušenoj mokraći**" i "**stane uz rub razbojišta posutog mrtvim tijelima**:

'**Ondje je bilo nekoliko srpskih vojnika … Stajali su iza naših leđa … Pomislio sam da ću brzo umrijeti, da neću dugo patiti. I pomislio sam kako moja majka neće nikad saznati gdje sam skončao …**

Neko je rekao: '**Lezite.**' **Kad smo počeli padati … započela je pucnjava … ne znam što se tada dogodilo. Nisam razmišljao ni o**

---

725 AIIZ, Republika Srpska, Obavještajno-bezbjednosna služba, Banja Luka, broj: 10-01-155/04, 13. maj 2004 - Komisiji za istraživanje događaja u i oko Srebrenice od 10. do 19. jula 1995; AIIZ, Dnevni izvještaj, 20. juli 1995; **KOMISIJA** Vlade Republike Srpske, str. 22; **ICTY**, Predmet Miroslav Deronjić, br. IT-02-61; **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 374, 476-478, 498 i 506-508; **RAPPORT DE MÉDECINS SANS FRONTIÈRES**, str. 19; V. Šabić, nav. dj., str. 178-179.

Krajem jula 1995. srpski agresor je dozvolio Međunarodnom komitetu crvenog krsta da uđe u logor Batković, gdje su registrovali 164 zatočenika iz sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice, koje su srpske snage zarobile i odvele u logor nakon zauzimanja sigurne zone (**IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 409; AIIZ, Ministry of Defence, Number: D101/95/15092, 3 August 1995 - The Speaker of the Lower House of Parliament, The Speaker of the Upper House of Parliament, *Fall of Srebrenica/dutch contribution to UNPROFOR*, str. 3). U **IZVJEŠTAJU O SREBRENICI ...** pogrešno se navodi da je Međunarodni komitet crvenog krsta u logoru Batković registrovao i 44 zatočenika iz sigurne zone Ujedinjenih nacija Žepe (**IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 409). Međutim, to nije tačno. U Izvještaju *Fall of Srebrenica/dutch contribution to UNPROFOR* Ministarstva odbrane Holandije, od 3. augusta 1995, navodi se da je Međunarodni komitet crvenog križa u Rogatici otkrio 44 muškarca iz sigurne zone Ujedinjenih nacija Žepe (AIIZ, Ministry of Defence, Number: D 101/95/15092, 3 August 1995 - The Speaker of the Lower House of Parliament, The Speaker of the Upper House of Parliament, *Fall of Srebrenica/Dutch contribution to UNPROFOR*, str. 2).

čemu … Mislio sam da je to kraj. Ne znam jesam li u tom trenutku izgubio svijest, možda sam još uvijek bio pri svijesti … Sve što znam jest da sam, ležeći, osjetio bol u desnoj strani prsa …

Pomislio sam da bih ih možda trebao pozvati da me dokrajče, jer sam osjećao jake bolove. Pomislio sam da ću, ako sad ovdje ne izdahnem, preživjeti, te da ću možda biti živ odveden i da će se moje muke samo produžiti. … U jednom trenutku … tik uz moje lice stvorila se vojnička čizma. Nastavio sam gledati, nisam zatvorio oči. Taj čovjek je prekoračio mene - bio je to vojnik - i opalio metak u glavu čovjeku koji je ležao odmah do mene. U tom sam trenutku zatvorio oči; bio sam pogođen u desno rame…

Nalazio sam se, takoreći, između života i smrti. Nisam znao želim li ostati u životu ili umrijeti. Odlučio sam ne pozvati ih da me ubiju, no u isto vrijeme molio sam Boga da dođu i da me ubiju …‘.

Nakon što su se krvnici odvezli”, dječak je “**podigao glavu i primijetio još jednog preživjelog među mrtvima. Poviknuo je prema njemu i, prevrćući se preko leševa, pokušao dopuzati do njega, a zatim je nekako uspio svoje svezane ruke primaknuti njegovim ustima kako bi ovaj mogao pregristi konopac kojim su bile vezane**: ‘**Taj čovjek na sebi je imao majicu bez rukava, zelene boje, i džemper … Skinuo ju je i razderao … Nakon što mi je povezao ranu, zaspao sam naslonivši glavu na njegova koljena, jer dugo, suviše dugo nisam spavao … Ostali smo ondje do jutra, a kad je svanulo, probudio me i upitao**: ‘**Kamo ćemo**?’ **Rekao sam**: ‘**Ne znam**.’”[726]

O likvidaciji Bošnjaka (muškaraca i dječaka) u i oko sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice, “**dovezenih na polja smrti koja su već bila prekrivena tijelima**”, značajno je i nevjerovatno kazivanje vozača “**opskrbe vojske bosanskih Srba**”, jednog od svjedoka Tužilaštva ICTY-a u predmetu protiv *Popovića i drugih*, koji je u “**vrijeme srebreničkog pokolja dostavljao hranu i piće vojnim jedinicama**”. On je

[726] Carla del Ponte - Chuck Sudetic, **GOSPOĐA TUŽITELJICA : SUOČAVANJE S NAJTEŽIM RATNIM ZLOČINIMA I KULTUROM NEKAŽNJIVOSTI**, Buybook, Sarajevo, 2008, str. 17-18.

opisao "**kako je prisustvovao pogubljenju muslimanskih dječaka i muškaraca dovezenih na polja smrti koja su već bila prekrivena tijelima**":

"**Iz te hrpe, te gomile mrtvih tijela (koja) više nisu nalikovala na ljude ... nego samo na hrpu mesa u komadima ... ispuzao je čovjek. Kažem čovjek, ali to je zapravo bio dječak od nekih pet-šest godina. To je nevjerovatno. Nevjerovatno**.

Čovjek /odnosno dijete - prim S. Č. / **je ispuzao i krenuo prema stazi, stazi na kojoj su stajali ljudi s automatskim puškama i radili svoj posao. A to je dijete išlo prema njima. Svi ti vojnici i policajci ondje, ti ljudi kojima nije (bio) problem ubiti ... odjednom su ... spustili puške i svi, do jednoga, jednostavno se sledili. Tamo je bilo samo jedno dijete ... nevino, slatko dijete ... prekriveno komadima utrobe drugih ljudi ...**

Jedan oficir ... siguran sam da je bio pukovnik ili poručnik ... A bio je ... neopisivo arogantan ... okrenuo se ljudima, vojnicima, i kazao: '**Šta čekate**? **Hajde, dokrajčite ga**.' **A ti isti ljudi kojima malo-prije nije bio problem ubiti ljude, kazali su mu**: '**Gospodine, imate pištolj, zašto ga vi ne biste dokrajčili**? **Samo izvolite, jer mi to ne možemo učiniti**.' **Svi su oni ... jednostavno bili bez riječi; potom je taj oficir kazao**: '**Uzmite dijete, stavite ga na kamion i odvezite; a zatim ga dovezite ovamo s novom turom i onda ćemo ga dokrajčiti**.'

Bio sam ondje. Bio sam posve nemoćan. Bio sam autsajder ... osoba iz logistike ... **Nisam imao ništa s tim što se ondje događalo. Ubijali su ljude, a moj je posao bio da im dovozim zalihe**; **zatim su uzeli dijete, ne muškarci koji su ubijali ljude, ne. Drugi su uzeli dijete za ruku ... (On)o je govorilo, Bab(o)**', **tako oni nazivaju oca. Govorio je**, '**Bab(o)**, **gdje si**?' **Dijete je bilo u šoku. Stavili su ga na kamion. Dijete se, znajući da je već prije bilo na kamionu, počelo nekontroli-sano tresti. Treslo se i govorilo**: '**Ne, ne. Neću**.'

Zatim sam se ja umiješao ... Kazao sam im: '**Slušajte, upaliću svjetla u svom kombiju i uključiću muziku da mu skrenem pažnju sa svega ovoga što se događa. Upaliću radio**', **jer sam želio da dijete dođe k sebi. Bilo je posve izgubljeno, nije znalo šta se događa, ni ko je ni što je. Kazao sam**: '**Pokušat ću ga odvesti kamo god želi da ga**

odvezem.' Stoga sam ušao u kombi i upalio svjetlo ... i to je djetetu pomoglo, jer mu se sve bilo pomračilo ...

Kazao sam mu: 'Dođi ovamo, dođi ovamo, dođi k meni'. Kazao sam: 'Pogledaj. Imam upaljeno svjetlo, muziku.' Odjednom me primio za ruku i došao k meni ... Ne bih poželio da iko od vas to doživi. Nekad sam bio snažan. Nekad sam bio čvrst. Bio sam na takvom glasu. No nikome ne bih poželio da doživi taj stisak, njegov stisak moje ruke, i bio sam zapanjen njegovom snagom. Snagom tog djeteta. A zatim sam - ušao sam u vozilo - i ostavio ga satak samoga, samo zato što sam morao upaliti vozilo, i uključio sam muziku, a zatim sam se vratio s ostatkom - znate već šta je taj ostatak bio - kako bi sljedeća tura mogla biti dokrajčena."[727]

7. Prikrivanje zločina genocida

Pitanje prikrivanja zločina genocida u i oko sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice, jula 1995, odnosno srednjem Podrinju, analizirano je, proučeno i predstavljeno, prije svega na istraživanjima Ujedinjenih nacija, odnosno na bitnim stavovima *IZVJEŠTAJA O SREBRENICI* generalnog sekretara Ujedinjenih nacija Kofija Annana od 15. novembra 1999,[728]

---

[727] Isto, str. 331-332. Četiri dana nakon tog svjedočenja, 26. februara 2007, na internom videomonitoru u Uredu glavne tužiteljice ICTY-a, Carle del Ponte, ponovo je emitirano suđenje iz sudnice br. 1. "**Jedan je mladić svjedočio na zatvorenoj raspravi: mladić koji je, kao sedmogodišnji dječak, krvav, prašnjav i prekriven izmetom, ispuzao iz gomile mrtvih tijela i prišao krvnicima koji su ubili njegova babu**" (Isto, str. 332).

Carla del Ponte je tužno "**sjedila u svom uredu i slušala njegove riječi, gotovo je mogla čuti skupni uzdah olakšanja i provalu zlurada smijeha iz Srbije**" (Isto).

[728] **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI**, IZVJEŠTAJ GENERALNOG SEKRETARA PREMA *REZOLUCIJI* GENERALNE SKUPŠTINE 53/35 (1998), 15. novembar 1999 (u daljem tekstu: **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**), objavljen u: S. Čekić - M. Kreso - B. Macić, nav. dj., str. 13-274, paragraf 182; Boutros-Boutros Ghali, **UNVANQUISHED A U. S. - U. N. SAGA**, I. B. Tauris & Co Ltd, New York, 1999, str. 217; S. Čekić - M. Kreso - B. Macić, nav. dj., str. 321.

Generalna skupština Organizacije ujedinjenih nacija je 30. novembra 1998. usvojila *Rezoluciju 53/35* (1998), kojom je u tačci 18 zatražila: "**Sveobuhvatan izvještaj, uključujući ocjenu, o događajima koji počinju od uspostavljanja sigurne zone (*safe area*) Srebrenica, 16. aprila 1993, u skladu sa *Rezolucijom 819* (1993) Vijeća sigurnosti, poslije čega je uslijedilo uspostavljanje drugih sigurnih zona, dok Vijeće sigurnosti nije odobrilo Mirovni sporazum *Rezolucijom 1031* (1995) od 15. decembra 1995. Imajući u vidu relevantne odluke Vijeća sigurnosti i postupke pred Međunarodnim sudom, Generalna skupština podstiče države članice i ostale zainteresirane strane da pruže informacije koje se na to odnose**" (**IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …**, paragraf 1).

Zahtijevajući "**da se podnese**" Izvještaj, Generalna skupština je generalnom sekretaru Ujedinjenih nacija Kofiju Annanu "**pružila priliku**" **da objasni** "**zašto Ujedinjene nacije nisu osujetile srpski napad na Srebrenicu i one grozomorne događaje koji su uslijedili**" (Isto, paragraf 2).

Nastojeći da se što više približi istini, generalni sekretar se "**vratio počecima politike sigurnih zona, raspravljajući o razvoju te politike u periodu od nekoliko godina**". Skrenuo je "**pažnju čitaocu na rezolucije Vijeća sigurnosti i sredstva koja su bila na raspolaganju za provođenje tih rezolucija**". **Ponovo se** "**osvrnuo kako se ta politika provodila na terenu, kao i na napade koji su se desili u drugim sigurnim zonama**: **Sarajevu, Goraždu, Bihaću**". Analizirao je "**debate koje su se vodile unutar Međunarodne zajednice o upotrebi sile, a posebno o upotrebi zračne sile Organizacije sjeveroatlantskog pakta (Northatlantic Treaty Organization - NATO). Također, analizirao je ulogu Zaštitnih snaga Ujedinjenih nacija u padu Srebrenice, i u skoro zaboravljenom slučaju Žepe**". **Govoreći o tome, generalni sekretar se sjeća** "**kako je Međunarodna zajednica, nakon što je propustila da odlučno djeluje u toku svih ovih događaja, iznašla novu spremnost nakon pada Srebrenice, i kako je, nakon posljednjeg srpskog napada na sigurnu zonu Sarajeva, pokrenuta zajednička vojna akcija da bi se osiguralo da se takvi napadi više ne ponove**" (Isto).

Analizirajući te događaje, generalni sekretar "**ni u kom slučaju**" nije nastojao da odvrati kritike usmjerene na Sekretarijat Ujedinjenih nacija. Služeći kao generalni podsekretar za mirovne operacije tokom najvećeg dijela perioda koji je analizirao, on je potpuno bio upoznat sa mandatom koji je povjeren Ujedinjenim nacijama, te je s bolom uvidio "**promašaje Organizacije u provođenju tog mandata. Bolje rečeno**", cilj njegove "**analize pozadine neuspjeha politike sigurnih zona jeste 'da rasvijetli procese' koji su uticali da se same Ujedinjene nacije nađu u julu 1995. suočene sa ovim šokantnim događajima**". Priznajući neuspjeh politike sigurnih zona Ujedinjenih nacija u Republici Bosni i Hercegovini, on ukazuje na **postojanje pitanja odgovornosti** ("**postoji pitanje odgovornosti**") i, u vezi sa tim, kako on kaže: "**šokantnim događajima**", odnosno zločinom genocida: "**i mi iz Ujedinjenih nacija dijelimo tu odgovornost, kako to navodi i Ocjena na kraju ovog izvještaja. Isto tako je važno da postoje pouke koje trebaju izvući svi oni koji su učestvovali u formuliranju i provođenju međunarodnih odgovora na događaje kakav je bio rat u Bosni i Hercegovini. Postoje pouke i za Sekretarijat, a postoje lekcije i za države članice koje su oblikovale međunarodni odgovor na kolaps bivše Jugoslavije**" (Isto, paragraf 5).

kao i na istraživanjima Ministarstva odbrane Holandije,[729] te Instituta za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu. Osnovni razlog zbog čega su prvenstveno kao oslonac korištena spomenuta istraživanja Ujedinjenih nacija zasniva se na činjenicama porijekla, autora i korištenih izvora spomenutog izvještaja - dokumenta, koji je četiri godine nakon izvršenog genocida prezentiran javnosti, a koga je Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu 2000. objavio i koji je poslužio kao osnova za kritički osvrt istraživača Smaila Čekića, Muharema Krese i Bećira Macića.[730] Istraživanjem "događaja" u sigurnoj zoni Ujedinjenih nacija Srebrenici, jula 1995, bavile su se institucije (domaće i međunarodne) i pojedinci – istraživači naučnici, pri čemu ovom prilikom posebno ističemo Parlament Republike Francuske,[731] Holandski institut za dokumenta-

---

IZVJEŠTAJ O SREBRENICI je pripremljen na osnovu arhivskih istraživanja Ujedinjenih nacija, uključujući i povjerljive informacije, kao i na osnovu intervjua vođenih sa pojedincima koji su, u ovom ili onom svojstvu, učestvovali ili imali saznanja o dotičnim događajima. U interesu jasnijeg razumijevanja tih događaja, generalni sekretar Annan preduzeo je **izuzetan korak da uđe "u evidenciju informacija za javnost koje se nalaze u povjerljivim registrima Ujedinjenih nacija**" (Isto, paragraf 8).

[729] **REPORT BASED ON THE DEBRIEFING ON SREBRENICA**, O. Van der Wind, brigadni general, Assen, 4. oktobar 1995.

[730] S. Čekić - M. Kreso - B. Macić, **GENOCID U SREBRENICI, "SIGURNOJ ZONI" UJEDINJENIH NACIJA, JULA 1995**, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2000.

[731] **EVENEMENTS DE SREBRENICA (1995)**, 11. decembar 2001, RAPPORT D' INFORMATION de MM. René André et François Lamy, n^0 3413, Déposé le 22. novembre 2001, En application de l' article 145 du règlement, *Documents d' Information de l' Assemblée Nationale* (D.I.A.N. n^0 62/2001), Paris, 2001. Parlamentarna skupština Republike Francuske je 23. novembra 2000, na uporni zahtjev francuske nevladine organizacije *Médecins Sans Frontières*, donijela odluku o formiranju informativne *Misije* **o "događajima u Srebrenici (1995**). Riječ je o informativnoj, a ne istražnoj Komisiji, koja je brojala 10 članova. Misija je imala zadatak da utvrdi odgovornost visokih političkih i vojnih ličnosti "**za pad Srebrenice i za masakr koji je uslijedio**". Govoreći o tome, Pierre Brana, jedan od članova Misije, bio je zagovornik formiranja istražne Komisije, "**pred kojom bi, za razliku od saslušanja pred Misijom, bilo obavezno saslušavanje pod zakletvom, dakle, koje bi bilo moguće sankcionisati u slučaju davanja pogrešnog iskaza**", jer je, po njemu, pored ostalog, "**u mnogim iskazima bilo velikih prilagođavanja istine ...**" (Pierre Brana, **RETOUR SUR LA MISSION D'INFORMATION PARLAMENTAIRE FRANÇAISE SUR LES ÉVÉNEMENT DE SREBRENICA**

(**2001**), *Cultures* α *Conflits*, *65*, Paris, 2001, str. 51-62; *Médecins Sans Frontières*, **1995**: **SREBRENICA, L'ABANDON**, http://www.msf.fr/histoire-sommaire/1995-Srebrenica-abandon; *Sense Tribunal* - http://www.sense-agency.com/tribunal_(mksj), 5. april 2001, 14. juni 2001, 8, 19. i 25. novembar 2001. i 7. i 9. decembar 2001; INSTITUTE FOR WAR & PEACE REPORTING, 6. februar 2001, http://iwpr.net/sr/report-news/srebrenica).

Nakon što je Misija formirana, *Médecins Sans Frontières* su formulisali i njenim članovima dostavili pet ključnih pitanja, pet "**tamnih zona Srebreničke drame**":

"**1. da li se mogao predvidjeti pad Srebrenice**? **Da li je Francuska znala da se Vojska bosanskih Srba sprema da napadne Srebrenicu**?;

2. da li se u junu 1995, bez dogovora sa Ujedinjenim nacijama, Francuska sporazumjela sa Srbima da, u zamjenu za definitivno obustavljanje zračnih udara, oslobode 'plave šljemove' koje su držali kao taoce?;

3. zašto general Janvier nije u julu 1995. odobrio zračne udare kako bi se odbranila Srebrenica i zaštitili njeni građani?;

4. da li su Francuska i međunarodna Kontakt grupa odlučile da napuste srebreničku 'zonu sigurnosti' da bi olakšali političko rješavanje krize?;

5. ako je tako, zašto nisu organizovali evakuaciju stanovnika Srebrenice u potpunoj sigurnosti, u skladu sa obećanjima o zaštiti, koja su sadržana u *rezolucijama 819, 824 i 836* **Vijeća sigurnosti UN-a**?" (*Sense Tribunal*, http://www.sense-agency.com/tribunal_(mksj), 19. novembar 2001).

Misija nije mogla saslušati sve (političke i vojne) ličnosti koje je željela. Tako su Boutros Ghali (generalni sekretar Ujedinjenih nacija), general Rupert Smith (komandant UNPROFOR-a) i Sadako Ogata (odgovorna osoba u UNHCR-u - šef UNHCR-a) odbili da svjedoče, a Misija je bila nemoćna da ih na to primora. Generali Morillon i Janvier su, po nalogu Ministarstva odbrane, govorili bez prisustva javnosti, odnosno iza zatvorenih vrata. Pored toga, dokumentacija koju je Misija dobila nije bila kompletna. Ujedinjene nacije nisu dostavile sve informacije koje je Misija tražila, a NATO je odbio da odgovori na njene zahtjeve (P. Brana, nav. dj., str. 51-62; *Sense Tribunal*, http://www.sense-agency.com/tribunal_(mksj), 7. decembar 2001).

Iako su rasprave u Misiji protekle "**prilično dobro**", "**analiza slučaja komandanta UNPROFOR-a** /odnosno UNPF-a, generala Janviera - prim. S. Č./ **dovela je do stalnih razmimoilaženja u mišljenju**", posebno u vezi sa pitanjem tajnog sporazuma između generala Janviera i Mladića, od 4. juna 1995. u Zvorniku, "**o odsustvu zračnih udara**" (P. Brana, nav. dj., str. 51-62).

Dva člana Misije (Marie-Hélène Aubert i Pierre Brana), za razliku od ostalih članova, zastupali su stav "**da nijedan element ne omogućava da se isključi da je zaključen sporazum između generala Janviera i Mladića o odsustvu zračnih udara, nakon prijedloga generala Mladića 4. juna u Zvorniku**", te da "**čak i u odsustvu ovog sporazuma, ne može biti isključeno da je postojao sporazum sa istim ciljem, između francuskih zvaničnika i srpske strane**" (Informativni izvještaj Nacionalne skupštine Francuske, D.I.A.N., n^{0} 62/2001, René André i François Lamy, broj 3413, htpp://www.assemblee-nationale.fr/11/dossiers/Srebrenica.asp; P. Brana, nav. dj., str. 51-56).

ciju[732] i Vladu Republike Srpske.[733]

Misija je, nakon dva ispitivanja komandanta UNPF-a, generala Janviera, pored ostalog, konstatovala da on, ipak, snosi određenu odgovornost za izostanak zračnih udara NATO-a i naglasila da je potpuno pogriješio u procjeni ličnosti generala Ratka Mladića, posebno u pogledu onoga na šta je sve bio spreman (*Sense Tribunal*, http://www.sense-agency.com/tribunal_(mksj), 7. decembar 2001; P. Brana, nav. dj., str. 52-56).

Pierre Brana, član Misije, **žalio je** i "**još uvijek žali**" ("**žalio sam i još uvijek lično žalim**") što termin *genocid* nije eksplicitno upotrijebljen u *Izvještaju* Misije "**kada su u pitanju Mladić i Karadžić**". S tim u vezi, on smatra "**da upotreba riječi 'genocid' omogućava da se jasno kvalificira ono što se desilo u Srebrenici**" (P. Brana, nav. dj., str. 52-56). Ukazujući s pravom na tu činjenicu, on tvrdi da se radi "**o pokušaju s ciljem i po dogovorenom planu**" "**da se eliminišu svi muškarci zato što su bili Bošnjaci, od čega su 7.000 do 8.000 ubijeni**" (Isto).

Misija je "**cijelo vrijeme svoga rada**" bila "**preneražena akumulacijom grešaka i manjkavosti na svim nivoima odgovornog lanca, bilo prije ili poslije krize, u vrijeme njenog trajanja ili poslije**". S tim u vezi, Misija je nesporno zaključila "**da ni u jednom momentu** /italik u originalu - prim. S. Č./ **Srebrenica nije bila branjena, ni u jednom momentu nisu bili racionalno ni profesionalno predviđani načini odbrane jedne enklave, čiju ranjivost niko nije mogao ignorisati kao i stratešku važnost koju je imala u očima Srba**" (∴ **EVENEMENTS DE SREBRENICA …**, http://www.assemblee-nationale.fr/11rap-info/i3413.asp).

Nakon deset mjeseci rada, 22. novembra 2001, u *Izvještaju* od 1.225 stranica, Misija je konstatovala da je "**unutar snaga UN-a došlo do ogromne disfunkcije**", te da je "**malodušnost određenih predstavnika međunarodne zajednice omogućila Vojsci bosanskih Srba da postane krivično odgovorna za jednu od najvećih tragedija koje su se dogodile nakon Drugog svjetskog rata**" (∴ **EVENEMENTS DE SREBRENICA …**, Informativni izvještaj Nacionalne skupštine Francuske, D.I.A.N. n° 62/100, René André i François Lamy, broj 3413, http://www.assemblee-nationale.fr/11/dossiers/Srebrenica.asp).

Iako je u zaključcima francuske parlamentarne Misije u vezi sa pitanjem direktne odgovornosti "**za događaje u Srebrenici (1995)**" precizirano da ona pripada "Vojsci bosanskih Srba", naglašena je i odgovornost Ujedinjenih nacija i država koje su učestvovale u mirovnim operacijama u Republici Bosni i Hercegovini (htpp://www.assemblee-nationale.fr/11/rap-info/i3413-01.asp), te istaknuto da "**ni jedna od država koja je bila uključena u rješavanju sukoba nije htjela spasiti Srebrenicu**" (Clarisse Vernhes, **Srebrenica: poraz Francuske, također**, *RFI*, Paris, 29. novembar 2001, http://rfi.fr/actufr/articles/023/article13210.asp).

732 ∴ **SREBRENICA: RECONSTRUCTION, BACKGROUND, CONSEQUENCES AND ANALYSES OF THE FALL OF 'SAFE' AREA**, Nederlands Instituut voor Oorlogs-documentative / NETHERLANDS INSTITUTE FOR DOCUMENTATION, Den Haague, 2002. Netherlands Institute for War Documentation/Nederlands Institut voor

Oorlogsdocumentatie (u daljem tekstu **NIOD**), je, na zahtjev Vlade Kraljevine Holandije (od novembra 1996), a uz saglasnost Parlamenta, 10. aprila 2002, objavio svoja istraživanja pod naslovom "**SREBRENICA**: **RECONSTRUCTION, BACKGROUND, CONSEQUENCES AND ANALYSES OF THE FALL OF 'SAFE' AREA**", u kojima je, pored ostalog, došao do zaključka kako su "**humanitarni motivi i političke ambicije dovele Holandiju do nepromišljene i skoro neizvodljive mirovne misije**". Zbog "**negiranja rizika od mogućih reakcija zaraćenih strana, široki sloj uključenih u ovu politiku, a naročito njeni zagovaratelji, snose veliku odgovornost**" za tu "**nepromišljenu i skoro neizvodivu mirovnu misiju**".

S namjerom i potpuno jasnim ciljem izbjegavanja odgovornosti Holandskog bataljona, NIOD navodi određene činjenice ("**misija sa vrlo nejasnim mandatom**", nepostojanje jasne definicije sigurne zone, održavanje nepostojećeg mira između "zaraćenih strana", "**bez bitnih informacija prikupljenih od kanadskih prethodnika u Enklavi**", **bez adekvatne pripreme za ovaj specifični zadatak u specifičnim uslovima**; **bez skoro ikakvih sredstava i kapaciteta za prikupljanje informacija o političkim i vojnim namjerama zaraćenih strana**"; "**nedovoljno baziranim povjerenjem u zračnu podršku i bez jasne strategije za povlačenje u slučaju problema**", itd.), koje ne odgovaraju faktičkom stanju i situaciji na terenu.

Istraživanja NIOD-a govore o "**zaraćenim stranama**", čime su, pored ostalog, izjednačeni agresor i branioci, te zločinci i žrtve, što ne odgovara činjeničnoj stvarnosti i što je nedopustivo. Korištenje pojma "zaraćene strane" potvrđuje nastojanje NIOD-a da falsifikuje činjenice i s namjerom pogrešno kvalifikuje karakter oružanog sukoba i prirodu zločina, svrstavajući se na stranu jedne od "zaraćenih" strana. Sličnog je karaktera i istraživački "rezultat" NIOD-a o tome da je prvobitni srpski plan bio da zauzmu samo jedan dio sigurne zone UN-a, a ne cijelu. Mladićeva odluka da zauzme cijelu sigurnu zonu UN-a bila je, po NIOD-u, "**velikim dijelom motivisana izostankom ikakvog značajnog otpora, kako muslimanske vojske, tako i UN-a**". To je, navodi NIOD, "**sigurno uticalo na odlučivanje unutar VRS-a**". S obzirom na to "**da samoinicijativna akcija Holandskog bataljona, koja bi se protivila važećim pravilima**", po NIOD-u, "**nije dolazila u obzir**", "**inicijativa je morala stići iz viših ešelona Ujedinjenih nacija**".

Očigledno je da istraživači NIOD-a falsifikuju historijske činjenice i u toj aktivnosti su došli do "saznanja" po kome general Mladić u početku nije imao namjeru da zauzme cijelu sigurnu zonu Ujedinjenih nacija Srebrenicu, te da je njegova odluka o zauzimanju cijele sigurne zone UN-a, uglavnom, motivisana "**izostankom ikakvog otpora, kako od muslimanske vojske, tako i od UN-a**". Raspoloživa dokumenta ne potvrđuju "saznanje" NIOD-a o "**izostanku ikakvog otpora**" "**od muslimanske vojske**", kao ni postojanje "muslimanske vojske" - takva vojska nije postojala u Republici Bosni i Hercegovini na kraju XX stoljeća. NIOD-ovo saznanje o izostanku otpora od strane Ujedinjenih nacija je tačno - riječ je, prije svega, o izostanku otpora od strane Holandskog bataljona UNPROFOR-a.

Zaključak NIOD-a o tome da je Holandski bataljon, "**tokom napada na Enklavu, početkom jula 1995**", "**s vojne tačke gledišta**", "**imao malo razloga za preduzimanje vlastite inicijative u organizovanju kontranapada, prvenstveno zbog ograničenog mandata Ujedinjenih nacija**", ne odgovara istini. Činjenice, koje, s tim u vezi, iznosi

NIOD ("**aktivna odbrana enklave vojnim sredstvima nije bila u skladu sa mandatom; UN politikom (zadržavanje neutralnosti) i pravilima službe** (*rules of engagement*); **naročito suzdržano reagovanje vojnim sredstvima što se očitovalo u uputi** '**zastrašiti prisutnošću**' (*to deter by presence*); **upotreba vojnih sredstava bila je dozvoljena samo u slučaju narušavanja sigurnosti samog Holandskog bataljona, te u slučaju direktnog napada vatrenim oružjem, takozvani** *smoking gun*, **što su VRS trupe svjesno izbjegavale; odnos vojnih snaga bio je takav da Holandski bataljon (200 vojnika sa lakim naoružanjem) u slučaju direktnog sukoba bez pomoći izvana nije imao nikakvih izgleda protiv VRS-a; zbog iscrpljujuće strategije VRS-a (blokada i izolacija) Holandski bataljon što se tiče ljudske snage, snabdjevanja i morala nije više funkcionisao kao operativno potpuno sposoban bataljon**") u suprotnosti su sa stanjem na terenu i relevantnim dokumentima i imaju za cilj da (o)pravdaju Holandski bataljon od bilo kakve odgovornosti.

Začuđujući je odgovor NIOD-a o tome kako je "**nemoguće odgovoriti**" na pitanje "**da li bi neki drugi bataljon, po nekim drugim okolnostima drugačije reagovao**". S tim u vezi, NIOD "zaboravlja" da su u takvim i sličnim okolnostima francuske i britanske snage u sastavu UNPROFOR-a, 27. i 28. maja 1995, reagovale drugačije od Holandskog bataljona (vidi stranu 163-164 ove knjige).

Šokantan je zaključak NIOD-a da je "**očekivanje Holandskog bataljona da će ujutro 11. jula stići pomoć sa strane u formi masovnih zračnih napada biti zabluda**", jer "**rukovodstvo UNPROFOR-a, ne samo da je već potpuno isključilo upotrebu zračnih napada** (*air straiks*) **kao mogućnost, nego je i bilo vrlo suzdržano što se tiče upotrebe lakših zračnih operacija, u formi bliske zračne podrške** (*close air support*)". Time je, po NIOD-u, "**razbijena iluzija Holandskog bataljona i enklava je postala lak plijen za VRS**". I bez tog dogovora "**Mladić je mogao shvatiti da bi zračni napadi bili vrlo rizični za UN, sve dok su kopnene snage još uvijek prisutne u Enklavi**".

"Hipotezu" o "**tajnom dogovoru komandanta Ujedinjenih nacija, francuskog generala Janviera i VRS-a generala Mladića o negiranju zahtjeva Holandskog bataljona za zračnom pomoći u zamjenu za ranije oslobođene francuske taoce**" istraživački tim NIOD-a nije potvrdio. Ukazujući na taj zaključak, NIOD tvrdi kako je i bez tog dogovora Mladić "**mogao shvatiti da bi zračni udari bili vrlo rizični za UN, sve dok su kopnene snage u Enklavi**" (**NIOD**, Chapter 3, str. 137-151). Taj zaključak je u suprotnosti sa zaključkom NIOD-a o **zabludi** Holandskog bataljona u vezi sa njegovim očekivanjem da će ujutro 11. jula "**stići pomoć sa strane u formi masovnih zračnih udara**", jer je rukovodstvo UNPF-a još od ranije (tačnije 4. juna 1995, od tajnog dogovora Janvier - Mladić i/ili obrnuto) "**potpuno isključilo upotrebu zračnih udara**" (*air strikes*) i bilo "**vrlo suzdržano što se tiče upotrebe bliske zračne podrške**" (*close air support*).

Istraživački tim NIOD-a prihvatio je činjenicu da je riječ o **masovnim ubistvima** "**hiljada muslimanskih muškaraca od strane bosansko-srpskih jedinica**", koja on kvalifikuje "**najtragičnijom stvari u padu Srebrenice**". "**Pokušaj proboja**" i "**proboj**" …, "**u sklopu sa već postojećom mržnjom, željom za osvetom i planom za etničkim čišćenjem**", bio je, po NOID-u, "**jedan od faktora koji je naveo bosanske Srbe da se oštro razračunavaju sa muslimanskim stanovništvom Enklave**", što je završeno

“**organizovanim masovnim ubistvom**”. Navodeći tu činjenicu, NIOD tvrdi kako “**nije tačno kako se ono** /masovna ubistva - prim. S. Č./ “**odigralo** ‘**pred očima Holandskog bataljona**’”.

Lažna je ocjena NIOD-a o tome da je odluka (28. divizije Armije Republike Bosne i Hercegovine) “**o prestanku pružanja otpora donesena mimo znanja UN-a i UNPROFOR-a**”. To je, pored ostalog, u suprotnosti sa Karremansovom sramnom i izdajničkom aktivnošću u noći 10/11. jula 1995, kada je vojnom i civilnom rukovodstvu sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice dao “čvrste” garancije o zračnim udarima protiv srpskog agresora - ujutro 11. jula 1995, čime ih je prevario i zbunio lažnim obećanjem o zračnim udarima.

Aktivnosti Holandskog bataljona su, “**u danima nakon pada Enklave**”, po NIOD-u, “**bile usmjerene na sprečavanje nadolazeće humanitarne katastrofe u Potočarima**”. S tim u vezi, istraživači NIOD-a priznaju kako je, “**s tim ciljem, iako teška srca, sarađivano u evakuaciji** /prisilnom premještanju - prim. S. Č./ **desetina hiljada izbjeglica**”. To je (“**evakuacija**”), “**iako je većina njih sama žarko željela da ode**”, tvrde istraživači NIOD-a, “**pod datim okolnostima predstavljalo u principu asistenciju u etničkom čišćenju**”.

Istraživači NIOD-a su, također, priznali da je u bazi Ujedinjenih nacija u Potočarima, u blizini Holandskog bataljona, “**prilikom jedne**”, po njima, “**osvetničke akcije na mjestu smaknuto najmanje 100 muškaraca**”. Interesantna je njihova ocjena da se u bazi Ujedinjenih nacija dogodilo “**mnogo više od onoga što su vojnici Holandskog bataljona primijetili**”. Još je interesantnija ocjena istraživača NIOD-a o tome kako se “**ni od onoga**” što su pripadnici Holandskog bataljona “**uspjeli vidjeti, nije tih dana sve prijavljivalo**”, jer je, tvrde oni, “**komunikacija i procjena dostupnih podataka potpuno zakazala**”.

Rukovodstvo Holandskog bataljona je, po istraživačima NIOD-a, “**bilo svjesno da je sudbina odvojenih muškaraca nesigurna, ali nije očekivalo da će završiti masovnim ubistvom ovih i drugih muškaraca, koji su, bježeći prema Tuzli, pali u ruke bosanskih Srba**”. I ta ocjena je u suprotnosti, pored ostalog, sa izjavom majora Frankena, koji je **znao** “**da će muškarci biti ubijeni kada izađu iz baze**” Ujedinjenih nacija u Potočarima.

Komanda Holandske kraljevske pješadije je, prema istraživačima NIOD-a, “**još od prvih informacija o ozbiljnim kršenjima ljudskih prava dobivenih od izbjeglica koje su stigle u Tuzlu**”, “**djelimično zbog nesigurnosti o tome šta se zaista događalo, ali i zbog zaštite ugleda Holandskog bataljona i holandske kopnene vojske**”, **pokušala** “**da ukloni mogućnost posmatračke uloge Holandskog bataljona**”. Taj stav vojnog vrha utjecao je, tvrde istraživači NIOD-a, “**i na kasnija istraživanja** (*debriefings*) **ovih događaja**”. Njihovo istraživanje zaključuje “**da je vrh holandske kopnene vojske svjesno pokušavao da, protiv volje ministra, ograniči protok informacija i da, gdje god može, izbjegne raspravu o neprijatnim temama**”.

Vlada Kraljevine Holandije je, nakon istraživačkog izvještaja Holandskog instituta za ratnu dokumentaciju, aprila 2002. bila prinuđena na ostavku. Iako je bio usmjeren na utvrđivanje “**rekonstrukcije, posljedica i analiza pada** ‘**sigurne zone**’ **Srebrenice**”, Izvještaj je posredno ukazao na **odgovornost** političkog i vojnog rukovodstva Holandije, kao i Ujedinjenih nacija.

U poglavlju "**POSLJEDICE PADA SREBRENICE**: **12. - 20. JULI**" *IZVJEŠTAJA O SREBRENICI* generalnog sekretara Ujedinjenih

---

Istraživači NIOD-a su priznali "**masovna ubistva**" i, s tim u vezi, da je, pored ostalog, u bazi Ujedinjenih nacija u Potočarima, u blizini Holandskog bataljona, kao rezultat "**osvetničke akcije**", likvidirano "**najmanje 100 muškaraca**", itd. Međutim, NIOD negira da su se ta masovna ubistva "odigrala" "**pred očima Holandskog bataljona**". U skladu sa navedenim, a pokušavajući da opravda Holandski bataljon i da ga amnestira od bilo kakve odgovornosti, NIOD iznosi određena obrazloženja, bez valjanih argumenata, u kojima opravdava Holandski bataljon, po njima, u "**nemogućoj misiji**", koji je "**unaprijed osuđen na neuspjeh**", prije nego što je i prihvatio zadatak od Ujedinjenih nacija i prije nego što bi bilo šta preduzeo. Nažalost, rezultati istraživanja NIOD-a govore, pored ostalog, o navodnoj nesposobnosti i nemogućnosti Holandskog bataljona da zaštiti samog sebe ("**bez izgleda na uspjeh**"), a kamoli da spasi civile i civilno stanovništvo od genocida, jer su ga u takvu situaciju, po NIOD-u, uvele Ujedinjene nacije.

733 Vlada Republike Srpske je 2004. i 2005 (**Komisija za istraživanje događaja u i oko Srebrenice od 10. do 19. jula 1995. i Radna grupa za provođenje zaključaka iz konačnog Izvještaja Komisije za Srebrenicu**) istraživala zločine nad Bošnjacima u i oko Srebrenice, sigurne zone Ujedinjenih nacija, jula 1995. Njeni rezultati istraživanja su od historijskog značaja: pribavljena je brojna dokumentacija različite provenijencije; izvršena je rekonstrukcija (izvršenih) zločina, pri čemu je utvrđeno da je izvršen genocid nad Bošnjacima - radi se o planiranoj i namjernoj likvidaciji hiljada Bošnjaka; otkrivene su i nepoznate lokacije masovnih grobnica; utvrđen je broj i identitet žrtava **- 8.742** žrtve genocida (za 7.108 imena "**datumi nestanka ili smrti su unutar razdoblja od 10. do 19. jula 1995, uključujući 10. i 19. juli 1995**"; za 698 imena "**najmanje jedan datum nestanka je van perioda od 10. do 19. jula 1995**"**, s tim što je taj datum unutar jula 1995**", te 936 lica, za koja je "**najmanje jedan datum nestanka unutar predmetnog perioda, od 10. do 19. jula 1995, a ostali su van jula 1995**"), kao i broj i identitet pripadnika/učesnika (preko 25.000) u tom zločinu genocida, među kojima su, pored pripadnika/učesnika "Vojske Republike Srpske" i Ministarstva unutrašnjih poslova "Republike Srpske", učestvovale i jedinice Vojske Jugoslavije, jedinice Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srbije ("*Škorpioni*", pod komandom Slobodana Medića, i druge, uključujući i pripadnike Službe državne bezbjednosti pod komandom Vasilija Mijovića), mješovita četa združenih snaga MUP-a "Republike srpske krajine", "Republike Srpske" i Republike Srbije, zatim druge jedinice iz Srbije, te dobrovoljci, posebno iz Grčke, itd., itd. (Vlada Republike Srpske, **KOMISIJA ZA ISTRAŽIVANJE DOGAĐAJA U I OKO SREBRENICE OD 10. DO 19. JULA 1995**, *DOGAĐAJI U I OKO SREBRENICE OD 10. DO 19. JULA 1995,* Banja Luka, juni 2004; Isto, *DODATAK IZVJEŠTAJU OD 11. JUNA 2004. O DOGAĐAJIMA U I OKO SREBRENICE OD 10. DO 19. JULA 1995*, Banja Luka, 15. oktobar 2004; Vlada Republike Srpske, RADNA GRUPA ZA SPROVOĐENJE ZAKLJUČAKA IZ KONAČNOG IZVJEŠTAJA KOMISIJE ZA SREBRENICU, *IZVJEŠTAJ za sprovođenje zaključaka iz konačnog Izvještaja Komisije za Srebrenicu,* Banja Luka, 30. mart 2005; Isto, *DOPUNA IZVJEŠTAJA OD 30. MARTA 2005*, Banja Luka, 30. septembar 2005.)

nacija Kofija Annana[734] pokušava se opisati "**kako su hiljade muškaraca i dječaka pogubljeni po kratkom postupku i zakopani u masovnim grobnicama za samo nekoliko dana, dok je međunarodna zajednica pokušavala da ispregovara pristup do njih**". U njemu se, uporedo sa aktivnostima na političkom planu, kontaktima civilnog i vojnog rukovodstva Ujedinjenih nacija sa zločincima Miloševićem i Mladićem, iznose i određeni podaci (po danima, od 12. do 19. jula 1995) o zločinima: prisilnom premještanju civila, pojedinačnim i masovnim likvidacijama civila - nenaoružanih muškaraca i dječaka, silovanju djevojaka i drugim oblicima zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, te ukazuje na detalje "**kako su dokazi o zvjerstvima postepeno izlazili u javnost**" i konstatuje da je to bilo "**prekasno da bi spriječili tragediju koja se odvijala**".[735]

Dvanaestog jula 1995. prikazani su, između ostalog, treći sastanak komandanta Holandskog bataljona sa generalom Mladićem; njegov ulazak u Potočare, "**u pratnji veće svite novinara i TV kamera**", koji su snimili "**scene kako VBS** /Vojska bosanskih Srba - prim. S. Č./ **dijeli hljeb i vodu izbjeglicama, a djeci baca bombone**"; Mladićevo javno obraćanje civilima, lažno uvjeravanje da se ne boje i da ih niko neće povrijediti, uz obećanje sigurnog odlaska iz Potočara,[736] te prisilno premještanje civila - "**progon otprilike 20.000 ljudi ispred vojne baze Holandskog bataljona**". S tim u vezi, navodi se kako su agresorske snage "**smjesta počele odvajati muškarce (između 16 i 65 godina starosti) od žena, djece i staraca ...**". Pri tome su muškarci i dječaci, koji su se sklonili ispred i oko vojne baze Ujedinjenih nacija u Potočarima, "**na sistematičan način udaljavani od autobusa**" i "**odvođeni u takozvanu 'Bijelu kuću'**" ("**smještenu odmah ispred baze Holandskog bataljona u Potočarima**"), pri čemu su mnogi (oko baze Ujedinjenih nacija), "**po kratkom postupku**"

---

[734] **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragrafi 318-393.

[735] **SREBRENICA 1995**, knjiga 1, str. 451-470; S. Čekić - M. Kreso - B. Macić, nav. dj., str. 171.

[736] **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragrafi 322-323; **SREBRENICA 1995**, knjiga 1, str. 426 i 438; H. Nuhanović, nav. dj., str. 344-346.

ubijani, a čija su tijela ostavljena "po poljima i u zgradama u neposrednoj blizini Baze".[737]

Agresor je u Potočarima pred očima i u prisustvu komandanta Holandskog bataljona i njegovih oficira i vojnika, a "**pod direktnim nadzorom generala Mladića**", odvajao civile po spolu i starosnoj dobi. "**Mnogi su pogubljeni po kratkom postupku po poljima i potocima oko Baze. Djeca su klana naočigled majki ... žene su silovane i ubijane**".[738]

Holandski bataljon, ne samo da je posmatrao, odnosno bio neposredni svjedok zločina genocida, već je, umjesto zaštite oko 30.000 civila, koji su u bazi Ujedinjenih nacija tražili i očekivali spas, učestvovao i u odvajanju muškaraca i dječaka od žena i djece.[739]

Dok je agresor vršio zločine nad civilima u Potočarima, Nesib Mandžić i Ibro Nuhanović predložili su majoru Robertu Frankenu (zamjeniku komandanta Holandskog bataljona) da se "**napravi spisak sa imenima onih muškaraca i dječaka koji su se nalazili ispred baze**" Ujedinjenih nacija. Franken to nije prihvatio. Umjesto toga, on je, u skladu sa Mladićevom instrukcijom da se "provjere" svi muškarci u starosnoj dobi između 16 i 65 godina starosti, tražio da se napravi "**spisak sa imenima svih muškaraca u dobi od 16-65 godina koji se nalaze unutar baze" Ujedinjenih nacija**. Nakon toga, 12. jula napravljen je spisak (samo) od 239 lica unutar same baze.[740]

---

737 **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragrafi 322-324; **ICTY**, Predmet broj: IT-95-18-I, TUŽILAC PROTIV RADOVANA KARADŽIĆA I RATKA MLADIĆA, OPTUŽNICA, 14. novembar 1995, **SREBRENICA 1995**, knjiga 1, str. 436-450; **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 206-207 i 532-537.

738 **ICTY**, Predmet broj: IT-95-18-I, TUŽILAC PROTIV RADOVANA KARADŽIĆA I RATKA MLADIĆA, *ODLUKA SUDSKOG* VIJEĆA, 16. novembar 1995, **SREBRENICA 1995**, knjiga 1, str. 451-464; **REPORT ON SREBRENICA ...**, paragrafi 4.19-4.26 i Dodatak 5, *Location: Potocari compound on or around 13 July 1995*; *Location: Factory in Potocari on 13 July 1995*; *Location: Small stream near Potocari compound on 13 July 1995*; H. Nuhanović, nav. dj., str. 349.

739 Isto; B. Jagger, **OPTUŽUJEM - IZDAJA SREBRENICE,** u: **SREBRENICA 1995**, knjiga 1, str. 87; **ICTY**, Predmet broj: IT-95-18-I, TUŽILAC PROTIV RADOVANA KARADŽIĆA I RATKA MLADIĆA, **OPTUŽNICA**, 14. novembar 1995, **SREBRENICA 1995**, knjiga 1, str. 436-439.

740 **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragrafi 325 i 348; H. Nuhanović, nav. dj., str. 351-353. Taj dokument je objavljen u: **SREBRENICA 1995**, knjiga 1, str. 363-374.

Major Franken je potpisao spisak od 239 muškaraca i dječaka i obećao da će ga upotrijebiti da bi zaštitio one čija su imena bila na njemu. Spisak je, zajedno sa informacijama koje se odnose na njega, zadržan od Ministarstva odbrane Kraljevine Holandije skoro tri mjeseca. Organizacija za zaštitu ljudskih prava (*Human Rights Watch*) uspjela je da dobije spisak od Ministarstva odbrane tek tri mjeseca nakon (izvršenog) genocida u i oko sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice. Umjesto da je spisak od 239 imena upotrijebljen kao sredstvo da se muškarci i dječaci spase od genocida, on je, nažalost, držan u tajnosti u Ministarstvu odbrane Holandije.[741]

Agresor je do kraja dana (12. jula) do Kladnja prisilno premjestio oko 5.000 žena, djece i staraca.[742] Prilikom prisilnog premještanja civila Holandski bataljon, po *Izvještaju o Srebrenici*, "**nije mogao postaviti po jednog vojnika u svaki autobus kako je namjeravano, zbog neočekivanog broja i brzine pristizanja autobusa**", te je odlučio da osigura "**po jedno vozilo u pratnji svakog konvoja**". Holanđani, koji su bili u pratnji, podnoseći izvještaj po povratku naveli su "**da nisu primijetili bilo kakvo maltretiranje učesnika konvoja**". Iznoseći te podatke, u *Izvještaju o Srebrenici* se navodi kako su pripadnici Holandskog bataljona, ipak, "**priznali da ne bi nužno mogli ni otkriti bilo kakvo skretanje autobusa sa putnog pravca. Neki konvoji su očigledno bili predugi, te oni nisu mogli držati na oku sve autobuse**".[743]

Jedan manji broj muškaraca koji se uspio ukrcati u nekoliko prvih autobusa u Potočarima otkriven je i izdvojen "**iz konvoja između Tišće i**

U *Izvještaju o Srebrenici* navodi se kako je Franken "**uputio predstavnike civilnog stanovništva da naprave spisak svih muškaraca od 16-65 godina koji se nalaze unutar Baze i izvan nje**" (**IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 325). Međutim, Hasan Nuhanović tvrdi suprotno, odnosno Franken je, po njemu, predložio da se napravi "**spisak sa imenima svih muškaraca u dobi od 16 do 65 godina, koji se nalaze unutar baze**" (H. Nuhanović, nav. dj., str. 351). To potvrđuje i činjenica, koju navodi *Izvještaj o Srebrenici*, da "**nije napravljen nikakav sličan spisak muškaraca van baze**", odnosno ispred baze Ujedinjenih nacija (**IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 325).

741 H. Nuhanović, nav. dj., str. 26-27 i 356-357.

742 **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …**, paragraf 326.

743 Isto. Do kraja 12. jula srpski agresor je, po *Izvještaju*, **kidnapovao** "**nekih 13-14 holandskih vozila koji su pratili konvoje, zajedno sa svim oružjem i opremom**" (Isto).

Luke, te su smješteni u Osnovnu školu u Luki". Nakon dan-dva ukrcani su u kamione i odvezeni "**do zabitog pašnjaka kraj Vlasenice, gdje su ih pogubili**".[744] Govoreći o tom zločinu, *Izvještaj o Srebrenici* ne navodi broj likvidiranih Bošnjaka, kao ni druge pojedinosti o izvršenom zločinu.

Istoga dana general Janvier uputio je Mladiću pismo, u kome mu je, opisujući katastrofalnu humanitarnu situaciju u Potočarima, a kako bi dobio njegovu podršku "**pri velikoj akciji spašavanja života**", predložio da dozvoli teretnim helikopterima Ujedinjenih nacija da u Potočare uvezu hranu i lijekove i da se ranjenici izmjeste u centralnu Bosnu, te da pokrene pregovore "**u cilju spašavanja još više života**" i dopusti "**slobodan ulazak u Potočare i daljnje neograničeno kretanje**".[745] Nažalost, general Janvier je, navodno radi "**spašavanja još više života**", umjesto

---

[744] Isto, paragraf 327.

[745] Isto, paragraf 328; M. J. Faber, nav. dj., str. 79; H. Nuhanović, nav. dj., str. 356-357. S tim u vezi, general Janvier je sastavio i pregovarački tim, u kome su bili francuski pukovnik Paillard i ruski pukovnik Ratsouk, koji su imali zadatak da otputuju u Potočare, na pregovore o "**spašavanju što više života**". Iako Mladić nije odgovorio na to pismo, pukovnici su, preko Beograda, stigli u Zvornik, gdje im je dalje putovanje onemogućeno (M. J. Faber, nav. dj., str. 79).

Navedeni helikopteri bili su predmet (telefonskog) razgovora između generala Nicolaija i generala Gvere. General Ceesu Nicolai (načelnik Komande UNPROFOR-a u Sarajevu), povodom sastanka, "**koji je tog jutra održan između Komande Holandskog bataljona u Srebrenici i generala Mladića po pitanju evakuacije**/prisilnog premještanja civila i civilnog stanovništva – prim. S. Č./ **izbjeglica iz Srebrenice u drugo područje i, u tom cilju, podrške UNPROFOR-a/UNHCR-a**", 12. jula 1995. u 14.45 sati, nazvao je generala Gveru, "**sa molbom da zajednički organizuju evakuaciju ranjenika iz Srebrenice**". S tim u vezi, Nicolai "**već počinje da organizuje helikoptere**", a Gvero "**odbija ponudu helikoptera**", smatrajući da je riječ o "**nerazumnoj odluci**", jer navodno "**postoji rizik da budu napadnuti od strane Muslimana**". Umjesto da insistira na upotrebu helikoptera, general Nicolai je s izvinjenjem i samoponiženjem odgovorio Gveri "**da on ni na čemu ne insistira, nego da samo nudi pomoć**", te "**sugeriše sastanak između njega i autoriteta VBS-a da se dogovore o nastupajućoj evakuaciji Holandskog bataljona, nakon što ovaj pomogne izbjeglima**". Gvero mu je obećao da će mu odgovoriti u pisanoj formi i nadao se "**još jednom da će Nicolai odustati od nerazumnih odluka**" (**ICTY**, br. 00907528, Komanda UNPROFOR-a za BiH, načelnik Komande, Sarajevo, 12. juli 1995, *Telefonski razgovor general Nicolai – general Gvero, 12. juli 1995, 14.45 sati*; M. J. Faber, nav. dj., str. 74 i 79-80). Očigledno je generala Nicolaija brinuo problem evakuacije Holandskog bataljona iz Potočara, a ne "**evakuacija ranjenika iz Srebrenice**" (M. J. Faber, nav. dj., str. 75 i 79 i 80).

zračne sile, slično Karremansu,[746] predložio pokretanje pregovora. Kao i do tada, sve njegove prijedloge general Mladić je odbio.[747] General Gvero je Komandi UNPROFOR-a odgovorio "**da će VBS pregovarati samo sa komandantom Holandskog bataljona**",[748] potpukovnikom Karremansom, što je zaista indikativno. Tim prije, jer je Karremans u Potočarima 12. i 13. jula "nestao", "izgubio" se – umjesto njega veoma je bio aktivan njegov zamjenik, major Franken. Vjerovatno je Karremans, u skladu sa dogovorima i razgovorima između političkog i vojnog rukovodstva Ujedinjenih nacija sa srpskim agresorom, bio u društvu sa generalom Mladićem, ispijajući šljivovicu za dobro obavljen posao uoči i za vrijeme zauzimanja i okupacije sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice.[749]

Vijeće sigurnosti Ujedinjenih nacija je u podne 12. jula, na prijedlog Francuske, Njemačke, Italije, Velike Britanije i Sjedinjenih Američkih Država, na vanrednoj sjednici, "**zabrinuto zbog pogoršane situacije u i oko sigurne zone Srebrenice**, **i u Republici Bosni i Hercegovini, i o neprilikama civilnog stanovništva,**...", "**jednoglasno**" usvojilo *Rezoluciju 1004* (1995), kojom je, pored ostalog, **osudilo** "**ofanzivu bosanskih Srba na sigurnu zonu Srebrenica ...**", tražeći da agresorske snage odmah "**zaustave njihovu ofanzivu i odmah se povuku iz 'sigurne zone' Srebrenice**" i "**omoguće potpun i neometan pristup UNHCR-u i drugim**

---

746 **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 115-121.

747 **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 328.

748 Isto. Karremans je, tvrdi Hasan Nuhanović, bio "**jedini oficir UNPROFOR-a sa kojim su Srbi htjeli kontaktirati**" (H. Nuhanović, nav. dj., str. 356-357).

749 Holandski historičar Ed Ribbnik tvrdi da je Karremans bio prosrbin. S tim u vezi, on konstatuje da je Karremans bio "**poslan da zaštiti Muslimane. Međutim, na licu mjesta je pokazao da se divio (da je obožavao) vođi bosanskih Srba generalu Mladiću, koga je kvalifikovao kao 'briljantnog stratega'**" (M. Gerstenfeld, nav. dj., str. 124). Karremans je, po Ribbniku, "**smatrao da su Muslimani u velikoj mjeri odgovorni za pad enklave** /sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice – prim. S. Č./: **oni su provocirali Srbe noćnim napadima iz Srebrenice i bili su kukavice da se sami brane. Prije nego što je (bio) objavljen, Karremansov tekst je bio odobren od strane odgovornih osoba za javne odnose holandskog Ministarstva odbrane**" (Isto). Govoreći o prosrpskim stavovima i uvjerenjima potpukovnika Karremansa, Ribbnik je, pored ostalog, dodao: "**novinari teško mogu da povjeruju u ovu poruku: po Karremansu, Mladić je dobar tip, a Muslimani su prljavi tipovi**" (Isto. Vidi: Ed Ribbnik, LEIDING DUTCHBATWAS PRO-SERVISCH, NRC Handelsblad, 17. august 1998).

međunarodnim humanitarnim organizacijama sigurnoj zoni Srebrenice, u cilju olakšanja patnji civilnog stanovništva". Od generalnog sekretara Ujedinjenih nacija zatraženo je da "**upotrijebi sva njemu dostupna sredstva**" kako bi u Srebrenici **ponovo uspostavio sigurnu zonu Ujedinjenih nacija**, stanje definisano *Sporazumom* od 18. aprila 1993, a u skladu sa mandatom UNPROFOR-a, te "**da pozove sve strane na saradnju u tom smislu**".[750]

Zaista sramno, bolno, strašno, zastrašujuće, nevjerovatno. Ni spomena o genocidu. Umjesto toga, izražena je "zabrinutost" i u vezi sa "**neprilikama civilnog stanovništva**". Vijeće sigurnosti je izrazilo "**zabrinutost**" zbog "**pogoršane situacije**" u i oko sigurne zone Ujedinjenih nacija i **osudilo ofanzivu na Srebrenicu**, dan poslije njenog zauzimanja, u vrijeme kada je general Mladić sa svojim zločincima upao među nezaštićene civile u Potočarima, gdje su (iz)vršeni brojni oblici zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava. Iz *Rezolucije* se može zaključiti da Vijeće sigurnosti tada nije bilo obaviješteno o tome da je Srebrenica zauzeta prethodnog dana u 16.30 sati. Međutim, aparat Ujedinjenih nacija, prije svega Sekretarijat Ujedinjenih nacija, dobro je znao situaciju u Srebrenici. O tome je Ujedinjene nacije i lično Kofija Annana (generalnog podsekretara za mirovne operacije) i Chinmaya Gharekhana (specijalnog političkog savjetnika generalnog sekretara), kao i Torvalda Stoltenberga (Međunarodnu konferenciju za bivšu Jugoslaviju, u Ženevi, i kopredsjedavajućeg Londonske konferencije u Jugoslaviji), obavijestio Akashi u svom izvještaju, od 11. jula (u 16.42), dvanaest minuta poslije zauzimanja Srebrenice.[751]

Znajući za zauzimanje Srebrenice, aparat Ujedinjenih nacija i generalni sekretar su **prikrili istinu** pred Vijećem sigurnosti, koje je 12. jula, tj. *post festum*, usvojilo navedeni dokument. Naime, generalni sekretar i njegovi saradnici nisu izvršili svoje zadatke, a pogrešno su obavijestili i Vijeće sigurnosti i Generalnu skupštinu Ujedinjenih nacija. S tim u vezi, postavlja se više pitanja, među kojima i sljedeće: zašto Vijeće sigurnosti

---

750 ∴ **REZOLUCIJE UN-a**, str. 129-130; **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 226; **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 329; H. Nuhanović, nav. dj., str. 357. Većina ambasadora u Vijeću sigurnosti Ujedinjenih nacija bila je protiv upotrebe sile, u čemu su prednjačile Rusija i Kina (H. Nuhanović, nav. dj., str. 357-358).

751 **SREBRENICA 1995**, knjiga 1, str. 353-357.

i/ili Generalna skupština nisu zasjedali i (o)držali sastanke dan ili nekoliko dana ranije? Generalni sekretar i njegov opunomoćenik (Akashi) i komandant UNPF-a (Janvier) odgovorni su što je *Rezolucija 1004* (1995), takva kakva jeste, donesena 12. jula, a ne prije zauzimanja Srebrenice. Za to su postojali razlozi i uslovi i od početka juna, a naročito od 6. jula 1995.[752]

Situacija oko Srebrenice, sigurne zone Ujedinjenih nacija, očigledno se počela usijavati od kraja maja 1995. i svakome je moralo jasno ukazivati da višemjesečna pooštrena blokada sigurne zone Ujedinjenih nacija ulazi u svoju završnu fazu, jer je izgladnjivanje stanovništva dostiglo najviši stepen. Da bi presjekao i ono minimalno dostavljanje prehrambenih sredstava, preko uskog teško kontrolisanog prostora prema Žepi, agresor je zahtijevao slobodan prolaz putem koji je od Drine preko Zelenog Jadra, duž istoimene rijeke i južne granice sigurne zone Ujedinjenih nacija, vodio prema Vlasenici. Zahtjevi su sve upornije podržani pucnjavom u blizini osmatračnice "Eho" (Echo) i zastrašivanjem njene posade, a posjedanjem Zelenog Jadra blokiran je i dotok pitke vode za Srebrenicu. *Izvještaj o Srebrenici* o očajnoj situaciji stanovništva i alarmantnom stanju Holandskog bataljona nije pobudio pažnju.[753] Odgovorne ličnosti Ujedinjenih nacija nisu htjele shvatiti ozbiljnost stvarnosti, iako su za to imale i druge povode. Upravo, u vezi sa tim i u to vrijeme, Vijeće sigurnosti je tri puta zasjedalo. Na prve dvije sjednice 9. juna i 5. jula 1995. razmatrana je situacija u Republici Bosni i Hercegovini u vezi sa kršenjem *Rezolucije 943* (1994) Vijeća sigurnosti, od 23. septembra 1994 (zatvaranje kopnene granice između Savezne republike Jugoslavije i Republike Bosne i Hercegovine), što je, također, bilo u neposrednoj vezi sa pripremama napada, ne samo na sigurnu zonu Srebrenicu nego i Žepu i Goražde.[754]

Očigledno je "zatajio" čitav sistem rukovođenja i komandovanja aparatom Ujedinjenih nacija. Generalni sekretar nije iskoristio saznanja svog aparata i svoje pravo inicijative prema Vijeću sigurnosti, kome je morao staviti na raspolaganje cjelovito i sistematizovano saznanje aparata kojim je rukovodio.[755]

---

752 S. Čekić - M. Kreso - B. Macić, nav. dj., str. 354-355.

753 J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 162-165.

754 S. Čekić - M. Kreso - B. Macić, nav. dj., str. 355.

755 Isto.

Zbog toga je rezultat sjednice od 9. juna tako blijed i, uglavnom, sastojao se od deklarativnog zahtjeva “stranama” “**da u potpunosti poštuju status sigurnih zona**”[756] pri čemu je ta otrcana fraza ponovljena i u *Rezoluciji 1004* (1995), ali i suprotno ranijem stavu da “**podstiče inicijativu za demilitarizaciju sigurnih zona**”. Rezultat sjednice od 5. jula je još apsurdniji, pa se iz prezentovanih informacija Vijeća sigurnosti nije moglo ni naslutiti da sutradan počinje završna ofanziva za likvidaciju Srebrenice, sigurne zone UN-a, i stanovništva kojemu je ona trebala biti “sigurna luka” pod okriljem Ujedinjenih nacija.[757]

S obzirom na to da je Akashi o zauzimanju Srebrenice obavijestio i Stoltenberga, očigledno da je o tom zločinu znala i Kontakt grupa, pa i Evropska unija, te, preko tih izvora saznanja, vjerovatno i pojedini članovi Vijeća sigurnosti. Svi su oni, umjesto da preduzmu sve potrebne mjere za odbranu sigurne zone Ujedinjenih nacija i zaštite civile, prikrivali zločine u i oko Srebrenice, sigurne zone Ujedinjenih nacija, jula 1995.[758]

U *Rezoluciji* se, i pored izražene zabrinutosti zbog “**pogoršane situacije**” u Srebrenici, uopće ne spominje mogućnost upotrebe sile za zaštitu civila i civilnog stanovništva. Upotreba svih “**dostupnih sredstava**” nije tražena za šta su, zaista, i bila potrebna - za spašavanje civila, već za uspostavljanje politike i prakse Ujedinjenih nacija koja je propala. Pri tome nije uopće izražena nikakva zabrinutost za hiljade i hiljade nezaštićenih i bespomoćnih civila. U situaciji kada je žrtvi stavljen nož pod grlo, ona se, kao jedna od “strana” u “sukobu” (“**zaraćena strana**”), poziva da pokorno i poslušno sarađuje (“**... da strane u potpunosti poštuju status sigurne zone Srebrenice ...**). Postavlja se pitanje s kim. Očigledno, sa svojim dželatom.[759] Zaista je nevjerovatno i nemoralno da se od žrtve genocida zahtijeva poštovanje “**statusa sigurne zone Srebrenice**”.

---

756 ∴ **REZOLUCIJE UN-a**, str. 126-127.

757 S. Čekić - M. Kreso - B. Macić, nav. dj., str. 356.

758 Isto.

759 Isto; H. Nuhanović, nav. dj., str. 357-359. I Ministarstvo odbrane Holandije, nažalost, koristi pojam “**zaraćene strane**” (**REPORT ON SREBRENICA...**, paragrafi 2.20, 3.83 i 6.21).

Predstavnici pojedinih država iznijeli su, u vezi sa nacrtom te *rezolucije*, više nerealnih prijedloga, koji su odslikavali stanje u Ujedinjenim nacijama, kao što je obezbjeđivanje trupa za bilo koje operacije (Francuska); pokretanje pregovora - mirnim putem (Italija); nepostojanje političke volje da se ispravi "**posljednji debakl koji je zadesio međunarodnu zajednicu u pokušaju da se suprotstavi odlučnoj i kontinuiranoj agresiji**" (Nigerija); isključivanje mogućnosti korištenja sile (Rusija i Kina); ostajanje UNPROFOR-a u Bosni, koga je trebalo da potpomognu Snage za brzu reakciju, kao najefikasniji način "**koji bi zadovoljio humanitarne potrebe tolikih očajnih bosanskih građana i da bi se došlo do trajnog mira**" (SAD); ponovno uspostavljanje sigurne zone Srebrenice, od aprila 1993 (Engleska) i nepostojanje istinske namjere i odlučnosti da se zahtjevi Ujedinjenih nacija realizuju (Čehoslovačka). Akashi je, nakon dobijanja kopije nacrta te rezolucije, s pravom izrazio sumnju u "**dublji smisao operativne tačke 6, koja se odnosi na upotrebu sile u cilju ponovnog uspostavljanja statusa sigurne zone**", zaključujući da će *Rezolucija* "**ponovo izazvati nerealna očekivanja ..., što bi iznova izbrisalo razliku između očuvanja i nametanja mira**". General Janvier je procijenio da mogućnost da se ponovo silom uspostavi sigurna zona nije izvodljiva "**sa trenutno raspoloživim resursima UNPROFOR-a**". Generalni podsekretar za operacije održavanja mira i politička pitanja (Annan) složio se sa procjenom Akashija i generala Janviera, kao i potpukovnika Karremansa, da u postojećim okolnostima, pregovori predstavljaju "**jedinu nadu za ispunjenje ciljeva koje je odredilo Vijeće sigurnosti**", insistirajući na otpočinjanju dijaloga sa "**bosanskim Srbima**". Predloženo je da generalni sekretar imenuje specijalnog predstavnika koji će preuzeti tu ulogu. S tim u vezi, predložen je Stoltenberg, sa čime se složio Boutros Ghali, koji je za vrijeme tih dešavanja putovao Afrikom.[760]

Carl Bildt (pregovarač Evropske unije) je na sastanku *Kontakt grupe,* 12. jula 1995, uz podršku britanskog predstavnika, odbacio inicijativu Francuske (odlučni zahtjev predsjednika Chiraca) o "**ponovnoj uspostavi integriteta srebreničke zone**" kao "**nerealnu**" i "**apsurdnu**". Iako su

760 **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragrafi 330-339; H. Nuhanović, nav. dj., str. 359-361.

izjavili kako se zalažu za odlučniju akciju, predstavnici Sjedinjenih Američkih Država i Njemačke ostali su donekle po strani, jer te države tada nisu bile spremne ponuditi potreban broj vojnika za realizaciju te aktivnosti.[761]

U vrijeme kada su nad nezaštićenim civilima u bazi Ujedinjenih nacija u Potočarima vršeni brojni zločini protiv čovječnosti i međunarodnog prava, Vijeće sigurnosti Ujedinjenih nacija, umjesto da, u skladu sa *Poveljom Ujedinjenih nacija*, hitno reaguje, kako bi spriječilo i zaustavilo genocid, deklarativno traži ponovnu uspostavu sigurne zone, otvarajući eventualnu mogućnost upotrebe sile. Akashi i Janvier su protiv upotrebe sile, pri čemu je Janvier tvrdio da UNPROFOR nije u stanju da silom ponovo uspostavi status sigurne zone. Iako je znao da postoje *Snage za brzu reakciju* (*Rapid Reaction Force*), general Janvier nije ni ukazao na mogućnosti njihovog angažovanja. Annan, Akashi i Janvier, bez ikakve pomisli na goloruke civile i bilo kakve odgovornosti za njihovu sudbinu, insistiraju sa otpočinjanjem dijaloga sa srpskim agresorom. Zaista nevjerovatno - dijalog sa zločincima. Očigledno je da najodgovornije ličnosti Ujedinjenih nacija nisu namjeravale niti su željele preduzeti bilo kakve mjere za spašavanje civila u bazi Ujedinjenih nacija u Potočarima. U

---

761 C. Hodge, nav. dj., str. 243-245. Francuska je, nakon zauzimanja sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice, bila voljna da preduzme vojnu operaciju za spas Srebrenice. Plan za tu operaciju napravio je general Christian Quesnot, član Generalštaba Francuske vojske i vojni savjetnik predsjednika Republike. Međutim, francuski Generalštab je bio rezervisan prema takvoj operaciji. Taj plan, prema ministru odbrane Charlesu Millonu, nije bio predmet temeljnog razmatranja, jer je "**ocijenjeno da je tehnički neizvodljiv**". General Heinrich, šef vojne obavještajne službe, izjavio je da bi se francuske vlasti, da su ozbiljno predviđale da preduzmu vojnu operaciju za odbranu Srebrenice, van svake sumnje obratile njemu radi informacija, ali, one to uopće nisu učinile (*Sence Tribunal*, 25.11. 2001, http://www.sense-agency.com/tribunal_(mksj),).

Američki otpravnik poslova u Beogradu Rudolph Perina 12. juna 1995. sastao se, reda radi, s predsjednikom Miloševićem i "**upozorio**" ga "**da je pad Srebrenice ozbiljan udar 'mirovnom procesu'. On je pozvao srbijanskog predsjednika da 'prekine svako vojno snabdijevanje' bosanskih Srba. Milošević je hladno odgovorio da ga je 'pogodio' američki *demarš*, i upitao**: '**Zašto krivite mene? Ja nisam mogao stupiti u kontakt s Mladićem.' Rekao je Perini da 'su mu obećali da snage bosanskih Srba neće ugroziti mirovne trupe UN-a niti muslimanske civile'. Ali nije se bavio time šta je čekalo muslimanske muškarce**" (J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 58).

suštini je riječ o praznim, deklarativnim i diplomatskim frazama koje nikoga nisu obavezivale.

Vijeće sigurnosti i generalni sekretar Ujedinjenih nacija morali su reagovati i na "konfrontaciju" između civila i Holandskog bataljona u Potočarima 11. jula, u poslijepodnevnim satima. Hiljadama golorukih civila trebalo je, između ostalog, omogućiti ulazak u bazu Ujedinjenih nacija, pri čemu bi vojnici Ujedinjenih nacija činili živi štit za spas ugroženih žena i djece, a da ne govorimo o zaštiti i ostalih civila – nenaoružanim muškarcima i dječacima. Nažalost, od toga nije bilo ništa.

U toku noći 12. jula, nakon što je Vijeće sigurnosti usvojilo *Rezoluciju 1004* (1995), "'**bijela kuća**' **pred bazom Holandskog bataljona**" u Potočarima "**počela se puniti Bošnjacima**". Agresor je zatim jedan broj civila, bez prisustva pripadnika Holandskog bataljona, prevozio do Bratunca, gdje su ih trpali u jedan hangar, odakle su ih tokom noći jednog po jednog izvlačili i tukli tupim predmetima. Te večeri je u hangaru, prema kazivanju jednog od svjedoka, koji je izjavio pred ICTY-em, bilo "**najmanje nekoliko stotina ljudi**" te da je tokom noći ubijeno oko 50.[762]

Holandski bataljon UNPROFOR-a, nažalost, nije pokazao nikakav interes za sudbinu odvojenih muškaraca i dječaka iz Potočara, koji 12. jula (konvojima) nisu stizali na odredište - u blizini Kladnja. Major Boering (jedan od oficira Holandskog bataljona za vezu), koji je dobio zadatak da sa prvom grupom autobusa ide do odredišta u blizini Kladnja i da se nakon toga vrati i obavijesti Komandu Holandskog bataljona o tome, nije se vratio u Potočare. Nakon što se našao na području slobodnog dijela Republike Bosne i Hercegovine, on, prema raspoloživim podacima, nije obavijestio Holandski bataljon niti višu komandu UNPROFOR-a o tome "**ko stiže na odredište (a ko ne)**".[763]

Ni holandski pukovnik Charles Brantz, vršilac dužnosti komandanta UNPROFOR-a za Sektor sjeveroistok u Tuzli, nije se interesovao niti se brinuo ko stiže na odredište - muškarci i dječaci i/ili žene i djeca. Iako je imao mogućnosti (satelitski telefon, radiovezu i satelitski fax)

---

[762] **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 340.

[763] H. Nuhanović, nav. dj., str. 349-350.

da lično provjeri ko stiže, odnosno ne stiže na odredište, Brantz to nije učinio.[764] Nažalost, ni Komanda Holandskog bataljona u Potočarima, koja je u potpunosti raspolagala sa stanjem na licu mjesta, odnosno o masovnim i pojedinačnim likvidacijama u Potočarima i šire, uključujući i putnu komunikaciju Potočari – Bratunac – Konjević-Polje – Vlasenica – Tišća, nije obavijestila više komande niti svijet o navedenim događajima.[765]

UNPF-u, UNPROFOR-u (Sarajevo i Tuzla), Ministarstvu odbrane Kraljevine Holandije i C-KL Kriznom štabu (Holandije) u Hagu 12. jula 1995. bili su dobro **poznati** "**detalji o trenutnoj situaciji u i oko privremenog kampa Potočari**", odnosno u bazi Ujedinjenih nacija. O tome ih je upoznao komandant Holandskog bataljona, uključujući i **objašnjenja putem telefona** ("**Data su nam objašnjenja putem telefona**").[766] Pot-

---

[764] Isto, str. 350. To je, po Hasanu Nuhanoviću, bilo "**vrlo važno i zbog onih koji su se nalazili unutar baze, jer je Holbatu 3 moglo biti naređeno da ljude koji su bili u bazi ne sili da izađu iz baze zbog toga što bi se vidjelo da muškarci ne stižu na odredište**" (Isto).

[765] Isto. To je, tvrdi Hasan Nuhanović, "**jedan od najšokantnijih podataka**". S tim u vezi, on tvrdi kako "**Holbatu 3, izgleda, nije bilo u interesu da svijet sazna šta se tačno dešava u Potočarima, jer su oficiri u Komandi Holbata 3, vjerovatno, bili svjesni da ono što je Holbat 3 upravo činio ili ono što nije činio, nije bilo u redu i nije bilo u skladu sa međunarodnim propisima, a niti sa mandatom UNPROFOR-a**" (Isto).

[766] **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 117. Akashi je 12. jula obavijestio Ujedinjene nacije o "**tekstu izvještaja komandanta Holandskog bataljona**" (taj dokument nam nije poznat) i dostavio "**dopunjen prikaz situacije koja je tada vladala**". Naime, on je ukazao "**da VBS još uvijek drži 31 holandskog vojnika taocima, uključujući komandira čete B, koga je VBS uhapsila dan ranije. Dodao je da su tri osmatračnice, još uvijek sa posadom, sada iza srpskih linija. Također, naveo je da Holandski bataljon može obezbijediti samo dva obroka za svakog izbjeglicu u Potočarima, nakon čega će njihove zalihe biti istrošene. Naglasio je da se vlasti Bosanske vlade protive planu Ujedinjenih nacija o evakuaciji svih onih iz Potočara koji žele napustiti Srebrenicu. Ministar Muratović je navodno, u ime Bosanske vlade, rekao predstavnicima UNHCR-a da njegova Vlada ne prihvata evakuaciju iz Potočara, osim hitnih medicinskih slučajeva. Muratović je očito dodao da, pošto je Srebrenica 'sigurna zona pod zaštitom UN', nedavno raseljena lica treba tamo smjestiti. SRSG** /Akashi – prim. S. Č./ **je, također, ukazao u svom izvještaju**/ ne raspolažemo ni sa spomenutim Akashijevim izvještajem – prim. S. Č./ **da postoji 'stvarna zabrinutost' da bi Žepa mogla biti sljedeći cilj Srba. General Mladić je navodno najavio na radiju bosanskih Srba da svi Bosanci u Žepi treba da polože oružje i neće ih niko povrijediti ako to**

pukovnik Karremans je, po vlastitom priznanju, 12. jula "**bio svjedok katastrofalnog slijeda događaja**".[767]

Agresor je, na osnovu kazivanja pripadnika Holandskog bataljona, tokom noći 12. i 13. jula "**vjerovatno**" izvršio "**daljnje nasilje nad muškarcima Potočara**". Holandski vojnici vidjeli su kako je agresor odvajao muškarce i dječake od žena i djece, zatim odvodio muškarce pojedinačno i grupno i da su ih na raznim mjestima ispred i oko baze Ujedinjenih nacija, te pored potoka, ubijali, pri čemu su sljedećeg jutra vidjeli više leševa muškaraca.[768] Nažalost, masovne likvidacije Bošnjaka, izvršene u prisustvu Holandskog bataljona, Ujedinjene nacije i Ministarstvo odbrane Holandije, slično Slobodanu Miloševiću i Ratku Mladiću, definišu kao incident(i),[769] što je bitno minimiziranje izvršenih zločina, a što je nedopustivo i sramno. Navedena ocjena, kvalifikacija izvršenih zločina kao incident(a) je u funkciji prikrivanja zločina i amnestiranja Ujedinjenih nacija od odgovornosti za ignorisanje i zataškavanje dokaza o izvršenim zločinima.[770]

---

učine. Osim toga VBS je granatirala četiri osmatračnice UNPROFOR-a u Žepi, a oko Enklave su povećane borbe. Zaključio je da ukrajinski vojnici, 'sa samo 120 vojnika', neće moći pružiti veći otpor ako se Enklava napadne" (**IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 318).

Navedeni Akashijev "**prikaz situacije**" uopće ne "prikazuje" situaciju u Potočarima. Umjesto toga, on, za razliku od "zabrinutosti" za sigurnu zonu Ujedinjenih nacija Žepu, govori o perifernim događajima, izbjegavajući "**katastrofalne događaje**", čiji je neposredni svjedok, pored ostalih, po vlastitom priznanju, bio komandant Karremans.

767 Isto.

768 **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI...**, paragraf 342; **REPORT ON SREBRENICA ...**, paragrafi 4.3, 4.4, 4.22-4.28 i Dodatak 5, *Location: Potocari compound on or around 13 July 1995*; *Location: Factory in Potocari on 13 July 1995*; *Location: Small stream near Potocari compound on 13 July 1995*; H. Nuhanović, nav. dj., str. 387.

769 **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI...**, paragrafi 342 i 372; **REPORT ON SREBRENICA ...**, paragraf 4.3. i Dodatak 5; **ICTY**, IZJAVA SVJEDOKA: Rupert Smith, br. 00848883, paragrafi 87-88; 14. august 1996; H. Nuhanović, nav. dj., str. 369-372.

770 Isto. Ukazujući na nastojanje Ujedinjenih nacija (*Izvještaj o Srebrenici*) da umanji važnost masovnih likvidacija civila u Potočarima "**u kontekstu uloge i odgovornosti Holbata 3 i UNPROFOR-a za ignoriranje i zataškivanje**" tih informacija, Hasan Nuhanović tvrdi kako je cilj takve "**kvalifikacije masovnih, i-ili grupnih, likvidacija, koje su se dogodile ispred baze Holbata 3 u Potočarima da se opravda odluka Holbata**

Holandski bataljon je jako dobro znao za zločine nad civilima i civilnim stanovništvom ispred i oko baze Ujedinjenih nacija u Potočarima, ali ništa nije preduzeo.[771]

Komanda Holandskog bataljona, a posebno major Franken, namjerno je prikrivala i negirala zločine i informacije o zločinima nad civilima ispred i oko baze Ujedinjenih nacija u Potočarima, 12. jula, zatim u toku noći 12/13. jula i 13. jula, kao i na putnoj komunikaciji Potočari

---

3 koji je bio odlučio da se, i nakon što je bilo jasno da se muškarci i dječaci ubijaju po kratkom postupku, nastavi sa postupkom njihovog isporučivanja u ruke snaga VRS-a, kako onih izvan baze, tako i onih koji su bili unutar baze.

Drugi cilj je da se pokuša ustvrditi da Komanda Holbata 3 nije bila svjesna činjenice da su dječaci i muškarci u smrtnoj opasnosti nakon što budu isporučeni u ruke snaga VRS-a.

Ovo je zajednička crta svih dosadašnjih izvještaja koje su, do sada, o događajima u Srebrenici sačinile razne vojne i političke strane organizacije.

Pitanje koje je najvažnije postaviti u ovom kontekstu je:

- Je li Komanda Holbata 3 obavijestila Višu komandu UNPROFOR-a u Tuzli ili Sarajevu, Komandu UNPF-a u Zagrebu, ili Ministarstvo odbrane Holandije u Haagu (sa Haagom je konstantno održavana komunikacija) o tome da se ispred baze Holbata 3 vrši likvidacija muškaraca?

Prema svim, do sada raspoloživim, informacijama - nije.

Da li Komanda Holbata 3 ovo nije učinila zbog toga što je među njenim oficirima postojala bojazan od toga da bi više instance mogle Holbatu 3 poslati naređenje da Holbat 3 spriječi ove likvidacije i da prestane isporučivati muškarce i dječake snagama VRS-a, na što Komanda Holbata 3, očigledno, nije bila spremna?

Zapravo, Holbat 3 nije niti morao intervenirati da bi spriječio ove likvidacije onda kada one već treba da se dogode već je mogao poduzeti određene radnje da spriječi da do toga uopće dođe - a jedini način je bio da se muškarci i dječaci fizički odvoje od snaga VRS-a time što bi se oni pustili da uđu u bazu - što nije učinjeno, već su i oni koji su bili unutar baze silom istjerani napolje" (H. Nuhanović, nav. dj., str. 371-372).

771 M. J. Faber, nav. dj., str. 55, napomena 274. Holandski bataljon i vojni posmatrači Ujedinjenih nacija, tvrdi Hasan Nuhanović, nisu obavijestili višu ili više komande o zločinima protiv čovječnosti i međunarodnog prava ispred i oko baze UN-a u Potočarima (odvajanje muškaraca i dječaka od žena i djece, ubistva civila i silovanja), niti o brojnim žrtvama na putu od Potočara do Kladnja, izvršenim 12. i 13. jula i kasnije. Oni su te podatke svjesno držali kao tajnu (H. Nuhanović, nav. dj., str. 387-390).

– Kladanj i obrnuto 13-17. jula 1995,[772] a što je u suprotnosti sa istraživanjima Ministarstva odbrane Holandije, koja, pored ostalog, potvrđuju likvidacije civila - "**dokazane egzekucije**" u prisustvu i/ili neposrednoj blizini pripadnika Holandskog bataljona, kao i zločine silovanja, te "**primijećene leševe**" na putnoj komunikaciji Potočari – Kladanj i obrnuto. Pripadnici Holandskog bataljona su lično vidjeli nekoliko likvidacija na licu mjesta ispred i oko baze Ujedinjenih nacija u Potočarima, pri čemu su jedan broj žrtava fotografisali.[773]

Holandski bataljon, prema raspoloživim izvorima, nažalost, nikoga nije obavijestio o navedenim zločinima, čime su, prikrivanjem i negiranjem genocida, počinili zločin.

U prikrivanju zločina nad civilima ispred i oko baze Ujedinjenih nacija u Potočarima posebno se istakao major Franken. U kontaktima sa

---

[772] H. Nuhanović, nav. dj., str. 24 i 378-379. To potvrđuje i Hasan Nuhanović, koji se, pored ostalog, "**nešto prije ponoći**" 12. jula 1995. nalazio "**u kancelariji vojnih posmatrača UN-a unutar baze, kada je u kancelariju ušla Christina Schmidt, koordinator MSF-a. Ona se šapatom obratila lideru Tima vojnih posmatrača, Andreu De Haanu, i rekla: 'Jeste li vidjeli ona mrtva tijela ispred baze.' (Ne sjećam se tačno da li je rekla 'onih devet mrtvih tijela' ili 'ona mrtva tijela'). De Haan je odmahnuo glavom, odgovorivši da on ne zna o čemu ona govori.**

Imao sam utisak da De Haan ne želi uopće čuti šta mu Christina Schmidt govori pa čak i da ju je pokušao ušutkati. Nisam dalje pratio razgovor između njih dvoje, jer sam, čuvši to, odmah potražio Frankena. Našao sam ga u njegovoj kancelariji. Bio je sam. Rekao sam mu šta sam čuo od Christine Schmidt i pitao sam ga šta on zna o tome. On je odgovorio: **'To nije istina, i nemoj da širiš '*that bullshit*' (laži, doslovan prevod je '*to sranje*') unutar baze. Ne želim da ljudi paniče. Jedino što ja znam da se dogodilo van baze je to da su Srbi odvojili 43 muškarca u jednu kuću, gdje ih ispituju. Prva stvar koju ću da uradim ujutro je da odem tamo i od Srba ću tražiti da prisustvujem ispitivanju. Ne moram znati o čemu govore ali ću tražiti da budem prisutan**" (Isto).

[773] **REPORT ON SREBRENICA ...**, paragrafi 4.22-4.25, 4.28 i Dodatak 5, *Location: Potocari compound on or around 13 July 1995; Location: Factory in Potocari on 13 July 1995; Location: Small stream near Potocari compound on 13 July 1995; Location: Road from Bratunac via Konjevici to Nova Kasaba and vice versa: 13 and 14 July 1995; Location: Road from Milici to Bratunac via Konjevici on 15, July 1995 (between Konjevici and Kravica); Location: Road from Milici to Bratunac 16 July 1995; Location: Potocari in the direction of Bratunac on 17 July 1995; Execution*; H. Nuhanović, nav. dj., str. 379-380.

Hasanom Nuhanovićem, te Nesibom Mandžićem i Ibrom Nuhanovićem, 12. i 13. jula 1995. on uopće nije ni spominjao odvajanje muškaraca i dječaka od žena i djece, niti maltretiranje, teroriziranje i likvidacije civila i civilnog stanovništva, kao ni maltretiranje i odvajanje ranjenika. On se ponašao kao da je sve što se događalo ispred i oko baze Ujedinjenih nacija sasvim normalno. Major Franken je očigledne dokaze o zločinima protiv čovječnosti i međunarodnog prava otvoreno negirao, tvrdeći da "**to nije istina…**".[774] Međutim, to je u suprotnosti i sa izjavom poručnika Rona Ruttena, kao i sa istraživanjima Ministarstva odbrane Holandije. U **REPORT ON SREBRENICA …** govori se o likvidacijama koje su izvršene u prisustvu i/ili neposrednoj blizini pripadnika Holandskog bataljona ispred baze Ujedinjenih nacija,[775] zatim o dokazanim silovanjima i brojnim leševima na putu od Potočara do Kladnja i obrnuto, te mnogim zarobljenim civilima. Neki pripadnici Holandskog bataljona su fotografisali jedan broj ubijenih civila u Potočarima. Sve te dokaze major Franken je prikrivao i negirao.[776]

I u toku noći 12. i 13. jula Srbi su nastavili sa ubijanjima civila i civilnog stanovništva (ispred i oko baze Ujedinjenih nacija u Potočarima). O tim zločinima, kao i onima koji su (iz)vršeni i 13. jula (u toku dana) Holandski bataljon, nažalost, nikoga nije obavijestio.[777]

U *Izvještaju o Srebrenici* govori se i o kretanju prednjeg dijela kolone od oko 15.000 ljudi, koja se kretala sjeverno, a zatim zapadno od Srebrenice, pokušavajući da pješke stigne do slobodne teritorije; nemilosrdnom granatiranju i pucanju po njima, te opkoljavanju i zarobljavanju od strane agresorskih snaga, koje su pri tome koristile teško oružje velikog dometa, zatim minobacače, raketne bacače i lahko oružje; obrazovanju kordona duž asfaltne ceste koja je prolazila kroz Konjević-Polje i Novu Kasabu, kuda su Bošnjaci morali proći; pokušaju i prelasku te komunikacije južno

---

774 H. Nuhanović, nav. dj., str. 377-379.

775 **REPORT ON SREBRENICA ...**, paragraf 4.22; H. Nuhanović, nav. dj., str. 379.

776 **REPORT ON SREBRENICA ...**, paragrafi 4.22- 4.28; H. Nuhanović, nav. dj., str. 379-380.

777 H. Nuhanović, nav. dj., str. 380-387; **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 346.

od Konjević-Polja; obraćanju srpskih patrola preko megafona Bošnjacima na predaju i dr. S tim u vezi, navodi se kako su Bošnjaci "**vidjeli vozila UNPROFOR-a** (**koje su Srbi zaplijenili za vojnu upotrebu**) **i vojnike sa plavim kacigama**".[778]

Središnji dio kolone je, po *Izvještaju o Srebrenici*, upao u zasjedu. Veliki dio kolone, koji je zastao da predahne na čistini kraj Kamenice (Kameničko brdo), napadnut je (najmanje 1.000 Bošnjaka lahkim oružjem kratkog dometa), gdje je na stotine ljudi ubijeno, čije su skeletne ostatke (nekolicine ubijenih u zasjedi) istraživači ICTY-a i službenici UN-a vidjeli prolazeći tuda 1996. Na tom mjestu ostalo je dosta ranjenika, "**a neki od njih su se sami usmrtili ili su aktivirali ručne bombe da bi spriječili da budu zarobljeni. Neki preživjeli su nosili ranjenike, no kasnije su se morali predati**".[779]

Iznoseći navedene podatke o zločinima, u *Izvještaju o Srebrenici* konstatuje se kako "**postoji snažna dokumentacija koja navodi da su 12. jula zaista izvršena pogubljenja po kratkom postupku koja su nastavljena tokom noći i jutarnjih časova 13. jula**". S tim u vezi, izvodi se zaključak, istina s rezervom, kako se "**čini da još nije došlo do većih masovnih pogubljenja**". Pri tome se navodi kako informacije "**iz srpskih izvora**", **nagovještavaju** "**da je odluka o pogubljenju muškaraca Srebrenice najvjerovatnije donesena nakon pada Srebrenice**".[780] Govoreći o tome, zaključuje se da je "**neovisno o tome donesena odluka o okupljanju velikog broja civilnih i vojnih vozila za deportovanje i progon žena i djece**", te da u toj fazi nisu "**korištena vozila iz Savezne republike Jugoslavije**".[781]

Zaključak o tome da je odluka o genocidu nad Bošnjacima donesena nakon zauzimanja Srebrenice, zasnovana na "**srpskim izvorima**", ne može se prihvatiti. Taj zaključak isključuje i ocjena *Izvještaja o Srebrenici* o odluci angažovanja velikog broja civilnih i vojnih vozila za prisilno

---

778 **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 343.

779 Isto, paragraf 344.

780 Isto, paragraf 345.

781 Isto.

premještanje žena i djece, koja je donesena nezavisno od odluke "**o pogubljenju muškaraca Srebrenice**". Ni ocjena o nekorištenju vozila iz Savezne republike Jugoslavije za prisilno premještanje civila nije zasnovana na dokazima. Relevantna dokumentacija govori suprotno.

U toku 13. jula "**otpočinje ubijanje na stotine nenaoružanih muškaraca i dječaka**". Agresor je nastavio "**sa odvajanjem muškaraca od žena i djece, odvodeći muškarce u Bratunac**". Njihovo odvođenje nije pratio Holandski bataljon, jer mu to agresor nije dozvolio.[782] Vojni posmatrači Ujedinjenih nacija raspolagali su informacijama o ubistvima civila. Međutim, oni su (13. jula) "**napomenuli da će pokušati provjeriti glasine da su Srbi ubili nekoliko ljudi koje su prethodnog dana** /12. jula – prim. S. Č./ **izdvojili iz gomile**".[783] Nažalost, "**ni vojni posmatrači Ujedinjenih nacija, ni pripadnici Holandskog bataljona nisu izvijestili da su primijetili ili imali razloga da vjeruju da je do tada izvršeno nasilje**". Ta negacija zločina ne odgovara činjeničnom stanju, jer "**mogućnost Holandskog bataljona da nadgleda situaciju bila je krajnje ograničena; pošto nisu više imali vozila potrebnih za pratnju svakog konvoja ...**".[784]

Prateći kretanje Bošnjaka, ujutro 13. jula, "**koji su prošli kroz srpsko okruženje i preživjeli zasjedu kod Kameničkog brda**", prema sjeveru, *Izvještaj o Srebrenici* navodi kako su se "**grupe muškaraca na samom začelju kolone u velikom broju počele predavati vojnicima VBS u dva glavna područja**: **prva skupina se predala na poljani 'Sandići', zapadno od Kravice**; **druga odmah sjeverno od Nove Kasabe kraj nogometnog igrališta**". Većinu tih ljudi agresor je odveo u Bratunac, "**a stotinjak ljudi je strpano u poljoprivredno skladište u Kravici i pobijeno granatama i paljbom lakog oružja**". Tragove tog zločina su, navodi se u *Izvještaju o Srebrenici*, vidjeli pripadnici Ujedinjenih nacija, prilikom obilaska tog skladišta, gdje su vidjeli "**kosu, krv i ljudsko tkivo zalijepljeno za zidove ove zgrade. Unutrašnji zidovi, pod i strop, bili su, također, izrešetani paljbom iz oružja i eksplozijom granata ...**". Manja grupa (oko 70 ljudi) odvedena je do poljane blizu Kravice i po-

---

782 Isto, paragraf 346.

783 Isto.

784 Isto.

bijena pored rijeke. O tom masakru u Kravici se nije ništa znalo, navodi se u *Izvještaju o Srebrenici*, sve dok jedan svjedok koji je preživio taj zločin (krio se ispod gomile mrtvih tijela i kasnije pobjegao) nije izjavio šta je vidio i doživio. To njegovo kazivanje potkrijepio je i ICTY, putem dokaza forenzičara pribavljenih tokom ekshumacija 1996.[785]

Začuđuje podatak o tome da je "**stotinjak ljudi**" ubijeno u poljoprivrednom skladištu u Kravici.

Poslije prisilnog premještanja svih civila i civilnog stanovništva ispred i oko baze Ujedinjenih nacija u Potočarima, agresor je započeo sa progonom onih unutar baze. Zbog toga je nastala panika među civilima, posebno kada su vidjeli pored potoka više muškaraca koji su (bili) grupno ubijeni. Taj svoj strah oni su iznijeli majoru Frankenu (zamjeniku komandanta Holandskog bataljona), koga su, također, "**podsjetili da su pored obližnjeg potoka pronađena tijela 9-10 muškaraca koji su bili grupno likvidirani**". Uzaludno su, imajući "**osjećaj da će biti ubijeni, ako budu predati VBS**", **preklinjali da ih Holandski bataljon ne preda agresoru**. Međutim, "**Holandski bataljon im je nakon toga naredio da napuste bazu i jave se Srbima koji su čekali**".[786] Nažalost, zna se veoma dobro zašto su ih Srbi čekali.

Naime, nakon što su 13. jula (oko 12 sati) od majora Frankena i drugih holandskih oficira dobili naređenje da svi napuste Potočare ("**da svi izađu iz kampa**") i 239 popisanih muškaraca i dječaka su, zajedno sa ostalim civilima, istjerani kroz kapiju, gdje su stajali i čekali ih srpski zločinci zajedno sa UNPROFOR-om. Tako je Holandski bataljon, na

---

785 Isto, paragraf 347.

786 Isto, paragraf 348; **REPORT ON SREBRENICA …**, paragrafi 4.19-4.25 i Dodatak 5, *Location: Small stream near Potocari compound on 13 July 1995*; M. J. Faber, nav. dj., str. 107. Pripadnici Holandskog bataljona koji su učestvovali u navedenom zločinu, nakon toga su se pravdali "**da nisu vjerovali**" da civile i civilno stanovništvo "**vode u sigurnu smrt**", te da su navodno "**vjerovali da će Srbi prema tim ljudima postupati u skladu sa *Ženevskim konvencijama*. Smatrali su da će, pošto je sačinjen spisak predatih ljudi, ti ljudi uživati izvjesnu bezbjednost**" (Isto). Nažalost, to pravdanje je besmisleno i u suprotnosti je sa izjavom majora Frankena, koji je dobro znao da će muškarci i dječaci "**biti ubijeni kada izađu iz baze**" Ujedinjenih nacija (H. Nuhanović, nav. dj., str. 414-415), čime je bio potpuno svjestan vlastitog učešća i odgovornosti u izvršenom zločinu.

kapiji baze Ujedinjenih nacija u Potočarima, predao hiljade civila agresoru, odnosno izbacio ih iz baze Ujedinjenih nacija. Oni su "**dvije plastične trake postavili u širini jednog metra od izlaza iz hangara do kapije, tu je bilo nekih 150 metara dužine, tako da praktično niko nije imao šanse da izađe iz te staze, oni su stajali sa obje strane tih traka od izlaza sve do same kapije**". Civili koji su izlazili iz hangara išli su pravo do kapije, gdje je srpski agresor odvajao muškarce i dječake od njihovih porodica. Na taj način vojnici Ujedinjenih nacija pomagali su srpskim zločincima i u odvajanju muškaraca i dječaka od žena i djece, te zarobljavanju, kao i prisilnom premještanju Bošnjaka, što je (ubrzo) rezultiralo njihovim ubijanjem. Od muškaraca i dječaka spašen je samo jedan broj sa spiska, pored čijih imena je stajalo slovo R (takvih je bilo 15 lica), što je značilo da je riječ o ranjenicima (oni su ujesen 1995. pušteni iz logora Batković). Svi ostali su ubijeni.[787]

Izbacujući civile iz baze Ujedinjenih nacija, 13. jula 1995, Holandski bataljon je dobro znao da će civili - muškarci i dječaci biti ubijeni. To je znao i major Rob Franken. On je, u procesu protiv generala Krstića na pitanje jednog od sudija ICTY-a: "**Jeste li znali da će muškarci biti ubijeni kada izađu iz baze?**", odgovorio: "**Da, gospodine.**"[788] Umjesto da Holandski bataljon, UNPROFOR i drugi organi Ujedinjenih nacija i međunarodne zajednice preduzmu sve neophodne mjere i aktivnosti da spriječe genocid, oni su se pravdali da nisu znali ni očekivali da će Srbi izvršiti genocid.

Pošto se "**proces progona bližio kraju, prve ekipe UNHCR-a mogle su doći u ono što je preostalo od enklave Srebrenica**". Poslijepodne 13. jula (između 18.00 i 19.00 sati) konvoj UNHCR-a, koji je 12. jula krenuo iz Beograda, prošao je kroz Bratunac i nastavio ka Potočarima, gdje su "**vojnici UNPROFOR-a i VBS**" sarađivali "**pri ukrcavanju posljednjih grupa Bošnjaka u srpske autobuse koji su ih čekali**". Službenici UNHCR-a u Bratuncu saznali su da je na "**nogometnom**

---

[787] **SREBRENICA 1995**, knjiga 1, str. 300, 363-374 i 427-428; M. J. Faber, nav. dj., str. 107; H. Nuhanović, nav. dj., str. 401, 403-407 i 411-413. Vidi: **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 122-126 i 148.

[788] H. Nuhanović, nav. dj., str. 414-415.

igralištu zatvoren veliki broj Bošnjaka", te su, kasnije kad je padao mrak, iz svojih motelskih soba čuli "**mjestimične pucnje koji su dopirali sa nogometnog igrališta**".[789]

UNHCR je 13. jula 1995. bio neposredni svjedok zločina u bazi Ujedinjenih nacija u Potočarima, uključujući i "saradnju" UNPROFOR-a (Holandskog bataljona) i srpskog agresora "**pri ukrcavanju posljednjih**

---

789 **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …**, paragraf 349; **SREBRENICA 1995**, knjiga 1, str. 300; **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 140; H. Nuhanović, nav. dj., str. 403 i 411. UNHCR je bio informisan o tome šta se 11. jula i kasnije događalo u Srebrenici, Potočarima i šire. Iako je UNHCR 13. jula 1995. imao značajnu ulogu u događajima u Potočarima, nažalost, ta organizacija nikada nije, o onome što su njeni oficiri i vozači vidjeli, napisala nijednu jedinu riječ (H. Nuhanović, nav. dj., str. 382).

Konvoj UNHCR-a je 13. jula 1995, nakon što je 12. jula krenuo iz Beograda, poslijepodne stigao u Potočare (**IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 349; H. Nuhanović, nav. dj., str. 408-409; **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 140), "**gdje su vidjeli da vojnici UNPROFOR-a i VBS sarađuju pri ukrcavanju posljednjih grupa Bošnjaka u srpske autobuse koji su ih čekali …**" (**IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 349). Konvoj je lično vidio i Hasan Nuhanović, koji posjeduje videokasetu, na kojoj se vide kamioni UNHCR-a u blizini Potočara, kao i Andrei Kozakov (terenski službenik UNHCR-a u Srebrenici, čije je sjedište bilo u Beogradu). Međutim, glasnogovornik UNHCR-a Chris Janowski je to negirao, tvrdeći da ne postoji nijedan pisani trag o tome da je UNHCR tada bio prisutan u Potočarima (H. Nuhanović, nav. dj., str. 409).

Hasan Nuhanović je 1996. na Palama razgovarao sa Kozakovim (bio je zamjenik Ureda UNHCR-a na Palama), koji mu je priznao "**da je on cijelu noć 13. i 14. jula proveo u jednoj privatnoj kući u Bratuncu koja se nalazila u neposrednoj blizini fudbalskog stadiona, te je čuo pucnje i glasne povike ljudi, ali je tvrdio da nije znao šta se tamo dešava, iako je, dodao je, mogao pretpostaviti**" (Isto, str. 409).

Na Nuhanovićevo pitanje "**da li je o ovome i o onome što je vidio u Potočarima odmah 13. jula ili barem sutradan, izvijestio svoje pretpostavljene kako bi se saznalo šta se dešava**", Kozakov je "**odgovorio da nije**" (Isto).

U vrijeme kada se "**još barem nekoliko stotina izbjeglica nalazilo unutar baze, dakle u momentu kada su ljudi bili odvajani i odvođeni**", u Potočarima se nalazilo oko 10 konvoja UNHCR-a (Isto, str. 410). UNHCR je u Potočarima vidio "**vojnike UNPROFOR-a i Srbe kako zajedno rade na dovođenju posljednje grupe Bošnjaka iz baze UNPROFOR-a u srpske autobuse, koji su ih čekali ..., konvoj UNHCR-a se vratio u Bratunac**", gdje su "**članovi osoblja UNHCR-a čuli od lokalnih Srba da je veliki broj Bošnjaka zatvoren na obližnjem fudbalskom igralištu. Noć je padala, i iz svojih motelskih soba, tim UNHCR-a mogao je čuti sporadičnu pucnjavu iz pravca fudbalskog igrališta**" (**SREBRENICA 1995**, knjiga 3, str. 186-187; H. Nuhanović, nav. dj., str. 410 i 421).

grupa Bošnjaka u srpske autobuse", odnosno izbacivanju i istjerivanju posljednih grupa civila i civilnog stanovništva, i raspolagao informacijama o zločinima u Bratuncu (u noći 13. jula). Nažalost, UNHCR, prema raspoloživim podacima, nije preduzeo nikakve aktivnosti, što se, pored ostalog, može zaključiti da je prikrio navedene podatke, čime "**snosi direktnu odgovornost za prikrivanje informacija u vezi sa sudbinom zarobljenih muškaraca**".[790]

Do kraja 13. jula, po *Izvještaju o Srebrenici*, nijedan Bošnjak "**nije ostao doslovno**" "**u bivšoj sigurnoj zoni Srebrenice**". Oni su, po tom dokumentu, gotovo svi, spadali u jednu od četiri kategorije: - oni koji su "**ostali živi i probijali se kroz šumu**" prema slobodnoj teritoriji; - oni koji su **ubijeni tokom pokušaja spašavanja**; - oni koji su se **predali agresoru** u Potočarima ili na putu prema slobodnoj teritoriji, "**te su već svi pobijeni**"; i - oni koji su se **predali** agresoru u Potočarima ili na putu prema slobodnoj teritoriji, te su ih prebacili u Bratunac, "**očekujući prebacivanje na mjesta egzekucije i sahrane**".[791]

Vlada Republike Bosne i Hercegovine je 13. jula 1995. "**upozorila svijet da se u Srebrenici događa sistematski pokolj**". S tim u vezi, ministar Hasan Muratović rekao je ambasadoru Sjedinjenih Američkih Država u Sarajevu, Johnu Menziesu, "**da je na Stadionu u Bratuncu okupljeno više od 1.000 muškaraca**".[792]

Agresor je u Bratuncu zatvorio veliki broj Bošnjaka muškaraca i dječaka, što je bilo poznato vojnim posmatračima Ujedinjenih nacija i pripadnicima Holandskog bataljona, s tim što (oni) "**nisu znali njihov**

---

790 H. Nuhanović, nav. dj., str. 409-411 i 427; **SREBRENICA 1995**, knjiga 1, str. 302-303.

791 **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 350.

792 B. Jagger, nav. dj., str. 90. Ukazujući na navedene podatke, Bianca Jagger piše: "**Bosanci su uhvatili srpske radio-poruke u kojima se govorilo o koncentraciji muškaraca na Stadionu radi 'ispitivanja'. Te večeri, bosanski Srbi su opkolili tri kilometra dugu kolonu u selu Glodi i od svog komandanta, majora Obrenovića primili naredbu: 'Morate pobiti sve. Niko nam ne treba živ.' Druga naredba koja se odnosila na drugu grupu Muslimana u bijegu došla je od generalmajora Živanovića: 'Moraju se predati sa svim oružjem, onda granatirajte grupu svim svojim oruđima i uništite je.' A još jedna grupa bila je opkoljena u šumi: 'Ubijte ih polako', stigla je naredba Srbina s kodnim imenom Jastreb**" (Isto).

tačan broj, niti lokaciju". Međutim, Ujedinjene nacije su, navodi se u *Izvještaju o Srebrenici*, kasnije došle do "**jakih dokaza**", na osnovu kojih su utvrdile da je na različitim lokacijama u Bratuncu **("- u skladištu, - u Staroj školi, - u tri reda kamiona i autobusa, na nogometnom igralištu**") "**bilo zatočeno između 4.000 i 5.000 Bošnjaka**".[793]

Ujedinjene nacije su 13. jula mogle pretpostaviti šta se toga dana dogodilo sa muškarcima i dječacima iz sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice, ne čekajući "**precizne pojedinosti**" o tome "**nakon istrage koja je uslijedila tokom posljednje četiri godine**", tj. od 1995. do 1999. Toga dana "**odaslato je barem pet pisanih poruka**", koje su alarmantno upozoravale "**na moguće kršenje ljudskih prava do koga je već došlo ili do koga bi tek moglo doći**".[794] Na osnovu toga bilo je moguće, umjesto "zabrinutosti", koja je, po *Izvještaju o Srebrenici*, vladala, precizno rekonstruisati sudbinu muškaraca iz sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice. Vojni posmatrači Ujedinjenih nacija 13. jula poslijepodne izvijestili su kako im je general Mladić rekao da se "**u dijelu Enklave u trouglu Bandera**" nalazilo "'**nekoliko stotina**' **tijela mrtvih bošnjačkih vojnika**". Pri tome je Mladić zatražio od Holandskog bataljona da obavijesti Armiju Republike Bosne i Hercegovine kako on "**ne** '**namjerava više ubijati vojnike. Oni se moraju samo predati i predati oružje**'".[795] Taj izvještaj je, sistemom komuniciranja Ujedinjenih nacija, sljedećeg jutra (tj. 14. jula) stigao u Sekretarijat Ujedinjenih nacija u New Yorku. Akashi je zatražio da se ne objavi, "**jer bi u suprotnom vojni posmatrači Ujedinjenih nacija bili izloženi još većoj opasnosti u Srebrenici**".[796] Na taj način Akashi je, zbog navodne opasnosti po vojne posmatrače Ujedinjenih nacija, **prikrio brojne zločine nad civilima**. Dakle, već 13. jula Ujedinjene nacije su znale da je ubijeno "**nekoliko stotina**" Bošnjaka, te da su to bili civili ili zarobljenici, jer očigledno nisu mislili na gubitke u borbama. Akashi je, također, znao o kakvim ubistvima se radilo i da je u vlasti agresora već bilo više hiljada civila Bošnjaka.

---

[793] **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI...**, paragraf 351.

[794] Isto, paragraf 352.

[795] Isto, paragraf 353.

[796] Isto.

Civilno i vojno rukovodstvo Ujedinjenih nacija, uključujući generalnog sekretara i generala Janviera, 13. jula je raspolagalo i sa drugim podacima o zločinima nad Bošnjacima: "**o zarobljavanju i ubistvima**" (i u prisustvu i u neposrednoj blizini pripadnika Holandskog bataljona ispred i oko baze Ujedinjenih nacija), odvajanju muškaraca, među kojima i dječaka, od žena i djece, i odvođenju u Bratunac, koje su **zvjerski tukli, kamenovali i ubijali noževima**.[797]

I komandant UNPROFOR-a (general Smith, koji je stigao sa odmora) pored vojnih posmatrača Ujedinjenih nacija u Sektoru sjeveroistok (UNPROFOR-a) u Tuzli, "**u još jednom izvještaju**", 13. jula 1995. obavijestio je Akashija i komandanta UNPF-a "**da počinju pristizati izvještaji**", mada, po njemu, "**za sada još uvijek nepotvrđeni, o 'zarobljavanju i ubistvima' iz područja Srebrenice**".[798]

Pripadnici Holandskog bataljona su od 11. do 13. jula u (gradu) Srebrenici, zatim 11. jula 1995. na putu od Srebrenice prema Potočarima, vidjeli više leševa,[799] zatim na navedenom putu i u blizini Autobuske stanice u Potočarima, uključujući i "**sedam ljudi koji su bili pregaženi usljed čega su i umrli**".[800]

Jedanaestog jula "**viđena su dva kamiona, svaki vozeći prosječno oko 40-50 izbjeglica muškaraca, kako se kreću u pravcu Bratunca**". Nakon što su ti kamioni prošli krivinu na Žutom mostu, "**čulo se nekoliko plotuna prosječno oko 100 pucnjeva sve zajedno**".[801]

---

797 Isto, paragrafi 354-356 i 358.

798 Isto, paragraf 354.

799 **REPORT ON SREBRENICA ...**, Dodatak 5, *Location: Srebrenica compound on 11-13 July 1995*; *Location: Road from Srebrenica to Potočari 11 July 1995*; AIIZ, Ministry of Defence, Number: D101/95/15092, 3 August 1995-The Speaker of the Lower House of Parliament, The Speaker of the Upper House of Parliament, *Fall of Srebrenica/Dutch contribution to UNPROFOR*, str. 2. S tim u vezi, u Dodatku 5 **REPORT ON SREBRENICA …**, pored ostalog, navodi se: "**Tokom evakuacije iz Srebrenice prema Potočarima, viđeno je 4 ili 5 žena Muslimanki kako leže mrtve na putu. Srednjih godina, obučene u civilnu odjeću**" (Isto).

800 **REPORT ON SREBRENICA ...**, Dodatak 5, *Location: Road from Srebrenica to Potočari on 11 July 1995 and near bus station in Potocari (date unknown).*

801 **REPORT ON SREBRENICA...**, paragraf 4.23.

Holandski bataljon je 12. i 13. jula ispred i oko baze Ujedinjenih nacija u Potočarima vidio više desetina leševa (civila i civilnog stanovništva), uključujući žene i djecu.[802] Tako su pripadnici Bataljona 13. jula vidjeli "**devet leševa u potoku u blizini sjedišta**/baze Ujedinjenih nacija – prim. S. Č./ **u Potočarima**", zatim "**devet tijela**" u blizini prepravljenog kioska ("**sva tijela su imala povrede od vatrenog oružja na leđima**"), te "**devet tijela kako leže u potoku oko 300 metara na lijevo od puta**" ("**Sva tijela imala su povrede od vatrenog oružja na leđima u nivou srca**"). "**Devet tijela pronađeno je u polju u blizini potoka**" ("**Sva tijela su imala rane od metka na leđima. Sva tijela su ležala licem okrenuta prema zemlji**"). Također, "**devet ili deset tijela u civilnoj odjeći pronađeno je oko 700 metara od sjedišta u Potočarima u žbunju blizu potoka**" ("**Sva tijela su ležala licem okrenuta prema zemlji**")[803]. Na taj način Holandski bataljon je bio svjedok brojnih likvidacija ispred i oko baze Ujedinjenih nacija u Potočarima.[804]

Pripadnici Holandskog bataljona, pored toga što su vidjeli leševe ubijenih civila ispred i oko baze Ujedinjenih nacija u Potočarima, kao i na drugim mjestima, odvajali su muškarce i dječake od žena i djece i prisustvovali hapšenju i likvidacijama civila (primjera radi, ispred i oko baze Ujedinjenih nacija u Potočarima te ispred glavne kapije te baze).

---

802 Isto, Dodatak 5, *Location: Potocari compound on or around 13 July 1995*; **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …**, paragraf 357. Najveći broj leševa je, po **REPORT ON SREBRENICA …**, sahranjen u Potočarima. Za jedan broj leševa navodi se da je riječ o žrtvama samoubistava (Isto).

803 Isto; AIIZ, Ministry of Defence Number: D101/95/15092, 3 August 1995- The Speaker of the Lower House of Parliament, The Speaker of the Upper House of Parliament, *Fall of Srebrenica/Dutch contribution to UNPROFOR*, str. 2. Holandski bataljon je navedene žrtve ("**... oko 700 metara od sjedišta u Potočarima u žbunju blizu potoka**") fotografisao (**REPORT ON SREBRENICA …**, Dodatak 5, *Location: Small stream near Potocari compound on 13 July 1995*).

804 **REPORT ON SREBRENICA …**, paragraf 4.22 i Dodatak 5, *Location: Factory in Potocari on 13 July 1995*; *Location: Small stream near Potocari compound on 13 July 1995.* Zločine koje su pripadnici Holandskog bataljona vidjeli (leševe ubijenih civila ispred i oko baze Ujedinjenih nacija u Potočarima) Ministarstvo odbrane Holandije okvalifikovalo je kao "**dokazane egzekucije**" (Isto).

Neke žrtve oni su fotografisali, čime su i na taj način dokumentovali zločin genocida.[805]

Pripadnici Holandskog bataljona su od 13. do 17. jula 1995. na putnoj komunikaciji Potočari – Bratunac – Konjević-Polje – Nova Kasaba – Kladanj i obrnuto vidjeli **brojne leševe ubijenih Bošnjaka** i **zarobljene civile**, kao i **spaljene stvari - lične stvari**, lične stvari ubijenih i/ili zarobljenih:

- "**na putu nazad prema Potočarima**" viđeno je oko "**700 tijela u civilnoj odjeći**" ("**nekoliko od njih je bilo bez odjeće na sebi**");
- "**mnogi leševi viđeni su duž cijele komunikacije**", pri čemu su "**mnoge lične stvari bile zapaljene**";
- "**oko 500 tijela viđeno je tokom povratne vožnje**." "**Mnogo vatri duž komunikacije. Nije se moglo vidjeti da li je bilo leševa koji su spaljeni**");
- "**na putu nazad prema Potočarima 14. jula mnogi mrtvi su viđeni pored puta sa strane, obučeni u civilnu ili djelimično odjeću**" ("**Lomače su viđene u blizini grupe kuća**; **nije bilo moguće vidjeti da li je bilo leševa u vatri**");
- viđeni su neki "**koji su bili pregaženi na smrt**; **pali sa autobusa na kraju autobuske vožnje**";
- viđeno je "**mnogo spaljenih leševa duž komunikacije. Jasno je viđeno da su zgarišta leševa. Lomače 2x4 metra**";
- viđeno je "**pet leševa na lijevoj strani puta između Bratunca i Konjević-Polja 13. jula 1995**";
- "**dva tijela viđena na putu Bratunac – Konjević-Polje 13. jula**";
- "**viđena su dva leša djelimično na ivici puta**" u blizini Kravice, te **tri tijela,** također, u blizini Kravice;

[805] **REPORT ON SREBRENICA ...**, paragraf 4.22 i Dodatak 5; **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 357. Dvojica pripadnika Holandskog bataljona Rutten i Koster, prisustvovali su, piše Hasan Nuhanović, "**jednoj likvidaciji grupe muškaraca. Sutradan su otišli na to mjesto i fotografisali tijela, njih deset. Nakon toga su se vratili do mase izbjeglica, gdje se Rutten posvađao sa poručnikom Van Duijnom**" **.....** (H. Nuhanović, nav. dj., str. 373).

- u blizini Nove Kasabe (15. jula) "**viđena su tijela kako plivaju u vodi**";
- na fudbalskom stadionu u Novoj Kasabi viđen je "**red cipela i ruksaka od procijenjenih 100 ljudi koji su ležali na fudbalskom polju blizu Nove Kasabe**". "**Nešto kasnije viđen je traktor sa tijelima na prikolici**." Oko 100 metara dalje viđen je "**niz cipela i opreme koja je pripadala dvadeset do četrdeset osoba**". "**Tu je, također, viđen kamion kiper sa tijelima, a malo dalje rovokopač sa leševima**";
- na putnoj komunikaciji Nova Kasaba – Bratunac viđeno je "**između 500 i 700 tijela**", te "**primijećeno prosječno oko 30 tijela**";
- na putu ("**iza Konjevića**") "**viđen je kontejner**" ("**jedno tijelo je utovareno na kamion sa viljuškarem**"). "**Kontejner je bio u potpunosti pun sa tijelima. Nadalje viđeno je 30 tijela. Na lijevoj strani puta leži tijelo sa ranom od metka na glavi**";
- "**oko 50 leševa viđeno je iza Konjevića**." "**Vozilo napunjeno leševima rovokopačem**";
- "**20-30 tijela viđeno je u odvojenom kontejneru**." Kontejner je bio "**prepunjen**. **Pokriven poklopcem**";
- "**mnogo tijela viđeno je**" **15. jula** "**na napunjenoj platformi na području Kravice. Dva leša leže na putu** (**oko 30-40 godina starosti**");
- "**viđeno je 25 nagomilanih tijela u platformi kamiona. Dva tijela na rovokopaču**";
- "**viđeno ukupno 10 tijela. Primijećen kamion sa rovokopačem**";
- "**viđeno je 12 mrtvih na udaljenosti od oko 1 km između Konjevića i Bratunca**";
- "**viđeno je oko 20-25 tijela na putu. Tri tijela leže pored puta**";
- "**viđeno je 10 leševa muškaraca. Također, viđen rovokopač. Viđen je mrtvac na putu**";
- "**primijećeno je 6-7 mrtvih. Viđena je jedna mrtva žena u privatnim kolima**";

- “**viđeni leševi na kamionu kiperu i jedan viđen na putu** (**iza Konjevića**)**. Druga dva kipera viđena pored puta**”;
- “**viđen je kontejner pun leševa obučenih u civilnu odjeću i dijelove vojne uniforme. Također, jedan čovjek koji je mrtav sa tri rupe u prsima**”;
- “**12-13 tijela viđeno je pored puta blizu Kravice. Čovjek od oko 35 godina starosti. Tijela su bila ubačena na karoseriju kamiona rovokopačem**”;
- “**primiječeno je 4-5 leševa**” **oko 10 km** “**iza Konjevića u pravcu Bratunca**”;
- “**viđen je leš na civilnom kamionu. Tijelo čovjeka leži na putu sa lijeve strane. Viđeno je jedno tijelo kako leži na kašiki rovokopača**”;
- “**viđena su dva mrtva** (**vojna odjeća**)”;
- “**viđeno je nekoliko tijela**”;
- “**viđeno je 20 tijela** (**područje Kravice**)”;
- “**viđeno je 7 tijela pored puta neposredno nakon Konjevića u pravcu Bratunca**”;
- “**troje tijela viđena su između Konjevića i Bratunca**”;
- “**viđena su 4 djelimično pokrivena tijela na putu Čizmići** – **Bratunac**”;
- “**viđen je kontejner sa leševima. Korištena je grtalica**”;
- na putu Potočari – Bratunac ujutru 17. jula viđen je **traktor sa prikolicom**. “**Bilo je prosječno oko 100 leševa na prikolici, na koju su bile montirane stranice od oko 30 cm**”;
- na raznim lokacijama (na spomenutoj komunikaciji) viđeno je, također, po nekoliko pojedinačnih tijela;
- na putu Nova Kasaba – Bratunac viđeni su “‘**timovi za čišćenje**’ (**ovi ljudi su imali na rukama gumene rukavice**)**, kao i kamioni za odvoz smeća i obični kamioni natovareni leševima**”;

- oko 1.000 Bošnjaka viđeno je "**kako čuče na nogometnom stadionu na sjeveru Nove Kasabe**".[806]

Poručnik Ron Rutten je 13. jula 1995. napravio 36 fotografija ubijenih civila u i oko baze Ujedinjenih nacija u Potočarima. On je o tim zločinima obavijestio komandanta Holandskog bataljona, nakon čega je potpukovnik Karremans, "**prilično zbunjen**", oko podne nazvao Komandu UNPROFOR-a u Sarajevu - razgovarao je s pukovnikom De Ruiterom, pomoćnikom generala Nicolaija, i obavijestio ga o "**fotografijama izmasakriranih muškaraca**".[807] Karremans je tom prilikom obavijestio višu komandu i o tome da "**muškarce odvode i da se evakuacija sprovodi ubrzano**".[808]

Otpravnik poslova Stalne misije Republike Bosne i Hercegovine pri Ujedinjenim nacijama, Ivan Mišić, zvanično je "**za događaje**" u sigurnoj zoni Ujedinjenih nacija Srebrenici izrazio zabrinutost Vlade Republike Bosne i Hercegovine 13. jula u pismu generalnom sekretaru, čiji je tekst kružio kao dokument u Generalnoj skupštini i Vijeću sigurnosti Ujedinjenih nacija. On je prenio informacije s kojima je Vlada Republike Bosne i Hercegovine raspolagala "**da se muškarci od 13 i više godina starosti**

---

[806] **REPORT ON SREBRENICA …**, paragraf 4.28 i Dodatak 5, *Location: Road from Bratunac via Konjevici to Nova Kasaba and vice versa: 13 and 14 July 1995; Location: Road from Milici to Bratunac via Konjevici on 15, July 1995 (between Konjevici and Kravica); Location: Road from Milici to Bratunac 16 July 1995; Location: Potocari in the direction of Bratunac on 17 July 1995*; **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …**, paragraf 357.

[807] M. J. Faber, nav. dj., str. 51-52.

[808] Isto. Poručnik Holandskog bataljona Ron Rutten je 13. jula 1995. "**napravio fotografije, ukupno 36, kako u 'Bijeloj kući', tako i izvan nje, fotografije ubijenih muškaraca. Rutten izvještava Karremansa o tome šta je vidio. Oko podne Karremans, prilično zbunjen, zove pukovnika de Ruiter-a, asistenta generala Nicolaia u Sarajevu. Obavještava ga o fotografijama izmasakriranih muškaraca koje su napravljene, o tome da muškarce odvode i da se evakuacija** / odnosno prisilno premještanje civila i civilnog stanovništva – prim. S. Č./ **sprovodi ubrzano...**" (M. J. Faber, nav. dj., str. 51-52).

Poručnik Rutten je 13. jula 1995. fotografisao i jednog vojnika Holandskog bataljona "**kako pomaže u odvajanju bosanskih muškaraca od žena i djece (koji su nakon toga odvedeni od strane Srba i koji su 'nestali' ili ubijeni**)... " (M. Gerstenfeld, nav. dj., str. 126).

odvajaju od ljudi prevezenih u Kladanj, te da im se gubi svaki trag". On je, također "**dodao da postoje daljnji izvještaji o ženama starim oko 15 do 35 godina, kojima se, također, gubi dalji trag**" i napomenuo da "**je sudbina ovih zatočenika neizvjesna i da postoje jake indicije da su pogubljeni, mada se ove vijesti još uvijek ne mogu potvrditi**".[809]

Sekretarijat Ujedinjenih nacija je, također, 13. jula "**saznao da su Srbi odvojili vojno sposobne muškarce od ostalih prognanika i odvozili ih u Bratunac**". Istoga dana Sekretarijat je prenio "**svoju zabrinutost da se bez prisustva nevladinih organizacija, MKCK-a ili ostalih organizacija Ujedinjenih nacija u tom području, neće više ništa znati o sudbini ovih ljudi**".[810]

Izvještaj o Srebrenici navodi činjenicu da je 13. jula "**na raznim nivoima alarmirano da je možda vršeno ili se vrši nasilje nad muškarcima Srebrenice**" i napominje da "**u to vrijeme ništa nije bilo potvrđeno**". Iako su "**na najvišem nivou ulagani napori da se pozabavi ovim pitanjem**",[811] nažalost, ništa nije konkretno preduzeto da se zločini zaustave.

I Vlada Kraljevine Holandije je iznosila pogrešne (netačne) informacije i prikrivala podatke o zločinima te uništavala dokaze o genocidu. Tako je prilikom jedne konferencije za štampu Kraljevske vojne sile u Kriznom centru u kasarni Princeza Juliana u Hagu 13. jula 1995. navedeno "**da je prilikom deportovanja** /prisilnog premještanja - prim. S. Č./ **izvršena selekcija i određena ispitivanja**", "**broj muškaraca među izbjeglicama**" "**bio je veoma mali**" i "**ispitani muškarci, koliko je do**

---

809 **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 355. Ivan Mišić je završio pismo s konstatacijom: "**pošto su Ujedinjene nacije propustile da odbrane stanovništvo Srebrenice u sigurnoj i demilitarizovanoj zoni Ujedinjenih nacija, te nakon što su ga izložile životnoj opasnosti zbog toga što nisu blagovremeno reagovale, one time nisu razriješene svojih obaveza da te ljude zbrinu sada kada su na teritoriji pod kontrolom Vlade Republike Bosne i Hercegovine**" (Isto). Umjesto da od Ujedinjenih nacija (Generalne skupštine i Vijeća sigurnosti) zahtijeva da spriječe genocid, Mišić ukazuje na obavezu zbrinjavanja prisilno premještenih civila i civilnog stanovništva (na slobodnoj teritoriji Republike Bosne i Hercegovine).

810 Isto, paragraf 356.

811 **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 359.

sada poznato, vraćeni su nakon ispitivanja, te su zajedno sa izbjegličkim konvojem otišli prema muslimanskoj teritoriji”.[812]

Iznoseći podatke o navedenim zločinima, Vlada Kraljevine Holandije je, u nastojanju da prikrije zločine, lažno obavijestila javnost, jer, pored ostalog, niko od “**ispitanih**” civila – muškaraca i dječaka, “**nakon ispitivanja**”, nije vraćen, niti je “**sa izbjegličkim konvojem**” otišao na slobodnu teritoriju Republike Bosne i Hercegovine.[813] I o “**prevozu**” civila – muškaraca i dječaka “**prema Bratuncu**” Vladi Holandije nije bilo “**ništa poznato**”. Taj zločin Vlada Holandije prikrivala je i istovremeno negirala sljedećom konstatacijom: “**Ako bi mnogo mladih ljudi bilo odvođeno u nepoznatom pravcu, to bi se sigurno primijetilo, jer su prilikom ispitivanja i selekcije i UNMO posmatrači bili prisutni**.”[814]

Evropska unija i Ujedinjene nacije su, u vrijeme dok je agresor vršio masovne i pojedinačne likvidacije Bošnjaka, da bi skrenule pažnju od tih zločina, pokrenule politički proces. U Londonu su 12. i 13. jula, pod predsjedništvom Carla Bildta, specijalnog predstavnika i pregovarača Evropske unije za bivšu Jugoslaviju, održani sastanci *Kontakt grupe*, na kojima je bilo govora o nastavljanju političkog procesa sa agresorom i srpskim kolaboracionistima iz Republike Bosne i Hercegovine. Sekretarijat Ujedinjenih nacija je 13. jula uputio specijalnog predstavnika generalnog sekretara, Torvalda Stoltenberga, da nastavi sa pregovorima “**na najvišem nivou**” - sa “**beogradskim vlastima**” i “**bosanskim Srbima**”. Cilj pregovora je bio da se “**obnovi stanje Srebrenice kao sigurne zone ili ako to nije moguće barem daljnju prisutnost Ujedinjenih nacija**

812 M. J. Faber, nav. dj., str. 55.

813 Isto. Vlada Holandije pogrešno i/ili namjerno govori o “**muslimanskoj teritoriji**” – takva teritorija u Bosni i Hercegovini ne postoji.

814 Isto. Ta, po Mientu Janu Faberu, “**izobličena i netačna informacija ozbiljno je prihvaćena u Den Haagu**”. S tim u vezi, Faber navodi kako “**tome u prilog svjedoči i činjenica da ministar Voorhoeve prijavljuje aktivnosti posmatranja UNMO-ovih ljudi, prilikom deportacije Bošnjaka starijih od 16 godina, koji su bili ispitivani na Fudbalskom stadionu u Bratuncu. Očito da je na svakom nivou u Kraljevskoj vojnoj sili bilo potrebno sve jasne događaje upotrebe sile prikriti što je više moguće, nadati se što boljem završetku napete situacije i naravno na taj način omogućiti siguran odlazak Holandskog bataljona iz ratom zahvaćene zone**” (Isto).

u tom području"; oslobodi "**zatočeno**" "**osoblje Ujedinjenih nacija**[815] **i da im se ponovo dozvoli slobodno kretanje"**; dobiju garancije "**da će se prema izbjeglicama i raseljenim licima postupati humano, u skladu sa međunarodnim humanitarnim pravom**"; osigura sloboda kretanja za UNHCR i nevladine organizacije; prolaz humanitarnih konvoja; "**obnovi stanje Srebrenice kao sigurne zone ...**"; prestanak svih agresorskih napada na sigurne zone, te definisanje granica i demilitarizacija sigurnih zona.[816] Svi navedeni ciljevi, a posebno "**da se obnovi stanje Srebrenice kao sigurne zone ...**", izuzev odlaska Holandskog bataljona, bili su deklarativnog karaktera.Yasushi Akashi je 13. jula 1995 (u 13.40 sati) Ujedinjenim nacijama (Chinmayu Gharekhanu i Marracku Gouldingu), Međunarodnoj konferenciji za bivšu Jugoslaviju (Torvaldu Stoltenbergu, u Ženevi) i Komandi UNPROFOR-a u Sarajevu (generalu Rupertu Smithu) dostavio informaciju *Situation in Srebrenica*, br. Z-1154, sa oznakom "NAJHITNIJE" - "MOST IMMEDIATE", a posebno u vezi sa rješavanjem "**trenutne humanitarne krize**" u Vazduhoplovnoj bazi u Tuzli i, s tim u vezi, iznio ciljeve Ujedinjenih nacija u osiguravanju socijalne zaštite stanovništva iz Srebrenice. On se pri tome naročito brinuo za Holandski bataljon u Potočarima i Bratuncu, kao i za vojne posmatrače Ujedinjenih nacija.[817]

---

[815] **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 360. Nije riječ o "**zatočenom osoblju Ujedinjenih nacija**", već pripadnicima Holandskog bataljona, koji su u toku agresorskog napada na sigurnu zonu Ujedinjenih nacija dobrovoljno prešli na srpsku stranu. U svom Izvještaju *Situation in Srebrenica*, od 13. jula 1995, Akashi, s tim u vezi, pored ostalog, koristi izraz "zatočen" i navodi da "**na području Srebrenice ima 38 holandskih vojnika koje još uvijek Vojska bosanskih Srba drži zatočene u Bratuncu. Oni su odvedeni sa osmatračkih pozicija**: **OP-N, OP-S, OP-U, OP-G, OP-R i OP-Q. Deset drugih vojnika (sa OP-K) Srbi su odveli na minirano područje locirano na koti CP5582. Na osmatračkim pozicijama Alfa (Alpha) i Papa još uvijek su ljudi Holandskog bataljona (sa po deset vojnika na svakoj osmatračkoj poziciji), ali su okruženi Vojskom bosanskih Srba tako da su neoperativni. Šest holandskih vojnika je još na osmatračkoj poziciji OP-C bez svog naoružanja i BiH ih je blokirala**" (**SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 132).

[816] Isto.

[817] Taj dokument je objavljen u: **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 128-135.

Agresor je i u to vrijeme u Potočarima planski odvajao muškarce od njihovih porodica. O tome Akashi, nažalost, ne govori u svom izvještaju. To očigledno njega nije zanimalo. I pored toga što je bio upoznat sa suprotnim činjenicama, **on je tvrdio da nisu izvršeni zločini** i namjerno lažno naveo kako "**nema nikakvih izvještaja o maltretiranju nekog bosanskog civila od strane Vojske bosanskih Srba**".[818] On, također, uopće ne govori o odvajanju muškaraca i dječaka od žena i djece, niti o brojnim civilima, uključujući i djecu, među kojima i bebe, koji su likvidirani u Potočarima. Istina, Akashi je bio "zabrinut", kao i Komanda UNPF-a u Zagrebu, za sudbinu "**još oko 4.000 muškaraca sposobnih za vojsku u Bratuncu koji čekaju da Vojska bosanskih Srba izvrši provjeru**".[819] Umjesto da, u skladu sa svojom "zabrinutošću" "**za njihovom sudbinom**", spase civile – muškarce i dječake, Ujedinjene nacije (Holandski bataljon, UNPROFOR u Tuzli i Sarajevu, UNPF u Zagrebu – Akashi i Janvier, Ghali, Annan, Gharekhan i Goulding u New Yorku), zatim Međunarodna konferencija za bivšu Jugoslaviju (Stoltenberg, Ženeva), Kontakt grupa, Carl Bildt, NATO, vlade i obavještajne službe vodećih zapadnih zemalja (SAD, Britanija, Francuska), znajući da je u Bratuncu, po Akashiju, kao i po *Izvještaju o Srebrenici*, zatvoreno "**oko 4.000 vojno sposobnih muškaraca**", nisu ništa preduzeli.

Govoreći o prisilnom premještanju civila, odnosno, kako on kaže, o prevoženju "**raseljenih**", Akashi pogrešno informiše Ujedinjene nacije, tvrdeći kako su vozila "**stalno nadgledali vojnici Holandskog bataljona, koji su pratili konvoj**".[820]

Navedene Akashijeve tvrdnje negiraju drugi dokumenti Ujedinjenih nacija. Tako se u Izvještaju Zaštitnih snaga Ujedinjenih nacija, Komanda Sektora sjeveroistok u Tuzli, Civilni vojni poslovi G-5, upućenom

---

[818] Isto, str. 128-135. Akashi je u svom izvještaju *Situation in Srebrenica*, od 11. jula u 20.08 sati, priznao da su "**Srbi uznemirili vatrom kolonu Bosanaca koja je napuštala Srebrenicu ka Potočarima ... Zvuk granata koje su eksplodirale bio je isuviše blizak koloni raseljenih tako da je izazvao paniku**" (**SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 107-111; B. Jagger, nav. dj., str. 86).

[819] Isto, str. 129; **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 351; H. Nuhanović, nav. dj., str. 368-369, 392-401 i 455.

[820] **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 128-135.

Komandi UNPROFOR-a u Sarajevu, 16. jula 1995,[821] iznose "**najnoviji podaci o humanitarnoj situaciji u Vazduhoplovnoj bazi**" u Tuzli, radi osiguranja hitne pomoći za izbjeglice iz sigurnih zona Ujedinjenih nacija Srebrenice i Žepe, kao što je, između ostalog, broj izbjeglica koje su stigle u Tuzlu. S tim u vezi, navodi se da je riječ, uglavnom, o starijim ženama i muškarcima, te ženama - majkama djece ispod 14 godina.

Prisilno premještanje civila i civilnog stanovništva iz Srebrenice, sigurne zone Ujedinjenih nacija, prema tom dokumentu, planirano je i efikasno izvršeno, za što se navode brojne činjenice, koje potvrđuju da je riječ o zločinima koji su **planirani, zatim sistematski i organizovano izvršeni, te naređeni sa nadležnih vojnih i političkih mjesta**.

Također se, pored ostalog, podvlači da je genocid u Srebrenici, odnosno "**etničko čišćenje**", kako stoji u dokumentu, **izvršeno naočigled cjelokupne međunarodne javnosti**, koja nije preduzela mjere da zaustavi napad i zauzimanje Srebrenice, sigurne zone Ujedinjenih nacija, i spriječi zločine.[822]

Oficiri Ujedinjenih nacija negiraju Akashijevu tvrdnju o tome da su vojnici Holandskog bataljona nadgledali evakuaciju, odnosno prisilno premještanje žena, djece i staraca.[823]

Prikrivanje zločina nad Bošnjacima u i oko sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice ogledalo se i u prikrivanju raznih činjenica koje mogu poslužiti u osvjetljavanju uloge svakog pojedinog faktora u srebreničkim "događajima". To je, primjera radi, slučaj i sa 30.000 litara goriva, koje je potpukovnik Karremans predao agresoru, što *Izvještaj o Srebrenici,* za razliku od Ministarstva odbrane Holandije,[824] negira. Naime, dok je

---

[821] Dokument je objavljen u: **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 159-170.

[822] Isto.

[823] Detaljnije o tome vidi: **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 158-170 i 174-179.

[824] **REPORT ON SREBRENICA ...**, paragrafi 3.79 i 6.40. S tim u vezi, u paragrafu 3.79 navodi se: "**Tačno ili oko 14. jula, konvoj logističke podrške je napokon stigao u Enklavu. Poslije distrikcije, Holandski bataljon je prebacio 30.000 litara goriva snagama BSA u saglasnosti sa Mladićevim zahtjevom**" (**REPORT ON SREBRENICA ...**, paragraf 3.79). U paragrafu 6.40, pod naslovom "**Zalihe goriva**", navodi se sljedeće: "**Da bi se omogućila evakuacija izbjeglica** /odnosno prisilno

vršen zločin genocida (prisilno premještanje, likvidacije civila i drugi oblici zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava) Holandski bataljon je 13. jula, na traženje i u skladu sa zahtjevima generala Mladića, a u interesu njihove dobre saradnje, agresoru predao 30.000 litara goriva. Na taj način Ujedinjene nacije su snabdjele ona vozila kojima je agresor prisilno premještao civile i prevozio žrtve na "**polja smrti**". Međutim, *Izvještaj o Srebrenici* taj podatak, koga u svom izvještaju, od oktobra 1995, navodi general Van der Vind, ne spominje.[825] U vezi sa tim, u *Izvještaju o Srebrenici* se, u kontekstu trećeg sastanka potpukovnika Karremansa sa generalom Mladićem (12. jula, u 10.00 sati), iznosi činjenica da je Mladić "**zahtijevao od komandanta Holandskog bataljona da VBS osigura dizel gorivom, kako bi se olakšala evakuacija**", odnosno prisilno premještanje civilnog stanovništva, na što je Karremans odgovorio "**da nema dizel goriva za VBS ...**".[826] Očigledno je riječ o otvorenom i grubom falsifikovanju i prikrivanju činjenica.

Nakon što je "**logistički konvoj** /UNPROFOR-a - prim. S. Č./ **napokon stigao u enklavu**", 13. jula, između 18.00 i 19.00 sati, zajedno sa konvojem UNHCR-a, te "**nakon distribucije, Holbat je prebacio 30.000 litara goriva Vojsci BS u skladu sa Mladićevim zahtjevom**",[827] sa sastanka sa Karremansom u Bratuncu 12. jula 1995, u 10.00 sati.[828]

---

premještanje civila i civilnog stanovništva – prim. S. Č./, **snage BSA su obezbijedile potrebno gorivo, pošto ga Holandski bataljon nije imao više na raspolaganju u to vrijeme. Snage BSA su unilateralno odredile da gorivo bude nadoknađeno. Nakon UNPROFOR-ove potvrde gorivo je dostavljeno u Bratunac, poslije dolaska logističkog konvoja**" (Isto, paragraf 6.40).

825 **SREBRENICA 1995**, knjiga 1, str. 89; **REPORT ON SREBRENICA ...**, paragraf 3.79. Govoreći o tome, Bianca Jagger s pravom tvrdi o "**holandskom benzinu za dželate**" (B. Jagger, nav. dj., str. 89).

826 **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …**, paragraf 320.

827 **REPORT ON SREBRENICA ...**, paragraf 3.79 i 6.40; **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 141; J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 71; H. Nuhanović, nav. dj., str. 402-403. To gorivo Srbi su vjerovatno, po ocjeni Hasana Nuhanovića, "**upotrijebili da ljude odvoze na mjesta za masovne egzekucije, ali, kao što je poznato, i za deportaciju žena i djece**" (H. Nuhanović, nav. dj., str. 403; J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 71).

828 **ICTY**, **Presuda Krstić**, paragraf 132.

Time je Holandski bataljon Ujedinjenih nacija "**čak dao bosanskim Srbima gorivo za autobuse koji su dopremali dželate na stratišta i za buldožere koji su zatrpali tijela**".[829]

"**Konvoj UNPROFOR-a**" spominje i Yasushi Akashi u svom izvještaju *Situation in Tuzla and Srebrenica*, broj: Z-1169, koga je iz Komande UNPF-a u Zagrebu 14. jula dostavio Ujedinjenim nacijama (Kofiju Annanu, Gharekhanu i Gouldingu) i Torvaldu Stoltenbergu (Međunarodnoj konferenciji za bivšu Jugoslaviju, u Ženevi). S tim u vezi, on navodi kako je "**konvoj UNPROFOR-a stigao do Holandskog bataljona kasno 13. jula, sa hranom, vodom i potrepštinama**".[830] Očigledno je taj konvoj stigao u Potočare u vrijeme kada je Holandski bataljon iz baze Ujedinjenih nacija izbacivao posljednje civile i bio je namijenjen Holandskom bataljonu. Međutim, zanimljivo je da Akashi, slično Karremansu i Kofiju Annanu (*Izvještaj o Srebrenici*), nikako ne spominje 30.000 litara goriva, koje je Holandski bataljon prebacio "bosanskim Srbima". Time je i on svjesno prikrio tu činjenicu.

U vrijeme kada je Holandski bataljon istjerivao, bolje rečeno izbacivao civile i civilno stanovništvo iz baze Ujedinjenih nacija, predajući ih zločincima u ruke (13. jula 1995), komande Holandskog bataljona, UNPROFOR-a i UNPF-a, kao i Akashi, te Krizni štab u Holandiji, jedino

---

[829] B. Jagger, nav. dj., str. 82; M. Kreso, **BONSKI KONGRES ZA DOKUMENTACIJU GENOCIDA U BOSNI I HERCEGOVINI O JULSKOJ TRAGEDIJI SREBRENICE**, u: **SREBRENICA 1995**, knjiga 1, str. 132.

[830] **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 139-145. H. Nuhanović, nav. dj., str. 427-428. "**Logistički konvoj**" spominje i Ministarstvo odbrane Kraljevine Holandije (**REPORT ON SREBRENICA ...**, paragrafi 3.79 i 6.40).

Yasushi Akashi govori o dva konvoja ("**konvoj UNHCR-a**" i "**konvoj UNPROFOR-a**"). S tim u vezi, Hasan Nuhanović postavlja pitanje "**da li su u Potočare zaista došla dva odvojena konvoja?**" On je vidio samo jedan konvoj ("**kamione bijele boje na kojima je pisalo UNHCR**"), koji je u Potočare stigao 13. jula između 18.00 i 19.00 sati (H. Nuhanović, nav. dj., str. 403 i 428; **SREBRENICA 1995**, knjiga 1, str. 300). Iako je Nuhanovićevo pitanje umjesno, on, ipak, nije mogao sa sigurnošću znati, niti vidjeti drugi konvoj ("**konvoj UNPROFOR-a**"). Oko 20.00 sati (13. jula) više nije bilo civila u bazi Ujedinjenih nacija u Potočarima. Holandski bataljon je iz "**logističkog konvoja**", pored ostalog, dobio pivo i cigarete, koje su im nedostajale već dva mjeseca. Tu noć su napravili malu zabavu. U dijelu baze čula se muzika, "**odvrnuta prilično glasno**", i pjevanje (**SREBRENICA 1995**, knjiga 1, str. 300-301).

su brinuli o evakuaciji Holandskog bataljona. Niko ni ne spominje ubijene civile ("**dokazane egzekucije**") ispred i oko baze Ujedinjenih nacija, te gdje su i šta se događa sa odvojenim i odvedenim muškarcima i dječacima. Kako spasiti te ljude i kako spriječiti genocid? Nikoga ne interesuje sudbina muškaraca i dječaka koje je Holandski bataljon u tom trenutku istjerivao iz baze. Akashi u svom izvještaju *Situation in Srebrenica*, od 13. jula 1995 (u 13.40 sati), navodi kako srpski vojnici nisu ni "**uperili svoja oružja na civile na prijeteći način**", već su **nekim civilima dijelili** "**slatkiše i cigarete**".[831] Zaista, nevjerovatno i neviđeno. Umjesto da iznese istinu, što se od njega kao specijalnog predstavnika generalnog sekretara Ujedinjenih nacija i očekivalo i, s tim u vezi, obavijesti Ujedinjene nacije i cjelokupnu međunarodnu zajednicu o genocidu, Akashi negira čak i **činjenicu da su srpski vojnici uperili svoje oružje na civile na prijeteći način**.

Rezultati istraživanja Ministarstva odbrane Holandije nedvosmisleno i 13. jula potvrđuju brojne oblike zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava: "**maltretiranje izbjeglica**", "**dokazane egzekucije**", "**dokazane slučajeve silovanja**", "**primijećene leševe**" i druge zločine.[832] To jasno pokazuje da su pripadnici Holandskog bataljona znali šta se dešavalo i šta će se desiti sa onim muškarcima i dječacima koje su oni sami (pripadnici Holandskog bataljona) upravo istjerivali iz svoje baze.[833] To je, također, očigledan dokaz da je Akashi lažno predstavljao "**situaciju u Srebrenici**".

---

[831] **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 128-135; H. Nuhanović, nav. dj., str. 403-404. S tim u vezi, Akashi navodi: "**Kada su čuli** /Holandski bataljon - prim. S. Č./ **za izvještaje da su vojnici**" iz jednog srpskog odreda **uperili** "**svoja oružja na civile na prijeteći način, rečeno je da vojni posmatrači UN-a to ispituju. Po dolasku u fabriku, vojni posmatrači su otkrili da su navodi sasvim lažni i umjesto toga bili su svjedoci da neki vojnici dijele slatkiše i cigarete nekim raseljenim**" (**SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 128-135).

[832] **REPORT ON SREBRENICA …**, paragrafi 4.19-4.28 i Dodatak 5, *Location: Potocari compound on or around 13 July 1995; Location: Factory in Potocari on 13 July 1995; Location: Small stream near Potocari compound on 13 July 1995; Location: Road from Bratunac via Konjevici to Nova Kasaba and vice versa: 13 and 14 July 1995;* H. Nuhanović, nav. dj., str. 404.

[833] H. Nuhanović, nav. dj., str. 404.

U **REPORT ON SREBRENICA …** se, pored ostalog, navode lokacije (u Potočarima) na kojima su pripadnici Holandskog bataljona 13. jula vidjeli na desetine žrtava (tijela) likvidiranih civila, sa ranama od vatrenog oružja na leđima, od kojih su neki fotografisani.[834] Pored toga, jedan pripadnik Holandskog bataljona je, navodi se u **REPORT ON SREBRENICA …**, 13. jula (oko 16 sati) vidio "**egzekuciju na rastojanju od 200 metara blizu baze**", kada su četiri srpska vojnika iz grupe civila odvela jedno lice i ubila ga pucanjem u vrat.[835]

Istraživanja Ujedinjenih nacija o stanju i sudbini civila i civilnog stanovništva iz baze Ujedinjenih nacija u Potočarima, odnosno "**sa progonom onih unutar baze**", veoma su oskudno i siromašno data (u paragrafu 348, sa ukupno osam rečenica),[836] što ukazuje na namjeru skrivanja istine o tim događajima. U narednom paragrafu (349), u dijelu jedne rečenice ("**…, gdje su vidjeli** /pripadnici UNHCR-a – prim. S. Č./

---

[834] **REPORT ON SREBRENICA …**, Dodatak 5, *Location: Potocari compound on or around 13 July 1995; Location: Factory in Potocari on 13 July 1995; Location: Small stream near Potocari compound on 13 July 1995.*

[835] Isto, paragraf 4.22; H. Nuhanović, nav. dj., str. 404. S tim u vezi, H. Nuhanović podsjeća na činjenicu "**da je Holbat 3 počeo da istjeruje izbjeglice iz svoje baze oko 12.00 sati, i to je trajalo sve do 18.00-19.00 sati. Egzekucija koju je vidio ovaj vojnik Holbata 3 dogodila se oko 16.00 sati. To znači da je Holbat 3 i nakon ove egzekucije, koja je izvršena nad osobom koju je Holbat 3 upravo istjerao iz baze, nastavio istjeravati izbjeglice još cijela dva sata, dok se baza nije ispraznila** (H. Nuhanović, nav. dj., str. 404).

To je, po ocjeni Hasana Nuhanovića, "**jedan od najšokantnijih podataka koji se nalaze u Izvještaju Ministarstva odbrane Holandije, ali se ovaj podatak ne nalazi u Izvještaju UN-a o Srebrenici, uprkos činjenici da je vrlo bitan u kontekstu dešavanja u bazi i neposredno oko nje, a u direktnoj je vezi sa odgovornošću onoga ko je odlučio da izbjeglice istjera iz baze i da ih nastavi istjerivati i nakon ovog događaja.**

Kako se u bazi, prije istjerivanja, nalazilo 5.000-6.000 ljudi, a kako znamo da je istjerivanje počelo oko 12.00 sati i da se ova egzekucija dogodila oko 16.00 sati, onda je moguće zaključiti da je u bazi u momentu egzekucije još bilo oko 2.000 ljudi. Holbat je, nakon ove egzekucije, mogao obustaviti istjerivanje koje je bilo u toku, tako da bi na ovaj način bio spašen barem jedan dio ljudi. Međutim, to "**nije bilo tako i Holbat je nastavio sa istjerivanjem izbjeglica iz baze, bez obzira na sve što se događalo**" (Isto, str. 405).

[836] **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 348.

da vojnici UNPROFOR-a i VBS sarađuju pri ukrcavanju posljednjih grupa Bošnjaka u srpske autobuse koji su ih čekali”),[837] potvrđeno je istjerivanje civila iz baze Ujedinjenih nacija.

U vrijeme prisilnog premještanja civila i civilnog stanovništva iz Potočara i drugih oblika zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava nad Bošnjacima sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice, Vlada Kraljevine Holandije razrađivala je načine evakuacije (povlačenja) Holandskog bataljona (iz Potočara). To pitanje je ujutro 13. jula razmatrano između načelnika odbrambenog Štaba, generala Henka van den Breemena (u Hagu), i generala Ceesa Nicolaija u Sarajevu (Komanda UNPROFOR-a), opunomoćenog pregovarača u ime Vlade Holandije.[838] U 18.30 sati general Nicolai faksom je poslao uputstvo, na holandskom jeziku, o pregovorima između potpukovnika Karremansa i generala Mladića o evakuaciji Holandskog bataljona, uključujući UNHCR, *Médecins Sans Frontières* i lokalno osoblje (zaposlenike) Ujedinjenih nacija.[839]

---

[837] Isto, paragraf 349; H. Nuhanović, nav. dj., str. 406-407. Paragraf 348 *Izvještaja* Ujedinjenih nacija, tvrdi H. Nuhanović, “**najviše kompromitira ulogu UNPROFOR-a, UNPF-a, UN-a, NATO-a, Holbata i ostatka međunarodne zajednice**” (H. Nuhanović, nav. dj., str. 406).

[838] J. W. Honing - N. Both, nav. dj., str. 68.

[839] Isto, str. 68-69. Komanda Holandskog bataljona je odlučila da samo oni zaposlenici koji su imali akreditacije Ujedinjenih nacija i “predstavnici” civila i civilnog stanovništva (Ibro Nuhanović, Nesib Mandžić i Ćamila Purković) mogu biti evakuirani zajedno sa Holandskim bataljonom (Isto, str. 69). Pored toga, porodicama lokalnog osoblja *Médecins Sans Frontières* dozvoljeno je da ostanu u bazi Ujedinjenih nacija u Potočarima. Međutim, to nije bilo dozvoljeno porodicama osoblja Ujedinjenih nacija i ostalim civilima (H. Nuhanović, nav. dj., str. 26).

Hasan Nuhanović (jedan od šest prevodilaca) i njegov otac Ibro (jedan od “predstavnika” civila i civilnog stanovništva) ispunjavali su uslove za evakuaciju sa Holandskim bataljonom. Međutim, “**Hasanov mlađi brat, niti njegova majka nisu imali akreditacije UN-a. Kada je prevodilac ustanovio da je otkucan spisak za evakuaciju na kome njih nije bilo, molio je holandske oficire da uvrste na njega barem njegovog brata, za koga je izgledalo da je u neposrednoj opasnosti. Odbili su. Oko 18:00 13. jula, kada su skoro sve izbjeglice napustile logor** /bazu Ujedinjenih nacija u Potočarima - prim. S. Č./, **porodici Nuhanović Holanđani su rekli da moraju krenuti. Porodica je otišla do kapije. Hasan je htio poći s porodicom, ali njegov brat je vrišteći insistirao da on ostane u logoru. Otac Ibro odlučio je da se pridruži ženi i sinu. Neposredno prije napuštanja logora, on je poljubio majora Frankena u očajničkom pokušaju**

Potpukovnik Karremans je 13. jula 1995, u trenutku kada je Holandski bataljon predavao posljednje civile srpskim zločincima, generalu Mladiću prenio **smjernice** za ***Evakuaciju Holandskog bataljona*** (napuštanje baze Ujedinjenih nacija u Potočarima), koje je u 20.00 sati dobio "**od vlasti u Holandiji**", preko Komande UNPROFOR-a u Sarajevu, moleći ga da omogući evakuaciju Holandskog bataljona.[840] Time je Karre-

---

da uvjeri Srbe da je u tijesnoj vezi s Holanđanima. Ali deset metara izvan logora Srbi su odvojili dvojicu muškaraca od njihove supruge i majke. Hasan je stajao, bespomoćan, neposredno unutar ulaza. I nakon godinu dana, sva tri člana njegove porodice još uvijek se vode kao nestali.

Major Franken opazio je Hasana kako stoji na kapiji. Nuhanović je za *TV VPRO* prepričao slijedeći razgovor: "**Franken me je pitao**: '**Hasane, šta radiš tamo**?' **Upitao sam**: '**Zašto**?' **Rekao je**: '**Ne treba da budeš tamo. Srbi dolaze za nekoliko minuta da vide ko je ostao u logoru. Imat će spisak. Usporediće ga s vašim akreditacijama. Trči u bar. Ostali sa spiska već sjede u baru i čekaju Srbe.**'"

Kad se jednom našao tamo, Nuhanović je ustanovio da je MSF, kao i UNHCR, mogao na spisak za evakuaciju staviti, ne samo svoje lokalno osoblje, već i članove njihovih porodica. Nuhanović se kasnije gorko prisjeća: '**Svi su bili uplašeni. Holanđani su bili uplašeni. Bili smo uplašeni, ali nisam znao ko se više bojao. Mislim da smo mi imali mnogo više razloga da se bojimo nego Holanđani. Koliko ja znam, svi Holanđani su sigurno stigli kućama**?'

(Naposljetku Srbi su ih samo nakratko obišli. Odbijeni smradom koji je ostao iza izbjeglica, nisu provjeravali akreditacije. Devetnaestog jula dali su zvaničnu dozvolu da lokalno osoblje ode sa Holanđanima") - Isto, str. 69-70; H. Nuhanović, nav. dj., str. 414.

840 Dokument je objavljen u: **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 136-138; **REPORT ON SREBRENICA ...**, paragrafi 3.74-3.78; H. Nuhanović, nav. dj., str. 401-403. Potpukovnik Karremans navodi da mu je naređeno da generalu Mladiću prenese sljedeće smjernice:

"a. **Holandski bataljon bi trebao napustiti Potočare sa svom opremom, svim borbenim vozilima, transporterima i na točkovima i na gusjenicama, svim naoružanjem i lahkim, kao i sa opremom veze i kompjuterima i štampačima**.

b. **Svim ličnim stvarima vojnika**.

c. **Šljemovima, pancirima i odjećom**.

d. **Osobljem koje je dodijeljeno UN-u i holandskom bataljonu, kao što su prevodioci i ljudi iz Ljekara bez granica i UNHCR-a**.

3. Ruta koja najviše odgovara je preko Kladnja i na taj način će ih prihvatiti (**Hol.**) **transportni bataljon u Busovači. Druga opcija bi mogli biti kroz Zvornik do Zagreba**.

mans svoju pažnju usmjerio isključivo na zaštitu vlastitih vojnika. Nažalost, on ni na jednom mjestu ne spominje civile i civilno stanovništvo, koji su tražili zaštitu i spas od Ujedinjenih nacija.[841]

---

4. Od mene je kao od komandanta Holandskog bataljona zatraženo da od vas tražim saradnju. U ime mojih vojnika nadam se da ćete slijediti ove smjernice.

U očekivanju vašeg odgovora najsrdačniji pozdrav" (**SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 136-138).

Nakon što je "**rano uvečer**" 12. jula sa odmora stigao u Komandu UNPROFOR-a, general Smith je, u skladu sa svojom procjenom situacije "**po povratku**", imao da riješi "**dva glavna pitanja. Prvo, bio je veliki problem izbjeglica, do 35.000 izbjeglica već je počelo da stiže na područje Tuzle. Drugo, morao sam da izvučem Holandski bataljon**" (**ICTY**, IZJAVA SVJEDOKA: Rupert Smith, br. 00848883, paragraf 78, 14. august 1996).

Ključni problem za generala Smitha bilo je izvlačenje (evakuacija) UNPROFOR-a iz Potočara. Za njega je taj zadatak, po njemu, bio imperativ ("**... morao sam da izvučem Holandski bataljon**"). "**Problem izbjeglica**" (u Tuzli), prisilno premještenih civila iz Potočara, nije bio njegov, niti problem UNPROFOR-a. Taj "**veliki problem**" on je samo deklarativno spomenuo, kako bi prikrio drugi "**veliki problem**" - izvlačenje Holandskog bataljona.

Pitanje sudbine civila - muškaraca i dječaka za generala Smitha uopće nije postojalo kao problem - ni kao mali niti kao "**veliki problem**". Interesantno je da se general Smith, znajući ideologiju, politiku i praksu srpskog genocida nad Bošnjacima na terenu (na licu mjesta - *in situ*), nije zabrinuo za mogućnosti ponovnog izvršenja genocida. Zbog toga sprečavanje genocida on nije ni naveo kao problem te niti kao svoj zadatak. Generalu Smithu od kraja 12. jula nije bilo poznato "**gdje su se nalazili i kakva je bila sudbina bosanskih branilaca Srebrenice**", iako je "**znao da su zarobljeni muškarci bili odvojeni od izbjeglica**" i dobio izvještaje "**o otmicama i ubistvima**", što, po njemu, još nije bilo potvrđeno. On je do kraja 13. jula vjerovao "**da su branioci uspjeli da pobjegnu, ali u kom broju i sa kakvim uspjehom**" nije mu bilo jasno, a Armija Republike Bosne i Hercegovine mu, kako on tvrdi, "**nije rekla**". General Smith i UNPROFOR, te najodgovorniji organi i ličnosti Ujedinjenih nacija, mislili su (on, s tim u vezi kaže: "**mislili smo**") "**da su bosanski Srbi zarobili oko 2.000 muškaraca i da ih drže u blizini Bratunca**". S tim u vezi, on navodi kako Međunarodnom komitetu crvenog krsta "**nije bio dozvoljen pristup ovim ljudima**", te da je preduzeo "**svoj dio uloge**" da pokuša da vidi "**da li se to može postići**" (Isto, paragraf 78).

[841] Holandski bataljon, za koga su, po **REPORT ON SREBRENICA ...**, "**događaji koji su se desili od 6. do 13. jula bili posebno grozničavi, konfuzni i neorganizovani**", je od 13. do 21. jula, izležavajući se u Potočarima, "prateći" prisilno premještanje civila i civilnog stanovništva i posmatrajući, te na razne načine (svojim nečinjenjem) pomažući zločin genocida, a nakon što se otarasio civila i civilnog stanovništva, "**preduzimao sljedeće aktivnosti**:

Agresor je 14. jula otpočeo sa "**sistematskim istrebljivanjem na hiljade Bošnjaka**", koji su bili zatvoreni u Bratuncu, o čemu "**se saznalo**".[842] Tada su Bošnjake ukrcavali u vozila i odvozili na gubilišta, različite lokacije na širem području istočne Bosne, gdje su "**neki pobijeni ubacivanjem granata među njih, a zatim dovršeni automatskim puškama, dok su drugi čekali u autobusima i kampovima da na njih dođe red, posmatrajući kako im ubijaju prijatelje i rodbinu**".[843] Te lokacije su, po *Izvještaju o Srebrenici*, predstavljale "**mjesta pogubljenja za koja postoje jaki dokazi da su svi ovi ljudi poubijani tokom naredna dva do tri dana** (**uz izuzetak šačice pojedinaca koji su preživjeli, krijući se ispod leševa ili među njima**)".[844] U vezi sa tim, *Izvještaj o Srebrenici* navodi samo pet takvih lokacija, sa datumima pogubljenja "(**... kada se vjeruje da je došlo do pogubljenja**)": **Orahovac, lokalitet "Lazete" -** 14. juli; **brana kraj Petkovaca -** 14-15. juli; **farma Branjevo** - 16. juli; **Dom kulture Pilica -** 16. juli i **Kozluk** – 16. juli.[845]

---

a) **uspostavljanje unutrašnjeg reda**;

b) **pravljenje aranžmana za predstojeći odlazak**;

c) **pripremanje za odlazak**;

d) **transfer prema Zagrebu 21. jula**" (**REPORT ON SREBRENICA ...**, paragraf 3.73).

Tada je, po ocjeni Ministarstva odbrane Holandije, "**stvarnu situaciju u vezi sa personalom i opremom**", "**bilo moguće procijeniti. Ustanovljena je tačna lokacija svakog pripadnika Bataljona**". To se odnosilo "**na pripadnike koje je evakuisala BSA. Bataljon je, također, bio odgovoran za preostale ranjene i lokalne ljude zaposlene u Bataljonu**" (Isto, paragraf 3.74).

Kraljevina Holandija se, umjesto u sprečavanju genocida, angažovala u pregovorima o evakuaciji (odlasku) Holandskog bataljona iz Potočara, iako njegovi pripadnici nisu bili ni u kakvoj opasnosti.

Holandski bataljon je, u vrijeme (iz)vršenja genocida nad Bošnjacima u i oko sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice, uživao u sigurnosti baze Ujedinjenih nacija sedam dana u Potočarima (od 13. do 21. jula 1995).

842 **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 361.

843 Isto; H. Porter, **DAYS OF SHAME**, *The Guardian* (London), 17. novembar 1999.

844 **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 361.

845 Isto, paragrafi 361-370. O tom zločinu genocida, pored ostalog, vidi: **ICTY, Presuda Krstić**, paragrafi 220-253.

O navedenim “**masovnim ubistvima**” u *Izvještaju o Srebrenici* govori se veoma oskudno – u svega devet paragrafa, sa po nekoliko rečenica, od čega se u četiri oslanja na podatke ICTY-a - svjedočenja Dražena Erdemovića, pripadnika 10. diverzantskog voda, jedinice koja je, zajedno sa dijelom Bratunačke brigade, učestvovala u likvidaciji Bošnjaka na farmi Branjevo i Domu kulture Pilica (u tim zločinima je lično učestvovao i Erdemović).[846]

Srpski agresor je žrtve genocida, likvidirane u Orahovcu, Petkovcima, farmi Branjevo, Domu kulture Pilica i Kozluku između 14. i 17. jula 1995, u roku od 24 do 48 sati pokopao u masovne grobnice u neposrednoj blizini masovnih ubistava. U “**nekim slučajevima žrtve su natjerane da same sebi kopaju grobove**”, a u drugim “**strijeljane su stojeći u rakama**”. S tim u vezi, u *Izvještaju o Srebrenici* se ukazuje na postojanje indikacija da su tokom narednih nekoliko mjeseci “**tijela iskopana iz prvobitnih masovnih grobnica, te ponovo sahranjena na 33 različite** ‘**sekundarne lokacije**’”, pri čemu se “**smatra da se u svakoj od ovih sekundarnih lokacija nalaze posmrtni ostaci 80-180 tijela**”. Ekipe ICTY-a sondama su do 15. novembra 1999. pronašle svaku lokaciju i u potpunosti ekshumirale sedam. ICTY je do tada u tim potpuno ekshumiranim lokacijama pronašao ostatke oko 2.000 žrtava.[847]

Oficiri i vojnici Holandskog bataljona, neposredni svjedoci zločina genocida nad Bošnjacima u i oko sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice, **krili su podatke** o masovnim i pojedinačnim likvidacijama i drugim oblicima zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava. Tako su, ilustracije radi, i po *Izvještaju o Srebrenici*, dva vojnika Holandskog bataljona 14. jula, kada su se iz Nove Kasabe vraćala u Bratunac, vidjela **500-700 leševa pored puta**. Međutim, međunarodna zajednica tada nije “**izgleda**” raspolagala sa dokazima da su “**smaknuća dosegla tako frapantnu cifru**”. Iako je Holandski bataljon bio neposredni svjedok i ujedno raspolagao sa podacima o masovnim zločinima, u *Izvještaju o Srebrenici* se

---

[846] **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragrafi 362-365. U *Izvještaju* se navodi kako je ICTY rekonstruisao zločine na farmi Branjevo i Domu kulture Pilica i pomoću nalaza forenzičara, na osnovu kojih su potkrijepljena svjedočenja “**šačice ljudi koji su preživjeli masovna pogubljenja**” (Isto, paragraf 365).

[847] Isto, paragraf 370.

navodi kako "**ne postoji pisana evidencija da je 14. jula ili tokom narednih dana**" Holandski bataljon te podatke ustupio UNPROFOR-u.[848]

Navodeći kako vojni posmatrači Ujedinjenih nacija "**nisu u mogućnosti da vide bilo kog bosanskog civila u Srebrenici**", odnosno nijednog civila sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice, i da "**počinjemo da otkrivamo brzi pad u broju lica za koje se očekuje da će stići u Tuzlu**", Akashi je 14. jula 1995 (u 20.07 sati) Ujedinjenim nacijama i Međunarodnoj konferenciji za bivšu Jugoslaviju dostavio (svoj) izvještaj *Situation in Tuzla and Srebrenica*, u kome ih je, pored ostalog, obavijestio da "**nema daljih informacija o statusu od oko 4.000 vojno sposobnih muškaraca**", te "**da četiri puna autobusa** (+/- **250**) **u kojima su bile mlade žene, za koje se očekivalo da će iz Bratunca stići u Kladanj, nedostaju već 24 časa**".[849]

---

[848] Isto, paragraf 371; **REPORT ON SREBRENICA ...**, paragrafi 4.22 - 4.28.

[849] **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 139-145; B. Jagger, nav. dj., str. 90; H. Nuhanović, nav. dj., str. 428-442. Dokument je objavljen u: **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 139-145. Govoreći o stanju u Tuzli, Akashi, između ostalog, iznosi i broj i procent raseljenih, teškoće sa smještajem i ishranom izbjeglica, itd. U vezi sa situacijom u Srebrenici on, pored ostalog, navodi kako nema civila Bošnjaka ("**bosanskog civila**") u Srebrenici: "**Vojni posmatrači UN-a nisu u mogućnosti da vide bilo kog bosanskog civila u Srebrenici**. **Trupe BSA**/Bosansko-srpska armija, odnosno "Vojska Republike Srpske" – prim. S. Č./ **su viđene kako 'čiste' grad**, **odvozeći stoku, vozila, kućanske aparate i druge vrijednosti**. **Karadžić je imenovao civilnog administratora u Srebrenici i prve srpske porodice počele su da se useljavaju u grad. Komanda BSA smještena je u zgradi PTT-a u Srebrenici, u bivšu komandu vojnih posmatrača UN-a. General Mladić je prema izvještajima napustio područje Srebrenice**" (**SREBRENICA 1995,** knjiga 2, str. 139-145).

Navodeći činjenicu kako "**vojni posmatrači UN-a ne vide ljude** /odnosno civile Bošnjake – prim. S. Č./ **na području Potočara**", Akashi ukazuje na činjenicu brzog pada "**u broju lica za koje se očekuje da će stići u Tuzlu**", te kako "**nema daljih informacija o statusu od oko 4.000 vojno sposobnih muškaraca**", niti o "**četiri puna autobusa ... u kojima su bile mlade žene, za koje se očekivalo da stignu u Kladanj iz Bratunca ...**" (Isto).

Akashi ukazuje i na mogućnost postojanja velikog broja "**nestalih i nepobrojanih raseljenih lica**". Navodeći kako u Zagrebu i Sarajevu raste zabrinutost "**u pogledu moguće agresije Vojske bosanskih Srba na sigurnu zonu Žepu, u kojoj ima oko 11.000 lica**", on tvrdi da se, ako to područje napadne i zauzme srpski agresor, može očekivati "**ponovljeni slučaj Srebrenice u narednim danima**" (Isto).

Vjerovatno je riječ o “**vojno sposobnim muškarcima**”, za koje je Akashi 13. jula (u 13.40 sati) **vjerovao** da su zatvoreni u Bratuncu, gdje su čekali da ih srpski agresor “provjeri”, pri čemu 14. jula, za razliku od prethodnog dana, on ne izražava nikakvu “zabrinutost”, niti je aktuelizirao pitanje njihove sudbine. O bilo kakvim konkretnim aktivnostima u vezi sa spašavanjem nekoliko hiljada Bošnjaka i sprečavanjem genocida Akashi ne govori. Za njega je 4.000 zarobljenih i zatvorenih muškaraca i dječaka samo statistički podatak. Očigledno je prisustvo nedostatka političke volje da se pruži podrška u spašavanju 4.000 života. Umjesto toga, za Akashija i Ujedinjene nacije prioritet je smještaj prisilno premještenih lica (iz sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice) u Tuzli.[850]

Akashi ni u Izvještaju od 14. jula (*Situation in Tuzla and Srebrenica*), kao što je to učinio i u Izvještaju od 13. jula (*Situation in Srebrenica*), nikako ne govori o zločinima. Oni za njega ne postoje. On je u Izvještaju od 14. jula priznao mogućnost postojanja “**velikog broja nestalih i nepobrojanih lica**”, pri čemu navodi kako se “**nastavljaju pokušaji da se omogući pristup Bratuncu, Potočarima i području Srebrenice**”.[851] Ti “pokušaji” su samo deklarativnog karaktera, jer, tvrdi Akashi, “**Pale, koje kontrolišu pristup tim područjima do sada odbijaju zahtjeve za pristup UNPROFOR-u, UNHCR-u i Međunarodnom komitetu crvenog krsta**”.[852]

U vrijeme masovnih likvidacija Bošnjaka, 14. jula, Carl Bildt sastao se u Beogradu sa Slobodanom Miloševićem.[853] Bildt je i dalje nastavio

---

Akashi je svoju pažnju usmjerio na egzodus žena i djece u Tuzli, pri čemu nije ni spomenuo likvidacije civila i druge oblike zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, već je u “**groteksno klasičnom iskrivljavanju stvarnosti**” izvijestio da “**počinjemo da otkrivamo brzi pad u broju lica za koje se očekuje da će stići u Tuzlu**” (**SREBRENICA 1995**, knjiga 1, str. 90 i **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 141).

850 Isto.

851 **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 139-145.

852 Isto.

853 **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 372; **ICTY**, IZJAVA SVJEDOKA: Rupert Smith, br. 00848883, paragraf 79, 14. august 1996. Sastanak je održan u Dobanovcima, specijalnom vojnom objektu, vojnom poljoprivrednom dobru, u čijem sastavu se

pokorno i sramno moliti Miloševića da omogući da se UNHCR-u dozvoli ulazak u Srebrenicu i "**pruži pomoć ljudima**", te Međunarodnom komitetu crvenog krsta da izvrši popis ljudi koje je "**VBS tretirala kao zarobljenike**", zatim da holandskim vojnicima omogući da napuste to područje, te da "**mora dati 'zeleno svjetlo' za slobodan i neometan pristup enklavama**" i dr. Milošević je pristao na neke od zahtjeva, istovremeno tvrdeći da on "**ne kontroliše situaciju**".[854]

Bildtovi zahtjevi Miloševiću bili su, najblaže rečeno, neozbiljni i nerealni. Prvo, zahtjev da se UNHCR-u omogući ulazak u Srebrenicu tada nije bio uopće potreban niti je imao bilo kakav značaj. UNHCR je u Srebrenicu, odnosno Potočare, već ušao dan ranije, tj. u kasnim poslijepodnevnim satima 13. jula (tada je i "**konvoj UNPROFOR-a stigao do Holandskog bataljona kasno 13. jula sa hranom, vodom i potrepštinama**"),[855] istovremeno kada su i posljednji civili, po naređenju Holandskog bataljona, istjerani iz kampa, odnosno prisilno premještani iz Potočara, a drugi zatvoreni u Bratuncu, a mnogi već ubijeni. Poslije tog datuma u Srebrenici više nije bilo (živih civila) Bošnjaka, što znači nije bilo ljudi kojima je trebalo pružiti humanitarnu pomoć. Tu činjenicu potvrđuju Akashi u svom izvještaju (*Situation in Tuzla and Srebrenica*), koga je 14. jula dostavio Annanu, Stoltenbergu i drugima,[856] i Keneth Biser, šef Civilnih poslova Sektora sjeveroistok UNPROFOR-a u Tuzli, u svom izvještaju Komandi UNPROFOR-a u Sarajevu, 15. jula 1995.[857]

---

nalaze VIP sale za konferencije, restoran i sobe za spavanje, u blizini Beograda, gdje se sedam dana ranije Bildt sastao sa Miloševićem i generalom Mladićem (**IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 373).

Carl Bildt je i početkom jula 1995. dva puta posjetio Slobodana Miloševića. Ti sastanci su, piše Carol Hodge, "**održavani tokom završnih priprema za konačni napad na Srebrenicu, za koje je Milošević posve sigurno, ne samo znao, nego vjerovatno u njima i učestvovao, trajali po devet, deset sati, uz 'janjeće butove, ukusne salate i prekrasna crnogorska vina'** " (C. Hodge, nav. dj., str. 242).

854 **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI …**, paragraf 372.

855 **SREBRENICA 1995**, knjiga 1, str. 300; **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 141.

856 **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 139-145.

857 Dokument je objavljen u: **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 146-158. U svom nedjeljnom izvještaju od 15. jula 1997. Zaštitne snage UN-a (Civilni poslovi) iznose

Istina, tada je u tim mjestima bio agresor, koji je zauzeo i okupirao to područje, kao i "**prve srpske porodice**" koje su "**počele da se useljavaju u grad**",[858] te Holandski bataljon, kao i 59 bolesnih (ranjenih) Bošnjaka koji su ostali sa Holandskim bataljonom.[859] U vrijeme kada je Bildt tražio da Međunarodni komitet crvenog krsta popiše ljude koje je agresor tretirao kao ratne zarobljenike (srpski agresor nije dozvolio MKCK da popiše zarobljene Bošnjake), veći broj muškaraca, uključujući i dječake, likvidiran je, a drugi su "**čekali**" **na likvidaciju. I ostali zahtjevi su bili deklarativnog karaktera, kao što je onaj** "**za slobodan i neometan pristup enklavama**" te kako međunarodna zajednica neće tolerisati napad na Goražde, sigurnu zonu Ujedinjenih nacija. O sudbini civila, a da ne govorimo o konkretnim zločinima nad Bošnjacima, nije bilo ni spomena. Bildt to pitanje nije ni pokrenuo. On se ponašao kao da u i oko sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice uopće nije (iz)vršen genocid. Ustvari, cilj njegove posjete Beogradu je bio postizanje dogovora da se holandskim vojnicima omogući napuštanje Srebrenice, odnosno Potočara. Milošević ne samo što je tvrdio da on navodno "**ne kontroliše situaciju**" već je,

podatke o broju smještenih lica iz Srebrenice u Vazduhoplovnoj bazi u Tuzli, problemima oko smještaja, psihološkim traumama kod izbjeglica, broju i lokacijama raseljenih lica koja su zbrinuta u Tuzlansko-podrinjskom kantonu, broju bolesnih/ranjenih koji su ostali u Potočarima, sa Holandskim bataljonom, te u Bratuncu, zatim se iznosi zabrinutost za hiljade i hiljade drugih civila, te broj zadržanih holandskih vojnika u Potočarima i Bratuncu (Isto).

[858] **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 141.

[859] Isto, str. 140 i 148. U bazi Ujedinjenih nacija u Potočarima 15. jula je, prema podacima UNPROFOR-a (Sektor sjeveroistok, Tuzla), bilo **59 "bolesnih/ranjenih/nejakih"** (Isto), a "**prema informacijama vojnih posmatrača**" Ujedinjenih nacija – **55** (Isto). Pored toga, u Bratuncu je tada bilo **30** (prema informacijama vojnih posmatrača Ujedinjenih nacija 45) ranjenih Bošnjaka, odnosno ukupno 89, odnosno 100 lica (Isto, str. 148 i 156).

Pukovnik Radoslav Janković je 13. jula 1995, sa Isturenog komandnog mjesta Drinskog korpusa u Bratuncu, obavijestio Glavni štab "Vojske Republike Srpske" i Komandu Drinskog korpusa da se "**u bazi UNPROFOR-a nalaze 54 ranjene osobe**" i da je "**od UNPROFOR-a uzet spisak lica**". S tim u vezi, on navodi i sljedeće: "**Sutra je potrebno da se obezbedi evakuacija 54 ranjena lica iz baze UNPROFOR-a u Potočarima. Zamenik komandanta bataljona** /tj. major Franken - prim. S. Č./ **mi je rekao da će on pokušati da to učini preko međunarodnih organizacija**" (AIIZ, IKM DK Bratunac, str. pov. br. 08-4, 13. juli 1995 - GŠ VRS i Komandi Drinskog korpusa).

u nastojanju da prikrije bilo kakvo svoje, kao i države Savezne republike Jugoslavije, učešće i ulogu u genocidu u i oko sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice, a prebacujući odgovornost i krivicu za genocid na žrtve genocida, pravdao zauzimanje i okupaciju Srebrenice, kao i zločin genocida, koje je on nazvao "**incidentom**", koji je, po njemu, "**podstaknut eskalacijom muslimanskih napada iz same Enklave**", čime je prekršen *Sporazum o demilitarizaciji*.[860] I ova činjenica ukazuje na to da je i Bildt, ipak, znao da se u i oko sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice, dogodio "**incident**", odnosno zločin genocida. Međutim, očito je da njega to nije interesovalo.

Na tom sastanku bio je prisutan i general Mladić,[861] koji je lično nadzirao zauzimanje i okupaciju Srebrenice, a u Potočarima izdavao naređenja o likvidaciji svih muškaraca i dječaka i učestvovao u odvajanju muškaraca od (njihovih) žena i djece, zatim je bio prisutan na mjestima masovnog ukrcavanja muškaraca u kamione i njihovo odvođenje na gubilišta te na mjestima masovnih likvidacija civila.[862] On je odmah pristao na većinu zahtjeva koje je predložio Bildt, jer je dobro znao "situaciju" u Srebrenici. On se suprotstavio aranžmanima za slobodan i neometan pristup sigurnim zonama Ujedinjenih nacija, posebno Sarajevu. Međutim, na intervenciju njegovog vođe Miloševića, "sporazum" je postignut. Pored toga, odlučeno je da se sljedećeg dana održi još jedan sastanak, na kome bi prisustvovali Stoltenberg i Akashi te komandant UNPROFOR-a, na kome je trebalo potvrditi postignute "dogovore" i utanačiti "**neke vojne pojedinosti**".[863]

I Vijeće sigurnosti je u međuvremenu ponovo zasjedalo i razmatralo "**situaciju u Srebrenici**". U *Izjavi* predsjednika Vijeća sigurnosti Ujedinjenih nacija, usvojenoj 14. jula, i u kojoj se predsjednik pozvao na *Rezoluciju 1004* (1995), samo je ispoljena "**duboka zabrinutost zbog toga što bosanski Srbi neprestano vrše prisilnu relokaciju na desetine**

---

860 **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 372.

861 On je nekoliko sati nakon početka tog sastanka stigao u Dobanovce (**IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 373).

862 **SREBRENICA 1995**, knjiga 1, str. 451-464.

863 **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 373.

hiljada civila iz sigurne zone Srebrenice u Tuzlanski region", što je predstavljalo "**jasno kršenje ljudskih prava civilnog stanovništva**". Vijeće sigurnosti je, po predsjedniku, bilo "**posebno zabrinuto zbog izvještaja da su bosanski Srbi prisilno otpremili do 4.000 muškaraca i mladića iz sigurne zone Srebrenice**", te je zahtijevalo da ih odmah oslobode i poštuju prava civilnog stanovništva sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice, kao i prava "**svih ljudi zaštićenih međunarodnim humanitarnim pravom te da dozvole prisustvo Međunarodnog komiteta crvenog krsta**".[864]

Na osnovu Ghalijeve izjave pouzdano se može utvrditi da je Vijeće sigurnosti raspolagalo sa podacima o "**situaciji u Srebrenici**", odnosno o teškim kršenjima međunarodnog humanitarnog prava i međunarodnih ljudskih prava. Umjesto upotrebe svih sredstava, uključujući i silu, Vijeće sigurnosti je, pored "**duboke**" i "**posebne**" zabrinutosti, deklarativno zahtijevalo da se oslobode zatvoreni muškarci i mladići i poštuju prava civila.

U vrijeme kada su srbijansko-crnogorski agresor i njegovi kolaboracionisti i petokolonaši iz Republike Bosne i Hercegovine planski, sistematski i s namjerom, vršili genocid nad Bošnjacima, 15. jula (ujutro) u Beogradu je (u Ambasadi Sjedinjenih Američkih Država) održan **tajni sastanak**, na kome su bili kopredsjedavajući međunarodne konferencije o Jugoslaviji Torvald Stoltenberg, mirovni predstavnik Evropske unije Carl Bildt, specijalni predstavnik Generalnog sekretara UN-a Yasushi Akashi i komandant UNPROFOR-a general Rupert Smith. Bildt je obavijestio prisutne o "**rezultatima**" njegovog sastanka sa Miloševićem i Mladićem, od 14. jula.[865] O najvažnijem pitanju - "**situaciji u Srebrenici**", odnosno o genocidu, nije bilo ni govora. Na sastanku u Ambasadi Sjedinjenih Američkih Država izostala je i njihova redovna "**duboka**" zabrinutost. Inače, zanimljivo je istaći da se u *Izvještaju o Srebrenici* ne govori o predmetu i sadržini tog sastanka. Međutim, radilo se o nastavku pregovora i dogovora sa Miloševićem.

---

[864] Isto, paragraf 374; **UNITED NATIONS, Security Council**, 14. juli 1995, *Statement by the President of the Security Council*; H. Nuhanović, nav. dj., str. 441; M. J. Faber, nav. dj., str. 80-81.

[865] **SREBRENICA 1995**, knjiga 1, str. 357-377; **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 171-173; **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 375.

Nakon toga, navedeni visoki međunarodni zvaničnici **tajno** su se "pridružili" Miloševiću i Mladiću "**na ceremonijalnom sastanku na visokom nivou i ručku**".[866] Na taj način visoki funkcioneri Ujedinjenih

---

[866] Isto; **SREBRENICA 1995**, knjiga 1, str. 375-377; **ICTY**, IZJAVA SVJEDOKA: Rupert Smith, br. 00848883, paragraf 79, 14. august 1996; **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 171-173; J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 70-71; H. Nuhanović, nav. dj., str. 443-445. Sastanak je održan u Dobanovcima 15. jula i trajao je od 13.30 do 19.30 sati. Prisutni su bili Carl Bildt, Akashi, Torvald Stoltenberg i generali: Rupert Smith, De la Presle i Elliot, te Slobodan Milošević i njegov general Ratko Mladić. Nakon "**kratkog uvoda**", Milošević je, prema generalu Smithu, "**odredio da se konferencija podijeli na vojnu i političku grupu**". Taj "**početni sastanak trajao je dva sata**". Poslije toga, pregovori su nastavljeni za vrijeme ručka. Cilj sastanka je, navodi general Smith, bio "**da se potvrdi unaprijed napravljen dogovor koga je Milošević nametnuo Mladiću da dozvoli pristup humanitarnim agencijama u Srebrenici, povlačenje Holandskog bataljona iz Srebrenice i popuštanje opsade Sarajeva i niz mjera koje su dozvoljavale veću slobodu kretanja UNPROFOR-u i UNHCR-u**" (**ICTY**, IZJAVA SVJEDOKA: Rupert Smith, br. 00848883, paragraf 89, 14. august 1996).

Iako je na navedenom sastanku vođena rasprava i o Srebrenici, general Smith je "**bio, prije svega, zabrinut za to što je MKCK-u i UNHCR-u i dalje bio uskraćen pristup zatvorenicima u Srebrenici**", o čemu je Smith dugo "**raspravljao o tom pitanju i Mladić se na kraju složio da se to dozvoli**", nakon čega je ("**na kraju sastanka**") između generala Smitha i generala Mladića, potpisan sporazum "**o slobodi kretanja i povlačenju Holandskog bataljona**" (Isto, paragraf 86). General Smith, u vrijeme (iz)vršenja genocida nad zarobljenicima Bošnjacima, nažalost, nije bio zabrinut za sudbinu hiljada i hiljada zarobljenih Bošnjaka, o čemu je imao informacije. Tada ni u Srebrenici (gradu), te najvećem dijelu sigurne zone Ujedinjenih nacija, više nije bilo Bošnjaka. I potpisani sporazum između dvojice generala očigledno potvrđuje da je povlačenje Holandskog bataljona bio ključni ("**veliki problem**"), ustvari u suštini jedini problem za generala Smitha, Ujedinjene nacije, Evropsku uniju i Vladu Holandije.

Na navedenom tajnom sastanku u Beogradu Mladić je, tvrdi general Smith, što je, po njemu (Smithu), "**značajno spomenuti**", "**iznio izvještaj o aktivnostima njegovih vojnika nakon pada Srebrenice. Mladić se trudio da ukaže da je Srebrenica 'okončana na korektan način'. On je izjavio da je stanovništvo koje je prešlo u Potočare evakuisano** /prisilno premješteno - prim S. Č./ **na njihov vlastiti zahtjev i uz punu saradnju i pomoć UNPROFOR-a. Izvijestio je o sastanku kojem je prisustvovao 11. jula sa zapovjednikom Holandskog bataljona i tri civilna predstavnika lokalnog stanovništva, na kojem su napravljeni dogovori za evakuaciju. Rekao je da se on lično angažovao u ovoj operaciji i organizovao koliko god je bilo moguće hrane i vode za izbjeglice. Mladić je opisao kako je u noćima 10. i 11. jula značajan broj bosanskih vojnika probio linije u pravcu Tuzle. On je objasnio da je otvorio koridor da bi propustio tu vojsku. Priznao je da je došlo do nekih čarki, sa žrtvama na obje strane, i da su se desili neki nesretni mali incidenti. Nije šire objašnjavao tu primjedbu.**

nacija i Evropske unije nagradili su vrhovnog komandanta (Miloševića) i njegovog generala (Mladića) za izvršeni zločin genocida nad Bošnjacima Bosne i Hercegovine u i oko Srebrenice, sigurne zone Ujedinjenih nacija, čime su (zajedno) proslavili još jednu pobjedu nad nenaoružanim civilima i civilnim stanovništvom. Govoreći o tom sastanku u neobjavljenom izvještaju za njujorški *Newsday*, Bildt je, pored ostalog rekao: "**Morali smo se sastati s Miloševićem, jer je on bio jedina osoba koja je mogla sastaviti dvojicu generala (Smitha i Mladića). Milošević je naredio Mladiću da dođe u Beograd**."[867]

Poslije ceremonijalnog sastanka "**na visokom nivou i ručku**" održan je sastanak između generala Smitha i Mladića, "**na kome je trebalo**

Objasnio je da je Žepa praktično pala u 13.30 sati tog dana. To nije bio slučaj, mada je enklava bila opkoljena i očekivalo se da će pasti. On je pokazao trenutnu liniju sukoba na karti i rekao da je upriličio sastanak između zapovjednika UN-a i lokalnih civilnih predstavnika da bi se dogovorila evakuacija izbjeglica iz enklave" (Isto, paragrafi 87-88).

Tako je Mladić svojim sagovornicima iz Ujedinjenih nacija i Evropske unije, po ocjeni Biance Jagger, "**opisao najužasnije, hladnokrvno masovno ubistvo našeg doba**", a oni su samo slušali, ne reagujući (B. Jagger, nav. dj., str. 92-93).

Ni general Smith, nažalost, nije reagovao na falsifikate i otvorene laži koje je iznio general Mladić, otvoreno negirajući genocid, prihvatajući činjenice o "**nekim čarkama**", "**sa žrtvama na obje strane**", te "**nekim nesretnim malim incidentima**". Pored toga, Mladić je potvrdio činjenicu da je Holandski bataljon srpskom agresoru pružao "**punu saradnju i pomoć UNPROFOR-a**" u prisilnom premještanju civila i civilnog stanovništva.

General Smith tvrdi da se na sastanku s Mladićem 22. augusta 1995, na Borikama (općina Rogatica) "**oborio na Mladića u vezi sa Srebrenicom i optužbama za zvjerstva. Objasnio sam tešku prirodu ovih optužbi i kako su njegove pretjerane akcije potkopale bilo kakvu podršku za njega u međunarodnoj zajednici. Objasnio sam zaprepaštenje koje je izazvano njegovim akcijama u Srebrenici i Žepi i uporedio to sa prigušenom međunarodnom reakcijom na nevolje izbjeglica u RSK-u, nakon nedavne hrvatske ofanzive. Mladić je bio očigledno uznemiren spominjanjem Srebrenice. On je tvrdio da je MKCK-u bio dozvoljen pristup, ali da je njihova organizacija puna stranih agenata i da su optužbe o zvjerstvima skovane da bi se skrenula pažnja sa čišćenja Krajine, koje su izveli Hrvati**" (Isto, paragrafi 104 i 106).

Na Mladićevo negiranje genocida general Smith nije reagovao.

[867] B. Jagger, nav. dj., str. 91. Navedena činjenica, tvrdi Bianca Jagger, "**ostavlja malo mjesta sumnji u to ko je povlačio konce, unutar i van sada opustošene srebreničke enklave**" (Isto) - očigledno je riječ o Slobodanu Miloševiću i Saveznoj republici Jugoslaviji (Srbiji i Crnoj Gori), državi agresoru na Republiku Bosnu i Hercegovinu, planeru, organizatoru, učesniku i izvršiocu genocida.

utanačiti pojedinosti".[868] U *Izvještaju o Srebrenici* se o tim "**pojedinostima**" ne govori ništa. Međutim, o tom tajnom sastanku u Beogradu Akashi je 17. jula obavijestio i Kofija Annana. Navodeći činjenicu da je tada održan sastanak između dvojice generala ("**Mladić i Smith su imali bilateralnu diskusiju**") i da je "**i pored njihovih neslaganja po nekim pitanjima, sastanak ponovo uspostavio dijalog između dvojice generala**", on piše kako je "**tokom sastanka postignut neformalni sporazum o brojnim pitanjima između dva generala, koja bi trebalo da budu potvrđena na sastanku zakazanom za 19. juli**"**.** Međutim, "**o razgovoru o glavnim pitanjima**" Akashi ne govori ništa, s tim što napominje da o tome treba potražiti "**u dodatnim informacijama**".[869]

U *Izvještaju o Srebrenici* iznosi se odbranaški stav prema učešću na tajnom sastanku i proslavi kod Miloševića navedenih funkcionera Ujedinjenih nacija i međunarodne zajednice. Oni su, po tom dokumentu, znali za podatke "**da je možda došlo do teških povreda ljudskih prava muškaraca i dječaka Srebrenice**", ali navodno nisu znali "**da su otpočela masovna i sistematična pogubljenja**".[870] Ta konstatacija, nažalost, uopće ne stoji. I sama činjenica da je taj sastanak bio tajnog karaktera dovoljno govori. U svom izvještaju sa tih sastanaka u Beogradu, na koje se poziva *Izvještaj o Srebrenici*, Bildt je objasnio kako su se učesnici dogovorili da ne obavijeste javnost o mjestu održavanja sastanka, "**niti da otkriju sadržaj postignutih dogovora**".[871] Razlozi koje Bildt navodi za takav dogovor nisu uvjerljivi (sastanak sa Mladićem je navodno

---

868 **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 375; **SREBRENICA 1995**, knjiga 1, str. 375-377; **ICTY**, IZJAVA SVJEDOKA: Rupert Smith, br. 00848883, paragraf 79, 14. august 1996; **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 171-173; J. W. Honig – N. Both, nav. dj., str. 70-71.

869 Navedeni dokument je objavljen u: **SREBBRENICA 1995**, knjiga 1, str. 375-377 i **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 171-173. I Akashi potvrđuje da je "**u pogledu veoma osjetljive prirode prisustva Mladića na sastanku dogovoreno od strane svih učesnika da ove činjenice neće biti uopće spominjane u javnosti**" (Isto).

870 **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 375.

871 Isto, paragraf 376. Cilj navedenog sastanka, po Carlu Bildtu, bio je da se Međunarodnom komitetu crvenog krsta dozvoli pristup Srebrenici, u kojoj više nije bilo Bošnjaka, što su Ujedinjene nacije, Evropska unija i lično Bildt dobro znali (B. Jagger, nav. dj., str. 92).

održan bez Karadžićevog znanja, koga je, po Bildtu, trebalo iskoristiti za slabljenje Karadžića). Međutim, bez obzira na to, odlučeno je da odredbe Sporazuma koje se odnose na Srebrenicu odmah stupe na snagu, iako nije zvanično potpisan, a da se odredbe koje se odnose na Goražde, Žepu, Sarajevo i druga pitanja finaliziraju nakon sastanka između generala Smitha i Mladića, koga je trebalo održati 19. jula, "**na teritoriji pod kontrolom Srba, izvan Sarajeva**". Pri tome je dogovoreno da se taj drugi sastanak neće održati u tajnosti, te da će nakon njegovog završetka objaviti postignute dogovore, uključujući i one koje su se odnosili i na Srebrenicu.[872]

Sporazum između UNPROFOR-a (generala Smitha) i Mladića, koji se odnosi na Srebrenicu, tretirao je ista pitanja o kojima su Bildt i Milošević razgovarali dan ranije: slobodan pristup UNHCR-u i Međunarodnom komitetu crvenog krsta tom području, pristup Međunarodnog komiteta crvenog krsta do "ratnih zarobljenika"; odlazak Holandskog bataljona sa tog područja i izmještanje (u organizaciji UNPROFOR-a) ranjenika iz Potočara i Bratunca.[873]

Na osnovu sadržaja *Sporazuma* pozudano se može utvrditi da je civilno i vojno rukovodstvo Ujedinjenih nacija i Evropske unije 15. jula znalo za "ratne zarobljenike" i sabirne centre u kojima su Bošnjaci bili zatvoreni, kao i za ranjenike. Također je očigledno da su Ujedinjene nacije i Evropska unija vršile pregovore u vezi sa odlaskom Holandskog bataljona. Uslovi, način i vrijeme evakuacije trupa Holandskog bataljona bili su ciljevi tog sporazuma. Ostale odredbe, kao što je i snabdijevanje Srebrenice iz i preko Beograda, bile su nebitne za Bošnjake. Mnogi "ratni

---

[872] Isto.

[873] Isto, paragraf 377; **ICTY**, IZJAVA SVJEDOKA: Rupert Smith, br. 00848885, paragrafi 87-88, 14. august 1996. Na tajnom sastanku u Beogradu dogovoreno je da će vojnici Holandskog bataljona ("taoci") biti pušteni, što je učinjeno istog dana, i da će Holandskom bataljonu biti dozvoljeno da 21. jula napusti Potočare. Pri tome je trebalo da ti dogovori budu potvrđeni na sastanku, zakazanom za 19. juli između generala Mladića i generala Smitha (Vidi: **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 180-192; J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 71).

Za generala Mladića navedeni dogovori bili su izuzetno važni, jer je to, između ostalog, "**značilo da će on imati znatan broj 'talaca' još jednu sedmicu**", kako bi to vrijeme iskoristio da zauzme Žepu, pošto je bio siguran da Ujedinjene nacije neće iskoristiti zračne udare protiv njegovih trupa (J. W. Honig - N. Both, nav. dj., str. 71-72).

zarobljenici" tada su bili likvidirani ili su, u trenutku tih razgovora, dogovora, čak i proslave, uz piće, izvođeni na klanje, što je, pored ostalih, bilo dobro poznato lično Carlu Bildtu. On je, u neobjavljenom izvještaju za njujorški *Newsday*, otvoreno i jasno rekao da je znao mnogo pojedinosti o zločinima. Po njemu su "**postojale dvije vrste zločina**: 1) **vojnici Vojske bosanskih Srba uveče se opijaju šljivovicom i ubijaju i siluju žene …** 2) **zasjede za muškarce koji su bježali u šume. Znali smo da su muškarce odvajali**".[874] Na pitanje *Newsdaya*: "**Da li ste s Mladićem i Miloševićem pokrenuli pitanje pokolja**?", Bildt je odgovorio: "**Ne, nismo. imali smo nepotvrđene izvještaje o masakrima, ali nismo pokrenuli to pitanje**."[875]

Nakon tog sastanka Akashijevi saradnici u Zagrebu pripremili su izvještaj o "**svojim saznanjima o tome šta se dešava**". S tim u vezi, "**napisali su da postoje glasine da se 10.000 ljudi probija kroz šume, te da se priča da je manje od trećine naoružano**; - nisu bili sigurni gdje su Bošnjaci iz Srebrenice; - u šumi kraj Bratunca čuli su se pucnji gdje su postojali nagovještaji da su neki ljudi pobijeni; - duž ceste od Bratunca do Kladnja izvršeni su masakri; - Međunarodnom komitetu crvenog krsta nije dozvoljeno da dopre do muškaraca i dječaka koji su se vodili kao "nestali".[876]

Izvještaj o Srebrenici govori i o problemu smještaja prisilno premještenih civila iz Srebrenice, sigurne zone Ujedinjenih nacija, na području Tuzlanskog kantona. Do 15. jula je, prema podacima Međunarodnog komiteta crvenog krsta, 19.700 žena, djece i staraca te "**jako mali broj vojno sposobnih muškaraca**" iz Potočara prošao kroz Kladanj. Pri tome se navodi kako je UNPF procijenio da je "**nestalo do 20.000 lica iz Srebrenice, većinom vojno sposobnih muškaraca**". Iznoseći tu brojku, UNPF se ogradio, ističući da je taj broj "nestalih" osoba oduzet od ukupnog broja stanovnika sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice, za koji je UNHCR procijenio da je iznosio 42.000 ljudi, što se "**smatralo**

---

874 B. Jagger, nav. dj., str. 92.

875 Isto. U nastavku intervjua Bildt je, tvrdi Bianca Jagger, "**sam sebi protivrječio**: '**Naravno da smo pokrenuli to pitanje**'" (Isto).

876 **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 379.

pretjeranim, mada nije jasno do koje mjere". *Ljekari bez granica* su, po UNPF-u, vjerovali da je "**nekih 700 muškaraca zatočeno na nogometnom stadionu u Bratuncu**".[877]

Prisilno premješteni civili iz Potočara su, nakon prihvata u Dubravama (aerodrom) i okolini, u svojstvu neposrednih svjedoka, iznosili brojne podatke o zločinima ("**… o ubistvima kojima su prisustvovali, te o otmicama i silovanjima za koje su znali**"). Međutim, tada u Tuzlu, po *Izvještaju o Srebrenici*, još nije pristigao niko od onih koji su preživjeli masovne likvidacije.[878]

Holandski bataljon je i u vrijeme prisilnog potpisivanja *DEKLARACIJE predstavnika civilnih vlasti enklave Srebrenica o realizaciji sporazuma o evakuaciji civilnog stanovništva enklave*[879], 17. jula, raspolagao sa podacima da je srpski agresor u Potočarima izvršio brojne oblike zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, zatim na putnoj komunikaciji Potočari – Kladanj, posebno na putu Kasaba – Konjević-Polje – Bratunac, gdje su pripadnici Holandskog bataljona vidjeli brojna tijela (leševe žrtava genocida) i veliki broj zarobljenih muškaraca i dječaka, koje su Srbi sprovodili u pravcu Bratunca, zatim da su se autobusi sa muškarcima kretali u pravcu Bratunca, te da su na fudbalskom stadionu u Novoj Kasabi vidjeli najmanje 1.000 zarobljenih muškaraca, itd.[880]

---

877 Isto, paragraf 380.

878 Isto, paragraf 381.

879 **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 174-179; **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 384; H. Nuhanović, nav. dj., str. 460-463.

880 **REPORT ON SREBRENICA ...**, paragrafi 4.3, 4.4, 4.22-4.24, 4.28 i Dodatak 5, *Location: Potocari compound on or around 13 July 1995; Location: Factory in Potocari on 13 July 1995; Location: Small stream near Potocari compound on 13 July 1995; Location: Road from Bratunac via Konjevici to Nova Kasaba and vice versa: 13 and 14 July 1995; Location: Road from Milici to Bratunac via Konjevici on 15, July 1995 (between Konjevici and Kravica); Location: Road from Milici to Bratunac 16 July 1995; Location: Potocari in the direction of Bratunac on 17 July 1995; Execution*; H. Nuhanović, nav. dj., str. 461. Navedene podatke potvrđuju i istraživanja Ujedinjenih nacija i Ministarstva odbrane Kraljevine Holandije (**IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragrafi 342-349 i 357; **REPORT ON SREBRENICA ...**, paragrafi 4.3, 4.4, 4.22-4.24, 4.28 i Dodatak 5, *Location: Potocari compound on or around 13 July 1995; Location: Factory in Potocari on 13 July 1995; Location: Small stream near Potocari compound on 13*

Komanda Holandskog bataljona je do tada (17. jula) raspolagala i sa drugim informacijama o zločinima, kao što su: oko 4.000 muškaraca bilo je zarobljeno u Bratuncu, jedan broj ranjenika odveden je u nepoznatom pravcu, a drugi ubijen te da se u blizini stadiona u Bratuncu čula pucnjava, itd.[881]

Znajući za navedene podatke, Holandski bataljon, za razliku od Nesiba Mandžića koji nije imao drugog izbora, nije smio potpisati navedenu *Deklaraciju ...*, jer su u dokumentu stajale lažne tvrdnje.[882]

Komanda Holandskog bataljona je mogla iskoristiti navedeni sastanak i ceremoniju potpisivanja *Deklaracije ...* da pokuša saznati što se dogodilo sa muškarcima i dječacima koji su odvedeni iz Potočara, kao i o onim muškarcima koji su na putu pješke ka Tuzli zarobljeni i odvedeni od strane srpskog agresora.[883] Tim prije, jer je Komanda Sektora sjeveroistok (UNPROFOR-a) u Tuzli, u svom izvještaju od 16. jula, pored ostalog, navela da su na slobodnu teritoriju Republike Bosne i Hercegovine ("**duž linije konfrontacije koju drži bosanska Vlada**") stigle, uglavnom, "**stare žene i muškarci i žene koje su majke djece ispod 14 godina ...** ".[884]

Kasno navečer 16. i u jutarnjim satima 17. jula 1995, navodi se u *Izvještaju o Srebrenici*, oko 4.500-6.000 muškaraca i dječaka, u pokušaju da se spase od genocida, prešlo je na slobodnu teritoriju Republike Bosne i Hercegovine, u sjevernom dijelu Sapne.[885] Jedan broj Bošnjaka ubijen je prilikom kretanja – izvlačenja kroz šumu te kada su prolazili kroz minska polja. Iako *Izvještaj o Srebrenici* navodi da su se neki predali

---

July 1995; Location: Road from Bratunac via Konjevici to Nova Kasaba and vice versa: 13 and 14 July 1995; Location: Road from Milici to Bratunac via Konjevici on 15, July 1995 (between Konjevici and Kravica); Location: Road from Milici to Bratunac 16 July 1995; Location: Potocari in the direction of Bratunac on 17 July 1995; Execution.

881 **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 128-135; **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragrafi 358, 374 i drugi; H. Nuhanović, nav. dj., str. 461.

882 H. Nuhanović, nav. dj., str. 461-462.

883 Isto, str. 462.

884 **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 159-170; H. Nuhanović, nav. dj., str. 462.

885 **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 385.

agresoru te da je određeni broj izvršio samoubistvo, on ne razmatra okolnosti pod kojima je to učinjeno. Broj "nestalih" se tada, po *Izvještaju o Srebrenici*, a koji se zasnivao na "**grubim procjenama**" preživjelih žrtava, kretao između 4.000 i 7.000 muškaraca i dječaka.[886]

Broj žrtava i sva mjesta izvršenja zločina *Izvještaj o Srebrenici* nije utvrdio. Naime, *Izvještaj o Srebrenici* ne razmatra pitanje broja likvidiranih Bošnjaka u i oko sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice, jula 1995, izuzev što se poziva na podatke Međunarodnog komiteta crvenog krsta, zaključno sa novembrom 1999, koji se temelje na osnovu broja zahtjeva za pronalaženje "nestalih", odnosno prisilno nestalih lica, dostavljenih tom komitetu, po kojima se 7.336 lica vode kao "nestali".[887]

U *Izvještaju o Srebrenici* se, po istoj metodologiji, iznosi podatak o 118 lica Žepe koji se vode kao "nestali".[888]

Iznoseći činjenice kako se jedan broj civila, u pokušaju da se izvuče na slobodnu teritoriju, predao agresoru, a drugi su izvršili samoubistvo, u *Izvještaju o Srebrenici* se naglašava da su Ujedinjene nacije došle do zaključka da je agresor upotrebljavao hemijsko oružje. Međutim, taj način izvršenja zločina se ne elaborira detaljno, izuzev što se navodi kako su preživjeli "**opisivali artiljerijske granate koje su, nakon pada, ispuštale dugotrajne pečurke bijelog dima ili gasa. Oni koji su bili najbliži udaru nisu ubijeni, ali su izgubili orijentaciju i čini se da su neki od njih odlutali od glavne kolone na okolnu teritoriju bosanskih Srba. Dva ljekara, prisutna u ovoj koloni, posvjedočila su ove događaje i vjerovala da su izložena lica bila pod utjecajem nesmrtonosnih hemijskih agenasa**".[889]

I rezultati istraživanja Instituta za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu potvrđuju da je srpski agresor u i oko sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice, jula 1995, koristio hemijsko oružje protiv civila, koji su, i u pokušaju da se

---

886 Isto, paragraf 387.

887 Isto, paragraf 409.

888 Isto, paragraf 431.

889 Isto, paragraf 317.

iz te sigurne zone Ujedinjenih nacija izvuku na slobodnu teritoriju, nastojali da se spase od genocida.[890]

Akashi je 17. jula obavijestio Ujedinjene nacije da "**status i lokacija nestalih lica i mogućih zarobljenika, naročito muškaraca određene starosti, ostaje velika nepoznanica**". On pri tome navodi kako nepotvrđeni izvještaji spominju različite oblike zločina (likvidacije, silovanja mlađih djevojaka i "**ostala zvjerstva**"). Iako ističe mogućnosti da bi se "**mnogo hiljada ljudi našlo u životnoj opasnosti**", on ukazuje samo na potrebu da javnost i mediji tim pitanjima poklanjaju sve više pažnju. To bi, po njemu, koristilo, pošto "**VBS još ne dozvoljava širi pristup području**".[891] Nevjerovatno je da on ne predlaže nikakve mjere za spas "**mnogo hiljada ljudi**". Tim prije, što je istoga dana jedan vojnik Holandskog bataljona, tokom boravka u Zagrebu, po povratku iz Potočara, iznio sljedeće podatke: "**Sezona lova je u punom jeku ... ne love se samo muškarci koji navodno pripadaju Bosanskoj vladi ..., već nisu pošteđene ni žene, čak ni trudnice, djeca i starci. Neki su pobijeni ili ranjeni, drugima su odsječene uši, a nekoliko žena je silovano**."[892] Takvih podataka je tada stizalo sve više, jer su i "**ljudi koji su preživjeli smaknuća počeli kazivati svoja svjedočanstva međunarodnim i lokalnim novinarima**".[893]

Međunarodna javnost saznala je za genocid nad Bošnjacima u i oko sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice, jula 1995. Međutim, UNPROFOR, iako je znao za ta zvjerstva - pošto su Holandski vojnici u Potočarima, zajedno sa agresorskom vojskom, sarađivali u procesu prisilnog premještanja civila te bili neposredni svjedoci zločina ispred i oko vojne baze Ujedinjenih nacija, kao i na putnoj komunikaciji Potočari – Kladanj (Tišća) (odvajanje muškaraca od žena i djece, odvođenje civila, masovne i pojedinačne likvidacije, itd.), predali su civile agresoru i dr. - on o tome do 18. jula nije dostavio nikakve podatke Sekretarijatu Ujedi-

---

[890] Vidi str. 359-361 ovog rada.

[891] **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 388.

[892] Isto, paragraf 389. Navedeni podaci su, po *Izvještaju*, prodrli u javnost i telegramima su razaslati "**na sve strane**" (Isto).

[893] Isto.

njenih nacija u New Yorku. To isto nije učinio ni Akashi. Zbog toga je Sekretarijat, nakon što je saznao za zločine u i oko sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice, 18. jula Akashiju pisao i ukazao mu na "**opsežne izvještaje o zvjerstvima koja su počinili bosanski Srbi tokom nedavnog zauzimanja Srebrenice**".[894]

Iako su mnogi izvještaji "**o zvjerstvima koja su počinili bosanski Srbi …**" potjecali "**od izbjeglica**", oni su, po ocjeni Sekretarijata Ujedinjenih nacija, "**brojni i dosljedni**" i mnogi su im međunarodni posmatrači, uključujući i UNHCR, vjerovali. Nažalost, Sekretarijat Ujedinjenih nacija o tom zločinu genocida nije dobio nikakve informacije od UNPROFOR-a. Stoga je Sekretarijat Ujedinjenih nacija od Akashija tražio da se pobrine da UNPROFOR obavi razgovor sa pripadnicima Holandskog bataljona koji su se do tada povukli iz Srebrenice, kako bi se potkrijepile ili opovrgle tvrdnje o zvjerstvima "**za koje UNPROFOR u Potočarima nije mogao da ne zna**", **a koja izazivaju** "**sve veću zabrinutost**".[895]

Akashi je, nažalost, negirao podatke o zločinima. Naime, on je, nakon što je dobio navedeni dopis, odgovorio da su vojnici Holandskog bataljona koji su bili u Bratuncu odmah po dolasku u Zagreb podnijeli izvještaje, koji, po njemu, "**nisu iz prve ruke otkrili nikakve dokaze o kršenju ljudskih prava**".[896] Zaista, nevjerovatno i sramno. Trebalo je izgleda pobiti mnoge civile da bi Akashi priznao izvršenje genocida, što se, nažalost, i desilo.

Komandant UNPROFOR-a, general Smith, je, na zahtjev Akashija, koji je, na osnovu sastanka sa Miloševićem i Mladićem u Beogradu od 15. jula, smatrao da će obojica pokazati "**malo velikodušnosti**", odgovorio da je "**došao kraj održavanja mira**" te da je politika sigurnih zona "**očigledno propala**". S tim u vezi, on je smatrao da će se ratovati "**još neko vrijeme, dok se ne postigne 'ravnoteža' u osvojenim teritorijama i borbenim mogućnostima**". Do takve "**ravnoteže**", po njemu, moglo

---

894 Isto, paragraf 390.

895 Isto.

896 Isto. Jedan broj vojnika Holandskog bataljona (55), koje su Srbi držali kao "taoce" u Bratuncu, 15. jula stigao je u Zagreb (Isto; **REPORT ON SREBRENICA …**, paragraf 3.76).

je doći, jer vrijeme nije išlo naruku "**bosanskim Srbima**", koji će, "**kako vrijeme bude odmicalo razmjerno slabiti**", te će tražiti prekid vatre kako bi "**stavili pečat na svoja teritorijalna osvajanja**".[897]

General Smith se 19. jula u Han-Pijesku sastao sa generalom Mladićem,[898] gdje su razmatrana sljedeća pitanja: "**Srebrenica, uključujući povlačenje Holandskog bataljona, Žepa i sloboda kretanja za UNHCR i UNPROFOR**."[899] O tom sastanku se malo govori u *Izvještaju o Srebrenici*, što začuđuje, kada se imaju u vidu dokumenta Ujedinjenih nacija koja šire tretiraju to pitanje, uključujući i tada postignut sporazum. Isti je slučaj i sa izjavom generala Smitha ICTY-u 14. augusta 1996.[900] Komandant UNPROFOR-a je tom prilikom, po *Izvještaju o Srebrenici*, naglasio Mladiću dvije činjenice, koje su, po njemu (tj. generalu Smithu), bile od "**suštinske važnosti**": da se Međunarodnom komitetu crvenog krsta "**odmah dozvoli pristup zarobljenicima**" i da se UNPROFOR-u i UNHCR-u "**mora ponovo omogućiti slobodno kretanje po enklavama**", odnosno sigurnim zonama Ujedinjenih nacija. Tom prilikom general Smith je, po *Izvještaju o Srebrenici*, "**natjerao Mladića da opiše 'ponašanje svojih trupa nakon pada Srebrenice**'", na šta je Mladić

---

[897] Isto, paragraf 391.

[898] **ICTY**, IZJAVA SVJEDOKA: Rupert Smith, br. 00848885, paragrafi 92-97, 14. august 1996. Izvještaj Ureda komandanta Komande UNPROFOR-a o tom sastanku je objavljen u: **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 180-192. Naime, taj sastanak predstavlja nastavak razgovora koji su vođeni četiri dana ranije na tajnom sastanku u Beogradu, kada je između generala Smitha i Mladića "**postignut neformalni sporazum o brojnim pitanjima**", koja je trebalo potvrditi na sastanku zakazanom za 19. juli. Taj sastanak je, u skladu sa tim dogovorom, održan tog dana u Han-Pijesku. General Smith nije želio da se objelodani sporazum koji je na tom sastanku postignut, a koji je u Komandi UNPROFOR-a u Sarajevu ocijenjen kao "**prvi, ograničeni korak u normalizaciji odnosa sa vojskom bosanskih Srba**". Sastanak je vođen u isto vrijeme kada i razgovori Bildta sa Miloševićem u Beogradu. General Smith je tokom cijelog sastanka bio u stalnoj vezi sa Bildtom (Isto).

[899] **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 181.

[900] **ICTY**, IZJAVA SVJEDOKA: Rupert Smith, br. 00848885, paragrafi 91-99, 14. august 1996. U svojoj izjavi general Smith, pored ostalog, navodi da je u zločinima nad Bošnjacima na području Žepe ("**u odlučujućim akcijama u Žepi**") učestvovala i **Vojska Jugoslavije** (Isto).

"**uzvratio da 'su njegove trupe (to) korektno obavile**'". S tim u vezi, Mladić je lažno prikazao "događaje" u Srebrenici uoči, za vrijeme i poslije zauzimanja i okupacije sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice ("**u noći 10/11. jula, značajan broj jedinica 28. divizije Armije Republike Bosne i Hercegovine je probio liniju fronta na Tuzlanskom pravcu**"; on je, tj. Mladić, "**napravio koridor i dopustio da ove trupe u njega upadnu**"; tada je "**došlo do izvjesnog 'čarkanja', uz obostrane gubitke**", te da se dogodilo "**nekoliko 'kobnih manjih incidenata**'"),[901] prikrivajući masovne i pojedinačne zločine nad civilima, odnosno zločin genocida.

Mladić je, slično Miloševiću i Holandskom bataljonu te Vladi Kraljevine Holandije (Ministarstvo odbrane), zločin genocida nazvao **incidentom**.[902] Začuđuje činjenica da general Smith nije reagovao na Mladićevo lažno iznošenje podataka, čime je ravnodušno prihvatio ocjenu o manjim "**incidentima**".

General Smith je, i prema drugim dokumentima Ujedinjenih nacija, na tom sastanku od agresorskog generala Mladića tražio izvještaj o zauzimanju Srebrenice. Iako je s mukom objašnjavao da je Srebrenica "**okončana na korektan način**", te da je stanovništvo iz Potočara "**evakuisano**" na njihov zahtjev i "**uz punu saradnju i pomoć UNPROFOR-a**", Mladić je, ipak, priznao da se lično angažovao u toj operaciji, čime je Ujedinjenim nacijama opisao "**najužasnije**, **hladnokrvno masovno ubistvo našeg doba**".[903] General Smith je sve to slušao nemoćan da bilo šta uradi.

Na tom sastanku dva generala potpisala su *Sporazum* koji je tretirao sljedeće: da se Međunarodnom komitetu crvenog krsta do 20. jula dozvoli pristup "**svim 'prihvatnim centrima' u kojima su zatočeni muškarci i mladići Srebrenice**"; da se UNHCR-u i humanitarnim konvojima dozvoli ulazak u Srebrenicu; da se evakuiraju ranjenici iz Potočara i bolnice u Bratuncu; da se Holandskom bataljonu vrati oružje

---

[901] **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 392.

[902] Isto, paragrafi 342, 372 i 392; **REPORT ON SREBRENICA ...**, paragrafi 4.19, 4.29 i Dodatak 5.

[903] **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 183-184; B. Jagger, nav. dj., u: **SREBRENICA 1995**, knjiga 1, str. 92.

i oprema koju je oduzela "**vojska bosanskih Srba**"; i da se Holandski bataljon izmjesti iz Potočara.[904]

Odredbe navedenog sporazuma se u *Izvještaju o Srebrenici* lakonski navode. Međutim, u Izvještaju o sastanku između generala Smitha i Mladića, sa kopijom *Sporazuma*, postignutog na sastanku, koga je Komanda UNPROFOR-a u Sarajevu 19. jula 1995. dostavila Komandi UNPF-a u Zagrebu,[905] na osnovu *Zabilješke sa sastanka*, koju je sastavio potpukovnik Baxter, Smithov ađutant, može se rekonstruisati diskusija između dvojice generala o nacrtu Sporazuma. Na sastanku je, prema tom dokumentu, postignut sporazum o sljedećem:

1. osigurati Međunarodnom komitetu crvenog krsta "**pristup svim prihvatnim centrima do kraja 20. jula**". U vezi sa tim, sve što je bilo vezano za naziv "**ratni zarobljenik ili zatočenik uklonjeno je iz Sporazuma, jer je svaki insistirao na jednom ili drugom**";[906]
2. osigurati da vojnici Holandskog bataljona 19. jula napuste Bratunac sa svojim ličnim stvarima i lahkim naoružanjem;
3. osigurati da predstavnici UNHCR-a posjete Srebrenicu, kao i da se "**daju odobrenja da humanitarni konvoji uđu u Srebrenicu iz Beograda preko Ljubovije i Bratunca**";[907]
4. odobreno je kretanje logističkih konvoja UNHCR-a, namijenjenih UNPROFOR-u u Potočarima i za Žepu, Goražde i Sarajevo;[908]

---

[904] **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 392.

[905] *Sporazum* je u cjelini objavljen u: **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, dok. 27, str. 180-192.

[906] Isto.

[907] Isto. General Smith je posebno naglasio značaj za UNHCR "**da dobije hitan pristup Srebrenici, kako bi se omogućio prolaz za buduće konvoje pomoći**", na što je Mladić pristao bez problema, pod uslovom da konvoji idu preko Beograda.

[908] Isto. Pri tome su utvrđene rute konvoja: za Žepu - iz Beograda, preko Višegrada i Rogatice; za Goražde - iz Beograda, preko Višegrada, i za Sarajevo - iz Kiseljaka, preko Kobiljače.

Rasprava o tom stavu bila je "**prilično duža**". General Smith se zalagao za kompletnu i neograničenu slobodu kretanja, a general Mladić za nametanje striktne kontrole UNPROFOR-u.

5. odobreno je kretanje UNHCR-a za humanitarne konvoje za Goražde i Sarajevo, kao i za Srebrenicu i Žepu;[909]
6. osigurati UNPROFOR-u "**do kraja nedelje**" premještaj iz Potočara, uključujući vojno, civilno i do 30 lokalno zaposlenog osoblja, sa svim oružjem, vozilima, zalihama i opremom (preko Ljubovije). S tim u vezi, dogovoren je sljedeći raspored za premještaj:

"**a) evakuacija ranjenih Muslimana iz Potočara, kao i iz bolnice u Bratuncu**;

b) evakuacija žena, djece i starijih Muslimana koji žele da odu;

c) povlačenje UNPROFOR-a da počne 21. jula 1995. u 12.00 sati."[910]

Očigledno da je i ovaj dogovor imao samo jedan cilj - povlačenje Ujedinjenih nacija, odnosno Holandskog bataljona UNPROFOR-a iz Potočara. Ostale "odredbe" *Sporazuma* bile su samo deklarativnog karaktera, kao što je to bio i "**dogovor**" u Beogradu prije 4 dana - ovo je, ustvari, potvrda i razrada dogovora od 15. jula. Vrijeme od 5 do 7 dana, tj. od 15. do 19. jula, odnosno do 21. jula, agresor je iskoristio za likvidaciju Bošnjaka, u čemu su mu pomogli najviši vojni i civilni funkcioneri Ujedinjenih nacija.[911]

"Odredba" o "evakuaciji" "**žena, djece i starijih Muslimana koji žele da odu**" je sramna. Tada u Srebrenici i Potočarima nije bilo civila Bošnjaka, "**samo jedan broj ranjenih i članovi osoblja Ujedinjenih nacija koji su ostali u životu**".[912] Svi su ranije, odnosno 13. jula, kao

---

[909] Isto. Konvoje za Sarajevo trebalo je da prate dva UNPROFOR-ova vozila na točkovima. Rasprava o tom pitanju bila je usmjerena na potrebu da svi UNHCR-ovi konvoji za Sarajevo imaju pratnju UNPROFOR-a.

[910] Isto.

[911] Srbi su, piše Holbrooke, "**mnoštvo holandskih vojnika držali zarobljene u prostorijama Ujedinjenih nacija u obližnjem selu Potočari, dok ne završe svoj prljavi posao u Srebrenici**" (R. Holbrooke, nav. dj., str. 73-74), odnosno zločin genocida.

[912] M. J. Faber, nav. dj., str. 116.

što je to već konstatovano, prisilno premješteni (a ne evakuirani). General Smith je tada iznio informaciju da svi ranjeni Bošnjaci nisu "evakuirani", na što je general Mladić ustvrdio da ne zna ništa o tome, pristajući da "**ispita i riješi to pitanje**".[913] I ostale "odredbe" su samo nabacane forme radi. Međutim, potpisivanje tog sporazuma oba generala su ocijenila kao pozitivan korak, "**kako bi se osigurao konkretan i pozitivan doprinos mirovnom procesu**", te osigurao "**fer i nepristrasan tretman svih strana**", a posebno "**tretman lokalno zaposlenog osoblja UNPROFOR-a s obje strane**".[914]

Navedeni sporazum od 19. jula, kao i mnogi do tada potpisani sa agresorom, nije ispoštovan. Zbog toga je Akashi pisao i zvao telefonom Miloševića da dozvoli pristup Međunarodnom komitetu crvenog krsta u Srebrenici.[915]

Ujedinjene nacije (generalni sekretar Boutros Ghali, Vijeće sigurnosti, Sekretarijat Ujedinjenih nacija, UNPROFOR i UNPF, uključujući i Akashija, zatim Komisija Ujedinjenih nacija za ljudska prava i UNHCR), Međunarodni komitet crvenog krsta, *Médecins Sans Frontières*, Sjedinjene Američke Države, Kraljevina Holandija i druge države Evropske unije, kao i mnogi drugi, znali su (od 11. jula, posebno od sredine tog mjeseca) za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava u i oko sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice. Istraživači UNPROFOR-a su u svom preliminarnom izvještaju, na osnovu pribavljenih podataka na području Tuzle do 20. jula 1995, utvrdili:

- prvo, "**jake indicije da je došlo do masovnog kršenja ljudskih prava prije i tokom slanja konvoja iz Srebrenice**";

- drugo, "**dok broj ubijenih, pretučenih i možda seksualno zlostavljanih ostaje nepoznat, nema ni najmanje sumnje da je došlo do teškog kršenja ljudskih prava**: **osobito odvajanje i očigledno i stalno**

---

913 **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 183.

914 Isto, str. 186. Komanda UNPROFOR-a u Sarajevu obavijestila je sve urede za civilne poslove i u prilogu im dostavila kopiju Izvještaja sa tog sastanka i kopiju *Sporazuma* koji je tad postignut i potpisan.

915 **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 392.

hapšenje muškaraca i dječaka civila što daje povoda teškoj zabrinutosti da je došlo do kontinuiranog kršenja ljudskih prava";

- treće, "**ljudi sa kojima je obavljen razgovor, a koji su pješke došli iz Srebrenice govore o mnogim civilnim žrtvama zbog vojnih napada Srba i mina na putu iz Srebrenice**";

- četvrto, "**neki iskazi - za sada još nepotvrđeni - spominju srpske vojne napade velikih razmjera koji su vjerovatno rezultirali mnogim žrtvama. Na osnovu broja pripadnika ove grupe za koje se vjeruje da su nestali, postoje pretpostavke da je čak 3.000 ljudi izgubilo život tokom ovog puta, negdje između Srebrenice i teritorije pod kontrolom Bosanaca. Nekolicina ljudi iz ove grupe je dala ubjedljiva svjedočanstva o prolasku kroz minska polja - kroz koja su išla jedan iza drugog, držeći se za ruke i koračajući stopama prethodnika, ostavljajući iza sebe mrtve i ranjene**".[916]

Holandski bataljon i drugo osoblje Ujedinjenih nacija u Potočarima 21. jula 1995. napustili su to područje i narednog dana stigli u Zagreb.[917]

---

916 **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragrafi 387 i 403. Na kraju *Izvještaja* se navodi da je, nakon razgovora sa specijalnim izvjestiteljem Komisije Ujedinjenih nacija za ljudska prava (Mazowieckim), Međunarodnim komitetom crvenog krsta, *Médecins Sans Frontières* i posmatračima Evropske zajednice, "**očigledno da su na jedvite jade otpočela nastojanja da se procijeni kršenje ljudskih prava do kojeg je došlo nakon pada Srebrenice**". Izvještaj je odmah u cijelosti predat i Sekretarijatu Ujedinjenih nacija (Isto).

917 Isto, paragrafi 358 i 404; **REPORT ON SREBRENICA ...**, paragrafi 3.82, 5.39 i 6.38; M. J. Faber, nav. dj., str. 55 i 116; **SREBRENICA 1995**, knjiga 1, str. 301. Holandski bataljon je napustio Potočare 21. jula 1995 (338 pripadnika, 3 vojna posmatrača Ujedinjenih nacija, 6 prevodilaca UNPROFOR-a, 2 lokalna službenika UNHCR-a, 8 službenika Médecins Sans Frontières i 2 "predstavnika" civila i civilnog stanovništva – Nesib Mandžić i Ćamila Purković, "**koji su se pridružili komandantu Holandskog bataljona u pregovorima sa Mladićem – treći /** Ibro Nuhanović – prim. S. Č./ **je 13. jula izručen VBS i vodi se kao nestao**)". Prije polaska general Nicolai je stajao u Potočarima sa Mladićem i čekao da konvoj krene. Konvoj je oko podne napustio Potočare, prošao je kroz Bratunac i zaustavljen je u neposrednoj blizini Ljubovijskog mosta. Nakon kraćeg vremena konvoj je prešao na teritoriju Savezne republike Jugoslavije. U ime generala Smitha, komandanta UNPROFOR-a, bio je prisutan general Nicolai, koji je nadgledao odlazak Holandskog bataljona. Tu su bili prisutni i potpukovnik Karremans, te general Mladić i Petar Uščumlić (prevodilac za potrebe generala Mladića) - H. Nuhanović, nav. dj., str. 477-478.

General Nicolai je, u svojstvu načelnika Komande UNPROFOR-a, na zahtjev generala Mladića, na sastanku u Bratuncu 21. jula, pristao da Holandski bataljon, prije odlaska, **uništi foto i video materijal**, koji je sadržavao indicije koje su ukazivale na zločine u Srebrenici, Potočarima i drugim mjestima,[918] čime je doprinio prikrivanju i uništavanju dokaza o genocidu.

Stojeći na Ljubovijskom mostu, Mladić je Karremansu, koji je generala Mladića smatrao "**velikim gospodarem bojnog polja**" (M. J. Faber, nav. dj., str. 56), čestitao na saradnji i uručio mu poklon (H. Nuhanović, nav. dj., str. 478) za njegovu suprugu (M. Gerstenfeld, nav. dj., str. 124; Ed Ribbnik, nav. dj., NRC Handelsbant, 17. august 1998). Ta scena je, po Hasanu Nuhanoviću, "**izazvala gađenje u vezi sa karakterom potpukovnika Karremansa**" i bila je povezana sa pitanjem "**zašto Nicolai niti jednog trenutka Mladića nije pitao šta se dogodilo sa muškarcima koji su odvedeni**" (Isto). S obzirom na to da general Nicolai nije postavio nikakvo pitanje Mladiću, Nuhanović tvrdi kako je time "**Mladiću data prešutna saglasnost za ono što je učinio**" (H. Nuhanović, nav. dj., str. 479), odnosno za izvršeni genocid.

Holandski bataljon je po dolasku u Zagreb, 22. jula 1995, dočekan od holandskog princa, premijera Vlade Holandije, ministra odbrane, mnogih članova Parlamenta i mnogih novinara - dočekani su kao heroji (M. J. Faber, nav. dj., str. 116). Za civile i civilno stanovništvo sigurne zone Ujedinjenih nacija - Srebrenice niko nije ni pitao - oni Vladu Holandije i zapadnoevropske nacije nisu zanimali.

U Zagrebu je, nakon dolaska Holandskog bataljona, "**napravljena urnebesna zabava, na kojoj su pripadnici Holbata skakali, plesali, pjevali i pili. Dio snimaka sa scenama sa ove zabave objavljen je na holandskoj televiziji 1997. godine u aranžmanu TV VPRO**" (H. Nuhanović, nav. dj., str. 485).

918 **REPORT ON SREBRENICA ...**, paragraf 6.20. Istraživanja Ministarstva odbrane Holandije, za razliku od Ujedinjenih nacija (**IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**), iako potvrđuju "**dokazane egzekucije**", "**dokazane slučajeve silovanja**", "**primijećene leševe**" na putnoj komunikaciji Potočari – Kladanj i obrnuto (**REPORT ON SREBRENICA …**, paragrafi 4.22 – 4.29 i Dodatak 5), nažalost, negiraju podatke o "**ratnim zločinima**" i govore o uništavanju dokaza o genocidu. Tako se, s tim u vezi, u **REPORT ON SREBRENICA...** navodi: "**Mnogi od osoblja Holandskog bataljona 3, koji su ispitivani, napravili su audio kasete, fotografije, video kasete, dnevnike i druge vrste informativnih sadržaja, koji su njihovi lično, te ih stavili na raspolaganje u svrhu ispitivanja. U (malom) broju slučajeva ovi izvori obezbjeđuju dodatnu informaciju, dok materijali koji su bili na drugi način važni u formiranju slike i posebno naglašeni od strane onih koji su bili uključeni. Fotografski i filmski materijal, koji je postao dostupan, nije sadržavao pokazatelje koji bi mogli ukazivati na ratne zločine. Nešto kasnije, 21. jula, održan je sastanak između šefa osoblja UNPROFOR-a i generala Mladića u Bratuncu. Tokom ovog razgovora general Mladić je prije odlaska Holandskog bataljona zahtijevao da fotografski i video materijal bude uništen**." To je

Nakon što je “**zagrebačko osoblje Ujedinjenih nacija preispitalo određeni broj ljudi**“, sačinilo je Izvještaj i dostavilo ga Yasushiju Akashiju.[919]

U Izvještaju se navodi “**da su pripadnici Holandskog bataljona bili prisutni ili su imali jake razloge da vjeruju da je VBS prekršila ljudska prava u Potočarima od 11. do 13. jula, u šta se uključuje premlaćivanje i ograničen broj masovnih pogubljenja**”; “**jedan pripadnik Holandskog bataljona vidio je nekoliko leševa duž cesta od Bratunca do Konjević-Polja i u Kasabi**”, a drugi “**oko 200 do 300 ljudi zatočenih na nogometnom stadionu**”. Iako “**nije poznat broj ubijenih, pretučenih, zatočenih i seksualno zlostavljanih, dosljedni iskazi raseljenih lica i osoblja Ujedinjenih nacija dokazuju da su**”, navodi se u Izvještaju, “**vojnici bosanskih Srba izvršili ozbiljna kršenja međunarodno priznatih ljudskih prava nakon pada Srebrenice, koji uključuju samovoljno i masovno zatočenje muškaraca i dječaka - civila i masovna pogubljenja. Mada vlasti bosanskih Srba negiraju ova kršenja, njihovo onemogućavanje adekvatnog pristupa spomenutim područjima ili uhapšenima samo još jače potkrepljuju zaključak da je izvršeno teško nasilje ...**”.[920]

---

navodno “**bilo u skladu sa sigurnošću onih lica koja se pojavljuju na tom materijalu, jer su mnogi napravili što je moguće više fotografskog i video materijala sa njima (njihovih osoba), kako je bilo savjetovano od strane bataljonskih lidera. Određen broj službenika je izjavio da su uništili ovakve informativne dokaze kao mjeru predostrožnosti, u svrhu izbjegavanja bilo kakvih problema sa snagama BSA u slučaju ako bi se one otkrile. Na kraju postoji izjava od strane Komande bataljona da nije izdato naređenje da se unište ovi dokazni materijali**” (**REPORT ON SREBRENICA ...**, paragraf 6.20).

[919] **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragrafi 358 i 404.

[920] Isto, paragraf 404. Jedan broj pripadnika Holandskog bataljona je podatke o zločinima prenio osoblju UNPROFOR-a po dolasku u Zagreb, krajem jula, kao i prilikom podnošenja izvještaja po povratku u Holandiju. Njihove podatke koristili su Tadeusz Mazowiecki u izvještaju od 22. augusta 1995. i generalni sekretar Ujedinjenih nacija u izvještajima Vijeću sigurnosti, od 30. augusta i 27. novembra 1995 (**IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 358). Navedeni izvještaj Tadeusza Mazowieckog objavljen je u: **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 201-249.

Nije poznato kako je Akashi reagovao na navedeni izvještaj. Međutim, očigledno je da (više) nije mogao prikrivati nepobitne dokaze o genocidu.

Kraljevska vojska Holandije je od 21. do 23. jula 1995. godine u Zagrebu ispitala 21 oficira i podoficira iz sastava Holandskog bataljona. Zaključke tog ispitivanja (*Fall of Srebrenica/Dutch contribution to UN-PROFOR*) potvrdila su pisma ministra odbrane, dr. Jorisa Voorhoevea, od 27. jula i 3. augusta 1995, upućena Donjem i Gornjem domu Parlamenta. U tim materijalima se, pored ostalog, iznose i određeni veoma oskudni podaci o zločinima. S tim u vezi, zanimljiv je podatak o tome da su snimci na jednom fotografskom filmu koji su "**sadržavali moguće fotografije muškaraca pogubljenih nakon pada Srebrenice**", prilikom pokušaja razvijanja u fotografskom laboratoriju Ministarstva odbrane, 26. jula, uništeni.[921] Kvalitet snimaka druge rolne filma, "**koja je mogla sadržavati fotografije pogubljenih osoba je razvijena u forenzičkom laboratoriju i proslijeđena Kraljevskoj vojnoj policiji**", a rezultati istrage Uredu državnog tužioca u Arnhemu, slab je.[922] I dijapozitivi fotografija sa snimcima "**krajnje prestrašenih**" zatvorenih civila u kući strave i užasa – "Bijeloj kući" i nekoliko ubijenih civila ispred i oko baze Ujedinjenih nacija u Potočarima, koje su napravili pripadnici Holandskog bataljona, uništeni su (film sa tim snimcima je, nakon razvijanja, "**proglašen**

---

[921] AIIZ, Ministry of Defence, Number: D101/95/15092, 3 August 1995 - The Speaker of the Lower House of Parliament, The Speaker of the Upper House of Parliament, *Fall of Srebrenica/Dutch contribution to UNPROFOR*, str. 5. Ukazujući na tu činjenicu, ministar Voorhoeve navodi da je istoga dana (tj. 26. jula) "**zatražio od Kraljevske vojne policije da pokrene istragu o događajima koji su doveli do nezgode. Zvanični izvještaj o nalazima istrage je sastavljen i dostavljen 2. augusta Uredu državnog tužioca u Arnhemu. Rezultat će uskoro objaviti glavni državni tužilac**" (Isto). Nisu nam poznati rezultati istrage.

Jedan holandski vojnik je 13. jula ispred baze Ujedinjenih nacija napravio fotografije "**deset mrtvih tijela**". Rolna tog filma je "**kasnije uništena prilikom razvijanja**" (**REPORT ON SREBRENICA …**, paragraf 4.21 i 4.22).

[922] Isto, str. 5. Govoreći o tome, ministar Voorhoeve navodi da će "**glavni državni tužilac procijeniti da li slike sadrže korisne informacije za procesuiranje onih uključenih u ratne zločine. Izjave vojnog osoblja, koje je bilo uključeno, biće dostupne**" (Isto). Nije nam poznata procjena glavnog državnog tužioca.

neupotrebljivim").[923] Isti je slučaj i sa negativom snimaka koje je 13. jula 1995. ispred baze Ujedinjenih nacija u Potočarima napravio poručnik Rutten, gdje Holandski bataljon "**pomaže odvajanje bosanskih muškaraca od žena i djece**". Taj negativ je dostavljen u laboratoriju Ministarstva odbrane Kraljevine Holandije, "**ali njegovo razvijanje nije uspjelo**",[924] odnosno uništen je.

Jedan vojnik Holandskog bataljona je fotografisao "**pet Muslimana ubijenih u Srebrenici**". Negativ je 1994. dat jednom holandskom oficiru i poslije toga je "nestao", tj. uništen je.[925]

ICTY je, uz saglasnost dr. Jorisa Voorhoevea, ministra odbrane Vlade Kraljevine Holandije, podijelio upitnik među pripadnicima ("**vojnim osobljem**") Holandskog bataljona, sa ciljem da "**prikupi podatke mogućih kršenja ljudskih prava i da bi utvrdio da li za to postoje svjedoci među vojnim licima". Pored toga, ti "preliminarni nalazi ispitivanja dostavljeni su specijalnom izvjestitelju Ujedinjenih nacija na ljudska prava u bivšoj Jugoslaviji, Tadeuszu Mazowieckom**".[926]

Holandske vlasti su, u cilju prikrivanja i uništavanja dokaza o genocidu nad civilima i civilnim stanovništvom u bazi Ujedinjenih nacija u Potočarima, od pripadnika Holandskog bataljona, neposredno nakon što su se vratili u Holandiju, oduzimali rolne filomova na kojima su se nalazili negativi ubijenih civila. Tako su, primjera radi, poručniku Ronu Ruttenu, pripadniku Holandskog bataljona, "**holandske vlasti, kada**

---

923 **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 357; M. J. Faber, nav. dj., str. 51-52; H. Nuhanović, nav. dj., str. 373. Film sa navedenim snimcima je, prema izvještaju Holandskog bataljona, nakon razvijanja "**proglašen neupotrebljivim**". Ukazujući na tu činjenicu, u *Izvještaju o Srebrenici* se konstatuje da to "**nije dodatno obrazloženo**" (**IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 357).

924 M. Gerstenfeld, nav. dj., str. 126.

925 Isto. Taj oficir je 2001. "**osuđen da plati kaznu od oko 200 dolara legalnim holandskim vlastima da bi izbjegao procesuiranje zbog uništavanja dokaza**" o **zločinima** (Isto).

926 AIIZ, Ministry of Defence, Number: D101/95/15092, 3 August 1995 - The Speaker of the Lower House of Parliament, The Speaker of the Upper House of Parliament, *Fall of Srebrenica/Dutch contribution to UNPROFOR*, str. 3.

je sletio u Amsterdam, oduzele rolnu filma na kojoj su se nalazili negativi sa tijelima likvidiranih muškaraca, kao i fotografije situacije u kojoj su holandski vojnici 'radili posao umjesto Srba', odvajajući muškarce od žena i djece i stavljajući ih u posebne autobuse rezervisane samo za muškarce, dok su srpski vojnici to samo posmatrali sjedeći sa strane".[927]

Specijalni izvjestitelj Komisije Ujedinjenih nacija za ljudska prava Tadeusz Mazowiecki je jula 1995. sa svojim saradnicima, boravio u Tuzli, gdje je u svakodnevnom susretu sa prisilno premještenim civilima i civilnim stanovništvom iz sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice, prikupljao činjenice o zločinima u i oko te sigurne zone Ujedinjenih nacija. Na osnovu dobijenih izvještaja on je izrazio svoju najdublju uznemirenost zbog "**događaja na području Srebrenice**", gdje "**nekoliko hiljada lica nema na broju i postoji bojazan da su ubijeni ili zatočeni**". Imajući u vidu te činjenice, Mazowiecki je 24. jula 1995. iz Tuzle uputio pismo Radovanu Karadžiću, moleći ga da saradnicima Centra za ljudska prava Ujedinjenih nacija dozvoli istragu na područjima pod njegovom kontrolom, a naročito da omogući pristup uhapšenim Bošnjacima.[928]

Tadeusz Mazowiecki je, zbog neaktivnosti Ujedinjenih nacija i nedostatka dosljednosti i hrabrosti međunarodne zajednice pred zauzi-

---

[927] **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 357; H. Nuhanović, nav. dj., str. 373. Ministarstvo odbrane Holandije je, po ocjeni Marka Almonda, "**intenzivno uništavalo dokaze svojih dogovora sa srpskim generalom o izvlačenju svojih ljudi, ključni video dokazi su 'nestali' – iako je srpska televizija pokazala dovoljno snimaka holandskih oficira kako piju šampanjac s Mladićem ...**" (B. Jagger, nav. dj., str. 89). Sve je, s pravom tvrdi Bianca Jagger, imalo "**obilježje jednog đavolskog dogovora**" (Isto).

[928] **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 193-195. Mazowiecki je 21. jula 1995, u vrijeme održavanja Londonske konferencije (ministara vanjskih poslova i odbrane, te predstavnika zemalja davalaca trupa za UNPROFOR, kao i članovi Vijeća sigurnosti, Sekretarijata Ujedinjenih nacija, Evropske unije i NATO-a), na konferenciji za štampu, pored ostalog, naglasio "**da je istraga tokom pada Srebrenice uveliko otkrila kršenja ljudskih prava 'većinom varvarske prirode'**" (**IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 408).

Mazowiecki je bio razočaran i činjenicom što ni nekoliko dana nakon Londonske konferencije Međunarodnom komitetu crvenog krsta "**nije dozvoljen ulazak na područje Srebrenice u cilju utvrđivanja sudbine nestalih**" (**IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 409).

manjem sigurnih zona Ujedinjenih nacija, Srebrenice i Žepe, i genocidom nad Bošnjacima, podnio ostavku na položaj specijalnog izvjestioca Komisije za ljudska prava, o čemu je 27. jula 1995. obavijestio predsjednika Komisije za ljudska prava Ujedinjenih nacija u Ženevi i generalnog sekretara Ujedinjenih nacija Boutrosa Ghalija, i iznio razloge ostavke.

Mazowiecki je "**događaje**" u Srebrenici i Žepi ocijenio kao prekretnicu u "**razvoju situacije u Bosni**" i odnosu Evrope i svijeta prema Bosni. Međutim, on nije bio uvjeren da će se prekretnice dogoditi, zbog čega je i dao ostavku, jer nije mogao nastaviti "**učešće u pretvaranju da se štite ljudska prava**".

Polazeći od ocjene da se "**kršenje ljudskih prava otvoreno nastavlja**", te da se "**zločini vrše brzo i brutalno, za razliku od reakcije međunarodne zajednice, koja je spora i neefikasna**", Mazowiecki, umjesto "**opisivanja zločina kršenja ljudskih prava**", ukazuje i upozorava na potrebu shvatanja istinske prirode zločina u Bosni, na jednoj, i "**odgovornosti međunarodne zajednice za vlastitu bespomoćnost u reagovanju na njih**", na drugoj strani. "**Stabilnost međunarodnog poretka i principi civilizacije**" su "**zbog Bosne na kocki**", tvrdi Mazowiecki.[929]

Krajem jula i početkom augusta 1995. informacije o teškim kršenjima međunarodnog humanitarnog prava u i oko sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice "**ugledale su svjetlost dana**". Stalni predstavnik Sjedinjenih Američkih Država u Ujedinjenim nacijama, ambasador Madeleine Albright, 10. augusta obavijestila je Vijeće sigurnosti "**da tajne satelitske fotografije koje je snimila njena Vlada pokazuju prizore svježe iskopane zemlje kraj nogometnog stadiona, oko 22 kilometra sjeverozapadno od Bratunca**", tj. u Novoj Kasabi. S tim u vezi, ona je objasnila "**da kombinovanje satelitskih fotografija i iskaza preživjelih svjedoka u tom području, predstavlja neoborive**

929 **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 196-200; **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 408; Smail Čekić, **AGRESIJA NA REPUBLIKU BOSNU I HERCEGOVINU I GENOCID NAD BOŠNJACIMA**, *UNIVERZITETSKI INFORMATIVNI GLASNIK*, Specijalno izdanje, br. 5, Univerzitet u Sarajevu, juli 2011, str. 83-86.

fizičke dokaze da su izvršena zvjerstva i da su žrtve pokopane u masovne grobnice”.[930]

Godine 1995. “**pojedinosti tragedije**”, po ocjeni generalnog sekretara Annana, “**pričane su u dijelovima, kada su preživjeli masovnog pogubljenja počeli davati prikaze užasa kojima su bili svjedoci, kasnije su satelitski snimci učinili uvjerljivim njihove izjave**”.[931]

Prvi zvanični izvještaj Ujedinjenih nacija, “**koji je signalizirao mogućnost da su se desila masovna pogubljenja**”, bio je *Izvještaj* Specijalnog izvjestioca Komisije za ljudska prava (Tadeusza Mazowieckog) Vijeću za ekonomska i socijalna pitanja (Ujedinjenih nacija) od 22. augusta 1995.[932] Poslije toga uslijedio je *Izvještaj* generalnog sekretara Vijeću sigurnosti u skladu sa *Rezolucijom 1010* (1995) od 30. augusta i 27. novembra 1995. Ti izvještaji sadrže informacije dobivene od vladinih i nevladinih organizacija, kao i informacije koje su se pojavile u međunarodnoj i lokalnoj štampi. Međutim, do kraja 1995. Međunarodnom sudu za ratne zločine za bivšu Jugoslaviju (ICTY) “**još uvijek nije bio odobren pristup tom području da bi on, dokazima sudske medicine, potvrdio navode o masovnim egzekucijama**”.[933]

Tadeusz Mazowiecki pratio je sistematski i intenzivno kršenje ljudskih prava i sloboda na području bivše Jugoslavije, a posebno u Bosni i Hercegovini, gdje je velikosrpski agresor izvršio agresiju, genocid i druge oblike zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava. On je u svojim izvještajima značajnu pažnju posvetio Srebrenici, iznoseći brojne činjenice o zločinima nad Bošnjacima u toku 1993.[934] i 1995. godine.[935]

---

930 **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 410. Vlada Sjedinjenih Američkih Država u tajnosti je držala gotovo mjesec dana ključne satelitske snimke muškaraca koji kleče u poljima u i oko sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice, čekajući smaknuće, kada su mnogi mogli biti spašeni da su ti snimci odmah objavljeni (B. Jagger, nav. dj., str. 94.95).

931 S. Čekić - M. Kreso - B. Macić, nav. dj., str. 171.

932 **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...** paragraf 358; **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 201-249.

933 Isto.

934 **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 13-48.

935 Isto, str. 201-249.

U **konačnom periodičnom izvještaju o** *STANJU LJUDSKIH PRAVA NA TERITORIJI BIVŠE JUGOSLAVIJE*, od 22. augusta 1995, Mazowiecki, između ostalog, iznosi činjenice o zločinima srpskog agresora u i oko sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice jula 1995: zločini u Srebrenici i Potočarima, zatim prilikom prisilnog premještanja civilnog stanovništva na putu Potočari – Kladanj, masovna i pojedinačna pogubljenja, silovanja i dr. Mazowiecki dokumentuje genocid nad Bošnjacima u i oko sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice. S tim u vezi, on govori i o odvajanju muškaraca od žena i djece u Potočarima, zločinima nad ženama, djecom i starcima prilikom prisilnog premještanja civila, masovnim i pojedinačnim pogubljenjima civila u Kravici, Konjević-Polju i Novoj Kasabi, posebno u pokušaju prelaska na slobodnu teritoriju (stalna granatiranja, napadi i ubijanja iz zasjeda, upadi u minska polja, itd., itd.). Iznoseći činjenice o zločinima, Mazowiecki zaključuje da "**postoje značajni neposredni i posredni dokazi koji ukazuju da su se desila pogubljenja po kratkom postupku, i pojedinaca i malih grupa ljudi**".[936]

Srpski agresor je u vrijeme otpočinjanja, vođenja i trajanja mirovnog procesa izvodio najjače osvajačke operacije. Jalove pregovore sa Ujedinjenim nacijama i tzv. međunarodnom zajednicom agresor je iskoristio da izvrši genocid i druge oblike zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava nad golorukim i nezaštićenim civilima i civilnim stanovništvom u i oko sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice. Politički proces srpski zločinci uvijek su koristili radi ostvarivanja svojih ratnih ciljeva genocidnog karaktera. Ta politika i praksa potvrđena je i u oko sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice, jula 1995. Vrijeme trajanja pregovora dobro je iskorišteno i za prikrivanje zločina. Međutim, informacije o masovnim zločinima sve više su izlazile navidjelo i, nažalost, potvrdile brojne oblike zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, uključujući i genocid.

ICTY-u je u januaru 1996. odobren "**pristup poprištu zločina**". Detalji mnogih njihovih navoda objavljeni su u julu 1996. u toku davanja

---

936 Izvještaj je objavljen u: **SREBRENICA 1995**, knjiga 2, str. 201-249; S. Čekić – M. Kreso – B. Macić, nav. dj., str. 171.

izjave svjedoka prema Pravilu 60 *Pravila o postupku i dokazima ICTY-a*, u slučaju protiv Ratka Mladića i Radovana Karadžića. Od tada ICTY je "**mogao provoditi dalje istrage u područjima u kojima su se, prema izvještajima, desila pogubljenja i u kojima su locirane primarne i sekundarne masovne grobnice**". Na osnovu dokaza vještaka sudske medicine dobivenih tokom tih istraživanja, ICTY "**sada može dodatno potvrditi mnoga svjedočenja onih koji su preživjeli masakre. Dana 30. oktobra 1998. ICTY je podigao optužnicu protiv Radislava Krstića, komandanta Drinskog korpusa VBS-a zbog njegovog navedenog učešća u tim masakrima. Tekst optužnice pruža jezgrovit prikaz do sada dobivenih informacija, o tome gdje i kada su se desila masovna pogubljenja**".[937]

8. **Prikrivanje dokaza o genocidu**

Oružane snage "Republike Srpske" su, u sadejstvu s jedinicama iz Savezne republike Jugoslavije i "Republike srpska krajina", te stranim plaćenicima, a u skladu s velikosrpskom ideologijom, politikom i praksom, nakon zauzimanja i okupacije sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice, **prisilno premjestile** "**sve muslimanske žene i djecu**" (iz Potočara) i na hiljade muškaraca i dječaka **zarobile**, **zatvorile** i **likvidirale** te **zatrpale u masovne grobnice** na skrovitim mjestima.

Vojska "Republike Srpske" i MUP "Republike Srpske" su u septembru i početkom oktobra 1995. s **namjerom -** smišljeno i organizovano preduzeli operaciju prikrivanja dokaza zločina genocida nad Bošnjacima Bosne i Hercegovine u i oko Srebrenice, sigurne zone Ujedinjenih nacija, jula 1995, sakrivanjem, prekopavanjem i premještanjem hiljada tijela (leševa) žrtava iz (masovnih) primarnih u (masovne) sekundarne grobnice, što je spriječilo mnoge porodice da saznaju sudbinu i mjesto posmrtnih ostataka svojih najbližih. Koristeći tešku mehanizaciju, "Republika

937 S. Čekić - M. Kreso - B. Macić, nav. dj., str. 171-172.

Srpska" je otkopala mnoge primarne masovne grobnice i tijela (ljudske ostatke) žrtava genocida, unakažena i osakaćena, premjestila na još zabačenije lokacije i ponovo ukopala u druge masovne - sekundarne i/ili tercijarne grobnice.[938] Time je "**sasvim onemogućeno sahranjivanje**

---

[938] **SREBRENICA** 1995, knjiga 2, str. 554; **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 370; AIIZ, Republika Srpska, Obavještajno-bezbjednosna služba, Banja Luka, broj: 10-01-155/04, 13. maj 2004. godine – Komisiji za istraživanje događaja u i oko Srebrenice od 10. do 19. jula 1995, *Raspoloživa saznanja vezano za događaje u Srebrenici jula 1995. godine*; Ph. Cohen, nav. dj., str. 212. Srpski agresor je dokaze o zločinu genocida nad Bošnjacima u Republici Bosni i Hercegovini na kraju XX stoljeća prikrivao na razne načine, kao što su: **bacanje posmrtnih ostataka (žrtava genocida) u jame, bunare, rijeke, vještačka jezera i napuštene rudnike**; **zakopavanje** (teškom mehanizacijom) u **primarnim masovnim grobnicama**, **prekopavanje masovnih grobnica** teškom mehanizacijom i **premještanje leševa žrtava genocida sa jedne na više drugih lokacija**, kojom prilikom su posmrtni ostaci jednog tijela pronalaženi u više (sekundarnih i/ili tercijarnih) masovnih grobnica, te **ponovno zatrpavanje**, zatim **spaljivanje posmrtnih ostataka** (žrtava genocida). O tome govore raspoloživa relevantna dokumenta, na osnovu kojih se, pored ostalog, pouzdano može utvrditi da je prikrivanje dokaza o genocidu, odnosno (prikrivanje) leševa žrtava genocida, bitna indikacija uništavanja Bošnjaka Bosne i Hercegovine, nacionalne, etničke i vjerske grupe, kao takve.

Rijeka Drina je najveća masovna grobnica Bošnjaka, žrtava genocida u XX stoljeću, posebno u Drugom svjetskom ratu (1941-1945) i za vrijeme agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu (1991-1995). Tada su srpski zločinci, u skladu sa srpskom nacionalističkom ideologijom, politikom i praksom genocidnog karaktera, s drinskih mostova, posebno na drinskom mostu u Višegradu, zaklali na stotine i hiljade Bošnjaka i bacili ih u rijeku Drinu.

Vještačko jezero Perućac krije posmrtne ostatke brojnih bošnjačkih žrtava genocida, ubijenih/zaklanih i žive bačenih u rijeku Drinu. Prve decenije XXI stoljeća iz rijeke Drine izvađeni su posmrtni ostaci više od 600 žrtava genocida.

Na lokalitetu rudnika **Tomašica** otkrivena je (primarna) masovna grobnica, u kojoj je pronađeno 24 kompletna i nekoliko hiljada dijelova tijela (skeletnih ostataka) žrtava genocida na području Prijedora. Srpski zločinci su, u pokušaju da prikriju dokaze o genocidu, teškim rudarskim mašinama, premjestili tijela žrtava 40 km dalje - na lokalitet Jakarina kosa kod Ljubije (iskopani rudnik Ljubija, općina Prijedor), gdje su tijela zaminirana u rudničkom kopu na jalovištu željezne rude na litici oko 2.500 m^2, nagiba 45%. U toj (sekundarnoj) masovnoj grobnici ekshumirano je 373 kompletna i nekompletna tijela, među kojima je najviše logoraša iz koncentracionog logora Omarska. Na osnovu dosadašnjih rezultata antropološke obrade i identifikacije posmrtnih ostataka žrtava, došlo se do saznanja da na lokalitetu rudnika Ljubija, pored masovne grobnice Jakarina kosa, mora postojati još jedna sekundarna grobnica, čije žrtve potječu iz primarne masovne grobnice Tomašica.

Nakon što su se, na području Pobuđa i Konjević-Polja, "**jedinice 5. inžinjerijskog bataljona i MUP-a uspješno suprotstavile neprijatelju**", tj. Bošnjacima koji su poku-

u skladu s vjerskim i nacionalnim običajima i nanesena velika duševna bol ožalošćenim preživjelima, od kojih mnogi oplakivanje ne mogu odbolovati sve dok im se ne potvrdi smrt njihovih bližnjih”.[939]

šavali da se, nakon zauzimanja Srebrenice, sigurne zone Ujedinjenih naroda, izvuku na slobodnu teritoriju Republike Bosne i Hercegovine, gdje je “**uhapšeno i ubijeno oko 1.000 do 1.500 neprijateljskih civila i vojnika**”, Komanda 5. inžinjerijskog bataljona, 14. jula 1995, tražila je od Drinskog korpusa **50 litara nafte “za rad utovarivača koji će biti angažovan na zakopavanju ubijenih neprijateljskih vojnika**”. Na kraju tog dokumenta major Mile Simanić, zamjenik komandanta 5. inžinjerijskog bataljona, navodi da je taj zahtjev (“**dodela 50 litara nafte...**”) riješen (AIIZ, inv. br. 2-3419, Komanda 5. inžinjerijskog bataljona, str. pov. br. 38-56 (“VOJNA TAJNA”, “STROGO POVERLJIVO”), 14. juli 1995 - Komandi Drinskog korpusa, *Redovni borbeni izvještaj*).

Jedan od užasnih načina prikrivanja zločina je **spaljivanje posmrtnih ostataka ubijenih**. Tako se, primjera radi, u *IZVJEŠTAJU* načelnika Sanitetske službe Brigade “Birač” (majora Svetozara Trkulje) “Vojske Republike Srpske” Trnovo (Komanda Trećeg bataljona), od 29. novembra 1992, o “asanaciji” terena (Nebojna-Okretaljka na Javorniku i na području Trnova – općina Šekovići) od “**poginulih neprijatelja**” navodi: “**asanaciju izvršiti skupljanjem dijelova ekstremiteta i kostiju na posebnu gomilu i izvršiti ponovo paljenje motornim uljem, naftom, benzinom, otpadnim drvetom, a potom izvršiti zatrpavanje rovokopačem**”, pri čemu “**ne smije da ostane koštanih ostataka, a pogotovo i mekog tkiva**” (AIIZ, inv. br. 2-3225, Komanda trećeg bataljona Trnovo, 29. novembar 1992, *IZVJEŠTAJ* načelnika Sanitetske službe brigade “Birač”). U ovom slučaju radi se o dvije lokacije. Takvih slučajeva bilo je više, posebno u istočnom dijelu Bosne i Hercegovine.

Ovakvi užasavajući genocidni postupci pokazatelji su namjere i ciljeva agresije i razmjere genocida i drugih oblika zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava.

[939] **ICTY**, **Presuda Krstić**, paragrafi 73, 77-78, 80, 261, 414-415 i 596; R. Butler, nav. dj., paragrafi 11.0-11.7; AIIZ, Republika Srpska, Obavještajno-bezbjednosna služba Banja Luka, broj: 10-01-155/04, 13. maj 2004 - Komisiji za istraživanje događaja u i oko Srebrenice od 10. do 19. jula 1995, *Raspoloživa saznanja vezano za događaje u Srebrenici jula 1995. godine*.

Pripadnici Vojske i MUP-a “Republike Srpske” su u navedenom periodu ponovo ukopavali i zatrpavali tijela koja su otkopali iz primarnih masovnih grobnica na sljedećim lokacijama: Vojna ekonomija Branjevo, Kozluk, brana kod Petkovaca, Orahovac i Glogova, te ih prebacili na skrovita mjesta - u sekundarne grobnice na dvanaest mjesta uz Čančarski put (s tijelima s Vojne ekonomije Branjevo i iz Kozluka), četiri mjesta kod Liplja (s tijelima s brane kod Petkovaca), sedam mjesta kod Hodžića (s tijelima iz Orahovca), te na sedam mjesta kod Zelenog Jadra (s tijelima iz Glogove) - **ICTY**, Predmet br. IT-02-57-I, Tužilac protiv Vujadina Popovića, 26. mart 2002, paragraf 36; **ICTY**, Izjava Miroslava Deronjića, 19. novembar 2003, paragrafi 228 i 230.

Forenzički dokazi predočeni Pretresnom vijeću ICTY-a u procesu protiv Krstića "**sugerišu da su bosanski Srbi, počevši od rane jeseni 1995, usaglašenim naporima nastojali prikriti masovna ubijanja, premještajući primarne grobnice na udaljenije sekundarne lokacije**".[940]

General Ratko Mladić, komandant 30. kadrovskog centra Generalštaba Vojske Jugoslavije i komandant Glavnog štaba "Vojske Republike Srpske", 14. septembra 1995. dostavio je komandi Drinskog korpusa dokument, čija je kopija dostavljena i na znanje Zvorničkoj brigadi, kojim je odobreno izdavanje pet tona dizel-goriva za izvođenje radova u zoni odgovornosti Drinskog korpusa. U dokumentu je precizirano da gorivo treba da se isporuči kapetanu Miloradu Trbiću (oficiru za bezbjednost Zvorničke brigade).[941]

---

940 **ICTY**, **Presuda Krstić**, paragraf 257; **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI ...**, paragraf 370. S tim u vezi, Pretresno vijeće ICTY-a u Predmetu br. IT-98-33-T, TUŽILAC protiv RADISLAVA KRSTIĆA, PRESUDA, Haag, 2. august 2001, tvrdi da su se "**sve primarne i sekundarne masovne grobnice dovedene u vezu sa zauzimanjem Srebrenice, koje je otkrilo Tužilaštvo, nalazile u zoni odgovornosti Drinskog korpusa**" (Isto).

941 Isto, paragraf 258. Istoga dana, Odjeljenje za tehničke službe Glavnog štaba "Vojske Republike Srpske" odobrilo je, naređenjem, izdavanje goriva Drinskom korpusu. S tim u vezi, Richard Butler je "**istakao da bi u uobičajenim okolnostima odobravanje goriva za inžinjerijske radove bilo u nadležnosti pozadinskih službi i da umiješanost ljudi iz bezbjednosti ovom prilikom upućuje na zaključak da je to gorivo imalo veze sa zločinačkim aktivnostima. Budući da zračne snimke potvrđuju da su se u to vrijeme odvijali novi ukopi, te da je činjenica da nema podataka na osnovu kojih bi se moglo utvrditi da je Zvornička brigada izvodila bilo kakve legitimne inžinjerijske radove, g. Butler je zaključio da je gorivo moralo biti korišćeno za radove na ponovnom ukopu. Na općenitijem nivou, optužba je obrazlagala da je logično da bi za iskopavanje leševa bila zadužena Zvornička brigada, jer je ona bila uključena u prvobitne ukope i znala je gdje se nalaze grobnice**" (Isto, paragraf 258).

Na osnovu dnevnika u koji su zapisana "**pitanja razmatrana na povremenim sastancima sa štabom komande Korpusa koje je sazivao komandant Bratunačke brigade, vidi se da je 16. oktobra 1995. kapetan Nikolić, pomoćnik komandanta za obavještajne poslove i bezbjednost, rekao da je Brigada angažovana na zadacima na koje ju je rasporedio Glavni štab VRS-a. Kapetan Nikolić je za opisivanje tog posla upotrijebio riječ 'asanacija'**" (**ICTY**, Presuda Krstić, paragraf 260).

Pojam "asanacija" ICTY je preveo kao "saniranje terena", pri čemu je navedeno da se "**u vojnom rječniku odnosi na nalaženje, identifikovanje i pokapanje mrtvih**" (Isto).

Drinski korpus je, prema naredbi Glavnog štaba "Vojske Republike Srpske", izveo **operaciju prekopavanja i ponovnog zatrpavanja tijela zarobljenih i likvidiranih Bošnjaka**, likvidiranih u julu 1995. U periodu od septembra do oktobra 1995. Bratunačka brigada je, radeći zajedno sa civilnim vlastima paradržavne tvorevine Republike Srpske, prekopavala masovne grobnice i premještala leševe na širem području istočne Bosne. Operaciju prekopavanja, premještanja i ponovnog zatrpavanja tijela neposredno je koordinirao i rukovodio kapetan Momir Nikolić. To je rađeno i u saradnji sa Vojnom policijom Bratunačke brigade, zatim civilnom policijom i dijelovima 5. inžinjerijskog bataljona Drinskog korpusa (inžinjerijskim dijelom jedinica rukovodili su major Milenko Avramović i njegov zamjenik poručnik Mile Simanić). U toj operaciji su, pod neposrednom koordinacijom i rukovodstvom kapetana Milorada Trbića, učestvovali i pripadnici Zvorničke brigade (inžinjerijska jedinica i Vojna policija), pod komandom majora Dragana Jokića, kao i teretna vozila preduzeća "Autotransport" iz Zvornika, tovareći tijela i tjelesne ostatke iz primarnih grobnica. Prilikom otkopavanja i premještanja iz primarnih u sekundarne grobnice mnoga su tijela raskomadana i unakažena, a dijelovi tijela pomiješani.[942] Ta operacija prekopavanja, premještanja i ponovnog zatrpavanja tijela bila je sastavni dio plana masovne likvidacije i primarnog ukopavanja, koji je bio zamišljen u udruženom zločinačkom poduhvatu istrebljenju Bošnjaka.[943]

Istražitelji Tužilaštva ICTY-a su **procijenili** "**da su za premještanje tijela na lokacije sekundarnih grobnica morale biti potrebne najmanje cijele dvije noći i nekoliko kamiona. Najveća udaljenost između primarnih i sekundarnih grobnih lokaliteta (između Vojne ekonomije Branjevo i Čančarskog puta) iznosila je 40 km**" (Isto, paragraf 260).

942 AIIZ, Republika Srpska, Obavještajno-bezbjednosna služba, Banja Luka, broj: 10-01-155/04, 13. maj 2004 - Komisiji za istraživanje događaja u i oko Srebrenice od 10. do 19. jula 1995; **ICTY**, Izjava Miroslava Deronjića, 19. novembar 2003, paragrafi 228 i 230; **ICTY**, Predmet br. IT-02-57-I, Tužilac protiv Vujadina Popovića, 26. mart 2002, paragraf 36; **ICTY**, Tužilac protiv Momira Nikolića, PRESUDA O KAZNI, 2. decembar 2003, paragrafi 123 i 179; **ICTY**, Predmet br. IT-02-60-PT, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice Momira Nikolića, 6. maj 2003; **ICTY**, Izjava o činjenicama kako ih je naveo Dragan Obrenović; R. Butler, nav. dj., paragrafi 11.0-11.7.

943 **ICTY**, Predmet br. IT-02-57-I, Tužilac protiv Vujadina Popovića, 26. mart 2002, paragraf 36.

Masovne grobnice žrtava genocida nad Bošnjacima Bosne i Hercegovine u i oko sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenica, jula 1995, ključni su pokazatelj izvršenog genocida i nesporni i neoborivi materijalni dokazi njegovog izvršenja. One, pored ostalog, potvrđuju strategiju srpskih ratnih ciljeva protiv Bosne i Hercegovine i, s tim u vezi, genocidnu zločinačku praksu nad Bošnjacima. Njihova najneposrednija povezanost sa izvršenim zločinom genocida neviđena je u historiji svijeta.

Masovne grobnice u i oko sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenica nedvosmisleno upućuju na istinita naučna saznanja o masovnim grobnicama u i oko Srebrenice, nastalih kao rezultat genocida nad civilima i civilnim stanovništvom sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenica, jula 1995. Masovne grobnice su složeni i objektivni indikator izvršenog genocida nad Bošnjacima u i oko sigurne zone UN-a Srebrenica, jula 1995.

Masovne grobnice, teškoće i problemi njihovog otkrivanja, ukazuju, pored ostalog, na planiranje, organizovanje i izvršenje zločina, kao bitne komponente strategije genocida, što se u kontinuitetu i dosljedno čini s prikrivanjem dokaza zločina. Lokalne vlasti entiteta Republika Srpska nisu u dovoljnoj mjeri, u procesu saradnje s domaćim i međunarodnim istražnim organima, blagovremeno dale nužno potrebne informacije u vezi s masovnim grobnicama.

Najveća ekshumirana grobnica do 31. decembra 2009. je na lokalitetu **Kamenica** u općini Zvornik. Ona je sadržavala 1.179 slučajeva (dijelovi tijela, dijelovi skeleta). S obzirom na to da se radi o sekundarnoj grobnici i mašinskom iskopavanju i ukopu žrtava, utvrđivanje identiteta žrtava je izuzetno otežano. Pretežno civilna struktura ekshumiranih i identifikovanih, kao i njihova nacionalna, etnička i vjerska pripadnost, jasno ukazuju na genocidne namjere, politiku i praksu srpskog agresora i njegovih kolaboracionista prema Bošnjacima.

Dosadašnja saznanja o masovnim grobnicama ukazuju da su iz prvobitnih formiranih masovnih grobnica žrtve premještene na razne druge lokalitete, dva i više puta, što znatno otežava sam proces identifikacije nakon izvršenih ekshumacija. Fenomen tako nastalih *sekundarnih grobnica* je jedna od najspecifičnijih karakteristika genocida nad Bošnjacima na kraju XX stoljeća. Naša saznanja govore i o zločinima nad izvršenim zločinima u kojima su žrtve genocida raskidane bagerima, čiji

se dijelovi tijela mogu pronaći na raznim mjestima, u neposrednoj blizini i širem okruženju u okviru drugih masovnih grobnica.

Povezi za ruke i oči, pronađeni u grobnicama, pokazuju način egzekucije (najčešće ubijanje s leđa) i bespomoćnost žrtava genocida. Raskomadani dijelovi tijela očigledan su dokaz premještanja tijela iz jedne u drugu grobnicu i svjedočanstvo o prikrivanju zločina, što je zločin po sebi. Dijelovi tijela pronađeni su u dvije, tri, pa čak i četiri različite grobnice, međusobno udaljene i do 30 kilometara jedna od druge.

Mreža primarnih i sekundarnih masovnih grobnica, nastalih premještanjem dijelova prvobitnih, osnovnih grobnica nakon smaknuća žrtava, raširena je na području istočne Bosne, na kojem su prije agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu Bošnjaci (žrtve genocida) bili većina. Radi se o dijelu teritorije Bosne i Hercegovine, koji je, nažalost, Dejtonskim mirovnim sporazumom imenovan kao Republika Srpska, entitetu formiranom osvajačkim ratom i genocidom. Otkrivene masovne grobnice su bitan i značajan pokazatelj genocida i istovremeno očigledan dokaz namjere za izvršenje genocida.

Prikrivanje zločina genocida nedvosmisleno govori da je riječ o organizovanom, planskom, sistematskom i ciljnom zločinu. Radi se o *zajedničkom zločinačkom poduhvatu*, u koji su uključene političke, vojne, policijske i civilne strukture srpskog agresora (Savezna republika Jugo-slavija - Srbija i Crna Gora) i njegovih kolaboracionista i petokolonaša (genocidna tvorevina Republika Srpska).

Masovne grobnice žrtava genocida nad Bošnjacima u i oko sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenica, jula 1995, sastavni su dio planiranog i organizovanog sistema zločina koji je rezultirao genocidom - najtežim oblikom zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, u cilju proširenja srpskog *životnog prostora*. Proširenje tog *životnog prostora* u ovom slučaju bilo je, u skladu sa srpskom fašističkom ideologijom i politikom, moguće samo eksterminacijom domicilnog bošnjačkog stanovništva, koje je na većem dijelu okupirane teritorije bilo većinsko.

Nakon zauzimanja sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenica, jula 1995, izvršenom genocidu je, pored *namjere* za istrebljenje Bošnjaka, prethodilo razdvajanje muškaraca i dječaka od porodica (žena, djece i

staraca), zarobljavanje i zatvaranje hiljada Bošnjaka, njihovo prebacivanje na mjesta masovnih pogubljenja, zatim masovne egzekucije te pojava masovnih grobnica.

Pojavi masovnih grobnica prethodile su masovne likvidacije zarobljenih i zatočenih Bošnjaka, koje je izvršio srpski agresor (Savezna republika Jugoslavija - Srbija i Crna Gora) i njegovi kolaboracionisti (Republika Srpska). Mjesta masovnih ubistava su: Potočari, Hajdučko groblje, Kameničko brdo, Jadar, Cerska dolina, skladište u Kravici, Sandići, Nova Kasaba, Tišća, Orahovac, brana kod Petkovaca, Vojna ekonomija Branjevo, Dom kulture u Pilicama, Kozluk i druga mjesta.

Nakon masovnih ubistava, srpski agresor je formirao *masovne grobnice*, koje mi definišemo kao grobnice sa dvije ili više žrtava, u cijelosti ili u dijelovima tijela, zakopanih ili bačenih, bez konvencionalnih standarda pijeteta, odnosno bez pridržavanja vjerskih i/ili društvenih običaja, s ciljem da se prikrije zločin genocida nad Bošnjacima.

U i oko sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenica otkrivena su i identifikovana dva tipa masovnih grobnica žrtava genocida iz jula 1995: primarne i sekundarne sa dvije i više žrtava. *Primarna masovna grobnica* se definiše kao grobnica, odnosno mjesto gdje su ljudi bačeni i zatrpani nakon što su ubijeni, dok je bitna osobenost *sekundarne masovne grobnice* u tome što su osobe iz primarnih neselektivno i grubo vađene, te razmještane u jednu ili više sekundarnih grobnica, s namjerom prikrivanja zločina.[944]

Ekshumacije masovnih grobnica žrtava genocida u i oko sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenica, jula 1995, vršili su istraživači ICTY-a, Državne komisije za traženje nestalih osoba i Federalne komisije za nestale osobe. ICTY je ekshumirao 28, a domaće institucije, kao i Komisija za nestala lica Republike Srbije, 105 masovnih grobnica, što je do 31. decembra 2009. ukupno 133 ekshumirane masovne grobnice.

Ukupan broj ekshumiranih masovnih grobnica žrtava genocida sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenica, jula 1995, po općinama je sljedeći:

---

[944] S. Čekić – M. Arnaut-Haseljić – B. Macić, nav. dj., str. 655.

1. Zvornik	37 masovnih grobnica	14 površinskih masovnih grobnica
2. Bratunac	21 masovna grobnica	19 površinskih masovnih grobnica
3. Srebrenica	14 masovnih grobnica	3 površinske masovne grobnice
4. Vlasenica	3 masovne grobnice	6 površinskih masovnih grobnica
5. Vlasenica (Milići)	7 masovnih grobnica	0 površinskih masovnih grobnica
6. Šekovići	2 masovne grobnice	0 površinskih masovnih grobnica
7. Kalesija	2 masovne grobnice	1 površinska masovna grobnica
8. Osmaci	1 masovna grobnica	0 površinskih masovnih grobnica
9. Trnovo - Sarajevo	0 masovnih grobnica	1 površinska masovna grobnica
10. Republika Srbija: rijeka Drina i Sava	0 masovnih grobnica	2 površinske masovne grobnice
Ukupno:	**87 masovnih grobnica**	**46 površinskih masovnih grobnica.** [945]

Odnos između ukupnog broja primarnih i sekundarnih (96:37) upućuje na više zaključaka. Naime, veliki broj masovnih grobnica je uznemiravan, odnosno izvršeno je njihovo iskopavanje, pri čemu su posmrtni ostaci prenošeni na druge lokacije, sa ciljem da se zločin genocida prikrije. Sekundarnim masovnim grobnicama izvršen je pokušaj prikrivanja zločina. Posmrtni ostaci su prilikom premještanja nemilosrdno (ras)komadani na više dijelova da bi se onemogućilo njihovo sastavljanje, a time i identifikacija. Ukopi ubijenih Bošnjaka iz sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenica iz jula 1995. potvrđuju ovu konstataciju, jer često nije moguće sastaviti cijelo tijelo, tako da se proces identifikacije obnavlja i nastavlja, da bi se kasnije otkopavanjem mezara dodavali novopronađeni, odnosno novoidentifikovani dijelovi tijela. Dosadašnji rezultati istraživanja zaključno sa 31. decembrom 2009. pokazuju da

945 Isto, str. 656.

je na dosadašnjem utvrđenom broju ekshumiranih masovnih grobnica (133) pronađeno 12.575 dijelova tijela - slučaja, što po općinama izgleda ovako: Zvornik - 8.736, Bratunac - 2.255, Srebrenica - 1.148, Vlasenica - 75, Vlasenica (Milići) - 249, Šekovići - 73, Kalesija - 11, Kalesija (Osmaci) - 6, Trnovo - Sarajevo – 6, Rijeke Drina i Sava - 16. [946]

Analizom sekundarnih masovnih grobnica utvrđeno je i konstatovano da su one povezane za jednu ili više primarnih masovnih grobnica iz kojih su nastale. Međutim, u nekim slučajevima jedna sekundarna masovna grobnica povezana je za više primarnih, što pokazuje da je od ubijenih žrtava genocida iz više primarnih masovnih grobnica pravljena jedna sekundarna masovna grobnica ili obrnuto - od jedne primarne masovne grobnice pravljeno je više sekundarnih masovnih grobnica. Tako su dijelovi jednog tijela pronađeni u više sekundarnih masovnih grobnica, zbog čega je proces identifikacije značajno otežan, usporen i potpuno onemogućen.[947]

Masovne grobnice iz kojih je ekshumirano najviše *slučajeva* po općinama su sljedeće:

Zvornik: Kamenica - 1.179, Kamenica - 1.153, Kamenica - 616, Kamenica - 506, Liplje - 482, Kozluk - 340, Liplje (zaselak Jošanica) - 305, Liplje (zaselak Salihovići) - 288, Čančari (Čančari 1) - 242.

Bratunac: Pobuđe - 408, Blječeva - 249, Blječeva - 234, Ravnice - 224, Glogova 224, Blječeva - 106.

Srebrenica: Zeleni Jadar - 226, Budak - 176, Zeleni Jadar - 162, Zeleni Jadar - 135, Budak - 131.

Vlasenica: Turalići - 19, Jelovačka česma - 18.

Vlasenica (**Milići**): Cerska - 150, Nova Kasaba - 34, Nova Kasaba - 33.

Šekovići: Bišina - 39.

---

946 Isto, str. 658.

947 Isto.

Kalesija: Hemlijaši - 6.

Kalesija (**Osmaci**): Šeher - 6.

Trnovo - Sarajevo: Godinjske Bare - 6.

Republika Srbija: Rijeka Sava - 14.[948]

Masovne grobnice žrtava genocida nad Bošnjacima sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenica, jula 1995, pored ostalog, predstavljaju jedan poseban (novi) zločin nad žrtvama genocida u kontinuitetu cjelokupnog procesa zločina, od nastanka primarnih masovnih grobnica, do nastanka i formiranja sekundarnih masovnih grobnica, što sve skupa znatno otežava i sam proces identifikacije žrtava. To, pored ostalog, ilustruje rasprostranjenost masovnih grobnica prema broju slučajeva u masovnim grobnicama. Tako je do 100 *slučajeva* nađeno u 95 masovnih grobnica, od 100 do 200 u 17 , od 200 do 300 u 12, od 300 do 500 u 5, od 500 do 600 u jednoj, od 600 do 1.000 u jednoj i preko 1.000 u dvije grobnice. Očigledno je da je veliki broj masovnih grobnica (17) u kojima je nađeno od 100 do 200 *slučajeva*, te 17 masovnih grobnica sa 200-300 *slučajeva*, a u dvije masovne grobnice preko 1.000 *slučajeva* (radi se o, do 31. decembra 2009, najvećim ekshumiranim masovnim grobnicama u općini Zvornik i to: Kamenica - KAM - 06, sa 1.179 *slučaja* i Kamenica - KAM - 10, sa 1.153 *slučaja*).[949]

Do 31. decembra 2009. identifikovano je 4.493 žrtve genocida, što pokazuje da je to tek polovina ubijenih Bošnjaka - žrtava genocida iz jula 1995, što je deprimirajuće i razočaravajuće za porodice - preživjele žrtve genocida, koji gube nadu da će svoje najbliže ikada pronaći i na dostojanstven način ukopati.

948 Isto.

949 Isto, str. 659.

Starosna i spolna stuktura identifikovanih žrtava genocida je sljedeća:

GODINE STAROSTI ŽRTAVA	SPOL				UKUPNO	
	M		Ž			
18 i manje	**352**	7,83 %	**0**	0,00 %	**352**	7,83 %
19 - 35	**1.712**	38,10 %	**2**	0,04%	**1.714**	38,15 %
36 - 55	**1.591**	35,41 %	**1**	0,02 %	**1.592**	35,43 %
56 - 65	**632**	14,07 %	**0**	0,00 %	**632**	14,07 %
65 i više	**203**	4,52 %	**0**	0,00 %	**203**	4,52 %
UKUPNO	**4.490**	99,93 %	**3**	**0,06 %**	**4.493**	**100 %**

Na osnovu prezentiranih brojčanih pokazatelja može se, pored ostalog, zaključiti da je, uprkos tvrdnjama srpskih zločinaca i negatorima genocida o navodnoj pogibiji samo vojno sposobnih muškaraca (od 18 do 65 godina), ubijen i veliki broj djece (352 ili 7,83% od ukupnog broja identifikovanih do 31. decembra 2009) i značajan broj osoba preko 65 godina (203 ili 4,52%), što, pored ostalog, dokazuje da je riječ o zločinu genocida. Pored toga, žrtve genocida u i oko Srebrenice, sigurne zone Ujedinjenih nacija, jula 1995, bile su i žene, jer ih je na ovako maloj populaciji identifikovanih ubijeno 3 ili 0,07%.[950]

Nad žrtavama genocida su prije likvidacije, do nastanka masovnih grobnica, izvršeni brojni **oblici zločina**. Radi se o ranjavanju, zarobljavanju, zatočeništvu, zatvaranju, silovanju, deportaciji, prisilnom protjerivanju, fizičkom sakaćenju, prisilnom nestajanju, otimanju osoba, izgladnjivanju, upotrebi zabranjenih metoda i načina borbe i dr.[951]

Također, **načini izvršenja zločina** veoma su raznovrsni i surovi, kao što su: strijeljanjem, klanjem, granatiranjem, miniranjem, bombardovanjem, gađanjem pješadijskim oružjem i snajperom, spaljivanjem,

950 Isto.

951 Isto.

davljenjem, ranjavanjem, deportacijom, vješanjem, zastrašivanjem, mučenjem, prijetnjom, itd.

Mjesto izvršenja zločina i lokacije masovnih grobnica rijetko se podudaraju, što znači da su žrtve, nakon egzekucije, prebacivane na druga mjesta, na kojima ih je teže otkriti, što, pored ostalog, usporava procese ekshumacije i identifikacije. To je, pored ostalog, utjecalo da je do 31. decembra 2009. izvršena identifikacija samo 4.493 žrtve, što je tek polovina ubijenih iz jula 1995. Sporo odvijanje tog procesa uslovljeno je, prije svega, otežanim dolaskom do informacija o lokacijama, čemu posebno doprinose svojom opstrukcijom entitetske vlasti Republike Srpske.[952]

Masovne grobnice žrtava genocida sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenica, jula 1995, očigledni su dokazi s namjerom planiranog i organizovanog sistema zločina, koji je rezultirao genocidom - najtežim oblikom zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava. Istovremeno, one su i jedan od načina prikrivanja i uništavanja tragova zločina.

952 Isto, str. 660.

II. NEGIRANJE GENOCIDA

“BOSANSKI RAT” DOBRICE ĆOSIĆA - (O)PRAVDANJE AGRESIJE NA REPUBLIKU BOSNU I HERCEGOVINU I GENOCIDA NAD BOŠNJACIMA

Krajem XX i početkom XXI stoljeća sve su prisutniji mnogobrojni i raznovrsni historijski falsifikati iz političkih i ideoloških razloga, kojima se iznose neistine o događanjima i događajima kojima se oni tumače, bez oslonca na dokumentacionu i arhivsku građu i konstruišu političke istine primjerene aktuelnim okolnostima. Nažalost, na sceni je prisutna najbezočnija zloupotreba nauke od strane naučnika bez moralnog lika i odgovornosti, kao i od kvazinaučnika - istraživača. To je posebno svojstveno srpskim nacionalističkim intelektualcima i političarima, koji grade i formiraju osnove za ideologiju, politiku i praksu genocida.

Srpski nacionalisti, pod vođstvom Dobrice Ćosića, i dalje istrajavaju na ostvarivanju i sprovođenju srpskog velikodržavnog projekta, uvjereni da će u promijenjenim međunarodnim okolnostima ostvariti nacistički i genocidni plan - **ujedinjenje svih** “**srpskih**” **zemalja** (“**zaokruživanje svih srpskih zemalja**”) i srpskog naroda (“**ujedinjenje Srpstva**”), odnosno **formiranja jedinstvene srpske države - “Velike Srbije”**. U tom ostvarivanju aktivnosti koriste se političke metode i sredstva djelovanja primjerene novonastalim okolnostima (uslovima). U okviru navedenog procesa naglašeno se, pod utjecajem velikosrpske ideologije i politike, koristi i nauka/e. Nju jednim imenom možemo označiti kao službena nauka, koja ima zadatak da obezbijedi “argumente” kojima dokazuje svoje teze o potrebi izgrađivanja, konstruisanja i formiranja jedinstvene velikosrpske države.

U tom smislu naročito se koristi historijska nauka u kojoj se pojavljuje sve više tzv. historičara sa “novim” argumentima kojima dokazuju i objašnjavaju prethodno navedenu tezu. S ciljem (o)pravdanja osvajačkog, agresivnog rata protiv Republike Bosne i Hercegovine i zločinačke namjere i genocidnog plana o istrebljenju Bošnjaka, srpski nacionalisti obmanjuju domaću i međunarodnu javnost svojim lažnim epsko-mitskim tezama:

- o Bosni i Hercegovini kao “**srpskoj zemlji**” (- **dijelu “srpskog prostora”**), u kojoj “**vekovima kao većinsko stanovništvo**” žive pravoslavni Srbi, da su “muslimansko stanovništvo Srbi islamske veroispovesti” (“**islamski Srbi**”, “**muhamedanski Srbi**”) - u definisanju Bosne kao srpske zemlje ključnu ulogu imao je historičar Milorad Ekmečić;

- da je četnički pokret Draže Mihailovića antifašistički;

- da su za raspad Socijalističke federativne republike Jugoslavije krive tzv. secesionističke republike i vatikansko-njemačko-američka zavjera protiv Srba i islamski fundamentalizam (u raspadu Jugoslavije, po Miloradu Ekmečiću, islamski fundamentalizam je imao ključni značaj);

- da je u Republici Bosni i Hercegovini vođen građanski rat, unutrašnji sukob između triju strana, a ne zločin protiv mira, odnosno klasična oružana agresija (međunarodni oružani sukob) Srbije i Crne Gore/ Savezne republike Jugoslavije na Republiku Bosnu i Hercegovinu, te umjesto genocida koriste pojam i termin “etničko čišćenje”, u kome su tri strane (podjednako) vršile zločine, pri čemu jedni negiraju postojanje srpskog velikodržavnog projekta, a drugi mu odriču atribut fašističkog i zločinačkog karaktera.

Među brojnim lažima i obmanama su i “**naknadna saznanja**” i “**istine**” Dobrice Ćosića o “**demokratskim lažima o Bosanskom ratu**”, u kome su se, po njemu, narodi u Bosni i Hercegovini “**međusobno gonili, lili krv i jedni drugima palili kuće i bogomolje**”; - “**laž o srebreničkom genocidu postala je sakralna i globalna istina**”; - Srbi su se u Bosni borili “**za svoju slobodu**” i u toj borbi “**opet branili hrišćansku Evropu od džihadskog islama**”.

Ukazujući na “opasnost” od “**džihadskog islama**” za “**hrišćansku Evropu**” i “svetu” dužnost Srba “**da se bore za istorijsku istinu o Bosanskom ratu**”, tj. za laži, obmane i falsifikate, Dobrica Ćosić u svojstvu “Oca nacije” i u punom zločinačkom sjaju - a znajući punu istinu o “Bosanskom ratu” i u nastojanju da, pored ostalog, izbjegne odgovornost za razbijanje ustavnog koncepta odbrane SFRJ, izazivanje i proizvođenje unutrašnje krize u SFRJ i razbijanje zajedničke države, planiranje, pripremanje i organizovanje izvršenja zločina, koristeći sredstva govora mržnje, kojima je razvijan i pojačan intenzitet nacionalne, etničke

i vjerske netrpeljivosti među građanima i narodima SFRJ i druge zločinačke aktivnosti u okviru udruženog zločinačkog poduhvata, te da minimizira, relativizira i negira osvajački rat protiv Bosne i genocid nad Bošnjacima, iznosi koncepciju dostizanja historijskog cilja i strategiju njegovog ostvarivanja: "**od istine o razbijanju Jugoslavije, ratovima koji su vođeni na njenom tlu, posebno od istine o Bosanskom ratu, neposredno je uslovljena budućnost srpskog naroda i njegov ljudski lik u svetu.**"

Očigledno je na djelu zločin genocida, od čijeg je amnestiranja "**neposredno uslovljena budućnost srpskog naroda i njegov ljudski lik u svetu**", koga je osmislio i razvio akademik Dobrica Ćosić, na koga je jako mnogo utjecao historičar Ekmečić, koristeći se lažima, falsifikatima i obmanama, kako bi opravdao izvršene zločine, a posebno osvajački rat protiv Bosne, te negirao genocid nad Bošnjacima, što je, prema mišljenju najpoznatijih i najpriznatijih naučnih autoriteta o holokaustu i genocidu, ustvari zadnja faza genocida.

Dobrica Ćosić je, po vlastitom priznanju, "**pisac koji konstruiše**", "**pisac konstruktor**", "**lukav pisac koji je podvalio svojim kritičarima**". Mnogi njegovi kritičari su pisali o njemu "**kao piscu koji vaskrsava istoriju iz građe**". Međutim, po njemu, u historiji "**građa nije bitna. Bitna je imaginacija**",[1] **bitne su laži**, jer se kod Srba, kako to tvrdi dr. Latinka Perović, "**mnogo računa na laž**", a Ćosić je autor eseja o ulozi laži u (srpskoj) historiji.[2]

U realizaciji historijskog cilja – **utvrđivanja** "**istine o Bosanskom ratu**", jer on ("**Bosanski rat**"), po Ćosiću, "**još uvek nije protumačen objektivnom istorijskom istinom**", te da su se "**velike laži**" "**splele o karakteru i ciljevima Bosanskog rata**", a polazeći od lažne ocjene kako su domaći i međunarodni politički subjekti, nacionalni i internacionalni, "**nacistoidno falsifikovali istorijsku istinu o Bosanskom ratu**" i "**toliko**"

---

[1] Miodrag Petrović, **SUSRETI SA DOBRICOM ĆOSIĆEM: necenzurisani razgovori**, Zograf, Niš, 2000, str. 17. Ćosić je, pored ostalog, kako sam priznaje, **"Pašićev telegram poslaniku Spalajakoviću: 'Klekni pred ruskog cara'", izmislio (" … 'izmislio sam' …")** - Isto.

[2] Olivera Milosavljević, **ČINJENICE I TUMAČENJA: Dva razgovora sa Latinkom Perović,** Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji, Beograd, 2010, str. 157.

ga ("**Bosanski rat**") "**iskrivotvorili i prekrili lažima, nepravdama i nerazumevanjem**"[3], Dobrica Ćosić je, koristeći društveno, nacionalno i državno iskustvo (i značajno svoje lično) o (ulozi) laži u srpskoj historiji, 2012. godine objavio knjigu svojih (predsjedničkih) zapisa, pod naslovom "BOSANSKI RAT".

Dobrica Ćosić u knjizi "BOSANSKI RAT", na čijim je koricama naziv djela dijagonalno napisan crvenim slovima po bijeloj korici (podlozi), koja simbolizuju krv, kojom je, u skladu sa srpskim velikodržavnim projektom "svi Srbi u jednoj državi", natopljena teritorija Bosne i Hercegovine, radi konačnog formiranja jedinstvene srpske države na Balkanu, jezički izraz (pojam i termin), "Bosanski rat" (sa velikim početnim slovom B) stalno koristi. Knjigu je objavilo Javno preduzeće *Službeni glasnik*, Beograd, 2012, formata B-5, obima 276 strana.

Knjiga se sastoji iz tri dijela: "*Zapisi predsednika Savezne Republike Jugoslavije*" (str. 5 -151); "*Zapisi smenjenog predsednika Savezne Republike Jugoslavije*" (str. 153-227) i "*Iz uvoda za Dnevnik Nikole Koljevića* **Stvaranje Republike Srpske**" (str. 229-276). Naime, riječ je o Ćosićevim zapisima i predsjedničkim zabilješkama od 16. aprila 1992. do 17. decembra 1995, kao i fragmentima iz (njegovog) uvoda za Dnevnik Nikole Koljevića *Stvaranje Republike Srpske*.

Dobrica Ćosić, jedan od vodećih srpskih ideologa i jedan od posebno značajnih vođa srpskog velikodržavnog projekta konačnog rješenja srpskog nacionalnog i državnog pitanja, čije su ideje i utjecaji imali veoma veliku, čak odlučujuću ulogu u svemu što je srpska nacionalno-državna politika (u)činila na destabilizaciji i konačnom pokušaju uništenja Bosne i Hercegovine i istrebljenja Bošnjaka, u navedenoj knjizi iznio je ličnu i državnu interpretaciju događaja u Republici Bosni i Hercegovini na

---

[3] Dobrica Ćosić, **BOSANSKI RAT**, *Službeni glasnik,* Beograd, 2012, str. 231, 236 i 254-255. **"Bosanski rat"**, po Ćosiću, **"još uvek nije protumačen objektivnom istorijskom istinom"**. Taj **"rat"** su, piše Ćosić, **"Muslimani, Hrvati i politički činioci 'međunarodne zajednice' – Savet bezbednosti Ujedinjenih nacija, Amerika, Evropska unija i njeni mediji, posebno optužnicama i presudama Haškog suda – toliko iskrivotvorili i prekrili lažima, nepravdama i nerazumevanjem"** (Isto, str. 231, 236 i 254-255).

kraju XX stoljeća.[4] Dobrica Ćosić, književnik (pisac) i akademik SANU, glavni ideolog *Memoranduma* SANU, jedan od glavnih ideologa osvajačkog rata na Balkanu i genocida nad Bošnjacima na kraju XX stoljeća, te jedan od ključnih srpskih političara koji je od juna 1992. do juna 1993. vršio političku funkciju – dužnost predsjednika Savezne republike Jugoslavije (Srbije i Crne Gore), vrhovnog komandanta Oružanih snaga Savezne republike Jugoslavije, predsjednik Vrhovnog saveta odbrane i predsjednik Saveta za usaglašavanje stavova o državnoj politici, politički je predstavljao državu koja je izvršila agresiju na Republiku Bosnu i Hercegovinu i genocid nad Bošnjacima. Za vrijeme vršenja političke funkcije predsjednika SRJ (SCG) i vrhovnog komandanta oružanih snaga Savezne republike Jugoslavije na teritoriji Republike Bosne i Hercegovine u svim okupiranim mjestima i gradovima u opsadi ubijeno je i ranjeno sa genocidnom namjerom i na genocidnoj osnovi na desetine hiljada civila Bošnjaka, o čemu postoje vjerodostojni i pouzdani dokazi.

Djelo "BOSANSKI RAT" Dobrice Ćosića izloženo je kritičkoj analizi i naučnom proučavanju, sa ciljem razotkrivanja (njegovih) neistina, obmana, manipulacija, falsifikata i laži o "Bosanskom ratu".

---

[4] "BOSANSKI RAT" je, po ocjeni Mirka Đorđevića, Ćosićevo kazivanje o tome kako je vodio i kako je izgubio "Bosanski rat", pri čemu je, piše Đorđević, **"hroničar smetnuo s uma da i sudski dokazi nešto vrede. Istorija je dopisala epilog koji znamo, i stoga ova knjiga ima samo vrednost jednog svedočenja. Ono je na svoj način iskreno, ali istorijski, bez veće vrednosti, u kontekstu istorije koju Ćosić naziva 'razistorijom'. Izraz u sebi krije u smislu složenice i reč poraz i reč istorija - i tu je Ćosić iskren na neki svoj način. Nevolja je u tome što su istorijski porazi ne samo lični nego i kolektivni. Knjigu ovu treba čitati i iz ugla ličnog svedočenja i iz ugla istorije koja je ovog svedoka 'obmanula'. Ne jednom se Ćosić u ovom delu zaklinje da će ostati sa bosanskim Srbima 'do vaše konačne pobede'. Pobede nije bilo. Govorili su mu - brojne izjave sam navodi - da će se sve oko Bosne završiti loše po sve, a posebno za 'nacion koji nestaje polako u bespuću razistorije'. Srpska strana rata nije podstakla ni druge da vide rat s bosanske ili hrvatske strane, ali je istorijski čin jedino mogućeg 'epiloga' svima pred očima. Knjigu valja pažljivo čitati iako Ćosić o svojim zabludama govori tek uzgred i kao o nečem ne mnogo važnom. Od hroničara i državnika toliko - ali se od pisca očekivalo više"** (Mirko Đorđević, **SVEDOK SRPSKE STRANE RATA,** *Republika,* Glasilo građanskog samooslobađanja, internetsko izdanje na: http: //www.republika.co.rs/522-523/33.html).

1. Uzroci raspada Jugoslavije

Za raspad Jugoslavije Dobrica Ćosić optužuje Evropsku uniju, Badinterovu komisiju, "**secesionističke**" republike (Sloveniju, Hrvatsku i Bosnu i Hercegovinu), Evropu, Ameriku i Njemačku, te Slovence, Muslimane i Hrvate, pri čemu vješto komponuje i uključuje "islamski" faktor ("islamske" ciljeve), u čemu (za raspad Jugoslavije), po njemu, ne postoji odgovornost Srba ili je ona najmanja.

"**Rasturanje Jugoslavije**" su, tvrdi Ćosić, prema "**ideološkom konceptu**" i "**onoj ideologiji koju je proklamovalo Staljinovo rešenje nacionalnog pitanja za Jugoslaviju, i sprovela ga vladavina kominternovskog opunomoćenika u ulozi jugoslovenskog doživotnog predsednika**", "**okončali Evropska zajednica, Badenterova komisija i toliki međunarodni dogovori o pritiscima, sankcijama i prestižu**" (53).[5] "**Živo tkivo**" srpskog naroda je, po Ćosiću, "**razoreno nasilnim secesijama Slovenije, Hrvatske i Bosne i Hercegovine, podržanim od spoljnih faktora koji nisu bili voljni i strpljivi da dezintegraciju, odnosno 'balkanizaciju' Jugoslavije prevedu u 'skandinavizaciju' na principima samoopredeljenja naroda ...**" (72).

---

5 **"Evropska zajednica"** je, po ocjeni Slobodana Miloševića, **"napravila" "rat u Bosni"** i izvršila **"zločin razbijanja jedne nezavisne države".** S tim u vezi, on je na sjednici *Saveta za usaglašavanje stavova o državnoj politici* (Savezna republika Jugoslavija) 11. augusta 1992. rekao: **"Odgovornost je na Evropskoj zajednici koja je napravila rat u Bosni, a mi im trebamo da budemo krivac za to, da kamufliramo njihov zločin razbijanja jedne nezavisne države"** (AIIZ, inv. br. 2-4070, STENOGRAFSKE BELEŠKE sa prve sednice SAVETA ZA USAGLAŠAVANJE STAVOVA O DRŽAVNOJ POLITICI, održane 11. augusta 1992. godine, str. 13).

Navedenu ocjenu o odgovornosti Evropske zajednice za **"rat u Bosni"** Milošević je ponovio i sedam dana kasnije. Tako je na sjednici *Saveta za usaglašavanje stavova o državnoj politici* (Savezna republika Jugoslavija) 18. augusta 1992, pored ostalog, izjavio da je **"Evropska** /zajednica/ **izazvala rat u Bosni"** (AIIZ, inv. br. 2-4071, STENOGRAFSKE BELEŠKE sa sednice SAVETA ZA USAGLAŠAVANJE STAVOVA O DRŽAVNOJ POLITICI, održane 18. augusta 1992. godine, str. 49). S tim u vezi, on je, odbijajući krivicu za raspad Jugoslavije, izjavio: **"Meni je čast da po tome budem 'krivac'. Krivci nisu oni koji su izvršili secesiju, nego su krivci oni koji su bili odani svojoj državi i nastojali da je sačuvaju"** (Isto).

Evropa i Amerika su, zapisuje Ćosić 12. aprila 1993, **rasturile Jugoslaviju**, "**a sada nas zatvaraju u muslimanski kazamat, i to u ime principa 'neetničke' i 'multietničke' države**" (97). S tim u vezi, on tvrdi kako je "**Srpska krivica u razbijanju Jugoslavije najmanja**" (108).

Muslimani i Hrvati su, piše Ćosić, "**bili protiv Jugoslavije**", "**oni su rasturili jugoslovensku zajedničku državu i poveli rat za svoje samostalne države**" (135).

"**Islamski cilj se ostvarivao u razbijanju Jugoslavije slovenačkom i hrvatskom secesijom, uz odlučujuću podršku Nemačke i Badenterovom 'pravnom' procedurom prikazivanja republičkih granica kao državnih**". Takvo "**Badenterovo 'pravo' iskoristili su Muslimani pod vođstvom Alije Izetbegovića, ali su se tome suprotstavili Srbi, pa su Muslimani i Hrvati bez učešća Srba izglasali otcepljenje od Jugoslavije. Tu odluku odobrila je Evropska unija**" (162). "**Secesionističko razbijanje Jugoslavije je**", tvrdi Ćosić, "**legitimisano Badenterovim pravom**" (271).

Slovenci i Hrvati su razbili Jugoslaviju, čije je rasturanje (Jugoslavije), po Ćosiću, "**neposredno uzrokovalo međunacionalne, građanske i verske ratove na tlu dijasporičnih nacija koje su tvorile tu višenacionalnu državu**" (216). "**Na hrvatsku secesiju i nov ustav samostalne Hrvatske koji je nacionalno i građanski obespravio Srbe u Hrvatskoj, odgovoreno je otporom, prvo političkim i građanskim otporom, a na hrvatsku agresiju i oružanim otporom**" (218).

"**Legalnost separatističkih pokreta Slovenije i Hrvatske**" podstakle su, piše Ćosić, "**i pritajene secesioniste da u organizovanim političkim partijama najave otcepljenje od Jugoslavije i stvaranje samostalnih država, za šta su ustavno-pravnim strukturama po Ustavu iz 1974. bile potpuno pripremljene. U tom sve ubrzanijem procesu dezintegracije Jugoslavije**" Srbi su, piše Ćosić, falsifikujući historijske činjenice, "**na čitavom jugoslovenskom prostoru sudbonosno zaostajali u emancipaciji od titoizma i jugoslovenstva. Ubrzano i saradničko političko organizovanje Muslimana i Hrvata izvršeno je sa jasnim nacionalnim ciljem i u ideološkoj saglasnosti da su im Srbi glavni neprijatelji. Ti događaji su prenuli Srbe iz svog jugo-**

slovenskog bunila, pa su ubrzano krenuli u političku borbu za svoja prava i opstanak" (250).

Govoreći o "**secesiji Slovenije i Hrvatske**", koju je, po Ćosiću, "**lako i brzo prihvatila Evropska zajednica**" "**i decembra 1991. priznala samostalan nastanak tih država u republičkim granicama**", Ćosić dovodi u pitanje republičke granice, jer su, po njemu, "**te granice odredili komunisti Kominternine ideologije**". S tim u vezi, on tvrdi kako su "**te nove države sa svojim granicama prisvojile četvrtinu srpskog naroda, stavljajući 'rubne' Srbe u potpuno neravnopravan položaj sa matičnim narodom u otcepljenim državama, izlažući ih gruboj nacionalnoj i građanskoj diskriminaciji i ustaškim progonima u Hrvatskoj**" (251).

2. Uzroci "Bosanskog rata"

"**Rat**" u Bosni i Hercegovini su, po Ćosiću, započeli **Bošnjaci**. Tako su "**rat između Muslimana i Srba**" u Bosni, započinje Ćosić svoj "**Bosanski rat**" 16. aprila 1992, "**započeli muslimanski, sarajevski razbojnici, ubijajući Srbe, 'četnike'**", čime toga dana, po Ćosiću, srpskom Goebbelsu, "**iz Bosne stižu zastrašujuće vesti**" (7). Izetbegović je, tvrdi Ćosić, "**uz političku podršku Evrope i Amerike, krenuo u džihad za 'nezavisnu i cjelovitu Bosnu i Hercegovinu … Srbi beže iz Sarajeva. 'Zelene beretke' napadaju kasarne JNA. Duž Drine masovni pokolji Srba. Gore srpska sela**" (Isto).

Izmišljajući činjenice kako "**Srbi beže iz Sarajeva**" i da su "**duž Drine masovni pokolji Srba**", te da "**gore srpska sela**", Ćosić nalazi opravdanje za srpski genocid nad Bošnjacima, konstatujući kako će na navedene "**masovne pokolje**" nad Srbima - "**Srbi će im** /tj. Bošnjacima - prim. S. Č./ **uzvratiti**", te će to, po Ćosiću, biti "**jedan od najužasnijih građanskih ratova, jer će se voditi i iz osvete**". U tom "**građanskom ratu**", nastavlja Ćosić, "**Muslimani - ustaše i Hrvati - ustaše kreću u osvetu nad Srbima**", pri čemu "**Srbi, potomci ustaških žrtava,**

krenuće u osvetu iz prošlog rata", čime je "**proključala crna bosanska krv**" (Isto). Tako je srpski Goebbels na početku svog kazivanja o "Bosanskom ratu", manipulišući činjenicama svjesno i namjerno prikrio uzroke "Bosanskog rata" i pogrešno prikazao prirodu zločina, nudeći svijetu i svojim pokoljenjima srpsku "istinu" o "Bosanskom ratu".

Mjesec dana kasnije (16. maja 1992) Ćosić nastavlja sa svojim lažima kako su "**Muslimani Srbima objavili rat do potpunog osvajanja Bosne i Hercegovine i istrebljenja Srba iz prve muslimanske republike u Evropi**" (9). S tim u vezi, on, na osnovu informacija koje je dobijao iz Sarajeva - od Nikole Koljevića, piše kako su 15. maja u Tuzli "**Muslimani 'civili' ubili i ranili nekoliko stotina vojnika JNA koji su se povlačili iz Tuzle ..., bio je to pravi masakr na ulicama Tuzle**" (9).[6]

Alija Izetbegović je, zapisuje Ćosić 20. juna 1992, "**objavio Srbima rat do konačne pobede Muslimana. I istrebljenja Srba**" (11). U tom "**muslimanskom ratu za islamsku hegemoniju s verskim motivima i aspiracijama**" (12) Savezna republika Jugoslavija nema ("**mi nemamo**") namjeru da **ratuje** ("**ratujemo**") "**s Bosnom i Hercegovinom**", **niti da osvaja** ("**da osvajamo**") **Bosnu i Hercegovinu**, "**ali moramo da pomažemo Srbe, svoje sunarodnike, koji se bore za životna prava**" (11).

Republika Hrvatska je, po Ćosiću, izvršila agresiju na Republiku Bosnu i Hercegovinu i aneksirala "**njene teritorije**" (12). **Hrvati su**, tvrdi Ćosić, "**s velikim snagama ušli u Bosnu i Hercegovinu. Oni su s Muslimanima protiv Srba**" (12). S tim u vezi, Ćosić "**odgovorno tvrdi**" (14. jula 1992), bolje rečeno - "**odgovorno**" laže, da u Bosni i Hercegovini "**nema više nijednog vojnika i oficira Vojske Jugoslavije**".

---

[6] Ćosić je svoju tezu, zasnovanu na monstruoznim lažima, kako su Bošnjaci, po njemu Muslimani, **"Srbima objavili rat"**, radi **"potpunog osvajanja Bosne i Hercegovine"** i **"istrebljenja Srba"**, prije četiri godine iznio i u svojim (piščevim) zapisima 1999-2000, gdje, pored ostalog, navodi: **"Muslimani su se spremali za rat. Muslimanska stranka demokratske akcije je u januaru 1992. godine imala, po sopstvenom priznanju, 98.000 naoružanih pripadnika. A oni su prvi počeli da ubijaju Srbe u Sarajevu, Tuzli, po čitavoj Bosni. I vojnike JNA koji su napuštali Bosnu"** (D. Ćosić, **PIŠČEVI ZAPISI 1999.-2000, VREME ZMIJA, Mali svetski rat protiv Srbije** (u daljem tekstu: **VREME ZMIJA**), *Službeni glasnik*, Beograd, 2008, str. 226).

Od 19. maja 1992. Vojska Jugoslavije, nastavlja srpski Goebbels, "**ne pruža nikakvu pomoć u naoružanju i vojnoj opremi Vojsci Republike Srpske u Bosni i Hercegovini, izuzimajući pružanje humanitarne pomoći, i to u ograničenim količinama, niti ima ikakvog udela u komandovanju Vojskom Republike Srpske u Bosni i Hercegovini**". I "**paravojne formacije**" su, po Ćosiću, van njihove (Savezne republike Jugoslavije) kontrole, te, zbog toga, oni ne mogu odgovarati "**za njihovu delatnost**" (13).

Pripremajući se za izlaganje na Londonskoj konferenciji o Jugoslaviji, gdje je 26. augusta održao govor, sa željom da izloži "**tačne podatke ko je i kada započeo rat u Bosni i Hercegovini**", Ćosić, na osnovu podataka koje mu je dostavio Radovan Karadžić, zapisuje 20. augusta 1992, pored ostalog, da su "**rat u Bosni započeli Hrvati protiv Jugoslavije 25. augusta 1991. godine …**" (16).

"**Islamski fundamentalizam Alije Izetbegovića**", tvrdi Ćosić, "**džihadom hoće od Bosne da stvori prvu islamsku državu u Evropi**" (54). Izetbegović, po Ćosiću, želi da "**stvori islamsku državu, prvu takvu državu u Evropi**" (157). *Islamska deklaracija* Alije Izetbegovića je, piše Ćosić, "**postala ideološka platforma bošnjačkog pokreta za stvaranje prve islamske države u Evropi na fundamentalnim postulatima islamske religije**" (244 i 274). Haris Silajdžić, Ejup Ganić i "**ostala njihova bošnjačka braća**" su, piše Ćosić, "**poveli rat za islamsku Bosnu**". "**Ustaški genocidni nacionalizam Hrvata**" "**ratuje u Bosni**" (53-54 i 270). Republika Hrvatska "**vojskom i oružjem pomaže bosanske Hrvate koji se bore za veliku Hrvatsku i ratuju protiv Srba**" (65).

U svom odgovoru Vijeću Evropske unije, 5. aprila 1993, Ćosić je gospodina Petersona podsjetio "**na istorijske činjenice o razbijanju Jugoslavije i ratu u Bosni, ponavljajući po stoti put da to nije srpska agresija, nego međunacionalni, verski i građanski rat, a da je agresor Hrvatska koja je ušla u Bosnu i rat sa 40.000-50.000 vojnika**" (88) "**da protiv Srba ratuje za veliku Hrvatsku**" (74).

Za početak "**užasnog rata**", "**međunacionalnog, građanskog i verskog rata**", "**svako protiv svakog**", po Ćosićevom "**saznanju i**

uverenju, najveći krivci su Muslimani i Hrvati. Oni su bili protiv Jugoslavije. Oni su odbili konfederalnu državu Bosnu i Hercegovinu, koju bi činile tri nacionalne zajednice, za šta su se zalagali Srbi predvođeni Radovanom Karadžićem" (135).

Muslimani i Hrvati su, izmišlja Ćosić, "**prvi počeli da se naoružavaju i pucaju po Bosni**". Hrvati su, po njemu, "**pokretači osvajačkog rata na bosanskoj teritoriji. Hrvatski Zbor narodne garde - 'zenge', počeli su da ubijaju Srbe i pale srpske kuće, najprije u Hrvatskoj, potom u Bosni i Hercegovini ...**" (135).

"**Ustaše i pristalice Alije Izetbegovića započele su**", piše Dobrica Ćosić, "**rat napadima na kasarne JNA, ubijanjem vojnika koji su se povlačili iz Mostara, Tuzle, Zenice, pa potom ubijanjem Srba 'komšija', redom po selima istočne Bosne ...**" (135-136).

"**Islamski fundamentalista**" Alija Izetbegović je "**izazvao građanski rat u Bosni**" (107), gdje po Ćosiću, "**Muslimani vode 'sveti rat' za islamsku republiku Bosnu, prvu islamsku državu u Evropi**", čija je "**ideološka osnova *Islamska deklaracija* koju je napisao Alija Izetbegović sedamdesetih godina prošlog veka i osnovao organizaciju svojih pristalica**" (161).[7]

Muslimani i Hrvati su, nastavlja Ćosić, organizovali "**nacionalne političke stranke i poveli zajedničku borbu protiv Srba**" (162). Andrićeva "zemlja mržnje" "**brzo je i zaista proključala međunacionalnom i verskom mržnjom podstaknutom muslimanskim i hrvatskim nacionalizmom**". S tim ciljem su se, tvrdi Ćosić, "**Muslimani tajno naoružali, njihova patriotska liga imala je januara 1992. godine oko sto hiljada pušaka, mitraljeza, bacača, a 6. aprila 1992. godine na Baščaršiji muslimanski fanatik ubio je svata, mladoženjinog oca, Nikolu Gardovića, pa su istog dana po Sarajevu i Bosni podignute barikade**",

---

[7] Tezu o formiranju **"islamske države u Evropi", "prve islamske države u Evropi",** Dobrica Ćosić obnavlja i često ponavlja u (svom) "BOSANSKOM RATU". Ta njegova floskula je prisutna i u njegovim drugim "zapisima". Tako, primjera radi, Miodrag Petrović u necenzurisanim razgovorima s Dobricom Ćosićem, pored ostalog, navodi Ćosićevo "saznanje" o tome **kako se srpski narod "najsnažnije suprotstavio islamizaciji Evrope, nemačkom, ruskom i američkom imperijalizmu. Ovom poslednjem, naročito"** (M. Petrović, nav. dj., str. 21).

čime je "**buknuo varvarski, građanski i verski rat. 'Komšije' su izvukle puške i noževe**" (163 i 136).

Ćosić govori o "**istinskoj borbi naroda na život i smrt; borba sva tri naroda i sve tri vere, jer je to bosansko tlo vekovima razdirano etničkom i verskom mržnjom. Pobeda ili smrt je deviza i Srba, i Muslimana i Hrvata**" (197).

U pokušaju da "**istinito tumači**" "Bosanski rat", posebno "**njegovo naglo razbuktavanje i bestijalnu svirepost ispoljavanu u tom ratu**", Ćosić ukazuje na potrebu "**savjesnog**" istraživanja **historijske prošlosti Bosne i Hercegovine**, pri čemu navodi da nema "**nameru da zalazi u dalju prošlost Bosne i Hercegovine**" i imenuje "**sve glavne činioce te velike ljudske i narodne nesreće koja traje nekoliko vekova**". S tim u vezi, on je "**pokušao**" da označi "**samo neke uzroke i činioce Bosanskog rata**", pri čemu, grubo falsifikujući historijske činjenice, polazi od srednjeg vijeka, od onih "**koji se začinju turskom vladavinom – 1461.-1878, kada islam osvaja Bosnu i osvajači nasiljima i nekim privilegijama islamizuju dobar deo srednjevekovnih Srba - pravoslavaca**", preko austrougarske okupacije i pokatoličavanja Srba, genocidnog pokolja Srba u Prvom i Drugom svjetskom ratu, gdje, po njemu, "**nestaje oko milion i dvesta hiljada Srba**", komunističke vlasti i "**titoističke Republike Bosne i Hercegovine**", u "**čijoj su se utrobi razgorevale rezidualne energije međunacionalne i međureligijske netrpeljivosti i mržnje sa nagonima osvete, čekajući uslove za svoju najavu i delovanje**" (234-239).

"**Bosanski rat**" Dobrice Ćosića "**1992.-1995. u novim međunarodnim okolnostima i nekim bitnim motivacijama nastavak je**", tvrdi on, "**u Titovoj Bosni i Hercegovini**" "**politike ćutanja, skrivanja i krivotvorenja istine o Bosni i Hercegovini u Drugom svjetskom ratu**" (236). "**Takvom politikom komunističke vlasti**", halucinira Otac srpske nacije, "**nije se služilo spokojnoj budućnosti naroda BiH. Neuviđanje i nepriznavanje istine o istorijskoj prošlosti naroda BiH, osobito o zbivanjima u Drugom svetskom ratu, možda sadrži i prvi psihološki, moralni i politički činilac velikih laži koje su se splele o karakteru i ciljevima Bosanskog rata**". U "**sagledavanju istorijske istine Bosanskog rata**" Ćosić ukazuje na knjigu zapisa o *Stvaranju Republike Srpske*

Nikole Koljevića, jednog od članova udruženog zločinačkog poduhvata o uništenju Republike Bosne i Hercegovine i genocidu nad Bošnjacima, koja, po njemu, "**pruža saznanja od kapitalnog značaja**", na kojoj bi, vjerovatno, i Joseph Goebbels pozavidio: "**Od zasnivanja Republike Bosne i Hercegovine komunistička vlast učinila je sve da se ustaški zločini Muslimana i Hrvata nad srpskim narodom prikriju propagandom i 'zaborave', pa ih je stavljala u simetrične odnose sa četničkim osvetama nad Muslimanima i Hrvatima. A tu simetrije u istini nije bilo, niti je može biti. U temelje titoističke Republike Bosne i Hercegovine sahranjena je njena istina o Drugom svetskom ratu; šaputanje o toj istini, vlast je smatrala neprijateljskim delovanjem. Srbi komunisti, po Kominterninoj, boljševičkoj ideologiji, nosili su 'praroditeljski greh' za stvaranje 'versajske' Jugoslavije u kojoj su bili 'tlačitelji' drugih nacija. Sa tim ideološkim pečatom na svom identitetu, komunistički funkcioneri - Srbi ponašali su se mazohistički; za Srbe komuniste, Srbi su uvek bili najveći neprijatelji novog poretka i njegovi dežurni krivci. To je bila ideološka dogma, neka vrsta, modernim jezikom rečeno, političke 'korektnosti' u socijalističkoj Jugoslaviji**" (236-237).

U "**bosanskom društvu**" Srbi su, po srpskom Goebbelsu, "**u celini gledano zauzimali inferioran položaj, bez obzira na svoje masovno i herojsko učešće u antifašističkoj i oslobodilačkoj borbi**" (237), što je ordinarna laž. Historijska istina je da su **Srbi bili konstitutivni narod u Republici Hrvatskoj i Republici Bosni i Hercegovini i "apsolutno su vladali Bosnom, dominirali su u vlasti na Kosovu, te je uvek bilo pod kontrolom, a odavde se svaki zahtev za autonomijom tumačio kao separatizam, kao iredentizam**".[8]

Krajnje je manijakalna i zločinačka ocjena Dobrice Ćosića o tome da je "**u kolektivnoj i individualnoj psihi sve tri nacije, tinjala vatra istorijske osvete i čekala svoj vetar**". Iako su, po njemu, "**dokumentovano i hronički gledano Bosanski rat, prvi pokrenuli Muslimani i Hrvati**", taj rat je, tvrdi Ćosić, "**i spontani izraz rezidualne energije samog bosanskohercegovačkog tla, njegove dalje i bliže prošlosti.**

[8] O. Milosavljević, nav. dj., str. 54.

Inicijatori rata - Hrvati i Muslimani” su, po njemu, “**iskoristili imanentnu versku i nacionalnu netrpeljivost i isključivost, odnosno biološku, egzistencijalnu nesigurnost zasnovanu na kolektivnom pamćenju prošlosti.** **U kolektivno svesnom i kolektivno nesvesnom, da se pomognem i Jungom, tinjale su strasti za osvetom potomaka žrtvama i odbrambenih nagona potomaka ubica. Sindrom osvete imao je kolektivni karakter, zasnovan na kolektivnom paćeničkom pamćenju. Svi su se Bosanci i Hercegovci osećali ugroženim od ‘onog drugog’ i kad mrko ne gleda i kad ne preti da će klati. Svako je bio nečija žrtva; skoro sve porodice imale su ubicu ili žrtvu; ili i jedno i drugo. Pokrenut strahom od onog drugog, Bosanskim ratom komandovao je biološki strah; otud i tolika svirepost u tom ratu**” (237).

Neposredni pokretači “Bosanskog rata” su, po Ćosiću, **Muslimani i Hrvati**, “**motivisani ostvarenjem svojih nacionalnih ideologija, što je odredilo i karakter ovog rata kao međunacionalni, verski i građanski rat**” (275).

Ćosić koristi “dnevničke zapise” Nikole Koljevića, koji, skicirajući “**idejno rađanje i hroniku bosanske krize**”, iznosi (Koljević) lažnu tvrdnju da tu krizu “**otvaraju muslimanski intelektualci**: **pisac Alija Isaković tezom da iz državne sintagme ‘Bosna i Hercegovina’ treba da se izbriše Hercegovina**’ i **profesor** ‘**marksist**’ **Muhamed Filipović svojim izuzetno zapaženim tekstom o ‘bosanskom duhu’, po kome je ‘više štete Bosni nanela književnost Ive Andrića, no sve osvajačke horde koje su je gazile**’” (239). Za Nikolu Koljevića, navodi Ćosić, “**islamsko bošnjaštvo je i ideološki pokretač i osnovni činilac Bosanskog rata, a kultura je iskorišćena za njegovu matricu**” (240). S tim u vezi, Koljević izmišlja brojne laži i falsifikate, kao što su, pored ostalog, i sljedeće: “**Planski ga je** /“islamsko bošnjaštvo” – prim. S. Č./ **nagovestilo 1963. godine, po Koljevićevom mišljenju, pokretanje biblioteke ‘Kulturna baština’, koja je stvarala duhovne pretpostavke za rađanje nove muslimanske nacije sa hegemonističkim pretenzijama i revanšističku vladavinu Bosnom i Hercegovinom. Sa dubokim sindromom ugroženosti od same idejne najave obnavljanja bosanske prošlosti, Srbi započinju sa migracijom iz Bosne i Hercegovine. Prvo odlaze intelektualci, umetnici, koji nisu mogli da trpe ideološki teror i**

sarajevsku teskobu, a za njima vlastima sumnjivi Srbi građanskih profesija i seljaci. Od 1961. do 1981. iselilo se iz Bosne u Srbiju oko 250.000 Srba, a u Hrvatsku oko 80.000 Hrvata. Ekonomski razlozi jesu faktor te migracije, ali nisu osnovni; osnovni činilac je osećanje građanske i nacionalne neravnopravnosti srpskog naroda, koju nije mogao da umanji 'nacionalni ključ' u kadrovskoj politici, ni ideološka retorika o 'bratstvu i jedinstvu'. Drugi činilac srpske migracije je nastajanje političke ideologije muslimanstva koje je podstaklo kolektivno sećanje na stravična zbivanja iz prošlosti i Drugog svetskog rata, strah ljudi koji su preživeli ustaške pokolje" (240).

Iznoseći brojne laži i falsifikate o historiji Bosne i Hercegovine u drugoj polovini XX stoljeća, posebno položaju srpskog naroda, te "**muslimansko-hrvatskoj koaliciji Pozderac-Mikulić**", koja je navodno predstavljala "**idejni koren i političku osnovu za sporazum i savezništvo u Bosanskom ratu Alije Izetbegovića i Franje Tuđmana**", "Bosanski rat" će, po Ćosiću, "**biti rat sa trostrukim motivima**" sa "**njegovom totalnom internacionalizacijom izrazito antisrpskom, učiniće rat Srba odbrambeno-oslobodilačkim, a stvaranje Republike Srpske uslovom njihovog opstanka**" (244). Polazeći od te i sličnih lažnih teza, a pozivajući se na "ratne zapise" Nikole Koljevića, srpski Goebbels je došao do zaključka da "Bosanski rat", "**taj po svemu tragičan rat za sva tri bosanska naroda nije bio agresija velikosrpskog nacionalizma, po kome je, po formulacijama optužnica Haškog suda proizašlo 'zločinačko udruživanje za stvaranje Velike Srbije**'". Taj rat su, po njemu, marta 1992. "**skoro istovremeno, usklađeno, prvi započeli Hrvati i Muslimani**", za šta, po Ćosiću, "**postoje egzaktne istorijske činjenice**" (245).

"**Egzaktne istorijske činjenice**" na koje se Ćosić poziva su laži i falsifikati nekih srpskih kvaziistraživača (Alekse Buhe, Milivoja Ivaniševića i dr.), koji negiraju srpske nacističke zločine nad Bošnjacima i, pored ostalog, imaju za cilj da pokažu i "dokažu" kako su "**sve srpske političke i vojne odluke izazvane od Muslimana i Hrvata, bile reakcija na njihove akcije, što nesumnjivo dokazuje da su Srbi vodili odbrambeni i oslobodilački rat**" (249 i 254).

U odgovoru na pitanje "**Ko je izazvao Bosanski rat**?", konstatujući kako su "**pakao drugi**", Ćosić priznaje, što je nevjerovatno, kako **smo**

“**pakao i mi**”, vjerovatno misleći na Srbe. Nakon tog “otkrića”, on konstatuje: “**Svi smo mi i žrtve i zločinci. Takva nas je stvorila Istorija; mi smo jadan, zasvagda pometen i nesrećan narod**” (133), čime je ponovo izjednačio žrtve i zločince, falsifikujući historijske činjenice i izbjegavajući odgovornost za zločin genocida i druge oblike zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava.

Hrvatski političari i generali (Franjo Tuđman, Bobetko, Šušak, Gotovina ...) su, tvrdi Ćosić, “**poveli rat za Hrvatsku do Drine**”. “**Muslimanski generali**” su, nastavlja Ćosić, “**prvi započeli rat, najprije ubijajući vojsku Titove Jugoslavije u povlačenju u Sarajevu, Tuzli, i drugim mestima, a potom za ubistva hiljada Srba civila u Sarajevu i mnoge ratne zločine po Bosni i Hercegovini ...**” (270).

3. O karakteru “Bosanskog rata”

O karakteru oružanog sukoba u Bosni i Hercegovini Dobrica Ćosić govori više puta, s ciljem da pruži “**srpsku istinu**” o “Bosanskom ratu” (8), “**istinu o srpskom pitanju**” (70), o “**bosanskoj stvarnosti**” (69), da “**otkrije istinu o tragičnoj stvarnosti na tlu bivše Jugoslavije**” (70), da “**sagleda celovitiju istinu o Bosanskom ratu**” (231), “**istorijsku istinu o Bosanskom ratu**” (236 i 255), njegovu “**možda**” “**poslednju bitku za istinu o Bosanskom ratu**” (69), njegovu “**odbranu istine, mira i pravde**” (89) i ukaže na “**velike laži koje su se splele o karakteru i ciljevima Bosanskog rata**” (236), na “**epohalne laži o Bosanskom ratu**” (249), “**brutalno falsifikovanje istorije**” (254), na “**laži o srpskoj agresiji na Sloveniju, Hrvatsku, Bosnu i Hercegovinu**” (255), na “**neobjektivne procene karaktera rata u Bosni i Hercegovini**” (21), te “**ospori naopaka uverenja o srpskoj agresiji**” (69) i “**razjasni bosansku tragediju**” (85).

Rat u Bosni i Hercegovini je, po Dobrici Ćosiću, “**verski i međunacionalni rat**” (7); “**najužasniji građanski rat**” (7); “**međuetnički, verski i građanski rat u Bosni**” (10); “**međunacionalni, verski građanski rat u Bosni i Hercegovini**” (13 i 18); “**građanski rat u Bosni i Hercegovini**” (18); “**građanski rat u Bosni i Hercegovini**” (21); “**građanski**

rat u Bosni" (28); "**građanski, međuetnički i verski rat**" (32); "**građanski rat genocidnog karaktera sva tri naroda**" (34); "**verski, civilni i građanski rat**" (68); "**međunacionalni, verski i građanski rat**" (70); "**međunacionalni, građanski i verski rat**" (73); "**građanski rat u Bosni i Hercegovini**" (73); "**međunacionalni i verski rat**" (79); "**građanski rat u Bosni i Hercegovini**" (82); "**to nije srpska agresija, nego međunacionalni, verski i građanski rat**" (88); "**stravični građanski rat u Bosni i Hercegovini**" (90); "**građanski i verski rat**" (97); "**međunacionalni, građanski i verski rat**" (135); "**užasni građanski rat**" (137); "**varvarski, građanski i verski rat**" (163); "**verski rat**" (164); "**građanski i verski rat u Bosni**" (170); "**međunacionalni, građanski i verski rat**" (216); "**međunacionalni rat**" (218); "**verski rat**" (220); "**građanski rat**" (235); "**građanski i međunacionalni rat**" (251); "**međunacionalni i građanski rat**" (252); "**međunacionalni, verski i građanski**" (262); "**građanski rat**" (265); itd., itd.[9]

"**Bosanski rat**", njegov "**početak, njegovi uzroci, karakter i ciljevi**" su, po Ćosiću, praćeni "**krivotvorenjem činjenica**", pri čemu je, kako to on kaže, bio prisutan "**gebelsovski model 'organizovanog laganja' na jugoslovenskom tlu**" (257). Taj model su, po srpskom Goebbelsu (Dobrici Ćosiću), prvi primijenili Slovenci "**u ratu protiv Jugoslovenske narodne armije, pa Hrvati u 'domoljubnom ratu' protiv JNA i srpskog naroda, a sledili su ih Muslimani, da bi istovremeno izum dijaboličnih nacista postao univerzalan za čitavu 'međunarodnu zajednicu' i osnova srbofobije ...**" (257).

Ćosić, također, otvoreno laže, koristeći glagol morati u imperativu ("**mora da se zna**") kako se u Drugom svjetskom ratu "**u BiH, isto-**

[9] U (planiranom osvajačkom) ratu Srbije i **"zaokruženju srpske države"** planirano je, po procjeni SANU, **"samo 80.000" žrtava.** To je dr. Latinki Perović lično izjavio akademik Antonije Isaković (potpredsjednik SANU). S tim u vezi, Perović navodi: **"I negde, to je možda 1990. godina, on me je pozivao i počeo je da mi opisuje političku situaciju u Jugoslaviji. Govorio je da Hrvati neće Jugoslaviju, da Slovenci neće Jugoslaviju, da je to trenutak da Srbija jednom reši svoje pitanje. Ja sam ga slušala i rekla sam: 'Čekaj, vi hoćete rat?' On je klimnuo glavom, i tako, napravio je lice, onako, malo šeretski, i rekao: 'Ali znaš, to neće biti rat u Srbiji, i poginuće samo 80.000 ljudi!' Ja sam pitala: 'Ali, čijih glava? Kojih 80.000 ljudi?' U toku tog razgovora neko je ušao, pozdravila sam se i otišla"** (O. Milosavljević, nav. dj., str. 202-203).

vremeno sa antifašističkim oslobodilačkim ratom, vodio i užasan građanski rat, u kome su partizani surovim revolucionarnim terorom stvarali 'socijalističku Bosnu i Hercegovinu', a četnici im kamom uzvraćali ..." (134). Crnogorski četnici su, po njemu, "**u okolini Foče iz osvete pobili i poklali tri - četiri hiljade Muslimana i popalili im sela**" (134).

"**Bosanski rat**" (1992-1995), po Ćosiću, "**treba i nekim bližim, stvarnim činjenicama tumačiti i rastumačiti**" (134). U iznošenju tih "**stvarnih činjenica**" Ćosić, po uzoru na Goebbelsa, laže, falsifikuje, obmanjuje i vrši reviziju historije (134-135). Tako je, po njemu, "**Titov socijalizam sa 'bratstvom i jedinstvom' samo privremeno utulio bosansku mržnju, ne uspevši, na nesreću sva tri naroda, da stvori trajno podnošljivu, normalnu ljudsku zajednicu**" (134).

U Ćosićevom "**međunacionalnom, verskom i građanskom ratu**" postojale su tri "**zaraćene strane**" (13, 92 i 155), "**tri ratujuće strane**" (31, 32, 173, 231, 255, 262 i 263), podjednako krive i odgovorne za njihova "**zločinačka djelovanja**" (32): "**međusobna ubijanja, etnička čišćenja, logore za civilna lica**" (19); za "**surove ratne zločine**" (255); "**svi su ratovali protiv svih i svi su bežali od svih**" (262 i 263); "**svako protiv svakog**" (135).

"**Bosanski rat**" je, po Ćosiću, i "**genocidni rat**", u kome, po njemu, zločinački djeluju **tri zaraćene strane** (32), "**sva tri naroda**" (34), koja "**stradaju**" ("**stradanje sva tri naroda**" – 75). S tim u vezi, on je iznio tvrdnju da taj genocidni rat ("**..., s neprijateljem, s kojim se vodi genocidni rat**") vode Srbi protiv svojih neprijatelja (str. 87), čime je priznao i potvrdio prirodu zločina u Republici Bosni i Hercegovini, odnosno genocid u Bosni i Hercegovini.

Agresorski srpski rat države Savezne republike Jugoslavije (Srbije i Crne Gore) protiv Republike Bosne i Hercegovine Ćosić kvalifikuje i kao "**oslobodilački rat**", "**oslobodilačku borbu**" (47, 142, 166, 197-199, 218, 220, 235), "**oslobodilački pokret srpskog naroda**" (111), "**odbrambeni i oslobodilački rat**" (172, 249), "**odbrambeno-oslobodilački rat**" (244). Očito je Ćosić primijenio "**gebelsovski model 'organizovanog laganja'**" i kada govori o karakteru oružanog sukoba u Republici Bosni i Hercegovini na kraju XX stoljeća, za čije je planiranje,

pripremanje i izvođenje, kao i ciljeve i rezultate, on jedna od nesumnjivo najodgovornijih ličnosti.[10]

Ćosić uporno negira da je oružani sukob u Republici Bosni i Hercegovini međunarodni oružani sukob, odnosno klasična agresija, osvajački rat za teritorije, zauzimanje Republike Bosne i Hercegovine od strane Savezne republike Jugoslavije (Srbije i Crne Gore). On tvrdi da je Republika Hrvatska izvršila agresiju na Republiku Bosnu i Hercegovinu. Međutim, on ne govori, pa čak i ne spominje *Sporazum Milošević-Tuđman* (26. mart 1991) o podjeli i uništenju države Bosne i Hercegovine i njegovu operacionalizaciju na terenu od strane njihovih kolaboracionista i petokolonaša (Karadžić-Boban), niti priznaje da je i Savezna republika Jugoslavija (Srbija i Crna Gora) planirala, pripremila i izvršila agresiju na Republiku Bosnu i Hercegovinu. S tim u vezi, on tvrdi "**da to nije srpska agresija nego međunacionalni, verski i građanski rat, a da je agresor Hrvatska, koja je ušla u Bosnu i rat sa 40.000 - 50.000 vojnika, itd.**", a srpski narod "**brani goli život i pravo na opstanak**" (88), "**slobodu i demokratsku državu**" (179), dajući "**ogromne žrtve**" (179). Negirajući "**srpsku agresiju**", Ćosić navodi kako on nije "**predsednik i predstavnik naroda agresora i zločinaca**", već je on, po njemu, "**predsednik i predstavnik naroda žrtve, naroda koji je obespravljen i izigran od nemačke Evrope**" (107).

4. Ćosićev zločinački odnos prema Bosni

Bosna i Hercegovina, po Ćosiću, "**nema ni istorijsko, ni etničko utemeljenje**", što navodno "**dokazuje građanski rat genocidnog**

10 **"Gebelsovski model 'organizovanog laganja'"** Ćosić je potvrdio i u svojim zapisima 1999-2000: - **"srpski odbrambeni rat"; - "Mi smo vodili odbrambeni rat i branili svoj narod u Hrvatskoj i Bosni"; - "vodio se odbrambeni rat, branio se srpski narod od ustaško-muslimanskog genocida"; - "Mi nismo vodili osvajačke ratove, mi smo pokušali da zaštitimo Srbe u Hrvatskoj i Bosni od pretećeg i dejstvujućeg genocidnog ustaštva i islamskog fundamentalizma"** (D. Ćosić, **VREME ZMIJA,** str. 226, 232-233 i 235).

karaktera sva tri naroda" (33-34). Stoga Ćosić, kao i Franjo Tuđman,[11] ne vjeruje "**u opstanak države Bosne i Hercegovine**" (33). Bosna i Hercegovina je, po Ćosiću, "**veštačka državna tvorevina, kojoj su komunisti i Tito dali istorijsku egzistenciju**" (34).[12] I Jugoslavija je, po Ćosiću, bila "**zaista 'veštačka tvorevina'. Rođena u krvi, Jugoslavija u krvi i umire**", zapisuje Ćosić 26. aprila 1992, na Vaskrs (8).

Bosna i Hercegovina je, tvrdi Ćosić, "**privremena tvorevina, koju je Nemačka stvorila**", a koja je (Nemačka), pored ostalog, "**razbila Jugoslaviju**" (44). Bosna i Hercegovina je, po Ćosiću, "**nasilna državna tvorevina**" (78).

Ćosić tvrdi kako je Bosna i Hercegovina "**mučenička zemlja, natopljena i nevinom i zločinačkom krvlju**; **njom hukte i ćarlijaju vetrovi mržnje; iza njenih noći čuče zasede i sevaju handžari**; **u njenim danima marširaju vojske ubica i danonoćno cvokoće goloruka raja ...**" (133), a u kojoj žive "**tri zakrvljena naroda**" (71). S tim u vezi, on se poziva na Andrića, koji je Bosnu i Hercegovinu "**nazvao 'zemljom mržnje'**", u kojoj "**velika ljudska i narodna nesreća traje nekoliko vekova**" (98, 234, 239, 242, 254, 262 i 263). "**Ako je Bosna stvarno 'zemlja mržnje', kako je tumačio njen najveći pisac**" (Ivo Andrić), a koju je Ćosić "**smatrao svojom otadžbinom**", on je postavio trajnije otvoreno pitanje: "**ima li granica ta bosanska mržnja**?" (10).

Bosna i Hercegovina, piše Ćosić, "**veštačka, ultimatumima uspostavljena država je inostrana konstrukcija, koja ne uvažava stvarnost, autohtone interese tla i nema nikakvu budućnost**" (126). "**Multi-**

---

[11] Franjo Tuđman je, još šezdesetih godina XX stoljeća, zastupao tezu da je Bosna i Hercegovina komunistička izmišljotina, te da je **"najbolje tu iluziju zatrijeti još u zametku, dok još nije uhvatila korjene".** Tvrdio je kako su **"republičke granice nepravedne, kako je Bosna umjetna Titova tvorevina i kako je trebala pripasti Hrvatskoj"** (S. Čekić, **AGRESIJA NA RE-PUBLIKU BOSNU I HERCEGOVINU – planiranje, priprema, izvođenje,** Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2004, knjiga 2, str. 939).

[12] Neposredno prije nego što je postao predsjednik Savezne republike Jugoslavije Dobrica Ćosić je otvoreno izjavljivao da **"mir u BiH ne može biti sačuvan priznavanjem tih komunističkih postojećih republičkih granica"** ili **"unutrašnjih administrativnih granica"** (Norman Cigar, **GENOCID U BOSNI – POLITIKA ETNIČKOG ČIŠĆENJA,** Bosanski kulturni centar - Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 1998, str. 53).

etnička država Bosna i Hercegovina" je, po Ćosiću, "**neodrživa**" (130). Tu političku floskulu Ćosić ponavlja više puta (214).[13]

Ćosić navodi kako je, prilikom razgovora u Ženevi 8-15. novembra 1992, "**vođenim pod neizbežnim rukovodstvom Sajrusa Vensa, u ime Saveta bezbednosti UN, i lorda Ovena, kao predstavnika Evropske zajednice**", sa Izetbegovićem i Tuđmanom o "**Bosanskom ratu, miru i uređenju Bosne i Hercegovine**", a "**uz učešće Radovana Karadžića, Momčila Krajišnika, Nikole Koljevića i Alekse Buhe**", gdje "**nije postignut nikakav napredak**" (33), u razgovoru sa Tuđmanom u "**četiri oka**" "**izrazio punu saglasnot sa Tuđmanovim stavom**" "**da Bosna i Hercegovina kao država nikada u istoriji nije postojala niti može da postoji**" (str. 37). Tada su se Tuđman i Ćosić dogovorili "**da na toj osnovi**" **utječu** "**na svoje sunarodnike u Bosni: Ćosić na Srbe, Tuđman na Hrvate, i učine ih saveznicima. Bosna je do sada jedino pitanje o kome su se Tuđman i Ćosić saglasili. Ako bi se Karadžić i Boban sporazumeli, Alija bi se našao u teškom položaju**" (37).[14]

---

[13] U *Predlogu za istorijski kompromis na Kosovu,* od 18. maja 1999, u kome konstatuje da su **"Kosovo i Metohija prostor sukobljenih nacionalnih interesa",** koji se **"trajno i pravedno mogu rešiti samo kompromisom",** te da se **"istorijski kompromis i trajno rešenje vekovnih albansko-srpskih sukoba, koji potresaju čitav balkanski prostor, može ostvariti teritorijalnim razgraničenjem Srba i Albanaca i podelom Kosova",** Ćosić iznosi tezu o tome kako je **"sasvim izvesno da posle građanskog i etničkog rata ne može opstati ni multietničko Kosovo".** Kako bi što "kvalitetnije" argumentovao svoju tezu, Ćosić se poziva na iskustvo **"multietničke, dejtonske Bosne i Hercegovine" ("Ako nije mogla da opstane multietnička Titova Jugoslavija, ako nije uspeo eksperiment sa multietničkom dejtonskom Bosnom i Hercegovinom, sasvim je izvesno da posle građanskog i etničkog rata ne može opstati ni multietničko Kosovo"),** pri čemu njegove ocjene o neuspjelom "eksperimentu" s multietničkom Bosnom i Hercegovinom (D. Ćosić, **VREME ZMIJA,** str. 110) nemaju nikakvo utemeljenje. Ustvari, riječ je o velikosrpskom cilju Dobrice Ćosića i njegovih sljedbenika o uništenju države Bosne i Hercegovine.

[14] Dobrica Ćosić je, tvrdi Dragoljub Todorović, bio **"jedan od najvećih i najupornijih zagovornika zamena i podela teritorija i tzv. humanog preseljenja. U vrlo opširnom intervjuu datom Miloradu Vučeliću koji je objavljen u 'Politici' 26. jula 1991. Ćosić kaže:**

'Moguća su planska preseljenja i razmena stanovništva, što je najteže, najbolnije, ali i to je bolje od života u mržnji i međusobnom ubijanju'" (Dragoljub Todorović, **BILANS SRPSKOG TERMIDORA, Mali lični brevijar,** Treći milenijum, Beograd, 2010, str. 126).

U Ženevi se, 30. septembra 1992, Dobrica Ćosić, kao predsjednik Savezne republike Jugoslavije, sastao s predsjednikom Hrvatske Franjom Tuđmanom. Razgovor između njih dvojice je, prema knjizi Slavoljuba Đukića, *"Lovljenje vetra",* **"tekao ovako:**

'Đukić: Prema tvrđenju Franje Tuđmana vas dvojica ste se u Ženevi dogovorili i o 'humanitarnim preseljenjima'. Da li je to tačno?

Ćosić: Jeste, razgovarali smo i o tome. Bili smo saglasni u tome da Bosna i Hercegovina ne može da postoji kao unitarna država, kako je zamišljaju Alija Izetbegović i njegovi štićenici. Razgovarajući o mogućnostima srpsko-hrvatskog kompromisa, Tuđman je ponudio razmenu stanovništva zapadne Slavonije sa stanovništvom hrvatske Posavine koja je u Republici Srpskoj. Ja sam tu ponudu prihvatio, a Vens je odobrio uz formulaciju da se nazove *'humanitarno preselenje',* **i tako izbegne utisak etničkog čišćenja. Onda smo se dogovorili da preseljavanje i razmena kuća i imanja budu dobrovoljni, da države finansijski pomognu taj proces i da se odredi razuman rok. Tuđman je pošao od stanja na terenu, napominjući da u hrvatskoj Posavini ima samo trideset pet hiljada Hrvata i da nije problem da se oni presele u Zapadnu Slavoniju. To preselenje imalo je i ekonomsku podobnost, jer su obe teritorije bogate, plodne. Možda je to preseljenje bilo najviši stupanj naše saglasnosti i spremnosti na izvesne kompromise. Naravno, ja nisam mogao da tu razmenu punopravno zastupam bez stava Radovana Karadžića i vođstva Republike Srpske. Radovan se sa predlogom saglasio bez ikakvih uslovljavanja'"** (Isto, str. 127. O tome, također, vidi: Ž. Papić, **BOSNA I BALKAN,** Sarajevo, 2002, str. 134; S. Čekić, nav. dj., knjiga 1, str. 327-328 i 564, te knjiga 2, str. 939).

U razgovorima i dogovorima u vezi s navedenim projektom zločinačkog karaktera o **"preselenju i razmeni stanovništva", "humanitarnom preselenju",** učestvovao je, pored ostalih, i Slobodan Milošević, predsjednik Republike Srbije. S tim u vezi, on je na sjednici *Saveta za usaglašavanje stavova o državnoj politici* Savezne republike Jugoslavije, 21. januara 1993, izjavio da je **"pitanje Posavine ključno pitanje", "vitalno pitanje za interes srpskog naroda u Bosni i Hercegovini",** o čemu je Savezna republika Jugoslavija pokrenula to pitanje i razgovarala s Vanceom i Owenom. Savezna republika Jugoslavija je, u pregovorima za Ženevu, krajem 1992. i početkom 1993, tvrdi Milošević, **"zamolila da se to uvaži. Oven je rekao 'Shvatio sam poentu, mi na tome radimo'"** (AIIZ, inv. br. 2-4074, STENOGRAFSKE BELEŠKE sa proširene sednice SAVETA ZA USAGLAŠAVANJE STAVOVA O DRŽAVNOJ POLITICI, ODRŽANE 21. JANUARA 1993. GODINE, str. 43). To pitanje Savezna republika Jugoslavija je otvorila **"i sa Tuđmanom u razgovoru"**, u kome su učestvovali Dobrica Ćosić, Slobodan Milošević i Momir Bulatović. Tuđman je, po Miloševiću, **"pokazao vrlo veliko razumevanje da to prihvati"** (Isto).

Radovan Karadžić je na sjednici *Saveta za usaglašavanje stavova o državnoj politici* Savezne republike Jugoslavije, održanoj 21. januara 1993, na kojoj je vođena rasprava u vezi s mirovnim pregovorima za Ženevu, pored ostalog, izjavio kako **"nas mnogo raduje" "sukob između Hrvata i Muslimana",** koji je, po njemu, **"ustvari, autentičan sukob, da i naši, gde mogu, pomognu da se taj sukob produbi"** (Isto, str. 5).

Dobrica Ćosić je u *Borbi* 12. marta 1993, u svojstvu šefa države Savezne republike Jugoslavije, državu Bosnu i Hercegovinu nazvao "**istorijskom nakazom**" ("**Velike sile ultimativno diktiraju srpskom narodu u Bosni i Hercegovini kako da žive tri naroda u državi koja je istorijska nakaza**".[15]

I Tuđman je dijelio njegovo mišljenje "**da je Bosna i Hercegovina država - nakaza koju je stvorio Tito i dao joj državnu egzistenciju**".[16]

5. Ćosićev genocidni odnos prema Bošnjacima

Ćosić negira i Muslimane, odnosno Bošnjake i, s tim u vezi, po ugledu na Josepha Goebbelsa, nacističkog ministra za propagandu, otvoreno laže i falsifikuje historijske činjenice. Tito i Kardelj su, po Ćosiću, "**s bosanskim komunistima 1967. Muslimane proglasili nacijom, a njihovo vođstvo se ujedinilo sa hrvatskim komunistima u muslimansko-hrvatsku koaliciju, koja je politički dominirala Bosnom i Hercegovinom i nacionalno diskriminisala Srbe**" (134-135). Bosnom je, piše Ćosić, "**od sedamdesetih godina gospodarila hrvatsko-muslimanska koalicija Mikulić-Pozderac, koja je Bosnu i Hercegovinu učinila republikom s najmanje slobode ...**" (135 i 243-244), a koja je "**predstavljala idejni koren i političku osnovu za sporazum i savez-**

"Rat" "između Muslimana i Hrvata u srednjoj Bosni, koji postaje sve žešći", u kome je Ćosić 26. aprila 1993. vidio srpski spas **("za naš spas") "možda će"**, tvrdi Ćosić, **"najzad, ubediti Amerikance i Evropsku zajednicu da je multietnička država Bosna i Hercegovina neodrživa"** (D. Ćosić, **BOSANSKI RAT,** str. 130).

[15] Mirko Đorđević, **OD ROMANA DALEKO JE SUNCE DO POMRAČENJA,** *Republika,* Glasilo građanskog samooslobađanja, broj 524-525, internetsko izdanje na: http: //www.republika.co.rs/524-525/09.html.

[16] Mirko Đorđević, SVEDOK SRPSKE STRANE RATA, *Republika,* Glasilo građanskog samooslobađanja, internetsko izdanje na: http: //www. republika.co.rs/522-523/33 html. O hrvatskoj nacionalističkoj ideologiji, te posebno Tuđmanovoj politici i praksi prema Bosni i Hercegovini i Bošnjacima detaljnije vidi: Smail Čekić, nav.dj., 2004, knjiga 2, str. 935-1115.

ništvo u Bosanskom ratu Alije Izetbegovića i Franje Tuđmana", čiji je cilj njihovog "**ratnog savezništva**" "**poraz, potčinjavanje i progon Srba iz Bosne**" (244). Brionskim ustavom iz 1974, kojim je, po Ćosiću, "**u titovini**" izvršena "**dezintegracija srpskog naroda**" (225), "**ozakonjena je država Bosna i Hercegovina s pravom na otcepljenje**" (135), tvrdi Ćosić. "**Muslimanska religiozno-etnička grupacija**" se, piše Ćosić, "**šezdesetih godina, odlukom Saveza komunista**", "**proglasila nacijom**". To će, po njemu, "**isključiti mogućnost da se Bosna i Hercegovina zasnuje kao republika građana**" (214).

"**Zvanično proglašenje muslimanske nacije, prve nacije na planeti kojoj je religija - islam - osnovno određenje, identitet i naziv …**", donijelo je, cinično tvrdi Ćosić, "**krunu tom bosanskom blaženstvu**" ("**Bilo je to vreme u kome se BiH činila uzorno titoizovanom republikom; Bosna i Hercegovina je dugo bila ideološki bastion titoizma; ona se slavila kao uzor 'bratstva i jedinstva' među narodima**" (238).

Polazeći od ocjene kako se "**sve do početka šezdesetih godina**" XX stoljeća "**činilo da je novi, socijalistički poredak sa snažnom industrijalizacijom i pravom prosvetnom revolucijom uglavnom prevazišao mučnu prošlost 'zemlje mržnje'**" i da se "**novi politički poredak u Bosni i Hercegovini do tih šezdesetih godina**" "**činio najstabilnijim u Titovoj Jugoslaviji**", Ćosić tvrdi da je to bio "**privid jedne višeslojne društvene stvarnosti, u čijoj su se utrobi razgorevale rezidualne energije međunacionalne i međureligijske netrpeljivosti i mržnje sa nagonima osvete, čekajući uslove za svoju najavu i delovanje**" (239).

"**Pod Titovim i Kardeljevim patronatom, odlukama Centralnog komiteta Saveza komunista Bosne i Hercegovine 1967. godine na religijskoj osnovi**" je, piše Ćosić, **proglašena** "**prva muslimanska nacija u svetu, motivisana i postepenim, prikrivenim, pa zvaničnim odricanjem Saveza komunista od jugoslovenstva kao integrativne ideologije. Ona je bila omogućena i depresijom dezintegrisanog srpstva i samoobmanjujućom demokratizacijom srpske komunističke birokratije posle političke likvidacije Aleksandra Rankovića kao 'kočnice samoupravljanja', nosioca policizacije društva i zastupnika 'jugoslovenskog centralizma i unitarizma'**" (241).

Tito i Kardelj su, tvrdi Ćosić, "**sa bosanskim komunistima proglašenjem Muslimana za naciju, zasnovali islamsku Bosnu i stvorili od Sarajeva centralni grad svih jugoslovenskih i balkanskih Muslimana**", što je notorna laž.

Govoreći o Muslimanima, Ćosić iznosi brojne laži, među kojima navodimo sljedeće:

- "1941. hiljade i hiljade Muslimana su postale Pavelićeve ustaše, koje su počinile stravične zločine nad Srbima po istočnoj Bosni, Hercegovini, Krajini" (134);[17]

---

[17] Kakvu personalnu politiku prema Bošnjacima je vodila Pavelićeva država – tzv. Nezavisna država Hrvatska **"najbolje se"**, navodi Muhamed Hadžijahić, **"vidi iz statističkih podataka koje su iznijeli predstavnici Muslimana na sastanku u Sarajevu 28. i 29. aprila 1944. g. koji je održan sa predstavnikom vlade dr Nikolom Mandićem. Prema toj statistici, koju Mandić nije mogao osporiti, bilo je do nedavno:**

	katolika	**muslimana**
Ministara	**18**	**2**
Državnih tajnika	**6**	**0**
Glavnih ravnatelja	**11**	**0**
Narodnih zastupnika	**193**	**13**
Viječnika državnog vijeća	**12**	**3**
Viših činovnika drž. vijeća	**10**	**0**
Viših čin. predsjedništva vlade	**6**	**0**
Viših čin. upravnih sudišta	**32**	**0**
Računski dvor	**30**	**0**
Ministarstvo spoljnih poslova	**48**	**0**
Poslanici na strani	**7**	**0**
Konzuli i zastupnici	**6**	**0**
Viši čin. poslanstva i konzulata	**33**	**0**
Glavno ravnatelj. za rad i sigurnost	**20**	**0**
Kotarski predstojnici	**112**	**13**
Upravitelji ispostava	**5**	**0**
Glavno ravnateljstvo za javni rad	**39**	**0**
Glavno ravnateljstvo za zdravstvo	**21**	**0**
Udružba	**20**	**1**
Velikih župana	**10**	**3**
Podžupana	**16**	**6**
Viši činovnici žup. red. oblasti	**121**	**11**
Viši činov. ministar. pravosuđa	**27**	**2**
Viši činov. državne riznice	**159**	**2**
Viši činov. riznice uprave i straže	**168**	**14**

- "**1943. preko dvadeset hiljada Muslimana dobrovoljno se prijavilo u Handžar diviziju**[18] **da ratuje za Hitlerovu Nemačku i da je oko četrdeset hiljada Muslimana ratovalo u Hitlerovim armijama**" (134);

- "**na strani nacističke Nemačke … ratovalo je oko sto hiljada bosanskih Muslimana u raznim formacijama, a hiljade i hiljade Muslimana bilo je u domobranskoj i ustaškoj vojsci Hrvatske, koja je izvršila stravične genocide osobito u Hercegovini, Krajini, Kozari, Lici, Baniji, Kordunu, Semberiji, istočnoj Bosni …**" (238).

6. Srpski ratni ciljevi

Dobrica Ćosić je podržavao Radovana Karadžića "**u borbi za srpsku republiku u Bosni**" (34 i 191),[19] iako su se "**ozbiljno**" razlikovali "**u**

Državna banka	**32**	**1**
Ministarstvo prosvjete	**13**	**1**
Ministarstvo nar. gospodarstva	**208**	**3**
Krugovalnih ravnatelja	**7**	**0**
Krugovalnih namještenika	**462**	**0**

(M. Hadžijahić **POSEBNOST BOSNE I HERCEGOVINE I STRADANJA MUSLIMANA: Rukopis dostavljen savezničkim snagama 1944,** Kulturno društvo Muslimana "Preporod", Centar za bosanskomuslimanske studije, Sarajevo, 1991, str. 39-40).

[18] O historiji 13. SS divizije "Handžar", posebno, kako to tvrdi dr. Vladimir Geiger, o zabludama, iskrivljavanjima i neistinama, vidi: Zija Sulejmanpašić, **13. SS DIVIZIJA "HANDŽAR": ISTINE I LAŽI,** Kulturno društvo Bošnjaka Hrvatske Preporod, Zagreb, 2000.

[19] Dobrica Ćosić, piše Dragoljub Todorović, "**u svojoj kući okuplja srpske intelektualce iz Hrvatske i Bosne, a i pobunjeni kosovski Srbi su prve kontakte sa njim uspostavili i u njemu nalazili najveću podršku. Zajednički biograf Miloševića i Ćosića Slavoljub Đukić u knjizi** *'Između slave i anateme'* **opisuje taj rad Dobrice Ćosića sa Srbima iz Hrvatske i Bosne:**

'Radovan Karadžić je najbliže sarađivao sa Ćosićem u vreme formiranja Srpske demokratske stranke u Bosni. Skoro svakog dana, posle ponoći, a to je vreme normalno za telefonske pozive u Ćosićevoj kući, sa njim se savetovao u donošenju delikatnih odluka. Ćosić ga je ubedio da prihvati položaj predsednika stranke, jer je Karadžić predlagao Nenada Kecmanovića. U vreme parlamentarnih izbora u Bosni,

Dobrica se angažovao u prikupljanju finansijskih sredstava za Srpsku demokratsku stranku. On je, najzad, povezao Miloševića sa dvojicom lidera, Karadžićem iz Bosne i Jovanom Raškovićem iz Krajine. Vlast je u rukama Miloševića, ali se o budućnosti srpskog naroda raspravljalo u domu vodećeg opozicionara' /misli se na Dobricu Ćosića – primedba D. T./" (D. Todorović, nav. dj., str. 119-120; S. Čekić, nav. dj., knjiga 1, str. 200).

Na osnovu citiranog teksta S. Đukića Todorović zaključuje kako se **"vidi ko je konkretno i direktno podbunjivao i organizovao Srbe iz Bosne za rat protiv svojih komšija Hrvata i Bošnjaka i gde se raspravljalo o budućnosti srpskog naroda"** (D. Todorović, nav. dj., str. 120).

Ćosić se, po ocjeni Dragoljuba Todorovića, **"apsolutno i bez ikakvih rezervi stavio na stranu vlasti, koju u tom periodu vrše SPS i Slobodan Milošević. Za takav angažman Ćosić je nagrađen mestom Predsednika Savezne Republike Jugoslavije, na koje je izabran u junu 1992, pa tako i oficijelno postaje Vrhovni komandant vojske koja velikim delom svojih resursa i potencijala u Bosni vodi rat za srpstvo i Srbiju"** (Isto, str. 122).

Na skupu Srpske demokratske stranke u beogradskom Centru Sava, početkom novembra 1990, Ćosić je pozdravio skup riječima: **"Ovaj trenutak je istorijski: ostvaruje se oslobodilačko i demokratsko jedinstvo srpskog naroda u težnji za novom državom i novim društvenim poretkom. U Beogradu su među nama, svojima, predstavnici Srpske demokratske stranke Bosne i Hercegovine koja označava početak duhovnog i političkog preporoda srpskog naroda u Bosni i Hercegovini, dojučerašnje raje Titovih vezira"** (Isto).

I navedenim govorom Ćosić, navodi Todorović, **"još jednom formuliše i precizira svoje ratne ciljeve u Bosni i Hercegovini koji su obelodanjeni u Memorandumu SANU"** (Isto).

Dobrica Ćosić je, po Todoroviću, **"Karadžića izmislio, stvorio, promovisao, podstrekavao, pomagao i podržavao u svim njegovim aktivnostima i akcijama i sa njim bio u najprisnijem, najprijateljskijem i najpoverljivijem mogućem odnosu sve vreme rata u Bosni. U najmanju ruku je čudno da Karadžić, kao krivac broj jedan za rat u Bosni, odgovara pred Tribunalom u Hagu, a da se njegov promoter i najveći autoritet, savetodavac, mentor, guru i Vrhovni komandant Ćosić slobodno šeta, drži govore na komemorativnim skupovima, piše uvodnike, protestna pisma protiv privatizacije 'Prosvete' i 'Večernjih novosti', promoviše Zbornik tekstova iz rada 'Odbora za odbranu slobode mišljenja i izražavanja', piše tekstove za priredbe povodom jubileja Vojne akademije, drži uvodnu reč u SANU, na skupu povodom stogodišnjice rođenja Meše Selimovića.**

Samo ilustracije radi, navodimo još neke primere, pored već navedenih, o povezanosti Ćosića i Karadžića. Slavoljub Đukić u knjizi *'Između slave i anateme'* **o odnosima Ćosić – Karadžić piše:**

'Dok je srpski predsednik /Slobodan Milošević, primedba D. T./ prihvatio Karadžića kao 'nužno zlo', Ćosić je sačuvao prisne odnose sa predsednikom bosanskih Srba još iz vremena kada je on sebi krčio put nacionalnog vođe... Po Ćosićevom mišljenju Karadžić je najdarovitiji srpski političar'.

važnim pitanjima strategije i taktike", "**za srpsku državu preko Drine**", čijim će formiranjem "**Srbi ostvariti svoja nacionalna i građanska prava**". To je, po Ćosiću, "**veliki istorijski događaj. Drina im više neće biti 'krvava međa'**" (34).[20]

U istoj knjizi Đukić navodi Ćosićevu izjavu o Karadžiću, koju je zabeležio nakon što je Ćosić smenjen sa funkcije predsednika Republike jula 1993.:

'Mislim da je on imao najimpresivniji razvoj od mladih političara. Komunikativan, lukavo uporan, koncentrisan na glavni cilj, maštovit u kombinacijama, uspevao je da istraje u svojim gledištima, a istovremeno sebe ne dovede u položaj čoveka s kojim nema šta da se razgovara'" (Isto, str. 122-123).

Dobrica Ćosić je i u razgovoru s Radovanom Karadžićem, iz druge polovine 1991, otvoreno iznio i ukazao na historijski značaj srpskog velikodržavnog projekta o **"ujedinjenju Srba",** u čemu su, pored ostalog, očigledne pripreme za genocid i druge oblike zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava u Republici Bosni i Hercegovini:

"D. Ć. (Dobrica Ćosić) – **Vi ste, vi, stvarno da upotrebim tu kategoriju, vaša politika je egzistencijalna. Vi dovršavate jedan istorijski proces.**

R. K. (Radovan Karadžić) – **Da, da.**

D. Ć. – **Jugoslovenstvo ima 2 tadeja, ima ujedinjenje južnih Slovena i ima ujedinjenje Srba. Ujedinjenje južnih Slovena je istorijski propalo, ali ujedinjenje Srba nije, sada se istorijski dovršava ili gubi.**

R. K. – **Da, ali prirodno je što polazi od onih koji su najviše ugroženi.**

D. Ć. – **Jeste, i koji su ugroženi i na kraju krajeva to je od Karađorđa naša ideologija. Ta vaša taktika, vaša strategija, ja ne znam što bi bilo da niste vi onakvi kakvi jeste"** (S. Čekić, nav. dj., knjiga 1, str. 211).

Dobrica Ćosić je osamdesetih i devedesetih godina XX stoljeća djelovao u više pravaca, od zalaganja za donošenje novog Ustava, usmjeravanja srpskih akcija na Kosovu, pripremanja kampanje o ugroženosti srpskog naroda, posebno u Bosni i Hercegovini, gdje su Srbe navodno ugrožavali Muslimani, otvaranja prostora za plasiranje *Memoranduma* SANU, do zastupanja teze o **"neminovnom raspadu Jugoslavije",** čime je bio duboko privržen projektu razaranja i rušenja Jugoslavije (SFRJ) i formiranju srpske države, koja bi ujedinila sve Srbe (Detaljnije o tome vidi: S. Čekić, nav. dj., knjiga 1, str. 196-200, 215 i dr.).

[20] I patrijarh Pavle je, zapisuje Ćosić 4. decembra 1994, **održavao "čestu i tesnu vezu sa Karadžićem"** (191). O ulozi i odgovornosti patrijarha Pavla i Srpske pravoslavne crkve za srpske zločine u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini i na Kosovu Dragoljub Todorović piše kako je patrijarh Pavle **"na samom početku rata u Hrvatskoj pisao lordu Karingtonu predsedavajućem na Konferenciji o Jugoslaviji, da Srbi i Hrvati ne mogu zajedno da žive. Poznato je da je kriminalac i masovni ubica Željko Ražnatović-Arkan rekao: Moj vrhovni komandant je patrijarh Pavle, od čega se on nije ogradio. Arkan je sa svojim naoružanim ljudima ulazio u pravoslavne manastire i u Patrijaršiju. Patrijarh Pavle nikad nije osudio zločine koje su srpske oružane**

Negirajući masovne zločine nad Bošnjacima, posebno srpske koncentracione logore u Republici Bosni i Hercegovini (“**nepostojeće ‘nacističke logore**”, “**koje su smislile i čije su slike montirale njihove** /po Ćosiću – Sjedinjene Američke Države – prim. S. Č./ **televizije i novinari**” – 14),[21] za koje ih (Srbe) Evropa i Amerika, piše Ćosić, “**duhovno**

---

formacije počinile u Hrvatskoj, Bosni i na Kosovu. Takođe se nije oglasio kada su rušene džamije i drugi verski objekti Muslimana u Bosni, među kojima i istorijski spomenici upisani na listu spomenika svetske baštine, čuvene džamije Aladže (sagrađena 1549) u Foči i Ferhadija (sagrađena 1579) u Banjaluci. Neke džamije su preuređene u pravoslavne crkve, kao ona u selu Divič kod Zvornika. Pojedini episkopi i sveštenici Srpske pravoslavne crkve (SPC) blagosiljali su ratne zločince pre ili posle izvršenih zločina. Patrijarh Pavle je lično potpisivao peticije u korist Radovana Karadžića optuženog za genocid pred Haškim tribunalom. Tokom rata na prostoru bivše Jugoslavije SPC-i je zbog uloge u tom ratu pretilo izbacivanje iz Svetskog saveza crkava. Možda su zbog toga na sahranu patrijarha Pavla od 14 pravoslavih patrijarha u svetu došla samo dvojica” (D. Todorović, nav. dj., str. 154).

[21] Dobrica Ćosić u (svom) “BOSANSKOM RATU” negira i srpske koncentracione logore (logore smrti) i “etničko čišćenje”, odnosno genocid nad Bošnjacima u Republici Bosni i Hercegovini, što mu je bilo dobro poznato, posebno imajući u vidu činjenicu da su najteži i najmasovniji zločini izvršeni u vrijeme kada je on bio predsjednik Savezne republike Jugoslavije, predsjednik Vrhovnog saveta odbrane (Savezne republike Jugoslavije) i predsjednik Saveta za usaglašavanje stavova o državnoj politici. Na tim najvišim državnim organima vođena je rasprava i iznošeni podaci o zločinima protiv čovječnosti i međunarodnog prava. Tako je, primjera radi, na sjednici *Saveta za usaglašavanje stavova o državnoj politici,* 11. augusta 1992, bilo govora o koncentracionim logorima i “etničkom čišćenju”, **“medijskoj bombi o koncentracionim logorima”** (AIIZ, inv. br. 2-4070, STENOGRAFSKE BELEŠKE sa sednice SAVETA ZA USAGLAŠAVANJE STAVOVA O DRŽAVNOJ POLITICI, ODRŽANE 11. AUGUSTA 1992. GODINE, str. 57-58, 98-99, 136, 142, 159, 170). S tim u vezi, tada je Slobodan Milošević rekao: **“Nemojmo da budemo naivni i da verujemo da oni ne znaju šta je stvarno stanje ovde, ... da ne znaju da nemamo logore....”** (Isto, str. 65).

Svjesni činjenice da svijet zna **“stvarno stanje”** u Republici Bosni i Hercegovini i činjenicu da je politika i praksa genocida **“smišljena, rukovođena i izvođena od strane Vlade Srbije”** (Isto, str. 99), kako su to rukovodstvu Savezne republike Jugoslavije **“drsko rekli”** John Major (Britanski premijer) i Douglas Hogg (pomoćnik ministra vanjskih poslova) - (Isto), državno (političko i vojno) rukovodstvo Savezne republike Jugoslavije, na čelu s Dobricom Ćosićem, tada je smišljalo taktiku kako da obmane međunarodnu zajednicu u vezi sa saznanjem o koncentracionim logorima. Tako je Momir Bulatović (predsjednik Predsjedništva Republike Crne Gore), pored ostalog, rekao: **“Mi sada moramo da pokažemo da smo došli do nekog tajnog dokumenta, da ga gurnemo u javnost, da svi o njemu pričamo i da pokažemo da je ovo samo smišljeno da nas bombarduju i uništе, a neka se pravdaju da to nije tako”** (Isto, str. 144).

i moralno poništavaju: varvarizuju nas. Optužuju nas za etničko čišćenje i silovanje šezdeset hiljada Muslimanki, za mučenje i izgladnjivanje 'jadnih Muslimana' u koncentracionim logorima … A sve te zločine vrše Hrvati i Muslimani, koji su proglašeni srpskim žrtvama", Ćosić navodi kako su Srbi opet "**sa svojim nacionalnim ciljevima sami u ovome svetu**", kao što su, po "Dobrici", bili "**u XIX veku**", kada su "**započeli oslobodilačku borbu**" (46).

U vrijeme razgovora i dogovora u vezi sa prihvatanjem i/ili neprihvatanjem Vance-Owenovog mirovnog plana (marta 1993) Ćosić zapisuje kako nema "**pravo da izda Srbe**", da nije "**sklon napuštanju Srba u Bosni i Hercegovini**" i naglašava da, "**kao pisac** *Vremena smrti* i *Vremena zla*", treba ostati ("**treba da ostanem**") "**veran vekovnom srpskom idealu**: **nacionalnom i državnom ujedinjenju srpskog naroda, ali i opstanku i slobodi srpskog naroda preko Drine i Save**" (66).

Ćosić u više navrata nastoji prikriti nacistički projekt, genocidnog karaktera - formiranje "Velike Srbije" – "**vekovni srpski ideal: nacionalno i državno ujedinjenje srpskog naroda**". S tim u vezi, on tvrdi da "**uporno nastojanje Srba iz Bosne da sačuvaju teritorijalnu vezu sa Srbijom ne znači političku težnju za stvaranjem 'velike Srbije', što im se pripisuje**", već se, po njemu, radi "**o odbrani puta kojim su u Drugom svetskom ratu Srbi iz Hrvatske i Bosne od ustaškog genocida bežali u Srbiju**" (76).

Vladislav Jovanović (bivši savezni ministar za inostrane poslove), na sjednici Saveta za usaglašavanje stavova o državnoj politici 21. januara 1993, potvrdio je postojanje srpskih koncentracionih logora. S tim u vezi, on je predložio kako bi delegacija kolaboracionističke i paradržavne tvorevine Republike Srpske trebalo **"da učini jedan humanitarni gest, možda malo spektakularnije prirode, da na taj način još više proširimo polje simpatija međunarodne javnosti za našu stvar, u vezi sa razmenom zatvorenika, zatvaranjem svih logora, itd."** (AIIZ, inv. br. 2-4074, STENOGRAFSKE BELEŠKE sa proširene sednice SAVEZA ZA USAGLAŠAVANJE STAVOVA O DRŽAVNOJ POLITICI, ODRŽANE 21. JANUARA 1993. GODINE, str. 68). Na to je Radovan Karadžić odgovorio: **"Što se tiče razmjene, vrlo rado; ali, više ne smijemo jednostrano puštanje; jer nećemo moći da 'otkupimo' Srbe. Sada je Kušner izvukao jedva 28 Srba iz Sarajeva, za šta smo mi dali 33 Muslimana, čime smo i mi priznali da jedan Srbin vredi 1,2 Muslimana.**

Mi na tim stvarima dobijamo simpatije koje traju dva sata; to se zaboravi. Moramo sada ponovo da hapsimo da bi mogli razmjenjivati" (Isto, str. 68-69).

Ćosić negira srpski velikodržavni projekt „Velike Srbije”, za koga tvrdi da je navodno riječ o fantomu Austro-Ugarske, čime su, po njemu, Evropa i Amerika opsjednuti, a “**koji se danas tretira kao srpski nacionalizam**” (124). “**Ideološku floskulu**” “**velikosrpstva**” je, navodi Ćosić, “**od Austrougarske prihvatila Kominterna, a kojom se danas kao neposrednim argumentom protiv srpskih nacionalnih prava služe Hrvati, Muslimani i njihovi zaštitnici u Evropi i Americi ...**” (124).

Ćosić otvoreno laže u iskazu kako “**nikada ozbiljan političar u ovoj zemlji nije definisao nacionalni cilj stvaranje ‘velike Srbije**’”. Iznoseći i tu laž, a “zaboravljajući” svoju vlastitu aktivnost na tom projektu (od *Memoranduma* SANU, srpskog *Mein Kampfa* – “**ideološke osnove ‘zločinačkog udruživanja’ srpskog političkog vođstva za osnivanje ‘Velike Srbije**’” – (256), političke i finansijske pomoći Srpskoj demokratskoj stranci, do pružanja savjeta i podrške Radovanu Karadžiću), Ćosić vješto prikriva postojanje tog nacističkog projekta tvrdnjom kako Srbima “**nikako nije cilj stvaranje ‘velike Srbije**’”, već “**da se srpskom narodu, koji je ostao bez svog prava na samoopredeljenje, obezbede osnovna nacionalna i ljudska prava**” (147 i 162). Govoreći o “**velikoj Srbiji**”, Ćosić uporno tvrdi da je to “**jedna sintagma koja se rodila u fazi nacionalne romantike, kakvu su u svom državotvorstvu iskazivali narodi koji su bili razjedinjeni na Balkanu i u Evropi, pa su takvu sintagmu upotrebljavali i neki srpski nacionalisti. Austrougarska je 1908. godine, u danima aneksije Bosne i Hercegovine, tu ‘veliku Srbiju’ proglasila svojom i evropskom opasnošću …**”. Taj, po njemu, “**austrougarski fantom je danas osnovni argument protiv srpskog naroda u evropskoj i američkoj politici**”. S tim u vezi, on ponovo laže kako nikada nije vjerovao, “**iz mnogo razloga istorijskih, nacionalnih i drugih, u mogućnost zasnivanja ‘velike Srbije**’”, jer je njegovo shvatanje “**državnosti i nacionalne ideologije srpskog naroda sasvim drugačije**” (147). Tu laž Ćosić je iznio i 18. aprila 1993, u razgovoru s Adamom Mihnjikom, bivšim poljskim disidentom i Ćosićevim istomišljenikom “**u borbi protiv staljinizma**”, na večeri u Beogradu, gdje su prisustvovali i njegovi prijatelji: Ljubomir Tadić, Svetozar Stojanović (specijalni savjetnik predsjednika Savezne republike Jugoslavije, tj. Ćosića, 1992-1993) i Miodrag Perišić. Tada je Mihnjik od Ćosića tražio da **prekine** “**rat po svaku cenu**”, da se **ratom ne bori** “**ni za kakve**

nacionalne ciljeve", da se javno odrekne "**Velike Srbije**" i **osudi** "**srpske zločine**". Umjesto toga, Ćosić je ponovo iznio najgrublje laži: "'**A kako da se odreknem velike Srbije, kad ona nije moj politički cilj? Mi, Adame, ne želimo nikakvu veliku Srbiju; mi želimo samo prava koja imaju svi narodi koji su činili Jugoslaviju. Ništa više. Pred kim da kleknem, Adame? Pred proustašom i šovinistom Franjom Tuđmanom i islamskim fundamentalistom Alijom Izetbegovićem, koji je izazvao građanski rat u Bosni? Ja nisam predsednik i predstavnik naroda agresora i zločinaca; ja sam predsednik i predstavnik naroda žrtve, naroda koji je obespravljen i izigran od nemačke Evrope. Znam bolje od tebe greške i zločine koje su Srbi počinili u osveti. Osudio sam ih, i osuđujem ih. Ti zločini mene ne užasavaju manje nego tebe… Znaš li ti šta radi Tuđmanova vojska po Hrvatskoj i Bosni?**'

'**Znam, ali ti treba da budeš iznad svega toga i da klekneš kao Vili Brant.**'

'**Tražiš da priznam poraz. Srbi u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini ne priznaju poraz. Ja nemam pravo da u njihovo ime priznam poraz. Ja nemam pravo da u njihovo ime priznam poraz, jer u tom slučaju ne bih ni mogao da obavljam ovu dužnost. Ogromna većina srpskog naroda je protiv takve kapitulacije. Doživljava je kao nepravdu i pristajanje na ropstvo. Tako je i ja doživljavam. Moram da se borim za prava svog naroda sve dok postoje izgledi da se ta prava odbrane. A ja verujem da još uvek postoje neki izgledi. Nisu veliki, ali moram da se borim....**'" (107).

Savezna republika Jugoslavija je, piše Ćosić, "**svoju političku sudbinu povezala s političkom sudbinom srpskog naroda u Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj**", sprovodeći politiku **"rešavanja srpskog nacionalnog pitanja kao državnog pitanja**" (110-111).

Srpski narod u Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj je, navodi Ćosić, "**posle razbijanja Jugoslavije, uporan da stvori svoju državu i ujedini se sa Srbijom, po svaku cenu …**" (127). "**A mi odavde** /tj. iz Srbije, iz Beograda - prim S. Č./ **nastojimo da evolucijom, uvažavajući međunarodne prilike, izuzetno nepovoljne po Srbe, korak po korak, rešavamo srpsko životno pitanje**" (127). S tim u vezi, on piše kako je Srbija u XIX i XX stoljeću, posebno u Prvom i Drugom svjetskom

ratu, postigla značajne pobjede "**u borbi za oslobođenje i ujedinjenje čitavog srpskog naroda**" (128). On je izražavao veliko "**poštovanje i divljenje srpskim vođama u Bosni zbog njihove upornosti i herojstva koje postaje antičko**: **Srbi ponovo ne priznaju 'božansku granicu' svojih moći ...**" (128). On je izražavao "**divljenje i zahvalnost srpskom narodu Bosne i Hercegovine za njegovo herojstvo, za njegovu odista paćeničku i pobedničku borbu za stvar slobode, dostojanstva i opstanka srpskog naroda**". Savezna republika Jugoslavija je od početka njihove borbe bila s njima i ona će, po Ćosiću, ostati s njima do njihove "**konačne pobede**" (138 i 166).

Srbi, tvrdi Ćosić, "**dva veka**" imaju "**jedan isti cilj, a to je borba za oslobođenje i ujedinjenje srpskog naroda. Ovo je sedmi rat koji se vodi za ostvarenje tog cilja**" (138). Srpska intelektualna i politička elita, na čelu sa Dobricom Ćosićem, smatrala je da devedesetih godina XX stoljeća postoje uslovi (unutrašnji i međunarodni, posebno međunarodna politička situacija) za realizaciju navedenog fašističkog projekta genocidnog karaktera. Dobrica Ćosić je smatrao da Srbi trebaju iskoristiti treći veliki događaj u XX stoljeću (propast komunizma u Evropi), kako bi konačno riješili srpsko nacionalno i državno pitanje – **uspostavljanje jedinstvene srpske države na Balkanu**.[22] Tada je, po Ćosiću, "**u ovom veku**" **postojala** "**treća prilika**" / prve dvije su Prvi i Drugi svjetski rat – prim. S. Č./ ("**Evo treće prilike u ovom veku**") "**da se stvori jedna nova država i da srpski narod ponovo dođe do zajedničkog krova i pretpostavki za zajednički život, ...**" (139). U tom stoljeću Srbi su, navodi Ćosić, ostvarili "**veliku istorijsku pobedu**" (139).

Ukazujući na srpske ratne ciljeve - **konačno formiranje jedinstvene srpske države na Balkanu**, Dobrica Ćosić otvoreno i jasno utvrđuje i određuje granice te (srpske) države: "**Tu gde živi narod, gde postoji srpska kuća i srpska njiva, gde se govori srpskim jezikom, tu će biti srpska država**" (141). Riječ je o projektu "**nacionalnog i državnog ujedinjenja srpskog naroda**" (271), "**stvaranja države srpskog naroda**", "**jake srpske države na Balkanu**" (272).

---

[22] D. Todorović, nav. dj., str. 117-118 i 155.

Cilj Srba je, po Ćosiću, “**da se ujedine i stvore jedinstvenu srpsku državu**”, pošto im “**dva veka**” “**evropske sile onemogućuju ujedinjenje**” (164). Riječ je, po njemu, o rješavanju “**srpskog nacionalnog i državnog pitanja**” (“**nacionalnom i državnom cilju**” - 186), **politici** “**državnog ujedinjenja Srba**” (184) i **ratu** “**za jedinstvenu srpsku državu**” (182), “**ratu Srba za svoju državu**” (194, 215, 216), “**ratu za ujedinjenje i stvaranje svoje države**” (166), “**oslobodilačkom ratu u Bosni i Hercegovini**” (199, 212, 214, 215, 216 i 220), “**oslobodilačkom pokretu srpskog naroda u Bosni**” (111), “**oslobodilačkoj borbi srpskog naroda**” (142 i 166), “**državnom ujedinjenju srpskog naroda**” (221), “**borbi za oslobođenje i ujedinjenje srpskog naroda**” (140 i 142), **borbi “za ujedinjenje Srba u jednu državu**” (165), “**srpskom oslobodilačkom pokretu**” (215),[23] “**o odbrani same egzistencije srpskog naroda**” (231-232), “**nacionalnom i državnom ujedinjenju srpskog naroda**” (271). Srpski narod, tvrdi Ćosić, vodi “**dva veka oslobodilačke borbe, ustanke i ratove za ujedinjenje i stvaranje svoje države**” (166). On je “**ubeđen**” da srpska “**hrabrost i moralna snaga imaju svetsko-istorijski značaj**”. Stoga je on (11. aprila 1994) vjerovao u (srpsku) “**konačnu istorijsku pobedu, koja će se moralno realizovati u 21. veku**” (170), kada će “**srpski narod ostvariti svoje ciljeve**” (179).[24]

---

[23] Dobrica Ćosić je i na sjednici S*aveta za usaglašavanje stavova o državnoj politici* (Savezne republike Jugoslavije), održanoj 21. januara 1993, u svojstvu predsjednika Savezne republike Jugoslavije i predsjednika tog savjeta, pored ostalog, ukazao na značaj **“oslobodilačkog pokreta Srba u Bosni”.** S tim u vezi, on je odao priznanje svojim saradnicima - članovima udruženog zločinačkog poduhvata (Radovanu Karadžiću i njegovoj zločinačkoj družini): **“Razume se, možemo da budemo srećni što imamo ljude na čelu oslobodilačkog pokreta u Bosni i Hercegovini, koji su imali toliku moralnu i političku snagu da zadobiju poverenje koje imaju”** (AIIZ, inv. br. 2-4074, STENOGRAFSKE BELEŠKE sa proširene sednice SAVETA ZA USAGLAŠAVANJE STAVOVA O DRŽAVNOJ POLITICI, ODRŽANOJ 21. JANUARA 1993. GODINE, str. 71).

[24] Navedene ciljeve – **“stvaranje jedinstvene nacionalne države” (“težnja za stvaranje jedinstvene srpske države”) i “rat za jedinstvenu srpsku državu”** - Ćosić je otvoreno iznio i priznao i u *Piščevim zapisima 1999.-2000.* S tim u vezi, on tvrdi kako je devedesetih godina XX stoljeća **“izneo skicu nacionalne strategije”** za **“rat za jedinstvenu srpsku državu”.** Riječ je, kako on tvrdi, o **“težnji za stvaranje jedinstvene srpske države”,** koju je Dobrica Ćosić zastupao **“podržavajući Srbe u Hrvatskoj i Bosni”** (D. Ćosić, **VREME ZMIJA**, str. 29, 30, 218 i dr.).

"**Ustanak Srba u Bosni i Hercegovini, njihov oslobodilački rat**" je, po Ćosiću, "**samosvojna i autonomna pojava sa tradicionalnim, jasnim i neizmenjivim ciljem da se ujedine sa Srbijom …**" (197-198), što je u suprotnosti s društvenim i historijskim činjenicama i društvenim i historijskim procesima tendencija formiranja "**jedinstvene srpske države**".

"**Oslobođenje**" srpskog naroda, po Ćosiću, "**nije nikad**" odvajano "**od ujedinjenja i stvaranja jedinstvene države. Na takvom životnom i nacionalnom cilju, temeljilo se i srpsko jugoslovenstvo koje je u 20. veku činilo osnovni sadržaj srpske nacionalne ideologije**" (216).

Srbi su, po Nikoli Koljeviću, čije ocjene prenosi Dobrica Ćosić, iz njihovog razgovora u Ćosićevoj kući, 17. decembra 1995, pet dana nakon Koljevićevog povratka iz Pariza, dobili "**državu Republiku Srpsku**", "**bez Sarajeva**" – "**nismo uzaludno ratovali**", ali su "**skupo platili prvu srpsku državu preko Drine**" (224 i 232). To je, po Dobrici Ćosiću, "**epohalan događaj**". "**Stvaranje Republike Srpske**", je, tvrdi Ćosić, "**u istoriji srpskog naroda posle 1878. i ujedinjenja Vojvodine i Crne Gore sa Srbijom**", "**najznačajniji događaj**" (224).

"**Ogromnim žrtvama stvorena je Republika Srpska**" - "**prva srpska država preko Drine**". To je, tvrdi Ćosić, "**velika, istorijska pobeda**" (271).[25]

Procjenjujući 3. aprila 1999. **"sadašnje stanje",** Ćosić je, pored ostalog, konstatovao: **"2. Srbi i dalje treba i moraju da teže stvaraju jedinstvene nacionalne države"; "4. Republika Srpska mora svim sredstvima da se bori da sačuva svoju dejtonsku osnovu... i intenzivno raditi na ujedinjenju sa Srbijom: ekonomskom, kulturnom, institucionalnom..."** (Isto, str. 30).

Više od šest mjeseci kasnije (28. oktobra 1999) Ćosić tvrdi da je **"bila pogrešna težnja za stvaranje jedinstvene srpske države",** što je i on, po njegovom kazivanju (**"do 1992."**), **"zastupao podržavajući Srbe u Hrvatskoj i Bosni ..."** (Isto, str. 218).

[25] Nakon što je Radovan Karadžić uhapšen i izručen u Hag (21. jula 2008), Ćosić je 1. novembra 2008, kao **"veliki podržavalac i podstrekač Radovana Karadžića i bosanskih Srba"** (D. Todorović, nav. dj., str. 105), u *Politici* objavio jedan tekst, u kome je veličao i branio Radovana Karadžića, navodeći da nije riječ o ratnom zločincu, i ukazao na srpske ratne ciljeve u Bosni, gdje je, po njemu, ostvarena **"jedna velika istorijska pobeda ... prva srpska država preko Drine": "'Da ne poredimo Aliju Izetbegovića i Franju Tuđmana sa Radovanom Karadžićem, jer oni su neuporedivi po ljudskim, moralnim i duhovnim vrednostima i političkim ciljevima. Radovan Karadžić je jaka politička ličnost sa velikim zaslugama u borbi za ljudska i nacionalna prava srpskog**

I pored te “**velike, istorijske pobede**”, Ćosić zaključuje kako su Srbi izgubili sve ratove “**u dvadesetom veku. Ostalo nam je pravo na samoironične paradokse**”. S tim u vezi, Ćosić se poziva na velike srpske “pobede” i otvoreno laže, izmišlja i falsifikuje historijske činjenice: “**Pobedili smo Tursku carevinu da bi bila stvorena Makedonija, nacija koja nam je preotela kulturne spomenike i umetničke vrednosti iz Dušanove i Milutinove države; pobedili smo Austrougarsku da bi bila stvorena Slovenija i Hrvatska, koja će nas, svoje oslobodioce, osvetnički poraziti na kraju veka; prvi smo na Balkanu poveli antifašistički rat i revoluciju, da bi nastala nova Jugoslavija i u njoj antisrpska Bosna i Hercegovina sa muslimanskom nacijom koja nam je u svetu za decenije nagrdila ljudski lik, oglašavajući nas zbog bombardovanja Sarajeva i zločina u Srebrenici - narodom sotonom i ubicom**” (219-220). Očigledno je da u tim svojim lažima Ćosić nije mogao prikriti mržnju prema Muslimanima, iskazujući je u formi tvrdnje o “**antisrpskoj Bosni i Hercegovini sa muslimanskom nacijom**”, koja je, po njemu, odgovorna što im je “**u svetu za decenije nagrdila ljudski lik**”, **oglašavajući ih** “**zbog bombardovanja Sarajeva i zločina u Srebrenici – narodom sotonom i ubicom**” (220), dakle, okrivljujući žrtvu genocida – Bošnjake za “patološku” predstavu o Srbima “**u svetu**”, čime je indirektno priznao vlastitu krivicu i vlastitu odgovornost.

---

naroda, on zaslužuje pravedan sud Istorije i poštovanje svog naroda koje ima od početka borbe za Republiku Srpsku, a nikako ponižavanje, progon, hapšenje i Haški sud. On nije ratni zločinac; on je politički vođa naroda Republike Srpske.

… imamo i jednu veliku, istorijsku pobedu: ogromnim žrtvama stvorena je Republika Srpska; ponavljam: prva srpska država preko Drine koja mora postati demokratska, pravna, civilizovana. Njen **najznačajniji tvorac je Radovan Karadžić’”** (D. Todorović, nav. dj., str. 124).

Navedenim “Ćosićevim rečima”, tvrdi Dragoljub Todorović, “nije potreban nikakav komentar, sem zaprepašćenja nad stepenom ignorancije i drskosti sa kojom jedan čovek može da govori o ratnom vođi i ratu u kome je stradalo preko 100.000 ljudi” (Isto).

7. Ćosićevo viđenje zločina

Svoje zapise o "Bosanskom ratu" Ćosić započinje 16. aprila 1992, tvrdnjom kako "**iz Bosne stižu zastrašujuće vesti: počeo je rat između Muslimana i Srba. Započeli su ga muslimanski, sarajevski razbojnici, ubijajući Srbe 'četnike' ... Duž Drine masovni pokolji Srba. Gore srpska sela ...**" (7).

Srbi su, nastavlja Ćosić, "**samo u dvadesetom veku preživeli tri genocida**", te da su "**i danas izloženi genocidnom teroru u Hrvatskoj i genocidu od strane fanatizovanih Muslimana u Bosni i Hercegovini**" (73). Polazeći od ocjene da se nad Srbima u Republici Hrvatskoj i Republici Bosni i Hercegovini vrši genocid, Ćosić je "**s tugom i zabrinutošću**", saopćio "**da u sadašnjem međunacionalnom, građanskom i verskom ratu i srpski ekstremisti u Bosni vrše osvete i zločine nad Muslimanima**", koji "**užasavaju ogromnu većinu srpskog naroda**" (73). S tim u vezi, on, pored ostalog, piše da "**Vlada Savezne republike Jugo-slavije i naša javnost odlučno osuđuju zločine, etnička čišćenja i držanje talaca, granatiranje gradova, posebno Sarajeva, razaranje sela, industrijskih objekata, komunikacija, crkava i kulturnih spo-menika**" (75).

Srbi su, tvrdi Ćosić, zločine "**počinili u osveti**" (107), "**vršeći krvave osvete**" (127). Ćosić uporno **negira zločine nad Bošnjacima**. "**Muslimansko rukovodstvo**" je, piše Ćosić na osnovu informacije Uprave bezbednosti Vojske Jugoslavije (20. aprila 1993), "**na diplomatskom i propagandnom planu**" "**fabrikovalo laži o navodnim srpskim zločinima nad nedužnim civilnim stanovništvom, pri čemu se posebno manipuliše Srebrenicom, Žepom i Goraždom, kako bi se sprečio njihov potpuni vojnički poraz ...**" (121).

Ćosić ponavlja ocjenu o srpskom iskustvu "**dva ustaško-muslimanska genocida 1941.-1945. i 1991.-1993.**" (127).

Muslimani su, piše Ćosić, "**započeli 'čišćenje' Bijeljine od Srba**", nakon čega je "**Arkan sa svojim gardistima upao u Bijeljinu i pobio Muslimane**" (135). Muslimani su, po njemu, u "**Tuzli ubili oko 350 vojnika JNA, koji su u kamionima napuštali grad**", a "**u Sarajevu**

ubili 28 vojnika i dve medicinske sestre u koloni JNA koja je napuštala Sarajevo" (135).

"**Pristalice**" Alije Izetbegovića su, po Ćosiću, "**klale svoje 'komšije' Srbe, sekirama im odsecali glave, pekli ih na ražnju kao brave, silovali devojčice pred očevima, odsecali šake staricama, činili zverstva**" (136). To je Ćosiću, po njegovom kazivanju, potvrdio general Mladić, koji mu je "**pokazivao fotografije masakriranih Srba ...**" (136).

"**Takvim zločinima Muslimani su**", po Ćosiću, "**izazvali surovo osvetništvo Srba. Srbi su na zločine odgovorili zločinima. Osvetama i za ustaške zločine u Drugom svetskom ratu. Na progone Srba iz Mostara, zapadne Hercegovine, Zenice i centralne Bosne, Srbi su odgovorili progonom Muslimana iz istočne Bosne**; **na progon Srba iz zapadne Hercegovine i bosanskih gradova i sela koji su vršili Hrvati, Srbi su uzvratili progonom Hrvata iz Posavine …**" (136, 242, 247).

Na osnovu navedenih i drugih falsifikata o **srpskim zločinima iz osvete i u osveti**, a prikrivajući istinu, Ćosić dolazi do "genijalnog" otkrića kako se "**u Bosni i Hercegovini zbiva trostruko etničko čišćenje**: **Muslimani gone Srbe i Hrvate**; **Srbi gone Muslimane i Hrvate**; **Hrvati gone Srbe i Muslimane ...**". Ta Ćosićeva "**užasna istina je toliko očigledna da je statistika ubijenih danas od drugorazrednog značaja. Ko je veće zločine počinio, možda će utvrditi mir, ako je mir moguć u toj zemlji posle totalnog rata**. **Sve tri nacionalnosti zatrovane su šovinističkom i verskom mržnjom**" (107 i 136).

U iznošenju "činjenica" o zločinima nad Srbima Ćosić, pored ostalog, navodi kako je "**samo u Sarajevu, gdje je Silajdžić sa svojom vladom i verskom braćom stolovao za vreme rata do sada izbrojano blizu sedam hiljada ubijenih Srba, a vjeruje se da broj ubijenih Srba prelazi deset hiljada**" (270). Ova Ćosićeva "saznanja" su na ivici fantastike ili je možda u pravu ukoliko govori o broju poginulih boraca Vojske Jugoslavije koji su izgubili živote napadajući Sarajevo i vršeći genocid nad civilnim stanovništvom.

U Sarajevu je, "**pod neposrednom Silajdžićevom komandom, u njegovom prestonom Sarajevu**", izmišlja Ćosić, "**postojalo oko 125 logora za Srbe, a na teritoriji kojom su vladali Izetbegović, Silajdžić**

sa svojim generalima i verskom braćom, postojalo je oko 336 logora za Srbe" (270). U tom smislu, nastavlja Ćosić, "**Hrvatske logore**" **ne zbraja** ("**ne zbrajam**"), "**a bilo ih je na stotine, po surovosti ravnim muslimanskim**" (270).

U vrijeme kada su jedinice Vojske Jugoslavije, na osnovu Ukaza predsjednika Savezne republike Jugoslavije i predsjednika *Vrhovnog saveta odbrane* (Dobrice Ćosića), vodile ofanzivna borbena dejstva u istočnoj Bosni i vršile genocid nad civilima Bošnjacima (decembar 1992 - mart 1993), pri čemu su i oficiri Vojske Jugoslavije u Skelanima učestvovali i u klanju djece, što, pored ostalog, potvrđuju i dokumenta Vojske Jugoslavije, čiji je on vrhovni komandant,[26] Dobrica Ćosić 30. decembra

---

[26] AIIZ, inv. br. 2-3110, Komanda lpbr/Lake pješadijske brigade – prim. S. Č./ Bratunac, str. pov. br. 2-1942/24, 24. januar 1993 - GŠ/Glavnom štabu – prim. S. Č./ VRS i K-di DK/Komandi Drinskog korpusa-prim. S. Č./; Isto, inv. br. 2-3497, Komanda UK/Užičkog korpusa – prim. S. Č./, str. pov. br. 171-05/1, 25. januar 1993. godine – OG/Operativnoj grupi – prim. S. Č./Drina i Komandi Drinskog korpusa VRS, *Razmena podataka;* Isto, inv. br. 2-3498, Komanda Užičkog korpusa, str. pov. br. 172-07/2, 26. januar 1993 - Glavnom štabu Vojske Republike Srpske, Komandi Drinskog korpusa i OC GŠ VJ/Operativnom centru Generalštaba Vojske Jugoslavije - prim. S. Č./; ICTY, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM, **TUŽILAC PROTIV SLOBODANA MILOŠEVIĆA,** *ODLUKA PO PRIJEDLOGU ZA DONOŠENJE OSLOBAĐAJUĆE PRESUDE,* 16. JUNI 2004, paragraf 263; ∴ MILOŠEVIĆU DOKAZAN GENOCID U BOSNI: MEĐU-PRESUDA HAŠKOG TRIBUNALA OD 16. JUNA 2004, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2007, str. 152-153; ICTY, Predmet br. IT-02-54-T, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM, **TUŽILAC PROTIV SLOBODANA MILOŠEVIĆA,** *DRUGI PRETPRETRESNI PODNESAK TUŽILAŠTVA (OPTUŽNICE U VEZI SA HRVATSKOM I BOSNOM I HERCEGOVINOM*), Hag, 31. maj 2002, paragrafi 408-415.

U paragrafu 263 *Odluke po prijedlogu za donošenje oslobađajuće presude* u procesu protiv Slobodana Miloševića se, pored ostalog, navodi: **"Jedne noći u januaru 1993. godine neposredno prije nego što su ljudi (oko 300 njih iz 72. brigade)** /Vojske Jugoslavije – prim. S. Č./ **prešli preko granice u Bosnu, promijenili su uniforme i zamijenili oznake VJ-a simbolima VRS-a koje su im dali njihovi pretpostavljeni. Pošto su prešli granicu, sastali su se s pripadnicima 63. padobranske brigade iz Niša i napali Skelane** /opština Srebrenica – prim. S. Č./. **Napad je počeo otvaranjem vatre iz ručnih raketnih bacača i paljenjem plastova sijena, kako bi se ljudi** /tj. Bošnjaci – prim. S. Č./ **uspaničili i napustili svoje domove. Kada su ljudi zaista napustili svoje kuće, vojnici su otvorili vatru iz automatskog oružja i bacali ručne bombe. Naoružani ljudi i civili koji su pokušavali pobjeći dočekani su vatrom iz puškomitraljeza. Kada je otpor oslabio, vojnici su ušli dublje u selo i prije ulaska u kuće bacali su u njih ručne**

1992, pored ostalog, iznosi sljedeće laži: "**Muslimanska ofanziva u Bosni ugrožava hidrocentralu na Drini. Granatiranjem naše teritorije, Muslimani me primoravaju da vršim dužnost i vrhovnog komandanta Vojske Jugoslavije**" (38). Dvije sedmice kasnije, 16. januara 1992, Dobrica ponovo, u svojstvu predsjednika Savezne republike Jugoslavije, vrhovnog komandanta Vojske Jugoslavije, te predsjednika *Vrhovnog saveta odbrane* i *Saveta za usaglašavanje stavova o državnoj politici*, otvoreno laže: "**obaveštavaju me da su Muslimani minobacačima bombardovali Bajinu Baštu i Perućac. Oko Skelana se vode žestoke borbe. Muslimani ubijaju redom, pale srpska sela, proteruju Srbe preko Drine. Bije se bitka za Drinu. To je etničko čišćenje Srba. Velike žrtve na obema stranama**" (42).

Zaista, neviđeno, sramno, žalosno, začuđujuće - da li je moguće da čovjek koji posjeduje razum može tako lagati, izmišljati, falsifikovati? Očigledno je da, nažalost, može. To može Dobrica Ćosić i njegovi saradnici na srpskom velikodržavnom projektu, genocidnog karaktera. Dva dana kasnije (18. januara 1993) Ćosić obavještava svoju klijentelu kako je "**pre dva dana muslimanski garnizon iz Srebrenice, kojim komanduje neki zlikovac Naser Orić, bivši oficir JNA** /ni to nije tačno - prim. S. Č./ **ubio je i masakrirao u Skelanima više od pedeset civila**" (43).[27]

---

bombe da bi bili sigurni da se tamo niko ne krije. Djecu u selu pobio je jedini vojnik koji je bio spreman to uraditi – poručnik Zolotić (zvani Zombi) iz 72. brigade" (ICTY, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM, **TUŽILAC PROTIV SLOBODANA MILOŠEVIĆA,** *ODLUKA PO PRIJEDLOGU ZA DONOŠENJE OSLOBAĐAJUĆE PRESUDE,* 16. JUNI 2004, paragraf 263; ∴ **MILOŠEVIĆU DOKAZAN GENOCID U BOSNI: MEĐUPRESUDA HAŠKOG TRIBUNALA OD 16. JUNA 2004,** Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2007, str. 152-153).

[27] Za sve vrijeme agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu i genocida nad Bošnjacima, posebno na području srednjeg Podrinja, političko i vojno rukovodstvo Savezne republike Jugoslavije (Srbije i Crne Gore) vršilo je kontinuiranu propagandu o napadima "muslimanskih snaga" na srpska sela i masovnim zločinima nad Srbima, iako činjenice govore o genocidu nad Bošnjacima. Komisija Vlade Republike Srpske za istraživanje događaja u i oko Srebrenice od 10. do 19. jula 1995. evidentirala je **13.569** žrtava, koje se odnose na period 1992-1995. **"za šire srebreničko područje"** (VLADA REPUBLIKE SRPSKE, **KOMISIJA ZA ISTRAŽIVANJE DOGAĐAJA U I OKO SREBRENICE OD 10. DO 19. JULA 1995,** *DODATAK IZVJEŠTAJU OD 11. JUNA 2004. O DOGAĐAJIMA U I OKO SREBRENICE OD 10. DO 19. JULA 1995,* Banja Luka, 15. oktobar 2004).

Ćosić je 11-12. marta 1995. boravio u Višegradu, “**s one strane Drine**”, gdje je, povodom pedesetogodišnjice objavljivanja romana “Na Drini ćuprija” i dvadesetogodišnjice smrti Ive Andrića, pored njega, i akademikâ Milorada Ekmečića i Ljubomira Tadića (“**najboljih ljudi**” Ćosićeve generacije), po Ćosiću bilo, “šezdesetak srpskih književnika”. O toj posjeti Miodrag Petrović, na osnovu necenzurisanih razgovora sa Ćosićem, piše na stranama 55-76 knjige “SUSRETI SA DOBRICOM ĆOSIĆEM” (Zograf, Niš, 2000). U vezi sa zločinima na području Višegrada Ćosić tvrdi kako su “**sve kuće**, **od graničnog prelaza do Višegrada**” “**uništene topovskim granatama. Sve. Razvaljenih zidova, bez krova, spaljene**”, “**do temelja**” (str. 57 i 74-75). U Višegradu je tada, po njemu, “**sve mrtvo, jer nema ljudi, samo je Rzav, koji teče s leve strane, živa prisutnost …, svugde naokolo divljina korova i zapuštenost**” (str. 57). Tada je (sredinom marta 1993) u Višegradu bilo oko 11.000 Srba, a Bošnjaka nije bilo - “**nijednog**” (str. 75).

Sve bošnjačke kuće u Višegradu je, po Dobrici Ćosiću, **porušio** “**Užički korpus**”, jer su se tu, kako je to Ćosić objašnjavao C. Vanceu, “**muslimani uklinili i da je to njihovo uklinjavanje nadomak granica Srbije bila njihova potajna i svesno vođena politika**” (str. 75). Govoreći o tome, Ćosić tvrdi da je **Užički korpus** on “**poslao na borbene zadatke**”, prilikom čega su ubijeni brojni Bošnjaci i izvršeni i drugi oblici zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava. “**Posle, kada su mi javljali o žrtvama, san me nikako nije hteo**”, tvrdi Ćosić (str. 76).

O navedenoj posjeti Višegradu Ćosić piše dvanaest godina kasnije i u knjizi “**BOSANSKI RAT**”. Naime, u Zapisima predsjednika Savezne republike Jugoslavije, odnosno “BOSANSKOM RATU”, Ćosić 13. marta 1995. opisuje događaje od 11. i 12. marta 1993. u Višegradu, pri čemu je posebno naglasio masovne zločine koje su Bošnjaci (po njemu Muslimani) izvršili nad Srbima (“**…, krenuli protiv Srba, ubijajući i paleći sve redom …**”). Ti zločini Bošnjaka nad Srbima su, po Ćosiću, trajali sve “**dok nisu stigli arkanovci i vojnici Užičkog korpusa …**” (195-196).

Ćosić govori o Naseru Oriću kao zlikovcu, pri čemu svjesno i namjerno “zaboravlja” činjenicu da je u procesu protiv Orića ICTY utvrdio da Orić nije izvršio zločine, koje mu i u ovom slučaju pripisuje Dobrica Ćosić (ICTY, PRED ŽALBENIM VIJEĆEM TUŽILAC PROTIV NASERA ORIĆA, **PRESUDA,** 3. juli 2008).

U “**Bosanskom ratu**” Ćosić iznosi potresno svjedočenje o teškim zločinima na području Višegrada, ne imenujući izvršioce: “**A čim pređosmo granicu** /11. marta 1995. - prim. S. Č./, **ugledasmo spaljene i porušene kuće**; **selo Dobrun - sve su kuće srušene i spaljene. Nigde stoke, ni psa, ni svrake**; **polja se pretvaraju u ledine. Pustoš nas onemljuje. Ćutimo i zgranuto gledamo prizor** ‘**etničkog čišćenja**’” (195-196). Očigledno je riječ o genocidu nad Bošnjacima. Međutim, Ćosić je svjesno izbjegao da navede nad kojim narodom je izvršen taj zločin.

Završavajući svoje kazivanje o masovnim zločinima na području Višegrada, Ćosić konstatuje da su “**Muslimani odmah po proglašenju nezavisne Bosne i Hercegovine, 6. aprila 1992. godine, krenuli protiv Srba, ubijajući i paleći sve redom ...**”, čime je pružio odgovor na pitanje ko je izvršilac teških zločina na području Višegrada, o kojima on iznosi dokaze.

Da bi prikrio srpski genocid nad Bošnjacima na području Višegrada, Ćosić tvrdi kako su “**ti Muslimani**, ‘**dojučerašnje komšije**’, **osvetno proterani iz svojih kuća**”, čime je na najgrublji način falsifikovao historijske činjenice i pronašao opravdanje za izvršeni genocid Savezne republike Jugoslavije (Srbije i Crne Gore) i njihovih (bosanskohercegovačkih) kolaboracionista nad Bošnjacima. I pored namjernog i svjesnog manipulisanja historijskim činjenicama, Ćosić nije mogao prikriti historijsku istinu kako su “**sve do Višegrada srušene muslimanske kuće. I u Višegradu su srušene kuće muslimanskih vođa**” (Isto).

U svom kazivanju o događajima u Višegradu (11-12. marta 1995) Ćosić je u “BOSANSKOM RATU”, navodeći činjenicu kako su “**arkanovci i vojnici Užičkog korpusa stigli da organizuju Srbe za otpor i rat za oslobođenje i Republiku Srpsku**” (196), krajnje otvoreno potvrdio srpske ratne ciljeve. Međutim, Ćosić je u “BOSANSKOM RATU” vješto izbjegao da navede zločine koje je nad Bošnjacima, po njegovoj naredbi, izvršio Užički korpus, koje je opširno iznio u “necenzurisanim razgovorima” s Miodragom Petrovićem.[28]

Nameće se pitanje zašto je Ćosić (svoja) navedena kazivanja s M. Petrovićem isključio iz “BOSANSKOG RATA”.

[28] M. Petrović, nav. dj., str. 55-76.

Knjigu “SUSRETI SA DOBRICOM ĆOSIĆEM”, autora Miodraga Petrovića (prijatelj Dobrice Ćosića), objavio je Despot Despotović 2000. godine u tiražu od 500 primjeraka. Kada je knjiga objavljena, Petrović je poslao Ćosiću knjigu da je vidi, a sutradan je Ćosić pozvao Despotovića da hitno dođe (iz Niša) njemu u Beograd. U Ćosićevoj kući na Dedinju, čitao mu je (Ćosić) dijelove iz knjige i tražio od Despotovića da knjigu uništi, da je ne pusti u prodaju, “**jer će ga ta knjiga direktno odvesti u Hag**”. Despotović je ispoštovao Ćosićev zahtjev i knjigu nije pustio na tržište, “jer knjiga sadrži, ne samo njegova dela vezana za Hag, već i mišljenje o Andriću, Paviću, Crnjanskom, političarima tadašnjeg doba, kao i mišljenje njegove supruge o mnogim stvarima”. Despotović je sačuvao desetak primjeraka knjige i, zahvaljujući Dragoljubu Todoroviću, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu posjeduje jedan primjerak.

Nepuna dva mjeseca kasnije, 6. maja 1993, Ćosić je, nakon posjete Palama, 5. maja u vezi s raspravom (na tzv. Narodnoj skupštini Republike Srpske) o Vance-Owenovom planu za Bosnu i Hercegovinu, na sljedeći način i s “nevjericom” iznio dokaze o zločinima genocida u Podrinju: “**Sklopio sam oči i zagledao se u spaljena muslimanska i srpska sela uz Drinu … Zašto su Srbi spalili i porušili muslimanska sela i nekud prognali preživele**? **Zašto su Muslimani spalili i porušili srpska sela i nekud prognali nepoklane Srbe?**” (133). Na taj način je Dobrica Ćosić, u stilu srpskog Goebbelsa, falsifikujući historijske činjenice i relativizirajući zločin genocida nad Bošnjacima u Podrinju, proglasio žrtve genocida (Bošnjake, po njemu Muslimane) zločincima, izjednačavajući ih sa Srbima zločincima, onim Srbima koji su izvršili genocid nad Bošnjacima.

Izjednačavanjem žrtava i zločinaca, pri čemu je kod Ćosića proradio kvazimoral i kvazihumanizam, on sa “**zabrinutošću**” postavlja više pitanja: “**Za koga se ‘oslobađaju’ spaljena i pusta sela**? **Ko će posle rata da živi na mrtvoj zemlji**? **Kakvo se društvo može zasnovati na opštem razbojništvu, kakva država može stajati na klanici i zgarištima Bosanskog rata**?” (133).

Ćosić je 5. maja 1993 (“**u pet ujutro, pod zaštitom vojske i policije, u blindiranim mercedesima**”) sa svojim saradnicima sjurio s Jahorine i Romanije u Podrinje, **projurivši “kroz popaljena i granatirana**

sela, u kojima nismo videli ni ovcu, ni kokoš, ni psa lutalicu … Stravičan prizor srpskog oslobađanja Podrinja" (137). Ovim je Ćosić otvoreno, javno i jasno priznao srpski genocid nad Bošnjacima u Podrinju. Međutim, on ne bi imao lidersku ideološku poziciju kad ne bi lagao, izmišljao, falsifikovao, obmanjivao, manipulisao …, te je tako srpski genocid nad Bošnjacima Podrinja ("**srpsko oslobođenje Podrinja**") komparirao i identifikovao sa sličnim zločinima od strane Bošnjaka i Hrvata nad Srbima, konstatujući da je: "**takva pustoš i na muslimanskim i hrvatskim 'oslobođenim' teritorijama …**" (137), što predstavlja nesumnjivi apsolutni falsifikat.

Ćosić negira, pored ostalog, pisanje *New York Timesa* "**da su Srbi ubijali muslimansku decu pred majkama, a srpska bestijalnost je dokazivana užasom da su Srbi prisilili nekog muslimanskog starca da jede džigericu unuka**" (226).[29] U svom negiranju genocida nad Bošnjacima, izvršenog u svim okupiranim mjestima i gradovima u opsadi[30],

---

[29] ICTY, IT-95-18-I, THE PROSECUTOR V. RADOVAN KARADŽIĆ, RATKO MLADIĆ, REVIEW OF THE INDICTMENT, *Decision of 16 November 1995;* ∴ **ZLOČINI NAD BOŠNJACIMA U SREBRENICI ZA VRIJEME AGRESIJE NA REPUBLIKU BOSNU I HERCEGOVINU 1991.-1995,** Zbornik radova sa Međunarodnog naučnog skupa, održanog u Sarajevu, 12. jula 1997, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 1998, str. 451-458. U *ODLUCI* sudskog Vijeća (ICTY-a) *O POTVRDI OPTUŽNICE PROTIV RADOVANA KARADŽIĆA I RATKA MLADIĆA,* od 16. novembra 1995. se, pored ostalog, navodi: **"Nakon što je Srebrenica pala poslije opsade srpskih snaga jula 1995. izgleda da je počinjen istinski užasan masakr nad muslimanskim stanovništvom. Tužilac je dostavio dokazni materijal koji opisuje scene nezamislivog divljaštva: na hiljade muškaraca je pogubljeno i pokopano u masovne grobnice, a na stotine njih živi su zakopani, muškarci i žene su sakaćeni i klani, djeca ubijana naočigled majki, djeda natjeran da pojede džigericu sopstvenog unuka. Ovo su zaista scene iz pakla, napisane na najmračnijim stranicama ljudske historije"** (Isto).

[30] Na sjednici *Saveta za usaglašavanje stavova o državnoj politici* (Savezna republika Jugoslavija), održanoj 18. augusta 1992, najviši predstavnici političke i vojne vlasti Savezne republike Jugoslavije, u razgovoru o **Platformi za učešće delegacije Savezne republike Jugoslavije na konferenciji o Jugoslaviji** u Londonu, iznijeli su nedvosmislene dokaze o izvršenom genocidu nad Bošnjacima i time potvrdili njegovo nesumnjivo postojanje. Tako je Milan Panić (predsjednik Savezne vlade), pored ostalog, izjavio: **"Mislim da je naš suštinski problem rat u Bosni. To je suštinski problem ove Konferencije .... Biće tu pitanja, recimo, da li učestvujemo u Bosni kao participanti – da, da li razgovaramo stalno sa Karadžićem – da, da li ga kritikujemo – da, da li im šaljemo pomoć**

– da. Mi moramo da znamo šta je istina, a to je istina i zbog toga su sankcije. U stvari mi ništa ne radimo da sklonimo sankcije, čak i ja radim sa Karadžićem, što su oni osudili. Mi finansijski pomažemo Karadžića, a to sam rekao da nećemo da radimo... ” (AIIZ, inv. br. 2-4071, STENOGRAFSKE BELEŠKE sa sednice SAVETA ZA USAGLAŠAVANJE STAVOVA O DRŽAVNOJ POLITICI, ODRŽANE 18. AUGUSTA 1992. GODINE, str. 15).

"Problem je", po Paniću, **"da smo mi optuženi za rat u Bosni, da mi pomažemo taj rat u Bosni, da smo ostavili oružje tamo da se oni bore; pomažemo finansijski Karadžića. Mi smo ovde pričali o etničkom čišćenju..."** (Isto, str. 16).

Govoreći o **"etničkom čišćenju", "problemu koji je nastao za ovu državu",** Milan Panić je obavijestio političko i vojno rukovodstvo Savezne republike Jugoslavije da je tada (18. augusta 1992 – **"danas posle podne") "etničko čišćenje počelo: 15 hiljada Muslimana iz Sanskog Mosta, kojima je dato 8 sati da se odsele i da pređu 20 km do Jajca da bi bili sa Muslimanima. To je stiglo iz Ujedinjenih nacija. Oni me pitaju i kažu da to zaustavim".** Na to je general Života Panić (načelnik Generalštaba Vojske Jugoslavije) rekao kako je mnogo više kilometara od Sanskog Mosta do Jajca **("Dvadeset kilometara? Mnogo je više")**, na što je Milan Panić izjavio: **"To nije važno – fakt je da dolazi iz Ujedinjenih nacija i da mi pomažemo etničko čišćenje, da gađamo avione**/Srbi su na britanski transportni avion u humanitarnoj misiji prilikom polijetanja sa Sarajevskog aerodroma ispalili dva projektila – prim. S. Č./. **Da li gađamo, ili ne – to više nije važno. Šta mi kažemo – nije važno. Važno je šta ceo svet misli. Govorim vam o tragediji. Pre su rekli da Milošević pomaže Karadžića, a sada ja da pomažem"** (Isto, str. 15-16 i 18).

U nastavku svog izlaganja Milan Panić je, pored ostalog, naglasio važnost diskusije **"- da li može da se zaustavi rat, da napravimo poziciju takvu da ne pomažemo etničko čišćenje i da ne finansiramo rat Srba u Bosni. To je fundamentalno pitanje na koje odgovaramo svakom predsedniku svake države..."** (Isto, str. 18).

Slobodan Milošević je, pored ostalog, negirao **"ratnu pomoć Srbima u Bosni",** pri čemu je, ipak, priznao kako **"nikako ne možemo da prihvatimo da ih ostavimo bez pomoći",** pri čemu je izjavio: **"to nije ratna pomoć, to je humanitarna – hrana, odelo, novac. Ali, njih ne možemo ostaviti bez te pomoći..."** (Isto, str. 45).

Priznajući pomoć Srbima u Bosni, Milan Panić je, također, izjavio: **"Pomoć koju im mi dajemo, moralno ih pomažemo da ratuju"** (Isto, str. 48).

Prof. dr. Svetozar Stojanović (specijalni savjetnik Dobrice Ćosića) je, pored ostalog, izjavio: **"To što Srbi nastavljaju da rade u Sarajevu i oko njega, po mom mišljenju je neodrživo i nepotrebno",** što je Milan Panić potvrdio i proširio, navodeći, pored Sarajeva, još **"Bihać, Tuzla, itd."** (Isto, str. 71). Stojanović je, također, izjavio: **"Umesto da čuvaju svoje delove grada gde su većina u Sarajevu, oni drže celo Sarajevo u okruženju. Nije mi jasno zašto ...."** (Isto).

Srbi, po Milanu Paniću, **"imaju topove oko Sarajeva. Sigurno je bombardovanje. Ja sam u to siguran. O tome više ne moram da mislim"** (Isto, str. 77).

General Života Panić je tada, pored ostalog, izjavio da raspolaže informacijama da **Srbi "gde naiđu na muslimansko selo, od deteta do starca likvidiraju"** (Isto, str. 92).

Dobrica Ćosić je posebnu pažnju usmjerio na negiranje genocida nad Bošnjacima u sigurnoj zoni UN-a Srebrenici, jula 1995. S tim u vezi, on odbacuje "**muslimanske, džihadske, lažne, 'statistike' o Srebrenici, 'genocidu' i 'etničkom čišćenju**'" (234). Umjesto tih "**statistika**", Ćosić ukazuje na činjenice koje se, po njemu, mogu naći u radovima Alekse Buhe i Milivoja Ivaniševića, "**čija je dokumentarnost nesumnjiva**" (233-234), pri čemu samo usput spominje *Komisiju za istraživanje događaja u i oko Srebrenice od 10. do 19. jula 1995.* Vlade Republike Srpske, ne navodeći njene rezultate istraživanja.[31]

Umjesto da prizna genocid nad Bošnjacima, a pozivajući se na "**statistike u knjigama**" Milivoja Ivaniševića, Ćosić navodi da je "**u Bosni i Hercegovini 'etnički očišćeno' oko 550 hiljada Srba, 'etnički**

Navedenoj sjednici *Saveta za usaglašavanje stavova o državnoj politici* je, u svojstvu predsjednika, predsjedavao Dobrica Ćosić, predsjednik Savezne republike Jugoslavije, koji, kao ni bilo ko od (ostalih) prisutnih, nije reagovao na navedeni podatak o srpskim zločinima genocida nad Bošnjacima u Republici Bosni i Hercegovini. Tu istinu i druge slične informacije o genocidu Dobrica Ćosić je svjesno i s namjerom prešutio u (svom) "BOSANSKOM RATU".

[31] **KOMISIJA ZA ISTRAŽIVANJE DOGAĐAJA U I OKO SREBRENICE OD 10. DO 19. JULA 1995. Vlade Republike Srpske** svoje rezultate istraživanja objavila je u sljedećim dokumentima i materijalima:

- *Događaji u i oko Srebrenice od 10. do 19. jula 1995*, Komisija za istraživanje događaja u i oko Srebrenice od 10. do 19. jula 1995, Vlada Republike Srpske, Banja Luka, juni 2004;

- *Dodatak Izvještaju od 11. juna 2004. o događajima u i oko Srebrenice od 10. do 19. jula 1995,* Komisija za istraživanje događaja u i oko Srebrenice od 10. do 19. jula 1995, Vlada Republike Srpske, Banja Luka, 15. oktobar 2004.

KOMISIJA ZA ISTRAŽIVANJE DOGAĐAJA U I OKO SREBRENICE OD 10. DO 19. JULA 1995. Vlade Republike Srpske postigla je rezultate od **historijskog značaja:**

- pribavila je brojnu dokumentaciju različite provenijencije;
- izvršila rekonstrukciju (izvršenih) zločina;
- otkrila i nepoznate lokacije masovnih grobnica i
- utvrdila identitet i broj žrtava genocida (8.742). O tome vidi str. 409 ove knjige.

je očišćeno' 1.094 srpskih sela; Muslimansko-hrvatska federacija, Tuzlanski region, zapadna Hercegovina, dolina Neretve i gradovi Sarajevo, Zenica, Travnik, Mostar, Bihać, Tuzla, pa mali, nekad čisto srpski gradovi Drvar, Bosansko Grahovo, Glamoč, Petrovac, Ključ … - ostali su sa ponekim očajnim Srbinom, mahom staricom i starcem, da umru u svom zavičaju i budu sahranjeni na svom groblju" (264).

Iznoseći lažnu tvrdnju kako su "**neke lokalne vlasti tuzlanskog regiona, i posle zaključenja Dejtonskog sporazuma, donele odluku 'o trajnoj zabrani povratka u ovaj grad svim građanima koji su, bez obzira na razlog, otišli u Jugoslaviju'**" (264), pri čemu citira Milivoja Ivaniševića, *Izgon Srba iz BiH 1992.-1995*, ne navodeći stranu knjige, Ćosić naglašava kako su za takvo "**etničko čišćenje Srba**" "**potpuno ravnodušna Evropa, Amerika, Savet bezbednosti", te da "za Haški sud takvo istrebljenje Srba iz svoje vekovne postojbine - nije ratni zločin i genocid**" (264).

Govoreći o zločinima nad Srbima, Ćosić "**žali**" "**što ne raspolaže**" "**egzaktnim podacima o 'etničkom' čišćenju Muslimana i Hrvata**", pri čemu je "**uveren u to da su stradanja i tih naroda bila strahovita, osobito Muslimana**", te smatra da "**Srbi počinioci i takvih zločina treba da odgovaraju pred sudovima svoje Republike i pred svojim narodom**." S tim u vezi, indikativno je, po njemu, da "**Haški sud od svog ustanovljavanja do kraja jula 2008. nije bio sud pravde jer su mu se optužnice zasnivale na lažima, na odbacivanju istine i činjenica, na srbofobiji, i nastojanjima da se Muslimani i po 'međunarodnom pravu' ovekoveče kao srpske žrtve ...**" (264).

"**Srebrenički zločin**" je, piše Dobrica Ćosić, "**dao argumente Muslimanima i njihovim štićenicima na Zapadu i Istoku da od Srebrenice stvore muslimanski žrtveni simbol, metaforu srpskog ratnog zločinjenja, muslimanski Aušvic u Bosni i Hercegovini**". S tim u vezi, on tvrdi kako su "**srbofobski, nesavesni i nekim interesom motivisani političari, 'međunarodne zajednice' - Amerike, Evropske unije i islamskih zemalja, pomoću svojih medija srpske zločine oko Srebrenice proglasili genocidom**". Svjesno "**zaboravljajući**" da političari, kako on kaže, "**međunarodne zajednice**" "**srpske zločine oko Srebrenice**" nisu "**proglasili**" genocidom, već meritorni međunarodni i nacionalni sudovi,

kao i brojni naučnici istraživači, Ćosić nastavlja s halucinacijama kako je “**Muslimanska komisija u Sarajevu utvrdila da je u Srebrenici i Potočarima ubijeno osam hiljada ljudi, a tu cifru - osam hiljada pobijenih, na zaprepašćenje patriotske i kritičke srpske javnosti preuzela je i Vlada Republike Srpske u strahu da će je smeniti bosanski gaulajter Pedi Ešdaun**” (266).

Dobrica Ćosić je navedenim lažima, obmanama, falsifikatima i manipulacijama prevazišao nacističkog Goebbelsa. Nije tačno, odnosno laž je da je postojala “**muslimanska komisija u Sarajevu**”, koja je, po njemu, utvrdila spomenuti broj žrtava u Srebrenici i Potočarima. Riječ je o vlastitim rezultatima istraživanja Vlade Republike Srpske, odnosno njene *Komisije za istraživanje događaja u i oko Srebrenice od 10. do 19. jula 1995*, u kojoj je radilo pet Srba, jedan Britanac i samo jedan Bošnjak.

U traženju “argumenata” za negiranje genocida nad Bošnjacima u sigurnoj zoni UN-a Srebrenici, jula 1995, Ćosić opijen lažima bunca i sljedeće: “**Proglašenje Srebrenice i Potočara muslimanskim Aušvicom u Evropi, delo je Alije Izetbegovića, njegovih najbližih saradnika, generala, verskih velikodostojnika, muslimanskih medija**, ‘**Društva za ugrožene narode**’ **i drugih muslimanskih** ‘**nevladinih organizacija**’**... Ali, u tom** ‘**humanom**’ **istorijskom poslu na svoj način su učestvovali i predsednik SAD Vilijam Klinton, državni sekretar Madlin Olbrajt sa funkcionerima Stejt departmenta i NATO-a, komandanti Unprofora, visoki predstavnici – okupacijski vladari posle dejtonske Bosne i Hercegovine, Volfgang Petrič, Karl Bilt, Pedi Ešdaun i drugi, neki funkcioneri Međunarodnog crvenog krsta, neki članovi Lekara bez granica, agenti raznih obaveštajnih službi i brojni belosvetski** ‘**humanisti**’**... U propagiranju srpskog genocida u Srebrenici učestvovali su i učestvuju u Srbiji neke** ‘**internacionalistički**’ **i** ‘**mondijalistički**’ **nastrojene političke grupe, NATO-intelektualci, nekoliko** ‘**nevladinih organizacija**’ **koje predvodi Helsinški komitet i Fond za humanitarno pravo. Njih slede konjunkturni poštovaoci** ‘**evropskih vrednosti**’ **– političari, neki pisci, ideološki istoričari, korumpirani novinari,** ‘**liberalni**’ **profesori prava i političkih nauka, apatridi i, naravno, raznovrsne neznalice**” (266).

Po Ćosićevom mišljenju, “**postoje razlozi da se u džihadsku, hašku i tekuću političko-propagandnu ‘istinu’ o Srebrenici, ozbiljno posumnja**” (266-267). Ukazujući na tu “**ozbiljnu sumnju**”, a u nastojanju da na svake načine i po svaku cijenu negira genocid nad Bošnjacima u i oko sigurne zone UN-a Srebrenice, jula 1995, Ćosić piše: “**objavljene su dokumentarne knjige Milivoja Ivaniševića i drugih autora, poznati su brojni dokumenti, svedočenja komandanata Unprofora, američkih obaveštajaca i funkcionera Ujedinjenih nacija da je broj muslimanskih žrtava (da ne govorimo o srpskim žrtvama u Podrinju) koji se zvanično i medijski koristi apsolutno netačan, da u Potočarima i Srebrenici nije izvršen genocid nego težak, bestijalan zločin nad zarobljenim Muslimanima, koji se mora osuditi i krivci biti kažnjeni**”. Stoga Ćosić zaključuje kako se “**mora uložiti napor da se objektivno istraži istina iz srebreničkih događanja 1992.-1995**” (267). S tim u vezi, on je, u cilju “**objektivnog istraživanja istine iz srebreničkih događanja 1992.-1995.**”, ukazao na značaj, potrebu i razloge “**egzaktnog**” istraživanja “**srebreničkih događanja 1992-1995. godine. Ostanu li sadašnje brojke žrtava, vladajuće tumačenje i značenje ljudske tragedije u Srebrenici i oko Srebrenice, tragedije Muslimana i Srba, Srebrenica će silinom atomske radijacije da proizvodi samo zla osećanja i zle misli, patnju, prezir, žudnju za osvetom oba naroda, muslimanskog i srpskog. Ako srpska državna politika, nauka, crkva, pravo, patriotski i moralno odgovorni činioci, istoričari i intelektualci kojima je stalo do istorijskog razuma i ljudskog, časnog lika Srbina u svetu, svi koji brinu za istorijsko bivstvovanje svojih potomaka, dakle, ako mi savremenici Srebrenice egzaktno ne istražimo i ne obznanimo sa institucionalnim autoritetom i u najrasprostranjenijoj medijskoj formi istinu muslimanske srebreničke i srpske podrinjske tragedije, da ne pominjemo Sarajevo i druge, one će ostati živi izvor muslimanske, evropske i svetske srbofobije. Ali i osećanja nepravde i poniženosti srpskog naroda i izvor njegove ksenofobije**” (267).

U nastavku svog izlaganja o “**objektivnom**” istraživanju “**srebreničkih događanja**” i negiranju genocida Dobrica Ćosić iznosi “**podatke**” nekoliko izvora o broju žrtava, kako bi, prije svega, doveo u pitanje broj

žrtava genocida. S tim u vezi, on je iznio "**nekoliko činjenica**" do kojih je "**došao proučavanjem nekih izvora i knjiga**", pri čemu je, ipak, "**svestan da je to nepotpuna dokumentacija srebreničkih i podrinjskih nesreća**". Naime, u nedostatku argumenata na osnovu kojih bi negirao genocid nad Bošnjacima u i oko sigurne zone UN-a Srebrenice, jula 1995, Ćosić u skladu s ideologijom, politikom i praksom naciste Goebbelsa, pokušava naturiti tezu o genocidu nad Srbima Podrinja, gdje je, po njemu, "**muslimanska vojska, pod komandom Nasera Orića, ubila na najsvirepiji način 3.262 srpskih žitelja i popalila i opljačkala više od osamdeset podrinjskih sela. U ovom genocidnom zatiranju srpskog življa učestvovala je i masa muslimanskih civila, seljaka. Bio je to 1992. godine pravi masovni pokret Muslimana za ubijanje Srba, za pljačkanje imovine, stoke i paljenje srpskih kuća. Muslimanski seljaci u većini nisu ubijali Srbe oružjem nego sekirama, vilama, pajserima, motkama... neke pobijene i masakrirane Srbe i Srpkinje njihove 'komšije' spalili su u njihovim kućama. O tom muslimanskom masakru u Podrinju, Jugoslovenska vlada je posebnim Memorandumom 2. juna 1993. obavestila Savet bezbednosti i Generalnu skupštinu Ujedinjenih nacija. Ali njihova osuda muslimanskih zločina nije usledila**" (268).

U svojim lažima i bestijalnosti Ćosićev manijakalni um, zarobljen u (kosovskom) mitu i "**epskoj vatri u srpskoj svijesti**" (219), a u želji da negira srpski genocid nad Bošnjacima, zastupa tezu o tome kako su Muslimani, žrtve genocida, ubijali vlastiti narod, optužujući Srbe kao zločince. Tako 28. maja 1992. Ćosić, pored ostalog, zapisuje: "**Noćas su mi javili s Pala da general Mladić tvrdi da nije srpska granata pogodila ljude pred pekarom u Ulici Vase Miskina. To tehnički nije moguće, potvrdili su balistički stručnjaci. Tvrdi se iz Mladićevog štaba da Srbi nemaju položaj s kojeg bi mogla da se gađa Ulica Vase Miskina. Time se tvrdi da su taj zločin izvršili Muslimani da bi optužili Srbe i imali argumente da odustanu od lisabonskog dogovora...** " (10).

Iznoseći tu tešku i sramnu laž, Ćosić se, bez imalo stida i morala, pita i pruža odgovor: "**Da li je to moguće**? **Ubijati svoj narod zbog političkih ciljeva, a zločin pripisivati protivniku, nije li to moguće samo u islamskom fanatizmu, u džihadskoj politici**? **Da li je za takav**

zločin sposoban ozbiljni, zamišljeni, tromi Alija Izetbegović? Radovan i Nikola me uveravaju da je on podmukao i lažljiv čovek" (10).

Srpski zločin genocida u Ulici Vase Miskina, 27. maja 1992, kada su granatiranjem ubijena 24 civila (muškarci, žene i djeca) i ranjeno 107 civila (muškaraca i žena), u redu za hljeb, Dobrica Ćosić negira više puta i prikazuje ga kao "**muslimansku inscenaciju**". S tim u vezi, on 13. aprila 1993. u "**predsedničkim beleškama**" navodi: "**Zločin u Ulici Vase Miskina, kada su pobijeni ljudi i žene koji su čekali u redu za hleb, što je bila muslimanska inscenacija da se prekine Lisabonski sporazum i za to optuže Srbi, pa miniranje pijace Markale, gde je pobijen silan svet, a za šta su opet optuženi Srbi, da bi se pred svetskom javnošću imao 'moralan' i 'pravedan' izgovor za vojnu intervenciju NATO-a protiv Srba u Bosni, uprkos kompetentnom razotkrivanju te zločinačke igre Muslimana pod vođstvom Alije Izetbegovića, za širu svetsku javnost i danas nisu dobili odgovarajuće tumačenje**" (99).[32]

I u otvorenom pismu Edgaru Morenu (Edgar Morin) i razgovoru s Adamom Mihnjikom Dobrica Ćosić je uporno negirao srpski genocid nad Bošnjacima. Naime, Edgar Moren, poznati francuski filozof i sociolog (porijeklom Jevrej), dobar poznavalac Ćosićevog književnog djela i njegove zločinačke ideologije, politike i prakse, u (pariskom) *Le Mondeu*, 20. januara 1993, objavio je tekst *Vreme smrti i zla*, odnosno otvoreno pismo Dobrici Ćosiću, na koje je Ćosić, u saradnji sa Žikom Stojkovićem, odgovorio devet dana kasnije. Moren je, pored ostalog, optužio predsjednika Ćosića za, "**vatrom i mačem**", "**uništavanje Bosne i Hercegovine**", za zločinački projekt o osvajanju "**životnog prostora i etničkog čišćenja**" "**za srpski narod**" (49-50), za "**strašne priče o pokoljima, silovanjima, pogubljenjima, koje su potvrdile međunarodne istražne komisije i bezbrojni evropski svedoci**" (49). Naglašavajući Ćosićevu "**ogromnu istorijsku odgovornost**", koja se "**ne tiče samo budućnosti Srbije…**", Moren otvoreno Ćosiću saopćava da je "**rat započela i vodi**

---

[32] Navedene laži o ubijanju vlastitog naroda, **"muslimanskoj inscenaciji"** i **"zločinačkoj igri Muslimana"**, srpski Goebbels, opijen kosovskom mitološkom sviješću, iznio je i u zapisima 1999-2000: **"Muslimani su izvršili zločine u ulici Vase Miskina u Sarajevu i dva puta na Markalama, a optuženi su Srbi i od NATO avijacije bombardovani za podmetnute krivice"** (D. Ćosić, **VREME ZMIJA,** str. 226).

Srbija" (49). Taj **požar** (osvajački rat protiv Republike Bosne i Hercegovine), "**koji preti da se proširi izvan Balkana**", upozorava Moren, "**već je doveo u pitanje evropsku građevinu**". Znajući ko vodi osvajački rat protiv Republike Bosne i Hercegovine i ukazujući na Evropu "**koja želi da se gradi**", francuski mislilac Moren naglašava činjenicu da će se Evropa graditi "**po uzoru na Bosnu i Hercegovinu**" i otvoreno optužuje Dobricu Ćosića da je on i država (Savezna republika Jugoslavija) na čijem je čelu uništio/la Republiku Bosnu i Hercegovinu ("**To je Evropa koja bi se stvarala po uzoru na Bosnu i Hercegovinu koju ste uništili**" - 50).[33]

Ćosić u odgovoru Morenu, nastoji, pored ostalog, "uvjeriti" francusku javnost o "**neobaveštenosti svog kritičara**" (51), iznoseći svoj i stav države čiji je predsjednik, koga će zastupati na Ženevskoj konferenciji, o "**pravednom i trajnom rješavanju srpskog pitanja na tlu Jugoslavije**", pri čemu, u vrijeme kada Vojska Jugoslavije direktno učestvuje u borbenim dejstvima u i protiv Republike Bosne i Hercegovine i genocidu nad Bošnjacima, iznosi čiste fraze o demokratskom, humanističkom i mirotvornom rješavanju srpskog "**nacionalnog pitanja**", obmanjujući domaću i međunarodnu javnost, i ukazuje na "**osvetničke pretnje" Albanaca, Hrvata i Muslimana**, koji, po njemu, "**neposredno ugrožavaju demokratski karakter**" države Savezne republike Jugoslavije (52).

U nastavku svog odgovora Ćosić upozorava Morena kako se, prateći događaje, mogao "**uveriti**" da je "**i samom sebi**" učinio "**nepravdu prihvatajući kao gotovo mišljenje masmedijski stereotip o Srbima, koji 'mačem, vatrom i etničkim čišćenjem' uništavaju Bosnu i Hercegovinu**", iznoseći s čuđenjem Morenovo spominjanje "**strašnih priča o pokoljima i silovanjima koje su potvrdile međunarodne istražne komisije i bezbrojni evropski svedoci**". Sve takve dokaze Ćosić negira i izmišlja činjenice o "**fizičkom i kulturnom uništavanju Srba u Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj**" (52-53), nalazeći "**pravu istinu o ratu**" "**u onoj ideologiji koju je proklamovalo Staljinovo rešenje nacionalnog pitanja za Jugoslaviju….**", prema kojem "**ideološkom konceptu**" su, po Ćosiću, Jugoslaviju rasturili "**Evropska zajednica,**

[33] M. Đorđević, **SVEDOK SRPSKE STRANE RATA**, *Republika,* Glasilo građanskog samooslobađanja, internetsko izdanje na: http://www.republika.co.rs/525-523/33.html.

Badenterova komisija i toliki međunarodni dogovori o pritiscima, sankcijama i prestižu" (53). Ćosić podsjeća Morena na "**ustaški genocidni nacionalizam Hrvata**", **...**, "**islamski fundamentalizam Alije Izetbegovića**" (53-54) i, s tim u vezi, bestidno ukazuje na "ozbiljno" "**suočavanje sa osnovnim uzrocima krize**", pri čemu se, po njemu, "**gubi vreme na njene povode i veća briga se posvećuje sprovođenju veštačkih rešenja nego njihovom temeljnom preispitivanju**" (54).

Ćosić se "slaže" s Morenom kako je "**i naša sadašnjost vreme smrti i zla**", u kome, po njemu (Ćosiću), "**živimo i u lažima i manipulacijama koje totalitarizuju današnju svest...**" (54), pri čemu nastoji prikriti svoje laži i manipulacije. I Ćosić se "**zalaže**" da Evropa otvori "**granice između naroda koja omogućava pripadnicima svake nacije da rade i žive u drugim evropskim državama**", pri čemu to, po njemu, zavisi "**najprije otvaranjem barijera za istine**". Tu "**želju**" Ćosić "**u najvećoj meri**" "**deli**" s Morenom, "**francuskim prijateljem**" (54), na način kako bi bila prihvaćena njegova istina o "Bosanskom ratu", koja je protivrječna Morenovom saznanju i činjeničnoj istini.

U razgovoru s Adamom Mihnjikom (bivšim poljskim disidentom), 18. aprila 1993, u Beogradu, Dobrica Ćosić tada, pored ostalog, nije mogao pristati ("**ne mogu da pristanem ...**") "**na zločine koje nismo počinili, na laži skrojene po gebelsovskom modelu**". S tim u vezi, Ćosić je, da bi, "**po gebelsovskom modelu**", uvjerio Mihnjika u vlastite laži, pitao: "**Znaš li ti da su Muslimani u Sarajevu svoj narod ubijali minama, a uz pomoć američke i evropske televizije i štampe Srbe proglašavali ubicama? ...**" (107).

Ćosić negira i srpski zločin genocida na tržnici Markale. O zločinu koji je izvršen 5. februara 1994, kada je artiljerijskom minobacačkom granatom ubijeno 68 i ranjeno 142 civila,[34] Ćosić piše: "**Grozan događaj! Na sarajevskoj pijaci Markale minama iz bacača ubijeno je šezdeset osam ljudi i stotinjak ranjeno. Naravno, optuženi su Srbi. Ako bi to bila istina, Karadžić, Mladić, Koljević, Krajišnik treba odmah da**

[34] Veoma je zanimljivo i indikativno što Ćosić nikako ne spominje srpski zločin genocida na Markalama od 28. augusta 1995, kada je minobacačkom granatom ubijeno 43 i ranjeno 104 civila.

podnesu ostavke, Skupština Republike Srpske da osudi taj zločin i sve političke ustanove u SR Jugoslaviji moraju najoštrije da osude taj masakr civila u Sarajevu na pijaci. Došli gladni, ustrašeni mučenici da kupe krompir, luk, neku glavicu rotkve i cvekle...." (159).

Da bi provjerio tu "**užasavajuću vijest**", Ćosić je nazvao "**prijatelja**" Gojka Đogu **da čuje** "**njegovo mišljenje jer on je prilično obavešten o zbivanjima u Bosni. 'Ni govora o srpskom zločinu. Razgovarao sam sa Tolimirom. To je muslimanska nameštaljka, kao i ona pred pekarom, spremaju nam nešto opasno...'. Zovem Milorada Ekmečića jer on svaki događaj tumači znanjem i istorijom: 'To varvarstvo nikako ne može biti srpsko. To je džihadsko. Samo se u islamskom 'svetom ratu' tako svirepo za Alaha ubijaju i Alahovi vernici.' To mi potvrđuje i Nikola Koljević koga sam pozvao telefonom i on mi je rekao, čvrsto uveren, da je to muslimanski zločin. General Mladić i svi sarajevski komandanti tvrde da srpski bacači nikako ne mogu da dobace do Markala. 'To je Alijin i Silajdžićev uvod u nastavak ženevskih pregovora. Pred svaki pregovor oni serviraju poneki 'srpski zločin' i idu u Ženevu na pregovore kao 'srpske žrtve', govori mi Nikola Koljević. Svetski mediji talambasaju po čitavoj Planeti – satanizuju Srbe kao poslednje evropske varvare, surovije i od nacista, a bosanski Muslimani postaju žrtve koje treba da brani ne samo islamski svet nego čitavo čovečanstvo. Savet bezbednosti i drugi međunarodni forumi donose odluku da Srbi moraju da povuku svoju artiljeriju 25 kilometara od Sarajeva. Ako to ne učine, NATO će ih zasuti bombama. To je novi ultimatum i uvod u vojnu intervenciju. Predsednik Amerike, Klinton, izjavljuje da Amerika više ne može samo diplomatski da deluje na Bosanski rat i politički brani Muslimane. 'Rat u Bosni ugrožava interese Amerike i vređa našu čast.' Alal mu čast! Nalazimo se, dakle, pred neposrednom agresijom NATO-a u Bosni. A to ne može biti samo napad na Bosnu i Srbe u Bosni**" (160).

Dva dana kasnije (7. februara 1993) Nikola Koljević je otišao kod Ćosića u Beograd, "**posle razgovora s engleskim ambasadorom Robertsom**", gdje je, na pitanje Ćosićeve žene Božice: "**Nikola, jeste li vi stvarno sigurni da tu sarajevsku pijacu nisu granatirali Srbi?**", Koljević, po Ćosićevom zapisu, odgovorio: "**Naravno, Božice! Ko može da opravdava ubijanje žena, civila, dece, koji gladni kupuju mrkvu**

i glavicu luka? Kunem ti se u decu, proverio sam, to je muslimanski zločin. Ako bi Srbi tako nešto uradili, mada i naši vojnici čine zločine i svete se Muslimanima i Hrvatima, ja bih se spakovao i sa Milicom i Bogdanom napustio Bosnu. Zatražio bih službu u Srbiji da negde predajem deci narodnu poeziju...." (161).

Kako razuman čovjek (*homo sapiens*) da objasni i shvati ovakve laži?

U nastojanju da u lažima i falsifikatima bude što uvjerljiviji srpski Goebbels, pored ostalog, ukazuje kako "**brutalno falsifikovanje istorije ne vrše samo Izetbegovićevi sledbenici i 'sveti ratnici' za prvu islamsku državu u Evropi i Tuđmanovi ustašoidni 'domoljubi', nego i srpski 'borci za ljudska prava', mondijalisti, apatridski intelektualci i kriptotitoisti.**[35] **'Međunarodna zajednica' pod vođstvom Sjedinjenih**

[35] D. Ćosiću smeta antiratni otpor u Srbiji, posebno Nebojša Popov i *Republika.* U vrijeme kada je grupa istraživača nastojala da (međunarodnoj i domaćoj javnosti) objasni "srpsku stranu rata", objavljujući rezultate istraživanja na nekoliko jezika, Ćosić 15. jula 1995, u vrijeme kada su oružane snage Savezne republike Jugoslavije, čiji je on vrhovni komandant, (iz)vodile agresorski rat protiv Republike Bosne i Hercegovine i (iz)vršile genocid nad Bošnjacima, mirno zapisuje i sljedeće: **"Nebojša Popov, urednik** *Republike,* **obrazovao je agitprop NATO pacifista i izabrao tim stručnjaka da dokaže intelektualnu odgovornost za rat - Srpske akademije nauka i umetnosti, Srpske pravoslavne crkve, Udruženja književnika Srbije, odnosno Francuske /i moje** /tj. Ćosićevo – prim. S. Č./, **personalno, razume se. Pišu se studije o mojim 'ratnohuškačkim i velikosrpskim koncepcijama' koje su ideološki inspirisale srpsku agresiju na Hrvatsku i Bosnu. Srpski 'mirotvorački' i 'antinacionalistički' intelektualci pišu optužnicu protiv Srbije, dokazujući njenu krivicu za razbijanje Jugoslavije i komunistički antinacionalizam. Rat se ispoljio kao iskorenjenost i saradništvo sa srpskim neprijateljima; to je potkazivački antinacionalizam, to je savremena ideološka peta kolona"** (204).

Navedenim ocjenama Ćosić, s pravom tvrdi Mirko Đorđević, **"zapravo svedoči - ovde i sada - u korist onoga što je N. Popov dokazao i što je prihvaćeno u svetu - i što se kasnije pokazalo u raspadu koji se dovršio na prostoru Jugoslavije. I danas smo tu gde smo - Ćosić je zapravo pravi svedok srpske strane bosanskog rata, jer ovo što iznosi pokazuje kako je bilo i kako se završilo. On je krunski svedok, jer je bio ideolog i državnik na čelu države SRJ. Ćosić možda i hoće nešto da sakrije, ali mu to ne polazi za rukom"** (M. Đorđević, **SVEDOK SRPSKE STRANE RATA,** *Republika,* Glasilo građanskog samooslobađanja, internetsko izdanje na: http://www.republika.co.rs/525-523/33.html.

Ukazujući na "činjenicu" **kako "i Srbi iz Srbije" "čine malo da se istinama suprotstave lažima, poluistinama, srbomržnji koju diktira ideologija 'novog svetskog poretka' i evrobirokratije da 'zaboravimo prošlost' i 'okrenemo se budućnosti'",**

Američkih Država, forumi Ujedinjenih nacija, Evropska unija, Haški tribunal i dugi niz islamskih zemalja, kojima služi planetarna sila 'organizovanog laganja' i manipulacija – elektronski mediji i štampa, finansirana od raznih centara moći, beskrupulozno, nacistoidno su falsifikovali istorijsku istinu o Bosanskom ratu" (254-255). S tim u vezi, on ponovo negira srpski genocid nad civilima u Sarajevu u opsadi, pozivajući se na zapise Nikole Koljevića, pripisujući te zločine Muslimanima: "**ubijanje svog naroda pred pekarom u Miskinovoj ulici, na pijaci Markale, granatiranje grobalja za vreme sahrana, ubijanje dečaka na Alipašinom polju, a za sve to, kao i za Srebrenicu, optužuju se Srbi kao monstruozni zločinci**" (255).

Ne zadržavajući se samo na tim lažima, Ćosić nastavlja: **"Inostrani mediji i sam KFOR i Unprofor u BiH, Savet bezbednosti Ujedinjenih nacija i Evropska zajednica 'stručno' su optuživali Srbe za muslimanske zločine nad svojim narodom kako bi sticali 'moralno' i 'humano' pravo da NATO vojno interveniše u Bosni i Hercegovini, da bombarduje srpske položaje, naseljena mesta, čak i srpske staje! A nemački, američki i evropski mediji pisali su o silovanju šezdeset, pa i sto hiljada Muslimanki! Srpske glave koje su odsekli mudžahedini, prikazivane su kao muslimanske glave koje su odsekli Srbi! Kofi Anan, kao generalni sekretar Ujedinjenih nacija, brutalnim opisom muslimanskog kasapljenja Srba, dokazivao je na sednici Saveta bezbednosti suprotno: kao srpsko kasapljenje Muslimana! Kofi Anan u tom svom sramnom izveštaju o 'srpskim zločinima', da bi bio ubedljiv u svom laganju, ispričao je kako je Srbin ubica primorao starca Muslimana da jede džigericu svog unuka! A tu grozotu učinio je upravo Musliman u masakru Srba! Sumnjam da je u istoriji Ujedinjenih nacija neko tako ponizno i oskrnavio istinu za govor-**

Ćosić iznosi sljedeće "saznanje": **"U manjem delu srpske intelektualne javnosti i omladine, propagandna, plaćena laž NATO intelektualaca još uvek je nadmoćnija nad istinom i istinama Bosanskog rata"** (D. Ćosić, **BOSANSKI RAT,** str. 231).

O ulozi Srpske akademije nauka i umetnosti, Udruženja književnika Srbije i Srpske pravoslavne crkve u planiranju, pripremanju i izvođenju agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu i genocidu nad Bošnjacima vidi: S. Čekić, nav. dj., knjiga 1, str. 169-229, 478, 479, 562 i 1025 -1026.

nicom Ujedinjenih nacija kao Kofi Anan. Naravno, tu 'autorizovanu' laž objavili su svi 'ugledni' svetski mediji. S ciljem širenja laži o srpskoj agresiji na Sloveniju, Hrvatsku, Bosnu i Hercegovinu, surovi ratni zločini, koje su inače vršile sve tri ratujuće strane, pripisivani su samo Srbima, da bi ih satanizovali u svetskom javnom mnenju i opravdali sankcije i blokadu Srbije. Za te ciljeve korišćene su hiljade agenata obaveštajnih službi, plaćeni novinari, izdašno honorisani lobiji, domaći i strani pisci, francuski 'novi' filozofi, saradnici međunarodnih humanitarnih organizacija, Crvenog krsta, Lekari bez granica ... Opšte je poznato da je u istoriji ratova najviše onih koji se motivišu lažima, vode se lažima i okončavaju lažima" (255-256).

U necenzurisanim razgovorima "SUSRETI SA DOBRICOM ĆOSIĆEM" Miodraga Petrovića Dobrica Ćosić je, ipak, priznao srpske "**velike zločine**" i iskoristio priliku da ukaže na beznačajnost ICTY-a za Srbe, priznajući krivicu i odgovornost vlastitog naroda za izvršeni genocid i druge oblike zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava: "**U ratovima u Sloveniji, Bosni, Hercegovini, Kosovu i Metohiji, činili smo i velike zločine, vršili smo pljačke, palili smo kuće i bogomolje. Ponašali smo se kako se od Karađorđevićevog rata nismo ponašali prema svojim neprijateljima. Takvim ratničkim nemoralom, zamračili smo odbrambene i oslobodilačke ciljeve i osramotili se pred savremenim svetom i potomcima. O tome se pragmatično ćuti zato što svi oko nas koji su činili i čine slična i veća zla ćute. Ali mi ne smemo više da sakrivamo od sebe i od sveta svest o zlima i gresima koje smo počinili. Mi smo istorijski narod i moramo podneti posledice svog moralnog pada. Naš sud nije Haški tribunal, jer to nije sud pravde. Mi smo sami sebi sudije.**"[36]

Dobrica Ćosić je tada (Miodragu Petroviću) priznao da su **Sarajevo i Vukovar srpski** ("**naši**") "**veliki ratni zločini**".[37] Tu historijsku istinu

[36] M. Petrović, nav. dj., str. 126.

[37] Isto, str. 115. U razgovoru sa Miodragom Petrovićem Dobrica Ćosić je priznao i srpske zločine nad Albancima na Kosovu. S tim u vezi, Ćosić tvrdi: **"Pričao mi je patrijarh Pavle: 'Sve što nam se događa zaslužili smo. Na Kosovu – navodi patrijarhove reči – nisam video zločine nad Šiptarima, ali je pljačkanja bilo, paljenja kuća je bilo i bilo je rušenja šiptarskih bogomola'"** (M. Petrović, nav. dj., str. 115).

Ćosić je priznao i u svojim zapisima **VREME ZMIJA**, gdje, pored ostalog, navodi da su u "**srpskom odbrambenom ratu**" "**Srbi počinili neoprostive greške i zločine: rušenje Vukovara, napad na Dubrovnik, bombardovanje Sarajeva…** ."[38] Time je Ćosić, pored ostalog, potvrdio da su Srbi izvršili zločine nad civilima u Ulici Vase Miskina i na Markalama, za koje u (svom) "**BOSANSKOM RATU**", po "**gebelsovskom modelu 'organizovanog laganja'**", uporno tvrdi da su "**muslimanska inscenacija**", "**zločinačke igre Muslimana**", "**muslimanski zločin**", čime je iznio kontradiktorne iskaze i tako dokazao da kontinuirano i sistematski laže, izmišlja, falsifikuje, manipuliše, obmanjuje …

U svojim zapisima **VREME ZMIJA** Dobrica Ćosić se, pokazujući, u skladu sa svojim imenom, (svoju) "dobru" stranu ličnosti, te ukazujući na dužnost Srba da govore istinu ("**Mi smo dužni danas da govorimo celu istinu…**") o "**ratovima sa Hrvatima, Muslimanima i Albancima**", a znajući faktičku istinu i tekuće "istine" o osvajačkim ratovima koje je Savezna republika Jugoslavija (Srbija i Crna Gora) sa svojim kolaboracionistima i petokolonašima vodila na Balkanu na kraju XX stoljeća, zauzeo (u interesu budućnosti srpskog naroda) za priznavanje svojih (srpskih) zločina. S tim u vezi, on piše: "… **Da priznamo svoje krivice i zločine. ... Mi moramo priznati svoje zločine zbog našeg duhovnog i moralnog zdravlja. Sa tekućim 'istinama' o ratovima koje smo vodili braneći se, pre svega, mi ne možemo u političku budućnost srpskog naroda da stupimo kao istorijski punoletan narod.**"[39]

Ćosić je 28. maja 1992, zapisujući kako je "**dvadeset sedmi maj 1992. godine koban dan po čitav srpski narod**", jer je "**u Sarajevu, u**

Genocid nad albanskim narodom Ćosić je otvorenije potvrdio u svojim zapisima 1999-2000: - **"Naša vojska i policija proterala je sve Šiptare iz Peći i Dečana; šiptarski deo grada preko Bistrice je spaljen i razrušen... "; - "Ubijanje albanskog življa u selu Korišu kod Prizrena, stotinjak ih je ubijeno, potvrđeno je; zaista se zbiva biblijsko stradanje i albanskog naroda... "** (D. Ćosić, **VREME ZMIJA**, str. 7, 26, 98, 100, 128, 177, 185-186 i dr.).

[38] D. Ćosić, **VREME ZMIJA,** str. 226.

[39] Isto, str. 226-227.

Ulici Vase Miskina, pred pekarom, eksplodirala granata i izmasakrirala grupu muškaraca i žena, koji su čekali u redu za hleb" ("**Taj stravičan prizor prenele su sve svetske televizije. Svet je zgrožen srpskom svirepošću** …" – str. 9-10), priznao "**rušenje Vukovara**", "**besmislenu crnogorsku 'ofanzivu' na Dubrovnik**" i "**bombardovanje Sarajeva**" (str. 9-10). "**Bombardovanje Sarajeva**" je, po njemu, "**samoubilačko ludilo**" (str. 10).

I u svom govoru pred Komitetom za spoljne poslove i sigurnost Evropskog parlamenta, 30. marta 1993, Ćosić je ponovo priznao "**granatiranje gradova, posebno Sarajeva**" (str. 75).

Skoro sedam godina kasnije (4. decembra 1999), iznoseći tezu kako su Srbi ("**Mi smo**") "**vodili odbrambeni rat i branili svoj narod u Hrvatskoj i Bosni**", Ćosić je ponovo potvrdio svoje priznanje kako su se "**i u takvom ratu**" ("**odbrambenom**") "**učinili i zločini koje moramo osuditi**".[40]

Govoreći o pitanju "**srpske krivice**", po uzoru na "**Jaspersovo razmišljanje o krivici Nemaca u doba nacionalsocijalizma i Hitlera**" s kojim je (Ćosić) u svojim zapisima 1999-2000. vodio "**dramski dijalog**", Ćosić zastupa tezu da su "**srpske krivice**" opravdane. Pošto je, po Ćosiću, vođen "**odbrambeni rat**", u kome "**se branio srpski narod od ustaško-muslimanskog genocida**", "**srpske krivice za počinjene ratne zločine u borbama za odbranu Jugoslavije i od ustaša ugroženog naroda u Hrvatskoj**", **po njemu**, "**imaju suštinsko opravdanje**".[41] S tim u vezi, on tvrdi kako se srpske krivice ("**naše krivice**") "**ni po čemu ne mogu porediti sa nemačkim, na čemu uporno insistiraju srbofobi**" i ponovo iznosi ordinarnu laž, koja je posebno njemu svojstvena: "**Mi nismo vodili osvajačke ratove; mi smo pokušali da zaštitimo Srbe u Hrvatskoj i Bosni od pretećeg i dejstvujućeg genocidnog ustaštva i islamskog fundamentalizma.**"[42]

---

[40] Isto, str. 232.

[41] Isto, str. 234.

[42] Isto, str. 231-235 i 268.

8. Kvalifikacija odnosa međunarodne zajednice prema Saveznoj republici Jugoslaviji i Srbima

Govoreći o odnosu Evrope i Sjedinjenih Američkih Država, posebno Amerike i Njemačke, te "**čitavog sveta**", prema Srbima i Srbiji, Dobrica Ćosić iznosi takve laži, falsifikate, izmišljotine, obmane i manipulacije, koje, zaista, ni, kako on kaže, "**divljačka, gebelsovska kampanja**", ne bi mogla izmisliti, pri čemu on, pored ostalog, permanentno i kontinuirano negira genocid nad Bošnjacima i druge oblike zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava u Republici Bosni i Hercegovini. Predsjednik Clinton je, po Ćosiću, "**veći lažov od Hitlera**", a međunarodna zajednica je "**u moralnom smislu ekstrakt nacizma**" (206). Komparirajući naciste i "**sadašnje vođe zapadne demokratije**", Ćosić zaključuje da su ("**sadašnje vođe zapadne demokratije**") licemjerniji od nacista i da "**njihovi propagandisti, novinari, javna glasila i diplomatija više lažu no nacisti i staljinisti**" (207).

Povodom usvajanja *Rezolucije 757* (1992) Vijeća sigurnosti Ujedinjenih nacija[43] o donošenju sankcija protiv Srbije i Crne Gore, odnosno

---

[43] Ambasador Diego Enrique Arria je prisustvovao toj sjednici, gdje je govorio i glasao za *Rezoluciju 757.* S tim u vezi, on je pred ICTY-em iznio sljedeće: **"Prošlo je jedva deset dana od prijema Bosne i Hercegovine u UN kad je Vijeće procijenilo da situacija u Republici Bosni i Hercegovini predstavlja prijetnju za međunarodnu sigurnost i da je nametanje sankcija Saveznoj Republici Jugoslaviji neizbježno zbog agresije na njihovu zemlju članicu UN-a.**

Jasno je da su i Generalna skupština UN-a i Vijeće sigurnosti UN-a bili svjesni ozbiljnosti situacije sa kojom je Bosna i Hercegovina bila suočena kad su odlučili da je prime u UN, no ipak je primljena sa istim pravima i odgovornostima kao ostale članice UN-a – ni više ni manje od drugih zemalja.

Ubrzo nakon toga Beograd je predložio rasparčavanje te republike po etničkim linijama, a međunarodna zajednica je to podržala.

Tom sam prilikom u ime svoje zemlje dao sljedeću izjavu: 'Koliko još dugo ovo vijeće mora da čeka prije nego nešto preduzme? Koliko još dugo mora da pregovara sa vođama koji su bezosjećajni i nefleksibilni: do potpunog nestanka Bosne i Hercegovine.'

'Hiljade mrtvih, hiljade i hiljade ranjenih; skoro milion izbjeglica; stotine hiljada uništenih kuća; 700 spaljenih crkava, sve džamije sravnjene sa zemljom; bombardovane bolnice, klinike, porodilišta; koliko još dugo moramo čekati?'

'Međunarodna zajednica je isuviše dugo odgađala iznošenje tog problema pred Vijeće (tada je bilo vrijeme Evrope/Hour of Europe?/). Moja zemlja ne može da propusti

da jasno iznese naša gledišta u pogledu masakra koji nas sada obavezuje da usvojimo sankcije protiv Savezne republike Jugoslavije, jer ako danas ne budemo dejstvovali, prepustićemo narode Bosne i Hercegovine najgoroj mogućoj sudbini…‘

(Pregovori su) tragično osujećeni nepomirljivošću i nasilnošću vođa u Beogradu, koji su svalili te sankcije sami na sebe.

Ovo više nije unutrašnji problem bivše Jugoslavije. Beograd vodi rat protiv drugih država, suverenih članica naše organizacije.

‘Vijeće sigurnosti UN-a došlo je do ove tačke nakon svih neuspješnih pokušaja međunarodne zajednice da zaustavi masakre u Bosni i Hercegovini. Dugotrajni pregovarački proces doveo je samo do zaoštravanja nasilja, smrti i razaranja. Upravo su beogradske vođe tako doveli do ove rezolucije, čije će ukidanje ovisiti isključivo o volji Beograda.’

Kao odgovor, u pismu poslanom Vijeću sigurnosti UN-a, potpredsjednik Jugoslavije Branko KOSTIĆ napisao je kako slijedi: ‘Savezna republika Jugoslavija ponovo potvrđuje sljedećih pet tačaka:

1. … nema teritorijalnih pretenzija prema drugima,

2. ... upotrijebiće sva sredstva da bi zaustavila borbe i štitila od spoljašnjeg miješanja u konflikt,

3. ... spriječiće svaku vojnu organizaciju ili operaciju na teritoriji SRJ usmjerenu prema Bosni i Hercegovini,

4. požuruje stvaranje uslova za omogućavanje humanitarne pomoći ... i stavljanje Sarajeva pod međunarodnu kontrolu,

5. ... svoje snažno protivljenje etničkom čišćenju.’

Činjenice na terenu očigledno su protivrječile svakoj tvrdnji u ovom pismu.

U vezi sa prvom tačkom, njihovi su srpski partneri i opunomoćenici unutar Bosne i Hercegovine aktivno i s punom podrškom Beograda osvajali teritorij pretežno u područjima bližim matici Srbiji.

U vezi sa drugom tačkom, njihovo naoružanje, oficiri i vojnici već su bili u Bosni i Hercegovini. Ko bi se drugi mogao umiješati spolja? Samo međunarodna zajednica. A to je i uradila, sa petogodišnjim zakašnjenjem.

Treća tačka je irelevantna. Njihove oružane snage već su bile promijenile uniforme i upravljale ratnim aparatom koji je obezbijedio Beograd. Bosanski Srbi nisu imali sredstava da to postignu bez Beograda. Osim toga, njihove su vođe i dalje dejstvovale uglavnom iz beogradskog štaba. I MLADIĆ i KARADŽIĆ tamo su imali kancelarije.

U vezi sa četvrtom tačkom, upravo Srbi su bili strana koja je stvarala probleme pružanju pomoći, a opsada Sarajeva, prijestonice Republike Bosne i Hercegovine, stavila je Republiku u podređeni položaj.

U vezi sa petom tačkom, šta bi oni drugo mogli reći? Nisu to mogli priznati, ali međunarodna zajednica i svjetska javnost svjedočili su tim užasnim radnjama” (ICTY, IZJAVA SVJEDOKA: Diego E. Arria, 11. i 14. april 2003. i 22, 23, 24. i 25. septembar 2003, paragrafi 76-91, ∴ **GENOCID U KONTINUITETU – Svjedočenje ambasadora Arrie -**, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2011, str. 23-25).

Savezne republike Jugoslavije, 30. maja 1992, Ćosić toga dana, konstatujući, pored ostalog, kako je i "**Rusija podržala sankcije; pravoslavna slovenska Rusija, naša poslednja nacionalna nada, izdala nas je pod američkim i nemačkim pritiskom**" (11), zapisuje: "**Svetska zajednica je osudila srpski narod na ropstvo i izbeglištvo; na poniženja i prosjačenja; na ustaško i muslimansko klanje, kao osvetu naših vekovnih neprijatelja; na razbijanje srpskog nacionalnog bića; na komadanje srpske nacionalne celine; na državu u okviru Kneževine Srbije, ograničene Berlinskim kongresom... U takvim okolnostima, i Srbi će vršiti zločine i osvete. Nastupaju haos, kriminal, nemaština, glad, pljačka, špekulacija, korupcija... Nasilje svih vrsta**" (11).

Amerika, piše Ćosić 7. augusta 1992, "**pojačava pritisak na Srbe. Predsednik Buš je neobično oštro govorio protiv Srbije. Podržava sve secesionističke države. Traži izolaciju Srbije. Podgreva pobunu Albanaca na Kosovu i manjina u Vojvodini. Očigledno je da žele da razdrobe Srbiju**" (14).

Sljedećeg dana Ćosić zapisuje: "**Divljačka, gebelsovska kampanja u Americi, Evropi i Britaniji protiv Srba i Srbije. Nikada čitav svet tako klevetnički, s tolikom mržnjom, s tolikim lažima nije napadao jedan narod, kao što se to čini u ovim danima sa srpskim narodom. Upropastiće srpski narod. Zar toliko smetamo Americi, Nemačkoj, Velikoj Britaniji? Ili se to savest Amerike pere za Hirošimu i Vijetnam, a nemačka za Aušvic, Dahau i krematorijume?**" (14)

Navodeći kako je "**izvesno da su na Zapadu odlučili da poraze Srbe u Bosni i s njima čitav srpski narod**", Ćosić je postavio pitanje: "**Kakav je strateški interes Evrope da uništava srpski narod? Ako je to verski cilj islamskih zemalja, da bi osnovali prvu islamsku državu u Evropi – Bosnu, ako je interes Amerike zbog nafte i arapskog kapitala da pomaže islamski svet i istovremeno osvaja Balkan, zar Evropa sme danas da sledi islamski i američki imperijalizam? Kako se to ukrstiše mračne sile istorije da Srbi postanu žrtveni jarci na kraju XX veka?**" (14-15)

Evropa je, piše Ćosić "**septembra 1992**", bez preciznijeg navođenja vremena, **odbacila Srbe** ("**Evropa nas je odbacila**"). "**Velika Britanija, Francuska i Rusija su nas žrtvovale, onako kako su pred Drugi svetski**

rat žrtvovale Čehoslovačku, Poljsku, Norvešku. Amerika nas je prodala Arapima i Muslimanima za petrolej i svoju strategiju na Balkanu. Nemačka ubedljivo dobija Drugi svetski rat. Poraženi i sami – kako da ne kapituliramo”? (30)

“**Čitav Zapad**”, tvrdi Ćosić, “**pristrasno i snažno podržava Muslimane. Zapad sa islamskim svetom je antisrpski raspoložen i neće nam dozvoliti da ostvarimo svoja nacionalna prava. Nastavljaju se naša sudbinska iskušenja**” (42). U Britaniji, Americi i Evropi, halucinira Ćosić, postoji “**antisrpska propaganda i srbofobija**” i “**satanizacija srpskog naroda**” (48).

Ćosića je, piše 19. februara 1993, “**obuzimalo**” “**mučno osećanje: nad srpskim narodom se vrši i duhovni genocid**”. U tom “**mučnom osećanju**” Ćosić, kako je to samo njemu svojstveno, bez imalo stida i(ili) grižnje savjesti, iznosi brojne laži i falsifikate, kako bi “razotkrio”, kako to on kaže – “**propagandni scenario**” i “**organizovano laganje**” Evropske unije i Sjedinjenih Američkih Država o (srpskim) zločinima genocida nad Muslimanima, a sve u cilju negiranja (srpskog) genocida nad Bošnjacima, pri čemu, pored ostalog, iznosi tvrdnju da su Srbi “**žrtveni jarci kraja jednog zločinačkog veka**”: “**Mi smo se jedini, baš kao i 1941. godine, u borbi za svoja prava suprotstavili ‘novom svetskom poretku’; sada jedino mi Srbi ne pristajemo da nam Evropska zajednica i Amerika omeđe tor, po svome iseku narodni organizam na tri dela i primoraju nas na potčinjavanje. Stavili su nas u geto, a sada peru svoju prljavu savest, napadajući nas kao agresore, pa kada ta laž od dugotrajne upotrebe postane sumnjiva, Evropa i Amerika nas duhovno i moralno poništavaju: varvarizuju nas. Optužuju nas za etničko čišćenje i silovanje šezdeset hiljada Muslimanki, za mučenje i izgladnjivanje ‘jadnih Muslimana’ u koncentracionim logorima… A sve te zločine vrše Hrvati i Muslimani, koji su proglašeni srpskim žrtvama. Taj propagandni scenario je postupno razvijen: najpre smo bili agresori u vlastitoj zemlji; onda smo pred pekarom i na pijaci minama ubijali vlastiti narod; pa smo postali osnivači koncentracionih logora. Kada se i to pokazalo kao politički nedovoljna laž, po inerciji srbofobije i totalitarnog ‘organizovanog laganja’ u Nemačkoj i Americi, smišljena je najapsurdnija kletva: silovanje šezdeset hiljada, pa sto**

hiljada Muslimanki, već kako ko od novinara i 'lobista' proceni da će biti ubedljivije i šokantnije. Treba u očima sveta da postanemo narod varvara i zločinaca da bi gospodari 'novog svetskog poretka' imali moralno pravo da nas unište. Tako Amerika, rušilac Hirošime, Nagasakija i osvajač Vijetnama, i Nemačka, pokretač Drugog svetskog rata, u kome je ubijeno više od dvadeset pet miliona ljudi, tvorac logora Dahau, Mauthauzen i Aušvic, graditelj krematorijuma u kojima je sagorelo šest miliona Jevreja – danas na Srbima peru svoju savest, da kao miroljupci, čovekoljupci i pravdoljupci okončaju XX vek i stupe u 'novi svetski poredak'. Srbi su žrtvovani jarci kraja jednog zločinačkog veka." (46)

"**Francuska i Amerika**", "**sa Nemačkom i Velikom Britanijom**", tvrdi Ćosić, "**otvoreno su se stavile na stranu Muslimana...**" (165). Zapad je, po njemu, "**odlučio da skrši svaki otpor svojoj dominaciji svetom, odnosno Amerika i Nemačka satiru srpski narod koji ne pristaje da mu se ponište dva veka oslobodilačke borbe, ustanaka i ratova za ujedinjenje i stvaranje svoje države. Srbi su konačno proglašeni i osuđeni kao** *neposlušan narod* " (166).[44]

Klinton je, zapisuje Ćosić 5. augusta 1995, "**veći lažov od Hitlera. 'Demokratski zapad', Savet bezbednosti, 'međunarodna zajednica', to je u moralnom smislu ekstrakt nacizma. Nacisti nisu bili toliko licemerni kakvi su licemeri sadašnje vođe zapadne demokratije; njihovi propagandisti, novinari, javna glasila i diplomatija više lažu no nacisti i staljinisti. Bestijalno lažu. Svet je prosto – amoralan. Zlo trijumfuje. Nihilizam trijumfuje**" (206-207).

Govoreći o položaju srpskog naroda ("**Srpski narod je u agoniji zbog niza vojnih poraza i egzodusa, defetizama. Paralizovan je, zbunjen, obeznađen. Porazan je i nepatriotski i nehrišćanski odnos Srbijanaca prema izbeglicama. Ima, čujem, ljudi gadova koji žednim izbeglicama u koloni i vodu prodaju! Na graničnim prelazima u Srbiju sjatile se izelice i pljačkaši koji trguju s očajnicima. Najviše zgražava moral srpskog građanstva i odnos prema izbeglicama.**

[44] Amerika je u Ćosićevim zapisima od 25. marta 1999. "**na Balkanu zaštitnik samo Muslimanima i Šiptarima**" (D. Ćosić, **VREME ZMIJA,** str. 18).

Građanska, ljudska, nacionalna solidarnost je toliko niska da se čovek pita: kakvi smo to ljudi – mi Srbi? Zar je toliko u titoizmu i 'progresu' upropašćen naš etos? Preživljavamo kritične trenutke"), Ćosić 16. septembra 1995. optužuje Ameriku i Evropsku uniju: "**Slomio nas je NATO, odnosno Amerika. Tolika bombardovanja i rušenja Republike Srpske ne bi niko sem Srba i Kurda izdržao. Čak su i Čečeni kapitulirali pred ruskom bombarderskom avijacijom. Amerika i Evropska unija stale su otvoreno na stranu Muslimana i Hrvata i omogućile im velike vojne uspehe. Večeras javljaju da je i Banjaluka ugrožena. Slobodan Milošević i dalje ćuti. Sam vodi nekakvu 'tajnu' diplomatiju; po svaku cenu hoće da se oslobodi sankcija i sačuva vlast**" (212).

Nevjerovatno je da srpski Goebbels, "**bestijalno lažući**", iznosi zaključak o nemoralnosti svijeta ("**Svet je prosto – amoralan**"), u kome, po Ćosiću, "**zlo**" i "**nihilizam**" "**trijumfuju**".

9. I ostale laži Dobrice Ćosića

Dobrica Ćosić u svom "BOSANSKOM RATU" iznosi i druge brojne laži i falsifikate, koje potvrđuju najviši organi vlasti države (Savezne republike Jugoslavije), na čijem je čelu, kao što su to, primjera radi, dokumenta *Saveta za usaglašavanje stavova o državnoj politici*, među kojima je, između ostalog, potrebno ukazati na sljedeće:

- Srpska pravoslavna crkva "**jedina govori o tragediji sva tri naroda, raspolaže najtežim, a sasvim konkretnim podacima o fizičkom i kulturnom uništavanja Srba u Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj**" (53);

- "**posle 20. maja 1992. na teritoriji Bosne i Hercegovine nema nijednog vojnika Vojske Jugoslavije**" (74 i 247);

- "**20. maja 1992. povučen je i poslednji vojnik JNA iz BiH**" (247);[45]

---

[45] Tri dana kasnije (23. maja 1992) je, primjera radi, a pored ostalog, vojnik Marko Hrnjak, iz 63. padobranske brigade Vojske Jugoslavije, poginuo u okolini Mostara, u

- u govoru pred Komitetom za spoljnu politiku i sigurnost Evropskog parlamenta, 30. marta 1993, Ćosić je, pored ostalog, ponovio svoje laži o tome kako u Republici Bosni i Hercegovini "**posle 20. maja 1992. nema nijednog vojnika Vojske Jugoslavije**" (74);

- Savezna republika Jugoslavija je pružala samo "**humanitarnu pomoć delu svog naroda, koji živi van matične države, a bori se za goli život**" (83);[46]

- "**avioni Vojske Jugoslavije nisu 13. 3. o. g.** /ove godine, tj. 1993. - prim. S. Č./ **leteli iznad Srebrenice**" (99, 101);

- i četnički pokret je bio antifašistički pokret (" **… oba antifašistička pokreta, partizanski i četnički …**") – (218).

Ćosić opširno govori i o unutrašnjim političkim sukobima između državnog rukovodstva Savezne republike Jugoslavije i političkog i vojnog rukovodstva njihove kolaboracionističke i paradržavne tvorevine Srpske Republike Bosne i Hercegovine/Republike Srpske i obrnuto, posebno u vezi s njihovim zajedničkim stavom i odnosom prema mirovnim pregovorima i dogovorima u Republici Bosni i Hercegovini. Po njemu se radi o oštrim sukobima, u kojima se Savezna republika Jugoslavija pojavljuje (i prikazuje) kao mirotvorac, koja nastoji da se u Republici Bosni i Hercegovini postigne mir, itd., što potvrđuju i dokumenta *Saveta za usaglašavanje stavova o državnoj politici* (Savezne republike Jugo-

borbenoj akciji svoje jedinice (*Politika,* 18. maj 2012, str. 22; *Dnevni avaz,* 19. maj 2012, str. 4; www.haler.bloger.ba, B. Turković, *Porodica vojnika Jugoslovenske narodne armije pita se za šta je dao život: Čituljom traže od Srbije da prizna agresiju na Bosnu i Hercegovinu).* Umjesto da prizna učešće u agresiji na i protiv Republike Bosne i Hercegovine, što, pored ostalog, pokazuje i potvrđuje i čitulja, koju porodica Marka Hrnjaka svake godine objavljuje u srbijanskoj štampi, tražeći od Srbije da prizna agresiju, Dobrica Ćosić i dalje laže.

[46] General Života Panić (načelnik Generalštaba Vojske Jugoslavije) je na sjednici *Saveta za usaglašavanje stavova o državnoj politici* Savezne republike Jugoslavije, održanoj 21. januara 1993, pored ostalog, rekao: **"Mi maksimalno pomažemo Srbe u Bosni i Hercegovini"** (AIIZ, inv. br. 2-4074, STENOGRAFSKE BELEŠKE sa proširene sednice SAVEZA ZA USAGLAŠAVANJE STAVOVA O DRŽAVNOJ POLITICI, ODRŽANE 21. JANUARA 1993. GODINE, str. 34).

slavije). Međutim, riječ je o navodnom sukobu, odnosno dogovorenom sukobu,[47] što se, pored ostalog, vidi i iz Ćosićevog pisanja, jer je on u stalnom kontaktu s Karadžićem, Mladićem, Koljevićem i drugim članovima zajedničkog zločinačkog poduhvata, koje stalno pomaže i pruža im podršku, koji, prije svega, ima za cilj da prikrije pravo činjenično stanje o ulozi Savezne republike Jugoslavije u agresiji na Republiku Bosnu i Hercegovinu i genocidu nad Bošnjacima i obmane Zapad, odnosno

---

47 Između Slobodana Miloševića i rukovodstva paradržavne Republike srpske Bosne i Hercegovine/Republike Srpske, posebno Radovana Karadžića, postojala je dobro razrađena taktika i o njihovim nastupima pred međunarodnim faktorima. Cilj je bio dokazati da se radi o političkom i vojnom rukovodstvu dviju različitih država, a ne o jednoj (Savezna republika Jugoslavija) i njenoj kolaboracionističkoj tvorevini ("Republika srpska Bosna i Hercegovina"), pri čemu je to kolaboracionističko rukovodstvo predstavljalo navodno samostalan politički i vojni faktor. Postojale su dobro razrađene "kombinacije", kako da se to međunarodnim faktorima predstavi. Milošević, vođa Velikosrpskog pokreta, "radio je po svome", a vrtio glavom "kako ne zna kako će rukovodstvo Republike Srpske postupiti". Dakle, Milošević je nastupao potpuno samostalno, a njegovi kolaboracionisti iz Bosne i Hercegovine bili su navodno "nepredvidljivi ludi Srbi" (S. Čekić, nav. dj., knjiga 1, str. 481-482).

Na sastanku predstavnika najvišeg političkog i vojnog rukovodstva Savezne republike Jugoslavije i (njihove) paradržavne tvorevine Republike Srpske, održanom 25. augusta 1995, u rezidencijalnom objektu Vojske Jugoslavije u Dobanovcima, povodom rasprave o ponuđenom mirovnom rješenju Kontakt grupe, Karadžić je predložio Miloševiću **"- da on radi po svome, a da 'vrti glavom kako ne zna kako će rukovodstvo Republike Srpske postupiti'".** Karadžić mu je uzvratio: **"Mi onda možemo da se dogovaramo za brzi mir, ali da naš neprijatelj to ne zna; da ne učinimo kakvu taktičku grešku"** (S. Čekić, nav. dj., knjiga 1, str. 482).

U raspravi o mirovnom rješenju Kontakt grupe između političkog i vojnog rukovodstva Savezne republike Jugoslavije i "Republike srpske Bosne i Hercegovine" na spomenutom sastanku u Dobanovcima Karadžić je **"preporučio" "da je bolje da se jugoslovenska strana, prvenstveno predsednik Milošević, 'bori kao i do sada', a da oni i dalje ostanu 'nepredvidljivi ludi Srbi'".** Na to je Milošević sljedećim riječima podsjetio Karadžića: **"Tako smo prošle godine razgovarali …, i nakon našeg odbijanja plana, izgubio se deo teritorije i palo mnogo žrtava".** Karadžić je zatim upitao: **"A istorija"**, na što je Milošević uzvratio da **"nama treba živ narod, a ne istorija"** (Isto).

U nastavku diskusije Karadžić je, pored ostalog, predložio: **"Neka Slobodan Milošević ide i neka pritiska Srbe iz Republike Srpske, kao i do sada, ali je dobro da i mi očuvamo status pregovaračke strane."** Prema Karadžićevom mišljenju **lakše je bilo i Miloševiću "da kaže kako donekle može uticati, ali moramo i njih (Srbe iz Republike Srpske) čuti"** (Isto).

njihove savjetnike i saradnike (predsjednika Miterana i mnoge druge). S tim u vezi, Ćosić iznosi i određene podatke, koji to potvrđuju, kao što su: “**Srbi će rat izgubiti ako ostanu sami i bez podrške Srbije**” (183); “**Mladić veruje da bez Srbije oni ne mogu dugo da vode rat**” (198).

P R I L O Z I

Br. 1

NAREDBA O GENOCIDU

DIREKTIVA "*NAREDNA DEJSTVA VOJSKE REPUBLIKE SRPSKE*" GENERALA MLADIĆA, 19. NOVEMBAR 1992. –

GLAVNI ŠTAB VOJSKE
REPUBLIKE SRPSKE
STR. POV. BR. 02/5-210
19. 11. 1992. GODINE
VRLO HITNO
NAREDNA DEJSTVA VOJSKE
REPUBLIKE SRPSKE, DIREKTIVA,
DOSTAVLJA -

NA LIČNOST KOMANDANTA (NAČELNIKA ŠTABA)
DIREKTIVA OP. BR. 4

…..

IZ PRETHODNE DIREKTIVE (3) NISU REALIZOVANI SLIJEDEĆI ZADACI:

…

(3) **NISU U POTPUNOSTI RAZBIJENE NEPRIJATELJSKE GRUPACIJE U ŠIREM REJONU GORAŽDA, ŽEPE, SREBRENICE I CERSKE** …

…

4. - ODLUČIO SAM: GLAVNIM SNAGAMA VRS STABILIZOVATI ODBRANU …

POMOĆNIM SNAGAMA RAZBITI MUSLIMANSKE SNAGE U PODRINJU …

…

5. - ZADACI JEDINICA:

…

D) DRINSKI KORPUS: SA SADAŠNJIH POLOŽAJA, GLAVNIM SNAGAMA KRAJNJE UPORNO BRANITI VIŠEGRAD (BRANA), ZVORNIK I KORIDOR, **A OSTALIM SNAGAMA NA ŠIREM PROSTORU PODRINJA IZNURAVATI NEPRIJATELJA. NANOSITI MU ŠTO VEĆE GUBITKE I PRISILITI GA DA SA MUSLIMANSKIM STANOVNIŠTVOM NAPUSTI PROSTORE BIRAČA, ŽEPE I GORAŽDA**.

PRETHODNO PONUDITI RAZORUŽANJE BORBENO SPOSOBNIH I NAORUŽANIH MUŠKARACA, A AKO NE PRISTAJE UNIŠTITI IH /bold S. Č./. U DALJEM DEBLOKIRATI I OSPOSOBITI ZA SAOBRAĆAJ KOMUNIKACIJU MILIĆI – KONJEVIĆ-POLJE – ZVORNIK I BITI U GOTOVOSTI ZA INTENZIVNU BORBU PROTIV UBAČENIH DIVERZANTSKIH, TERORISTIČKIH /nečitko - prim. S. Č./ I PARAVOJNIH GRUPA.

KM IMATI U VLASENICI, A IKM PO ODLUCI KOMANDANTA KORPUSA.

….

KOMANDANT
GENERALPOTPUKOVNIK
RATKO MLADIĆ

(Arhiv Instituta za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu - u daljem tekstu: AIIZ, inv. br. 2-4087)

Br. 2

PODRŠKA JEDINICA VOJSKE JUGOSLAVIJE

KOMANDA LAKE PJEŠADIJSKE BRIGADE BRATUNAC – KOMANDI DRINSKOG KORPUSA, 24. JANUAR 1993. -

KOMANDA LPBR BRATUNAC
STR. POV. BR. 2-1942/24
24. 01. 1993. GODINE

V R L O H I T N O

KOMANDI DRINSKOG KORPUSA
GŠ VRS NA LIČNOST
K – TA ILI NŠ

NA OSNOVU USMENOG NAREĐENJA, A U VEZI DOSTAVLJANJA IZVJEŠTAJA O SREDSTVIMA PODRŠKE

JEDINICAMA ZVORNIČKE I BRATUNAČKE BRIGADE

1. MUNICIJA – GRANATE – RAKETE PO 1 B/K ZA SVA TRAŽENA SREDSTVA (B-1 76 MM, ZIS 76 M, TENK T-55, HAUBICA 122 MM, M-38, HAUBICA 105 MM).

2. 4 BST 82 MM PO JEDAN B/K ZA BRATUNAČKU BRIGADU.

3. 4 HAUBICE 122 M-38 ZA ZVORNIČKU BRIGADU.

4. ODOBRENO PREUZIMANJE 10 TENKOVA T-34 ZA ZVORNIČKU BRIGADU (PREUZETO 2 TENKA ZBOG POSLUGA).

5. U REJONU OD LOZNICE DO LJUBOVIJE STIGLE SLEDEĆE JEDINICE /Vojske Jugoslavije - prim. S. Č./:

- OKLOPNO MEHANIZOVANI BATALJON U LOZNICI
- BATALJON 122 MM U RADALJ,
- TENKOVSKA I MEHANIZOVANA ČETA U REJON LJUBOVIJE
- BATALJON HAUBICA 122 M-38 U LJUBOVIJI
- BATALJON VBR-128 OGANJ U LJUBOVIJI
- ČETA VOJNE POLICIJE U REJON MALI ZVORNIK
- IZVIĐAČKA ČETA U REJON MALI ZVORNIK – LJUBOVIJA
- BATERIJA MB-120 MM U REJON LJUBOVIJA
- BATERIJA LSRL-128 MM REJON LJUBOVIJA
- INŽINJERSKA ČETA U REJON MALI ZVORNIK – LJUBOVIJA
- U REJON LJUBOVIJA SMJEŠTENO KM – K-DA BRIGADE IZ VALJEVA, KM OG DRINA IZ VALJEVA I IKM 1. ARMIJE

NŠ DK
P U K O V N I K
SKOČAJIĆ MILUTIN

(AIIZ, inv. br. 2-3110)

Br. 3

UČEŠĆE VOJSKE JUGOLAVIJE U BORBENIM OPERACIJAMA U ISTOČNOJ BOSNI

- KOMANDA UŽIČKOG KORPUSA – OPERATIVNOJ GRUPI DRINA I KOMANDI DRINSKOG KORPUSA "VRS", 25. JANUAR 1993. -

Komanda UK
str. pov. br. 171-05/1
12.00 časova
25. 01. 1993. godine

uručiti odmah

OG – Drina (preko OC 1. a)
Komandi Drinskog korpusa VRS
Razmena podataka
Karta 1:100.000 Zvornik, Valjevo, Višegrad, Užice

1. Obaveštavamo vas da su snage UK do 11.00 časova 25. 01. 1993. godine izbile na liniju:
Tg-1: s. Radijevići, Straževac (tt: 931)
Tg-2: Gradina (tt.830), s. Zabokovica
Tg-3: s. Pale, s. Skejići

2. U zoni napada UK do linije: s. Jagodnja, s. Osmača, s. Radoševići, neprijateljske snage su jačine bataljona. Glavne snage grupišu se na pravcu s. Osmače, Jezero, s. Skelani, a pomoćne na pravcima s. Poznanovići, Jagodnja, s. Osmače, s. Gladovići.

3. Molimo vas da nam u cilju organizacije sadejstva dostavite raspored vaših snaga sa stanjem u 12.00 časova.

4. Predlažemo da razmenu podataka vršimo svakodnevno sa stanjem u 14.00 časova.

Načelnik štaba
Pukovnik
Lončar Dušan

(AIIZ, inv. br. 2-3497)

Br. 4
"RAZMENA PODATAKA" IZMEĐU VOJSKE JUGOSLAVIJE I "VOJSKE REPUBLIKE SRPSKE"
- KOMANDA DRINSKOG KORPUSA – KOMANDI UŽIČKOG KORPUSA, 26. JANUAR 1993. -

KOMANDA DRINSKOG KORPUSA	H I T N O!
Strogo pov. 03/16-8	ODMAH
26. 01. 1993. godine	URUČITI!

KOMANDI UŽIČKOG KORPUSA
OG ''DRINA'' (preko OC 1. armije)

Razmena podataka. –

Karta 1:100.000 (Zvornik, Valjevo, Višegrad, Užice)

1. Obavještavamo vas da je linija dodira sa neprijateljem nepromijenjena, sem kod Bratunačke brigade, koja izgleda ovako: s. Voljavica – Vezovac (tt 533) – Čauš (tt 773) – s. Dogazi – s. Borići – tt 438, i dalje kao i prethodnog dana.

2. Snage DK su izvodile aktivna dejstva na cijeloj liniji fronta (po liniji datoj u prethodnom izvještaju).

3. Izvršeno osmatranje i izviđanje zemljišta na pravcu presijecanja komunikacije Žepa – Srebrenica.

K O M A N D A N T
p u k o v n i k
Milenko Živanović

(AIIZ, inv. br. 2-4089)

Br. 5

SADEJSTVO VOJSKE JUGOSLAVIJE I "VOJSKE REPUBLIKE SRPSKE" U AGRESIJI PROTIV REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE

- KOMANDA UŽIČKOG KORPUSA – OPERATIVNOM CENTRU GENERALŠTABA VOJSKE JUGOSLAVIJE I DRUGIMA, 26. JANUAR 1993. –

Komanda UK
str. pov. br. 172-07/2
26. 01. 1993. god.

uručiti odmah

Glavnom štabu Vojske Republike Srpske,
Komandi Drinskog korpusa
(na znanje komandanta – NŠ)
OC GŠ VJ – na znanje

1. Na osnovu naređenja NGŠ VJ, str. pov. br. 119-1 od 26. 01. 1993. godine, koje je dobila Komanda Užičkog korpusa potrebno je da, odmah, isplanirate i pripremite: potreban broj snaga koje će preuzeti dostignute linije od jedinica UK.

O dostignutoj liniji obavestićemo vas naknadno. Cenimo da je uz mere koje ćemo mi preduzeti potrebno obezbediti snage najmanje jednog bataljona sa sredstvima podrške.

UK će preduzeti sledeće mere:

- Izvršiti najnužnije utvrđivanje i zaprečavanje objekata, linija i pravaca.
- Isplanirati organizaciju vatrenog sistema i predložiti način grupisanja snaga u cilju odbrane dostignutih linija.

2. Deo snaga, dosadašnje artiljerijske podrške i dalje ćemo zadržati na desnoj obali r. Drine odakle ćemo vršiti podršku vaših snaga po planu i zahtevu.

3. UK će nastaviti dejstvo u cilju zauzimanja najpovoljnijih objekata i položaja. O vremenu preuzimanja dostignutih linija pravovremeno ćemo vas izvestiti, što će biti regulisano posebnim naređenjem.

4. U cilju dalje organizacije, sadejstva i koordinacije planskog preuzimanja dostignutih linija, uputite vašeg predstavnika u komandu UK najkasnije do 24.00 časova 27. 01. 1993. godine.

5. Plan smene jedinica i organizacija izvlačenja snaga UK biće regulisana posebnim naređenjem.

Komandant
Generalmajor
Dragoljub Ojdanić

(AIIZ, inv. br. 2-3498)

Br. 6

ANGAŽOVANJE VOJSKE JUGOSLAVIJE U "NAPADNIM OPERACIJAMA" U ISTOČNOJ BOSNI I GENOCIDU NAD BOŠNJACIMA

- KOMANDA UŽIČKOG KORPUSA – GLAVNOM ŠTABU "VOJSKE REPUBLIKE SRPSKE", 29. JANUAR 1993. -

KOMANDA UŽIČKOG KORPUSA
STR. POV. BR. 174-2
18.00 ČASOVA 29. 01. /1993. – prim. S. Č./

URUČITI ODMAH

OBAVEŠTENJE O DALJEM ANGAŽOVANJU
UŽIČKOG KORPUSA. DOSTAVLJA -
GLAVNOM ŠTABU VOJSKE SRPSKE
I DRINSKOM KORPUSU (NA ZNANJE)

OBAVEŠTAVAMO VAS DA JE NAŠ ZAHTEV OD 28. 01. 1993. GODINE USVOJEN PO SLEDEĆEM:

1. UK ĆE NASTAVITI NAPADNU OPERACIJU DO 31. 01. 1993. GODINE, NAJDALJE DO 12 ČASOVA.

2. DOSTIGNUTU LINIJU, KOJU ĆEMO MI ZAPREČITI, TREBATE PRIHVATITI I POSESTI JE SNAGAMA IZ VAŠEG SASTAVA DO 12.00 ČASOVA 31. 01. 1993. GODINE.

3. POTREBNO JE DA OBEZBEDITE EKIPE ZA ASANACIJU BOJIŠTA, JER JE NA SAVLADANOM PROSTORU OSTAO VELIKI BROJ LEŠEVA. U SASTAV EKIPE ZA ASANACIJU BOJIŠTA POTREBNO JE DA UKLJUČITE NOVINARE I SNIMATELJE U CILJU PRIKUPLJANJA DOKAZA POTREBNIH ZA KORIŠĆENJE

U PROPAGANDNE SVRHE I DOKUMENTOVANJE ZLOČINA NAD SRPSKIM NARODOM /bold S. Č./.

K O M A N D A N T
GENERALMAJOR
DRAGOLJUB OJDANIĆ

(AIIZ, inv. br. 4242)

Br. 7
OKUPACIJA PODRINJA - "STRATEŠKI CILJ SRPSKOG NARODA U BOSNI I HERCEGOVINI"
- KOMANDA 1. BRATUNAČKE LAKE PJEŠADIJSKE BRIGADE – 3. PJEŠADIJSKOM BATALJONU, 4. JULI 1994. -

Komanda 1. bratunačke 1 pbr
str. pov. br. 04-1738-1/94
Dana: 04. 07. 1994. god.

Informacija za pripadnike
brigade, dostavlja   Jedinici 3. PB

...

U Podrinju smo rat dobili, ali muslimane nismo dotukli, što moramo uraditi u narednom periodu. Moramo ostvariti konačni cilj - da Podrinje bude u cijelosti srpsko. Enklave: Srebrenica, Žepa i Goražde moraju biti vojnički poražene.

Vojsku RS moramo neprekidno opremati, obučavati, disciplinovati i pripremati za izvršenje tog odlučujućeg zadatka - protjerivanja muslimana iz enklave Srebrenica.

Oko enklave Srebrenica nema povlačenja, već se mora ići naprijed. Neprijatelju treba zagorčavati život i činiti nemogućim privremeni opstanak u enklavi, da bi što prije organizovano masovno napustila enklavu, shvatajući da mu u njoj nema opstanka /bold S. Č./.

KOMANDANT
Pukovnik
SLAVKO OGNJENOVIĆ

(AIIZ, inv. br. 2-4088)

Br. 8

NAREDBA RADOVANA KARADŽIĆA, "*DIREKTIVA ZA DALJA DEJSTVA*", - NAMJERA ZA ZLOČIN GENOCIDA NAD BOŠNJACIMA, 8. MART 1995. -

VRHOVNA KOMANDA OS REPUBLIKE SRPSKE
Dt. br. 2/2-11
08. 03. 1995. godine
VRLO HITNO

NARODNA ODBRANA
DRŽAVNA TAJNA

KOMANDI 1. I 2. KK, SRK, IBK, HK, DK, ViPVO i CVŠ VRS
DIREKTIVA
ZA DALJA DEJSTVA OP. BR. 7

....

2. DRINSKI KORPUS: Krajnje upornom i aktivnom odbranom, a u sadejstvu sa delom snaga SRK, na s/z delu ratišta i oko enklava, sprečiti prodore neprijatelja na izabranim operativno-taktičkim pravcima. Demonstrativnim i aktivnim b/d uz primenu mera operativno-taktičkog maskiranja vezivati što jače snage za sebe, na s/z delu ratišta, **a prema enklavi Srebrenica i Žepa što pre izvršiti potpuno fizičko odvajanje Srebrenice od Žepe, čime sprečiti i pojedinačno komuniciranje između ovih enklava. Svakodnevnim planskim i osmišljenim borbenim aktivnostima stvoriti uslove totalne nesigurnosti, nepodnošljivosti i besperspektivnosti daljnjeg opstanka i života mještana u Srebrenici i Žepi**.

Za slučaj odlaska snaga UNPROFOR-a iz Žepe i Srebrenice, komanda DK će isplanirati operaciju pod nazivom "Jadar" **sa zadatkom razbijanja i uništenja muslimanskih snaga u ovim enklavama i definitivnog oslobađanja Podrinja** /bold S. Č./.

Do polovine marta 1995. godine, u dogovoru sa komandom HK i SRK, isplanirati operaciju "Zvijezda – 95" **sa zadatkom oslobađanja srpskih prostora u enklavi Goražde i svođenja enklave na veličinu**

zaštićene zone od 3 km od centra grada, kao i definitivnog vojničkog poraza muslimanskih OS i otklanjanja bilo kakve mogućnosti za spajanje sa snagama na Igmanu i Bjelašnici.

Nosioc planiranja i izvođenja b/d u obe operacije, Komanda DK. Operaciju “Zvijezda – 95” izvesti po završetku operacije “Spreča – 95”, a pre izvođenja operacije “Prozor – 95”.

Do kraja marta, a u dogovoru sa komandom IBK, učestvovati u planiranju operacije “Spreča – 95”, sa zadatkom odsecanja muslimanskih OS na pravcu Kalesija – Simin Han, a zatim razbijanja i uništenja muslimanskih snaga u rejonu Teočak, Sapna i Vitinica, i na taj način definitivno otkloniti opasnost od prodora muslimana ka Drini, severno od Zvornika /bold S. Č./.

Nosioc planiranja i izvođenja b/d u operaciji “Spreča – 95”, komanda IBK.

Vreme početka izvođenja operacija, po izvršenom planiranju, pripremi i materijalnom obezbeđenju, a po odluci GŠ VRS.

Komanda korpusa će formirati gotove snage jačine brigade, za intervenciju na ugroženim pravcima i izvođenje ofanzivnih b/d u svojoj z/o i u z/o drugih korpusa.

……

VRHOVNI KOMANDANT
Dr. Radovan Karadžić
/pečat Glavnog štaba
Vojske Republike Srpske i
svojeručni potpis R. Karadžić/

(AIIZ, inv. br. 2-3467)

Br. 9

UČEŠĆE JEDINICA MINISTARSTVA UNUTRAŠNJIH POSLOVA SRBIJE U AGRESIJI NA REPUBLIKU BOSNU I HERCEGOVINU

- SPECIJALNA BRIGADA POLICIJE MUP-A "REPUBLIKE SRPSKE" - MUP-U I DRUGIMA, 1. JULI 1995. -

MUP
Specijalna brigada policije
IKM - Trnovo
Broj: 118/95 "dd" ss
Dana: 01. 07. 1995. god.

- MUP
- Zamjeniku ministra - Bijeljina
- Štab policije Pale (komandantu)
- Štab policijskih snaga Vogošća
- Sbp Janja

Dana 30. 06. 1995. god. na trnovskom ratištu nastavljene su započete aktivnosti prethodnog dana. Borbena grupa u sastavu V sop, VII sop, te po dva voda iz odreda **"Kajman"**, "**Plavi**" **i** "**Škorpija**" (**MUP Srbije**) /bold S. Č./ napadale su na objekat Lučevik. Tom prilikom v sop napredovao je pravcem: Brđak (895) - Jaića kamen - kota 1012 i dalje ka Obrovcu. Na ovoj liniji neprijatelj je razbijen gdje je pretrpio gubitke, a zarobljena su 2 minobacača 10 mm i nešto pješadijskog naoružanja uz kvalitetne pisane dokumente. Ukoliko bi se još neznatno napredovalo ka Obrovcu, bio bi odsječen objekat Gradina (939) čime bi put Trnovo - Vojković postao prohodan. Očekujemo da će za 1-2 dana ovaj zadatak biti izvršen. I dalje prisutan problem poštovanja dogovora s komandom srk oko sadejstva i preuzimanja linija.

U jučerašnjim borbama sbp imala je 4 lakše ranjena pripadnika, a snage MUP-a Srbije 3 lakše ranjena pripadnika.

IV sop - Janja nalazio se u rejonu ratišta na odmoru u selu Tošići.

S popodnevnim satima Rokić Drago, pripadnik IV sop, sjedeći zajedno u društvu sa više pripadnika ovog odreda je ručnom bombom od koje je smrtno stradao Ubiparović Melenta, pripadnik IV sop, a ranjena su još 4 pripadnika odreda od kojih jedan teže. Svi se nalaze u bolnici u Srbinju. Počinilac je zadržan u prostorijama s. p. Trnovo, a u toku je organizacija uviđaja. Još jednom napominjem da su snage sbp premorene i da krajnjim naporima izvršavaju postavljene zadatke što se posebno odnosi na III sop koji se u potpunosti "raspao", a IV sop je na ovom terenu imao 2 poginula pripadnika i 27 ranjenih tako da predlažem njihovo izvlačenje sa terena i povratak u matične baze.

Zamjenik komandanta sbp
Ljubiša Borovčanin

(AIIZ, inv. br. 2-2723)

Br. 10

NAREDBA ZA OKUPACIJU SREBRENICE I ŽEPE, SIGURNIH ZONA UJEDINJENIH NACIJA, I ZA ZLOČIN GENOCIDA NAD BOŠNJACIMA

- KOMANDA DRINSKOG KORPUSA, "*ZAPOVEST ZA AKTIVNA BORBENA DEJSTVA*", 2. JULI 1995. -

KOMANDA DRINSKOG KORPUSA	VOJNA TAJNA
Strogo pov. br. 04/156-2	STROGO POVERLJIVO
02. 07. 1995. godine	PRIMERAK BR. 3
	"KRIVAJA-95"

KOMANDI: 1. zpbr, 1. bpbr, 2. rmtbr, 1. brlpbr, 1. mlpbr, 5. map

ZAPOVEST ZA AKTIVNA b/d Op. br. 1

…

2. Komanda DK na osnovu Direktive Op. br. 7 i 7/1 GŠV RS i na osnovu situacije u z/o Korpusa ima zadatak da slobodnim snagama izvodi ofanzivna dejstva. **U dubini zone DK da što prije razdvoji enklave Žepa i Srebrenica i suzi ih na gradsko područje**.

3. IBK, SRK i HK i dalje slamaju ofanzivu neprijatelja u svojim z/o.

4. Odlučio sam g/s DK i dalje izvoditi upornu i aktivnu odbranu, a delom slobodnih snaga **napadom što pre razdvojiti enklave Žepa i Srebrenica**. U bližem zadatku izbiti na liniju Predola – Divljakinje /tt. 789/ − Banja Guber − Živkovo br /tt. 780/ − Alibegovac /tt. 905/ − Kak /tt. 946/, a u sledećem Gradac /tt. 527/ − Bojna − Šiljato br. /tt. 901/.

Cilj dejstva: **iznenadnim napadom potpuno razdvojiti i suziti enklave Srebrenica i Žepa,** popraviti taktički položaj snaga u dubini zone i **stvoriti uslove za eliminisanje enklava**.

Borbeni raspored: snage za aktivnu odbranu na frontu i **snage za aktivna dejstva za presecanje i sužavanje enklava**.
Gotovost: 04.00 časova 06. 07. 1995. godine.

5. **Zadaci jedinica za razdvajanje i sužavanje enklava**:

- 1. bataljon /iz sastava 1. zpbr/ sa 1/r s. Bukova Glava − Javor /tt. 886/ − s. /Zeleni Jadar napada pravcem: tri pošumljena visa /500 m severno od Zeleni Jadar − s. Pusmulići − Bojna − Srebrenica.

Zadatak: razbiti neprijatelja na pravcu napada i u bližem zadatku ovladati tt. 644 − Živkovo br. / tt. 780/, a u sledećem objektu Bojna, obezbediti bokove i pozadinu i biti spreman za produženje napada.

Granica desno: Tucak /uključeno/, K. 520, odsek Čičevac, K. 424.

Granica levo: r. Zeleni Jadar do drvenog mosta, K. 603, K. 372.

Podržava KAG po planu i zahtevu.

KM u rejonu Javor /tt. 836/.

2. 2. bataljon /formira se od dela snaga 1. bpbr i 2. rmtbr/ sa četom iz spb "Skelani", prelazi u napad sa 1/r s. Jasenova − Klokoč /tt. 1087/ − s. Pribojevići pravcem: Klokoč − Čaurka /tt. 1071/ − Koštur tt.936 − Alibegovac /tt. 905/ − s Bučje − Kak /tt. 946/ − Šiljato br /tt. 901/.

Zadatak: razbiti neprijatelja na pravcu napada **razdvojiti enklave Srebrenica i Žepa**, u bližem zadatku izbiti na liniju Alibegovac − Bučje − Kak, a u sledećem produžiti napad i izbiti na liniju Vijogor, Šiljatu br /tt. 901/ − K. 810 i staviti pod kontrolu komunikaciju s. Sućeska - Srebrenica.

Granica desno: leva granica 1. bataljona.

Granica levo: put s. Pribojevići − s. Podravanje do zaseoka Poljanci.

Sadejstvuje jedan vod iz Mlpbr pri ovlađivanju sa Kak /tt. 946/.

Podržava KAG po planu i zahtevu KM s. Jasenova.

- Brlpbr delom snaga iz neposrednog dodira prelazi u napad na objekte Predola, Divljakinja /tt. 789/, banja Crni Guber i Olovine, u bližem zadatku ovlađuje istim, a u sledećim produžava napad ka objektu Gradac ovlađuje istim i sprečava intervenciju rezerve neprijatelja iz Potočara ka Srebrenici.

Obezbediti uvođenje u napad 1. pb i sadejstvovati istim u izvršenju zadatka.

Podržava KAG po planu i zahtevu.

KM Pribićevac.

-1. mlpbr ima zadatak da snagama jačine čete izbija u rejon Previja i napadom na pravcu Previja - Podravno - tt. 766 obezbeđuje levi bok 2.

pb po izbijanju 2. pb u rejon Bučje ostvaruje kontakt sa istim i sadejstvuje istom u ovlađivanju sa objektom Kak /tt.940/.

Ostalim snagama demonstrativnim dejstvima vezuje neprijatelja na pravcima: Osoje – Podgaj − Borovac, Bešića br. /tt.589/ − Žutica − Žedanjsko i Ravni Buljim − Jaglići.

U povoljnom razvoju situacije biti u gotovosti za napad i gonjenje neprijatelja na navedenim pravcima.

Podržava KAG po planu i zahtevu.

IKM u rejonu Braćan.

- Rezerva jačine 2-3 čete snaga MUP i 1 četa iz 1. vlpbr.

Zadatak: biti u gotovosti za uvođenje u napad radi ojačanja siline udara i razvoja uspeha na pravcima napada bataljona: odbijanje p/n neprijatelja, obezbeđenja držanja objekata na dostignutim linijama, sprečavanje izvlačenja neprijatelja, obezbeđenje bokova i pozadine snaga u napadu i druge zadatke.

Uvođenje u borbu podržava artiljerija snaga u neposrednom dodiru i KAG po planu i zahtevu.

KM u rejonu Pribićevac.

6. Vatrena podrška

KAG sastava

Vpo u rejonu Pribićevac.

Zadaci:

- U vatrenoj pripremi neutrališe ciljeve neprijatelja po planu art. pripreme.

Trajanje pripreme:

- U vatrenoj podršci napada ostvaruje vatre po planu i zahtevu, težišno na pravcima napada 1. i 2. pb.

7. Protivoklopna borba:

- U svim jedinicama ranga čete i bataljona formirati POG u gotovosti za borbu sa oklopnim snagama neprijatelja.

8. Protivvazdušna odbrana:

- U svim jedinicama organizovati osmatranje vazdušnog prostora.

- U slučaju napada avijacije NATO u svim jedinicama imati sredstva za PA dejstvo. Vatru otvarati na niskoleteće avione koji ugrožavaju borbeni poredak.

- Težište imati na merama PVZ: rastresit raspored i maskiranje jedinica i sredstava, održavanje neposrednog borbenog dodira sa neprijateljem.

9. Protiv desantna borba:

U slučaju upotrebe desanta snaga NATO radi podrške UNPROFOR-u, sa istim stupaju u borbu jedinice najbliže desanta i rezerva.

Podršku PDB izvode artiljerija i oklopno-mehanizovane jedinice po signalu.

10. Obezbeđenje b/d:

a/ Obaveštajno obezbeđenje

Težište obaveštajnog obezbeđenja imati u pravcu: Zeleni Jadar − Bojna − Srebrenica, Klokoč − Alibegovac − Kak − Viogor, Braćan − Previja − Podravanje, Pribićevac − banja Crni Guber − Srebrenica i Čauš − Potočari − Gradina.

Prikupljanje podataka o neprijatelju na ovim pravcima za potrebe ove Komande do 05. 07. 1995. godine vršit će obaveštajni organi i izviđačke jedinice 1. mrlpbr, 1. mlpbr i spb “Skelani”, a od 05. 07. do izvršenja zadatka i izviđačke jedinice snaga koje se angažuju u napadu.

U pripremi i u toku izvršenja zadatka svakoj borbenoj aktivnosti mora prethoditi izviđanje pravca, rejona i objekta dejstva.

Za svaku jedinicu jačine voda obezbediti pouzdane vodiče koji potpuno poznaju teren na kome se jedinica angažuje.

Sa izviđačkim organima obezbediti sigurnu vezu na primenu tablice signala i razgovornika.

b/ Bezbednost:

U potpunosti obezbediti tajnost i pripremu za izvršenje.

Na svim nivoima RiK u pripremi i izvođenju napada razraditi i primenjivati dokumenta kripto zaštite, po formi i sadržaju primerena potrebi efikasnog i sigurnog RiK.

Organi bezbednosti i vojne policije odrediće rejone prikupljanja i obezbeđenja ratnih zarobljenika i ratnog plijena. U postupanju sa ratnim zarobljenicima i stanovništvom u svemu se pridržavati Ženevske konvencije.

Organi bezbednosti će propisati i potčinjenim komandama proslediti na znanje i primenu režima bezbednosti u zoni b/d.

Posebno se obezbeđivati u toku dovođenja grupisanja, pripreme i izvođenja napada i nakon izvršenog zadatka od dejstva ubačenih grupa i ostavljenih delova neprijatelja.

Izvršiti obezbeđenje ljudstva i odrediti znake za raspoznavanje.

c/ Maskiranje:

Sve pokrete jedinica maskirati, dovođenje i grupisanje za napad vršiti noću. U toku napada manevar rezerve izvoditi prikrivenim pravcima. Uvođenje jedinica vršiti pod zaštitom i uz podršku jedinica u neposrednom dodiru.

d/ Borbeno osiguranje:

U toku dovođenja i pripreme za napad osiguranje vršiti sopstvenim snagama.

Posebno osigurati jedinice i sredstva za podršku, KM, centre veze i pozadinske jedinice i stanice.

Za vreme odmora obezbediti da se 4/3 ljudstvo odmara, a 2/3 angažovati na obezbeđenju.

Posebno pratiti i održavati vezu sa susedima, jedinicama i sredstvima za vatrenu podršku. Jedinstveno regulisati obeležavanje jedinica na dostignutim linijama.

Spojeve i međuprostore osmatrati i kontrolisati vatrom.

e/ Inžinjerijsko obezbeđenje:

Težište inž. obezbeđenja imati na obezbeđenju pokreta i manevra. Prolaze u minskoeksplozivnim preprekama i organizovanje KZS ispred p/k izrađuju jedinice u neposrednom borb. dodiru, a po dubini napadnih pravaca od pionirskih odeljenja formirati grupe za raščišćavanje.

Sve jedinice obezbediti neophodnom količinom pionirskog alata.

Na dostignutim linijama obavezno se utvrđivati i maskirati, a po potrebi i obezbeđivati preprekama.

Nepoznata MES vidno obilježavati.

Svaku jedinicu ranga bataljona ojačati odeljenjem pionira.

f/ Moralno-psihološka priprema ljudstva za izvršenje zadataka:

Težište imati na podizanju borbenog morala, ističući uspehe naših jedinica u slamanju neprijateljske ofanzive u proteklih mjesec dana.

Ukazati na značaj **presecanja i sužavanja enklave Srebrenica za bezbednost srpskih sela i civilnog stanovništva u srednjem Podrinju**

/bold S. Č./. Jedinice što bolje snadbeti borbenim potrebama za izvršenje ovog zadatka.

9. Pozadinsko obezbeđenje:
Za izvršenje zadatka odobrava se:

1/ Municija za:
- pešadijsko oružje 2 b/k
- artiljeriju i MB 1 b/k
- tenkove 0,5 b/k
- Po sredstva 0,5 b/k
- PA oruđa 0,5 b/k

2/ Pogonsko gorivo za:
- borbena vozila 0,5 p/r
- neborbena vozila 0,5 p/r

3/ Ishrana ljudstva:
- do početka b/d kuvanom hranom, a početkom b/d sd/o
- za celokupno ljudstvo obezbediti po 2 sd/o.

4/ Svaki bataljon razvija stanice sa PoOb vlastitih snaga i obezbeđuje napred navedene norme utroška MS.

5/ Putevi dotura za 1 i 2. pb Bratunac − Skelani − Zeleni Jadar − Jasenova. Za ostale jedinice regulišu k-ti 1. brlpbr i 1. mlpbr.

6/ U SnOb oslanjati se na sanitetske ustanove u Skelanima, Bratuncu, Milićima i Zvorniku.

11/ Komandovanje i veza:
IKM-1 DK u rejonu Pribićevac u radu od 16.00 časova 04. 07. 1995. god.

IKMn-1 DK u rejonu s. Jasenova.

Gotovost veza u 02.00 06. 07. 1995. godine.

Izveštaje dostavljati redovno svakog dana do 18.00 sa stanjem u 17.00, vanredne po potrebi.

KOMANDANT
generalmajor
Milenko Živanović
/pečat okruglog oblika sa natpisom
"KOMANDA DRINSKOG KORPUSA" i
svojeručni potpis generala Živanovića/

Kucano u 2 /dva/ primerka
i dostavljeno:
1. Original u arhivu KDK
2. GŠV RS

Umnoženo u 7 /sedam/ primeraka
i dostavljeno:
- IKM-1 KDK
- 1. zpbr,
- 1. bpbr,
- 2. rmtbr,
- 1. brlpbr,
- 1. mlpbr,
- 5. map.

(AIIZ, inv. br. 2-4102)

Br. 11

INFORMACIJA O POČETKU OFANZIVE NA SREBRENICU

- MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA "REPUBLIKE SRPSKE" – CENTRU JAVNE BEZBJEDNOSTI SARAJEVO, 6. JULI 1995. -

REPUBLIKA SRPSKA
MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA
ŠTAB POLICIJSKIH SNAGA – PALE

BROJ: 56/95
DANA: 06. 07. 1995. GODINE

DD "SS"

CJB SARAJEVO
ŠTAB POLICIJSKIH SNAGA VOGOŠĆA
....

DANA 06. 07. 1995. GODINE U RANIM JUTARNJIM SATIMA POČELA JE OFANZIVA NA SREBRENICU, O SVIM INTERESANTNIM DOGAĐAJIMA NA TOM RATIŠTU BLAGOVREMENO ĆEMO VAS OBAVJEŠTAVATI.

KOMANDANT ŠTABA
TOMISLAV KOVAČ

(AIIZ, inv. br. 2-1653)

Br. 12

UČEŠĆE SPECIJALNIH JEDINICA MINISTARSTVA UNUTRAŠNJIH POSLOVA SRBIJE U AGRESIJI NA REPUBLIKU BOSNU I HERCEGOVINU I GENOCIDU NAD BOŠNJACIMA

- MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA "REPUBLIKE SRPSKE" – CENTRU JAVNE BEZBJEDNOSTI SARAJEVO, 6. JULI 1995. -

REPUBLIKA SRPSKA
MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA
ŠTAB POLICIJSKIH SNAGA – PALE
BROJ: 56/95
DANA: 06. 07. 1995. GODINE

CJB SARAJEVO ŠTAB POLICIJSKIH SNAGA VOGOŠĆA

Obavještavamo vas da su u toku ofanzivna dejstva Hercegovačkog korpusa na platou Treskavice. Dostignute kote sa jučerašnjim danom su: Lupoč, veći dio Nikolinih stijena i Surdupa, Malo Vratilo, Stražnica ispred koje su linije pomjerene za oko 1,5 km, Ljeljen, Kula Lukavac, Hreljići, Kula, Kondžilo, Brda, itd. U akciji oslobađanja Ljeljena neprijatelju su nanijeti znatni gubici u živoj sili, procjenjuje se na 50 – 100 neprijateljskih vojnika, zarobljeno je 23. Dana 05. 07. 1995. godine u popodnevnim satima naše snage iz pravca Ljeljena i Kule pokušale su da zauzmu neprijateljske položaje na Malom i Velikom Koniku. Prilikom izvođenja napada naišli su na dobro postavljena minska polja i jaku vatru iz artiljerijskog i pješadijskog naoružanja, zbog čega su bili prinuđeni da se vrate na početne položaje. U prethodna dva dana na našoj strani poginula su tri borca, a ranjeno je 18 boraca.

U zoni odgovornosti policije MUP-a od Šiljevice do Rujevice u zadnjih pet dana nije bilo neprijateljskih napada. **Specijalne jedinice MUP-a RS, Srbije i RSK skupa sa interventnim jedinicama VRS izvode ofanzivna dejstva na kotu Lisičija glava**, sa namjerom daljeg

napredovanja i ovladavanja kanjonom rijeke Bijela i mjestom Mijanovići. U toku oslobađanja kota Gradina 939, Lučevika, Obornice, Hrastovca, Gradine 1118 i Čeružića neprijatelju su naneseni znatni gubici u živoj sili, a zaplijenjena su znatna materijalno-tehnička sredstva. U akciji oslobađanja navedenih kota teže su ranjena dva policajca SBP.

Dana 04. 07. 1995. godine jedinice Petog korpusa neprijateljske vojske probile su naše linije odbrane i znatno napredovale u pravcu Novog i Dvora na Uni. Dana 05. 07. 1995. godine došlo je do konsolidovanja u redovima VRS i zaustavljanja neprijateljske ofanzive. U toku su aktivnosti na vraćanju izgubljenih teritorija.

Dana 06. 07. 1995. godine u ranim jutarnjim satima počela je ofanziva na Srebrenicu, o svim interesantnim događajima na tom ratištu blagovremeno ćemo vas obavještavati.

Komandant Štaba
Tomislav Kovač

(AIIZ, inv. br. 2-1653)

Br. 13

SAGLASNOST RADOVANA KARADŽIĆA O NASTAVKU BORBENIH DEJSTAVA "RADI ZAUZIMANJA SREBRENICE"

- GLAVNI ŠTAB "VOJSKE REPUBLIKE SRPSKE" – PREDSJEDNIKU "REPUBLIKE SRPSKE" I DRUGIMA, 9. JULI 1995. -

GLAVNI ŠTAB VOJSKE
REPUBLIKE SRPSKE
STR. POV. BR. 12/46-501/95
09. 07. 1995. GODINE

VRLO HITNO

PREDSJEDNIKU REPUBLIKE SRPSKE - NA ZNANJE
IKM-DRINSKOG KORPUSA
- N/R GENERALA GVERE I KRSTIĆA
KOMANDI DRINSKOG KORPUSA

IZVOĐENJE BORBENIH DEJSTAVA OKO SREBRENICE. -

UPOZNAT JE PREDSJEDNIK REPUBLIKE SRPSKE DA JEDINICE DRINSKOG KORPUSA USPJEŠNO IZVODE B/D OKO SREBRENICE I DA SU OSTVARILE REZULTATE KOJI IH DOVODE U POZICIJU DA MOGU ZAUZETI I SAM GRAD SREBRENICU.

PREDSJEDNIK REPUBLIKE JE ZADOVOLJAN REZULTATIMA B/D OKO SREBRENICE I SAGLASAN DA SE NASTAVE DEJSTVA RADI ZAUZIMANJA SREBRENICE, RAZORUŽANJA MUSLIMANSKIH TERORISTIČKIH BANDI I POTPUNE DEMILITARIZACIJE ENKLAVE SREBRENICA.

PREDSJEDNIK REPUBLIKE SRPSKE JE NAREDIO DA SE U NASTAVKU B/D OBEZBIJEDI PUNA ZAŠTITA PRIPADNIKA UNPROFOR-A I MUSLIMANSKOG CIVILNOG STANOVNIŠTVA I DA IM SE GARANTUJE SIGURNOST UKOLIKO PREĐU NA TERITORIJU REPUBLIKE SRPSKE.

U SKLADU SA NAREĐENJEM PREDSJEDNIKA REPUBLIKE SRPSKE IZDATO JE NAREĐENJE SVIM BORBENIM SASTAVIMA KOJI UČESTVUJU U BORBENIM DEJSTVIMA OKO SREBRENICE DA PRUŽE MAKSIMALNU ZAŠTITU I SIGURNOST SVIM PRIPADNICIMA UNPROFORA I CIVILNOM MUSLIMANSKOM STANOVNIŠTVU. POTČINJENIM JEDINICAMA NAREDITE DA SE UZDRŽAVAJU OD RAZARANJA CIVILNIH CILJEVA UKOLIKO NA TO NE BUDU PRINUĐENI USLED JAKOG OTPORA NEPRIJATELJA. ZABRANITE PALJENJE STAMBENIH OBJEKATA, A PREMA CIVILNOM STANOVNIŠTVU I RATNIM ZAROBLJENICIMA POSTUPAJTE U SKLADU SA ŽENEVSKIM KONVENCIJAMA OD 12. AVGUSTA 1949. GODINE.*

POMOĆNIK KOMANDANTA
GENERALMAJOR
ZDRAVKO TOLIMIR

(AIIZ, inv. br. 2-4108)

* Zločin genocida nad Bošnjacima Bosne i Hercegovine u i oko Srebrenice, sigurne zone Ujedinjenih nacija, jula 1995, pokazuje da je zaštita "muslimanskog civilnog stanovništva" i njihovih civilnih objekata samo deklarativnog karaktera. Riječ je o poruci u formi naredbe da se uradi suprotno sadržaju dokumenta. Takvo ponašanje manifestovano je isključivo i samo zbog opravdanja zločina genocida i izbjegavanja faktičke odgovornosti za izvršeni genocid.

Br. 14

UČEŠĆE "ZDRUŽENIH SNAGA" MINISTARSTVA UNUTRAŠNJIH POSLOVA REPUBLIKE SRBIJE, "REPUBLIKE SRPSKE" I "REPUBLIKE SRPSKE KRAJINE" U ZAUZIMANJU SREBRENICE I GENOCIDU NAD BOŠNJACIMA

- MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA "REPUBLIKE SRPSKE" – KOMANDANTU SPECIJALNE BRIGADE POLICIJE I DRUGIMA, 10. JULI 1995. -

Republika Srpska
Ministarstvo unutrašnjih poslova
Kabinet ministra   very urgent "ss"
Broj: 64/95
Datum: 10. 07. 1995. godine

- komandantu specijalne brigade policije
- štab komande policijskih snaga Trnovo
- štab komande policijskih snaga Vogošća
- štab komande policijskih snaga Bijeljina
- CJB Zvornik
- CJB Sarajevo
- kamp za obuku policije Jahorina

Na osnovu naređenja vrhovnog komandanta oružanih snaga Republike Srpske, a u cilju slamanja neprijateljske ofanzive iz zaštićene zone Srebrenice:

n a r e đ u j e m

1. Izdvojiti dio snaga MUP-a RS koji učestvuje u borbenim dejstvima na sarajevskom ratištu i uputiti kao samostalnu jedinicu u rejonu Srebrenice u toku sutrašnjeg dana 11. 07. 1995. g.

2. U sastav jedinice ulaze drugi specijalni odred policije iz Šekovića, prva četa PJP CJB Zvornik, **mješovita četa združenih snaga MUP-a RSK-a, Srbije i Republike Srpske** i četa iz kampa Centra za obuku na Jahorini.

3. Za komandanta jedinice MUP-a određujem Ljubišu Borovčanina, zamjenika komandanta Specijalne brigade policije.

4. **Izvlačenje čete združenih snaga MUP-a RSK-a, Srbije i Republike Srpske sa trnovskog ratišta izvršiti u toku noći** /bold S.Č./. Okupljanje jedinice izvršiti 11. 07. 1995. godine do 12 časova u Bratuncu ispred SJB, osim drugog specijalnog odreda policije koji će pokret ka odredištu izvršiti 11. 07. 1995. godine u popodnevnim satima.

5. Komandant jedinice je dužan po dolasku na odredište stupiti u vezu sa načelnikom Štaba Korpusa generalom Krstićem.

Komandant štaba
Tomislav Kovač

(AIIZ, inv. br. 2-4107)

Br. 15

ZAUZIMANJE SREBRENICE OD STRANE SRPSKIH SNAGA

- GLAVNI ŠTAB "VOJSKE REPUBLIKE SRPSKE" – PREDSJEDNIKU "REPUBLIKE SRPSKE" I DRUGIMA, 11. JULI 1995. -

Glavni štab Vojske
Republike Srpske
str. pov. br. 03/3-192
11. 07. 1995. godine

Vrlo hitno

Predsedniku Republike Srpske
Komandi: 1. i 2. KK, SRK, IBK, HK, DK, V I PVO, CVS VRS, IKM-2 SRK, IKM-2 GŠ VRS
……
6. u z/o DK
……
b) Stanje u korpusu:

Jedinice korpusa su u punoj b/g. Glavne snage su angažovane za upornu odbranu, **a deo snaga je angažovan u ofanzivnim dejstvima oko enklave Srebrenica. U toku današnjeg dana naše snage su ušle u grad Srebrenicu** /bold S. Č./. O postignutim rezultatima i drugim detaljima vezanim za izvođenje ofanzivnih dejstava u enklavi Srebrenica dostavićemo vam vanredni izveštaj. Jedinice korpusa na provokativna dejstva neprijatelja odgovorile su po uočenim ciljevima, a napade su uspešno zaustavili.

c) Gubici: 5 poginulih, 1 lakše i 2 teže ranjena borca.
………

Zastupa načelnika štaba
Generalmajor
Radivoje Miletić

(AIIZ, inv. br. 2-4109)

Br. 16

ANGAŽOVANJE SRPSKIH SNAGA U OKUPACIJI SREBRENICE, SIGURNE ZONE UJEDINJENIH NACIJA, I GENOCIDU NAD BOŠNJACIMA

- GLAVNI ŠTAB "VOJSKE REPUBLIKE SRPSKE" – PREDSJEDNIKU "REPUBLIKE SRPSKE", 12. JULI 1995. -

Glavni štab Vojske
Republike Srpske
str. pov. br. 03/3-193
12. 07. 1995. godine
Vrlo hitno

Predsedniku Republike Srpske
Komandi: 1. KK, 2. KK, SRK, IBK, HK, DK, V I PVO, CVS VRS, IKM-2 SRK, IKM-2 GŠ VRS

……

6. - U z/o DK
a) neprijatelj:
.....

Iz enklave Srebrenica neprijatelj pokušava da se izvuče sa ženama i djecom prema Ravnom Buljimu i Konjević-Polju, ali je naišao na minsko polje.

b) stanje u Korpusu

Sve jedinice korpusa nalaze se u najvišem stepenu b/g i preduzimaju sve mere u cilju sprečavanja iznenađenja. **Angažovanje jedinica na izvršenju zadatka "Krivaja – 95" planski izvršavaju sve borbene zadatke. U toku dana oslobodile su naselje Potočari - dalje napreduju u cilju oslobađanja svih mesta u enklavi Srebrenica. Na procenjenim pravcima deo naših jedinica i jedinica MUP-a organizovale su zasedna dejstva u cilju uništenja muslimanskih ekstremista koji se nisu predali i koji pokušavaju proboj iz enklave prema Tuzli**.

c) gubici: 1 lakše ranjen borac

rim. 2 - stanje na teritoriji

U z/o DK iz enklave Srebrenica organizovano se prevozi /odnosno deportuje - prim. S.Č./ **stanovništvo prema Kladnju. U toku dana procenjuje se da za prevoz ima oko 1000 muslimana** /bold S. Č./. U svim z/o korpusa stanje na teritoriji je stabilno i pod kontrolom. U toku dana u većini naseljenih mesta vrši se ispraćaj regruta u vojsku. Svi planirani i odobreni konvoji prošli su bezbedno kroz teritoriju RS.

…..

Zastupa načelnika štaba
generalmajor
Radivoje Miletić

(AIIZ, inv. br. 2-4110)

Br. 17

AKTIVNOSTI SRPSKIH SNAGA U ZLOČINU GENOCIDA NAD BOŠNJACIMA

- KOMANDA 1. ZVORNIČKE PJEŠADIJSKE BRIGADE – KOMANDI DRINSKOG KORPUSA, 12. JULI 1995. -

Komanda 1. zvorničke pbr
str. pov. broj: 06/ 215
12. 07. 1995. godine

Redovni borbeni izveštaj
dostavlja -

KOMANDI DRINSKOG KORPUSA
....

2. Težišni zadaci naših jedinica:
U cilju kontrole teritorije po dubini preduzeli smo sledeće:

- interventni vod 7. pb do 17.00 časova posest će položaj u rejonu Drenovik − Četino brdo, a jedan vod vojne policije do 17.00 časova **organizovat će zasedu na Džafinom kamenu**.
- **sve ostale jedinice izvršile su pripreme i povećale budnost za eventualni nailazak Turaka[*] sleđa**;
- u rejon 8. pb u Kajiće, uputili smo jednu PRAGU sa posadom;
- **za Bratunac, po Vašem naređenju uputili smo osam autobusa iz Drina-transa** /nečitko - prim. S. Č./, **autobusa iz naše VP i 4 naša kamiona** /bold S. Č./;
- odelenje VP upućeno je po Vašem naređenju za Konjević-Polje;
- svi elementi b/p u funkciji su 24 časa neprekidno;
- danas je sahrana naših 5 boraca poginulih na Srebrenici;

---

[*] Srpski agresor, u skladu sa kosovskom mitologijom o izgubljenoj bici sa osmanskim Turcima (1389) i hajdučkom željom za osvetom, Bošnjake identifikuje s Turcima, što se vidi iz ovog i drugih dokumenata, nastojeći na taj način da opravda svoje osvajačke i genocidne aktivnosti.

- veza funkcioniše u oba smera besprekorno.

3. Stanje na teritoriji u z/o 1. zvorničke pbr je stabilno i pod kontrolom.

4. Vanrednih događaja nije bilo.

5. Stanje borbenog morala je bolje posle uspeha naših boraca na Srebrenici.

…..

KOMANDANT
p. pukovnik
mr. Vinko Pandurević

(AIIZ, inv. br. 2-4127)

Br. 18
ZLOČIN GENOCIDA NAD BOŠNJACIMA "NASTAVLJA SE PO PLANU"
- CENTAR JAVNE BEZBJEDNOSTI ZVORNIK – MUP-U "REPUBLIKE SRPSKE",
12. JULI 1995. -

CJB Zvornik
Broj: 277/95 "very urgent" - šifrovano -
Dana: 12. 07. 1995. god.

MUP Republike Srpske
Štab policijskih snaga Bijeljina
Kabinet ministra Pale
Resor javne bezbednosti

Veza: Depeša broj k/p-1-407/95 od 12. 07. 1995. god.

1. Postupajući po vašoj depeši stupio sam u kontakt sa civilnim komesarom u Bratuncu Miroslavom Deronjićem.

2. **U 3.00 časova u komandi Bratunačke brigade održan je sastanak s generalima Mladićem i Krstićem na kome su podijeljeni zadaci svim učesnicima**.

3. **Vojna operacija se nastavlja po planu i Turci bježe prema Sućeskoj dok se civilno stanovništvo okupilo u Potočarima** (**oko 15.000**).

4. U toku je dogovor oko postavljanja načelnika CJB Srebrenica i komandira PS Srebrenica, te izbor 15 policajaca iz sastava VRS koji će uz novoimenovanog predsednika SO-Srebrenica i predsednika Izvršnog odbora Srebrenica, te /nečitko – prim. S. Č./ preuzeti kontrolu u gradu nad svim važnijim objektima.

5. **U 10 časova počinje sastanak sa predstavnicima UNPROFOR-a i Međunarodnog crvenog krsta, te muslimanskim predstavnikom iz Srebrenice na kome će biti postignut dogovor o evakuaciji** /odnosno deportaciji - prim. S. Č.**/ svog civilnog stanovništva iz Potočara za Kladanj,** /nečitko - prim. S. Č./ **imali više problema**..... /nečitko - prim. S. Č./

100 šlepera za prevoz je već obezbeđeno.

6. **Združene snage policije napreduju prema Potočarima u cilju zarobljavanja UNPROFOR-a i okruženja cijelog civilnog stanovništva, te čišćenju terena od neprijateljskih grupa** /bold S. Č./.

7. Osnovni cilj današnjih vojnih operacija je stavljanje u prohodnost svih komunikacija iz Srebrenice prema Skelanima, Bratuncu i Vlasenici.

8. O svim daljim saznanjima i novostima bićete blagovremeno informisani.

Načelnik CJB-a
Vasić Dragomir

(AIIZ, inv. br. 2-4125)

Br. 19
SRPSKE SNAGE "VRŠE ČIŠĆENJE" SREBRENICE, SIGURNE ZONE UJEDINJENIH NACIJA
- KOMANDA 1. BRATUNAČKE LAKE PJEŠADIJSKE BRIGADE, 12. JULI 1995. -

Komanda 1. brlpbr
str. pov. br. 03-253-102
Datum: PETROVDAN 1995.
/12. juli/

1. REDOVAN BORBENI IZVJEŠTAJ, DOSTAVLJA KOMANDA DK

1. U TOKU DANA NEPRIJATELJ POKUŠAVA PROBOJ - IZVLAČENJE IZ ENKLAVE PRAVCEM MILAČEVIĆ – BAGLIĆ – BOKČIN POTOK I DALJE PREMA TUZLI I KLADNJU

2. NAŠE SNAGE VRŠE ČIŠĆENJE ENKLAVE I SPREČAVAJU PRODOR NEPRIJATELJA NA POMENUTIM PRAVCIMA

3. STANJE B/G NA TERITORIJI ZONE ODGOVORNOSTI BRIGADE JE DOBRO

4. STANJE MORALA I BEZBEDNOSTI JE NEPROMIJENJENO U ODNOSU NA PRETHODNI IZVJEŠTAJ

5. POZADINSKO OBEZBEĐENJE FUNKCIONIŠE NA ZADOVOLJAVAJUĆI NAČIN. UTROŠAK MUNICIJE P/G DOSTAVIĆEMO NAKNADNO

6. POVREĐENIH I RANJENIH NIJE BILO

7. U TOKU JE PREVOŽENJE /odnosno deportacija - prim. S. Č./ TURSKOG STANOVNIŠTVA (MUSLIMANSKIH IZBEGLICA) IZ REJONA S. POTOČARI PREMA KLADNJU. OGROMAN BROJ (10.000) IZBJEGLICA OČEKUJE PREVOZ IZ S. POTOČARI PREMA KLADNJU /bold S. Č./.

Za komandanta
Puk.
Vidoje Blagojević

(AIIZ, inv. br. 2-4126)

Br. 20

ANGAŽOVANJE SRPSKIH SNAGA ("SVO RASPOLOŽIVO VOJNO SPOSOBNO LJUDSTVO") U GENOCIDU

- KOMANDA DRINSKOG KORPUSA – SVIM JEDINICAMA DRINSKOG KORPUSA, 13. JULI 1995. -

KOMANDA DRINSKOG KORPUSA
str. pov. br. 03/156-11
13. 07. 1995. godine

VRLO HITNO

Sprečavanje prolazaka
Muslimanskih grupa ka
Tuzli i Kladnju
naređenje -

Komandama: svih potčinjenih jedinica DK i
IKM-1 DK /na znanje/

Na osnovu Naređenja GŠ VRS, str. pov. br. 03/4-1629 od 13. 07. 1995. godine, muslimanske formacije posle dobijenih instrukcija i pretrpljenog poraza u enklavi Srebrenica vojno sposobno ljudstvo iz enklave ima zadatak da se po grupama i sa naoružanjem prebacuje ka Tuzli i Kladnju. Među njima se nalaze i okoreli kriminalci i zlikovci, koji neće prezati ni od čega da bi izbegli zarobljavanje i izvukli se na teritoriju pod kontrolom muslimana.

U toku noći 12/13. 07. 1995. godine, deo snaga se uspeo izvući i preći komunikaciju: Bratunac – Konjević-Polje – Milići – Vlasenica /osmotreni u pokretu prema Crnom vrhu i Cerskoj/.

U cilju zaštite srpskog stanovništva, na pravcu kretanja muslimanskih grupa i presecanja prelaska na teritoriju pod kontrolom muslimana.

NAREĐUJEM:

1. **Komande brigada će u svojim z/o angažovati svo raspoloživo vojno sposobno ljudstvo u otkrivanju, blokiranju, razoružavanju i zarobljavanju uočenih muslimanskih grupa, kao i njihovom sprečavanju prolaska na muslimansku teritoriju**.

Duž cele komunikacije: Zvornik – Crni vrh – Šekovići – Vlasenica, organizovati zasedna dejstva svih 24 sata.

2. **U srpskim selima, na pravcu kretanja grupa, organizovati obezbeđenje stanovništva i materijalnih dobara, u kom cilju angažovati sve one koji mogu da nose pušku. Energično sprečiti pojedinačno udaljavanje iz sela**.

3. **Zarobljene i razoružane muslimane smestiti u za to pogodne prostorije, koje se mogu obezbediti sa manjim snagama i odmah izveštavati pretpostavljenu komandu** /bold S. Č./.

4. Na linijama fronta, prema neprijatelju, obezbediti maksimalnu budnost i punu borbenu gotovost. Odvojiti deo snaga za sprečavanje iznenađenja iz pozadine, u kom cilju isturiti na dominantne objekte osmatrače koji će pratiti i obaveštavati o uočenim pokretima i grupama muslimana prema liniji fronta.

5. Obezbeđenju KM, PKM, kao i vatrenim položajima sredstava podrške, oklopno-mehanizovanih sredstava i važnijih objekata infrastrukture, posvetiti posebnu pažnju.

6. Preko nadležnih organa vlasti i MUP-a obezbediti angažovanje svog raspoloživog ljudstva i saradnju u realizaciji napred navedenih zadataka.

7. Podatke o zarobljenim i blokiranim grupama prenositi sigurnim sredstvima veze. Sve nepotrebne i suvišne razgovore koji mogu dovesti

do oticanja poverljivih podataka i ukazivati neprijatelju na naše namere i aktivnosti energično sprečavati.

8. Kroz vanredne izveštaje, obezbediti uvid u konkretnu situaciju u svim z/o jedinica kako bi KDK mogao preduzimati pravovremene mere.

PJ/LJP
KOMANDANT
generalmajor
Milenko Živanović

(AIIZ, inv. br. 2-4121)

Br. 21
ANGAŽOVANJE SRPSKIH SNAGA "NA PRETRESU TERENA OPŠTINE SREBRENICA"
- GLAVNI ŠTAB "VOJSKE REPUBLIKE SRPSKE" – PREDSJEDNIKU "REPUBLIKE SRPSKE" I DRUGIMA, 13. JULI 1995. -

Glavni štab Vojske
Republike Srpske
str. pov. br. 03/3-194
13. 07. 1995. godine

Vrlo hitno

Predsedniku Republike Srpske
Komandi: 1. i 2. KK, SRK, IBK, HK, DK, V I PVO, CVS VRS, IKM-2 SRK, IKM-2 GŠ VRS

…

6.- u z /o dk
a) neprijatelj:
Na s/z delu fronta neprijatelj nije ispoljavao značajnija b/d.

Na delu fronta prema Goraždu izvodio je povremena dejstva sa pravca Vranovice, dejstvujući iz PAT-a i mb. **Neprijatelj iz bivše enklave Srebrenica nalazi se u totalnom rasulu, gde vrši masovno predavanje VRS. Jedna grupa jačine 200 do 300 vojnika se uspela prebaciti u širi rejon planine Udrč, gde želi da se probije na teritoriju pod kontrolom muslimana**.

b) stanje u korpusu:

Jedinice korpusa su u punoj b/g 1. blpbr i 1. Milićka lpbr su angažovane na pretresu terena opštine Srebrenica. Iz ostalih jedinica korpusa b/g vrše poslednje pripreme za rešavanje pitanja enklave Žepa.

c) gubici: 3 poginula i 1 lakše ranjen borac.

rim-2- stanje na teritoriji

Organizovano i planski vrši se prebacivanje stanovništva iz Srebrenice na teritoriju pod kontrolom muslimana /bold S. Č./.

ZASTUPA NAČELNIKA ŠTABA
Generalmajor
Radivoje Miletić

(AIIZ, inv. br. 2-4128)

Br. 22

AKTIVNOSTI SRPSKIH SNAGA NA "OKRUŽENJU" I "SLAMANJU" BOŠNJAKA

- KOMANDA 1. BRATUNAČKE LAKE PJEŠADIJSKE BRIGADE – KOMANDI DRINSKOG KORPUSA, 13. JULI 1995. -

KOMANDA 1. BRATUNAČKE LPBR.
str. pov. br. 03-253-103

KOMANDA
"DRINSKOG" KORPUSA

DANA 13. 07. 1995. god.

BORBENI IZVJEŠTAJ

1. NEPRIJATELJ JE POTPUNO RAZBIJEN I NASTOJI DA SE PO GRUPAMA IZVUČE PRAVCEM SELO MILAČEVIĆI - K. POLJE. **U TOKU PRETRESA ŠIREG REJONA SELA MILAČEVIĆA I BABULJICA NAŠE SNAGE NE NAILAZE NA OTPOR. USPJEŠNO SE DRŽI U OKRUŽENJU VEĆA NEPRIJATELJSKA GRUPA U REJONU K. POLJE – KASABA – POBUĐE.**

2. GLAVNE SNAGE BRATUNAČKE BRIGADE NASTAVLJAJU SA PRETRESOM TERENA PREMA NAREĐENOJ LINIJI: RAVNI BULJIM – ZVIJEZDA – ŠILJATO BRDO. DEO SNAGA ANGAŽOVAN JE NA SLAMANJU NEPRIJATELJSKIH SNAGA KOJE SU SE IZVUKLE U POMENUTI REON /bold S. Č./. KOMANDA BRIGADE ANGAŽUJE SE NA FORMIRANJU ČETE KOJA SE RADI IZVRŠENJA ZADATKA UPUĆUJE NA REJON PODRAVANJE (ŠKOLA).

3. STANJE NA TERITORIJI ZONE ODGOVORNOSTI BRIGADE: PUT BRATUNAC – VLASENICA NIJE BEZBEDAN ZA CIVILNI SAOBRAĆAJ, KAO I DEO KOMUNIKACIJE K. POLJE–DRINJAČA, A MOGUĆE JE DA BUDE UGROŽENA KOMU-

NIKACIJA C. VRH – ŠEKOVIĆI ZBOG MOGUĆNOSTI PROLASKA JAČIH NEPRIJATELJSKIH GRUPA U REJONU K. POLJE – CERSKA I DALJE.

4. VANREDNIH DOGAĐAJA NIJE BILO.
5. STANJE BEZBEDNOSTI I MORALA DOBRO.
6. POZADINSKO OBEZBEĐENJE FUNKCIONIŠE DOBRO.
7. GUBITAKA NISMO IMALI, NI RANJENIH.

KOMANDANT
puk. BLAGOJEVIĆ VIDOJE

(AIIZ, inv. br. 2-4122)

Br. 23
"PRETRES OSLOBOĐENOG PROSTORA"
- KOMANDA DRINSKOG KORPUSA – KOMANDI 1. BRATUNAČKE LAKE PJEŠADIJSKE BRIGADE I DRUGIMA, 13. JULI 1995. -

KOMANDA DRINSKOG KORPUSA
str. pov. br. 01/4-157-5
13. 07. 1995. godine

Pretres terena
Naređenje -

KOMANDI: 1. brlpbr, 1. mlpbr, sb "SKELANI"

Posle uspešno izvedene operacije za oslobađanje Srebrenice, a u cilju potpunog pretresa oslobođenog prostora,

N A R E Đ U J E M

1. Brlpbr izvršiće pretres terena bivše enklave Srebrenica do linije Ravni Buljim /isključno/ **–** Zvijezda /tt 906/ **–** Šiljato brdo /tt 901/ **–** s. Slapović **–** desnom obalom reke Zeleni Jadar do mosta Zeleni Jadar /isključno/.

2. **sb "SKELANI" vrši pretres terena do linije s. Slapović** /isključno/ - Koštur /tt-936/- Šeđ /tt-1134/. Linija razdvajanja sa 1. brlpbr je rejon Zeleni Jadar.

3. **1. Mlpbr vrši pretres od navedenih linija sb "SKELANI" i 1. Brlpbr u dubinu sopstvene teritorije** /bold S. Č./.

4. Sa pretresom otpočeti odmah i izvršiti ga do 16. 07. 1995. godine.

5. Ljudstvo koje učestvuje u pretresu terena nosi sa sobom na desnom ramenu belu traku, kao znak raspoznavanja.

6. Po izvršenom pretresu dostaviti pismeni izveštaj dana 17. 07. 1995. godine, do 18.00 časova.

KOMANDANT
generalmajor
Radislav Krstić

(AIIZ, inv. br. 2-4121)

Br. 24

DOGOVOR O LIKVIDACIJI 8.000 BOŠNJAKA

- CENTAR JAVNE BEZBJEDNOSTI ZVORNIK –
MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA
REPUBLIKE SRPSKE, 13. JULI 1995. -

CJB Zvornik
Broj: 283/95 = šifrovano =
Dana: 13. 07. 1995. god.

MUP Republike Srpske
Kabinet ministra Pale
Resor javne bezbednosti Bijeljina
Štab policijskih snaga Bijeljina

Jutros smo na sastanku s generalom Mladićem obavešteni da VRS nastavlja operacije prema Žepi, a sav ostali posao prepušta MUP-u, a to je:

1. **Evakuacija** /odnosno deportacija - prim. S. Č./ **preostalog civilnog stanovništva iz Srebrenice autobusima za Kladanj (oko 15.000 hiljada**). Nedostaje nam 10 tona nafte – hitno.

2. **Likvidacija oko 8.000 muslimanskih vojnika*** **koje smo blokirali u šumi oko Konjević-Polja. Borbe se vode. Taj posao odrađuju samo jedinice MUP-a** /bold S. Č./.

3. Obezbeđenje svih ključnih objekata u gradu Srebrenici i kontrola izlaza i ulaza ljudi i robe na tri postavljena punkta.

---

* Nije riječ o vojnicima, odnosno borcima, već o civilima i civilnom stanovništvu.

4. Uputiti odred specijalne jedinice Srbinje ili Doboj u Konjević-Polje.

O daljim saznanjima bićete obavešteni.

Načelnik centra
Dragomir Vasić

(AIIZ, inv. br. 2-4120)

Br. 25
DOKAZI O GENOCIDU NAD BOŠNJACIMA
- KOMANDA 5. INŽINJERIJSKOG BATALJONA –
KOMANDI DRINSKOG KORPUSA, 14. JULI 1995. -

K O M A N D A — "VOJNA TAJNA"
5. INŽINJERIJSKOG BATALJONA — "STROGO POVERLJIVO"
str. pov. br. 38-56 — "Primerak br. 2"
Dana 14. juli 1995. godine — "KURIROM"

Redovni borbeni izveštaj, d o s t a v lj a

KOMANDI DRINSKOG KORPUSA

1. N e p r i j a t e lj:

- Ubačena veća grupa neprijatelja u rejonu Pobuđa brda i rejonu Konjević-Polja, jedinice 5. inžinjerijskog bataljona i MUP-a uspešno su se suprotstavile neprijatelju. Uhapšeno je i ubijeno oko 1000 do 1500 neprijateljskih civila i vojnika.

2. Stanje b/g:

- bataljon je na izvršavanju naređenih zadataka.

a) **- 1. pionirska četa**: **Vodi borbe protiv neprijatelja u rejonu Pobuđa, vrši zaprečavanje i utvrđivanje u rejonu objekta "Vis", razminiranje u rejonu Derventa – Sastavi za potrebe 1. mlpbr.** Odeljenje koje je bilo angažovano na razminiranju rejona Zeleni Jadar – Skelani vratilo se sa zadatka.

b) **- putno-mosna četa**: Izvodi radove na releju na Pogledu za potrebe PTT Vlasenica, vrši zaprečavanje položaja u rejonu objekta "Vis", organizuje zasede i vodi borbu protiv neprijatelja.

c) - **inžinjerijska četa**: Angažovana je na izvođenju građevinskih radova po naređenju Komande Drinskog korpusa u Crnoj Rijeci, kasarni “BIŠINA”, i na krečani u s. Zaklopača.

d) - **pontonirska četa**: Obezbeđuje skelska mosta prolaza na reci Drini u s. Osamsko, s. Fakovići, s. Petriča i s. Sopotnik.

e) - **pozadinski vod**: Vrši pozadinsko obezbeđenje jedinica, **organizuje borbu protiv neprijatelja**.

f) - **četa policije MUP-a**: Izvršava zadatke po naređenju svoje komande, **organizuje borbu protiv neprijatelja u sadejstvu sa jedinicama 5. inžb**.

3. Stanje bezbednosti i morala:

- pojačane mere bezbednosti na široj teritoriji Konjević-Polja, **zbog ubačenih neprijateljskih civila i vojnika, moral vojnika na izvršavanju hapšenja i vođenja borbe protiv neprijatelja je na visini**.

4. Stanje na teritoriji:

- ubačena veća grupa neprijatelja iz pravca Srebrenice u rejon Pobuđa – Konjević-Polje.

5. Vanredni događaji:

- dana 13. 07. 1995. godine prilikom vođenja borbe protiv neprijatelja na stražarskom mestu br. 6 u Konjević-Polju oko 08.00 časova došlo je do ranjavanja stražara od strane neprijateljskog vojnika vojnih obveznika koji su u to vreme bili na stražarskom mestu izvršavajući svoju dužnost BANĐUR Trifko SPASO i ORAŠANIN Milana VASILIJE, navodno su ranjeni u nogu pištoljem.

6. Pozadinsko obezbeđenje:

- potrebno je izvršenje radova za rad utovarivača koji će biti angažovan na zakopavanju ubijenih neprijateljskih vojnika; dodeliti za navedeni zadatak 50 litara nafte.

- zbog povećeg brojnog stanja ljudstva koje je angažovano na zadatku u Konjević-Polju potrebno je da se dodele artikli ishrane.

7. G u b i c i:

- n e m a.

8. Zaključci, predviđanja i odluke:

- i dalje organizovati zasede za borbu protiv neprijatelja koji je ubačen na brdo Pobuđe, gde imati težište za borbu protiv istog da se što pre uništi neprijatelj i oslobodi Pobuđe brdo. Nastaviti sa izvođenjem radova koje izvode jedinice 5. inžb, povećati mere budnosti i bezbednosti u rejonu Konjević-Polja.

9. Z a h t e v i:

- dodeliti 50 litara nafte za navedeni zadatak (*Rešeno*) /bold S. Č./

- zbog povećanog broja ljudstva dodeliti artikle ishrane.

MB/MB

ZAMENIK KOMANDANTA
MAJOR
Mile Simanić

(AIIZ, inv. br. 2-3419)

Br. 26
SRPSKE SNAGE "VRŠE PRETRES TERENA"
- KOMANDA 1. BRATUNAČKE LAKE PJEŠADIJSKE BRIGADE
– KOMANDI DRINSKOG KORPUSA,
14. JULI 1995. -

Komanda 1. bratunačke lpbr
Strogo pov. br. 03-253-104
Dana, 14. 07. 1995. godine

Redovni borbeni izvještaj, dostavlja Komandi Drinskog korpusa

1) **Na prostoru na kojem naše snage vrše pretres terena nisu primijećene neprijateljske snage niti se s njima došlo u kontakt**.

Manji dio neprijateljskih snaga još uvijek se nalazi okružen u rejonu Bokčin potok – Šiljkovići – Mratinci.

2) **Naše snage vrše pretres u raščišćavanje terena** /bold S. Č./ u skladu sa Naređenjem, str. pov. broj 01/4-157/5, a dio snaga učestvuje u okruženju sa naše strane pomenutih nepr. snaga u tački 1.

Pionirski vod brigade vrši razminiranje poznatih minskih polja u zahvatu posljednje linije odbrane naših jedinica.

Vod "Crvene beretke" u 16.00 časova upućen u rejon Milića radi uključivanja u zadatak prema Žepi.

3) Stanje na teritoriji u z/o brigade se normalizuje.

4) Vanrednih događaja nije bilo.

5) Stanje bezbjednosti u z/o brigade nije sigurno zbog opasnosti od djelovanja grupa razbijenog neprijatelja.

Stanje morala je vrlo dobro.

6) Poginulih i ranjenih nije bilo.

7) Pozadinsko obezbjeđenje funkcioniše uz problem sa obezbjeđenjem pog. goriva.

K o m a n d a n t
pukovnik
Vidoje Blagojević

(AIIZ, inv. br. 2-4146)

Br. 27
"BLOKIRANJE MUSLIMANSKIH SNAGA"
- KOMANDA 1. ZVORNIČKE PJEŠADIJSKE BRIGADE –
KOMANDI DRINSKOG KORPUSA, 14. JULI 1995. -

Komanda 1. zvorničke pbr
str. pov. broj 06-216
14. 07. 1995. godine

Redovni borbeni izvještaj
dostavlja -

Komandi Drinskog korpusa

1. Neprijatelj je vršio provokacije po liniji odbrane 7. pb iz s. Brezik.

- Također je u toku noći 13/14. 07. 95. provocirao artiljerij-skom i pešadijskom vatrom u rejonu odbrane 5. pb,
- **Primiječeno je kretanje nepr. vojnika od Ravne gore prema Nezuku (grupa oko 100 vojnika**),
- **Veća kolona muslimanskih ekstremista je razbijena na Veljoj glavi. Kolona se vratila prema Mlađevcu i Žlijebcu, a drugim dijelom prema Bijeloj zemlji.**

2. Težišni zadaci naših jedinica: **u cilju blokiranja muslimanskih snaga koje se izvlače iz Srebrenice prema Tuzli, kao i grupa koje se vraćaju, zaposednute su linije odbrane** /bold S. Č./:

- Kula Grad – Mlađevac,

- Zlatne vode – Snagovo,
- zaseda na liniji Perunika – Spasojevica,
- linija odbrane na Motovskoj Kosi,
- jedan vod poseo je položaj na liniji Đevanje – Kruške,
- bataljoni koji se nalaze na eventualnim pravcima napada neprijatelja sa leđa, kao i spreda, preduzele su adekvatne mjere obezbjeđenja položaja odbrane VP i KM.
- svi elementi b/p su u funkciji 24 časa neprekidno,
- veza funkcioniše sa svim jedinicama, a preko RPG-e dobijamo podatke o aktivnostima i namerama neprijatelja.

…..

NAČELNIK ŠTABA
major
Dragan Obrenović

(AIIZ, inv. br. 2-4118)

Br. 28

BLOKIRANO 5.000 CIVILA

- MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA "REPUBLIKE SRPSKE" – RDB – ZAMJENIKU MINISTRA UNUTRAŠNJIH POSLOVA "REPUBLIKE SRPSKE" I DRUGIMA, 14. JULI 1995. -

MUP RS – RDB VERY URGENT ŠIFROVANO
SARAJEVO
BROJ: 05-2038/95
DANA, 14. jula 1995. godine

ZAMJENIK MINISTRA UNUTRAŠNJIH POSLOVA REPUBLIKE SRPSKE – LIČNO

MUP RS RJB – BIJELJINA – RUKOVODIOCU – LIČNO

RASPOLAŽEMO PODATKOM DA SE **U ŠIREM REJONU POBUĐA, OPŠTINA BRATUNAC, JOŠ UVIJEK NALAZI VEĆA MUSLIMANSKA GRUPA** (**POMINJE SE I CIFRA OD 5.000 LICA, OD KOJIH JE OKO 500 NAORUŽANO**), KOJA U TOKU NAREDNE NOĆI, NAVODNO, PLANIRA IZVESTI PROBOJ PREKO PUTNE KOMUNIKACIJE MILIĆI – KONJEVIĆ-POLJE – DRINJAČA I POKUŠATI NAPREDOVANJE DALJE PREMA TUZLI. EKSTREMISTI IZ OVE GRUPE SU UZ PRIJETNJU LIKVIDACIJE SPRIJEČILI PREDAJU NAŠIM SNAGAMA, A POJEDINE SVOJE SABORCE, NAVODNO, VEĆ LIKVIDIRALI.

NAPOMINJEMO DA SU NAVEDENA SAZNANJA USTUPLJENA PJP CJB ZVORNIK I ZAMJENIKU KOMANDANTA SPECIJALNE BRIGADE MUP-a RS NA TERENU.

ZV/SSS

RUKOVODILAC C RDB
DRAGAN KIJAC

(AIIZ, inv. br. 2-4117)

Br. 29

PRAVCI IZVLAČENJA BOŠNJAKA

- KOMANDA 1. ZVORNIČKE PJEŠADIJSKE BRIGADE –
KOMANDI KORPUSA,
14. JULI 1995. -

Komanda 1. zvorničke pb
str. pov. broj 06-246/95
14. 07. 1995. godine

Vanredni izveštaj:

KOMANDI DRINSKOG KORPUSA

Večeras oko 06.20 časova u širem rejonu Marčića veća grupa muslimana je prošla i krenula dalje ka komunikaciji Zvornik – Caparde. Kolona duga 2-3 km i još jedan dio kolone uočen je u rejonu Jošanice i Liplja. Uvezivanje naših snaga na raskrsnici puteva Crni vrh – Zvornik, Crni vrh – Snagovo /nečitko – prim. S. Č./ je očekivati još noćas ili u ranim jutarnjim satima proboj u zoni odgovornosti 4. i 7. pb po dubini.

Iznađite mogućnosti dotura još snaga za intervenciju u ranim jutarnjim časovima.

DJ/MP

NAČELNIK ŠTABA
major
Dragan Obrenović

(AIIZ, inv. br. 2-4116)

Br. 30
MOBILIZACIJA "SVIH VOJNO SPOSOBNIH SRBA" U ZLOČINU GENOCIDA
- KOMANDA DRINSKOG KORPUSA – ODSJEKU MINISTARSTVA ODBRANE OPŠTINE VLASENICA I DRUGIMA, 15. JULI 1995. -

KOMANDA DRINSKOG KORPUSA
str. pov. br. 05/1-242
15. 07. 1995. godine

Vrlo hitno

Mobilizacija v/o, zahtev -

ODSEKU MO OPŠTINE VLASENICA

Za obezbeđenje teritorije u zoni odgovornosti korpusa, **organizaciju pretresa terena, razbijanja i uništenja DTG i razbijenih muslimanskih grupa iz Srebrenice, ODMAH izvršite mobilizaciju svih vojno-sposobnih v/o sa teritorije odseka MO opštine: Vlasenica, Milići, Skelani, Bratunac i Šekovići, koji nisu raspoređeni u RJ. Mobilizacijom obuhvatiti i radnu obavezu** /bold S. Č./.

Mobilisani v/o trebaju se odmah javiti u jedinice koje lociraju na teritoriji Odseka MO navedenih opština, obučeni u vojnu uniformu, sa ličnim naoružanjem, priborom za jelo i ličnu higijenu.

Po zahtevu navedenih jedinica Odseci MO opština mobilisaće i potrebni broj m/v za prevoz mobilisanih v/o do mesta izvršenja zadataka.

Po izvršenoj mobilizaciji komande jedinica će pismeno izvestiti Komandu korpusa o broju valjanih v/o.

K O M A N D A N T
generalmajor
Radislav Krstić

Dostaviti:
- Sekretarijatu MO Zvornik
- Odseku MO opštine: Vlasenica, Milići, Skelani, Bratunac i Šekovići
- Komandi:
- 1. vlaseničke 1pbr, 1. milićke lpbr, Bratunačke 1pbr,
- spb “Skelani”
- 1. birčanskoj pbr
- GŠ VRS (na znanje)

(AIIZ, inv. br. 2-4115)

Br. 31

ANGAŽOVANJE SRPSKIH SNAGA U ZLOČINU GENOCIDA

- CENTAR JAVNE BEZBJEDNOSTI ZVORNIK – MUP-U "REPUBLIKE SRPSKE" I DRUGIMA, 15. JULI 1995. -

CJB ZVORNIK
Broj: 01-16-02/1-205/95
Datum: 15. 07. 1995. god.

MUP RS
Kabinet ministra Pale

RJB
Štab policijskih snaga Bijeljina
Štab policijskih snaga Pale
Štab policije Vogošća

Stanje u zoni Centra:

1. Druga četa PJP CJB Zvornik obezbeđuje grad Srebrenicu i vrši policijske poslove.

2. Na putu Kravica – Konjević-Polje – Kasaba nalaze se dvije čete MUP s Jahorine.

Vod PJP CJB Zvornik, 1 tenk s posadom i dio snaga Centra za uzgoj i dresuru pasa, na **poslovima blokade tog terena i borbe sa zaostalim muslimanskim snagama iz Srebrenice**.

3. Neposrednu zaštitu grada Zvornika i borbu sa neprijateljskim kolonama na potezu Žlijebac, Zlatne vode, Kula Grad, Marčići, vode dvije čete PJP Bijeljina, jedna četa Doboj i vod čete Zvornik.

4. Ofanzivne snage MUP koje čine dio drugog i četvrtog SOP, kao i prva četa PJP Zvornik ojačane tenkom, pragom, bovom i vodom MB krenule su u pravcu Crni vrh, Baljkovica radi **blokade terena i zajedno sa snagama VRS da uništi neprijateljske snage koje su uspjele da se probiju iz Srebrenice, pređu komunikaciju na relaciji Karakaj – Caparde i tako dođu iza leđa prvim borbenim linijama Zvorničke brigade na Baljkovici i Pandurici**.

Pored ove prve i najbrojnije grupe muslimanskih vojnika (**oko 2500**) **još se kreću dvije grupe na istom pravcu i to druga na potezu Glodi – Marčići, a treća Liplje – Jošanica – Velja glava** (**obje grupe oko 2.500 vojnika**).

Na svim navedenim linijama neprijatelju su naneseni znatni gubici u ljudstvu i u toku današnjeg dana /bold S. Č./.

O daljim saznanjima bićete obaviješteni.

NAČELNIK CENTRA
Dragomir Vasić

(AIIZ, inv. br. 2-4114)

Br. 32

"PRETRES TERENA" I "BLOKIRANJE"

IZVLAČENJA CIVILA

- KOMANDA 1. BRATUNAČKE LAKE PJEŠADIJSKE BRIGADE – KOMANDI DRINSKOG KORPUSA, 16. JULI 1995. -

Komanda 1. brlpbr
str. pov. br. 03-253-106
16. 07. 1995. godine

Redovni borbeni
izveštaj, dostavlja

KDK
IKM DK

1. **NEPRIJATELJSKE SNAGE RAZBIJENE** U GRUPAMA POKUŠAVAJU DA SE IZVUKU IZ REJONA BOKČIN POTOK – MRATINCI – POBUĐE I DA SE PROBIJU PRAVCIMA POBUĐE – KONJEVIĆ-POLJE (DUŠANOVO) – CERSKA I POBUĐE – URKOVIĆI – HRVAČIĆI – KUŠLAT. OD PRIKUPLJENIH IZJAVA NEPRIJATELJSKIH VOJNIKA SAZNAJE SE DA I U ŠIREM REJONU S. POBUĐE IMA OKO 2000.

2. **DEO JEDINICA BRIGADE I DALJE VRŠE PRETRES TERENA U NAREĐENU ZONU**.

DELOM SNAGA VRŠI BLOKADU NEPRIJATELJA DO LINIJE U tt. 651 – HAJDUČKO GROBLJE – LAZARIĆI – ŠILJKOVIĆI. POŠTO JE JUTROS IZVUČENA JEDINICA MUPA SA PRAVCA KRAVICA – KONJEVIĆ-POLJE UVEDENE SU OKO 14:00 ČASOVA SNAGE JEDNE ČETE ZA BLOKADU OVOG PRAVCA.

IZVRŠENE SU PRIPREME ZA UPUĆIVANJE DVE ČETE U SASTAV 1. zpbr (100 VOJNIKA) i IV/1. pb.

KOMANDANT BRIGADE JE U TOKU DANA IZVRŠIO OBILAZAK **SVIH JEDINICA KOJE BLOKIRAJU NEPRIJATELJSKO IZVLAČENJE** (1. mlpbr, j-ca /jedinica - prim. S. Č./ 65. zmtp, DELOVI MUPA, 5. inžb) I PRECIZIRAO ZADATKE I ORGANIZOVAO SUDEJSTVO I VEZU. ZBOG UPUĆIVANJA SNAGA IZ 1. brlpbr i 1. mlpbr NA DRUGE ZADATKE USPORAVA SE **IZVRŠENJE ZADATKA NA PRETRESU TERENA I OTEŽAVA DEJSTVO NA BLOKIRANE NEPRIJATELJSKE SNAGE U NAVEDENOM REJONU** /bold S. Č./.

3. STANJE NA TERITORIJI Z/O BRIGADE JE DOBRO.

4. VANREDNIH DOGAĐAJA NIJE BILO.

5. STANJE BEZBEDNOSTI I MORALA JE DOBRO.

6. POZADINSKO OBEZBEĐENJE FUNKCIONIŠE DOBRO.

7. GUBITAKA NISMO IMALI.

(AIIZ, inv. br. 2-4113)

Br. 33

5.000 CIVILA U BLOKADI

- KOMANDA ZVORNIČKE PJEŠADIJSKE BRIGADE – KOMANDI DRINSKOG KORPUSA, 16. JULI 1995. -

Komanda Zvorničke pbr
str. pov. broj 06-218
Dana 16. 07. 1995. godine
Zvornik

Vanredni borbeni izvještaj
dostavlja Komandi Drinskog koprusa

1. Od 04.00 h neprijatelj je nastavio sa intenzivnim napadima na zonu brigade duž cele linije fronta posebno intenzivno na rejonu odbrane 7, 4, 6, i 3 pb, angažujući sve svoje snage 24 i 25 pd i interventne jedinice 2 ka bih ispalio je blizu hiljadu projektila različitih kalibara. Delovi 28. pb Srebrenica iz rejona Planinaca i Potočara zajedno sa ranije ubačenim grupama su sinhronizovano napali 4. pb i stoje u blokadi, koristeći se brojčanom prednosti (**što vojnika, civila, naoružanih i nenaoružanih oko 7000**) potezima kamikaza na naše položaje, oruđa i drugu tehniku. Bilo je primjera nasrtanja na tenkove naskakanja na tenkove i samohotke tako da su naletima svojih tela zarobili naše tri samohotke 76 mm upornim pritiskom sa fronta uspjeli su ovladati sa naša tri rova u rejonu Poljane i delom snagama se spojiti sa svojim snagama u širem rejonu Baljkovica. Problem naše brigade deo naših snaga u rejonu Baljkovice su doveli u okruženje. Pretrpjeli su ogromne gubitke (na stotine mrtvih), ali to ih nije sprečilo u njihovim namerama.

2. Naše snage (Zvornička pbr četa MUP-a - 100 ljudi, dva voda iz Bratunačke pbr i dio voda vojne policije iz IBK) izvode odsudnu odbranu u zoni brigade, blokadu i pretres terena u širem rejonu Planinaca, Crnog vrha i Kamenice. Uspjeli smo odbiti sve napade sa fronta, nismo uspjeli ostvariti potpunu kontrolu teritorije i održati linije blokada.

U borbama smo imali desetine ranjenih, desetak poginulih i petoricu nestalih. Precizne podatke dostavićemo kasnije. Zbog presecanja puteva teško smo vršili snabdevanje i evakuaciju ranjenih.

3. Obzirom na velika opterećenja zone brigade, pretrpljene gubitke i nemogućnost dugog opstanka okruženih snaga, prepuštenost komande Zvorničke pbr da se sama nosi sa srebreničkim Turcima (a tako joj treba i samo ih je iz Srebrenice dotjerala u svoju zonu), kao i potpunu rešenost poturica da bez razlike na gubitke izvuku bar koju živu glavu, a u cilju sprečavanja gubitaka u vlastitim redovima, odlučio sam ceneći situaciju da na pravcu već izgubljena tri rova otvorim koridor **civilnom stanovništvu koga je bilo oko 5000 hiljada**. Sa protivničkom stranom sam usaglasio tehniku evakuacije i ista je u toku. Zahtijevamo samo oslobađanje zarobljenog policajca i svojih nestalih boraca.

Procedura je u toku i mislim da ću uspjeti. **Vjerovatno je među civilima izašao i određen broj vojnika, ali sve što je prošlo prošlo je nenaoružano.**

4. Prema izjavama njihovih naoružanih jedinica podijelio se u manje grupe i odlučio se na samostalne prodore prema Kalesiji, Kladnju i Tuzli.

5. Brigada je iscrpila sve raspoložive resurse i neophodna je hitna pomoć sa nivoa Komande korpusa. I pored žestokih trodnevnih borbi do pomeranja linije fronta nije došlo.

6. Predlažem **da se novim - dodatnim snagama blokira Kamenica i pristupi pretresu terena. Smatram da operacija Krivaja 95 nije završena sve dok se iza linije fronta nalazi ijedan neprijateljski vojnik ili civil** /bold S. Č./.

Komandant
potpukovnik
mr. Vinko Pandurević

(AIIZ, inv. br. 2-4101)

Br. 34

POJAČANJE JEDINICA ZA "RAZBIJANJE I UNIŠTENJE" BOŠNJAKA

- KOMANDA 1. KRAJIŠKOG KOPRUSA – KOMANDI 9. OPERATIVNE GRUPE, 16. JULI 1995. -

KOMANDA 1.
KRAJIŠKOG KORPUSA
STR-POV. 264-1/95
16. 07. 1995. godine

Upućivanje jedinice jačine pč iz 16. kmtbr za ispomoć 1. lpbr.- HITNO

KOMANDI 9. OG na znanje; 16. kmtbr na izvršenje

Na osnovu akta G5 VRS, str. pov. br. 03/4-1654, od 15. 07. 1995. godine, **a u cilju pomoći 1. lpbr za razbijanje i uništenje odbeglih muslimanskih grupa u širem rejonu Kamenice** /bold S. Č./.

N A R E Đ U J E M

1. Komanda 16. kmtbr pripremit će i uputiti jedinicu jačine pešadijske čete u rejon Zvornika radi prijema zadatka od strane Komandanta 1. lpbr.

2. Četu uputiti 16. 07. 1995. godine, najkasnije do 14.00 časova, a marš izvesti pravcem: Vitkovići – Šešlije – Modriča – Brčko – Bijeljina – Janja – Zvornik. Na marševski cilj Zvornik stići najkasnije do 20.00 časova 16. 07. 1995. godine.

3. Četu dopuniti sa dva b/k municije, Sdo za tri do četiri dana, delom odeće i obuće za zamenu.

4. Izvršiti pripreme boraca i upozoriti na povećane napore, te da četa predstavlja najbolju brigadu 1. KK što je posebno obavezuje.

5. Komanda 16. kmtbr uputit će starešinu u svojstvu prethodnice koji će javiti na KM 1. lpbr Zvornik i od K-ta brigade dobiti potrebna uputstva i naređenja.

6. Komanda 16. kmtbr će po upućivanju čete Komandi korpusa poslati izveštaj o broju upućenih boraca po strukturi (voj. poc. OF).

7. PkPo 1. KK će odrediti i uputiti dva autobusa i staviti na raspolaganje Komandi 16. kmtbr u s. Vozače pripremiti da će ostati sa jedinicama do njihovog povratka.

8. PkPo 1. KK razmotrit će i u okviru mogućnosti obezbediti jedinicu sa delom opreme za presvlačenje, obrocima i Sdo i cigaretama.

K O M A N D A N T
generalpukovnik
Momir Talić

(AIIZ, inv. br. 2-4112)

Br. 35
"OBJEDINJAVANJE DEJSTAVA NA RAZBIJANJU MUSLIMANSKIH SNAGA"
- GLAVNI ŠTAB VOJSKE REPUBLIKE SRPSKE –
KOMANDI DRINSKOG KORPUSA,
17. JULI 1995. -

Glavni štab Vojske
Republike Srpske
str. pov. br. 03/4-1670
17. 07. 1995. god.

Komandi DK na znanje 1. zpbr, 1. blpbr, 1. mlpbr, 67. pv

Objedinjavanje dejstava
na razbijanju muslimanskih snaga,
naređenje, -

1. Iz GŠ VRS uputiti trojicu starešina (pukovnici Trkulja Neđo, Stanković Milovan i Sladojević Bogdan) u komandu 1. zpbr za ispomoć na objedinjavanju snaga VRS i MUP-a, **planiranju i koordinaciji borbenih aktivnosti u blokiranju, razbijanju i uništenju zaostalih muslimanskih snaga u širem rejonu Kamenice i Cerske**.

2. Ekipa GŠ VRS će sagledati stanje na frontu i u pozadini brigada, raspoložive snage saslušati predlog i mišljenje komandanta 1. ZPBR i na osnovu toga skupa sa komandantom brigade **sačiniti plan za pretres terena, blokiranje, razbijanje i uništavanje ostalih delova muslimanskih naoružanih grupa u širem rejonu Kamenica, Cerska, Udrič**.

3. Od 17. 07. snage 1. BLPBR, 1. MLPBR, 67. PV, bataljona VP 65. ZMTP i snage MUP-a angažovane u širem rejonu Bratunac, Milići, Drinjača, **izvršiće pretres teritorija, a u zoni: Bratunac – Drinjača – Milići – s. Besići sa ciljem otkrivanja i uništenja zaostalih musli-**

manskih grupa. Za komandovanje svim navedenim snagama u izvršenju napred navedenog zadatka određujem referenta za vojnu policiju iz uprave bezbednosti GŠ VRS, potpukovnika Keserovića.

Rok za izvršenje zadatka do 20.00 časova 19. 07. 1995. godine naređenje za naredno angažovanje prema Cerskoj predložiće mi potpukovnik Keserović 19. 07. 1995. godine.

Rukovođenje borbenim dejstvima vršiti sa KM bataljona VP 65. ZMTP.

5. Komandant 1. zlpbr i ostalih brigada **angažovanih na pretresu navedenog terena obezbediće preko nadležnih opštinskih organa ljudstvo iz Civilne zaštite za sanaciju terena koji će vršiti paralelno sa pretresom** /bold S. Č./.

Komandant:
generalpukovnik
Ratko Mladić s.r.

(AIIZ, inv. br. 2-4234)

Br. 36

UČEŠĆE MINISTARSTVA UNUTRAŠNJIH POSLOVA "REPUBLIKE SRPSKE" U "PRETRESU TERENA"

- CENTAR JAVNE BEZBJEDNOSTI ZVORNIK – MUP-U "REPUBLIKE SRPSKE", 19. JULI 1995. -

CJB ZVORNIK
Dep. br. 12-6/08-534/95. -
Datum: 19. 07. 1995. godine -

MUP RS
Kabinet ministra
RJB
Štab policijskih snaga Bijeljine, Vogošće i Jahorine

Danas su sve raspoložive snage MUP RS koje se nalaze u zoni ovog Centra izvršile pretres terena u rejonu Kamenice, Jošanice, Liplje, Džafinog kamena i Crnog vrha do Snagova.

Tom prilikom neutralisano je 8 muslimanskih vojnika od kojih smo saznali da se u rejonu ispod stare ceste kod Snagova krije još oko 200 muslimana naoružanih automatskim i lovačkim puškama.

Osim njih, jutros je veća grupa, oko 50 muslimana napala liniju Zvorničke brigade u rejonu Pandurica sa namjerom da pokušaju proboj na muslimansku teritoriju. Tom prilikom jedan borac VRS je poginuo, a jedan je teško ranjen.

Sutra planiramo sa svim raspoloživim snagama opkoliti i uništiti obje navedene grupe muslimana /bold S. Č./

NAČELNIK ZVORNIKA
Dragomir Vasić

(AIIZ, inv. br. 2-4235)

Br. 37

SRPSKE SNAGE "UPORNO PROGONE I UNIŠTAVAJU" CIVILE

- KOMANDA 1. BRATUNAČKE LAKE PJEŠADIJSKE BRIGADE – KOMANDI DRINSKOG KORPUSA, 19. JULI 1995. -

Komanda 1. br lpbr
str. pov. br. 03-253-108
od 19. 07. 1995. god.

Redovni borbeni izvještaj dostavlja

KDK

1. **U širem prostoru bivše enklave Srebrenice ima prisutnih manjih grupa koje pokušavaju da se izvuku prema Tuzli**.

2. **Naše jedinice uporno progone i uništavaju zaostale neprijateljske grupe tako da su angažovane na sledeći način**: 1. pb na izvršenju borbenih zadataka u širem rejonu Žepe na čelu sa k-dantom brigade. 2. pb angažovan je **na pretresu terena** /bold S. Č./ u rejonu Gornjih Potočara, s. Blječeve, s. Čizmića, s. Leovića, s. Baćuta. 3. pb obezbeđuje komunikaciju od s. Glogove do Konjević-Polja. 4. pb. nije nam poznato po čijoj naredbi je vraćen u sastav 1. zvpbr.

3. Stanje na teritoriji u zoni odgovornosti brigade je dobro.

4. Vanrednih događaja nije bilo.

5. Stanje bezbednosti i morala je dobro.

6. Pozadinsko obezbeđenje funkcioniše dobro.

7. Gubitaka nije bilo.

8. Predlažem da nam odobrite smjenu ljudstva iz naše brigade u rejonu Trnova obzirom da oni već mjesec dana izvršavaju borbene zadatke, te da su psihofizički veoma iscrpljeni tako da će njihova dalja borbena upotreba biti vrlo neefikasna.

Komandant:
pukovnik

Vidoje Blagojević

(AIIZ, inv. br. 2-4221)

Br. 38
CENTAR JAVNE BEZBJEDNOSTI ZVORNIK VRŠI "PRETRES TERENA"
MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA "REPUBLIKE SRPSKE", CENTAR JAVNE BEZBJEDNOSTI ZVORNIK, *BILTEN*, 20. JULI 1995. -

R E P U B L I K A S R P S K A
MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA

SLUŽBENA TAJNA
CENTAR JAVNE BEZBJEDNOSTI ZVORNIK
INTERNO Primjerak br. 6

Broj: 201/95.-
Datum: 20. 07. 1995. godine -

BILTEN
Dnevnik događaja Centra javne bezbjednosti Zvornik
na dan 19/20. 07. 1995. godine

1. BORBENA DEJSTVA

U toku prethodna 24 časa na području CJB Zvornik jedinice MUP RS koje se nalaze u zoni ovog centra **izvršile su pretres terena u rejonu Kamenice, Jošanice, Liplje, Džafinog kamena i područja Crnog vrha do Snagova. Pretres terena je vršen radi okruženja i likvidacije neprijateljskih DTG koje su ubačene prilikom oslobađanja Srebrenice**.

Prilikom izviđanja terena došlo se do saznanja da se u rejonu Snagova nalazi neprijateljski DTG koji je naoružan automatskim i lovačkim naoružanjem, a računa se da ih ima oko 300 naoružanih. Takođe na području Pandurice nalazi se jedan DTG koji je dana

19. 07. 1995. godine napao na linije odbrane radi probijanja iste kojom prilikom je u borbi jedan borac VRS poginuo, a jedan je teško ranjen, zbog čega će dana 20. 07. 1995. sve raspoložive snage MUP RS koje se nalaze u zoni ovog Centra **izvršiti okruženje navedenih grupa i njihovu likvidaciju**. Okruženje će vršiti odnosno učestvovati jedinice PJP Doboj, Bijeljina, Sarajevo, Zvornik, kao i pripadnici VRS.

Na linijama odbrane u rejonu Vis - Vukovina nalazi se V četa, te prema zadnjem javljanju isti su dobro i zdravo, poginulih i ranjenih nema. U rejonu K. Polja i Han-Pogleda u **zasjednim dejstvima** /bold S. Č./ angažovana je VI četa, dok je 2 voda II čete angažovana na području Srebrenice.

…..

Operativni dežurni
Tošić Spasoje

(AIIZ, inv. br. 2-4123)

Br. 39
ANGAŽOVANJE JEDINICA U "PRETRESU TERENA"
- KOMANDA 1. ZVORNIČKE PJEŠADIJSKE BRIGADE –
KOMANDI DRINSKOG KORPUSA, 20. JULI 1995. -

Komanda 1. zvorničke pbr
str. pov. br. 08-226
20. 07. 1995. godine

Redovni borbeni izveštaj,
dostavlja -

KOMANDI DRINSKOG KORPUSA

....

2. Težišni zadaci naših jedinica.

Organizovan je pretres terena od Pandurice do Hajvaza i Capardi, kao i Baljkovica - Potočani - Crni vrh i Orahovac u zahvatu komunikacije Crni vrh.

Komunikaciju puta Orahovac – Crni vrh stalno obezbeđuju snage "R" bataljona dok **pretres terena vrše jedinice Podrinjskog odreda, interventne jedinice 7. i 4. pb i četa 16. krajiške brigade**, kao i **snage Ministarstva unutrašnjih poslova interventna jedinica Zvornik. Veza jedinica koje vrše pretres terena, kao i jedinica u čijoj dubini ima razbijenih grupa Turaka, funkcioniše dobro** /bold S. Č./.

....

KOMANDANT
p. pukovnik
mr. Vinko Pandurević

(AIIZ, inv. br. 2-4142)

Br. 40

DRINSKI KORPUS UČESTVUJE I U "PRETRESU TERENA I U UNIŠTENJU ZAOSTALIH GRUPA", CIVILA

- KOMANDA 4. DRINSKE LAKE PJEŠADIJSKE BRIGADE – KOMANDI 1. I 2. PJEŠADIJSKOG BATALJONA, 20. JULI 1995. -

Komanda 4. DRINSKE LPBR
str. pov. br. 538/01-62
20.07. 1995. godine

Dalje izvršenje zadataka,
u zoni brigade,
naređenje

Komandi 1 i 2 pb.

Na osnovu naređenja komandanta GŠ VRS, str. pov. br. 03/04-1962, od 19. 07. 1995. godine, a u vezi zahteva Komande brigade za smenu jedinice.

N A R E Đ U J E M:

1. Pošto Jedinice DK i dalje izvode borbena dejstva na Žepi, pretresu terena i uništenju zaostalih grupa u rajonu Cerska, Kamenice, Pobuđa, gde su angažovani svi sposobni borci Korpusa /bold S. Č./, Brigada do daljnjeg ostaje na sadašnjim borbenim položajima. Izvlačenje brigade iz borbe izvršiće se čim matične jedinice stvore slobodnih snaga koje će uputiti na smjenu.

2. Odmor ljudstva i dalje organizovati kao do sada u rejonima borbenog rasporeda.

3. Komande bataljona i komandanti lično odgovorni su mi za b/g i upotrebljivost jedinica, kao i za energično sprečavanje defetizma i oportunizma.

4. Prema svim onima koji se u ovom odlučujućem trenutku za našu borbu ponašaju suprotno ciljevima naše borbe i ne izvršavaju dobijene zadatke Komanda SRK preduzeće zakonske mere u skladu sa proglašenim ratnim stanjem na ovoj teritoriji.

5. Borce upoznati da je stanje bezbednosti u njihovim mestima dobro i da nema nikakve bojazni za njihove porodice kao i da je moral boraca koji vode borbu sa neprijateljima na napred navedenim rejonima na vrlo visokom nivou.

K O M A N D A N T
Pukovnik
Stojan Veletić

(AIIZ, inv. br. 2-4141)

Br. 41

SRPSKE SNAGE "SVAKODNEVNO ČISTE TEREN" I VRŠE ZLOČINE NAD BOŠNJACIMA

- KOMANDA 1. BRATUNAČKE LAKE PJEŠADIJSKE BRIGADE – KOMANDI DRINSKOG KORPUSA, 21. JULI 1995. -

Komanda 1 brl.pbr.	Komandi
str. pov. br. 03-253-110	"Drinskog" korpusa
dana 21. 07. 1995. god .	

Redovan borbeni izvještaj
dostavlja

1. **Preostale neprijateljske grupe u rejonu Konjević-Polja nastoje da se izvuku ka Tuzli**.

2. **Naše jedinice svakodnevno čiste teren od preostalih neprijateljskih grupa i iste likvidiraju**.

3. Stanje na teritoriji u zoni odgovornosti brigade je dobro.

4. Vanrednih događaja nije bilo.

5. Stanje bezbednosti i morala je neizmijenjeno u odnosu na prethodni dan.

6. Pozadinsko obezbeđenje funkcioniše po planu.

7. Poginulih i ranjenih nismo imali.

8. **Holandske snage su napustile svoju bazu u Potočarima u 12:45 h** /bold S. Č./.

Komandant:
puk. Blagojević Vidoje

(AIIZ, inv. br. 2-4139)

Br. 42

LIKVIDACIJA ZAROBLJENIH BOŠNJAKA

- KOMANDA 1. ZVORNIČKE PJEŠADIJSKE BRIGADE –
KOMANDI DRINSKOG KOPRUSA, 22. JULI 1995. -

Komanda 1. zvorničke pbr
str. pov. broj: 06-229
22. 07. 1995. godine

Vanredni borbeni izvještaj
dostavlja Komandi Drinskog korpusa

1. Danas 22. 07. sa dvije čete iz sastava 1. zvpbr i četom MUP-a izvršen je pretres terena na pravcu Planinci – Perunika – s. Brezik – s. Mehmedići sa linije razvoja Crni vrh – Planinci – Gušteri i jedinicom iz sastava tg Osmaci: 1bpbr na pravcu s. Caparde – Kosovača – Jeremići, sa linije razvoja d. Caparde – Crni vrh. U sukobu sa neprijateljskim grupama na pravcu Planinci - Perunika - s. Brezik **likvidirana su 10 neprijateljskih vojnika, naoružanih najvećim dijelom automatskim naoružanjem, a zarobljena su 23 vojnika muslimana**. Jedinica iz TG Osmaci na svom pravcu zarobili su 17 muslimana. Gubitaka u našim redovima nije bilo.

2. Prema podacima koje smo dobili od **zarobljenih, razbijene grupe se vraćaju ka rejonu Udrča, obzirom da se nisu uspjele probiti kroz naše položaje u rejonu Memića i sela Baljkovica** /bold S. Č./, a neke niti preko saobraćajnice Orahovac – Caparde sa namjerom da pokušaju prolaz na pravcu ka Kladnju.

3. Zahtijevamo od Komande korpusa da komisija za razmjenu počne sa radom što prije, te ujedno tražimo instrukcije što raditi sa zarobljenicima, gdje ih smjestiti i kome ih predati.

Komandant

p. pukovnik
Vinko Pandurević

(AIIZ, inv. br. 2-4137)

Br. 43
UČEŠĆE DRINSKOG KORPUSA I JEDINICA MUP-A ZVORNIK U GENOCIDU
- GLAVNI ŠTAB "VOJSKE REPUBLIKE SRPSKE" – PREDSJEDNIKU "REPUBLIKE SRPSKE" I DRUGIMA, 22. JULI 1995. -

Glavni Štab Vojske
Republike Srpske
str. pov. br. 03/3-203
22. 07. 1995. godine
Vrlo hitno

Predsedniku Republike Srpske
Komandi: 1. i 2. KK, SRK, IBK, HK, DK, V I PVO, CVS VRS, IKM-1 SRK, IKM-2 GŠ VRS

....
6. – u z/o DK

......
b) stanje u korpusu:

Jedinice korpusa nalaze se u punoj b/g, preduzimaju se sve potrebne mere za izvođenje odbrane dostignutih linija, a 1. zvpbr u svojoj z/o je organizovala **pretres terena, uništenje i zarobljavanje zaostalih neprijateljskih grupa i pojedinaca, i to na prostoru od komunikacije Crni Vrh - Orahovac ka snagama u Kamenici. U s. Gavrićima razbijena je jedna neprijateljska grupa koja je pokušala proći kroz liniju odbrane, 2 neprijateljska vojnika su likvidirana, a ostali su razbijeni**. Dejstvom jedinica MUP-a Zvornik po Nezuku, Boškovićima i Međeđi sprečeno je art. dejstvo neprijatelja. **U rejonu rudnika zarobljeno je 17 neprijateljskih vojnika, a rejonu Spreče 2 neprijateljska**

vojnika /bold S. Č./**.** Jedinice angažovane za ofanzivna dejstva produžavaju sa izvršenjem zadataka.

c) gubici: 2 poginula, 2 lakše i 2 teže ranjena borca.

....

Zastupa načelnika štaba
generalmajor
Radivoje Miletić

(AIIZ, inv. br. 2-4136)

Br. 44

ANGAŽOVANJE JEDINICA U ZLOČINU GENOCIDA

- KOMANDA 1. ZVORNIČKE PJEŠADIJSKE BRIGADE –
KOMANDI DRINSKOG KORPUSA, 23. JULI 1995. -

Komanda 1. zvorničke pbr
str. pov. broj 06-230/1
23. 07. 1995. godine

Redovni borbeni izveštaj
dostavlja -
KOMANDI DRINSKOG KORPUSA

....

2. Težišni zadaci naših snaga:

- **Vrši se pretres terena od linije odbrane 4. i 7. pb po dubini naše odbrane** (**Pandurica, Mihajlovići, Tisova Kosa, Četino brdo**),

- b/g jedinica na najvišem nivou,

- svi elementi borbenog poretka su u funkciji neprekidno 24 sata,

- vrši se organizacijska priprema jedinice koja će, po naređenju KDK-a, zadatke izvoditi u rejonu Žepe.

3. Stanje u zoni odgovornosti naše brigade još uvek je pod kontrolom, **ali nam velike teškoće i pometnju kod boraca pričinjavaju zaostale grupe poturica iz Srebrenice koje po svaku cenu žele da kroz našu liniju izađu u rejon Nezuka. Danas je ubijeno 20 neprijateljskih vojnika, a 7 njih je zarobljeno, i procena je da ih u rejonu Pandurice, Tisove Kose i Četinog brda ima oko 50 naoružanih i 200 bez naoružanja**.

....

9. Zaključci i predviđanja: **za predvideti da će se za ostale manje ili veće grupe Turaka iz Srebrenice pojavljivati i narednih dana i da treba angažovati veći broj jedinica u pretresu terena, čime bi se povećala sigurnost boraca na liniji** /bold S. Č./.

10. Konvoja nije bilo.

LJB/ZJ

KOMANDANT
p. pukovnik
mr. Vinko Pandurević

(AIIZ, inv. br. 2-4135)

Br. 45

AKTIVNOSTI ZVORNIČKE BRIGADE "NA PRETRESU TERENA U CILJU OTKRIVANJA, BLOKIRANJA I UNIŠTENJA" BOŠNJAKA

- KOMANDA ZVORNIČKE PJEŠADIJSKE BRIGADE – KOMANDI DRINSKOG KORPUSA, 25. JULI 1995. -

Komanda Zvorničke pbr
str. pov. br. 06-232
25. 07. 1995. godine

Redovni borbeni izveštaj,
dostavlja, -

KOMANDI DRINSKOG KORPUSA

…..

2. Težišni zadaci naših jedinica:

- nastavljene su aktivnosti na pretresu terena u cilju otkrivanja blokiranja i uništenja razbijenih snaga neprijatelja. Pretres je organizovan sa svim raspoloživim jedinicama brigade i pretpočinjenim jedinicama. Pretres je organizovan u rejonu: Crni vrh – Tisova Kosa – Pandurica, Baljkovica – Potočani – Planinci i Crni vrh – Perunika – Snagovo – Kosovača,

- ostale jedinice su u punoj b/g i izvode odsudnu odbranu,

- dio jedinica je spreman za izvršenje zadatka van z/o brigade po naređenju Komande DK,

- svi elementi borbenog poretka funkcionišu bez posebnih poteškoća u toku svih 24 sata,

- jedinice 4. pb, inž. četa vrše dodatno utvrđivanje ispred p/k odbrane rejona odbrane u s. Baljkovica.

3. Stanje u zoni odgovornosti brigade je pod kontrolom. **Neprestano se vrši pretres terena radi otkrivanja razbijenih neprijateljskih grupa, njihovo hapšenje u rejonu Tisove Kose, Crnog vrha, u toku večeri, noći i prijepodneva zarobljeno je 25 neprijateljskih vojnika. Svi su uredno prebačeni u Sabirni centar Batković – Bijeljina** /bold S. Č./.

……..

MG/SS

KOMANDANT
p. pukovnik
mr. Vinko Pandurević

(AIIZ, inv. br. 2-4134)

Br. 46

ZLOČINI NAD BOŠNJACIMA

- KOMANDA 1. ZVORNIČKE PJEŠADIJSKE BRIGADE –
KOMANDI DRINSKOG KORPUSA, 26. JULI 1995. -

Komanda 1. zvorničke pbr
str. pov. br. 06-233
26. 07. 1995. godine

Redovni borbeni izveštaj;
dostavlja -

KOMANDI DRINSKOG KORPUSA

....

2. Težišni zadaci naših jedinica:

- **u cilju otkrivanja i uništenja razbijenih neprijateljskih grupa organizovan je pretres terena u rejonu Križevići - t 602**,

- **postavljene su zasede u rejonu Pandurice, Rebića i škole u Baljkovici**,

- **vršen je pretres u rejonu Snagova od strane izviđača TG Osmaci**,

- **u rejonu Kozjaka vršen je pretres od izviđačke grupe 1. birčanske brigade zarobljeno je 34 pripadnika Armije BiH i prosleđeni u zatvor u Batković**,

- ostale jedinice su u punoj borbenoj gotovosti i izvode odsudnu odbranu,

- svi elementi borbenog poretka funkcionišu bez posebnih teškoća tokom 24 sata,

- vod policije iz Bijeljine na njihov zahtev poslat je nazad u odredište.

3. Stanje u z/o brigade je pod kontrolom, **i dalje se vrši pretres terena radi otkrivanja razbijenih neprijateljskih grupa**.

……..

9. Zaključci i predviđanja: **kao i do sada i dalje je prisutan problem zaostalih grupa iz Srebrenice** /bold S. Č./.

10. Konvoja nije bilo.

JP/SS

K O M A N D A N T
p. pukovnik
mr. Vinko Pandurević

(AIIZ, inv. br. 2-4133)

Br. 47

UČEŠĆE CENTRA JAVNE BEZBJEDNOSTI ZVORNIK U GENOCIDU

- CENTAR JAVNE BEZBJEDNOSTI ZVORNIK – MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA "REPUBLIKE SRPSKE", 28. JULI 1995. -

CJB ZVORNIK

Broj: 01-16-02/1-232/95
Datum: 28. 7. 1995. god.
MUP RS
- Kabinet ministara -

RJB
- Uprava policije -
Štab pol. snaga Bijeljina

PREDMET: Informacija o angažovanosti PJP, ovog Centra i problemima koji su aktuelni trenutno -

CJB Zvornik ima u svom sastavu četiri čete PJP a pored njih mi smo od ostatka neraspoređenog ljudstva formirali petu i šestu četu (nepotpunu).

Zahvaljujući izvrsnoj organizovanosti i opremljenosti ovih četa uspješno smo izvršavali sve postavljene borbene zadatke širom RS (Kupres, Vojnić, V. Kladuša, Majevica, Nišići, Treskavica, Semizovac, Jahorina, Osmaci, Bandjerka), što je vama svakako dobro poznata činjenica.

U više navrata nam se dešavalo da su sve četiri čete PJP istovremeno angažovane i da ne možemo izvršiti smjenu.

Problem Srebrenice se zbog, svjesne ili nesvjesne aljkavosti i propusta vojske, prelomio preko leđa MUP-a i ovog Centra i materijalno i fizički.

Pored ovog angažovanja cjelokupnog ljudstva na pretresima i zasjedama, te svakodnevnom pronalasku muslimanskih grupa na vrlo širokom prostoru, po selima i u samom Zvorniku, te u Srbiji u M. Zvorniku (preplivavaju Drinu), jedna četa već drugi mjesec drži liniju na Visu u zoni Birčanske brigade po naređenju MUP-a.

Iako vam je ovo poznato, ponovo smo dobili naređenje da već iscrpljenu jedinicu četvrtu četu pošaljemo na Trnovo 24. 7. 1995. godine i to je načelnik RJB Karišik rekao na 7 dana da se premosti teška situacija, a poslije će smenu vršiti drugi Centar. Obrazloženje za ovaj odlazak čete na Trnovo je odbijanje čete PJP Bijeljina da ide na taj teren već je kompromisno upućena u Konjević-Polje.

....

Zbog problema koje ovaj Centar ima sa grupama odbjeglih Turaka iz Srebrenice, kao i **sa grupom od oko 150 ekstrema, do zuba naoružanih, koji su pobjegli iz Žepe i kreću se prema ovom prostoru predlažem**:

a) Prvu četu PJP koja je imala 6 poginulih i 18 ranjenih odmoriti neangažovanjem na drugim terenima, već sa zadatkom **pretresa terena u zoni Centra. Ovoj četi je, i zbog** “**posla**” **u Konjević-Polju, potreban duži odmor inače će se raspasti** /bold S. Č./.

b) Jednu liniju Trnovo ili Osmaci – Vis moramo napustiti, jer sada za Trnovo nemamo čete koja će zamijeniti našu četvrtu četu.

……..

NAČELNIK CENTRA
Dragomir Vasić

(AIIZ, inv. br. 2-4132)

Br. 48

UČEŠĆE BRATUNAČKE LAKE PJEŠADIJSKE BRIGADE U ZLOČINU GENOCIDA

- KOMANDA 1. BRATUNAČKE LAKE PJEŠADIJSKE BRIGADE – KOMANDI DRINSKOG KORPUSA, 30. JULI 1995. -

Komanda 1. brlpbr
str. pov. br. 03-253-120
30. 07. 1995. godine
Redovni borbeni izveštaj
dostavlja -
KDK

1. **Razbijene muslimanske grupe i dalje pokušavaju da se izvuku ka Tuzli i SRJ**.

2. **Naše jedinice uništavaju neprijateljske grupe pri pretresu terena** /bold S. Č./. Glavni deo naših snaga angažovan je na ŽEPI, TRNOVU i GRAHOVSKOM ratištu.

……….

KOMANDANT
PUKOVNIK
VIDOJE BLAGOJEVIĆ

(AIIZ, inv. br. 2-4131)

Br. 49

JEDINICE DRINSKOG KORPUSA VRŠE "PRETRES TERENA", POSTAVLJAJU ZASJEDE I BLOKIRAJU IZVLAČENJE BOŠNJAKA

- GLAVNI ŠTAB "VOJSKE REPUBLIKE SRPSKE" – PREDSJEDNIKU "REPUBLIKE SRPSKE" I DRUGIMA, 30. JULI 1995. -

Glavni štab Vojske
Republike Srpske
str. pov. br. 03/3-211
30. 07. 1995. godine

Vrlo hitno

Predsedniku Republike Srpske
Komandi: 1. KK, 2. KK, SRK, IBK, HK, DK, V I PVO, CVS VRS, IKM-1 SRK, IKM-2 GŠ VRS, IKM-3 GŠ VRS, IKM-1 HK, IKM-3 SRK.
....
6. - u z/o dk
……….
b) Stanje u Korpusu

Sve jedinice Korpusa nalaze se u najvišem stepenu b/g. Jedinice čvrsto drže dostignute položaje, a na provokativna dejstva odgovorile su vatrom isključivo po uočenim ciljevima. **Deo jedinica nastavlja sa pretresom terena, postavljanjem zaseda i blokiranjem kako bi sprečili izvlačenje razbijenih neprijateljskih grupa prema Tuzli, Kladnju i Goraždu** /bold S. Č./.
……..

Zastupa načelnika Štaba
Generalmajor
Radivoje Miletić

(AIIZ, inv. br. 2-4130)

Br. 50

GENERAL RATKO MLADIĆ JE OD 20. MAJA 1992. OFICIR VOJSKE JUGOSLAVIJE, ODNOSNO KOMANDANT GLAVNOG ŠTABA 30. KADROVSKOG CENTRA GENERALŠTABA VOJSKE JUGOSLAVIJE

- GENERALŠTAB "VOJSKE REPUBLIKE SRPSKE",
OBAVJEŠTENJE O PROMJENI POLOŽAJNE GRUPE,
27. FEBRUAR 2002. -

S. POV. BR. 03/2-10-64
27. 02. 2002. god.
OBAVEŠTENJE O PROMENI
POLOŽAJNE GRUPE

Za MLADIĆ Neđe RATKA, generalpukovnika
(prezime, očevo ime, ime i lični čin)

JMBG	1203942430010
	MNR 1203421

Imenovanom se određuje broj bodova za položajnu platu prema 1 (prvoj) grupi od 16. juna 1997. godine

Registarski broj **01 160697**

Rang unapređenja u čin koji ima (od kada je ugovoren čin	16. juni 1994. godine
Zaključak poslednje ocene i datum ocenjivanja	"ODLIČAN"- 4,88 od 10. januar 1995. godine
Naziv dužnosti na koju je postavljen, formacijski čin i formacijska PG	Komandant Glavnog štaba 30. kadrovskog centra Generalštaba Vojske Jugoslavije, FČ gpk, PG2.
Naziv akta o postavljenju, broj i datum donošenja	Ukaz broj 1-21-252 od 15. decembra 1992. godine
Datum prijema dužnosti	20. maj 1992. godine
Podaci o prethodnim postavljenjima na FM iste ili PG (ako se to vreme kumulira sa sadašnjim postavljenjem)	
Osnov određivanja položajne grupe za položajnu platu	Broj bodova za položajnu platu prema 1 (prvoj) PG određuje mu se na osnovu člana 4. strana 1. Uredbe o platama i drugim novčanim primanjima profesionalnih vojnika i PL u VJ

Dostavljeno:
1.- Pers. upravi GŠ VJ (za DPP-1)
2.- Komandi _____________
za DPP-II i ažuriranje datoteke)
3.- Finansijskom organu jedinice
(za RC GŠ VJ)
4.- Original u arhivu

NAČELNIK GENERALŠTABA
VOJSKE REPUBLIKE SRPSKE

generalpukovnik
Novica Simić

(AIIZ, inv. br. 2-3245)

Br. 51

PREDSJEDNIK SAVEZNE REPUBLIKE JUGOSLAVIJE VANREDNO UNAPREĐUJE GENERALA RATKA MLADIĆA, KOMANDANTA GLAVNOG ŠTABA 30. KADROVSKOG CENTRA GENERALŠTABA VOJSKE JUGOSLAVIJE

- *UKAZ* PREDSJEDNIKA SAVEZNE REPUBLIKE JUGOSLAVIJE, 16. JUNI 1994. -

Predmet : Izvod - VOJNA TAJNA Poverljivo

UKAZ Broj 1/2 -01-001/94-22
PREDSEDNIKA SAVEZNE REPUBLIKE JUGOSLAVIJE
OD 16. JUNA 1994. GODINE

Na osnovu člana 136. Ustava Savezne Republike Jugoslavije ("Službeni list SRJ" broj 1/92) i člana 46. stav 1. Zakona o Vojsci Jugoslavije ("Službeni list SRJ", br. 67/93, i 24/94)

VANREDNO SE UNAPREĐUJE Vrsta promene 0 5

U ČIN GENERALPUKOVNIKA
generalpukovnik

1.- MLADIĆ Neđe RATKO
komandant Glavnog štaba
30. kadrovskog centra. 3 4 7

Rođen 12. marta 1942. godine. M N R 1 2 0 3 4 2 1
Unapređuje se sa danom 16. juna 1994. godine 1 6 0 6 9 4

PREDSEDNIK

Zoran Lilić, s. r.

Tačnost izvoda overava pukovnik
Slobodan Tadić

(AIIZ, inv. br. 2-3243)

Br. 52

GENERAL RADISLAV KRSTIĆ JE OD 16. JUNA 1992. OFICIR VOJSKE JUGOSLAVIJE, KOJA JE IZVODILA "ORUŽANE AKCIJE" I NA TERITORIJI REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE

- ZAHTJEV RADISLAVA KRSTIĆA O *PRIZNAVANJU STAŽA U DVOSTRUKOM TRAJANJU* - VOJNOJ POŠTI 3001 BEOGRAD, 2. FEBRUAR 1994. -

KRSTIĆ Milorada RADISLAV
pukovnik,
Vojna pošta 7111
Han-Pijesak
02. 09. 1994. godine

Priznavanje staža osiguranja
u dvostrukom trajanju, zahtev-

VOJNOJ POŠTI 3001 BEOGRAD

Molim vas da donesete rešenje o priznanju **staža osiguranja u dvostrukom trajanju** za period od 16. juna 1992. godine do 09. novembra 1993. godine.

Na ratištu se nalazim neprekidno od 16. juna 1992. godine i sada, međutim, objašnjeno je da će se ovo pitanje od 10. 11. 1993. godine, kada je izvršeno postavljenje u 30. Kadrovski centar, rešavati po službenoj dužnosti.

Od napred navedenog datuma nalazim se u oružanim snagama Jugoslavije koje izvode oružane akcije.

Kao dokaz o učešću u oružanim akcijama sa oružanim snagama Jugoslavije /bold S. Č./ u prilogu vam dostavljam:

- Uverenje Vojne pošte 7111 Han-Pijesak, pov. br. 05/331-1/17, od 13. jula 1994. godine.

Pukovnik
Radislav Krstić

(AIIZ, inv.br. 2-4106)

Br. 53

SAVEZNA REPUBLIKA JUGOSLAVIJA JE FINANSIRALA VOJSKU JUGOSLAVIJE, KOJA JE UČESTVOVALA U AGRESIJI NA REPUBLIKU BOSNU I HERCEGOVINU I GENOCID NAD BOŠNJACIMA

- VOJNA POŠTA BROJ 7111 HAN PIJESAK, *RJEŠENJA ZA NOVČANE NAKNADE* - RAČUNSKOM CENTRU MO BEOGRAD, 1. SEPTEMBAR 1994. -

VOJNA POŠTA
Broj 7111
Int. br. 05/2-381
01.09. 1994. godine
HAN-PIJESAK

Rešenje za novčane naknade
na realizaciju dostavlja -

RAČUNSKOM CENTRU MO BEOGRAD

U prilogu akta dostavljamo niže navedene rešenje na realizaciju u cilju isplate naknada za sledeća profesionalna vojna lica:

a) - Rešenje za naknadu na ime odvojenog života od porodice broj Int. 05/2372 od 28. 08. 1994. godine za:

1.-DADIĆ Steve MIROSLAVA, st. vodnika I kl.

b) - Rešenje naknade za rad pod otežanim uslovima za:
br. reš. int. 05/2-379 od 01. 09. 1994. godine

1.- NASTIĆ Djordjije MILOMIRA, kap. I. kl.-smanjenje

2.- TRIVIĆ Ostoje MIRKO, potpukovnik, smanjenje

3.- PILIOVIĆ Miloša ZDRAVKO, major, povećanje

4.- PEULIĆ Miodraga VELIBOR, potporučnik, nova isplata

5.- **KRSTIĆ Milorada RADISLAV, pukovnik, smanjenje** /bold S. Č./

6.- LAZIĆ Krstana MILENKO, pukovnik, smanjenje

7.- BALJAK Branka MIROSLAV, potporučnik, nova isplata

8.- TEOFILOVIĆ Bogdana ZORAN, vodnik, nova isplata

9.- BAJIĆ Nenada DRAGAN, vodnik, nova isplata

c) - Rešenje br. 05/2-380 od 01.09.1994. godine za:

1.- BABIĆ Živka TIHOMIR, kap. I kl. obustava isplate

2.- KULJANIN Momira RANKO, potpukovnik, obustava isplate

3.- POPOVIĆ Vićentije VUJADIN, major, obustava isplate

4.- GVOZDENOVIĆ Mirka DRAGAN, poručnik, obustava isplate

d)- Radna lista za profesionalna vojna lica dva komada

e)- Radna lista za civilna lica na službi u VRS.

NAČELNIK ODSEKA PIPP
potpukovnik
Radenko Jovičić

(AIIZ, inv. br. 2-4105)

Br. 54

DOKAZI O GENOCIDU

- ISTRAŽIVANJA VLADE REPUBLIKE SRPSKE,
BANJALUKA, JUNI 2004. -

BOSNA I HERCEGOVINA
REPUBLIKA SRPSKA
VLADA REPUBLIKE SRPSKE
KOMISIJA ZA ISTRAŽIVANJE DOGAĐAJA
U I OKO SREBRENICE OD 10. DO 19. JULA 1995.

DOGAĐAJI U I OKO SREBRENICE OD 10. DO 19. JULA 1995.

Banja Luka, jun 2004.

SADRŽAJ

UVOD

I
SUDBINA BOŠNJAKA U I OKO SREBRENICE
OD 10. DO 19. JULA 1995.

a) U Potočarima
b) U mješovitoj koloni

II
MASOVNE GROBNICE

a) Ekshumirane
b) Novootkrivene

III
UTVRĐIVANJE SUDBINE LICA ZA KOJIMA
SE JOŠ UVIJEK TRAGA

IV
SPISAK I IDENTITET ŽRTAVA ZA KOJE SU PODNESENE
APLIKACIJE DOMU ZA LJUDSKA PRAVA BiH

ZAKLJUČCI

PRILOZI

.....

I.
SUDBINA BOŠNJAKA U I OKO SREBRENICE
OD 10. DO 19. JULA 1995.*

Oružane snage RS (vojska i policija) 6. jula 1995. godine započele su napad na Srebrenicu, "zaštićenu zonu" UN, koja je po Rezoluciji Savjeta bezbjednosti UN (br. 819), od 16. aprila 1993, a po Sporazumu od 17. aprila i 8. maja iste godine demilitarizovana, što nikada nije sprovedeno.

Do večeri 9. jula Vojska RS (VRS) je prodrla četiri kilometra u dubinu enklave, zaustavivši se samo kilometar od grada Srebrenice.

Ujutro 10. jula situacija u samoj Srebrenici je bila napeta. Stanovnici su preplavili ulice grada i počeli bježati prema Potočarima, gdje se nalazila baza Ujedinjenih nacija. Pukovnik Karemans je tražio hitnu vazdušnu podršku NATO. Avioni NATO 11. jula 1995. pokušali su bombardovati artiljerijske pokožaje VRS iznad Srebrenice. Vazdušna podrška NATO-a je obustavljena nakon što je VRS zaprijetila da će pobiti holandske vojnike koji su se nalazili u "zarobljeništvu VRS" i da će granatirati bazu Ujedinjenih nacija u Potočarima, kao i okolna područja, gdje je pobjeglo 20.000-30.000 civila.

VRS je 11. jula 1995. godine zauzela Srebrenicu. Kasno poslijepodne generali Ratko Mladić, Radislav Krstić i drugi oficiri prošetali su praznim ulicama Srebrenice, a veliki broj (na hiljade) izbjeglih kretao se prema Potočarima, tražeći spas kod Holandskog bataljona (A/8, paragraf 14-15, 18-20, 26-30, 33-36 i 268; B/1-65).

---

* U ovom dijelu Priloga objavljen je samo dio rezultata istraživanja Vlade Republike Srpske ("**DOGAĐAJI U I OKO SREBRENICE OD 10. DO 19. JULA 1995.**") : prvo poglavlje ("**SUDBINA BOŠNJAKA U I OKO SREBRENICE OD 10. DO 19. JULA 1995.**") i ZAKLJUČCI, str. 1, 7-23 i 41, Banja Luka, juni 2004.

a) **U Potočarima**

Suočeno sa činjenicom pada Srebrenice, civilno stanovništvo je pobjeglo u mjesto Potočare, udaljeno oko 5 km sjeverozapadno od grada, da bi tu našlo očekivanu zaštitu u bazi Ujedinjenih nacija. Do večeri 11. jula 1995. godine okupilo se od 20.000 do 25.000 izbjeglih, većinom žena, djece, staraca i vojno nesposobnih. Nekoliko hiljada ušlo je u bazu Ujedinjenih nacija kroz ulaz koji im je otvoren prosijecanjem ograde na strani manje uočljivoj za pripadnike VRS i manje izloženoj borbenim dejstvima, dok su se ostali zadržali oko baze - u halama fabrike i poljima. U masi izbjeglih u samoj bazi bilo je najmanje 300, a izvan baze između 600 i 900 "vojno sposobnih" muškaraca. Niko od njih nije imao oružje. Tako se na malom prostoru okupio veliki broj izbjeglih. Uslovi su bili užasni zbog vrućine, nedostatka vode, hrane i lijekova. Bili su tijesno zbijeni, gladni, žedni, uspaničeni i prestravljeni.

Svjesni realnosti, izbjegli u Potočarima javno su uveče 11. jula zahtijevali od pripadnika Holandskog bataljona da izađu iz "ovog pakla". Obaviješten je o tome i pukovnik Karemans, a preko njega, na sastancima u hotelu "Fontana", i komandant Glavnog štaba Vojske Republike Srpske general Ratko Mladić.

Na drugom sastanku, održanom istog dana u 23.00 časa u istom hotelu, pukovnik Karemans obavijestio je generala Mladića i ostale prisutne (oficire Glavnog Štaba VRS i predstavnika izbjeglih civila Nesiba Mandžića) o okupljenoj masi naroda i humanitarnoj krizi koja prijeti izbjeglim u Potočarima. Tom prilikom general Mladić je rekao da Bošnjaci treba sami da odluče hoće li ostati u enklavi ili žele otići (i kamo), a da će provjeriti da li se među "vojno sposobnim" muškarcima u Potočarima nalaze ratni zločinci. Izričito je zahtijevao da pripadnici 28. divizije Armije BiH iz enklave Srebrenica polože oružje. Oficiri Holandskog bataljona, ne znajući u tim momentima gdje se nalaze ove snage, o tome su obavijestili generala Mladića na trećem sastanku, održanom 12. jula u 10.00 časova u navedenom hotelu u Bratuncu, uz konstataciju da nisu uspjeli stupiti u kontakt s pripadnicima 28. divizije Armije BiH. Na ovom, trećem sastanku bila su prisutna i tri predstavnika izbjeglih

(Nesib Mandžić, Ćamila Osmanović i Ibrahim Nuhanović). I pored datog obavještenja i istovjetnog objašnjenja predstavnika izbjeglih (da ne znaju gdje se nalazi 28. divizija i da sa njenim pripadnicima iste nisu stupili u kontakt), general Mladić je ponovio svoj zahtjev za razoružanje uz obećanje da će obezbijediti prevoz svih civila iz enklave Srebrenica, s tim da će prethodno izdvojiti muškarce od 17 do 70 godina radi provjere njihovog eventualnog učešća u ranijim ratnim zločinima.

Predstavnici međunarodnih humanitarnih organizacija iz Srebrenice uputili su 12. jula 1995. godine svojim centralama izvještaj u kome navode da humanitarna situacija u jutarnjim časovima toga dana "gora nego ikada dosada", da nedostaje hrana, lijekovi i odjeća, da se, po njihovoj procjeni, oko 30.000 lica nalazi u i oko baze Holandskog bataljona, dok se oko 8000 ljudi pokušava probiti iz Gornjih Potočara do baze UNPROFOR-a. Izričito je navedeno da se među okupljenim stanovništvom ne nalazi nijedan naoružani vojnik Armije Bosne i Hercegovine.

U ranim jutarnjim časovima (od 6 do 7 časova) 12. jula u bazu Ujedinjenih nacija u Potočarima ušle su specijalne jedinice Ministarstva unutrašnjih poslova RS (Četa specijalne policije za antiteroristička dejstva sa Jahorine, Prva četa posebne jedinice policije Centra javne bezbjednosti Zvornik, dijelovi Drugog specijalnog odreda iz Šekovića i jedinica sa psima iz Sarajeva), dijelovi Bratunačke brigade i jedinice vojne policije Bratunačke brigade Vojske Republike Srpske, radi "održavanja reda", pronalaženja i izdvajanja "vojno sposobnih" muškaraca u skladu sa usmenom naredbom generala Ratka Mladića sa sastanka u hotelu "Fontana" u Bratuncu 11/12. jula, kada je, uz ostalo, dogovorena i evakuacija izbjeglih civila iz Potočara na teritoriju pod kontrolom Armije BiH u pravcu Tuzle uz naredno odvajanje "vojno sposobnih" muškaraca.

Izdvajanje je unijelo dodatni strah, neizvjesnost i uznemirenost. Zapravo, dovelo je do traumatskog stanja zbog prisustva navedenih jedinica, njihovih radnji i ponašanja kao i zbog prisustva jakih snaga VRS oko kruga baze Holandskog bataljona.

Tako se prije podne 12. jula situacija u Potočarima pogoršavala. Tada se, u pratnji visokih oficira Glavnog štaba i televizijskih ekipa, pojavio general Ratko Mladić, koji je, na prvi pogled, pružio izvjesnu nadu

okupljenom narodu (podjelom slatkiša djeci; taj dan je dijeljen i hljeb), obećavajući da će izbjegli biti prevezeni tamo gdje žele.

Teški uslovi u Potočarima 12. jula, postali su još gori zbog terora, vrijeđanja i zlostavljanja prilikom razdvajanja "vojno sposobnih" muškaraca i sporadičnih ubistava iza Fabrike cinka, kod potoka i iza "bijele kuće". Kako je prolazio dan, ionako teški uslovi postali su još teži i za izbjegle i pripadnike Holandskog bataljona. Teror se povećao u toku noći. Vojnici su izvlačili i odvodili ljude iz gomile. Čuli su se krici, zapomaganja, jauci i plotuni. Tokom noći i rano idućeg jutra proširile su se priče o silovanju i ubistvima, pa je masu zahvatio sve veći strah. Pojedini izbjegli vidjeli su zlostavljanja, silovanja i ubijanja, a neki su naišli na ubijene. Nekoliko civila izvršilo je samoubistvo vješanjem.

Bili su tako nesnosni uslovi, strah, panika i ogorčenje među izbjeglim da su za sve vrijeme boravka u Potočarima jedva čekali da što prije, bilo čim i bilo kako, pobjegnu iz ovog mjesta. Isto raspoloženje vladalo je i među pripadnicima Holandskog bataljona UN.

Rano ujutro 12. jula 1995. godine komanda Drinskog korpusa je uputila naređenje svim svojim jedinicama i Ministarstvu odbrane o mobilizaciji svih prevoznih sredstava i njihovom okupljanju na fudbalskom stadionu u Bratuncu istog dana do 16.30 časova.

Oko podne 12. jula počeli su da pristižu u Potočare autobusi i kamioni za prevoz žena, djece i staraca u pravcu Tuzle. Izbjegli su odmah nagrnuli da se ukrcaju, iako većina nije ni znala kuda ide.

Dolazak velikog broja autobusa i kamiona u Potočare bio je prema utvrđenom planu Glavnog štaba VRS.

Ukrcavanje u autobuse izvršeno je u prisustvu i pod kontrolom pripadnika specijalnih jedinica policije i Vojske Republike Srpske i uz pomoć pripadnika Holandskog bataljona.

U toku toga dana evakuisano je na teritoriju pod kontrolom ABiH oko 8.500 lica. Evakuacija je obustavljena u toku noći, a nastavljena u jutarnjim časovima 13. jula 1995. godine.

Komandant Glavnog štaba VRS, izvjestan broj oficira ovog štaba, komande Drinskog korpusa i predstavnik Bratunačke brigade viđani su 12. i 13. jula u bazi Holandskog bataljona u Potočarima.

Prilikom prevoza autobusi i kamioni bili su pretrpani, a vrijeme neizdrživo vruće. Prvi konvoj vozila pratili su pripadnici Holandskog bataljona i usput, do Tišće, nije bilo razdvajanja "vojno sposobnih" muškaraca. Kasnije su pripadnici Vojske Republike Srpske spriječili ovu pratnju, uz nasilno oduzimanje vozila, pa je u nastavku evakuacije, na različitim mjestima, a najčešće u Tišći, vršeno razdvajanje. Nakon stizanja u Tišću izbjegli su nastavili pješke prema Kladnju, nekoliko kilometara kroz "ničiju zemlju", između srpskih i bošnjačkih linija.

Potpuna evakuacija izbjeglih Bošnjaka civila iz Potočara i realizacija dogovora od 11. i 12. jula, završena je 13. jula do 20 časova.

Na aerodrom u Dubravama smjestilo se oko 22.000 ovih izbjeglih lica dok se više hiljada smjestilo na druga mjesta i kod rodbine i prijatelja.

Strah i haotično stanje u enklavi uopšte i Potočarima, posebno uz navedene pojave i okolnosti, doveli su do ovog masovnog bježanja civilnog stanovništva iz "zaštićene zone" Srebrenica, što je, inače bila, karakteristika pojava mnogih ranijih događaja i osvajanja teritorija.

Najdramatičnije je 12. i 13. jula u Potočarima bilo sistematsko razdvajanje "vojno sposobnih" muškaraca od porodica. Ovo je počelo od jutra 12. jula, nakon ulaska navedenih jedinica policije i VRS. Izdvojeni su držani na zasebnim mjestima (ispred Fabrike cinka i u "bijeloj kući"). Bolna je činjenica da je među njima bilo dosta vojno nesposobnih i maloljetnika. Razdvajanje je nastavljeno i za vrijeme ukrcavanja u vozila i u toku evakuacije.

Razdvojeni su prethodno, u Potočarima, morali ostaviti sve svoje stvari ispred "bijele kuće", a potom su držani u krajnje nepovoljnim uslovima.

U blizini "bijele kuće", iza zgrade "Transporta" i u blizini potoka u navedenim danima vršena su sporadična ubijanja, u šta su se uvjerili pripadnici Holandskog bataljona UN, o čemu su obavijestili pukovnika Jozefa Kingorija, vojnog posmatrača UN za područje Srebrenice. Čuo je pucnje i pokušao ispitati šta se događa, ali su ga u tome spriječili pripadnici VRS, o čemu su svjedočili u Haškom tribunalu pripadnici ovih snaga.

Razdvojeni "vojno sposobni" Bošnjaci u Potočarima (njih najmanje 1.000) odvezeni su iz Potočara na druga mjesta zatočenja u Bratuncu,

12. i 13. jula, gdje su dovođeni i zarobljenici iz mješovite kolone u šumi, a odatle na mjesta pogubljenja. Iza njih ostala je velika gomila ličnih stvari i dokumenata koji su spaljeni kasno uveče 13. jula 1995. godine, pa priče o provjeri i traženju ratnih zločinaca gube smisao.

Međunarodni komitet crvenog krsta iz baze u Potočarima 16. jula evakuisao je 87 ranjenika u Bratunac, gdje je takođe izvršeno izdvajanje "vojno sposobnih". Izdvojena su 23 ranjenika, koji su potom postali ratni zarobljenici. Odatle su odvedeni i njihova sudbina postala je neizvjesna (A/8, paragrafi 31-59, 126-131, 135-136, 140-141, 145, 157, 160 i 209-295; B/16, 22, 44-45, 49-50, 53, 65a, 65b, 66-69, 72-73, 75, 80, 83, 88, 91-92, 109 i 226).

b) **U mješovitoj koloni**

Jedan broj stanovnika (između 10.000 i 15.000) nakon zauzimanja Srebrenice okupio se u selima Jaglić i Šušnjari, tražeći spas prema teritoriji pod kontrolom Armije RBiH. Oko jedne trećine muškaraca bili su vojnici iz 28. divizije Armije RBiH, iako svi nisu bili naoružani. Čelo kolone činile su jedinice 28. divizije, nakon njih kretali su se civili, među kojima je bio manji broj žena, djece i staraca pomiješanih sa vojnicima. Na začelju kolone nalazio se Samostalni bataljon 28. divizije.

Čelo kolone je 12. jula 1995. u 00.30 krenulo iz Šušnjara preko Jaglića i Buljima ka Kameničkom brdu. U toku noći je zbog slabe vidljivosti, straha od mina i panike došlo do prekida kolone i kretanje je bilo zaustavljeno. Prekinuta kolona je ponovo nastavila kretanje tek nakon svitanja.

VRS je iz raznih pravaca granatirala kolonu, koja je, prema propisima VRS, u čemu su bili saglasni vojni vještaci optužbe i odbrane u procesu protiv generala Krstića, "predstavljala legitimni vojni cilj".

Glavnina kolone je u popodnevnim satima nastavila kretanje, pri čemu je kasnije prva grupa prešla saobraćajnicu Konjević-Polje - Nova Kasaba. VRS je oko 18.00 časova tačno locirala poziciju izbjeglih na Kameničkom brdu (iznad sela Pobuđe), gdje je veći dio kolone uspio stići.

Kolona izbjeglih, predvođena opštinskim rukovodstvom sa ranjenicima u prednjem dijelu, oko 20.00 časova je krenula i spuštala se sa Kameničkog brda ka Krajinovičkom potoku. Nakon što je prešlo samo nekoliko desetina ljudi iz kolone preko tog potoka, pojavili su se vojnici Vojske Republike Srpske. Oni su dolazili kolskim putem iz pravca Kravice, kamionima i oklopnim transporterima (među kojima je bilo i jedno vozilo bijele boje sa oznakama UNPROFOR-a, pozivajući preko razglasa Bošnjake da se predaju).

U poslijepodnevnim i ranim večernjim časovima snage VRS i MUP zarobile su veći broj ljudi sa začelja kolone u rejonu Ravni Buljim. VRS je koristila razne načine, uključujući i opremu Ujedinjenih nacija i Crvenog krsta, kako bi obmanula učesnike kolone, uz obećanje da će im

štititi živote, zatim da će biti prebačeni u Tuzlu i da im se garantuje bezbjednost, te da su UNPROFOR-a i Crveni krst zaduženi za njihovo prebacivanje za Tuzlu. Broj zarobljenih je 12. jula iznosio oko 1.000 osoba. Prilikom zarobljavanja VRS je od zarobljenih oduzimala ličnu imovinu, a neke od njih i na licu mjesta likvidirala.

Jedinice Drinskog korpusa su 12. jula preduzimale "sve mere u cilju sprečavanja iznenađenja, angažovanjem jedinica na izvršenju zadatka KRIVAJA 95", planski izvršavajući sve borbene zadatke. Na procijenjenim pravcima jedinice Vojske i MUP Republike Srpske organizovale su "zasedna dejstva u cilju uništenja" pripadnika kolone koja je pokušavala "proboj iz enklave prema Tuzli". Pripadnici kolone pokušavali su da se izvuku "sa ženama i djecom prema Ravnom Buljimu i Konjević-Polju", gdje su naišli na "minsko polje".

Na blokiranju i zarobljavanju izbjeglih iz Srebrenice Republika Srpska je angažovala i specijalne jedinice policije. Tako je u rejonu sela Brežanci - Bokčin Potok u 15.55 časova bio blokiran veći broj izbjeglih. U tim aktivnostima su, prema naredbi koju posjeduje Komisija, trebalo da učestvuju i neke manje jedinice policije iz Republike srpske krajine i Republike Srbije. Međutim, analizom cjelokupne dokumentacije ne dolazi se do pouzdanih dokaza o učešću tih jedinica u događajima u i oko Srebrenice od 10. do 19. jula 1995.

Drugo mjesto zarobljavanja bilo je u rejonu presijecanja kolone u podnožju Kameničkog brda i zaseoka Krajinovići u selu Pobuđe (A/8, paragrafi 60-63; B/66-77).

Razbijene grupe iz kolone 13. jula 1995. u 01.00 čas su nastavile kretanje prema putnoj komunikaciji Konjević-Polje - Nova Kasaba i uspjele preći put pred samo svitanje. Prelaz preko navedene komunikacije vatrom su sprečavali pripadnici Vojske Republike Srpske. Posljednje veće grupe prešle su asfaltni put u Svililima oko 06 časova, nakon čega je dalji prelazak ceste bio nemoguć, jer je VRS na tom mjestu postavila jake snage.

U jutarnjim časovima na širem prostoru sela Pobuđe između putne komunikacije Bratunac - Konjević-Polje - Nova Kasaba blokirano je oko 8.000 ljudi.

U toku dana je do 17.30 zarobljeno najmanje 6.000 muškaraca, koji su raspoređeni na nekoliko lokacija. Najveći broj zarobljenih odvođen je na sabirna mjesta u Novoj Kasabi, gdje je zatočeno između 1.500-3.000 ljudi, i u selu Sandići na jednoj poljani, gdje je bilo zatočeno između 1.000-4.000 ljudi.

Jedan broj zarobljenih kod Nove Kasabe i Konjević-Polja ubijeni su na obali Jadra ujutro 13. jula 1995.

Istog dana u poslijepodnevnim časovima (oko 16 časova) VRS je u tri autobusa dovezla grupu zarobljenih Bošnjaka i strijeljala u Cerskoj. Najmanje je strijeljano 149 lica, starosne dobi od 14 do 50 godina, od čega je 147 lica nosilo civilnu odjeću. Najmanje 48 je bilo povezano žicom, tako što su im ruke svezane s leđa.

Nekoliko zarobljenih na putnoj komunikaciji Kravica - Milići (Konjević-Polje, Pervani, Lolići...) ubijeno je na licu mjesta.

Kasno poslijepodne 13. jula 1995. više od 1.000 zarobljenih u selu Sandići odvedeno je u Kravicu i zatvoreno u skladište Osnovne organizacije kooperanata "Kravica" (zemljoradnička zadruga). Nakon što se desio incident u kome je jedan zarobljenik ubio jednog policajca, čiji su se pripadnici "snaga MUP razbjesnili i oko 18.00 sati počeli likvidirati zarobljenike" (zoljama, ručnim bacačima, ručnim bombama i puščanim mecima).

VRS je oko 16 časova po planini Udrč tačno locirala okupljenu masu, gdje se nalazilo 5.000 ljudi, po kojima je otvarala artiljerijsku vatru. Kolona je nastavila kretanje prema selu Kamenica i dalje prema Tuzli.

U selu Glodi kolona je zaustavljena zbog toga što je VRS u rejonu Velja glava postavila zasjedu, vjerovatno očekujući da će kolona ići preko Capardi ka Tuzli, tj. najkraćim putem.

Jedinice 1. bratunačke brigade su napadale i dio ljudstva iz presječene kolone u Pobuđu, koji je pokušao naći spas u Žepi, postavljajući zasjede u rejonu Braćan i Podravanje (A/8, paragrafi 66, 171, 196, 201-207; B/78-121).

VRS je 14. jula 1995. postavila zasjedu na objektu Velja glava i razbila kolonu. Nakon toga, kolona se vratila i krenula prema Mlađevcu.

Čelo kolone se zaustavilo u Jošanica Gaju i čekalo da se kolona prikupi, gdje je ostala do 16 časova, nakon čega je nastavljeno kretanje. VRS je u rejonu sela Marčići - Snagovo postavila jaku zasjedu, kombinovanu sa tenkovima i transporterima, koju su podržavale specijalne snage MUP. U tom sukobu zarobljen je Komandir jedne jedinice, koja je bila sastavljena od specijalaca. U 16 časova kolona (oko 5.000 ljudi) nastavila je dalje kretanje prema Tuzli. Na kolonu je otvorena artiljerijska vatra sa objekta Velja glava, te sa Kula Grada iznad Zvornika.

Zarobljeni komandir je posredstvom motorole uspostavio kontakt sa majorom Obrenovićem iz Zvorničke brigade Vojske Republike Srpske, nakon čega je prestalo djelovanje artiljerije.

U toku noći 14. na 15. jul 1995. kolona se sa nešto više od 4.000 ljudi kretala prema putnoj komunikaciji Zvornik - Tuzla. Nakon napravljenog prolaza u rejonu sela Marčići čelu kolone su počeli pristizati i oni koji su se uspjeli probiti iz okruženja na prostoru Konjević-Polja i Nove Kasabe.

Oružane snage Republike Srpske, a posebno 1. milićka i 1. bratunačka brigada, te Samostalni bataljon Skelani, 14. jula vršile su “pretres terena” i zarobljavale veći broj Bošnjaka. U selu Liješanj je, pored drugih mjesta, zarobljeno 6-7 Bošnjaka. Presječeni dio kolone na području Pobuđa, Konjević-Polja, Cerske, Kamenice, Džafina kamena, Snagova, Marčića i Han-Pogleda (prevoj između Vlasenice i Han-Pijeska) bio je sve vrijeme meta progona, hapšenja i likvidacije od strane pripadnika policije i vojske Republike Srpske.

U toku 14. jula 1995. iz Bratunca je u Zvornik prevezeno 2.000-2.500 muškaraca. Zarobljenici su zatočeni u salu osnovne škole u Grbavcima (kod Orahovca) i u drugim školama. U Grbavcima je, po nekim procjenama, bilo oko 1.000 zatočenih. Oni su iz Grbavaca prevoženi kamionima do stratišta u Orahovcu. Svi su prethodno povezani po očima. Za pogubljenje korištene su dvije livade. Ubijeni su odmah zatrpavani u masovne grobnice, koje je kasnije VRS prekopala i prenijela tijela na druge lokacije (Lazeta 1 i Lazeta 2, a zatim ista tijela još jednom premjestila na cesti za Hodžiće).

Istoga dana VRS je 1.500-2.000 zarobljenika iz Bratunca prevezla do Petkovaca i zatočila u sali osnovne škole. Zarobljenicima su žicom

vezali ruke na leđima, natjerali ih da izuju cipele i kamionima ih prevozili do brane Petkovci. VRS je zatočenike strijeljala u grupi od 5 do 10 ljudi (dva zatočenika su preživjela strijeljanja).

Jedan broj zarobljenika je 14. jula iz Bratunca prevezen autobusima u Pilicu (u salu osnovne škole), gdje su zadržani dvije noći (A/8, paragrafi 220-221, 226-228 i 233; B/121-143).

U toku noći 14. na 15. jul 1995. glavnina kolone sa ranjenicima, nastavila je dalje prema Crnom vrhu i prešla put Zvornik - Tuzla. U jutarnjim časovima ona je prešla asfaltni put u rejonu Crni vrh i uputila se ka lokalitetu Križevačke njive, gdje je izvršeno prikupljanje kolone.

Kolona je u jutarnjim satima 15. jula prešla komunikaciju Zvornik - Caparde i do tada nije imala borbeni dodir sa prednjim linijama Vojske Republike Srpske, s obzirim na udaljenost 3-4 km od Baljkovice. Drugi dio kolone je u to vrijeme bio još ispod Udrča i kretao se prema Kamenici i dalje prema Tuzli.

Za “čišćenje” i “pretres terena” od 15. jula 1995. bio je zadužen komandant Bratunačke brigade Vidoje Blagojević. Pod njegovu komandu stavljene su sve jedinice koje su bile zadužene za “čišćenje” terena. Te su jedinice u narednim danima vršile “pretres terena”. Dio kolone se kretao prema Kravici i Konjević-Polju, radi prebacivanja u rejon planine Udrč, a zatim prema Tuzli i Živinicama. U toku 15. jula više takvih grupa se predalo pripadnicima Vojske Republike Srpske.

Prva zvornička pješadijska brigada je “sa pridodatim ojačanjima” vršila pripreme za blokiranje i okruženje “neprijateljskih vojnika” koji su se kretali od sela Planinci ka Križevićima. Takođe su i 1. milićka i Samostalni pješadijski bataljon Skelani dijelom snaga vršili “pretres terena radi otkrivanja zaostalih neprijateljskih grupa”.

Snage Vojske Republike Srpske su, radi sprečavanja prolaska grupe, blokirale širi rejon Crnog vrha i Planinaca, djelimično rejon Kamenice i Glođansko brdo. U rejonu Pandurice, Planinaca, Crnog vrha, Kamenice i Glođanskog brda nalazilo se oko 3.000 ljudi.

U zoni odgovornosti 1. zvorničke brigade 15. jula 1995. bilo je ogromnih problema sa ukopavanjem, strijeljanjem i čuvanjem zatvorenika “koje tek treba strijeljati”. Dragan Obrenović, koji je znao da se vodi

operacija ubijanja, te drugi oficiri odvodili su ljude “gdje oni hoće”. Pri tome nisu zapisivali ništa što se odnosilo na aktivnosti “oko operacije ubijanja“, dajući smjernice da se o tome ne govori preko radija.

Visoki oficir Zvorničke brigade je obavijestio Komandu Drinskog korpusa da mu dodatno opterećenje predstavlja veliki broj zarobljenika razmještenih po školama u zoni brigade, kao i obaveze obezbjeđenja i asanacije terena, jer su mu sve snage bile angažovane i nije imao rezervi.

U razgovoru sa jednim generalom iz Glavnog štaba Vojske Republike Srpske, Obrenović je predložio da se kolona propusti. Međutim, taj general to nije odobrio i naredio je da kolonu zaustavi i uništi, s čim se usaglasio i savjetnik ministra unutrašnjih poslova (ime nepoznato), tražeći da svim raspoloživim snagama, uključujući i avijaciju, pobiju sve ljude u koloni.

Visoki oficir Centra javne bezbjednosti Zvornik upoznao je Obrenovića sa stanjem u Bratuncu u vezi sa velikim brojem zarobljenih Bošnjaka i ukazao na činjenicu da je time stvorena opasna situacija. Tim prije, jer zbog nedovoljnog prostora neke grupe zarobljenika nisu imali gdje smjestiti, te su noć proveli u autobusima, pri čemu su se uznemirili i počeli da ljuljaju autobuse.

Prilikom prelaska linija na putu Konjević-Polje zarobljen je veliki broj Bošnjaka.

Tog je dana Sekretarijat Ministarstva odbrane Zvornik, na osnovu zahtjeva Komande Drinskog korpusa, str. pov. broj: 05/1-241, od 15. jula 1995. “i ukazane potrebe”, izdao naređenje za mobilizaciju svih vojno sposobnih obveznika sa teritorija opštine Vlasenica, Milići, Skelani, Bratunac, Šekovići, sa ciljem pretresa terena i uništenja kolone.

Osim vojske, i policijske snage Republike Srpske su bile aktivno uključene u hapšenje i privođenje.

Čelo kolone se 15. jula 1995 (u 17.15 časova) sukobilo sa jedinicama Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srpske u selu Marčići na pravcu kretanja kolone. Tada je prvi put došlo do direktnog sukoba između čela kolone i zasjede koju su postavile snage MUP Republike Srpske, čije su jedinice, posebno Centar javne bezbjednosti Zvornik, za-

jedno sa vojskom, bile raspoređene na prostoru od Srebrenice do Tuzle. Na obje strane je bilo žrtava.

Jedinice Drinskog korpusa, posebno 1. bratunačka i 1. milićka brigada, te Samostalni bataljon Skelani, vršile su zarobljavanje i likvidaciju izbjeglih Bošnjaka, što, između ostalog, potvrđuje visoki oficir u Prijedlogu upućenom Komandi korpusa, koji je višeg oficira predložio za komandanta svih snaga koje obavljaju te poslove.

Kolona je u toku noći 15. na 16. jul 1995. bezbjedno prošla dio puta Križevačke njive - Baljkovica, gdje se sakrila u jednom potoku, čekajući ishod borbi na Baljkovici, koje su u to vrijeme vodile snage 2. korpusa Armije RBiH iz Tuzle i jedna grupa naoružanih vojnika koji su se kretali na čelu kolone.

Jedinice iz sastava Zvorničke brigade, osim što su u rejonu Baljkovice na borbenim linijama izvršile pojačanja u ljudstvu i naoružanju, organizovale su i zasjede na više mjesta.

U rejonu Marčići - Crni vrh oružane snage Republike Srpske su angažovale 500 vojnika i policajaca kako bi zaustavili prekinuti dio kolone (oko 2.500 ljudi), koji se iz pravca Glodi kretao prema Marčićima.

I jedinice Bratunačke brigade su 15. jula 1995, po naređenju Komande Drinskog korpusa, str. pov. br. 01/4-157-5, od 13. jula 1995, vršile "pretres terena", pri čemu je dio snaga upućen u rejon Zvorničke brigade (60 vojnih obveznika). Dana 15. jula 1995. oko 11 časova visoki oficir je obavijestio generala Krstića "da ima još 3.500 "'paketa'", koje je morao razdijeliti, za što, kako navodi, nije imao rješenja.

Obrenović je u razgovoru sa dvojicom visokih oficira saznao o pogubljenim Bošnjacima na mnogim mjestima, a posebno u Kravici. On je bio siguran da su svi prisutni znali za plan egzekucije prognanika iz Srebrenice. U tom vremenu u Zvornik su stigli i vojnici iz Bratunca, koji su kasnije učestvovali u egzekucijama.

Obrenović je upoznao komandu Zvorničke brigade o zarobljenim Bošnjacima i operaciji ubijanja u kojoj su učestvovali visoki oficiri (A/8, paragrafi 165, 192 i 226-227; B/144-173).

Dijelovi iz 28. divizije Armije RBiH uz sadejstvo i artiljerijsku podršku jedinica 2. korpusa Armije RBiH iz Tuzle, u jutarnjim časovima (oko 8) 16. jula 1995. izveli su napad, probili linije Vojske Republike Srpske i spojili se sa čelom kolone u širem rejonu Baljkovice, gdje su vođene žestoke borbe. Nakon toga, preko sredstava veze, uslijedili su pregovori između 2. korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine i Zvorničke brigade Vojske Republike Srpske.

Komanda Zvorničke brigade je "ceneći situaciju" izgubila tri rova, samovoljno otvorio koridor "civilnom stanovništvu, koga je bilo oko 5.000 hiljada sa protivničkom stranom", i usaglasila "tehniku evakuacije", zahtijevajući "oslobađanje zarobljenog policajca i svojih nestalih boraca". Vjerovatno je, po njoj "među civilima izašao i određeni broj vojnika, ali sve što je prošlo je nenaoružano".

Dogovoreni koridor koji je bio otvoren (od 14 do 17 časova) za kolonu u rejonu Baljkovice potpuno je 16. jula (između 17 i 18 časova) zatvoren.

Šesnaestog jula 1995, prema utvrđenom obrascu, ubijeno je između 1.000 do 1.200 ljudi, koji su 14. jula 1995. odvezeni u Pilicu. Strijeljanja su izvršena na Vojnoj ekonomiji Branjevo.

Istoga dana (oko 15 časova) izvršena još jedna egzekucija zarobljenih. Tada je grupa pristiglih vojnika iz Bratunačke brigade Vojske Republike Srpske izvela zatočene iz Doma kulture u Pilici i likvidirala oko 500 ljudi.

Takođe je oko 16. jula 1995. VRS izvršila i likvidaciju više stotina zarobljenih (oko 500) u Kozluku.

U rejonu Pobuđa je 16. jula 1995. bilo oko 2.000 izbjeglih koji su se krili po šumama (A/8 paragrafi 234-253; B/174-197).

Srpske snage su i 17. jula 1995. nastavile akciju zarobljavanja Bošnjaka. Vršeći "pretres terena", VRS je tog dana zarobila više civila, među kojima je bilo i četvero maloljetne djece (od osam do četrnaest godina), koji su zatvoreni u vojnički pritvor u Bratuncu (B/198-207).

Jedinice 1. bratunačke lake pješadijske brigade (3. i 4. pješadijski bataljon) i mobilisano ljudstvo iz radne obaveze, te policijske snage, 18.

jula 1995. vršili su “pretres terena” u rejonu Pobuđe, Glogova, Hrnčići, Konjević-Polje, te s obje strane komunikacije Milići - Drinjača. Malobrojne grupe su pokušavale da se izvuku iz rejona Pobuđa, Konjević-Polja u pravcu Cerske i Kušlata prema Tuzli.

Komandant Zvorničke brigade izdao je, nakon pogibije jednog njenog vojnika, koji je “pokušao da privede neke zarobljenike u toku operacije pretresa”, 18. jula naredbu da zarobljene u njenoj zoni odgovornosti treba likvidirati, kako se ne bi rizikovalo “njihovim hvatanjem”. Tako su, u skladu sa tom naredbom, svi oni koji su prilikom “pretresa terena” pronađeni ubijeni na licu mjesta sve do 21. jula 1995, kada je komanda promijenila navedenu naredbu.

VRS je 18. jula 1995. radila na pronalaženju, hapšenju i likvidaciji Bošnjaka. U ranim jutarnjim časovima jedna grupa od 200 lica predala se na prostoru između Nove Kasabe i Konjević-Polja.

Tada se u širem rejonu Pobuđa krilo oko 500 ljudi, koji su pokušavali da se izvuku prema Žepi, zatim Srbiji ili preko Udrča u Tuzlu.

Jedinice 1. zvorničke brigade su organizovale blokadu i uništenje zaostalih grupa, kao i “pretres terena“, sa pridodatim jedinicama na pravcu Baljkovica - Četino brdo - Crni vrh - Perunika - Lisina. Pretres terena u rejonu sela Kamenica vršile su jedinice Ministarstva unutrašnjih poslova.

U rejonu Planinci - Baljkovica VRS je 18. jula 1995. u jutarnjim časovima likvidirala 20 lica. Na lokacijama Crni vrh - Potočani - Planinci - Baljkovica bilo je u okruženju oko 150 lica. (B/208-226).

U toku dana 19. jula 1995. Vojska i snage MUP-a Republike Srpske nastavili su sa pretresom i blokadom terena radi blokiranja i uništenja zaostalih bošnjačkih grupa. Na području zone odgovornosti Zvorničke brigade prilikom pretresa terena likvidirano je 13, a uhapšena su 2 Bošnjaka.

Sve raspoložive snage MUP Republike Srpske koje su se nalazile u zoni Centra javne bezbjednosti Zvornik izvršile su pretres terena u rejonu Kamenica, Jošanica, Liplje, Džafin kamen i Crni vrh do Snagova. Tom prilikom je ubijeno 8 Bošnjaka. Tada se u rejonu ispod stare ceste kod Snagova krilo “još oko 200 muslimana naoružanih automatskim i

lovačkim puškama". Tog jutra je "oko 50 muslimana napalo liniju Zvorničke brigade u rejonu Pandurice, u namjeri da se probiju na muslimansku teritoriju. Tom prilikom jedan borac VRS je poginuo, a jedan je teško ranjen". Centar javne bezbjednosti Zvornik je planirao da sljedećeg dana svim raspoloživim snagama opkoli i uništi obje navedene grupe.

Bratunačka brigada Vojske Republike Srpske vršila je pretres terena na području Gornji Potočari, Blječeve, Čizmića, Lehovića, Bacute i putne komunikacije Glogova - Konjević-Polje (B/227-231).

Manje grupe Bošnjaka su se i poslije 19. jula 1995. danima i mjesecima krile po šumama, pokušavajući da se probiju do Tuzle (B/232-260).

Jedan broj zarobljenih ranjenika (50) prevezen je u bolnicu Bratunac. Druga grupa zarobljenih odvedena je u logor Batković (kod Bijeljine), oni su kasnije, uglavnom, razmijenjeni.

Jedan broj Bošnjaka je uspio da pređe u Srbiju (Ljubovija i Bajina Bašta), odakle je njih 38 vraćeno u Republiku Srpsku. Neki od njih odvedeni su u logor Batković, gdje su razmijenjeni. Za najveći broj vraćenih do sada nije utvrđena sudbina.

U Žepu je do 17. jula "stigao 201 vojnik" ("jako su iscrpljeni, ima ih dosta lakše ranjenih"). Do 28. jula u Žepu je iz Srebrenice pristiglo još 500 ljudi.

Izvjestan broj učesnika mješovite kolone je stradao na razne načine, kao što su: ranjavanje, pojedinačna samoubistva, utapanja u rijeci Drini prilikom pokušaja prelaska u Srbiju, iscrpljenost i dr.

…..

ZAKLJUČCI

Nakon poteškoća u prvom periodu svoga rada, reagovanja i mjera Visokog predstavnika za Bosnu i Hercegovinu od 11. marta i 25. aprila 2004. godine stvoreni su optimalni uslovi za realizaciju zadataka Komisije.

Komisija je na osnovu vlastitih istraživanja događaja u i oko Srebrenice od 10. do 19. jula 1995. godine cjelovitije sagledala navedene događaje i, pored ostalog, došla do sljedećih rezultata:

- prikupila značajnu dokumentaciju, informacije, saznanja i druge dokaze o događajima u i oko Srebrenice od 10. do 19. jula 1995. godine, uključujući i one koji do sada nisu bili poznati;

- utvrdila da je u periodu od 10.-19. jula 1995. godine likvidirano više hiljada Bošnjaka, na način koji predstavlja teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava, te da je izvršilac, pored ostalog, preduzeo mjere prikrivanja zločina premještanjem tijela;

- otkrila 32 nove-do sada nepoznate lokacije masovnih grobnica, od kojih su 4 primarne. Informacije o tim grobnicama dostavili su isključivo izvori iz Republike Srpske (organi Vlade i svjedoci na terenu) i prvi put su dobivene na takav način.

Imajući to u vidu smatramo da bi trebalo razmotriti primjenu istog modela u procesu otkrivanja sudbine "nestalih lica" u cijeloj Bosni i Hercegovini, bez obzira na njihovu nacionalnu i religijsku pripadnost;

- utvrdila i rekonstruisala učešće vojnih i policijskih jedinica, uključujući i specijalne jedinice MUP-a Republike Srpske;

- cjelovitije sagledala događaje u Potočarima, a posebno sudbinu mješovite kolone, te ostale događaje u i oko Srebrenice od 10. do 19. jula 1995. godine;

- U cilju utvrđivanja broja i identiteta lica za koja su podnesene aplikacije Doma za ljudska prava, Komisija je kreirala bazu podataka u kojoj su komparirani podaci iz više izvora. Rezultati postignuti u ovom dijelu rada Komisije su značajni i novi. Ta metodologija primjenjivaće se i u pokušaju utvrđivanja konsolidovane liste svih lica za koja se još uvijek traga u vezi sa događajima u i oko Srebrenice od 10. do 19. jula 1995. godine.

Komisija bi postigla i značajnije rezultate istraživanja da je imala na raspolaganju i ostalu relevantnu dokumentaciju nadležnih institucija

Republike Srpske, kao i saznanja i dokumentaciju organa Federacije Bosne i Hercegovine.

Opterećena veoma kratkim zadatim rokom, Komisija je od samog konstituisanja radila pod jakim medijskim pritiskom, što je dodatno opterećivalo njene i tako složene aktivnosti. Međutim, članovi Komisije su uspjeli da odole politizaciji predmeta istraživanje, kao i medijskim pritiscima. Inkrimisane informacije su u Izvještaju namjerno izostavljene.

Javnost Republike Srpske rezultate rada Komisije prezentirane u ovom Izvještaju mora posmatrati u svjetlu nedavne izjave Predsjednika Republike Srpske. Prihvatanje i suočavanje sa činjenicom da su neki pripadnici srpskog naroda počinili zločin u Srebrenici u julu 1995. godine može povoljno uticati na kreiranje uslova za istraživanje svih drugih zločina počinjenih na prostorima Bosne i Hercegovine i kažnjavanje počinilaca.

U Banjoj Luci 11. jun 2004. ***KOMISIJA***:

Milan Bogdanić, predsjednik
....
Đorđe Stojaković, potpredsjednik
....
Prof. dr. Smail Čekić, potpredsjednik
....
Gordon Bacon, član
....
Gojko Vukotić, član
....
Milorad Ivošević, član
....
Željko Vujadinović, član
....

(VLADA REPUBLIKE SRPSKE, KOMISIJA ZA ISTRAŽIVANJE DOGAĐAJA U I OKO SREBRENICE OD 10. DO 19. JULA 1995, DOGAĐAJI U I OKO SREBRENICE OD 10. DO 19. JULA 1995, str. 1, 7-23 i 41, Banja Luka, juni 2004)

liste svih lica za koja se još uvijek traga u vezi sa događajima u i oko Srebrenice od 10.-19. jula 1995. godine.

Komisija bi postigla i značajnije rezultate istraživanja da je imala na raspolaganju i ostalu relevantnu dokumentaciju nadležnih institucija Republike Srpske, kao i saznanja i dokumentaciju organa Federacije Bosne i Hercegovine.

Opterećena veoma kratkim zadatim rokom, Komisija je od samog konstituisanja radila pod jakim medijskim pritiskom, što je dodatno opterećivalo njene i tako složene aktivnosti. Međutim, članovi Komisije su uspjeli da odole politizaciji predmeta istraživanja, kao i medijskim pritiscima. Inkrimisane informacije su u Izvještaju namjerno izostavljene.

Javnost Republike Srpske rezultate rada Komisije prezentirane u ovom Izvještaju mora posmatrati u svjetlu nedavne izjave Predsjednika Republike Srpske. Prihvatanje i suočavanje sa činjenicom da su neki pripadnici srpskog naroda počinili zločin u Srebrenici u julu 1995. godine može povoljno uticati na kreiranje uslova za istraživanje svih drugih zločina počinjenih na prostorima Bosne i Hercegovine i kažnjavanje počinilaca.

KOMISIJA:

U Banja Luci 11. jun 2004.

Milan Bogdanić, predsjednik
....

Đorđe Stojaković, potpredsjednik
....

Prof.dr Smail Čekić, potpredsjednik
....

Gordon Bacon, član
....

Gojko Vukotić, član
....

Milorad Ivošević, član
....

Željko Vujadinović, član
....

Faksimil potpisa - potpisnika rezultata istraživanja Vlade Republike Srpske od 11. juna 2004.
- članovi Komisije za istraživanje događaja u i oko Srebrenice od 10. do 19. jula 1995.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Rezultati dosadašnjih naučnih istraživanja zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, uključujući i rezultate aktuelnog naučnog istraživanja, kao i naučnih istraživanja u toku (fundamentalnih, heurističkih, longitudinalnih i panel istraživanja, pretežno empirijskih naučnih istraživanja interdisciplinarnog karaktera), nesumnjivo potvrđuju da je, na osnovama srpske i hrvatske nacionalističke ideologije, politike i prakse, u svim okupiranim mjestima i gradovima u opsadi Republike Bosne i Hercegovine 1992-1995. planiran, organizovan i izvršen zločin genocida. Države Srbija i Crna Gora /Savezna republika Jugoslavija i Republika Hrvatska odredile su historijske i strateške ciljeve: **zauzimanje i uništenje države Bosne i Hercegovine i istrebljenje Bošnjaka**. S tim u vezi, planirano je i organizovano sistemsko izvršenje svih oblika zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, a posebno zločina protiv mira i zločina genocida, sa ciljem potpunog uništenja Republike Bosne i Hercegovine kao države i genocida nad Bošnjacima, pripadnicima nacionalne, etničke i vjerske grupe kao takve.

Jedan od strateških ciljeva srpske nacionalističke ideologije, politike i prakse je Podrinje, kao cjelovit geopolitički prostor, po kome rijeka Drina predstavlja kičmu spajanja istočnobosanskohercegovačkog teritorija sa Republikom Srbijom, što je i jedan od "**strateških ciljeva srpskog naroda u Bosni i Hercegovini**".

Cijelim tokom rijeke Drine i na cijelom prostoru istočne Bosne, u svim mjestima i gradovima u kontinuitetu je u periodu 1992-1995. (iz)vršen genocid. Država Srbija i Crna Gora /Savezna republika Jugoslavija je, uz učešće svojih paradržavnih tvorevina i kolaboracionističkih snaga, osmislila, planirala, pripremala, organizovala i izvršila agresiju na Republiku Bosnu i Hercegovinu i genocid nad Bošnjacima.

Prikupljeni i prezentovani raspoloživi podaci i relevantna saznanja nedvosmisleno, pored ostalog, potvrđuju masovnost, brutalnost i barbarizam prema žrtvama genocida - civilima i civilnim stanovništvom, kao i (genocidnu) namjeru, planiranje, pripremanje, organizaciju i sistematičnost u (iz)vršenju zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava.

Navedene radnje i postupci su u funkciji pripreme, realizacije i ostvarenja cilja srpskog velikodržavnog projekta osvajačkog i genocidnog karaktera.

Država Srbija i Crna Gora /Savezna republika Jugoslavija je od aprila 1992. pa do kraja 1995. preduzela više masovnih i brutalnih ofanziva i na području srednjeg Podrinja. U te ofanzive direktno su bile uključene njene oružane snage, a posebno Užički i Novosadski korpus i druge jedinice Jugoslavenske narodne armije /Vojske Jugoslavije, te Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srbije, kao i druge oružane formacije iz Srbije (arkanovci, šešeljevci ...), uključujući i srpske kolaboracioniste i petokolonaše iz Bosne i Hercegovine. U tim ofanzivama agresor je zauzeo Podrinje i izvršio genocid i druge oblike zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava nad Bošnjacima. Značajan broj Bošnjaka održao se u nekoliko enklava (Srebrenica, Žepa, Goražde, te trougao Cerska – Kamenica – Konjević-Polje), koje su 1993. i 1995, za razliku od Goražda, sigurne zone Ujedinjenih nacija, okupirane i u kojima je izvršen genocid.

Komandant UNPROFOR-a general Philippe Morillon je sredinom marta 1993, u vrijeme i nakon genocida u Cerskoj, Konjević-Polju i Kamenici, koji je (genocid) uporno negirao, stigao u Srebrenicu, gdje se uvjerio u užasne uvjete života i javno dao obećanje da će stanovništvo biti pod zaštitom Ujedinjenih nacija. I pored toga, agresorska ofanziva na Srebrenicu i njeno šire područje je nastavljena, pri čemu su izvršeni brojni zločini nad civilima i civilnim stanovništvom. Mjesec dana kasnije, Vijeće sigurnosti Ujedinjenih nacija proglasilo je područje Srebrenice sigurnom zonom Ujedinjenih nacija, koja "**mora biti pošteđena svakog oružanog napada ili bilo kojeg neprijateljskog čina**", što je, pored ostalog, podrazumijevalo "**obavezu vojnog angažovanja UNPROFOR-a u zaštiti sigurne zone**". Nažalost, generalni sekretar Ujedinjenih nacija Boutros Ghali je, suprotno odluci Vijeća sigurnosti, odnosno *Rezoluciji 819* (1993), komandantu UNPROFOR-a u Bosni i Hercegovini dostavio Direktivu, po kojoj odluka Vijeća sigurnosti **nije podrazumijevala** "**obavezu vojnog angažovanja UNPROFOR-a u zaštiti sigurne zone**" Ujedinjenih nacija, što je zloupotreba funkcije generalnog sekretara, njegovih ovlaštenja - obaveza, prava i dužnosti. Time su uloga UNPROFOR-a i njegovi zadaci značajno i bitno reducirani na pružanje humanitarne pomoći žrtvama, uz pristanak i saglasnost agresora i zločinaca.

Komandant UNPROFOR-a, suprotno *Rezoluciji 819* (1993) Vijeća sigurnosti Ujedinjenih nacija, proglasio je potpunu demilitarizaciju grada, odnosno sporazum o kapitulaciji, kojim je zahtijevao potpuno razoružavanje Bošnjaka.

I pored toga što su Srebrenica i njena okolina proglašeni *sigurnom zonom Ujedinjenih nacija*, sve vrijeme do njenog zauzimanja u julu 1995. protiv potpuno izolovanog bošnjačkog stanovništva u kontinuitetu su vođeni akti genocidnog uništenja. Srpski agresor je Bošnjacima u kontinuitetu "**zagorčavao život**" i stalno brutalno kršio status sigurne zone Ujedinjenih nacija, ispaljujući granate na Srebrenicu, pri čemu su mnogi civili ubijeni i ranjeni, a civilni objekti razoreni. Srebrenica je postala koncentracioni logor, koncentracioni logor Ujedinjenih nacija, u kome je zločin genocida vršen u kontinuitetu i to javno - pred očima cjelokupne međunarodne zajednice.

Početkom jula 1995. srpski agresor je, u skladu sa "**strateškim ciljevima srpskog naroda u Bosni i Hercegovini**", preduzeo neposredne pripreme za vojnu operaciju protiv sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice. Nažalost, zauzimanje sigurnih zona Ujedinjenih nacija u istočnoj Bosni je krajem maja 1995. dogovoreno između Sjedinjenih Američkih Država i Slobodana Miloševića. Taj projekt je bio u funkciji postizanja političkog dogovora - mirovnog sporazuma o podjeli Republike Bosne i Hercegovine, čime su sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenica, Žepa i Goražde žrtvovane, kako bi se realizovali "**srpski strateški ciljevi**", odnosno legalizovao zločin genocida. U tom kontekstu treba posmatrati i tajni dogovor između Ujedinjenih nacija i oficira Vojske Jugoslavije o neupotrebi zračnih udara protiv srpskog agresora, čime su sigurne zone Ujedinjenih nacija prepuštene agresoru, a civili i civilno stanovništvo sigurne zone Ujedinjenih nacija dovedeni u bezizlaznu sitauciju, što je kod svjetskih političkih moćnika olakšalo planiranu podjelu Republike Bosne i Hercegovine.

Oficiri Vojske Jugoslavije rukovodili su i komandovali operacijom planiranja, organizovanja, zauzimanja i okupacije sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice. Odlukom o napadu, zauzimanju i okupaciji navedene sigurne zone Ujedinjenih nacija **koordinirao** je načelnik Generalštaba Vojske Jugoslavije general Momčilo Perišić i Slobodan

Milošević, predsjednik Republike Srbije. Očigledno je, u skladu sa srpskim velikodržavnim projektom osvajačkog i genocidnog karaktera i mirovnim planovima tzv. međunarodne zajednice o legalizaciji agresije i genocida, riječ o žrtvovanju sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice.

Početkom jula 1995. Komanda Drinskog korpusa preduzela je najneposrednije pripreme za vojnu operaciju protiv sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice, kojima je u formalnom – normativno-pravnom smislu prikrila stratešku ulogu Vojske Jugoslavije u tom zločinu, odnosno države Savezne republike Jugoslavije, kao što je to činila u svim dotadašnjim operacijama protiv Republike Bosne i Hercegovine.

Krajnji cilj *Operacije* "*Krivaja 95*" bio je da se **zauzme sigurna zona Ujedinjenih nacija Srebrenica i eliminiše** "**zajednica bosanskih Muslimana koji su živjeli na tom području**". Riječ je o jedinstvenoj operaciji koja je "**izvršena s namjerom da se uništi stanovništvo bosanskih Muslimana Srebrenice**", odnosno sigurne zone Ujedinjenih nacija, što potvrđuju brojni akti genocida koje su izvršile srpske snage, a koji (*actus reus*) su predstavljali "**dio jednog jedinstvenog plana da se izvrši genocid nad bosanskim Muslimanima u Srebrenici, što se vidi i u dokumentu** '*Operacija Krivaja 95*'".

Srpska oružana ofanziva osvajačkog i genocidnog karaktera na sigurnu zonu Ujedinjenih nacija započela je 6. jula 1995. Srpske snage su do večeri 9. jula prodrle četiri kilometra u dubinu sigurne zone, zaustavivši se samo kilometar od grada Srebrenice. Radovan Karadžić je istoga dana (u ranim večernjim satima) ponovio i potvrdio svoju genocidnu namjeru i genocidni plan o istrebljenju Bošnjaka.

U tom napadu na sigurnu zonu Ujedinjenih nacija srpske snage su namjerno granatirale kuće, stanove, bolnicu i druge civilne objekte. Gradsko područje je posebno granatirano, od čega su ubijeni i ranjeni mnogi civili.

Holandski bataljon UNPROFOR-a nije ni pokušao zaustaviti agresorski napad na sigurnu zonu Ujedinjenih nacija Srebrenicu. On je uporno odbijao da reaguje na agresorski napad. On nikada nije uzvratio na srpske snage koje su napadale sigurnu zonu (nije upotrijebio oružje). Drugim riječima, bio je izuzetno pasivan za vrijeme napada na sigurnu zonu Ujedinjenih nacija (od 6. do 11. jula). Potpukovnik Karremans

je, u skladu sa dobijenim instrukcijama, izbjegavao "**rizik sukoba sa Srbima**" i "**bezbjednost njegovog osoblja je bila važnija od provođenja mandata**". Holandski bataljon nije uzvraćao vatrom i u situaciji kada su osmatračka mjesta i njegove trupe bile izložene direktnom napadu. Vojnici Ujedinjenih nacija ni u svojoj samoodbrani nisu ispalili nijedan metak, a kamoli u cilju zaustavljanja srpskog agresora. Nepredavanje (povrat) oružja Bošnjacima, oduzetog demilitarizacijom, UNPROFOR je objašnjavao da je njihova dužnost da brane sigurnu zonu Ujedinjenih nacija, a ne Armije Republike Bosne i Hercegovine. Takva konstatacija je, nažalost, apsurdna, jer je bilo očigledno da snage Ujedinjenih nacija nisu imale namjeru da brane svoju teritoriju - sigurnu zonu Ujedinjenih nacija. Holandski bataljon nije opalio nijedan metak da spriječi ulazak srpskih snaga u grad Srebrenicu i svoju bazu u njemu, niti je zaštitio civile i civilno stanovništvo koji su zatražili zaklon u bazi Ujedinjenih nacija u Potočarima. On nije pustio sve civile da uđu u bazu Ujedinjenih nacija, koja je bila dovoljno prostrana da primi sve civile i civilno stanovništvo.

I pored kontinuiranog napada na sigurnu zonu Ujedinjenih nacija, te civile i civilno stanovništvo i civilne objekte, kao i (napada) na UNPROFOR, odnosno Holandski bataljon, Ujedinjene nacije nisu odobravale i odobrile upotrebu zračne sile. Komandant Holandskog bataljona nije prihvatio učešće Armije Republike Bosne i Hercegovine u odbrani sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice. On je sputavao borbenu gotovost Bošnjaka. Odbio je da vrati oružje Armiji Republike Bosne i Hercegovine. Oficiri Holandskog bataljona su u noći 10/11. jula 1995. bošnjačko civilno i vojno rukovodstvo lažno uvjeravali i, nažalost, uvjerili u djelovanje NATO aviona ujutro 11. jula, tražeći da se branioci Armije Republike Bosne i Hercegovine povuku sa odbrambenih položaja. Prevareni njihovim (samouvjerenim) obećanjem zračnih udara širokih razmjera, obustavljen je planirani kontranapad u ranim jutarnjim satima i branioci su se povukli sa položaja na ulazu u grad, čime je svjesno onemogućena odbrana sigurne zone Ujedinjenih nacija i civila i civilnog stanovništva, što je bilo tragično za odbranu sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice.

Srpske snage su 11. jula 1995, nakon odsustva zračnih udara NATO snaga i prekida farse oko njihove (ne)upotrebe, zauzele sigurnu zonu Ujedinjenih nacija Srebrenicu. Neposredno uoči i nakon njenog

zauzimanja civili i civilno stanovništvo su u panici i općem haosu bježali prema Potočarima, tražeći zaštitu i spas od Ujedinjenih nacija. Nažalost, ni u Potočarima - u bazi Ujedinjenih nacija - za njih nije bilo spasa.

*

*   *

Polazeći od bitnih stanovišta političkog i vojnog rukovodstva Ujedinjenih nacija, te Sekretarijata Ujedinjenih nacija, o ulozi UNPROFOR-a u zaštiti sigurnih zona Ujedinjenih nacija u Republici Bosni i Hercegovini, Ghali-Akashi i Janvier-Smith, posebno prva trojica, bitno su reducirali mandat UNPROFOR-a i njegovu ulogu i zadatke u Republici Bosni i Hercegovini, posebno o upotrebi zračnih snaga u zaštiti sigurnih zona Ujedinjenih nacija - teritorije i civilnog stanovništva na toj teritoriji, svodeći ga isključivo na vlastitu samoodbranu (samoodbranu UNPROFOR-a), samo radi očuvanja mira i omogućavanja nastavka tzv. mirovnih pregovora. To je bio očigledan i tipičan primjer zavjere u odgovornom sprovođenju rezolucija Ujedinjenih nacija i žrtvovanja sigurnih zona UN-a, odnosno žrtvovanja civilnog stanovništva u njima, što je omogućilo najneposrednije (mirne i sigurne) pripreme, organizovanje i izvršenje genocida u sigurnim zonama Ujedinjenih nacija. Istovremeno, to je u direktnoj konfrontaciji i protivrječnosti sa temeljnim odredbama dokumenata međunarodnog prava, posebno *Konvencije o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida* (1948) i *Ženevskim konvencijama* (1949) i *Dodatnim protokolima* (1977).

Nažalost, u aparatu Ujedinjenih nacija i među (državama) zapadnim saveznicama, zaista, **nije bilo političke i druge volje da se zaustavi srpski agresor i spriječi genocid**, pri čemu posebno **nije bilo političke volje da se upotrijebi odlučna zračna sila u odbrani sigurne zone Ujedinjenih nacija i zaštiti civila i civilnog stanovništva**. To potvrđuju brojne činjenice, a posebno one u vezi sa zahtjevima za zračnu podršku u vrijeme napada i zauzimanja Srebrenice i genocida nad Bošnjacima, među kojima navodimo bitne:

- najviše civilno i vojno rukovodstvo Ujedinjenih nacija, uključujući posebno Akashija i generala Janviera, te druge komandante Ujedinjenih nacija na terenu, bilo je, u skladu sa svojim prosrpskim raspoloženjem i postignutim sporazumima i dogovorima, u stalnom kontaktu sa Slobodanom Miloševićem i njegovim generalima na terenu, vodeći u kontinuitetu razgovore i sklapajući tajne dogovore sa ideolozima, planerima, organizatorima, nosiocima i izvršiocima srpske nacionalističke ideologije, politike i prakse, osvajačkog i genocidnog karaktera. U tim kontaktima i permanentnoj komunikaciji konstantno je bio prisutan pomirljiv i inferioran stav vojnog i civilnog rukovodstva Ujedinjenih nacija prema srpskom agresoru. Milošević i general Vojske Jugoslavije Mladić bili su gospodari situacije i diktirali su uslove Akashiju i Janvieru. Dogovori između Janviera i Akashija (odnosno Ghalija) na jednoj, i Mladića i Karadžića (odnosno Miloševića) na drugoj strani, te Holbrookea (odnosno Sjedinjenih Američkih Država) i Miloševića (odnosno Republike Srbije, tj. Savezne republike Jugoslavije), doveli su do žrtvovanja sigurne zone Ujedinjenih nacija - Srebrenice. "Prijetnju" agresorskog generala Vojske Jugoslavije Mladića vojnicima Ujedinjenih nacija na terenu najviše vojno i civilno rukovodstvo Ujedinjenih nacija, kao i Vlada Kraljevine Holandije, dočekali su sa olakšanjem;

- brojne jalove i duge debate u Ujedinjenim nacijama i međunarodnoj zajednici o upotrebi, bolje rečeno neupotrebi, zračne sile, pri čemu su, pored ostalog, nuđena različita "objašnjenja", tendenciozno netačna o (ratnim) ciljevima agresorskih oružanih akcija u sigurnoj zoni Ujedinjenih nacija Srebrenici;

- pogrešne, odnosno svjesne i namjerno pogrešne, procjene komandanata Ujedinjenih nacija na terenu o srpskim napadima na sigurnu zonu Ujedinjenih nacija Srebrenicu;

- malodušnost, omalovažavanje i "konfuzija" oko zahtjeva za blisku zračnu podršku;

- briga jedino oko sigurnosti snaga Ujedinjenih nacija, a ne i o golorukim, nezaštićenim i bespomoćnim civilima i civilnom stanovništvu, itd.;

- Ujedinjene nacije nisu željele, niti su pružile zračnu podršku u odbrani svoje (vlastite) teritorije (sigurne zone Ujedinjenih nacija), niti

u zaštiti i spašavanju civila i civilnog stanovništva na toj teritoriji, za što snose punu odgovornost, jer nisu zaustavile ostvarivanje osvajačkih (ratnih) srpskih ciljeva ni spriječile zločin genocida, postupajući suprotno *Povelji Ujedinjenih nacija* i *Konvencije o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida*.

*

* *

Srpski agresor (Savezna republika Jugoslavija - Srbija i Crna Gora) je, uz učešće svojih (srpskih) kolaboracionista i petokolonaša iz Republike Bosne i Hercegovine, u i oko sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice, jula 1995, u toku jedne sedmice na **hiljade zarobljenih Bošnjaka likvidirao i zatrpao u masovne grobnice**; **na stotine živih je zakopao; muškarce, žene i dječake je sakatio i klao; djecu ubijao pred očima majki**; **natjerao djeda da pojede džigericu svoga unuka; silovao žene i djevojke**; **prisilno premjestio oko 30.000 ljudi, uglavnom žene i djecu**, priredio scene dostojne Danteovog pakla. O tim "**scenama nezamislivog divljaštva**" postoje brojni dokazi, među kojima i masovne grobnice - primarne, sekundarne i tercijarne. To su, prema ICTY-u, "**zaista scene iz pakla, napisane na najmračnijim stranicama ljudske historije**".[1]

Genocid nad Bošnjacima Republike Bosne i Hercegovine u i oko sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice, jula 1995, po svojim je razmjerama tipičan primjer zločina uništavanja Republike Bosne i Hercegovine i istrebljenja Bošnjaka. U i oko sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice, odnosno u srednjem Podrinju, i jula 1995. posebno je izražen

---

[1] **ICTY**, THE PROSECUTOR v. RADOVAN KARADŽIĆ, RATKO MLADIĆ, *REVIEW OF THE INDICTMENT*, The Hague, 16. novembar 1995; **SREBRENICA 1995**, knjiga 1, str. 451-458; **ICTY**, *INDICTMENT Karadžić and Mladić* ("*Srebrenica*"), Press Release, RADOVAN KARADŽIĆ AND RATKO MLADIĆ ACCUSED OF GENOCIDE FOLLOWING THE TAKE OVER OF SREBRENICA, The Hague, 16. novembar 1995; **SREBRENICA 1995**, knjiga 1, str. 469-470.

karakter oružanog sukoba i priroda zločina u Republici Bosni i Hercegovini. Agresija (međunarodni oružani sukob) je bila perfidna i otvorena, brutalna - osvajačkog i genocidnog karaktera. Na tom području je tada ponovo javno, uz prisustvo i saučesništvo vojnika Ujedinjenih nacija (Holandski bataljon), izvršen genocid nad Bošnjacima Republike Bosne i Hercegovine.

Nakon zauzimanja sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice, 11. jula 1995, oružane snage Savezne republike Jugoslavije (Srbije i Crne Gore), uz učešće svojih (srpskih) kolaboracionističkih oružanih formacija iz Republike Bosne i Hercegovine, izvršile su genocid i druge oblike zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava nad Bošnjacima Republike Bosne i Hercegovine, zbog njihove nacionalne, etničke i vjerske pripadnosti kao takve i otimanja njihovog životnog prostora. Pored masovnih i pojedinačnih likvidacija, žrtvama genocida nanesene su trajno teške tjelesne i psihičke povrede i boli; prisilno je protjerano - premješteno oko 30.000 civila - žena, djece i staraca, sračunato na to da dovede do fizičkog ili biološkog uništenja Bošnjaka, nacionalne, etničke i vjerske grupe kao takve; namjerno su nametnuti teški egzistencijalni uslovi života; izvršeni su zločini silovanja; nasilno su razdvajane porodice; namjerno su opljačkani, uništeni i spaljeni bošnjački civilni objekti, posebno vjerski, itd.

Genocidna (vojna) *Operacija* "*Krivaja 95*" sastojala se od četiri faze: **zauzimanje i okupacija sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice**; **zločini u Potočarima** i **prisilno premještanje žena, djece i staraca**; **zarobljavanje, zatvaranje** i **likvidacija muškaraca i dječaka** i **prikrivanje zločina genocida**.

U bezočnoj *operaciji ubijanja*, uglavnom za četiri dana, s namjerom, organizovano i prema tačno utvrđenom planu i obrascu, na stravičan način, likvidirano je preko 8.000 Bošnjaka Republike Bosne i Hercegovine, među kojima preko 800 djece, što je motivisano njihovom nacionalnom, etničkom i vjerskom pripadnošću kao takvom, te osvajanjem njihovog životnog prostora, koji je u srpskim velikodržavnim planovima označen od strateške važnosti. Tri generacije muškaraca su istrijebljene, čime je izvršena radikalna destrukcija bošnjačke nacionalne, etničke i

vjerske zajednice. Riječ je o zločinu genocida, svjesnom, namjernom i ciljno svrsishodnom progonu ljudi u Evropi nakon Drugog svjetskog rata.

Jula mjeseca 1995. Bošnjaci Republike Bosne i Hercegovine s područja sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice **ubijani su na raznim mjestima - na teritoriji 14 (četrnaest) općina Republike Bosne i Hercegovine**: Srebrenica, Bratunac, Zvornik, Vlasenica, Šekovići, Kalesija, Živinice, Kladanj, Olovo, Bijeljina, Han-Pijesak, Rogatica, Višegrad i Trnovo. Žrtve genocida su na mjestu/mjestima likvidacija, bez ikakvog pijeteta i, uglavnom, uz korištenje teške mehanizacije, zatrpavane u masovnim grobnicama ili su (sa mjesta likvidacija) odvožene na druge lokacije i zakopavane u primarnim masovnim grobnicama, iz kojih su kasnije, ponovo uz upotrebu teške mehanizacije, raskomadani dijelovi njihovih tijela iskopavani i odvoženi na druge lokacije i zatrpavani u sekundarnim masovnim grobnicama.

Masovnost (obim i obuhvat) zločina genocida potvrđuje i činjenica da su jula 1995. na području navedenih općina, s namjerom i na genocidnoj osnovi, ubijani Bošnjaci porijeklom iz **12 (dvanaest) općina Republike Bosne i Hercegovine**: Srebrenica, Bratunac, Vlasenica, Zvornik, Bijeljina, Sokolac, Kalesija, Banovići, Han-Pijesak, Šekovići, Rogatica i Višegrad.

Glavni uzrok smrti žrtava genocida ekshumiranih u i oko sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice su strijelne rane - rane iz vatrenog oružja. U većini grobnica, posebno primarnih, nađeni su ostaci ligatura i poveza za oči, što, pored ostalog, pokazuje i potvrđuje da žrtve genocida nisu ubijene u borbi te se ne radi o borcima. Čahure su nađene ispod i oko leševa koji su bili u položaju koji je ukazivao na to da su strijeljani iz najneposrednije blizine. Očigledno je riječ o civilima i civilnom stanovništvu, žrtvama genocida.[2]

---

[2] Na osnovu rezultata forenzičkih ispitivanja ICTY je zaključio da većina žrtava čija su tijela ekshumirana nije ubijena u borbi, već tokom masovnih pogubljenja. Istražitelji ICTY-a otkrili su najmanje 448 poveza za oči na tijelima ili uz tijela prilikom ekshumacija izvršenih na deset odvojenih mjesta. To su sljedeća mjesta: primarna grobnica na Vojnoj ekonomiji Branjevo i sa njom povezana sekundarna grobnica Čančarski put 12; primarna

Okupacija sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice; zločini u Potočarima i prisilno premještanje žena, djece i staraca; zarobljavanje, zatvaranje i **likvidacija Bošnjaka**, te **prikrivanje zločina** su genocidni akti unaprijed isplanirani, dobro osmišljeni, efikasno organizovani i širokog obima, naređeni s nadležnih političkih i vojnih mjesta, te izvršeni planski, sistematski i organizovano, što potvrđuju sva dosadašnja naučna i druga istraživanja i rezultati tih istraživanja, kao i međunarodni (ICTY i Međunarodni sud pravde u Hagu) i nacionalni krivični sudovi (Sud Bosne i Hercegovine) te rezultati istraživanja Vlade Republike Srpske. Broj, struktura i specijalnosti angažovanih snaga u zauzimanju i okupaciji sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice i zločinu genocida, oprema i objekti korišteni za ubijanje, standardizovani šifrovani jezik korišten od strane agresorskih jedinica u prenošenju informacija o masovnim ubistvima, obim likvidacija, specifične metode ubijanja koje su primjenjivane, potvrđuju elemente genocida (*mens rea* i *actus reus*). U cilju istrebljenja Bošnjaka Republike Bosne i Hercegovine, srpske snage su u i oko sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice s **namjerom** izvršile genocid. One su od svih muškaraca i dječaka koje su zarobile i zatvorile, a prije njihove likvidacije, oduzele njihove lične

---

grobnica u Orahovcu (poznata kao Lažete 2) i sa njom povezane tri sekundarne grobnice na cesti prema Hodžićima - lokacija br. 3, lokacija br. 4 i lokacija br. 5; i grobnica u Kozluku, te sa njom povezana sekundarna grobnica Čančarski put 3. Pored toga, pronađeni su i povezi za oči tokom ekshumacija vršenih 2000. godine u grobnici Lažete 2 C i Lažete 1 (**ICTY**, **Presuda Krstić**, napomena 151).

Najmanje 423 ligature pronađene su prilikom ekshumacija na 13 različitih mjesta. Radi se o sljedećim lokacijama: primarna grobnica u Cerskoj; primarna grobnica u Novoj Kasabi, ekshumirana 1996; primarna grobnica u Orahovcu (Lažete 2) i sa njom povezana sekundarna grobnica na cesti prema Hodžićima - lokacija br. 5; primarna grobnica na Vojnoj ekonomiji Branjevo i sa njom povezana sekundarna grobnica Čančarski put 12; primarna grobnica na brani kod Petkovaca i sa njom povezana grobnica Liplje 2; primarna grobnica u Kozluku i sa njom povezana sekundarna grobnica Čančarski put 3; i sekundarna grobnica Zeleni Jadar 5. Osim toga, ligature su pronađene i tokom ekshumacija vršenih 2000. u grobnici Lažete 2 C i Glogova 1 (Isto, napomena 152).

Neke od ligatura bile su načinjene od tkanine i konopca, ali većina je bila od žice. Te ligature i takvi povezi za oči ne odgovaraju pogibiji u borbi. Za najveći broj žrtava pronađenih u grobnicama uzrok smrti su, prema forenzičkim dokazima, rane iz vatrenog oružja. Ekshumacije su, također, otkrile da su neke od žrtava bile teški invalidi, te se nije radilo o borcima (**ICTY**, **Presuda Krstić**, paragraf 75), već je riječ o civilima.

stvari i lična dokumenta, i namjerno, sistematično i planski ih ubijali isključivo zbog njihovog identiteta - nacionalne, etničke i vjerske pripadnosti kao takve.

Ubijanje muškaraca i dječaka i prisilno premještanje žena, djece i staraca imalo je za cilj fizički nestanak Bošnjaka Republike Bosne i Hercegovine. Sistematsko, smišljeno i plansko namjerno pljačkanje i razaranje stambenih, historijskih, kulturnih i vjerskih objekata, posebno džamija i domova je, također, očigledan dokaz namjere da se Bošnjaci, nacionalna, etnička i vjerska grupa kao takva, fizički unište.

Broj ubijenih i likvidacije u najkraćem vremenu, brzo formiranje masovnih (primarnih) grobnica, brzina zakopavanja u masovne grobnice i dislociranje posmrtnih ostataka iz primarnih u sekundarne i/ili tercijarne masovne grobnice, ukazuju na to da je u planiranju, pripremi, izvršenju i prikrivanju genocida učestvovao u punom kapacitetu **politički**, **upravni**, **vojni** i **policijski potencijal** srpskih snaga, kao i veliki broj organizovanih i discipliniranih izvršilaca. Tako je, prema istraživanjima Vlade Republike Srpske, u genocidu nad Bošnjacima Republike Bosne i Hercegovine u i oko sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice, jula 1995, učestvovalo (po raznim osnovama i na različite načine) preko 25.000 aktera.[3] Ideološki, politički i vojni nosilac agresije i genocida bila je država Savezna republika Jugoslavija (Srbija i Crna Gora), a glavni izvršioci Vojska (Savezne republike) Jugoslavije, Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srbije, kolaboracionističke formacije velikosrpskog agresora u Republici Bosni i Hercegovini ("Vojska Republike Srpske", "Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srpske" i drugi organi izvršne vlasti i uprave paradržavne tvorevine Republike Srpske), zatim plaćenici iz Grčke i dr.

Izvršioci zločina preduzeli su sve mjere, uključujući sistematsko prekopavanje, premještanje i ponovno zatrpavanje leševa žrtava, kako bi prikrili genocid i onemogućili sprovođenje pravde, čime je nad likvi-

---

[3] Vlada Republike Srpske, RADNA GRUPA ZA SPROVOĐENJE ZAKLJUČAKA IZ KONAČNOG IZVJEŠTAJA KOMISIJE ZA SREBRENICU, *IZVJEŠTAJ za sprovođenje zaključaka iz konačnog Izvještaja Komisije za Srebrenicu,* Banja Luka, 30. mart 2005; Isto, *DOPUNA IZVJEŠTAJA OD 30. MARTA 2005*, Banja Luka, 30. septembar 2005.

diranim žrtvama ponovo izvršen još jedan sistematski oblik zločina, do sada na takav način nepoznat u ljudskoj i društvenoj historiji. Time je političko i vojno rukovodstvo paradržavne i kolaboracionističke tvorevine Republike Srpske, a posebno **Srpska demokratska stranka**, "**Vojska Republike Srpske**" i **Ministarstvo unutrašnjih poslova** "**Republike Srpske**", te "**Vlada Republike Srpske**", naknadno učinilo sve - određene mjere, radnje i postupke da prikrije svoju ulogu u genocidu nad Bošnjacima Republike Bosne i Hercegovine u i oko sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice, jula 1995. To govori i o tome kako su njegovi počinioci bili svjesni zločinačkog karaktera svojih postupaka i otklanja svaku sumnju u njihovu subjektivnu krivicu, odnosno u postojanje čvrste namjere kod izvršenja ovog najtežeg oblika zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava.

Prikrivanje leševa žrtava genocida iz masovnih grobnica izvršeno je tako što su masovne grobnice otkopavane, a osakaćena tijela (ljudski ostaci) premještana na skrovitija i teško pristupačna mjesta i ponovo ukopavana/zatrpavana u druge (sekundarne ili tercijarne) masovne grobnice, čime je otežano i/ili onemogućeno njihovo otkrivanje, a time i utvrđivanje identiteta žrtava genocida i obezbjeđivanje dokaza o zločinu genocida, također su valjan, pouzdan i značajan pokazatelj genocida i očigledan indikator namjere izvršilaca (zločina) o istrebljenju Bošnjaka Republike Bosne i Hercegovine, nacionalne, etničke i vjerske grupe kao takve.

Izvršioci zločina su raskomadana tijela žrtava genocida po nekoliko puta premještali sa jednog na drugo mjesto i time žrtve ponovo masakrirali. To je, pored ostalog, dodatno otežavalo identifikaciju žrtava genocida i nanosilo bol i tugu preživjelim (žrtvama) članovima porodica. Na monstruoznost zločina posebno ukazuje činjenica da su tijela pojedinih žrtava genocida pronalažena u tri, pa i u četiri različite masovne grobnice sekundarnog tipa, međusobno udaljene desetinama kilometara jedne od druge.

Masovne grobnice žrtava genocida u i oko sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenica, jula 1995, očigledni su dokazi s namjerom planiranog i organizovanog sistema zločina, koji je rezultirao genocidom - najtežim oblikom zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava. Istovremeno, one su i jedan od načina prikrivanja i uništavanja tragova zločina.

U i oko sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice, jula 1995, počinjen je masovni zločin nad Bošnjacima Republike Bosne i Hercegovine islamske vjere. Taj zločin je djelo genocida nad muslimanima. Širina područja, dimenzije i obim izvršenog zločina, brzina likvidacije više hiljada ljudi, veličina područja na kojem su zakopavani leševi i višestruko premještanje posmrtnih ostataka ubijenih, te broj ljudi koji je nužno učestvovao u izvršenju i prikrivanju dokaza o genocidu, apsolutno pokazuje da su zločini bili poznati velikom broju ljudi i da su uporno prikrivani.

Nažalost, nedostatak političke volje bio je presudan faktor da se u zaštiti (životâ) civila i civilnog stanovništva i sprečavanju najtežeg oblika zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava postupi odlučno i onako kako to nalažu *Povelja Ujedinjenih nacija* i *Konvencije o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida*, duh i korpus međunarodnog prava.

Genocid nad Bošnjacima Republike Bosne i Hercegovine u i oko sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice, odnosno u **srednjem Podrinju**, jula 1995, izvršen je pred očima svjetske javnosti i uz nesumnjivu asistenciju i zločinačku pasivnost Ujedinjenih nacija i njihovih mirovnih snaga, koje su bile dužne zaštititi stanovništvo te zone, dio je neposrednih priprema Dejtona u tradicionalnom maniru stavljanja pred svršen čin, radi osiguranja za Srbiju strateški važnog graničnog pojasa - **Podrinja**. Taj zločin genocida samo je vrh ledenog brijega zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava (iz)vršenih u kontinuitetu četiri godine na gotovo tri četvrtine državne teritorije Republike Bosne i Hercegovine - **u svim okupiranim mjestima i gradovima u opsadi**.

*

*　　　*

Djelo "**BOSANSKI RAT**", autora Dobrice Ćosića, sastoji se od tri međusobno povezana dijela, u kojima on iznosi svoje viđenje "**Bosanskog rata**" i svoju "istinu" o "Bosanskom ratu". Sistem iskaza i stavova, prvenstveno vrednosnih, prva dva dijela autor iznosi u svojstvu "**predsednika Savezne Republike Jugoslavije**" i "**smenjenog predsednika Savezne Republike Jugoslavije**", a u trećem, povodom objavljivanja

knjige "**dnevničkih zapisa** *Stvaranje Republike Srpske* **Nikole Koljevića**", "**svojim savremeničkim i učesničkim saznanjima i uvidima**", iznosi svoje viđenje "**celovitije istine o Bosanskom ratu**" (232).

Ćosićeva knjiga obiluje brojnim lažima i falsifikatima, kojima je cilj **da se izmanipuliše i obmane domaća i međunarodna javnost**, kako bi se prikrila istina o događajima u Republici Bosni i Hercegovini na kraju XX stoljeća, odnosno, po Ćosiću, o "Bosanskom ratu", (o)pravdala agresija na Republiku Bosnu i Hercegovinu i genocid nad Bošnjacima i ukazalo na nužnost potrebe realizacije nacističkog projekta, genocidnog karaktera – **formiranje jedinstvene srpske države** ("**nacionalno i državno ujedinjenje srpskog naroda**"; "**ujedinjenje srpskih zemalja**"; "**svi Srbi u jednoj državi**").

Analiza sadržaja i proučavanje djela upućuje na više značajnih saznanja, od kojih ovom prilikom ukazujemo samo na tri bitna:

- prvo, otvoreno iznosi, objašnjava i potvrđuje srpske ratne ciljeve, čime opravdava **teritorijalnu ekspanziju** - *borbu za životni prostor* (*lebensraum*) i (**srpski**) **zločin genocida nad Bošnjacima**;
- drugo, potvrđuje da je **glavni politički subjekt - država Savezna republika Jugoslavija** (**Srbija i Crna Gora**) **najneposrednije učestvovala u agresiji na Republiku Bosnu i Hercegovinu i genocidu nad Bošnjacima**, pri čemu je njena politička, intelektualna i naučna (nacionalistička) elita podržavala - planirala, organizovala i usmjeravala genocid i druge oblike zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava;
- treće, potvrđuje **da je** (**entitet**) **Republika Srpska tvorevina genocida** (velikosrpskog nacizma, odnosno države Savezne republike Jugoslavije/Srbije i Crne Gore) nastala na teškim kršenjima međunarodnog humanitarnog prava, posebno na **zločinu genocida nad Bošnjacima**, omeđena i prekrivena brojnim masovnim i pojedinačnim grobnicama.

Navedena saznanja predstavljaju bitne postavke o političkoj, vojnoj i drugoj odgovornosti države (Savezna republika Jugoslavija), kao glavnog

političkog subjekta u planiranju, organizovanju i izvođenju agresije i genocida, u čemu je očigledna uloga i odgovornost ideologa i političara - rukovodstva, političkog i vojnog, za genocid i druge oblike zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava. U tome je posebna odgovornost Dobrice Ćosića - u planiranju, pripremanju i (iz)vršenju zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, posebno u Republici Bosni i Hercegovini - neupitna, nesumnjiva i nesporna. Pored toga, on je imao i komandnu odgovornost za period 1992-1993, kada je bio predsjednik Savezne republike Jugoslavije, u vrijeme kada je ta država učestvovala u agresiji na Republiku Bosnu i Hercegovinu i genocidu nad Bošnjacima. Za njegovo ime vezana su i dva zločina nad Bošnjacima u Srbiji (Sjeverin, 22. oktobar 1992. i Štrpci, 23. februar 1993), koja su sastavni dio (veliko)srpske ideologije, politike i prakse genocida u Bosni i Hercegovini.

Ćosić i u svojstvu svjedoka i (političkog) učesnika - sudionika i bitnog aktera događaja prvi put govori o *Savetu za usaglašavanje stavova o državnoj politici* (Savezne republike Jugoslavije), čiji je on (bio) predsjednik, na čijim je sjednicama, pored najvišeg državnog, političkog i vojnog rukovodstva Savezne republike Jugoslavije (Srbije i Crne Gore), povremeno učestvovalo i rukovodstvo njihovih kolaboracionista i petokolonaša iz njihove (tj. Savezne republike Jugoslavije) paradržavne tvorevine Srpske republike Bosne i Hercegovine/Republike Srpske, aktivno učestvujući u raspravama, kao što je to, primjera radi, bilo 21. januara i 19. aprila 1993. Na osnovu tih rasprava pouzdano se, pored ostalog, može utvrditi da Savezna republika Jugoslavija (Srbija i Crna Gora) učestvuje u osvajačkom agresorskom ratu protiv Republike Bosne i Hercegovine i genocidu nad Bošnjacima, da Beograd drži "sve konce u rukama", osmišljava, planira, usmjerava, koordinira i vodi strategiju i taktiku oko mirovnih pregovora i dogovora, usmjeravajući i dajući savjete Radovanu Karadžiću i njegovim saradnicima - članovima zajedničkog zločinačkog poduhvata. To, pored ostalog, potvrđuje tezu da političko i vojno rukovodstvo paradržavne tvorevine Republike Srpske nije predstavljalo nikakav samostalni ni politički ni vojni subjekt, već je riječ o državi Saveznoj republici Jugoslaviji.

SPISAK SKRAĆENICA

1. a	= 1. armija
art. priprema	= artiljerijska priprema
b/d	= borbena dejstva
B/D	= borbena dejstva
b/g	= borbena gotovost
b/k	= borbeni komplet
b/p	= borbeni poredak
baterija VBR	= baterija višecijevnih bacača raketa
borb. dodir	= borbeni dodir
Bpbr	= Bratunačka pješadijska brigada
br.	= brigada
Brlpbr	= Bratunačka laka pješadijska brigada
CJB	= Centar javne bezbjednosti
CVŠ	= Centar vojnih škola
DK	= Drinski korpus
DTG	= diverzantsko-teroristička grupa
EU	= Evropska unija (European Union - EU). Ranije Evropska zajednica - EZ (European Community - EC)
F.Č.	= formacijski čin
FM	= formacijsko mjesto
g.	= godina
gpk	= generalpukovnik

g/s	= glavne snage
GŠ	= generalštab
GŠ	= glavni štab
GŠ V RS	= Glavni štab “Vojske Republike Srpske”
haub.	= haubica
HK	= Hercegovački korpus
IBK	= Istočnobosanski korpus
I kl.	= I klasa
ICFY	= International Conference of former Yugoslavia (Međunarodna konferencija za bivšu Jugoslaviju), Londonska konferencija
ICRC	= International Commitee of Red Cross (Međunarodni komitet crvenog krsta). Vidi: MKCK
ICTY	= International Criminal Tribunal for Former Yugoslavia (Međunarodni krivični Sud za bivšu Jugoslaviju). Puni naziv Suda je: Međunarodni krivični sud za gonjenje lica odgovornih za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava počinjenih na teritoriji bivše Jugoslavije od 1991. godine (The International Tribunal for the Prosecution of Persons Responsabile for Serious Violations of International Humanitarian Law Commited in the Territory of the Former Yugoslavia since 1991)
IKM	= istureno komandno mjesto
inž. četa	= inžinjerijska četa
inžb	= inžinjerijski bataljon
K.	= korpus

KAG	= Korpusna artiljerijska grupa
K-da	= Komanda
k-dant	= komandant
KDK	= Komanda Drinskog korpusa
KK	= Krajiški korpus
KM	= komandno mjesto
Kmtbr	= Krajiška motorizovana brigada
kap. I kl	= kapetan I klase
lobr	= laka oklopna brigada
lpbr	= laka pješadijska brigada
map	= mješoviti artiljerijski puk
mb	= minobacač
meh. četa	= mehanizovana četa
m/v	= motorna vozila
MES	= minsko-eksplozivna sredstva
MKCK	= Međunarodni komitet crvenog križa/krsta
Mlpbr	= Milićka laka pješadijska brigada
MO	= Ministarstvo odbrane
MSF	= Médicins sans Frontières (Ljekari bez granica)
MUP	= Ministarstvo unutrašnjih poslova
N/R	= na ruke
NATO	= Northatlantic Treaty Organization (Sjevernoatlanski, NATO-pakt)

NGŠ	= načelnik Generalštaba
NŠ	= načelnik štaba
OC	= Operativni centar
OG	= Operativna grupa
OS	= Oružane snage
OUN	= Organizacija ujedinjenih nacija (Vidi UNO)
PA	= protivavionska
pb	= pješadijski bataljon
pč	= pješadijska četa
PDB	= protivdiverzantski bataljon
PG	= platna grupa
PG2	= platna grupa 2
PIPP	= personalna i pravna pitanja
PJP	= posebne jedinice policije
PKM	= privremeno komandno mjesto
PL	= profesionalno lice
p/n	= pješadijsko naoružanje
POG	= protivoklopna grupa
pol. (snage)	= policijske snage
PoOb	= pozadinsko obezbjeđenje
PS	= policijska stanica
Puk.	= pukovnik
PVZ	= protivvazdušna zaštita

r.	= rijeka
RDB	= Resor državne bezbjednosti
RI	= radioizviđanje
RiK	= rukovođenje i komandovanje
RJ	= radna jedinica
RJB	= resor javne bezbjednosti
Rmtbr	= Romanijska motorizovana brigada
RSK	= Republika srpska krajina
s.	= selo
s.p.	= stanica policije
st. vodnik	= stariji vodnik
s/z	= sjeverozapad
Sbp	= Specijalna brigada policije
SBP	= Specijalna brigada policije
sd/o	= suhi dnevni obrok
SJB	= Stanica javne bezbednosti
SnOb	= sanitetsko obezbjeđenje
SOP	= specijalni odred policije
SRK	= Sarajevsko-romanijski korpus
SRSG	= Special Representative Secretary General (Specijalni predstavnik generalnog sekretara Ujedinjenih nacija) u Jugoslaviji
TG	= Taktička grupa
tt.	= trigometrijska tačka

UK = Užički korpus

UKT = ultra kratko talasni uređaj

UN = United Nations (Ujedinjene nacije)

UNMO = United Nations Millitary Obserwer (Vojni posmatrači Ujedinjenih nacija)

UNO = United Nations Organisation (Organizacija ujedinjenih nacija, vidi OUN)

UNHCR = United Nation High Commision - Commissariat, Commissar - for Refuges (Visoka komisija - komesarijat, komesar - za izbjeglice)

UNPF = United Nations Peace Forces (Mirovne snage Ujedinjenih nacija) na ratištu u bivšoj Jugoslaviji

UNPROFOR = United Nations Protection Forces (Zaštitne snage Ujedinjenih nacija) u Jugoslaviji, od 31. marta 1995. samo u Bosni i Hercegovini

ViPVO = vazduhoplovstvo i protivvazdušna odbrana

VJ = Vojska Jugoslavije

Vlpbr = Vlasenička laka pješadijska brigada

v/o = vojni obveznici

VP = Vojna pošta

VRS = “Vojska Republike Srpske”

z/o = zona odgovornosti

Zmtp = zaštitni motorizovani puk

Zpbr = Zvornička pješadijska brigada

IZVORI I LITERATURA

I Z V O R I

∴ **ARHIV INSTITUTA ZA ISTRAŽIVANJE ZLOČINA PROTIV ČOVJEČNOSTI I MEĐUNARODNOG PRAVA UNIVERZITETA U SARAJEVU,** Sarajevo (više fondova različite provenijencije);

∴ **A REPORT ON THE DEVASTATION OF CULTURAL, HISTORICAL AND NATURAL HERITAGE OF THE REPUBLIC /FEDERATION OF BOSNIA AND HERZEGOVINA (FROM APRIL 5, 1992 UNTIL SEPTEMBER 5, 1995**), Zavod za zaštitu kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Republike Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 1995;

∴ **EVENEMENTS DE SREBRENICA (1995)**, 11. decembar 2001, RAPPORT D' INFORMATION de MM. René André et François Lamy, n^0 3413, Déposé le 22. novembre 2001, En application de l' article 145 du règlement, *Documents d' Information de l' Assemblée Nationale* (D.I.A.N. n^0 62/2001), Paris, 2001; http://www.assemblee-nationale.fr/11/rap-info/ i 3413-01.asp;

∴ **GENOCID U KONTINUITETU – Svjedočenje ambasadora Arrie -**, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2011;

∴ **MILOŠEVIĆU DOKAZAN GENOCID U BOSNI**: **MEĐUPRESUDA HAŠKOG TRIBUNALA OD 16. JUNA 2004**, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2007;

∴ **NACIONALNI SASTAV STANOVNIŠTVA**, Rezultati za Republiku po opštinama i naseljenim mjestima 1991, *Statistički bilten*, br. 234, Državni zavod za statistiku Republike Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 1993;

∴ **OPTUŽNICE PROTIV RADOVANA KARADŽIĆA I RATKA MLADIĆA**, priredili Sabina Subašić-Galijatović i Enis Omerović, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2010;

∴ **RAT U BROJKAMA**: **DEMOGRAFSKI GUBICI NA TERITORIJI JUGOSLAVIJE OD 1991. DO 1999.** (dr. Ewa Tabeau), Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji, Beograd, 2009;

∴ **REPORT based on the DEBRIEFING ON SREBRENICA**, Rapporteur: O. van der Wind, brigadni general, Assen, 4. oktobar 1995;

∴ **REZOLUCIJE VIJEĆA SIGURNOSTI UN O BOSNI I HERCEGOVINI,** Press centar ARBiH, Sarajevo, 1995;

∴ **RIMSKI** *STATUT* **MEĐUNARODNOG KRIVIČNOG SUDA OD 17. JULA 1998**., *Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*, Sarajevo, 6. mart 2003;

∴ **SAMRTNO SREBRENIČKO LJETO '95**. : **Svjedočanstvo o stradanju Srebrenice i naroda Podrinja**, Udruženje građana "Žene Srebrenice - Tuzla, 1998;

∴ **SREBRENICA**: **RECONSTRUCTION, BACKGROUND, CONSEQUENCES AND ANALYSES OF THE FALL OF 'SAFE' AREA**, Nederlands Instituut voor Oorlogs – documentative/NETHERLANDS INSTITUTE FOR DOCUMENTATION, Den Haague, 2002;

∴ **ZLOČINI NAD BOŠNJACIMA U SREBRENICI ZA VRIJEME AGRESIJE NA REPUBLIKU BOSNU I HERCEGOVINU 1991.-1995,** Dokumenti i svjedočenja, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 1999;

Human Rights Watch, **CEMICAL WAREFARE IN BOSNIA**, *The Strange Experiences of the Srebrenica Survivors*, tom 10, br. 9, novembar 1998, objavljeno u: ZLOČINI NAD BOŠNJACIMA U SREBRENICI ZA VRIJEME AGRESIJE NA REPUBLIKU BOSNU I HERCEGOVINU 1991.-1995, Dokumenti i svjedočenja I, (priredili S. Čekić i drugi) Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, Sarajevo, 1999;

HUMAN RIGHTS WATCH, oktobar 1995, broj 13;

ICTY, Predmet br. IT-98-29-A, PRED ŽALBENIM VIJEĆEM, TUŽILAC protiv STANISLAVA GALIĆA, **PRESUDA**, Haag, 30. novembar 2006;

ICTY, 7D13-0001-0007, Komanda UNPROFOR-a u Sarajevu, 070320A, mart 1993 - BH Komandi Kiseljak, PREDMET: *Izvještaj - posjeta generala Morillona Cerskoj - 5/6. mart 1993*;

ICTY, br. 00907528, Komanda UNPROFOR-a za BiH, načelnik Komande, Sarajevo, 12. juli 1995, *Telefonski razgovor general Nicolai – general Gvero, 12. juli 1995, 14.45 sati*;

ICTY, Demografsko odjeljenje, Tužilaštvo ICTY-a, Predmet Milošević (IT-02-54), E. Tabeau, J. Bijak i N. Lončarić, *Broj žrtava u opsadi Sarajeva od aprila 1992 - decembra 1995, Studija o stopi smrtnosti na osnovu osam velikih izvora podataka*, Hag, 18. august 2003;

ICTY, Ewa Tabeau - Jan Zwierzchowski, **THE 1992-95 WAR IN BOSNIA AND HERZEGOVINA: CENSUS-BASED MULTIPLE SYSTEM ESTIMATION OF CASUALTIES' UNDERCOUNT**, 1 February 2010, http://www.icty.org/x/file/About/OTP/WarDemographics/en/bih;

ICTY, **INDICTMENT** KARADŽIĆ AND MLADIĆ ("*Srebrenica*"), Press Release, RADOVAN KARADŽIĆ AND RATKO MLADIĆ ACCUSED OF GENOCIDE FOLLOWING THE TAKE OVER OF SREBRENICA, The Hague, 16. novembar 1995;

ICTY, Predmet br. IT-03-68-T, TUŽILAC PROTIV NASERA ORIĆA, Transkript sa suđenja od 5. decembra 2005, Otvorena sjednica, Svjedok: Diego Arria, str. 16/21;

ICTY, Predmet br. IT-95-18-I, THE PROSECUTOR V. RADOVAN KARADŽIĆ, RATKO MLADIĆ, REVIEW OF THE INDICTMENT, *Decision of 16 November 1995*;

ICTY, Predmet br. IT-02-61, IZJAVA MIROSLAVA DERONJIĆA, 19. novembar 2003;

ICTY, Predmet br. IT-02-54, IZJAVA SVJEDOKA, Diego Enrique Arria, Haag, 2003;

ICTY, IZJAVA SVJEDOKA: Diego Enrique Arria, 11. i 14. april 2003. i 22, 23, 24. i 25. septembar 2003, objavljeno u: GENOCID U KONTINUITETU: SVJEDOČENJA AMBASADORA ARRIAE, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2011;

ICTY, Predmet br. IT-95-5/18-1, IZJAVA SVJEDOKA: Rupert Smith, br. 00848873, 14. august 1996;

ICTY, Predmet br. IT-02-54-T, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM TUŽILAC PROTIV SLOBODANA MILOŠEVIĆA**,** *ODLUKA PO PRIJEDLOGU ZA DONOŠENJE OSLOBAĐAJUĆE PRESUDE*, 16. juni 2004, objavljeno u: **MILOŠEVIĆU DOKAZAN GENOCID U BOSNI**: **MEĐUPRESUDA HAŠKOG TRIBUNALA OD 16. JUNA 2004**, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2007;

ICTY, Predmet br. IT-94-1-T, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM, TUŽILAC PROTIV DUŠKA TADIĆA, IZDVOJENO I RAZLIČITO MIŠLJENJE SUDIJE MCDONALD O PRIMJENI ČLANA 2 STATUTA, 7. maj 1997;

ICTY, Predmet br. IT-98-29-T, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM, TUŽILAC PROTIV STANISLAVA GALIĆA, **PRESUDA I MIŠLJENJE**, 5. decembar 2003;

ICTY, Predmet br. IT-95-14-T, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM, TUŽILAC PROTIV TIHOMIRA BLAŠKIĆA, **PRESUDA**, 3. mart 2000;

ICTY, Predmet br. IT-03-68-A, PRED ŽALBENIM VIJEĆEM TUŽILAC PROTIV NASERA ORIĆA, **PRESUDA**, 3. juli 2008;

ICTY, Predmet br. IT-02-54, TUŽILAC PROTIV SLOBODANA MILOŠEVIĆA, Skupština Republike Srpske 1992.-1995, Bitni momenti i odlomci, Pripremio dr. Robert J. Donia, Izjava vještaka podnijeta ICTY-u na osnovu Pravila 94 *bis*;

ICTY, Predmet br. IT-02-54-T, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM III, TUŽILAC PROTIV SLOBODANA MILOŠEVIĆA, *DRUGI PRET-PRETRESNI PODNESAK TUŽILAŠTVA* (**OPTUŽNICE** U VEZI SA HRVATSKOM I BOSNOM I HERCEGOVINOM), Haag, 31. maj 2002;

ICTY, Predmet br. IT-02-57-I, TUŽILAC PROTIV VUJADINA POPOVIĆA, **OPTUŽNICA**, 26. mart 2002;

ICTY, Predmet br. IT-02-60-PT, Izjava o činjenicama i prihvatanje krivice Momira Nikolića, 6. maj 2003;

ICTY, Predmet br. IT-02-60-PT, Izjava o činjenicama kako ih je naveo Dragan Obrenović;

ICTY, Predmet br. IT-02-60-PT, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM I, TUŽILAC PROTIV VIDOJA BLAGOJEVIĆA, DRAGANA OBRENOVIĆA, DRAGANA JOKIĆA i MOMIRA NIKOLIĆA, IZMIJENJENA SPOJENA **OPTUŽNICA**, Haag, 27. maj 2002;

ICTY, Predmet br. IT-02-60-T, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM I, TUŽILAC protiv VIDOJA BLAGOJEVIĆA I DRAGANA JOKIĆA, **PRESUDA**, Haag, 17. januar 2005;

ICTY, Predmet br. IT-94-1-A, PRED ŽALBENIM VIJEĆEM, TUŽILAC PROTIV DUŠKA TADIĆA, **PRESUDA**, 15. juli 1999;

ICTY, Predmet br. IT-98-33-I, TUŽILAC PROTIV VINKA PANDUREVIĆA;

ICTY, Predmet br. IT-98-33; TUŽILAC PROTIV RADISLAVA KRSTIĆA, OPTUŽNICA, 30. oktobar 1998;

ICTY, Predmet Galić (IT-98-29), E. Tabeau, M. Zoltkowski i J. Bijak, *Ljudski gubici tokom* ‘*opsade*’ *Sarajeva od 10. septembra 1992. do 10. augusta 1995*, Izvještaj o istraživanju pripremljen za potrebe predmeta STANISLAV GALIĆ (IT-98-29-1), Hag, 10. maj 2002;

ICTY, Predmet br. IT-09-92-PT, TUŽILAC PROTIV RATKA MLADIĆA, ČETVRTA IZMIJENJENA **OPTUŽNICA**, 16. decembar 2011;

ICTY, R001-1406-R001-1409, Komanda UNPROFOR-a, *Sastanak general-potpukovnika Smitha sa Karadžićem 21. maja 1995. godine*;

ICTY, Richard J. Butler, **SREBRENICA MILITARY NARRATIVE – OPERATION "KRIVAJA 95"/ISKAZ O VOJNIM DOGAĐAJIMA U SREBRENICI - OPERACIJA "*KRIVAJA 95*"**, 15. maj 2000;

ICTY, Predmet br. IT-02-54, *Transkripti*, 7. oktobar 2003. - Svjedok Ewa Tabeau;

ICTY, Predmet br. IT-02-60/2-S, TUŽILAC PROTIV DRAGANA OBRENOVIĆA, **PRESUDA** O KAZNI, 10. decembar 2003;

ICTY, Predmet br. IT-02-61/S, TUŽILAC PROTIV MIROSLAVA DERONJIĆA, **PRESUDA** O KAZNI, 30. mart 2004;

ICTY, Predmet br. IT-02-60/1-S, TUŽILAC PROTIV MOMIRA NIKOLIĆA, **PRESUDA** O KAZNI, 2. decembar 2003;

ICTY, Predmet br. IT-98-33-T, TUŽILAC PROTIV RADISLAVA KRSTIĆA, **PRESUDA**, 2. august 2001;

ICTY, IT-95-18-I, TUŽILAC PROTIV RADOVANA KARADŽIĆA I RATKA MLADIĆA, **OPTUŽNICA**, 14. novembar 1995, objavljeno u: ZLOČINI NAD BOŠNJACIMA U SREBRENICI ZA VRIJEME AGRESIJE NA REPUBLIKU BOSNU I HERCEGOVINU 1991.-1995, Zbornik radova sa međunarodnog naučnog skupa, održanog u Sarajevu, 12. jula 1997, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 1998;

Informativni izvještaj Nacionalne skupštine Francuske D.I.A.N., n° 62/2001, René André i François Lamy, broj 3413, htpp://www.assemblee-nationale.fr/11/dossiers/ Srebrenica.asp;

Institute for War & Peace reporting, 6. februar 2001, http://iwpr.net/sr/reportnews/Srebrenica;

INTERNATIONAL CRIMINAL COURT, *ELEMENTS OF CRIMES*, U.N. Doc. PCNICC/2000/1Add. 2 (2000);

IZVJEŠTAJ O SREBRENICI, IZVJEŠTAJ GENERALNOG SEKRETARA PREMA *Rezoluciji* GENERALNE SKUPŠTINE 53/35 (1998), 15. novembar**,** objavljen u: S. Čekić-M. Kreso-B. Macić, GENOCID U SREBRENICI, "SIGURNOJ ZONI" UJEDINJENIH NACIJA, JULA 1995, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2000;

MÉDECINS SANS FRONTIÈRES, **1995: SREBRENICA**, **L' ABANDON**, http://www.msf.fr/histoire-sommaire/1995-Srebrenica-abandon;

MÉDECINS SANS FRONTIÈRES, EYE - WITNESS ACCOUNTS OF THE EVACUATION FROM SREBRENICA AND THE FATE OF MISSING COLLEAGUES, RAPPORT DE MÉDECINS SANS FRONTIÈRES, februar 1996;

MEĐUNARODNI KRIVIČNI SUD ZA TEŠKE POVREDE MEĐUNARODNOG HUMANITARNOG PRAVA NA PODRUČJU BIVŠE JUGOSLAVIJE - THE INTERNATIONAL CRIMINAL TRIBUNAL FOR THE FORMER YUGOSLAVIA, *STATUT*, objavljeno u: S. Čekić, HAŠKI TRIBUNAL/HAGUE TRIBUNAL, Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca, Sarajevo, 1996;

MEĐUNARODNI SUD PRAVDE, **PRESUDA**, SPOR KOJI SE ODNOSI NA PRIMJENU *KONVENCIJE O SPREČAVANJU I KAŽNJAVANJU ZLOČINA GENOCIDA* - BOSNA I HERCEGOVINA PROTIV SRBIJE I CRNE GORE, Haag, 26. februar 2007, objavljeno u : PRESUDA MEĐUNARODNOG SUDA PRAVDE : BOSNA I HERCEGOVINA PROTIV SRBIJE I CRNE GORE, 26. februar 2007. godine, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2008;

Službeni glasnik Republike Srpske, Odluka o strateškim ciljevima srpskog naroda u Bosni i Hercegovini, 26. novembar 1993;

Sud Bosne i Hercegovine, Predmet br. : X-KR-07/386, PREDMET TUŽILAŠTVA BOSNE I HERCEGOVINE protiv MILORADA TRBIĆA, **PRESUDA**, 16. oktobar 2010;

TV *Hayat*, 19. novembar 2005; **www.youtube**, pod naslovom: "*Richard Holbrooke admits Srebrenica genocide responsibility*";

UJEDINJENE NACIJE, *KONVENCIJA O SPREČAVANJU I KAŽNJAVANJU ZLOČINA GENOCIDA,* 9. DECEMBRA 1948. GODINE;

UNITED NATIONS, Security Council, 14. juli 1995, *Statement by the President of the Security Council*;

Vlada Republike Srpske, **KOMISIJA ZA ISTRAŽIVANJE DOGAĐAJA U I OKO SREBRENICE OD 10. DO 19. JULA 1995**, *DOGAĐAJI U I OKO SREBRENICE OD 10. DO 19. JULA 1995,* Banja Luka, juni 2004;

VLADA REPUBLIKE SRPSKE, **KOMISIJA ZA ISTRAŽIVANJE DOGAĐAJA U I OKO SREBRENICE OD 10. DO 19. JULA 1995**, *DODATAK IZVJEŠTAJU OD 11. JUNA 2004. O DOGAĐAJIMA U I OKO SREBRENICE OD 10. DO 19. JULA 1995*, Banja Luka, 15. oktobar 2004;

Vlada Republike Srpske, **RADNA GRUPA ZA SPROVOĐENJE ZAKLJUČAKA IZ KONAČNOG IZVJEŠTAJA KOMISIJE ZA SREBRENICU**, *IZVJEŠTAJ za sprovođenje zaključaka iz konačnog Izvještaja Komisije za Srebrenicu,* Banja Luka, 30. mart 2005;

Vlada Republike Srpske, **RADNA GRUPA ZA SPROVOĐENJE ZAKLJUČAKA IZ KONAČNOG IZVJEŠTAJA KOMISIJE ZA SREBRENICU**, *DOPUNA IZVJEŠTAJA OD 30. MARTA 2005*, Banja Luka, 30. septembar 2005;

Dokumentarni videofilm "**POKOLJ U SREBRENICI JULA 1995.**", Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu;

L I T E R A T U R A

Ahmed Aličić, **POKRET ZA AUTONOMIJU BOSNE OD 1831.-1832. GODINE**, Orijentalni institut, Sarajevo, 1996;

Alija Ramljak - Dževad Mahmutović, **UPOTREBA BOJNIH OTROVA U SREBRENIČKOM "HOLOKAUSTU"**, objavljeno u: ZLOČINI NAD BOŠNJACIMA U SREBRENICI ZA VRIJEME AGRESIJE NA REPUBLIKU BOSNU I HERCEGOVINU 1991.-1995, Zbornik radova sa međunarodnog naučnog skupa, održanog u Sarajevu, 12. jula 1997, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 1998;

Andreas Zumach, **WAS GESCHAH WIRKLICH IN SREBRENICA**?, www.netzwerkrecherche.de/downloand/leidenschaft_recherche2aufl.pdf (S.215ff);

Azra Smajović, **NEMA AKTUELNIJEG PROBLEMA OD GENOCIDA U BOSNI I HERCEGOVINI – DRAMATIČNE POUKE SREBRENICE -**, objavljeno u: ZLOČINI NAD BOŠNJACIMA U SREBRENICI ZA VRIJEME AGRESIJE NA REPUBLIKU BOSNU I HERCEGOVINU 1991.-1995, Zbornik radova sa međunarodnog naučnog skupa, održanog u Sarajevu, 12. jula 1997, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 1998;

Bianca Jagger, **OPTUŽUJEM - IZDAJA SREBRENICE,** objavljeno u: ZLOČINI NAD BOŠNJACIMA U SREBRENICI ZA VRIJEME AGRESIJE NA REPUBLIKU BOSNU I HERCEGOVINU 1991.-1995, Zbornik radova sa međunarodnog naučnog skupa, održanog u Sarajevu, 12. jula 1997, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 1998;

Bernard Bruneteau, **STOLJEĆE GENOCIDA, NASILJE, MASAKRI I GENOCIDNE METODE OD ARMENIJE DO RUANDE**, Politička kultura, Zagreb, 2005;

Bill Clinton, **MOJ ŽIVOT**, Naklada Ljevak, Zagreb, 2004;

Boutros-Boutros Ghali, **UNVANQUISHED A U. S. - U. N. SAGA**, I. B. Tauris & Co Ltd, New York, 1999;

Carla del Ponte - Chuck Sudetic, **GOSPOĐA TUŽITELJICA** : **SUOČAVANJE S NAJTEŽIM RATNIM ZLOČINIMA I KULTUROM NEKAŽNJIVOSTI**, Buybook, Sarajevo, 2008;

Carol Hodge, **VELIKA BRITANIJA I BALKAN**, Detecta, Zagreb, 2007;

Clarisse Vernhes, **Srebrenica**: **poraz Francuske, također**, *RFI*, Paris, 29. novembar 2001, http://rfi.fr/actufr/articles/023/article13210.asp;

David Owen, **BALKANSKA ODISEJA**, Radio B92, Beograd, 1996;

Dobrica Ćosić, **PIŠČEVI ZAPISI 1999.-2000, VREME ZMIJA, Mali svetski rat protiv Srbije**, *Službeni glasnik*, Beograd, 2008;

Dobrica Ćosić, **BOSANSKI RAT**, *Službeni glasnik*, Beograd, 2012;

Dragoljub Todorović, **BILANS SRPSKOG TERMIDORA, Mali lični brevijar**, Treći milenijum, Beograd, 2010;

Dušan Stranjaković, **KAKO JE NASTALO GARAŠANINOVO NAČERTANIJE**, Spomenik Srpske kraljevske akademije, XCI, Beograd, 1939;

Ed Ribbnik, **LEIDING DUTCHBATWAS PRO-SERVISCH**, NRC Handelsblad, 17. august 1998;

Edina Bećirević, **NA DRINI GENOCID**, Buybook, Sarajevo, 2009;

Erich Rathfelder - Carl Bethke, **BOSNA U FOKUSU**: **DRUGI POLITIČKI IZAZOV CHRISTIAN SCHWARZ - SCHILLINGA**, Kult B, Sarajevo, 2011;

Ewa Tabeau - Jakub Bijak, **WAR-RELATED DEATHS IN THE 1992-1995 ARMED CONFLICT IN BOSNIA AND HERZEGOVINA A CRITIQUE OF PREVIOUS ESTIMATES AND RECENT RESULTS**, *Europian Journal of Population*, Springer, 2005;

Florence Hartmann, **MIR I KAZNA**, Buybook, Sarajevo, 2007;

Francis Anthony Boyle, *Evropa i Clinton su u Daytonu svjesno napravili Bosnu i Hercegovinu iz dva dijela, da bi se oko 2010. mogla raspasti na dvije države*, www. depo.ba/front/francis-boyle, 18. februar 2012;

Francis Anthony Boyle, **BOSANSKI NAROD OPTUŽUJE ZA GENOCID: POSTUPAK PRED MEĐUNARODNIM SUDOM PRAVDE U PREDMETU BOSNA I HERCEGOVINA PROTIV SRBIJE RADI SPRJEČAVANJA I KAŽNJAVANJA ZLOČINA GENOCIDA**, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2000;

Françoise Bouchet – Saulnier – Fabien Dubuet, **TÉMOIGNAGE JUDICIAIRE OU HUMANITAIRE? HISTORIQUE DES INTER-ACTIONS ENTRE MSF ET LES PROCÉDURES D'ENQUÊTES ET DE POURSUITES JUDICIAIRES,** CRASH/ Fondation - *Médecins Sans Frontières*, april 2007, http://www.msfcrach.org/publi cations/2009/05/11/59;

Galib Šljivo, **BOSNA I HERCEGOVINA 1788-1812**, Institut za istoriju u Banjaluci, 1992;

Hamid Bahto, **SA BRANIOCIMA SARAJEVA I GORAŽDA**, Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca, Sarajevo, 2008;

Harm de Jonge, **KAKO JE PALA SREBRENICA**, objavljeno u: GENOCID U BOSNI I HERCEGOVINI 1991.-1995, Zbornik radova sa Međunarodnog skupa kongresa za dokumentaciju genocida u Bosni i Hercegovini 1991-1995, održanog u Bonu od 31. augusta do 4. septembra 1995, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 1997;

Hasan Nuhanović, **POD ZASTAVOM UN-a (međunarodna zajednica i zločin u Srebrenici)**, Bošnjačka zajednica kulture "Preporod", Sarajevo, 2005;

Henry Porter, **DAYS OF SHAME**, *The Guardian* (London), 17. novembar 1999.

Jan Willem Honig - Norbert Both, **SREBRENICA, HRONIKA RATNOG ZLOČINA**, *Ljiljan*, Sarajevo, 1997;

Jose-Maria Mendiluce, **NAORUŽANA LJUBAV**, Međunarodni centar za mir, Sarajevo, 1996;

Jovan Cvijić, **ANEKSIJA BOSNE I HERCEGOVINE I SRPSKI PROBLEM**, u: **SRPSKI NAUČNICI O BOSNI I HERCEGOVINI**, Službeni list Savezne Republike Jugoslavije, Beograd, 1995;

Konstantin N. Nenadović, **ŽIVOT I DELA VELIKOG ĐORĐA PETROVIĆA KARAĐORĐA**, Beč, 1883;

Laura Silber – Allan Litl, **SMRT JUGOSLAVIJE**, Otokar Keršovani, Opatija, 1996;

Louise L. Lambrichs, **VUKOVAR NIKADA NEĆEMO VIDJETI**, Naklada Luka, Zagreb, 2007;

Manfred Gerstenfeld, **LE GENOCIDE DE SREBRENICA**: **POURQUOI LA HOLLANDE A FAILLI A SA MISSION**, *Controverses*, broj 6, Paris, novembar 2007, http://www.controverses.fr/pdf/n6/gerstenfeld6.pdf;

Merisa Karović-Ešref Aličković-Husejin Omerović, **GENOCID NA PODRUČJU OPŠTINE VLASENICA 1992.-1995**, objavljeno u: GENOCID U BOSNI I HERCEGOVINI: POSLJEDICE PRESUDE MEĐUNARODNOG SUDA PRAVDE, Zbornik radova Međunarodne naučne konferencije održane 10. i 11. jula 2009. godine u Potočarima (Srebrenica), Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2011;

Michael A. Sells, **IZNEVJERENI MOST**: **RELIGIJA I GENOCID U BOSNI**, “Sedam”, Sarajevo, 2002;

Mient Jan Faber, **SREBRENICA**: **GENOCID KOJI NIJE BIO SPRIJEČEN,** Međucrkveno mirovno vijeće (IKV), Den Haag, 2002;

Miodrag Petrović, **SUSRETI SA DOBRICOM ĆOSIĆEM** : **necenzurisani razgovori**, Zograf, Niš, 2000;

Mirko Đorđević, **OD ROMANA DALEKO JE SUNCE DO POMRAČENJA**, *Republika*, Glasilo građanskog samooslobađanja, broj 524-525, internetsko izdanje na: http: //www.republika.co.rs/524-525/09.html;

Mirko Đorđević, **SVEDOK SRPSKE STRANE RATA**, *Republika*, Glasilo građanskog samooslobađanja, internetsko izdanje na: http: //www.republika.co.rs/522-523/33.html);

Miroslav Despot, **STRANA SUVREMENA ŠTAMPA O PRVOM SRPSKOM USTANKU**, *Istorijski glasnik*, Beograd, 1954;

Muhamed Hadžijahić, **POSEBNOST BOSNE I HERCEGOVINE I STRADANJA MUSLIMANA: Rukopis dostavljen savezničkim snagama 1944**, Kulturno društvo Muslimana “Preporod”, Centar za bosanskomuslimanske studije, Sarajevo, 1991;

Muharem Kreso, **BONSKI KONGRES ZA DOKUMENTACIJU GENOCIDA U BOSNI I HERCEGOVINI O JULSKOJ TRAGEDIJI SREBRENICE**, objavljeno u: **ZLOČINI NAD BOŠNJACIMA U SREBRENICI ZA VRIJEME AGRESIJE NA REPUBLIKU BOSNU I HERCEGOVINU 1991.-1995,** Zbornik radova sa međunarodnog naučnog skupa, održanog u Sarajevu, 12. jula 1997, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 1998;

Muharem Omerdić, **PRILOZI IZUČAVANJU GENOCIDA NAD BOŠNJACIMA (1992-1995)**, Rijaset Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 1999;

Mujo Alić, **UPOTREBA BOJNIH OTROVA U IZVRŠENJU GENOCIDA U SREBRENICI, SIGURNOJ ZONI UJEDINJENIH NACIJA, JULA 1995**, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2008;

Nijaz Mašić, **ISTINA O BRATUNCU: AGRESIJA, GENOCID, OSLOBODILAČKA BORBA 1992.-1995**, Općina Bratunac sa privremenim sjedištem u Tuzli, Tuzla, 1996;

Norman Cigar, **GENOCID U BOSNI – POLITIKA ETNIČKOG ČIŠĆENJA**, Bosanski kulturni centar - Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 1998;

Novica B. Rakočević, **RATNI PLANOVI SRBIJE PROTIV TURSKE OD VOŽDA KARAĐORĐA DO KRALJA PETRA**, Štamparija "Davidović" Pavlovića i druga, Beograd, 1933;

Olga Popović-Obradović, **POGLED U "ZLATNO DOBA" SRPSKE DEMOKRATIJE**, *Helsinška povelja* - glasilo Helsinškog odbora za ljudska prava Srbiji, br. 79-80, januar-februar 2005, Beograd;

Olivera Milosavljević, **ČINJENICE I TUMAČENJA: Dva razgovora sa Latinkom Perović**, Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji, Beograd, 2010;

Philip Cohen, **SRPSKI TAJNI RAT**: **PROPAGANDA I MANIPULACIJA HISTORIJOM**, *Ljiljan*, Sarajevo, 1996;

Pierre Brana, **RETOUR SUR LA MISSION D'INFORMATION PARLAMENTAIRE FRANÇAISE SUR LES ÉVÉNEMENT DE SREBRENICA**, *Cultures* α *Conflits*, *65*, Paris, 2001;

Prota Matija Nenadović, **MEMOARI**, Matica Srpska, Srpska književna zadruga, Beograd - Novi Sad, 1969;

Rafaëlle Maison, **COUPABLE DE RESISTANCE? NASER ORIC, DÉFENSEUR DE SREBRENICA, DEVANT LA JUSTICE INTERNATIONALE**, Armand Colin, Paris, 2010;

Richard Holbrooke, **ZAVRŠITI RAT**, Šahinpašić, Sarajevo, 1998;

Roy Gutman, **UN'S DEADLY DEAL**, *Newsday*, 29. maj 1996;

Safet Bandžović, **ISELJAVANJE BOŠNJAKA U TURSKU**, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2006;

Sefer Halilović, **LUKAVA STRATEGIJA**, Matica, Sarajevo, 1998;

Sheri Lee Fink, **WAR HOSPITAL: A TRUE STORY OF SURGERY AND SURVIVAL**, Public Affairs, New York, 2003;

Slobodan Stambolić - Dimitrije Trifunović, **SVETSKI RAT PRVI,** *Vojna enciklopedija,* knjiga 9, Vojnoizdavački zavod, Beograd, 1975;

Smail Čekić, **GENOCID NAD BOŠNJACIMA U DRUGOM SVJETSKOM RATU**, Dokumenti, MAG, Sarajevo, 1996;

Smail Čekić, **HISTORIJA GENOCIDA NAD BOŠNJACIMA**, Muzej genocida, Sarajevo, 1997;

Smail Čekić - Muharem Kreso - Bećir Macić, **GENOCID U SREBRENICI, "SIGURNOJ ZONI" UJEDINJENIH NACIJA, JULA 1995**, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2000;

Smail Čekić, **AGRESIJA NA REPUBLIKU BOSNU I HERCEGOVINU - planiranje, priprema, izvođenje**, knjiga 1 i knjiga 2, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2004;

Smail Čekić, **ISTRAŽIVANJE ŽRTAVA GENOCIDA, SA POSEBNIM OSVRTOM NA BOSNU I HERCEGOVINU**: **NAUČNO-TEORIJSKA I METODOLOŠKO-METODSKA PITANJA I PROBLEMI**, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu - Kult B, Sarajevo, 2007;

Smail Čekić - Dževad Termiz, **ŽRTVE ZLOČINA U SARAJEVU 1992-1996**: **NAUČNOISTRAŽIVAČKI PROJEKT**, Institut za istraži-

vanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu i Kult B, Sarajevo, 2007;

Smail Čekić – Meldijana Arnaut-Haseljić – Bećir Macić, **MASOVNE GROBNICE U BOSNI I HERCEGOVINI - SIGURNA ZONA UJEDINJENIH NACIJA SREBRENICA**, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2010;

Smail Čekić, **AGRESIJA NA REPUBLIKU BOSNU I HERCEGOVINU I GENOCID NAD BOŠNJACIMA**, *UNIVERZITETSKI INFORMATIVNI GLASNIK*, Specijalno izdanje, br. 5, Univerzitet u Sarajevu, juli 2011;

Smail Čekić, **NEGIRANJE GENOCIDA U BOSNI**, *Korak*, br. 23, Sarajevo, 2011;

Smail Čekić, **PRAKSA MEĐUNARODNOG SUDA PRAVDE - PRAVNA ILI POLITIČKA**? - *PREDMET*: *BOSNA I HERCEGOVINA PROTIV SRBIJE I CRNE GORE* -, objavljeno u: GENOCID U BOSNI I HERCEGOVINI: POSLJEDICE PRESUDE MEĐUNARODNOG SUDA PRAVDE, Zbornik radova Međunarodne naučne konferencije, održane 10. i 11. jula 2009. godine u Potočarima (Srebrenica), Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2011;

Smail Čekić, **RELEVANCE OF SCIENTIFIC RESEARCH OF GENOCIDE - CONTRIBUTION TO THE DEVELOPMENT OF SCIENCE OF GENOCIDE**, Monthly - Textbook, University of Hamilton, Hamilton, mart 2011. Rad je objavljen i u *Cultural Mosaic* (Science - Researches Magazine), Articles in Science, br. 55, Hamilton, april 2011;

Smail Čekić, **ZNAČAJ NAUČNIH ISTRAŽIVANJA GENOCIDA - DOPRINOS RAZVOJU NAUKE O GENOCIDU**, *ZNAKOVI VREMENA*, Naučnoistraživački institut "Ibn Sina", Vol. 14, broj 51, Sarajevo, 2011;

Smail Čekić, **HISTORIJA HOLOKAUSTA**, **TRIBINA UNIVERZITETA U SARAJEVU**, Univerzitet u Sarajevu, Sarajevo, 2012;

Sylvie Matton, **LE PROCÈS TANT ATTENDU DE MLADIC ET DE L' OCCIDENT COMPLICE**, *Rue 89*, Paris, 27. maj 2011, http://www.rue89.com/2011/05/27/le-proces-tant-attendu-de-ratko-mladic-et-de-loccident-complice-206221;

Šefko Hodžić, **OTPEČAĆENI KOVERAT**, DES, Sarajevo, 2000;

Šemso Tucaković, **SRPSKI ZLOČINI NAD BOŠNJACIMA - MUSLIMANIMA 1941-1945**, El-Kalem - Oko, Sarajevo, 1995;

Tamara Kaliterna, **KRV I ČAST SRBIJE**, *Helsinška povelja* - glasilo Helsinškog odbora za ljudska prava u Srbiji, br. 127-128, januar-februar 2009;

Vasa Čubrilović, **PRVI SRPSKI USTANAK**, **Odabrani istorijski radovi**, Narodna knjiga, Beograd, 1983;

Velid Šabić, **GENOCID U SREDNJEM PODRINJU 1992.-1995**, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2008;

Vladimir Dedijer - Antun Miletić, **GENOCID NAD MUSLIMANIMA 1941.-1945**, Zbornik dokumenata i svjedočenja, Svjetlost, Sarajevo, 1990;

Zdravko Dizdar - Mihael Sobolevski, **PREŠUĆIVANI ČETNIČKI ZLOČINI U HRVATSKOJ I BOSNI I HERCEGOVINI 1941.-1945**, Hrvatski institut za povijest: Dom i svijet, Zagreb, 1999;

Zdravko Dizdar, **ČETNIČKI ZLOČINI U BOSNI I HERCEGOVINI 1941.-1945,** Hrvatski institut za povijest: Dom i svijet, Zagreb, 2002;

Ziad Obermeyer - Christopher J. L. Mürray - Emmanuela Gakidon, **FIFTY YEARS OF VIOLENT WAR DEATHS FROM VIETNAM TO BOSNIA: ANALYSIS OF DATA FROM THE WORLD HEALTH**

SURVEY PROGRAMME, *British Medical Journel*, www.bmj.com/content/336/7659/1482.pdf%2.Bhtml;

Zija Sulejmanpašić, **13. SS DIVIZIJA "HANDŽAR": ISTINE I LAŽI**, Kulturno društvo Bošnjaka Hrvatske, Preporod, Zagreb, 2000;

Zijad Šehić, **U SMRT ZA CARA I DOMOVINU**! : **BOSANCI I HERCEGOVCI U VOJNOJ ORGANIZACIJI HABSBURŠKE MONARHIJE 1878.-1918,** Sarajevo Publishing, Sarajevo, 2007;

∴ **ZLOČINI NAD BOŠNJACIMA U SREBRENICI ZA VRIJEME AGRESIJE NA REPUBLIKU BOSNU I HERCEGOVINU 1991.-1995,** Zbornik radova sa međunarodnog naučnog skupa, održanog u Sarajevu, 12. jula 1997, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 1998;

Žarko Papić, **BOSNA I BALKAN**, Međunarodni forum Bosna, Sarajevo, 2002;

http://forum.dnevniavaz.ba/showthread.php?522-quot-11juli-quot/page9.

P E R I O D I K A

Helsinška povelja, Beograd;

Newsday, New York;

Oslobođenje, Sarajevo;

Politika, Beograd;

Sence Tribunal, http://www.sense-agency.com/tribunal_(mksj);

The Daily Telegraph, London;

The Guardian, London.

R E G I S T R I

A. REGISTAR LIČNIH IMENA

A

Abdić, **Fikret** 29, 179

Aćamović, **Lazar** 315

Akashi, **Yasushi** 97, 114, 123, 125, 126, 129, 140, 141, 143, 144, 145, 150, 152, 153, 154, 155, 156, 161, 163, 165, 166, 173, 177, 179, 180, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 193, 194, 197, 198, 199, 201, 209, 210, 212, 214, 215, 219, 222, 223, 224, 227, 229, 251, 253, 254, 255, 256, 258, 259, 260, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 271, 272, 273, 274, 280, 313, 315, 336, 375, 415, 416, 417, 418, 419, 421, 422, 432, 433, 441, 442, 443, 445, 446, 453, 454, 455, 457, 458, 459, 461, 463, 467, 468, 473, 476, 477, 702, 703

Albright, **Madeleine** 155, 160, 162, 163, 546

Alić, **Ajkuna** 353

Alić, **Hajrudin** 333

Aličić, **Ahmed** 48

Aličković, **Ešref** 65, 75, 80

Almonda, **Mark** 479

Almstrom, **John** 228

André, **René** 105, 404, 405

Andrić, **Ivo** 512, 518, 539, 541

Andrić, **Svetozar** 67, 84

Annan, **Kofi** 80, 140, 141, 143, 145, 186, 199, 204, 212, 217, 253, 254, 259, 260, 272, 315, 336, 401, 402, 403, 410, 415, 418, 419, 442, 445, 455, 461, 481, 554, 555

Arnaut-Haseljić, **Meldijana** 386, 397, 490
Arria, **Diego Enrique** 85, 87, 88, 99, 101, 104, 108, 109, 178, 558, 559
Ashdown, **Paddy** 546
Ashton, **Barry** 200, 255
Aubert, **Hélène-Marie** 126, 404
Avdić, **Nedžad** 372
Avdispahić, **Muharem** 16
Avramović, **Milenko** 487

B

Babić, **Tihomir** 671
Bacon, **Gordon** 692, 693
Bahto, **Hamid** 71
Bajić, **Dragan** 671
Baljak, **Miroslav** 671
Baltić, **Mumin** 81
Baltić, **Mustafa** 81
Baltić, **Rahman** 304
Banđur, **Spaso** 621
Bandžović, **Safet** 48, 51, 52
Banjac, **Jovo** 58
Bartholomew, **Reginald** 98
Basara, **Branko** 58
Batalona, **Arthur** 219
Baxter, **Jim** 157, 471

Beara, **Ljubomir** 365, 366, 370, 378, 380, 381, 385

Bećirević, **Edina** 61, 62, 63, 64, 67, 68, 78, 90, 117, 118

Bećirović, **Ramiz** 125, 140, 193, 194, 195, 211, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 246, 247, 269

Bećirović, **Džemail** 340, 342, 345, 359, 362, 368, 375, 376, 380

Begić, **Ejub** 317

Begović, **Zulfa** 94

Bektić, **Nedžad** 237, 238

Bernard, **Mérimée Jean** 132

Bethke, **Carl** 80, 82

Bijak, **Jakub** 26, 30, 31

Bildt, **Carl** 122, 173, 201, 204, 205, 207, 209, 375, 418, 440, 442, 454, 455, 456, 457, 458, 459, 461, 462, 463, 469, 546

Bjelanović, **Radomir Rade** 352

Blagojević, **Vidoje** 103, 110, 133, 297, 298, 299, 312, 336, 338, 346, 351, 354, 355, 358, 363, 364, 371, 374, 376, 384, 608, 615, 624, 644, 650, 663, 685

Blaškić, **Tihomir** 29

Blinken, **Donald** 162

Boban, **Mate** 56, 517, 519

Bobetko, **Janko** 514

Boering, **Pieter** 234, 237, 243, 24

6, 247, 420

Bogdanić, **Milan** 692, 693

Bogičević, **Bogić** 381

Borovčanin, **Ljubiša** 381, 584, 598

Borovčanin, **Ljubomir** 291, 350

Bosa, **Johana** 300

Both, **Norbert** 61, 70, 82, 83, 85, 86, 87, 89, 95, 98, 100, 101, 102, 103, 115, 135, 136, 137, 138, 140, 142, 144, 188, 193, 194, 195, 198, 200, 201, 202, 205, 211, 216, 218, 219, 221, 222, 223, 225, 226, 228, 229, 231, 236, 245, 250, 251, 252, 254, 261, 266, 274, 275, 277, 283, 286, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 299, 300, 306, 309, 312, 313, 315, 316, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 329, 330, 331, 334, 336, 338, 340, 342, 345, 347, 348, 352, 353, 354, 355, 357, 359, 362, 363, 368, 371, 372, 383, 416, 444, 448, 459, 461, 462

Bouchet, **Francoise** 125, 207

Boyle, **Francis Anthony** 98, 122

Brana, **Pierre** 126, 127, 210, 403, 404, 405

Brand, **Willy** 530

Brantz, **Charles** 196, 197, 223, 266, 274, 420, 421

Bruneteau, **Bernard** 53

Buha, **Aleksa** 513, 519, 544

Bulatović, **Momir** 520, 527

Burns, **John** 93

Butler, **Richard J.** 111, 116, 124, 131, 133, 134, 135, 136, 137, 140, 141, 144, 146, 284, 311, 312, 314, 337, 341, 485, 486, 487

C

Carington, **Peter Alexander Rupert** 526

Carter, **Jimmy** 114, 152

Cerović, **Slobodan** 385

Chirac, **Jacques** 121, 148, 149, 162, 164, 166, 167, 181, 182, 184, 186, 261, 262, 418

Chollet, **Derek** 198

Cigar, **Norman** 518

Claes, **Willy** 187, 199

Clinton, **William Bill** 121, 122, 148, 149, 152, 162, 166, 182, 184, 186, 198, 199, 546, 552, 558, 562

Cohen, **Philip** 53, 484

Colin, **Armand** 87

Crnjanski, **Miloš** 541

Cvijić, **Jovan** 49, 50, 51

Č

Čekić, **Smail** 15, 16, 30, 31, 38, 40, 47, 48, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 62, 63, 68, 76, 78, 80, 83, 86, 94, 95, 96, 97, 101, 102, 103, 108, 111, 112, 113, 114, 121, 122, 123, 124, 127, 128, 130, 135, 136, 137, 138, 140, 141, 146, 147, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 157, 162, 163, 164, 166, 167, 169, 175, 177, 178, 179, 180, 181, 183, 184, 185, 186, 188, 190, 195, 196, 200, 201, 202, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 213, 215, 216, 217, 219, 220, 224, 227, 228, 229, 233, 237, 239, 240, 323, 329, 357, 380, 386, 397, 401, 403, 410, 416, 417, 444, 446, 447, 448, 453, 480, 481, 482, 483, 490, 506, 512, 518, 520, 521, 525, 526, 527, 530, 531, 537, 538, 540, 543, 553, 554, 564, 565, 570, 571, 579, 580, 582, 583, 590, 598, 599, 692, 693

Čubrilović, **Vasa** 47

Čurkin, **Vitalij** 98

Ć

Ćatić, **Šemsa** 317

Ćosić, **Dobrica** 7, 8, 16, 40, 41, 56, 76, 499, 500, 501, 502, 503, 504, 505, 506, 507, 508, 509, 510, 511, 512, 513, 514, 515, 516, 517,

518, 519, 520, 521, 522, 523, 524, 525, 526, 527, 528, 529, 530, 531, 532, 533, 534, 535, 536, 537, 538, 539, 540, 541, 542, 543, 544, 545, 546, 547, 548, 549, 551, 553, 554, 555, 556, 557, 558, 560, 561, 562, 563, 564, 565, 566, 710, 711, 712

D

Dadić, **Miroslav** 670

Daidžić, **Uzeiraga** 52

De Haan, **Andre** 139, 141, 331, 328, 424

De Jonge, **Harm** 255, 265

De La Presle, Bertrand de Sauville 459

De Ruiter, **Andrew** 278, 438

Dedijer, **Vladimir** 53

Del Ponte, **Carla** 399, 401

Delić, **Nura** 304

Delić, **Vedad** 396

Deronjić, **Miroslav** 55, 60, 62, 71, 77, 119, 131, 137, 283, 295, 299, 306, 307, 308, 311, 312, 314, 320, 331, 332, 334, 336, 337, 352, 358, 362, 364, 365, 366, 370, 398, 485, 487, 605

Despot, **Miroslav** 47

Despotović, **Despot** 541

Divković, **Momčilo** 166

Dizdar, **Zdravko** 53

Dodik, **Milorad** 117, 118

Donia, **Robert J.** 55

Donilon, **Tom** 163

Dornbush, **Terry** 121, 148, 218

Dubuet, **Fabien** 125, 207

Dudić, **Ibro** 238

Dudley, **Rex** 87

Dupuis, **Olivier** 132

Dureau, **Francois** 255

Dutina, **Todor** 166

Đ

Đogo, **Gojko** 552

Đorđević, **Mirko** 503, 521, 550, 553

Đukić, **Radoslav** 58

Đukić, **Slavoljub** 524, 525, 526

Đurđić, **Miloš** 389

E

Ekmečić, **Milorad** 500, 501, 539, 552

Elliot 459

Erdemović, **Dražen** 383, 384, 452

F

Faber, **Mient Jan** 85, 86, 103, 112, 123, 124, 125, 126, 127, 130, 135, 136, 137, 138, 140, 142, 144, 150, 152, 153, 156, 157, 159, 160, 161, 164, 167, 170, 171, 172, 175, 181, 184, 186, 188, 191, 194, 195, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 211, 212, 213,

214, 215, 223, 226, 227, 232, 236, 239, 240, 241, 245, 252, 253, 254, 261, 262, 264, 266, 267, 274, 276, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 285, 287, 290, 292, 294, 306, 308, 311, 312, 313, 322, 327, 328, 329, 331, 332, 334, 336, 413, 423, 428, 429, 438, 440, 458, 472, 474, 475, 478

Fehratović, **Bajro** 372

Fejzić, **Hamdija** 268, 269

Fejzić, **Sabaheta** 307

Filipović, **Muhamed** 512

Fink, **Sheri Lee** 70, 92

Franken, **Robert/Rob** 219, 234, 235, 245, 313, 321, 322, 323, 324, 327, 329, 331, 334, 411, 412, 414, 423, 424, 425, 428, 429, 448, 449, 456

Frasurea, **Robert** 120

G

Gakidon, **Emmanuela** 33

Galić, **Rade** 319

Galić, **Stanislav** 26, 31, 58

Ganić, **Ejup** 84, 508

Garašanin, **Ilija** 49

Gardović, **Nikola** 509

Gentile, **Louis** 94

Gerstenfeld, **Manfred** 166, 186, 261, 414, 438, 475, 478

Ghali, **Boutros-Boutros** 88, 99, 126, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 160, 161, 162, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 182, 184, 186, 187, 197, 198, 199, 201, 206, 209, 251, 253, 262, 266, 698, 702, 703, 401, 404, 418, 442, 458, 473, 480

Gharekhan, **Chinmaya** 186, 259, 415, 441, 442, 445

Gobilliard, **Herve** 129, 151, 157, 164, 197, 199, 200, 212, 213, 214, 215, 232, 233, 264, 269, 270, 274, 280, 281

Goebbels, **Joseph** 506, 507, 508, 511, 513, 515, 516, 517, 521, 541, 546, 548, 549, 553, 563

Gotovina, **Ante** 514

Goulding, **Marrack** 441, 442, 445

Grabovica, **Senad** 342

Groenewegen, **Paul** 309

Grujo 385

Gutman, **Roy** 131, 136

Gvero, **Milan** 144, 270, 272, 413, 414, 595

Gvozdenović, **Dragan** 671

H

Hadžijahić, **Muhamed** 523, 524

Hajdarević, **Rifet** 373

Hajrulahović, **Mustafa** 206

Halilović, **Sefer** 101, 102, 103

Halilović, **Zulfo** 359

Harston, **Julijan** 129

Hartmann, **Florence** 120, 121

Hasanović, **Kasim** 300

Hasanović, **Rasim** 300

Hasanović, **Suljo** 338

Haukland, **Hagerup Johan Halgrim** 197

Heinrich, **Jean** 419

Hetland, **Arve** 32

Hitler, **Adolf** 524, 557, 558, 562

Hodge, **Carol** 87, 128, 132, 419, 455

Hodžić, **Bakir** 329

Hodžić, **Šefko** 135, 136, 138, 140, 142, 144, 193, 195, 200, 239, 240, 242, 244, 246, 251, 252

Hodžić, **Smail** 372

Hogg, **Douglas** 527

Holbrooke, **Richard** 120, 122, 122, 123, 125, 126, 147, 149, 150, 161, 162, 163, 181, 182, 184, 185, 186, 198, 262, 263, 472, 703

Hollingworth, **Larry** 89, 93

Honig, **Jan Willem** 61, 70, 82, 83, 85, 86, 87, 89, 95, 98, 100, 101, 102, 103, 115, 135, 136, 137, 138, 140, 142, 144, 188, 193, 194, 195, 198, 200, 201, 202, 205, 211, 216, 218, 219, 221, 222, 223, 225, 226, 228, 229, 231, 236, 245, 250, 251, 252, 254, 261, 266, 274, 275, 277, 283, 286, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 299, 300, 306, 308, 309, 312, 313, 315, 316, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 329, 330, 331, 334, 336, 338, 340, 342, 345, 347, 348, 352, 353, 354, 355, 357, 359, 362, 363, 368, 371, 372, 383, 416, 444, 448, 459, 461, 462

Hrgić, **Enver** 357

Hrnjak, **Marko** 563, 564

Hrnjić, **Salko** 372

Hurd, **Douglas** 153, 156

Hurtić, **Murat** 386

Huseinović, **Hakija** 359

Husejnović, **Husejn** 300

Husejnović, **Ibro** 300

Huys, **Twan** 306

I

Ibrahimović, **Bego** 304

Inđić, **Milenko** 165

Isaković, **Antonije** 515

Ivanišević, **Milivoje** 513, 544, 545, 547

Ivošević, **Milorad** 692, 693

Izetbegović, **Alija** 94, 129, 395, 505, 507, 508, 509, 512, 513, 519, 520, 522, 530, 533, 536, 546, 549, 551, 552, 553

J

Jagger, **Bianca** 125, 126, 127, 142, 184, 188, 256, 258, 266, 273, 274, 279, 328, 411, 431, 442, 444, 445, 453, 460, 461, 463, 470, 479, 481

Jagonjca, **Kiram** 317

Jahić, **Hazim** 356

Janković, **Mirko** 344, 373, 389

Janković, **Radoslav** 456

Janković, **Zoran** 367

Janowski, **Chris** 430

Janvier, **Bernard** 122, 123, 125, 126, 127, 129, 139, 141, 143, 144, 152, 153, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 165, 166, 167, 168, 173, 180, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 197, 198, 199, 200, 201, 209, 214, 215, 219, 222, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 251, 252, 253, 255, 256, 261, 262, 263, 264, 267, 274, 280, 283, 291, 336, 404, 405, 407, 413, 416, 418, 419, 433, 442, 702, 703

Jaspers, **Karl** 557

Jeljcin, **Boris** 166, 184, 186

Jeremić, **Savo** 93

Jević, **Duško** 351

Jokić, **Dragan** 103, 110, 133, 297, 312, 336, 338, 346, 351, 354, 355, 358, 363, 364, 369, 371, 374, 380, 384, 487

Jokić, **Petar** 48

Jong, **Harm** 200, 215, 219, 228

Jovanović, **Drago** 53

Jovanović, **Ljubo** 295

Jovanović, **Vladislav** 528

Jovičić, **Radenko** 362, 671

Juppe, **Alain** 153, 154, 192, 261

K

Kabilović, **Ismet** 317

Kabilović, **Ramo** 317

Kačavenda, **Vasilije** 146

Kalabić, **Rajko** 58

Kaliterna, **Tamara** 53

Kamlenović, **Milenko** 319

Karađorđević, **Petar** 47

Karadžić, **Radovan** 9, 21, 22, 54, 56, 57, 68, 98, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 127, 137, 143, 144, 145, 152, 154, 155, 156, 158, 159, 166, 172, 174, 180, 184, 190, 191, 315, 339, 346, 362, 365, 366, 370, 405, 411, 453, 462, 479, 483, 508, 509, 517, 519, 520, 524, 525, 526, 527, 528, 529, 532, 533, 534, 542, 543, 549, 551, 559, 565, 581, 582, 595, 700, 703, 704, 712

Karadžić, **Vuk** 337, 363, 364, 365

Kardelj, **Edvard** 521, 522, 523

Karišik, **Milenko** 662

Karović, **Merisa** 65, 75, 80

Karremans, **Thom** 112, 123, 124, 125, 130, 180, 181, 193, 194, 195, 196, 200, 201, 203, 204, 206, 207, 211, 215, 216, 217, 222, 224, 226, 230, 231, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 243, 244, 245, 246, 247, 265, 266, 272, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 281, 285, 290, 291, 313, 408, 414, 418, 422, 438, 443, 444, 445, 448, 449, 474, 675, 676, 700

Kay, **Steven** 31

Kecmanović, **Nenad** 524

Keneth, **Biser** 455

Kertes, **Mihalj** 55

Keserović, **Dragomir** 388, 641

Kijac, **Dragan** 628

Kingoria, **Joseph**139, 141, 308, 328, 331, 679

Kirk McDonald, **Gabrielle** 90, 91

Kohl, **Helmut** 166

Kok, **Wim** 266, 280, 282

Koković, **Stevan** 58

Koljenović, **Sabra** 68

Koljević, **Nikola** 115, 502, 507, 511, 512, 513, 519, 533, 549, 551, 552, 554, 565, 711

Kolsteren, **Ton** 200, 215, 227, 228, 229, 255

Kornblumom, **John** 163

Kosorić, **Svetozar** 315

Koster, **Tveet** 308, 309, 329, 435

Kostić, **Branko** 559

Košutić, **Budimir** 115

Kovač, **Tomislav** 291, 592, 594, 598

Kozakov, **Andrei** 430

Krajišnik, **Momčilo** 22, 56, 57, 115, 137, 166, 519, 551

Kremer, **Gerry** 306

Kreso, **Muharem** 62, 78, 80, 83, 86, 94, 95, 96, 97, 101, 102, 103, 108, 111, 112, 113, 114, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 130, 135, 136, 137, 138, 140, 141, 150, 151, 152, 153, 166, 175, 177, 178, 179, 180, 181, 184, 188, 204, 213, 323, 329, 401, 403, 410, 416, 417, 445, 481, 482, 483

Krsmanović, **Rajko** 353

Krstić, **Radislav** 13, 55, 56, 62, 80, 85, 94, 96, 101, 108, 114, 116, 117, 118, 127, 131, 133, 134, 136, 137, 138, 140, 141, 143, 144, 146**.** 371, 374, 375, 377, 380, 381, 382, 383, 384, 398, 429, 444, 451, 483, 485, 486, 595, 598, 605, 617, 631, 669, 671, 675, 681, 687, 707

Krstić 283, 285, 287, 288, 290, 291, 294, 295, 297, 299, 302, 303, 305, 308, 310, 311, 312, 314, 315, 316, 318, 319, 320, 327, 331, 335, 336, 337, 338, 339, 341, 346, 351, 352, 353, 354, 355, 358

Kuljanin, **Ranko** 671

Kušner, **Bernar** 528

Kustura, **Hanka** 24

L

Lambrichs, **Louise L.** 53

Lamy, **François** 105, 404, 405

Lazić, **Milenko** 671

Leighton, **Smith** 197, 198, 256, 259, 260, 262, 263, 273, 281

Levitte, **Jean-David** 261, 262

Lilić, **Zoran** 668

Litl, **Allan** 85, 86, 94

Löhr, **Alexander** 53

Lončar, **Dušan** 73, 574

Lukić, **Boško** 58

M

Macić, **Bećir** 62, 78, 80, 83, 86, 94, 95, 96, 97, 101, 102, 103, 108, 111, 112, 113, 114, 123, 124, 127, 130, 135, 136, 137, 138, 140, 141, 150, 151, 152, 153, 166, 175, 177, 178, 179, 180, 181, 184, 188, 204, 213, 323, 329, 386, 397, 401, 403, 410, 416, 417, 481, 482, 483, 490

Mahmutović, **Dževad** 361

Maison, **Rafaëlle** 87

Major, **John** 166, 182, 527

Makara, **Petar** 166

Malić, **M.** 382

Malidža, **Milan** 58

Mallet, **Jean-Claude** 192, 261

Mandarić, **Nikola** 76

Mandić, **Nikola** 523

Mandžić, **Nesib** 278, 290, 294, 313, 314, 321, 322, 324, 327, 333, 334, 411, 425, 448, 465, 474, 676, 677

Mann, **Charles** 259

Mardel, **Simon** 79

Marton, **Kate** 162

Mašić, **Nijaz** 92, 94, 344, 375, 376, 382, 397

Mašić, **Ramiz** 342

Matton, **Sylvie** 120, 121, 122

Mazowiecki, **Tadeusz** 80, 175, 283, 329, 476, 478, 479, 480, 481, 482

Medić, **Slobodan** 409

Mulalić, **Mehana** 300

Mehmedović, **Alija** 300

Meholjić, **Hakija** 124, 234, 238, 239, 240, 268, 269

Mendiluce, **José Mario** 68, 78, 79, 83, 108, 109

Mensziesu, **John** 431

Mičić, **Milorad** 299

Mierlo, **van Hans** 261, 280, 281, 282

Mihailović, **Draža** 53, 500

Mihnjik, **Adam** 529, 530, 549, 551

Mijatović, **Miladin** 369, 380

Mijović, **Vasilije** 77, 409

Mikulić, **Branko** 513, 521

Milanović, **Ignjat** 356, 377, 379

Miletić, **Antun** 53

Miletić, **Radivoje** 378, 600, 602, 613, 654, 664

Milhov, **Deyan** 157

Miličić, **Dragan** 58

Millonu, **Charlesu** 419

Milosavljević, **Olivera** 49, 501, 511, 515

Milošević, **Dragomir** 31

Milošević, **Slobodan** 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 26, 31, 54, 55, 56, 59, 71, 72, 73, 76, 77, 88, 89, 90, 98, 116, 120, 121, 128, 131, 132, 158, 165, 166, 167, 184, 185, 186, 201, 204, 205, 227, 232, 256, 258, 259, 260, 273, 366, 374, 375, 378, 395, 410, 419, 454, 455, 456, 457, 458, 459, 460, 461, 463, 468, 470, 473, 474, 504, 517, 520, 524, 525, 527, 537, 538, 543, 563, 565, 699, 703

Milovanović, **Manojlo** 86, 92

Mišić, **Ivan** 438, 439

Mišić, **Nikola** 58

Mišić, **Slobodan** 62

Miskin, **Vaso** 548, 549, 554, 556, 557

Mitterand, **Francois** 167, 182, 566

Mladić, **Ratko** 8, 13, 56, 57, 59, 64, 65, 66, 68, 78, 83, 92, 98, 101, 102, 103, 108, 110, 115, 117, 118, 120, 122, 122, 125, 126, 127, 128, 131, 136, 139, 140, 141, 143, 147, 148, 158, 164, 165, 166, 167, 180, 183, 184, 185, 186, 187, 189, 191, 192, 205, 206, 218, 227, 228, 229, 233, 235, 243, 244, 252, 256, 258, 261, 262, 265, 266, 272, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 282, 283, 290, 291, 292, 293, 294, 296, 297, 298, 304, 305, 308, 313, 314, 315, 321, 336, 337, 339, 341, 346, 349, 353, 356, 365, 369, 370, 371, 373, 375, 386, 386, 388, 393, 397, 404, 405, 406, 407, 410, 411, 413, 414, 415, 419, 421, 422, 432, 443, 444, 448, 449, 453, 455, 457, 459, 460, 461, 462, 463, 468, 469, 470, 471, 473, 475, 479, 483, 486, 536, 542, 548, 551, 552, 559, 565, 566, 569, 570, 605, 618, 641, 665, 667, 668, 675, 676, 677, 703, 704

Moren, **Edgar** 549, 550, 551

Morillon, **Philippe** 68, 70, 79, 80, 82, 84, 85, 86, 87, 98, 101, 102, 103, 112, 698

Muftić, **Hafiz** 52

Mujić, **Jasminka** 106

Muminović, **Šemsudin** 381

Muratović, **Hasan** 421

Mürray, **Christopher J.L.** 33

Muškić, **Aiša** 81

Muškić, **Suad** 81

Mustafić, **Ramo** 354, 357

N

Nastić, **Milomir** 386, 671

Nedić, **Milan** 52

Nenadović, **Jakov** 48

Nenadović, **Konstantin** 47

Nenadović, **Prota Matija** 48

Nicolai, **Cees** 197, 200, 201, 205, 206, 210, 211, 214, 215, 218, 219, 221, 227, 236, 264, 269, 270, 272, 276, 277, 278, 279, 281, 313, 413, 438, 448, 474, 475

Nikolić, **Drago** 366, 370, 378

Nikolić, **Momir** 62, 110, 111, 131, 145, 283, 285, 287, 288, 290, 295, 296, 297, 298, 299, 306, 307, 308, 310, 311, 312, 314, 315, 336, 337, 338, 340, 342, 344, 346, 348, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 358, 362, 363, 364, 365, 366, 371, 373, 374, 384, 486, 487

Novaković, **Stojan** 47

Nuhanović, **Hasan** 95, 101, 103, 104, 106, 107, 108, 111, 112, 113, 118, 123, 124, 125, 130, 135, 136, 137, 138, 140, 141, 142, 144, 193, 194, 195, 196, 197, 200, 202, 203, 204, 205, 206, 209, 212, 225, 230, 236, 238, 240, 241, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 253, 254, 255, 256, 262, 266, 268, 272, 273, 274, 275, 283, 284, 285, 286, 287, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 297, 302, 306, 307, 308, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 327, 328, 329, 331, 334, 336, 337, 339, 344, 358, 359, 364, 410, 411, 412, 413, 414, 415, 417,

418, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 428, 429, 430, 431, 435, 442, 444, 445, 446, 447, 448, 449, 453, 458, 459, 464, 465, 474, 475, 478, 479

Nuhanović, **Ibrahim** 677

Nuhanović, **Ibro** 278, 294, 313, 321, 322, 324, 327, 411, 425, 448, 474

Nukić, **Mensur** 356

O

Oakley, **Phyllis**148

Obermeyer, **Ziad** 33

Obrenović, **Dragan** 110, 297, 312, 336, 338, 346, 351, 352, 354, 355, 358, 361, 362, 363, 364, 367, 370, 371, 374, 375, 378, 379, 381, 382, 383, 384, 385, 387, 388, 393, 431, 487, 626, 629, 684, 685, 686, 687

Obrenović, **Miloš** 48, 49

Ogata, **Sadako** 87, 88, 209, 404

Ognjenović, **Slavko** 110, 111, 580

Ojdanić, **Dragoljub** 74, 75, 91, 92, 577, 579

Omanović, **Ćamila** 288

Omerdić, **Muharem** 146

Omerović, **Enez** 317

Omerović, **Enis** 117

Omerović, **Husejin** 65, 75, 80

Omerović, **Mesud** 68

Orašanin, **Vasilije** 621

Orić, **Mevludin** 372, 373

Orić, **Naser** 84, 87, 98, 538, 539, 548

Osmanović, **Avdo** 317

Osmanović, **Ćamil** 677

Owen, **David** 88, 98, 153, 154, 157, 161, 182, 183, 255, 263, 519, 520, 541

P

Pajić, **Novica** 299

Pandurević, **Vinko** 311, 363, 369, 371, 374, 380, 381, 382, 384, 388, 393, 604, 637, 647, 652, 656, 658, 660

Panić, **Milan** 542, 543

Panić, **Života** 543, 564

Pantić, Radisav 351

Papić, **Žarko** 520

Pašić, **Nikola** 49, 501

Pavelić, **Ante** 523

Pavić, **Milorad** 541

Pavle (patrijarh) 526, 527, 555

Perina, **Rudolph** 419

Perišić, **Miodrag** 529

Perišić, **Momčilo** 128, 131, 132, 699

Perović, **Latinka** 49, 50, 501, 515

Petrović, **Karađorđe** 47, 526, 555

Petrović, **Mile** 344

Petrović, **Miodrag** 501, 509, 539, 540, 541, 555, 556

Petrović, **Zoran** 308, 326, 354

Peulić, **Velibor** 671

Pilav, **Ilijaz** 92, 234, 242, 347

Pilić, **Alija** 300

Pilić, **Fikra** 300

Piliović, **Zdravko** 671

Plavšić, **Biljana** 22, 54

Pljakić, **Antonije** 48

Popov, **Nebojša** 553

Popović, **Vujadin** 299, 305, 311, 315, 319, 355, 358, 363, 364, 365, 371, 374, 378, 381, 384, 393, 399, 485, 487, 671

Popović-Obradović, **Olga** 50

Porter, **Henry** 451

Pozderac, **Hamdija** 513, 521

Pucar, **Đuro Stari** 338, 363

Purković, **Ćamil** 448, 474

Q

Quesnot, **Christian** 419

R

Radovanović, **Svetlana** 31

Rakočević, **Novica B.** 47

Ramljak, **Alija** 361

Ranković, **Aleksandar** 522

Rathfelder, **Erich** 80, 82

Ratsouk, **Nikolai** 413

Ražnatović, **Željko Arkan** 526, 535
Riad, **Fuad** 339
Ribbnik, **Ed** 414, 475
Roberts, Ivor 552
Rohde, **David** 352
Rokić, **Drago** 584
Rose, **Michael** 179
Rosenblatt, **Lionel** 147
Ruez, **Jean Rene** 350
Rutten, **Ron** 306, 307, 329, 425, 435, 438, 478
Ryan, **Mike** 257

S

Sadler, **Brent** 257
Salignon, **Pierr** 105
Salihović, **Fahrudin** 238, 240, 241, 246, 247
Schmidt, **Christian** 424
Schmitz, **Christina** 309, 331
Schwarz-Schilling, **Christian** 80
Selimović, **Meša** 525
Sells, **A. Michael** 93, 97, 105, 107, 123, 144, 173 , 269, 283, 290
Shattuck, **John**148
Sikirić, **Bekrija** 317
Sikirić, **Zaim** 317
Silajdžić, **Haris** 154, 508, 536, 552

Silber, **Laura** 85, 86, 94

Simanić, **Mile** 349 485, 487, 622

Simatović, **Frenki (Franko)** 77

Simić, **Novica** 666

Simić, **Nenad** 139, 141

Skaljić, **Muhamed** 52

Skočajić, **Milutin** 572

Sladojević, **Bogdan** 388, 640

Slavoljb, **Đukić** 520

Smajlović, **Hamdija** 300

Smajlović, **Fadila** 317

Smajović, **Azra** 77, 82, 85

Smith, **Rupert** 114, 115, 116, 125, 129, 131, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 172, 173, 183, 184, 185, 186, 188, 189, 190, 191, 198, 199, 200, 207, 208, 210, 223, 236, 375, 404, 422, 433, 441, 450, 454, 458, 459, 460, 461, 462, 468, 469, 470, 471, 473, 474, 702

Sobolevski, **Mihael** 53

Spalajković, **Miroslav** 501

Staljin, **Josif Visarionovič** 504

Stambolić, **Slobodan** 51, 52

Stanišić, **Jovica** 137

Stanković, **Milovan** 388, 640

Stojaković, **Đorđe** 692, 693

Stojanović, **Kosta** 50

Stojanović, **Svetozar** 529, 543

Stojković, **Žika** 549

Stoltenberg, **Thorvald** 152, 153, 156, 183, 184, 186, 259, 375, 415, 417, 440, 441, 442, 445, 455, 457, 458, 459

Strnjaković, **Dušan** 49

Stupar, **Miloš** 381

Subašić-Galijatović, **Sabina** 117

Sudetic, **Chuck** 399

Sulejmanpašić, **Zijah** 524

Suljagić, **Emir** 285

Suljić, **Hurem** 308**.** 326, 372, 373

Suljić, **Osman** 237, 238, 239, 241

Suljić, **Suljo** 61

Š

Šaban, 304

Šabić, **Vejiz** 140, 141, 340, 342, 345, 348, 359, 362, 368, 375, 376, 380, 382

Šabić, **Velid** 60, 61, 62, 63, 64, 66, 71, 77, 78, 92, 106, 107, 108, 110

Šahinpašić, **Bećirbeg** 52

Šehić, **Zijad** 51, 52

Šiljković, **Senaid** 95

Šljivo, **Galib** 47

Šušak, Gojko 514

T

Tabeau, **Ewa** 26, 30, 31, 32, 33

Tadić, **Duško** 90, 91

Tadić, **Ljubomir** 529, 539

Tadić, **Slobodan** 668

Talić, **Momir** 639

Teofilović, **Zoran** 671

Tepić, **Dževad** 396

Termiz, **Dževad** 38

Teskeredžić, **Ibrahim** 52

Tetteha, **David**139, 141, 328, 331

Tharoor, **Shashij** 101

Tito 510, 514, 516, 518, 519, 521, 522, 523, 525

Todorović, **Dragoljub** 519, 524, 525, 526, 527, 531, 533, 534, 541

Tolimir, **Zdravko** 55, 86, 206, 211, 214, 215, 218, 221, 229, 232, 233, 236, 258, 264, 274, 280, 552, 596

Tošić, **Spasoje** 646

Trbić, **Milorad** 370, 382, 486, 487

Trifunović, **Dimitrije** 51, 52

Trišić, Dragoslav 299, 381

Trivić, Mirko 671

Trkulja, **Neđo** 388, 640

Trkulja, **Svetozar** 485

Tucaković, **Šemso** 53

Tucker, **Pyers** 84

Tuđman, **Franjo** 19, 20, 21, 29, 513, 514, 517, 518, 519, 520, 521, 522, 530, 533, 553

Turković, **B.** 564

Turnadžić, **Ismet** 318

Turnadžić, **Zuhdija** 303
Turner, **Harald** 53
Tursunović, **Zulfo** 238

U

Ubiparović, **Melenta** 584
Ušćumlić, **Petar** 474

V

Van den Winden 195
Van Baal, **Adrianus** 264
Van den Breemen, **Henk** 264, 448
Van der Wind, **Onno** 107, 403, 444
Van Duijn, **Leen** 288, 306, 307, 435
Van Duuren, **Richard** 309
Van Renssen, **Raviv** 206
Vance, **Cyrus** 88, 539, 519, 520, 527, 541
Vasić, **Dragomir** 341, 349, 366, 378, 379, 606, 619, 633, 642, 662
Veletić, **Stojan** 649
Velić, **Abdulkadir** 330
Velić, **Mehmedalija** 372
Velić, **Mejra** 81
Velić, **Melća** 81
Velić, **Mevludin** 81
Velić, **Sadik** 333

Vičić, **Obrad** 362

Višković, Goran 353

Vladimir, **Geiger** 524

Volfgang, **Petrič** 546

Voorhoeve, **Joris** 217, 218, 225, 229, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 273, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 477, 478

Vučelić, **Milorad** 519

Vujadinović, **Željko** 692, 693

Vukotić, **Gojko** 692, 693

W

Wahlgren, **Lars-Eric** 98, 99, 101, 102

Wiliam 246, 247, 285, 286

Z

Zagorac, **Nikola** 58

Zekić, **Goran** 55

Zolotić 538

Zoltkowski, **Marcin** 26

Zučić 382

Zumach, **Andreas** 128

Zwierzchowski, **Jan** 32, 33

Ž

Žiga, **Jusuf** 213

Žigić, **Suljo** 356

Živanović, **Milenko** 65, 66, 67, 73, 112, 132, 133, 134, 143, 314, 315, 349, 350, 367, 431,575, 591, 611

B. REGISTAR GEOGRAFSKIH POJMOVA

A

Afrika 418

Ahmići 24, 29

Alibegovac 585, 586, 588

Ali-pašino Polje 554

Alpe 129

Amerika 502, 504, 505, 527, 528, 545, 546, 552, 554, 558, 560, 561, 562, 563

Amsterdam 479

Armenija 53

Assen 107

Augusburg 129

Austro-Ugarska 49, 50, 529, 534

Aušvic 545, 546, 560, 562

B

Babuljica 614

Baćuta 643

Bacute 391, 690

Baglić 607

Bajina Bašta 397, 538, 690

Bajramovići 212, 268

Baljkovica 340, 368, 369, 380, 381, 385, 389, 390, 391, 633, 636, 647, 651, 657, 658, 659, 685, 687, 688, 689

Balkan 50, 87, 155, 176, 502, 503, 519, 520, 529, 531, 534, 550, 556, 560, 561, 562

Banđerka 661

Banija 524

Banj brdo 332

Banja Luka 13, 47, 58, 135, 145, 305, 306, 311, 319, 351, 352, 357, 358, 363, 365, 370, 398, 409, 484, 485, 487, 527, 538, 544, 563, 672, 675, 692, 693, 708

Banovići 706

Batković 333, 365, 393, 394, 398, 429, 658, 659, 690

Beč 47

Beograd 13, 31, 47, 48, 49, 50, 51, 53, 54, 55, 88, 91, 98, 107, 122, 131, 132, 153, 186, 201, 204, 205, 232, 326, 348, 354, 375, 419, 429, 430, 454, 455, 456, 458, 459, 460, 461, 462, 468, 469, 501, 502, 507, 519, 525, 529, 530, 541, 551, 552, 559, 669, 670, 712

Berlin 560

Bešići 387, 587

Besići 640

Bezovac 575

Bibići 138, 209

Bihać 23, 24, 26, 28, 97, 178, 179, 194, 199, 205, 282, 402, 543, 545

Bijela zemlja 625

Bijela 594

Bijeljina 23, 24, 39, 46, 60, 72, 134, 332, 333, 337, 340, 341, 349, 365, 366, 393, 394, 397, 535, 583, 597, 605, 618, 627, 632, 638, 642, 646, 658, 660, 661, 662, 690, 706

Bileća 23

Biljeg 130

Birač 570

Birč 65

Bišina 386, 492

Bistrica 556

Bjelašnica 116, 582

Bjelimići 27

Bjelovac 66

Jelovačka Česma 492

Blječeva 391, 492, 643, 690

Bojna 138, 268, 585, 586, 588

Bokčin Potok 341, 348, 607, 623, 634, 682

Bon 265

Borići 74, 575

Borikama 460

Borovac 587

Bosanska Dubica 23

Bosanska Gradiška 23

Bosanska krajina 23**.** 56, 58

Bosanska Krupa 23

Bosanska Posavina 23, 46

Bosanski Brod 23

Bosanski Novi 23

Bosanski Petrovac 23

Bosanski Šamac 23, 24, 48

Bosansko Grahovo 545

Boškovići 653

Bosna (rijeka) 50

Bosna i Hercegovina 3, 5, 7, 8, 9, 13, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 25, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 67, 68, 69, 70, 71, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 80, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 94, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 110, 111, 112, 114, 117, 119, 121, 122, 123, 124,

125, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 138, 139, 141, 143, 144, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 161, 165, 166, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 182, 184, 185, 186, 188, 191, 192, 193, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 211, 213, 217, 224, 228, 234, 235, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 246, 249, 253, 254, 258, 259, 262, 265, 266, 269, 270, 271, 274, 276, 277, 279, 283, 284, 288, 290, 292, 293, 305, 306, 310, 314, 315, 320, 324, 330, 337, 338, 340, 348, 351, 352, 353, 356, 357, 359, 360, 361, 362, 367, 368, 369, 370, 375, 380, 381, 382, 386, 387, 389, 390, 398, 402, 405, 406, 408, 413, 414, 416, 418, 420, 431, 432, 438, 439, 440, 441, 450, 451, 458, 460, 465, 470, 480, 481, 484, 485, 487, 488, 489, 500, 501, 502, 504, 506, 507, 508, 509, 510, 511, 512, 513, 514, 515, 516, 517, 518, 519, 520, 521, 522, 523, 524, 525, 526, 527, 528, 530, 531, 532, 533, 534, 535, 536, 537, 538, 540, 541, 542, 543, 544, 545, 546, 549, 550, 552, 553, 554, 555, 557, 558, 559, 563, 564, 565, 573, 576, 578, 580, 583, 593, 636, 659, 669, 670, 672, 676, 677, 678, 681, 687, 688, 691, 692, 693, 697, 698, 699, 700, 701, 702, 704, 705, 706, 707, 708, 709, 710, 711, 712

Braćan 362, 587, 588, 683

Branjevo 370, 383, 384, 451, 452, 485, 487, 490, 688, 706, 707

Bratunac 8, 23, 24, 39, 46, 60, 62, 63, 64, 71, 72, 73, 77, 80, 89, 92, 95, 96, 105, 106, 107, 111, 119, 121, 130, 136, 140, 142, 145, 206, 208, 211, 233, 235, 244, 266, 267, 276, 277, 279, 290, 291, 292, 294, 295, 296, 297, 298, 301, 302, 304, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 320, 324, 330, 331, 332, 333, 334, 336, 337, 338, 340, 341, 344, 345, 346, 349, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 362, 363, 364, 365, 366, 369, 370, 373, 374, 375, 376, 377, 379, 380, 381, 383, 387, 388, 421, 424, 427, 429, 430, 431, 432, 433, 435, 436, 437, 439, 440, 441, 442, 444, 446, 450, 451, 452, 453, 454, 455, 456, 462, 463, 464, 465, 468, 470, 471, 472, 475, 476, 491, 492, 571, 575, 580, 590, 598, 603, 605, 606, 610, 614, 627, 630, 631, 640, 677, 678, 679, 680, 682, 684, 685, 686, 687, 688, 690, 706

Brčko 23, 24, 39, 45, 638

Brda 593

Brđak 583

Brežanci 348, 682

Brezik 392, 625, 651

Brezovice 333

Brisel 199, 267

Britanija 560, 561, 562

Bučje 138, 586, 587

Budak 138, 325, 492

Budimpešta 162, 163

Bugojno 29, 58

Bukova Glava 130, 586

Bukovik 242

Bukurešt 49

Buljim 340, 681

Burnice 345,355,356

Busovača 24, 29, 449

Butmir 152, 154

C

Caparde 71, 361, 376, 391, 392, 629, 633, 647, 651, 683, 685

Centar (Sarajevo) 23

Cerska 24, 60, 62, 64, 65, 66, 67, 70, 71, 72, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 87, 95, 106, 303, 304, 317, 340, 342, 345, 355, 356, 370, 372, 387, 388, 391, 490, 492, 569, 610, 615, 634, 640, 641, 648, 683, 684, 689, 707

Ciljug 369

Crna Rijeka 621

Crni vrh 350, 375, 377, 380, 389, 390, 392, 610, 615, 629, 633, 636, 642, 645, 647, 651, 653, 657, 658, 685, 687, 689, 698

Crvena Rijeka 146, 252

Crna Gora 17, 18, 22, 32, 36, 49, 50, 51, 54, 55, 56, 62, 91, 146, 147, 206, 207, 357, 360, 460, 489, 490, 500, 503, 516, 517, 527, 533, 538, 540, 556, 558, 706, 697, 698, 704, 705, 708, 711, 712

Č

Čačak 48

Čajniče 23, 39, 46, 60

Čančari 24, 492

Čančarski put 485, 487, 706, 707

Čapljina 24, 29

Čaurka 586

Čauš 74, 292, 575, 588

Čehoslovačka 418, 561

Čelebići 30

Čelinac 23

Čelopek 51

Čeružić 594

Četino brdo 389, 392, 603, 655, 689

Čičevac 586

Čizmići 391, 437, 643, 690

D

Dahau 560, 562

Dayton 121, 122, 710

Dečani 556

Dedinje 541

Deremići 392

Derventa 23, 620

Divič 527

Divljakinje 585

Dobanovci 454, 457, 565

Doboj 23, 24, 619, 632, 646

Dobrinja 31

Dobrun 540

Dogazi 575

Donja Azizija 48

Donje Caparde 392

Donji Vakuf 58

Drenovik 603

Drina 8, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 58, 61, 63, 71, 70, 72, 73, 74, 76, 77, 122, 136, 189, 337, 361, 362, 366, 368, 369, 370, 376, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 385, 387, 388, 389, 394, 395, 416, 484, 491, 492, 506, 514, 526, 528, 533, 534, 535, 537, 538, 541, 570, 571, 572, 573, 575, 576, 578, 581, 582, 585, 591, 595, 662, 690, 697

Drinjača 66, 72, 96, 320, 356, 361, 385, 387, 388, 614, 627, 640, 689

Drvar 545

Dubrave 275, 464, 679

Dubrovnik 129, 227, 556, 557

Dugo polje 106

Dušanovo 634

Dvor na Uni 594

Đ

Đevanje 626

Đogazi 106, 138

DŽ

Džafin kamen 370, 390, 603, 642, 645, 684, 689

E

Egejsko more 50

Engleska 418

Evropa 21, 49, 50, 52, 53, 122, 198, 394, 500, 504, 505, 507, 508, 509, 517, 527, 528, 530, 531, 545, 546, 550, 551, 553, 558, 560, 561, 563

F

Fakovići 64, 66, 621

Foča 23, 24, 27, 39, 45, 46, 50, 51, 60, 76, 337, 516, 527

Francuska 120, 132, 149, 150, 164, 166, 181, 182, 184, 192, 199, 261, 262, 264, 280, 403, 404, 405, 414, 418, 419, 442, 553, 560, 562

G

Gacko 23, 39

Gavrići 392, 653

Gladovići 89, 301, 573

Glamoč 545

Glođansko brdo 377, 394, 685

Glodi 361, 362, 380, 431, 633, 683, 687

Glogova 24, 71, 358, 388, 391, 485, 492, 643, 689, 690, 707

Godinjske Bare 24, 397, 493

Goražde 23, 26, 28, 39, 46, 51, 60, 65, 66, 67, 68, 70, 71, 97, 110, 111, 116, 118, 119, 120, 122, 123, 151, 152, 154, 157, 159, 164, 179, 190, 191, 194, 199, 205, 265, 282, 337, 402, 416, 456, 462, 471, 472, 535, 569, 570, 580, 581, 612, 664, 698, 699

Gornja Azizija 48

Gornji Potočari 391

Gornji Vakuf 29

Grabovica 30

Grac 56

Gradac 585, 586

Gradina 73, 573, 588, 594

Grbavci 371, 372, 684

Grčka 134, 409, 708

Guber 80, 585

Gušteri 392, 651

H

Haag 55, 56, 58, 59, 85, 87, 88, 97, 98, 99, 101, 103, 108, 109, 110, 126, 133, 181, 200, 218, 225, 266, 267, 275, 276, 279, 309, 322, 323, 324, 329, 405, 421, 423, 439, 440, 448, 486, 513, 525, 527, 533, 534, 537, 538, 541, 545, 554, 555, 704, 707

Habsburška monarhija 51

Hadžići 23

Hajvaz 391, 647

Hakašal 372,

Hamilton 38

Han-Pogledi 370, 646, 684

Han-Pijesak 13, 23, 51, 63, 301, 370, 394, 469, 669, 670, 684, 706

Hemlijaši 493

"Herceg-Bosna" 18

Hirošima 560, 562,

Hodžići 485, 684, 707

Holandija 121, 132, 144, 148, 149, 150, 156, 157, 160, 182, 195, 200, 206, 212, 233, 236, 247, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 273, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 286, 307, 313, 321, 322, 323, 398, 403, 412, 417, 424, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 455, 459, 475, 476, 477, 479, 703

Hranča 295

Hrastovac 594

Hreljići 593

Hrnčići 82, 142, 302, 317, 388, 689

Hrnjice 66

Hrvačići 634

Hrvatska 18, 19, 28, 29, 53, 59, 150, 179, 504, 505, 506, 507, 508, 511, 514, 517, 518, 520, 523, 524, 526, 527, 528, 530, 532, 533, 534, 535, 537, 550, 553, 555, 557, 563, 697

I

Igman 116, 181, 582,

Igrište 51

Ilidža 23

Ilijaš 23, 381

Irak 171

Italija 213, 225, 250, 414, 418

J

Jabuka 71

Jadar 47, 490, 683

Jadransko more 50, 232

Jaglići 340, 587, 683

Jagodnja 573

Jagoštica 395

Jahorina 51, 114, 115, 161, 351, 291, 292, 356, 541, 597, 598, 632, 642, 661, 677

Jaića kamen 583

Jajce 23, 24, 58, 543

Jakarina kosa 484

Janja 583, 638

Jasenova 590

Jasenovac 193, 586

Javor 193, 586

Javornik 485

Jeremići 651

Ježestice 71, 341

Jošanica Gaj 362, 367, 684

Jošanica 390, 492, 629, 633, 642, 645, 689

Jugoslavija 7, 8, 13, 17, 18, 19, 21, 22, 23, 25, 31, 32, 36, 50, 54, 55, 56, 58, 59, 60, 62, 64, 65, 66, 68, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 81, 85, 86, 88, 89, 90, 91, 92, 97, 98, 101, 110, 114, 122, 127, 128, 129, 131, 132, 134, 136, 143, 155, 183, 184, 186, 197, 199, 204, 209, 232, 253, 259, 271, 283, 290, 291, 329, 360, 382, 395, 397, 402, 409, 415, 416, 426, 441, 442, 445, 453, 457, 458, 460, 469, 474, 478, 481, 482, 483, 486, 489, 490, 500, 501, 502, 503, 504, 505, 507, 508, 509, 511, 514, 515, 516, 517, 518, 519, 520, 522, 525, 526, 527, 529, 530, 531, 532, 534, 535, 536, 537, 538, 539, 540, 542, 543, 544, 545, 548, 550, 552, 553, 556, 557, 558, 559, 560, 563, 564, 565, 571, 573, 575, 576, 578, 663, 665, 666, 667, 669, 670, 697, 698, 699, 700, 703, 704, 705, 708, 710, 711, 712

K

Kajići 317, 341, 603

Kak 585, 586, 588

Kaldrmica 354, 355

Kalesija 24, 491, 492, 493, 582, 637, 706, 706

Kalimanići 27

Kalinovik 23, 51

Kamenica 24, 60, 62, 67, 77, 79, 80, 82, 318, 339, 340, 342, 343, 359,

370, 376, 377, 387, 389, 390, 391, 392, 426, 488, 492, 493, 636, 637, 638, 640, 642, 645, 648, 653, 683, 684, 685, 689, 698

Kameničko brdo 340, 343, 426, 427, 490, 681, 682

Kanada 165

Karakaj 394, 633

Kasaba 72, 316, 318, 330, 355, 464, 476, 614, 632

Kaštijelj 66

Kina 415, 418, 418

Kiseljak 29, 70, 80, 82, 83, 87, 471

Kladanj 51, 66, 279, 294, 296, 298, 307, 310, 312, 314, 316, 318, 319, 320, 330, 349, 353, 386, 391, 412, 420, 423, 424, 435, 439, 449, 453, 463, 464, 467, 475, 482, 602, 606, 607, 608, 609, 618, 637, 651, 664, 679, 706

Kladova 48

Ključ 23, 24, 39, 58, 545

Klokoč 586, 588

Kobiljača 471

Kondžilo 593

Konik 593

Konjević-Polje 60, 62, 64, 65, 66, 67, 70, 71, 72, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 85, 316, 317, 319, 330, 339, 340, 341, 342, 344, 345, 346, 348, 349, 350, 351, 353, 354, 355, 356, 362, 363, 365, 369, 370, 377, 379, 385, 388, 389, 391, 395, 421, 425, 426, 435, 446, 464, 476, 482, 484, 570, 601, 603, 610, 614, 615, 618, 619, 620, 621, 622, 627, 632, 634, 643, 646, 650, 662, 681, 682, 683, 684, 685, 686, 689, 690, 698

Konjević 340, 345, 436, 437

Konjuh 134, 135, 138, 143

Korčula 197

Kordun m524

Kosovac 392

Kosovača 651, 657

Kosovo 17, 18, 176, 344, 511, 519, 526, 527, 555, 560

Koštur 193, 586, 616

Kotorsko 333

Kotor-Varoš 23, 24, 45

Kozara 524

Kozarac 27

Kozjak 393, 659

Kožlje 130, 138, 243

Kozluk 24, 485, 490, 492, 384, 451, 452, 688, 707

Kragljivode 89

Kragujevac 53

Krajevi 386

Krajina 385, 523, 524, 570

Krajinovići 682

Krajinovički potok 343, 681

Kraljevina Holandija 406, 408, 412, 421, 439, 440, 470, 473, 478

Kravica 69, 71, 299, 316, 317, 318, 327, 330, 339, 341, 343, 344, 345, 354, 356, 358, 359, 365, 370, 377, 381, 427, 428, 435, 437, 482, 490, 632, 634, 681, 683, 685, 687

Krivače 300

Križevačke njive 368, 375, 380, 685, 687

Križevići 377, 659, 685,

Kruške 626,

Kula Grad 367, 368, 625, 632, 684,

Kula Lukavac 593,

Kula 593

Kunjarac 72

Kupres 661

Kušlat 388, 634, 689

Kutješi 69

Kutlić Rijeka 244

Kutlići 106, 338

Kutuzer 243

L

Lašva 46

Lazarići 634

Lazeta 451, 684, 707

Le(h)ovići 391, 643, 690

Liješanj 369, 684

Lika 524

Lim 48, 49

Liplje 367, 390, 485, 492, 629, 633, 642, 645, 689, 707

Lisabon 549

Lisičija glava 593

Lisina 389, 689

Lolići 356, 683

London 78, 121, 129, 148, 415, 451, 479, 508, 542

Loznica 48, 571, 572

Lučevik 594

Luka 24, 81, 140, 318, 319, 320, 333, 413

Lupoč 593

LJ

Ljeljem 593

Ljeskovik 106, 297, 318

Ljubije 484

Ljubisavići 130, 138, 243

Ljubovija 397, 471, 472, 314, 571, 572, 690

M

Maglaj 23, 26

Majevica 394, 332, 661

Makedonija 150, 534

Malo Vratilo 593

Marčići 367, 368, 369, 370, 375, 380, 629, 632, 633, 684, 686, 687

Mathauzen 562

Međeđa 51, 71, 653

Mehmedići 392, 651

Memići 393, 651

Metohija 519, 555

Mihajlovići 392, 655

Mijanovići 594

Milačevići 607, 614

Milići 24, 66, 72, 363, 365, 370, 376, 377, 379, 385, 386, 387, 388, 464, 465, 316, 321, 340, 341, 346, 350, 352, 353, 356, 491, 492, 570, 590, 610, 623, 627, 630, 631, 640, 683, 686, 689

Mitrovac 89

Mitrovo Polje 395

Mlađevac 367, 625, 683

Modriča 24, 367, 638

Mokro 51

Moskva 153

Mostar 24, 29, 509, 536, 545, 563

Motovska Kosa 626

Mratinci 623, 634

Mrkonjić-Grad 57, 58

Muškići 81

N

Nagasaki 562

Napolj 260

Napulj 233

Neretva 29, 46, 56, 58, 545

Nevesinje 23, 24, 39

New York 70, 140, 143, 145, 151, 157, 163, 186, 194, 198, 223, 224, 232, 248, 259, 261, 266, 271, 315, 336, 432, 442, 468

Nezuk 369, 373, 625, 653, 655

Nigeria 418

Nikoline stijene 593

Niš 53, 77, 501, 537, 539, 541

Nišići 661

Norveška 561

Nova Kasaba 24, 342, 344, 345, 348, 349, 350, 352, 353, 354, 362, 369, 389, 425, 435, 436, 437, 438, 446, 452, 480, 482, 490, 492, 681, 682, 683, 684, 689, 707

Nova Varoš 47

Novi Grad (Sarajevo) 23

Novi Pazar 47, 48

Novi Sad 48

Novi 594

NJ

Njemačka 35, 37, 53, 70, 132, 182, 261, 262, 331, 414, 419, 504, 505, 518, 524, 558, 560, 561, 562

Njemić 90

O

Obornica 594

Obrovac 583

Olovo 51, 66, 706

Opatija 85

Orahovac 370, 371,391, 392, 451, 452, 485, 490, 647, 651, 653, 684, 707

Orašje 48

Osamsko 621

Osat 89

Osatica 89

Osmače 62, 79, 88, 90, 95, 300, 301, 573

Osmaci 68, 491, 492, 493, 651, 659, 661, 662

Osmansko carstvo 48, 49

Osoje 587

P

Pale (selo) 73

Pale 23, 104, 114, 115, 123, 134, 157, 158, 161, 163, 166, 201, 236, 264, 280, 291, 335, 348, 349, 356, 357, 377, 379, 397, 430, 454, 541, 548, 573, 583, 592, 593, 605, 618, 632

Pandurica 377, 390, 391, 392, 633, 642, 645, 647, 655, 657, 659, 685, 690

Paris(z) 87, 106, 120, 121,122, 127, 148, 153, 155, 156, 157, 159, 166, 182, 183,186, 192, 262, 403, 405, 533

Parlog 390

Peć 556

Pečište 288

Perućac 484, 538

Perunika 389, 392, 626, 651, 657, 689

Pervani 356, 683

Pešter 48

Petkovci 370, 374, 375, 451, 452, 485, 490, 684, 685, 707

Petriča 252, 317, 621

Petrovac 545

Pilica 24, 370, 375, 383, 384, 451, 452, 490, 685, 688

Pirići 66, 89

Planinci 377, 390, 392, 636, 651, 657, 685, 689

Pobuđe 66, 318, 342, 344, 349, 356, 484, 492, 362, 370, 377, 385, 388, 389, 391, 614, 620, 621, 622, 627, 634, 648, 681, 682, 683, 684, 688, 689

Podgaj 587

Podravnje 243,301, 362, 586, 588, 614, 683

Podravno 586

Podrinje 7, 9, 16, 23, 46, 47, 49, 50, 54, 56, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 72, 73, 76, 105, 110, 111, 115, 116, 398, 538, 541, 542, 547, 548, 569, 570, 580, 581, 589, 697, 698, 704, 710

Podžeplja 394

Pogled 620

Polimlje 49

Poljanci 586

Poljane 636

Poljska 561

Poloznik 66

Pomol 52

Posavina 520, 536

Potočani 647, 657, 689

Potočari 7, 24, 62, 65, 72, 80, 86, 89, 93, 94, 112, 121, 135, 138, 140, 141, 142, 143, 144, 146, 147, 195, 206, 207, 242, 244, 246, 249, 253, 254, 255, 256, 258, 265, 266, 268, 269, 272, 273, 275, 276, 279, 280, 282, 283, 284, 285, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 321, 322, 324, 325, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 339, 341, 344, 345, 346, 354, 357, 365, 371, 390, 391, 397, 408,

409, 410, 411, 413, 414, 415, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 428, 429, 430, 431, 433, 434, 435, 441, 442, 445, 446, 447, 448, 449, 450, 451, 453, 454, 455, 456, 462, 464, 467, 468, 471, 472, 474, 475, 476, 477, 478, 482, 483, 490, 546, 547, 586, 588, 601, 605, 606, 608, 636, 643, 650, 673, 675, 676, 677, 678, 679, 680, 690, 691, 701, 702, 705, 705, 707,

Poznanovići 89, 333, 573, 318

Požega 48

Predola 585

Previja 586, 588

Pribićevac 98, 133, 136, 235, 586, 587, 588, 590

Priboj 394

Pribojevići 586

Prijedor 23, 24, 39, 484

Prizren 556

Prnjavor 23

Prozor 24, 29

Pusmulići 24, 106, 130,138, 213, 225, 238, 243, 586

R

Rabin (potok) 300

Radalj 572

Rađevina 47

Radijević 73, 573

Radoševići 573

Rama 29

Ravna Gora 67, 625

Ravni Buljim 345, 346, 587, 601, 614, 616, 681, 682

Ravnice 358, 492

Rebići 659

Repovac 295, 296

Republika srpska krajina 9, 19, 58, 118, 291, 356, 483, 597, 682

Republika Srpska 8, 9, 10, 11, 12, 13, 15, 18, 19, 22, 25, 32, 35, 36, 37, 39, 41, 55, 56, 58, 59, 60, 63, 64, 65, 66, 67, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 88, 90, 91, 92, 107, 110, 111, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 122, 124, 125, 127, 130, 131, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 152, 153, 159, 165, 166, 172, 180, 195,227, 232, 239, 244, 251, 255, 268, 269, 283, 284, 285, 288, 291, 292, 293, 295, 296, 302, 305, 306, 307, 310, 311, 312, 315, 316, 318, 319, 320, 324, 329, 331, 332, 335, 338, 339, 340, 341, 342, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 355, 356, 357, 359, 361, 362, 363, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 396, 398, 405, 407, 409, 423, 453, 456, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 489, 490, 495, 502, 508, 510, 513, 520, 528, 533, 534, 537, 540, 541, 544, 546, 552, 564, 565, 569, 575, 576, 578, 580, 581, 582, 583, 592, 593, 595, 596, 597, 598, 599, 601, 602, 605, 609, 612, 618, 627, 628, 632, 633, 638, 640, 641, 642, 645, 646, 648, 653, 661, 664, 665, 666, 671, 672, 675, 676, 677, 678, 679, 681, 682, 683, 684, 685, 686, 687, 688, 689, 690, 691, 692, 693, 707, 708, 709, 711, 712

Reševo 356

Ročević 370

Rogač 341

Rogatica 23, 24, 27, 39, 46, 51, 52, 60, 63, 68, 337, 398, 460, 471, 706

Romanija 51, 63, 91, 541,

Rovaš 343,356**.**

Ruanda 53

Rudo 23, 46, 60

Rujevica 593

Rusija 49, 134, 165, 415, 418, 560

Rzav 539

S

Salihovići 492

San Francisco 99

Sana 23, 46

Sandići 317, 341, 342, 351, 352, 353, 354, 356, 358, 490, 683

Sandžak 51

Sanski Most 23, 24, 39, 543

Sapna 465, 582

Sarajevo 9, 15, 23, 24, 26, 27, 28, 30, 31, 32, 36, 38, 40, 46, 47, 48, 51, 53, 54, 56, 58, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 67, 68, 70, 71, 77, 78, 80, 82, 83, 84, 85, 87, 96, 97, 98, 102, 103, 109, 111, 119, 120, 121, 123, 124, 126, 134, 135, 137,138, 139, 141, 143, 146, 147,150, 151, 152, 153, 154, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 174, 178, 180, 181, 183, 184, 186, 190, 192,193, 194, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 203,204, 205, 207, 210, 212, 213, 215, 217, 221,222, 224, 226, 248, 249, 250, 265, 266, 270, 272, 274, 275, 281, 282, 284, 290, 292, 305, 310, 313, 332, 336, 340, 341, 348, 357, 367, 368, 369, 370, 376, 385, 386, 388, 389, 397, 402, 403, 413, 421, 423, 431, 441, 442, 443, 448, 449, 453, 455, 457, 462, 466, 471, 472, 480, 491, 492, 493, 506, 507, 509, 514, 518, 520, 521, 523, 524, 528, 533, 534, 535, 536, 537, 538, 542, 543, 545, 546, 547, 549, 551, 552, 554, 555, 556, 557, 559, 570, 592, 593, 597, 627, 646, 677

Sase 338

Sava 48, 58, 491, 492, 493, 518, 520, 521, 528

Semberija 27, 56, 63, 524

Semizovac 661

Simići 353

Simin Han 582

Sjedinjene Američke Države (SAD) 70, 114, 120, 122, 129, 149, 151, 153, 157, 160, 162, 163, 165, 166, 171, 184, 191, 198, 264, 280, 360, 361, 414, 419, 431, 442, 458, 473, 480, 481, 699, 703

Sjenica 47, 48

Sjeverin 712,

Skejići 73, 573

Skelani 66, 73, 76, 89, 98, 350, 369, 376, 377, 379, 537, 573, 588, 590, 606, 616, 620, 630, 631, 684, 685, 686, 687

Skender-Vakuf 23, 24

Slapovići 130, 213, 243, 616

Slavonija 153, 520

Slovenija 129, 504, 505, 506, 514, 534, 555

Smederevo 48

Smederevski sandžak 47

Snagovo 370, 390, 392, 626, 629, 642, 645, 657, 659, 684, 689

Sokol 48

Sokolac 24, 706

Somalija 87, 189

Sopotnik 621

Spasin Do 397

Spasojevica 626

Split 125, 186, 188

Spreča 653

Srbija 9, 15, 17, 18, 22, 25, 31, 32, 36, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 58, 60, 61, 62, 63, 71, 73, 76, 76, 77, 88, 89, 90, 91, 98, 100, 107, 122, 128, 132, 136, 137, 146, 147, 206, 207, 291, 295, 312, 314, 357, 360, 389, 394, 395, 396, 401, 409, 460, 489, 490, 491, 493, 500, 501, 503, 513, 515, 516, 517, 520, 525, 527, 528, 529, 530, 533, 538, 540, 546, 549, 550, 553, 554, 555, 556, 558, 559, 560, 566, 583, 584, 593, 597, 598, 662, 682, 689, 690, 697, 698, 700, 703, 704, 705, 706, 708, 710, 711, 712,

Srbinje 619

Srebrenica 7, 9, 10, 15, 16, 23, 24, 25, 26, 28, 35, 37, 39, 40, 41, 45, 46, 47, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 74, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121,122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 154, 157, 159, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 180, 181, 182, 183, 186, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 241, 242, 243, 244, 245, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 267, 268, 269,

270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 278, 279, 280, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 341, 342, 343, 344, 346, 347, 351, 352, 353, 354, 355, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 367, 368, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 379, 381, 383, 384, 385, 386, 390, 391, 393, 394, 395, 397, 398, 401, 402, 403, 404, 405, 406, 407, 409, 410, 411, 412, 413, 414, 415, 416, 417, 418, 419, 425, 426, 427, 428, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 438, 439, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 454, 455, 456, 457, 458, 459, 460, 461, 462, 463, 464, 465, 466, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 475, 476, 478, 479, 480, 481, 482, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 489, 490, 491, 492, 493, 494, 495, 534, 535, 537, 538, 542, 544, 545, 546, 547, 548, 554, 564, 569, 575, 580, 581, 585, 586, 588, 589, 592, 594, 595, 596, 597, 599, 601, 602, 603, 604, 605, 606, 607, 609, 612, 613, 616, 618, 621, 625, 630, 632, 633, 636, 637, 643, 645, 646, 655, 656, 660, 661, 662, 672, 673, 675, 676, 677, 679, 681, 682, 687, 690, 691, 692, 693, 698, 699, 700, 701, 703, 704, 705, 706, 707, 708, 709, 710

Stari Brod 51

Stari Grad (Sarajevo) 23

Stari Grad (Srebrenica) 106, 252

Stolac 29

Strasbourg 261, 262**.**

Straževac 73, 573

Stupni Dol 29

Sućeska 62, 106, 113, 118, 144, 269, 283, 291, 341, 373, 605

Sušica 311

Sutorina 50

Svilili 348, 682

Š

Šabac 47, 48, 53

Šatorovići 333

Šeđ 616

Šekovići 24, 291, 292, 350, 379, 386, 485, 491, 492, 598, 610, 615, 630, 631, 677, 686, 706

Šešlije 638

Šiljato brdo 614, 616

Šiljato 585, 586

Šiljevica 593

Šiljkovići 341, 623, 634

Šipovo 23, 58

Šljivovica 395, 396

Štedra 52

Štrpci 712

Šušnjari 338, 340, 681

T

Tajland 147

Tara 88, 136

Tegare 62, 343

Teočak 65, 582

Teslić 23, 24

Tišća 310, 317, 318, 319, 327, 329, 330, 412, 421, 467, 490, 679

Tisova Kosa 392, 655, 657, 658

Topola 67

Tošići 583

Travnik 545

Trebinje 23, 24, 50

Treskavica 593, 661

Trnovo 23, 24, 356, 397, 485, 491, 492, 493, 583, 584, 597, 644, 662, 663, 706

Tucak 586

Turalići 319, 336, 492

Turska 47, 48, 49, 534

Tuzla 26, 61, 63, 66, 72, 84, 92, 94, 95, 96, 97, 98, 123, 124, 130, 134, 138, 139, 140, 141, 142, 145, 147, 148, 163, 164, 181, 194, 195, 196, 197, 199, 200, 202, 205, 213, 222, 226, 235, 240, 241, 242, 245, 248, 249, 253, 266, 269, 271, 275, 283, 284, 287, 288, 292, 305, 310, 315, 319, 322, 323, 328, 331, 332, 335, 338, 339, 342, 349, 350, 352, 353, 359, 361, 367, 369, 373, 375, 376, 377, 380, 381, 382, 385, 386, 388, 389, 391, 397, 408, 420, 421, 423, 441, 442, 443, 445, 450, 453, 454, 455, 456, 458, 459, 463, 464, 465, 470, 473, 479, 507, 509, 514, 535, 543, 545, 601, 607, 609, 625, 627, 637, 643, 650, 663, 664, 677, 678, 682, 683, 684, 685, 687, 688, 689, 690

U

Udbina 179

Udrč 342, 359, 376, 377, 385, 387, 389, 392, 612, 640, 651, 683, 685, 689

Ukrajina 175

Una 23, 46, 58

Urkovići 634

Uzdol 30

Užice 48, 74, 396, 573, 575, 576, 578

V

Valjevo 48, 74, 77, 572, 573, 575

Vareš 29

Vašerište 93

Velika Britanija 87, 129, 153, 182, 199, 264, 280, 414, 442

Velika Kladuša 661

Velja Glava 361, 362, 367, 625, 633, 683, 684

Vezovac 74

Vićenca 266

Vijetnam 560, 562

Viogor 138, 243, 586, 588

Vis 66, 646, 662

Višegrad 23, 24, 39, 45, 46, 47, 51, 60, 63, 74, 76, 77, 96, 337, 471, 484, 539, 540, 570, 573, 575, 706

Višnjica 301

Vitez 24, 29

Vitinica 582

Vitkovići 638

Vlasenica 11, 23, 24, 27, 39, 46, 51, 60, 62, 63, 64, 65, 66, 71, 79, 81, 83, 316, 337, 343, 350, 356, 370, 379, 413, 416, 421, 491, 492, 570, 606, 610, 614, 620, 630, 631, 684, 686, 706

Vlasenički srez 52

Vogošća 23, 134, 583, 592, 593, 597, 632, 642

Vojkovići 583

Vojnić 661

Vojvodina 17, 18, 533, 560

Voljavica 72, 297, 298, 316, 317, 318, 343, 352, 575

Vranje 62

Vranješ 24

Vranovice 612

Vukovar 53, 555, 556, 557

Vukovina 646

W

Washington 129, 148, 162, 163, 185

Z

Zabakovica 573

Zagreb 53, 87, 102, 126, 129, 139, 140, 141, 143, 145, 151, 152, 182, 196, 197, 198, 200, 201, 203, 205, 210, 212, 213, 215, 217, 224, 226, 227, 229, 232, 248, 249, 250, 251, 253, 255, 259, 264, 265, 275, 277, 280, 283, 315, 322, 323, 336, 442, 445, 449, 451, 453, 463, 467, 468, 471, 474, 475, 476, 477, 524

Zaklopača 621

Zalazje 92, 98, 99

Zalužje 72, 301, 318

Zaselak 492

Zavidovići 23

Zeleni Jadar 24, 112, 124, 130, 136, 138, 139, 181, 193, 212, 213, 234, 236, 237, 238, 240, 241, 243, 339, 342, 345, 354, 355, 416, 485, 492, 586, 588, 590, 616, 620

Zemun 53

Zenica 509, 536, 545

Zlatne vode 626, 632

Zvijezda 614, 616

Zvornik 10, 11, 12, 23, 24, 39, 46, 60, 62, 63, 64, 71, 72, 73, 74, 84, 95, 96, 119, 125, 126, 134, 137, 143, 146, 184, 185, 291, 292, 295, 303, 304, 324, 332, 333, 337, 341, 348, 349, 350, 351, 359, 361, 365, 366, 368, 369, 370, 373, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 384, 387, 388, 389, 390, 391, 393, 394, 397, 404, 413, 449, 487, 488, 491, 492, 493, 527, 570, 571, 572, 573, 575, 582, 590, 597, 598, 605, 610, 618, 628, 629, 631, 632, 633, 636, 638, 639, 642, 645, 646, 647, 653, 661, 662, 677, 684, 685, 686, 687, 689, 690, 706

Ž

Žabokvica 73

Žanjevo 62

Žedanjsko 587

Ženeva 186, 201, 209, 259, 324, 415, 441, 442, 445, 480, 519, 520, 550, 552, 588, 596

Žepa 9, 24, 28, 60, 65, 66, 67, 70, 74, 79, 80, 97, 102, 103, 107, 110, 111, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 129, 133, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 154, 157, 159, 175, 183, 190, 191, 205, 214, 282, 362, 385, 389, 394, 395, 397, 398, 402, 416, 421, 443, 453, 460, 462, 466, 469, 471, 472, 480, 535, 569, 570, 575, 580, 581, 585, 586, 612, 618, 623, 643, 648, 655, 662, 663, 683, 689, 690, 698, 699

Žepče 24, 29

Živinice 66, 369, 377, 685, 706

Živkovo 585, 586

Žlijebac 625, 632

Žutica 587